
CRONICA CROME

POLONI Eppi Warmien

MARTINI CROMERI
DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBRI XXX.

Adiecta est in fine, eiusdem autoris funebris Oratio, SIGISMVNDI Regis uitam compendiosè complexa.

Fr Simon de Miechow
Librum hunc Lo[redacted]
[redacted]
ronimi de Lekno [redacted]
voluntate [redacted] dono
dedit 1561

[redacted]

Cum Cæs. Maiest. gratia & priuilegio ad annos decem.

BASILEAE, PER IOANnem Oporinum.

SIGISMVNDVS AVGVSTVS, DEI GRATIA REX POLONIAE, MAGNVS DVX LITVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE, POMERANIAE, SAMAGITIAE AC MAZOVIAE, ETC. DOMINVS ET HAERES.

ANNO DOMINI M.D.LIIII. AETATIS XXXV.

[redacted]

AD SIGISMVNDVM AVGVSTVM, *INCLITVM REGEM POLONORVM, MAgnum Ducem Lituanorum, Russorum, Prussorum, Masouiorum, & Samagitarum dominum & hæredem, totius Operis Prooemium.*

Petrus Gamratus, archiepiscopus Gnesnensis, & episcopus Cracouiensis.

CVM PETRVS GAMRATVS, archiepiscopus Gnesnensis, idemq; Cracouiensis episcopus, uir consilio promptus, gratia populari, & autoritate, quã partim liberalitate & beneficentia singulari, partim egregio in parentes tuos, SIGISMVNDE AVGVSTE, Rex inclyte, & in Rempub. Polonã studio collegerat, florentissimus, honestum ac luculentum præsidium ad uitam degendam, & ocium literariũ mihi parauisset, post mortem eius retuli me totum protinus ad ea studia, quibus ab ineunte ætate delectatus eram, quæq; ne in ipso quidem aulicæ uitæ cursu penitus deserueram. Tunc autem longè liberior & expeditior, non habui satis, mihi ipsi (quod aiunt) & Musis canere: sed cœpi circumspicere, quónam modo fructum studiorum meorum ad publicam plurimorum utilitatem referrem. Perpendebam cum animo meo, non solum quid à nostris quidem hominibus potissimum expeteretur, ab externis uerò cupidè, & cum nonnulla Polonici nominis fama acceptum iri uideretur: sed etiam quid à me, hac ingenij, doctrinæ, iudicijq; tenuitate & angustia præstari utcunq; posset. Occurrit mihi in primis historia nostræ gentis, quæ tractata quidem est ante nos cùm à Vincentio Cadlubco, episcopo Cracouiensi, & Gallo quodam monacho ante trecentos annos: tum ab Ioanne Dlugosso, & Mathia Miechouiensi, & alijs quibusdam anonymis longè posterius: tum uerò nostra ferè ætate ab Iosto Ludouico Decio, & Bernardo Vapouio, Cantore Cracouiensi: uerùm ita tractata, ut homines partim accuratius, partim emunctius & elegantius aliquid requirerent. Qua de re memineram, Rex optime, quem sermonẽ Vilnæ mecum familiariter habuisses, prius quàm ad regni gubernacula accessisses: cum eò non modò ab illo ipso Petro Gamrato, patrono meo, uerùm etiam à parẽtibus tuis præclarissimis ablegatus, ad te uenissem. Tenebam etiam, quam ego spem honestissimi desiderij tui explendi

Occasiones scribẽdæ historiæ.

Polonicarũ rerum scriptores.

Sigism. Aug. regis sermo de historia.

plendi tibi ostendissem: cum indicassem, datum quidem esse à patre tuo, rege sanctissimo & sapientissimo, negocium uiro in primis docto ac pio, & eloquentia iudicioq; singulari, Stanislao Hosio, præceptori meo, qui nunc opera tua Varmiensis episcopus est, ut historiã Bernardi Vapouij, quã is aliquãto antè mortuus, imperfectam & rudiusculã reliquerat, recognósceret atq; expoliret: sed eum negare, id à se, alijs grauioribus negocijs occupato, commodè præstari posse: & maioris autem negocij uideri, alienis scriptis limã admouere, quàm proprio Marte opus detexere. Hoc igitur magis de conscribenda Historia cogitare cœpi, quæ & originem ueram, & res gestas gentis nostræ complecteretur. Et intelligebã equidem, quid res tanta requireret. Sed cum neq; Hosius, neq; quisquam alius laborem illum susciperet, suscepi ego: non tam uirium mearum, & ingenij eloquentiæq; fiducia, quàm ne præclaro tuo, multorumq; præterea nostratium hominum desiderio, & publicæ utilitati deessem. Verùm in prosequendo opere, plus quàm credideram initiò, difficultatis reperi. Neq; hoc dico, quòd uiri clarissimi, & cùm alijs præclaris uirtutibus, tum integritate & honestate uitæ, humanitate, elegantia, lenitate & mansuetudine ornatissimi, Samuelis Maceouij, episcopi Cracouiensis, & cancellarij Poloniæ, uoluntate primùm: deinde tua quoq;, SIGISMVNDE AVGVSTE, Rex benignissime, autoritate, ad scriptionem, aliaq; aulica negocia, & ad longa ac frequentia itinera tecum, legationesq; pro te obeundas, ab instituto opere identidem reuocatus sum: non has, inquam, remoras mihi obiectas esse queror, quanquam hæ quoq; diutius me ab absoluendo opere inchoato distrahebant: sed illud magis, quòd in tot seculorũ historia, quem certum ducem sequerer, non habebam. Animaduertebam Vapouium, Decium, & Miechouiensem, Dlugossum potissimùm secutos esse: illum uerò non magnopere uersatum in externis historijs, quæ Polonica scribenti magno adminiculo esse poterant: nõnunquam perplexum esse, nec perpetuò sibi constare, nec rationem temporum tenere: & πλείω πάρεργα τῶν ἔργων, ut Græcis est in prouerbio, persecutum esse: & operi imperfecto immortuum, ad recognoscendum id nihil temporis habuisse. Neque tamen magis reprehensione dignum iudicabam ob id, quòd non omnia præstitisset, quàm laude, quòd primus maximo la-

Stanislaus Hosius, episcopus Varmiensis.

Autoris consilium.

Impedimenta.

Samuel Maceouius, episcopus Cracouiẽsis, & cancellarius Poloniæ.

mo labore, & indefeſſo ſtudio glaciem, quod dicitur, perfregiſſet. Quamuis enim ſcripſiſſet ante eum Vincentius, & quidam alij, quemadmodũ ſuperiùs attigi, ſed conciſè admodum, nonnulla etiam fabulis, ut mihi uidetur, quàm hiſtoriæ propiora. Itaq; coactus ſum externas ueterum iuxtà ac recentiorum hiſtorias, uicinarumq́ue gentium annales conquirere, & peruigili cura euoluere. Nec tamen in eo poſita erant omnia. Multa à ſcriptoribus partim ignoratione rerum externarum peruerti, aut omitti, partim maleuolentia & inuidentia, uel aſſentandi ſuaq́ue extollendi ſtudio deprauari ſolere, non ignoramus. Sic autem æſtuãti, tu mihi, SIGISMVNDE AVGVSTE, licet aliud agens, ſuccurriſti: idq́; ſiue ultro: ſiue uiris omni ingenij, prudentiæ, dexteritatis, fidei, uirtutisq́; laude cumulatiſſimis, & erga me propenſiſsimis, Ioanne Oceſsio affini meo, Cancellario, & Ioanne Prærembio Procancellario, conſultoribus: dum mihi archiuium tuum Cracouienſe recognoſcendi, & in certum ordinem redigendi prouinciam mandaſti. Ibi enim reperi non pauca publica literarum monumenta, quæ magnam lucem Hiſtoriæ noſtræ attulerunt, quemadmodum ſuis locis planum fiet. Iure igitur optimo hoc opus noſtrum tu tibi quaſi proprium uendicabis, quòd & incitator atque autor quodammodo ad id ſuſcipiendum initiò mihi fuiſti: & in eo perficiendo, non ſolum fauore tuo, uerùm etiam archiuio aperiendo, magnopere me adiuuiſti. Non ornabit fortaſsis, augebit quidem certè hic liber bibliothecam tuam, quam omni genere librorum inſtructiſsimam, exornandæ arci Vilnenſi, ſplendidè & magnificè à patre quidem tuo inchoatæ, abs te uerò exædificatæ, quaſi colophonem addidiſti. Cognoſces tamen hic incunabula, incrementa & conuerſiones Reipublicæ noſtræ, & regni tui. Cognoſces non ſolùm Polonorum & Lituanorum tuorum, ſed etiam aliorum quorundam finitimorum populorum origines, & ſucceſſus uarios. Cognoſces quaſi in ſpeculo imaginem rerum præſentium, & quem quæque conſilia noſtrorum hominum atque regum exitum habuerint: ita ut quamuis abſque eo abundes conſilio & ingenio, rectius tamen è præteritis præſentium moderandorum rationem inire poſſe uidearis. Et ſcitus eſt ille poetæ cuiuſdam uerſiculus:

Fœlix quem faciunt aliena pericula cautum.

Ioãnes Oceſsius Cancellarius.
Ioãnes Prærembius Procancellarius.
Archiuiũ regium ab autore in ordinem redactum.

Vilnenſis arx, & bibliotheca regia.

Fructus legendæ huius hiſtoriæ.

Cognoſces denique res geſtas bello & pace clariſsimas proaui, aui, cæterorumq́; maiorum tuorum, in gloriam tuam redundantes. Quibus non inferiora ſunt, quæ pater tuus diuus SIGISMVNDVS Rex geſsit, quæq́; abs te etiam expectantur. Sed ea nos ſegregauimus, ſiue ipſi alio rurſus opere proſecuturi, ſiue (quod malumus) alijs uegetiori ingenio, uberiore doctrina & eloquentia præditis relicturi. nam ad alia nos iam uocat inſtitutum uitæ noſtræ. Nihil autem hîc auribus hominum noſtrorum dedimus, nihil domeſticorum malorum diſſimulauimus, neque alienas res geſtas data opera eleuauimus: ſed ueritatem, quæ prima eſt hiſtoriæ uirtus, ubiq; potiſsimùm ſumus conſectati. Ita uerò ſtylum temperauimus, ut Latinè quidem, quoad à nobis præſtari potuit, ſcriberemus, & ſuccinctè: intelligi tamē cùm ab alijs, tum à noſtris hominibus, etiam qui leuiter literis tincti eſſent, non difficulter poſſemus. Quo factum eſt, ut nobis nonnunquam uerbis minus puris uti neceſſe fuerit, dum lectorum captui ſeruimus. Cæterùm locorum & hominum barbara nomina, exemplo ueterum Græcorum, & Latinorum ſcriptorum, infleximus ita, ut Romanum quidem ſonum, & quaſi ciuitatem acciperent: indolem tamen ſuam genuinam, quoad fieri poſſet, retinerēt, quo agnoſci à peritis linguæ Polonicæ & Slauicæ abſque negocio poſſent. Totum autem opus triginta libris diſtinximus. Ac primis quidem decem originem, & prima quaſi incunabula gentis, ſub barbaris & idololatris ducibus: deinde florem iuuentæ ſub Chriſtianis regibus: morbum denique & καχεξίαν quaſi ægrotantis Reipublicæ ſub pluribus ac diſsidētibus inter ſe principibus poſt ſublatum regnum, perſecuti ſumus. Medios à reſtituto regno orſi, ad exitum Vuladiſlai Iagellonis, proaui tui, Rex, detexuimus. Extremos uerò cæteris quatuor regibus, uſq; ad SIGISMVNDVM patrem tuum, dedimus. Operæprecium autem facturi uidebamur, ſi gentis noſtræ originem, non admodum celebrem, neque multis cognitam, initiò diligentius perſequeremur, uerumq́ue in profundo latens erueremus: in quo multum ſanè elaborauimus. Cæterùm aſſecuti'ne id ſimus, an minus aſſecuti, æqui & candidi lectoris erit iudicium: alijs quidem duntaxat acriori ingenio, maioriq́; ſiue uſu & cognitione rerum, ſiue felicitate præditis, ad perueſtigādum & inue-

Veritas huius hiſtoriæ.

Styli attemperatio.

Barbarorū nominū inflexio.

Operis diſtinctio.

Origo gētis Polonæ exquiſita.

& inueniendum uerum, uiam aperuimus. Quòd si cui morosulo, reprehendendis claris receptisq; scriptoribus plusculum indulsisse uidebimur, cogitabit is, modicè & uerecundè, ac non nisi necessariò id à nobis factum esse: cum uerum inueniri, & animis aliquo fortasse præiudicio præoccupatis infigi non facilè posse uideretur, nisi falsa aut incerta refellerentur. Sed iam ad rem ipsam tuis, Rex inclite, auspicijs aggrediamur. *Aliorum scriptorum reprehẽsio modesta.*

LECTORI.

Commonendus est nobis Lector, in Polonicis & alijs barbaris nominibus, quo peculiarem sonum uocum exprimat, ut legat:

Uu medio sono inter b & f, quomodo Græci β pronunciant.

z pro c nonnunquam exili, quemadmodum à Latinis in cibo uel cera legitur: nonnunquam asperiore sono, quemadmodum Germani sz proferunt.

ss asperius, sicut Germani sch. nonnunquam, sicut ijdem cz legunt.

Alicubi inter plures consonantes uocalem interseruimus, quo mollior esset uox: ut pro Mscislao Mescislaus, Mesciugus pro Msczugo.

In summa, stridores omnes & sibilos uocum barbararum, qui uix, aut ne uix quidem Latinis literis exprimi possunt, quoad potuimus, emolliuimus.

AVTORES IN HOC OPERE citati.

Albertus Crantius.
Antonius Bonfinius.
Aeneas Syluius.
Appianus Alexandrinus.
A. Sabellicus.
Annales Russorum.
Annales Lituanorum.
Anonymos Polonus.
Berosus Chaldæus.
Bernardus Vapouius.
Blondus Foroliuiensis.
Cornelius Tacitus.
Eutropius.
Erasmus Stella.
Ezechiel propheta.
Eusebius Cæsariensis.
Eginhartus.
Franciscus Irenicus.
Gallus monachus.
Gregorius magnus.
D. Hieronymus.
H. Mutius.
Hermannus Contractus.
Iornandes Alanus.
Iosephus Hebræus.
Ioannes Dlugossus.
Iostus Ludouicus Decius.
Ioannes episcopus Olomucensis.
Lambertus Schaffnaburgensis.
Luitprandus.
Mathias Miechouiensis.
Moyses.
Martinus Gallus.
Nauclerus Tubingensis.
Otto Frisingensis.
Olaus Magnus Gothus.
Procopius Cæsariensis.
Philippus Callimachus.
Ptolemæus Alexandrinus.
Paulus Diaconus.
Plinius.
Pomponius Mela.
Paulus Constantinus Phrygio.
Paulus Iouius.
Radeuicus.
Strabo.
Saxo Grammaticus.
Sigismundus Herbersteinus.
Terentius.
Vitichindus Saxo.
Venceslaus Hagecus.
Vincentius Cadlubcus.

MARTINI CROMERI, De origine & rebus gestis Polonorum, Liber primus.

DE SLAVORVM NOMINE ET POPVLIS. CAPVT I.

PRIMVM omnium constat, Polonos Slauicam gentem esse: Slauorum autem siue Slauinorum nomen ante Iustiniani Imperatoris tempora incognitum fuit Grecis & Latinis scriptoribus. Primus, quod equidem sciam, Procopius Cesariensis de bello Gotico huius imperatoris scribēs, eorum meminit. Tametsi Fl. Blondus Foroliuiensis, qui ante centum annos historiam ab inclinatione Romani imperij conscripsit, Arcadij & Honorij tēpora prosequens, Slauorum mentionem facit. Postea uerò sic ij nomen & fines suos armis propagarunt, ut Mœsiam, siue Mysiam, Daciam, Pannonias, Dardaniam, Liburniam, Dalmatiam, Illyricum, Istriam, & nonnullas alias in Septentrionem uergentes prouincias Romanis Imperatoribus eriperent: Macedoniam, Thraciam, Epirum, Græciam, & Italiam uexarent: Romanumq́ imperium, diuo Gregorio & Iornande Alano testibus, prorsus uastarent atq; debilitarent: ne Germaniæ quidem parcerent. Ad eam deniq; amplitudinem peruenere, ut propè dimidiam Europe, nonnullam etiā Asiæ partem occuparint. In ea natione maximæ & fortissime gentes etiam nunc censentur: nempe Russi, quos Ruthenos pleriq; uocant, Volynij, Moschi, Bulgari, Rasciani, Serbi, Bosnenses, Carni, Croatæ, & ij qui Dalmatiam, Illyricum, Istriam, Vngariæq; montana tenent, Slauorumq́ seu Slauinorum nomen peculiariter retinent: itemq́ accolæ sinus Venedici, & Oceani Germanici, Sala & Albi tenus: quorum reliquiæ hodieq; à Germanis Vindæ seu Vendi uocantur, olim uarijs distincti nominibus ac populis, ut est uidere apud Vitichindum Saxonem: deniq; Boëmi, Lusacij, Moraui, Cassubij, Pomerani, Masouij, Silesij, & ipsi, de quibus hęc nobis instituta est historia, Poloni. Cunctæ enim hæ gentes, quamuis dialectis aliquantum uariantibus, eadem tamē lingua Slauica, nec ualde diuersis moribus utuntur. licet autem tam uarijs appellationibus distinctæ sint, cunctæ tamen commune Slauorum nomen agnoscunt. Quo fit, ut & originem cunctis communē & eandem esse necesse sit. Operæpreciū ergo facturi esse uidemur, si primùm uniuersę Slauorū

Procop. de bello Goit.

Fl. Blond. ab incl. Imp.

Slauorum res gestæ.

Greg. in epist. Iornā. de regn. & temp. succeßion.

Slauorum populi.

Vitich. de reb. gest. Sax.

a ori-

originem perquiramus. Ita namq; facilius deinde, qui nam homines Poloni sint, ubi habitent, unde & quando exorti sint, inuestigabimus.

DE ORIGINE SLAVORVM TRES OPINIONES. Cap. II.

ON inusitatum est, ut maximæ & nobilissimæ quæq; gentes, cum obscuros ortus habeant, & ex paruis initijs creuerint, uetustate tamen originis, & generis nobilitate seu uera, seu ficta duntaxat, sese uenditēt, authoresq; & conditores suos uel cœlo à fabulosorum deorum stirpe deuocent, uel ab ipso usq; orbis terrarum diluuio, & ex arca Noe memoriter repetant. Ita Romanos, è pastorum & fugitiuorum colluuie ad summam potētiam & claritatem euectos, Romuli sui pœnituit, nisi genus eius atq; suum ad Martem & Venerem deos referrent. Ita Persæ Persea Iouis filium, Thraces Martem, generis sui authorem iactarunt. Athenienses αὐτόχθονας, hoc est, indigenas se esse uoluerunt: itemq; Ægyptij, argumento animalium, quæ secundum Nili inundationes in limo imperfectis etiam membris reperiuntur. iam & prisci Itali Aborigines ex eo sese dixere, quasi iam inde ab initio & origine mundi ibi extitissent. Hebræi porrò, apud quos ut antiquissima, ita certissima est historia, ab Abrahamo, clarissimo & constantissimo ueri Dei cultore, ortos se esse memorant: eiusq; stirpē non modo à diluuio, sed ab ipso usq; orbe terrarum condito repetunt. Ad eundem Arabes quoq;, & Saraceni, originem suam referunt: Galli ad Comerum siue Gomerum, Iberes siue Hispani ad Iobelum seu Tubal, Iapeti filios, Noe nepotes: Iosepho Hebræo, & Beroso Chaldæo, scriptoribus peruetustis authoribus. Germani siue Teuthones, à Tuiscone prisci Iani, quem eundem Noam esse uolunt, & Araxe filio orsi, Mannum, Ingeuonē, Hermionem, Marsum, Gambriuium, Suæuum, Vandalum, Teuthonem, Alemannum, & alios deinceps reges & progenitores suos, Corn. Tacito & eodem Beroso authoribus, longo ordine recēsent. Sic Hunni & Vngari, magnitudine rerum gestarum Attilæ sui non contenti, ab Hunore usq; & Magore Nemroti, siue Nini primi Assyriorum regis filijs, perpetua successione (uerá ne an falsa, non disputo) originem suam deducunt. Sic deniq;, ut ad rem ueniamus, Slauorum genus ab ipso usq; Iapeto Noe filio repetunt ij, qui Polonorum & Boemorum annales conscripserunt. Ex Iapeto quidem Iauanum ortum esse: ex hoc Philaram: ex eo porrò Alanum: inde Anchisen: inde Æneam: inde Ascanium: ex eo Pamphilum: hinc Reasilinam: hinc Alanum secundum, qui primus ex Asia in Europam commigrarit. Eum uerò quatuor habuisse filios: ex his natu maximum Vandalum, Vistulæ flumini, & Polonis nomen dedisse, ut Vandali dicerentur. Hunc deniq; multos liberos suscepisse, qui quartam partem Europæ occupauerint: & Polonorum, Russorum, Cassubiorum, Sueciorum, Boemorum, Morauorum, Slauorum, Dalmatarum, Pannonum, Bosnensium, Croatarum, Bulgarorumq; regna condiderint:

Origines gentium obscuræ, & antiquitatem affectantes.
Romanorum origo.
Persarum.
Thracum.
Atheniensium.
Aegyptiorum.
Itali Aborigines.
Hebræorum.
Arabum.
Saracenorum.
Gallorum.
Hispanorum.
Ios. antiq. Iud. lib. 1. cap. 11.
Beros. antiq. lib. 4. & 5.
Germanorum origo.
Cor. Tacit. de situ & mor. Germa.
Beros. antiq. lib. 4. & 5.
Hunorum & Vngarorum.
Slauorum origo.

diderint: atq; hic subsistũt, quasi aut Phedriæ ac Thrasones è comœdijs, aut Capeti Tyberiniq; ex historijs eis defuerint, aut comminisci plura ipsi arbitratu suo non potuerint. Alij uerò ridiculam fabulositatem, nulla neq; authoritate neq; probabilitate nixam, auersati, longã quidem stirpis enumerationem prætermittunt: ab ijsdem tamen Iapeto & Iauano, sed per Helisam filium, harum gentium genus deriuant: illam rationem secuti, quòd Slauos, Dalmatas & Illyrios esse opinantur, qui retineant etiamnum ferè ea loca, in quibus hę gentes ab initio, cum à turri Babylonica in uniuersum orbem terrarum coloniæ deducerentur, cum Ionibus, Æolibus, Hellenibus siue Gręcis, ac cętera Helisæ & Iauani siue Ionis posteritate consedisse, à suprà memoratis autoribus Iosepho & Beroso memorantur. Adduntq; Iauani quoq; siue Ionis nomen ei rei argumẽto esse, quo Slaui etiam nunc multum utantur, Ianum & Iuanum appellantes. In hac autem sententia fuere Ioannes Dlugossus, & Matthias Miechouiensis, & alij quidam nostrates: tametsi Miechouiensis uariat in eo libro, quem de Sarmatijs scriptum reliquit: è Boemis Venceslaus Hagecus, & qui ab eo recensentur Brybislaus & Cosmas Boemi, Ioannes Merignola archiepiscopus Florentinus, & Philippus Callimachus Itali. Alij porrò, cum animaduerterent nationem Slauorum Vindos, seu Vendos à Germanis appellari: eamq; gentem antiquitùs hæc loca, quæ nunc Poloni, Silesij, Marchiani Brandeburgenses, Cassubij, & Pomerani, sinus Codani siue Balthici, marisq; Sarmatici accolæ tenent, antiquitùs ad Chersonesum usq; Cymbricam tenuisse ex ueteribus historicis & geographis recognoscerent, eosdem esse existimarunt Slauos ac Vandalos, quos ipsi Vindas seu Vendos, Latini uerò historici & geographi Vinidas, Venedos, & Venetos: & ab eis Venedicum sinum Balthicum appellant. Nec scio an Vindelicos etiam, qui Boemis uicini sunt, non magna Bauariæ portione interiecta: cuius gentis caput, Augusta Vindelicorum etiam nunc dicitur. Tametsi sunt, qui diuersos à Vandalis Vindelicos esse uelint. Cumq; Germani homines (nam hi ferè sunt in hac sententia) iure suo, ut mihi quidem uidetur, Vandalos sibi uendicarent, crediderunt ad amplitudinem & gloriã nationis suæ pertinere, si cùm ea Gallias per Francos & Gotos, Britanniam per Saxonas, Hispanias & Africam per Gotos atq; Vandalos, Italiam primùm per Cymbros, deinde per eosdem Gotos, Vandalos, & per Langobardos, Pannonias item, & alias oriẽtis regiones & gentes nobilissimas per eosdem partim uexasset, partim domuisset, subiugasset, ac tenuisset, ne Vandaliæ ac Boemiæ antiquissima possessione à barbara & obscura gente Slauorum, quę ne ipsa quidem certam originem suam edere posset, depulsa esse uideretur. Iam huic ita præiudicatæ opinioni non solum necesse, uerùm etiam facile erat cętera attexere, quæ de Vandalorum origine ex Beroso colliguntur: nempe Vandalum gentis conditorem à Tuiscone, prisci illius Noe filio, post diluuium orbis terrarum nato, quemadmodũ nos etiam superius attigimus, duxisse originem: eumq;

Alia opinio.

Io. Dlugossus.
Matth. Miech.

Vencesl. Hag.

Tertia opinio.

Vindæ, seu Vendi.

Vindelici.

Germanorum res gestæ illustres.

ipsum Tuisconem à Tanai ad Rhenum usque regnasse. denique & illud: è Boemia & Polonia ac Vandalia, Slauos, in Dalmatiam & Illyricum progressos esse. Hanc opinionem adstruxit in primis Albertus Crantius, qui patrum nostrorum memoria Vandaliam conscripsit, & in eo opere cunctas res gestas Polonorum, Boemorum, ac cæterorum Slauorum Vandalis, atque ita Germanis suis honorificè attribuit. Idem sensere Ioannes Dlugossus, & Mathias Miechouiensis alicubi, & complures alij recentiores. Antonius quoque Bonfinius in eo opere, quod in gratiam regis Mathiæ scripsit de origine & rebus gestis Vngarorũ, licet non figat ferè uestigium: non uidetur tamen ab illis in hac parte dissentire. Nec defuit eis è uetustioribus author, quem sequerentur, Iornandes Alanus: qui in eo libro, quem scripsit de rebus Geticis, Slauos, siue Slauinos Vandalorum gentem esse, asserere ipsis uidetur.

Crant. in Vãd.

Dlugoss. Math. Miech. Bonf. de orig. & reb. gest. Vngar.

Iornandes.

SVPERIORES OPINIONES FALSAS *esse. Cap.* III.

SED horum nihil nos probamus: nec id temerè, aut leuibus argumẽtis adducti, quemadmodum statim demonstrabimus. Et illam quidem fabulosam genealogiam, quam primo loco posuimus, pluribus, quàm suprà fecimus, refellere operæprecium non est. Contra reliquas duas opiniones, quæ quamuis diuersæ, eodẽ tamen ferè argumento locorũ, quæ Slaui incolunt, nituntur, illud communiter dici potest: Non esse necesse, Slauos eosdẽ esse siue cum Dalmatis & Illyrijs, siue cũ Vandalis: propterea, quòd eorum loca incoluerunt, atque etiãnum incolunt: sicut neque Vandalis communis fuit origo cum Pœnis, Mauritanis, & Afris: neque Gallis, Gotis, & Langobardis cum Italis: neque Francis cum Gallis: neque Hebræis siue Israelitis cum Chananæis. quamuis Vandali Africam: Galli, Goti, Langobardi, Italiam, alij post alios: Franci Gallias: Hebræi Chananitidem, pulsis uel deletis uetustioribus habitatoribus, tenuerint. Pannoniam quoque olim Galli, deinde Goti, Sarmatæ, Vandali, Langobardi, Hunni, Slaui, & Vngari, inuicem sibi succedentes, inuaserunt. Nec tamen omnes hi populi ijdem sunt, aut eandem habẽt originem, nisi fortè illam omniũ gentium communem à Noa, uel Adamo etiam, si quis altius uelit repetere. Non semper sanè eædem gentes easdem sedes tenent, neque tenuere: uerùm aliæ subinde ab alijs pelluntur suis sedibus, aut etiam delentur. Nonnunquam ultrò in alias regiones commigrant, aliqua uel commoditate inuitatæ, uel necessitate adactæ: quemadmodum cùm de his, quas modò enumerauimus, tum de Tyrijs, Phocensibus, Lacedæmonijs, Arcadibus, Troianis, & alijs compluribus uetusti & graues historici literis prodidere: ita ut quod uniuersè à Comico seruo dictum est, Omnium rerum uicissitudinem esse, de hac etiam commigratione populorum, regnorumque mutatiõe uerum sit. Sed in alijs quidem gentibus facilius id probari ac demonstrari potest, siue quòd eæ ipsæ à literis & humanitate non abhorruerunt, siue quòd ipsæ qui-

Gentium mutationes & migrationes.

Pannoniæ habitatores.

Terent. in Eunucho.

Cur obscura Slauorum origo.

dem barbaræ, uicinos tamen habuerunt excultos literis, quibus neq; ocium ac studium ad perquirendum, neq; facultas ac diligentia ad conscribendum non modò uicinarum, sed etiam remotarum gentium res gestas & origines defuit. Poloni & Slaui omnes literas & literatos contempserunt, ac ne ocio quidem ad studia doctrinæ & humanitatis abundarunt, cum barbari inter barbaros consedissent: & continentia cum finitimis bella gererent. Cumq; prius obscuri & ignobiles in uasta barbararum gentium colluuie latuissent, ijs temporibus extiterunt, quibus Romani atque Græci, apud quos literarum atque doctrinæ studia semper in primis floruere, barbaricis Parthorum, Gotorum, Vandalorum, Alanorum, Langobardorum, Saracenorum, Hunnorum, & ad extremum ipsorum Slauorum armis implicati, diuexati, & penè deleti, doctrina quoq; & eloquentia propemodum exciderunt: & domesticis perpetuis malis atq; calamitatibus impediti, ne ocium quidem ad perquirendum, & literis mandandum origines & res preclarè gestas externorum, eorum presertim quos meritò oderant, habuerunt. Itaq; cùm omnis illorum temporum historia perplexa & incerta est, tum Slauorum in primis: qui ad faciendum res memoratu dignas, quàm ad memorandum promptiores, & magis appositi, ne gloriæ quidem ualde cupidi fuere. Quo factum est, ut non modò nihil de rebus gestis & origine sua comminiscerentur: quemadmodum Goti fortasis, & solent multi alij: sed ne tenerent quidem memoria, aut posteris suis uicissim quasi per manus traderēt, si quid ueri certiq; à maioribus suis accepissent. Vixdum sexcenti aut septingenti duntaxat anni sunt, ex quo Slauica gens literas unà cum religiōe Christiana amplexa est: nec magnopere sanè unq; earum studiū postea coluit, satisq; habuit unusquisq; sensa animi sui alteri absenti literis utcūque aperire, præteritorum iuxtà ac futurorum neutiquā curiosus. Sed nos ita adhuc egimus, ut ostenderemus duntaxat, non esse necesse, eandem esse nationem et gētem Slauorū cum Dalmatis, Illyrijs, atq; Vandalis. deinceps ergo, prorsus non eandem esse, demonstremus, si possumus, & quidē distinctè, prius de Dalmatis & Illyrijs, mox de Vādalis.

Poloni & Slaui alieni à literis.

Quibus temporibus effloruerint.

Romani & Græci à barbaris euersi.

Slauorum ingenium.

Slaui quando literas acceperunt.

SLAVOS NON ESSE DALMATAS, NEQVE Illyrios. Cap. IIII.

VLTA de Dalmatis & Illyrijs peruetusti Greci & Latini scriptores memoriæ prodidere. Nam & Macedones & Romani olim cum eis bella gesserunt. Appianus quidem Alexandrinus etiam peculiarem de his librum conscripsit, cui nomen dedit Illyrico. In quo originem harum gentium, quamuis diuersam à Beroso, persequitur. Sed hoc nihil ad rem nostram. Commemorat autem is, itemq; Ptolemæus in Geographia, & alij scriptores ante & post eum, urbes earum gentium, ut Segestam, Delminium, Salonem, Promonā, Terponum, Metulium, Scardonam, Iaderam: fluuios, ut Naronem, & Saum, siue Sauum: populos, ut Scordiscos, Triballos, Liburnos, Dardanos,

Dalmatæ & Illyrij.

Appiani Illyricus.

Ptol. Geog. li. 2. cap. 17.

Dalmaticarū urbium, populorum, & fluminum uetusta nomina.

Dardanos, Atintanos: quorum nominum etymologia nihil commune habet cum lingua Slauorum, sicut habet eorum quæ posterius ab ipsis Slauis indita, hodieq; in usu sunt: nempe Iaiza, Zagrabia, Cluz, Camennygrad, Belogradum, Nouogradum, Cremen, Otocum, Iablanez, Gurca, Lipa, urbes & arces: Reca & Dobra fluuij: Craina regio, siue territorium. Vnde apparet, nouam gentem post tempora Ptolemæi & Appiani in illis oris consedisse, ueteribus habitatoribus uel pulsis, uel subactis, & pedetentim extirpatis, quæ noua nomina locis dederit, longè diuersa à ueteribus. Iam uerò quæ ratio excogitari potest, cur populi ipsi, qui prius Dalmatæ & Illyrij dicti sunt, posterius Slaui, & regio Slauonia dici cœperit, si ab initio Slaui eam tenuere? Sed hæ quamuis graues, coniecturæ tamen sunt. Quid si demonstramus, quo tempore primùm Slaui Dalmatiam & Illyricum, uelut alienas sedes, armis inuaserint & occuparint? Nullus opinor dubitationi locus relinquetur. Ad hoc autem demonstrandum non utemur Alberti Crantij, qui quidem et ipse pro nobis facit in hac parte, uel cuiusquam recentioris scriptoris testimonio: sed Procopij Cæsariensis, qui Iustiniano imperatori à commentarijs, & Belisario nonnullarum expeditionum comes fuit: qui eorum quæ ipsius tempore, & sub oculis penè ipsius acciderunt, certissimus testis esse potest: nec est causa, cur in gratiam aut odium cuiusquam finxisse uideatur. Is igitur de bello Gotorum libro primo sic scribit: Martinus interea, Valentinianusq; ad Belisarium peruenere, milites mille ac sexcẽtos ductantes, quorum pars maxima Huni erant, Slauini, Antæq;, qui trans Istrum fluuium, nec procul ab eius ripis incolunt loca. Libro aũt tertio sic: Magnæ nuper Slauinorum hominum manus Istrum fluuium traijcientes, & eius regionis loca depopulati, Romanorum uim maximam cæperant. Et mox: Sed Childibius posthac adeò terrori barbaris fuit, ut per triẽnij spacium, & quamdiu eo præfecturæ munere hic fungebatur, barbarorum nemini unquam id flumen licuerit Romanos inuadendi de causa pertransire: quin potius in alteram continentis partem Romani Childibio duce, ac sæpe transuecti, barbarorum uim maximam trucidarant, & in seruitutem abduxerant. Nec multo pòst de ijsdem Slauinis, & consanguineis eorum Antis memorans: Affatimq;, inquit, terras habent, ut qui in ulteriore Istri fluminis ripa incolunt partẽ. Trans Istrum, qui idem Danubius est, Slauinos tunc incoluisse scribit. Constat autem Dalmatiam & Illyricum cis Istrum esse Romanis & Constantinopolitanis. Aliquanto uerò pòst, eodem libro idẽ Procopius ita scribit: Per id tempus Slauinorum exercitus flumine Istro traiecto, Illyrios omnes adusq; Epidamnum malis ingentibus affecere, partim hos trucidando, & partim sine ullo ætatis discrimine in seruitutem, quos licuit, abigendo: & eorum bonis direptis desæuiebant. Ad hæc & præsidia illis in locis non pauca, & quidem præualida occuparunt. Hic manifestè apparet, diuersos tunc fuisse à Slauis Illyrios. Certè ipsi sese tam immaniter non infestarunt, nec ea præsidia occuparunt, quæ prius

Noua nomina diuersa à ueteribus.

Mutatarum gẽtium in Dalmatia & Illyrico argumentum.

Slaui & Slauonia.

Slaui quando Dalmatiam & & Illyricum occuparint.

Albert. Crant.

Procopius Cæsariensis.

Proc. de bello Got. lib. 1.

Ibid. lib. 3.

Ister, Danubius.

prius ditione tenebant. Prosequitur ibidem idem author multa bella, & nonnulla prælia à copijs ac ducibus Iustiniani cum Slauis, cùm alibi, tum in Dalmatia minus prosperè gesta: memoratq; eos non incursantium, & prædas agentium in morem ea loca infestasse, uerùm perinde ac domi hyberna habere iam tum cœpisse, nihil hostile reformidantes. Atq; hæc fermè Procopius de Slauis. Nam quæ idem scribit de moribus eius gentis, inferius loco suo referemus. Gregorius uerò cognomento Magnus, eius nominis primus pontifex maximus, qui aliquanto post Iustiniani tempora Mauritio imperante, post sexcentesimum annum à Christo nato, ecclesiæ præfuit, ita scribit ad Episcopos Istriæ: Equidem de Slauorum gente, quæ uobis imminet, & affligor uehementer, & turbor. Affligor in his, quæ in uobis iam patior: conturbor, quia per Istriæ aditum iam in Italiam intrare cœperunt. Addamus iam his & Blondum, recentiorem quidem, sed diligentem antiquitatis indagatorem. Is ergo uerbis diui Gregorij, quæ nos modò retulimus, descriptis, hæc addit: Quanquam uerò Gregorius plura de hac Slauorum in Istriam irruptione non scribat, tamen nos compertum habemus, eam gentem, quam ultra Danubium sedes habere, & socerum filiúmque Mauritij illis oppositos fuisse diximus, tunc primùm oram Adriatici sinus dextri litoris occupasse, & ita habitationem in ea continuasse, ut quicquid prius Istria & Dalmatia dicebatur, ad tempora usq; nostra dicatur Slauonia. Sequenti autem libro, Phocæ, qui Mauricio succeßit in imperio, tempora persequens, ita scribit: Per id etiam tempus imperio Constantinopolitano tumultibus illis in Africa & Asia agitato, Slaui, quos ostendimus in Dalmatiæ & Istriæ ora consedisse, quæcunq; propinquis in regionibus imperio parentia inuaserunt, & militibus, quos Phocas presidio imposuerat, subita irruptione occisis, omnem Dalmatiæ & Illyrici Adriatico adiacentis, prouinciam subegerunt. Hinc igitur satis iam cõstat, ni fallor, serò Slauos in Dalmatia & Illyrico consedisse: nec esse eos Dalmatas, aut Illyrios: atq; ita ne accommodari quidem eis posse ea, quæ de illarum gentium origine literis & memoriæ prodita sunt. Iam igitur ad Vandalos quoq;, quos Procopius Vandilos uocat, transeamus.

Greg. ad Episcopos Istriæ.

Blon. ab incli. Imp. lib. 8. primæ Decadis.

QVOD SLAVI VANDALI NON SINT. Cap. V.

C tenuisse quidem Slauos, atq; adeò nunc etiam tenere eas sedes, in quibus olim Vandali habitasse commemorantur, dubium non est, ueterũ & recentiorum scripta euoluenti. Nec de ijs modò locis hoc dictum uolumus, quę ad utramq; ripam Vistulę Odra tenus, & secundum Oceanum Germanicum usq; ad Cymbricam Chersonesum, nunc à Polonis, Silesijs, Cassubijs, Pomeranis, Masouijs, Prussis, & Vindis tenentur, olim Vandalis, & Venetis seu Vinidis habitata esse constat: uerumetiam de alijs quibusdam, quæ Vandalis

Vandalorum sedes, eædemq; Slauorum.

Slauorũ sedes.

Procop. de bello Vandil. Vandalis attributa sunt. Nam & Procopius, cuius dudum mētionem fecimus, à Mæotide palude Vandalos, quos ipse Vādilos uocat, prodijsse, indeq; fame pulsos in Francos Germanos impetum fecisse, scriptum reliquit in eo libro, quem peculiarem de bello Vandilico conscripsit: & Iornandes, eiusdem ferè temporis scriptor, in libro de rebus Geticis memoriæ prodidit, eos quodam tempore ea loca tenuisse, quæ ab oriente quidem Gotos, quos tunc in Dacia habitasse scribit, ab occidente Marcommanos, à Septentrione Hermundulos, à meridie uerò Istrum siue Danubium finitimum habuerint. At Slauini quoque & Rusi, quemadmodum inferius ostendemus, circa Mæotim incoluere. Tametsi modò quoq; ad eam usq; paludem ferè Moschorum imperium protenditur. Ad Septentrionalem etiam Istri partem à Dacis, qui nunc Valachi sunt, & Moldaui, & Transylua ni, ad Boemiam usque, quam Strabo Buiemum uocat, Marobudi Marcomannorum regis regiam, etiam nunc Rasciani, Serbi, Bosnenses, ac cæteri Slaui habitant, olim liberi ac domini, deinde ab Vngaris ferè regnati: ad extremùm partim patrum nostrorum, partim nostra etiam memoria, à Turcis subacti. Fatemur hæc ita esse. Nec tamen hinc necessariò colligitur, hos populos eosdem esse cum Vandalis: sicut ne cum Dalmatis quidem & Illyrijs, quemadmodum superius ratiocinati sumus. nihilq; prohibet, diuersis temporibus diuersas gentes ijsdē in locis habitasse: ac uno etiam tempore amplam aliquam regionem, qualis est Italia, Sarmatia, uel Asia minor, non ab uno unius ue nationis populo teneri. Constat autem & Mæotidis oram longè & latè patēre: & quòd ea nauibus adita, notior esset Græcis & Romanis: interiora uerò Sarmatarum incognita, propter barbariem, eos loca remotiora etiam à Mæotide, de quibus auditu aliquid acceperant, ad Mæotin sita esse existimauisse, & cùm Vandalis, tum Roxanis atque Slauis attribuisse. Et inter Dacas autem, Marcomannos, Hermundulos, siue Hermunduros, & Istrum, permagna locorum intercapedo est. Deniq; tractum eum, qui secundùm Vistulam, & mare Germanicum, Vandalis & Vinidis, seu Venetis attribuitur, multarum gentium capacem esse, dubium non est. Facile autem est, cùm è suprà memoratis Iornande & Procopio, tum ex alijs etiam scriptoribus deprehendere, quid de diuersis hisce Vandalorum sedibus (nam de Vinidis posterius dicetur) sentire debeamus: nempe eos à Mæotide profectos uersus occidentem solem, ad Vistulam in extrema ora Germaniæ consedisse, & cùm alios Germanos, ut quique proximi erant, tum Francos bello uexasse. Deinde uerò ad meliores sedes in Pannoniam, indéque in Galliam, Hispaniam, & Africam deniq; commigrasse. Perinfirmæ igitur coniecturæ sunt, quibus isti adstruere nituntur, Slauos eandem esse nationem cum Vandalis & Germanis omnino. Nam quod quidam ridiculè, cum Vandalos à Vandalo fluuio, qui nunc Vistula est, dictos esse uelint, hunc à Vanda Polonorum regina nomen accepisse existimant. nonnulli porrò opinan-

Iorn. de rebus Geticis.

Moschici imperij terminus ad Mæotin fermè.

Strabo geograph. lib. 7.

Slauorum populi à Turcis subacti.

Diuersi populi etiam in una regione habitantes.

Vandali unde, & quò progreßi.

Vandalus fluuius.

opinantur, quòd Vandali Slauica lingua dicantur, quasi Ven dali, quæ uox est cohortantium sese, ut ulterius porrò ire pergant, eiusmodi ineptias ne refellere quidem libet. Nos quidem certioribus longè argumentis Polonos & Slauos Vandalos non esse probabimus. Primùm enim mores his gentibus diuersi sunt. Ac Vandalos quidē sub regibus semper fuisse, & mollissimos atq; delicatissimos esse testis est Procopius. Idem uerò Slauinos Antasq; uitam duriorem, & incultam, neglectamq; ducere, & sordibus sese ingurgitare, & incondita quædā tuguria longo ab inuicē interuallo habitare, & singulos domicilij locū sæpe mutare, indeq; Sporos à Græcis cognominatos esse: nec ab uno aliquo eos regi, sed plebea cōmuniq; libertate uiuere, memorat. Deinde lingua penitus diuersa utunt̄ Slaui omnes, ab ea qua Vandali usi sunt. Constat sanè inter omnes, Vandalos Gotorū & Germanorū gentem fuisse, eadēq; lingua cū eos usos fuisse. Testes sunt eius rei Eutropius, Paulus Diaconus, Procopius, & his omnibus antiquior Cor. Tacitus: neq; negat Crātius. Quin citat is etiā ex Metodio martyre epistolā Vandalorū ad Constantinum imperatorē, Germanos se esse profitentium. Quod Irenicus quoq; facit. His adstipulantur ducum ac regum eius gentis nomina, quę Germanicam originem atq; etymologiam redolent: qualia sunt Gensericus, Hunericus, Gildericus, Sigericus, quasi ex anserum, gallorum gallinaceorum, auri, & uictoriæ opulentia deriuata: itemq; Trasamundus, Gutamundus, Sigismundus, & alia eiusdem modi: quorum similia etiā alia Goti habuerunt, & partim Burgundiones, qui & ipsi inter Vandalos numerantur: partim ij, qui nunc peculiariter Germani siue Teuthones appellantur, adhuc retinent. Slauicum uero uocabulum ne unum quidem mihi quisquam ex omni Vandalorum historia protulerit: nisi fortè illa apud Crantium, Lubecæ, Rostochij, Vismariæ, Stargardi, seu Starogradi, urbium nomina: quæ nos à Slauis post migrationem Vandalorum indita esse, suo loco indicabimus. Satis'ne igitur argumenti est, Slauos, qui nihil penitus commune habent cum lingua Germanica, nisi forte ex uicinitate & commertijs mutuatū, Vandalos non esse? Quî enim, aut unde mutarent linguam ij præsertim, qui uetustissimas Germaniæ, quam Vistula secundum Plinium, Ptolemæum, Pomponium Melam, Iornandem, & alios authores terminat, sedes non reliquerunt? Hic hæret omnino Crantius, & qui eum sequuntur. Franciscus uerò Irenicus ui ueritatis uictus, manus dat: quamuis ut uidetur, repugnate Iornande. Verum de Iornande statim, si prius refutauerimus illud Crantij argumentum, quo is adstruit, Slauos Vandalos esse, quòd à Germanis etiam nunc Vendi seu Vindę uocantur eius linguæ & generis homines. Non est certum inusitatum, populos, qui aliunde aliò commigrarint, cùm à locis & regionibus nomina assumere, tum eorum populorum, quibus successerint, nominibus appellari. Nec longè huius rei exempla petemus. Constat certè, Prussiam ab alijs, quàm nunc populis olim habitatam esse, qui siue Prusi, siue Borussi, siue Borusci secundum Stellam dicti sunt: quorum extant adhuc reliquiæ quędam in uicis atque pagis

Ven dali falsa etymologia Vandalorum.
A diuersitate morum.
Proc. de bello Vandal. Idē de bello Got. li. 3.
Linguæ diuersitas.
Vandali Germani sunt.
Eutro. hist. li. 10. & 14.
Paul. li. 1. ca. 1. de gestis Lāg.
Proc. de bello Vand.
Tacitus de situ et mor. Germ.
Alb. Crant. li. 1. Vandaliæ.
Iren. Germ. exegesi li. 1. c. 33.
Vandalica dura nomina.
Burgundiones Vandali sunt.
Venedicarum urbium nomina.
Germaniæ finis olim Vistula.
Plin. nat. hist.
Ptol. Geogr.
Mela Geogr.
Iorn. de rebus Get.
Iren Germ. exegesi li. 1. c. 13.
Crantius.
Vindæ seu Vēdi Slaui.
Populorū appellationes.
Prussi prisci.
Erasm.
Stella de Boruscis.

tractus Varmiensis, & Sambiensis, lingua utentes Lituanicæ non absimili. Quodã autem tempore partim à Polonis, partim à Teuthonibus Marianæ militiæ adscriptis subactam & occupatam, in hoc usq; tempus à Germanis & Polonis habitari, deletis ferè ueteribus illis Prussis: nihilo tamen minus hi quoq; Poloni & Germani Prussorum nomen retinent. Quis autem nescit, Gallias, Gallis siue migratione, siue bello exoneratos, quodam tempore Francis Germanis cessisse? & tamen hos etiam à Latinis Gallos appellari? Sic Troiani cum Æneа profecti, in Latinorum & Italorum: Goti & Alani, qui corruptè Catalani nunc uocantur, in Hispanorum: Zechi Slaui in Boemorum Germanorum, quemadmodum postea demonstrabitur, nomen transierunt. Eadem igitur ratione credibile est, Slauos, eos qui priscorum Venedorum secundum Ptolemæum, seu Venetorum & Vinidarum secundum Iornandem, sedes occuparint, Vendos seu Vindas à finitimis Germanis appellari non desijsse. Indeq; propter linguæ & originis cognationem, cæteris quoque Slauis accommodatam, hactenus manere. Nisi fortè diuersos esse uelimus à Vandalis Venetos, seu Venedas, seu Venedos, siue Vinidas: qua de re nunc disputabimus.

Prußiam qui homines inhabitent. *Franci Galli appellantur.* *Catalani.* *Zechi Boemi.* *Slaui cur Vindæ appellētur.*

AN VENEDI, SEV VENETI, ET VINIDAE, ijdem sint cum Vandalis. Cap. VI.

Ornelius quidem Tacitus dubitat, Germanis ne an Sarmatis Venedos ascribat: & quamuis ad extremum eò magis inclinet, ut inter Germanos eos referat, infirmis tamen argumentis, id confirmat. Ptolemæus Venedas uult esse gentem Sarmaticam. Vandalos autem Germanos esse, iam satis, opinor, demonstratum est. Iornandes uerò apertius etiã, alios omnino esse à Vandalis Venetos & Vinidas innuit. Cum enim Vandalos, à Gebericho rege Gothorum profligatos, & ad paucitatem redactos, migrasse ex suis sedibus, & à Constantino magno Imperatore in Pannonia nouas sedes impetrasse, narrasset, unde postea in Gallias, Hispanias, & Africam commigrarunt, mox Ermanarici, qui aliquanto post Geberichum apud Gothos regnauit, mentionem faciẽs, in Venetos eum arma mouisse, & quamuis abundante multitudine, uictos tamen, & subactos eos esse memorat: statimq; adijcit: Eos ab una stirpe exortos, tria tunc nomina reddidisse: id est, Venetorum, Antarum, Slauorum. qui quamuis, inquit, nunc ita faciẽtibus peccatis nostris, ubiq; desæuiant, tamen tunc omnes Ermanarici imperijs seruiere. Hæc ibi Iornandes. Aliquanto autẽ antè his uerbis scribit: Introrsus illi (Gepidarum genti scilicet) Daciã est, ad coronæ speciem arduis alpibus emunita: iuxta quorum sinistrum latus, quod in Aquilonem uergit, et ab ortu Vistulæ fluminis per immensa spacia uenit, Vinidarum natio populosa consedit: quorum nomina licet nunc per uarias familias & loca mutentur, principaliter tamen Slauini & Antes nominantur. Hic mecum diligenter perpendant ij, qui Venetos & Vinidas eosdem cum Vandalis esse autumant, uerba scriptoris huius de rebus

Tacit. de situ & mor. Ger. *Venedæ an Germani sint.* *Ptol. Geogr. lib. 3 cap. 5.* *Iornand. de rebus Getor.* *Vandalorum migratio in Pannoniam.* *Venedi à Gotis uicti.* *Dacia.* *Slauini & Antes.*

ſui temporis & ſibi notis ſcribentis. Profectò ſi is eoſdem eſſe uellet Venetos cum Vandalis, non temerè mutaſſet nomina: ut illicò poſt factam Vandalorum mentionem, Venetos, ac non Vandalos, ab Ermanarico bello petitos eſſe, memoraret. Nec mihi quiſquam obijciat, in Venetis quoque idem eum feciſſe, ut Venetos appellaret, cum prius Vinidas dixiſſet: quos eoſdem eſſe dubium non eſt, ipſomet etiam authore atteſtante. Maior eſt enim cognatio nominum in Venetis & Vinidis, quàm in his utriſque, & Vandalis. Vel nunc etiam Germani, partim Vendos, partim Vindos, ſiue Vindas dicunt. Deinde tam Vinidis, quàm Venetis, Slauinos adiunxit. Vandalis non adiunxit, quorum paulo ante Venetos mentionem fecerat: cum rationi magis conſentaneum fuerit, in prima mentione gentis, genus eius explicare. Præterea in Aquilonem ſecundum Alpes, hoc eſt, Carpathum montem, à fontibus Viſtulę, Venetis, ſiue Vinidis ſedes attribuit, hoc eſt, in Sarmatia: Vandalos autem ad eam partem Viſtulæ, quæ Germanis citerior eſt, habitaſſe, iſti ipſi affirmant. Iam illud longè etiã efficacius argumentum eſt, non eſſe eoſdem Vinidas & Venetos cum Vandalis, quòd poſt deuictos & ad paucitatem redactos, pulſoſque ſuis ſedibus Vandalos, Venetos multitudine abundantes, ab ijſdẽ Gotis infeſtatos & ſubiugatos eſſe ſcribit. Illud uerò longè efficaciſſimum, quòd Venetos atque Slauinos, Antaſque, quos in Boream ad Viſtulam, Danaſtrum & Danubium flumina, Muſianum lacum, qui fortè Myſianus eſt, & mare Ponticum commorari, paulò antè dixerat, ubique deſæuire ſuo tempore queritur: cum Vandali longè antè Pannonia nõ pulſi, ſed à Stilicone euocati, in Gallias & Hiſpanias populariter migraſſent, atque adeò illis etiam regionibus relictis, in Africa Iuſtiniani armis attriti, afflicti, ac deleti eſſent: quod quidem tum Paulo Diacono, tum hoc ipſo Iornande & Procopio, oculatis ferè teſtibus, confirmare poſſumus. Congruunt cum his ea quæ ſuperius de prouincijs Romani imperij ab hac gente afflictis, ex diuo Gregorio & Flauio Blondo deſcripſimus. Ex his igitur ſatis, ut arbitror, liquet, Venetos & Vinidas, quos Germani Vendos, ſeu Vindas uocant, diuerſos eſſe à Vandalis. Atque hinc apparet error Alberti Crantij, Franciſci Irenici, & aliorum, qui in eo quòd Slauos cum Vandalis eandem eſſe gentem affirmant, Iornandis authoritatem ſequi ſibi uidentur: cum tamen is, quemadmodum nos modò oſtendimus, non cũ Vandalis, ſed cum Vinidis, ſeu Venetis, Slauorum gentem coniungat.

Vindarum ſedes.

Vandalorum è Pannonia migratio.

Vandali deleti.

Paul. Diac. de geſt. Lãg. lib. 1. c. 17. Iorn. de reb. Geth. & de reg. ac temp. ſucceſ. Procop. de bello Vandil.

QVÒD SLAVI GERMANI NON ſint. Cap. VII.

QVÒD ſi quis cum Tacito Venedos quoque inter Germanos referre contendat, non magnopere pugnabimus: dummodo is meminerit, fieri potuiſſe, quod ſæpe alijs gentibus uſu uenerit, ut Slaui, quos lingua moreſque arguant Germanos non eſſe, Venedorum Germanorum nomine iam tum Iornandis tempore etiam appellarentur, cum eorum ſedes occupaſſent: ſicut etiam nunc à Germanis appellantur.

Slaui cur Venedi uocati.

Germanicæ linguæ usus apud Boemos & Polonos.

lantur. Nam quod Crantius ex usu Germanicæ linguæ non infrequenti apud Boemos, addam ego, & apud Polonos, & è Germanicis concionibus colligit, eos Germanicã gentẽ esse, eadem ratione colligat licebit, Italos uel Latinos eos esse. Nam hæ quoq; linguæ in usu esse cœpere apud Polonos præsertim. Hispanis quoq; & Italis nostra tempestate, ijs præsertim qui uel militarunt uel negociati sunt in Germania, non insolens est usus linguæ Germanicæ. Ne Latinæ quidem olim fuit Græcis, cum Romanis parērent. Ergóne ijdem erunt aut Græci cum Romanis, aut Itali, & Hispani, cum Germanis? Non rectè hic ratiocinatur Crantius. Quòd si Slaui Germani sunt, uel ex Germanis orti, eademq; olim lingua usi. Vnde igitur Slauicæ linguæ usus apud eos inoleuit? quæ ut à Germanica, sic ab omni finitimorum, atq; adeò quorumuis aliorum populorum, de quibus auditu aut literis ali quid accepimus, lingua penitus diuersa est. Quid quòd apud Bulgaros, Russos, atq; Moschos, qui & ipsi Slaui sunt, uel nullus omnino, uel certè rarissimus est Germanicę linguę usus? Fateatur ergo necesse est Crantius alterutrum, uel non extirpatos penitus olim esse à Slauis Germanos & Vandalos, uel certè posterius ab ijs colonias è Germania deductas esse, agrestium pręsertim & opificũ omnis generis, cũ ipsi ferè militię uacarẽt. Quod nos à Polonis quodam tempore factum esse suo loco ostendemus. Iam, ne ex illo quidem Berosi testimonio, quo is Tuisconem Germanorum omnium conditorem à à Tanai ad Rhenum, usq; regnasse, & ab eo Sarmatas maximos populos conditos esse asserit, satis rectè comprobatur Slauos Germanos esse. Nam ut illibata sit fides & authoritas Berosi, ut etiam demus Slauos uel Sarmatas esse, uel omnino cum Tuiscone in Europam profectos, in his oris, quas nunc incolunt, inter Tanaim & Rhenum consedisse, certè non statim consequetur, eos Tuisconis posteritatem esse. Neq; enim necesse est, populos alicui regi subiectos, uel ab eo conditos, ab eodẽ etiam procreatos, aut eadem duntaxat cum illo stirpe ortos esse. Quin cernere est non modò in priscis annalibus, uerùm etiã nostro tempore multas gentes, externi generis regibus parēre. Legimus etiã nonnullorum populorũ colonias ab externis ducibus deductas esse. Quid? quòd Sarmatiã Berosus ab ortu solis Tanai fluuio, ab occasu Rheno terminat, Sarmatæ uerò Græcorum & Latinorum scriptorum testimonio multum terrarũ ultra Tanaim tenent, nec scio an plus quàm citra Tanaim, & quidem antiquitùs, ita ut hinc progressi esse uideãtur potius, quàm hinc illuc: cum & solum hic sit uberius, & cœlum mitius, & propinquior sit Asiatica, quàm Europea Sarmatia Babiloniæ, unde in totum orbem terrarum coloniæ deductę sunt. An nõ licebit credere uel interpretem perperam nobis reddidisse scriptoris Chaldæi sententiam, cum in diuersis linguis, diuersis nonnunquam nominibus & flumina, et loca, & gentes appellentur, uel ipsum etiam authorem de rebus tam procul à se remotis hallucinari potuisse, & aut ignorasse fines harum gentium, aut Sarmatarum nomine Germanos pariter & Sarmatas complexum esse? sicuti Sarmatis quoq; nonnulli uicissim Germanorum nomen accommodant: Scytharum

Slauica lingua diuersa ab omnibus alijs.

Germani in Polonia et Boemia quando.

Berof. lib. 4. & 5.

Slauos nõ esse ortos à Tuiscone.

Sarmatiæ fines secundum Berosum.

De Berosi testimonio iudicium.

rum uerò nomen usquequaque transire in Sarmatas atque Germanos, testis est C. Plinius. Sarmatæ quidē certè Germani non sunt, quod ex hoc ipso Plinio, Corn. Tacito, Strabone, & Ptolemæo rectè colligimus, neque ex Tuiscone progeniti, quamuis secundū Berosum à Tuiscone cōditi, quippe qui à Sarmate, quem Moses et Iosephus Asarmotem uocant, Istri siue Iectani filio, & ipso ex Noa, sed per Semū filiū descendente, nomē & genus duxerint. Non igitur Vandali, neque Germani omnino sunt Poloni, Boemi, ac cæteri Slaui. Vnde autem Slaui ducant originem, aut unde, & quando in has oras, quas nunc tenent, aduenerint, utinam tam facile esset uerum inuenire, quàm falsa refellere. Conemur tamen etiam illud, quantum possumus, ut si minus inueniamus, uiam certè ad inueniēdum post nos quæsituris uel muniamus, uel indicemus.

Scytharum appellatio. Plin. nat. hist. lib. 4. cap. 12.

Sarmatarum origo. Genes. 10. Iosephus ant. li. 1. cap. 14.

VNDE SLAVI ET SLAVINI APPELLENTUR. Cap. VIII.

C nomen quidem Slauorum, & Slauinorum ante Procopij, & Iornandis historiam, & Iustiniani Imperatoris tempora, nusquam neque apud Latinos, neque apud Græcos scriptores adhuc inuenimus, quemadmodum initio scripsimus. Nā Alberto Crantio, & Saxoni Gramatico, nisi uetustiores authores proferant, fidem in hac parte non habemus. Neque uerò loci ullius in terris neque hominis cuiusque prisci nomen apud ueteres, uel geographos, uel historicos adhuc reperimus, hæc unde gens, siue natio uerisimiliter denominata esse uideat. Slauoniā enim à Slauis, nō hos ab illa appellationē accepisse, satis opinor constat ex his, quæ suprà memorata sunt. Slauorum autē etymologiam, uel à Slouo, quod uerbum, & sermonem, uel à Slaua, quod famam, siue gloriam genti significat, omnes deriuant, nemo, quod sciam, aliunde: ita ut cum ipsi se Slouacos et Slouanos, quasi uerbosos, ut uult Crantius, siue Slauacos, & Slauanos, quasi celebres dicerent, à Latinis Slaui, & Slauini dicti sint. Propius autem uero est, eos à celebritate & gloria potius, quàm à uerbositate, quæ in uituperio est, nomen sibi sumpsisse, cum res magnas, & præclaras, contra Romanum imperium, et finitimos quosque gererent. Et conuenit sanè, cum hac etymologia, quod non Sloui, aut Slouini, uerùm Slaui, & Slauini à Latinis appellantur. Corrigendus uerò, hic est error eorum, qui eos Sclauos, siue Sclauinos uocant: qui quidem etiam in pleraque Procopij, & Iornandis, & Blondi exemplaria irrepsit, ab Italis, nisi fallor, quòd ij dum mollius loqui student, sæpe i, pro l, proferunt, ut pro flatu, fiato, pro placet, piace: sic pro Slauo, Siauo. Nihil autem ferè interest apud eos in enunciando, siue quis dicat Siauum, siue Sciauum, c litera interserta. Inde fortassis imperiti cum Latinè loqui uellent, uel scribere, non Slauum reddidere, sed Sclauum: quo nomine nunc quemlibet seruum appellant Itali, cùm alij, tum Adriatici maris accolæ, ex nomine gentis, cum qua multa bella gessere: quemadmodum Romani olim Getas & Syros. Sed ad institutum reuertamur.

Slauorum nomen quando clarere cœperit.

Slaui à Slouo uel Slaua dicti.

Sclauos perperam dici.

Sclaui apud Italos qui uocentur.

VNDE SLAVORVM GENTES PRODIErint, ratiocinatio. Cap. IX.

VM igitur Slauorum nomen tam sit recens, nec à loco, uel conditore gentis deriuatum esse appareat, uideamus num inter eos populos, qui Slauorum nomine censentur, eademq́ lingua utuntur, quisquam sit, qui uetustius nomen habeat: ut inde cęterorum omnium examina prodijsse, & cùm singulos noua nomina, tum uniuersos communem Slauorum appellationem accepisse demonstremus. Ac Polonorum quidem, Zechorum, Silesiorum, Pomeranorũ, Bosnensiũ, Croatarum, siue Caruatorum, Rascianorum, Dulebianorum, Dreslanorum, Traslanorum, Volyniorum, Podoliorum, Palucorum, Pouazanorum, Masouiorum, Vilzorum, Velataborum, Lusicorum, qui nunc Lusacij uocantur, Lunchinorum, Licauicorum, & si qua sunt prӕterea nomina, etiam recentiora sunt. Recens est & Morauorum, siue à Marotho rege, qui longè post Attilӕ tempora fuit: siue à Moraua flumine, Olomucium urbem primariam pręterlabente id inditum est. Marcomanni enim, qui loca illa & uicinam Boemiam, deletis Boijs, Gallica gente, quӕ regioni nomen dedit, prius tenuere, Germani fuere: Ptolemӕo, Cornelio Tacito, & L. Floro testibus. Vnde & illud apparet, quòd priscorum Boemorum gens, licet uetustior sit, quippe cuius & Ptolemęus, & Tacitus, atq́ etiam Strabo meminerint, Gallica tamen fuerit initiò: deinde, quӕ eam deleuit, cum esset Germanica, & ipsa Boemorum appellationem retinuerit: quam postremò Zechi quoq́ Slaui in hanc usq́ diem retinent, cum longe pòst in ea regione domiciliũ fixissent. Quanquam ipsi se Zechos appellant, & à cӕteris Slauis ita uocantur. Nam quod scribit Crantius, è Boemia & Pannonia Slauos profectos, in Illyrico ac Dalmatia cõsedisse: non probat nobis, cum neminem è uetustioribus huius sententiӕ authorem habeat. Sicut ne illud quidẽ, quod authore Saxone Grammatico prodidit, Cassubios, & ipsos gentem Slauicam, ante Christum natum extitisse: & quӕ nunc teneant loca, tenuisse. Nam & Saxo ille non multo uetustior est ipso Crantio: & cum de re procul à memoria sua remota nullo authore scribat, non maiorem & ipse meretur fidem. Itaq́ ne illud quidem recipimus, quòd Saxo idem, uetustiora Christo nato tempora persequens, etiam Poloniӕ facit mentionem. Modocas equidem populos in Sarmatia Asiatica apud Ptolemӕum, Moschicos, siue Moschios montes in Cappadocia, siue Armenia, apud eundem Ptolemӕum, & C. Pliniũ reperio. Moschenos etiam populos, & Moschorum tractũ, idem Plinius commemorat. Strabo quoq́ Moschos populos Colchis finitimos esse scribit. Iosephus uerò Hebrӕus Moschinos populos, Cappadocas postea dictos, à Mosochim, siue Mosoch Iapeti filio, ut est in Genesi apud Moysen, oriundos esse, scriptum reliquit. Et Modocarũ quidem nomen minus, Moschenorum uerò, seu Moschinorum, siue Moschorum, admodũ conuenit ijs populis, qui nunc in Europea pariter & Asiatica Sarmatia longè lateq́ imperantes, Slauica lingua utuntur, &

Moschi

Slauorum populi.

Morαui unde nomẽ habeãt.

Marcomanni.

Ptol. li. 2. ca. 11.

Tacit. de situ et mor. Germ. et annal. lib. 2.

L. Fl. Epi. li. 4.

Boemi qui, & unde appellati.

Strabo Geog. lib. 7.

Zechi.

Albert. Crant. lib. 1. & 2. Vand.

Saxo in Dania.

Cassubij.

Moschi.

Pol. li. 5. cap. 9. & 13.

lib. eod. cap. 6.

Plin. nat. hist. li. 5. ca. 27.

Ibid. lib. 6. cap. 9. & 10.

Strabo lib. 11. Geogr.

Ioseph. ant. lib. 1. cap. 12.

Genes. 10.

Moschi Latinè, Moschouitæ, Germanicè, Slauicè uerò Mosqua appellantur. Et à multis seculis ij sedes illas tenent, quod eorum ipsorum annales testificantur: sed hoc nomen Moschorum non ita pridem usurpare cœperunt, nec uniuersè primùm. Sed unus de multis populis, à flumine & arce Mosqua, ita dici cœptus est, ex eo ferè tempore, quo post diuisum in multos principatus Russorum eius regionis imperium, Ioannes quidam dux Danielis filius, (quemadmodum uir grauis ac diligens, Sigismundus Herbersteinus, regis Ferdinandi consiliarius, in Moschouia sua, ex eius gentis annalibus compertum, nuper memoriæ prodidit) ei territorio præfuit, & instaurata arce, quæ modica & obscura antè fuerat, sedem ibi suam cõstituit. Cuius posteri cum subactis proximis quibusq; eiusdem nationis atq; linguæ principibus, principatum suum longè latèq; dilatassent, tum demum cæteri quoq; Russorum populi longè maiores, antiquiores, & nobiliores, quàm Moschi ad eam diem fuerant, nempe Vuladimirienses, Nouogrodenses, Iaroslauienses, Tiuerenses, Mosaiscenses, Susdali, Piskouenses, Rezanenses, Seuerienses, & alij, ut quiq; deuicti sunt, in Moschorum nomen abiere: sic tamen, ut cuncti pariter Russorum nomen libenter etiamnum agnoscant. Itaq; olim Kiouiensis metropolites, & nunc Moschicus etiam, Rusiæ metropolites cùm ab alijs, tum à patriarcha Constantinopolitano uocatur: & ipse hunc titulum, uelut ampliorem, & augustiorem, quàm Moschouiæ, usurpat: & uerò ipsi quoq; Moschorũ principes non tam Moschorum, quàm Rusiæ totius dominatum in inscriptionibus, quanquã falsò, sibi arrogant. Vnde liquet, nec antiquum esse Moschorum nomen: & Russorum partem, ac unum quendam populũ eos esse, ab arce & oppido, quod maximis terrarũ spacijs à priscorum illorum Moschorum siue Moschinorum tractu abest, non ita pridem appellationem mutuatos. Ab his igitur, Slauorum origo deduci nõ potest. Bulgaros cum Slauinis coniungit Iornandes, cum ab his pariter, & Antis, atque Slauinis Romanum imperium uexari scribit. Attribuit autem eis alibi sedes in Europa supra mare Ponticum. Huic adstipulatur Blondus, qui Danubij accolas eos esse prodidit. Pomponius autem Lætus memorat, Anastasium Imperatorem duxisse longum murum à mari ad Selibriam, ne incursiones Mysorum, Bulgarorum, & Scytharum Constantinopolitanis obesse possent. Verùm aliunde eos in illa loca uenisse, Blondus idem testis est, nimirum è Scythia. Scythiæ uerò nomine Sarmatiam complexus est. Constat enim, in Sarmatia Asiatica Bulgarorum antiquas sedes esse: ad Rha, seu Volgam fluuium. Ac Ptolemæus quidem horum non meminit: Sergorum uerò meminit, Sarmatiam Asiaticam describens. Constat autem, hos quoq; à recentioribus in Europa, inter Slauorum populos numerari: nec eos modò qui Bulgaris & Rascijs proximi consedere, uerùm etiam eos qui Saxoniam & proxima Albi loca tenuere, & à quibusdam Sorabi dicti sunt: quo fit, ut non incredibile sit, eos ex Asia in Europam uenisse. Sed ij siue Serbi, siue Bulgari, quota pars sunt Slauorum? Profectò non est credibile, unum aliquem tam exiguum

Moschi unde, & quando appellari cœpti.

Russorum septentrionaliũ populi, qui Moschorum principi parent.

Metropolitæ in Rusia duo.

Moschorum principes Rusiæ totius dominatum sibi arrogant.

Bulgari.

Iorn. de success. regn.

Idem de reb. Get.

Blond. Dec. 1. lib. 9.

Pomp. lib. 2. hist.

Blond. ibidẽ.

Bulgarorum sedes.

Ptol. lib. 5. c. 9.

Serbi Slaui, & sedes eorum.

exiguum populum ex angusto terræ, angulo profectum, tam paruo tempore tantas uires & incrementa sumpsisse, ut dimidiam ferè totius Europæ partem occuparit impleretq́ꝫ. Deinde si è Bulgaris prognati sunt Slaui, Serbi Slaui non erunt: si ex his illi nō erunt: sin ex utrisq́ꝫ, profectò ambobus communis origo & commune aliquod esse debet. Nec id Slauorum est, quippe quòd sit recentius.

VERA SLAVORVM ORIGO.
Cap. X.

Rußiæ fines.

VSSORVM nomen latißimè patet in Sarmatia, quemadmodum dudum indicauimus. Complectitur enim ferè quicquid terrarum est inter sinum Venedicum, Liuoniā, Suetiam, Oceanum glacialem, Rha, siue Volgam, Mæotim, mare Ponticū, Sarmaticos montes, Poloniam, Lituaniam, & Samagitiam. Sed non perinde celebre aut antiquum uidetur esse id nomen: ne illis quidem ipsis scriptoribus, qui primi Slauorum et Bulgarorum mentionem fecere, fortasse notum. Extant etiam eius gentis annales, uerum non supra septingentos annos à nostra hac ætate. Nā Ruthenorum uetusta gens in Gallia Aquitanica, non est eadem cum Rußis. Quo fit, ut nos cum Russorum meminimus, nunquam eos Ruthenorum nomine appellemus, quemadmodum fecerunt cùm alij pleriq́ꝫ ante nos, tum Saxo Grammaticus, qui Ruthenos Rußiæ siue Rusciç populos uocat, cū eisq́ꝫ Danos et Sueonas seu Suetios finitimos multa bella etiam longe antè Christum natum gesisse memorat. Minimè uerò mirum est, primùm, nullos extare annales apud gentem barbaram, quæ post susceptam demum religionem Christianam uix literis, à Bulgaris suis paulo antè ad imitationem Græcarum inuentis, uti cœpit, & modicè utitur. Deinde incognitam fuisse Græcis & Latinis eam gentem, sicut alias quoq́ꝫ septētrionales, quas communi uocabulo, uel Sarmatas, uel Scythas appellauere, cum propter lōnga terrarum interualla, incultas regiones, ferosq́ꝫ & barbaros earum mores, nihil cum eis haberent commertij. Tametsi Roxanorum, siue Roxolanorum nomen, quod Russorum uel Rußianorum nomini, non ualde dißimile est, non est incognitum ueteribus. Nam & Ptolemeus, & C. Plinius Roxolanos populos in Sarmatia ad latus Mæotidis collocat, & Corn. Tacitus Ottonis Syluij, qui octauus post C. Cæsarem apud Romanos imperauit, tempora persequens, ita de eis scribit: Conuersis ad ciuile bellum animis, externa sine cura habebantur. Eò audentius Roxolani Sarmatica gens priore hyeme cęsis duabus cohortibus, magna spe ad Mœsiam irruperant. Strabo autem ita: Roxani uerò magis ad Aquilonem spectantes, inter Tanaim, & Boristhenem campestria pascuntur. Et Paulo pòst: Num qui uerò supra Roxanos habitent, ignotum est nobis. Roxani quidē aduersus Mythridatis Eupatoris ductores belligerarunt. Hic mihi consideret uelim diligēs lector, eas sedes ab his tā uetustis grauibusq́ꝫ scriptoribus attribui Roxolanis, siue Roxonis, quas Rußi in hanc diē retinent: eosq́ꝫ iam tum Ottone imperante Mœsiam finitimam infestare cœpisse: ita ut uerisimile sit ab ijsdē posterius, debilitatis partim Gotorum, Hunnorum,

Russorū nomē. Russorum annales. Rutheni non ijdem cum Rußis. Rußicæ literæ. Roxani, seu Roxolani. Roxanorum sedes. Ptol. lib. 3. cap. 5. Plin. lib. 4. ca. 12. Tacit. annal. lib. 17. Strabo lib. 7. Geogr. Slauos è Rußia prodijsse.

norum, Vandalorum, Alanorum, & Langobardorũ: partim Parthorum, Persarum, & Saracenorum incursionibus atq; bellis Romani imperij uiribus, non solum eam ipsam Mœsiam, uerùm etiã Daciam, Pannoniam, Dardaniam, Liburniam, Illyricum, Dalmatiam, & Istriam subactas & habitatas: Thraciam, Macedoniam, & Græciam diuexatas, & ad extremum Græcam linguam penitus corruptam esse: rebusq; tam feliciter gestis, eos Slauorum, siue Slauinorum nomẽ à gloria sibi sumpsisse. Eadem autem facilitate alia ipsorum quasi examina ad occidentem solem progredi, & omnem eam Germaniæ partem, quæ à Vistula ad Salam & Albim, seu Visurgim usq; inter Carpathum montẽ, Danubium, & Oceanum Germanicum protenditur, occupare, & in ditionem suam redigere potuisse, cũ ea populis exhausta & uacua esset, Gotorum, Vandalorũ, Alanorum, Burgundionum, & Langobardorũ continentibus bellis, & in alias sedes migrationibus: easq; gentes mox imperijs distinctas, diuersis etiam nominibus appellatas esse, ita ut partim à ducibus, partim à situ locorum, partim à prioribus incolis, deniq; à studijs, habitu, uel euentu aliquo noua nomina sumerent. Solos autem eos, qui in natali suo solo manserunt, antiquum Roxanorum nomen retinuisse: cuius facilis est flexus in Rusianos, & Russos. Nam & inter X literam, & geminum ss, in enunciando permagna est cognatio cùm apud ueteres, tum apud recentiores, Italos præsertim: & Rosiam pro Rusia etiamnunc proferunt & scribunt Græci: quod nos in diplomate quodam antiquo patriarchæ Constantinopolitani Vilnæ ante aliquot annos uidimus.

Slaui unde dicti.

Poloni & Boemi unde uenerint.

Roxani ijdem qui Rußi.

AVTHORES SVPRA MEMORATAE *sententiæ.* Cap. XI.

IN hac autem sententia fuit ante nos Bernardus Vapouius, qui nostra memoria Polonorum res gestas ab initio ad sua usq; tempora stylo persecutus, imperfectum opus reliquit. Nec diuersum sensisse uidetur Antonius Bonfinius in Vngarica historia, quamuis non satis sibi constet. Vterq; autem Blondum Foroliuiensem secutus esse uidetur: qui libro primo primæ Decadis historiarũ, de Vandalis & Burgundionibus mẽtionem faciens, ita memoriæ prodidit: Facta autem est postmodum alia in dictis gentibus mutatio. Siquidem Vandali à fluuio regionis sic dicti, paulo pòst, quàm illi, quos Stilico concitauit, patria erant profecti, se Slauos dixere, à nomine gentis, quæ à Bosphoro Cimmerio in Tanaim fluuium habitare solita, se contulit in sedes Vandalorum, Burgundionumq;, patria profectorum. Nec tamen diu tenuere hi populi eam Slauorum nominationem: sed cum eorum pars Mauritij Imperatoris temporibus in Dalmatiam, Illyricumq; emigrasset, qui manserunt domi, paulo pòst mutarunt nomina, & partim se Polonos, partim Boemos nominauere. Et libro octauo de illa Slauorum in Dalmatiam & Istriam inuasione scribens, ita prodidit: Nec tamen omnis illa gens reliquit primas ad Danubium sedes: quin ijdem mutato nomine magnam obtinent partem illius regionis. Siquidem locutionis similitudo ac penè proprietas ostendit, eos qui nunc Poloni & Boemi dicuntur, ex Slauoru mreliquijs

Bern. Vapouius.

Bonfinius.

Fl. Blondus.

Vandali unde dicti.

Slaui.

Poloni & Boemi.

quiis fuisse. Incoluerant autem prius, ut suprà docuimus, ea loca Vandali: quos credendum est, quando ad inuadendas Romanorũ prouincias sunt profecti, partem gentis in patria reliquisse. Quare Slaui paulo pòst superuenientes, ita locutiones commiscuere, ut ex utraq; tertiam effecerint, quę pro regionis & ducum diuersitate partim Boemica, partim Polonica postmodum sit dicta. Sunt etiam certiores proximis in regionibus Slauorum reliquiæ apud Saxones, quorum coloni maiori ex parte puram habent, qua Dalmatę utuntur, Slauonicam locutionẽ. Hactenus Blondus. Perplexè quidem & uariè, ut qui de rebus à sua memoria aspectuq; & cognitione remotis & alienis scribebat: illud tamẽ non obscurè ostendit, Slauos Vandalos non esse, Vandalorũ tamen nomine fuisse appellatos: & quò tempore, undé ue ij primùm in Vandaliam, Saxoniã & Germaniã, Dalmatiam'q; & Illyricum aduenerint, nempe à Cimmerio Bosphoro ac Tanai, quæ loca geographi omnes Roxanis, siue Roxolanis & Sarmatis attribuunt. Nec omnino dissentit ab his Iornandes. Is enim cum Slauinos & Antas, & uniuersam Vinidarum nationem ad sinistrum latus Sarmaticorum montium ab exortu Vistulæ in Aquilonem per immensa spacia consedisse memorasset, quod nos quoq; superius retulimus, addit: Slauinos quidem ab exortu Vistulæ usq; ad Danastrum commorari, & paludes syluas'q; pro ciuitatibus habere: Antas uerò, fortissimos eorum, qui ad Ponticum mare curuantur, à Danubio usq; ad Danastrum extendi. Siue autem Danaster is est, quem etiam nũc accolæ Russi & Valachi Nestrum, siue Dnestrum uocãt, & multi Tyrã antiquis dictum esse uolunt: siue Boristhenes, ut ipse Iornandes uelle uidetur: dubium nõ est, eam oram ferè Russia, Sarmatia quidem certè, contineri. Et tamen de Slauinis & Antis tantum hic ille scribit. Nihil autem prohibet, alios eiusdem linguę & nationis populos ulterius ad Aquilonem habitasse, aut etiam illos ipsos inde ad meridiem & mitiores fertiliores'q; oras non modò in Mœsiam, & ad Danubium, sed longè ultra etiam, sicut nos iam ostendimus, progressos esse. Russis igitur Slauorum omnium originem nos quoque cum his scriptoribus libenter acceptam referimus.

Slauos Vandalos dictos esse.

Iorn. de rebus Get.

Danaster fluuius.

RVSSORVM DENOMINATIO ET
Origo. Cap. XII.

VOD si quis porrò quærat, quo tempore primùm Russi Sarmatiã habitare cœperint, unde eò uenerint, & unde nomen acceperint: ingenuè fateor, me, quamuis diligenter inuestigantem, nescire tamen. Reperio quidem apud Ezechielem prophetam fieri mentionem principis Ros, Mosoch, atque Tubal: sic enim legunt Eusebius Cæsariensis, Theodocion, Symmachus, & Septuaginta interpretes. Nam diuus Hieronymus ambigit, proprium'ne gentis alicuius nomen sit Ros, an caput eo loci significet: sicut etiam habet uulgaris editio Latina. Ac de Tubale quidem, & Mosocho, iam nobis dictum est. Ros, si gentis nomen est & ipsum, Russis affine esse uidetur. Verùm Eusebius

Ezech. cap. 38. & 39.

Eus. Demonst. euang. lib. 9. Hiero. in Eze.

Ros.

bius idem, eam gentem Romanos uult esse. Hieronymus, quæ sit, non inuenit. Non incognitum autem iam tunc fuit nomen Roxanorum Græcis & Latinis, sicuti suprà diximus. Quo fit, ut non ausim Russorum, seu Roxanorum originem ab illo Rosso, siue Ros deducere: præsertim cum neque apud Berosum, neq; apud Iosephum, neque apud Moysen in priscis genealogijs de eo quicquam reperiam. Rusi seu Rusiæ oppidi antiqui in ditione Nouogrodensi mentionem facit uir grauis ac diligens, Sigismundus Herbersteinus, in descriptione Moschouiæ: nec inusitatum est, ab ignobilibus etiam oppidis populos denominari, qui cum obscuri fuissent initio, postea uirtute & armis nomen suum unà cum imperio propagarunt: sicut nos de Moschis dudum ostendimus. Et adstipulari uidetur huic opinioni, id quod in annalibus Russorum legitur, dominatum Russorum apud Nouogrodum magnam, Bialoiezorum siue Album lacũ, et Isborscum initium sumpsisse à Rurico, Sineo ac Trubore Varaijs fratribus. Quod si quis hoc nõ probat, uel altiorem etiam gentis originem requirit, nihil opinor prohibet credere, Polonos ac cęteros omnes Slauos Sarmatas esse: præsertim cum constet iam, Bulgaros, Serbos & Roxanos Sarmatiæ gentes esse, indéq; egressos populos quodam tempore, nouas sedes occupasse in Germania & Romano imperio, & Slauos, siue Slauinos sese dixisse: demonstrari autẽ non posit, unde aut quo tẽpore populi illi in Sarmatiã aduenerint, et priscos illos Sarmatas (si qui modò alij fuerunt) inde pepulerint, uel deleuerint: sicut de Gotis atq; Tartaris potest, quorum illi quidem tenuerunt aliquando, hi uerò etiam nunc tenent, partem aliquantam Sarmatiæ. Nam de Prussis, Liuonibus & Lituanis, & ipsis Sarmatiæ populis, postea suo loco dicemus. Quod si cui non satis adhuc probamus, Polonos ac Slauos omnes Sarmatas esse, non magnopere pugnabimus: modò illud certum teneat, eos populos, qui Slauica lingua & natione censentur, partim in Sarmatia sedes habere antiquitùs, partim inde profectos, per magnam Europæ partem sese diffudisse. Atq; hæc nos de origine Slauorum in uniuersum attulisse sufficiat. Si quis exqusitius ac certius quicquam attulerit, non modò non molestè feremus, uerùm sequemur etiam. Nunc certè prolixiores esse nolumus in disceptandis & explicandis ijs, quæ ueteres scriptores uariè de Sarmatarum gente memorię prodiderunt. Quin Slauos etiam missos faciemus, & ad institutam Polonorum historiam propius accedemus.

Rußia oppidũ uetustum.

Sigism. Herberst. in Moschouia.

Russorũ principatus initiũ.

Poloni & Slaui omnes Sarmatæ sunt.

Goti & Scythæ in Sarmatia.

DE SITV POLONIAE, ET NOMINE gentis. Cap. XIII.

IGITVR Slauorum ij populi, qui ad Sarmaticos montes, siue Carpathum, & in extrema ora Sarmatię, quà Germaniæ Vistula flumine interlabẽte coniungitur, & inde porrò uersus occidentem solem ad Odram fluuium (siue is Viadus, siue Guttalus est ueteribus) atq; adeò ad Boemiam usque, & Albim, quà is relicta Boemia in mare decurrit, ut uolunt nostrates ferè, & ad extremam Sarmatici maris oram consederunt,

Poloni qui.

Poloni unde dicti. Polaci, siue Polane, à uicinis eiusdem linguæ populis, atq; inde Poloni à Latinè loquentibus dicti sunt: regio uerò Polonia. Duplex autem nominis huius ratio assignatur. Vel enim à Pole, quod & planiciem, & uenationem Slauis significat, Polanos & Polacos appellari uolunt: propterea quòd & planam ferè, apertamq; regionem ij tenent, & apprimè tenentur uenandi studio: uel à conditore ac primo duce gentis Lecho siue *Polachi.* Lacho, Polacos, quasi Polachos, hoc est, posteritatem Lachi, dici autumant. Cui rationi ac denominationi adstipulatur illud, quòd Russi & Moschi, nec scio an alij quoq; Slaui, præter Boemos, non Polanos, neq; *Lachi.* Polacos, uerùm Lachos eos in hanc usq; diem uocant. Nec multũ ab hac *Lengel.* diuersa esse uidetur ratio nominis Vngarici, qui Polonos Lengel, quasi Lechel, ut mihi quidem uidetur, hoc est, à Lecho conditos, appellant. *Zechus & Lechus fratres principes.* Conuenit certè inter omnes, Zechum & Lechum, siue Lachum, germanos fratres, hunc quidem apud Polonos, illum uerò apud Boemos primùm regnasse. Quamuis enim Vincentius Cadlubicus, nullam horum mentionem fecerit: Lechitas tamen Polonos uocat, à Lecho proculdubio. Aliundé ne autem ij cum suis populis in has oras commigrauerint, an ipsi alibi nati, ad cognatas gentes, antiquitùs ea loca tenentes, accesserint: an uerò & ipsi siue in Polonia, siue in Boemia nati, quodam tempore gentium harum regna, priuati cum essent, inuaserint, aut oblata susceperint: deinde si aliunde uenerunt, unde'nam, & quo tempore, non perinde cõuenit. Qua de re nos, expositis breuiter aliorum sentẽtijs, quid sentiamus, subijciemus: de Polonis præsertim, de quibus hoc nobis opus instituitur.

VNDE, ET QVO TEMPORE POLONI *in has oras uenerint.* Cap. XIIII.

QVI Slauos, Vandalos & Germanos esse uolunt, non habent necesse affirmare, Polonos cum suo duce aliunde in has oras, quas nunc incolunt, post uetustam illam Tuisconis migrationem uenisse, si modò constare sibi uolũt. Itaque Albertus Crantius asseuerat, Slauos regionem suam *Crant. Vand. lib. 2.* ab omni memoria ad Sarmaticos campos tenuisse: & cum angustæ eis *Idem lib. 1.* essent sedes in Polonia, Morauia, Boemia, & Russia, nouas in Pannonia à Cõstantino magno Imperatore eos impetrasse: indéq;, imperãte Mauritio, in Dalmatiam & Illyricum profectos esse. Verùm huius opinionis fundamẽtum iam conuulsum est: constititq;, Polonos atq; Slauos Vandalis successisse in his locis, ubi nũc est Polonia. Quocirca refellere nunc eam operæprecium non est. Alij uerò aliunde omnino Polonos & Boemos uenisse, pro comperto habẽt: et quidem complures è Croatia pro- *Lechi & Zechi peregrinatio.* fectos esse consentiunt. Lechum enim & Zechum fratres, principes uiros, apud Crapinam & Psaros degentes, cum pertæsi essent dissidiorum *Vnde. Quare. Quò.* & bellorum ciuilium, coadunata suorum hominum & aliorum uoluntariorum manu, ad quærendas nouas sedes è patria uersus occidentem solem per syluas montesq; iter habuisse: donec ad Albim flumen, & Boemiam uenerint. Ibi Zechum soli bonitate delectatum, cũ parte multitudinis

dinis in incultis locis consedisse: Lechū uerò cum cæteris ad Aquilonem ire perrexisse, eumq́ tractū qui Silesiam & maiorem Poloniam complectitur, & ipsum habitatoribus uacuum tenuisse. In hac sententia fuerunt Æneas Syluius Senensis, & ferè Boemi Poloniq́ chronographi. Quanquam Ioannes Dlugossus, et Mathias Miechouiēsis, nostri, non satis cōstanter & conueniēter id asseuerare possunt, ut qui ipsi & Polonos Vandalos Germanosq́ esse uolunt. Adijcit præter cæteros Æneas Syluius, Zechum cædis perpetratæ iudicium fugisse, eiq́ fratrem Lechum fugæ comitem adhæsisse. Vnus est, quod sciam, inter nostrates, atq́ is Anonymos, cuius mihi copiā fecere nuper Cracouiæ sodales Dominicani: qui suprà memoratos fratres, ac tertium cū his Russum non è Croatia, sed è Pannonia profectos, Boemiā, Poloniam & Russiam occupasse scribit. Nā alij Russum hunc, non fratrem, sed nepotem Lachi fuisse uolunt: sed falso, ut nos iam ostendimus. Porrò quo tempore id factum sit, non satis cōuenit inter omnes. nostrates ferè nō multo post Oecumenicū diluuiū opinantur: quippe qui fratres illos partim filios, partim nepotes, partim pronepotes, aut nō remotā certè posteritatē Iauani & Noe fuisse memorent. Vincentius, licet migrationis huius nullam faciat mentionem, antiquissimā tamen Lechitarū gentem (sic enim Polonos nonnunq́ uocat) esse ostendit, cum eos cum Gallis (quo tēpore ij sese per Europam & Asiā diffuderunt) & cum Alexandro Magno rege Macedonū bella gessisse, Craco & Lesco, qui post Cracū longè regnauit, ducibus, prodiderit. Æneas Syluius nullum tempus huic migrationi adscribit. Venceslaus Hagecus, imperante Constātino tertio, post IESVM CHRISTVM Deum & hominem natū anno sexcentesimo quadragesimo quarto, à creatione uerò mundi quinquies millesimo octingentesimo quadragesimo tertio, fundamenta regni Boemici à Zecho iacta esse scriptum reliquit. Hæc ferè de Polonorum & Boemorum origine & aduentu à recentioribus memorantur. nam apud ueteres nihil de ijs reperio.

Math. Miech. de dupl. Sarm. et Coron. lib. 1.

Aen. Syl. in hist. Boem.

Anonymos.

Russus Lechi frater, uel nepos.

Quando.

Vincentius.

Aeneas Syluius.

Venceslaus Hagecus.

REFVTATIO SVPERIORVM OPInionum. Cap. XV.

SED nobis horum nihil satisfacit. Primùm enim fabulæ illæ, nempe Zechum & Lechum filios aut nepotes Iauani, aut certe è propinqua posteritate eius, & Noe progenitos, non multò post diluuium è Croatia, siue Pannonia in Boemiam & Poloniam commigrasse, ipsæ se refellunt: et facile ex ijs quę nos de Slauis superius attulimus, refelluntur. Neq́ enim de prosapia eorum à ueteribus Græcis & Latinis, ac ne ab ipsis quidem Slauis quicquam memoriæ proditum est: ac neq́ de rebus gestis Polonorum, aut Boemorū, aut Slauorū, aut Vandalorum omnino (quos quidā ex his eosdē cum Slauis esse uolunt) siue contra Alexandrum Magnum, siue contra priscos Gallos: quamuis pleraque omnia de Gallis iuxtà ac de Alexandro ueteres historici cùm Latini tum Græci diligenter persecuti sint. Neque ante Iustiniani tempora

Zechum & Lechum longè post diluuium fuisse.

Slaui quo tempore occupauerint eas, quas nunc tenent, sedes. Pan. Pannonum etymologia falsa.

Slauica gens Croatiam, aut Dalmatiam, aut Slauoniam tenuit, sicut nos iam demonstrauimus: ac ne Pannoniam quidem, quam anonymus ille de Pani, quo uerbo Slauica lingua dominus uocatur, regis nomine dictam esse fabulatur. Multo minus autem hanc Germaniæ partem, qua nunc Polonia ferè, Silesia, Morauia, Boemia, Lusacia, & Pomerania continetur. Quòd si contendant pertinacius, habitasse quidem longè antè, & iam inde à diluuio, has gentes in his locis post Lechum & Zechum conditores, uerùm alijs nominibus appellatas fuisse: cur quæso tã serò priscorũ conditorum nomina accepere? Sin autem affirmant, tenuisse quidem eas antiquitùs hasce sedes, uerùm longè pòst, Lechum & Zechum, eiusdem linguæ homines peregrè aduenientes apud eas regnasse, & tum primùm noua nomina eis indidisse: de Zechis quidem non penitus absurdè dici id posset: de Polacis etiam fortassis, si à principe, ac non à planicie seu uenatione id nomen habent. Sed Polanorum & Polonorum denominatio à campis certè, quàm à Lecho, rectius deducitur. Estne autem credibile, externos duces, exules præsertim, ab his gentibus quodam tempore non dico expetitos, sed ea dignatione habitos esse, ut abiectis prioribus nominibus suis, ab ijs ipsæ dominari se paterentur? Subactas quidem, nec ipsi huius opinionis authores dictitant. Nos uerò satis euidenter ostendimus, ad Constantini certè primi tempora Poloniam à Germanis habitatam fuisse: nec esse Germanos eos populos, qui nunc Boemiam & Poloniam tenent. Iam qui post sexcentesimum demum à Christo nato annum Polonos & Boemos cum suis authoribus è Croatia profectos, in his locis consedisse uolunt: aliquid illi quidem afferunt, in quo non iniuria quisquam acquiescere posse uideatur. Iam enim tunc illustre erat nomen Slauorum, & iam aliquanto prius ij sedes in Illyrico, Dalmatia, & Croatia fixerant, & numero ac uiribus abundabant, ita ut in alias quoque terras deducere colonias potuerint. uerùm tria sunt, quę nos ab hac sententia reuocant. Primum, ratio migrationis. Nam si Zechus patrati homicidij iudicium fugitans, ut uult Syluius, sedes mutabat, quid causæ erat, cur Lechus frater insons eum sequeretur: cui manenti in patria, fratris fuga bono futura fuerat, propter accessionem fortunarum ab illo relictarum? Aut si is tantopere dilexit fratrem, ut omnem fortunam cum eo subeundam sibi esse duceret, uel conscius admissi sceleris pœnam & ipse metuebat: quid multitudo illa tanta, quanta ad occupanda duo perampla regna suffecit, non potuit ea tam charos principes suos iudicio suppliciòque eripere? Quomodo autem ea cum uxoribus, paruulis liberis, & omni supellectili fugam, ad quam celeritate opus est, expediebat? Deinde siue patratum facinus, siue intestina dissidia migrandi è patria causam eis præbebant, siue commodiores atque patentiores sedes ij quærebant, quæ ratio fuit tam longinquæ & incertæ peregrinationis per auios montes atque syluas suscipiendæ? Cur non potius petiere Macedoniam, aut Epirum & Acarnaniam, aut Italiam, finitimas & non incognitas sibi, tum cœli clemen-

Germani fuere olim, ubi nunc Poloni sunt.

Polonos & Boemos non è Croatia uenisse.

clementia pariter et ubertate soli, & omni cultu agrorum urbiumq; præstantes regiones? Et sanè usitatius est, gentes à Septentrione ad meridiē, uelut è rigidis ad temperatiora, ex incultis ad cultiora loca migrare. Exemplo sunt Galli, Cymbri, Goti, Vandali, Langobardi, Scythæ, Hunni, Normanni, Circasi, Turcæ deniq;. Aut si æstuantibus fortè Boreæ flatus adlubescebat, cur non in Pannonia, uel Bauaria, & ipsis cultis ac fertilibus terris, per quarum alterutram iter facere necesse habuerunt, substitere? Quòd si lacessere bello horum locorum populos nolebant, qui scire poterant, si porrò uersus occidentem solem, uel septentrionem ire pergerent, inculta & habitatoribus uacua loca se reperturos esse? aut si id alicunde cognouerant, cogitare certè secum poterant, ea non futura fuisse inculta & uacua, si excoli cura & industria humana posse putarentur. Postremò ut hasce coniecturas, tametsi graues, mittamus, certis profectò authoribus demonstrare possumus, ante illud tempus quod suprà memorauimus, & ante Constantinum tertiū Imperatorem, atq; adeò ante Mauritium etiam, Slauorū gentem hęc loca tenuisse, quæ nunc Poloni tenent. Non utemur autem ad id probandum neq; Alberti Crantij, neq; Fl. Blondi testimonio, qui Slauos, quemadmodum etiam retulimus, ex his oris in Dalmatiam, Illyricū, et Croatiam, Mauritij temporibus, qui Constantinum tertium propè quinquaginta annis præcessit, profectos esse asserūt. Certior nobis testis erit Iornandes, qui cū ante Mauritij tempora historiam sui temporis scripserit, Slauorū & Slauinorum mentionem faciens, ad sinistrum latus Sarmaticorum montium, & ad Vistulam fluuiū, qui nunc Poloniā interluit, habitare eos memorat. Per quæ tempora Dalmatiam, Illyricum, & Istriā infestatas quidem, sed nondum habitatas fuisse à Slauis, ex hoc ipso Iornande, diuo Gregorio, & Procopio cōprobatur. Procopius quoq; memorat, Iustiniano regnāte Erulos à Longobardis deuictos, partim in Illyrico consedisse: partim cum Istrum flumen haudquaquam traijcere statuissent, Slauinorum gentem prætereundo, cū in loca deserta euasissent, ad Harmos primùm, deinde ad Dacas, hinc ad Oceanum peruenisse, eóq; traiecto in Thule insula constitisse. Vnde apparet, Illyricum quidē tunc adhuc Slauinos non tenuisse: tenuisse autem ea loca, quæ Eruli ab Istro, qua is Illyrico proximus est, per Daciam (quæ eadem Dania est) ad Oceanum ac Thulen uersus Septentrionem proficiscentes, præterire necesse habuerunt. Non igitur probabile est, è Croatia tunc Lechum & Zechum cum Slauis in Boemiam & Poloniam uenisse. Ac ne ex Pannonia quidem: quippe quam ante Valentis imperium à Vandalis, mox à Gotis, deinde usq; ad Martianum imperatorem ab Hunnis habitatam: post Attilæ uerò mortem à Gotis, siue Ostrogotis recuperatam esse, ex his ipsis Procopio & Iornande constat. deinde uerò circa Iustiniani tempora à Langobardis subactam, & post quadraginta duos annos ab his ipsis, in Italiam populariter commigrantibus, sub pacto Hunnis relictam esse, ex Paulo Diacono notum est: quod quidem paulo ante Mauritij tempora factū esse, dubiū non est: quo tempore Slauos iam ad Vistulā habitasse, paulo ante

Populi à Septētrione uersus meridiem ferè migrant.

Poloni antè Mauritiū Imp.

Crant. lib. 1. Vand. Blon. Dec. 1. lib. 1. et 8.

Iorn. de reb. Get.

Procop. de bello Got. lib. 2.

Poloni non è Pannonia.

Iornan. ibidē. Paul. de gest. Langobard. lib. 1. & 2.

antè ostēdimus. Manifestum est igitur, neq; è Croatia, neq; è Pannonia tunc, aut etiā prius eos populariter uenisse in hanc oram: multo minus posterius. Quanquā enim regnauere postea Slaui in Pannonia, subiugatis, ut reor, Hunnis, qui pauci post Attilam ibi remanserant, usque ad Suaten, siue Suatibolugum, siue Suatoplugum Marothi filium, qui post septingentesimum quadragesimum annum à Christo nato, uel ut alij uolunt, longè posterius, ab Hunnis, uel Vngaris ex Asia tunc uenientibus deuictus, fugiens Danubij uorticibus haustus perijt: sed iam tunc longe antè habitata fuit à Slauis Polonia. Quin istum ipsum siue Suaten, siue Suatoplugum nonnulli scriptores Polonum, nonnulli Morauum fuisse memorant: Slauum quidem uel ipsa etymologia prodit. Cæterum ne Blondo quidem & Crantio assentimur in eo, quòd è Polonia & Boemia Slauos in Dalmatiam & Illyricum uenisse uolunt. Potest enim probari è Procopio & Sabellico, Thraciam & Macedoniam, uelut uiciniores, ab ijs prius, quàm Illyricum & Istriam, uexatas esse. E' Polonia uerò & Boemia proficiscentibus hæ regiones prius sese offerunt, quàm illæ: nonnullaq; præterea superius à nobis commemorata sunt, & statim commemorabuntur, quę ad refellendam illam opinionem ualde accommodata sunt, si sit operęprecium. Atq; hęc aduersus suprà memoratas opiniones dicta sunto.

Slaui regnauerunt in Pannonia.
Bonf. Vngar. Dec. 1. lib. 9.
Suatoplugus.
Slaui unde in Dalmatiam uenerint.
Proc. li. 3. de bello Got. Sabell. Ennead. 8. lib. 4.

DE LECHO ET POLONIS, VNDE ET QVANDO extiterint, probabilior sententia. Cap. XVI.

Polonos & Boemos è Rußia profectos esse.

VID igitur certius, aut probabilius duntaxat nos afferimus? Illud nimirum, quòd cum ostensum sit superius, è Russia & Sarmatia Slauos in Mœsiam, Daciamq;, ac Pannoniam secundum citeriorem Danubij ripam penetrasse: inde uerò non ante Iustiniani Imperatoris tempora, in Thraciam, Macedoniam, Dalmatiam, et Illyricū inundasse: & aliquanto pòst demum, nempe circa Mauritij & Phocæ tempora, in ijs oris certum domicilium fixisse, ante quod tempus iam eadem gens ad Sarmaticos montes & fontes Vistulæ, ubi nunc est Polonia, habitabat: aliquanto prius autem Vandalos ex ijs locis in Pannoniam, atque inde mox in Gallias, Hispanias, & Africam commigrasse: consentaneum, ac propè necessarium est, tunc, uel certè paulò posterius circa Attilæ tempora, eos populos, qui nunc Poloni & Boemi dicuntur, progressos è Russia & Sarmatia, itidem atque illos alios Slauos, uacuas, aut certè infrequentes Vandalorum sedes occupasse, indéque porrò in interiorem Germaniam & Boemiam arma protulisse. Et sanè minore longè negocio, citiusq; hàc secundum dextrum latus Carpathi montis ad interiorem Germaniam, uacuam aut certè semiuacuam tunc, sicuti modò diximus, ij penetrare potuerunt, è patria sua profecti, quàm in Slauoniam ac Dalmatiam, longius à se distantes, & Romanorum imperatorum armis defensatas. In hac sententia fuit ante nos Bernardus Vapouius: tametsi neque tam firmis argumentis, neque tam multis aut tam certis testimonijs usus. Idem Blondus quoque sensisse

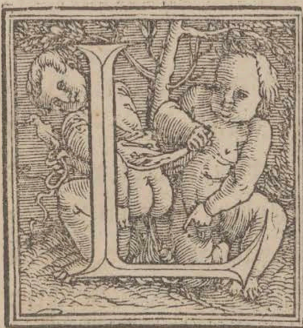
Bern. Vap. lib. 1. hist. Polo.

ſenſiſſe uidetur. Antonius uerò Sabellicus diſertè ſcribit, Slauos à Cimmerio Boſphoro bipartitò digreſsos, partem unam ad dextram deflexiſse ſeptentrionem uerſus, ſciſſamq́ in duos populos, Boemos & Polonos: alteram tranſmiſso Iſtro, ſecundum Sauum amnem ad Dalmatiam uſq; ſedes tenuiſſe, nihil mutato nomine. Hæc nos de Polonorũ & Boemorum origine & aduentu ad has terras, grauibus argumentis & authoribus, ratione temporum & locorum conſentiente comprobamus. Siue autem ij Lecho & Zecho ducibus initio è Sarmatia profecti, hæc geſſerunt, ſiue cum initiò nullo aut uno duntaxat imperio regerentur, ſucceſſu temporis, longè lateq́; propagato imperio, hi duo principes regnũ inter ſe partiti ſunt: alterum Polonis, alterum Boemis nomen dediſſe, dubitandum non eſt. Neq; enim fabuloſum omnino habendum eſt id, quod diuturno non tantum horum ipſorum populorum, ſed cunctæ Slauicæ nationis conſenſu celebratur, Lechum & Zechum principes hiſce Slauorum populis prefuiſſe, & nomina indidiſse. Vapouius quidem etiam certum tempus edidit, quo hæc acta ſint: nempe circa annũ Chriſti quingenteſimum quinquageſimum. cuius rei penes authorẽ fides eſto. Illud uerò, quod de aduentu Slauorum è Croatia uulgò & ipſum circumfertur, credibile eſt à ſciolo quopiam, rationem temporũ & hiſtoriæ ueteris non ſatis tenente, aſſutum eſſe: cum is aduenas eſſe in his oris Polonos & Boemos perſuaſum haberet, nec unde huc ueniſſent inueniret, neſciuiſſe tamen id uideri nollet. Eum uerò locum ab eo potiſsimùm electum eſſe, unde cum hi populi commune Slauorum nomen acceperint, originem quoq; duxiſſe probabiliter uideri poſſent. Niſi fortè exiſtimandum eſt, has gentes nõ ab uno aliquo homine regi, ſed ab antiquo plebeia cõmuniq́; libertate uiuere ſolitas, teſte Procopio: cum longè antè in his ſedibus conſediſſent, quodam tempore uel utilitate, uel neceſsitate adductas, peregrinos reges, ſed eiuſdem tamen ſecũ linguæ, è Croatia acciuiſſe, oblatóſue ultro accepiſſe. Quod credere, uel nõ credere, per nos liberum cuiq; eſto. Nos explicata, quoad fieri potuit, origine Polonorũ, iam ad res geſtas eorum aggrediamur, à Lecho ſumentes initium, quando de uetuſtioribus gentis temporibus nihil exploratum habemus.

Blon. Dec. 1. lib. 1.
Sabel. Ennea. 8. lib. 2.
Boemi & Poloni à ducibus nomina accepere.
Lechus & Zechus quãdo in has oras uenerint.
550. annus à Christo nato.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER SECVNDVS.

LECHVS.

LECHVS igitur omni illa, quam ſiue armis, ſiue imperio tantum occuparat, regione quàm latiſsima, ad colendum & habitandum multitudini ſuorum diſtributa, arces & caſtella opportunis locis muniuit: ipſe in una ex ijs domicilium fixit, quam ſexto à Varta flumine milliario, uerſus Septentrionẽ in patentiſsima planicie, ex rudi & non dolata materia inter lacus & paludes, ad neceſsitatem magis

Varta fluuius.

& qualequale receptaculum, quàm ad splendorẽ atq; delicias extruxit, eiq; oppidum adiunxit, quo esset tamen aliqua hominum circum principem frequentia: & Gnesno, seu Gnesnę nomen ipsi imposuit, à nido, quẽ Gnasdo uocamus, paulũ deflexo uocabulo: siue quòd eo sibi loco arx illa futura esset, quo nidus auibus, per apertam aera uagãtibus: siue quòd aquilarum nidũ ibi reperisset, indeq; insigne boni auspicij acceptũ, mansisse & manere successoribus eius principibus Polonorum existimatur, alba aquila, erecta, expãsis alis. Sic igitur fundato regno Lechus partim Gnesnæ manendo, partim obeundo regnum, ius dabat populo æquabile, non ex præscripto legum, quę nullæ erant: sed ex arbitrio suo, hoc est, ex æquo & bono: imperio, quod credere par est, moderato utens, magis ut patris charitatem quàm domini seueritatem obtineret, in eos qui fidẽ ductumq; suũ secuti essent. Nec enim facile liber & ferox populus asperum, superbum, stolidum & impotentem tyrãnum aut initiò secutus esset, aut postea pertulisset. Reditus tũc & agros peculiares nullos habebat princeps: sed ei cuncti seminabant & metebãt, deq; omnium rerum prouentu fructibus ipsis uectigal pendebant. Nam numus tunc incognitus erat apud Polonos: sed permutatione rerum, quod cuiq; opus erat, sibi comparabãt. Quamdiu uerò Lechus regnauerit, quid pręclari bello paceq; gesserit, quosq; liberos reliquerit, nihil cõperti habemus. Aliquandiu quidem posteri eius post eum regnasse ferũtur, ita ut natu maximus principatum, cæteris libenter concedentibus, obtineret: sed qui'nam hi, quotq; sibi inuicem successerint, donec stirps omnis deficeret, nõ liquet. Bernardus Vapouius, nescio quem authorem secutus, uult, Lechum aliquoties cum Germanis, secundis pręlijs dimicasse, ac de regulo quodam singulari certamine uicto et interfecto opima spolia retulisse: multas munitiones partim ui, partim per deditionem cæpisse, & ad Vesserã seu Visurgim usq; imperium protulisse, & in eius fluminis ripa urbem cõdidisse, eiq; propter onus perpetui præsidij Brzemie siue Bremæ nomen imposuisse: posteritatem uerò eius centũ quinquaginta fermè annis regnasse in Polonia, nempe ad septingẽtesimum ferè annũ à Christo nato: multaq; bella gessisse cum Germanis, & alijs finitimis gentibus. Nam ea quę sequuntur, è Saxone Grammatico, & Alberto Crantio paulùm immutata sumpsisse uidetur: nempe, maris quoq; fortunam Polonos tunc feliciter tẽtauisse. Instructa enim classe, traiectoq; sinu Codano, siue Balthico, Rugiam, Fœoniam, & alias quasdam insulas de Danis Polonos tunc cæpisse, & cum ea gente uario marte terrestribus & naualibus pręlijs dimicasse. Ad extremũ duce Vissimiro, uno de Lechi posteris, Syuardũ Danorum regem nauali pugna insigni ab ijs profligatum, pulsumq;, precario regni partem sub annuo tributo recepisse, cõcessa Polonis Iutia, Scaniaq;: filias uerò eius duas captiuas, alteram Noruegijs, alterã Germanis uenditas: filium autem Iarmericum in obsidis loco asseruatum esse. Inde Vissimirum principem captiuis abundantem, duas urbes maritimas citra mare condidisse: & ex his alteram Vissimiriam de suo nomine, alterã Dantiscum, siue Gdanũ, à Danis deuictis, eoq; deductis appellasse: quę parua

Gnesna condita. Gnasdo. Aquila alba, Polonorũ principum insigne. Lechi studia. Imperium placidum. Principis reditus. Pecunia incognita. Bern. Vapouius. Lechi res gestæ. Brema urbs cõdita. Brzemie. Lechi posteri quamdiu regnarint. Saxo in Dania lib. 8. Crant. in Van. Dani à Polonis bello petiti & uicti. Syuardus rex Danorũ uictus à Vissimiro. Vissimiria quæ nũc Vismaria. Dantiscum, siue Gdanum.

parua obscuráq; aliquandiu, ad eum splendorem postea peruenit, ut sit celeberrimum, & non solum Septentrionis & occidentis, uerùm totius ferè orbis terrarum copiosissimum, & omni genere mercium refertissimum emporium, portu ac tribus oppidis permunitū. Addit idem Vapouius, Syuardum posteà seruitutis impatientem, Visimiro rebellasse, & in pugna occubuisse: filium uerò Iarmericum aliquanto pòst è custodia elapsum, nouos motus in Dania concitasse: uerùm eos à Polonis tunc sedatos esse. Quo tempore autem Dani iugum Polonorum penitus excusserint, non memorat Vapouius.

DVODECIM DVCES, SEV PALATINI.

CVM autē stirps Lechi defecisset, Poloni comitijs de constituenda repub. Gnesnæ habitis, ad neminem unū principatum deferunt: uel quòd in pari multorum dignitate uariarent sententiæ, uel quòd monarchiæ ad tyrannidem (ut sunt res humanæ in dèterius mutabiles) declinantis pertæsi iam essent. duodecim uerò ex omni procerum numero, potentes & spectatos in primis uiros, deligunt, qui siue nouo tunc populi placito, siue usitato etiam sub principibus instituto, suæ quisque regioni, diuisa in totidem regiones tota Polonia, præessent: & Voieuodæ, hoc est, duces belli & copiarum, uernacula lingua dicerentur. His reipub. in pace iuxtà ac in bello summam in commune mandant. Et rectè quidem illi initio, éq; repub. initum magistratum gessere, legésq; paucissimas & simplicissimas, ut rude illud ferebat seculum, non in libris, neq; in tabulis, sed in animis hominū atq; in usu, perinde atq; Lycurgus apud Lacedæmonios quondam, incidêre: quæ instituta uerius, quàm leges di- xerimus. Sed pòst aliquanto ad ambitionem uersi, dum ex suo quisq; nutu omnia geri uult, & rem priuatam potētiámq; suam augere studet, assentari multitudini, eiúsq; licentiam alere, suos quisq; per fas nefásq; defendere & euehere, terrori esse ijs quos beneuolentia sibi adiungere non posset: inde contentiones, simultates, & factiones deniq; è studijs partiū exortę: inde edicta et imperia ipsorum uulgo negligi cœpta, rempub. ab unius imperio ad paucorum dominatum dudum traductam, nec multo pòst eò redactam, ut rex iam sibi quisque & lex esset, penè funditus euerterunt. Quibus rebus commoti finitimi populi, Polonorum uim atque potentiam dudum ueriti, & experti etiam: celatum bene ad eam diem timore odium atq; dolorem in apertum proferendum, & armis uindicandum, nomenq; Polonum delendum, uel affligendum certè sibi esse existimarunt, tam luculenta occasione sese offerente. Quamdiu uerò horum duodecim ducum imperium durauerit, nihil comperti habemus. Mansit quidem deinceps etiam sub principibus & regibus, manetq; in hanc diem is siue honor, siue magistratus: uerùm aliquantum restricta potestate & iurisdictione. & ab ijs qui latinè loqui uolunt, Palatini usurpantur: quo nomine à nobis quoq; deinceps appellabūtur, habentq; ij principem secundum episcopos in senatu regio locum. Cum autem nō ijdem perpetuò fines Polonię fuerint, sed accisi aliquādo, rursúsq; prolati sint,

Voieuodæ.

Ambitio rerū pub. pestis.

Palatinorum dignitas.

ne regionum quidem eadem distinctio, nec idem Voieuodarum siue Palatinorum numerus mansit.

CRACVS.

ERTAESI igitur malorũ Poloni, quę sub duodecim Palatinorum imperio agminatim ipsis incubuerant, ad unius principatum respexere, & aliquid de gustata libertate ipsi sibi detrahere, quàm perire prorsus malebant. Itaque conuentu apud Gnesnam acto, post longam consultationem una omnes sententia ad Cracum principatum deferunt: quem nostrates quidem perperam Gracchum appellant, Romanumq́ꝫ exulem fuisse, & supra quadringentesimum, uel ut alij uolunt, quingentesimum annum ante Christum natum apud Polonos regnasse, fabulantur. Quo quidẽ tempore, necdum Polonorum gẽs extiterat: & incognitum, ni fallor, adhuc erat apud Romanos Gracchorum nomen. Ac ne ijs quidem temporibus, in quę nos hunc Cracum conijcimus, aliquem de Gracchorum familia superfuisse, in Romana historia reperimus. Verisimilius est igitur, quod etiam Dlugossus sentit, Polonos Polonum potius, quàm externũ sibi regem creasse. Ac Vapouius quidem circa septingentesimum annũ à Christo nato id factũ esse uult: Hagecus uerò paulò posterius, fingitq́ꝫ idem Lechi filium Cracum siue Crocum hunc fuisse. Verùm is neqꝫ hoc, neqꝫ item alia multa nobis probat. Siue autem Cracus unus de Voieuodis fuit, siue non, domicilium quidem habebat apud Vistulam, tertiodecimo milliario à fontibus eius fluminis: uir cùm amicitijs, copijs & facultatibus potens, tum prudentia, animi magnitudine, & iusticiæ atqꝫ integritatis opinione apud omnes gratiosus, ita ut solus rectè dilabentẽ rem publ. sustinere & recreare posse uideretur. Is multum diuq́ꝫ reluctatus, eo quòd perdifficile esse uideret rempub. partim ciuium licentia & intestinis dissidijs perturbatam, partim externis bellis quassatam restituere & reficere: tandẽ precibus & contentione multitudinis, & charitate patriæ uictus, reipub. curam suscepit: hostes alios fœderibus, alios armis à ceruicibus patrię remouit. in his Gallos, ut uolũt nostrates pleriqꝫ omnes, per Pannoniam sese magnis copijs in Poloniam infundentes profligat, atque depellit. Vnde uerò hi Galli uenerint in has oras, inuestigare difficile est. Nam Scordisci ac Taurisci Gallorum populi, qui Mœsis mixti, ut author est Strabo, multo antè ad Istrum consederant, iam à Romanis primùm, deinde à Gotis, & mox ab Hunnis deleti erant. Boij quoqꝫ, & ipsi Gallica gens, qui Boemiæ, quemadmodum superiore libro indicauimus, nomen dedere, multo antè iam à Marcomannis Germanis, & hi porrò à Zechis Polonorum cõsanguineis, uel pulsi, uel subacti erant. Nec per Pannoniam certè ijs Polonos adoriri necesse fuisset: nisi fortè eos Boemia pulsos, in Morauia uel extremis finibus Pannonię consedisse, & inde in Poloniam inuasisse existimandum est: aut certè credendũ est, eos Francos fuisse orietales, quorum regnum Austrasiam et Bauariã cõplexum, ad Vngariã usqꝫ pertinuisse fertur: apud quos per ea tempora Pipinũ, Caroli magni proauum, dominatũ esse, Blondus et Sabellicus memo-

Cracus qui & cuias fuerit, et quo tempore.

700. ann. post Christum natum.

Cracus inuitus regnum suscepit.

Franci à Craco repulsi.

Franci orientales.

Pipinus Caroli magni proauus.

Blondus. Sabellicus.

memoriæ prodidere. Illud autem fortasse nostris errandi occasionẽ prębuit, quòd ea gens, cum Gallias subegisset & insedisset, priscorum Gallorum nomine etiamnunc à Latinis appelletur. Sed quicunq; tãdem ij fuere populi, qui tunc Poloniam bello uexauerunt, eos Cracus repressisse memoratur. Vincentius etiam in Carinthiam eum expeditionem fecisse uult, antè susceptum principatum: indéq; reuertentem, cum persuasisset Polonis, ut sub unius principatu, quàm sine principe uiuere mallent, omnium consensu principem factum esse. Deinde uerò Cracus pacatis foris rebus, domi licentiam & audaciam perditorum coercuit: iudices priuatarum controuersiarum per loca constituit: urbem in læua Vistulæ ripa in loco domicilij sui condidit, ac de nomine suo Cracouiam appellauit: eíq; arcem in colle Vauelo, Vistula eum ab oppido tunc dirimente, felicibus auspicijs superædificauit: quam regni caput, Gnesna relicta, fecit. Quæ quidem urbs è paruis illius seculi initijs successu temporum ad eam, quam uidemus, amplitudinem & splendorem, principum posteriorum habitatiõe & fauore peruenit, ut mœnium ac turrium firmitudine, ędificiorum publicorum iuxtà ac priuatorum magnificentia, copia rerũ quæ non modò ad sobrium uictum cultumq; corporis, uerùm etiam ad luxum & uoluptatem requiruntur: deniq; urbanitate & elegantia ciuiũ & incolarum, cum Germanicis & Italicis urbibus certet: inter totius autem Septentrionis, nedum Poloniæ, urbes facilè principatũ teneat. Fertur etiam, immanem beluam, quam Holophagum uocant, in antro montis, cui arx Cracouiensis superimposita est, cubile habentem, & uiciniam omnem deuorandis pecudibus, iumentis & hominibus uastantẽ, à Craco astu interemptam esse, cum corpora illi obijcienda, pice, sulfure & fomite succenso infarciri iussisset, & ignis conceptus uiscera beluæ torruisset: quod nescio an fabulosum sit. Antrum quidem in hanc usq; diem extat saxo exeso profundum, quod specum Draconis uocant: quod tamen etiã natura sic extitisse potuit. Celebri Craci fama moti consanguinei Polonorum Zechi siue Boemi, ipsi quoq; ultrò principem sibi eum asciuerunt, uti Dlugosso & Vapouio placet. Tametsi Æneas Syluius, & Hagecus, non hunc, sed alium Cracum siue Crocũ tunc apud Boemos regnasse uolunt, et Cracouiam siue Crocoueciam arcem in Boemia condidisse: morientemq; eo ferè tempore, quo noster regnare cœpit, tres filias reliquisse: è quibus una Libussa saga paternum regnũ susceperit, assumpto sibi in societatem thori & principatus Præmislo rustico homine, quem missi ad hoc equites in ferrea tabula, hoc est, in uomere prandentem repererant: eorumq; posteritatem longa & perpetua successione per multa secula Boemis præfuisse. Verùm ad nostra reuertamur. Cracus cum permultum tempus bene & feliciter regnasset, obijt, & è conspectu Cracouiæ ultra Vistulam in monte Lassotino, aggesto instar montis tumulo, quemadmodum mandauerat ipse, sepultus est: extatq; in hunc usque diem is tumulus, haud procul à delubro, quod diui Benedicti nomine appellatur.

Cracus expeditionem fecit in Carinthiam.

Pacis studia.

Cracouia condita.

Regia Cracouiam trãslata.

Cracouiæ laus.

Holophagus à Craco extinctus.

Cracus an & apud Boemos regnarit.

Cracouia in Boemia.

Libussa cũ Præmislo Boemorum principe.

Craci monumentum.

LECHVS SECVNDVS.

VRATO Craci funere, filius eius natu minor Lechus, maiorem cui Craco nomē erat, per speciem uenationis in syluas eductū, incautum occultè interimit: ac fortuito casu eum perijsse mentitus, simulatis lachrymis atque luctu honorificè sepelit: principatumq́ʒ sceleratè appetitū, qui maiori natu debebatur, sublato illo suscipit. Verùm aliquanto pòst patefacto scelere, principatu deiectus, & in exilium actus est. Alij dolore & conscientia patrati parricidij, cum dijs hominibusq́ʒ exosus esset, domi eū contabuisse, nullis relictis liberis, aiunt. Vincentius uiuēte adhuc patre parricidium ab eo patratum, sed mortuo demum patre, & iam ipso regnante, scelus patefactum esse, memorat.

Lechi parricidium & poena.

Vincentius.

VENDA.

AM gratam autem, atqʒ iucundam sui memoriam Cracus princeps apud Polonos reliquerat, ut utroqʒ filio eius, quemadmodum iam commemorauimus, orbati, Vendæ filię superstiti, uirgini, principatum mandarēt: ea spe ducti, quòd præstantem aliquem & inclytū principē de externis regibus, aut principibus, cōiugio Vendæ inuitatum, habituros se esse existimarent. Erat Venda uenustissima puella, ita ut meritò uendæ, hoc est, hami nomen ipsi inditum esse uideretur: quòd quasi pisces hamo, specie eius contemplantes caperentur. Nec sanè fefellisset Polonos opinio, nisi per Vendā stetisset. Nam Ritigerus (Ritogarum ferè nostri uocant) illustris & potens ea tempestate in Teuthonibus finitimis siue Germanis, apud quos in usu est etiamnum Rutigeri seu Ritigeri nomen, princeps, missis oratoribus coniugium eius petiuit. At illa excelsi et minimè muliebris animi uirago, facundaq́ʒ iuxtà ac prudens, negare se cuiquam nupturam: principem, quàm principis uxorem esse malle. Indignè repulsam illam Ritigerus ferre: orare iterum atqʒ iterum, & minas adijcere. Vbi frustra se omnia tentare uidet, coacto ingenti exercitu, armis negatum coniugium, atqʒ principatum contemptu muliebris imperij persequi statuit. Nec segnius Venda cū expeditis suorum copijs aduenieti hosti ad fines regni sui occurrit. Miscere rursus Ritigerus preces atqʒ minas. Exprobrare illa armato importunā libidinē. Renunciant oratores duci suo eximiam puellæ pulchritudinem & sapientiam, et animum ad belli dimicationem quàm ad nuptias paratiorem, adhæc permagnas & instructissimas armatorū copias. Quibus auditis, labascere Teuthonum animi: monere & orare ducem suum, ne sese exercitumq́ʒ suum, propter intempestiuum amorem, atqʒ cupiditatem suam, » tam turpiter cōijciat in periculum. Inglorium esse uiro cum fœmina cer- » tamen, etiamsi exploratam habeat uictoriam. Ni desinat, relicturos se eum, domumq́ʒ signis conuersis reuersuros. Ille ubi omnibus tentatis, obstinatos suorum animos, & à prælij dimicatione alienos esse uidet, cùm amoris impatientia, tum ignominiæ conscientia, quòd à muliere sine ullo prælio uictus esse uideretur, mortem sibi consciuit. Teuthones

Vendæ etymologia.

Ritigerus dux Vendæ coniugium ambit.

Teuthoncium bellum.

Ritigeri interitus.

nes ictis cum Venda fœderibus, finibus Poloniæ decesserunt. Hæc ita magno consensu à nostris prodita sunt. Quæ nam autem illa gens Teuthonum fuerit, nihil comperti habemus. Marcomannos siue Morauos, uel Saxonas certè fuisse, suspicari nihil fortasis prohibet. Hagecus Prussos fuisse scribit. Lętata hoc successu Venda, ouãs Cracouiam inuehitur: mactatisq; quamplurimis uictimis, ad extremum ipsa dijs patrijs solenni ritu sese deuouet, ac de ponte in profluentem Vistulæ, ne quis aduersus casus felicitatem eius contaminaret, proijcit. Proceres inuẽtum cadauer eius, uno ab urbe milliario editiore loco è cõspectu urbis, supra amnem Dlubniam sepeliunt, aggesto, itidem ut patri, tumulo. Indeq; subiacens pagus Mogilæ, hoc est, tumuli nomen adeptus, adhuc retinet. *Vendæ uirilis animus, & mors.* *Dlubnia flumen.* *Mogila.*

DVODECIM PALATINI ITERVM.

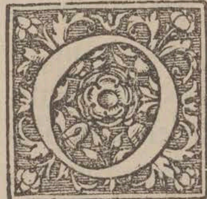
POST Vendæ obitum, cum nemo regiæ stirpis superesset, commutata rursus reipub. forma, à duodecim ducibus, uel Palatinis, iterum Polonia cuncta militiæ domiq; administrata esse fertur aliquandiu: donec ex huiusmodi euentu, rursus ad unum principatus delatus est. Vincẽtius memorat, Alexandrum magnum regem Macedonum legatos misisse ad Polonos, qui tributum ab ea gente exigerent: eos cum Poloni uiuos excoriassent, cutesq; auro pariter & herbis infartas ipsi remisissent, Alexandrum indignatum, permagnas copias in Poloniam immisisse: à quibus cum ea crudeliter uexaretur, uastareturq;, Poloniq; sua defensuri occurrissent, & aliquoties profligati animos desponderent, hominem quendam plebeium & aurificem, Prẽmislum nomine, coadunata aliquanta manu uoluntariorum militum, huiusmodi arte hostem circumuenisse. Nempe galeas & clipeos cum è tenerioribus arborum corticibus, & quauis alia materia magno numero fabricari curasse, eaq; partim felle, partim litargyrio extrinsecus illita, noctu è conspectu hostilium castrorum in extrema sylua truncis arborum, arbustis & ramis terræ infixis imposuisse, uel appendisse, ad exorientem solem obuersa, ita ut repercussu radiorum solis armati exercitus speciem eminus inspectantibus exhiberent. Id conspicatos hostes, paucos tumultuariè correptis armis, contemptu sæpe uicti fugatiq; à se hostis, quasi ad certam prędam procurrise: & quoniam nostri interea galeas & clipeos summouerãt, siue combusserant, fugere creditos esse: ibi illos, cum longius in syluas fugientes, Polonos persequi instituissent, in præparatas à Præmislo insidias præcipitatos, & concisos esse. Polonos deinde cæsorum armis indutos, ad castra hostilia contendisse, & pro socijs atq; commilitonibus habitos, in imparatos & nec opinantes impetum fecisse, magnamq; stragem edidisse: ad extremũ re animaduersa, hostes in fugam sese effudisse, omni rerum copia referta castra nostris diripienda reliquisse, & inglorios Polonia excessisse. Ita quidem ferè Vincentius. Verùm Dlugosso id non probat. Itaque non Alexandrum, quem nos quoque multis seculis hæc tempora præcessisse superius attigimus, sed Pannonas & Morauos is ab hoc Præmislo, hoc ipso quẽ modò retulimus euẽtu, atq; etiã stratagemate profligatos & eiectos esse *Alexãdri Macedonis bellum cũ Polonis fabulosum.* *Præmislus aurifex magni animi.* *Stratagema.* *Pannones & Moraui à Polonis pulsi.*

esse refert: preter quòd is uult, exercitum hostilem, cum Polonos, qui sese ostentarant, non reperisset, ad castra reuersum esse, securum'q; genio liberius indulsisse: Premislum deinde crapula somno'q; stratos, prima noctis uigilia è syluis prouolãtem, adortũ esse. Sed uerisimilius futurũ erat, si galeis illis & clipeis de nocte suspẽsis, relictis'q; ibidem paucis hominibus, qui sub exortum solis clamore sublato, tubarum'q; ac tympanorum sonitu, & galearũ clipeorum'q; illorum asimulatorum agitatione, exercitus aduentantis speciem hostibus preberent, Præmislus cũ reliquis copijs diuersa parte in castra hostium impetũ fecisset, eos'q; ancipiti periculo perterrefactos in fugam uertisset. Sed utut gesta res est, illud quidem cõuenit, arte ac dolo hostes illos à Premislo deuictos & pulsos esse. Quinam autem hostes illi fuerint, Dlugosso quàm Vincentio libentius assentimur: nisi quod nõ explicat is, qui'nam ij Pannones fuerint. Nos, Vngaros, qui è Sarmatia Asiatica, ut superiori libro indicauimus, egresi, Pannoniam tunc iterum occuparant, fuisse existimamus: eis'q; Morauos, utpote uictoribus uictos, militasse. In illa quidem tempora Præmisli huius principatus incidere uidetur: nempe pòst septingẽtesimum & quinquagesimum, uel sexagesimum annum à Christo nato.

Vngari è Sarmatia Asiatica uenientes Pannoniam occuparunt.

760. ann.

PRAEMISLVS, SIVE LESCVS PRIMVS.

OB tam præclarum igitur facinus atq; meritũ in rempubl. Præmislus omnium acclamationibus princeps renunciatur: & blãdum Lesci nomẽ, gratiosum apud Polonos, ob Lechi conditoris memoriam, oblatum accipit. Quanquã Vincentius Lesticum, ab astu uult appellatum fuisse. Post susceptum principatum, nullum Lesci huius insigne factum, quod ad laudem uel uituperium pertineat, memoratur: nisi quòd in pace, una illa uictoria sibi suis'q; parta, moderatum in suos gesit principatum. Nec ausus est quisquam eo uiuente Poloniæ fines infestare. Quamdiu uerò regnauerit, ubi, qua'q; morte absumptus sit, non constat. Liberos quidem post se nullos reliquisse fertur.

Lestici etymõ.

LESCVS SECVNDVS.

PRAEMISLO, siue Lesco eius nominis primo uita defuncto, exoritur noua de principatu cõtentio. Cum'q; nullus appareret neq; modus, neq; finis, multis ambiẽtibus, neq; quoquam eorum alium sibi preferri patiente, placuit rem fortunæ committere: indicto'q; ad certam diem maculosorum equorum cursu, qui primus ad metam peruenisset, eius dominus ut princeps esset cunctę Polonię. Figitur meta apud Prandinicum amnem, in aperta planicie ad septentrionalem plagã Cracouiæ. Status curriculo dies adest: effunditur ad spectaculum ingens hominum multitudo, uaria studia: sollicita omnium, quem det euentum fortuna, expectatio. Consident delecti iudices & munerarij, dant signũ certaminis. Ibi Lescus quispiam, procerum & competitorum unus, cum stadium uafro cõsilio stratis clàm in sabulo ferreis hexagonis, siue stylis cæcis, quibus currentium equorum pedes lederentur, impediuisset, ipse obliquo & minimè impedito

Prandinicus fluuius.

Cursus equorũ de principatu.

Styli cæci.

dito

dito tramite primus, cæterorũ equis in cursu offendentibus ac cespitantibus, ad metam peruenit. Munierat is etiã equi sui calces ferreis soleis, ut ne offenderet in stylis, si fortè cũ impetu currens in eos incidisset, cum omnes omnium aliorum equi de more illius temporis soleas nullas haberẽt. Rei prorsus ignaris & miraculo attonitis omnibus, & iam uictorem atq; principem diuinitùs sibi oblatum Lescũ conclamantibus, techna deprehenditur. protrahitur Lescus in medium: conuincitur: damnatur: concerpitur. Notarant commentum illud impediti curriculi, duo quidam iuuenes tenues & obscuri. Cum enim nemine etiamdum præsente, in stadio illo pedestri cursu fortè certarẽt, ioco principatum inter se pacti, offendunt in stylis: subsistunt: inuestigant rem curiosius: notant tramitem stylis uacuum. Eorum alter, equitibus à carceribus procurrentibus, procurrit & ipse pedester noto iam sibi tramite, omnibus effuso risu eum prosequentibus. Omnium uerò equis, cum ad stylos uentũ esset, ita ut par erat, cespitantibus, iuuenis ille pedester primus post doli fabricatorem ad metam peruenit. Eum igitur, Lesco interfecto, principem populus omnis salutat: & ne quid ad authoritatẽ ac maiestatem ipsi desit, Lescus commutato nomine appellatur. Atq; is cum tam insperato euentu rei mirabundus atq; dubitabundus principatũ suscepisset, sedulò dedit operam, ne tanto munere indignus iudicaretur: nec modò repressit finitimorum uim & incursiones, sed quibusdam etiam populis ultrò bellum intulit. Quantum uerò ocij dabatur ipsi à bellis & serijs reipubl. negocijs, in exercenda militari uirtute atq; disciplina ferè consumere: uarios ludos & certamina equitibus pariter & peditibus indicere: certantibus & ampla & honorifica præmia proponere: ipse arbiter atq; iudex præsidere, & pro meritis quenq; collaudare. Fuit autẽ in hospites splendidus & munificus: in suos cùm uirtute aliqua præstantes, tum egestate pressos liberalis: ita ut egere ipse mallet, quàm tristem aliquem à se dimittere. adeuntibus facilis & comis: eorum qui potentiorum ui & iniurijs premebantur, acer uindex. In uictu cultuq; corporis singulari parsimonia: rudibus & crassis pannis aulæorum loco utens: nisi si quando in publico dare aliquid splendori atq; maiestati principatus, maximè propter externos homines, cogebatur. Quin ibi quoque crassos pannos, quibus ante adeptum principatum usus esset, ob oculos poni sibi iubebat, quibus admoneretur assiduò fortunæ suæ pristinæ, & unde ad tantũ honoris fastigiũ euectus esset. Quod non absimile est illi, quod de Agathocle Siculorum tyranno memoratur: quem, quòd figulo patre natus esset, fictilia inter aurea uasa apponere in mensa solitum esse ferunt. Ab ebrietate uerò Lescus maiorẽ in modũ abhorrebat, quòd pecudis quàm hominis similiorẽ esse ebrium hominem iudicaret. His moribus & hac moderatione animi quamdiu, quibusq; rerum successibus regnauerit, & quomodo uita defunctus sit, itidem atq; alia illius temporis, incertũ est: nisi fortè ad hunc Lescum pertinere existimandum est id, quod Dlugossus Martinũ Gallũ memoriæ prodidisse refert, Lechum, seu Lechonem, ut scribit ille, principem, in prælio cum Carolo, Caroli magni imperatoris

Lescus arte uictor, deprehensa fraude truci datur.

Principatum obscurus homo fortuitu adeptus est.

Lesci studia in pace & in bello.

Certamina militaria.

Mores.

Pristinæ fortunæ memoria.

Agathocles Siculorũ tyrannus.

Sobrietas.

Lesci mors.

Mart. Gallus.

Caroli magni bellum cum Polonis.

Rom. filio notho, quem pater contra Polonos & Boemos, Saxoniã bello uexantes cum exercitu miserat, occubuisse: idq́ actum esse anno quarto uel quinto post octingentesimũ à Christo seruatore nostro nato, trãslato iam ad Francos & Germanos occidẽtis imperio. Quanquam Blondus Foroliuiensis, et Sabellicus, Leonem Boemorum ducem ab hoc Carolo interfectum esse scribũt. Sed nullum per ea tempora Leonem apud Boemos regnasse comperio: ne Lechonem quidem. Apud Polonos Lescus regnauit: quẽ Gallus, & H. Mutius Lechonem, cæteri Leonem uocant. Facilis est autem Lechonis in Leonem commutatio. Tametsi nihil uetat credere, Polonis pariter & Boemis eũ præfuisse. Tam Dlugossus autem cum suo Gallico, quàm Blondus & Sabellicus, Carolũ eo bello Polonię fines depopulatum, repressis modò hostibus, citò ad patrem reuertisse, memorant. Eginhartus, qui Caroli magni uitam conscripsit, eumq́ dominum ac nutritorem suum appellat, Polonorum quidem nusquam meminit: sed omnes barbaras ac feras nationes, quæ intra Rhenũ ac Vistulam fluuios, Oceanumq́ & Danubium positæ, lingua quidẽ penè similes, moribus uerò atq; habitu ualde dissimiles, Germaniam incolunt, ita perdomuisse Carolum scribit, ut eas tributarias effecerit. Sabellicus uerò Slauorum, Polonorum & Boemorum legatos Aquisgranum cum amplissimis muneribus ad hunc ipsum Carolum uenisse refert, ut pax sibi cum Gallis (quos equidẽ Francos fuisse crediderim) incolumis maneret. Verùm de his sententiam nostram statim aperiemus.

804. ann. Imperium ad Francos trãslatum. Blond. Dec. 2. lib. 1. Sabell. H. Mutius de Germ. lib. 9. Eginhartus in uita Caroli magni. Sabell. Ennea. 8. lib. 9.

LESCVS TERTIVS.

LESCO huic è rebus humanis sublato, unicus filius, eiusdem nominis, successit, nõ degener à paternis uirtutibus: qui ita se gessit in principatu bello paceq́, ut patrem nõ adęquare modò, sed superare etiam uideretur. Multa hic cum finitimis, qui nouitate & humilitate generis eius despecta, nouos ciebant motus, bella gessit: eosq́ uel perdomuit, uel ad officium reuocauit: Slauis cõsanguineis Polonorum, Pannoniam tunc imperio tenentibus, ut uult Dlugossus, et cũ orientis atq; occidentis imperatoribus bellum gerẽtibus, rogatus, auxilio affuit aliquoties, collatisq́ signis cum utroq; hoste prosperè dimicauit. Nec tamen is memorat, qui nam hi fuerint imperatores. Fabulosius etiam id est, quod scribit Vincẽtius, C. Iulium Cęsarem tribus pręlijs ab hoc Lesco superatum, sororem suam Iuliam in matrimonium ei collocasse: Crassum item Romanum cum exercitu ab eo deletum esse. Magis consentaneum est rationi temporum, Lescum superiorem quidem, Vngaris et Slauis promiscuè Pannonias tunc incolentibus contra Carolum magnũ, paulo antè quàm Imperatoris Romani titulum, Pontificis maximi beneficio, adeptus est, octo annis in Pannonia bellum gerentem præstò fuisse, & nonnunquam bene rem gessisse: ad extremum uerò debellatis Vngaris propter latam illis opem, uel infestatam, ut uult Blondus, Saxoniam à Carolo, Caroli eiusdem filio, bello petitum: cõmissoq́ prelio interfectum esse: Albiq́ & Salæ fluuijs, quod idem Blondus memorat,

Poloni cum imperatoribus Rom. bella gessere. Vincentius. Caroli magni bellum contra Polonos.

morat,imposita præsidia. Tum demum autem illud accidisse,quod è Sabellico superius memorauimus,ut filius interfecti,de quo nunc agimus, legationem Aquisgranum ad Carolum patrem de pace mitteret: & quidem cũ muneribus: eaq́ꝫ munera tributi nomine ab Eginharto, Carolũ suum ornante,appellata esse. Posterius quidem certè hoc bellum contra Boemos siue Polonos,quàm illud contra Pannonios & Vngaros, à Carolo magno gestum esse,ab ijs qui res gestas eius quoquo modo attigerunt,memoratur;ante Carolum uerò trecẽtis plus minus annis uacauit occidentis imperium. Orientis quidem imperatores,nullũ per hęc tempora bellum in Pannonia gessisse reperio. Cum Bulgaris gesserunt Imperatores orientis & occidentis & antè & pòst etiam, sed in Thracia:ac nõ inferentes,sed illatum depellentes. Quanquam Nicephorũ imperatorẽ in Mœsia contra Bulgaros bellum gerentem,uictum,et interfectum esse huius Caroli tẽpore,reperio. Sed Bulgaria quoq́ꝫ & Mœsia longissimè tunc aberat à finibus Poloniæ, partim Vngaris, partim Russis & Valachis siue Moldauis magna terrarum intercapedine interiectis,ita ut difficulter eò auxiliares copiæ à Polonis transmitti potuerint. Verùm penes lectorem esto horum iudicium. Suscepit autẽ Lescus hic liberos mares, ex legitima quidem uxore Popielum:è cõcubinis uerò Boleslaum,Cazimirum,Vuladislaum,Vuratislaum, Otam, Baruinũ siue Barnimũ,Pribislaum,Præmislum,Iaxam,Semianũ,Zemouitum,Zemomyslũ,Bogdalum,Spicigneuum,Spicimirũ,Sbigneum,Sobeslaũ, Vissimirum,Cessimirum,et Vislaum. Ex his Popielum in spem principatus liberaliter educatum,successorem sibi uiuens designauit:cæteris sacramento,ut Popielo pareant,adactis,occidentalẽ et maritimam oram omnem inter Albim & Habelam fluuios,quemadmodum Dlugossus prodidit,ad Oceanũ & Germaniã spectantem, inter eos partitus est. Tametsi Habela qui sit,cõpertum non habemus. Nisi fortè is est Bola, è lacu quodã in Vistulam ab occidente influens,qui ducatum Stolpensem,nisi fallor, à Pomerania regia quadamtenus diuidit. Et Boleslao quidẽ natu maximo,Baruino siue Barnimo,atq́ꝫ Bogdalo Pomerania,quasi tu maritimam dicas, obtigit: Cazimiro & Vuladislao Cassubia:Iaxæ & Semiano Serbia siue Sorabia: Vuratislao Rama siue Rugia, ut uult Bernardus Vapouius: Pribislao,Cessimiro,& Otæ Ditiuonia, quæ nũc à nostris Lusatia,ab alijs Lusitia dicitur: Præmislo, Zemouito, & Zemomislo ea quæ nunc Marchia Brandenburgensis, à metropoli Brandeburgo, quæ à nostris Sgorelecia uocata fuit. Reliquis reliqua eius oræ. In quibus Vislaus Mezibozum arcem,quam nunc Meideburgum siue Magdeburgum uocãt: Sobeslaus Dale,quod Dalemburgum: Vissimirus in litore Oceani Vissimiriam,quæ antiquũ nomen in Vismariã à Teuthonibus deflexum retinet,condiderũt. Quanquam de Vismaria uariat Vapouius:nunc enim ab hoc Vissimiro,nunc à quodã eiusdẽ nominis,de Lechi posteris,multo antè uult eam esse conditam,ut nos quoq́ꝫ in Lecho indicauimus. Alias præterea cõplures arces & oppida ijdem duces posteriq́ꝫ corũ ædificarunt, & uernaculis suis uocabulis appellarũt. De quibus sunt Brema,

Legatio Polonorum ad Carolum magnũ.

Imperium occidentis quãdiu uacauerit.

Bulgarorũ bella cum imperatoribus.

Nicephorus imp. à Bulgaris occisus. Sabell. Ennead. 8.lib.9.

Bulgariæ situs.

Lesci filij.

Lescus successorem sibi designauit Popielũ filium.

Poloniæ diuisio.

Pomerania.

Cassubia.

Serbia.

Rugia.

Ditiuonia,siue Lusaria.

Sgorelecia, siue Brandenburgensis.

Magdeburgũ urbs.

Dalemburgũ.

Vismaria.

Brema. *Luneburgum.* *Lubeca.* ut uult Dlugossus, in confinio Frisiorum & Vestualorũ (tametsi Vapouius à Lecho primo eã cõditam esse prodidit:) Luna, quàm Germani Luneburgum uocãt, à resplendẽtia: Bucouicia, quæ à Germanis Lubeca uocatur, apud Slauos uerò accolas antiquũ nomen etiamnũ retinet: tametsi Lubecę quoq; nomen Slauicã etymologiam redolet. *Bachiborum.* *Zuerinum.* *Mechelburgũ.* Bacchiborũ: Zuerinum: Lubouia siue Lucouia, Germani Mechelburgũ à Mikelo conditore: eiusq; orę duces Mechelburgẽses, nõnulli Magnopolenses, ineptè cõposito uocabulo dicunt. *Vrbes Polonicæ, seu Venedicæ.* item Rostocũ, Verla, Suanouum, Ostrouũ, Cesslinum, Marlouum, Bolelum, Trebessouũ, Vologossum, Ciasni, Volynessum: *Alb Crant.* addit Crantius Vinetã & Iulinum. quæ omnes fuere Polonorum colonię. *Poloniæ occidentalis fines, quàdo et à quibus accisi.* Et subactę quidẽ atq; possessę sunt regiones illę posteriori tempore à Francis, Saxonibus, Turingis, Frisijs, Vestualis, & Holandis, Teuthonũ populis, siue per ignauiam posteriorũ principum Polonię, siue per cõniuentiam, cum duces earum, Lesci huius nepotes ab imperio principũ Poloniæ, quemadmodũ dicemus inferius, desciuissent. Quanquam *Eginhartus in uita Caroli.* Eginhartus, cuius dudũ mentionẽ fecimus, iam inde à Carolo magno Slauos Viulsos siue Velatabos, australe litus sinus Codani siue maris Germanici tenẽtes, una expeditione ita cõtusos ac domitos esse perhibet, ut deinceps imperata facere nõ renuerent. Verùm idem paulo pòst scribit, Salam fluuiũ Turingos à Sorabis, qui & ipsi Slaui erãt, diuidere. *Blond. Dec. 2. lib. 1.* Blondus addit, et Bonfinius, eo ipso tẽpore Albi & Salæ fluuijs pręsidia *Bonf. Dec. 1. li. 9. hist. Vng.* cõtra Sorbiẽses Slauos (sic ille Serbos uel Sorabos uocat) à Carolo, Caroli huius magni filio, uiuẽte patre imposita esse. *Vitich. de gest. Sax. lib. 1. & 2.* Vitichindus quoq; lõgè recẽtior, bella quędã cũ Slauis eius orę à Francis, Turingis et Saxonibus gesta cõmemorat: *Crant. in Vandal. H. Mut. de Germ.* itemq; Crãtius & H. Mutius, ita ut ij à Carolo magno debellari cœpti, longe pòst partim à successoribus eius imperatoribus & regibus, partim ab alijs ducib. & populis Germanorũ paulatim subacti esse uideant. *Slauicæ linguæ usus.* Pagos quidẽ atq; uicos cõplures Slaui in tractu illo maritimo etiamnũ colũt, cõmuni cũ Polonis lingua, quãuis Teuthonicę admixtione corrupta, utẽtes. Sed ad institutũ reuertamur. Lescus igit cũ ita inter filios imperiũ diuisisset, uita pariter atq; principatu defunctus est.

POPIELVS SENIOR.

Popieli ingenium. SVSCEPIT destinatum à patre principatũ Popielus, proceribus pariter atq; fratribus assentiẽtibus, patris auiq; dissimilis, ignauus atq; timidus. Itaq; nihil is pręclari in principatu gessisse memorat. *Regia rursus translata.* Regiã quidem & domiciliũ suũ Cracouia Gnesnã primùm retulit, indeq; non multo pòst *Crusuicia.* Crusuiciã: cum eã arcem in planicie ad lacum Goplum, & inter paludes, in ea ora quæ Cuiauia dicit, ipse cõdidit & trãstulit: *Cracouiæ situs.* uel quod mõtanę regionis, in qua sita est Cracouia, pertęsus, apertis cãpis delectaretur: uel quòd ab Vngaris & Russis ferocibus populis longius, à fratribus uerò propius abesse, tutius sibi fore existimaret. Iuuenili adhuc ætate, cum aliquot annos regnasset, in morbum incidit: & priusquã fratres fratrem uisitaturi aduenirent, obijt. Fertur autem subinde solitus esse murium deuorationem sibi suisq; imprecari: quo malo filius eius, ut mox dicemus, absumptus est.

Popielus

POPIELVS IVNIOR.

ERACTO solenni ritu Popieli funere, filius eius eiusdem nominis impubes etiamtum, principatui cōcordi patruorum procerumq́ꝫ uoluntate inauguratur, omnibus subiectionem ipsi interposito iureiurando promittentibus. Pupilli tutela, reiq́ꝫ publicę administratio, delectis aliquot de numero patruorū, qui maximè idonei uidebantur, mandatur. In regia ij sedulò & ad latus principis esse: causas & cōtrouersias cognoscere ac disceptare: nec ulla in parte deesse reipub. quoad princeps ipse per se publica munera obire posset, siue adeò donec regi se illorum cōsilijs passus est. Nam cum pubertatē attigisset, quę maximè lubrica et procliuis ad licentiam uoluptatesq́ꝫ ætas est, suo iam arbitratu uiuere: patruorū monita aspernari: cū æqualibus consilia capere: cōuiuia compotationesq́ꝫ largiores cum ijsdem frequētare: in lustris, & in choreis, lusibus & amplexibus puellarū pernoctare: deinde crapulę stupriq́ꝫ plenus ad multā diem stertere, rempub. iudicia & querimonias hominū negligere: ad res agendas ineptus, ingenio nullo, stipes, caudexq́ꝫ: indeq́ꝫ omnibus iam erat despicabilis, ita ut Chostek, uulgò per contēptum appellaretur, cū dissolutos & perditos mores eius deformis facies, rarus in capite & in barba pilus, quales ferè lasciui sunt, magis etiā deformaret. Capiunt patrui cum alijs proceribus cōsilium, quo'nā modo tam dissoluta illa principis sui uita, tamq́ꝫ profligata licētia refrenaret: uxorem ei dāt eleganti forma puellā, Teuthonici principis cuiusdam filiam. Et uidebatur sanè mulier auara et ambitiosa mariti uitam ad meliorem frugem reductura, torporemq́ꝫ ignauo excussura. Sed res aliter cecidit: nimirū, ut nihil ille de flagitijs & nequicia sua remitteret: quibus uerò uitijs antea caruisset, uxoris consuetudine ea sibi adiungeret. Nam & auarior factus, decreta honores atque magistratus uendebat: & cum uirtute ac dignitate non posset, quotidianorum peccatorum suorum sibi conscius, fastu & crudelitate principatum sibi stabilire: & metui à suis uolebat, cum amari nō mereretur. Atq́ꝫ hæc omnia uxore & impellente, & sequestra faciebat. Quæ degustata semel dominatus atq́ꝫ lucri dulcedine, despectaq́ꝫ uiri inertia, muliebri astu imperium omne ad se transtulerat: maximè cum duobus filijs Lecho & Popielo aucta, mollem uiri animum amore sui penitus adstrictum teneret, & firmum perpetuumq́ꝫ apud Polonos dominatum suum fore, sibi persuaderet. Vnus obstabat scrupulus, patruorum uiri sui gratia, & authoritas apud multitudinem, integritate uitæ, grauitate morum & prudentia collecta. Hos metuebat: hos iam blandius admonentes, iam liberius obiurgantes oderat: horum tacitam etiam conscientiam pertimescebat. Itaque uiros eos quàm maximè potest suspectos & inuisos, confictis etiam criminibus, reddit: persuadet, illis uiuis & incolumibus, principatum ipsi certum firmumq́ꝫ esse non posse. Quem si retinere ipse uellet, & liberis suis relinquere, tolleret patruos de medio. Si ipse animi satis ad id facinus non haberet, sibi mandaret eam prouinciam: illos armis atque uiribus, se dolis instructiorem esse.

Tutores principis.

Iuuenilia studia & cōsilia.

Chostek.

Auaritia & tyrannis.

Muliebris improbitas.

Muliebre consilium atrox.

Cõfecturam se negocium sine ulla populi offensione, siue adeò suspicione. Quibus dictis, facilè ęgrum atq; timidum uiri animũ in deteriorẽ partem impulit. Initur necandorum illorum ratio. Grauem & periculosum morbum princeps simulat. patruos neci destinatos acciri eius nomine uxor iubet: conueniũt sine mora: circumstant mœsti ęgrotum principẽ: consolantur. Ille morbi magnitudinem gemitu assimulabat: adesse uitæ suæ finem, diuinitùs sibi indicatum: uxorem paruosq; filios illorũ tutelæ fideiq; etiam atq; etiã cõmendabat. Completur muliebribus eiulatibus, planctibus & lamentis regia: parantur funebres exequiæ, ipso iubente principe. Absumpto in his die, cũ iam ad occasum sol tenderet, princeps patruos quasi moribundus iã dimissurus, nomine quenq; blandè cõpellat, & in signũ amoris et beneuolentię suę erga ipsos, circũferri medicatũ poculũ, paratũ ad eam rẽ, iubet: pręgustare se simulat: cęterùm spumã tãtum à medio extantẽ halitu difflat, potũ ne extremis quidem labijs attingit. Cum omnes bibissent ordine, fingit somno se premi, et uelle quiescere. Discedunt illi, reuerenter salutato principe. Conceptũ pręcordijs uenenũ uitalia mẽbra occupat. Nec mora, de statu mentis dimoti, et furentes maximo cũ cruciatu cadunt & exanimantur. Ibi mulier re statim per exploratores nunciata, cadauera insepulta proijci mandat. Insidiatos eos uitę necessarij & bene merentis principis: iusta & euidenti deorũ immortaliũ uindicta percussos, repentè perijsse diuulgat. Quanquã autem liuores corporũ, & effusa ruptis pręcordijs uiscera, manifestũ ueneni indicium faciebant: nemo tamen indignũ optimorum principũ interitũ apertè deplorare ausus est, metu tyranni nõ amplius morbũ mortemq; simulantis. Sed non sinit inulta esse diu diuinũ numen scelera. Nam ex cadaueribus putrefactis enati mures inusitatæ magnitudinis, impiũ paricidam cum scelerata uxore atq; liberis fugientẽ quoquò uersus per aquã flammamq; persequuntur: nec claustra prosunt, aut abigentium satellitũ præsidia. Ad extremum diffugientibus omnibus, absumptis prius filijs, dein de uxore, postremus ipse infelix miserabiliter lenta morte cõsumitur in arce Crusuicia. Ita nõ cassę ceciderũt patris eius imprecationes. In hoc tẽpus incidere uidetur id, quod H. Mutius in annum Christi 823 confert: nempe duos fratres, quos in Saxonia Polonici siue Slauici generis fuisse cõstat, cum de principatu paterno contenderent, Francofordiam ad Ludouicum Pium imperatorem, Caroli magni filium uenisse: eoq; authore principatum natu minori, cõcedente maiore, attributum esse, cum eum magis gens illa per legatos expeteret.

Popielus patruos & proceres ueneno extinxit.

Popielus cũ uxore & liberis miserè à muribus absumptus perijt.

823. ann. H. Mutius de Germ. lib. 10. Ludouicus pius Imperator.

INTERREGNVM.

EXTINCTO, ut iam diximus, Popielo cũ uxore & liberis, cõuenit magna procerũ multitudo Crusuiciã, ad creandũ nouum principẽ. Agitata re aliquandiu, eo quòd uaria essent hominũ studia, & ambitiosi quidã magnas post se traherent factiones, infecta tandẽ discedit. Ac dũ nemo alteri paret, neq; cedit, in summa omniũ licẽtia, cędes et latrocinia passim exercebãtur, et iustis interdũ pręlijs inter dissidẽtes cõcurrebat. Nec finitimę gentes,

Comitia de rege Crusuiciæ.

Polonia tumultuatur.

gentes, Germani præsertim, occasionem impunè uel proferendorum finium suorum, uel prædas agendi prętermittunt: diuexatur miserè Polonia. Indicunt iterũ primores comitia, cõsultatur diu frustra. Nam non modò non remittuntur, sed intenduntur etiã studia partiũ. Non desunt sibi interfectorum Popieli senioris filiorum filij, quasi hęreditariũ principatũ poscẽtes. Verùm ij quasi nothi, ex nothis certè orti, & indigni qui bene natis imperẽt, repelluntur. Iam tanta multitudo, quantã illuc partim ultrò, partim à potẽtioribus euocatũ conuenisse credibile est, caritate annonę atq; penuria premebatur. neq; apparebat tamẽ, quorsum tanta contentio euaderet, quiq; comitiorũ exitus futurus esset: cum ecce insperata salus, diuinitùs, si modò nõ fabulosum est quod memoratur, afflictæ Polonię oblata est. Erat Crusuicię oppidanus, Piastus nomine, Cossisconis filius, statura infra mediocrem, crassis atq; robustis artubus, mediam ętatem supergressus, agello modico colendo & mellificio uitam sustentans, homo simplex & iustus, & beneficus tamen in egenos, atq; hospitalis pro modo facultatum suarum. Is ex uxore à suis moribus nõ aliena, cui Repichæ nomen erat, unicum filium susceperat: eiq;, uiuente adhuc Popielo, primam comam gentili ritu tonsurus, & nomen impositurus, amicos ad eam ceremoniam atq; conuiuium porco mactato, et aquę mulsæ uase infuso, inuitarat. Priusquam stata dies adesset, fortè obtulerũt ei sese ignoti duo homines habitu peregrino: quos ille, cum regia excluderentur, comiter inuitatos, hilarè domum suam introduxit: instruxit mensam, apposuit affatim ex his quæ ad futurum conuiuium præparauerat. Ibi res mira & stupenda accidit. Accreuit porcina, redundauit ex uase mulsa: excepit Piastus, uasis admonitu hospitum conquisitis. Iisdemq; authoribus non ciues modò, uerùm etiam principem ipsum (ut tunc minimè fastuosi ac delicati erant principes) cum omni comitatu destinato conuiuio accepit. Eisdem igitur hospitibus sub tempus comitiorum reueniẽtibus, & iubentibus, Piastus ex tenui pœnu cellaq; sua conuentum illum omnem penuria laborantem, augescente rerum earũ quæ promebãtur copia refecit. Quo miraculo animaduerso, uulgatoq;, una uoce omnes Piastum non humanis suffragijs, sed diuino iudicio principem sibi dari conclamant. Fit domum eius concursus orantium, & obsecrantium, labenti reipubl. ut succurrat. Recusat ille. Tandem hospitibus illis suis authoribus assensus, ita ut erat ueste & peronibus ex tiliæ cortice textis indutus, in regiam à primoribus deducitur. Hospites illi perfuncti officio suo disparuerunt. Existimantur autem ij fuisse angeli Dei, beneficentiam & hospitalitatem etiam in alieno à uera religione remunerantis. Neque id magnopere mirabitur, quisquis de Abimelech rege in Genesi, ac de Cornelio centurione in Actis apostolorũ, non omnino dissimilia legerit. Alij uolunt, eos Ioannem & Paulum, quos Iulianus imperator ob Christi nomen & magnas facultates in usus egentium expensas ante aliquot secula necauerat, fuisse: itaque percontanti Piasto nomina sua edidisse, quemadmodum Dlugossus memorat.

Piasti genus et conditio.

Tonsura primæ comæ.

Miraculum.

Beneficentiæ remuneratio.

Ioannes et Paulus martyres.

PIASTVS.

Piasti beneficẽtia.

NAVGVRATVS principatui Piastus, nõ mutauit cum statu uitæ animum. Quin auctus copijs, multum ad pristinam suã beneficentiam atq; benignitatẽ adiecit: uxore nõ modò non dehortante, uerùm adiuuante etiam. Conquierunt autem sub eius principatu, hostium incursiones: cessarunt & intestina dissidia, cędes & latrocinia, reuerentia magis boni & uigilantis principis, quàm armis, seueritate & suplicijs: præsertim quòd eum dijs curæ esse, & ipsorum non obscuro iudicio in illa reipub. specula collocatum, certò sibi persuaderent. Nihil enim æquè ualet ad religandos atq; deuinciẽdos hominũ animos, & ad moderandas stabiliendasq; respub. quàm religio: quæ pietate & integritate principis maximè excitatur, & cõtinetur. Nam principũ diligentiam & animaduersionẽ multi frustrantur sæpe: legum etiã uincula uel perrumpunt, uel declinant: diuini uerò numinis nemo est qui se uel prouidentiã fallere, uel uindictam effugere posse credat. Hoc ergo pręsidio Piastus et bonis charus, & malis reuerẽdus, & finitimis uenerabilis erat: eodem longã principum regumq; Poloniæ posteritatem permulta secula usq; ad Cazimirũ secundum, qui Magni cognomen adeptus est, propagauit. Cuius etiam nunc quędam, licet tenues, extant reliquię, in Alberto duce Cessinensiũ in Silesia, & Anna filia Conradi ducis Masouię: quę nõ ita pridem cũ Stanislao Odrouãzo Palatino Russię, iuuene nobilissimo, nupta fuit, eiq; filiã peperit: quam nuper Ioannes comes Tarnouius, Castellanus Cracouiensis, uir non solũ genere illustris, sed etiã peritia rei militaris & rebus bello gestis domi forisq; clarissimus, ætate, consilio ac dignitate facile princeps senatus Polonici, unico filio suo Ioanni despondit. Nihil autẽ ad felicitatẽ Piasto defuisset, si liberos interfectorũ à Popielo ducum, qui prelatum sibi in principatu hominem plebeium atq; humilem dolebant, & parêre ei dedignabantur, ad officium & parẽdi necessitatem reduxisset. Qui ex eo tempore non modò alieni à repub. Polona, sed hostes etiã Polonis, progenitoribus suis, nonnunquã fuerunt. Abominatus uerò Crusuiciam Piastus, nefario scelere diroq; interitu Popieli contaminatam, Gnesnã prisci Lechi regiam, domiciliũ suũ transtulit: cumq; per multos annos sapienter clementerq; regnasset, senex admodum mortuus est, annum agens centesimũ & uicesimũ. Per hæc sanè tẽpora tres fratres Varaŋ, Ruricus, Sineus, et Trubor, dominari apud Russos septentrionales cœpisse memorantur, partiti inter se principatum, quemadmodũ libro primo ex ipsorum annalibns retulimus: nempe circiter annum 6370. à creatione mundi, secundum supputationem ipsorum: qui nobis uidetur esse à Christo nato 861. Apud Australes uerò, tres itẽ, nempe Kius, Sciecus, & Choreuus, cũ sorore Libeda, quatuor principatus fundasse, ac de suis nominibus appellasse feruntur, aliquãto antè, ut uidetur. Quorum stirps cum defecisset, post mortẽ Rurici, Ascoltum ac Dyrũ, Kiouiam urbem à Kio conditam, occupasse, & per Pontum inuectos, nauali bello Constantinopolitanum imperium uexare adortos, naufragium fecisse.

Religio efficax ad regendã rempub.

Piasti posteritas.

Stanislaus Odrouanzus, Pal. Russiæ. Ioannes Tarnouius.

Regia Gnesnã rursus translata.

Piasti ætas.

Russiæ principatuum initiũ.

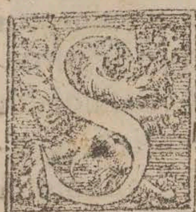
6370. annus mundi secundum Russos. 861. ann.

Kiouia cõdita. Russorum bellũ cũ Græcis.

Deinde

Deinde Olgū̃, cui Ruricus, ueluti propinquo, unici filij sui Igori tutelā moriens mandauerat, interfectis illis, Kiouiensem principatum Igoro adiunxisse, & cum Græcis bellum gesſiſſe: & cum amplisſima dona ab ijs accepiſſet, reduxiſſe exercitum Kiouiam, ibiq́ serpentis seu uiperæ morsu extinctum esse. Mansit autem deinceps imperij Rusſici sedes Kioui. Circa hæc eadem tempora scribit H. Mutius, Ludouicum cognomento Balbum regem Germaniæ, Ludouici Pij imperatoris filium, Caroli Magni nepotem, aduersus Slauos, gentem irrequietam, & rapinis intentam, in Germania bellum gesſiſſe, uictisq́ pacem certis conditionibus dediſſe: principem aũt eorum luminibus priuaſſe, ut homo ferox inutilis ad ciendos motus redderetur. Hunc aliquē de Popieli posteris fuiſſe oportet. Mutius quidē nomē eius nō edidit. Paulus uerò Constantinus Phrygio, Rasliz eum uocat. Sed ad institutum nostrũ reuertamur. *Olgus. Igorus. Kiouia sedes Rußici imperij. H. Mut. lib. 11. Ludouicus Baldus rex German. Germ. bellum cum Popieli nepotibus. Rasliz dux excæcatus.*

ZEMOVITVS.

SVCCESSIT Piasto unicus filius Zemouitus, cuius uicaria opera uiuens adhuc & senio confectus pater in bellis & grauisſimis quibus negocijs magno omnium fauore & beneuolentia usus erat: uir impiger, & ad rem militarem factus: æstus iuxtà ac frigoris, laboris & inediæ patiens: somni parcisſimus: uictu cultuq́ corporis non multum à gregarijs militibus differens: alieni abstinens: de suo munificus: facilitate & liberalitate, militum procerumq́ studia & uoluntates tenere solitus: in animaduertendo, si quando neceſſe erat, lenis: noctu excubias ipse per se crebrò obibat. His artibus atque studijs summam sibi hominum suorum charitatem comparauerat. Principatum post patrem adeptus, constituta primùm disciplina militari, creatoq́ magistro militiæ, & ordinum ductoribus, ex ijs quos maximè dignos & idoneos nouerat, ad recuperanda ea quæ Vngari, Morauí & Germani sub Popieli principatu iuuaserant: neque ad eam diem recuperata erant, totum se conuertit: easq́ res ex animi ferè sui sententia confecit, eo quidem minore negocio, quòd eæ tunc gentes inter se belligerabant. Morauí enim bello exagitati à Ludouico Balbo rege Germaniæ, post mortem eius, Suatoplugo rege, qui primus cum ea gente Christo nomen dedit, ductore, Germaniam uehementer afflixerant. Contra quos Arnolphus imperator, idemq́ succeſſor Ludouici in regno Germaniæ, Vngaros in auxilium euocauit: qui profligatis Morauis, & rege eorum interfecto, cum sibi merita stipendia ab imperatore non exoluerentur, magnis deinde & ipsi cladibus Germaniam affecere. Sic igitur distentis Morauis, Vngaris atq́ Germanis, facile fuit Zemouito ab ijs sua recuperare, ac plura etiam, de Morauis præsertim, capere, & regno suo adijcere: cum Suatoplugus, quemadmodum Venceslaus Hagecus memoriæ prodidit, filium Suatoboium, è sorore Arnolphi susceptum, iuuenem admodum reliquiſſet: atque is ob impietatem in Deum, & acerbitatem in sanctum episcopum Methodiũ, Christianæ religionis in Slauorum natione propagatorem, afflictus, & suis exosus, in solitudinem & auias syluas sese

Principis uirtutes. Morauí Germaniam uexarunt. Morauí Christiani facti. Arnolphus imperator. Vngari Morauiam, ac deinde Germaniam, infestarunt. Morauia diuexata. Suatoboius, Morauorum rex Monachus factus.

subduxisset. Vbi etiam pœnitentia anteactæ uitæ compluribus annis religiose peracta, uitam finiuit: & moriens demum, tribus instituti eiusdem socijs, qui nam esset, indicauit. & in eo Morauorum regnum finem accepit, à Germanis, Vngaris, Boemis & Polonis discerptum. Sic igitur prosperè ab ea parte rebus gestis, Zemouitus à Prussis quoque, quæ ij superiori tempore de Polonis cœperant, bello repetiuit. Ad extremum Pomeranorum & Cassubiorum, & Vinidarum, siue Slauorum ducibus, Popieli senioris nepotibus & posteris, qui à patre suo defecerant, bellum infert: quod quidem illi, locorum difficultatibus magis quàm uiribus freti, diutius extraxerunt: domitiq́ue essent ad extremum, nisi Zemouitus rebus humanis, Gnesnę moriens, exemptus esset, altero & tricesimo principatus sui anno.

Morauorum regni finis. Zemouitus de Prussis sua recuperauit. Pomeranis & Cassubijs illatum bellum à Zemouito.

LESCVS QVARTVS.

MAGNO tam boni tamq́ue bene merentis de republ. principis desiderio ducti proceres, filium eius unicum, cui Lesco nomen erat, in principatu ipsi surrogant adolescentulum, eiq́ue custodes & moderatores consiliorum primores aliquot adiungunt. Quorum incuria & ignauia bellum aduersus Pomeranos, Slauos, & Cassubios à Zemouito susceptum, & nonnullo iam successu prospero gestum, intermissum est. Quod ne ipse quidem Lescus postea cum adoleuisset, unquã prosecutus est, quietis & ocij, quàm bellicæ gloriæ amantior: contentus eo, quem à patre per manus acceperat, principatu. Quin & ipse, & filius eius Zemomislus, de quo mox dicemus, habuit eos derelictui, cum Germanis bellum gerentes. Itaq́ue uehementer ij tunc diuexati sunt, & attriti, quemadmodum Vitichindus memorat, ab Henrico cæsare, siue rege Germanorum, qui Conrado successit: & nonnulli ex ijs cum deditionem fecissent, tributarij facti, Zorelicia siue Brãdeburgum et Grona urbes captæ. Cumq́ue paulo pòst quidam ex eis rebellassent, apud Lunchinos urbẽ maritimam ab exercitu & legatis eiusdem regis ad internecionem profligati sunt, ita ut ad ducenta millia hominum eo prælio perijsse putarentur. Boemi quidem duce Venceslao, uiro pio & sancto, in fide regis Henrici permanserunt, donec Boleslaus, interfecto per summum scelus fratre Venceslao, dominatum inuasit, & Ottoni eius nominis primo Cæsari, Henrici filio, semel atq́ue iterum rebellauit, Germanos magna strage uicit, Boemiaq́ue eiecit. Sed & ipse tandem bello fractus, & Brandeburgum cum omni regione Slauorum citra Odram, proditione Tugumiri ducis pecunia corrupti, in potestatem Cæsaris reuenit. Nec ita tamen gens ea quieuit, & Germanorũ iugum pertulit, quin subinde eis negocium facesseret. Lesco certè Polonorũ principi, & Zemomyslo filio nihil horũ curę fuit. Tametsi Venceslaus Hagecus, subegisse Lescũ hunc Pomeranos, & Polonis adiunxisse scribit. Et fieri sanè potuit, diuisa in tot principatus ea gente, ut alij cum Germanis bellum gererent, alij subigerentur à Polonis. Principatum quidem, iustè, continenter & clementer, magna ciuium beneuolentia complures annos gessit Lescus, ut

Consilij regij moderatores ignaui.

Vitich. Saxo. lib. 1. Henricus Cæsar. Poloni occidẽtales debellati à Germanis. Brandeburgũ & Grona à Germanis capta. Boemi tributarij Cæsaribus. S. Venceslaus. Otto Cæsar. Vitich. lib. 2. & 3. Brandeburgũ proditione receptum à Germanis. Pomerani à Polonis subacti. Lesci moderatio.

ut uult Dlugossus: qui eum senem obijsse, & adultum filium reliquisse, scribit. Quod si uerũ est, pauciores ergo Zemouitus regnauit, aut multo ante nongentesimum uicesimum primum, ut idem uult, regnare cœpit. Nos quidem potius desijsse eum tunc regnare credimus: nisi Hagecum sequi malumus, qui Zemouitum anno Christi nongentesimo sexto uult obijsse, cum uiginti annos regnasset: aut nostrum quendam anonymum, qui Lescum hunc anno 913 post Christum natum obijsse, & Zemomyslum filium ei successisse memorat. Alioquin non quadrabit ratio temporum ad posteriorem supputationem, quæ certior est apud nos ex eo tempore, quo Polonia religionem Christianam suscepit.

Temporum ratio. *921. ann.* *906.* *913. ann.*

ZEMOMYSLVS.

SVCCESSIT Lesco patri Zemomyslus, probus & ipse, lenis, beneficus, hospitalis, & quietis amãs, quas uirtutes quasi hæreditarias à maioribus suis habebat. Sed non alia re nobilior, quàm filio. Nam cum aliquot annis, nullos ex uxore susciperet liberos, nascitur ei tandem filius: sed cæcus. Quæ res ipsi breui gaudio delibuto, maioris mœsticiæ causa fuit, præsertim cum uxor uno illo partu edito, párere desijsset. Septimum annum puer attigerat, quo prima coma pueris gentili ritu attonderi, & nomen imponi solebat. Adsunt ad celebritatem frequentes proceres, epulantur cum principe mœsto, et sortem suam, orbitatis non ita multum disimilem, deplorante: mœsti & ipsi, & principis uicem dolentes: cum ecce insperata omnibus affulsit lætitia. Puer absq; ulla medicorum, aut cuiusquam omnino ope, lucem aspexit. Nec mora, uidentem mater exultans ad patrem in conuiuium adducit. Conuiuæ miraculo attoniti, effuso gaudio principibus, sibi & reipubl. tantum bonum diuinitùs oblatum certatim gratulantur: festum diem largioribus inuitationibus, concentibus, plausibus, choreis, acclamationibus, & omni iucunditate instaurant. Puero, Miezislao, quasi qui gladio gloriam sibi pariturus sit, nomen inditum, ut uult Dlugossus: is postea à matre & pedissequis blandius, ut fit, Mesco uocitatus est. Vincentius eum cæcum adhuc, cum tonderetur, ex tumultu atque turbatione ominose Miesscam appellatum, id'que nomen postea boni ominis gratia in Miecislaum in baptismo commutatum esse scribit. Zemomyslus peracto conuiuio, splendidè remuneratis ac dimisis proceribus, diuinos & ariolos de filij successibus, & quid portenderet, quòd is cęcus natus, tanto interuallo uidere cœpisset, sciscitatur. Respondent illi, Poloniam eius principatu illustratam iri. Accuratè igitur puer, & ut principe dignum est, iussu patris educatus est. Quamdiu uerò Zemomyslus regnauerit, non constat sibi Dlugossus, qui octo tantum annorum principatum ei tribuit: & ad Piasti tamen proaui ætatem, perducto ad maturitatem filio, peruenisse eum, & anno Christi nongentesimo sexagesimoquarto obijsse scribit. Venceslaus, supra quadraginta annos uult eum regnasse. Sed iam hic liber unà cum Zemomysli, qui mortuus Gnesnæ sepultus est, principatu finem habeat. alterius

Zemomysli uirtutes. *Mesco cæcus natus.* *Miraculum.* *Miezislai etymologia.* *Miessca.* *Arioli.* *964. ann.*

initium à mutata religione, quemadmodũ par est, faciemus, pauca prius de prisca Polonorum & Slauorum religione præfati.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER TERTIVS.

DE RELIGIONIBVS PRISCORVM POLONORUM & Slauorum, & religione Christiana ab ijs suscepta.

Religiones falsæ.

OTVS quidem penè orbis terrarum iam inde ab initio propemodum humani generis, post maximum illud uniuersæ terræ diluuium, fallacium dæmonum fraude inductus, ueram unius ueri Dei religionem, impio multorum & falsorum deorum cultu & superstitione cõmutauerat: mortuos homines primùm propter merita & beneficia accepta: deinde impios dæmonas, ementitis miraculis & prodigijs, hominum oculis atq; mentibus sese insinuantes: postea solem, lunam, et eximia quæq; naturę Deiq; opera ueneratus: deinde uerò mutis etiam animantibus, feris, beluis, atq; serpentibus, cepis atq; allijs, & ad extremum, nullũ exitum inueniente insania, sculptis, fictis, pictisq; humana arte simulachris, diuinum honorem impertitus. Verùm eas tenebras tetras & horribiles, IESV CHRISTI Dei hominisq; benignitas, post multa secula quasi lux clarissima cœlitùs affulgẽs, dispulit: dimissis quoquò uersus certis hominibus, omnium, prę̨ter uitę integritatem, miraculorumq; & inspiratæ diuinitùs doctrinæ efficaciam, egenis: qui genus humanum dæmonum fallacia pessundatum, ab errore ad ueritatem, à scelere ad innocentiam, à nequitia ad sanctimoniam, deniq; à falsorum deorum innumerabili multitudine, & abominandis ritibus, ad unius ueri Dei agnitionem, & rectam sanctamq; religionem reducerēt. Sedenim à Slauis, cæterisq; Septentrionalis plagæ populis diutius, q̃ ab alijs gẽtibus, inueterata illa de multis dijs opinio & superstitio retenta est, cum propter barbariem & feritatem, ut equidem existimo, difficilis ad eos externis hominibus esset aditus: nec uerò multũ homines militiæ & bellis dediti, de religione disquirerent. Colebant itaq; pro dijs Poloni, & cæteræ Slauici nominis gentes, præcipuè Iouem, Martem, Plutonem, Cererem, Venerem, Dianam: quos Iessam, Ladum siue Ladonem, Niam, Marzanam, Zizililiam, Zieuanam siue Zieuoniam, uocabant. De his eadem quæ cæteri homines ferè sentiebant: his delubra lucosq; dedicabant: his simulachra et sacerdotes cõsecrabant: his libabant, his imolabãt: his festos dies epulis, choreis, plausibus, cãtibus lusibusq; uarijs indulgentes, agebant. quem ritum festorum dierũ Dlugossus usq; ad suam tempestatẽ, aliquot post susceptam religionẽ Christianam seculis perdurasse memorat. Solitos eñ uiros & mulieres, senes & iuuenes, ad

Gradus impietatis.

Christiana religio.
Iesus Christus.
Apostoli.

Slaui diutius falsas religiones retinuerũt.

Polonorum & Slauorum dij falsi.

Ludi prisci in Poloniã.

ad lusus & choreas pariter conuenire ijs diebus, quos nos Pentecosten uocamus: eumq́ cœtum, Stado, quasi gregem uel armentum, appellatū esse. Nec scio an hoc sit, quod Rusi & Lituani, præsertim in pagis, adhuc retinent, dum Ladonem choreas ducentes, & manibus complodentes, ingeminant. Fuisse uerò Gnesnæ sanctissimum Niæ siue Plutonis templum, idem Dlugossus refert. Adhæc autem Ziuie, quasi tu dicas uitalis (aura nimirum) Pogoda, hoc est, serenū, siue temperies: Pochuist, quam Miechouiensis aurā, nos intemperiem interpretamur, (indeq́ Pochuiscel à Masouijs adhuc cœli intemperies dicitur) Polonis dij fuere. Sunt qui his addunt Lelum & Polelum, quos in conuiuijs & compotationibus appellari adhuc audimus, eosq́ Castorem & Pollucem esse autumant. Piorunum autem, hoc est, fulmē, & Stribum, & Chorsum, & Mocoslum Rusi peculiariter coluere, ut proditum est eorum annalibus. In hoc igitur errore & uana superstitiōe hæc natio diu perstitit. Primi Slauorū Bulgari, Nicolao eius nominis primo Pontifice maximo, post annum Christi octingentesimum sexagesimum: hinc minus quàm triginta annis interiectis, proximi his Rascij, Serbi, Bosnenses, Croatæ, Dalmatæ, Illyrici, Suatoplugo siue Sueropilo, ut est apud Blondum, regnante, religionem Christianam, cultumq́ ciuiliorem à uicinis Græcis & Italis acceperunt. Venceslaus Boemus Suatoplugum hunc apud Morauos, Velegradi domicilium habentem regnasse, & cum ea gente Christo nomen dedisse, eius'que opera Boriuoium Boemorum ducem & ipsum Christianum factum esse, & uxorem Ludimilam gentemq́ suam in eandem sententiam adduxisse, circa annum Christi nongentesimum, memorat. Dlugossus uerò tres duces Slauorum, Roscislaum, Suatopolcum, et Cocelum à Græcis Christianæ religionis leges accepisse uult circa octingentesimum annū, imperantibus in oriente quidem Michaele, in occidēte uerò Arnolpho, qui pediculari morbo perijt. Nos Blondum & Sabellicum, utpote diligētiores, & qui magis sibi constant, quàm Dlugossum, in supputatione horum temporum sequi malumus. Præclaram aūt his populis noua religione imbuendis operam nauarunt Methodius & Cyrillus episcopi: à quibus & illud perfectum est, assentiente pontifice maximo, ut Slauis sua lingua in sacris uti liceret. Aliquanto pòst Rusi, imperantibus apud Græcos Basilio & Constantino fratribus, Ioannis Zemiscæ filijs, post nongentesimum octogesimum annum à Christo nato, hoc est, 6497 ab orbe condito, ut ipsorum annales habent, publicè ad eandem religionem accesserunt, cum Volodimirus dux eorum Suentoslai, siue ut alijs placet, Stoslai è concubina filius, sororem imperatorum in matrimonium, & magistros religionis Græcos accepisset: ac Metropoliten quidem Kiouiæ, Archiepiscopum uerò Nouogrodi, in alijs autem urbibus episcopos, à Constantinopolitano patriarchā sacris initiatos, collocasset. Itaque ergo Græcos ritus ex eo tempore Rusi mordicus retinent. Tametsi Olga siue Helena Volodimiri huius auia aliquanto antè, post Igori mariti sui mortē profecta Constanti-

Stado. *Niæ templum Gnesnæ.* *Pochuiscel.* *Russorum dij.* *Bulgari Christiani facti. 860. ann.* *Rascij, Serbi, Bosnēses, &c.* *Suatoplugus.* *Morauī.* *Velegradum.* *Boemi.* *Boriuoius & Ludimila 900. ann.* *Methodius & Cyrillus episcopi.* *Slauicæ linguæ usus in sacris.* *Rusi.* *Ioannes Zemisces imp.* *Constantinop.* *980 ann.* *6497 mundi annus secundū Russos.* *Rusi Græcorum sectam amplectuntur.* *Olga.*

Lamb. Saffnaburgensis error.
960.

nopolim Zemiſce imperante Chriſtiana facta erat. Lambertus Saffnaburgenſis, qui ante quingentos ferè annos chronicon rerum Germanicarum annotauit, ſcribit, anno Chriſti nati 960, Ruſciæ gentis legationem ad regem Ottonem primum ueniſſe, orantem, ut ſibi epiſcopus aliquis, qui religionem Chriſtianam apud ſe docendo propagaret, mitteretur: miſſumq́ue eſſe Adalbertum, qui uix manus eorum effugerit. Sed hallucinatur Lambertus. Venceslaus Hagecus, à Boemis eum epiſcopum nominatim expetitum fuiſſe memorat, ſed iam longè antè Chriſtianis. Et adijt is quidem Vngariam & Poloniam, quemadmodum & nos ſuo loco attingemus: uerùm & aliquanto poſterius, quàm uult Lampertus, & poſt ſuſceptam ab ijs populis religionem Chriſtianam, Ruſsiam nunquam adijt. Pruſsiam adijt quidem, ſed non expetitus: neque manus eius gentis effugit, quod nos inferius narrabimus. Certiora ſunt, quæ Ruſsi ipſi de ſe memoriæ prodidere, qui Volodimirum adhuc impio dæmonum cultui deditum, miſiſſe exploratores ad nonnullas gentes ferunt, cognoſcendarum religionum gratia: Chriſtianámque ipſi in primis apud Græcos & Conſtantinopolitanos placuiſſe. Aliquanto autem ante Poloni Miezislao authore, & ipſi Chriſto nomina dedere. Quod quomodo & quando factum ſit, omiſsis ijs quæ ſuperius attigimus, cum ipſius Miecislai principatu pariter proſequemur.

Adalbertus episcopus.

Poloni Christiani.

MIEZISLAVS.

PERACTO Gneſnæ ſolenni ceremonia Zemomysli funere, Miezislaus filius principatum ſuſcepit: & iuſtè quidem adminiſtrabat, ſed tamen infra ſpem omnium, diuinorúmque uaticinia, quorum ſuperiori libro meminimus: ex quibus præclarum quiddam & eximium Poloni de ipſo ſibi uulgò pollicebantur. Vxores ſeptem barbarico more duxit: ijsq́ue & libidini ſuæ liberius indulgens, nullos ſuſcipiebat liberos. Erant iam tunc inter Polonos nonnulli, qui peregrè reuertentes à Boemis & Morauis, religionem Chriſtianam domum referebant. Erant & externi partim in miniſterio & comitatu principis, partim mercaturam in Polonia exercentes, partim etiam in receſsibus ſyluarũ & ſolitudinum, quo liberius cultui diuino uacarent, degentes, Chriſtiani non pauci. His monentibus atque ſuadentibus, & religionis Chriſtianæ ueritatem caſtitatemq́ue prædicantibus, poſteritatem denique & felicitatem principi, ſi eam religionem amplecteretur, pollicentibus, Miezislaus priores uxores dimittit, Dambrouucamq́ue Chriſtianam, Boleslai primi Boemorum ducis filiam uirginem, de conſilij ſententia nouo matrimonio ſibi iungit. Libet autem hic Dambroſcæ huius ac Boemorum ducum genus paulo altius repetere. Premislus ruſticus Boemorum princeps, Nezamislum filium è Lebuſſa ſuſceptum, ſucceſſorem reliquit: huic Mnata filius ſucceſsit: hunc porrò Voien filius, quem Æneas Syluius Vorcium uocat, excepit: poſt hunc filij Creſomyslus & Vuratislaus principatum inter ſe partiti ſunt, ita ut Creſomyslo Viſſegradẽſis, Vuratislao Lucenſis ſiue Zatecen-

Vxores septẽ. Christianismi occasio apud Polonos.

Dambrouuca Boema Miezislai uxor. Boemorum ducum propago.

Zatecensis cederet. Huic Vulastislaus, illi Neclā, filij successere. Neclan porrò, uicto & interfecto Vulatislao patruele, & filio eius Zbislao puero, Turingi curatoris fraude sublato, principatū Boemorum redintegrauit. hunc Hostiuitus filius excepit: cuius filius Boriuoius, primus Boemorū principū, cum uxore Ludimila, quemadmodū superius attigimus, religionem Christianam in Boemia fundauit: priuatamq́ꝫ uitā secutus, Spitigneuo filio natu maiori, deinde eo breui sine liberis uita defuncto, Vuratislao minori principatum cōcesit. Hic autem è Dragomira uxore impia, & à Christiana religione aliena, Venceslaū & Boleslaum filios suscepit: quorū hunc mater, illum auia, suis utraqꝫ moribus conueniēter cum educeſſet, patre mortuo sic ij diuisere dominatum, ut Australem oram ad Albim usqꝫ Venceslaus, inde porrò septentrionalem Boleslaus obtineret. Sed crudelis & impius Boleslaus, pio sanctoq́ꝫ fratre per dolum interempto, redintegrauit rursus principatum: & ex Brena uxore Boleslaum filium, & hanc istam, de qua nunc agimus, Dambrouucam suscepit. Quæ posteaquam Gnesnā splendido comitatu aduecta est, Miesca siue Miezlaus princeps, baptismo, ut conuenerat, ritu Christianorum initiatur, & subsequentibus diebus nuptias magna celebritate peragit, anno Christi nongētesimo sexagesimo quinto. deinde Boemos, qui nouam nuptam deduxerant, honorificè habitos, & splendidè donatos, remisit. Mox totum sese ad propagandam per omnem principatum suū religionem, hortante & adiuuante uxore, cōnuertit. Basilicas nouem diuersis locis ędificat, easq́ꝫ supellectili omnis generis preciosa ornat, censibus & possesionibus locupletat, & in diœceses distributas, duas quidē ex his Archiepiscopis, nempe Gnesnensem & Cracouiēsem: reliquas uerò, hoc est, Posnaniēsem, Smorogouiensem, quæ postea Bicinēsis, ac demum Vratislauiensis dicta est: Crusuiciensem, quæ Vuladislauiam successu temporis translata est, Plocensem, Culmensem, Lubussensem, & Camenensem, singulis episcopis attribuit: ijsqꝫ decimas omnis generis frugum, de suis iuxtà ac nobilitatis plebisqꝫ agris edicto perpetuo adscribit, ita quidem, ut eæ decimæ post messem ab ijs qui dant, ad constitutum locum comportentur. Quanquam anonymus quidam uetustus rerum Polonicarum annotator, uerius quàm scriptor, Cracouiæ quoque initiò non Archiepiscopum, sed episcopum uult esse constitutum: deinde uerò Aaronem abbatem Tinecensem à Benedicto papa nono primū Archiepiscopum Cracouiensem renunciatum esse: eam uerò prærogatiuam successorem eius proximum, Lampertum Zulam, neglexisse. De Culmensi quoqꝫ episcopa Dlugosso non assentior. Longè posterius enim eam conditā esse, ac de Plocensi quasi deductam, certa extant monumenta literarum cùm alibi, tum in archiuio regio Cracouiensi, quemadmodum suo loco indicabimus. Nisi fortè initio quidem à Miezislao cōditam, posterius uerò à Prussis subacta ea regione deletā, ac deinde à Conrado Masouiorū duce denuò resuscitatā potius quàm conditam fuisse, existimare uolumus. Vtut est, tunc quidem primùm episcopæ & basilicæ in Polonia conditæ, & solenni ceremonia dedicatæ sunt.

Boriuoius dux Boemorū primus Christianam religionem fundauit in Boemia.

Diuersæ educationis diuersi fructus.

Venceslaus 6. à fratre occisus.

Dambrouucæ parentes.

Miezislaus fit Christianus.

965. ann.

Religionis propagandæ cura.

Episcopæ & Basilicæ primæ in Polonia.

Decimæ episcopis attributæ.

Cracouiæ Archiepiscopus.

Culmensis episcopa quando condita sit.

sunt. His autem rebus perficiendis Ægidius Cardinalis episcopus Tusculanus, Ioannis tertijdecimi Pontificis max. qui per illud ipsum tempus Leoni octauo successerat, legatus præfuit: qui primos Archiepiscopos & Episcopos Italici, nec scio an quosdam Gallici & Germanici generis fecit, cum nostri rudes adhuc essent, & nouitij. Additi sunt & inferiores sacerdotes, qui partim socij & consiliarij, partim administri essent Episcoporum, quos uulgò Prelatos & Canonicos, & plebanos, siue parochos, seu rectius parœcos dicimus: quibus etiam possessiones à principe, & locupletioribus quibusq;, ac certæ decimę ab Episcopis attributę sunt: templaq; in oppidis & pagis permulta, studio pietatis certantibus inter se cunctis, extructa. Horum itaq; opera, studio atq; diligentia religio Christiana celeriter magna cępit incrementa in Polonia, prę sertim cum alij muneribus & honoribus à pio principe, ditionē suam omnem eius rei gratia circumeunte, allicerentur: alij minis adigerentur: deorum simulachra ubiq; in oppidis atq; uillis confringerentur, comburerenturq;: & uani priscæ superstitionis ritus atq; ceremoniæ abolerentur à magistratibus edicto regio, constituta ad eam rem publicè peragendam septima die Martij. Repræsentari autem eius rei memoriam etiam sua ętate Dlugossus testatur, quòd in pagis quibusdam simulachra Marzanę & Zieuoniæ contis præfixa, (uel ut nos è maioribus natu didicimus, trahis imposita) cum querulo & lugubri cantu uulgò in pompa gestari, & in paludem uel in flumen abijci soleant, ea die, quæ est quarta Dominica Quadragesimæ. Dum in his totus est Miezislaus, nascitur ei filius ex uxore Dambrouuaca, anno Christi nongentesimo sexagesimoseptimo, ut uult Dlugossus: eiq; apud sacrum fontem aui materni Boleslai, qui per idipsum tempus è uiuis excesserat, nomen imponitur. Adulto deinde, pater uiuens adhuc uxorem accepit Iuditham, Geisæ siue Iessæ Vngarorum principis affinis sui filiam, ex priore uxore susceptam. Nam ea mortua, sororem ei suam Adleidam Miezislaus in matrimonium collocarat: à qua persuasus Geisa, cum Vngaris suis Christianam & ipse religionem quinto post Polonos anno suscepit, quemadmodum Dlugossus & Vapouius memorant. Vngari annales nullam Adleidę huius, aut omnino alterius uxoris Geisæ, mentionem faciunt: sed eum Christianum iam antè factum, Vngaros ad suscipiendam religionem eandem adduxisse, & ex Ascolta Giulæ Transyluanorum ducis filia Stephanum filium & hæredem reliquisse. Quanquam autem certam eius temporis historiam Vngari non habent, nec satis sibi constat etiam in temporum ratione Bonfinius: nos tamen litem hanc non dirimemus. Illud quidem constat, uel eodem tempore, uel certè paulo posterius Vngaros quàm Polonos, populariter cum suis principibus Christo nomina dedisse, Stephanumq; Geisæ filium à diuo Voicecho siue Adalberto (de quo paulo pòst plura narrabimus) primis Christianorum mysterijs initiatum, uel certè confirmatum esse, anno post CHRISTVM natum nongentesimo nonagesimo. Anno 974, narrat Dlugossus acrem & niuosam hyemem à principio Nouembris usque ad ęquinoctium uernum in Polonia

Marginalia: *Legatus Pontificis max.* — *Episcopi Itali in Polonia.* — *Sacerdotes inferiores.* — *Parœci.* — *Religiõis propagandæ studium in Miezislao.* — *Simulachrorũ demersio.* — *Boleslaus natus 967. an.* — *Boleslai uxor Iuditha.* — *Adleida Miezislai filia.* — *Vngari Christiani facti.* — *Bonfinius.* — *Stephanus Geisæ regis Vng. filius.* — *947. ann. hyems aspera.*

lonia perdurasse. Tertio autem anno pòst, Dambrouucam rebus huma nis exemptam esse, quæ serto & corona redimita incedere, nec unquam uelare caput solita sit. Pijs autem & quietis consilijs ferè principatum suum Miezislaus annis triginta quinq; administrauit: præter, quòd cum Volodimiro Russorum duce, ditiones suas inuadente, necessarium bellum gesit, successu quidem uario, iam huc, iam illuc inclinante uictoria, euentu uerò non satis prospero. Nam Præmisliam, Ceruenum, & aliquot præterea arces & oppida à Volodimiro capta amisit. Quo planior autem decurrat historia, non abs re fuerit, Volodimiri genus paucis repetere: à quo Kiouiensium, ac totius Rusiæ duces, cum quibus multa bella nostri gesserunt, orti sunt. Iorus, siue Igor Rurici filius, Kiouiæ ac Nouogrodi principatum obtinens, multa cum Græcis Imperatoribus bella prospero euentu gesit: ictóque cum eis fœdere, à Dreflianis populis (qui nescio an Bulgari sint) cum grauibus tributis eos premeret, Corostani interfectus est. Quanquam Luitprandus Ingerum Russorum regem (sic enim ille eum appellat) cum ingenti classe uenientem à Romano imperatore, Constantinopolitano nauali prælio uictum, & magna strage repulsum esse prodidit. Post Iori mortem circa annum Christi 950, uxor eius Olga uidua principatum aliquandiu administrauit: Dreflianosq; dolo ulta, Stoslao filio, cum adoleuisset, principatum tradidit: & Constantinopolim profecta, Ioanne Zemisce imperante, religionem Christianã suscepit. Stoslaus uerò, nequicquam suadente matre, ut ipse Christianus fieret, in impietate perseuerans, septuaginta arces secundum Danubium cæpisse fertur: reuocatusq; à matre, Pecinigos (quos Vapouius Peucinos, eius oræ, qua Danubius in Pontum influit, populos esse uult) ditionem suam infestantes, & Kiouiam obsidentes, represit. Sed ab his deinde, cum eis uicisim bellum inferret, cæsus est. Viuens autem principatum inter filios Iaropolcum & Olgum, ex iusta uxore natos, partitus erat: Volodimirum porrò è Malussa concubina susceptum, Nouogrodensibus petentibus principem dederat. Sed non diuturna mansit concordia inter fratres. Post mortem enim patris, et annum Christi 971, Iaropolcus Kiouiensium dux Olgo fratri Pereaslauicensium duci bellum intulit, incitante Suenceldo, qui principem gratiæ & honoris locum apud Iaropolcum obtinebat, quòd filium eius Olgus interfecerat: Olgóq; suorum perfidia perempto, dominatum eius in potestatem suam redegit. Nec multo pòst ipse quoque Iaropolcus à Volodimiro per speciem colloquij euocatus, similem exitum habuit. Volodimirus uerò paterno principatu omni potitus, finitimos Bulgaros, Croatas, Viaticos, Dulepios, & Iazygas, quos Iazuuingos nostri uocant, subegit, ac tributarios sibi fecit. Cum Piecinigis quoque prospero Marte bella gesit. Imperatoribus Constantinopolitanis Corsunum urbem Ponti, quam Chersonam uocat Sabellicus, eripuit: ductaq; in matrimonium Anna sorore imperatorũ Basilij & Constantini, et religione Christiana suscepta, reddidit. Quibus succesibus elatus, proximas Polonorum ditiones adortus est, & quas

Dambrouuca mortua.

Rußicũ bellũ.

Præmislia amissa.

Russorũ principum stirps.

Igorus.

Drefliani.

Corostanum.

Luitpran. rerũ per Europam gest. lib. 5. c. 6.

950. ann.

Olga uidua Constantinopoli facta Christiana.

Stoslaus.

Pecinigi.

Iaropolcus.

Olgus.

Volodimirus dux.

971. ann.

Volodimiri res gestæ, & uxor.

Sabel. Ennead. 9. lib. 2.

Rußi Polonorum fines infestarunt.

985 ann. quas dudum memorauimus munitiones, anno Christi nongentesimo octuagesimo quinto, de ipsis cæpit, quemadmodum Dlugossus scriptũ reliquit. Russorum annales nullam cuiusquam expeditionis Volodimiri huius contra Polonos mentionem faciunt. Venceslaus autẽ Hagecus memorat, Miezislaũ, uiuẽte adhuc Boleslao pio Boemorũ duce, Dambrofcæ fratre, anno Christi 994, crebris incursionibus Boemiam tunc infestasse, cum Volodimirus illas munitiones Polonorum, in potestatẽ suam redegit. Contra quem cum Miezislaus, Boemis omissis, duxisset exercitum, & bello illo Russico distineretur, Boleslaũ magnas Boemorum copias duce Crasata Suchoradio in Poloniã immisisse, & cùm alias munitiones, tum Cracouiã expugnasse, & præsidijs muniuisse: sexto demũ anno pòst, cũ Boleslao pio Boemorũ principi extincto, filius Boleslaus tertius in principatu succesisset, à Miezislao & Boleslao filio eas recuperatas esse, eiectis & ad internecionẽ cæsis Boemis. Sed uiderit Hagecus, quem secutus sit authorẽ in eo, quod Miezislaũ, mitem & quietis amantem principem, nulla iniuria prouocatum, cũ affine suo Boleslao bellum gesisse uult. Nostrorũ quidem nemo quicquã eiusmodi memoriæ prodidit. Vitichindus uerò etiam adiutũ esse à Boleslao socero Misicam ducem (sic fortasis ille Miesconem appellat) Ottonis imperatoris amicum, contra Vigmannum, et concitatos ab eo Vuloinos Slauos, indicat. Nisi fortè alius à Miezislao nostro hic est Misica, unus fortè de posteris Popieli: quem Vitichindus Licicauicorum Slauorum ducẽ siue regem appellat: qui potuit & ipse gener esse Boleslai Boemi, sed fratris potius, quàm patris Dambrofcę, si diligẽtiorem temporum, quibus hæc gesta esse uult Vitichindus, rationem ineamus. Scribit quidẽ Dlugossus noster, & Vapouius, Miezislaum unà cũ filio suo Boleslao fecisse expeditionem in Boemiam, sed post Russicum illud bellum, & post mortem Boleslai pij, in gratiã filij ipsius pupilli: cui & ipsi Boleslao nomen fuit: cuius imperium proceres Boemi proteruè contemnebant, & bona principis inter se diripiebant. idq; bellum magna celeritate ab eo confectum esse, Praga metropoli, quę sola ipsi uenienti portas clauserat, expugnata, pręsidioq; militum aduersus rebellionem procerum in ea relicto. Venceslaus Cracouiam à Miezislao & Boleslao Polonorum principibus expugnatam & receptam falso affirmat: & quidem anno post Christum natum 1000, nempe altero post Miezislai mortem. Æneas uerò Syluius eam ipsam urbem per fraudem à Mescone Polonorum principe Boemis ereptam esse refert: qua de re nos paulo inferius in Boleslao sententiam nostram exponemus. Nunc de Russico & Boemico Miezislai bello hæc dicta sufficiant. Cæterùm quo augustiorem posteris suis principatum relinqueret Miezislaus, hortante senatu, Lampertum Cracouiensem Archiepiscopum siue episcopum, uirum doctum & eloquentem, oratorem mittit ad Benedictum eius nominis septimum Pontificem maximum, ut regium diadema sibi mitteret, regemq; Polonorum se & posteros suos esse iuberet. Quo tempore etiam Stephanus Geisæ filius, post defunctum patrem Vngariæ princeps, eadem de re suum

Hageci error.

Boemicum bellum.

Vitich. de gest. Sax. lib. 3.

Boemicum bellum.

Praga expugnata.

Diadema regium à Pontifice max. petitum.

suum miserat. Atque ille quidem impetrauit: quanquam Vngari uulgò crediderunt, ab angelo cœlitùs ei diadema esse impositum. nostro negatum est, uel quòd de morte eius nunciatum esset, uel quòd differre eam rem Pontifex diuino oraculo iuberetur: eò quòd Poloni uenationibus, rapinis ac cædibus mutuis dediti, duri & immanes, cõtumeliosi & asperi aduersus tenuiores atq; subditos, minus castè religionem colere dicerẽtur. Regnauit Miezislaus annis triginta quinq; ferè: mortuus uerò uicesimosecundo post uxorem lectissimam et pientissimam fœminam defunctam, & nono post natum sibi nepotem Miezislaum anno. Posnaniæ honorificè sepultus est eo anno, qui fuit à Christo nato nongentesimus nonagesimusnonus. Non uidetur silentio prætereundũ esse, quod sub hoc principe mos inoleuit apud Polonos, ut homines equestris ordinis in templis, dum sacerdos apud altare pronunciat unde recitaturus sit Euangelium, gladios mediotenus stringerent, quasi profitentes Euangelij & religionis defensionem. Choro autem respondente, Gloria tibi Domine: rursus reconderẽt. Diuq; hic mos mansit in Polonia. Fuerunt etiam hoc tempore in solitudine apud Donaiecium fluuium, qui è finibus Vngariæ profluens, Vistulæ apud Opatouecium oppidum miscetur, duo monachi sanctimonia uitæ celebres: quorum Benedictus ab Vngaris, quòd Christum profiteretur, cæsus: Suiradus post uitam durissimè exactam, in monasterio Montis ferrei in Vngaria, quo ambo cõmigrarant, sua morte absumptus est.

Vngarici regni principiũ.

Polonorum mores antiqui.

Miezislai regni & uitæ finis.

999 ann.

Mos distringẽdi gladium, dũ Euangelium recitatur.

Donaiecius fluuius.

Donaiec.

Opatouec.

Benedictus & Suiradus monachi.

BOLESLAVS PRIMVS REX, COGNOmento Chrobry.

SVSCEPIT paternum principatum Boleslaus, summa Polonorum omnium uoluntate: quippe quos non indoles tantum eius egregia, sed specimen etiam uirtutis, nec uulgare, nec unum uiuente patre ab eo editum, spe optima impleret. Nam præter ingenij prompti & perspicacis, ad omnia cum decoro atq; dignitate sese accommodantis, acrimoniam, præter studium laudis, rerumq; & hominum militarium singulare, præter animi denique magnitudinem summo principe dignam, elucebat in eo rara modestia, uerecundia, comitas, suauitas morum grauitate temperata: nullum intemperans dictum aut factum, sordes nullæ, sed cum delectu ac iudicio paulatim sese proferens liberalitas, & cæteræ mitiores uirtutes, quæ magnopere adolescentiam commendant. Nec sanè spem & opinionem hominum fefellit. Hic enim princeps, Polonorum nomen regia dignitate externorum principum necessitudinibus, & clarissimis rebus gestis uehementer illustrauit: militarem disciplinam auxit, regni fines longè lateq; propagauit: religionem stabiliuit, & augustiorem reddidit: denique feros & agrestes homines ad ciuiliorem aliquanto uitæ cultum redegit. Quæ priusquam explicemus, operæprecium est paulum ab instituto cursu deflectere: quo maiorem sequenti historiæ lucem afferamus. ERAT apud Boemos secundus ordine Pragensis episcopus Voicechus, qui Adalbertus ab externis appellatus est, uir nobilis, &

Boleslai uirtutes.

Boleslai merita erga Poloniam.

Voicechus siue Adalbertus episcopus, uir sanctus.

Boemor. mores. & sanctimonia uitæ, pietatisq; studio clarus. Is Boemicæ pertinaciæ in retinendo impio idolorum cultu, & feritatis, iniustitiæ, rapinarum, & neutiquã conuenientiũ Christianæ professioni morum pertæsus, cũ crebris admonitionibus, acribusq; obiurgationibus nihil proficeret apud populũ, atq; adeò multos etiã infestos sibi reddidisset, Romã primùm, ac deinde impetrato à Pontifice max. cõmeatu, tentatis tamen iterũ, an resipiscerent, Boemis, in Vngariam, Razino siue Gaudentio fratre, & uiris aliquot religiosis comitantibus, profectus erat: ibiq; annum & amplius commoratus, Geisa principe cum uxore fauentibus, Vngaros religione Christiana, nõ ita pridem, nec uniuersè adhuc suscepta, per interpretem accuratius imbuit: Stephanum regis filium uel baptizauit, ut uolunt quidam, uel baptisatum iam antè confirmauit. Inde in Poloniam ire perrexit. Acceptus honorificè à primoribus, & cætera multitudine, & ab ipso Miezislao duce, eandem Polonis, quam Vngaris, nauauit operam, cùm Cracouiæ & in itinere, quà ueniebat, tum Gnesnæ in primis: & eò quidem maiore studio & alacritate, quòd linguæ & sanguinis cognatio Boemis suis cum Polonis intercederet. Mortuo uerò illis diebus Roberto primo Gnesnensi Archiepiscopo, Adalbertus magnis principis precibus exoratus, quemadmodum uolunt nostrates, sufficitur. Sed non multo interiecto tẽpore, uiso nocturno diuinitùs admonitus, iam inde ab initio susceptam ad Prussos, de quibus paulo pòst dicemus, peregrinationem, ægrè dimittẽtibus eum principibus, persequitur: relicto pro se Gaudentio, siue Razino fratre Archiepiscopo. Ibi dum religionem Christianam magna cum difficultate & patientia disseminat, à gente barbara & immani, dæmonum & idolorum sacrificulis cum antistite instigantibus, ueneranda mysteria peragens prope oppidum, quod Fisshausum Germani postea dixere, ad litus Oceani à barbaris confossus interficitur, die uicesimatertia mensis Aprilis, anno Christi nongentesimo nonagesimoseptimo. Cuius corpus postea Boleslaus dux, patre iã mortuo, dilata in aliud tempus ultione, à Prussis redemit: & minimo quidẽ, propterea quòd appenso in statera, perexiguum ipsi pondus, diuina, ut creditum est, uirtute efficiẽte, inesset. Tantum enim argenti, siue auri, ut alij uolunt, barbari pacti erant, quantum corporis ponderi respõderet. deductum solenni pompa primùm in Tremesnensi monasterio collocauit: nec multo pòst ad Gnesnensem basilicam transtulit. Nec mora, cœpit locus & monumentum inclyti martyris CHRISTI plurimis & salutiferis humano generi clarere miraculis. Hac igitur fama motus Otto Ruffus, tertius eius nominis (quãuis Crantius secundũ fuisse uelit) imperator. Rom. ab Italica siue expeditione, siue peregrinatione reuertens, cum permagno & splendido comitatu pacatus in Poloniã ad sepulchrũ noui martyris uenit, siue exoluendi uoti, q graui morbo implicatus uouerat, gratia, siue expiandi sceleris causa, quo comitem quendam insontem, calumnia libidinosæ uxoris suę incitatus, pro adultero indicta causa interfici iusserat. Et erant inter se cum Boleslao Polonorũ principe paterni amici. Acceptus est à Boleslao, habitusq; unà cũ suis omnibus plusquam regali

Adalberti iter in Vngariam.

Adalb. in Poloniam aduentus.

Robertus primus Archiepiscopus Gnesnensis.

Adalberti in Prussiam iter.

Gaudẽtius archiepiscopus.

Adalberti cædes.

997 ann.

Miraculum.

Adalberti corpus Gnesnam translatum.

Miracula.

Ottonis Imperatoris aduentus in Poloniã.

Crant. lib. 2. cap. 36. Vand.

regali magnificentia & liberalitate, & cùm alijs amplissimis donis, tum abaco & instrumento mensæ omni aureo & argenteo, quod triduo nouum semper promebatur, auleisq́ & uestibus preciosis donatus. Volens autem tam splendido hospiti & amico principi parem referre gratiam, collocutus cum consilio, quod secum in comitatu habebat, regem eum appellat, sociumq́ & amicũ Rom. Imperij: à tributo & omni iurisdictione Imperatorum immunem. Ac diadema suum, Gaudentio archiepiscopo solennes cæremonias peragente, ipsi imponit: eumq́ honorem sempiternum ipsi & posteris ipsius, in Polonia regnaturis esse iubet. His adiungit hospitale munus: unum de clauis, quibus CHRISTVS Dominus & Deus noster cruci affixus esse dicitur, & lanceam D. Mauritij: quæ in basilica Cracouiensi, ubi sedes est episcopi, adhuc uisuntur. Vicissim autem brachium diui Adalberti à nouo rege accepit: quod Romæ in insula apud diui Bartholomæi ædem ab eo postea depositum esse fertur. Et quo arctior firmiorq́ esset inter ipsos & posteros ipsorum necessitudo, Rixam Hezonis Erenfridi comitis Palatini Rheni filiam, è sorore sua Machtildi susceptam, Miecislao regis filio, puero duodecimum annum agenti, despondet imperator. Quæ paruula apportata in Poloniam, & à socru educata, duodecimo demum anno pòst, adulta adulto Miezislao nupsit. Annus autem, quo hæc acta sunt, & Boleslaus rex appellatus est, millesimus primus à CHRISTO seruatore nostro nato fuit. His ita peractis, Otto Romam rursus ad sedandos nouos motus contendit: ijsq́ compositis, sequenti anno cum Gregorio eius nominis quinto Pontifice max. propinquo suo, cui Bruno prius nomen fuerat, cõstituit, ut penes certos Germaniæ principes semper deinceps libera electio Rom. regis siue Cæsaris esset: nimirum tres Archiepiscopos, Moguntinensem, Coloniensem, ac Treuerensem: comitem Palatinum Rheni, ducem Saxoniæ, & Marchionem Brandeburgensem. Quibus postea rex Boemiæ septimus à Rudolpho imperatore adiunctus est, qui paribus illorum suffragijs, controuersiam dirimeret: nec tamen prius is qui electus esset, imperator appellaretur, quàm à Pontifice max. confirmaretur, & ritu solenni ungeretur atq́ coronaretur. Conrado autem Sueuo imperante, quemadmodum scribit Blondus, illud quoq́ his institutis additum est, ut imperator designatus, priusquam Romæ à Pontifice confirmaret, siue inauguraretur, Modoeciæ primùm palea, deinde Mediolani ferro coronaretur. Posterius deniq́ Aquisgrani fieri cœptũ est id, quod Modoeciæ prius fiebat. Non multo pòst Otto, cum ex Italia in Germaniam reuerteretur, ueneno, ut creditum est, extinctus, Henricum Bauarorum ducẽ nouo instituto electum, successorem accepit, anno Christi 1003. Boleslaus aũt nouus rex, cũ Volodimiro duce Russiæ, non recuperatis ijs quæ is patri ipsius ademerat, pacẽ fecit: ad Boemicũ bellũ spectans, ne pluribus eodẽ tempore bellis implicaretur. Nã Boleslaus Boemorũ dux, ferox iuuenis, & futuri incogitans, de quo superius in Miecislao mentionẽ fecimus, improbo quorundam procerũ suorum cõsilio adductus, q̃ ij non permissos se à Miecislao, Boemiã pro libidine

Boleslai splendor & munificentia.
Regni Polonici initium.
Clauus sacer & D. Mauritij lancea.
Rixa Miecislao desponsa.
1001. ann.
Otto Imperator Romã profectus.
Imperij Romani electores.
Blon. Dec. 2. lib. 3.
Imperij diademata.
Ottonis mors.
Henricus imperator primus.
1003. ann.
Boemicum bellum.

sua uexare dolerent: Poloniæ fines circum Closcum oppidum ferro & igni, prædisq; agendis uastabat. Mittit ad eum Polonus legationem res repetitum, cognationi ætatiq; illius aliquid remittens: componitur pax. Eam non multo pòst Boemus, repetita in Poloniam incursione, rupit. Ibi rex læsam iterum patientiam suam indignatus, & grauibus suorum iniurijs & querelis iritatus, tumultuaria manu Boemum persequitur: quem cum intra regni sui fines non esset assecutus, auctis copijs Boemiam longè lateq; populatus est: oppida & arces partim ui expugnauit, partim in deditionem accepit: Pragam metropolim, & Vissegradum arcem, quò se dux Boleslaus cum Iaromiro filio receperat, biennio obsessam, fame ad deditionem compulit, fautoribus & adiutoribus ad omnia usus Cochano, & cæteris Rauitis, seu Versouicijs, principe tunc inter Boemos familia: cuius stemma gentilitium est, puella urso insidens. Ducem Boleslaum, ne nouos posset ciere motus, Boemorum suasu oculis priuauit: Iaromirum filium eius, Rauitis in custodiam asseruandum tradidit. ipse, cum præfectos, qui nomine suo Boemiam administrarent, partim de suis, partim de Boemis, quos fideles sibi expertus erat, constituisset, præsidijsq; opportuna loca firmasset, uictorem reduxit exercitum: Vdelricum alterum Boleslai filium, ab Henrico imperatore affini suo, qui tunc bello Gallico ualde distinebatur, petenti sibi deditum, cum in custodia habuisset aliquandiu, non modo liberum, sed etiam equis, uestimentis, satellitibus, & uiatico lautè instructum, domum remisit, motus lachrymis & pollicitationibus cognati adolescentis: & quòd sanctè is deieraret, semper se in potestate regis Poloniæ futurum. Verebatur etiam rex, ne si Rauitæ uel fidem erga se mutarent, uel populi consensum reformidarent, Iaromirus, cui propter ætatem paternus principatus debebatur, ex ipsorum custodia elaberetur, & nouos cieret motus. Hunc ergo alterum beneficio suo sibi obligatum, ac dominandi cupidum, illi obijciebat. Is posteaquam ad suos peruenit, principatum suscipit, regi Polono obnoxium ac tributarium: fratrem Iaromirum excæcat, quo minus eum metuat. Ita de hoc Boemico bello Dlugossus, Miechouiensis, & Vapouius, nostri memoriæ prodidere. Æneas Syluius, qui postea fuit Pontifex max. assumpto Pij secundi nomine, aliquanto aliter hæc refert. Scribit is, à Mescone Crocouiam Boleslao tertio duci Boemorum per fraudem ereptam: ipsum deinde per inducias, post bellum utrinque gestum, & agros uastatos, factas, eòdem ad colloquium euocatum, non seruata fide captum, & luminibus orbatum: comitatum eius, exceptis Rauitis, quos ille Vrsouicenses, ab ursa fortaßis, uocat, trucidatum: Boemiam uastatam, & in ditionem Polonorum redactam: excepta arce Vissegradensi, quam Iaromirus non filius, sed frater, ut ipse uult, ducis, è manibus Rauitarum, necare eum uolentium, populi concursu liberatus, retinuerit. Vdelricum postea tertium fratrem, re cognita, ab Henrico Imperatore dimissum, Boemiam omnem deiectis Polonorum præsidijs recuperasse, & Iaromiro fratri oculos eruisse: filium Prædislaum, quem ille deprauatè

Boemia subacta à Polonis.
Praga & Vissegradum regi Polono dedita.
Rauitæ, seu Versouicij.
Boleslaus Boemus excæcatus.
Vldericus dux Boemiæ, Polono regi tributarius.
Boemi regi Polono tributarij.
Iaromirus dux excæcatus à fratre.
Aeneæ Syluij error.
Prædislaus Vdelrici filius.

uatè Bizetislaum uocat, (nisi fortè typographi hic error est, quòd secũdam literam i pro r posuit) ex Bozena rustica uxore suscepisse, eumq́; adultum Iutham Ottonis Ruffi imperatoris filiam rapuisse: eam bellum inter patrem & socerum atq; uirum, propter se exuscitatum, interuentu suo sustulisse. Tametsi Venceslaus Hagecus eam Ottonis, non imperatoris, uerùm Comitis Bauari filiam fuisse uult. Hæc fermè, tametsi non ijsdem uerbis, Æneas Syluius: uir magnus quidẽ ille, & in magnis rebus uersatus, sed uel Polonis ob negatam episcopam Varmiensem, ut aiunt, nimio plus iniquus: uel à Boemis malè edoctus, cum quibus in aula Friderici tertij Imperatoris, qui tunc Ladislai pueri Boemorum regis, propinqui sui tutor erat, familiariter uixit. Obseruare is certè aliquanto diligentius conuenientiam rerum atq; temporum debuit, si scriptis suis fidem derogare noluit. Primùm enim confundit Æneas hanc expeditionem Polonorum in Boemiam cum superiori, cuius nos in Miezislao meminimus: et nullam facit Boleslai Poloni, clarissimi principis mentionem. Nostri eas distinguunt, disertèq; utriusque causas produnt: nec ullum à Miezislao, siue Mescone, bellum contra Boleslaum affinem susceptum, sed principatum ei puero statim post mortem patris uindicatum memorant: & quidem eo ipso anno, quo Miezislaus quoque mortuus est. Porrò à Boleslao rege susceptum quidem esse bellum contra illum ipsum Boleslaum, sed prouocato iniuria. Et sanè, ut demus Syluio, quamuis contradicente Hageco, longè pòst quàm Boleslaus Boemus in principatu patri successit, Miecislaum nostrum obijsse: tamque cupidum eum fuisse, ut affini principatum per scelus eriperet, haud ita pridem suscepta, ac tam sanctè, quàm ostendimus, culta religione Christiana, est'ne credibile, eum ab obsidione Vissegradensi re infecta, dimissáq; è manibus uictoria, discessurum, & Iaromiro renouandi belli, atque eripiendæ sibi tanto studio, labore & sumptu petitæ Boemiæ opportunitatem relicturum fuisse? Non conueniunt cum tanta cupiditate, tanta incogitantia & ignauia. Iam Cracouia in Polonico solo, quod Syluius non uidit, à Polono condita, & minimum quadraginta milliaribus Germanicis à finibus Boemicæ ditionis tunc remota, quĩ eripi Boemis potuit, quam illi imperio nunquam obtinuerunt, nec sanè potuerunt, nisi pariter interiacentem partem Poloniæ permagnam, quæ postea Silesia dicta est, aut Morauiam etiam finitimam obtinuissent? At Silesia quomodo aut quando Polonis adempta sit, nusquam ille ostendit: nos alibi ostendemus. Tunc autem eam in Polonorum ditione fuisse, iam liquere debet ex eo, quòd Smogorouiensem siue Vuratislauiẽsem ecclesiam, ac diœcesim, quæ Silesiam ferè omnem complectitur, ab isto ipso Miezislao, quem Æneas Mesconem uocat, constitutam esse constat. Morauiæ uerò permagnam partẽ à Polonis subactam fuisse, Arnolpho Romanis imperante (qui sunt sexaginta plus minus anni ante Mesconis tẽpora) ipse etiã Syluius testat̃, et nos superius memorauimus. Boemi uerò posterius in ea pedẽ posuere, uel ipso Hageco teste: q hęc nõ uidit, cũ Syluiũ sequeret̃. Quanq; illud tamẽ animaduertit, nõ potuisse hęc geri à Miezis-

Aeneas Syluius cur Polonis iniquior.

Polonorum expeditiones in Boemiam.

Cracouia an fuerit in ditione Boemorũ.

Silesia pars Poloniæ.

Morauiæ magna pars subacta à Polonis.

Miezislao siue Mescone, præsertim quod ad excæcationẽ Boleslai tertij Boemi attinet: proinde ipse Boleslao Miezislai filio id atrribuit. De Iaromiro quoq;, & Vdelrico, & Prædislao dissentit idem à Syluio: propterea quòd ille temporum rationem ita confundit, ut ipse se paulo pòst refellat. Cum enim & ipse Vdelricum iuuenem etiamtum ab Henrico imperatore, cuius tempora in Mesconis principatum nusquam incidũt, dimissum, ac non Polonorum regi, quemadmodum superius nos diximus, condonatum esse sentiat: mox Prædislaum Vdelrici filiũ, Ottonis imperatoris filiam uxorem sibi rapuisse, eamq; contumeliam Ottonem bello persecutum esse uult. At enim, non Otto Henrico, sed Henricus Ottoni defuncto, & quidem priusquam nasceretur Prædislaus, in imperio succesit. Fratres quidem Boleslai huius Boemi fuisse Iaromirum & Vdelricum, ac non filios, ut uult Dlugossus noster, atq; etiam Hagecus, non difficulter Syluio concesserimus. Nam cum pauciores quàm decem anni, inter superius illud Miezislai, & alterum hoc Boleslai filij eius bellum, secundum eundem Dlugossum, intercesserint, non est uerisimile, Boleslaum Boemum, iuuenem etiamtum, hoc bello adultos iam filios habere potuisse. Tametsi Hagecus aliter sentit de ętate illius, inconstanter quidem & inconueniẽter, ut nobis uidetur: de Vlderico autem fabulose etiam, sicut pleraq; alia. Quem diuinitùs liberatum è carcere Henrici Cæsaris, & in Boemiam delatum, subulci opera cum paucis adiutoribus, Pragã, pulso ignominiose Boleslao rege Polono, exercituq; eius conciso, recepisse scribit. Idem aliquãto pòst memorat, Boleslaum, cum bellum contra Vdelricum & Boemos instauraret, graui morbo à cœpta expeditione retractum esse: resumptis autem uiribus, mox prosecutum intermissam expeditionem, Closcum obsedisse: inde uerò, coorta in exercitu eius dira peste, quasi diuinitùs admonitum, inglorium ab inauspicato bello reuertisse: uno autem anno intermisso, Morauis eum bellum intulisse, totamq; Morauiam peruastasse: nec potuisse ab Vngaris inde depelli, ac ne à Boemis quidem, cum ij Morauis amicis suppetias iuissent. Ac Morauici quidem belli etiam Vincentius ac Dlugossus, & alij nostri mentionem faciunt, uoluntq; illam quoq; gentem tunc tributariam regi Polono factam esse: Boemici uerò istius alterius, nemo. Et sanè leuiusculus in eo, sicut in plerisq;, uidetur esse Hagecus. Hæc nos, non quòd dissimulandũ nobis esse in historia domesticũ aliquod scelus aut crimen existimemus, neq; contẽtionis studio, sed ueritatis uindicandæ gratia ab instituto digresi, disputauimus. De quibus liberum lectori iudicium relictum esto. Vincentius quidem noster, & qui post eum, ante Dlugossum, Polonorum res gestas literis mandarũt, breuiter, subactos esse ab hoc Boleslao Boemos & Morauos, ac tributarios factos, prodidere. Vtrumq; autem bellum, Boemicum scilicet ac Morauicum, intra quintum annum post susceptum regnum ab eo confectum est. Deinde anno Christi 1008, quemadmodũ Dlugosso placet, Rusicum bellum eum excepit, maiore apparatu, ac prolixius, sed non minus prospero euentu gestum. Rusiæ principatum amplissimum Volodimirus uiuens

De Vlderico duce fabulæ.

Morαui Polono regi tributarij facti.

1008. ann. Rußicum bellum.

uens inter duodecim filios partitus erat, & Visseslao natu maximo Nouogrodum, Isaslao Pultuscum (nisi fortè Poloscum legendum est) Stopolco Turouiam, nescio an Tuuerã potius, Iaromiro Rostouiam. Nec multo post, cum Visseslaus obijsset, translato Nouogrodum Iaroslao, Rostouiam Borislo, Glebo Muromum, Stoslao Dereuos, Vusieuolodo Vulodimiriam, Mescislao Torocanum, Stanislao Smolenscum, Plescouiam Sudislao, Volyniam Posuisdo attribuerat. Verùm ij partitione paterna nõ contenti, post mortem patris mutuò inter se principatus inuadebant, bellumq́ue ciuile concitabant. Ex his Stopolcus, siue Suentopelcus, qui cognita morte patris Kiouiam occuparat, duobus fratribus Glebo & Borislo, quos Rusi in diuorum numerum postea retulerunt, dolo occisis, ab Iaroslao tertio fratre, cæsorum necem ulciscente, superatus, & Kiouiensi principatu eiectus, in Poloniam ad Boleslaum regem confugit. Eius rogatu suscepit impigrè Boleslaus expeditionem aduersus Russos, cùm ut exulem supplicẽ reduceret, tum ut ea quæ pater suus Miecislaus amiserat, recuperaret, & regni sui fines cum gloria longius proferret. Ingressus fines Russiæ, obiter obuia quæq; populatur, incendit, diripit, arcibus oppugnandis abstinet, quæ tamen perpaucæ munitæ erant. Nam pagis, uicis, & oppidis ferè, nulla arte munitis, Rusi, itidem atq; Poloni, & omnes ferè Septentrionales gentes, antiquitus habitant. Iamq́ue ad Lucensem siue Volyniensem oram rex cum infesto exercitu peruenerat. Ibi occurrit ei ad Bogum fluuium, quem Hipanim esse uolunt, Iaroslaus cum expeditis suorum copijs, & magnis Varaiorum atq; Pecinigorum auxilijs: quarum gentiũ memoria quoq; iam extincta est. Prior rex maledicto Bludi Palatini Rusi, Iaraslao charissimi iritatus, copias suas celeriter armatas fluuium traijcit. hostes subita re tumultuantes, & instruenda acie impeditos adortus, magna strage, quamuis acriter repugnantes, profligat: castra opulenta diripit: Iaroslaum fugientem persequitur. quem ubi suis diffisum, in remotiores paludes sese recepisse accepit, Kiouiam, insignẽ ea tempestate urbem, cuius amplitudinem & splendorem ingentes ruinæ adhuc testantur, non longi temporis obsidione & fame, propter infinitam hominum multitudinem, quę undiq; eò confugerat, adactam, per deditionẽ accepit: intactamq́ue thesauro tantum principis in donatiua militum & in sumptus belli ablato, Stopolco restituit. Distributo in hyberna exercitu, ipse Kiouiæ cum paruo præsidio stabiliendi Stopolco principatus gratia, hyemare statuit. Quo explorato, Iaroslaus raptim coacto exercitu, Boleslaum securum & inopinantem opprimere conatus est. Sed re per exploratores regi nunciata, non modò frustratur, sed magna iterum occidione superatus, Nouogrodum, quæ urbs in ditione eius, patris instituto erat, profugit. Aliud autem hoc est Nouogrodum in ditione Seueriensi, ab illo, quod magnum uocatur: quod quidem ad occidentem solem & Liuoniam uergens, longissimè abest à Kiouia. Nouogrodenses, ut erant potentes & opulenti, ducem suum ulteriorem fugam, abiecta spe omni, meditãtem, recreant, confirmant, stipendio militibusq́ue ad instaurãdum bellum iuuant. Dum

Volodimiri filij.

Russorum bella ciuilia.

Stopolci fuga in Poloniam.

Gleb & Borißi sancti apud Russos.

Boleslai regis expeditio in Rußiam.

Septentrionales populi carent urbibus munitis.

Bob fluuius Hipanis.

Rußi profligati à rege.

Kiouia per deditionem accepta.

Iaroslaus bellum renouans, iterum superatur.

Nouogroda duo in Rußia.

hæc fiunt, Kiouienses pertæsi impendiorum, tamq; diuturnæ moræ regis apud se, milites Polonos nihil tale metuentes per omnẽ occasionem clàm excipere ac trucidare, siue iubente, siue conniuente Stopolco. Hac iniuria commotus Boleslaus, cum nihil amicè monendo proficeret, in prædam dat Kiouiam, militibus indignantibus. Arcem receptam de potestate ducis, & alia quædam loca opportuna præsidijs munit. ipse cum reliquo exercitu, primoribus Rußsis compluribus, atq; duabus filiabus Volodimiri ducis in loco obsidum deductis, quarum unam Prædislauam, ut habẽt annales ipsorum, per uim stuprauerat, primo uere uictor in Poloniam reuertitur, cum tres columnas ferreas permagnas fixisset in Boristhene seu Nepro, quà Zula fluuius influit, ad memoriam uictoriæ sempiternam. Discedentem Iaroslaus cum ualido exercitu, apud Nouogrodum comparato, ad Bogum consequitur: sed tamen uictorem, quamuis incomposité reuertentem, ac dilabentem iam exercitum adoriri non ausus, bene gerendæ rei occasionem, clam subsequens, captabat. Cuius aduentu ab exploratoribus cognito, rex, reuocatis celeriter, quos potuit, militibus, pauca apud eos concionatus est, quibus eos fiducia superiorum uictoriarum ad delẽdas reliquias bis uicti hostis inflammaret: simul periculi imminentis & ignominiæ admoneret, si pugnam detrectarent, aut adeò trepidarent, & cùm præteritas uictorias sibi eripi, tum patriam cędibus & incendijs fœdari, uxores, liberos & parentes suos charissimos in seruitutem & in contumeliam abripi paterẽtur. His dictis incensos, & ad mortem, si quid durius accidat, pro patria, pro libertate, & pro gloria nuper parta, paratos, in hostem ducit. Ille Polonorum paucitate contempta, acriter initiò manus conserit. Sed urgentibus nostris, regeq; & imperatoris & militis officium faciẽte, pelluntur Rußsi. Magna in prælio, maior multo in fuga cædes editur, ita ut Bogus sanguine cæsorum rubuisse dicatur. Viui multi in potestatem uenêre, capta impedimenta, relata complura signa militaria: dux hostium abiectis ducalibus insignibus, mutatisq; equis euasit. Russorum annales nullam neque secundi, neq; tertij huius prælij mentionem faciunt. Sed post discessum regis, Iaroslaum contra Stopolcum arma resumpsisse memorant: eum uerò Pecinigorum auxilium implorasse: commissoq; prælio prope eum locum, ubi Borissus interfectus erat, totum diem dubio Marte dimicatum esse: ad extremum, Stopolcum ictuum in Poloniam profugisse, & in solitudine quadam inter Poloniam & Boemiam hiatu terræ haustum perijsse. Verùm hæc etiam post tertiam uictoriam, & posteaquam Boleslaus rex Rußsia excesit, accidere potuerunt. Ille quidem uictor in regnum suum reuectus, uota Deo persoluit: templa complura, sed Gnesnæ in primis, hostium spolijs ditauit, ornauitq;: proceres & milites eos, quorum uirtus maximè præclaro aliquo facto perspecta erat, pro meritis collaudatos, honoribus et pręmijs affecit. Chrobri, hoc est, acris appellationem, propter excellentem uirtutem & animi magnitudinem à Rußsis tributam, accepit: indeq; nouam arcem uno à Vislicia milliario conditam, Chrobersum nuncupauit: usus Chabrum Boleslaum

Kiouia direpta. *Columnæ Boleslai in Boristhene.* *Rußi tertiùm profligantur.* *Rußica historia.* *Donaria ex manubijs Deo dicata.* *Chrobri.* *Chrobersum arx condita.*

laum pro Chrobro dici obtinuit. Monasterium Secechouiēse supra Vistulam in tractu Sendomiriensi Benedictinis sodalibus construxit, conferente patrimonij sui partē Secechо Palatino Cracouiensi, & magistro militiæ Polonæ ex gente Topororum, à quo monasteriū id nomen accepit. Construxerat etiam idem rex ijsdem monachis paulo ante Russicū bellum, aliud monasterium in monte Lysezo, siue Caluo, orante & hortante Emerico Stephani regis Vngariȩ filio, uiro sancto & casto, qui lubens cum Boleslao propinquo uitā degebat in Polonia. Atq; is portionem crucis CHRISTI, quā Constantinopolitanus imperator patri eius Stephano magni muneris loco miserat, quáq; ipse pro amuleto utebatur, in eo loco reposuit, ubi in hanc usq; diem salutaria hominibus eduntur miracula. Hoc tempore, atq; adeò ante Russicum bellum, quemadmodum Dlugosso placet, sex uiri religione & sanctimonia uitȩ insignes, durā & incultam uitam degebāt in solitudine maioris Poloniæ, ubi nūc est Cazimiria oppidū. ex his quinq; à consceleratis quibusdā, crudeliter excarnificati, pridie Idus Nouemb. interfecti sunt: sextus, qui tunc absfuerat, aliquāto pòst sua morte uitā finiuit. Cū diuo Adalberto eos ex Italia in Poloniā uenisse, Hagecus existimat: Dlugossus uerò, duos ex his Boleslao regi postulāti, à Romualdo Camaldulēsi abbate sancto missos esse, his deinde reliquos quatuor nostrates in societatē uitæ sese adiunxisse, scribit. Causa autem sceleris fuit, aurū, quod latrones à Boleslao regē ipsis donatum esse cognouerant, sed repudiatum remissúmq; ab ipsis nesciebant. Ferunt, tuguria eorū ab ijsdem latronibus incensa non arsisse: ipsos cum exitum syluȩ non inuenirent, regis iussu comprehensos, & ad martyrum tumulum alligatos, ut acerbissimū famis supplicium experirent, diuinitùs cadentibus ultrò uinculis solutos esse: cum pœnitentia patrati sceleris ducti, ad Dei clementiam, & eorum quos dudum necarant, patrocinium confugissent. Per hæc eadem tempora Turcæ Scythica gens, subacta Cappadocia, Bitynia & Armenia, imperium in Asiā, Syriámq; protulerunt, & Ierosolymam urbem anno Christi 1012 ceperunt. Deinde uerò ex paruis pudendísq; initijs, ad tantam, quantā nunc cernimus, magnitudinem imperium suum successu temporum perduxerunt, Christianis imperatoribus & principib. inter se belligerantibus, et ad restinguendū cōmune quasi incendium non concurrētibus. Confecto, ut iam diximus, Ruscico bello, Boleslaus rex, ne sui diuturno ocio torpescerent, & ut ea quæ Poloniæ maiorū suorū negligentia adempta erāt, recuperaret, eo ipso anno cuius modò mentionē fecimus, Saxonibus bellum intulit. Saxones enī Henrico primo Saxone rege, et filio eius Ottone primo eius nominis Imperatore Rom. regnantibus in Germania, pleráq; omnē eam Poloniæ oram, quā Lescum tertiū inter uiginti filios partitū esse suprà narrauimus, partim armis, partim proditiōe Tugumiri ducis, ditioni suȩ subiecerāt, quemadmodū superius exposuimus. In hos ergo duxit Boleslaus, & sub signis progredīt, sperās hostes ad dimicationem prelij uenturos esse. Quȩ postq; eum opinio fefellit (nam hostes in auias syluas ad impeditas paludes sese abdiderāt) longè latéq; excurrit, rapidi

Secechouiense monasterium conditum.

Lysecense monasterium.

Emericus sanctus Stephani regis Vngar. filius.

Crucis Christi portio in monte Caluo.

Sex eremitæ martyres.

Cazimiria maioris Poloniæ.

Romualdus abbas sanctus.

Miraculum.

Turcarum incrementa.

Ierosolyma capta. 1012.

Saxonicum bellum.

Saxonia uastata à Polonis.

Magdeburgũ. Misna. Hiltẽseimum. Mechelburgũ. Henricus Bauarus Imperator. Vindarum seu Slauorum deditio.

torrentis in modũ obuia queq; sternens et euertens, ita ut Meideburgũ, siue Magdeburgũ, Misna, Hiltenseimũ, Mechelburgũ, insignia oppida, exitiali illa quasi inundatione & incendio Polonorũ consumerent. Quæ Henricus Bauarus imperator, de quo superius mentionẽ fecimus, aliquãto pòst à Gallicis & Italicis bellis, quibus tunc impeditus abfuerat, reuersus, instaurauit. Porrò qui Polonici seu Slauici erant nominis, certatim Boleslao, partim propter cognationẽ lingue & sanguinis, partim clemẽtia & liberalitate eius inuitati, partim etiã metu adacti, sese dedebãt. Ita is hostico uexato, uastatoq;, cum nusq; in aciem prodirent hostes, & sua quoq; auertendorum nostrorum causa ipsi exurerent, omnem illam orã latißimam, quæ olim à Slauis & Polonis possessa fuerat, usq; ad Albim & Salam fluuios, & Chersonesum Cimbricam, quę nunc Dania siue Dacia est, magna celeritate in suam potestatem redegit. Principibus Slauis, qui adhuc supererant, Saxonũ dominatu liberatis, nullum tributũ imposuit. Ac cętera quidem eos sui iuris esse passus est: sed sacramẽto tantum in sua & successorum suorũ regum Poloniæ uerba adegit & obstrinxit, & ad suscipiendã religionem Christianam, quã propagare quoquouersus in primis studebat, adduxit: tametsi Henrici Bauari imperatoris armis eos Christianos factos esse, apud Bonfinium, Vngaricarũ rerũ scriptorem, & alios quosdam historicos reperio: uultq; idẽ Bonfinius, Boemos quoq; & Polonos uniuersè ab eodẽ imperatore armis ad profeßionem Christi adductos esse. Verùm facile id ratio temporum refutat, cũ utramq; gentem longè ante hunc imperatorem, religionem Christianã suscepisse cõstet. Ille enim anno Christi millesimo ac tertio imperare cœpit. Posuit autem Boleslaus rex itidẽ in ripa Salę tres columnas ferreas, uictoriæ suæ monimentum, & regni Poloniæ limites. Venceslaus Hagecus, nescio quo authore, scripsit, Boleslaũ prędabundũ crebras excursiones in Marchiã Brandenburgensem & Saxoniã fecisse: cũq; legatis Henrici imperatoris ab instituto eũ reuocantibus superbius respondisset, imperatorem cũ magnis copijs ingressum in Poloniam, haud longè à Cracouia abfuisse. Ibiq; duobus prælijs uictorem Boleslaum, dum pertinacius fugientes Germanos persequitur, captũ, Henricoq; traditum, ingenti pecunia sese redemisse. Verũ uiderit ille, ne imprudẽs his Henrico & Boleslao accommodarit, quę de alijs memoriæ prodita sunt à nostris: & quidẽ affingens nonnihil, ne dicã multa, de suo, quę nos suo loco attingemus. Aliorũ quidẽ quotquot de Henrico hoc literis aliquid mandarũt, nemo quicq; eiusmodi de eo scriptũ reliquit, quod ego sciã, prętér Lampertum Saffnaburgensem: qui tamen Henricũ bis duxisse modò exercitũ cõtra Polonos memorat, nimirũ anno Christi 1015, & iterũ anno 1017. nisi fortè huc detorquendũ esse duxit id Hagecus, quod apud H. Mutiũ uel alium quempiam Germanum scriptorem legerat: Henricum hunc exercitũ duxisse in Boemos & Slauos, & cum his sæpius congressum, semper uictorem discesisse, admodũ exiguam suorũ iacturam passum. Eos uerò prælio prȩter alia maiore postremò uictos pacem petiuisse, & iugum admisisse. Subiugatis autem Boemis, & eorũ principe Boleslao, quem

Chersonesus Cimbrica Dania.

Vindæ religionẽ Christianã suscepere. Bõf. Dec. 2. l. 1. Poloni & Boemi ante Henricum Imperatorem Christiani fuere.

Boleslai columnæ in Sala. Hagecus. Falsa quædam de Boleslao Chrobro.

Lampert. in hist. Germ.

H. Mut. lib. 14 Germ.

quem ille Bodislaũ deprauatè uocat, apud illos iura & leges in reb. profanis ac sacris ordinasse. Hæc ipsis ferè Mutij uerbis relata, uiderit æquus lector, an ad Boleslaum nostrũ & Polonos pertineant: nos ad curriculũ nostrum reuertamur. Non multo tempore post hoc bellum quieti dato, aliam rursus expeditionem Boleslaus rex in Prussos suscepit, indignam diui Adalberti necem ulturus, & illam quoq; gentem suo adiecturus imperio. Fuerit aũt operæ precium hic paulò altius eius gentis origině ac mores repetere. Inter multas Sarmatiæ Europeæ gentes Borusci à Ptolemæo in geographia ad Septentrioně ualde remoti ponuntur in ea ora, quam nunc Liuones & Moschi, ut opinor, obtiněnt, ultra Cherniscũ amnem, Rhyphæis uicini. Eos ego aliquo tempore ad meridiem & occidentem progressos, magnam Sarmatiæ partem, quæ ab oriente Rusßis & Moschis coniungitur, à meridie nemoribus & Hercinio saltu clauditur: & omnem illum tractum qui secundũ Venedici, siue Balthei & Codani sinus litus, usq; ad Vistulam & Ossam fluuios pertinet, tenuisse: & Borussos siue Prussos, deflexo paulum nomine, dictos esse, cum Erasmo Stella crediderim. Quibus finibus nunc Liuones, Lituani, Samagitæ, & Prusßi uetus nomen retiněntes, continentur, gentes imperijs quidě & reipub. ratione nunc distinctæ, sed eadem penè inter se lingua uulgò adhuc utentes, Slauicæ prorsus dissimili, sed quæ non paucas habeat admixtas latinas uoces, corruptas ferè, & magis Italica uel Hispanica nota signatas q̃ Latina. Quanq; Theutones & Germani in eam orã quę maritima est, & Prusßia ac Liuonia nunc uocat̃, deuictam, colonias posteriori tempore deduxerunt: quod suo loco attingemus. Hinc usitatior iã est apud eas gentes lingua Germanica, q̃ uetus illa & uernacula, præsertim in urbibus & oppidis: quemadmodũ & apud Lituanos usuuenit, ut propter uicinitatem cõmerciaq; Russorum, & colonias etiam deductas, multum utant̃ sermone Rusßico. Nã quod Dlugossus à Prusia Bithynię rege origině illius gentis deducit, fabulosum est omnino, nec refutatiõe indiget. Quidã Borussos, quasi Rusßis finitimos, à Germanis lingua uernacula dictos esse existimant: ueré ne an falso, non disputo. Quando aũt & quonam modo Latina lingua cũ uernacula Prussorũ, Lituanorũ, Liuonũq; sese miscuerit, dicere non habemus. Erasmus quidem Stella Prusßiã Romanis armis tentatam magis, quàm uictam esse, memorat, Pliniumq; authorem citat: quo fit, ut cum imperio Latina lingua eò peruenire nõ potuerit. Dlugossus uerò scribit, ciuili bello, quod inter Cæsarem & Pompeium gestum est, manum quandam Romanorum deserta Italia, in ijs oris consedisse, urbemq; cõdidisse, & Romoue de Romæ nomine dixisse, eamq; diu metropolim gentis fuisse. Quod si uera est Dlugosßi sententia, suspicari quis posset (si quis tamen locus est suspicioni in Historia) eam Romanorum manum, duce Libone aliquo, ad ea litora Venedici sinus, quæ ad exorientem solem spectant, & Rusßis finitima sunt, uel ui tempestatum appulsam esse: uel certo cursu Cæsarum tyrannorum sæuitiam fugientem, secessisse, & Liuonum siue Liuoniorum appellationem à Libone accepisse. Deinde propagatis finibus alios, Lituanos,

Prußicum bellum.
Prussorum origo.
Borusci.
Erasm. Stella.
Prußi, Lituani, Liuones & Samagitæ, eadě ferè lingua utuntur.
Germanicæ linguæ usus in Prußia.
Rußicæ in Lituania.
Prußi unde dicti.
Preissen, quasi beireissen.
Latina uerba apud Prussos.
Romoue urbs in Prußia.
Liuonij.

magis iam corrupto uocabulo dictos esse, alios uetus Prussorum nomē retinuisse. Quanquam autem Pomeraniæ quoque magna pars, & Culmensis, ac Michalouiensis ora, posteaquam eodem cum Prussis iure uti cœperunt, & in ditionem Theutonū Crucigerorum, uti pòst dicetur, concesserūt, Prussiæ nomine censeri cœperunt, atque ita nos quoque nonnunquam posteri us utemur eo nomine: reuera tamen, ac propriè Prussia ea est, quæ est inter Vistulam, Deruanciam, Ossam & Nemenum fluuios, & sinum maris suprà memoratum: & à Lituanis atque Masouijs, densis ac palustribus syluis dirimitur. Nemenum autem eum esse uolunt, qui à ueteribus geographis Chronus appellatur, Germani Memelam uocant: qui in finibus Russiæ, quæ Podlassensis dicatur, ortus, Lituaniamque & Samagitiā emēsus, in sinum Venedicum, qua is extremā Prussiam & Liuoniam alluit, sese exonerat. Fuit autē antiquitùs gens Prussorū fera & bibax, lac equinum in delicijs habens, ante mellis cū aqua despumationē cognitā. Vxores quot cuique libuisset ducere ius fasque erat, easque pro ancillis habere: hypocaustorū siue balneorum usu penè quotidiano lassitudinē, labore uel intemperantia & ebrietate contractam, depellere, indeque excalfacta corpora frigidæ aquę immergere aut abluere, etiamnū hyberno quoque tempore solēt. Corpora defunctorum cū preciosissima quaque & charissima uestiū, equorum & armorū supellectili cremabant: manibus interfecti cęde humana parentabant. Solē, lunā, bestias, serpentes, aues, aquā, ignē, & nescio quid non pro Dijs colebant. Criue aūt uocabant sacrorū antistitē. His ergo Boleslaus rex bellū intulit, & per Culmensem tractū, qui Polonicę ditionis erat, hostiles terras ingressus, agros uastat: Razinum, Romoue & Balgā arces, nullo negocio capit & incendit: uicos & pagos diripit. Oppida enim pauca, eaque ferè natura locorum, non arte manuque munita, tūc Prussi habebāt: sed in syluas atque paludes ad primū aduentū hostilis exercitus sese occuluerant. Ex quibus cū regionem suam uastari longè lateque prospicerent, supplices pacē à rege petunt, & impetrant: tributum pendunt, & pensuros se deinceps quotannis promittunt. Dimittit ibi rex, qui barbarā gentem rationē & ritus Christianę religionis doceret. Ipse uictor recedens, in Ossa flumine ferream columnā ponit, mille passibus à Rogosno oppido. Vnde uicina uilla Slupi, hoc est, colūnæ nomē accepit. Bienniū ab eo bello quieuit Boleslaus, quo tempore multa quæ ad religionis maiestatem, & ad rempub. belli domique administrandam pertinere uidebantur, sapienter constituit. Interim optatam pacem Iaroslaus dux Russorū turbauit. Is enim, dum Boleslaus alijs bellis, quæ modò commemorauimus, distinetur, Kiouiensem principatum, Stopolco fratre uno, quemadmodū suprà indicauimus, siue duobus, secundum Dlugossum, secundis prælijs uicto, & dū ad Boleslaum refugit in itinere mortuo, denuò inuaserat: Nouogrodensem etiā à Prędislao, Isaslai fratris filio sibi ademptū receperat: Rededā Cosarorū ducē singulari certamine uictū interfecerat, gentemque illā tributariā sibi fecerat: & quamuis às Miecislao fratre superatus, & Kiouiēsi principatu exutus esset, tn̄ fratris eiusdē benignitate & misericordia restitutus erat, quēadmodū à nostrię memori

Prussiæ nomine etiam Pomerania & Culmensis quādoque accipitur.
Prussiæ fines.
Ossa fluuius.
Deruancia.
Nemenus siue Chronus, siue Chronis flu.
Mores Prussorum.
Balnea Prussorum & Lituanorum.
Prussorum exequiæ.
Dij.
Criue antistes Prussorum.
Culmensis tractus Polonicæ ditionis.
Prussi munitionibus caruere olim.
Prussi tributarij Polonorum regi.
Columna Boleslai in Ossa.
Rogosnum oppidum.
Iaroslaus Russorum dux.
Kiouiensis principatus à Iaroslao occupatus.

memoriæ proditum est. Nam Russorum annales hoc loco Kiouię captę & restitutæ nullam faciunt mentionem. Illud modò memorant: post atrox prælium inter fratres commissum, Mescislaum partitum esse cum Iaroslao principatum Rusiæ, ita ut ei quicquid cis Neprum est concederet, ipse Seueriensi ditione ultra Neprũ contentus. His igitur constitutis rebus, cum fratre Iaroslaus bellum aduersus Boleslaum regem magno apparatu renouabat. Rex nõ rumoribus modò, sed crebris atq; certis præfectorum suorum, & præsidij, quod in Rusia reliquerat, nuncijs excitus, contra hostem cum exercitu proficiscitur. Ducebat & Iaroslaus ingentes copias, in Poloniam inuasurus. Veniunt in conspectum apud Bogum amnem exercitus. Decreuerat eo die Boleslaus prælio non dimicare, ob reuerentiam diei Dominici, simul ut hostium copias & consilia prius cognosceret. Sed magnam in bellis uim fortuna habet, paruisq; interdum momentis permagna fit rerum atq; consiliorum mutatio: ut tunc accidit. Nam pugna inter paucos primũ lixas & aurigas, dum adaquant equos, apud flumen, quod castra dirimebat, orta, mox pluribus utrinq; cõcurrentibus incaluit. eminus res sagittis & iaculis, & cominus etiam ab audacioribus nonnullis in flumine gerebatur: cũ Polonicus exercitus omnis celeriter armatus fluuiũ tranat. Cõmittitur acre præliũ: cedere loco hostes, nostri magis instare: ibi dux hostiũ à suis impulsus, fuga saluti suæ cõsuluit. Tunc effuso cursu omnes passim ex acie diffugiũt. Magna strage cùm in prelio tũ in fuga concisis atq; debilitatis hostibus, rex pacem dedit supplicibus, tributum modicũ imposuit: captiuos omnes, quos uel hoc, uel superiori bello cęperat, uel obsidũ loco habuerat, liberaliter dimisit. Hoc bellum anno post Christũ natum 1018. confectũ est, ut uult Dlugossus. Non assentior autem ijs, qui siue alterũ hoc bellũ Rusicum, siue prius etiam, à Boleslao propter negatum sororis Iaroslai cõiugium, quã postea in concubinę loco ipsi fuisse aiũt, susceptũ esse autumant. Nã ut faciamus, principem tam temperantẽ, ut non melius populis & gentibus, q̃ suis cupiditatibus dominaretur, prouecta iam ætate, tot rebus gestis clarissimis, tantum libidini indulsisse, ut bello uxorẽ sibi quærendã existimaret: quid causæ erat, cur eã aliunde peteret, negatamq; bello persequeret, quã domi ipse obsidis loco, ut diximus superius, habebat? aut partã bello cur uiduus pro concubina, ac non pro iusta uxore haberet, cuius amore tantum exarsisset, & in qua ipsa nulla hærebat culpa, quòd à fratre tradita non esset? Sed mitto disputationem: pace per circuitum parta, auctoq; & propagato in omnes partes cum laude atq; gloria imperio, Boleslaus rex reliquum uitę tempus quieti et cõstituendę domi reipub. dabat, duodecim utens consiliarijs, quos è tota Polonia probatissimos, & annis iudicioq; graues delegerat: quos etiam quoties animum remittere uolebat, unà cum uxoribus ipsorum mensæ suæ & conuiuio adhibebat. iudicia exercebat: tenuiores, dum litis finem expectant, sumptu mensaq; sua subleuabat. Fertur aũt quadraginta mensas, exceptis minoribus alijs, quotidie apud eum solitas esse instrui, ad quas accubere uolẽtibus licuerit. In itinere si quẽ rusticum hominẽ, aut alio-

Rußicum bellum.

Prælium.

Boleslai uictoria de Rußis.

1018 ann.

Falsa causa belli Rußici.

Boleslai studia in pace.

Consiliarij duodecim.

Comitas regis.

Comitas regis. alioqui pannosum conspexisset, accersebat ad se ultrò: & num quid à se uellet, percontabatur. Quòd si is de potentioris iniuria querebatur, euocatum illum qui accusabatur, causa cognita, placidè obiurgabat: ac in posterum ne quid eiusmodi cõmitteret interminatus, satis facere iniuriam passo iubebat. si quis autem è pauperibus causam ipse suam agere nesciebat, ei causidicum attribuebat, mercede de suo data. *Polonorũ ius atq; studia.* Quanquam simplicissimum tunc ius erat apud Polonos, & non summo iure disceptabantur, sed ex æquo & bono, aut armis nonnunquam & singulari certamine dirimebantur priuatorum controuersiæ. Pluris erat fortis uir, quàm disertus causidicus: mẽtiri, fallere, calumniari, alienum appetere, iniquam litem alere, turpe & infame ducebatur. Hinc maius, ac solum ferè, existebat in hominibus illis laudis & bellicæ rei studium. Hoc rex comitate, clementia & liberalitate sua alebat, hoc moderata seueritate uindicabat: *Iudithæ reginæ clementia.* Juditha regina, fœmina lectissima, quæ sub alterius belli Russici tempus extincta est, mariti iram & seueritatem leniente, & sontium supplicia deprecante. Cuius clementię illud in primis exemplum prædicatur, quòd nobiles quosdam adolescentes ob latrocinium damnatos à rege, occultè seruari insciente rege iussit: aliquanto pòst captato tempore, & iniecta eorum quasi necatorum mentione, ubi regem ad misericordiam flexum uidit, supplex cum nonnullis proceribus adolescentum illorum mortem deprecata est. *Religio Boleslai.* Nulla autem in re Boleslaus erat seuerior, quàm in contemptu religionis, templorum profanatione, & *Sacerdotibus honos habitus.* sacerdotum iniurijs atq; contumelijs uindicandis: ad quæ facinora, cum plerię equestris ordinis homines partim pristinæ impietatis consuetudine, partim licentia militari incitati ferrentur, & decimarum quoq; onus detrectarent, sacerdotesq; pulsarent, in authores quidem pœna capitis animaduertit: cæteros partim uerberibus, partim uerbis atq; minis castigauit: episcopos & sacerdotes ipse magnopere colebat, & ab omnibus coli uolebat. nec sedebat stante aut ueniente Episcopo, nisi & ille assedisset. *Militandi ratio.* Ab hoc etiam rege, ipso statim initio regni, descripta est equitibus Polonis militandi ratio per regiones atque tractus, quos nostri uulgò Palatinatus ac districtus uocant: ita ut ex præscripto certum numerum armatorum, quilibet Palatinus è ditione sua, ad expeditionem à rege indictam educeret. Oppidanis quoq; pedites & currus onusti cõmeatu, ad numerum imperati sunt. Sed hæc abusu arbitraria postea facta sunt, magno reipubl. detrimento: de quo nos alibi uberius scripsimus. *Cursus publici, siue subuectiones.* Equorum quoque dispositio & subuectio oppidis iniuncta, per quam celerrimè regi, si quid cognitu dignum aut necessariũ usquam in regno extitisset, nunciaretur, & rex uicissim quæ uellet iuberet, huius regis est institutũ. *Arcium munitio.* Quod quidem abusu nostri temporis, ualde onerosum est oppidanis. *Præfecturæ & reditus earum.* Muniuit is etiam arces plerasq; in finibus regni, quo receptus esset equitibus iuxtà atque agricolis ad subitos uicinarum gentium motus, & unde furta & latrocinia domestica, excursiones prædationesque finitimorum reprimerentur, domi inter ciues pax & tranquillitas prętaretur: ijsq; arcibus præfectos cum modicis militũ pręsidijs imposuit,

ſuit,& certos pagos adſcripſit, qui & excubias nocturnas per uices ſeruarent,& materiam ad reficiendas, cum opus eſſet, eas arces comportarent,& certam ſiliginis atq; auenæ menſuram in cellam arcis & alimentum præſidij hoſtiatim quotannis præberent. Indeq; id uectigal Stroſza,hoc eſt,cuſtodia,eo quod cuſtodibus expenſum ferretur,dictum eſt. Cæterum hominibus eccleſiaſticis omnium onerum, laborum & penſionum regi & reipubl. præſtandarum, immunitatem ſempiterno iure conceſsit. Ipſe rex crebrò arces & præfecturas, atque omne penè regnum obibat,ut ſuperſtitiones ritusq; priſcæ religionis, ſi qui adhuc uſquam extarent, penitus extirparet, ac de iniurijs atq; controuerſijs omnium cognoſceret, & quid quoque loco opus eſſet præſens mandaret: dicere ſolitus, malle ſe gallina ueſcentem, ſalutem atque tranquillitatem ſuorum tueri,quàm delicijs indulgentem, pati ut quiſquam uexaretur, aut opprimeretur. Pecuniam contemnebat, omniaq; ad decus religionis,ſalutem reip. ornamentum templorum,& præmia bene merentium de republ. conferebat.Cum autem annis pariter atq; laboribus, & contentione animi confectum atq; debilitatum ſe eſſe animaduerteret, indictis Gneſnam comitijs, Miecislaum filium ſucceſſorem ſibi ſummo totius conuentus conſenſu deſignauit, eumq; deinceps iudicijs pro ſe præfecit: cætera per ſe ipſe adminiſtrauit. Nec multo pòſt in morbum incidit:quem ubi menſium aliquot ſpacio inualeſcere,mortemq; appropinquare ſibi ſenſit, ſacris myſterijs ritu Chriſtianorum procurari minimè neglexit. Primores ſacri pariter ac militaris ordinis Poſnaniam,ubi decumbebat,ad ſe conuocauit.his mandata dat,de cõcordia inter ipſos & beneuolentia erga poſteritatem ſuam retinenda. Seorſum filio cùm de rebus priuatis,tum ut ſenatoribus ſuis honorem habeat:ab omnibus amari magis,quàm metui ſtudeat:pietatem erga Deum,uirtutem, iuſtitiam,benignitatemq; in omnes colat: ocium & uoluptates tanquam peſtem fugiat. Ad extremum,multa coram omnibus de futuro ſtatu & motibus reipubl. & poſterorum ſuorum ſucceſsibus quaſi diuinitùs prædixiſſe fertur,quę rerum euẽtus poſtea comprobarit. His actis dictisq;, ſummo omnium dolore atq; mœrore moritur: & Poſnaniæ moderata, quemadmodum uiuus præceperat, pompa ſepelitur,cum annos uigintiquinq; regnaſſet, uixiſſet octo & quinquaginta. Fuitq; is aunus poſt Chriſtum natum milleſimus uiceſimusquintus. Per quod tempus Conradus Sueuus Henrico Imperatori mortuo à principib. electoribus ſucceſſor datus eſt. Fuit autem Boleslaus ſtatura mediocrem nõ excedente, oris & corporis totius habitu eleganti,& ad modeſtiam compoſito, capillo denſo, criſpo,nigroq;:uictu cultuq; corporis non neglecto,neq; nimis tamen exquiſito.Eius morte uniuerſa Polonia,optimè merenti rege orbata, annum totum in luctu fuit,ita ut neq; conuiuia ulla, neq; choreę celebrarentur, neque cultoribus ueſtibus quiſquam nobilium uirorum aut feminarum ſeſe ueſtiret.Scribit Vincentius, frequenter Vngaros ab hoc rege ſuperatos, & uſq; ad Danubiũ ſubactos eſſe. Mihi non fit ueriſimile, aliquid ei hoſtilitatis cum Vngaris interceſsiſſe, regnante tum

Stroſza.

Eccleſiaſtici ordinis immunitas.

Regis peragratio regno ſalutaris.

Præclarè dictum.

Liberalitas.

Succeſſor deſignatus.

Iudicia filio mandata.

Pia cohortatio.

Prædictio futurorum.

Boleslai mors.

Aetas.

1025. ann.

Conradus Sueuus imperator electus.

Habitudo corporis Boleslai.

Luctus publicus.

Vngarica bella.

apud eos Stephano, cum quo magna necessitudine coniunctus erat. Et iam diximus, Emericum Stephani filium libenter in Polonia cum Boleslao uictitasse: dicemusq; posterius, eiusdẽ Stephani fratres patrueles fuga in Polonia salutem sibi quæsiuisse. Nisi fortè Stephano regi propinquo aduersus Cupan cognatum, res nouantem in Vngaria, prestò fuisse existimandus est.

MIEZISLAVS SECVNDVS REX.

CVRATO Boleslai primi regis funere, Miezislaus filius triginta quinq; annos natus, destinatum iam prius regnũ init, frequenti procerum & nobilum conuentu, qui ad exequias regias conuenerant. His stipatus Gnesnam uenit, ibiq; diadema regium ipsi & Rixæ uxori eius, Hippolytus archiepiscopus Gnesnensis cũ alijs episcopis solenni ceremonia imposuit ea die, quæ Christianis Pentecoste dicitur. Inde dies aliquot festis epulis & conuiuijs dantur: sparguntur in uulgus missilia: apparantur & in egenos atq; mendicos piç uisceratione. Æstate sequẽti rex in Russos facit expeditionẽ. Nam ij Boleslai regis morte nunciata, Iaroslao & Mescislao ducibus rebellauerant: quas oras rex ille ditionis suæ fecerat, eas armis infestabant: Ceruenum, & alias arces, & præsidia Polonorum oppugnabant: abactosq; ex Polonia agrestes cõplures, ad Porsum amnẽ non procul à Kiouia collocarũt, ut agros ob assidua bella cultoribus exinanitos colerẽt. Hos primo aduentu Miezislaus repressit: & multos ex Russis primores comprehensos, in arces suas custodiẽdos distribuit: sed Iaroslaũ tamen ducem ad officiũ non reuocauit. Quin monarchæ is titulũ, qui apud Russos Iedinouuladez dicit̃, postea Mescislao fratre defuncto usurpauit. Ex Russia reuertens Miezislaus, plerasq; Poloniæ regiones obit, cùm iuris dicendi, tum uisendi gratia: filium Cazimirũ septennem literas docere curat. Boemicum bellum uix suscepit, & nulla cũ laude gessit. cuius hæc fuit causa. Obtinebat Boemię principatum Vdelricus, cuius in Boleslao superius meminimus. Is morte Boleslai confirmatus, & Prædislao filio, impigro & feroci iuuene, fretus, tributum, quod Boleslao quotannis pependerat, Miezislao negauit: nec eo contentus, regia præsidia per filium (nam ipse cæcus erat, & iurisiurandi religione teneri se simulabat) undiq; deturbauit et interfecit: Morauiam, quę tunc in Polonorum ditione erat, inuasit: oppida aliquot cum arcibus obsessa & oppugnata, nemine opem ferente, in deditionẽ accepit: quorum autoritatẽ secuta Morauia cuncta, breui tempore in potestatẽ Boemi uenit, Polonis uel eiectis, uel trucidatis. Qua de re nõ fuit necesse Hageco citare autores Critiũ & Callimachũ, quorũ neuter de temporibus illis quicquam scriptum reliquit. His itaq; rebus motus rex Miezislaus, & magnis populi clamoribus & conuicijs uix tandem impulsus, & sibi iam regnoq; timens, è Russia reuersus, in Morauiam duxit exercitũ: & oppidũ quidem nullum oppugnatione tentauit, quippe quæ Boemorum præsidijs tenerentur, et per se etiam oppidani conscientia deditionis atq; defectionis, obstinatè ea defensuri esse uiderentur: sed agris tantum & suburbanis

Coronatio Miezislai.

Rußicum bellum.

Iedinouuladez monarcha.

Boemicum bellum.

Morauiam Poloni amisere.

Morauiam populatus est Miezislaus.

urbanis uastatis, magnaq́ue hominum, pecudum & iumentorum præda abacta, domum reuersus, dimisit exercitum. Boemorum exemplum secuti, qui trans Odram erant duces, & præfecti regij, in ijs regionibus quas Boleslaus rex de Saxonibus uindicarat, molliciem & ipsi ignauiamq́ue regis contemnunt: imperium detrectant: uectigalia regia, impendens à uicinis bellum causificantes, pro se usurpant: cum uicinis Theutonibus clam fœdera, amicitias & affinitates iungunt: postremò ubi inulta hæc esse uident, in apertam rebellionem erumpunt: & partim nouos ipsi sibi dominatus constituunt, partim Romano imperio socios & uectigales sese faciunt: idq́ue uel conscientia defectionis, & metu regis Poloni: uel ut Germanici scriptores prodidere, ui & armis Conradi subacti. Nam quod ijdem scribunt, & sequitur Bonfinius, Boleslaum regium titulum, imperante adhuc Henrico usurpantem, tributumq́ue negantem, à Conrado multis & grauibus prælijs superatum & subactum esse, Mesconemq́ue filium eius aliquanto pòst eadem molientem eiectum: & fratrem eius Ottonem, qui à Mescone pulsus fuerat, restitutum: Mesconem uerò profugum ad Boemos, ab Vdelrico quidem penè proditum, Conradi uerò clementiam & magnanimitatem expertum, eius fidei sese cõmisisse: principatum cum fratre partitum, regia dignitate se abdicasse, contentum principis nomine: Poloniam imperatori tributariam mansisse: longè in eo aberrasse à uero uidentur. Nam neq́ue Conradus imperium uiuente Boleslao adeptus est: neque Boleslaus præter Miezislaum siue Mesconem alium filium habuit: neq́ue diadema regium ille ipse Boleslaus temerè usurpauit, sed ab Ottone tertio imperatore ultrò oblatum accepit, atque posteris suis reliquit: neq́ue Conradus, compluribus alijs externis pariter ac ciuilibus bellis distẽtus, ocium ad persequendos bello Polonos habuit: neq́ue uerò Polonos principes cuiquam omnino imperatori Romano unquam tributarios fuisse, isti uetustioribus & fide dignis testimonijs aut argumentis docere possunt. Sed cum partem aliquam Poloniæ Germani, ut superius meminimus, seu per deditionem, seu ui cæpissent, uniuersam se Poloniam subiugasse iactarunt. Hoc unus aliquis ab alijs auditum, uel ne auditum quidem fortasis, postea literis mandauit, & cæteri secuti sunt. Gallus quidam, qui non ita multo pòst hæc tempora Boleslai tertij & superiorum regum Poloniæ res gestas tribus libris complexus est, nullam neq́ue de fratre Mesconis, neq́ue de ulla Conradi huius imperatoris expeditione in Poloniam facit mentionem: ac ne Lampertus quidẽ Saffnaburgẽsis, aut Hermannus Contractus, quamuis propinquiores etiã illis temporibus, nec indiligentes eorum quæ ad gloriã Germanicę nationis pertinebant. Hermãnus quidẽ Luiticos, quos eosdẽ Vilsos à Crantio uocari uideo, Slauos scilicet, citra et ultra Panim fluuiũ habitantes, non pręterijt, quos cũ Virbinã castellũ in confinio Saxoniæ intercepissent, à Conrado deuictos, & uectigales factos esse memorat. Ab illa aũt defectione ducũ & prefectorum regiorũ, Lubecensis respub. abrogato posteriori tẽpore unius dominatu, opibus creuit. Hinc Holsatiæ comites, hinc Mechelburgẽses, siue Magnopolẽses, Rugij Pomerani,

Vindarum defectio.

Otto Frising. Naucler. Tubing. H. Mutius. Bonfinius. Falsa de Boleslao & Miezislao.

Poloni nunquã fuere tributarij Rom. imperio.

Gallus anonymos Polonicarũ rerum scriptor. Lamp. Saffnaburg. de reb. gestis Germ. Herm. Contractus in supplemento Chron. Luitici seu Vilsi à Conrado Cæsare uectigales facti. Lubecensis respubl. Holsatiæ comites. Mechelburgens. Rugiæ et Pomeraniæ duces.

Marchia Brandeburgensis. Lubussensis et Camenēsis dioeceses olim in Polonia.

merani, & nonnulli alij eius oræ duces, originem habuere. hinc Marchionum Brandeburgensium ditio exorta, magna cæpit incrementa: quanquam Lubussensem & Camenensem dioeceses posteriori tempore detractas esse Polonis, argumento est pensio nummi S. Petri, de qua paulò inferius dicemus: quæ ijs tantum, qui tunc Poloniæ finibus regnoq; continebantur, imposita est, quam Lubussensis quidem dioecesis adhuc pendit. Camenēsi uerò posterius singulari sedis Apostolicę indulgentia, ob liberatum legatum Apostolicum, remissa est. Cęterùm ex eo tempore nunquam illa loca, quæ tunc sese abalienarunt, in ditionem Polonorum reuenere: præter Pomeranos, quibus, cum ducem sibi potentem quendam & factiosum inter ipsos creassent, intulit bellum Miecislaus, habēs secum in exercitu Andream, Belam & Leuentam, Vngaros, Ladislai calui filios, Stephani regis fratres patrueles: qui, cum Petrus eiusdem regis sororis filius regnum Vngarorum Stephano moriente inuasisset, in Poloniam confugerant. Cum his igitur & magnis suorum copijs cum ingressus esset Miecislaus in Pomeraniam, occurrit illi cum armatis Pomeranus, & in aciem suos educit necessitate magis, ne qua suos defectionis & noui dominatus ipsius poenitentia subiret, quàm aliqua suarū uirium fiducia. Quanquam nonnullam etiam bene gerendæ rei spem ignauia Miecislai regis ipsi dabat. Concurritur infestis armis, hinc ira stimulante, illinc cōsciētia defectionis spem ueniæ pręcidente: ad extremum inclinata acie, funduntur Pomerani, & in potestatem regis ueniunt: autores defectionis capitali poena afficiuntur, cæteræ multitudini parcitur. nam dux in prælio occubuit. Nonnulli à Bela eum singulari certamine uictum & interfectum esse uolunt. Præclara quidem certè eo prælio uirtus atq; opera Belæ enituit. Itaq; generum eum sibi rex filiæ matrimonio adoptauit: Pomeraniam ipsi in dotem dedit, cętera neglexit, nec unquam ad recuperanda quæ amiserat, animum adiecit. Verùm torpori ac desidiæ se dedit, ac uoluptatibus ijs quæ gustu tactuq; percipiuntur. Aliarum etiam, præter uxorem, mulierum consuetudine usus esse dicitur. Vxori tamen, mulieri auaræ & importunæ, ita fuit obnoxius, ut eius maximè nutu & arbitrio regnum administraret. Quæ quidem deinceps, cum rex amentia correptus, sui compos non esset, dominatum omnem regium ad se transtulit: quo maius etiam hominum in se & in regem odium concitauit. Moritur haud ita multo pòst ex morbo illo Miezislaus, anno Christi 1034, & Posnaniæ sepelitur: homo tardus & hebes, leuitate iuuenili, & iuuenum atq; uxoris consilia plerunq; sectatus. quibus rebus factum est, ut suis atq; externis hostibus pariter atque socijs esset contemptui: sic ut in se uerum esse comprobaret id, quod Græcis est in Prouerbio, Heroum filios noxas esse. Regnauit autem annis ferè nouem, uixit quadraginta quatuor. Sunt qui eum in colloquio quodam insidijs exceptum à Boemis, gigendo inutilem redditum, & mox mente captum, non diu patri mortuo superstitem fuisse uolunt.

Pomeranicum bellum.

Andreas, Bela & Leuenta, duces Vngari in Poloniam profugi.

Pomerani uicti & recepti.

Bela gener regis Poloniæ, et Pomeraniæ dux.

Vicia Miezislai.

Muliebre imperium.

Miezislaus amentia correptus.

Ann. 1034.

Miezislaus captus, & exectus à Boemis.

Martini

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER QVARTVS.

INTERREGNVM.

VNICVM reliquit post se Miezislaus rex superstitem filium, Cazimirum: sub cuius ortum tremor terræ acciderat. Quod ita rarum & insolens est in Polonia, regione mediterranea, ut magni prodigij loco habeatur, quoties accidit: & tunc quoque habitum sit. Is igitur Cazimirus, siue iam uicesimum annum, ut placet Dlugosso, attigerat: siue paruulus puer adhuc erat, ut uult Gallus, nondum regiam dignitatem & reipubl. curam sustinere posse uidebatur. Itaq; ex uniuersi conuentus, qui Gnesnam ea de re conuocatus erat, sententia, differtur noui regis coronatio. Interim penes Rixam reginam pueri matrem regia potestas relinquitur: qua abusa mulier, pia alioqui & religiosa, quemadmodum uideri uolebat, cæterùm audax & auara: uarijs & grauibus exactionibus, uiuo marito institutis, rusticanos homines tam regios, quàm nobilitatis, magis ac magis premebat: nouas rationes cogendæ pecuniæ exquirebat: Polonos despicatui habebat: Teuthonas suos in consilium adhibebat, hos ad honores & magistratus euehebat: hos diuitijs & possessionibus augebat, etiamsi nullum industriæ & uirtutis specimen præ se ferrent. Indignè hæc ferre nostri: orare reginam, ut quorum armis atque sanguine regnum defenderetur, & ad tantam amplitudinem, quanta regnante Boleslao fuit, perductum esset, eorum maiorem, quàm externorum, quam'que suæ cupiditatis, rationem duceret. Multa Polonos principibus suis ultrò concedere & indulgere, asperioris dominatus insuetos esse: externis hominibus, in quibus aliquid modò ingenij uirtutis'que sit, maiorem, quàm gens ulla habeat, honorem habere: sed posthaberi se omnino in patria sua, dignis'que indignos præferri non oportere. Cæterùm ubi uident, orando apud reginam se nihil proficere, fremebant inter se uulgò, atq; adeò palàm etiam loquebantur: non ferendum esse uiris tam graue & contumeliosum externæ mulieris imperium. Contemnebant uicissim potentiores iussa reginæ, & regias possesiones atq; reditus nonnulli inuadebant: atq; ut inter quosque simultates & clandestina odia antè id tempus fuerant, tunc in apertam hostilitatem erumpebant: comparabantur factiones, & omnia dissidijs atque seditionibus plena erant. Regina uerita, ne in tanta licentia, & irritatis in se hominum animis, maius aliquod malum in se redundaret, consilium fugæ cum filio atque Teuthonibus suis clàm init: regium fiscum, in quo cùm preciosæ res multæ, tum duo diademata Regis & Reginæ erant, compilat, regno excedens, in Saxoniam se contulit: ab imperatore

Terræ tremor insolens in Polonia.

Cazimiri ætas.

Rixa regnum administrat.

Nouæ exactiones, et contemptus gentis.

Polonorum obsequium erga principes suos.

Pol. humanitas erga externos.

Turbantur res in Polonia.

Rixa profugit è Polonia.

Conrado, oblatis ei magnis muneribus, & inter ea duabus coronis è Polonia asportatis, Salefeldum, uti uult Vapouius, seu Magdeburgum, & Brunsuicam oppida cum suis territorijs uel emit, uel dono accepit. Cazimirum uolunt nonnulli non cum matre pulsum esse, uerum aliquanto post, cum ij qui maternæ eius fugæ autores fuerant, magnasque clientelas & factiones comparauerant, ab eo sibi metuerent, siue adeo impotentius agerent: ipsum quoque solum uertisse, & in Vngariam ad Stephanum regem propinquum profugisse. Deinde post Stephani mortem, qui anno Christi 1036 obijt, & cum Emerico filio in numerum diuorum relatus est, à successore & sororis eius filio Petro commeatu & comitatu instructum, ad matrem in Saxoniam missum esse: nec Boemis proditum, qui simulatione misericordiæ eum deposcebant, ulturi in eo clades ab auo acceptas: & in posterum ut sine metu essent, sibi prospecturi. Quam enim Vincentius præterea refert nescio cuius opinionem, quasi Cazimirus hic paruulus post matris in puerperio mortem, clam nouerca, quæ ut necaretur infans, apud uirum instabat, in monasterio quodam educatus sit: mortuoque patre cum res reginæ odio turbatæ essent, proditus ab eo, à quo educabatur, ad paternum regnum uocatus sit: eam inquam opinionem, ne refellere quidem pluribus libet. apertè enim ijs refellitur, quæ statim exponemus. Profectus est autem Cazimirus Lutetiam, uolūtate matris, ut ingenium honestis disciplinis excoleret: inde post aliquot annos uisa obiter Italia, & Romualdo abbate sancto, Cluniaci in Benedictinorum monachorum sodalitatem se dedit, monasticam uitam professus. Reginæ & regij filij discessu, quasi limphatico furore Polonia cuncta exagitatur. Miscentur omnia cædibus mutuis: latrocinijs uiæ publicæ infestantur: incenduntur pagi atque oppida: tumultuatur: collatisque signis inter ciues atque proceres concurritur: ut quisque audacissimus est, ita maximam perditorum hominum manum cogit, aliena inuadit, ueteres possessores possessionibus deturbat: trucidantur passim diuites & locupletes patresfamilias, liberi eorum eliduntur, cæsorum coniugijs atque bonis interfectores per uim potiuntur: stuprantur honestæ uirgines, & matresfamiliàs. In tanta uastitate atque confusione, agrestes quoque à laboribus & agricultura feriati, in patronos ac dominos suos insurgunt: in nobilitatis excidium conspirant: ueteres nonnullorum iniurias & oppresiones, concepto in omnes odio, omni crudelitate summaque acerbitate ulciscuntur. Neque ministris sacrorum, ac ne ipsis quidem templis, aris atque sacris parcitur: & in pristinam barbariem atque impietatem Polonia, abiecto ueri Dei culu, relapsura esse uidebatur. In latebras sese abdebant proceres & episcopi. Eratque miserabilis ubique rerum facies. Nihil usquam tutum: nihil cuiusquam proprium: nemo mali exors erat. Per hoc tempus Maslaus, qui & Masos dictus est, qui pocillator regis Miecislai fuerat, uir potens & audax, dominatum inter suos in tractu Plocensi arripuit: confluentecque ad eum undique magna hominum, partim ui & armis exercitatorum, partim potentiorum uim

Salefeldum Rixæ emptum.

Cazimirus in Vngariam.

Stephanus Vngar. rex cū Emerico filio in diuos relatus.

1036. ann.

Cazimirus monachus fit.

Poloniæ status turbatißimus.

Rusticorū tumultus contra dominos.

Vis illata sacris, & ministris sacrorum.

Maslaus tyrannus.

Masouia.

uim & iniurias declinantium, multitudine, permagna potentia auctus est, & Masossiæ, siue Masouię nomen ei oræ, quã dominatu complexus est, dedit. Ad hęc domestica mala accedebant hostiles incursiones: erumpebant deuota deuictarum dudum gentiũ in Polonos odia. Hinc Iaroslaus Rusiæ dux terrestribus & naualibus copijs secundo Bugo uiciniã omnem, quæ nũc Polesia siue Podlasia est, & à Rusis atq; Lituanis tenetur, usque ad eam oram, quam Mosouia post ea tempora finibus suis complexa est, infestauit. Illinc Prędislaus Boemus quũ post Vlderici patris mortẽ, Iaromiro cæco patruo concedente, principatum suscepisset, cum ualido exercitu ferro & igni Silesiam, quæ sic posterius dicta est, & maiorem Poloniam quàm longisimè populatus est: Vuratislauiam, Posnaniam, aliáq; minora oppida complura diripuit & incẽdit, nulli neque sexui neq; ætati hominum pepercit, nec à templis impias & sacrilegas manus abstinuit (nam de Cracouia Syluio & Hageco non assentimur, refellitq; eos locorum ratio) Gnesnam metropolim nec manu munitam, & habitatoribus defensoribusq; uacuam primo impetu cæpit: ad basilicam eius oppidi spoliandam, ubi iussu ipsius uenere milites, aliquoties irrumpere conati, subitò cæcitate & lethargo diuinitus percutiuntur. Erat in castris Prædislai, Seuerus Pragensis episcopus. Is miraculo attonitis omnibus, & spoliationem templi in religionem uertentibus, persuasit, non ob id quod putabant omnes, sed propter nefanda flagitia & enormia scelera Boemorum, cæcitatem illam & obliuionem ipsis accidisse: triduanoq; ieiuno diuinam iram placandam esse censuit. Quo expleto Boemi liberè iam episcopo authore templum ingrediuntur: aurum & argentum omne, uestes sacras & omnem basilicæ supellectilem, quæ erat munificentia superiorum principum satis ampla, tollunt: itemq; quinque eremitarum, de quibus in Boleslao meminimus, corpora, quæ illuc à pio rege translata erant, auferunt. Gaudentij corpus, pro Adalberti corpore à ministris templi pio mendacio indicatum, etiam tollunt. Nam Adalberti corpus ijdem ministri in adyto templi clàm defoderant. Quamuis Boemi eius reliquias habere se iactent. Hæc omnia Pragam asportauit Prædislaus, & in basilica Pragensi reposuit: præter Cristini, unius de quinque illis heremitis, corpus, quod Olomucensibus concesit. Atque hæc anno Christi 1038 acciderunt: Hagecum enim multa temere de hoc bello nugantem, non sequimur. Nec unquam postea Prædislaus, quæ iure belli cæperat, Polonis restituit: quamuis postulatus ea de re apud Pontificem max. à Stephano archiepiscopo Gnesnensi, qui Polonus Polono Bozentæ successerat. Grauioribus etiam fortasse incommodis ferox Boemus Poloniam tunc affecisset, ni metus domestici belli, à Conrado quidem imperatore intentati, ab Henrico autem filio & successore Conradi illati, eum represisset. Conradum quoq; imperatorem Rixæ reginæ precibus & muneribus adductum, ad uexandos & infestaudos Polonorum fines exercitum misisse, Dlugossus memorat: sed eum non multum progressum, nec magnis damnis illatis, citò domum uertisse: uel quòd inuitus

Rusi uastant Septentrionalem oram Poloniæ.

Prædislaus dux Boemorũ meridionalem & occidentalem.

Vuratislauia. Posnania. Gnesna incensa.

Gnesna capta ac direpta.

Miraculum.

Episcopi impietas.

Quinq; eremitarum & Gaudentij corpora asportata à Boemis.

S. Adalberti corpus occultatum.

1038. ann.

Romæ litigatũ cum Boemorũ duce de spoliatione templorum.

Conradus imperator Poloniam uexauit.

uitus imperator eo se bello cum Polonis implicabat,& reginę tamen utcunq; satis esse faciẽdum putabat:uel quòd ad sedandos motus Burgundicos & Italicos,& Boemicum fortaßis bellum,auocabatur.Nec multo pòst uitam is cum morte commutauit, Henrico filio, sicut modò attigimus,Imperij successore relicto:quem longè ante mortem,Cæsarem,siue regem Rom. ipse de principum electorum sententia designarat. Nec tamen huius belli Polonis à Conrado tunc illati, quisquam omnino, præter Dlugossum,mentionem fecit.Cæterùm Pomeranos quoq; defectores Poloniam tunc diuexasse, Gallus innuit. His tam sæuis tempestatibus totos penè sex annos iactati ac fatigati Poloni, & acerbiora etiam, extremumq; tam florentis dudum regni naufragium metuentes,ut maximè quisq; consilio, dignitate & authoritate pollebat, remittunt nonnihil de intestinis dißidijs, condonant sibi mutuò priuatas offensas, de republica cogitationem suscipiunt, req; per internuncios inter se cõmunicata,comitia Gnesnam indicunt: ibi de summa reib. consultatur.Et inter omnes quidem conueniebat,rempub.nisi ad unum rursus deferatur principatus,saluã esse non posse: quem'nam uerò potißimum deligant, uariabãt sententiæ:nõnulli reuocandum esse Cazimirũ, optimè de ipsis meriti Boleslai regis nepotem, censebant: alij negabant, quòd metuendum esse dicerent, ne is paternam ignauiam & maternam auaritiam imitatus,uniuersa perderet:ne'ue memor iniuriæ,crudelis ultor & acerbus tyrannus in ipsos existeret. Sed cum de proceribus atque ciuibus neminem deligi placeret, externi uerò principes ij qui erant finitimi, partim hostes essent, partim impares tanto oneri iudicarentur, partim etiam domesticis malis atque dissensionibus laborarent: uicit tandem ea sententia, quæ Cazimirum, ubi ubi sit, quærendum, placandum, & reducendum esse censebat. Iuuenem esse, & facie liberali, nec sanè crudelis patris filium: facilè ueniam daturum, culpam deprecantibus: indolem uerò eius omnia meliora, quàm de patre matreq;,polliceri: ad hæc autem,calamitate & exilio non ad ocium & nequitiam, sed ad industriam & modestiam eruditum esse.Oratores delecti primores uiri ad reuocandum eum,luculento uiatico & amplis muneribus publicè contributis instructi, ad Rixam in Saxoniam proficiscuntur: ei dona dant: quo in statu sit res Polona,ad quid'ue ipsi ueniant,supplici & miserabili oratione exponũt.Illa implacabilis mulier, aspernari preces:exprobare eiectionem suam:insultare malis miserorum: negare filium postulata ipsorum facturum esse, ipsorum scelere eò redactum, ut calamitatis tædio, exilijq; pudore,in Gallias secederet, Cluniaciq; monasticæ uitæ sese addiceret. Hoc accepto à regina responso, oratores Cluniacum rectà contendunt: inueniunt Cazimirum mutato nomine Carolum, non modò professum religionem, sed iam Diaconum. Deprecantur culpam exilij ipsius,quæ tamen penes reginam ferè fuerit:orant, respiciat afflictam & penè euersam patriam: suscipiat paternum & auitum regnum ab extremo interitu uindicandum: in eo solo spem Polonorum sitam esse. Qua si decidant, funditùs se perisse. Respondet ille modestè obortis lachrymis:

Henricus filius Conradi successor in imperio.

Pomerani Poloniam infesta runt.

Procerum Polonorum prudentia.

Comitia & cõsultatio de republ.

Cazimirus reuocatur.

Cazimirus Diaconus.

Cazimiri modestia.

mis: Exilium suum non ipsis, uerùm arcano Dei iudicio, & nonnulli fortasis parentum suorum culpæ se imputare: casum dulcissimæ patriæ, quam sui maiores florentissimam reliquissent, miserari: & adiutam eam omni ope & consilio uelle, si integrum id sibi sit. Nec ignorare, maioris esse pietatis & meriti, publicà administrantem multorum saluti consulere, quàm priuatum, & in solo loco conclusum, innocentiam uitę suę tueri. sed alieni iam se iuris factum esse: datam semel Deo, atq; ijs quorum se potestati ultrò subiecisset, fidem fallere non posse. Mœsti hoc responso legati, ac de spe propemodum deiecti, omnia tamen tentanda sibi esse existimant. Abbatem monasterij adeunt: eadem illa orant: muneribus animum eius mollire conātur. Ab eo ad Pontificem max. reijciuntur. Ne eum quidem itineris laborem & molestiam defugerunt: Romam è Gallijs profecti, magna diligentia importunisq; precibus tandem à Pontifice maximo Benedicto, eius nominis nono, uel à Clemente secundo, ut alij uolunt, impetrant, ut Cazimirus monachus & Diaconus, professionis & sacramēti religione solutus, ad regnum maiorum suorum redeat, uxorem ducat, liberos procreet. Pro hoc Polonis, quò beneficium sedis Apostolicę agnoscant, iniunctum, primùm ut de singulis capitibus, exceptis nobilibus siue equitibus, & qui sacris addicti sunt, quotannis obolus unus in lucernam perpetuò in æde diui Petri Romæ arsuram pendatur: qui etiamnum sancti Petri numus dicitur: tametsi Dlugossus, regnante apud Polonos Vuladislao Loctico ad hanc rationem uult redactam esse pensionem illam, cum prius tres oboli & cribrum auenæ de unaquaq; familia pensitatum esset. Deinde præscriptum est, ut omnes Poloni rotunda in morem monachorum tonsura capillorum utantur, nec ultra auriculas ritu barbarico quisquam omnino comam promittat: tum festis solennibus, dum sacra peraguntur, ut singuli equites fasciam lineam candidā in modum stolæ, qua in sacris utuntur sacerdotes atq; diaconi, è collo suspensam ferant. Suscipiunt non grauatim præcepta & leges Pontificis oratores, & Poloniam omnem ad seruanda hæc obstringunt. His rebus è sententia confectis, curriculo Cluniacum repetunt cum mandatis pontificijs: atq; inde porrò læti Cazimirum reducentes, ad Rixam, ita uolente ipso, diuertunt. Ea frustra reditionem filio dissuadere conata, salutataq; ad Henricum deinde imperatorem adeunt, orant, ut diademata, quæ Rixa è Polonia sublata Conrado patri ipsius donarat, propinquo regi reddat eumq; auitum socium & amicum Rom. Imperij tuendum ac defendendum suscipiat: Boemum ducem ab inferendo Polonis bello cohibeat: & ad reddenda, quæ superiori tempore abstulerat, cogat. Non difficilem se in ijs quę petebantur, Henricus præbuit. Nam & coronas reddidit, & sexcentorum equitum præsidium Cazimiro deducendo addidit: & de Boemo, cum quo bellū tunc gerebat, curę sibi fore promisit. Igitur auctus comitatu Cazmirus, & plenus bonæ spei, salutato Imperatore, in Poloniam contēdit. Cū aūt Poloniæ fines attigisset, effusa obuiam hominum omnis generis, ætatis, atq; sexus ingens multitudo, officij gratia, læta ac tripudians regē suum

Oratores Poloni Romā profecti.

Votū relaxatur Cazimiro.

Polonis iniuncta onera à Pōtifice max.

Numus S. Petri.

Henrici imperatoris animus erga Cazimirum.

Cazimiri reditus.

tantopere expetitũ, quasi pręsens quoddam numen, atq; salutem suam, faustis ominationibus & acclamationibus, gaudioq; profluentibus ubertim lachrymis, excipit: reducem gratulatur: certatim omnes præteritorũ ueniã & obliuionẽ supplices petunt. Ille lachrymans & ipse, comiter omnes consolatus, suspicione culpæ metuq; supplicij liberat. Quicquid factum sit, non sine diuino nutu factum, pro suis fortasse & maiorum suorum meritis. Adesse iam se, quem alio uitæ generi deditum, & in eo acquiescentem, tanto studio expetissent, & reuocassent: salutem omnibus, ac nõ perniciem cuiquam afferentem. cõfidere autem se uicissim, ipsos omni fide atq; beneuolentia complexuros se esse, boni ac uigilantis principis officio fungentem. Ita densissimis lęticiaq; exultantibus hominum cateruis præcedentibus & subsequentibus, Gnesnam honorificentissimè deducitur, septimo posteaquàm excesserat anno.

Cazimiri comitas & pietas.

CAZIMIRVS PRIMVS REX.

1041. ann.

RESTITVTVS igitur paterno regno Cazimirus, uicesimũ sextum annum agens, & summa omnium ordinum gratulatione lęticiaq; Gnesnæ de more inunctus & coronatus, legatis externorum principum gratulantibus, celebritatemq; illam cohonestantibus, benignè & sapiẽter respondit, eosq; liberaliter donatos dimisit. mox ad reipubl. uulnera sananda animum adiecit: pacem publicam inter ciues grauibus edictis sanxit. & quoniam ex tanta rerum perturbatione, obducẽdam potius afflictę reipubl. cicatricem, quàm acerbis quęstionibus & iudicijs uulnus refricandum esse existimabat, uetus Atheniensium exemplum imitatus, præteritorum quidẽ obliuionem edicit, restitutis modò in suas possessiones ijs quibus per uim ablatas esse constabat: in posterum uerò eis qui se ui, cæde, latrocinio non abstinuissent, omnem spem uenię præcidit: in paucos contumaciores, qui à consuetis rapinis ægrè recedebant, ad terrorem cæterorum, non sine moderatione tamen, animaduertit. Rebus domi maxima ex parte bene constitutis, ad externa circumspicit: & ut debilitatas regni uires externis auxilijs confirmaret, simulq; ut posteritati suæ consuleret, amplissimi senatus suasu atq; rogatu cum Iaroslao Russorum principe fœdus & affinitatem init: sorore eius Maria, cuius mater Constantinopolitanorum imperatorum, sicut suprà memorauimus, soror fuerat, uxore cum ampla dote ducta: quam ingenti pompa Cracouiam aduectam iuxtà ac exceptam, Gnesnam deduxit: Græcorum schisma abdicantem, ecclesiæ catholicæ reconciliauit: Reginam solenni ceremonia fecit, & pro Maria Dobrogneuam appellauit. Iaroslaum affinem iure omni, quod pater auusq; suus in Russia habuere, donauit: societatem tantum, & auxilia contra quosuis hostes pactus. Quibus auxilijs, itemq; sexcentis Germanis equitibus, quos præsidij sui causa ex Germania secum adduxerat, fretus, insequenti æstate Masouios infesto exercitu adoritur. Nec segnius Maslaus tyrannus, non parua suorum manu raptim coacta, aduenienti regi occurrit: nec mora, pugnæ copiam facit: Prussorum, quos in societatem belli asciuerat, auxilijs non expectatis. Fit acre præ-

Consilium salubre in rebus turbatis.

ἀμνηστία.

Fœdus & affinitas cum Russis.

Dobrogneua regina.

Russorum schismate abdicato, coronatur.

Russiæ ius Iaroslao duci donatum.

Masouiense bellum.

prælium, hinc iusta ira, illinc ueniæ desperatione pugnante. franguntur tandem, funduntur' que Masouiorum acies: dant manus uictori regi. Dux ipse & author belli Maslaus, nihil sibi tutum forè inter suos ratus, ad Prussos fugit: ab his simul & à uicinis Slonẽsibus & Iazygibus, siue Iazuingis facilè non modò auxilia, sed ualidos exercitus contra regem impetrat, quòd ipsorum rem agi diceret. Non quieturum enim esse regem se uicto, quin ipsis quoque arma inferret: & non tantum tributum quod pendere desijssent exacturum, uerumetiam graues pœnas rebellionis de ipsis sumpturum esse. Tuerentur libertatem, in quam se asseruissent: cogitarent, non eas iam Polonorum uires esse, quæ Boleslai regno floruissent, quibus' que ipsi debellati essent: magnam uim hominum partim externis bellis, partim intestinis cædibus exhaustam esse: qui supersint, quique maximè bellicosi sint, eos ferè secum sentire: & partim apertè id profiteri, partim clàm consilia communicare: in regem non optimè animatos esse, quippe qui ocio & superstitioni in monasterio imbibitæ deditus, militaribus hominibus minus indulgeret. Se quidem cum paucis non tam iusto prælio superatum, quàm inopinantem oppressum, non incruentam tamen hosti uictoriam reliquisse: ipsos tantis pollere copijs, ut Poloniam omnem nullo negocio possent subigere, afflictam præsertim atque laceram, ut tunc esset. ad hæc, ipse etiam de suo ingentibus pollicitis eos onerat: nec difficulter homines barbaros ad societatem prædę magis, quàm belli, quemadmodum uideri uolebat, allicit. Iazuingos autem & Slonẽses, siue Slomẽses, Prussici tractus populos fuisse, Dlugossus indicat. Siue autem ijdem fuerunt Iazuingi cum Iazygibus Metanastis, quorum extant adhuc reliquiæ quædam ad Tibiscum fluuium in Vngaria, nomen antiquum retinentes, & quodam tempore ad Septentrionem in mediam Sarmatiam progreßi colonias deduxerunt, siue diuersi prorsus ab illis, inter Poloniam quidem, Rußiam atque Prußiam medij, in extrema ora Lituaniæ habitasse, & acerrimi ac bellicosißimi fuisse memorantur: donec à uicinis attriti, & ad extremum deleti sunt. Quanquam feruntur adhuc tenues quædam eorum reliquiæ superesse in Lituania & Rußia. Hi ergo cum Prußis pariter ad inuadendam Poloniam exciti, publico consensu belli totius administrationem Maslao mandant. Per id tempus Cazimiro regi Boleslaus filius natus est. Æstate insequenti Maslaus cum ingentibus barbarorum copijs in fines Masouiæ ingressus, facilè eam recepit: carebat enim præsidijs & munitionibus. Nec multo pòst Cazimirus de aduentu hostium certior factus, adest & ipse, auctis numero & robore militum superioris anni copijs. Venientem apud Vistulam Maslaus spei & animorum plenus, operitur: conferuntur propemodum castra castris. Rex ubi copias hostium suis longè maiores uidit, concidere animo: pœnitere præsentis fortunæ atque regni: pristinam monasticæ uitæ quietem atque tranquillitatem animo requirere. His curis atque cogitationibus fatigatum sopor opprimit. Ibi per uisum diuinitùs recreatus & confirmatus, postero die pro con-

Maslaus uictus reparat exercitum.

Iazuingi & Slomenses populi.

Prußicum bellum.

Boleslaus Cazimiro natus 1043.

Cazimiri pœnitentia

cione militibus uisum exponit, & repletos fiducia diuini auxilij, alacres in aciem educit. Nec hostes pugnam detractarunt. canunt signa: clamor utrinque attollitur. Nusquam deest suis, regis prouidentia & adhortatio, ut duce Deo certam uictoriam amplectatur. Et ferunt, conspectum esse in aere iuuenem augusta specie corporis, ueste candida, candido equo insidentem, & in hostiles turmas uexillum inferentem. Nec mora, terga uertunt barbari: instant acrius nostri fugientibus: fit strages maxima. In eo praelio caesa feruntur hostium quindecim millia, capta duo millia: ex nostris pauci saucij, pauciores desiderati sunt. Rex inter primos hostem fugientem persequens, uociferando, caedendoque lassus, & cruore respersus, semianimis propemodum à gregario quodam milite in castra relatus est: quem postea militaribus affecit praemijs, & in equestrem ordinem retulit. Caeterùm Maslaus ex fuga perpetuo cursu in Prussiam contendit. Ibi à barbaris cognito euentu praelij excarnificatus, in crucem actus est: insultantibus, ut alta teneret, qui alta petiuisset. Sic mali consilij author, malè perijt. Ab hoc praelio Masouia penitus in ditionem regis reuenit: nomen tamē semel acceptum in hanc diem retinet, quamuis mutatis deinde finibus. Prussi clade suorum permoti, & ueriti ne statim sibi Cazimirus uictricia signa inferret, missis legatis culpam rebellionis deprecantur: Regi se & sua subijciunt: tributa debita persoluunt, ac deinceps quotannis soluturos se esse recipiunt. Ita pax eis data est, & captiui dimissi. Rex altero filio Vuladislao auctus est. Interim autem dum hęc geruntur in Polonia, Henricus imperator, cum meditatum etiam à patre bellum Boemis intulisset, superbo Praedislai ducis responso, de reddendis Polono regi munitionibus, magis etiam fortassis iritatus, principio quidem rem non satis prosperè gessit: sed altero anno repetita maioribus uiribus in Boemiam expeditione, uictum fractumque Praedislaum grauiter multauit, & iureiurando in sua uerba adactum, quas de Polonis cęperat, uel ipse in finibus Poloniae munierat munitiones, Cazimiro reddere coëgit: concessaque ipsi Morauia, tributum auxit, ita ut quingentas libras, siue ut uulgo uocant marcas argenti, ac centum uiginti boues dux Boemus deinceps Romano imperio quotannis penderet. Atque hoc illud est, quod Aeneas Syluius, & alij nonnulli historici scribunt, ab hoc Henrico Boemorum ducem domitum esse, quòd is iniussu suo Poloniam uastasset. Neque enim existimandum est, Poloniam tunc in ditione Romanorum imperatorum fuisse. Nam quod addit Syluius, Silesiam Boemis ab imperatore, imposito tributo traditā esse: de Morauia id rectius accipitur. Silesiam enim etiam tunc in Polonorū ditione mansisse, uel S. Petri numus, cuius dudum mentionē fecimus, argumento est. Nam eum Silesij quoque, itidem ac caeteri omnes, qui tunc in regno Polono censebantur, etiamnunc pēdunt: & aliquanto pòst, ut nos inferius ostēdemus, ea regio Silesia dici cepta est. Adde quòd posterius Cazimirus rex Polonorū, cuius tempora nunc prosequimur, Smogorouiensem siue Bicinensem cathedram & episcopam Vuratislauiam, propter Odrę fluuij

Visum.

Prußi & Iazyges profligati à Polonis.

Cazimiri labor in praelio.

Maslai interitus.

Vuladislaus nascitur.

Boemi ab Henrico Imp. uicti, ac denuò tributarij facti.

Morauia Boemis ceßit. Boemorum tributum.

Silesia in Polonorum ditione mansit.

ratislauia urbs.

fluuij cõmoditatem transtulit: quæ urbs in umbilico Silesiæ sita est. Rectius igitur Silesiæ munitiones Polonis tunc à Boemo iussu Henrici redditas esse crediderimus. Pacato per circuitum regno, Cazimirus memor pristinæ conditiõis, & uitæ monasticę, uictoriam'q; contra Maslaũ atq; barbaros diuino beneficio acceptã referẽs, Cluniacũ, ubi monachus fuerat, legationem cum amplis muneribus mittit, benignitatem erga se Dei prædicat: sodalitati uniuersæ se suos'q; commendat: aliquot monachos ad se mitti postulat, qui sectæ illius quasi colonias quasdam in Poloniam deducant: mittuntur duodecim. His partim Tineciam arcem uno à Cracouia milliario supra Vistulam, cum centum amplius pagis: partim Lubensum oppidum ad Odram situm, cum compluribus itidem pagis & prouentibus alijs attribuit: domicilia monachis extruxit, atq; tẽpla, ea'q; perampla supellectili ad cultum diuinum apta ornauit. Fuit autem primus abbas Tinecẽsis Aaron Gallus: cuius integritas, pietas, & industria Cluniaci adhuc Cazimiro perspecta erat. Atq; is deinde Rachelino, sexto archiepiscopo siue episcopo Cracouiẽsi uita defuncto, à sacro eius basilicæ collegio postulatus septimus succesit, regis fauore & cõmendatione adiutus: decimas, quæ ex bonis Tinecensis monasterij Archiepiscopo Cracouiensi præbebantur, Abbati & monasterio iure sempiterno addixit & adscripsit: diœcesim psalmodijs & precationibus ijs, quæ Graduum uulgo dicuntur, onerauit. Multa item alia Cazimirus rex fecit & instituit, quæ ad religionis & reipubl. instaurationem pertinere existimabat: pace perpetua, post Maslaicum bellum fatigatam superioris temporis malis Poloniam, mirum in modum recreauit: eo'q; instauratoris pacifici cognomentum meruit. Henrico imperatori bellum in Polonos paranti, quòd auxilia contra Petrum regem, propinquum ipsius, Andreæ & Leuentæ Vngaris misisse dicerentur, missis legatis, & refutatis Boemorum, qui imperatorẽ in Polonos iritabant, calumnijs, satisfecit: & contra Vngaros ipsi, Petri necem ulciscenti, auxilia postea misit. Vngari enim pulso Petro, Abam, siue Ouonẽ, cum quo soror diui Stephani regis nupta erat, regem sibi creauerant. Atq; is ob receptum ab imperatore Petrum, æmulum suum, Austriam & Bauariam infestarat. Quare iritatus Henricus, defunctus bello Boemico, in Vngariam semel atq; iterum exercitum duxerat, quo Petrum in regnum restitueret. Sed resistentibus Vngaris, re infecta recesserat. Deinde uerò accitus ab Vngaris, quibus Abas ob crudelitatem & contemptum nobilitatis exosum se reddiderat, Petrum profligato & interfecto Aba restituerat. Sed cum is quoq; impotenter dominaretur, ac Teuthonas Italos'q; Vngaris non modò in consuetudine uitæ, sed etiam in honoribus mandandis anteponeret, Vngari Andream, & Leuentam, Ladislai Calui filios, apud Russos tunc pòst Miezislai Poloni regis mortem exulantes, clàm acciuere: & regnum ad Andream, Leuenta concedente, detulere, ea conditione, ut sibi, abiecta Christiana religione, extirpatis'que sacerdotibus & externis omnibus, pristinam & Scythicam impietatem

Benedictini monachi Cluniaco acciti in Poloniam.

Tinecense monasterium.

Lubensense.

Aaron archiepiscopus Cracouiensis.

Graduũ preces in Cracouiẽsis diœcesi.

Cazimirus instaurator pacificus.

Vngariæ res.

Petrus rex Vngarorum.

Abas rex Vng.

Andreas rex Vngariæ.

Vngari à religione Christiana defecere.

Petri regis mors. publicè resumere liceret. Quod ubi factum est, Petrus fuga sibi cosuluit: sed retractus & excæcatus, paulo pòst angore animi perijt. Andreas regno potitus, edictum suum de religione abrogauit, capitali'que pœna sanxit cultum religionis Christianæ. Nec tamen ea re Henricum imperatorem placauit: quin is Boemorum & Polonorum auxilijs accitis, denuò cõtra Vngaros expeditionem faceret, ut Petri regis mortem ulcisceretur, & Vngariam Romano imperio uectigalem redderet. Ad hoc igitur bellum Cazimirus auxilia ipsi misit. Verùm id bellum æquis conditionibus diremptum est, ut mox in Boleslao referemus. Scribit Bonfinius, & uetustior quidam Vngaricarum rerum scriptor, quem in plerisq; sequitur Bonfinius, Andream hunc Boemiam, Poloniam & Austriam tribus continuis annis infestasse, & uectigales sibi reddidisse: irritatum, ut uidetur, ob missa contra se imperatori auxilia. Cæterorum nemo ullam huius rei mentionem facit. Hagecus uerò memorat, Latrunculos è Polonia, ducibus Versouijs siue Rauitis Boemis circum Closcum infestasse: & multos ex his à Cazimiro rege captos, & suspendio necatos esse, Prædislao Boemorum duce postulante: atque ita pacem inter Boemos & Polonos redintegratam, nequicquam dissuadentibus Prædislai filijs: Vuratislauiam'que & alias urbes Polonis à Prædislao redditas, ea lege, ut Boemorum principi certum tributum quotannis inde penderent. Sed hoc quoque inconuenienter & obliuiose ille, ut cætera ferè. Quomodo enim ad Closcum prius Poloni excurrissent, Boemis Vuratislauiam & cæteras intermedias munitiones tenentibus? Syluius quidem, ex quo pleraq; sumpsit Hagecus, Boemorum principi tributum id ab Henrico imperatore impositum esse uult: sed is quoq; re ipsa, quemadmodum superius attigimus, facilè refellitur. Nos cætera de Cazimiro persequamur. Suscepit autem is ex Dobrogneua uxore liberos, mares quidem quatuor, Boleslaum, Vuladislaum, Miesconem & Ottonem: fœminam uerò unam, Suentochnam. Ex his Otto puer admodum, uiuo patre: Miesco adultior iam, octauo post patrem anno, rebus humanis exempti sunt. Cum autem Cazimirus decimumoctauum regnaret annum, incidit in grauem morbum: quo mensem unum afflictus, ubi finem uitæ suæ adesse sensit, proceribus liberos commendat, & sacramentis ritè procuratus, religiose tranquillo'que animo, quarto Calendas Decembris, extremum uitæ clausit diem: & magno omnium mœrore Posnaniæ sepultus est, anno post Christum natum 1058. Mortem eius cometes portenderat. Fuit autem Cazimirus procera statura, forma liberali, bona & uegeta corporis habitudine, capillo denso, promissa barba, comptus & elegans: literis mediocriter eruditus, primus quidem inter reges Poloniæ: in pupillos & uiduas clemens & beneficus: in Ecclesiasticos homines in primis propenso animo: erga omnes comis, lenis & benignus: deniq; in omnibus rebus agendis Dei timorem maximè ob oculos habere solitus. Hic rex sedem episcopi, quæ primùm Smogorouiæ, deinde

Marginalia: *Andreas religionem Christianam apud Vngaros reuocauit.* — *Henricus imperator bellũ infert Vngaris.* — *Polonorũ auxilia contra Vngaros.* — *Bonf. rerum Vngar. Dec. 2. lib. 2.* — *Boemorum cũ Polonis pacificatio.* — *Cazimiri regis liberi.* — *Cazimiri mors.* — *1058 ann.* — *Cazimiri effigies & mores.*

Lori Tarnowien

deinde Bicinæ fuit, Vuratislauiam transtulit: insula urbi uicina ad confluentem Odræ & Olauæ fluuiorum sita, Episcopo & collegio sacerdotum attributa. *Vuratislauiēsis basilica.*

BOLESLAVS SECVNDVS REX.

ONVENTV apud Gnesnam acto, summa omnium uoluntate ad Boleslaum Cazimiri filium natu maximum, solenni cerimonia regnum & diadema defertur, cùm quod ætati is honor habendus esse existimaretur: tum quòd is adolescentulus etiamtum singulari industria, liberalitate, animi magnitudine, laudis atq; gloriæ studio præditus, ad res maximas gerendas factus, & regno dignissimus esse uideretur. Ad eum primis tribus annis tres illustres exules cum confugissent, magnam ei materiam sequentium bellorum præbuerunt. Ii uerò fuerunt, Izaslaus princeps Kiouiensium, Iaroslai Dobrogneuæ reginæ fratris filius: Bela dux Vngariæ, Andreæ regis frater, quorum superius meminimus: & Iaromirus, Prædislai Boemorum principis filius. De quibus omnibus, quo res fiat dilucidior, ab instituto digrediētes, paulo altius repetemus. Ac primùm de Izaslao. Iaroslaus monarcha, de quo plura suprà scripsimus, inter quinq; filios Izaslaū, Suentoslaum, siue Stoslaum, Vuseuolodum, Igorum siue Gregorium (ut habent Dlugossus & Vapouius) & Viceslaum siue Visseslaum, Russiæ principatus moriens partitus erat. Sextus enim Volodimirus, uiuente adhuc illo obierat. Ex his Izaslaus cui Kiouia, & Vuseuolodus cui Pereaslauia obtigerat, Visseslaum Polocensium ducem cum duobus filijs, post patris mortem dolo captum, in uincula coniecerant. Per id tempus Polouuzi, barbara gens, Russis ab oriente sole & meridie confines, quos nostrates quidam Gotos, Vngarici uerò scriptores (nescio an rectè) Cunos & Cumanos esse uolunt, Tanai transmisso, in Vuseuolodi ditionem impetum fecerant: eum'que unà cum Izaslao fratre & Russorum copijs sibi obuiam progressum, bis magna strage profligarant: Russiam longè latè'que uastabant, & ingenti terrore extremi excidij cunctos impleuerant. Ibi Russica nobilitas uinctum Visseslaum dimitti sibi poposcit. Cum'q; id negatum esset, ipsa eum per uim atque tumultum inuitis ducibus suis liberauit, & cum eo arcem Kiouiensem inuasit, ac ducem eum sibi pro Izaslao constituit. Izaslaus diffisus rebus suis, in Poloniam ad propinquum regem confugit. Ita Dlugossus & Vapouius. Russorum annales nullam faciunt Visseslai, capti & liberati, mentionem: nec ab eo, sed à Stoslao Cernechouiensium, & Vusseuolodo Pereaslauiensium ducibus, Izaslaum Kiouia eiectum esse uolunt, paulo pòst, quàm tres ij Smolenscensem principatum à morte Igori inter se partiti erant. Ac ne Boleslai quidem & Polonici belli meminerunt: sed Stoslaum cum Izaslao in gratiam redijsse, Kiouiam'que ipsi reddidisse memorant: atque adeò pleraque omnia, quæ Poloni in Russia præclarè gesserunt, subticent. In Vngaria uerò, Andreas rex prouecta iam ætate, post Leuentæ fratris mortem, alterum fratrem Belam, cum filijs

Boleslai secūdi indoles.

Bellorum seminarium.

Russiæ principatuum partitio.

Fratrum dissidium.

Polouuzi Russiam uastant. Goti. Cumani.

Visseslaus è carcere liberatus.

Izaslai fuga in Poloniam.

Russicorum annalium fides de Polonorum rebus gestis.

Bela uocatus à fratre in Vngariam.

filijs è Polonia & Pomerania euocauerat, ut quē exilij sociū habuisset, secundarū quoqꝫ rerum participem faceret: & cum eo sic Vngariam partitus erat, ut ipse quidem duas partes regni cū titulo regio, Bela uerò tertiā ac ducis nomen obtineret. Postea bello petitus Andreas ab Henrico Imperatore, quemadmodum dudū memorauimus, pace facta, filiā Henrici uxorem, siue filio Solomoni è Russa uxore suscepto acceperat, siue ipse duxerat, & Solomonem filium ex ea susceperat (uariant enim scriptores) & eum ipsum filiū, paruulum adhuc, socero contendente, successorem sibi destinarat, regemqꝫ uiuus nuncuparat. Igitur indignè ferens Bela puerum sibi seni prælatū esse, initiò quidem dissimulauit: mox collectis clam sarcinis, cum uxore, tribus filijs, & familia in Poloniam ad affinem regem se recepit, ueritus ne quid durius in se frater statueret. Subolfecerat enim, eum sibi insidiari. Porrò in Boemia Prędislaus princeps ex Iuditha uxore quinqꝫ filios susceperat, Spitigneum, Vuratislaum, Ottonem, Conradum & Iaromyrum. Moriens Spitigneum natu maximum successorem sibi fecerat: Iaromirum natu minimum sacerdotio destinarat: tribus autem reliquis Morauiam attribuerat. Eo mortuo, cum Spitigneus impotēter dominatum gerere cœpisset, Germanos & externos omnes, & in his matrem suam Iuditham excedere Boemia iussisset, primoresqꝫ nobilitatis Morauicæ euocatos ad se prehendisset, & per arces custodiendos distribuisset, Vuratislaus fratris acerbitatem timens, relicta uxore in Vngariam ad Andream regem profugerat. Vxore deinde mortua, alterā, Andreæ regis filiam, ultro oblatam exul duxerat. Id cum comperisset Spitigneus, ueritus ne ille soceri auxilio fretus, bellū sibi inferret, ultrà eum reuocarat: nec multo pòst supremum uitę clausit diem. Vuratislaus à Boemis ad suscipiendum principatum accitus, Morauiā Ottoni & Conrado fratribus totam concesserat: Iaromirum, itidem ac Spitigneus, exortem patrimonij fecerat, persuaseratqꝫ ipsi episcopæ spe iniecta, ut sacris initiaretur. Is igitur cum iam esset Diaconus, pœnitentia ductus, mutata sententia & uestitu, in Poloniam & ipse, apud Boleslaum regem militaturus, & rebus suis commodius consulturus, paruo comitatu se cōtulit. Nunc iam ad institutum nostrum reuertamur. Vuratislaus ergo permolestè ferens, receptum ex fuga fratri suo Iaromiro in Polonia patêre, ueritusqꝫ ne quid ille noui cōtra se Polonorū fauore & auxilijs fretus moliretur, cum infesto exercitu in fines Polonię ingressus est: Silesiam ferè omnem, quæ necdum hoc nomen acceperat, populatus, igni ferroqꝫ uastauit: quo nuncio ad se perlato, celeriter Boleslaus cum tumultuaria manu hosti occurrit, & inopinantem in sylua quadam assecutus, reficere corpora & iumenta suos festinatione defatigatos iubet, postera die hostem aggressurus. Boemus regis aduētu cognito, neqꝫ dimicare cum Polonis, quorum uires non nosset, quosqꝫ locorum peritia adiuuaret, tutum sibi esse ducebat: & manere eum diutius in eo loco, penuria rerum omnium non sinebat: tum autem uerebatur, ne succisione arborum uel ab agrestibus receptu prohiberetur. itaqꝫ fugæ consilium cæpit: à rege fallendi causa colloquium in posterum diem petijt, quasi

Vngariæ ducatus.

Solomon Andreæ regis filius.

Belæ fuga in Poloniam.

Boemicæ res.

Prædislai filij.

Spitignei acerbitas.

Vuratislai fuga in Vngariā.

Morauiæ Marchiones.

Iaromiri diaconi fuga in Poloniam.

Boemicum bellum.

Boemorum fuga.

quasi de admissis satisfacturus, & secunda noctis uigilia relictis impedimentis, & paucis infirmis, maioribusq; ignibus, quo facilius excubias nostrorum frustraretur, accensis, silentio suos eduxit, & festinus fugam arripuit. Insequenti die Boleslaus, ubi hostem effugisse animaduertit, dolore atque ira percitus, aliquot dies eum persecutus est, nec tamen assequi potuit: sed extremos tantum agminis debiliores atque lassos, excepit. Nec mora, in Morauorum fines diuertens, uillas, uicos & oppida incendit, multos'que mortales, nihil eiusmodi metuentes, in agris oppressit, & magnam prædam abegit & abduxit. In sequentem uerò annum maius bellum parabat. Quod ubi Vuratislaus comperit, cùm hostiles uires, tum suorum proditionem & fratrum insidias metuens, de pace per communes amicos agit: & quòd aliò spectabat Boleslaus, facilè impetrat, his quidem legibus, ut damna nostris illata sarciat: sororem Boleslai Suentochnam, quam Suantauam Boemi uocarunt, tertiam uxorem ducat: alteram enim anno superiore defunctam amiserat. Suentochna ad sponsum non multo pòst à primoribus Boemis accita ac deducta, & nuptiæ magno splendore celebratę. Iaromirus autem Poloni regis & reliquorum fratrũ opera in gratiã cum Vuratislao redijt: & Pragensis, deinde uerò etiam Olomucensis episcopus non sine iniuria alterius factus est. Per id tempus Aaroni archiepiscopo uita defuncto, cũ sedes ob discordiam sacri collegij toto biennio uacua fuisset, tandẽ Lampertus cognomento Zula Polonus successor electus est. Nec tamen is palliũ de more à Pontifice maximo petiuit. Inde igitur in posterum Cracouia archiepiscopum habere desijt. Per idem tempus Prusi contemnẽtes Boleslai regis adolescentiam, & quòd eum Boemico bello distineri sciebant, rebellarunt: Pomeraniam finitimam transmisso flumine Vistula repentina excursione populantur: arcem Grodecum, quò se cum præda recipiant, muniunt. inde crebro in adiacentes oras Poloniæ, nemine prohibente, grassantur. In eos igitur Boleslaus, pace cum Boemis facta, duxit exercitum: Grodecum oppugnare adoritur. uerùm difficultate expugnandi eius deterritus, eo quòd natura munitus esset locus, egregie'que à Prusis defenderetur, soluit obsidionem, in qua plusculum temporis frustra consumpserat: fremens'que, quòd syluis & paludibus & munitione illa sese tenerent hostes, nec ullam pugnandi copiam facerent, & se aliò festinantem distinerent, arte sibi domandos esse, quos aperto marte non posset, existimauit: reducere se exercitum simulat: cæterùm in insidijs latebat. Prusi abijsse hostem rati, è latebris prodeunt, & in Poloniam excursionem facere parant. Quod cum Boleslaus ab exploratoribus accepisset, ducit in hostem alacer. Priusquam ad hostem ueniretur, transmittendus erat Ossa fluuius, qui Poloniam à Prusia dirimit. hunc primi armati incunctanter ingressi, pondere armorum, & altitudine aquarum, quæ imbribus tunc fortè excreuerant, absorpti sunt. Cæteri exuti armis & loricis, quæ magni ponderis fiebãt antiquitùs, minori periculo tranarunt: hostesq; secutos, & nihil tale suspicantes opprimunt: & ingenti strage concisos, in potestatem suam redigunt. Gallus in

Morauia à Polonis uastata.

Pax affinitate sancitur inter Boemos et Polonos.

Lampertus Zula episcopus Cracouiensis.

Prußicũ bellũ.

Grodecũ arx.

Prußi uicti à Boleslao rege.

Armatura levior Polonorum. *Vngaricũ bellum.* *Tibiscus fl.* *Henricus quartus Imp. Rom.* *Prælium.* *Boleslai victoria de Vngaris, Germ. & Boem.* *Vngari ad Belam transeunt.* *Boem. dux captus.* *Andreæ regis fuga & mors.* *Vxor Boleslai.* *Rußicum bellum.* *Oratio Boleslai regis ad milites.*

Pomeranico bello id usu uenisse narrat: nec fluminis nomen prodit. Ex illo autem tempore Poloni grauioribus armis & loricis minus utuntur. Prussicum bellum excepit Vngarica expeditio. nam Boleslaus rex Belæ exulis, & uxoris eius amitæ suæ, precibus fatigatus, & perfugientium ad eos Vngarorum multitudine, clandestinis'que nonnullorum procerum, fidem & studia sua Belæ deferentium, legationibus motus, neque prætermittendam sibi esse tam luculentam gloriæ comparandæ occasionem iudicans, reducere propinquos instituit: ac tribus agminibus, Belam in comitatu suo ducens (uxor & liberi in Polonia manserant) Vngariam ingreditur. Venientibus adiungunt se complures Vngari, ita ut quartum ex ipsis agmen conficeretur. Nec segnius Andreas rex hosti aduentanti ad Tibiscum, siue Cissam amnem, qui è Sarmaticis montibus ortus, in Danubium influit, occurrit: magnas Vngarorum copias, maioraq́; Germanorum & Boemorum auxilia ducens. Cum enim bellum contra se à Bela & Polonis parari intelligeret, miserat Solomonem filium in Germaniam. Regnabat tunc apud Germanos post mortem Henrici patris Henricus puer, eius nominis inter Cæsares quidem quartus, inter imperatores uerò tertius, cum Agnete matre: quæ siue socrus, siue auia Solomonis erat. Ab his igitur Solomon non contemnenda auxilia, ducibus Guilhelmo & Botho acceperat: à Boemis item alia, quibus Vuratislaus ipse princeps præerat. His ergo uiribus fretus, transmisso Tibisco acies instruit: neq; nostri pugnam detrectarunt. Concurritur infestis signis, & aliquot horis dubio marte & incerto euentu pugnatur. Ad extremum cedunt loco Andreæ copiæ. Ibi Vngari qui cum Andrea rege erant, premi suos, nostros urgere conspicati, ad Belæ partes transeunt: nec diutius Germani & Boemi, deserti ac proditi ab Vngaris, impetum Polonorum pariter & Vngarorum sustinuere. In fuga oppressi sunt multi, capti item non pauci, & in his Vuratislaus princeps, & Germanorum duces. Vapouius pro Vuratislao Conradum fratrem eius, Marchionẽ Morauiæ, Boemicis auxilijs præfuisse, & captum esse, excæcatum'q; à Boleslao scribit. Rex Andreas longius fugiens, tandem ad portas Mosonienses comprehensus ab Vngaris, & malè tractatus in sylua Boconiensi, uitam finiuit. Magna eo prælio Boleslai uirtus & solertia extitit. Post uictoriam Boleslaus Belam Albæ Regiæ in sede regia collocauit: uictorem exercitum præmijs ab eo & Vngaris affectum, domum reduxit. Deinde procerum suorum suasu uxorem duxit, præstanti forma uirginem, Visseslauam Russorum principis cuiusdam filiam unicam, ad quam hæreditas paterna pertinebat. Tantisper autem quieuit Boleslaus à bello Vngarico, & à nuptijs, quantum sat erat ad apparatum belli Russici, ad quod summo studio & omni cogitatione incumbebat. Paratis omnibus, coadunato'que ad constitutum locum omni exercitu, in hanc sententiam apud milites in concione uerba fecisse memoratur. Non ignoratis milites, complusculos iam annos Izaslaum cognatum nostrum, principatu suo paterno iniustè pulsum, apud nos exulare: eiq; restituendo nos hanc operam

peram dare existimatis. Nec sanè fallimini. Debemus hoc propinquitati: debemus humanitati. Quin ita hoc natura comparatum est, ut afflictę principum fortunæ, principes quamuis alienos maximè ad misericordiam moueant. Sed nobis hic nos etiam serimus milites. Scitis quantum nobis imperium, quàm amplam gloriam maiores nostri reliquerunt, & ut alios prætercam, Boleslaus quidem proauus meus imperium hoc nostrum Boristhene, Albi & Sala fluuijs, Sarmaticis montibus, & Germanico Oceano: gloriam uerò nominis Poloni ijsdem penè, quibus orbis terrarum clauditur, finibus terminauit. Nunc quanto nostro cum dedecore & imperium hoc accisum, & gloria obnubilata sit, quis nescit? Equidem uix teneo lachrymas, quod ad patrem auumque meum hæc infamia in primis attinet. Tametsi patrem uestra excusat iniuria, & afflictę nimium interregno uires. Auo ueniam, nisi sim ipse ignauissimus, dare non possum. Verùm enimuero eam labem à genere nostro detergere, Russiam regno huic rursus adijcere, columnis'que Boleslai (quem ego ut nomine refero, ita & factis referre cupio) imperium nostrum terminare, mihi in animo est. Quod uobis placere debet, milites, nisi fortè à uirtute maiorum uestrorum degenerauistis. Atque maiores quidem nostri gentem hanc, sibi prius incognitam, adierunt, uexarunt, debellarunt. Nos iugum excutientem, & quidem domesticorum nostrorum malorum, non suarum uirium fiducia, non ulciscemur? non ad officium reuocabimus? Nisi fortè ubertas soli illius admiranda, hominum ingens opulentia, & ex rerum copia ortus luxus atque mollicies, ab hoc bello uos deterrent milites. At ego nobiscum hæc omnia, contra ipsos facere iudico. Quin ista ipsa in primis ad spem luculentæ prædæ nos inuitant. Plura dicere parantem, clamore interpellant uniuersi: duceret quò uellet, bono omine: se impigrè secuturos, & imperata facturos esse. Hinc magnā pecuniæ uim inter milites, ut quenque superioribus bellis meritum esse nouerat, aut usui sibi deinceps fore sperabat, distribuit. Sic animatis & optima spe impletis militibus, instructa acie triplici, Russiam ingreditur: propterea quòd credebat hostes mox ad prælij dimicationem uenturos esse. Et aderat quidem ad Bialogrodum Visseslaus dux, cum non contemnendis Russorum, Piecinigorum & Varaiorum copijs: uerùm explorata nostrorum multitudine atque apparatu, Poloscum paucis conscijs fuga contendit. Exercitus quoque, cognita sui ducis fuga, nulla interposita mora diffugit. Trepidare tota Russia, Kiouienses deditionem facere uelle, ni metuant iratum Izaslaum, quem principatu eiecissent: implorare Stoslai & Vusseuolodi opem: ni adsint, exusturos se esse urbem, & in Græciam cum coniugibus atque liberis migraturos. Bono eos animo Stoslaus & Vusseuolodus esse iubent. Ipsi legatos ad Izaslaum fratrem mittunt, orant ut parcat ciuibus atque patriæ, dimittat exercitum, Kiouiam recipiat supplicem: Visseslaum Polosco sese continentem, non iam de uictoria aut Kiouia, uerùm de sua salute esse solicitum. Neminem præterea ipsi aduersaturum. Quod si dolorem

Russiæ ubertas & opulentia.

Liberalitas Boleslai in milites.

Visseslai fuga.

Russorum ducum legatio ad fratrē Izaslaum.

exilij ex animo delere non posset, ipse de sontibus supplicium arbitratu suo sumeret, Polonis patriam utcunq; de se meritam, in seruitutem atq; prædã ne daret. Cogitaret quàm bene olim Stopolco successisset, quòd exul per eosdem Polonos restitutus esset. Ad hæc Izaslaus de Boleslai sententia nihil aliud, quàm periculum se facturum esse, quàm uerè illa de Kiouiensibus dicerentur, quá'que ij uoluntate in se essent, respondit. Mouet Boleslaus exercitum propius Kiouiam, & Mescislaum Izaslai filium cum expeditis aliquot turmis ad urbem præmittit. Is intromissus, cum opportuna loca præsidio occupasset, authores seditionis paterni'que exilij septuaginta comprehensos partim necat, partim excæcat. Patri & Boleslao regi pacatas esse res Kiouiæ renunciat. Contenderunt ij tamen, eo pacato agmine. Venientibus tota ciuitas ad septimum milliarium obuiam effusa esse dicitur. Dies ea fuit secunda Maij. Rex restituto in paternum principatum Izaslao, partem exercitus cum eo contra Visseslaum misit. Atq; is fuga elapso Visseslao, nulla mora Polosco potitus est, filium'q; Mescislaum, & non multo pòst eo mortuo, alterum Suentopelcum, siue, ut Rusi habent, Stopolcum Michaelem, cum præsidio ibi reliquit: ipse cum Polonis Kiouiam reuertitur. Rex distributo in æstiua, ac deinde in hyberna exercitu, ipse cum delectis æstatem atque hyemem illam Kiouiæ peregit, amœnitate loci ac delicijs urbis, & mulierum uenustate, teneritudine & lepore admirando captus. Præbuit autem Izaslaus uniuerso exercitui per omne id tempus alimenta & uestes, insuper & regem perquàm honorificè & exercitum pro meritis remuneratus est. Exacta hyeme maturè Boleslaus ex hybernis mouit, & in Přemisliensem tractum, iniuriá ne prouocatus, an quòd ea paterna esset uxoris suæ hæreditas, an uerò sola proferendi regni cupiditate ductus, non constat. ac minoribus quidem oppidis, quæ erant in itinere, primo aduentu potitus est: cæterùm Přemislia à Septentrionali quidem latere, quà ipse ueniebat, Sano fluuio, qui è Sarmaticis montibus haud ita longè à Tibisci fontibus oritur, ab reliquis uerò fossis & aggeribus munita erat, & à magna præterea multitudine hominũ urbanorum simul & agrestium, atq; nobilium, qui ex agris eò se cum familijs & facultatibus suis receperant, defendebatur. Ad hæc ab uno latere arx oppido imminebat, in edito loco sita, & ualidis mœnibus turribus'q; expugnatu, ut illa ferebant tempora, perdifficilis. Rex igitur cum fluuium, nequicquam prohibentibus Rusis, uado satis alto transisset, oppidum summa ui oppugnat: nec segnius defendunt Rusi, & crebris eruptionibus, abundante multitudine, nostros oppugnationi intentos adoriuntur: sed reprimuntur, magna'q; cæde in oppidum repelluntur. Postremò uim nostrorum diutius sustinere se posse diffisi, deserto oppido, in arcem se receperunt. Rex oppidum summa rerum omnium copia diuitijs'q; refertum, quarto posteaquam oppugnare cœpit, die captum, in prædam dat militibus. Arcem, quia difficilis esse uidebatur eius expugnatio, propter multitudinem defensorum, neq; contrucidari suos uolebat, corona obsedit, sperans fame siti'q; breui se eam sedendo in potestatem

Kiouiæ deditio.

Poloscum redactum in potestatem.

Kiouienses illecebræ.

Fœminarum uenustas.

Præmisliense bellum.

Præmisliæ situs.

Sanus fluuius.

Præmisliense oppidũ in prædam datum.

Arx obsessa.

testatem suam redacturum esse: equites pedites'que quoquouersus pabulatum dimittit, cõmeatum quamplurimum in castra comportare, uillarum incendijs abstinere iubet. Ipse dispositis custodijs obseruabat, ne quid ad obsessos importaretur, ne'ue ij libera è flumine aquatione uterentur. Nullas enim arx intus perennes habebat aquas. In magna difficultate, obstinatis tamen animis, obsessi obsidionem sustinebant: donec fame sitiq; enectis iumentis, & peste in homines grassante, deditionem extremo æstatis tempore fecerũt, uitam, & quæ singuli uno onere secum efferre possent, pacti. Rex arcem deditam quantum potest reficit & adornat, in eaq; hyemem sequentem commoratus est, exercitu in hyberna distributo. Fuit hic annus à Christo nato millesimus sexagesimus nonus. Eo tempore, cum Bela rex Vngariæ tertio regni sui anno cameræ ruina in uilla quadam afflictus, paulo post obiuisset, Solomon Andreæ filius ab Henrico quarto imperatore affini suo in Vngariam ualidis copijs reducebatur: quo cognito, Geisa, Vuladislaus & Lampertus Belæ filij, nihil præsidij sibi in fluxa Vngarorum suorum fide fore rati, ex Vngaria in Poloniam excesserant: & Cracouiam rectà contendentes, à Vuladislao regis fratre & regina comiter & benignè accepti sunt, Rege tunc apud Præmisliam cum exercitu moram trahente. Cum'que hybernaturus is esse in Russia referretur, Geisa relictis Cracouię fratribus, illuc ad eum uenit, opem eius implorans. Quem Boleslaus comiter consolatus, cogitare ipse secum, ac deinde cum senatu consultare, quid faceret: propinquos'ne exules atque supplices, intermisso Russico bello, reduceret, an hoc prius conficeret. Ac consilium quidem in eam ferè inclinabat sententiam, ut Russiam prius pacandam domandam'que, & alienam rem suæ posthabendam esse censeret. Cæterùm regi placuit, non esse differendam expeditionem in Vngariam, donec Solomon regnum suum stabiliret, Germanorumq; auxilia accerseret. Igitur æstate proxima, cum iam maturescerent segetes, Boleslaus rex relicto Præmisliæ, quantum satis esset, præsidio, in Vngariam cum reliquo exercitu & Belæ filijs, superatis montibus, qui Poloniam & Russiam ab Vngaria diuidunt, contendit. Confluxit statim ad ipsos non paruus Vngarorum numerus. Solomon rex, ubi de aduentu hostium cognouit, Buda regia urbe relicta, Mosonum (arx ea erat munitissima) se recepit, eo quòd inops ab externis auxilijs, parum præsidij sibi contra patrueles in Vngarorum suorum uiribus atq; fide esse existimaret. Ibi episcopi medios sese interponunt: Belæ filios orant, ne se patriæ parricidio contaminent: pacem deinde eos & Solomonem, non abnuente Boleslao, qui ad intermissum Russicum bellum festinabat, componunt his conditionibus, ut Belæ filij regium honorem cum duabus partibus regni Solomoni permittant, ipsi tertia, ducum'que nomine contenti sint. His rebus magna omnium lætitia confectis, Boleslaum cum exercitu, datis de publico amplissimis muneribus, dimittunt. Reuertens autem Præmisliam Boleslaus, reperit Izaslaum principatu Kiouiensi

Præmisliensis arcis deditio.

1069. ann.

Belæ regis Vng. interitus.

Solomon reductus in Vngariam.

Belæ filiorum fuga in Poloniam.

Vngarica expeditio.

Solomon rex in tutum se recipit.

Pax inter Solomonem & Belæ filios.

Solomon regnat in Vngaria.

Rußicum bellum instauratum.

ensi iterum à fratribus prętextu controuersorum finium illato bello eiectum. Itaq; æstate quę consecuta est, in Volyniensium fines infestum duxit exercitum. Regio tunc erat diues, & omnium rerum propter fertilitatem agri abundans, & oppidis castellisq; frequens, quę pleraq; omnia partim ui capta, partim dedita, citò in potestatem regis uenere. Arces tres præcipuę, Luscum, Vuladimiria & Chelma, è materia quidem limóque, ut pleræq; omnes harum regionum, constructæ, sed bene munitę, ualidis Russorum præsidijs tenebantur. Ex his ad Luscum primùm castra ponit, arcem ui capere nititur: ubi sæpius res tentata non successit, animi dubius deliberat, quid faciat. Et ad Kiouiam quidem prono animo ferebatur: itaq; iudicabat, ea recepta facile cæteras eius oræ munitiones deditionem facturas esse: uerùm relinquere post se hostem integrum, & cæteris Russis horum exemplo animos ad resistendum addere, neque consultum, neque tutum fore arbitrabatur. Itaque obsidendo ad deditionem adigere, quos expugnare non poterat, statuit. Obsessi sex propemodum menses, uim & obsidionem cum sustinuissent, ad extremum freti benignitate regis, pacti'que liberum cum rebus suis discessum, arcem dedunt. Ibi Gregorius, siue Igorus dux, qui oram illam ditione tenebat, diffisus munitioni reliquarum arcium, missis primùm legatis, deinde ipsemet ueniens, imperata se facturum promisit, obsides dedit, pacem impetrauit. Anno sequenti ad Kiouiam mouit castra Boleslaus: obuium sese ipsi offert Vusseuolodus'cum ualido exercitu, è suis iuxtà ac fraternis ditionibus collecto. Nam Stoslao fratre mortuo, principatum eius sibi adiunxerat: & ij qui Lusci, Vuladimiriæ & Chelmæ in præsidijs fuerant, dimissi, ad eum ferè sese receperant: eo'q; inuitum multa suadendo & orando impulerant, ut prælio cum nostris de summa rei decerneret. Rex quod in primis cupiebat adeptus, acies contrà instruit: milites paucis cohortatur, ut optatam conficiendi illius belli occasionem, ab hoste præter spem sibi oblatam, elabi è manibus ne finerent: & extremum illum eius conatum desperatione magis, quàm spe uincendi susceptum, fortiter retunderent: eundem esse, qui prius ad manus uenire nunquam ausus esset: & ex ijs militibus ferè collectum, qui uicti prius, ac uel fuga elapsi, uel deditione facta dimissi à se essent. Si ipsi uiri esse pergerent, penitus debellatum iri ea uictoria, nec nisi præmia belli, & ea quidem amplissima, ipsis reliqua fore. Quòd si quid eos paululum fefellisset, cogitarent in hostico se esse: ne eos quidem quieturos, quos pacatos à tergo reliquissent, ut sunt Russorum ingenia mobilia. Adniterentur, ne fortuitu, sed sua uirtute atq; fortitudine superiores, uictorias adepti esse uiderentur. His dictis, & clamore crepitu'que armorum alacritatem significante uniuerso exercitu, canere signa iubet. Cohortatur & Vusseuolodus suos, fortiter ut pro patria, pro liberis, pro coniugibus, pro parentibus, pro aris & focis, pro libertate denique dimicarent: ex eius prælij euentu uel lætiora omnia deinceps, si uicissent: uel si, quod absit, uicti essent, duram serui-

tutem,

Volynia in potestatem Boleslai uenit.

Luscum obsessum ac deditũ.

Igorus dux regi se dedit.

1074.

Vusseuolodus dux.

Oratio regis ad milites.

Russorum leuitas.

tutem, summamque miseriam expectarent. Congrediuntur infestis armis & animis instructæ acies: incalescit pugna, & magis quisque ut hostem feriat, quàm ut ictum ipse declinet, dat operam. Adsunt ubique suis duces. Iamque premi & conturbari Poloni cœperant in dextro cornu, hostium clamore, fugere nostros uociferantium, magis etiam consternati: cum Boleslaus laborantibus subsidium submisit, & non modò pugnam restituit, uerùm etiam hostilem aciem perfregit, & conuertit. Perturbatis ordinibus, fugiunt Rußi: Vusseuolodus, ubi aliquamdiu suos nequicquam reuocauit, in fugam se & ipse coniecit. Ita plena, nec incruenta tamen, uictoria nostris obtigit. Multi nanque saucij in castra relati, mille propemodum desiderati sunt. Boleslaus aliquantum recreato ab ea pugna exercitu, ad Kiouiam contendit: quam cum primo impetu capere non potuisset, opportuno loco castra metatus, oppugnauit urbem iterum atque iterum: sed nullo operæ precio, imò uerò non minimo suo detrimento. Nam etsi locus neque situ, neque opere admodum munitus erat, sed tamen acriter cùm ab urbana multitudine, tum ab ijs qui è prælio dudum fuga elapsi eò se receperant, defendebatur: nec à uiris modò, sed à mulieribus etiam atque pueris, nostri mœnia subeuntes eminus, atque è superiore loco iaculis omnis generis uulnerabantur. Omissa igitur oppugnatione, obsidione urbem, multitudine hominum abundantem, premere statuit, dispositisque in omnes partes custodijs, commeatu oppidanos prohibet. Quod quidem facile fuit, longum prospectum quoquo uersus prębente planicie, in qua Kiouia sita est. Nec multo pòst cũ angustiore annona uti cœpere obsessi: ueritique, ne extrema pati cogerentur, & ad extremum in potestatem hostium uenirent, culpam & necessitatem deprecati, urbem dedunt. Boleslaus ingrediens in portam urbis ferro intectam, gladium uibrauit, quod proauum item suum fecisse acceperat: oppidanorum autem facultates atque corpora capitali edicto à militum ui atque iniurijs & rapinis tutatus est. Qua clementia eius, & animi moderatione moti oppidani, ingentia dona ultrò ipsi accumularunt. Ea rex pleraque omnia inter milites uirtutis ergò collaudatos, pro meritis cuiusque distribuit. Pacata omni Rußia, uectigalia magna non solum pecuniæ, sed & omnium rerum ad uictum cultumque corporis pertinentium, instituit. Izaslaum summæ rerum prępofuit. Is porrò filios suos, Stopolcum quidem Polocensibus & Nouogrodensibus, Vuladimirum Smolẽscijs, Iaropolcum uerò Vissegradensibus præfecit. Rex quo magis imperiũ suum in Rußia stabiliret, & quo diutius notis iam sibi antea Kiouię delitijs atque uoluptatibus perfrueretur, hyemem illam ibi mansit. Ibi robur nostrorum hominum illecebris opulentæ, luxuriosæ, & Græcorum cõmercijs corruptæ ciuitatis, ut Pœnorum olim apud Capuam, elanguit, ac disciplina militaris licentia dissoluta, & ille uictor multarum gentium exercitus, deuictę urbis lasciuia, libidinibus & flagitijs uictus est: ita ut ei uinci magis propemodum, quàm uincere expediuerit. Etenim plurimorum maximorumque malorum, quæ Poloniam postea implicarunt, hæc uictoria causa

Prælium.

Victoria Boleslai de Rußis.

Kiouia oppugnata.

Kiouia deditur Boleslao.

Moderatio Boleslai.

Rußia Polonis uectigalis facta.

Deliciæ uicere uictorem.

causa & origo fuit. Nam dum illi Kiouiæ nulla se nequitia & libidine, quamuis fœda, & sibi inusitata prius, abstinent, uxores eorum & filiæ domi relictæ, non ferentes tam diuturnam uirorum absentiam (iam enim septimum fortè annum in Rusia & Vngaria militantes domibus aberant) tum autem libidinibus eorum quæ crebris nuncijs ad ipsas perferebantur, & iniurijs iritatæ, flagitijs uicissim uiros & propinquos suos pleræq; ulciscuntur: nonnullarum etiam pudor & constantia partim blanditijs & falsa extinctorum uirorum persuasione corrumpitur, partim ui expugnatur, iusta diuini numinis uindicta atq; permissu. Libet hic præclarum muliebris pudicitiæ exemplum referre. Margaritha Nicolai Zembocij comitis uxor, pudicitiæ suæ metuens, grassante passim impunè flagitiosorum iuuenum licentia, in turri templi Zembocinensis, uno à Prossouia milliario cũ duabus sororibus per multum tempus latuit, familia per funem alimenta ipsi subministrante. Hæc ubi uiris in hyberna renunciata sunt, fremere multi ad quos illa pertinebãt, & indignari, commeatumq; domos uisendi à rege petere. Sed uel non admissi ad regem, uel superbius repulsam passi, clàm pauci primùm sese subduxere, deinde plures paucorum exemplum secuti, ipsi quoque discesserunt, ita ut pauci cum rege remanerent. Raptim is quoque cum reliquis consequitur, ueritus, ne Rusi mutatis animis, despectaq; Polonorum paucitate, opprimendi sui consilium inirent. Posteaquam peruenit Cracouiam, concœptam animo in desertores iram, in apertum profert: à quibus fugæ initium ortum erat, eos capitali pœna afficit: in cæteros autem bonorum confiscatione, aut diuturno carcere animaduertit. Sæuit & in mulieres, quæ culpæ affines esse uidebantur, quibusq; misericordia & indulgẽtia uirorum pepercerat, & quidem inaudito modo. Abstractis enim, et abiectis infantibus, quos è stupris et adulterijs enixæ erant, catulos ad ubera earum admouisse dicitur. Adhæc uulgus atque plebem nouis & grauibus exactionibus premebat. ius non dicebat, nec iniurias tenuiorũ uindicabat: impeditus consuetis uoluptatibus, fœdisque & abominandis libidinibus, de quibus nihil remittebat. Quin Cristina, nobili fœmina, à Mescislao marito abducta, palàm per adulteriũ abutebatur. His commotus, ita ut decuit, Stanislaus Cracouiensis episcopus, uir pius & nobilis de Prusorum, quam uocant, familia, cognomento Scepanouius, qui Lamperto defuncto paulo antè suffectus erat: uidensq; iniurias & exempla regiorum flagitiorum ad multos pertinere, regem adit, & semotis arbitris blandè admonet, orat & obsecrat, ut illis moribus & corruptelis finem statuat, ne quod grande malum sibi suisq; & uniuersæ Poloniæ accersat. Peccata per se maxima, longè tamen maiora esse in rege, quàm in priuato homine: cum ea quoq; quæ in alijs leuia sint, in eo qui loco & honore eminet, grauissima esse uideantur: propterea quòd ultro hominum sese oculis ingerant, & plurimos secum malo exemplo in præceps detrahant. Quo sublimior sit & fortunatior, hoc maiore uitæ puritate & innocentia eum niti, Deiq; beneficentiam agnoscere oportere. Ni faceret, metueret, ne diuina ultione de

summo

Polonorum fœminarum petulantia.

Margarithæ Zembociæ pudicitia.

Boleslai receptus è Rußia fugæ similis.

Boleslai sæuitia & scelera.

Boleslai regis adulterium.

Stanislai Cracouiẽsis episcopi officium, & animi magnitudo.

Principum exempla illustria.

summo gradu in imum deturbaretur, neu denique falsas & momentaneas uoluptates diris sempiternisque cruciatibus commutaret. Hæc dicta rex iniquiori animo pati: & ira odioque inflammatus, conuicijs & maledictis sanctissimum antistitem incessere: quærere quo pacto authoritatem eius eleuaret, linguæque libertatem comprimeret: neque tamen quicquam eiuscemodi in uita & moribus Stanislai, quod opportunum esset crimini aut reprehensioni, comperiebat. Emerat fortè illo triennio Stanislaus pagum Petrauinum in tractu Lublinensi, à Petrico quodam equite Polono. atqui is Petricus accepto precio iam obierat: nec satis tamen Stanislaus propter perpetuum bellum & iusticium, actorum publicorum monumentis de iure suo sibi cauerat. Eius rei Boleslaus ab assentatoribus submonitus, Petrici agnatos subornat, qui de interuersa hæreditate sua legitima Stanislaum in ius uocent, auxilium suum ipsis pollicetur. Illi tum authoritate regis, tum insperati compendij spe adducti, iussa faciunt. Fortè tunc iudicia, quæ nostri uulgo colloquia & generales terminos uocant, in pratis inter Solezum, & illud ipsum Petrauinum in papilionibus, ut moris erat antiquitùs, à rege exercebantur. Comparet Stanislaus citatus: emisse se pagum, & soluisse precium affirmat: testes eius rei nonnullos citat. Qui cum à rege deterriti, testimonij dictionem subterfugerent: ibi Stanislaus non tam pagi retinendi, quàm criminis depellendi causa anxius, tandem facinus aggreditur, humanas uires atque cogitationes fidemque excedens. Tridui dilatione à rege impetrata, Petrauinum contendit: ibi peracto cum sacerdotibus & alijs pijs hominibus, quos in comitatu habebat, ieiunio, Deique ope peruigili oratione & perpetuis lachrymis implorata, detectum Petrici putre cadauer, pedo, quo utuntur episcopi, tangit: magnaque fiducia exurgere Petricum à mortuis in nomine Dei patris & filij & spiritus sancti iubet. Nec mora, attollit ille sese, quasi è somno expergefactus, & à Stanislao per manum deductus, ad tribunal regium sistitur. Rei miraculo rege & omnibus qui aderant obstupefactis, Petricus uendidisse se pagum, & precium omne accepisse fatetur. Regem, ac deinde propinquos, quod iniustè innocenti & sancto episcopo negocium facessant, liberè obiurgat. Ita ingratis & inuito rege uincit causam Stanislaus. A' tribunali discedens, optionem dat Petrico, reuerti'ne ad sepulchrum, an diutius uita hac frui malit. Æternam ille cœlestemque malle, à qua nō longius abesset, si exiguum id quicquid esset reliquum supplicij, quo anteactæ uitæ suæ maculas eluere adhuc deberet, oratu ipsius sibi remitteretur. His dictis, & annuente postulatis eius episcopo, sepulchrū subiens, animam iterū exhalauit. Non deterruit ea res Boleslaum regem, à contaminatis moribus & libidinibus. Quin is iterum atque iterū monitus, & acrius obiurgatus ab eodē Stanislao, adhibitis etiam secundū præceptum CHRISTI grauibus aliquot uiris, furere, cędemque minari ipsi cœpit. Nec segnius Stanislaus, ubi non resipiscere regem animaduertit, graui anathemate eum percellit: uetat sacra fieri tota urbe, quò ille detestatione & conuicio populi, qui sacris arcebatur, ad saniorem mentem reuocaretur. Ipse per pontem Vistulę foras

Boleslai peruicacia.

Calumniæ occasio.

De Petrauino lis intenta episcopo.

Colloquia generalia in papilionibus.

Petricus mortuus à Stanislao resuscitatus.

Rex diris deuotus ab episcopo.

Interdictorum ratio.

ras ad diui Michaelis ædem, in rupe prærupta supra Vistulam è conspectu arcis sitam, ad faciendam rem diuinam clàm cum paucis sacerdotibus commeabat. Quod ubi Boleslaus, à suis certior factus, cognouit, quadam die correptis armis amens cum compluribus asseclis & satellitibus eò contendit. Præmittit, qui Stanislaum sacris operantem ad destinatam necem ab ipsis altaribus abstrahant. qui introgressi erant, subito & insolito fulgore perculsi, supini cadunt: inde manibus pedibusq; reptantes sese proripiunt. Submittit rex alios iterum atq; iterum: idem & ijs, quod primis, accidit. Ille moræ impatiens, & furore percitus, increpita satellitum ignauia & formidine, ipse stricto ense in templum irrumpit, lethaliq; ictu sacrosanctū episcopum in uerticem ferit, ita ut cadens cerebro parietem proximum aspergeret. Ibi satellites cohortati sese mutuò, corpus humi procumbens templo extractum, minutatim concidunt, morem gerentes furori regio, & in subiectis pratis, canibus & uolucribus laniandum disijciunt. Erant autem ij satellites equestribus & honestis quatuor ferè familijs, quæ in hodiernum diem in Polonia durant, orti: nempe Stremenij, Srenauij, Drucinij, & Iastrembecij. Dies, quo hæc patrata sunt, fuit octauus Maij, anno Christi millesimo septuagesimo nono: cum Stanislaus uix triennium episcopus fuisset. Rege cum consceleratis satellitibus post perpetratum paricidium abeunte, quatuor aquilæ inusitatæ magnitudinis apparuisse feruntur, circum eum locum uolitantes, corpusq; sanctum à laniatu canum & rapacium auium defendentes toto biduo: donec moti ea re pij quidam sacerdotes, resumptis animis, membra disiecta collegerunt, & suo ordine composuerunt, quę e uestigiò mirandum in modum coaluisse dicuntur. Ita corpus integrum pro foribus ædis illius, ubi martyr Dei cæsus est, in urna uenerabundi condiderunt: quod decimo pòst anno in arcem Cracouiēsem illatum, in medio basilicæ reconditum est. Quin & lucernæ permultæ in aere supra eum locum ubi disiectum erat corpus Stanislai, nocte proxima, quæ cędem consecuta est, ardere à nonnullis uisæ esse memorantur. Fertur etiam pijs quibusdam hominibus diuinitùs reuelatum esse, regnum Polonum insequenti tempore in multas partes discerptum iri, quemadmodum corpus Stanislai sectum fuisset: itaq; per multum tempus mansurum. Hæc ubi Romæ nunciata sunt, Pontifex max. Gregorius eius nominis septimus, atrocitate rei commotus, toti Polonię sacris interdixit, Boleslaum diris deuouit, regnumq; ipsi solenni ritu abrogauit. In posterum quoq;, ne quem episcopi regem iniussu suo ungerent & coronarent, edixit. Qui uerò socij sceleris regi fuissent, eos simul & posteros eorum usq; ad quartam propaginem, à sacerdotij & omnium magistratuum ecclesiasticorum functionibus & emolumētis alienos esse iussit. Nihilominus tamen annum & amplius Boleslaus postea regnauit, sed inuisus omnibus, & externis etiā contemptibilis: ita ut iam Russorum principes ab eo subacti, imperium eius detrectarent. Conspirarunt deinde in necem eius nobiles & proceres nonnulli: qua conspiratione detecta, ueritus ne ad plures etiam ea pertineret, in Vngariā cum filio

Stanislai cædes.

1079 ann.

Aquilæ defendunt corpus sanctum.

Corpus dissectum ac disiectum coaluit.

Polonici regni dissectio.

Poloniæ sacris & regio nomine interdictū à Pont. max.

Interfectores qua pœna affecti.

Boleslai fuga.

filio Mescone & paucis comitibus fugit. Regnabat tunc in Vngaria post Solomonem eiectum, & Geisam mortuum, Ladislaus Geisæ frater: quos ambos à Boleslao reductos in Vngariam fuisse, superius narrauimus. Ab eo Boleslaus exul sanè quàm comiter & honorificè acceptus est: mansitq; apud eum aliquandiu. Verùm exagitante eum in dies magis ac magis patrati sceleris conscientia, acerbo & infatigabili sceleratorum carnifice, amentia correptus, mortem sibi ipse consciuit, anno post Christum natum millesimo octogesimo primo: qui quidem æstu & siccitate insignis fuit. Alij uolunt, eum in uenatione concito equo efferatiore, in auias syluas delatum esse, canibus consequentibus: excussumq;, ab ijs discerptum, ac deuoratum. Sunt qui uelint, eum clam omnibus errabundum inter Alpes ad monasterium quoddam, siue id ad Enipontem, siue ad Villacum situm sit (utrumq; enim memoratur) peruenisse, ibiq; latentem quis nam esset, post multos labores in coquinæ ministerio ultro & pœnitentia commissi paricidij susceptos & exhaustos, uitam finiuisse. Sed Mechouiensis scribit, quærentem se in illis locis, nihil eiuscemodi comperire potuisse. Fuerat autem futurus hic rex clarissimus & felicissimus, si fortunam perpetuò cœptis suis adspirantem ferre didicisset. Verùm secundis rebus elatus & insolens, animo suo minus quàm oportuit moderatus est. Et sanè libidini & iracundiæ moderari longè est cùm difficilius, tum præclarius: quàm gentibus & nationibus, quamuis feris atq; barbaris, imperare. Mirari satis nequeo, à Lamperto Saffnaburgensi, qui per hæc tempora uixit, & res gestas Germanorum conscripsit, memoriæ proditum esse, quòd anno Christi millesimo septuagesimo septimo, dux Polonorum, qui per multos annos regibus Teuthonicis tributarius fuisset, cuiusq; regnum iam olim Teuthonum uirtute subactum, atq; in prouinciam redactum fuisset, repentè in superbiam elatus, regiam dignitatem regiumq; nomen sibi usurpauerit, diadema imposuerit, atq; ipso die natalis Domini à quindecim episcopis in regem sit consecratus. Atqui plus septuaginta annis ante hoc tempus Polonia regem cum habuisset, & quidem Ottonis Ruffi Germani Imperatoris beneficio, per hoc tempus habere desijt. Iam uerò quindecim episcopos Poloniam, non modò tunc, sed nunquam omnino habuisse, ipsa rei euidentia falsum esse conuincitur. Construxit autem Boleslaus uiuens, ac ditauit, Mogilnēse monasterium, in eoq; Benedictinos collocauit. Audacis & liberalis cognomentum uiuo inditum, mortuus etiam retinuit. Regnauit autem annos fermè duos & uiginti, cum sextum decimum annum nondum egressus regnare cœpisset. Sed iam Cazimiri, & Boleslai filij regno, librum hunc terminemus. Quintum à sublato regno, auspicaturi, duobusq; principibus finituri, quorum filius patris, atq; adeò superiorum ferè omnium principum claritatem, rerum gestarum magnitudine & gloria sua obscurauit.

Ladislaus rex Vngariæ.

Boleslai interitus.
1081 ann.

Libidinem & iracundiam domare difficile.

Lamp. Saffnaburgen. error.

Mogilnense monasterium.
Boleslaus audax & liberalis.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER QVINTVS.

VVLADISLAVS PRIMVS, PRINCEPS.

Rußi populantur fines Poloniæ. XACTO rege Boleslao, priusquam ex motu illo sese recolligeret respub. Rusii incunctanter arripuere eam nouandarum rerum occasionem: & coacto è suis & auxiliaribus Polovuzorũ militibus exercitu, Polonas ditiones duce Basilio Roscislai filio, ferro & igni depopulati sunt, & cum magna præda ad sua se incolumes recepere. Quo incommodo permoti proceres, ueriti ne quo grauiore etiam casu rursus interregnum illud rempub. affligeret, comitijs habitis, *Vuladislaus Hermannus dictus.* ad Vuladislaũ Boleslai fratrem, quẽ Hermannum etiam uocarunt, qui unus supererat, regnum deferunt. Et suscepit is quidem principatum: *Vuladislaus regem se dici noluit.* sed tamen regem se appellari passus non est, uel quòd inunctus & coronatus solenni regum ritu, Pontificis max. interdicto, non esset: uel quòd reuersurum aliquando Boleslaum, regnumq́ repetiturum existimaret. *Hæres regni Polonorum.* Principis uerò & hæredis regni Poloni nomen sibi sumpsit: uir prudẽs quidem, & uirtute prȩditus, uerùm ad quietem & ocium, quàm ad bellum propensior, & humanitatis atq; religionis amantior, quàm gloriæ. Initio statim principatus sui Poloniam commotam nonnihil, magna dexteritate pacauit, latrocinijsq́; purgauit. *Interdicti relaxatio.* Ad Pontificem maximum de tollendo interdicto, quo Polonia uniuersa ob necem Stanislai episcopi obnoxia, sacris se abstinebat, oratorem misit, uirum eruditum & eloquentem, *Lampertus episcopus Cracouiensis.* Lampertũ, equestri apud Polonos ortum familia, canonicum Cracouiensem, quem Pontifex diuo Stanislao successorem dedit, & sublato interdicto episcopum remisit. *Vxor Vuladislai principis.* Vxorẽ deinde Vuladislaus duxit de amplissimi consilij sententia, Iudithã Vuratislai Boemorum principis filiam, ex Adleida Andreæ Vngarorum regis filia susceptam. Miesconem, siue Miecislaum Boleslai fratris filium, cum cæteris exulibus ex Vngaria reuocauit, fortunæ eius misertus: aut ueritus fortasse, ne quando is ope Vngarorum, apud quos ob indolem gratiosus esse dicebatur, paternum regnũ repeteret. nam pater eius iã perierat. Reuersum in filij loco dilexit. *Miesco Boleslai filius extinctus.* Atque is cum egregia indole, uirtute & comitate sua paruo tempore animos multitudinis mirum in modum sibi deuinxisset, & optima spe omnes impleret, sexto, posteaquàm redijt, anno, immaturam mortem obijt, nullis relictis liberis, & magnum sui desiderium apud omnes reliquit. Creditumq́; est uulgò, ueneno sublatum à paternæ eius fugæ authoribus, ueritis, ne quando eos, iniuriæ memor, ulcisceretur: Vuladislao principe & patruo si non iubente, conniuente quidem certè: ne se aut liberos suos, populari gratia fretus, regno ejiceret. Volunt nonnulli, quemadmodum refert Dlugossus, non tunc perijsse Miecislaum hunc, sed altero demum post Vuladislai mortem

anno,

anno, uenenato poculo, unà cum Eudoxia uxore Russa Stopolci ducis sorore, Izaslai filia, de medio sublatum esse, cum Crusuiciensem tractum complures annos obtinuisset. affirmat'que idem Dlugossus, uidisse se diploma eius authenticum, quo is donationem paternam Mogilnensi monasterio confirmauit. Sed uiderit Dlugossus, ne alius ille sit Miezislaus, nempe Boleslai tertij filius, cuius diploma illud fuerit. Vngarorum historiæ memorant, circa illud tempus, quo Miecislaum à patruo reuocatum esse diximus, regem suum Ladislaum Polonis bellum fecisse, quòd ij cū Rusſis & Cunis, quos nostri Polouuzos uocant, conspirasse contra se dicerentur. Cumq; eos insigni & cruento prælio profligasset, Cracouiā urbē tribus mensibus obsedisse, & fame oppidanos ad deditionem adegisse: deinde deditione facta, ius omne cum urbe Polonis restituisse, admonitis ne deinceps amicitiam cum Vngaris pridem constitutam uiolarent. Hæc an uera sint nescio. Nostri quidem, eius belli nusquā meminerunt. Quòd si quam tandem Ladislaus expeditionem per hæc tempora in Poloniā fecit, credibile est Miecislai reducendi causa, quamuis nullam eius illi faciant mentionē, eam esse susceptam, lætioreq; Polonorum euentu confectā, Miezislao cum patruo æquis conditionibus reconciliato. Nā cum Rusſis & Cunis non uideo quid cōmune tunc Poloni habuerint, ut pariter contra Vngaros arma sumerēt. Rusſi quidē post exactū regno Boleslaum, hostiliter etiā uexarant Poloniā: & ipsi uerò uehementer per illa ipsa tempora ab ipsis Polouuzis diuexebantur. Nec facilè crediderim, Vuladislaū nouū principē nondum bene constitutis domi rebus suis externo, et nō necessariò bello sese implicasse. Necq; uerò intelligo, cur Ladislaus Vngarus dubiā Martis aleam cū Polonis subijsset, ac tā diuturnę obsidionis laborē hausisset, si culpā omnē uictis et obsessis remissurus, captamq; urbē hostibus liberā omnino & iure optimo cōdonaturus erat. Sed omittamus Vngaros. Iam aūt Vuladislaus princeps habebat liberos, cū Miezislaus hic mortuus est, Sbigneū nothū, ante initū principatū è concubina susceptū: & Boleslaū legitimū in principatu ex Iuditha uxore, cū aliquot annis sterilis ea fuisset, diuinitùs, quēadmodū creditū est, in gratiā sancti abbatis Ægidij datū. Cum enim orbitate sua principes coniuges maiorē in modū angerētur, & Iuditha religiosissima fœmina assiduis precibus, ieiunijs, & eleemosynis in egenos liberaliter erogandis de prole Deū asſiduò fatigaret, omniaq; tentaret eius rei gratia, admonita à Lamperto episcopo Cracouiēsi, mittit unà cū uiro, in eandem sententiam adducto, oratores in Narbonensem prouinciam, ad monasteriū diui Ægidij, ubi corpus sancti illius uiri mortui conditum erat. Vbi eò peruenerunt oratores, dedicant templo diui amplissima aurea & argentea donaria, quæ secum attulerant: Abbati præterea & monachis non contemnenda dant munera principum suorum nomine: exponunt quid ueniant, quid'ue postulent. Indicitur monachis tridui ieiunium: oratur Deus, ut intuitu grati serui sui Aegidij, masculam prolem concedat pijs principibus. Triduo illo reuelatur per uisum seni cuidam & pio monacho, impetratum esse, quod tanto studio peti-

Bonfinius.

Cuni seu Cumani Polouuci.

Sbigneus nothus Vuladislai filius.

Boleslaus filius legitimus diuinitùs per diuum Aegidium impetratus.

Aegidij abbatis sepulchrū.

tum esset. Dimittuntur cum spe certa oratores: reuersi reperiunt Iuditham grauidam: quæ postea maturo partu puerum edidit, cui Boleslao nomen inditum est. Iuditha post quartum mensem à partu, extremum clausit diem, fœmina pietati in primis & beneficentiæ dedita: quæ & ipsa facultates suas, munduḿque muliebrem penè omnem in usus pauperum, & ad cultum templorum uiua elargita est: & à marito impetrauit, ut Croppensem siue Pabianicensem comitatum collegio sacerdotum Cracouiensis basilicæ, Lagouiense territorium Crusuiciensi seu Vuladislauiensi episcopo, Xansnicensia uerò bona Tinecensi monasterio sempiterno iure donaret. Non multo pòst etiam Dobrogneua, Vuladislai principis mater, senex uita defuncta est. Duxit deinde alteram uxorem Vuladislaus, suasu Ladislai regis Vngarorum, Sophiam uiduam, Henrici quarti imperatoris sororem, quæ Solomonis uxor fuerat, honestè et honorificè post mortem uiri à Ladislao rege sancto pióque habitam: ex eáque tres filias suscepit, quamuis ea cum Solomone nullos habuisset liberos. Quanquam Bonfinius eam ex aliorum sententia in Agmondensi monasterio, post Solomonis mortem siue exilium, obijsse memorat. Per hæc tempora Rußi, cognita Mesconis & uxoris eius morte, in libertatem sese rursus asseruere: munitiones, quæ Polonorum præsidijs tenebantur, recepere: militibus Polonis partim pecunia & largitione corruptis, partim ui eiectis, partim longa obsidione ac desperatione nequicquam petiti & expectati à principe suo auxilij deditionem facere coactis. Defecere & Prussi & Pomerani. Hos Vuladislaus, dilatis in aliud tempus Russis, bello persecutus, & Pomeranorum fines depopulatus est, arcesq́ue & munitiones aliquot primo aduentu recepit. Nec sibi defuere Pomerani: sed cum Prussis pariter coniunctis uiribus, magno impetu Polonorum castra die quintodecimo mensis Augusti adoriuntur. Nolebat eo die Vuladislaus cum hoste manus conserere: habebat eum honorem Virgini matri, cuius assumptionē dies ille anniuersaria celebritate repræsentabat. Verùm lacessitus, & iusta penè necessitate adductus, educit suos in aciem. Atrox prælium in magnam diei partem, utrisque dubio euentu pro uictoria contendentibus, committitur. Incipiunt deinde pedem referre hostes: nostri cohortati se inuicem, instare cedentibus. nec mora, illi effuso cursu diuersi diffugiunt: quos nostri ira elati longius persequuntur, magnamq́ue in fugientibus stragem faciunt: qua fusi fractíque, principis potestati & clementiæ sese suáque omnia permiserunt. Facilè dedit ille ueniam uictis & supplicibus, arces tamen & munitiones opportunas, quæ illis rebellandi ansam dare possent, in potestatem suam redactas, partim præsidijs firmauit, partim demolitus est. Nec diu quieuere Prussi & Pomerani, sed præfectis à Vuladislao sibi datis, partim dolo necatis, partim pulsis, rebellant iterum. Quam rebellionem Vuladislaus ut in primo statim ortu opprimeret, tumultuarijs copijs coactis, media hyeme magnis itineribus ad fines Prussorū & Pomeranorum peruenit. Quos ubi munitionibus sese tuentes, aut in syluas atque paludes abditos, pugnandi copiam non facere animaduertit, partitus

Iudithæ mors.

Pabianicensis comitatus ecclesiæ Cracouiēsi donatus. Lagouiense territorium Vuladislauiensi. Xansnice Tinecensi monasterio.

Dobrogneua mortua.

Vuladislai uxor altera.

Ladislaus rex Vngarorum sanctus.

Rußi in libertatem sese asseruere.

Pomeranicum & Prußicum bellum.

Pomerani & Prußi uicti, uictori Polono sese subdunt.

Pomeranorum & Prussorum rebellio. Pomeranicum bellum alterū.

titus exercitum cum Sececho palatino Cracouiensi, & magistro militię, hostiles terras crudelem in modum uastauit ac depopulatus est. Reuertenti, apud Drenum, quam arcem Naclus amnis circumfluit, nunciatur, hostes subsequi, nec longius quinque milliarijs abesse: statuerant enim ij nostros nec opinantes, animaduersa ac despecta eorum paucitate, magna ui adoriri: & magna celeritate sese undiq; conuolantes collegerant. Debilitabat principis animum, hostium multitudo: sed cedere non tam iustis hostibus, quàm fugitiuis & cõtumacibus seruis, turpe sibi Poloni milites & infame ducebant: barbarorũ rabiem, ni mox reprimatur, efferatam, in tergis cedentium hæsuram, & Poloniæ uicissim infesta arma facesq; illaturam. Dictis in consilio castrensi sententijs, uicit ea quæ censebat, occumbendum potius honestè, si ita sors tulisset, quàm per summam turpitudinẽ concedendam esse ultro sæpius à se uictis uictoriam. Itaq; conuersis signis pugnam flagitant. Vbi in conspectum uentum est, magna uociferatione, magnoq; impetu nostri in hostem feruntur. Concurritur utrinq; infestis, & obstinatis ad uincẽdum aut moriendum animis. Nostri peritia rei militaris hostium uim sustinebãt: illi contra abundante multitudine integros in sauciorum ac defatigatorum locum submittebant. Pugnatum est à mane usq; ad uesperam, neutrò inclinante uictoria: nisi quòd nocte prælium dirimẽte, aduersarij pro uictis, nemine tamen persequente, discessere. Tantus autem erat ardor utrinq; in militibus, ut perpauci uiui caperentur, sed omnes aduersis pectoribus uulnera mortemq; exciperent. dies, quo hæc acta sunt, fuit pridie eius diei Dominicę, quæ Christianis Palmarum nomine celebris est. Postero die dilapsis hostibus, consultant nostri quid porrò faciant, instent ne perculsis & perterritis, nec ullũ dent respirandi & colligendi sese spaciũ: an potius abacta & ablata præda, quæ ingens erat, domi sese prius exonerent: & mox aucto mercenarijs militibus, qui è Boemia & Vngaria expectabantur, exercitu, cõmodiore anni tẽpore, maiore ui hostẽ adoriant: neq; pauci multos in solo ipsorum inuadentes, sępius fortunã periclitentur. Huic sententiæ facile omnes assensi sunt. & mouebat illud quoq; plurimos, quod sacrũ Paschæ tempus pro foribus aderat, quo Christianos impẽsius cultui diuino uacare oporteret. Itaq; diuersi ex hostico discedunt. Nec ita multo pòst recreatis ab illa hyberna expeditione iumentis, auctisq; tum domestico, tum externo milite copijs, Vuladislaus princeps Pomeraniã ingressus, hostẽ quærit: quo nusquam in apertũ prodeunte, uastat iterũ agros pagosq; & oppida quàm acerbissimè. Deinde Naclum arcem in primis munitam, quæ receptaculum erat Pomeranis, ad excursiones in Poloniam faciendas ualde opportunum, cum primo impetu capere nõ potuisset, eo quòd ualido teneretur præsidio, operibus circũuallare instituit, ut obsessorum eruptiones reprimeret. Vbi res mira & prodigij similis accidit: nocturnis temporibus lucente luna, crebrò uisebantur ab excubitoribus nostris quasi armatorum hostiũ acies, ex apertis campis ad statiua nostrorum adequitantes & incursantes: quas nostri exciti, raptimq; correptis armis, satis habebant à fossis castrorum propellere, ueriti

Drenum arx. Naclus fluuius.

Præliũ anceps.

In Pomeraniã expeditio tertia Vuladislai.

Nakel. Naclum arx obsessa.

Spectra nocturna.

ueriti nocturnas insidias. Cum id sæpius accideret, indignari nostri, inquietari sese, nec usquam in apertum certamen prodire hostes: itaque nocte quadam, cum itidem hostes adesse nunciarentur, fremebundi agminatim è castris sese proripuere, diffugientesque casso labore longius persecuti sunt. Obsessi tumultu nostrorum exaudito, & excursione è castris animaduersa, erumpunt subitò, & ignem in opera atque tuguria militum stramine arundine'que contecta iniiciunt: quo celeriter pluribus in locis sese diffundente, paucis qui in castris manserant defendentibus, facile opera cum magna castrorum parte conflagrarunt. Nocturnas umbras illas fuisse autumant, quæ hostilis exercitus speciem ostentantes, Polonos ita diuino permissu exagitarunt: propterea quòd solenne omnibus Christianis quadraginta dierum ieiunium, priore expeditione, promiscuo ac temerario esu carnis & lactariorum, moribus & institutis Ecclesię catholicę contemptis, temerauerant. Hoc incommodo accepto nostri, quod hyems, quæ citius & asperius regiones illas affligit, iam instabat, tuguriaque amiserant, sine quibus uim & iniuriam hyberni cœli perferre non potuissent, simul quòd terrores illos nocturnos in religionem uerterant, re infecta ab oppugnatione Nacli, iussu regis domos discedunt. Insequenti ęstate rursus in eosdem Pomeranos, & mox in Prussos, infestis animis impetum faciunt: regiones'que eorum, quæ quidem cultæ erant, quoquo uersus quàm crudelissimè uastant, nulli neque sexui neque ætati hominum parcunt. His igitur fatigati fracti'que malis hostes, publico consilio deditionem fecerunt, misericordiam principis supplices implorarunt. Ille populariter adesse iussos, grauiter castigat, authores rebellionis edere imperat, & in eos supplicio capitis animaduertit: cæteram multitudinem metu soluit, & iusiurandum conceptis uerbis dare sibi iubet. Ita perdomiti Prussi & Pomerani, ad tempus quieuerunt. Secutum est Boemicum bellum, quod ut temerè excitatum, ita citò, neque graui admodum exitu, consopitum est. Vuratislaum Boemorum principem Henricus quartus imperator, de consilij sententia Maguntiæ regem appellauerat, anno post Christum natum 1087: eique & posteris eius Poloniam omnem, in qua uterque ne tantillum quidem habebat, quantum uestigio calcare posset, attribuerat. Vuratislao, ac deinde Conrado item Vuratislai fratre, qui post fratrem regnum susceperat, intra paucos menses uita defunctis, Prædislaus Vuratislai filius ex Vngaria, ubi iustam patris iram fugiens exulabat, reuocatus successerat. Neque is tamen, ac neque Conradus, neque succedentium pòst principum quisquam, usque ad Vuladislaum, regium nomen usurpauit. Is ergo Prædislaus immemor necessitudinum, quæ ipsi cum Vuladislao intercedebant, siue persequendi imaginarij illius iuris causa, & spe occupandi aliquid de Polonis, siue prædæ cupiditate, Poloniæ fines cum infesto exercitu inuaserat, Vuladislao principe Pomeranico & Prussico bello, quod modò exposuimus, implicato: omnem'que eam oram, quæ ab Albi fluuio, & Grezo siue Gradezo, ut uocat Hagecus, arce, quæ tunc in Polonorum ditione erat, quemadmodum uult Ioannes

Castra Polonorum incensa.

Ieiunium Quadragesimæ temeratum.

Obsidio Nacli relicta.

In Pomeraniã quarta expeditio.

Pomeranorũ & Prussorum deditio.

Boemicũ bellum.

Boemiæ rex primus. Vuratislaus. 1087 ann.

Conradus dux Boem.

Prædislaus dux.

Prædislaus Poloniam infestauit.

nes Dlugoſſus,uſq; ad Odram amnem pertinet, copioſam tunc diuturna pace, & abundantem, incendijs & populatione diuexauerat. Hanc iniuriam ulturus Vuladislaus, quoniam tunc per anni tempus cōmodè bellum gerere non poterat, proximè conſecuta æſtate, qui fuit annus à Chriſto nato 1094, exercitum in Morauiam, Conradi principatu in unius principis ditionem cum Boemia redactam, mittit, eiq; Secechum Palatinum Cracouienſem, præſtantem in re militari uirum, præficit. ipſe enim aduerſa ualetudine, & pedum dolore proficiſci ad eam expeditionē prohibebatur: nec tamen uolebat inſtitutum bellum differre. Mandata cum dabat Sececho proficiſcenti Vuladislaus, aderat fortè Boleslaus filius, nonum tunc agens annum: attentoq; animo omnia hauriebat, & in leonini catuli morem, qui teneris etiamdum unguibus, laniatu tamen iam gaudet, generoſum pueri pectus belli glorięq; cupiditate impendio exardeſcebat: neq; diutius animo conceptam flammam ferens, genua patris amplexus, & collo eius implicatus, uix magnis precibus, oſculis & blanditijs eum exorat, ut cum Sececho ad id bellum mittatur. Sececho pueri cura mandatur. Vbi ad exercitum uentum eſt, puer ſingula quæ fiebant curioſius obſeruare, uerſari inter ordines, omnibus arridere, æſtum imbremq; pati, uigilare, humi cubare, uigilias cum Sececho obequitare, aliaq; multa præter ætatem facere, ferreq;: ita ut indoles illa, ſtudiumq; pueri, futuram eius magnitudinem non obſcurè portenderet. Vaſtata igni ferroq; aliquò uſq; Morauia, & paucis hoſtiū turmis, quæ ſeſe noſtris tulerant obuias, aliquot pręlijs profligatis (munitionū enim oppugnatione abſtinere Vuladislaus iuſſerat) reduxit cum Boleslao copias Secechus, præda onuſtas. Hagecus more ſuo fingit, Vuladislaū illa tam acri Prędislai in ditionem ſuam inuaſione conſternatū, ſtatim auertendi belli cauſa oratores ad eum cum tributo duorum annorum miſiſſe, deincepsq; perpetuò ſe & poſteros ſuos Boemorum principibus uectigales fore promiſiſſe, atq; ita pacem impetraſſe. Homo ridiculus, cui pueriliter & leuiter tanquam inter aniculas garrire ſtudiū eſt. Nec tamē memorat is, quomodo aut quando tributum illud ante id tempus Vuladislao fuerit impoſitum, quod quaſi debitum etiam ſuperiori anno, dependiſſe eum ſcribit. Reuertēte è Morauia Sececho & Boleslao, magna fuit inter patrem & filium gratulatio. Nec diu tamen à bello feriati ſunt. Nam cum arcem Medirezum à Pomeranis quibuſdam priuato conſilio interceptam eſſe, ex eaq; latrocinia in ſubiectas oras, & quicunq; eà iter facerent, exerceri nunciatū eſſet: difficulter quidē, ſed tamē impetrat rurſus à patre Boleslaus, ut ſibi cum exercitu ad recuperandum Medirezū, & coercendos prædones ire liceat. Summa tamen rerū, & adminiſtratio belli, ipſeq; adeò tyrūculus Boleslaus, Secechi curę fideiq; cōmittit. Nec mora, operibus à caſtris ad arcem ductis, quatit murum aries: cuius non exigua ruina cum paucos defenſores partim oppreſsiſſet, partim debilitaſſet, mutilaſſetq;: cæteri diffiſi rebus ſuis, & liberam cum ſingulis equis & ſarcinis abitionem pacti, arcem dediderunt. Recepta & refecta arce, dimiſſoq; exercitu, Secechus & Boleslaus intra dies non ita multos

Odra fluuius.
1094. ann.
Morauia Boemiæ rurſus iuncta.
Secechus pal. Cracouien.
Boleslai pueri indoles generoſa.
Pomeranica expeditio.
Miezirzecz.
Medirezum receptum.

ad Vuladislaum ouantes reuertuntur. Felix admodum sibi esse Vuladislaus tali filio uidebatur: sed fortuna, quæ nihil ex omni parte beatum, nihil'que stabile in rebus humanis esse sinit, felicitatem eius nonnulla ex parte contaminauit. Valebat plurimùm apud eum gratia & authoritate Secechus, id'que nonnullo suo merito: magnam'que potentiam sibi comparat, ita ut ex eius ferè nutu respubl. omnis & princeps ipse pendere uideretur. Magnam ea res ipsi apud nobilitatem Polonam inuidiam conciliauerat, maius ipse sibi in dies odium, intolerabili fastu suo & immoderato dominatu conflabat. Itaque complures ab eo bonis exuti, proscripti, aut aliqua insigni iniuria uel contumelia affecti: multi item potentiam & importunitatem eius reformidantes, aut necessarios afflictos secuti, solum uerterant. Quibus omnibus apud Boemos tutus erat receptus, Prædislao principe comiter & benignè eos recolligente. Quos ex crebris sermonibus & querelis, ubi irarum aduersus Secechum, & ipsum adeò Vuladislaum, (quod tantum is Sececho indulgeret) plenos esse, & patria ægrè carere animaduertit, odium suum in Polonos conceptum exatiare, damnaque ab eis accepta alieno periculo ultum ire cupiens, facilè ægros animos eò, quò ferebantur ipsi sua sponte, impellit: nempe ut armis patriam repetant: auxilia pollicetur: ducem quoque satis, ut uidebatur, opportunum ad eam rem ipsis edit, Sbigneum Vuladislai principis filium nothum: quem pater literis à puero utcunque imbutum, propter nouercale odiũ (& ueritus, ne quid is postea negocij Boleslao, quem pòst ex iusta uxore susceptum in spem principatus alebat, facesseret) in Saxoniam relegarat, & monasticæ uitæ addixerat. Eum igitur è monasterio extractum, ducem sibi exules Poloni adsciscunt, & Vuratislauiam cum eo & cum auxilijs Boemorum & uoluntarijs Saxonibus contendunt. Obtinebat præfecturam Vuratislauiensem Magnus, comes illustris & spectatæ probitatis, cui simultas etiam nonnulla cum Sececho intercesserat. Ad eum præmittunt exules legationem, recipi se & Sbigneum principis filium postulantes: nolle se patriæ bellum facere, neque principi optimo & mitissimo. Parentum, coniugum, liberorum, tectorum ac domorum suarum, ipsius denique patriæ aspectu iucundissimo diutius carere non posse: unde non ob aliquod scelus suũ, neque iusta principis indignatione, sed per summam Secechi iniuriam, & impotentẽ superbiam eiecti essent. Ipsum quoque Magnum, multo præstantiorẽ digniorem'que Sececho uirum, scire se tamen haud penitus expertem esse illius iniuriæ. Ne pateretur se in auxilio consenescere: ne'ue ipse deterioris dominatum ferret, sua'que patientia aleret. Miseraretur uel Sbigneum principis filiũ, qui Secechi opera suasu'que ab oculis patris auulsus, et in monasterium, quasi in carcerem quendam ærumnosum, retrusus esset. Cauẽdum esse, ne homo ambitiosus eadẽ audacia alterũ quoque principis filiũ circũueniat, dominatum'que Poloniæ, non expectata etiã Vuladislai morte, inuadat. Frangendis Secechi conatibus atque potentiæ neminem aptiorem fore, quàm principis filium, iuuenem magni animi consilij'que, & Sececho infestum. Eũ igitur Magnus necessario illo ipsius tempore beneficio suo sibi

Secechi Palatini potentia & acerbitas, occasio rerum nouandarum.

Prædislai Boemorum ducis odium in Polonos.

Sbigneus nothus Principis filius monachus.

Sbigneus dux exulum. Exules Poloniam repetũt. Magnus præfectus Vuratislauiensis.

ſibi deuinciret, per quem eum locum adipiſci poſſet, quem tunc Secechus obtineret. Quieturos ſe cum illo eſſe Vuratislauiæ, quo facilius è propinquo reuocationē à benigno & clementi principe impetrare poſſent, & reuocati accurrerent. Hac legatorum poſtulatione, iuſta in ſpeciem, & honeſta, aliquantum permotus Magnus: tamen ne quid imprudens contra fidem & officium ſuum faceret, conuentu Vuratislauienſis territorij ciuitatiſq; celeriter conuocato, rogat ea de re ſententias. Exoſum erat uulgo Secechi nomē: miſerabantur exulum gentilium pleriq;, & neceſſariorum ſuorum: miſerabantur Sbignei: audierant magna eſſe principem erga ſuos indulgentia: non oportere ſeſe inter patrem & filium medios interponere. alioqui hunc offenſuros: ab illo autem paruam uel nullam gratiam ituros. Tum autem uerebantur, ne hoſtes eos in agris experirentur, quos hoſpites & amicos recuſarent. Ita de conuentus ſententia, Magnus exulibus aduenientibus portas urbis aperit: Sbigneum honorificè in arcem deducit, omniaq; ad uictum abundè ipſi ſuppeditat. Quæ cum ad Vuladislaum principem perlata eſſent, commotus animo maiorem in modum, mittit certos homines, qui Magnum & Vuratislauiēſes ſuis uerbis caſtigent, fideiq; & officij admoneant, eoq; prętextu ocioſè & accuratè rem omnem & conſilia exulum cognoſcant. Reſponſum eſt à Vuratislauienſibus, eos nō hoſtem, ſed filium principis recepiſſe: putaſſeq; gratum id fore principi, à cuius fide non receſsiſſent, neq; auelli ſe à quoquam omnino paſſuri eſſent. de exulibus autem orare, ut optimus princeps, calamitoſos homines clementia ſua, redituq; in patriam dignaretur, ne ue deſperatione ſalutis ad duriora conſilia capeſſenda eos cogeret. de Secechi crudelitate eos queri: eum ne plus paretur poſſe, quàm ipſe ſibi ſumat princeps: ne omnium uoluntates propter unum hominem, qui dominatum omnem ad ſe tranſtuliſſet, pergat offendere. Hæc miſsi, principi referunt. His addunt, parum ſe abfuiſſe, ut lapidarentur à conuentu, cum Secechum purgare uellent. Non ceſſandum ſibi ratus Vuladislaus, neque patientia ſua confirmandum uires & auſa exulum, raptim quantas poteſt copias cogit: cum ijs ipſe, quamuis infirmus, proficiſcitur. Nam Secechum quo minus mitteret, uerebatur, ne plus incommodi eius odio & inuidia acciperet. Porrò Boleslaus tener adhuc erat, necdum aptus adminiſtrando bello: & metuebat pater, ne is à fratre, cuius ambitio & audacia iam ſeſe ipſa prodebat, inſidijs appeteret. Itaq; reliquit eum Cracouiæ cum Voislao, quem puero cuſtodem & curatorem, & quaſi magiſtrum dederat. Vbi de principis aduentu Vuratislauienſes certiores facti ſunt, uniuerſa multitudo nobilium pariter & oppidanorum, obuiam ſeſe ipſi effudit cum Ziroslao epiſcopo, ueniam errati petens. Reſalutata comiter pro tempore multitudine, princeps patentem urbem & arcem ingreditur. Deinde ad uocata concione, clementer obiurgatis omnibus, culpam remiſit: cæterùm Magnum à præfectura amouit, & pro eo Voislaum Boleslai pæda gogum abſentem illis præfecit. Pridie quàm Vuratislauiam adueniret Vuladislaus, Sbigneus cum ſuis inde profugerat, & Cruſuiciam

Sbigneus Vuratislauiam occupat.

Vuratislauienſis conuentus poſtulata à principe.

Vuladislai expeditio contra exules.

Voislaus pædagogus principis.

Vuratislauienſibus uenia data à principe.

Magnus præfectura amotus.

Sbignei fuga.

contendit, frequentem adhuc ea tempestate & copiosam urbem. Eum igitur Vuladislaus, pauculos dies cõmoratus Vuratislauiæ, persecutus est: ueritus ne ille uicinorum Pomeranorum, ad nouãdas res procliuiũ, auxilijs sese confirmaret. Nec eum opinio fefellit. Cognito enim aduentu & consilio Sbignei, magna mox uis Pomeranorum, atq; etiam Prussorum, ad eum confluxit: quorum ille suasu atq; fiducia hostilem prorsus animum aduersus patrem induit. Venienti, cum septem aciebus instructis ad marginem Gopli lacus, qui Crusuiciam in insulæ modum ambit, occurrit. Nec mora, expedit et Vuladislaus ordines: canũt utrinq; signa: concurrunt infestæ acies: acrius multo pugnabant ipsi exules, utpote in suo periculo, quàm auxiliarij. Ibi sors gentiles etiam, necessarios, agnatos & fratres inter ipsos commisit, ut manus inter se consererent, ita ut necesse erat in ciuili bello accidere: cædunt, cæduntur'q;. ad extremum acrius instantibus ijs qui cum Vuladislao sentiebant, fusi aduersarij, maxima pars in lacum compelluntur: ibi'q; uel à persequentibus trucidantur, uel aquis merguntur. Magna ea strages fuisse memoratur, ita ut aqua eius lacus cruore & cadaueribus infecta, usibus hominum & iumentorum aliquandiu pòst apta nõn esset. E' Vuladislai exercitu non ita multi desiderati sunt: uulnerati fuere plurimi. Sbigneus fuga in urbem relapsus, uiuus in potestatem patris uenit. Vrbs, quòd receptum ipsi præbuisset, militi in prædam concessa: & ex eo tempore in eam, quæ etiam nunc cernitur, solitudinem redacta est. Dimisit deinde Vuladislaus exercitum, Sbigneum'q; in custodiam Sececho dedit: ipse in Masouiam inde diuertit. Vnde cum Gnesnam ad basilicæ dedicationem à Martino archiepiscopo inuitatus, cum multis proceribus, & aliquot episcopis uenisset, eorum precibus expugnatus, ueniam Sbigneo dedit, filium agnouit, & liberaliter apud se deinceps habuit: nec ita multo pòst cum Boleslao legitimo filio, pessimo exemplo, & magno reipubl. malo, honore eum exæquauit, & quibus finibus uterque post se principatum obtineret designauit. cui rei dissensio ipsorum occasionem dedit. Nam quo tempore basilica Gnesnensis dedicabatur, Pomerani Santocum arcem penè interceperant. Re enim cum paucis proditionis conscijs constituta, noctu intromissi, cæteros arcis custodes dormientes trucidare parabant. Verùm terrore diuinitùs, ut creditum est, quasi equitis armati cum strepitu & impetu in ipsos incurrentis oblato, perculsi, dum pauidi & locorum ignari in tenebris discursant, à custodibus strepitu atq; trepidatione excitis concisi sunt. Hoc facinus ulturus Vuladislaus, ambos filios cum exercitu in Pomeranos misit. Qui cum dissidere cœpissent, nulla re memorabili gesta, citò ad patrem reuerterunt. Hac igitur dissensione ipsorum motus pater, ac ueritus ne magis in dies inter eos odia gliscerẽt, certos principatus fines utriq; descripsit. Cęterùm interea dum Vuladislaus Sbigneum Crusuiciam persecutus erat, Prædislaus Boemorum dux, ad omnem occasionem, qua Polonis noceret, attentus, simul ut exulibus promissum præstaret, cũ tumultuaria suorum manu raptim in eam oram, quæ ad Nyssam fluuium est, prædabundus excur-

Prælium inter patrẽ & filiũ. Goplum lacus.

Sbigneus captus. Crusuicia direpta.

Sbigneus in gratiam receptus & Boleslao exæquatus.

Pomerani Santocum adorti repelluntur.

Dißidium Sbignei cum Boleslao.

Boemi Silesiã inuadunt.

Nyßa fluuius.

excursionem fecit: Bardam arcem defensoribus uacuam, ut in pace, nullo negocio cæpit, & exussit. Aliam ipse in rupe quadam eminenti & undique prærupta, loco opportuno celeriter construxit, & Camenecíam appellauit: relicto'que ibi aliquanto præsidio, cum reliquis copijs domum se recepit. Verùm hoc antè, quàm Sbigneus in gratiam à patre reciperetur, acciderat. Tertio autem anno pòst fama uulgatur, Boemum clàm comparare exercitum, ut ex improuiso Poloniam inuadat. Contendit statim Boleslaus uoluntate patris, cum expedita suorum manu, quam ex tempore cogere poterat, ad tutandos fines, & uim Boemi propulsandam: non expectandum sibi esse ratus, dum aliquo prius ille incômodo Poloniam afficeret. Adueniens nullum tumultum, nullum metũ reperit apud suos, qui Boemis & Morauis erant finitimi. Missi exploratores, pacata esse omnia apud Boemos referunt. Ibi rumor à paucis, ex inuidia'ne confictus, an ex uero timore ortus nescio: mox tota peruasit castra: unoquoq; ut fit, addente aliquid ijs quæ ab alijs acceperat: nimirum, famam illam de motu Boemorum à Sececho sparsam esse, ut conflato adolescentis temeritate bello, periculo ipsum obijceret, aut à patre duntaxat seiungeret: ipse interim liberius potentiam suam stabiliret, omniaq; ad inuadendum principatũ, et ad exitiũ absentis Boleslai compararet. Erat enim Secechus homo callidus, præpotens, & factiosus: magnas habebat clientelas: cũ multis proceribus necessitudine & affinitate sese implicauerat: complures propinquos & gentiles suos ad multos honórum gradus euexerat: præfecturas regias plerasq; per suos, & per se ipse administrabat. Is porrò erat fastus & ambitio hominis, & sublatus secundis rebus, & nonnullis in rempubl. meritis animus, ut rem uerisimilem faceret, eum in præsenti illo rerum suarum statu acquieturum non esse: neque æquo animo laturum, ut minus ualeret gratia apud iuuenes, quàm apud patrem: quos animaduerteret suo merito non optimè in se animis affectos esse. augebat suspicionẽ & illud, quod Voislaus Boleslao de more ad expeditionem illam comes non iuerat. nam & is Secechi cognatus erat. Extollunt apud Boleslaum in immensum omnia ij, quorum animos uel iniuria aliqua, uel nimia potentia Secechi offenderat, & quibus priores cũ Sbigneo conatus non malè ceciderant, quiq; crescere ipsi aliena inuidia uolebant. Et facilè ambitiosi adolescẽtis in eum iram exacuunt. Fremitur totis castris: indignum esse facinus, ab uno sic omnes ludificari. Non ferendum esse diutius impotentem eius dominatũ, & intentas in capita principum suorum insidias. Placet acciri Sbigneum, quem sciebant Sececho ob relegationem & custodiam infensum esse. aduolat ille: initur societas inter adolescentes aduersus Secechum, dato & accepto inuicem iureiurando: patrem aut exorandum sibi esse statuũt, aut terrore exercitus cogendum, ut Secechum à se, & ab administratione reipubl. penitus amoueat. Vuratislauiam in primis in potestatem suam redigunt, propterea quòd Voislaum præfectum eius urbis cum Sececho sentire credebant. Ibi dum cætera comparant, uenientem fortè Voislaum, rerum omnium ignarum, urbis aditu prohibent.

Bardum captũ & incensum. *Camenicia arx in Silesia.*

Rumor falsus Boemicæ excursionis.

Secechi inuidia.

Secechi opes & ingenium.

Conspiratio contra Secechum.

Voislaus præfectura amotus.

bent. Miranti, & causam sciscitanti, proditio & insidiæ obijciuntur. Purgare crimen cupiens, non auditur. Repulsus, ad Vuladislaum in Masouiam magnis itineribus contendit. Degebat is tunc apud Zarnoueciam, uicum ignobilem. Nec multo post adsunt Boleslaus & Sbigneus cum copijs suis: haud longè à uico castra metantur. missis legatis, constantem fidem & pietatem suam erga patrem plurimis uerbis, & iureiurando asseuerant: inuidiosam & intolerabilem omnibus Polonis Secechi potentiam, maximo cum contemptu & dedecore principis coniunctam, & ad principatum iam adspirantem, atque adeò grassantem exaggerant: insidias sibi ab eo comparatas, & manifestè à se deprehensas esse. Orant, ne inultum scelus illud, & læsam maiestatem suam esse patiatur. Per omnia se patrem indulgentissimum debito honore & obseruantia prosecuturos esse, eius'que dicto audientes fore. Cæterùm salutem suam dignitatem'que ipsius minimè neglecturos, & ingratum atque sceleratum Secechum uel inuito patre persecuturos: idem secum sentire uniuersam Poloniam, paucis necessarijs malefici illius exceptis. Videret ergo pater, utrum'ne uni malefico, qui se incantamentis dementasset, immoderatius indulgendo, plurimorũ animos offendere: an unum illum Deo hominibus'que exosum, à se & à superbo dominatu amouendo, cunctorum beneuolentiam retinere malit. Aderant episcopi aliquot & proceres è uiciniori bus locis, qui ad primum noui illius motus nuncium, ad principem euocati accurrerant. Ab ijs persuasum est principi, ut filiorum postulata faceret potius, quàm uim & furorem multitudinis unà cum Sececho experiretur. Restitui postea Secechum in suũ locum, & iuuenibus recõciliari posse, ubi iræ eorũ paulùm resedissent. Itaque dat fidem princeps filijs, facturum se de Sececho, quod postulassent. Adeũt ipsi ad patrẽ adolescentes inermes, & læti euentu illo consilij sui: uenerabundi patrem salutant, & ueniã cœpti sui non tã temerarij, quàm necessarij, ut ipsis uidebatur, supplices petunt. Facilè indulget pater, & mox in amplexus eorũ ruit. Secechus conspectum eorum declinans, discessit ad arcẽ suam Secechouiã, fossis atque propugnaculis bene munitã. Id ubi adolescẽtes cognouerũt, statuunt eũ persequi: neque quieturi esse, nisi aut sublato illo, aut è Polonia pulso, uidebant. Nõ poterat id pati Vuladislaus. Itaque nocte intempesta clàm, traiecta nauigio Vistula, tribus tantum ministris comitatus, ad Secechum contendit: præsentia sua periculum à capite ipsius, queadmodũ credebat, depulsurus. Nec eũ spes fefellit. Cognito nanque patris consilio, adolescentes mutant consiliũ: partiti'que inter se copias, ad ditiões à patre sibi destinatas uterque proficiscunt: arces capitales, eiectis Secechi partiũ præfectis & custodibus, in potestatẽ suam redactu ri. Et Boleslaus quidẽ facilè, & nemine repugnante, Cracouia, Sendomiria, Siradia, & alijs quibusdã suæ ditionis munitionibus potitus est. Sbigneus à Plosco repulsus, Boleslai opem implorat. nec moratur ille: iunctis uiribus Ploscum obsidetur. Interea Martino Gnesnensi archiepiscopo, sene optimo, interueniente & adnitente, pax iterum inter patrem & filios Secechi exilio sancita est: qui in Russiam exulatum abijt. & quamuis

Zarnouecia.

Legatio filiorum ad patrẽ principem.

Boleslaus & Sbigneus ueniam à patre petunt.

Secechouia arx.

Secechi gratia apud Vuladislaum.

Ploscum obsessum à Sbigneo.

Secechus in exiliũ pellitur.

uis longo post tempore placato Boleslao ab exilio redierit, nunquam ta men ad pristinum dignitatis atq; potẽtiæ gradum peruenit. Arces quas occuparat Boleslaus, patri reddidit. Pertęsi quietis Pomerani, & commodam rerum nouandarum occasionem ciuili Polonorũ bello oblatam sibi esse rati, Santocum arcem, nostris ad reprimendos ipsorum motus ualde opportunam, per fraudem intercipere conati sunt: ubi dolus non processit, ac ne aperta quidem uis, alteram & ipsi arcem è regione illius, quæ à nostris defendebatur, magna celeritate excitarunt: unde nostros commeatu & pabulatione prohibeant, & ipsi liberius in Poloniam incursiones faciant. Quod publicóne consilio, an priuato quorundam latrocinio factum sit, incertum est. Valida certè ea fuisse manus memoratur. In eos mittit Sbigneum Vuladislaus, cum iusto exercitu. Verùm is difficultate expugnandæ hostilis munitionis deterritus, re infecta recessit. Indignè id tulit Boleslaus, excelsi animi adolescens: & mox cum expeditis copijs profectus, ad hostem peruenit. Pomerani superioris temporis successu feroces, impetũ in Polonos ex arce faciunt. Quos fusos Boleslaus in arcem compellit: parum'q; abfuit quin cum fugientibus simul irrumperet. Repressi Pomerani, & qui dudum nostros obsidebant, uicissim obsessi, desperatis rebus, incensaq; munitione sua, sub obscuræ noctis silentio diffugêre. Celebris iam erat Boleslai fama apud exteros. Cuius admiratione ductus Prædislaus Boemorum princeps, auunculus ipsius, conspectum eius expetebat: fecit ille satis desiderio eius, & à Santoco rectà ad eum profectus est. Nec minuit famam ueniens: paucos'q; dies apud auunculum commoratus, maiore beneuolentia & charitate eum sibi deuinxit: & Camenecia arce, quam supra Nyssam amnem à Prædislao munitam esse, superius memorauimus, ab eo donatus, magnis'que præterea muneribus ornatus, quæ tamen ille pleraque omnia mox inter milites distribuit, in Poloniam ad patrem reuertit. Qui alendam sibi esse laude & honore præcocem adolescentis uirtutem existimans, baltheo militari quatuordecim annos natum cingere statuit. Conuocati primores utriusque ordinis, Ploscum ad præstitutam diem conueniunt. Interim nunciatur, Pomeranos iterum summa ui Santocum oppugnare: nec diutius nostri, qui erant in præsidio, hostiles impetus sustinere posse dicebantur. Ibi Boleslaus cum equitibus, quos ad manum tunc habere poterat, necquicquam retinentibus patre & proceribus, celeriter ad ferendam Santoco opem excurrit. Et facto tota nocte itinere, primo diluculo in hostes, securos ab ea parte, irruit: inermes ac dormientes uel contrucidat, uel capit: pauci ex magno exercitu fuga elapsi sunt. Ita summa celeritate confecto bello, uictor cum longo captiuorum agmine, magnis'que spolijs, Ploscum ad intermissam celebritatẽ reuertens, ingenti lætitia patrem omnes'q; perfudit. Et mox solenni ceremonia ipse primùm, deinde complures nobiles iuuenes, qui uirtutis aliquod specimẽ ediderant, baltheis militaribus à Vuladislao principe donati sunt. Insequenti anno Russi ducibus Vuladimiro Nouogrodensiũ, Dauide Olecho Pereaslauiensiũ, Volodoro Premisliensium,

Pomerani à Boleslao adolescentulo uicti.

Boleslaus in Boemiam profectus.

Camenecia arx in Silesia Polonis donata.

Pomerani iterum profligati à Boleslao.

Baltheo militari donatur Boleslaus.

Russorum excursio in Poloniam.

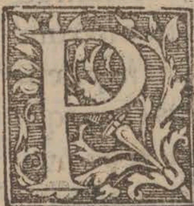
sliensium, principibus, & Iaroslao Iaropelci filio, cum ualido exercitu Poloniæ fines inuasere, & ad Vistulam usq; excursionibus longè latéque factis, ingentem prædam & magnum captiuorum numerum abigebant. Hos Boleslaus tantisper dum raptim copias cogit moratus, iam extra Poloniæ fines uno agmine euntes, & nihil hostile à tergo metuentes consecutus, nocte intempesta, dum fessi potique dormiunt, sublato ad terrorem hostium clamore adoritur. Nec magni erat negocij, quamuis longè paucioribus, re subita trepidantes superare. Ad fugam spectabant omnes, resistebat nemo: nec tamen fugæ consilium explicabant, ueriti, ne subducentibus aspectum hostium tenebris, in insidias sese præcipitarent. Impeditos cædunt nostri, neque captiui cessant: sed scissis ruptisque uinculis obuios quosq; uel obtruncant, uel ijsdem quæ ipsi dudum gestarant, uinculis constringunt. Ita longè maiore, quàm pro numero nostrorum, strage fusi Rusi, temeritatis & perfidiæ suæ pœnas dedere. Duces tamen noctis præsidio cum paucis effugêre. Sequenti anno, qui fuit à Christo nato millesimus centesimus & secundus, Vuladislaus morbo & angore confectus obijt, pridie Nonas Iunij: cum uiginti regnasset annos, uixisset propemodum quinquaginta nouem. Scribit Dlugossus, opinari nonnullos, qui ante se scripserint, eum à Sbigneo filio dolo interemptum esse. Vtcunq; est, procuratus quidem certe est ante mortem sacris mysterijs, à Martino archiepiscopo Christiano ritu: & solenni pompa ab ambobus filijs, & magna procerum atq; nobilitatis frequentia in basilica Plocensi sepultus. Mortem uerò eius non eodem modo tulere filij. Nam Boleslaus quidem mœrori ac luctui totum se dedit: Sbigneus uerò omnibus rebus posthabitis, thesauro manus iniecit, totum sibi uendicans: propterea quòd is in arce Plocensi, quæ ipsi erat destinata, esset reconditus. Tandem episcopis & proceribus medios sese interponentibus, conuenit, ut æqualem uterq; partem acciperet.

Rußi superantur à Boleslao.

1102 anni. Vuladislai principis mors

De thesauro controuersia fratrum.

BOLESLAVS TERTIVS COGNOMENto *Criuoustus.*

PERSOLVTIS Vuladislao principi iustis, nihil eorũ mutatum est, quæ is uiuens de principatu constituerat. Concessit enim Boleslaus Sbigneo fratri Masouiam atq; Cuiauiam, & Lenciciensem tractum: cætera ipse cum summo imperio obtinuit. Nam quod Dlugossus maiorem Poloniam, hoc est, Posnaniẽsem & Calissiensem tractum, Sbigneo adiungit, mihi non admodum uerisimile fit, Vuladislaum maiorem portionem, & ipsam Poloniæ totius uetustam metropolim Gnesnã, quæ in maiore Polonia est, notho potius quàm legitimo filio attribuisse. Nec sanè quicquam negocij Boleslao prius, quàm in suam potestatem paternum omnem principatũ redegit, cum Pomeranis atq; Prussis, quod paulo pòst exponemus, fuisset: si maior Polonia cum Cuiauia & Masouia, quæ orę populos illos à cætera Polonia disiungũt, in Sbignei sortẽ cessisset. Tanto aũt patris desiderio Boleslaus tenebat, ut diu sanè lachrymis & fletibus nõ tempe

Poloniæ diuisio.

Boleslai mores.

temperaret, gestabatq; de collo suspẽsam in pectus auream laminã, in qua nomen & imago patris insculpta erat, qua subinde memoriã eius sibi refricaret, et quicquid uel faceret, uel loqueretur, sic ageret, quasi inspiciẽte omnia, & exaudiente patre, ita ut summa in iuuene existeret modestia & uerecundia. Exacto luctu annuo, suadente & orante senatu uxorẽ duxit, Sbislauam Suẽtopelci siue Stopolci Michaelis (sic eum Russorũ annales uocãt) Kiouiensiũ principis filiam: non sine indulgentia tamẽ Pontificis maximi, ne propter intercedentem cognationẽ incestę essent eæ nuptię. Fuit enim Suẽtopelcus hic Izaslai filius: is porrò Iaroslai: cuius soror germana eodẽ patre Vuladimiro, sed alia tamẽ matre orta Dobrogneua, paterna Boleslai huius auia fuit. Eas nuptias Sbigneus non modò nõ cohonestauit, sed penè defœdauit & interturbauit, si euentus conatui respondisset. Etenim improba mens, malus animus, cum fraternę gloriæ inuideret, atq; ad uniuersum principatũ adspiraret, moliebatur fratri exitiũ. Boriuoius Vratislai filius è Suentochna Polona uxore, tũc in Boemis post Prędislaũ fratrem, Vngara matre natũ, suorumq; fraude occisum, principatũ tenebat. Ad eum se contulit Sbigneus, persuasit precibus & pecunia, ut sub nuptiarum tẽpus in Boleslai ditionem inuaderet. Ad Grezum iã Boemi peruenerant, cum subitò murmure & fremitu castra cõplentur, ad iniustũ se bellum et cõtra cognatos et cõfœderatos duci: minimè necessaria expeditione: nec minoribus propemodũ, quàm in quos eãt Polonos, incõmodis se ab auaro principe suo confici. Boriuoius ubi uidet alienos esse ab illo bello Boemorum suorum animos, reduxit exercitum. Ita conatus ille primus, sumptusq; Sbignei tunc incassum cecidit, nisi quòd in sequentẽ annũ bellum tamẽ conflatum est. Nam Boleslaus incursione illa Boemorũ superiori anno facta prouocatus, primo uere coegit exercitum, eumq; mox duce Zelislao misit in Morauiã. Nam ipse ne unà proficisceret, magnis precibus à proceribus & noua nupta exoratus est. Iamq; Zelislaus peruastata tripartito agmine Morauia, ingẽti præda onustum reducebat exercitum, cum certior fit, Suentopelcũ Morauorum ducẽ cum magnis copijs à tergo uenientẽ, nõ longius duobus miliarijs à se abesse. Itaq; pręmissis impedimentis atq; captiuis, signa cõuertit, & instructa acie manus cũ hoste cõserit. Pugnatum æquo marte aliquandiu, plurimumq; humani sanguinis utrinq; fusum est, ducibus ubiq; pręliũ instaurantibus. Ad extremũ neutrò inclinãte uictoria, utriq; mœsti et pro uictis se gerẽtes: illi quidẽ in Morauiã, nostri uerò cum pręda incolumes in Poloniã sese recepere. In eo pręlio Zelislaus, dum ducis pariter atq; militis officio fungit̃, dextrã amisit. Quẽ Boleslaus princeps, collaudatum pro meritis & uirtute, aurea manu donauit. Nec longa quiete data militibus, iterũ eadẽ æstate Boleslaus ipse transmissis mõtibus atq; syluis, quib. Morauia à Polonia uersus occidentem solẽ disiungitur, incursionem in Morauiã fecit: exustisq; nemine resistẽte, plurimis uicis atq; pagis, aliquãto tamen minorẽ prę dam, quàm Zelislaus reuexit: propterea quòd agrestes à Sbigneo, ut creditũ est, de aduẽtu Boleslai certiores facti, in uastas syluas cũ gregibus & armentis sese occuluerant. Reuertente & ouante ex Morauis Boleslao, legatus Pontificis

Boleslai uxor.

Sbignei improbitas.

Boriuoius Boemorum dux.

Boemorũ contra Polonos expeditio.

Poloni infestãt Morauiam.

Suentopelcus Morauorum dux.

Zelislaus uirtutis ergò donatus aurea manu.

Morauia iterũ uastatur à Boleslao.

Legatus Pontificis max.

maximi Gualtho episcopus Beluacensis in Poloniã uenit, adhibitaq́ꝫ scelerum ac flagitiorũ indagine & correctione, fauente & adiuuante principe, duos episcopos Gnesnensis prouinciæ sedibus suis eiecit. Qui uerò ij fuerint, nõ liquet: nisi quòd Dlugossus alterũ ex ijs Ciaslaũ fuisse suspicatur, qui Cracouiensem sedẽ permittente Boleslao, sine authoritate Pontificis max. usurpauerat. Geminata est aũt Boleslao uictoriæ Morauicæ lætitia nato filio Vuladislao. Quanquã cõtaminabant eam lęticiã Sbignei nõ obscuræ machinationes, à quo exciti esse Boemi, sollicitati Pomerani dicebãtur: et rem credibilẽ faciebat, qꝫ ipse cum suis copijs ad Boemicã expeditionem non adfuisset. Dissimulabat tamen Boleslaus, & patientia sanare fratrem uolebat. Cæterũ Pomeranos è Polonia prædas agentes coercere, & insigniter ulcisci cupiens, æstate sequenti in Boemos expeditionẽ simulat. Ad Glogouiã conuenire equites iubet. Inde cõuerso itinere, per densas syluas septimis castris, ad Colbergũ, frequens & opulentũ ea tempestate oppidum, peruenit: & nocte quidẽ in syluis quieti data, insequentis diei diluculo, uadato amne, qui oppidũ præterfluit, & maiore copiarum parte ad subitos hostiũ impetus, si fortè eos aduentus suus nõ fefellisset, sustinẽdos relicta, cum reliquis oppidũ improuisò adortus est. Iamq́ꝫ portas oppidi effregerat, cũ facto ab oppidanis cõcursu, recipere se coactus est: ueritus, ne sui pauci à multis, in quib. & pueri & mulieres bonã de domibus atqꝫ tectis operã nauare possent, opprimerentur. Pleriqꝫ enim è nostris prędæ cupidiores, ad suburbana diripienda discurrerãt. Primo tumultu dux hostium, qui in eo tunc oppido cõmoratus erat, in fugã se eiecit. Boleslaus castigatis ijs, quorũ importuna auaritia factum erat, ne oppidũ primo impetu caperetur, maiore deinde ui & omnibus copijs oppugnationẽ aggressus: ubi casso labore et uulnerib. confici suos ab oppidanis strenuè mœnia defendẽtibus animaduertit, direptis & incensis suburbanis, in Poloniam cum præda reuersus est. Paucisq́ꝫ diebus quieti datis, cum ijsdẽ copijs inexpectatus in Pomeraniã rursus inuadit: Suatoborum maritimæ oræ ducem, socium et consanguineum suum liberaturus. Nam is propter iniustũ & crudelem dominatum captus à suis, in uincula cõiectus erat. Itaqꝫ præmissis, qui Suatoborum repeterent, ipse nõ magno interiecto spacio cũ exercitu subsequitur. Pomerani repentino hostiũ aduẽtu territi, Suatoborum dimittunt, & in Boleslai castra perducunt. Boleslaus Suatoboro admonito officij sui, & non optimę erga se ante eũ diem fidei, statim reduxit exercitum. Insequenti anno rursus, missa cum Scarbimiro magistro militum, quẽ comitem palatij uocat Vincentius, aliquanta manu, Pomeraniã, nemine prohibente, depopulatus est. Nam ipse cũ prędatoribus illis profectus non est. Haud longè tamẽ à Pomeranorũ finibus aberat. Reuertẽs è Pomerania Scarbimirus, ad principẽ contendit, ab equite quodam familiari suo ad nuptias pariter atqꝫ dedicationẽ templi inuitatum. Adueniẽs maiore lęticia explet conuiuiũ. inde princeps hilarior, uenatum se in syluã cum centũ, nõ amplius, equitibus è cõuiuio proripuit. ibi in Pomeranos, qui tũc fortè raptim in Poloniã incursionẽ fecerant, sua damna cõpensaturi, cũ incidisset: fugere turpe ratus, manus cũ hoste, quamuis longè impar, conse-

Episcopi duo depositi.

Vuladislaus filius Boleslao natus.

In Pomeraniã expeditio Boleslai.

Colbergum.

In Pomeranos altera expeditio.

Suatoborus Pomeranorũ dux.

Pomerania rursus uastatur.

Boleslai periculum & fortitudo.

conseruit. Magnaq́ue in eis strage edita, dum iterum atque iterum perrumpit hostile agmen, deficiente ex uulneribus equo ipsius, & uno de comitibus equum ipsi suppeditante, uix cū triginta suis, inter quos & Scarbimirus erat, saluus euasit: Pomeranis in stuporē uersis, & persequi abeuntes nō ausis. et mox ad suos peruenit: qui re cognita, correptis armis è cōuiuio ad ferendam principi suo periclitāti opem accurrebant. Pomerani sine mora, omissa instituta incursiōe, quæ malè adhuc ipsis ceciderat, curriculo domos sese recepere. Feruntur aūt fuisse ad tria millia. Sic temeritas principis, pro sperum tamen euentum habuit. In ea pugna Scarbimirus ualde consauciatus, dextrum etiā oculum amisit. Implet mox fama huius prælij atque periculi principis omnem Poloniā, multa (ut fit) ueris affingens. Cōcurrunt ad uisendum primores: obiurgant principem periculosę temeritatis: orāt, in posterū ne sese, remq́ue pub. in tantum discrimen præcipitet. Ille contrà, reprehensionem facti sui, quòd iam infectum fieri nequeat, in aliud tempus, si ipsis uideatur, differendā esse censet: hostem uerò, si uicem suam, cęsorumq́ue fratrum doleant, secū statim ulciscantur. Annuunt omnes, & mox domos ad arma capienda dilapsi, quantū quisque copiarum ex tempore contrahere poterat, contrahunt. Accientur ex fœdere Russorum auxilia: cōducuntur etiam ex Vngaris mercenarij milites. Nunciatur interim Boleslao, Suentopelcum Boemorum principē cum ualida equitum peditumq́ue manu expeditionem parare in Poloniā. Erat aūt is Suentopelcus, quem & Conradū dici reperio, Ottonis Morauorum ducis, cuius suprà meminimus, filius: qui pulso Boriuoio patruele, Boemorū principatum illis diebus inuaserat. Atque id eo liberius faciebat, quod magni erant motus in Germania, bellumq́ue ciuile primùm inter Henricum eius nominis quartum Cæsarem, & Rudolphum ducem Sueuorum, Henrico uiuenti à principib. Electoribus suffectum: deinde Rudolpho extincto, inter eundem Henricum, & filium eius Henricum, quē pater ipse imperij consortem & regem Germaniæ fecerat. Is igitur Suentopelcus siue suopte ingenio, siue ob receptū è fuga Boriuoium Polonis infensus, siue adeò à Sbigneo subornatus, incursionem in Boleslai ditionem, dum ille Pomeranico bello distinetur, facturus esse dicebatur. Distrahebatur ancipiti cōsilio Boleslaus, Pomeranos'ne prius ulcisceretur, an Boemorū excursionē reprimeret. Hic salus multorū agebat: illuc iustus dolor & ira pectus generosum impellebat, ueritū ne crescerent hostibus animi patiētia sua. Tandē aduenientib. Russis & Vngaris, utrumque bellū persequi statuit. & Scarbimirum quidē cum parte copiarū in Pomeranos mittit: ipse cum reliquis ad saltum Herciniū, qui Boemiā terminat, Boemis obuiā ire pergit. Verùm ij cognito Boleslai occursu, quieuerunt: nec eos tunc sibi lacessendos Boleslaus existimauit. Scarbimirus uastatis, ut mandatū erat, Pomeranorū finibus, nemine obuiā prodeunte, exercitū præda onustū reduxit. Mentio facta Vngarorū admonet nos, ut ne prætereamus, id quod in ipsorū annalibus reperimus. Tradunt ij, Almū Geisę regis filiū, propter metum Colomanni fratris, cui Almus regnum, à Vuladislao patruo sibi delatum, ultrò cōcesserat, profugum, hoc anno, qui fuit à Christo nato 1106, à Polonis in Vngariā reductum, & cum fratre pacificatum, non tentata dubia Martis alea, Polonorum auxilia dimisisse. Nostri

Scarbimirus oculo priuatus.

Senatus principem obiurgat.

Suentopelcus siue Suatoplugus Boemorū dux.

Germanici motus.

Henricus quartus & quintus, & Rudolphus, Cæsares.

Pomerania uastata à Polonis.

Almus rex Vngarorum à Polonis reductus. 1106 ann.

nullã per hęc tẽpora Polonorũ in Vngariam expeditionem cõmemorant: cæterùm ipsos ab Vngaris cõtra Pomeranos adiutos esse referunt. Nobis cõtrouersiã hanc dirimere nõ libet. Hoc etiã anno Boleslaus filia Suẽtosla ua auctus est: & cũ Sbigneo fratre, opera Suentopelci siue Stopolci Kiouiensiũ principis, ad quẽ Sbigneus profugerat, in gratiã rediјt. Sequenti an no maiore ui Pomeranis bellũ fecit. Iam ij malorũ pertæsi, & assiduis agro rum suorũ uastationibus fracti, ad deditionẽ animis inclinabãt. soli Bialo gradẽses, ciuitas ea fuit Pomeranorũ in primis diues & populosa, ferociores, cęteros quoq; à proposito auerterunt. Itaq; in eos omnẽ belli molẽ cõfert: sed prius tamen missis cum legato duobus scutis, animos eorũ tentat, album'ne, in quo pax, an rubrũ, in quo bellũ excidium'q; significabãt, mallent. Superbius illi responsum dedere, ambobus scutis acceptis: Sanguine Polonorũ se sibi candidã uictoriã pacem'q; paraturos. Itaq; Boleslaus admotis ad mœnia Bialogradi castris, actis uineis, et turribus celeriter excitatis, summa ope urbem expugnare nititur: quatit murũ aries: ipse princeps periculi immemor, inter primos uersari, nec deterreri multitudine telorũ hostiliũ, aut suorum circa se cadentium miserabili interitu, quin ad portam urbis excindendã suis pręiret. Depellũtur tandẽ summa nostrorũ ui è pro pugnaculis hostes, nostri'q; liberius effractis portis, cæsis'q; uel summotis qui in introitu urbis repugnabant, in urbẽ signa inferunt. Tunc demũ Bialogradenses abiectis armis, clemẽtiam uictoris supplices implorant. Parci iubet inermibus Boleslaus: & receptui signo dato, ab excidio & direptione urbis abstinere milites iubet: euocato'q; & castigato magistratu urbis et omni multitudine, dat ueniã uictis. Hac uictoria & uictorię moderatiõe accepta, Colberga, Camenũ, Vìclenũ, Cosminũ, & aliquot præterea oppida Pomeranorũ, in potestatẽ Boleslai uenere. Zarnicouũ excitatis turribus maiore ui oppugnatũ, dũ Boleslaus ad Boemiæ fines excurrit, ad extremũ sub autumnũ reuertẽte eo, per deditionẽ receptũ, & Gneuomiro, qui eius oppidi dominus fuerat, redditũ est: cũ is religionẽ Christianã, à qua alieni adhuc erant Pomerani, à Boleslao de sacro fonte leuatus, suscepisset, & in Boleslai successorum'q; eius principũ Polonię uerba iurasset. Quod aũt de excursione Boleslai ad Boemorum fines attigimus, ita se habuit. Cozle arx supra Odrã sita, ad reprimẽdas Boemorũ siue Morauorũ incursiones peropportuna, cõflagrauerat. Suspicabatur Boleslaus dolo Boemorũ incendium id conflatũ esse: eos'q; mox locum denuò munituros, & præsidio firmaturos, ni ipse anteuerteret. Nec tamẽ eum, quẽ in Pomeraniã duxerat exercitum, longo itinere & labore belli defatigatũ, nondum cõfecto eo bello, deducere, & nouo labore cõficere uolebat. Itaq; Sbigneũ fratrẽ auxilia, cum quib. ad instaurandam arcem Cozle iret, poposcit. At ille non modo nõ fecit postulata, uerumetiã legatis fratris superbo et pleno cõtumelię respõso oneratis, uix manus abstinuit. Permolestè id tulit, ut par erat, Boleslaus. Itaq; cum paucis uoluntarijs, summa celeritate cõfecto itinere, restau rata arce Cozle, ac mox recepto Zarnicouo, quòd hyems iam instabat, dimisit exercitũ. In Poloniã reuersus, ad amplissimũ senatum de iniurijs, con tumelijs & perfidia Sbignei refert. Cõstabat, eum aduersus cõmune placitum (quod inter fratres iureiurãdo interposito cõuenerat, ut neuter sine al tero

Suẽtoslaua Boleslai filia.

Pomeranicum bellum.

Bialogradum Pomeraniæ captum.

Clementia Boleslai.

Vrbium Pomeranicarum deditio.

Zarnicouum à Boleslao in potestatẽ redactũ.

Gneuomirus Zarnicoui dominus Christianus factus.

In Silesiam excursio Boleslai.

Cozle arx exusta & instaurata.

Sbignei contumacia.

Sbignei doli.

tero fœdus cum quoquam percuteret, & alterius hostē, suum uterq; ducere) cū Pomeranis fœderatū esse: his crebros nūcios & munera mittere, uicissim'q; ab eis accipere: captiuos, si qui fortè de eius ditione capti essent, ei cōdonari. Proferebant testimonia, & literæ eius interceptę, ad Boemos & Pomeranos scriptę, quib. eæ gētes aduersus Boleslaū solicitabant, ac doli in caput Boleslai cōcinnati aut meditati aperiebant. Certatim quisq; in senatu partim hęc exaggerāt, partim alia pręterea, quę acceperāt, aut cōpererant, proferūt. Cēsent omnes nō esse ferendū diutius monstrū illud, sed armis persequendū: et aut tollendū de medio, aut certè pellendū hostē publicum, qui eo sit capitalior, q̄ sub specie societatis & amicitiæ fallat. His cognitis Sbigneus, diffisus rebus suis, maluit ad clementiam & misericordiā fratris, quam summā esse in eo nouerat, cōfugere: quam uirium & armorū eius, uniuersæ Polonię consensu nitentium, in se periculum facere: præsertim cum suorum animos alienos à se esse intelligeret, & in Boemis atq; Pomeranis parum iam spei reponeret. Etenim Boleslaus cum Boemis quidē pacem fecerat, Pomeranos uerò fregerat: & distinebant ij tunc, ut uidetur, Saxonū Danorum'q; bellis. Itaq; Sbigneus per Balduinū Cracouiensem episcopum, & Iaroslaum Russorū ducem, ut uult Gallus, ueniam, & Masouiam, cętera ditione sua Boleslao cōcessa, impetrauit, & in potestate illius semper se fore sanctè promisit. *Clementia Boleslai erga malè merentem fratrem.* Hoc tēpore Pomeranorum manus, siue ca prædabunda fortè incursionē fecerat, siue intentis in unū insidijs ad rē certam uenerat, Spicimirū uicum improuiso inuasit. Secesserat eò tunc cū paruo comitatu Martinus Archiepiscopus Gnesnensis, pius & uenerandus senex. *Spicimirus uicus à Pomeranis direptus.* Atq; is ad primum tumultū & aduentū hostilē, timore subministrāte cōsiliū atq; uires, inter contignationē tēpli abscōsus latuit: ministri uerò & comites eius, dilapsi partim euaserūt, partim in fuga ab hostib. capti sunt, inter quos erat Archidiaconus Gnesnēsis. eū Pomerani, q̄ et sacerdos, et splēdidè uestitus, et magna oris dignitate prēditus esset, Archiepiscopum esse rati, spoliato raptim tēplo, secū abduxerūt. *Archidiaconus Gnesnen. captus à Pomeranis.* Ferunt, Pomeranos omnes, quicūq; Archidiaconū et sacra tēpli uasa attigissent, domū reuersos, cū liberis, cōiugibus, propinquis, atq; domesticis familijs, uel comitiali morbo correptos ad parietes et saxa sese allisisse, uel in amentiā uersos partim mutuis cędibus cōcidisse, partim dētib. & unguibus in seipsos sęuijsse. *Sacrilegij pœna.* Hoc malo igitur perculsi, causa'q; mali notata, Archidiaconū cū sacris uasis & omni instrumento tēpli Spicimiriensis conquisito, domū remiserunt. Hæc ita diuinitùs ad preces pij sancti'q; Archiepiscopi accidisse existimant. Addunt Dlugossus & Vincētius, ex eo tēpore Pomeranos religionē Christianā suscepisse. *Pomerani religionem Christianam suscepere.* His adstipulatur Albertus Crant. qui & ipse Pomeranos Boleslai huius principis opera Christianos factos esse scribit: tametsi paulo posterius. *Alb. Crāt. li. 5. ca. 28. Vandaliæ.* Longè quidem antè ij cum cæteris eius oræ Slauis, quos Vandalos uocat Crantius, Christo nomina dederant, partim Germanorum, partim Polonorum armis adacti: sed rursus ad pristinam impietatem semel atq; iterum desciuerant. Post hæc Boemicum, & ex eo Teuthonicum bellum exarsit in Polonia, ex huiusmodi causa. Hērico quarto Imperatore capto, & in carcerem coniecto, ac deinde angore animi confecto, liberè iam Henricus filius eius tenebat habenas imperij: inferebatq; is bellum Vngaris, ob uexatos *Henrici quinti Imper. expeditio in Vngariā.*

& uiolatos milites, qui ex uniuerso orbe Christiano ad Asiaticā contra Saracenos & Turcas expeditionē, & recuperandam Hierosolymā per Vngariam proficiscebantur, & Almū Colomanni regis fratrē exulē reducebat. Ad quod bellū Boemos etiā, utpote tributarios Rom. imperij, secum in exercitu ducebat. Hac tāti belli mole territus Vngarorū rex Colomannus, Geisę filius, qui Ladislao patruo in regnū successerat, à Boleslao colloquiū petijt. Loco dieq́ꝫ cōstituto, cōueniunt principes in Scepusiensi territorio: societatē inter se ineunt: cōmunes amicos, communes hostes sibi fore promittunt: fœdus, quo firmū perenneq́ꝫ sit, noua affinitate sanciunt: Colomānus enim Iudithā Boleslai filiā, Stephano filio suo natu maiori despondit: Scepusiēse territoriū, quod Polonicę ditionis erat, in dotē datū, ex eo tempore in Vngarorū potestatē uenit. Veniebat iā Henricus imperator cum ualido exercitu contra Vngaros, Almū Colomanni regis fratrem natu minorē secū ducens. Idq́ꝫ factum esse quinq́ꝫ annis antè, quàm Bonfinius supputat, multis authoribus et argumētis docere possumus. Ibi Boleslaus Vngaris, quemadmodū conuenerat, auxilia mittit: ipse cū non contēnendis alijs copijs in Boemiā inuadit, Boriuoium & Sobeslaum Suentopelci Boemorum principis fratres patrueles, Colomāni regis sororis filios exules in comitatu suo habēs. Tametsi Venceslaus Hagecus uelle uidet, non interfuisse huic expeditioni Boleslaum. Suentopelcus Henricū ad Vngaricum bellū cum auxiliaribus copijs sequens, Vasconi & Mutinę procerib. summā rerum Boemicarū commēdauerat. Hi igitur Boleslao fines Boemię ingredienti, cū aliquanta suorū manu occurrūt: initoq́ꝫ pręlio profligati, Pragā se receperunt. Polonus uastata magna parte Boemię, oppidisq́ꝫ aliquot captis atq́ꝫ direptis, incolumē & ingenti pręda ditatū reduxit exercitum. Suentopelcus de domestico periculo certior factus, ęgrè impetrato ab Imperatore fremēte, & Polonis iā tunc minante, cōmeatu, raptim cum suis in Boemiam reuertit: cumq́ꝫ Polonos tunc ulcisci procliuè ipsi nō esset, in suos iram cōuertit, quasi eorū conniuentia & proditione Boemia uastata esset. Et Vasco quidē alter de ijs, quib. princeps abiēs imperium mandarat, in collegā culpam omnē transferebat. Res uerisimilis esse uisa est, eò ꝙ Mutina gente Rauita siue Versouius, in Polonos semper propensa, erat. Itaq́ꝫ is cū duobus filijs, & alijs nōnullis primoribus Rauitis, & paruulis eorum filijs, iussu principis indicta causa capitali supplicio affectus est. Reliqui ex ea familia fuga elapsi, in Poloniā cōmigrarūt. In Vngaria nihil præclari gestū est à nostris: sed reb. cum Cęsare et Almo fratre amicè cōpositis, dimisit Colomānus auxilia. Reuertentē aūt à Boemica expeditione Boleslaū, duę res aduersę & molestę excepere. Nam Sbislaua uxor eius uitam cū morte cōmutarat: Pomerani aūt Vsce arcē Gneuomiro Zarnicouiensi domino uel authore, uel adiutore, per deditionē interceperāt, deceptis qui in pręsidio fuerāt, cū falsum de Boleslai morte rumorē cōfinxissent, quasi is uictus à Boemis, captusq́ꝫ, et Hērico Cęsari traditus esset. Itaq́ꝫ omnib. rebus post habitis Boleslaus, à Boemica expeditione maximis itineribus rectà in Pomeraniā cū paucis expeditis militibus contendit, reliquo exercitu dimisso, ut præda Boemica exoneratus, ad Pomeranorū fines sibi occurreret. Nec tamen expectauit, dum is exercitus conueniret: sed cum paucis illis, ita ut uenerat

Boleslai cū Colomanno rege fœdus & affinitas.

Scepusiū in dotem datum Vngaris.

Boemia uexatur à Polonis.

Rauitarum excidium in Boemia, & in Poloniam migratio.

Pomerani Vsce arcem intercepere.

Pomeranicum bellum.

uenerat rapida excursione, cædibus hominū & incendijs uillarum, hostium fines uastauit: non quo sic ulcisceretur eorū iniurias, sed magis ut incolumē se esse, & mox iustas pœnas de perfidis exacturum, ipsis ostenderet. Posteaquā uniuersus cōuenit exercitus, Velenū oppugnat. nam id quoq; recepto Gneuomiro defecerat: nec ita magno, ut Vsce, præsidio tenebat. Iam aūt hyems aduentabat. Erat in exercitu cum fratre Sbigneus: sed cum hostibus, qui aliquāta manu coacta, opportunitatē inuadendorū nostrorum obseruabāt, sentiebat, eosq; clàm per internūcios de omnib. rebus & cōsilijs fratris certiores faciebat, & prodēdi perdēdiq; eius occasionē quærebat. Nocte quadā castris clàm egressus, persuadet Pomeranis, ut se duce castra Polonorū adoriantur: perfacile esse, quāuis paucis multos inopinātes opprimere. Sequuntur Pomerani. Agebat fortè in statione et excubijs Boleslaus, quod quidē crebrò facere solebat. is re animaduersa, hostes cū tumultu & strepitu in castra irrumpentes, cum ijs qui in statione erāt à tergo adoritur: suos in castris subita re perculsos, uoce sublata animat: concidunt animis hostes, in insidias præcipitatos se esse rati: conciduntur & capiunt utrinq;: pauci tegentibus eos tenebris effugiunt. Captus est & Sbigneus, detractaq; galea agnitus, & ad Boleslaum adductus, in sequentē diē asseruatus est. Orto die, refert rem Boleslaus ad castrēse consiliū. Ibi alius alio acerbiorē in Sbigneum dicit sententiā. Sed omnium acerbissimam Secechus palatinus Cracouiensis, qui iam ab exilio reuerterat. Is grauissimè in genus, mores, ingratitudinē, impietatem & perfidiā Sbignei inuectus, exaggeratis, quæ is in patrē indulgentissimum, quæ in fratrē mansuetissimum, quę in patriā optimè merentē peccasset, nullo non supplicio dignū, & unguibus atq; dentibus, si ferrum desit, populariter laniandum ac discerpendum esse pronunciauit: Boleslaum etiā de nimia & perniciosa ipsi totiq; reipub. facilitate & clemētia obiurgauit. Productus, & causam dicere iussus Sbigneus, cum se nō explicaret, & re manifesta redargueret, non morte tamen, quemadmodum censebant omnes, sed exilio à mitissimo fratre damnatus, in Boemiā abijt. Velenenses uigilijs, defendendæq; arcis labore assiduo fatigati, & desperato suorum auxilio, arcē apertis portis dedūt. Introgressi milites, crebris Pomeranorū defectionibus & immedicabili perfidia cōmoti, in omne genus hominū nullo neq; sexus, neq; ætatis, neq; ordinis discrimine desæuierunt: nequicquam reuocante Boleslao, & uictis parci iubente. Gneuomirus ad principē uiuus adductus, cōminuto fustibus capite, iustas perfidiæ pœnas dedit. Boleslaus cum per hyemem iam nihil rectè geri posset, reduxit dimisitq; exercitum. Gallus per hyemē etiam Prussos adortum eum esse memorat, cōcretis glacie lacubus & paludibus, quib. ea regio impedita, difficilē prębet aditum alijs tēporibus: per uastatisq; ferro & igni agris, magnā hominū & pecudum prædā abegisse, nemine obsistente, aut pugnę copiam faciente. Sequēti anno, qui fuit post Christū natum 1109, Germanicū bellū exarsit: breue quidē illud, sed prospero successu, magnaq; gloria Polonorū & Boleslai principis gestū. Cuius hęc fuit causa. Adiutos à Polōis Vngaros, et uexatos retractosq; è suis castris Boemos, ipse per se indignè ferēs Hēricus Cęsar, magis etiā à Boemis contra

Velenum oppugnatum.

Sbignei perfidia.

Pomerani funduntur à Boleslao.

Sbigneus exceptus.

Iudicium de Sbigneo.

Sbigneus exilio multatus.

Velenum direptum.

Gneuomirus fuste comminuto capite interfectus.

In Prussiam excursio Polonorum.

1109 ann. Germanicum bellum.

cõtra Polonos incitabatur. Sollicitabatur et à Sbigneo exule magnis pollicitationibus, eáq; spe implebatᷓ, ut per Sbigneum Poloniã omnem nullo negocio in potestatẽ suam redacturum se esse crederet. Affirmabat enim Sbigneus, primo eius aduẽtu, certatim ad se Polonos defecturos esse. Igitur initio æstatis, quæ Vngaricũ bellum cõsecuta est, cum maximis copijs atq; uiribus totius Germaniç et Boemiç Poloniã, qua Saxonibus atq; Turingis cõfinis est, & nũc Marchiæ Brandemburgensis ac Silesiæ nomẽ habet, ingreditur: Lubus arcẽ & oppidũ, quæ sedes episcopi etiam nunc est in prouincia Gnesnensis Archiepiscopi, capit (tametsi negant quidam) & Magdeburgensi Archiepiscopo donat. Bythomiã deinde, nõ hanc quç in Oppoliensi tractu est, tentat: sed à Polonis audacter ex oppido erumpentibus repulsus, spei suç & Sbignei pollicitis nõ respondere euentũ, iniquius tulit. & omissa atq; in aliud tẽpus reseruata Bythomia, ad interiora contendit: Recenũ recepit: inde ad Glogouiã duxit. Iam eò Boleslaus partem copiarum præmiserat, quæ hostem transitu Odræ fluuij prohiberẽt, dum ipse Russorum & Vngarorũ auxilia expectat. Verùm Cæsar nouo inuento uado, haud ita procul à Glogouia transducit exercitum ad nonum Cal. Septemb. penéq; nostros ultra Odrã statiua habentes oppressit: paucos quidẽ milites in agris uagantes, & magnã agrestium pecudumq; prædam cæpit. Reliqua militum manus partim in oppidum sese recepit, partim fuga dissipata est. Magna ui oppugnatᷓ oppidum, frequens quidẽ ea tempestate, sed non munitissimum. Oppidani ueriti, ne capto per uim oppido, extrema quæq; ab irato hoste paterentur, quinq; dierũ inducias petunt, quib. nisi succursum sibi esset, deditionẽ promittunt. obsides dant primorum ciuium liberos: ad Boleslaum principem mittunt, quãto in discrimine sit oppidum, et quid cum hoste cõstituerint exponunt: orãt, celeriter sibi ut opem ferat. Collaudat ille eorum consilium: affuturum se esse maturè pollicetur. Quod ni affuerit ad cõstitutũ cum hoste tempus, sustinere eos porrò impetum hostilẽ iubet. Ni faciant, deleturum se esse eos post discessum Cæsaris iurat. Malint ergo paucorum obsidum iacturã facere, quàm uniuersi perire. Valuit apud Glogouienses plus fides & authoritas principis, quàm priuata pietas. Itaq; biduo, quod de inducijs erat reliquũ, ad sustinendã uim hostium omni ope sese cõparant, turres & mœnia quassa & labefacta reficiunt, lapidũ & aliorũ telorum maximã uim in turres congerunt. Adueniente quinta die, imperator promissam deditionẽ poscit: ubi mutatos oppidanorũ animos uidet, iratus corona oppugnat oppidũ, obsides pallijs alligari, & ad mœnia obuerti iubet, ut dum suis oppidanorũ misericordia parcit, facilius & liberius milites mœnia subeãt. Sunt autem pallia asseres cõpacti, qui milites mœnibus succedentes tegunt, & à missilibus defendũt. Sed nihilo minus oppidani omne telorum genus in suos iuxtà ac in hostes congerunt: qui propius ad mœnia accesserant, aut scalis admotis muros iam scandebant, eos contis deturbant, lapidibus obruũt, pice & aqua feruenti perfundunt, præcipitésq; agunt. Cæsar hostium siue pertinaciã, siue constantiã admiratus, & suorum uulnera & pericula miseratus, receptui canere iussit. Sic eo die & succedentibus aliquot deinceps,

frustra

Lubus arx capta à Cæsare, et Archiepiscopo Magdeburgen. donata.

Bythomia oppugnata.

Recenum oppidum.

Glogouia oppugnata & fortiter defensa.

Glogouiensiũ fides & cõstantia.

Pallia.

frustra tentata expugnatio est. Nec uoluit postea Cæsar suos periculo obijcere. Permultos enim fortes uiros, Bauaros, Saxonas, & Boemos una illa oppugnatione amiserat. Ac Bauarorũ quidẽ & Saxonũ funera honorificè domos remisit, Boemi uerò ad Glogouiã in cãpis tumulati sunt. Nõ recessit tamẽ ab obsidione Glogouię Cęsar. Iam Boleslaus expectata auxilia acceperat, ualidasq́ʒ de suo milite copias habebat: itaqʒ propius hostẽ accedit: nec tamẽ pugnandi copiã, quãuis flagitantibus suis, faciebat: sed è latebris & insidijs hostilẽ exercitũ carpebat, pabulatores excipiebat, noctu subducendę alui causa castris egressos trucidabat: sæpius intẽpesta nocte cũ clamore & clangore tubarum hostiũ castris adequitabat, excubias aut opprimebat, aut è stationibus depellebat: interdiu quoqʒ nonnunquã prandẽtes aut quiescentes tumultuariè adoriri, persequẽti hosti cedere, recipientẽ sese rursus persequi, celeritate equorũ suorũ, & hostiliũ tarditate grauiq́ʒ armatura fretus. Itaqʒ neqʒ oppugnãdi oppidũ, neqʒ reficiẽdi se, neqʒ quiescẽdi spaciũ hosti dabat. Exurebat etiã circumiacentes uillas, obsidebat itinera, ita ut integras legiones pabulatũ mittere hostes, & longius petere commeatũ necesse haberent: sæpeq́ʒ reuertentibus præda excutiebat. Celebre his rebus erat Boleslai nomen inter hostes, totaq́ʒ castra laudes & uirtutes eius, cõpositis etiã ad id carminib. personabant: ita ut Cęsar capitali poena, ne id fieret, sancire cogeret, ueritus ne ea res formidine atqʒ desperatione animos militũ suorũ deijceret. Angebatur aũt ancipiti malo, obsesso quàm obsidẽti similior. Et infectis quidẽ rebus ab obsidione discedere turpe, manere aũt diutius in loco, periculosum ducebat: ne non mutantẽ castra exercitũ & pestis, & fames, & peruigilia, propter crebros nostrorũ insultus cõficerent. Tandem ui expugnare oppidũ statuit. Cæterùm Suentopelcum cum Boemis ad sustinendos nostrorũ impetus, ne se oppugnationi urbis intento, castra sua caperẽt, obijcit. Et impediebant nonnihil Boemi nostrorũ conatus, tum in statione illa, tum aliàs. Verùm Suentopelci mors nõ parum adiumenti nostris attulit, aduersariorũ uerò animos deiecit. Occidit aũt eum Ioãnes Cistes, eques Boemus exul, siue Boleslai cõsilio, & præmio percussori proposito adductus, (nam & hoc fertur) siue proprij exilij cæsorumq́ʒ propinquorũ Rauitarũ dolore stimulatus. Certè patrata cæde, fuga, nequicquã persequentibus Boemis & Germanis, pernici equo elapsus, magnis prę̃mijs à Boleslao affectus est. Perculit is casus uehementer Cæsarẽ, & omnem eius exercitũ. Itaqʒ tumultuatũ in castris, ac tota nocte in armis uigilatum est, ne quid maius noctu nostri aggrederẽt. Neqʒ enim in uno illo tã audaci facinore cõquietura esse Polonorũ audacia uidebat. Postero die cõploratione circa cadauer facta, Cęsar ut Boemorũ studia & uoluntates retineret, permittit eis, ut principẽ ipsi sibi, quẽ uelint, eligant. Illi Henrico & Venceslao Suentopelci filijs, & Vuladislao eiusdem fratre patruele, quẽ prius Suentopelco successorẽ interposito iureiurando designarant, prę̃teritis, Ottonẽ eiusdẽ Suentopelci fratrẽ germanũ Morauię Marchionẽ absentem regnare iusserunt: à Cæsare missionẽ flagitarunt, deducẽdi funeris gratia: & ꝙ uerebãtur, ne Boriuoius & Sobeslaus exules, qui uel authores uel certè cõscij necis fraternæ esse credebantur, principatum inuaderẽt. Ac ne Vuladislaus quidẽ tam insigni iniuria affectus, quieturus

Belli gerendi ratio.

Suentopelcus Boemus dolo interfectus.

Otto dux Boemis datus.

Vuladislaus principatũ apud Boemos occupat. esse existimabatur. Et ita sanè accidit. Ad primum enim nuncium fraternæ mortis, principatũ is occupauit. Ægerrimè Boemorũ discessionẽ tulit Cæsar: maluit tamen hoc ipsis cõcedere, quàm ut ij nequicquã aduersante se, iritatis animis discederent. *Legatio Boleslai ad Cæsarẽ.* Boleslaus ratus Cæsarẽ non satis auspicati belli iam pertæsum, simul quòd hyems instabat, faciliorẽ placidioremq; fore, legatos ad eum de pace misit. *Henrici Cæsaris arrogantia.* Edit ille pacis conditiones, ut Sbigneus in principatum suũ restituatur, & ut Poloni tributarij sint Romano imperatori. Duræ uidebantur nostris hæ conditiones, neq; existimabant principẽ eas accepturũ esse. Ibi Henricus Cæsar ambitiose admodũ & arroganter, ostendens legatis thesaurũ, quẽ ingentẽ habebat: Hic, inquit, Polonos perdomabit. Erat legationis princeps Scarbicus comes ex ea gente, quæ insigne habet lineas iunctas in modũ duorum trigonorũ æqualiũ, acutos angulos habentiũ, *Habdancorum familiæ origo.* quorũ bases sursum uersus pateant: uel, ut planius ac rudius dicam, in modum VV literæ geminæ maiusculæ. Is igitur Scarbicus stultã Cæsaris iactãtiam notans, annulo, quem digito gestabat, in thesaurũ proiecto: Aurum, inquit, adijciamus auro. Id scomma intellectũ Cæsar, gratias agẽdo elusit, Habdank, inquiẽs lingua Germanica, quod est, gratias ago. Inde familiæ id nomẽ mansit, ut Habdanci dicantur. Ex qua familia Michael comes Lubenẽse monasteriũ in maiore Polonia paulo pòst construxit atq; dotauit. Hæc eo libentius cõmemoramus, quòd ex hac familia fuit Ioãnes Choinius episcopus Cracouiensis, & Cancellarius Poloniæ, uir clarissimus, admirabili ingenio, excelso animo, maximo consilio, eruditione & iurisperitia non uulgari, rara celeritate ac dexteritate in rebus agendis præditus, in uictu cultuq; corporis elegans & moderatus, temporis parcissimus, constantia uerò, integritate & libertate in defendenda iusticia & iniustitia oppugnanda singulari: quib. rebus cũ potentes & factiosos quosdã offendisset, eorũ obtrectationibus minus gratiosus fuit apud multitudinẽ, quàm esse debuit. *Ioannes Choinius episcopus Cracouiensis, & Cancellarius Poloniæ.* Cæterùm regi Sigismundo, cuius iudiciũ diuinum erat, ita fuit charus, ut inuidi quidã & inimici, plus quàm filiũ eum diligi ab illo, dictitarent. Atq; is uiueret adhuc fortasse, si chariora sua cõmoda, quàm uirtutẽ & rempub. habuisset. Cæterùm ante octo annos immaturã mortẽ obijt, maximo nostro dolore. Etenim non in clientis, sed in alumni atq; filij loco nos dilexit, ac de ornamentis nostris sedulò cogitabat. Sed unde deflexímus, reuertamur. Reuersi ad Boleslaũ legati, mandata Cæsaris referunt. mirari ille cõfidentiam Cæsaris, & iniquitatẽ conditionũ, quasi uictor uictis leges imponeret, ac nõ dubia adhuc esset Martis alea. Itaq; quã non impetrabat pacẽ, ui & armis extorquere pergit, ac maioribus quàm prius dãnis & incõmodis hostẽ afficit, minus aptũ per se, abductis Boemorũ auxilijs, ad nostrorum insultus diurnos atq; nocturnos reprimendos: nec ullam ei dat lignãdi, pabulandi, cõmeatus petendi, atq; adeò è castris prodeũdi facultatem. His malis fatigati Germani, maioraq; metuentes, aliò transferre bellũ statuunt, ut loci mutatione & aura meliore, & pabulatione cõmeatuq; laxiore uterentur. Simul aũt elicere se nostros ad decernendũ de summa rei uniuersis copijs aliqua occasione posse sperabant. Soluta igitur Glogouiæ obsidione, ad interiora Poloniæ & Vuratislauiam urbem instructa acie contendunt. Inuadit à tergo, carpitq; extremos hostium Boleslaus, turbat ordines,

dines,impedit iter:nec sustineri nostrorum impetus à paucis poterat. uulnerabantur hostes hastis cominus, eminus sagittis: cum illi cōuersis signis ad præliū se expedirent,nostri diuersi refugiebant, rursusq́ꝫ ex interuallo, iter prosequentes adoriebant̄. Orabant principē nostri pleni fiduciæ, tota ut acie cum hoste dimicaret: satis sibi esse animorū, satis uiriū ad apertum certamen:defungi se cupere semel totius belli labore: indignū esse,uastari agros suos,expugnari arces et oppida se intuētibus. Quietos esse iubet Boleslaus,& ad omnia paratos:sibi curę fore, quid facto opus sit. Cæsar magno cum labore & cæde suorū,ægrè in conspectū Vuratislauiæ uenit. Est circum Vuratislauiā latè patens planicies: Boleslao locus uisus est peropportunus ad dimicationē pręlij, & nostris propter leuē armaturā & pernicitatē equorū, equitumq́ꝫ multitudinem, quàm hostibus,cōmodior. Itaqꝫ paucis milites cohortatus,adesse tempus,quod dudum flagitassent:meminissent pollicitationum suarū: cogitarent in eo prælio imperiū, salutem & libertatem patriæ uerti: uiri, & maioribus suis digni esse pergerent:uastatos agros,incensas uillas,capta oppida,in seruitutē redactos agricolas, ulciscerentur:gloriā deniqꝫ maiorum suorū, imperatore orbis terrarū deuicto,illustrarent. Deinde maiore,quàm aliâs, ui hostes à tergo & ab lateribus lacessit. Cōuertunt illi acies more solito,nostros repulsuri. Nō iam refugiebāt nostri:sed celeriter ad signa et ordines ita ut iussi erant,concurrētes,præter opinionē hostium,pugnandi copiā fecere. Prælium fermè exoriente sole initū,durauit usqꝫ ad meridiem. Et inclinabat quidem ad hostes uictoria:reprimebant̄ nostri equites graui illorū armatura, nec densas peditum phalanges perrumpere poterāt,sed quasi in murū incurrebant, maiore suo quàm hostiū detrimento:iamq́ꝫ audacius illi uicissim signa inferebant, nutabant Poloni: uerùm Boleslaus omnia sollicitè prouidens,ubicunqꝫ deteriori loco rem suorū esse animaduertebat,accurrebat, & hortando,orando, subsidiarias cohortes submittendo, instaurabat pugnam. Ad extremū cohortes aliquot Silesiorum,facto cuneo,ab aperto latere curriculo in hostiles acies inuehi iussit. Quod ubi factū est,celeriter inuadentibus nostris in auersos & inopinantes,perturbari cœpere hostiū ordines. Nostri alacriores,mutua significatiōe et clamore sese cohortati,instare utrinqꝫ trepidantib. nec spaciū colligendi sese dare. Acrius tamē adhuc à fronte nostrorū impetū sustinebant hostes:sed ubi suos à tergo cedere nostris urgētibus respexere,in fugam sese omnes conijciunt, in primisq́ꝫ Cęsar ipse,nequicquā reuocare fugientes conatus. Iamq́ꝫ nō in ancipiti dimicatione, sed in cæde fugientiū & impedientiū sese, nostri uersabant̄. Plurimi mortales interfecti sunt,permulti uiui in potestatē uenere: atqꝫ ij honestè & liberaliter iussu Boleslai habiti & asseruati sunt. Multi etiā ex nostris ceciderunt: lōgè plures (ut in nudis, aut certè leui armatura tectis euenire necesse erat) uulnerati sunt. Campus,ubi pugnatū erat,plenus cadauerū, acerbū & miserabile spectaculū exhibebat. Ac nostri quidem conquisiti & sepulti sunt. Germani uerò insepulti,canibus & uolucribus esca iacuere. Inde cū eò tanta uis canū conuenisset,ut difficilem transitū præberet paucis iter facientibus,Caninus cāpus à Polonis atqꝫ Germanis locus ille dictus est: & in hodiernum usqꝫ diem utraque lingua nomen hoc, is qui ibi est uicus, retinet.

Boleslai cohortatio.

Prælium Polonorum cū Germanis.

Boleslai de Hērico Cæsare uictoria.

Henrici Cæsaris fuga.

Caninus cāpus.

Abest autem uno à Vuratislauia milliario. H. Mutius longè diuersum ab hoc exitum, diuersamq́ item causam huius belli memoriæ prodidit. Sic enim is scribit: Post comitia illa Aquisgranen. sequẽti anno iterũ Francofordiæ cõueniunt principes & imperator, deliberantq́ de bello suscipiendo contra Polonos: qui tributũ imperatori debitũ dare recusabant, regemq́ sibi elegerant, ipsiq́ coronam imposuerant: qui tum imperatoris erat summus contemptus. Quare conscripto exercitu, in eos proficiscitur. Rex ante imperatoris aduentũ in castris est: pugnatur aliquoties multo utrorumq́ sanguine: ad extremũ uerò uicit imperator, milite Germano fretus, & potentia sua. Polonis igitur in fidem receptis, tributoq́ ueteri aucto propter belli expensas, reuertitur in patriã. Hactenus Mutius: neq cum Gallo illius temporis scriptore, neq cum ratione temporũ congruẽter. Neq enim tunc regem sibi crearunt Poloni: sed ante centũ annos creatum, paulo ante illud tempus habere desierũt. Sed nos cætera persequamur. Boleslaus tam insigni, tametsi non incruenta, uictoria triumphans, qꝫ hyems iam aderat, dimisit exercitum suum, auxiliares uerò Russos & Vngaros pro meritis remuneratus, in hybernia distribuit. Clarius uerò quàm antehac, ea uictoria Boleslai & Polonorum nomen apud Germanos factũ est. Itaq cũ Henricus Cæsar acceptã à Polonis apud Caninum campum cladem ulcisci insequenti æstate pararet, minus alacres militum animos ad eam expeditionẽ habuit: & res Italicæ præterea eum ab illa cogitatione auertebant. Verebatur autem, ne se in Italiam profecto, Poloni uicinam sibi Germaniã infestis armis inuaderent. Ad hæc sciebat, multos nobiles et egregios tribunos militum, centuriones, turmarũ & alarũ præfectos, quorum pręclara opera in illa Italica expeditione uti posset, captiuos à Polonis detineri. & pacem quidem cum Boleslao facere cupiebat: sed offerre eam ultrò, quam dudũ à se petitam negarat, turpe sibi ducebat. Tandem communes amicos subornauit, qui Boleslao persuaderent, ut ipse eam à Cęsare peteret: ac de uoluntate ipsius illi prolixè pollicerent. Vicit animum suum Boleslaus, ut ipse ad Cæsarem Babenbergam, oppidum id est Franconiæ, splendido apparatu & comitatu proficisceretur. Aduenięs comiter & honorificè acceptus est à Cæsare. Ibi multis inter se sermonibus habitis, & causis offensarum & inimicitiarum discussis atq sublatis, pacem inter se fecerunt ęquis conditionibus. Renouantur uetera primi Boleslai cum Ottone tertio Imperatore foedera, nouaq́ affinitate sempiterna amicitia inter ipsos principes & posteros ipsorum sancitur et stabilitur. Nam Boleslaus Henrici sororem Adleidam uxorem duxit, & filio suo Vuladislao impuberi adhuc Cristinã eiusdem Cæsaris filiam paruulã despondit: captiuos omnes Cæsari liberaliter remisit, & ab eo uicissim oppida capta superiore bello recepit: peractisq́ magna celebritate & summa omniũ lætícia nuptijs, datis & acceptis ultro citroq́ magnis munerib. aucto nobilibus Germanis, nouas nuptas deducẽtibus, comitatu, Boleslaus in Poloniã reuertit. Tametsi Radeuicus Phrysingensis in eo libro, quem de rebus gestis Friderici imperatoris scripsit, Gertrudim Leopoldi Marchionis Austriæ filiam, Henrici Cæsaris neptẽ, Vuladislao uxorem fuisse memorat. Post Germanicũ bellũ, quod dudum exposuimus, Boriuoius oblatam Suentopelci fratris interitu, & Ottonis atq

Boleslaus princeps ad Cæsarẽ profectus pacẽ petit.

Pax & affinitas inter Henricum quintum Cæsarem, & Boleslaũ Polonorũ principem.

Boemicũ bellũ, et Borouoij reductio.

atq; Vuladislai de Boemiæ principatu contentione, occasionẽ non prætermittendã sibi esse ratus, quin principatũ, unde à Suentopelco eiectus fuerat, repeteret, impetrat à Boleslao Polono auxilia: & confluentib. certatim ad eũ procerib. & equitibus, paruo negocio Pragam & Vissegradũ caput Boemiæ, in suã redegit potestatẽ. Sed euocatus à Cæsare ad cognitionẽ ac disceptationẽ causæ pariter cũ Vuladislao fratre, qui impar uirib. Cæsaris opẽ implorarat, in uincula coniectus est: Vuladislaus uerò Boemorũ princeps declaratus. Molestè aũt ferẽs Boriuoij circũscriptionẽ Boleslaus Polonorum princeps, motusq; Sobeslai fratris eius, qui apud se adhuc exulabat, precibus, insequẽti anno, cũ Henricus Cæsar Romã ad suscipiendũ diadema imperatoriũ profectus esset, in Boemos duxit exercitũ. Præmissis autẽ legatis, postulat à Vuladislao missionẽ Boriuoij, et ut se arbitro cõstitui de principatu inter fratres patiatur. Recusat Vuladislaus, et ad arcẽdã uim Boleslai sese cõparat. Itaq; desperata pacificatione noster Boemiæ oram eã quæ cis Albim est, ferro & incendijs uastauit: Boemumq; sua defendentẽ, cõmisso ad Cidlinã amnẽ prælio, profligatũ, in fugã uertit: et mox cũ magna præda & spolijs hostium, propter anni tempus in Poloniã sese recepit. Ad octauũ enim Idus Octobris præliũ factum erat. Hagecus Polonos uictos, & præda parta exutos, Sobeslaumq; humero saucium Boemia raptim excessisse scribit. Sed neq; Vuladislaus secundis rebus suis tam facile se ad reconciliandum sibi, reuocandumq; Sobeslaum fratrem adduci passus esset: neq; Boleslaus aduerso prælio debilitatus, Prussos & Pomeranos mox bello persecutus esset. Excurrerant ij prædabundi in Masouiã, uastatisq; raptim agris & pagis permultis, celeriter se cũ præda domũ recipiebãt. Præerat tunc Masouiæ Magnus comes, quem à Vuradislauiensi præfectura amotum fuisse, superius in Vuladislao exposuimus. Is tumultuaria manu facta, reuertentes barbaros persecutus, & prima luce inopinãtes, & post populationis laborẽ, largioresq; ex præda epulas altum dormientes adortus, ad internecionem omnẽ illã hostilem manum deleuit, nullo de suis desiderato. Hostes aũt sexcenti interfecti sunt, capti mille ducenti. Cæteri qui in proximas syluas effugerãt, sequentibus aliquot dieb. ab agrestibus excepti ac trucidati sunt. Quin à mulieribus quoq; duabus fraga legentib. unus captus, & reuinctis post tergũ manibus adductus esse memoratur. Atq; hæc uictoria de barbaris, Simoni episcopo Plocẽsi, pietate & sanctimonia uitæ uenerãdo seni refertur accepta, quòd is & animauerit nostros in hostẽ, & pugnãtibus ijs Dei opẽ implorare nõ cessauerit: Moysen populi Dei ducẽ imitatus, cuius precibus & extensione manuũ, magis quàm armis atq; uirib. Amalechitas profligatos esse, sacris Hebræorũ literis proditũ est. Nõ satis aũt pœnarũ Pomeranos atq; Prussos dedisse ratus Boleslaus, æstate sequẽti expeditionẽ in Pomeraniã suis indixit. cõuenit exercitus ad Crusuiciã. iamq; moueri castra debebãt: ecce clara die, inspectãte omni exercitu, apparuit in culmine basilicæ Crusuiciẽsis formosus iuuenis, cãdida ueste refulgẽs: cũctisq; stupentibus desilijt, & ante signa progressus est. Ibi uniuersus exercitus lætus, e uestigio motis castris, diuinitùs oblatum ducẽ sequitur, insignem uictoriam ex hoste barbaro sibi pollicens. Vbi ad Naclum Pomeranorum tunc urbem facile principem, natura loci manuq; munitam, uentum est,

Boriuoius à Cæsare captus.

IIII. ann. Boleslai expeditio in Boemiam.

Boleslai uictoria de Boemis.

Pomeranorum & Prussorum excursio in Masouiam.

Pomerani profligati à Magno comite.

Simon episcopus Plocensis pius.

In Pomeraniã expeditio Boleslai.

Naclum obsidetur.

iuuenis ille malū aureum, quod manu gestabat, aduersus oppidum proiecit, subitoq́ꝫ disparuit. Nostri alacres partim scalis admotis muros scandere, partim portas refringere summa ui cōtendūt: parumq́ꝫ abfuit, quin oppidū eo die caperet. Sed plenior et illustrior ipsis de perfido hoste uictoria debebatur. Oppidani prima oppugnatione perculsi, quindecim dierū inducias à Boleslao impetrāt, ea lege, ut ni sibi interea succursum esset, dederēt sese: circū suos dimittūt, qui de periculo urbis certiores eos faciāt, & auxiliū petant. Iam ingentes Pomeranorū & Prussorū copię conuenerant, ac de ratione belli gerēdi inter se cōsultabāt: fit fremitus totis castris ad primū nunciū Naclensium. Deinde inito cōsilio, respondent Naclensibus, in tempore se affuturos, opemq́ꝫ obsessis laturos. Quanquā aūt quadraginta, uel ut uult Dlugossus, quinquaginta milliū armatorū numerū excedebant, nō ausi tamen aperto Marte cum nostris, quorū uirtutē sępe experti erant, cōgredi, ex insidijs eos aggredi statuunt. Amotisq́ꝫ equis, ne eorum hinnitu proderent̄, & quo maiore fiducia, exæquato inter omnes periculo dimicarent, per syluas, quę à statiuis eorum ad Naclum usq́ꝫ pertinebant, silenti agmine iter faciunt, ut incautos & inopinātes nostros opprimerēt. Nec sanè inanis eorū conatus fuisset, si statim ex itinere castra Polonorū adorti essent. Dies erat Laurentio martyri sacra: nostri nihil de hostibus suspicati, et ꝙ inducię cū oppidanis adhuc durabāt, inermes diuinę rei uacabāt. & iam sacris peractis diuersi discedebāt, cū subitò conspicant̄ hostes, agmina è uicinis syluis explicantes. Conclamatur ad arma: tumultu ac trepidatione castra cōplentur. Perturbabat omnes non tam multitudo hostiū, quàm ꝙ in puncto tēporis omnia prouidenda & faciēda erant. Sed hostiū cunctatio nostris colligendi sese, arma capiendi, & ordines explicandi spaciū dedit. Nā posteaquā illi cōspectos se à nostris animaduertere, de prima spe deiecti, locū castris cęperunt, frontē & latera sudib. preustis & hastis transuersis in modū sepis munierunt. Boleslaus metu hostiū animaduerso, paucis pro tēpore milites cohortatus, in aciē educit. loco se cōtinebāt hostes: et difficilis atq́ꝫ periculosa nostris futura erat pugna, ꝙ et sepes quib. impeditus erat ad hostē aditus, conuellendi, & fossæ transeundæ, & densa illorū iacula sagittæq́ꝫ declinandę erant. Animaduertit fortè Boleslaus nuda esse terga hostiū, nec impeditū ea parte accessum. Itaq́ꝫ Scarbimiro magistro militię negociū dat, ut cū ipse hostē à fronte adortus in se cōuerterit, ille cū parte copiarū facto circuitu, à tergo in auersos impetū faciat. Quod ubi factū est, clamore cędeq́ꝫ à tergo orta, impellunt̄ ab extremis primi. Summa fit inter hostes trepidatio & cōfusio. perculsis instat etiā à frōte Boleslaus, perrumpit impedimenta. Hostes utrinq́ꝫ circumuenti, & uallo illo suo ac sepe impediti, fugā non explicabant. Itaq́ꝫ in medio maxima strage concisi sunt, ita ut cęsorum numerus ad uiginti septē millia peruenisse dicatur: lacubus etiam & paludibus multi hausti esse memorantur: capti fuere bis mille. Cadauera comportata, & humo, ne tetro odore aerem inficerent, operta, tumulum instar collis effecere: quem Dlugossus ad sua tempora extitisse scribit, monimentū tantę uictorię. Naclenses desperatis rebus suis, deditionē fecere, eorumq́ꝫ factū sex alia oppida secuta sunt. Quibus omnib. Boleslaus Suentopelcū, unum de procerib. & consiliarijs suis prefecit, de Gryphonū

Pomeranorum exercitus.

Pomeranorum castra expugnata.

Boleslai de Pomeranis et Prussis insignis uictoria.

Captiuorū numerus.

Naclum per deditionem receptū à Polonis.

siue Gryphiũ familia, hominẽ non tam opibus aut nataliũ splẽdore, quàm uirtute & sciẽtia rei militaris clarũ. Exarsit deinde rursus Boemicũ bellum, à Boleslao quietis & ocij impatiente conflatũ. Cuius prętextus fuit Sobeslai exulis restitutio. Reuocauerat quidẽ eũ Vuladislaus frater post Poloni cum bellũ, cuius dudũ fecimus mentionẽ, & in gratiã cũ eo redierat, Zatecensemq́ tractũ ipsi attribuerat, Suatauæ matris precibus & lachrymis uictus: & uim Boleslai, cui Cęsare absente impar erat, metuẽs. Verùm Sobeslaus aliquanto pòst, cũ non satis placatũ & beneuolũ fratris animũ erga se animaduerteret, & à Vascone primo & intimo cõsiliario incitari eũ in se, siue certo indicio, siue falsa ęmulorum delatione (ut refertę sunt ęmulationibus, suspicionibus, obtrectationib. & calumnijs aulæ principũ) didicisset, per insidias eũ interfecit: & fratrẽ ob id facinus iratũ fugiẽs, in itinere ab Ekenbergo Cęsareo arcis Donini prętecto dolo captus, in custodia asseruatus est. Vnde, cũ negligẽtius asseruaret̃, post unũ mensem elapsus, in Poloniã euasit. Huius ergo rogatu Boleslaus Polonorũ princeps, bellũ in Boemos iterũ suscepit. Præmisit aũt legatos ad Vuladislaum, postulans, ultrò ut cũ Sobeslao fratre in gratiã rediret, principatumq́ partiret̃: cui respondit Vuladislaus, Nõ eiectũ à se esse Sobeslaũ, neq; ulla iniuria affectũ: sed ipsum ingratũ & immemorẽ benignitatis suę, fidelissimũ consiliariũ suũ indignè interfecisse, & cõscientia sceleris profugisse. Exulare etiã apud se Sbigneũ Boleslai fratrẽ: eum si Boleslaus in partẽ principatus à patre attributum restituat, neq; se recusaturũ de Sobeslao. Boleslaus cũ nihil impetrasset, Boemiã cum infesto exercitu ingreditur, obuia quæq; uastat & exurit: nequicquã, ne id faceret, orante Sobeslao. Prodit obuiam cum suis copijs Vuladislaus, sua defensurus. Cibina amnis duos exercitus dirimebat, nõ tã altitudine aquarũ, quàm q̃ limosum solũ habet, uadatu difficilis. Dat optionẽ Boemo Polonus, ut uel ipse, permittẽte se, amnẽ traijciat, uel se trãsire patiat̃. Neutrum Boemus accepit. Fortè nubila dies & procellę tẽpestatesq́ ualidę prospectũ ademerãt: ibi Boleslaus paucis ad seruãda castra, & qui clamore atq; strepitu hostẽ à suspicione auerterẽt, relictis, reliquũ exercitũ secundũ amnẽ progressus aliquãtum silenti agmine traducit, haud ita lõgè ab eo loco, ubi Cibina in Albim influit. Cursuq; ad hostilia castra contendẽs, uacua ea reperit. Etenim Boemi, cũ trãsmisisse amnẽ Polonos persensissent, raptim abierant. Vastati deinde sunt à nostris ultra Cibinã agri: Closcũ oppidũ incensum, & in prędã datũ militibus. Deficiẽte porrò, quẽadmodũ scribit Dlugossus, cõmeatu, reduxit Boleslaus alio itinere exercitũ, neq; tamẽ populationes intermisit. Vbi ad syluas, quę Boemiã in modũ coronę ambiũt, peruentũ est, nocte intẽpesta clamor ab uno temerè ortus, tumultu ac trepidatione, quasi adessent hostes, castra cõpleuit. Verùm is tumultus statim, procurrẽte in mediũ Boleslao, qui tũc fortè uigilans in papilione suo precationi uacabat, sedatus est. Postero die ab exploratoribus cognitũ est, Boemos syluas insedisse. Itaq; re diuina facta, procuratoq́ sacris Christi mysterijs exercitu à sacerdotib. Boleslaus graui ac diserta oratione milites ad cauẽdas insidias, et ad refutandũ hostiũ impetũ, si quẽ in se reuertẽtes, locorũ opportunitate, non uiribus freti facerent, animauit. Primã & extremã aciẽ, ac latera quoq;, robore militũ cõmunit: in medio captiuos, impedimen-

Boemicum bellum.

Sobeslaus captus et elapsus.

Cibina fluuius.

Boemorum fuga.

Closcum exustum.

Boemi repressi à Polonis. pedimēta, ac infirmos milites collocat. Ita quadrato agmine progreditur. Et iam ferè ad exitum syluæ peruenerat, cum subitò hostes dato signo è latebris prosiliunt, et quàm tumultuosissimè undiq; in Polonos inuadūt. Sustinent nostri impetū inuadentium, saluis & integris ordinibus. In primis Boleslaus dux hostē, qui fortè ante alios pugnā ciebat, manu sua peremit. huic proximū Derslaus pocillator: horū exemplo incensus ardor cæterorum militū, Boemorū uim ea parte primùm repressit. Nec minore alacritate alijs quoq; locis nostri, nō iam sustinebant hostē, sed referre pedē cogebant: præsertim cum Boleslaum bene rem gerere intellexissent. Ibi signum dat receptui suis Vuladislaus: aderant enim unà cum Sbigneo. Nec nostri eos sese recipientes initiò persecuti sunt, ueriti ne in insidias præcipitarent. Vallis enim, densitate arborū obscura, & insidijs apta, in quā Boemi refugiebant, suspicionē nostris faciebat, ex cōposito simulari fugā. Verùm ubi ueram illā esse fugā cognouere, fugientes aliquousq; persecuti, extremos tamen nō paucos hostium partim ceperunt, partim trucidarūt: repetitaq; e uestigiò in Boemiā excursione, quemadmodū Dlugossus memoriæ prodidit, incolumes cū ingenti præda in Poloniā reuerterunt. Hagecus Closcum modò à Sobeslao incensum ac direptum hoc anno, qui fuit à Christo nato

1114 ann. 1114, memorat: nihil præterea. Magni per hæc tēpora fuere motus in Italia

Germaniæ motus. & Germania, quib. distentus Cæsar, ad res Boemicas animū aduertere nō potuit. Etenim Henricus Romā ueniens, Paschalē pontif. max. et aliquot

Paschalis pontifex cum Cardinalibus captus à Cæsare. purpuratos seu Cardinales, ut uocāt, sacerdotes cepit, et abductos in custodia habuit: cumq; hoc modo diadema imperatoriū, & alia quædā à pontifice extorsisset, diris ab eo deuotus est postea: quæ res plerosq; omnes Germanorum principes ab Henrico alienauit, ita ut intestino bello Germania

Saxones rebellant Henrico Cæsari. Saxonibus authorib. exagitaretur, & sacra iuxtà ac prophana uexarentur. Ipse uerò Henricus pulso Paschali, aliū Romanis inuitis dedit pontificem: eoq; celeriter extincto, aliū ei suffecit: cum Paschali mortuo Gelasius eius nominis secundus à purpuratorū sacerdotū collegio, ipso inconsulto, successor electus esset. Sequenti anno cum parari rursus in se à Polonis expe-

Boem. et Polo. principum cōuentus. ditionē Vuladislaus Boemus accepisset, fractus animo, de pace legationē ad Boleslaū mittit, Sobeslao fratri partē principatus, & obliuionē superiorum offensarū promittit: constitutoq; loco ac tempore, conueniunt princi-

Pax inter Boemos principes. pes apud Nyssam fluuiū: ibi pax inter fratres, et Ottonē Marchionē Morauiæ patruelē, quē Vuladislaus paulo antè è carcere dimiserat, authore Polono certis conditionibus atq; iureiurando utrinq; dato, redintegrata est: Sobeslao Gradecēsis tractus cū quinq; castellis in Boemia, in Morauia uerò Olomucensis, cuius domini Vdelricus & Litoldus, Conradi filij, per illud ipsum tempus extincti, & continuatis funeribus elati erant, à Vuladislao fratre cōcessus: datisq; & acceptis ultrò citroq; muneribus, & conuentu soluto, principes diuersi discessere. Nec tamen quieuit illo anno Boles-

Prussicū bellū. laus: uerùm hyberno tēpore cum expeditis copijs Prussiā ingressus, uicos, pagos, et oppida, longè lateq; extēta populatione, ferro et igni uastauit, & nusquā prodeūte ad dimicationē hoste magnā prædā abegit: captiuos, quorū ingens erat numerus, ad colendos agros in Polonia per diuersa loca distribuit. Extantq; etiamnum nonnulli pagi, qui ex eo tempore Prussorum

nomen

nomen retinent. Sbigneus reliquā spe, quam habebat in Boemorū & Pomeranorū armis, penitus abiecta, cū hos quidē debellatos à Boleslao accepisset, cū illis aūt pacē factā esse sciret, Cęsaris uerò affinitate potentiorē etiā Boleslaū esse iudicaret, fratris clementiā & misericordiā supplici legationē rursus tētat. Agnoscit ac deprecat culpā: fratris fidei atq; potestati totū sese permittit: orat ne inops egēsq; in exilio uitā finire cogat, ut paululùm quid sibi in patria præ manu detur, unde uitā sustentare posit: quicquid id fuerit, eo se contentum: & fratri, quē ipsi Deus et uirtus ipsius dominū constituisset, obsequentē semper fore. Emolliit fregitq; hæc legatio Boleslai animū, pronū suapte natura ad misericordiā: reuocatur Sbigneus, nequicquā reclamantib. proceribus. Veniens, nihil de fastu & uanitate sua remisit: sed quem legati supplicē ad pedes fratris prostraturū se esse polliciti fuerant, is cum tubis atq; tympanis incedēs, prȩferri sibi strictū gladiū de more principū iussit. Dissimulauit id quidē Boleslaus, & comē se fratri præbuit: sed tamen cœpit mox animū eius subire facti pœnitentia, q insanabile cernebat ingeniū Sbignei. Alebant eum igniculū in pectore Boleslai conceptū proceres, qui Sbigneo infensi erant, & multis uerbis atq; suspicionibus odium eius inflāmabant. Nunquā esse quieturū illum: eoq; reditū impetrasse, ut quē aperta ui frustra tentatis multis, tollere de medio nequiuisset, dolo circumueniret. Anteuerti oportere scelus eius, si sibi liberisq; suis Boleslaus consultū uellet. His dictis eò perpellunt principē mitissimū, ut de nece fratris quibusdā mandaret. Faciunt illi iussa: iurgio de industria aggressi Sbigneū, frustra implorantē fratris opem, interfecerunt. Quidā non interfectū, sed oculis orbatum esse, nec ita multo post animi dolore uita eum decessisse memorant. Vehementer quidē Boleslaum admissi facinoris; contaminatæq; una illa labe existimationis suę pœnituit: multisq; postea lachrymis, eleemosynis & laboribus peregrinationū ultro susceptarū id scelus eluit, quemadmodū inferius exponemus. Non multò aūt interiecto tempore, post patratum in Sbigneū facinus illud, Scarbimirū quoq; palatinū Cracouiensem cæpit: in carcerē cōpegit, excęcauit: senatu mouit, & abdicare se utroq; magistratu coegit: propterea q is elatus rebus secundis, & bellis aliquot suo ductu prosperè gestis, omnia sibi arrogaret, ac de principis laude uirtuteq; detraheret: eumq; propinquorū, necessariorū, et beneficiariorū suorū multitudine, & gratia populari fretus, contēneret, conuicijs & maledictis incesseret, & iam in apertā rebellionē euasurus esse uideret. Erat autem uir magni ingenij, lingua manuq; prōptus, & factiosus, Scarbimirus. Cuius aūt gentis fuerit, nō reperio. Atq; ex eo tēpore deinceps Castellano Cracouiensi, qui longè inferior fuerat, prior in senatu locus datus est. Hoc tēpore Maurus episcopus Cracouiensis, patria Romanus, mortuus, Radossum Polonū successorē accepit. Hoc etiā anno, qui fuit à Christo nato 1117, Boriuoius Boemus, Henrico imperatore ab Italica expeditione reuertēte, è custodia dimissus, Boleslai opera & arbitrio cū Vuladislao fratre recōciliatus est: partemq; principatus Boemici ab Albi fluuio ad meridiem uergentē, ut scribit Dlugossus, secundū Hagecum aūt septentrionalē, in ditionē accepit. Nec diu tamē firma fratrū gratia stetit, assentatoribus improbis, ut fit, alterum alteri suspectū & inuisum reddentibus. Itaq; non multo

Sbigneus fratris misericordiam implorat & impetrat.

Sbignei fastus.

Sbignei cædes.

Scarbimirus Palatinus Cracouiensis excæcatus & magistratu motus propter arrogantiam.

Castellanus Cracouiensis Palatino prælatus.

Radossus episcopus Cracouiensis.

1117 ann.

Boriuoius Boemus exul restitutus, et rursum profugus.

post Boriuoius à Vuladislao sibi metuens, solum uertit: & ad Polonos primùm, inde mox ad Vngaros se cōtulit, ibiq; diē uitæ clausit extremū. Per hęc tēpora memorat Bonfinius, Stephanū regē Vngarorum, qui aliquanto ante Colomanno patri mortuo successerat, exercitū in Poloniā immisisse, propterea q Poloni ipsi patriq; ipsius sæpe iniurij fuissent, & latrociniis atq; incēdijs fines Vngarię uiolassent: eumq; exercitum longè lateq; grassatum, cuncta ferro & igni uastasse, & abacta ingenti prę da domum rediisse. Cuius rei prę ter Bonfiniū nemo facit mentionē. Cum Boemis quidē ac duce eorum Vuladislao Stephanū fortuito prę lio cōmissum esse, quod idem Bonfinius subiungit, Hagecus quoq; ac Dlugossus noster prodidere, euētu tamen diuerso. Sequenti anno Boleslaus pacatis domi rebus, statuerat Prussos & Pomeranos, fractos iā atq; debellatos magna ex parte, ad extremū perdomare. Verùm imbres anni illius perpetui, & ingens aquarū uis atq; inundatio, quę neq; seri agros, neq; meti passa est: neque id in Polonia modò, sed in uicinis quoq; regionibus, quiescere eū coegere. Præcesserat aūt eos imbres tale prodigium, q cœlum totas tres horas post occasum solis ardere uisum est. Per quod tempus Martinus archiepiscopus Gnesnensis, uenerādus senex, mortuus, successorē sacri collegij suffragijs accepit Iacobū Znenensem municipē. Venit hoc anno in Poloniā Iaroslaus Vuladimiriensium dux, Sbislauę reginę frater, Vulodimiri patrui, qui Kiouiensem principatū post mortē Stopolci fratris occuparat, insidias fugiēs. Acceptus à Boleslao comiter et humanè, quadriennio cū eo mansit, dū Prussico & Pomeranico bello Boleslaus defungitur: quod quidē sequenti anno persecutus est, sedatis uentis atq; tempestatibus, quæ post imbres superioris anni coorte, uehemētes ac diuturnę fuere. Extremam aūt uastitatem timentes Prussi & Pomerani, iuuentutē omnem, opificumq; et agrestiū multudinem armarunt, & Boleslao cum exercitu aduenienti occurrerunt, ultimā prę lij fortunā tentaturi, & uiā ipsi ad interiora ditionum suarū corporibus suis prę clusuri. Nec noster cunctatus est, quin mox cum hoste, quāuis numerosiore, manus cōsereret. Pugnatū à primis est marte dubio: ibi enim robur omne exercitus sui hostes collocarāt. Vbi cedere ij loco cœpere, immittit Boleslaus perculsis nouas aliquot cohortes, quæ mox totā aciē conuertēre. Primis enim partim cæsis, partim perturbatis, reliqua multitudo imbellis in fugā effusa est. Parci iussit Boleslaus fugientibus, ne regio cultoribus prorsus uacua redderet. Itaq; multo plures capti, quàm cæsi: reliqui flore omni iuuētutis amisso, cū oppidis & munitionibus, & rebus suis omnibus Boleslao sese dedidere. Restabat Suentopelcus Nacli præfectus, cuius mentionē superius fecimus: qui dominādi cupiditate ductus, minus erat dicto audiēs Boleslao, & cū Pomeranis hostibus Polonorū societatem iniuerat. Hic perfidię suę sibi conscius cum ueniā desperaret, obstinatius in rebellione permanebat, Naclumq; armis, propugnaculis, et cōmeatu bene munierat. Motis igitur castris Boleslaus Naclū obsidere cœpit, ad sextum Idus Septemb. Tentabat principis animū Suētopelcus per internuncios, culpā deprecabatur, pecuniā & obsides pollicebatur. Sed surda hæc aure Boleslaus accipiebat, eo q pessimi exempli facinus nolebat impunitū relinquere: & uulnere, sagittę iactu, è mœnibus accepto iritatus erat. Sed cū

Vngarorū excursio in Poloniam.

1119 ann.

Inundatio aquarum et tempestates.

Iacobus archiepiscopus Gnesnensis.

Iaroslaus Russorum dux ad Polonos confugit cum uxore & liberis.

Pomeranicum bellum.

Boleslai uictoria.

Suentopelcus rebellis Boleslao.

paratio-

paratiores quàm initiò crediderat, ad perferendam obsidionem hostes, oppugnationẽ aũt oppidi, eo præsertim anni tempore, perdifficilem esse animaduerteret: fremeret uerò exercitus, ne hyberno quidẽ tempore militiæ uacationẽ sibi cõcedi, nec solũ cum hostibus, uerùm etiã cum frigore, procellis, & niuibus se cõflictari: tandẽ negatam diu ueniã dat Suentopelco & Naclensibus: pecuniã & obsides imperat: fuitq; inter obsides Suentopelci filius. His peractis, dimittit Boleslaus exercitũ circa Calend. Ianuarij. Verùm ęstate proxima, noua Suentopelci et Naclensiũ defectione permotus, non iam cum totis Polonię uiribus, sed cũ euocatis haud ita multis raptim in Pomeraniã contẽdit. Iam enim domiti plerique omnes reliqui Pomerani erãt, neq; cũ Suentopelco sentiebãt. Aduenies Vissegradũ, arcẽ et oppidũ; quod à Suẽtopelci pręsidio tenebãt, sextodecimo die expugnat & capit: & octo dies ibi, ut ęgrotos & saucios reficeret, cõmoratus, ad Naclũ duxit. In itinere quędã oppida primo impetu cępit. Naclũ post superioris anni obsidionẽ melius etiã munitum, & cõmeatu refertũ erat, et Suentopelci pręsentia & industria magnũ momentũ oppidanis ad resistendũ principi afferebat. Itaq; plus ibi negocij, quàm putarat, reperit Boleslaus: eoq; maiore studio & conatu ad expugnationẽ eius cœpit intendere. Turres oppidi mœnibus altiores excitauit, expletisq; fossis ad oppidũ admouit, defensoresq; mœnium balistis, catapultis, & scorpionibus è propugnaculis summouebat. Nec segnius oppidani uim nostrorũ sustinebãt, & uel de superiob. locis saxis, aqua, & pice feruenti eos qui propius successerãt, propellebãt: uel apertis portis in eos, operibus & materię cõportandę intẽtos, erũpebant. Et quidẽ nõ sine magno operępretio. Obseruata enim nostrorũ negligentia, & uenti opportunitate, cõiectaq; magna ui sarmentorũ, butyri, picis, laridi & olei, ter turres nostrorũ exusserunt: cũ Boleslaus prioribus conflagratis, maxima celeritate nouas subinde excitaret. Quartę tamen acerrimè defensę ab incendio, & maiore militũ cõtentione promotę, nequicquã prohibẽtibus hostibus, mœnibus adhæsere. Inde nostri cominus hastis atque gladijs rẽ gerentes, oppidanos è propugnaculis deiecere, & ipsi in oppidũ transcẽdere cœpere. Obstinatè tamẽ hostes ad eum locũ cõglobati resistebãt, neq; cõsistere nostros in mœnibus patiebant. Pacẽ deinde à Boleslao postulant, ut excedere ipsis oppido et facultates suas omnes efferre liceret. Vbi id negatũ est, inducias aliquot dierũ petunt: cum ne eæ quidẽ concederentur, tandẽ desperatis rebus, uitã modò pacti, oppidũ & Suentopelcum ducẽ dedunt: quẽ Boleslaus mox perpetuo carceri mancipauit. Naclo recepto, cuncta Pomerania, ut uult Dlugossus, in potestatẽ Polonorũ uenit: religionemq; Christianã bis antè susceptã, & bis rursus repudiatam, cũ Varcislao duce, tunc demũ authore Boleslao Polonorum principe, sicut ab Alberto Crantio memorię proditum est, tertiùm recepit, & hucusq; retinet. Boleslaus pacata omni Pomerania, dimissoq; exercitu reuersus in Poloniã, sequenti anno nuptias Vuladislao filio, cum Cristina Henrici Imperatoris filia, qui tunc demũ ambo puberes facti erãt, maximo apparatu fecit, quib. Stephanus rex Vngarię, Boleslai gener, cũ magno procerũ Vngarorũ comitatu, & Russorum quidam duces interfuere. Interfuit & Boriuoius Boemus: itemq; Iaroslaus Vuladimiriensiũ dux, affinis Boleslai, uterq; fuga sa-

Suentopelci deditio, & noua rebellio.

Vissegradũ captum.

Naclum oppugnatum & captum.

Machinæ incensæ à Naclensibus.

Suentopelcus in carcere perijt.

Pomerania citerior subacta à Polonis, & Christiana facta.

Vuladislai ducis Polo. cum Cristina Henrici imperatoris filia nuptiæ.

lutem sibi quærens, quemadmodum paulo antè memorauimus. Exactò aūt post eas nuptias anno, Adleida Boleslai uxor, post decē annorum sterilitatem, filiū Cazimirum peperit. Eodē quoq; anno Volodor Præmislienſium dux, cum sępe latrocinantiū in morē prędas è Polonia ageret, nec desisteret, admonitus à nostris apud Vyssokie profligatus, captus, & ad Boleslaum adductus, uicies mille pondo, siue marcis argēti sese redemit. Fuit etiam eodē anno magna caritas annonę, arefactis segetibus perpetuo trium mensiū uernorū æstu & siccitate. Insequenti anno Vuladislaus Boemorū et Sobeslaus Morauorū duces, fratres germani, ad iurgia, testatasq; rursus uenere inimicitias, cùm propter alias causas, tū propter Boriuoiū tertium fratrē exulem. Quinetiā coactis utrinq; copijs præliū inter se cōmisere. In quo uictus Sobeslaus, ad Cæsarē: atq; inde, cum nihil æqui ibi impetraret, ad Boleslaum in Poloniā rursus confugit. Et comiter quidē eum tunc Boleslaus accepit, & consolatus est: sed auxiliū tamen distulit, propter Russicā expeditionē, quam Iaroslai affinis sui exulis causa susceperat. Quam cū prosequeret̄, coniunxit se cum eo apud Pręmisliā Colomannus dux, Stephani Vngarorū regis frater, qui & ipse cum non contēnendis copijs, reducendi Iaroslai causa ueniebat: itemq; Volodor et Basilius Pręmisliensium duces, et Vuladimirus alterius cuiusdā Volodori filius. Itaq; cōmunibus armis et cōsilijs à Polonis, Vngaris, & Russis illud bellū gerebat̄. Breuiq; Belzum, Ciruenum & Vuladimiria arces, & quędam alię ignobiles munitiones uel expugnatę, uel deditę, in potestatē Iaroslai uenere. Inde ad Kiouiā Russorū metropolim itum est. Præcedebat aūt Iaroslaus exercitū, cum septē millibus equitum ab Vngaris & Polonis attributorū. Qui ubi Kiouię propinquauit, obuiū habuit ex urbe hostilē exercitum pedestrē, cum quo conserta pugna superior esse uidebat̄: sed summisere suis oppidani subsidiū: itaq; instauratū est præliū: Iaroslaus dum inter primos pugnā ciet, confosso ab hostibus equo, in terrā excussus est. Acre circa eum certamē fit, hinc Kiouiensibus opprimere, inde Polonis & Vngaris eripere eum satagentibus. Cedunt tandē Russi, & in urbē se recipiunt. Iaroslaus saucius relatus, paucis dieb. mortuus est. Nihilo tamē minus Vngarus & Polonus Kiouiā obsidere pergunt. Sed nō multo pòst re infecta discessere, pace data Kiouiēsibus: orantibus Russis, qui in castris nostrorū militabant, & Andrea præfecto arcis Kiouiensis. Nam princeps ipse Vuladimirus iam inde ab initio in ulteriorē Russiā se receperat, neq; mœnibus neq; fidei Kiouiensium sese credens. Aliquanto aliter hęc Vngarorum habent historiæ. Bezen eæ uocant principē, cui hæc opera à Stephano rege, qui nullū fratrē habuerit, nauata sit: nec ullā in ea nostrorū expeditione mentionē faciunt. Suos, occiso (quēadmodū & nos exposuimus) eo qui reducebat̄, murmure ac tumultu contra regem concitato, q magna strage primo illo pręlio fusi essent, & cū periculo expugnare metropolim Russorū iuberent̄, conuersis subitò signis, nec ulla re cum hoste cōstituta, in Vngariā reuertisse memorāt. Poloniam quoq; iterū ab eodem rege per legatos uexatā uastatamq; narrant. Quod nobis non admodū fit uerisimile, propterea q necessitudo & affinitas Stephani cum Boleslao, nihil hostile de ipsis inter ipsos opinari sinit. Et ut fuerit tam ferus, & immemor non solū humanitatis, uerùm etiā necessitudinū

Stepha-

1122 ann. *Cazimirus filius Boleslao natus.* *Volodor Præmisliensiū dux captus, ac dimissus.* *Annonæ caritas.* *Sobeslai Boemi fuga in Poloniam.* *Russicū bellū.* *Belzum. Ciruenum. Vuladimiria dedita.* *Iaroslaus Russus interfectus.* *Russis pax data.*

Stephanus, quàm fuisse fertur: Boleslaus quidē noster tam ignauus & patiens non fuit, ut impunè sua uexari pateret̄, præsertim cum alijs bellis tunc non distineretur: ita ut sequenti anno, qui fuit post Christum 1124, nouā in Danos expeditionē susceperit. Est aūt Dania, siue Dacia (nam & ita appellatur) ea regio, quæ Chersonesum Cimbricā, & adiacentes in sinu Baltheo seu Venedico insulas, ultra mare uerò magnā partē alterius Chersonesi maximę, & ueteribus Cosmographis incognitę, quę ad Moschiā siue Moschouiā angustis faucibus cōtinēti iuncta est, complectit̄: nam reliquum eiusdē Chersonesi, Suetiam & Noruegiā, duo ampla regna continet, illustrata nuper Olai Gothi, archiepiscopi Vpsalensis (quē nos Romę nuper, cū legatione apud Paulū tertium pontif. max. Sigismundi senioris regis nomine fungeremur, cognouimus) descriptione: à quo etiā Gothicam historiā fratris eius Ioannis, qui & ipse Vpsalensis archiepiscopus, post diuturnū exilium Romę mortuus est, expectamus. Sed ad institutū reuertamur. Causa uerò expeditionis Danicę Boleslao fuit, Petrus, clara & illustri apud Danos ortus familia: qui cū se iuuenis in aulā Boleslai, quæ tunc longè florebat apud exteros gloria rei bellicæ, contulisset, magna ingenij dexteritate, industria, uirtute, officio & suauitate morū, adhęc cōmendatione regis Danorū, citò se in gratiam & amicitiā Boleslai insinuauit, ita ut postea multis magnisq; possessionib. & in primis comitatu Scrinnēsi, & uxore illustri è genere ducum Rusię, quę Sbislauā priorē Boleslai coniugē cognatione attingebat, ab eo cohonestaret̄. Perdidicerat aūt linguam Polonicā, & ita se ad mores Polonorū accōmodabat, ut nemo tāta illa bona externo homini inuideret. Pater uerò eius Guilelmus, cui Suētoslao nomē nostri dedere, facilè princeps erat procerū Danię, et plurimū ualebat gratia apud Henricū regē Danorum, prefectus ab eo maximis quibusq; regni negocijs. Cum aūt regem Abelus frater occidisset, regnumq; inuasisset, habebat in potestate sua thesaurū regium ingentē pater Petri. Certiorē is filiū facit rerum Danicarū: admonet, ut cū aliquanto pręsidio militū ueniēs, thesaurū illū auferat, potius quàm ut is ad manus crudelissimi parricidę, et inuisi omnib. suis tyrāni perueniat. Refert ea de re ad Boleslaū principē Petrus. Pollicet̄ is nō grauatim opē suā, cùm ut homini de se bene merenti gratificaretur, tū q̄ ea expeditione et opes Polonię augere, & nominis sui gloriā trās mare etiā, & ad extremos Septētriones proferre & propagare cupiebat. Itaq; classe apud Gdanū Pomeranię maritimū oppidū, ad transportādum exercitū instructa, distributoq; in milites donatiuo, cū primùm per anni tēpus rectè potuit, naues cōscēdit: & cōmoda tēpestate usus, improuisus in primo litore Danię, ad q̄d classis appulerat, nemine prohibente copias exposuit: dimissisq; circū proceres et nobiliores Danos nuncijs, per familiares & ministros Petri ac patris eius, omniū Danorū uoluntates facile sibi adiūxit: cū profiteret̄ se ulciscēdi parricidę tyrāni, & uindicādę libertatis Danorū causa aduenisse. Tyrānus desertus à suis, profugit. Boleslaus facilè potitus omni Dania, munitiones Danis reddidit: regē eos, quē uelint, creare sibi iussit. Confectis & cōstitutis rebus omnib. thesaurū et oēm Petri cognationē secū auexit: & secunda nauigatione usus, paucis dieb. in Poloniā reuersus est. Fertur aūt successu tēporis hic Petrus 77. tēpla diuersis in locis in Polonia de secto lapide

1124 ann.

Daniæ descriptio.

Olaus & Ioannes Magni, fratres, Archiepiscopi Vpsalenses.

Petrus Duninus.

In Daniam Boleslai expeditio, & successus eius.

Petri Dunini opera.

extruxisse ac dotasse, quorum plęraque adhuc extāt: itemque duo monasteria, ijs qui se Pręmonstratenses uocant, qui tunc primùm extiterũt: alterũ quidem puellis in Vuladislauiẽsi diœcesi, in Chalino pago, quod postea Strelnũ trastulit: alterũ uerò uiris, in suburbanis Vuratislauiẽsibus, titulo sancti Vincẽtij, quod Vuratislauiẽses nostra memoria prætextu metus Turcarũ demoliti sunt. Florẽt adhuc in Polonia huius ipsius Petri posteri, cygno in rubro scuto insigni utẽtes, indeque Labenciorũ nomẽ habet ea familia. Interim dũ Boleslaus Danicã expeditionẽ obit, Volodor Præmisliensiũ dux, cum abesse eũ cõperisset, immemor fœderũ & iurisiurandi, quod Boleslao Kiouiæ dederat, misso Volodimiro filio cũ exercitu, uicinã sibi Poloniam pręsidio uacuã, cędibus & incẽdijs uastauit, usque ad Biezzũ oppidũ, ingentemque pecudũ iumentorum & hominũ prędã abegit. Itaque reuersus à Danica expeditione Boleslaus, & hyeme illa quieti militũ data, insequẽti ęstate bellũ Volodoro fecit. Adueniẽti occurrit impigrè Volodor, cũ non cõtemnendis suorũ copijs, & aliorũ Russorum principum auxilijs, uastitatẽ suarũ ditionum prohibiturus. Cui fecit mox Boleslaus pugnandi copiam, nec ille detrectauit. conserunt manus: sed uix primum nostrorũ impetum Rusii sustinuere: mox in fugã acti, nequicquã reuocante Volodoro, diuersi dilapsi sunt: castra fugientiũ à nostris direpta. Cecidere de Rusis in eo pręlio & in fuga multi fortes & insignes uiri: inter quos pręstabãt, Nauorotnicus et Sazithnicus. Dux Volodor Haliciã fugit, ibi uires reparaturus. Post uictoriã Boleslaus liberius hostiles regiones diuexauit ac depopulatus est, uicemque Rusis cũ fœnore reddidit: citoque deduxit exercitum, nulla munitionum expugnatione tentata propter urgentem hyemem, quæ sæuissima ac diuturna eo anno fuit. Cracouia urbs eo anno penitus conflagrauit: incertũ, fortuito ne incẽdio, an à Boemis clàm subornato, propter receptũ Sobeslaũ exulẽ: cui Boemiã eodẽ anno repetenti (propterea quod Vuladislaum fratrẽ rerum Boemicarũ tunc potientẽ, periculose ęgrotare acceperat) Boleslaus pecuniã et milites liberaliter suppeditauit. Et redintegrata quidem pax est inter fratres, Suatana matre interueniẽte. Verùm paucis illis dieb. Vuladislaus extremũ clausit diẽ: eique Sobeslaus in principatu, procerũ & populi fauore successit. Quod molestè ferens Otto Marchio Morauię, cũ ipse Sobeslai uiribus impar esset, Lotharij Cęsaris, qui Hẽrico quinto paulo antè uita defuncto successor designatus erat, opem implorauit. Ac dedit quidẽ Lotharius Saxonibus suis negociũ insequẽti anno, ut eũ in Boemorum principatũ inducerent: uerùm is exercitus apud Chlumeciũ oppidum Boemię, à Sobeslao profligatus est. Vbi Otto etiã cecidit: Sobeslaus uerò cum Cæsare, cui grauius tunc à Conrado Sueuorũ duce, Henrici defuncti sororis filio, & ipso ad imperiũ adspirãte, bellũ imminebat, in gratiã redijt, & impotẽtius dominari Boemis cœpit. Fratrũ enim filios, & proceres nõnullos in carcerẽ cõiecit. Hoc ipso aũt anno Volodor Russorũ Pręmisliẽsium dux, in medio belli apparatu uita decessit. Verùm filij eius Volodimirus & Rocislaus, exercitũ à patre cogi cœptum, nihilo minus ad uastãdos Polonorum fines immiserũt: sed is pauculis pagis ad Vislocam flumẽ exustis, citò se domum recepit: non plus habens animorũ, quàm sui duces, qui ad eam expeditionẽ profecti non erant. Quieuit à bellis eo anno & consequenti-

Præmonstratẽses monachi.

Vuratislauienses monasteriũ S. Vincentij demoliti.

Labencia familia.

Rusicũ bellũ.

Biezz oppidũ.

Rusi uicti à Polonis.

Cracouia conflagrauit.

Sobeslaus Boe. princeps.

Lotharius Cæsar.

1126 ann.

Saxones profligati à Boemis

Sobeslai crudelitas.

Russorum excursio in Poloniam.

quentibus aliquot Boleslaus princeps, cum plereq; omnes finitimę gentes partim externis alijs, partim ciuilibus bellis distinerentur. Etenim Stephanus Vngarorũ rex cũ Grecis & affine suo Constantinopolitano imperatore bellum gerebat. Apud Russos Volodimirus et Rocislaus Volodori ducis filij belligerantes inter se, uires eius gẽtis distrahebãt. Ne apud Boemos quidẽ quietæ res erant, quemadmodũ dudũ memorauimus. In Germania uerò & Italia Conradus Sueuus cũ fratre Friderico contra Lothariũ Cæsarem arma sumpserat, donec uicti ab eo, Bernardi Clareuallensis Abbatis, doctrina, pietate & sanctimonia uitę clari, opera ipsi recõciliati sunt. Rogerius aũt Normannus, Innocentio eius nominis secundo pontifice max. Roma pulso, utriusq; Sicilię regis titulũ primus usurpauit. Quietem igitur nactus Boleslaus, ad religionẽ cultumq; diuinũ animũ adiecit. Nam basilicã Cracouiensem, humilẽ etiamtum & neglectã, in augustiorẽ formam redegit, excitatis altius muris eius, ac duabus turribus ad latera adiunctis: supellectilẽ quoq; eius ueste preciosa auroq; & argento facto maiorẽ in modũ auxit. Quin et collegium sacerdotũ siue canonicorũ eius basilicę, uiginti ad ueterẽ numerum adiectis, amplificauit, eisq; certos pagos & possesiones ipse, Radossus uerò episcopus decimas attribuit: permisit autem pius princeps episcopo ius omne conferendi ea sacerdotia, ipsius arbitratu. Auctus est deinde filio sui nominis Boleslaus: cui quidẽ postea Crispo, à capillorũ figura, cognomentũ fuit. Anno Christi 1128 memorat Dlugossus, Boleslaũ filio suo filiã regis Daniæ cum ampla dote uxorẽ accepisse. Sed quinam is filius fuerit, ille nõ meminit, nec nos cõijcere possumus. Nam Vuladislaus quidẽ natu maximus è Sbislaua susceptus, habebat Cristinam uxorẽ superstitem. Cazimirus aũt uix septimũ tunc annum attigerat. Saxo quidẽ Danicę historię scriptor, quẽ sequitur Albertus Crantius, memorię prodidit, Boleslaũ Polonorum principẽ Magno Nicolai regis Danorum filio, filiã suam per internuncios desponsam in matrimoniũ collocasse, eamq; cum exercitu et classe instructa in Pomeraniã deduxisse: eòdẽ Nicolaũ regem & ipsum naualibus copijs instructũ, occurrisse: coniunctisq; copijs Iulinũ urbem insignẽ & uetustam eos expugnasse, & Varcislao duci Pomeranorũ cõmuni hosti pacẽ petenti dedisse: inde Nicolaũ sponsam filij secum deduxisse. In Daniã uerò expeditionis Boleslai neuter facit mentionẽ. Post hęc Boleslaus, quãuis magnis in ornatũ templorũ, & in alimenta sacerdotum atq; egenorũ impendijs atq; donationibus, iugiq; precatiõe & lachrymis, & aspero tenuiq; uictu & cultu corporis, cilicio pro ueste utens, & cinere sese aspergens, ęgrotorumq; mendicorũ pedes subinde manib. suis abluẽs, admissum in Sbigneum fratrem facinus sedulò expiaret, cum alijs satisfaceret, tamen ipse sibi non satisfaciebat, nisi & laborem longę molestæq; peregrinationis adijceret. Itaq; solẽne Christianis quadraginta dierũ ieiunium, pane tantum & aqua gustandis, cilicium indutus cum exegisset, paucis sacerdotibus & alijs pijs hominibus comitatus, ad Ægidij tutelaris diui sui sepulchrum, peregrinationem priuati habitu suscepit, atq; id iter magna ex parte nudis pedibus confecit, nullum templum, nullum monasterium, nullum egentium domicilium, neminem deniq; sacerdotẽ aut mendicum prę teriens, quin liberalitatis & munificentiæ quippiam in eum depromeret. Quinde-

Vngari regis cum imperatore Cõstant. bellum.

Russorum ducum intestinũ dissidium.

Conradi Sueui bellum contra Cæsarẽ Lotharium.

Siciliæ utriusq; primus rex Rogerius.

Cracouiẽsis basilica à Boleslao exornata.

Canonicatus uiginti Cracouiæ additi à Boleslao.

Boleslaus Crispus natus.

1128 ann.

Danorũ regis affinitas cum Boleslao.

Sax. li. 13. Dan. Crant. lib. 3. ca. 29. Vandal.

Iulinum Pomeraniæ expugnatum.

Boleslaus pœnas de se ipse sumit interfecti fratris.

Peregrinatio Boleslai in Narbonensem prouinciam.

Quindecim dies apud diui sepulchrũ ieiunijs & supplicationibus uacans, cõmoratus, cũ in Poloniã reuertisset, & reliquum illius anni tempus quieti dedisset, uere proximo in Vngariã ad diui Stephani sepulchrũ alterã peregrinationẽ instituit: eaq́ꝫ religiose & pedestri itẽ itinere obita, & quidẽ nõ sine molestia, propterea ꝙ splendidè & honorificè contra animi sui sententiam, à Stephano rege, genero suo, et à primoribus Vngaris acciperetur ac deduceretur. Gnesnam etiam adijt, ad diui Adalberti reliquias, paulo antè Iacobi Archiepiscopi opera in propatulũ prolatas è latebris, in quibus diu post captũ & uastatũ à Boemis, exulante Cazimiro rege, id oppidũ, paucis conscijs delituerant: & octoginta pondo auri et multas gẽmas in urnã diui contulit. His peractis, non ita multo pòst Cazimirum filiũ immatura morte defunctũ amisit. uerùm eum mœrorẽ uiri, mox uxor alio filio edito mitigauit, cui Miezislao nomen inditũ: senisq́ꝫ cognomen postea puero, propter grauitatẽ morum & prudentiã, additũ est. Alium item sequenti anno enixa est, qui aui materni & auunculi Cęsarum nomine, Henricus appellatus est. Quo quidẽ anno Boleslaus expeditionẽ in Vngariã fecit, ut nepotes suos, quẽadmodũ Dlugossus memorat, Stephani regis filios, exules cũ matre reduceret. Nam obierat Stephanus rex anno superiori, & Vngari Belam cæcum, quem Colomannus rex patruus unà cũ Almo patre excæcauerat, regem sibi, præteritis Stephani liberis, creauerant. Ii ergo paterno regno frustrati, & uitę præterea suæ à nouo rege, quamuis propinquo, metuentes, in Poloniã ad Boleslaũ auum confugerant. Motus eorum precibus & calamitate Boleslaus, cum ualido exercitu, & euocatis ex fœdere Russorum auxilijs, in Vngariã cõtendit. Occurrit ei in Scepusiensi territorio, cum magnis Vngarorũ et Austriorũ copijs, Albertus, Marchio superioris Pannoniæ, siue Austriæ, cum quo soror Belæ regis nupta erat. Committitur durũ prælium. Tandem uirtute & constantia nostrorũ, ac ducis solerti diligentia, in fugam agunt aduersarij: nec longius eos fugientes nostri persecuti sunt. ita enim à principe præceptũ erat. Duxit deinde ad Budam metropolim Boleslaus: sed in itinere certior fit, Sobeslaũ Boemũ in gratiã Vngarorũ, excursionẽ in Poloniã fecisse, & Vuratislauiensem tractum ferro et igni uastare. Aduocato castrensi consilio, consulitur in mediũ, quid facto opus sit: uicitq́ꝫ ea sententia, quæ propria defendẽda potius, quàm aliena appetẽda esse cẽsebat. Itaq́ꝫ intermisso in pręsens Vngarico bello, Boleslaus magnis itinerib. aduersus Boemũ sua inuadentẽ rectà per Morauiã contendit. Verùm Boemus cognito Boleslai aduentu, domũ se cũ præda raptim recepit: nec anni tẽpus spaciũ nostris dabat, ingratũ & perfidũ hostẽ ulciscendi. Quocirca dimisit tunc exercitũ Boleslaus. Cæterùm æstate quę cõsecuta est, parantẽ eũ in Boemos arma, magnis precibus expugnãt exules Vngari, qui ad Stephani liberorũ partes multi indies perfugiebãt, ut cœptã potius in Vngariã expeditionẽ prosequereẽt. Itaq́ꝫ Vuratislauiensi conuẽtu & comitatu omni pręsidio ad tutandos fines suos aduersus uim Boemorũ relicto, cum reliquis copijs et auxiliaribus Rusśis Vngariam ingreditur, & nemine magnopere resistente, atq́ꝫ adeò cõpluribus Vngaris cum eo se cõiungentibus, ad Vissegradũ, quò Bela se receperat, contendit. Interim cognoscit, Boemos maiore ui Silesiã rursus, cedentibus suis, qui relicti

In Vngariam.

Gnesnam.

S. Adalberti reliquiæ è latebris erutæ.

Donarium Boleslai templo Gnesnen.

Miezislaus filius Boleslao natus.

1132 ann.

Henricus Boleslai filius.

In Vngariã expeditio Boleslai.

Bela cæcus rex Vngarorum.

Albertus Marchio Austriæ.

Silesiam depopulantur Boemi.

Boleslaus ex Vngaria in Silesiam cum exercitu contendit.

Boleslaus iterũ in Vngariã ducit exercitum.

Silesia iterum uexata à Boemis.

licti erant in pręsidio, nec sustinere uim hostiū ualentibus, crudeliter diuexare. Itaq; omissis iterū Vngaris, transmissisq; celeriter montibus atq; syluis, qui Morauiā ab Vngaria disterminant, magnā Morauię partē, ut par pari referret, depopulatus est: uastatisq; agris, et abacta ingēti pręda, in Poloniam reuertit. nec deinceps reductionē nepotum & Vngarorū exulum tētauit, ne maiorē quàm pro uiribus belli molem in se attraheret: eo quòd accepisset, Lotharium imperatorē magnis precibus & munerib. à Bela rege inuitatum, opem suam illi promisisse. Aliter hęc ab Vngaricarum rerū scriptoribus narrant. Negant illi Stephanum regem ullos liberos reliquisse. nec Polonæ uxoris eius mentionē ullam faciunt: sed Borichum ex Russa Colomanni regis uxore natum, siue is uerè Colomanni filius fuerit, siue ex adulterio susceptus, pro Colomanni filio sit habitus: eum inquā, post Stephani mortem à Polonorū & Russorum principibus adiutū, quasi hæreditarium regnum Vngarorum armis repetiuisse. Nec tamen Polonos atque Russos eo bello ad prælij dimicationem uenisse. Sed amica Belæ regis legatione & postulatione motos, deserto Boricho, uti notho, populariter domos reuertisse. Paucos uoluntarios, qui cum Boricho manserant, ab aduersarijs profligatos, & in his fratrē comitis Cracouiensis (sic enim illi habēt) captū esse. Horum utrū uerius sit, legentiū esto iudicium. Insequēti anno Boleslaus iniurias Boemorū quàm cumulatissimè ultum ire cupiens, ualidis suorū, & auxiliariorum Russorum copijs Boemiā longè lateq; usq; ad Albim flumen, ferro et incendijs omnia miscēs, peragrauit. Nam Boemus, quāuis iustum & ipse haberet exercitū, nusquā tamen cum nostris aperto marte cōgredi ausus est. Verùm ex insidijs in pabulatores Polonos, & quicunq; ab uniuerso exercitu castrisq; prædabundi excurrerant, impetum faciebat, interim occasionē bene gerendę rei captans. Itaq; noster agris, uicis & oppidis hostilib. fœdè uastatis, cum ad pugnā elicere hostem nō posset, ingenti præda onustum exercitū reduxit atq; dimisit. Nec multo pòst Boemus citato agmine eam Poloniæ siue Silesiæ oram, quæ ad Odram est, aliquātisper depopulatus, raptim se inde domū recepit: ueritus, ne Boleslaus reuocato quem dimiserat exercitu, reditum suū impediret. Hoc tempore Russi cœpere nouas res moliri, eo φ molestè ferrent, assiduo sibi milites et auxilia imperari: & ea fortassis opinione elati, quasi sine se Poloni gerere bella non possent. Author eius consilij Iaropelcus Vuladimiri filius, Kiouiensium princeps erat, qui in cōuentu cęterorū principum Russię, huiuscemodi orationē habuisse perhibet. Quàm dura cōditione Polonorū principi seruiamus, Principes, nō est necesse pluribus uerbis exponere. nam ut uos, qui ad imperandū alijs, non ad parendum nati estis, pręteream: multitudini quidē certè nostrorum hominū, quę seruituti assueta, sine alieno dominatu rectè uitā degere non potest, tamen quàm acerbus sit istius seruitutis sensus uidetis. Quis autē omnino tam patiens est, ut & graue tributum pendere, & in alieno solo procul à patria, nullo suo cōpendio, alieno iussu ductuq; perpetuò militare, & apertis periculis obijci se, aliumq; expertem periculi laborum & uulnerum suorum pręmia tollere, æquo animo ferat? Sed fuerit hoc maiorū nostrorū, qui perniciosa ambitione & intestinis dissidijs hoc malū sibi accersiuerunt, & florentissimū imperiū fœda seruitute

Morauia uastatur à Polonis.

Vngarorum historia.

1134. ann. *Boemicum bellum.*

Silesiam depopulantur Boemi.

Rußorum à Polonis defectio.

Iaropelci oratio ad Rußos suos.

Seruitutis incommoda.

commutarunt, nullum'ne nos quęremus eius mali exitum? Ego uerò honestè mori, quàm turpiter seruire malim, principes: idem'que de uobis iudico. Subdiderunt colla iugo maiores nostri, suis magis quàm Polonorũ armis uicti, cũ ciuili & parricidiali bello mutuò se afflixissent, & alij contra alios Polonorũ opẽ, suo iuxtà ac aduersariorũ malo, implorassent: hostes experti, quos in auxiliũ aduocarant. Nos cõiuncti & cõcordes id iugũ non excutiemus? Quasi uerò non magis nos, quàm Boemi & Vngari, atque adeò ipsi impotentes domini nostri Poloni, multitudine & uirib. abũdemus. Quòd si bene ij rem gerunt aduersus Vngaros & Boemos, nostrũ id est totũ: nostris illi uiribus ualent, nõ suis: nostra iuuentus primos et acerrimos hostiũ impetus sustinet, illi sibi cauẽt post principia. Quod si ullũ unquã fuit tempus, quo asserere nos nullo negocio in libertatẽ possemus, nunc certè id nobis fortuna, siue adeò Deus, qui sanctius & rectius à nobis quàm ab illis colitur, obtulit, cum Poloni maximis duob. bellis Vngarico & Boemico distinentur: quorũ neutri sanè pares erũt, si nostra ipsis auxilia detrahamus. tantũ abest, ut nostra pręterea arma sustineãt. Ego uerò, principes, nõ tam ad certam libertatẽ, quàm ad uictoriã & amplissimũ imperium uos uoco, si uiri esse pergitis. Illi nobis seruierint, nobis'que militauerint, quę nos dudũ ipsis pręstitimus, si uos uolueritis. Et habemus sanè cùm ad omnia obsequẽtem, tum odio durę seruitutis & Polonici nominis inflammatã multitudinem. Videte modò, ne studiũ illi uestrũ ductus'que defuisse uideatur. Assensi sunt omnes Iaropelco: obstringunt sese mutuo iureiurando. Consultatũ de apparatu, & de initio belli faciẽdi. Placuit tandẽ, celari ac dissimulari id cõsilium ad tempus, dum quæ opportuna ac necessaria essent ad tãtum bellũ comparantur. Permanauit fortè ea res, ut sunt Russorũ fluxa & infida ingenia, ad Boleslaũ: conturbabat eum illa alieno suo tempore constituta rebellio: que ad duo maxima bella tertiũ non minus, nec scio an maius, ipsi accedebat. Cõuocat senatum: exponit de intempestiua Russorũ defectione: dicuntur sententiæ. ibi inter alios proceres Petrus Vulostouicius, comes Xansensis, uir magni ingenij & consilij, in eam sententiã uerba fecit, ut diceret nõ maximo negocio nascentẽ rebellionem opprimi posse, si caput eius rebellionis Iaropelcus amputetur. Id arte facilius esse factu, quàm apertis armis: nec dedecere, si dolo perfidia uindicetur. ad eam'que rem operam suã pollicetur: cętera quietos esse iubet. Inde paucis fidis comitibus, neque tamẽ consilij conscijs, assumptis, in Russiã ad Iaropelcum proficiscitur. Exilium & fugam simulat, Boleslai crudelitatem in se & graues iniurias incusat: fugæ perfugium, tutum'que latibulum à Iaropelco, de cuius humanitate & uirtute multa audiuerit, petit: addit multa de impotentia et sæuitia Boleslai in omne genus hominum, quib. rebus, suis exosus factus sit. Pergratus fuit aduentus Petri Iaropelco, pergrata oratio: gaudebat diuinitùs sibi oblatum consilij sui adstipulatorem & adiutorem: multa de Boleslao, & statu rerũ Polonicarũ quęrit, nonnihil etiam de defectione sua significat. Accommodabat Petrus responsa sua ad illius uoluntatem, approbabat consiliũ. Quibus rebus fidem sibi adstruxit apud eum, et in intimam eius familiaritatem sese insinuauit. Itaque Iaropelcus communicato cum cęteris principibus cõsilio, maturare rebellionẽ statuit. Rus fortè secesserat cum paruo comitatu:

Rußi quomodo subacti à Polonis.

Russorũ uires.

Occasio recuperandæ libertatis.

Russorum ingenium.

Petri Vulostouicij consiliũ.

secutus

secutus erat & Petrus: qui obseruata bene gerendæ rei occasione, Iaropelcum cum paucis prandentem, signo dato comitibus suis, cõprehendit, cõstringit: & equo impositũ celeriter, dispositis prius per loca equis & nauibus, auehit, & incolumis ad Boleslaũ perduxit. Collaudauit fidem, studiũ & operã Petri Boleslaus, & peramplis eum muneribus ornauit, Iaropelcũ uerò custodię tradidit. Vnde intra uertentẽ annũ, maximo auri & argenti pondere à Basilisco, siue Vasilco, fratris sui filio redemptus, ad principatũ suum data Boleslao fide reuersus est: in qua tamen fallenda, patrio indulsit ingenio. Nam cum aperta ui imparem se esse Boleslao cerneret, ad dolos animum conuertit, ut par pari referret. Vngarum quempiam, hominẽ non ignobilem, cæterũ uafrum atq; callidũ, subornauit, qui pro perfuga ob defensas Stephani liberorũ partes, ad Boleslaum delatus, captata occasione, uel uitam eius peteret, uel insigni aliqua clade Polonos afficeret. Qui quidem industria sua & eloquentia, & bene assimulatis ad tempus officijs, ita se in amicitiã creduli principis breui tempore insinuauit, ut ad consilia, quę habebantur de repub. adhiberetur, ac præfectura Vislicienſi donaretur. Cum sedatos penitus Russicos motus Boleslaus existimaret, maiore apparatu ad Boemicum bellum sese accingebat. Hoc agentem, legati Lotharij Cæsaris Rom. conueniunt: postulant, ut iudicio siue arbitrio Cæsaris potius quàm armis, cum Boemo de iniurijs disceptet: illum Cæsaris esse tributarium: à Cæsare ad æqua omnia coactũ iri, si legatos ad Cęsarem cum summa potestate Boleslaus mitteret: aut si ipse eò proficisci dignaretur, quod quidem futurum esset Cæsari gratissimum. Hoc eo faciebat Lotharius, ꝙ in Italiam festinabat, nec uolebat Boemum Polonico bello distineri, quo minus auxilia ex fœdere sibi mitteret. Proficiscitur Boleslaus ipse Bambergam ad Cæsarem perquàm splendido comitatu. Venerat eodem & Boemus. Tentatur pax inter dissidentes principes: quæ cum coire non posset, tamen ne magis irritatis animis discederent, trium annorũ inducias, instante maximè & orante Cæsare, inter se paciscuntur. Quæ priusquam finitæ sunt, pax perpetua inter Polonos & Boemos, sed post Haliciensem demũ cladem, de qua paulo inferius dicemus, interuenientib. utriusq; gentis proceribus firmata est. Nugatur hic more suo Venceslaus Hagecus, dum hæc non multò aliter enarrat. Cæterùm H. Mutius magis ociosum, quàm tunc fuit, fingit Lotharium. Non tam comiter enim, neq; per legatos eum egisse cum Polonis, sed bellum in eos comparasse: id'q; non ut Boemis commodaret, sed ꝙ rebellabãt Poloni, tributum'q; Rom. Imperatori debitum à duodecim annis non pendebant. Eos uerò bellum timentes, ducem suum cum magnis muneribus imperatori obuiã misisse: atq; eum in Saxonia occurrentem, ad Lotharium admissum non esse, nisi prius tributa debita solueret, & iusiurandum daret, se Romano imperatori deinceps dicto audientem fore. Id utrunq; cum ille fecisset, magna'q; insuper dona dedisset, pacem ei datam esse. Huius aũt narrationis penes authorem fides esto. Multum sanè interfuit Lotharij, huiuscemodi rumores tunc in uulgus spargi. Ac noster quoq; Dlugossus scribit, Lotharium à Boleslao tributũ Pomeraniæ Rugiæ'q; nomine, tanquam ad Romanum imperium pertinentium,

Petri Vulostouicij audax facinus.

Iaropelcus captus, ac dimissus.

Vngarus perfugam se simulat.

Vngarus præfectus Vislicienſis.

Lotharij Cæsaris legatio ad Boleslaum.

Boleslaus ad Lothariũ Cæsarẽ profectus.

Polonorũ cum Boemis induciæ.

Hagecus

poposcisse: uerùm illum negasse, quòd eas suas prouincias esse affirmaret. Ita constitutis rebus cum Cæsare, ad Italicam expeditionẽ, pontificemq́ reducendum, ac diadema imperiale ab eo accipiendum spectante & festinante, Boleslaus in Poloniam reuertit. Dum autem is hac de causa abest à Polonia, Vngarus ille, cuius dudum meminimus, commodã proditionis occasionem nactus, celeri nuncio Iaropelcum euocat: ad sextum Idus Februarij ad Visliciam adesse cum expeditis copijs iubet. Est autem Vislicia oppidum nono à Cracouia milliario, in rupe, quam Nidæ amnis restagnatio insulam facit, situm: ad quod non nisi per aggerem, nec eum latißimum, & pontes sublicios aditus est. Eratq́ tunc temporis frequens & populosum id oppidum, quãquam ne nunc quidem desertum est. Eò igitur Vngarus, de aduentu Russorum certior factus, commigrare uiciniam omnem cum liberis, uxoribus, & facultatibus suis iubet. Libenter facit iussa plebs pariter & nobilitas, ut se suaq́ loco munito ab hostium armis defendat. Adsunt ad condictum tempus Rußi: intromittuntur ab Vngaro clàm in oppidum intempesta nocte: ingentem uulgi, nullo neq́ sexus neq́ ætatis discrimine aut misericordia, cædem edunt: oppidum succendunt: nobiliores ac ditiores cum reliqua præda, pecudum in modum cursim abigunt. Proditori Iaropelcus princeps præmij loco linguam præcidit, oculos effodit, genitalia membra abscidit. Sic ille perfidus dignam sceleris sui mercedem tulit. Oderunt enim ferè proditorem principes atque reges, quamuis proditionem ament. Reuersus autem è Germania Boleslaus, cum de Vislicienſi excidio, & Iaropelci perfidia didicisset, ingentes aduersus Iaropelcum & Rußos iras concipit: cumq́ primùm per anni tempus res geri potuere, nõ modò ex nobilitate, uerùm etiam ex oppidanis & agrestibus magnum cõparauit exercitum: & Rußiam fremens, perinde ac leenæ uel ursæ rapto fœtu solent, ingreditur. Cum autem nemo ipsi prodiret obuiam (nam Iaropelcus peccati simul & uirium suarum sibi conscius, procul in paludes atque syluas sese abdiderat) Vuladimiriensi regione omni & proximis quibusq́ crudelißimè uastatis, afflictis, & exustis, cum ingenti præda reuertit in Poloniam. Iritatus magis quàm fractus ea suorum clade & calamitate Iaropelcus, & cæteri Russorum principes, de ratione belli cum Polonis gerendi consultabant: & in eam ueniebant sententiam, ut dolis aggrederentur eos, quibus uirtute pares non essent. Fortè fortuna optatam eis occasionem obtulit. Etenim cum comperissent Iaroslaum Haliciensium ducem cum Polonis sentire, & ab eo consilia sua prodi, principatu eum eiecere. Itaque in Poloniam is ad Boleslaum confugit. Nec ambigebant Rußi, cum à Polonis reductum, & se ultum iri: anteuertendos & fallendos sibi eos esse iudicant, ut pacato agmine tanquam in tranquillis rebus uenientes, ex improuiso opprimerent potius, quàm aperta ui non sine periculo graue bellum repellerent. Halicienses subornant, ut simulato principis sui desiderio, à Boleslao petant, ut eum primo quoque tempore reducat: affirment, pœnitere Russos, quòd eum eiecissent: quippe qui offensum Boleslaum uehementer metuant: quieturosq́ eos esse, & culpam deprecaturos. Faciunt iussa Halicienses: eadem penè confirmant nobiles quidam Vngari,

Vislicia oppidum.

Vislicia direpta à Rußis, et incensa.

Proditionis præmium.

Rußicũ bellũ.

Vuladimiriensis ora uastata.

Iaroslai Haliciensium ducis fuga ad Polonos.

Russorũ fraus.

gari, Halicienſibus finitimi, ab ijſdem principibus ad aſtruendam & perficiendam inſtitutam fraudem conducti & ſummiſsi. Habuit dictis fidem Boleslaus, ut erat natura credulus & apertus. Itaque iuſto quidem, ſed minori tamen, quàm pro belli magnitudine & clandeſtino apparatu Ruſſorum, exercitu Iaroslaum reducit, nihil hoſtile ſuſpicatus. Appropinquanti Haliciæ, quod oppidum ad radices Sarmaticorum montium, Vngariam à Ruſsia diuidentium, ſitum, ſalinas habet, primæ Vngarorum turbæ inſtructæ gratulabundæ occurrunt: & præteruectæ noſtros, extremum agmen claudunt: ſubſecuti deinde Halicienſes, idem & ipſi faciunt. Suſpecta ea res eſſe Boleslao cœpit. Accitoq́ꝫ Vuſeborio palatino Cracouienſi, & magiſtro militiæ, ſuſpicionem ſuam cum eo communicat. Dum hæc illi inter ſe conferunt, ac de euitando periculo & inſidijs conſultant, ecce apparent procul à fronte inſtructæ Ruſſorum acies, quas Iaropelcus citato curſu ducebat. Sublata erat omnis dubitatio. Pręcipitatū ſe in inſidias, et in medio hoſtium concluſum Boleslaus uidebat: & quanquam longè imparem ſe numero hoſtium animaduertebat, tamen qui ſemper ſolitus eſſet uincere, ſatius eſſe ducebat, honeſtè occumbere, quàm fugiendo uictoriam ultrò hoſti concedere. Itaq; inſtructis pro tempore contra utrunq; hoſtem aciebus, & paucis cohortatus milites, ſigno dato primus in imminentē à fronte hoſtem impetum facit. concurrunt infeſtæ acies: extollitur ad cœlos clamor uirorum, clangor tubarum, & armorum ſtrepitus. Contendunt noſtri de ſalute, Ruſsi de uictoria. Iamq́ꝫ noſtrorum res, ueterani exercitus uirtute et peritia, meliore loco eſſe incipiebat: ea maximè parte, qua Boleslaus militis pariter & imperatoris officio fungebatur, magnamq́ꝫ in hoſtibus ſtragem edebat: cum ſubitò perturbatis ordinibus, & fugæ initio à palatino quodam, cuius nomen non memoratur, orto, ſequētibus eum qui proximi ſteterant, magna pars exercitus Polonici in fugam cōiecta eſt. Pugnabat nihilo minus cum paucis, & ijs quidē partim ſaucijs, partim laſsis, Boleslaus: & cum fugere turpe ſibi duceret, nolebat tamen inultus mortem oppetere. Fortè equus cui inſidebat, multis uulneribus confectus atque debilitatus concidit. Ibi miles quidam gregarius, obſcurus, & originarius, ut ait Vincentius, ſubleuatum eum equo ſuo impoſuit, & ut patriæ magis quàm gloriæ ſuæ rationem duceret, fugaq́ꝫ melioribus ſe rebus ſeruaret, orauit. Sic ille tunc quadragies ſepties uictor princeps (tot enim ſecundis prælijs dimicaſſe memoratur) nobiliſsimi uiri fuga proditus, gregarij militis opera præſenti ſe morti eripuit. Reuerſus in Poloniam, palatino quidem illi fugę principi leporis pellē, colū, & fuſum dono miſit, meticuloſitatē eius & muliebrē animū notans. qua ignominia ille ad uoluntariū ſuſpendiū adactus eſt: militem uerò ſalutis ſuæ authorem (nam & is fortè ſaluus è prælio euaſerat) inſignibus nobilitatis, luculēta pecunia & poſſeſsionibus remuneratus, etiā ad honores amplos & magiſtratus euexit, poſteritatēq́ꝫ eius omnē nobilitauit. Deinde fiſcū ſuū in redemptionem captiuorum, qui permulti erāt, effudit. Nec tamē omnes redimi potuere: multi barbaris uēditi, in fœda ſeruitute conſenuerunt. Et uehementer quidē angebat animo Boleslaus, ut ſolēt ij qui perpetuò ſecūdis reb. uſi, aduerſo aliquo caſu affliguntur:

Boleslaus credulus.

Haliciæ ſitus.

Ruſſorum cum Polonis prælium.

Boleslai uirtus.

Palatini fuga.

Gregarij militis præclarum facinus.

Boleslai uictoriæ.

Fugæ merces.

Virtutis præmium.

Boleslai excelſus animus.

guntur: pudebatq; & pigebat eum sui ipsius, quòd tantæ illius cladis culpam in se agnoscebat, quippe qui credulus nimium & incircumspectus fuisset. Sed tamen de labe illa delenda, & ulciscendis perfidis Rusis atque Vngaris, sedulò etiam atque etiam cogitabat. Et quo liberius id faceret, cum Sobeslao Boemorum principe Closci cõuentum egit, pacemq; fecit, arbitris utriusq; populi proceribus. Pudore autem ac dolore stimulantibus, conspectum hominũ & colloquia uitabat. Quę res ei maturauit mortem. Nam ex mœrore illo et anxietate animi, in languorẽ corporis & morbum incidit: qui sensim ingrauescens, omnem medicinam renuentem, toto anno lecto affixum, magnopere debilitauit. Nec angorem ac morbum eius natus filius Cazimirus leuauit. Vbi mortem appropinquare sibi sensit, conuocatis proceribus, qui officij causa undique conuenerant, & quatuor filijs adstantibus, de concordia apud eos uerba fecit: partitusq; omnia quæ tunc erant Polonicæ ditionis, inter quatuor filios, principatum & summã rerum penes Vuladislaum natu maximum constituit, cæteros eius authoritatem sequi iussit. In partitione quintum filium, qui superiori anno natus erat, præterierat. Id eũ proceres obliuione fecisse existimabãt. Itaq; admonent, ut ne illum exortem patrimonij relinquat. Respondit princeps: Iam illi quoq; portionem suam esse designatã. Admirantibus cunctis: Non aduertitis, inquit, in curru inter quatuor rotas quintam esse eam partem currus, cui homines insident, & onera imponunt, quæ quidem à rotis sustentatur atque portatur. Eum igitur locum inter quatuor fratres quintus obtinebit, illisq; suo tempore succedet. Diuinitùs ne id quod futurum erat, præsciuerit, an ut solent homines ferè instante morte alienati mente diuina re, an uerò discerpere in plures partes principatum noluerit, dicere non habemus. Nec ita multo pòst sacris Christianorum mysterijs ritè procuratus, uita excessit, maximo totius Poloniæ desiderio: cum regnasset post patrem annos triginta sex, uixisset quinquaginta tres. Funus Ploscum solenni pompa elatum, & iuxta patrem conditum est. Fuit autem Boleslaus hic, habitudine corporis satis firma, uegeta, & laborum patiente, colore fusco, statura mediocri: os ei carbunculus morbus ab ineunte adolescentia distorserat, atq; inde Criuousti cognomentum habuit. Animo uerò excelso fuit, & periculorum contemptore: iusti & æqui obseruantissimus: ad iram, gratiam, misericordiam ex æquo pronus: ad credendum perfacilis, quæ res ei multarum aduersitatum, & ad extremum exitij causa fuit. Ad beneficentiam & liberalitatem cùm in omnes, tum præsertim in eos qui in re militari præstabant, promptus: modestia & clementia singulari: laudis & gloriæ cupidus: pacis artium non penitus expers, uerùm belli studijs longè præstantior: ad quæ à teneris, quod aiunt, unguiculis toto animo ferebatur. Hinc omnem ferè principatum suum bella gerendo exegit: miles strenuus & audax: dux prouidus, solers, animosus & felix, excepto ultimo illo Haliciensi prelio. Obijt autem anno Christi nati 1139, cum eũ Lotharius imperator uno anno anteuertisset: cui Germanorũ principes Conradum ducem Sueuorũ, cuius mentionem superius fecimus, suffecere. Sed nos exitu Boleslai Criuousti claudamus hunc librũ: sequẽtes quinq;, secto ac discerpto monstro-

Polonorum fœdus cum Boemis.

Cazimirus filius Boleslao natus.

Polonia diuisa inter Boleslai filios.

Vaticinium Boleslai.

Boleslai mors.

Anni uitæ & regni Boleslai.

Boleslai figura, ingenium, & studia.

Criuoustus unde dictus.

1139 ann.

Lotharij imp. mors.

Conradus Cæsar.

monstrosè in plures principatus imperio, bellisq; ciuilibus dicaturi. Ex his autem proximus, Boleslai filiorum res gestas complectetur.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SEXTVS.

VVLADISLAVS SECVNDVS, PRINCEPS.

ORTVO Boleslao, torpor quidam animos hominum occupauit, futurorum malorũ omine, propter sectionem regni, quam testamento Boleslai nucupatam, filij eius flagitabant. Videbant enim omnes, se, qui dudum sub unius imperio florentes & formidabiles cũctis in circuitu uicinis populis fuissent, deinceps discerptis uiribus atq; studijs, quorumuis iniuriæ fore obnoxios. Neq; enim diu cõcordiam inter fratres, constitutionemq; paternam ualere posse, cum infida ferè sit omnis regni societas: neq; contentos illos fore suis sortibus, degustata semel regnandi dulcedine: sed iniustè aliena inuadentes, & uim atq; iniuriam uicissim propulsantes, ciuilibus & parricidialibus armis inter se concursuros esse: quibus necesse esset tam amplam ac florentem dudum rempub. euerti. Itaque aliquandiu triste silentium omnes tenuere, promiscueq; à fratribus imperabat, donec ij diuersa iubendo perturbare omnia cœpere. Tum demum conuentu apud Cracouiam acto, cum flagitatio fratrum, studiaq; & factiones comparatæ, ad unum deferri uniuersam rerum summam non paterentur, nec rectius quicquam in mentem cuiquam ueniret: necessariò Boleslai constitutio approbatur, ut iuuenes certis ac definitis à patre finibus dominarentur: principatus uerò & summa belli, pacisq; authoritas penes natu maximum esset. Partitione regni secundum descriptionem patris facta, Vuladislao quidem natu maximo Cracouiensis, Siradiensis & Lenciciensis tractus, itemq; Silesia obtigère: Boleslao, qui Crispus appellatus est, Masouia & Cuiauia, Culmensisq; ac Dobrinensis tractus: Mieziſlao Gnesnensis, Posnaniensis, Calissiensis & Pomerania: Henrico Sendomiriensis atq; Lublinensis. Cazimirus uerò infans exors, quemadmodum pater uoluerat, à Vuladislao curandus atque educandus susceptus est. Ita ad suas quisq; ditiones & quasi satrapias discessere, ut Vuladislaum tamen principem agnoscerent, eiusq; maiestatem comiter conseruarent: qui iam sextum ac tricesimum agebat annũ. Nam hæc anno Christi 1140 acta sunt. Extincto uictore ac terrore gentiũ Boleslao Criuousto, mutataq; uti diximus, forma reipubl. non diu uicinorum arma quieuere. Primus omnium Sobeslaus Boemorũ dux, immemor fœderũ, quæ cum eo principe & uniuersa Polonia iurisiurandi religione interposita dudum icerat, nondũ exacto à morte Boleslai anno, Silesiã infesto exercitu longè lateq; populatus est: nec ea preda, quamuis magna, contentus, ad subigendam omnẽ eam oram animum adiecit: & quo facilius id faciat, locum opportunum apud uicum Coscenũ inter lacus & paludes munitione & presidio firmare adorit. Sed

Principatus multorũ perniciosus reip.

Comitia Cracouiæ.

Diuisio regni Polonici.

Vuladislao summa rerum permissa.

1140 ann.

Silesia uexata à Boemis.

Sed hoc molientē uindicta diuina, iusta uiolati fœderis & iurisiurandi ultione perculit. Nam ualida febre correptus, incœpto desistere coactus est: relatusq́ꝫ Pragã, non multò pòst, inualescente morbo, extinctus est. Ita bellum exoriens repentè inter initia, unius morte sedatū est. Necꝫ enim Vuladislaus, Vuladislai regis filius, qui Sobeslao patruo, filijs eius prçteritis, apud Boemos in principatu successit, et bello uacare potuit, domesticis motibus prohibitus: nec noster acceptas iniurias, uastationemq́ꝫ ditionis suæ ulcisci perrexit, ad inferendã, quàm ad propulsandã iniuriã magis spectãs, & inuadendis alienis potius quàm suis defendendis inhians, propterea quòd molestè ferret accisum & mutilatū principatū, sibiq́ꝫ erepta esse duceret ea quæ fratribus patris uoluntate cunctęq́ꝫ Poloniæ cõsensu cesserant.

Sobeslaus Boemus extinctus. *Vuladislaus Boemorũ princeps.* *Vuladislai Polonorum principis ambitio.*

Ægrum sua sponte eius animū uxor Cristina, superba, auara & ambitiosa mulier, & quæ Polonos omnes in porcorū loco habebat: nec eos ad ministerium, ac uix ad conspectū suum admittebat, Germanis suis impēdiò delectata, magis etiam inflammauit, ꝙ cum præter mores iuraq́ꝫ gentium ad quartam modò partem principatus detrusum esse dictitaret, qui in uniuersum principatum patri, utpote natu maximus, succedere debuisset: se Cæsaris filiam, Cæsaris neptē, ex inclyta familia, cum amplissima dote in spem uniuersi principatus ipsi nupsisse: nunc uerò ad exiguam sortem cum liberis cõmunibus redigi, qui quidem post patris mortē ad egestatem, indignã suo genere et ipsorum ordine, redituri essent. Quòd si ille uir esse pergeret, nec à moribus & uirtute paterna degeneraret, breui se uisuram esse domi totum regnum. Patrem eius non tulisse unum fratrem participē imperij: ipsum tres ferre? Quartum quocꝫ, ubi adoleuerit, si sapiat, portionē suã repetiturum esse. Summum illud ius & authoritatem monarchiæ umbratilē esse: neminē ipsi obsecundaturum. Quid si quis reliquorū fratrum ad summum illum principatum adspiret? Quid si omnes inter se contra unum cõspirent? Tunc uerò nullam ipsi fore spem salutis, nisi in fuga & exilio. Præstare ergo anteuertere, quàm anteuerti. Hæc eadem identidem iterando, querendo, lachrymando, fremēdo & obiurgando, tandem ad maturandū impium facinus uirum impulit. Sed ut sub honesto prętextu lateret scelus: & quo facilius uel adiuuante, uel certè non aduersante multitudine suorū, cogitata perficeret, senatum conuocat: queritur, Perniciosam & exitialem esse reipub. partitionem principatus à patre suo institutã, propterea quòd multitudo principum cùm hostes ad inuadendum audaciores, tum ciues ad resistendum infirmiores redderet. cuius rei aliquem iam gustum paruo temporis spacio ipsi fecissent, uexati impunè à Boemis: qui non modò cõmouere se, dum penes unum patrem suum fuit imperium, ausi non essent, uerùm etiam pacis conditiones ab eo accepissent. Necꝫ uerò diu quietã esse posse ab intestinis discordijs atcꝫ ciuilibus bellis eam rempub. quę à pluribus exæquato dominatu, non certis legibus, sed arbitrio cuiuscꝫ gubernetur. Nec diu maiestatem unius cuiuspiam ab ijs conseruari solere, qui non modò genere, sed uiribus etiam & potentia uni illi pares se esse sentirent. Exemplo esse recenti penè hominum memoria Sbigneū, qui licet genere impar, tamen ꝙ pater eum fratri ex iusta uxore suscepto exæquasset, tantis malis, cladibusq́ꝫ rempub. inuoluerit, ut eam euersurus omnino fuerit, nisi iusta

Cristina ingenium et mores. *Cristinæ maritum in fratres incitat* *Vuladislai principis oratio in senatu.*

iusta fratris indignatio aliquando tamẽ eum de medio sustulisset. Boemos quoq; et Russos uicinos suos nullam aliam ob causam ciuilibus bellis inter se ad excidium penè collidi, quàm q in multos partita sint eorum imperia. Quocirca uellent, iuberent, ut penes unum se, quem primogeniti prærogatiua cęteris fratribus pretulisset, uerè esset regnũ. Attributurum se esse fratribus aut definitos è fisco suo reditus, aut uerò agros nonnullos & territoria, in quib. illi uitam honestè sustentare queant, nec tamen calcitrandi materiã aut occasionẽ habeant. Multo esse prestabilius, paucos quosdã incõmodo ac detrimento affici, quàm uniuersos perire. His addit Cristina (aderat enim in senatu, quo minus liberè eius intuitu sentẽtiæ dicerentur) cùm alia quę uidebantur, tum, sic in sua Germania, sic apud alias gentes, quę cultu uitę, ingenijs, & sapientia præcellerent, moribus atq; legibus receptum esse, ut maximus natu in bona paterna succedat, cæteris fratribus paululũ aliquid prę manibus det, unde uiuant: hac spe se Vuladislao nuptui datam esse. Deinde sententias rogati senatores, cũ stupefacti rei nouitate aliquandiu silentium tenuissent, tandem omnes, paucis à Cristina subornatis exceptis, impium & crudele principis consiliũ detestari: orare, monere, ne patris ultimã uoluntatẽ irritam faciat, ne uniuersę Poloniæ consensum aspernetur, ne leges naturę labefaciat. Valde esse dissimile, quod de Sbigneo cõmemoratum sit: illum nothũ fuisse, nec ullo more aut iure in partem principatus admitti debuisse: hos legitima uxore, et quidem Cęsaris filia ortos, expertes paterni dominatus fieri rectè non posse. Illum improbum, impudẽtem, & iam inde ab initio in patrẽ impiũ, extitisse: hos liberalibus ingenijs, honestissimè educatos, summo esse pudore & modestia: æquissimisq; animis ferre, & laturos porrò esse maximi natu fratris principatum. Magis au " tem consultum esse reip. si plurium ea consilijs & armis coniunctis defen- " datur, quàm si ex unius iudicio & propugnatione depẽdeat. Non posse " cõmodè unum omnia prospicere, nec ad omnes regni partes suis opem fe- " rentem pariter accurrere, nec omnia per se munia principatus obire. " Quòd si uicaria cuiusquam opera utendum sit, magis fidum, magisq; be- " neuolentem esse fratri fratrẽ, quàm extraneũ. His & alijs dictis propemodum ad sanitatẽ reuocata erat mens principis, nisi uiolentior uxoris amor, " nocturnęq; eius persuasiões & blanditię, quę plurimũ apud uxorios uiros " ualent, tantoq; pestilentiores sunt, quanto plus potest is quẽ superant, prę cipitem eum egissent. Deliberato scelere, tributum siue subsidium pecuniarium fratribus & fraternis ditionibus primùm imperat, ut eorum tentaret patientiã: & si renuerent, iustũ haberet belli ipsis inferẽdi prætextum. Vbi paritum est, deinceps ad intercipienda quæ eorum ditionis essent, animũ conuertit. nec tamen Polonorum, quib. iam suspectus & exosus esse cœperat, quosq; alienos à cupiditate sua esse nouerat, ministerio & militia uti ad eam rem ausus est: sed Russorum, cum quibus materno genere coniungebatur, auxilia clàm acciet, cum his apertè iam in fraternas ditiones grassatur: edicit, ne cuiquam Poloni, præter se, obediant: contumaces aut uinculis, aut uerberibus coercet, aut bonis multat. Nonnullas iam fratrum munitiones & oppida cum pagis adiacentibus, partim per Russos occuparat,

Cristina in se natu.

Primogenitorũ ius apud multas gentes.

Libertas senatus Polonici.

Vxorum suasiones efficaces.

Vuladislaus princeps pecuniam fratribus imperat.

Vuladislaus fratrum possessiones inuadit.

partim in deditionem acceperat, ad florentiorem fortunam uel metu, uel (ut est uulgus ferè nouarum rerum, nouorumq́ʒ dominorum auidum) defluentibus paſsim hominibus. Ibi iuuenes impio fratris propoſito perſpecto, quid faciant porrò cum ſuis conſultant. Animaduertunt à bello ciuili animos populariũ ſuorum abhorrere: nec ipſi ſatis animorũ ad uim fratris propulſandã habebant, propterea ꝙ & uiribus minus ualebant, & quantum cuiqʒ fidendũ eſſet neſciebant. Itaqʒ ad miſericordiã procerum confugiunt, paternorũ meritorum, paternę uoluntatis, publiciq́ʒ omniũ ordinũ conſenſus de partiẽdo imperio ipſos admonent, ipſorũ fidei & protectioni ſe ſuaqʒ cõmendant. Ad fratrẽ etiam proficiſcuntur: & quoniã caput illorum conſiliorũ Criſtinam glotem ſuam eſſe ſenſerant, ad mulieris pedes ſeſe proſternunt: clementiam eius ſupplices implorant. Verùm ea ſurdis auribus lęuirorũ preces accipiebat, et ſalutẽ reip. quę omni neceſsitudini pręponenda eſſet, cauſificabatur. Cõmouit ea res multos ex primoribus, cùm iuuenum miſericordia, tum metu exorientis tyrannidis: cuius argumentũ erat, ꝙ Vuladiſlaus externũ militem in ſuos immitebat: tum aũt auarę importunęq́ʒ mulieris odio, quę pręter hanc in fratres mariti ſui inclementiã, nouis etiam exactionibus animos multorũ offenderat. Etenim ea, cùm alia quędã auarè & crudeliter inſtituerat, tum uerò illud excogitauit, ut homines oppidani & ruſticani ſtatis et ſolennibus ferijs honoraria quędã munera, nempe pullos gallinaceos, anſeres, oua, mel, auenã, porcos, triticũ in cellam principis inferrent. Quod cum ſemel atqʒ iterum ac tertiũ in gratiam principis non inuiti feciſſent, lege uiri, ut id perpetuũ deinceps eſſet, ſanciuit. Itaqʒ impenſius iam et apertius nonnulli iuuenibus fauebant. In primis aũt Vuſeborius palatinus Sendomiriẽſis, & magiſter militię, et Petrus Danus comes Scrinnẽſis, quorũ ille nonnunquã Ruſſos ex inſidijs paruis prælijs fundebat, Petrus uerò monendo & obiurgando principẽ ab inſtituto auocabat: quę res ei, ſi non exitioſa, calamitoſa quidẽ certè fuit. Nam Vuladiſlaus, ut omnib. de rebus cum uxore cõmunicabat, ita de Petri quoqʒ cõſilio ac ſtudio ipſi narrauit. Excanduit ſubitò in hominẽ iracunda mulier, alioqui etiã ipſi infenſa, ex huiuſmodi cauſa. Venatum fortè Vuladiſlaus princeps & Petrus hic in remotas ſyluas ierant: ibi totum diẽ inueſtigãdis & perſequendis feris defatigati, ad ueſperũ ad focum conſtructa è ceſpite menſa, cũ ſe pane & ferina carne, & aqua fontana utcunqʒ refeciſſent, & humi ſtratis penulis cubituri eſſent, Vuladiſlaus domeſticarũ lautitiarum, & molliũ ſtratorũ recordatus, ioco Petrũ appellans: Mollius, inquit, nũc Petre uxor tua cum Abbate Scrinnenſi ſiue Suleouienſi cubat, quàm nos. Petrus cõtrà, ut iocum ioco retunderet: Fortaſſe, inquit, et tua cum Dobeſſo. Erat aũt Dobeſſus iuuenis ex equeſtri ordine non inelegans, quo familiarius Criſtina utebatur, ita ut muſsitaret uulgò, eum cum illa clàm conſueuiſſe. Tetigit id dictũ principis animũ, & ſermonibus quidẽ tunc iocisq́ʒ finem fecit: uultu uerò ne poſtea quidẽ ſatis diſsimulauit ſiue dolorẽ, ſiue ſollicitudinẽ: incertum, liberiori'ne dicto Petri offenſus, an de crimine uxoris ex uerbis Petri, & ſuperioris temporis coniecturis, quas non tã ſcrupuloſe ad eã diẽ notarat, ſuſpiciones colligens. Criſtina ubi triſtiorẽ cogitabundumq́ʒ

Boleslai filij deprecãtur fratris iniuriam.

Procerum alienatio à Vuladislao.

Exactiones nouæ institutæ.

Honoraria.

Petrus Danus dolo Cristinæ petitus.

Iocus pernicioſus.

Dobeſſus de adulterio reginæ ſuſpectus.

dumq́ꝫ pręter morē uirum reuersum animaduertit, sciscitatur causam, dissimulat aliquandiu Vuladislaus: ad extremū uictus blāditijs & importunitate uxoris, detegit ei uulnus animi sui. Inde grauiores ea in Petrū iras conceperat, occasionemq́ꝫ ulciscendi eius quærebat: quam cum fortuna percommodam attulisse uideretur, in eo ꝙ Petrus apertè cupiditati principis aduersabatur, ibi uerò instare uiolētà mulier apud maritū noctesq́ꝫ diesq́ꝫ, ut Petrus de medio tolleretur. Eo uiuo, nunquā animi compotē futurum Vuladislaum. Erat enim uir ingenti spiritu Petrus, summaq́ꝫ potentia præditus: quippe qui pręter priuatas opes & facultates amplis. Calisiensem Crusuiciensemq́ꝫ tractum omnē, Boleslai Criuousti nomine, administrasset. Subornat tandē Dobessum Cristina, partim probri infamia iritatū, partim pollicitatione bonorū Petri illectū, ut eū quouis modo uel caperet, uel interficeret. Non est tamē ausus Dobessus hominem aperta ui aggredi: sed obseruabat tēpus, quo per fraudē eum incautū opprimeret. Fortè Petrus nuptias filiæ, quam Iaxę Serborū siue Vinidarum duci in matrimoniū collocabat, Vuratislauiæ insigni pompa atq́ꝫ celebritate apparabat: eò se Dobessus quoq́ꝫ magno comitatu confert, securumq́ꝫ & nihil eiusmodi suspicantē Petrum, solum fortè conspicatus, dum ministri circa apparandas nuptias, & hospites comiter accipiendos satagunt, correptū, celeriter paratis & dispositis ad hoc equis asportat, & ad principē adducit. Diu, quid eo faceret Vuladislaus, animi dubius fuit. Reuerebatur hominis dignitatē, gratiamq́ꝫ popularē: reminiscebatur, quo is honore apud patrem suū fuisset. Cōtrà suggerebat Cristina, si incolumis Petrus dimittatur, acerbiorē eum capitalemq́ꝫ hostem fore principi, iniuria illa exacerbatū. Vbi cunctari uirum uidet, minatur se ab eo discessurā, ubi impunè probro prostitutæ pudicitiæ afficeretur. Vicit tandem, perfecitq́ꝫ, ut indicta causa lingua Petro præcideretur, atq́ꝫ oculi effoderētur. Sic ei, & sępe multis, liberior cū principe iocus malè cesit. Vixit tamē post eam calamitatem Petrus quinq́ꝫ annos. Mortuus, apud Vuratislauiā in sancti Vincentij, quod templū & monasterium ipse cōdiderat, honorificè sepultus est. Vnde fit mihi uerisimile, Vuratislauiensem etiam præfecturā eum tenuisse. Ferunt nonnulli, quemadmodum Dlugossus memorat, ei postea propter pietatem, qua summa erat, uisum, & sermonis usum diuinitùs restitutum fuisse. Per hæc tempora Bela cæco Vngarorū rege uita defuncto, Geisa filius eius de quatuor natu maximus, regno paterno suscepto, Henricū Austriorū ducē cum totius ferè Germaniæ auxilijs Vngariā inuadentē, cruento prelio superauit. Petro tam crudeliter, quemadmodū dictū est, excarnificato, minus ausi sunt cæteri proceres uoluntati tyranni aduersari: creuerunt tamen omniū in eū odia, quę secundo fortunæ flatu occultata, postea afflictis reb. eius in apertum erupere. Minus aūt dissimulanter is iam agere, & fratres ditionibus ipsorum pellere, magnis Russorū fretus auxilijs, quib. Suatoslaus, Vuseuolodi Kiouiensiū principis filius, Izaslaus Dauidis, & Vuselodimirus Haliciensium duces pręfuere. Iamq́ꝫ Henricum Sendomiria, et Boleslaum Plosco, omniq́ꝫ Masouia propulerat. Restabat Miezislaus, ad quem cæteri fratres confugerant. Ad eos igitur Vuladislaus in maiorem Poloniam cum

Petri Dani opes & præfecturæ.

Petri Dani calamitas.

Miraculum.

Geisa rex Vngarorum Austrios uicit.

Vuladislaus princeps fratres uiolat cum Rußis.

Ciuile bellum inter fratres.

exercitu magnis itineribus contendit, in celeritate plenam uictoriæ spem reponens. Veniens Posnaniã, quæ ipsi portas clauserat, cùm primo impetu capere non potuisset, obsidione cinxit. Vastabãt interim Rusi agros liberioribus excursionibus, exurebant uicos & pagos, captiuos uiros ac mulieres in seruitutem abducebant, diripiebãt fana, uimq́ honestis puellis ac matronis inferebant, ne à pueris quidem abstinebant. Viuebat adhuc Iacobus archiepiscopus Gnesnensis, plebeius quidem, sed uenerabilis & pius senex, excelsiq́ animi. Is igitur cupiditatem et crudelitatem Vuladislai perosus, & cùm optimi principis Boleslai Criuousti filiorum, tùm patriæ indignam et calamitosam sortem miseratus, sacro pontificum cultu et infula, quo augustiorem speciem principi exhiberet, indutus, et carpẽto in castra, & usq; ad ipsum Vuladislai tentorium inuectus, comiter principem nefarij cœpti admonet: negat esse boni principis, patriam, à qua in lucẽ editus, indulgenter educatus, & ad summum honorem euectus sit, externis armis hostilem in modum impetere, uexare, ac diripere: negat esse Christiani hominis, fratres coniunctissimos & obsequentissimos, quos tuendos susceperit, oppugnare: & non modò attributis à patre & uniuersa repub. ditionibus exuere, sed uitam etiam & sanguinem eorum sitire. Desisteret ergo cœptis: moderaretur diræ & insatiabili cupiditati suæ: & cum optimis fratribus in gratiam rediret: pręstare, ut eorũ fideli ope & opera, aduersus quosuis externos hostes uteretur, quàm ut infidis & sitientibus Poloni sanguinis Russorũ armis illos iret perditum, & quasi in sua ipse uiscera sæuiret. Si homines non reuereretur, at Deum metueret, acerrimum scelerum omnium, & maximè uiolatæ humanę coniunctionis & societatis ultorem. Non commouit hęc Archiepiscopi oratio, quãuis grauis & prudens, Vuladislaum, nec ab instituto deterruit. Quod cum uir diuinus animaduerteret, quasi numine afflatus, è sella assurgens: Quãdo, inquit, humana simul ac diuina iura superbè contẽnis, & paterna mea monita obstinatè respuis, Dei omnipotentis, cuius uices gero, authoritate, sacris & Christianorum hominum societate tibi interdico, caputq́ tuum & omnium adiutorum & asseclarum tuorum diris deuoueo. Deinde multa in eum & in exercitum eius execratus, recedebat. Fortè dum imprudentius auriga carpentum conuertit, in columnam, quę tentorium principis sustentabat, extremo axe impingens, mota loco columna, tentoriũ solo prostrauit. Mali ominis ea res cunctis uisa est. Tenuit tamen irã Vuladislaus, nec acerbius quicquã in Archiepiscopum aut fecit, aut dixit: ita ut mirarentur omnes patientiã eius. Commouerat nonnullos de proceribus, qui in castris Vuladislai erant, Iacobi archiepiscopi authoritas & execratio. Itaq; deducere & ipsi à proposito principem instituere, sed nullo operęprecio. Nam is diligentius etiam omnia ad expugnationẽ Posnaniæ administrare perrexit. Tamen cum nullus hostilis subesset metus, nec magnopere è paruo oppido eruptio timeretur, securius agebant Rusi, quàm ratio castrorum exigit: & uel ad prædas agendas quoquouersus discurrebant, uel genialibus epulis & compotationibus, ludisq́ & lusibus indulgebant, uel his rebus grauati & fatigati altũ stertebant: in stationibus rari, nec ij satis sobrij excubabant. Delitescebant in ab-

Posnania obsessa.

Iacobus Archiepiscopus principẽ obiurgat, ac diris deuouet.

Omen malum.

Castrensis negligentia.

in abdito Boleslaus, Miezislaus & Henricus, cum modico militum præsidio, occasionem bene gerendæ rei captantes: ij postea quàm uel ex transfugis, uel è captiuis per insidias, dum incautius pabulantur, exceptis certò didicere de negligentia & securitate aduersariorum, silenti agmine ad castra propius accedunt. Oppidani è turribus procul suos conspicati, nec ignari quid in subiectis oppido castris ageretur, proposito uexillo signum dant suis faciendi in hostem impetus tempestiui. Animaduertêre id uexillum preter morem extẽsum Russorum duces, qui tunc fortè cum Vuladislao conuiuabantur: rogant, quid'nam rei sit, & quid sibi uelit uexillũ illud? Respondet Vuladislaus, deditionis esse signum. parcendum esse Rusſi cen sent supplicibus: negat Vuladislaus ullum fore ijs qui tam obstinatè obsidionẽ sustinuissent, misericordię locum. Nec multo pòst, exauditur ab extremis castris ingens clamor atque strepitus, iam intra uallum, & in cæde uersantium hostium. Erumpunt eodem tempore & oppidani, & turribus ac cæteris operibus, tugurijsq́ militum, è stipula stramentisq́ factis, celeriter ignem subijciunt. Fit trepidatio & discursatio totis castris, perculsis re subita & inopinata omnibus: nec quid agerent, aut quò se uerterent, ac ne fugæ quidem consilium explicantibus. Nec à uero abhorret, diuinitùs formidinem illam tanto exercitui meritò iniectam fuisse. Nec fuit, qui se uictoribus opponeret, fusis nullo negocio, qui ad primum tumultum pauci & inordinati occurrerant. Nam cæteri uel ad ducum tentoria, uel ad corripienda arma, uel ad sternendos equos, uel ad efferenda quæ quisq; charissima habebat, festinabant, uel attoniti deniq; amentium more huc atq; illuc discursabant. Ad extremũ grassante latè undique ferro & incendio, effundunt sese castris, qua quisque exitum inueniebat. Fugientes partim trucidantur ab equitibus, partim in Vartham et Glorunam fluuios, qui non ita procul à castris erant, compulsi merguntur. Vuladislaus cum Rusſis ducibus, & paucis quibusdam euadens, effuso cursu Cracouiam contendit. Inde quoque Rusſi non multum morati, nudi penè & inermes, & omnium rerum egeni, domos sese recepere. Direpta sunt copiosa & opulenta Vuladislai Russorum'que castra. Dlugossus aliquanto aliter hæc exponit. Ait enim, Boleslaum, Miezislaum & Henricum, primo Vuladislai aduentu Posnaniæ se cum paruo præsidio tenuisse, diuturnam'que obsidionem in magna commeatus inopia tolerasse: & clementiam atque misericordiam fratris per internuncios implorasse. Cum autem is inexorabilem se ipsis præberet, nec aliter ueniam daret, nisi sese & sua omnia ei dederent, dura hæc, ita ut erant sanè, uisa esse iuuenibus: & in magna salutis desperatione, decreuisse eos, honestè mori potius, quàm crudelis uictoris, & apud quem nihil sancti esset, fidei sese committere. Erupisse deinde aliquoties ex oppido, & nonnulla strage in hostibus edita, repulsos tamen esse. Deinde cum quieuissent aliquandiu, quasi abiecta iam erumpendi cogitatione, & securiores negligẽtioresq́ reddidissent eos qui in stationibus & ad opera excubabant, captato tempore, armatisq́ omnibus, qui arma ferre poterant in ciuitate, erupisse in inopinantes, eo proposito, ut aut uincerent, aut non inulti occumberent: & clarissima illa uicto-

Vuladislaus uincitur & fugatur.

Dlugossus.

ria, de qua iam diximus, potitos esse. Annus quo hæc acta sunt, fuit à Chri-
1145 ann. sto nato millesimus cētesimus quadragesimus quintus. Parsum est aūt ciui-
bus iussu iuuenum, quoad in summa illa perturbatione & confusione fieri
Defectio Polonorum à Vuladislao. potuit. Magna fit statim ea uictoria rerum commutatio. Defluebant om-
nes passim à uicto ad uictores, & augebant eorum exercitum: arces & mu-
nitiones interceptę, in fidē & potestatē pristinorum dominorum ultrò re-
dibant. Non contenti aūt uictores iuuenes eo, quòd fratrem se oppugnan
tem profligassent, suaq́ꝫ omnia recuperassent, exterminare eum etiā uicis-
sim proprijs ditionibus, & principatu eijcere instituunt, rati nunquā eum
ad sanitatem et modestiam rediturum esse: uerùm Russorum auxilijs fretū,
bellum renouaturum. Itaqꝫ æstate sequenti, cum eo quem ad manum habe
bant exercitu, ualidiori iam aliquanto, quàm fuerat initio, Cracouiā cōten-
Vuladislaus principatu pulsus. dunt. Quod cum Vuladislao nunciatum esset, diffisus munitioni arcis, suo
rumq́ꝫ studijs & uoluntatibus, & fratrum desperata misericordia, quippe
quos ipse supplices nulla misericordia dignatus esset, relicta Cracouię uxo
re ac tribus filijs, per Silesiam in Germaniam profugit, Conradi tertij Cęsa
Cracouia in potestatem fratrū iuniorū uenit. ris, uxoris suę sobrini, opem imploraturus. Cracouienses cum primùm ad-
ueniente Boleslao, Miezislao & Henrico portas clausissent, cognita prin-
cipis longiore fuga, & consensu totius Poloniæ, aperuere: nec multo pòst
arx etiam deditur. In qua recipiēda, summa animorum moderatione iuue-
nes usi sunt. Liberos & uxorem Vuladislai, quamuis infestam sibi, & quæ
Moderatio iuuenum uictorum. origo malorum illorum fuerat, ab omni iniuria & contumelia iratorū mili
tum atqꝫ procerum defenderunt: & cum omni supellectili in Germaniam,
aut quò uellent, additis pręsidij causa, qui abeuntes deducerent, dimiserūt.
» Sic infelix Vuladislaus, qui suasu uxoris iniustè aliena concupiuerat, sua iu
» stè amisit: & qui in amplissima fortuna principatusq́ꝫ prærogatiua non ac-
» quieuerat, in exilio cum mala consultrice uxore miser contabuit: quemad-
» modum inferius exponemus. Obtinuit autem principatum Poloniæ
Vuladislaus, non totos septem annos. Sub ipsum principatus eius ini-
tium Ianicus, qui postea Vuratislauiensis episcopus, ac deinde archiepi-
scopus Gnesnensis fuit, Ianislaus'que dictus est, & Clemens, fratres ger-
Andreouiense monasterium. mani, equestri Gryphium siue Gryffonum, ut uulgò uocant, familia or-
ti, monasterium Andreouiense condiderunt: eiq́ꝫ oppidum ipsum An-
dreouum, & septem pagos de bonis suis attribuerunt, atque in eo Cister-
ciensis sectæ monachos, à Bernardo abbate sancto conditos, è Morimun-
Androuiensis monasterij tributum. densi Burgundiæ monasterio euocatos, collocarunt. Imposuerunt autem
conditores illi tributum perenne oppidanis, addictis monasterio: ut cor-
da cæsarum pecudum, & paucula haleca sibi posteris'que suis memoriæ
sempiternæ gratia penderent. Verùm id tributum postea Abbas nescio
qui redemit. Addiderunt etiam Radossus & Gedeon episcopi Cracouien-
ses, decimas quasdam eidem monasterio: item'que Ianicus, posteaquam
Gnesnensis archiepiscopus factus est, non modò decimis, ue-
rùm etiam duodecim pagis ad superiores adiectis,
id locupletauit.

Boleslaus

BOLESLAVS CRISPVS.

XACTO cum uxore & liberis Vuladislao principe, concordi fratrum iuxtà ac procerum nobilitatísq; sententia ad Boleslaũ, qui Vuladislao natũ proximus erat, principatus & summa rerum defertur, & quæcunq; in ditione Vuladislai fuerant: Cazimirus etiã natu minimus frater, eius curæ commendatus est. Et moderatè is clementerq; regnauit: fratres magna beneuolentia & charitate complexus, beneficentia etiam & liberalitate maiorem in modum sibi deuinxit. Nonnulla enim bona & possessiones, quæ ipsius iuris fuerant, ipsis ultro donauit & addixit: eóq; summa ĳ fide summóq; studio uicissim eum defenderunt, nihil neque Russorum, neque Boemorum, neque Germanorum & Conradi Cæsaris minis deterriti, aut precibus emolliti. Nam instabat Vuladislaus assiduò, tum apud Vuladislaũ ducem Boemorum, ad quem ea de re adierat, tum apud Cæsarem, ut eorum uel authoritate in paternum principatum restitueretur, uel armis reduceretur. Sollicitabat & Russos legationibus. Verùm hi nondum se satis è clade Posnaniensi refocillarant, & nolebant consentientem Poloniam irritare, à cuius exigua quadam parte uicti profligatíq; nuper essent. Cæsar uerò & Boemus prolixè promittebant: uerùm hic domesticis motibus, ille Asiatica expeditione, impediti, præstare commodè promissa non potuere. Rebus enim Normannorum in Syria Saracenorum Turcarúmq; ui inclinatis, Edessáq; nobili & uetusta urbe Mesopotamiæ, quæ tunc à Gallis tenebatur, expugnata, & magno terrore Christianis in Asia militantibus iniecto, Cæsar & rex Gallorum Ludouicus cum compluribus principibus uiris & episcopis à Bernardo Abbate Clareuallis concitati, expeditionem in Syriam susceperunt. Ne tamen Vuladislai causam penitus deseruisse uideretur Cęsar, misit legationem ad Boleslaum, cęterósq; fratres, ut Vuladislao ademptas ditiones & principatum sua sponte redderent, potius quàm arma sua experirentur. Neque enim se rectè & affini, & calamitoso ac supplici principi deesse posse. Cui legationi Boleslaus princeps de sẽtẽtia fratrum & procerum ita respondit: Nulla à se fratribúsq; suis iniuria affectum esse Vuladislaum, se nequicquam deprecantes impio bello ab eo petitos, & attributis à patre & ab uniuersa rep. ditionibus & principatibus iam penè exutos, cum pacem tamẽ nullis ęquis conditionibus impetrare possent, uitam defendisse suam: illúmq; omnis diuini & humani iuris uiolatorem, fratres insontes & obsequẽtissimos eĳcientem, intolerabilem in liberos populos dominatum usurpantem, non tam ipsorum uiribus, quàm diuina ultione euidenter perculsum: fugientem'que, magno uniuersæ Poloniæ consensu sempiterno exilio damnatum esse. Recipere eum talem, tamq; iustè consensu publico pulsum, neque sibi tutum esse, neque Polonis expedire. Ne ergo Cæsar id à se postularet, néue ab inuitis extorquere pergeret, quod sine periculo, & sine magno malo reipublicę facere non possent. Esse quidem tanti principis atque Cæsaris, afflictis subuenire: sed ĳs demum, qui immeritò afflicti essent. Cæterùm ad uim & iniuriam faciendam, nemini opem eius patẽre debere: quippe qui ab innocentia contra scelus,

Boleslai Crispi benignitas.

Vuladislai exulis solicitudo.

Conradi Cæs. & Ludouici Gall. regis expeditio in Syriam.

Bernardus abbas Clareuallis.

Conradi Cæsaris legatio ad Polonos.

Boleslai Crispi responsum.

Principis officium.

„ ſcelus, ab officio contra improbitatem, à modeſtia contra audaciam, à iuſti„ tia contra iniuſtitiam, deniq; à pietate contra parricidiũ ſtare debeat. Eſſe Vuladislaum affinem Cæſaris, ſe uerò cognatos etiam: auxilium ſe ab eo ſperare, non bellum expectare, cuius nullam neque dediſſent, neque daturi eſſent occaſionem. Habere ſe illi eum honorem, quem & cognato & maximo principi haberi par eſſet: libenter'que in alijs rebus authoritati eius obſecundaturos, in una illa re id fieri non poſſe. Libentius ſe cum quouis capitali hoſte, quàm cum illo tali fratre in gratiam redituros eſſe: & „ quiduis potius paſſuros, quàm commiſſuros, ut ſuo ſibi iumento, quod di„ citur, malam rem adſciuiſſe, & rempub. quæ in fidem ſuam confugerit, pro didiſſe uiderentur. Fregit ea reſponſio Conradi animum, ita ut multum de ſtudio ſuo in Vuladislaum deinceps remitteret, præſertim quòd ad expeditionem Aſiaticam totus ſpectabat, quãuis à proceribus ſuis & Boemo, quos ſedulò unà cum liberis & uxore prenſabat Vuladislaus, in Polonos incitaretur. Porrò in concilio Remenſi, quod Eugenius tertius pontifex max. initio pontificatus ſui coegerat, Henricus Bauarorum dux, Criſtinæ propinquus, de principibus & epiſcopis Polonorum per legatos queſtus eſt, quòd illi quidem fratrem, hi uerò dominum ſuum contra fidem et iuſiu randum paterno principatu pepuliſſent. Sed quid effecerit, nõ comperio.

Remenſe concilium.

Conradus uerò Cæſar expeditionem illam ſuam cum maturaſſet, per Poloniam, quemadmodum ſcribit Dlugoſſus, ſtatuit iter facere: quòd & compendioſior ea uia eſſet, & minus periculorũ haberet: ſimul ꝙ non diffideret, ſe Vuladislaũ cum fratribus coràm reconciliaturum eſſe. Et acceptus quidem eſt à Boleslao cæteriſq; fratribus perquàm honorificè & liberaliter, unà cum Vuladislao Boemorũ principe, & fratribus eius Henrico & Spicigneuo, omniq; Germanorum & Boemorũ exercitu, & uſq; ad pontum Euxinum deductus: cæterũ de reconciliatione nihil tunc aliud impetrauit, niſi ꝙ pollicitus eſt Boleslaus cum fratribus, ſe, cum reuertiſſet ab illa expeditione Cæſar, quę is uellet, facturum eſſe. Multi uerò uoluntarij è Polonis militię illi nomina dedere, & cũ Cęſare profecti ſunt. Alij, per Vngariam eum non ſatis cõpoſito agmine profectũ eſſe in Thraciam, uolunt. Vincentius uerò crebrioribus legationibus eum de reſtitutione Vuladislai cum Polonis egiſſe memorat.

Conradi Cæſaris expeditio in Aſiam.

Boemorũ principes in Aſiam militatum profecti.

Sub hyemẽ eiuſdem anni, duxit Boleslaus cum Henrico fratre exercitum in Ruſsiam, Izaslai Kiouienſium principis, conſpiratione cæterorum principum principatu eiecti, precibus & muneribus inuitatus: caſtriſq; apud Cemerinũ poſitis, totã hyemẽ ibi conſumpſit: & nulla re memorabili geſta, propter ignauiã Izaslai, & non ſatis certam fidem Ruſſorũ, in Poloniã redijt. Izaslaus uerò poſt diſceſsionẽ auxiliorum, Luſci obſeſſus ab hoſtibus, pacem tandem ab eis impetrauit.

1147 ann.

Ruſsicũ bellũ.

Per hoc tempus Iacobus Archiepiſcopus Gneſnenſis mortuus, Ianicũ ſiue Ianislaum, cuius paulo antè mentionẽ fecimus, è Vuratislauienſi epiſcopa euocatum, Boleslai principis ſtudio adiutũ, ſucceſſorem accepit. huic uerò Valterus equeſtri Zadoreorum ortus familia, ſucceſsit: qui baſilicã Vuratislauienſem, ligneã ad id tempus, muro exædificauit, rituſq; Lugdunenſis baſilicę in eam induxit. Anno uno interiecto, reuerſus ab Aſiatica expeditio-

Ianislaus Archiepiſcopus.

Vuratislauienſis baſilica, & ritus eius.

1149 ann.

peditione Conradus, cum non multum ibi operępręcij fecisset, magnam'que copiarũ suarum partẽ partim Turcico pręlio, partim dolo Emanuelis Cõstantinopolitani imperatoris amisisset, bellum Polonis intulit, ut per uim Vuladislaum exulem in principatũ restitueret: cum Boleslaus cęteri'que fratres promissorũ admoniti, tergiuersarentur, quod dicerent, Vuladislao reducto, se nouos motus, noua pericula, summam'que reip. perturbationẽ reformidare. Verùm id bellum in speciem ingens & formidabile, Boleslai principis humanitas & sapientia inter ipsa initia restinxit. Nam ut Cæsar cũ ualidis Germanorum, Boemorum & Morauorum copijs Poloniæ fines attigit, non destitit Boleslaus cum expeditis turmis, quas de suis tumultuariè coegerat, omnib. locis opportunis hostilia itinera, pabulationes, frumentationes & aquationes ex insidijs obseruare, & in incautos hostes impetum facere, interdum'que totum exercitũ reficientem se aut quiescentẽ, subitò tumultu, & ad castra adequitantis exercitus ostentatione exagitare & perterrefacere. Illis uerò ad arma conclamãtibus, ad impedita loca raptim se cum suis recipiebat, nec unquam rem fortunæ & uniuersę dimicationi cõmittebat. Cum aũt ad Odram substitisset & castra metatus esset Cæsar, eo quòd aquę eius fluminis tunc fortè excreuerant, & nostri ulteriores ripas obseruantes, difficilẽ traiectionem ipsi effecerãt: simul aũt è Germania noui quidam motus ipsi afferebantur, quib. ad rerum domesticarũ curam reuocabatur: accepta fide Boleslaus in castra ad eum uenit, facta'que publica audientia, Vuladislai fratris facinora & peccata omnia, in se ac cæteros fratres, & in omnes ordines reip. Polonæ luculenta oratione exposuit: necessariã expulsionem, iustam'que restituendi eius recusationem suã & uniuersæ reip. excusauit: necessitudinem suam cum Conrado maiorem, quàm Vuladislai cõmemorauit: studia & officia sua nonnulla in Cæsarem & Germanos modestè refricauit: ne cognatum & Christianum sanguinem sitirent, neu se ad extrema adigerent, orauit. Munera etiam nõ contemnenda Cæsari & nonnullis principibus, maximé'que ijs quos gratia plurimùm ualere apud Cęsarẽ didicerat, priuatim misit. Ita poscente Boleslao, suadentibus primoribus, ad sua defendenda festinantibus militibus, ipso Cæsare ductum iri diutius opinione sua bellum animaduertente, & ad componendas res domesticas festinante, bellum illud statim solutũ est: dimissus'que postridie exercitus, ne quicquam reclamante Vuladislao exule: & item Boemorum principe, nõ tam exulis rem agente, quàm Polonis inimico. Hagecus hic nescio quid de Tartaris & Saracenis unà cum Russis à Vuladislao exule contra Polonos ductis, & à Boleslao uictis pulsis'que: qui utrique populi procul tunc aberant à Polonia. Pace cum Cæsare facta, aut uerius bello in aliud tempus dilato, Boleslaus & Miezislaus uxores duxere sorores germanas, Vuseuolodimiri Haliciensium principis filias: Boleslaus quidem Anastasiam, Miezislaus uerò Eudoxiam. uerùm is, hac non ita multo pòst mortua, nondũ exacto à primis nuptijs biennio, aliam duxit, Gertrudim Geisæ regis Vngarorum sororem, Belæ cæci filiam. Cæterum Henricus cœlibem uitam secutus, ad Hierosolymitanam militiam cum non contẽnendo comitatu profectus est, principatu suo Boleslai fratris fidei ac tutelæ cõmendato: cum'que

Conradi Cæs. expeditio in Poloniam.

Polonorum cũ Germanis belli gerendi ratio.

Boleslaus ad Cæsarem in castra uenit, & bellum sustulit.

Boleslai et Miezislai uxores.

Henricus dux ad Hierosolymitanam militiam profectus.

totum annum ibi commoratus, non uulgare uirtutis suæ specimen aduersus barbaros Sarracenos edidisset, sospes reuersus est. Reuertens autem, in Zagosce pago ad Nidam amnẽ parœciam ac domicilium Templariorũ sodalitati, quę tunc bonam in bello Asiatico Christianis nauabat operam, condidit, & luculentis reditibus instruxit. Cum hoc Henrico crediderim profectum Iaxam, nobilem & locupletem equitem de familia Gryphium, ut fama est: qui cum in Asia aliquandiu militasset, reuertens, unum de canonicis sepulchri Christi domini nostri, diui Augustini instituto uiuentibus, & geminam crucem rubram in toga insigne professionis suæ gestantibus, secum deduxit, eamq́ꝫ sodalitatem in Polonia propagauit, condito templo ac domicilio in pago suo Mechouo, quod nũc oppidũ est, quinto à Cracouia milliario: eoq́ꝫ, & duob. item pagis sodalitati attributo: cui etiã Gedeõ episcopus Cracouiensis decimas quasdã posterius adiunxit. Condidit idẽ Iaxa, dotauitq́ꝫ etiam monasterium uirginibus professionis Pręmonstratẽsis, ut uocant, in suburbano suo Cracouiensi, quod Zuerinecium, quasi tu dicas uiuarium, dicitur. Impetrauit aũt utriq́ꝫ loco subiectis hominibus à Boleslao Crispo principe, omnium onerum, munerum atq́ꝫ pensionũ, quę ad principem ac remp. pertinerent, sempiternam immunitatẽ. Sed ad institutum reuertamur. Vuladislaus exul, quamuis desiderio & spe sua frustratus iterũ atq́ꝫ iterum, pergebat tamen molestus esse Cæsari de reductione sua: & commouebat quidem Cæsarem, cùm assidua flagitatione & querimonia, tum aspectu ipso miserabili, ac tãta fortunę commutatione: pudor etiam cum indignatione mixtus, Cæsarem stimulabat, quod contemni & postulata & minas suas, nec promissa pręstari à Polonis principibus, maiestate sua indignum iudicaret. Sed tamen exulem reducere non potuit, partim aduersa ualetudine ac diuturno morbo impeditus, partim etiam proprijs & necessarijs negocijs, & nõnulla imperij perturbatione distẽtus. Verùm quo leuius interea Vuladislaus ferret exilium, possessiones quasdam ei dedit utendas fruendas, unde se & uxorẽ liberosq́ꝫ sustentaret: adiungit exiguas equitũ peditumq́ꝫ copias, cum quib. ille crebris excursionibus Vratislauiensem tractum & uiciniã illam omnẽ, extructis in confinio duabus arcibus Nemcio & Grothecio, quò se tutò recipiebat, infestauit. Nõ tulit hoc Boleslaus. Nam coacto exercitu, ad prędatores illos persequendos, & arces euertendas profectus est. Id ubi cognouit Vuladislaus, munitis præsidio militum arcibus, in Germaniam se recepit, siue metu, siue auxiliorum petendorum gratia. Qui in præsidijs relicti erant Germani siue Boemi, sustinuerunt aliquandiu impetum & obsidionem Polonorum: tandem deficiente annona, & morbis inualescentibus, ac desperatis auxilijs, deditionẽ fecere. Nec ita multo pòst, nempe anno Christi nati 1153. Conradus Cæsar mortuus, antequã imperatoris diadema adeptus esset, sollicitudine & metu grauis belli nostros liberauit. Quieuitq́ꝫ tunc Polonia annis aliquot, donec Fridericus cognomento Barbarossa, Friderici Sueuorum ducis filius, qui Conrado patruo in imperio successit, petendo imperiali diademate, pacandisq́ꝫ, seu potius turbandis rebus Italiæ & Galliæ Cisalpinæ, quæ nunc Langobardia dicitur, ac pontificibus maximis arbitratu suo creandis

Templarij in Poloniam deducti.

Iaxa Gryphius.

Canonici sepulchri Christi.

Miechouiense cœnobium.

Zuerinecense cœnobium.

Vuladislaus exul infestat Poloniam.

Nemciũ et Grothecium arces in Silesia constructæ, & Polonorum principi deditæ.

1153 ann. Conradus Cæsar mortuus.

Fridericus Barbarossa Cæsar.

atq; deijciendis, occupatus fuit. Reuersum autem in Germaniam, & conuentū totius Germanię agentem Virceburgi, siue Herbipoli, supplex adit Vuladislaus, orat de reductione sua: & quo magis eum ad misericordiam flecteret, tres filios iuuenes pedibus propinqui imperatoris admouit. idē pro eo petijt Vuladislaus princeps Boemorum, fastum Polonorum et cōtemptionem Cæsareæ maiestatis & authoritatis exaggerans: idem plærique Germanorum principes atque duces, quibus iam Vuladislaus exul diuturna consuetudine familiaris factus erat, quosq; ea de re prehensauerat. Quanquam autem rebellarant imperatori Mediolanenses cum socijs suis, tamen exoratus Fridericus, priorem in Polonos expeditionem de amplissimi senatus sententia decreuit. Ac legatos quidem statim ex illis comitijs ad Boleslaum principem & fratres eius misit, qui ipsis, nisi reciperet Vuladislaum, aut nisi ipsi tributum, quod fortasse pollicebatur Vuladislaus, imperatori Romano penderent, bellum denuncient: ipse uerò hyemem illam in apparatu belli consumpsit. Reuersi Cracouia legati, non dissimile eius, quod Conrado olim datum erat, responsum retulerunt: cuius ea uis erat, ut quiduis potius passuri Poloni principes, qui ea de re Cracouiam ad Boleslaum conuenerant, quàm aut tam immanem ac turbulētum fratrem recepturi, aut tributum cuiquam daturi esse uiderentur. Itaque æstate anni sequentis, qui fuit à Christo nato 1158, Fridericus imperator cum maximis Germanorum omnium atque Boemorum copijs, per Saxoniam in Polonorum fines ingreditur, & ad undecimum Calendas Septembris Odram amnem nemine prohibente uado transiuit. Nam Poloni principes, etsi non contemnendam & ipsi manum habebant, nusquam tamen ausi sunt apertè eum tanto ac tam ualido exercitui opponere: sed munera inter se copiasq; partiti, quòd equitatu abundarent, & leui armatura uterentur, partim in prædatores & pabulatores ex insidijs uim faciebant: partim uillas & oppida sua, quà iter facturum esse imperatorem suspicabantur, ipsi comburebant: partim etiam munitiones deijciebant, ita ut neque progredi rectè imperator propter pabuli & commeatus inopiam, neque uestigium ponere firmo aliquo & munito loco posset. Eo nostrorum incendio tunc Bythomia, cuius etiam superius mentio facta est, atque Glogouia, nō obscura oppida, conflagrarūt. Erat in magna difficultate res Germanorū: quippe quibus neque frumentum, neque pecudes ad uescendum, neq; uinum aut cereuisia ad bibēdum suppetebat, omnia itinera nostris obsidentibus. Itaq; intestinorum dolore laborari uulgò cœptum, quo morbo multi mortales absumpti sunt: iamq; non mussitabant milites, sed apertis conuicijs & maledictis imperatorem incessebant, quòd ab eo ad inauspicatum bellum ob rem alienam educti essent. Quibus rebus permotus Fridericus, simul quòd res Italicæ discessu eius turbatæ, eum ad se reuocabant, de reducendo exercitu cogitare cœpit: uerùm metuebat, si nulla pace facta retrocederet, ut satis tutò id facere posset: quòd non dubitabat nostros terga reuertentium pressuros, & aliquam Germaniæ oram dimisso à se exercitu uicissim inuasuros ac deuastaturos esse: sin pacis mentionem prior fecisset, pro uicto se habitum atque contemptum iri: utrumque autem non ex di-

Legatio Friderici imperatoris ad Polonos.

1158 ann. Friderici imp. expeditio in Poloniam.

Bythomia & Glogouia exustæ ab ipsis Polonis.

Friderici consultatio.

„ gnitate imperatoria fore. Etenim ex ęquo turpe & ignominiosum est, eum
„ qui bellum alteri intulerit, aut pacē ultro offerre, aut rebus infectis retro-
„ cedere. Eum sensum imperatoris cum probè calleret Boemorū princeps, siue iussus, siue pertæsus & ipse belli, agit cum Polonis, ut de pace ad imperatorem mittant, aut ipsi ueniant: sperare se, ac recipere, æquis conditionibus eam iri compositam. Placabiliorem enim ipsis Fridericum se reddidisse. Amplectuntur nostri eius consiliū, petita acceptaq́ꝫ fide, ad hostem proficiscuntur: ibi multis ultro citroq́ꝫ habitis sermonibus, pax tandē his legibus constituitur, ut Vuladislaus ad Silesiæ dominatum modò restituatur, cæteris se abstineat: & ut Boleslaus unà cum fratribus trecētos hastatos equites Friderico in auxilium ad Mediolanense, siue Langobardicum bellū mittat. Et quo firmior hęc pax sit, Adleidam imperatoris sororis filiā Miecislaus tertiam uxorem ducit. Nam alterā, quæ fuit Vngara, haud ita multo antè amiserat, susceptis ex ea duobus filijs, Ottone & Stephano. Quanquam quod ad restitutionem Vuladislai attinet, perplexus est Dlugossus. Nam cum restitutionem illā, quam postea Fridericus uelut sanctè promissam, mortuo Vuladislao liberis eius efflagitauit, in pactis fuisse memorasset, paulo pòst subijcit, Boleslaum recepisse imperatori, se ad natalem Christi Dei nostri Magdeburgum uenturū esse, & Polonis Boemisq́ꝫ disceptatoribus & arbitris de expulsione & restitutione Vuladislai fratris, usurū: quod tamē non pręstiterit. Paulo aliter de hoc bello Radeuicus in supplemento eius libri, quem Otto episcopus Frisingensis, illius temporis, de gestis huius Friderici imperatoris conscripsit, memoriæ prodidit. Et causam quidem belli eandē, quam nos exposuimus, fuisse memorat: successum uerò & exitum aliquanto diuersum. Ait enim, posteaquàm imperator in Poloniam (arte scilicet & natura permunitam) penetrauit, & Odram flumen copias transduxit, Polonos, quamuis magna haberent Russorum, Parthorum, Prussorum & Pomeranorum auxilia, in fuga tamen spem uitę constituisse: ac desperatione adductos, non certo consilio, munitiones, oppida, pagosq́ꝫ suos uastasse. Ad extremū aūt peruastata ab hostibus Vuratislauiensi & Posnaniensi ora, Boleslaum ducē supplicē, & imperata se facturū recipientem, prouolutum ad pedes imperatoris, ueniā impetrasse, cum iusiurandum dedisset non ad contumeliam Rom. imperij fratrē à se suisq́ꝫ pulsum esse: promisissetq́ꝫ imperatori, præter auxilia ad bellum Italicum, duo millia marcarū, principibus mille, aulico eius comitatui ducentas marcas argēti: Augustę uerò, siue imperatrici uiginti marcas auri, & obsides Cazimirū fratrem cum alijs quibusdam nobilibus dedisset. De Vuladislai uerò iniuria rem ad arbitrium Boemorū et Polonorum Magdeburgum, ut nos quoq́ꝫ è Dlugosso retulimus, reiectam esse. Neq́ꝫ tamen stetisse ulla ex parte promissis & iureiurando Boleslaum. Tributi Radeuicus hic nullam facit mentionē: quod neq́ꝫ imperator exigere, si prius pensitatum esset, neq́ꝫ Radeuicus cōmemorare, si tunc exactum esset, omisisset. Pace facta cū Polonis, deduxit imperator exercitum, et anno sequenti expeditionem in Italiam prosecutus est, Boemorum & Polonorum auxilijs adiutus. In ipso autem procinctu Vuladislao Boemorum principi Ratisponæ diadema imposuit,

Pax inter imperatorem & Polonos.
Silesia Vuladislao attributa.
Polonorum auxilia imperatori ad Italicum bellum.
Miezislai tertia uxor filia sororis Friderici imp.
Radeuicus historicus.
Vuladislaus rex Boemorū factus.

posuit, regemq́ eum appellauit: quo nomine post Vuratislaum sexaginta annis amplius nemo principum Boemorum usus erat. Fames deinde Poloniam afflixit, frumento belli tempore partim non demesso, partim ab hostibus consumpto, partim uerò à nostris, quemadmodum diximus, corrupto. Mortua est eo anno Anastasia Boleslai Crispi uxor, ex dolore partus, cum Lescum alterum filium peperisset: nam biennio antè Boleslaum pepererat. Duxit postea Boleslaus alteram uxorem Helenam, Roscislai Premisliensium principis filiam, suasu fratrum, cum ad Adleidę Miezislai uxoris puerperium conuenissent. Apparabat iam Vuladislaus reditum in patriam, opera & beneficio Friderici imperatoris impetratũ, post tredecim annorum exiliũ, uerùm in ipso apparatu extinctus, et Aldenburgij in Holsacia, quę urbs à Slauis condita, Starigradum olim dicta fuit, sepultus est: ita ut non irrita ceciderit Iacobi archiepiscopi deuotio, nec potuerint humani conatus diuinam sententiam, & iustam fratrum & patriæ uiolatoris ultionem immutare. Tametsi proditũ est à nonnullis, ut refert Dlugossus, eum ad constitutum cum fratribus colloquium uenientem, Plodeci clàm ueneno sublatũ esse. Vixit autem Vuladislaus quinquaginta quinq́, præfuit Polonis non totos sex annos. Liberos reliquit masculos tres, Boleslaum, Miezislaum & Conradũ, cui Lansconogo, propter gracilitatem crurum, cognomen fuit: quem quidem Conradus imperator Fuldensi abbati educandum dederat. Cristina uerò Vuladislai uxor, Aldenburgi in exilio consenuit, & uitam cum morte commutauit. Nam filij non ausi absente imperatore Silesię principatum ex fœdere patri promissum repetere, quarto demum anno post mortem patris, nempe anno post Christũ natum 1163 instante precibus atq́ minis apud Boleslaũ Friderico, cum is ab Italica expeditione capto euersoq́ Mediolano reuertisset, reuocati, Silesiam omnẽ, quæ continentibus syluis à reliqua Polonia dirimitur, usq́ ad Boemorum Saxonumq́ fines in ditionem suã acceperũt, ea quidem lege, ut maiestatẽ summi principis Polonorũ comiter conseruarent, neúe patris tyrannidẽ imitarentur. Silesiæ uerò nomẽ à cõfluxu multorũ populorũ inditum esse uidetur, siue tunc, siue aliquanto prius, nempe posteaquam Sbigneus nothus Vuladislai primi principis filius, cum Boemis & Saxonibus eam oram inuasit, ita ut Silesij, siue Slezaci, quasi conuenæ dicantur lingua Slauica. Eam igitur partem Poloniæ Vuladislai mortui filij ex pacto obtinuerunt. Atque hinc ferè omnes Silesiorum duces propagati sunt. Vt autem omnis dissidiorum materia inter fratres deinceps tolleretur, patrui inter eos ditiones partiti sunt, ita ut Boleslao, qui Procerus siue altus cognominatus est, Vuratislauiensis tractus: Miezislao Ratiboriensis & Oppoliensis, Conrado uerò Glogouiensis & Crosnensis obtingeret. Ex his Miezislaus insano mulierculæ cuiusdam amore captus, Opauiam ipsi sempiterno iure donauit. Fuit autem restitutio illa Vuladislai filiorum curæ Friderico imperatori, cùm ob misericordiam cognatorum exulum, & ut perficeret, quod se authore cœptum atque constitutum fuerat: tum in primis Boleslai ex ijs natu maximi gratia, qui præclarum uirtutis suæ specimen in exercitu ipsius apud Mediolanum ediderat. Nam

Fames in Polonia. *Boleslai Crispi filij.* *Boleslaus alteram uxorem duxit.* *Vuladislai mors.* *Plodecz.* *Vuladislai filij.* *Cristinæ mors.* *1163 ann.* *Mediolanum euersum.* *Silesiæ ducum origo.* *Silesiæ fines & nomen.* *Slezaci.* *Silesiæ diuisio.* *Oppauia donata amicæ.* *Boleslai proceri uirtus.*

cum eques quispiam uasto corpore & gigantea statura Mediolano prodiens, identidem Cæsarianos contumeliosis uerbis ad singulare certamen prouocaret, nec prodiret quisquam, prodijt hic Boleslaus inconsulto imperatore, & inscijs omnibus, non ferens uniuersi exercitus ignominiam: cumq; infestis hastis concurrissent, effuso ad spectaculum omni exercitu, obsessis quoq; de mœnibus prospectantibus, & utrisq; euentum pugnæ expectantibus, primo impetu deiecit noster hostem, humiq; prostratum celeriter de equo desiliens confecit, & cum opimis spolijs uictor in castra reuersus est, acclamante & applaudente uniuerso exercitu, & Boleslai uirtutem ad sidera efferente. Ex eo autem tempore magno in honore iuuenem apud se imperator habuit: & cùm alia amoris sui documenta ei præbuit, tum in restitutionis eius, fratrumq; curam maiore studio, sicut iam commemorauimus, cōfecto Mediolanensi bello incubuit. Restitutis Vuladislai filijs, sublatoq; omni metu belli, Boleslaus Crispus princeps Polonorum, ex fratrum et fratris filiorum, consilijq; totius sententia, Prussis, qui iam inde à Boleslai Criuousti morte à fide principum Poloniæ, & à religione Christiana desciuerant, bellum fecit: transductoque Ossam amnem exercitu, tripartito agmine ad interiora ipsorum penetrauit: ferro & incendijs omnia miscens, & magnas prædas agens. Ea uastatione moti Prussorum primores, cum uires suas impares tanto bello sustinendo esse animaduerterent, quippe qui non plus decem millibus peditum, & sexdecim equitum facere possent, pacē supplices à Boleslao petunt, imperata se facturos pollicentur. Negat is pacem se eis daturum, ni stulta & uana multorum deorum superstitione sese abdicent, & Christianam religionem populariter recipiant. Durius hoc Prussis uidebatur: sed tamen præsentibus iuxtà ac impendentibus malis adacti, accipiunt conditionem: demoliuntur fana & simulacra falsorum deorum: uni uero Deo, quem nos colimus, deiecta aut desolata pridem instaurant: liberos post desertam religionem sibi natos, ritu Christianorum initiant. Et quo celerius religio Christiana in tota Prussia coalescat, tributum quidem exiguum Boleslaus genti imposuit: edixit autem, Quicunque ad certū tempus Christiani facti non essent, ut in seruitutem abducerentur, & sub hasta uenundarētur. Et certatim quidem omnes nomina dabant Christo, sed magis deuitandi prẹsentis periculi metu, quàm ex animo: & lingua quidem iurat, quemadmodum inquit poeta quidam, mens iniurata manet. Itáque ergo deducto exercitu, & amoto metu, citò ad ingenium rediere. Neque enim firmam atque stabilem sedem habere potest religio, ui & metu expressa: quæ, quamlibet foris necessitati seruiat, intus quidem in animo liberrima est. Vixdum circumacto anno, Prussi in pristinum errorē apertè relabuntur: ritus Christianos explodunt: sacerdotes, cæterosq; qui cōstantius Christianam religionem retinebant, eijciunt: templa profanant. Veriti autem, ne extrema quæq; pro his quæ patrarant paterentur, ad Boleslaum principem legatos mittunt cum donis magni precij: profitentur se in fide eius permanere, cæteraq; omnia iussa eius facturos esse, religionis modo Christianæ necessitatem ut sibi remitteret: multitudinem patrias & auitas religiones neutiquam uelle

Prußicum bellum.

Prußi religionem Christianam recipiūt, & mox rursus abijciunt.

uelle aut posse abijcere, & omnia prius malle perpeti, quàm ab inueteratis tempore & consuetudine ritibus ad nouos transire. Leuius quàm par erat Christiano principi, uiolatam & neglectam ab ipsis religionem Boleslaus ferre uisus est, cum ij de fide erga ipsum sua nihil mutarent. itaque sic tunc legatos eorum dimisit, ut factum eorum approbasse uideretur, pluris faciens suam quàm Dei maiestatem: siue adeò muneribus, quæ sapientum quoque mentibus caliginem offundunt, delinitus. neque cogitabat, non habere modum, necque finem, temeritatem, cui semel habenæ impunitate relaxatæ sint. Offendunt autem plerunque homines in eo, quod causæ Dei præposuerint: ut tunc accidit. Nam Prussi uidentes impunè sibi cessisse prima ausa, sublatis animis haud ita multo pòst exactores principis propellunt: factaque manu ualida è promiscua hominum multitudine, Culmensem tractum & Masouiam nec opinãtibus nostris ingressi, crudeliter uastarunt ac diripuerunt, ingentesque pecudum & hominum prædas abegerunt. Qua de re certior factus Boleslaus, nihil sibi fecit reliqui ad celeritatẽ: quin cum paucis, quos circũ se habebat, & quos proficiscens sibi adiungere potuit, militibus, auxilio suis accurreret. Sed iam barbari abierãt, nec eos longius ille cum paucis cursu defatigatis persequi ausus est. Verùm fremens, & sibi ipse ob superiorem conniuentiam displicens, tunc quidẽ ditionis suæ fines qualiquali præsidio aduersus repentinas barbarorum excursiones muniuit: cæterùm anno sequẽti, qui fuit pòst Christum natum 1167, maiore ui & apparatu expeditionem in eos fecit. Aderant & fratres cum instructis suorum copijs. Barbari sceleris & perfidiæ suæ sibi conscij, desperabant ueniam, nec satis uirium ad sustinendos Polonos habere se iudicabant. itaque in remotas syluas & inuias paludes se cum gregibus & armentis abdunt: nihilo minus exquirunt, quomodo nostros dolis & insidijs circumueniant. Erant apud Boleslaum in castris Prussi quatuor perfugæ, non ignobiles, qui sic iam probarant fidem suam Boleslao, ut ijs ducibus & consultoribus in expeditione illa maximè uteretur: erant enim periti regionum, & rerum Prussicarum. Eos Prussi clàm per certos homines, qui & ipsi transfugas se simularant, magnis donis, maioribus promissis, ad proditionem pellexerunt: tempus & ratio proditionis constituitur. Magnam iam Prussiæ partem nostri depopulati, ad syluestria quædam, palustria, & uliginosa loca peruenerant, quæ in speciem herbida et compascua, limosos abscessus & uoragines occultabant: circum hæc, uti conuenerat, latebat Prussorum exercitus. Ibi transfugæ magnum numerum pecoris ad ea loca compulsum esse, magnamque multitudinem hominum cum rebus et facultatibus suis se recepisse affirmant, persuadentque principi, ne prædam illam contemnat. Vbi primũ agmen, quod Henricus Sendomiriensis dux Boleslai frater ducebat, ægrè aliquantũ progressum est, dictitãtibus transfugis perbreuem esse eam difficultatem: ibi signo dato subitò Prussi pedites undique è latebris prosiliunt, & sagittas ac omnis generis tela eminus in impeditos conijciunt. nostri neque progredi iam, aut consistere ex aduerso hostiũ, necque regredi poterãt, terra abscedente, et equites ac pedites armatos deuorãte: & à fronte quidẽ & ab laterib. acriter instabãt hostes, à tergo

Religionis contemptus nõ negligendus principibus.

Prussorum defectio et excursio in Culmensem & Masouiam.

1167 anni. Polonorũ expeditio contra Prussos.

Proditio Prussorum.

Poloni profligati à Prussis.

uerò

uerò nostri extremi primorum receptum implicabant, ita ut nihil omnino uirtuti loci esset, neq; submitti subsidia laborãtibus possent: quin ut quisq; suis opem laturus, aut hostem exultantem in cęde ulturus procurrerat, ita & ipse se, & illos quib. succurrebat, magis etiã impediebat. Eratq; miserabile spectaculum, cum nostri sine ordinibus progressi, & inopinato hostiũ occursu aut impulsi, aut perterrefacti, terga uertebant, seq; inuicem proterebant & proculcabant. Multi ibi mortales cęsi, longè plures uoraginibus absorpti sunt. Pauci per cæterorũ corpora salui ad extremum agmẽ, quod firmiori loco subsisterat, sese recepere. Ibi Henricus dux inter primos pugnans, fortiter occubuit: ibi omne penè robur Polonorũ afflictũ atq; debilitatum est. Reliquas copias Boleslaus princeps cum Miezislao fratre nihil cunctati in Poloniam tumultuariè reduxere, ne Henrici quidem fratris corpore recepto, aut perquisito. Prussi mortuorũ spolijs potiti, dijs ea suis, quib. uictoriam illã acceptam referebant, consecrarũt. Sub finem eiusdem anni edixit comitia Cracouiã Boleslaus cùm alijs de rebus, tum de Sendomiriensi atq; Lublinensi ditione, Henrico sine liberis extincto, quid fieri oporteret. Post longam consultationẽ placuit, ut Cazimiro minimo de filijs Boleslai Criuousti, qui ad eam usq; diẽ exors patrimonij fuerat, principatus ille mandaret. tametsi Sendomiriensis urbs cum territorio & alijs quibusdam proximis oppidis, consentiente Cazimiro, Boleslao Crispo concessa est, quoad uiueret, quo cõmodius onera principatus posset sustinere. Nec multo pòst duxit Cazimirus uxorẽ, Helenã Vuseuolodi Belzensium ducis filiã. Displicuerat id, quod factũ erat de Sendomiriensi ac Lublinensi ditione, filijs Vuladislai: existimabãtq; ij, partẽ eius aliquã post patrui mortem agnationis iure ad se pertinere. Et iam antè alienioribus erant animis à Boleslao patruo, ꝙ is munitiones quasdã in Silesia, cum eam ipsis traderet, in potestate sua retinuisset. Residebant etiam in animis eorum irę ueteres, & dolor exilij, ereptiq; summi principatus, et Cracouiẽsis ditionis, quę utraq; hereditario iure secundũ patrem sibi arrogabant. Hęc omnia percõmodam repetendi occasionem oblatã sibi esse arbitrabãtur, quòd inuisum esse offensione illa & re malè atq; inconsideratè gesta imperium nomenq; Boleslai proceribus ac equitibus plerisq; animaduertebant. Fortasse non deerant etiã, qui eos in spem recuperãdi illa uel omnia, uel pleraq;, clàm uocarent, & operã studiumq; suum pollicerentur. Itaq; apertè querebãtur de iniurijs Bolaslai principis: arma bellumq; ciuile non dissimulanter parabant: è Germania auxilia & mercenarios milites accersebant. Id ubi Boleslaus cognouit, uiriũ suarũ & offensionis popularis sibi conscius, ac ueritus ne latius incendium illud diffunderetur, neu certa finitimarum gentiũ fiducia rem illam iuuenes inceptarent, per proceres & consiliarios communes de cõponẽdis rebus agit, ijsdemq; arbitris de summo quidẽ principatu, ac de Cracouiensi, itemq; Sendomiriensi et Lublinensi ditione postulata filiorum fratris modestè refutauit, ꝙ Cracouiensem ditionẽ cum summo principatu totius Polonię consensu coniunctã esse diceret: principatũ aũt iustè eiecto patre eorũ, summa omniũ uoluntate ad se delatũ, & alioqui illo è uiuis sublato, ad se qui illi esset natu proximus, nõ immeritò attinere. Porrò Sendo-

Henricus dux interfectus.

Cazimirus Sendomiriensium dux creatur.

Cazimiri uxor.

Silesiorum duces in Boleslaũ principem concitantur.

Cracouiensis ditio principatui addicta.

Sendomiriensem ac Lublinensem ditionem rectè fratri Cazimiro datã, quem non oporteret exortem esse patrimonij. Et eam fuisse mentem patris, ut is cęteris fratribus absq; liberis decedẽtibus succederet. De Sẽdomiriensi nonnihil se uoluntate eius detraxisse, quo rectius onera ac dignitatem principatus sustineret. Idem se fecisse in Silesia, cùm fratribus cæteris, tum senatu uniuerso assentiente. Sed tamen liberaliter se eis remittere & condonare, quæ ad eam usque diem in Silesia retinuisset, quo maiorem in se patrui benignitatem agnoscerent. Quo iuniores illi essent, hoc impensius se, qui senior & usu rerum peritior sit, rebus eorum consulere æquum esse, ne temeritate sua, aut prauis aliorum consilijs seducti, eant præcipites. Ita deliniti iuuenes Boleslai commoditate & facilitate, procerumq; persuasione conquieuerunt, & nascens etiamdum perniciosum bellum suppressum est. Non cessarunt tamen seditiosi quidam è Cracouiensi ditione homines equestris ordinis res nouare. Etenim conspiratione facta, cuius capita fuêre, Iaxa, cuius superius mentionẽ fecimus, et Suẽtoslaus, potentes & factiosi homines, ad Cazimirũ Sendomiriensem ac Lublinensem ducem, ętate & gratia populari florentẽ, summũ principatum deferebant: Boleslaũ perosi, q̃ ignauum & imbellem, et ineptiorem ad obeunda principatus munera esse dicerent: simul ut Miezislao, qui ętatis beneficio Boleslao succedere debebat, uiam pręcluderẽt, de quo nõ optimè sentiebant. Et egit quidẽ ipsis gratias Cazimirus de studio ac iudicio: cæterùm principatũ delatum modestè recusauit, quòd negaret suũ esse, fratri maiori et optimè de se merito principatum eripere, quẽ omni ope defensum & adiutum ire deberet. Illos quoq; non ęquum facere, qui tot annos clementi & moderato illius imperio usi, ad extremum quasi uetulum canem eum expellerent: & quidem bene merentẽ, & ęquitate animi prudentiaq; sua potius, quàm armis exorientia bella amolientẽ. Nam cladem Prussicam, qua maximè offenderentur, non tam temeritate eius, quàm diuino permissu acceptam esse. Neminem neq; tam felicẽ esse, neq; tam omnibus horis sapere, quin offendat aliquando: perturbari etiam interdum diuinitùs consilia principũ, & bene consulta malè cadere, propter peccata populi. Quòd si deterius etiam aliquanto principatum administrasset, quàm administrarit Boleslaus, ferri tamen eum conueniret, propter patris Boleslai optimi et maximi principis memoriam: in quem ingratissimi futuri essent, si progeniem eius, tolerabiliter tamen imperãtem, de principatu, quem ille maiorem in modum auxisset, ornassetq;, deijcerent. Se quidem non modò non fore socium eius consilij & periurij, uerùm etiam summo conatu fratri coniunctissimo & beneficentissimo opitulaturum esse. Ita rursus gliscens ciuile dissidium Cazimiri grauitate & constantia sopitum est. Pręerat tunc quartum decimũ annum Plocensi ecclesię episcopus Vernerus, equestri Rosarum familia, integritate & sanctimonia uitæ clarus, & eleganter eruditus: ei per uim & iniuriam Bolesta uir potens & uiolentus, ex ea familia ortus, quę soleam equi cum cruce altrinsecus superposita insigne gerit, Carscũ pagũ adimebat. Erat autem is castellanus Viznensis, & oram illam Prussis finitimã pro Bo-

Pacificatio inter cognatos duces.

Cracouiẽsis nobilitatis motus contra Boleslaum principẽ.

Cazimiri moderatio & sapientia.

Vernerus episcopus Plocensis Bolestæ fraude occisus.

Bolesta familia.

leslao Crispo administrabat. Eũ igitur comiter & blandè Vernerus per se & per amicos orat & admonet, ne uim faciat ecclesiæ. Vbi nihil proficit, in ius uocat: causam obtinet: in possesßionẽ reponitur. Molestißimè id ferebat Bolesta, multaq́ maledicta in mansuetum episcopũ ingerebat, & necem ei machinari cœpit. Erat ei non modica cum uicinis Prusßis cõsuetudo: qui cum non pauci fortè ad eum uel ius petituri, uel compotaturi conuenissent, acceptos lautè, & bene potos, promißis etiam oneratos, noctu ad obtruncandum Vernerum, qui tunc fortè ad Biscupice uillam suam uenerat, cum Benasso fratre suo germano misit. Peragunt illi iussa: effractisq́ portis, in cubiculo dormientẽ episcopum cum fratre Benedicto, monacho Benedictensis sectæ, trucidant. Delituerat per eum tumultum sub lecto episcopi puer cubicularius: is igitur authores sceleris prodidit. Re cognita, archiepiscopus Gnesnẽsis Petrus, familia Szenauius, qui Ianico non multo antè successerat, de consilio & uoluntate cæterorũ episcoporum toti prouinciæ suæ sacris interdixit. Motus & atrocitate facinoris, & interdicto Archiepiscopi Boleslaus princeps, cõprehendi Bolestã, & ex uinculis causam dicere apud se, condẽnatumq́, in foro Gnesnensi, ubi hæc agebant, extructo rogo cremari iußit. Benassus uero post patratum illud scelus nusquã postea cõparuit: creditumq́ est uulgò, eum terræ hiatu absorptũ, meritum sancto episcopo supplicium expendisse. Verneri corpus Ploscũ delatum, honorificè sepultum est. Nec ita multo pòst uarijs et salutiferis hominũ generi miraculis cœpit sepulchrũ eius celebrari: cui Lupus gente Gozembius custos eius ipsius basilicæ succeßit. Aliquot deinde annis, quib. uixit Boleslaus Crispus, quietæ fuerunt res in Polonia, necq́ memoratu dignũ quicquam gestum est. Postea moritur Boleslaus, & Cracouiæ sepelitur, anno Christi 1173, cum principatum Poloniæ annos 27 tenuisset, uixisset sex & quadraginta, relicto uno filio Lesco, cui posterius Albi cognomẽ inditum est. Nam maior natu Boleslaus paulo ante patrem obierat. Moriens tutelam filij Cazimiro fratri cõmendauit, eumq́ hæredem filio substituit. Supellectilem autem omnem inter eundem fratrem, filium & uxorem partitus est. Quo quidem anno etiã Stephanus tertius Geisæ filius Vngarorum rex uita exceßit, continuato ferè funere cum duob. patruis Ladislao & Stephano, qui alter post alterum infeliciter regnum eius inuaserant. Huic autẽ frater germanus Bela tertius succeßit. Porrò sequenti anno cum Vuladislaus rex Boemorũ senio confectus, Fridericum filium natu maximum inconsulto Friderico imperatore pro se regnum administrare iussisset, successorem ab imperatore accepit Sobeslaum, Sobeslai filium, patruelem suum, quem aliquandiu in uinculis asseruarat. A' quo cum sibi metueret, solum uertit cum uxore & liberis, & intra quartum mensem in Germania diem clausit supremum. Sobeslaus autẽ regio nomine abstinens, principatum paucos annos geßit: ac totus tunc ferè orbis Christianus mutuis bellis collidebãt. Veneti quidẽ cum Vngaris & oriẽtis imperatore Emanuele de Dalmatiæ dominatu decertabãt. Idẽ aũt Emanuel ab Alexãdro pontif. max. nõ ignarus inimicitiarũ eius cum Friderico Barbarossa, magnis pollicitationibus

Petrus archiepiscopus Gnesnensis. *Interdictũ archiepiscopi.* *Bolesta parricida uiuus exustus.* *Miracula ad Verneri sepulchrum.* *Lupus episcopus Plocensis.* *Boleslai mors.* *1173 ann.* *Lescus Boleslai filius.* *Stephanus rex Vng. mortuus.* *Bela rex Vng.* *Vuladislaus rex Boemorũ regno motus.* *Sobeslaus dux Boemis datus ab imperatore.* *Veneti cum Vngaris & Græcis bellũ gerũt.* *Emanuel ambit occidentale imperium.*

nibus ac donis occidentis imperium ambiebat. In Anglia Henricus rex Thomã Canthuariensem archiepiscopũ, uirum sanctum, libertatẽ & immunitatẽ ecclesiasticã defendentẽ, cum occidisset, à filio regno pellebat. Porrò Fridericus Imp. Langobardiam & Italiam uexabat, Germaniæq; motus ab Henrico Saxonũ duce concitatos compescebat. Verùm nos à nostris ne lõgius recedamus. Ante obitum Boleslai Crispi, Gedeon gẽte Gryphius, post Matthæum, hominẽ gulosum & helluonẽ, qui Roberto, uiro bono pioq;, Radosfi successori successerat, episcopus Cracouiensis factus est: & ab Archiepiscopo Gnesnẽsi Petro, ut tunc moris erat, assentiente Boleslao, confirmatus. Qui postea Kelce oppidum in remotis syluis cõdidit, in eoq; templum secto lapide exædificauit, & collegium sacerdotum primariorum, quos Prælatos et canonicos uocant, iuxtà ac uicariorũ ibi instituit, cum eis pagos ac decimas attribuisset. De Matthæo uerò illud memorat, eum Boleslai principis nunciũ, subsidiũ in sumptus belli postulantẽ, ad latrinam duxisse, & spurcè ibi facultates suas recõditas esse dictitasse. Per eadem ferè tempora Crusuiciensis cathedra Vuladislauiam translata est ab Honoldo Italo, eius orę episcopo.

Thomæ Canthuarien. archiepiscopi cædes. Angliæ rex regno pulsus. Friderici imp. acta. Gedeon episcopus Cracouiensis. Episcoporũ cõfirmatio ab Archiepiscopo. Kelcense oppidũ & collegiũ à Gedeone episcopo conditũ. Matthæi episcopi Cracouiensis ingluuies. Vuladislauiam translata sedes episcopi.

MIEZISLAVS SENEX.

BOLESLAI Crispi funebribus exequijs peractis, conuentus Cracouiæ à fratribus eius, fratrisq; Vuladislai filijs, & proceribus cunctis, de creando nouo principe instituitur. Et quanquam omnis eius orę, quę minor Polonia dicitur, procerũ & equitũ studia in Cazimirũ inclinabãt: uicit tamen maior pars, quę Miezislaũ, qui maiori Poloniæ & Pomeranię præerat, utpote natu maiorẽ, nequaquã prętereundum esse censebat. Verùm is, qui puer ob grauitatem morum & prudentiam, senis cognomen adeptus erat, suscepto principatu, prouecta iam ætate, spes hominũ fefellit. Nam consultore malo Henrico Ketlicio utens, initio statim aspero, & auaro dominatu, hominum uoluntates offendit: noua onera, noua uectigalia, & uarias exactiones equitibus iuxtà ac plebeis imponens: & leuibus de causis, uelut ob cæsum ursum aut ceruum, captam'ue dorcam, bonorum confiscatione multans. Solius enim tunc principis erant in Polonia omnes ubiq; uenationes. Ad hæc, præfectos etiam suos & ministros aulicos in possessiones & facultates aliorum grassari aut iubebat, aut certè permittebat: neq; afflictorum querimonias audiebat, sed eos inclemẽtioribus dictis à conspectu suo repellebat. Iudicia et alia munera publica questuose mandabat: ita ut mirum non esset, plura peccari ab huiusmodi magistratibus, quàm ab ipso principe. Vendebant enim liberè, quæ ipsi emerant. Audiebantur uulgò suspiria, gemitus, & querelæ calamitosorũ hominum: quibus permotus Gedeõ Cracouiensis episcopus, uir magni animi & constantiæ, Miezislaum semotis arbitris adit: mixtisq; cum grauitate blanditijs, orat & admonet placidè & benignè, more maiorum ut regnet: contentusq; usitatis uectigalibus, & operis hominũ, ne quid præterea à libero populo exigat. abhorrere enim uehementer animos populariũ à nouis oneribus, quamuis leuibus. Magistratus ritè atq; ordine

Miezislaus mutauit mores. Miezislai asper dominatus. Venationes principis erant in Polonia. Magistratuum peccata. Gedeon episcopus corripit principem.

„ dignis hominibus mandet, neu quid iniuſtè aut crudeliter ab eis fieri pa- „ tiatur. Eius enim periculo omnes eius uicarios & miniſtros peccare: cõmemorabat nonnulla exempla domeſtica, uetuſtiora & recentia, quibus eum ab inſtituto deterrebat. Sed nihil planè profecit, niſi quòd infenſum eum ſibi reddidit, & ita dimiſſus eſt, ut ſua curaret: illa ad ipſum nihil pertinere. Addiditq́ princeps: non ad cuiuſquam præſcriptum, ſed ſuo arbitratu ſe geſturum eſſe principatum. Tam ſuperbè & procaciter reiectus Gedeon, haud remiſit tamen ſollicitudinem ſubueniendi afflictę patriæ, atq; emendandi tyranni. Cum autem apertis monitis ſuis pręcluſum eſſe aditum ad aures eius intelligeret, callidè comminiſcitur, quomodo ſuo eum ſibi iudicio reuincat. mulierem ſubornat, quæ ſordido & miſerabili habitu aſſumpto, ubi in conſpectum principis uenit, lamentabili uoce & eiulatu emẽtito opem eius implorat. Motus eius lachrymis et importuno clamore Miezislaus, accitam quid queratur, quidúe ſibi uelit, rogat. Ibi illa: gregem ſe ouium numeroſum habuiſſe, & filio commendaſſe, illũ porrò mediaſtinis paſcendum commiſiſſe: eorum negligentia gregem à lupis dilaniatum, ſeq́ ad extremam inopiam inde redactam eſſe: rogare, ut cuius culpa damnum datum eſſet, ab eo præſtaretur. Citati mediaſtini, qui pariter ſubornati uenerant, negant ſua negligentia damnum datum eſſe: uerùm adoleſcentis, qui priuignus, non filius eſſet eius mulieris, culpa. Eum enim uenationi deditũ, feros canes alere: qui ſoluti, partim ipſi gregem laniarint, partim diſiectum ac diſsipatum lupis in prædam dederint. eum igitur damnum præſtare oportere: ſe neque canes abigere, neque diſperſis ouibus ſuccurrere potuiſſe. Aderat & adoleſcẽs, crimen que in mediaſtinos referebat: ſe præſidio gregi canes alere: neq; tamen ſatis illorum dicta refellebat. Cognita cauſa Miezislaus, cum nonnihil cogitaſſet, condemnat matri ſiue nouercæ adoleſcentem damni infecti. Approbant, qui tum aderant ſenatores, principis iudicium. ibi tum Gedeon: Iuſtè, inquit, & ſapienter iudicaſti, princeps inclyte. Adoleſcens certè maternæ calamitatis & laniati gregis culpam ſuſtinet, quippe qui eiuſmodi canes apud gregem habuerit: & relaxarit: qui non modò pręſidio gregi aduerſus lupos non fuerunt, uerùm ipſi uel concerpſerunt, uel certè diſsiparunt, quo magis luporũ morſibus eſſet obnoxius. Verùm tunc demum iuſti & ueri iudicis functus eris officio, ſi iudicatum ipſe facias: & quæ in alios ſtatuis, primus ipſe in te præſtes. In te ipſe nunc iuſtam tuliſti ſententiam: te ipſe condemnaſti. Tu filius es huius ampliſsimæ & florentiſsimæ dudum reipub. Sed tu te priuignum eius dici mauis. Tametſi non tam tua culpa hæc eſt, quàm aliorum. Te illa in lucem editum, ac tenerè educatum, ad hoc honoris faſtigium extulit: tibi gregem ſuum, ſeq́ ipſam curandam atque tuendam commendauit. Tu porrò gregem eum numarijs iudicibus & magiſtratibus tradis: tu feros canes, hoc eſt, acerbos & crudeles exactores & præfectos facultatibus & ſanguine innocentium hominum ſaginas: quorum cæca cupiditate & aſperitate fit, tenuiores ut à potentioribus, perinde quaſi à lupis „ impunè diripiantur & opprimantur. Hæc damna omnia ac incommoda rei-

Miezislai contumacia.

Sapiens cõmentum.

Gedeonis oratio liberior ad principem.

Numarij iudices.

da reipublicæ tibi præstanda sunt, quemadmodum ipse iudicasti, si non „ humano, at diuino quidem certè iudicio: quod nemo, quamuis ma- „ gnus, quamuis potens, quamuis sapiens recusare potest, aut effugere. „ Quanquam autem te uolente ac iubente ista fieri, uita abs te antè acta, cuius meritò senis cognomen iam inde à puero meruisti, credere uetat, in te tamen omnis culpa hæret. tu mali occasionem das, dum canes illos tuos non coerces, dum lupos non persequeris, dum denique precio magistratus addicis. Resipisce igitur, & miseram sordidatam'que matrem, afflictam rempublicam, quam florentem accepisti, respice: ne eas perditum, quàm seruare debes. Si præstare præterita non uis, aut non potes, at in posterum ne quid loci querelis hominum relinquas. Ita autem existimato, per me tibi nunc uniuersam rempublicam ad genua tua accidentem supplicare. Quod si preces eius repudias, illa quidem fortasse diuinitùs salutem & præsidium nacta fuerit: at tu ultorem Deum experiere, seueriorem fortasse, quàm cognominis tuus Miezislaus rex, quàm Boleslaus eius nominis secundus, maiores tui, quàm Vuladislaus frater: quàm denique omnes, quicunque usquam auarè & crudeliter dominati sunt: quando quidem eorum exemplis & exitu non commoueris. Incensus hac oratione episcopi Miezislaus, fremens è senatu sese proripuit: multa Gedeoni, multa cæteris senatoribus, qui Gedeonis dicta approbare uidebantur, minitans: & plusculum iræ & odio suo indulgens, grauior etiam deinceps hominibus esse pergit. Fortè is in maiorem Poloniam proficiscebatur: eam occasionem nacti primores, cum auctam etiam esse monendo acerbitatem principis uiderent, & minas atque sæuitiam eius cum animis suis reputarent, conueniunt certo loco, & secretò inter se de salute sua & reipublicæ consultant. Princeps Gedeon, amouendum esse principatu Miezislaum, tam præfractum & impotenter dominantem, censet. Eius sententiam sequuntur cæteri: sed unus omnes premebat scrupulus, quem ei successorem darent. Ibi Stephanus palatinus Cracouiensis, Cazimirum Sendomiriensium ducem nominat: grauitatem eius, humanitatem, facilitatem, iustitiam, solertiam, uigilantiam, & animi moderationem prædicat, iudicium ac diligentiam in mandandis iudicijs & magistratibus, liberalitatem in remunerandis rectè factis, seueritatem in puniendis sceleribus & flagitijs etiam suorum ministrorum, in primis laudat. Quàm sit fratris dissimilis, uel uno facto eius posse recognosci. Accidisse aliquando, ut cum aulico quodam suo equite, Ioanne Conario, alea luderet animi oblectandi gratia. Incensum utrunque uincendi studio, in profundam noctem ludum produxisse: pertæsos deinde ludi & uigiliarum, uno iactu summam reliqui lusisse: uincentem'que Cazimirum, & quod lucratus erat argentum non modicum auferentem, palma manus in faciem à Conario ictum esse: illum'que noctis beneficio elapsum, postridie inuentum, & ad Cazimirum adductum. Clamantibus autem cunctis, eum capitis pœnam commeruisse, qui principis maiestatē imminuisset: Minimè gentium, inquit Cazimirus, eum occidi oportere, qui dolore grandis iacturæ inco-

Miezislai contumacia.

Procerum de principe consultatio.

Cazimiri Sendomiriensiū ducis laus.

Iustitiæ & moderationis insigne exemplū.

gitans deliquisset: & cum fortunam, à qua damno affectus erat, ulcisci
» non posset, in se fortunæ alumnum commotus esset: se magis in culpa
» esse, qui conditionis suæ ac dignitatis oblitus, eum ad ludendum pro-
» uocasset. Non modò igitur se illum absoluere, uerùm etiam gratias ipsi
» agere, quòd se ictu illo admonuisset, ne quid indignum principe in se admit-
» teret, neu se ludo, aut ulli rei leui ac inhoneste deinceps daret. Sic igitur il lum principē, seueriorem in sese quàm in alios iudicem, homini à quo læsus erat, omnium iudicijs damnato, indulsisse. Quin & argentum omne quod ludo quęsierat, ipsi reddidisse. Ad eum igitur deferēdum esse principatum: eum iure & more Miezislao succedere debere: eum fama uirtutum suarum & gratia plurimùm ualere apud omnes ordines, ita ut ei nihil negocij futurum sit: uim Miezislai, si is principatum repetat, repellere. Si recuset, consensu suo & authoritate reip. cuius ipsi personam sustineant, uel inuitum cogendum esse, ut causam publicā suscipiat. Huic sententię cum omnes assensi essent, indidem ad Cazimirum rectà contenderunt: eum recusantem, & pietatem suam, ætatis'que fraternæ prærogatiuam causantem, & repudiatum à se prius eundem principatum commemorantem, excipiunt illi & refellunt: quòd dicerent, longè diuersam esse rationem huius temporis à superiori: quòd tunc quidem priuatorū quorundam consilio & conspiratione delatum principatum non sine iusta sugillatione uiolati officij in optimè de se meritum, & iustè imperantem fratrem Boleslaum, accepturus fuerit. Nunc uerò Miezislai mores atque tyrannidem publicè perosis omnibus, neque diutius tolerare ualētibus, à publico eum consilio rogari & flagitari, ut afflictæ & oppressæ patriæ subueniat. Si persistat recusando, uideat, ne ingratus et impius in patriā iudicetur, ne'ue ea aliunde opem sibi petere necesse habeat. His atque alijs dictis uix tandem eum, ut postulatis suis annueret, impulerunt. Sic Miezislaus cum non multum supra quatuor annos asperè & impotenter dominatus esset, absens principatu deiectus est, anno post Christum natum 1177. Quo quidem anno cum Alexander tertius pontifex max. Friderici imperatoris uim metuens, ad Venetos confugisset, & Otto imperatoris filius cum classe pontificem repetens, à Venetis uictus & captus esset, pax Italiæ reddita est. In Asia uerò Emanuel Orientis imperator in prælio quodam captus à Turcis, mox ex pacto dimissus, paulo pòst obijt, Alexium filium puerum adhuc hæredem relinquens. Quem cum breui Andronicus, tutor à patre datus, extinxisset, imperiū uacans occupauit. Ad nostra reuertamur.

Cazimirus reluctās ad principatum uocatur.

Miezislaus quandiu principatum obtinuerit.

1177 ann.

Alexāder papa tertius fugit ad Venetos.

Otto Fri. imp. filius captus.

Emanuel Const. imperator captus & mortuus.

CAZIMIRVS.

CAZIMIRVS igitur ad ineundum principatum, redigendum'que in suam ditionem Cracouiensem tractum, qui principatui peculiariter attributus erat, paruo comitatu profectus est: ne nō accitus, sed uelut inuasor alieni, uenire uideretur. Venienti magna cum lætitia & gratulatione obuiam prodijt ingens omnis generis atque ordinis multitudo, liberatorem & seruatorem eum salutans. Cracouiensis quoque urbis

atque

atq; arcis portę ei apertę sunt, et breui nemine aduersante rerum potitus est. Certior aũt de exclusione sua factus Miezislaus, cũ intelligeret summo totius conuentus Cracouiensis consensu Cazimirũ fratrem receptũ esse, & ita se comparare, ut nihil domesticas ipsius uires atq; potentiã reformidaret, ad externa sibi auxilia confugiendũ existimauit. Habebat magnas cum finitimis principibus necessitudines, plerasq; affinitatibus cõstitutas. nam generi eius erant Sobeslaus Boemorũ princeps, Saxonum item atq; Lotariorũ siue Lotoringorum duces, quemadmodũ uult Dlugossus. Ac apud Saxonas quidẽ Henricũ, cuius mentionẽ superius fecimus, tunc dominatum esse, eundemq; Norico pręfuisse reperio. De Lotoringo uerò nihil constat: nec eum, aut quenquã alium pręter hos duos Miezislao generũ tunc fuisse Vincentius memorat, quorũ is opẽ implorarit. Hi uerò rogati, nihil tunc opis socero attulerũt, partim domesticis dissensionibus atq; bellis, partim auxilijs imperatori mittendis in Italiã & Asiam, quemadmodum Dlugossus scribit, impediti. Sobeslaus quidẽ Boemus à Friderico Vuladislai defuncti regis filio graui bello premebatur: à quo etiam ad extremum uictus, & principatu eiectus est. Saxonum uerò dux Henricus cum Fridericum imperatorẽ in Langobardia bellũ gerentem deseruisset, & Germanos in eum concitaret, absens in comitijs Germanorũ dãnatus ab imperatore, dominatu ferè omni exutus est: ut scribit H. Mutius. Nam Asiatica expeditio posterius à Friderico comparata est. Deiectum autẽ de spe externorum auxiliorum Miezislaum, ac de recuperãdo principatu sollicitum, grauior etiam casus perculit. Otto enim filius eius natu maximus, procerũ quorundã fauore & ope fretus, maiorẽ etiam Poloniã, quæ in fide Miezislai adhuc erat, occupatis nonnullis arcibus & munitionibus, ipsi eripuit, missisq; ad Cazimirum legatis, in potestate eius fore se, & imperata facturum recepit: iratus patri, q; is pręcipua quæq; ditionis suę natu minoribus filijs, è tertia uxore susceptis, destinabat. Lubens hoc accepit Cazimirus, & potiri paternę ditionis Ottonem facile passus est: Gnesnam modò, propter ueterem loci dignitatem, quippe quę metropolis Polonię fuisset, in potestatem suam redegit. Exemplũ Ottonis Pomerani quoq; proceres secuti sunt, & in Cazimiri fidem se contulerunt. Atq; is citeriori quidem Pomeraniæ, cuius Gdanum, siue Dãtiscum caput est, Samborium comitẽ Ziræ, quẽ Lesco puero fratris filio curatorem dederat, filium, ut uult Vincentius: ulteriori uerò, quę Slupensis, & corrupto nomine Stolpensis dicitur, Boguslaũ siue ducẽ siue comitẽ gente Gryphiũ præfecit. Quorũ uterq; posteriori tẽpore non pro pręfecto, sed pro domino atq; principe gerere se cœpit, conciliatis sibi populariũ et uicinorũ studijs. Quanquã perplexi hic sunt nostri scriptores, quod ad res Pomeranicas attinet. Nam qui hic Pomeraniã omnem à Miezislao ad Cazimirũ deficientẽ, duob. pręfectis gubernandã mandatã esse scribunt, ijdẽ alibi ante hęc tẽpora Sobeslaũ, et filios eius Mesciugũ & Samboriũ duces Pomeranorũ memorãt: Boguslaũ etiã à Criuousto Boleslao Pomeranis & Cassubijs ducẽ datũ esse testant. Ad hęc Boguslaũ patrẽ & filiũ duces maritimæ oræ, generos Miezislai:

Miezislai conatus ad recuperãdum principatum.
Miezislai affines.
Boemici motus.
Sobeslaus principatu eiectus.
Henricus Saxo dominatu pulsus.
Miezislaus senex ab Ottone filio pulsus.
Gnesna Cazimiro conceditur.
Pomerani à Miezislao ad Cazimirum deficiunt.
Pomeraniæ præfecti.

Pomeranorum uerò & Rugianorũ ducum filias cum eiuſdem Miezislai filijs nuptas fuiſſe produnt. Poſterius aũt Leſcum principẽ, Pomeranorum precibus exoratum, ꝙ ij quererent nimis longè ſe à principe, Cracouię ferè degente, ius petere, Suentopelco Meſciugi ducis filio pręfecturã

Gdanenſis & Succenſis palatini.

Pomeranię cum ſumma poteſtate mandaſſe, & Gdanenſem Succẽſemq; palatinos ei parêre iuſsiſſe: atq; eum ipſum deniq; Suentopelcum principatum Pomeranię arripuiſſe. Nos hanc difficultatẽ ſic explicabimus. Po-

Pomeraniæ deſcriptio, & nomen.

meranię nomẽ longè lateq; patuit, atq; etiam nũc patet, in eo tractu, qui eſt ſecundum mare Sarmaticum, unde etiam nomẽ habet. Eam à ſuis ducibus longè ante hęc tẽpora gubernatã fuiſſe, teſtes ſunt Saxo Grammaticus Danicę hiſtorię ſcriptor, & Albertus Crantius, et nos etiã ſuperius

Pomeraniæ ulterioris duces. Varcislaus dux Pomer. Chriſtianus.

aliquoties indicauimus. E' quibus Varcislaũ, de Popeli fortaſſe poſteris ortum, Boleslai Criuouſti opera cum gẽte ſua ad religionem Chriſtianã conuerſum fuiſſe illi memorãt. Nos etiã è Dlugoſſo et Vincentio magnã Pomeraniæ partem ab eodem Boleslao detractam: reliquæ Boguslaum

Boguslaus dux Pomeranorum à Danis uictus.

(Varcislai illius, ni fallimur, filium) ducem datũ, ſeu uerius relictũ eſſe retulimus. Hic aũt Boguslaus cum à Friderico incitatus Danos bello prouocaſſet, ut ſcribit Crãtius, ab eis uictus fractuſq;, Vologoſtum, Iulinũ, Oſnam, Camenũ urbes, et alia nonnulla minora oppida à Danis capta, a-

Boguslaus in clientela Polonorum.

miſit. Cętera, ut uidetur, reitnuit, cum ſe ad Polonorũ opes cõtuliſſet: in quorũ fide et cliẽtela metu Danorũ deinceps etiã manſit. Atq; hęc eſt Po-

Stolpenſis.

merania Slupenſis, ſiue Stolpenſis, à Polonis remotior. Citerior uerò à

Pomeraniæ citerioris ducum origo.

Boleslao Criuouſto ſubacta, à pręfectis eius, ac deinde filij eius Miezislai cognomento ſenis adminiſtrata, cũ ad Cazimirũ, uti dudum oſtẽdimus,

Samborius ſatrapa.

defeciſſet, ab eo Samboriũ ſatrapam ſiue pręfectũ accepit: qui & ipſe po-

Oliuenſe monaſteriũ conditũ.

ſtea pro principe ſe geſsit, & Oliuenſe monaſteriũ uno ab urbe Gdano milliario Ciſtercienſibus monachis cõdidit. Leſcus deinde Cazimiri hu-

Suentopelcus præfectus Pomeran. principatum arripuit.

ius filius, Polonię principatũ adeptus, Suẽtopelcũ Meſciugi (ſiue is Sãborij frater, ſiue alioqui prępotẽs in ea gẽte uir fuit) filiũ, orę illi pręfecit: ad quẽ ij Pomerani, qui à Danis ſubacti erant, defecerunt: quo ſucceſſu ille auctus & elatus, contemptis Polonorũ uirib. & imperio, principatũ arripuit, aut certè à patruo patreq; ſuo, diſsimulanter tamen, uſurpatum, apertè et ex profeſſo ſibi uendicare & gerere cœpit, et ad poſteros tranſmiſit. Fieri autẽ poteſt, ut librariorũ errore, Meſciugi & Samborij pater Sobeslaus pro Ziroslao, qui idẽ eſt Zira, apud Vincẽtiũ ac Dlugoſſum

Dlugoſsi incuria.

legatur. Nec inuſitatũ eſt Dlugoſſo temporũ rationẽ peruertere, et nonnullos non ſuis titulis appellare: quod hic quoq; accidere ei potuit: nem-

Meſciugus quæſtor & gener Miezislai.

pe ut ante hęc tempora ducũ nominib. appellauerit eos qui poſterius ea uſurparunt: & generos affineſq; Miezislai uocarit, qui poſtea facti ſunt,

Pomerania ditionis Polonicæ.

uel etiã nunquã fuerunt. Vincentius quidem Meſciugum duntaxat quæſtorẽ & generũ fuiſſe Miezislai memorat. Recuperauere deinde Poloni

Pomeraniæ fines mutati.

magnã Pomeranię citerioris partẽ, id quod ſuo loco narrabitur. Vlteriorem uerò partim cùm ab alijs uicinis, tũ à Marchionib. Brandenburgen-

Pomeraniæ duces clientes imperat. è Polon.

ſibus acciſam, partim citerioris detrimentis auctam, duces etiamnum retinent: ſed ſtirpis Germanicæ, & Romano imperatori obnoxij. Tametſi

ijdem

ijdem Bythouię arcis,& Lẽburgi urbis nomine beneficiarij sunt,& clientes regum Polonorum. Sed nos ad historiam cursum reflectamus. Pulsus & exclusus omni suo dominatu Miezislaus, Ratiboriam cum uxore & liberis se recepit. Inde ad Fridericum imperatorẽ affinem suum profectus,cũ nequicquã opẽ eius implorasset, propterea quòd is & Italicis rebus distinebatur,& in Asiã expeditionem parabat:reuersus,& omni auxilio destitutus,ad fratris misericordiã per internuncios cõfugit. nec sanè durũ se et inexorabilẽ Cazimirus fratri calamitoso,& supplici,& summo principatu sese abdicanti; suamq; modò portionẽ petenti, præbuit. Indignum enim iudicabat, fratrẽ nihil malè unquã de se meritum,filij scelere omnib.fortunis exutum,exulare & egere:cõmouebat etiam eum ingens illa in fratre fortunę mutatio, & inconstans humanarum rerum cõditio. Itaq; ad senatum de reuocando Miezislao, & ad dominatum suũ restituendo refert. Grauiter cunctus senatus,& nõ obscuro murmure eã orationẽ principis excepit: petitoq; seorsum ab ipso colloquendi & consultandi spacio,obiurgat principem,q priuatum officium publicæ saluti atq; tranquillitati anteferret,pręsentemq; pestem optimè de se merenti patrię,ac sibi ipsi quoq; uellet accersere. Illum nunquã conquieturum, neq; ullam recuperandi summi principatus occasionẽ prætermissurum esse:nihil de moribus & crudelitate sua mutaturum,eiectionis suæ recordatione. Desineret itaque restitutionis illius mentionem facere, aut ipse quoq; sibi ab infensa Miezislao multitudine caueret. Hoc responso senatus deterritus Cazimirus, gratias agere singulis de tam constanti erga se uoluntate,neq; quicquam deinceps apertè de reuocando Miezislao mouere:clàm tamen,uincente misericordia & pietate,impensius ipsi fauere, & ut sibi aliqua ratione prospiceret,monere: non aduersante se id facturum esse. Habebat Miezislaus filiam nuptam cum Mesciugo, cuius mentionem paulo antè fecimus, siue is oræ maritimæ princeps fuit, ut uult Dlugossus: siue satrapa & quæstor Miezislai in Pomerania, quemadmodum Vincentius prodidit, qui eum Miezislao in illa demum aduersa ipsius fortuna generum factum esse indicat. Florebat autem is opibus & gratia populari inter Pomeranos. Eius igitur opera reconciliatis sibi Pomeranis,& collecta aliquanta manu, inopinantibus omnibus Gnesnam intercepit: nec mora,complures alias munitiones partim ui, partim per deditionem recepit,non ignaro,uerum conniuente Cazimiro. Quibus rebus consternatus Otto, petita & impetrata uenia, patris potestati sese omniaq; permisit. Sic Miezislaus post biennium rursus omni dominatu suo à patre attributo potitus est. Cazimirus uerò initio statim principatus sui,uectigalia illa & labores,cętera q; onera,quibus instituendis & exigendis Miezislaus offenderat,sustulit: iudicia correxit: magistratuũ licentiam coercuit, infinitam que potestatem circumscripsit: calumniatores uel exilio multauit, uel inusta fronte aut facie notauit. Ad maiora deinde animum intendit. Inoleuerat superiorum principũ negligẽtia & conniuentia prauus & barbarus mos apud proceres & equites Polonos,ut iter facientes,quotiescunq; & ubicunq; collibitũ esset,agros atq;

Miezislai exilium.

Cazimiri pietas.

Senatus principi aduersatur.

Miezislaus Pomeranorum ope ditionẽ suã recuperat.

Otto Miezislao patri recõciliatus.

Cazimiri studia digna principe.

Barbara procerum immanitas lege abrogata.

prata agrestium & oppidanorum depascerentur, ac non modò pabulũ, sed etiam uictum omnem ipsis imperarent, siue adeò ipsi effractis horreis atq; cellis per uim auferrent: neq; contenti quantum libuisset absumpsisse, reliquum etiam malicioſe profundebant, dissipabant, & corrumpebant, iumenta è pascuis & stabulis, atq; etiam iuncta curribus & aratris, utenda, uel potius ad cursum abutenda abducebant: eaq; uel defatigata & enecta dimittebant, uel si fortè placuissent, retinebant, & usurpabant. Ad hæc in possessiones & facultates morientium episcoporum, ac cæterorum sacerdotum inuadebant, easq; crudeliter diripiebant. Quin & præfecti principis idem faciebât, & principis horrea, prædia, fiscumq; bonis cultus diuini ministris & egentibus addictis, augebât. Hęc quãuis iniqua, iniusta, crudelia, et impia, quãuis acerba miseris hominibus et intolerabilia: tamen quia longa consuetudine inueterauerant, legisq; uim propemodum obtinebant, et à proceribus, quibus erant utilia, defendebantur, perdifficile erat abrogare. Sed tamen anno Christi 1180 comitijs apud Lenciciam habitis, omni cura studioq; contendit & perfecit Cazimirus, & legem pertulit, qua barbari illi, & indigni Christiano populo mores & abusus omnino sublati sunt. Ac ne quando resumerentur, octo episcopi, qui in ijs comitijs aderant, de synodi eam ob rem institutæ sententia, graui anathemate, audiente & assentiente uniuerso conuentu execrati sunt, dirisq; deuouerunt, quicunq; in posterum agricolę cuipiã pabulum, annonam, obsonium, iumentumue ui aut arte aliqua, præterquã ad hostium aduentum denunciãdum, rapuisset, rapiue iussisset: item qui in bona episcoporum & sacerdotum decidentium inuasisset, aut inuasorem recepisset, adiuuisset, defendisset, quocunq; is tandẽ esset genere, honore ac dignitate, etiam summa, præditus. Fuêre uerò episcopi qui hæc decreuerunt, Zdislaus archiepiscopus Gnesnensis, qui non multo antè Petro defuncto successerat, Gedeon Cracouiensis episcopus, Ziroslaus Vuratislauiensis, Onoldus Vuladislauiensis, Cherubim Posnaniensis, Lupus Plocensis, Conradus Camenensis, Gaudẽtius Lubussensis. Interfuerunt etiam ijs comitijs Otto Posnaniensis, Boleslaus Vuratislauiensis, & Lescus Masouiensis, duces. Deinde legati ex eo conuentu ad pontificem maximum, de confirmando salutari illo & pio decreto simul & constitutione missi, facilè, quod petebant, ab Alexandro tertio impetrarũt. Domesticos quoq; motus quosdã per ea tẽpora excitatos, optimus princeps placidè & sine bello composuit, ita ut nulla non pars reip. curata, ac melius quàm dudũ constituta esse uideret. Obtinebant Silesiæ dominatũ certis ac distinctis finibus Vuladislai filij, quẽadmodũ superius exposuimus. ex his Miezislaus sorte sua nõ cõtentus, Vuratislauiã Boleslao ademerat: uerùm Cazimirus inter eos pacem fecit, & Boleslao quidem Vuratislauiam restituit, Miezislao uerò, quo ęquiori animo conquiesceret, Osuencimense territoriũ de suo largitus est: filiũq; tũc ei natũ, è sacro fonte suscepit, ac de suo nomine Cazimirũ appellauit. Nam quod Dlugossus etiã Bythoniense territoriũ Miezislao tũc à Cazimiro donatũ esse scribit, nõ placet. Iam inde enim ab initio ille id adeptus erat, sicuti nos

Ecclesiastica bona uexati. *1180 ann. Comitia Lenciciæ.* *Synodus Lenciciæ.* *Execratio uim facientium bonis ecclesiasticis, et agrestiũ.* *Episcopi Poloni. Zdislaus archiepiscopus.* *Silesiorum duces recõciliati.* *Osuencimense territoriũ Silesiæ additũ.*

nos ex eiusdem Dlugoſsi ſententia ſuprà memorauimus. Subdit idem Dlugoſſus, Breſtenſem, Drohicinenſem, Vuladimirienſem & Pręmislienſem oram omnem, quę non parua eſt pars Ruſsiæ, tunc à Cazimiro in poteſtatem redactã eſſe. Ac Breſtenſem quidẽ, cum à Polonis defeciſſet, à Cazimiro mox receptam eſſe, etiam Vincentius, quo uiuente hæc acta ſunt, memorię prodidit: de cęteris nullam facit mentionẽ. Verùm Drohicinenſem non incredibile eſt pariter in poteſtatem Polonorũ ueniſſe; quippe quę Breſtenſi proxima ſit: Pręmislienſem, neceſſariũ etiam, ſi ad hoſtes reciderat. Necq; enim penetrare ad Haliciam cum exercitu Cazimirus potuit, ut ſtatim exponemus, niſi per Præmislienſem terram. Cæterùm Vuladimirienſem tractum; Belzenſi & Chelmenſi, qui intermedij ſunt, ſaluis & intactis receptum, aut adeò aditum eſſe, minus uериſimile eſt. Niſi fortè poſterius uictis prælio Ruſsis, Vuladimirienſium dux Romanus in fidem Polonorum ſe cum ſuis tradidit. Adfuit quidem Cazimiri filio Leſco, quod ſuo loco indicabitur, ex fœdere euocatus. Addit Dlugoſſus, Cazimirum Breſte oppido intra duodecimum, poſteaquam id oppugnare cœpit, diem, potitum eſſe: authores defectionis, capitis pœna affeciſſe: arcem ſupra oppidum extruxiſſe, eiq; præſidium impoſuiſſe: atque hæc anno Chriſti 1182 acta eſſe. Inde porrò ad Haliciam duxiſſe exercitum, Meſcislaum ducem quaſi nothum à fratribus pulſum, reducentem. Moleſtè ferebant eam expeditionem plerique proceres, fortaſsis recordatione cladis apud illud oppidum Criuouſto Boleslao regnante acceptæ: muſsitabant'que, ſe ad externum & iniuſtum bellum pro notho contra iuſtos duces & hæredes, procul domo educi. Hæc ad Cazimirum cum perferrentur, diſsimulauit, & in propoſito perſtitit. Ad Haliciam uentum erat, cum nunciatur, Vuſeuolodum Belzenſium, & Volodimirum Halicienſium ducem, Meſcislai exulis fratrem cum magnis copijs, ac cæterorum Ruſſorum auxilijs appropinquare. Tunc uerò apertè noſtri fremere in principem, & in Nicolaum palatinum Cracouienſem, ductorem exercitus, uelut authorem illius expeditionis: queri, ſe planè prodi hoſtibus. Contrà Ruſsi alacres, & pleni bonæ ſpei ex reſponſis ſagarum, magorum & aruſpicum, quibus ea gens, quamuis Chriſtiana, apprimè dedita eſt, proſpera omnia ſuis pollicentium, conuitijs noſtros laceſſebant. Nihil his commotus Cazimirus, paucis pro tempore milites ad prelium capeſſendum cohortatur: eoſdem eſſe hoſtes, quos ipſi cùm aliàs ſępenumero, tum ſuperioribus aliquot annis apud Poſnaniam, fratribus ſuis ducibus, pauci multos uiciſſent atque profligaſſent: alacritatem illam inconſultæ temeritatis, conuicia uerò mulieroſitatis eſſe argumentum. Ipſi qui ſe uiros ſemper, quàm mulieres eſſe maluiſſent, manu ferro'q; maledicas linguas ulciſcerentur: ſe'que indignos eſſe illis maledictis, dignos maioribus ſuis Ruſsiæ domitoribus oſtenderent: & manibus partim patrũ, partim propinquorũ ſuorũ, qui ijs ipſis in locis, non uirtute, ſed dolo ac proditione uicti cecidiſſent, ſanguine perfidorũ hoſtium parentarent. His animatos in aciem educit: ac ſiniſtro quidẽ cornu Palatinũ Cracouienſem pręficit,

Ruſsiæ pars recuperata Polonis.

Breſte Lituanienſ. receptum à Polonis.

1182 ann.

Halicienſe bellum.

Polonorum fremitus.

Ruſsi magis & ſagis dediti.

Cazimiri oratio ad milites.

ipse uerò dextrum administrat: nec mora, signis, canere iussis, pugnandi potestatem facit. explicant & Rusi suas acies: concurrit infestis animis, ac durum prælium committitur. Premebantur nostri in sinistro cornu à sagittarijs, nec iam satis seruabant ordines. Ibi Cazimirus re intellecta, subsidium suis laborantibus submittit: siue adeò ipse satagens, ut scribit Vincentius, magno uitę suæ periculo succurrit, & inclinatam aciem uix restituit. Reprimuntur deinde feroces Rusi, & mox cōmutata fortuna, pedem referre incipiunt. Instant nostri acrius turbatis ac trepidantibus: & cohortati sese mutuò, in fugã eos cōijciunt. Quo animaduerso ceteri, qui dextrũ nostrorũ cornu adhuc sustinebãt, terga uertunt & ipsi: persequunt nostri: maiorē longè in fugiētibus, quàm dudũ in resistētibus, stragē edunt: permultos uiuos capiũt: duces hostiũ cōmutandis equis euasere. Deinde reuersi nostri, castra opulenta diripiunt: Halicienses mox deditionem fecere. Quibus Cazimirus Mescislaum ducem præfecit, accepto ab eo iureiurando, quòd semper in fide & clientela principum Poloniæ futurus esset. Aliquanto aliter hæc prodit Vincentius. Nempe statim post receptum Breste Cazimirum de aduentu hostium certiorem factum, dissipatis suis, cum parua manu ferociter & animosè in multos & instructos impetum fecisse, & per hostilem aciem cum uictrice aquila penetrasse. Id conspicatos cæteros Polonos, & ipsos perturbatis hostibus institisse: atque ita parta uictoria, fugatis'que hostium ducibus, Cazimirum ad Haliciam contendisse, eius'que dominatum Mescislao sororis suæ filio tradidisse. Dum hæc in Rusia geruntur, Miezislaus senex, iam antè ad omnem recuperandi summi principatus occasionem intentus, & multa sæpe apud suos de Cazimiro fratre questus, conatus'que clàm procerum animos ab eo alienare, ac sibi adiungere, tunc uerò absente Cazimiro magis etiam curam atque cogitationem suam omnem in id studium intendit: Lescum Boleslai fratris filium blanditijs captabat, Ziram'que comitem, qui curator Lesco à Cazimiro datus, Masouiam atque Cuiauiam omnem, & Lesci consilia gubernabat, muneribus & ingentibus promissis, & fallacibus dictis induxit, ut ipse à Lesco, qui lento morbo consumebatur, hæres scriberetur, tutor'que reiecto Cazimiro nuncuparetur. Videbat enim permultum rebus atque uiribus suis accessurum esse, si Masouiam & Cuiauiam sibi adiunxisset. Et expugnata quidem est adolescentis constantia, curatoris persuasione, quòd is uerebatur, ne paulo pòst à curatione illa Miezislai authoritate amoueretur. Asseuerabat enim Miezislaus, conuenisse sibi secreto cum Cazimiro fratre, ut pro interuerso principatu ius succedendi Lesco haberet. Igitur cum à Rusica expeditione Masouij & Cuiauij reuertissent, iurant omnes in uerba Miezislai, iubente Lesco. Id cum accepisset Cazimirus, nihil temerè & præcipitanter agere, uerùm tacitus apud se, quid'nam facto opus esset, cogitare. A' ciuili quidem bello uehementer abhorrebat: insultare ipsi pleriq; proceres, quòd intempestiua lenitate sua & misericordia eò redactus esset, ut hostem experiretur, cui ipse impensius indulsisset, quem'que meritò pulsum exulem pati nequiuisset. Ferebat

Cazimiri uictoria de Rußis.

Mescislaus in Haliciensem principatũ restitutus, in fide & clientela Polonorum principum se fore promittit.

Miezislaus Masouia & Cuiauia potitur.

Zira curator Lesci.

Miezislaus hæres à Lesco, tutorq; scriptus.

Cazimiri lenitas & mansuetudo.

bat tamen hæc æquo animo Cazimirus, & quauis ratione, quàm armis, fratrem, & alterius fratris filium sanare, & ius suum recuperare malebat. Et citò sanè mansuetudini & lenitati eius fortuna respõdit. Nam ut Miezislaus curationem Lesci, ac dominatus eius administrationẽ iniјt, amouit ueteres præfectos & magistratus in Masouia & Cuiauia, nouosq; arbitratu suo instituit, ac pro domino, non pro curatore gerere se cœpit. *Lesci pœnitentia.* Molestè ferebat Lescus, negligi se, uiuentemq; dominatu suo penè excludi: Zira uerò authoritate sua excidisse se, & ad extremùm contemptũ spretum'que iri animaduertebat. Vtrunque pœnitebat præcipitis consilij, quo se ab optimo & benignissimo principe Cazimiro alienassent, & ultimam patris uoluntatem temerè immutassent. Ad hæc, quo magis insignem illam iniuriam dissimulabat Cazimirus, hoc magis iram & potẽtiam eius reformidabant. Itaque optimum factu rati, malè consulta emendare, ad Cazimirum cum primoribus Masouijs & Cuiauijs proficiscuntur. Fatentur peccatum: excusant imprudenter uerius, quàm maliciosè factum: deceptos se esse, & in fraudem inductos à Miezislao, quòd ei credidissent affirmanti, ita sibi cum Cazimiro constitutum esse, ut ipse Lesco hæres esset. procidunt: errati ueniam petunt: orant, & obsecrant lachrymantes, ut se in gratiam fidem'que recipiat: deierant fore se deinceps semper in potestate eius, & Miezislaum cum magistratibus eius propulsaturos. Ignoscit Cazimirus supplicibus, comiter prius castigatis: & quòd resipuissent, collaudatis. inde Lescum amplexatus, exosculatus, & ampliter muneratus, flens dimittit, & ad recipienda sua reuerti iubet. Atque ita ille fecit: & uix biennium postea uixit. Cum autem diurno ac perpetuo morbo exhaustus, destitui se uiribus & uitali uigore sentiret, Cazimirum ad se accersijt, & se uiuente Masouiæ & Cuiauiæ possessionem adire iussit, ne quid postea Miezislaus turbaret. *Cazimirus Masouiam & Cuiauiã redigit in potestatẽ suã.* Mortuus, Plosci à Cazimiro honorificè sepultus est. *Lescus mortuus.* Ex eo tempore Masouia semper, Cuiauia etiam aliquandiu deinceps in ditione Cazimiri, & posterorum eius permansit. Ægrè successionẽ illam Cazimiri tulit Miezislaus, quòd diceret, iure se quoque è semisse fratris filio hæredem esse. Sed tamen gratiam & potentiam Cazimiri reueritus, quieuit. Anno deinde post Christum natum millesimo centesimo octogesimo quinto, *1185 ann.* bellum Russicum, & ex eo natum Vngaricum, Cazimirum excepit, ex huiusmodi causa. Mescislaus ad Haliciensem principatum à Cazimiro, quemadmodum superius exposuimus, reductus, uix exacto triennio propter impotentem dominatum, & quòd Polonos milites circum se præsidij causa habebat, in eos'que erat propensior, parum fidei suis habens, ueneno sublatus est: *Mescislaus dux Haliciensiũ ueneno sublatus à suis.* & reuocatus Volodimirus ex Vngaria, quò se ex aduerso illo Haliciensi prælio receperat. Atque is quòd audierat Romanum Vuladimiriensium ducẽ, fratris sui filium, à Cazimiro Polonorum principe missum Haliciam contendere, cõmeatum, auxilia & reductionem à Bela rege Vngarorũ petijt. Sed non modò non impetrauit, uerùm etiam in uincula coniectus est: *Volodimirus à Bela rege Vngar. captus.* missus'que celeriter cum non contemnenda manu à Bela Andreas filius, qui *Vngari Haliciã interuertunt.*

Haliciam in ditionem suam redigeret. Venienti Andreę magno cũ plausu Halicienses portas arcis aperiunt, rati Volodimiri eum, nõ suam rem agere, pręsertim affirmante illo, Volodimirum ponè se sequi. Occupata arce, profitetur id quod erat, non Volodimiro, sed sibi se dominatũ quæsiuisse. Deinde iurare omnes in uerba sua cogit. Renuentes, aut cunctantes modò, capit: cęteros arce excludit, magistratibus amouet, ac per suos Vngaros omnia administrat. Cæterùm Volodimirus tam apertè circumscriptus à Bela, cùm biennium ferè in custodia asseruatus esset, corruptis custodibus effugit, ijsdemq́ ducibus atque comitibus Haliciam peruenit: sed arce tamen potiri non potuit, tenentibus eam ac defendentibus Vngaris. Confluxere mox ad eum Russi, cum quibus uiciniam omnem latrocinijs infestare cœpit, ingentes'que prædas hominum, pecudum & iumentorum etiam è Pręmisliensi tractu, qui tunc in ditione Cazimiri & Polonorum erat, egit. Non tulit id Cazimirus: uerùm misso cum expeditis copijs Nicolao Cracouiensi palatino, prædatores illos persecutus, in remotiores syluas ac montes, quibus Polonia et Russia ab Vngaria disiungitur, propulit. Cum autem in angusto res suas positas esse Volodimirus secum perpenderet, iam'que non tam de recuperanda Halicia, quàm de salute sua cogeretur esse sollicitus, damnabat ipse consilium suum, quòd Russos atque Polonos, à quibus auxilium sperare debuerat, parui compendij causa in se prouocasset. Respicere deinde ad Cazimiri clementiam cœpit: ad quem cum petita per internuncios fide uenisset, facilè nõ modò ueniam, sed etiam auxilium impetrauit, dato iureiurando, se in fide & potestate Polonorum semper fore. Mittitur ad eũ reducendum cum ualido exercitu Nicolaus palatinus, mirantibus cunctis tantam in Cazimiro uel facilitatem, uel lenitatem animi, atque temeritatem, quòd hostem adiutum iret: amicum'que regem, & quidem potentissimum bello lacesseret. Verùm Cazimirus non tam misericordia exulis & supplicis Volodimiri commouebatur, quàm quòd sibi surreptam esse Haliciensem ditionem, per iniuriã atque fraudem, doleret: cuius recuperandæ primam occasionem Russis ipsis, qui Vngarorum dominatum iam oderant, inuitantibus & fauentibus, non amittendum sibi esse iudicabat. Coniungunt se cum nostris Russi, pariterq́ corona Haliciam obsident: fossis'que & castellis circummuniunt, ne quid ad obsessos importaretur, quos nouerant breui difficilli annona usuros esse. Alacres initiò obsidionem, atque omnia incommoda ferebant Vngari, qui arcem tuebantur, quòd propediem Belam regem cum magnis copijs ad liberandũ filiũ affore sperabant. Sed cum is moraret̃, nec iam alimenta obsessis suppeterent, deditionẽ fecere, pacti cũ Nicolao palatino, ut ipsis unà cũ rebus suis saluis discedere liceret: excedentibus adiunxit Palatinus præsidiũ militũ usq; ad fines Vngariæ, ne quid hostile paterẽtur. Arx et dominatus Volodimiro tradita sunt. Magnã ea uictoria et restitutione Volodimiri laudem atq; gloriam apud exteras gentes, & maximè apud Russos Cazimirus adeptus est: quòd quem Bela hospitem uiolarat, ipse hostẽ, deuicto ac eiecto maximi regis filio, in paterna sede collocas-

Volodimirus elapsus principatum Haliciensem repetit.

Cazimirus Russos latrocinantes reprimit.

Volodimirus à Cazimiro reducitur.

Halicia obsessa à Volodimiro.

Vngari Halicia eijciuntur à Polonis.

collocasset. Hoc anno, qui fuit à natali Christi 1188, Hierosolyma à Saladino & Saracenis capta sunt, post octauum & octogesimum annũ, posteaquam in Christianorũ potestatem redacta fuerãt. Eam ob rem Clemens tertius pontif. max. de recuperanda ea urbe sollicitus, cum omnem, ꝙ dicitur, moueret lapidem, Poloniæ quoqꝫ totius ecclesijs, episcopis & sacerdotibus decimã, misso ad id legato, imperauit. At Bela rex non ferens contumeliam oppugnati, obsessi & eiecti filij, ereptæqꝫ Haliciæ, querebatur uiolata à Cazimiro fœdera, quæ Vngari cum Polonis ex multo tempore sanxissent, & ad illud usque tempus seruassent: & iustum quidem in Polonos bellum maiore ui moliebatur. Tunc autem misso, quem ad manum habebat, exercitu, Poloniæ fines depopulatus est. Idem fecerunt nostri uicissim in Vngaria: uastabantur utrinque agri, exurebantur uillæ, diripiebantur uici & oppida, miseri agricolæ & mercatores in seruitutem abducebantur, greges & armenta abigebantur. Grauiter id ferre nostri, fremere contra principem, uiolatam ab eo cum Vngaris pacem & amicitiam, exuscitatumqꝫ minimè necessarium bellum perfidi hostis gratia, quem non adiutum ac restitutũ, sed supplicio, propter temeritatem uexatam'que Poloniam, affectum esse oportuerit. Ne Vngaris quidem bellum illud placebat. Et destinebantur ij tunc bello Dalmatico cum Venetis gerendo. Quod tamen ipsum quoque Clementis pontificis max. opera duorum annorum inducijs interceptum est. Concitabat enim tunc is pontifex omnes Christianos principes atque ciuitates ad recuperanda Hierosolyma, ferendam'que rebus Christianorum in Asia afflictis opem: effecit'que, ut Veneti & Pisani classes suas in Asiam mitterent: Fridericus uerò imperator, Philippus Gallorum, Guilelmus Siciliæ, & Ricardus Anglorum reges, Otto dux Burgundiæ, & plurimi præterea principes uiri & episcopi, ipsi per se cum magnis copijs eò proficiscerentur. Sed ea quoque expeditione non multum operæprecij factum est. Nam plurimi mortales de exercitu Christiano morbis, peste, fame'que absumpti sunt, multi à barbaris trucidati. Fridericus uerò in Armenia minore, dum se in flumine quodam abluit, ui & fluminis & uortice correptus, extinctus est anno Christi millesimo centesimo nonagesimo. Porrò Gallus cum Anglo, & Veneti cum Pisanis ex eo tempore postea diuturnis & grauibus bellis inter se conflictati sunt. Sed unde digressi sumus, reuertamur. Igitur Vngaris iuxtà ac Polonis à mutuo bello abhorrentibus, agitur de pace per proceres utriusque gentis. Quę cum difficilius coiret, quòd utrique ab alteris iniuria se affectos esse asseuerarent, tandem triennes induciæ fiunt, ut interim de pace per ocium constitueretur. Collegerat permultum odij Cazimirus apud plerosque proceres atque equites illa Volodimiri restitutione, & bello Vngarico. Igitur cum is fortè in Russiam controuersiarum quarundam de finibus inter Vuseuolodum Belsensium, & Romanum Vuladimiriensium duces componendarum causa profectus esset, celeriter conspirarunt contra eum proceres. Miezislaum accersunt ad recipiendum amissum pridem principatum: & quò magis studia populi in eum inclinent,

fingunt

1188 ann. Hierosolyma à Saracenis capta.

Decima imperata ecclesiasticis à pontifice.

Vngaricum bellum.

Vngari cũ Venetis de Dalmatia bellum gerunt.

Christianorũ expeditio in Syriam.

Friderici imp. mors.

1190 ann.

Gallorum cum Anglis, & Venetorum cũ Pisanis belli origo.

Induciæ cũ Vngaris.

Miezislaus senex à minoribus Polonis ad principatum reuocatur.

fingunt Cazimirum in Rusia ueneno extinctum esse. Accurrit propere Miezislaus, recipitur à proceribus, præfectis, & cætera multitudine. Cracouiam uenienti, portæ urbis aperiuntur: arcis uero aditu arcetur à Fulcone episcopo & Nicolao palatino fratribus, familia Vulpijs, qui à cõspiratione illa alieni, firmo eam militum & clientum suorũ præsidio tenebant. Nec mora, aliam ex aduerso illius arcẽ in oppido excitauit Miezislaus, è materia duroq́ robore. Bochnæ item aliã, de quarũ munitionibus aduersariorum & Cazimiri conatus reprimeret, ac ipse uicissim rebelles impeteret. At Cazimirus certior factus de defectiõe suorũ, auxilia Volodimiro, Romano & Vuseuolodo imperat, ipsosq́ duces proficisci secum iubet: præterea quantum potest, uoluntariorum et mercenariorũ militum cogit. Cum his copijs Cracouiam contendit: coniungit se cum eo Nicolaus palatinus, cum non cõtemnenda manu. Miezislaus, ubi appropinquare Cazimirum cum ualido exercitu cognouit, Boleslaum filiũ cum Henrico Ketlicio, qui ipsi cùm aliorum consiliorum, tum repetendi principatum semper author fuerat, in presidio nouæ arcis relinquit: ipse in maiorem Poloniã, maioris exercitus comparandi causa, magnis itineribus cõtendit. Verùm antequam ille ueniret suis suppetias, Cazimirus summa ope adnisus, nouam arcem uel expugnauit (nam uariè traditur) uel per deditionem accepit & exussit. Fratris quidem filio & plerisq́ omnibus aduersę partis militibus non modò uitam & libertatem concessit, uerùm etiam ampla munera largitus est: qua indulgẽtia & clementia sua ita sibi cùm omnium, tum in primis Miezislai fratris animum deuinxit, ut nunquã is deinceps, quoad uixit Cazimirus, de repetendo principatu cogitarit. Cæterùm Ketlicius, cum culpã illius belli solus sustineret, supplicioq́ destinatum se esse intelligeret, in penetralia primarij tẽpli, quod Trinitatis appellatur, Cracouiæ sese abdiderat. Sed Rusis uictoriæ fiducia & innata auaritia ad diripiendum templum irruentibus, in turbam se immiscuit, ut ignotus effugeret. Verùm tumultu Russorum interuentu Cazimiri sedato, defensoq́ thesauro templi, Ketlicius in turba agnitus & comprehensus, Romano duci à Cazimiro traditus est in exilium deportandus. Rusi præmijs affecti domos remissi sunt. Cum Vngaris deinde certa pax constituta, siue adeò innouata est, & principum ipsorum congressu apud antiquum pagum in Scepusiensi territorio confirmata, ea lege, ut obliteratis utrinque iniurijs, & condonatis inuicem offensis rex Vngarorum Haliciensi ditione & Rusia omni se abstineret: communes amicos, cõmunesq́ hostes Vngari & Poloni haberẽt: ad extremum proceres & principes ipsi donis inter se certarunt, cõuentumq́ amicè soluerunt. Pacatis domi rebus, Cazimirus Prusis ijs quos Polesianos uocant, sicut scribit Vincentius, bellum intulit, ut cladem sub Boleslao Crispo acceptam, fratris'que Henrici mortem ulcisceretur, & gentem barbaram atque rebellem domaret. Secuti sunt ipsum ad eam expeditionem Boleslaus Miezislai, Boleslaus altus, & Miezislaus Vuladislai, fratrum filij. Vbi ad fines barbarorum uentum est, cautius exercitum ducere Cazimirus, instructa'que acie & exploratis itineribus progredi

Cracouia arx clauditur Miezislao.

Cazimirus principatum recuperat Russorum auxilio.

Clementia Cazimiri.

H. Ketlicius malus consultor in exilium missus.

Pax & congressus regis Vngari cum duce Polono.

Vngari Rusiæ dominatu sese abdicarunt.

Prusicũ bellũ.

gredi, pabulatum & frumentatum non nisi cum armatorum præsidio mittere: omnia denique circumspicere, ne quid detrimenti per insidias à uafro hoste acciperet. Nec sanè cassa fuit ea cura atque diligentia. Obseruabant enim nostros ex insidijs barbari, ad omnem occasionem bene gerendæ rei attenti. Sed in irritum ipsis cadebant omnes conatus atque doli. Nostri quacunque proficiscebantur, incendijs atque cædibus omnia uastabant, nec ulli ætati aut sexui parcebant, iusta ira & memoria cæsorum suorum animos omnium extimulante. Quibus malis uicti Prusi, pacem supplices à Cazimiro petiuerunt: parci reliquijs suis flagitarunt: superiorum annorum tributa persoluerunt: imperata omnia in posterum se facturos sanctè promiserunt, obsides centum dederunt primorum filios: captiuos Polonos dimiseruut: signa superiori bello de nostris capta reddiderunt. Nam ad religionem Christianam, quam abiecerant, reduci se pasi non sunt. His legibus pacem impetrarunt. Deducto è Prusia exercitu, bellis omnibus uel armis, uel benignitate, sapientia & felicitate Cazimiri extinctis, pacis artibus, hoc est arcibus & oppidis instaurandis, moribus'que & legibus ciuium emendandis, reliquum ætatis tempus Cazimirus transmittere cogitabat: & magnam sibi uirtutis & sapientiæ opinionem apud exteros iuxtà atque suos conciliauerat: ita ut felix, & admirabilis, & omnibus suis charus, deinceps regnaturus esse uideretur, cum subitus eum casus humi prostrauit. Impetrarat à pontifice maximo Lucio, eius nominis tertio, reliquias Floriani martyris: eas'que ab Ægidio Mutinensi episcopo allatas, ad septimum milliarium à Cracouia cum ingenti omnis generis hominum caterua, & solenni sacerdotum pompa obuiam progressus, reuerenter exceperat: & in suburbano Cracouiæ Septentrionali, quod post in formam oppidi redactum, Cleparia nunc dicitur, extructo magnifico templo, collocarat: id'que templum splendida supellectili dotauerat, & collegium sacerdotum canonicorum in eo instituerat, attributo ijs censu luculento, tum de sua, tum de Gedeonis episcopi beneficentia: peculiariter autem Præposito maximam partem redituum parœciæ diui Michaelis Rupensis detractam, addixerat, & summa ueneratione nouum hospitem & patronum prosequebatur. Fortè dies martyris memoriæ sacra, quæ ad quartum Nonas Maij anniuersaria instituta est, aduenerat. Ibi Cazimirus totum eum diem rei diuinæ in æde diui, & piæ in egenos & afflictos largitioni dedit. Quod ferè omnibus festis diebus facere consueuerat: neque temerè eos lusibus & conuiuijs contaminabat. Insequenti die grande conuiuium instruxit: proceres omnes, qui tunc aderant, inuitauit. Feruente conuiuio, exhilaratis conuiuis, & multa de præteritis bellis atque periculis inter se conferentibus, & principis res gestas & felicitatem celebrantibus, ipse nonnulla de immortalitate animi, atque cœlitum beatitudine non inepta, in medium proposuit. Erat enim ab ineunte pueritia non pessimè educatus & institutus. Deinde hausto mediocri poculo, subitò concidit, & paucis horis

Prußis pax data.

D. Floriani martyris reliquiæ Cracouiã apportatæ.

Clepariense oppidum, templũ & collegium sacrum.

Cazimiri pietas.

Cazimiri mors.

animam exhalauit. Subitúsne morbus eum inuaserit, an uenenum à muliercula, in quam deperibat, præparatum hauserit, incertum est. nam & hoc sermone hominum diuulgatum est. Nec sanè immunis & incorruptus ab illicitis amoribus & adulterijs, de quibus etiam aliquando à Fulcone episcopo admonitus & obiurgatus sit, uixisse fertur. Cæterà moderatus, candidus, frugi & abstinens, seuerus iuxtà atque clemens, bello pace'que clarus, & laude dignus princeps. In fratres uerò & fratrum filios ita pius & indulgens, ut multa detrimenta, incommoda & pericula, eorum gratia subiret. Diuini cultus perquàm studiosus, multa ad ornatum templorum contulit. Monasterium Suleouiense in Gnesnensi diœcesi, Cisterciensi sodalitati, antequam summum principatum adeptus esset, in uilla Ruslai comitis, qui decedens absque liberis, Christum hæredem instituerat, ad Pilciam amnem condidit & locupletauit: cui monasterio postea Petrus archiepiscopus etiam complures decimas eius rogatu adiecit. In principatu uerò & Floriano martyri ædem atque collegium, ut iam commemorauimus, instituit, & Copriunicense monasterium eidem Cisterciensi sodalitati excitauit. Quod amplius etiam deinde nobiles Bogorij & Habdanci locupletarunt, principis exemplum secuti. Fit enim plerunque, ut ad principis sui studia cæteri homines libenter sese accommodent. Itaque sub Cazimiri principatu etiam alij alia quædam monasteria condidere, uelut Gedeon Cracouiensis episcopus Vanchocense in sua diœcesi ijsdem Cisterciensibus: Vitus uerò Plocensis episcopus, gente Ianinus, Buscense in Cracouiensi diœcesi, Vitouiense in Gnesnensi, & Plocense, partim uiris, partim puellis Præmonstratensis sectæ. Oliuense quoque Cisterciensibus item monachis, in Vuladislauiensi diœcesi, eodem tempore à Samborio conditum esse, nos è Dlugosso superius retulimus. Regnauit autem Cazimirus annos septemdecim propemodum, uixit sex & quinquaginta. Reliquit'que duos filios impuberes, Lescum, cui albo, à colore capillorum, cognomen fuit: & Conradum: & filiam Adleidam, quæ septimodecimo post patrem anno mortua est, cum castè religiose'que uixisset. Nam Boleslaum puerum admodum, uiperæ morsu extinctum, uiuens Cazimirus amisit. Fuit autem is annus, quo mortuus est Cazimirus, post Christum natum millesimus centesimus nonagesimus quartus. Quarto uerò post mortem die in basilica Cracouiensi sepultus est, magna uxoris, filiorum, & omnium ordinum comploratione.

Mores & studia. *Fulco episcopus Cracouiensis.* *Suleouiense monasterium.* *Copriunicense.* *Vanchocense. Buscense. Vitouiense. Plocense. Oliuense.* *Liberi Cazimiri.* *1194. ann.*

MARTI-

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER SEPTIMVS.

LESCVS ALBVS CVM HELENA MATRE.

FVNEBRIBVS iustis Cazimiro peractis, non existimarũt proceres cessandum sibi esse, quin primo quoq; tempore nouum principem crearent, ne qui nouus motus domi forisúe, præbente occasionem interregno, excitaretur. Itaque Cracouiæ ut frequentes proceres iuxtà ac equites ad funus Cazimiri conuenerant, comitia instituũt. Ibi dies aliquot uarijs studijs atq; sententijs certatum est. Et Fulco quidem episcopus Cracouiensis, qui Gedeoni successit, ob memoriam Cazimiri meritorum, censebat ad filium eius Lescum natu maiorem deferendum esse principatum, & quidem priusquàm Miezislaus senex aut Vuladislai filij moliri aliquid possent. Negabat enim omnino ex re atque dignitate Cracouiensis & Sendomiriensis conuentus fore, aliunde principem sibi adsciscere. Atque huic sententiæ Nicolaus palatinus Cracouiensis, Fulconis frater, & magna pars conuentus adstipulabatur. Alij contrà, stultum & periculosum esse affirmabant, puero tanti imperij habenas committere: cauendum esse, ne hæreditarium principatum facerent, quem liberis suffragijs, cui uellent, mandare more maiorum possent. Quod si ualere quicquam deberet sanguis & succesśio, Miezislaum senem unum de filijs Boleslai Criuousti superesse: ei deberi principatum, cæteris fratribus extinctis, iure & more gentium. Sin crudelitatem eius pristinam & impotentem dominatum perhorrescerent, esse proximos gradu Silesiæ duces, Vuladislai principis, qui maximus liberorum Criuousti fuerit, filios. Ex his Miezislaum Oppoliensium & Ratiboriensium ducem, & uicinum sibi esse, & armis prudentia'que multum ualere: eum, si princeps renunciatus sit, & Miezislai senis conatus, quem uerisimile sit non esse quieturum, reprimere, & tributarios principes atque populos, si qui fortè ad res nouas adspirent, in officio posse continere. Quanquam autem non est proditum, qui'nam huius sententiæ author fuerit, non iniquis tamen auribus ea accepta est: uicisset'que adeò, ni Fulco eam refellisset, quòd diceret, referendam esse hancce gratiam optimo principi Cazimiro, ne eius filij posthabeantur. Potentiores autem eos esse paternis meritis, clientelis, amicitijs, atque dominatu hæreditario, quam utrunque Miezislaum. Nam quòd ætatem eorum & infirmitatem consilij quis causificetur, nihil esse. Esse iam pubertati propinquum Lescum: nec obstare quicquam, quin ei, dum adolescit, curatores & moderatores consiliorum de senatu dentur. His grauiter & copiose dictis, assentiuntur tandem Fulconi omnes, & Lescum

Comitia Cracouiæ de creando principe.

Lescus Albus princeps creatur.

Cazimiri filium natu maiorem, principem renunciant. Sed interim dum is adolescit, penes matrem eius Helenam imperiũ omne, & summi principis authoritatẽ esse iubent: ea quidẽ lege, ne quid illa sine cõsilio episcopi & palatini Cracouiensis, qui curatores puero & gubernatores principatus dati sunt, faceret. Ibi Nicolaus palatinus facta audientia, gratias agit cunctis de gratitudine erga defunctũ principem suũ, ac de studio erga filium eius Lescum, primusq; in uerba eius iurat: & quoniã se cum fratre curatorẽ eius esse uoluissent, eiuscemodi iusiurandum ab omnib. exigit, mobilitatem & leuitatem multitudinis, & quorundam propensa in Miezislaos senẽ & Oppoliensem studia suspecta habens. Nec mora iurant cuncti, semper se Lesco principi fideles & obsequentes fore. Hæc ubi Miezislao seni ita ut acta erant, nunciata sunt, excanduit maiorem in modũ, non modò q̃ prẹteritus esset, sed q̃ temporis etiã puncto exclusus, ne adesse sibi in comitijs posset. Itaq; cõparare ipse arma ad persequẽdam iniuriã: et suos, atq; etiã Silesios iritare, q̃ ad creandũ cõmunẽ principem, quem communi totius Poloniæ iudicio eligi & creari oporteret, neq; uocati, neq; expectati essent. Facile aũt persuasit Silesiorũ ducibus, ut secũ consilia armaq; in cõmuni causa coniungerẽt, quippe quos idem stimularet dolor, surrepti quasi per fraudẽ principatus, quem ad se maximos natu Criuousti Boleslai nepotes, magis quàm ad Lescũ puerũ, eius quẽ Boleslaus pater exortẽ & exheredem esse uoluisset, filium, pertinere asserebant, & in cuius adipiscendi spẽ nonnullã Miezislaus Oppoliensis iã uenerat. A' Mesciugo quoq; genero, Pomeranorũ siue duce, siue satrapa, auxilia Miezislaus senex corrogauit: & è suis quantũ potuit maximũ exercitũ coegit, & magna celeritate Cracouiã contendit, sperans terrore solo exercitus, absq; ulla prælij dimicatione se aduersarios & principatũ ipsum in potestatẽ suam redacturũ esse. Sed eum spes fefellit. Nam Cracouiensis palatinus cognito hostili aduentu, nõ contemnendas et ipse copias ex omnib. regionibus, quẹ in ditione Cazimiri fuerant, collegit, & Romanus Vuladimiriensiũ siue Luscensiũ dux euocatus, nõ paruã Russorum manũ in auxiliũ Lesci adduxit. Iam in Cracouiensis oræ fines Miezislaus senex inuaserat, & apud Mosgauã amnẽ septimo à Cracouia milliario statiua habebat, cũ hostes adesse prius propemodũ uidit, quàm audiuit. Nondũ ei Silesiorum auxilia conuenerant: id cum scirent aduersarij, anteuertendũ sibi esse prẹlio existimarunt, dũ pares hostibus esse possent, quib. uniuersis, si se coniungerẽt, impares futuri erant. Itaq; instruunt acies, & pugnandi copiã faciunt. Nihil cunctatus Miezislaus, educit & ipse suos: concurrĩt infestis animis: magno ardore utrinq; pugnatur: cerneres miserabile spectaculũ, notorum, amicorũ, affinium, gentilium, propinquorũ, atq; fratrum, deuoto odio, nullaq; misericordia aut respectu pietatis inter se confligentiũ: cadebant multi utrinq;: nemo referebat pedẽ: & magis ferire hostẽ, quàm declinare ictũ omnes studebant. Boleslaus Miezislai senis filius inter primos fortiter pugnans, in cõspectu patris hasta traiectus occubuit. Romanus pluribus uulnerib. acceptis, Russis suis partim cẹsis, partim disiectis, prælio excessit semianimis. Miezislaus

Curatores principis. — *Iusiurandũ in uerba principis.* — *Miezislaus iterum ad principatũ adspirat.* — *Bellum ciuile inter Polonos.* — *Mosgaua fl.* — *Prælium ad Mosgauam.* — *Boleslaus Miezislai filius occisus.* — *Romanus Vuladimiriensium dux uulneratus.*

laus ipse sauciatus, cũ sese qui'nã esset detracta casside prodidisset, & supplex uitam peteret, seruatus, & ex acie clàm eductus, fuga sibi consuluit. Tunc demũ maiores Poloni ad paucos redacti, amissis ducibus (nam & Miezislaũ cecidisse putabant) pugnandi pertinaciã remisere. Nec minores cedẽtibus institere, lassi et ipsi, debilitatiq́ uehementer, & ꝙ satis sibi esse ducebant in funesto ciuiliq́ bello, belli authores sustulisse. Et ipsi enim credebant Miezislaũ in acie inter cõfertos milites prȩliantẽ perisse. Ita ex acie quasi ex cõposito utrinq́ discessum est, cum dubio ferè marte à mane usq́ ad uesperã propemodũ pugnatum esset. Nec multo pòst, Lescianis cȩsos recognoscentibus, et spolia legentibus, superuenere Miezislaus Oppoliensiũ & Ratiboriensiũ dux, & Iaroslaus Boleslai alti Vuratislauiensiũ ducis filius, cũ recẽtibus copijs: ad quos se recollegere dispersi exercitus maiorũ Polonorũ & Pomeranorũ reliquiȩ: fixisq́ signis quasi uictores, haud longè à loco certaminis cõsedere, cum ij qui ex aduerso erant, perterriti atq́ diffugientes, pugnandi copiã facturi nõ esse uiderentur. Sed non tulerunt ij intempestiuã Silesiorũ exultationẽ cum ignominia sua coniunctam: uerùm celeriter à Gouoricio gente Rauita, palatino Sendomiriensi, cuius agmen in subsidijs superiori prælio collocatũ, erat integrius, recollecti, & in ordines redacti, in aciẽ processere. Nec Silesij feroces pugnã detrectarunt. Certatũ est collatis signis, ab his quidẽ, ut rẽ sua mora perditã restituerent: ab illis uerò, ut uictoriã partã retinerent. Cum ingẽs utrinq́ cȩdes fieret, Gouoricius ab hostibus captus est. Quo facto minores Poloni perturbati terga uertêre: sed nox tamẽ fugiẽtes texit. Postero die Silesij, cum Miezislaũ senẽ saucium lectica domum referri cognouissent, et à maioribus Polonis atq́ Pomeranis ducẽ suũ sequentibus deseri se uiderent, nec usq́ adeò fractos profligatosq́ minores Polonos esse animaduerterẽt, quin ij recollectis animis atq́ uiribus præliũ instaurare, aut alioqui negociũ facessere uictorib. paucis, & non incruenta uictoria usis, domi prȩsertim possent, tropheis erectis, & abductis captiuis nõ paucis ex nobilitate, domũ reuerterunt. Erat Fulco siue Pelca episcopus in uilla sua Dersanzina, uariosq́ de exitu prȩlij rumores accipiebat: & quanquã nõ erant secundȩ res Lescianorũ, tristiores tamẽ etiã aliquãto, ut fit ferè, afferebant. Itaq́ anxius et pendẽs animi, misso uno de sacerdotibus administris suis ad locũ prȩlij, qui duobus tantũ aberat milliaribus, rem omnẽ certò cognoscit: et ꝙ uerebat, ne Miezislaus senex reparato exercitu mox ad expugnandã Cracouiã & occupandũ principatum rediret, conscenso equo Romanum Vuladimiriensium ducem fugientem curriculo insequitur: quem cum nocte altera consecutus esset, orat, ut memor beneficiorum Cazimiri, liberos eius in rebus maximè dubijs ne deserat. Excusat ille debilitatem suam è uulneribus, & partim cȩsos, partim dissipatos suos: nec retineri se ullis precibus passus est. Inde reuertens Fulco, cum fratrem suum Nicolaum palatinum ex fuga non contemnendas copias collegisse, & persequi hostes, acceptam'que ignominiam detergere uelle accepisset, ad eum se contulit, & ut Cracouiam potius aliasq́ arces opportunas præsidijs muniret, persuasit: dubiã esse

Miezislaus uulneratus.

Prælium renouatur.

Gouoricius palatinus captus.

Silesij uincunt.

Fulconis episcopi studium.

Fulconis consilium.

Martis aleam, hostes diuersos abiisse: metuendum esse, ne, dum alteros insequeretur, alteri ipsum à tergo adorirentur, aut sanè uacuas defensoribus munitiones inuaderent: deinde parum esse animorum & roboris in militibus, aduerso prelio dudum perculsis: tum autem incertum esse, quantum sit fidei in singulis præfectis arcium, atque etiam in oppidanis.
" Solere plerunque homines aduersis principum suorum rebus nutare,
" atq; adeò mutare fidem. Hæc ubi ambobus iuxtà placuere, distributis in cæteras munitiones pro necessitate & ratione locorum militibus, ipsi cum maiore parte Cracouiam tenuere, ubi uxor & liberi Cazimiri sese continebant. Quieuere tamen permultum tempus tam Silesij, quàm Miezislaus senex, cùm quòd non satis prosperè primi conatus ipsis cessarant, tum quòd Cracouiensibus & socijs eorum, quamuis malè affectis Mosgauiensi prælio, neque animos, neque uires, neque constantiam ad defendendum Lesci principatum deesse intelligebant. Dum in hoc statu est respubl. Polona, uenit in Poloniam Petrus diaconus Cardinalis, cognomento Capuanus, legatus à pontifice maximo Cælestino eius nominis tertio: habitisq́ue synodis cum alia quædam, quæ aduersa religioni Christianæ & constitutionibus ecclesiasticis in sacro pariter & profano ordine inoleuerãt, correxit: tum sacerdotibus imperauit, ut cõcubinas & uxores, quibus tunc passim liberè utebantur, à se abdicarent. Quod Poloni quidem non grauatè amplexi sunt. In Boemia uerò cum idem legatus hoc ipsum ageret, parum abfuit, quin à sacerdotibus occideretur. Non adscripsissemus de uxoribus, cum non ignoremus longè antè decretis synodorum & pontificum in toto Occidente matrimonio interdictum fuisse presbyteris, diaconis, & hypodiaconis: nisi à Dlugosso, uiro graui, memoriæ proditum esset: nisiq́ue Lampertus Saffnaburgensis, uir pius, idem à Gregorio, eius nominis septimo pontifice maximo, ante centum annos ætate sua in Germania tentatum esse scriberet: & eodem quidem ferè successu, quo in Boemia Dlugossus memorat. Constituit idem legatus, ut profani homines publicè in templis matrimonio coniungerentur. Annus, quo hęc acta sunt, fuit 1197, à Christo nato. Insequenti anno Volodimirus Haliciensium dux mortuus, nouæ expeditioni occasionem Polonis prębuit. Ambiebant dominatum Haliciensium nõnulli Russorũ duces: & in his facile princeps Romanus dux Vuladimiriensiũ, suo quodã iure sibi eum deposcebat, quòd & Volodimiri fratris filius esset, & bene meritũ de Polonis & Lesco principe ciuili illo bello se esse diceret. Poloni cupiebãt Haliciã in formã prouincię redigere. Sed eos respectus ciuilis belli nondũ extincti mouebat, ut eã Romano traderẽt, tributo cõstituto, quod ille Polonorũ principi quotãnis pẽderet. Verebãtur enim, ne si nulli eã Russorũ cõcessissent, omnes eos penitus à se alienarẽt. Quanquã aũt non satis consultũ esse uidebatur reip. Polonę, Romani potentiã, quę nõ minima iã tũ erat in Rusis, accessione illa Halicię magis etiam augere: tamen offendere eum repulsa, alieno suo tempore, minus tutum iudicabãt: quippe qui repulsam passus, nõ modò auxilia negaturus, uerùm etiã ultrò bellum nostris illaturus esse uiderẽt.

Itaq;

Legatus pontificis max. uenit in Poloniam.

Sacerdotibus uxores adẽptæ.

Legati apostolici periculũ in Boemia.

1197 ann.

Haliciensium dux Volodimirus mortuus.

Itaqꝫ decreuit frequens senatus, ut Romanum Nicolaus palatinus cum exercitu in Halicienſem principatum induceret. Abhorrebant enim à Romano Halicienses, crudelitatem eius ueriti. Ibi Leſcus orare, ut ſibi cum exercitu illo proficiſci liceret. Pertæſum ſe iam eſſe mollis & ocioſæ uitæ, quam hactenus inter cœtus muliebres apud matrem exegiſſet. Cupere ſe deinceps armatum inter armatos uiros uerſari, & quæ principis eſſent munera, uſu condiſcere. Si adhuc nequiret alium, tamen eum ſe uſum in exercitu præſtiturum, quem ſigna ſua præſtarent. Quod ſi nõ impetraret, tamen uel cum uno comite ſe caſtra ſecuturum eſſe. Itaque approbante ſenatu, & indolem dignam principe, & neutiquam degenerem à maioribus ipſius certatim extollẽte, cum exercitu proficiſcitur, palatini Cracouienſis cuſtodiæ commendatus. Vbi in Halicienſem agrũ uentum eſt, occurrunt Halicienſes armati & inſtructi: præſenſerãt enim, Romano ſe addictum iri. excipiunt Poloni eorum impetum, & minimo negocio eos in fugam conijciunt. Pulſi fuſi'que, ueniam petunt, auri & argenti, gemmarum, ueſtium & equorum magnam uim Leſco pollicentur, ſi ipſe eos in ditione ſua teneat, nec Romanum ipſis dominum imponat. Poſteaquam id non impetrarunt, imperata omnia ſe facturos promiſerunt: portas arcis aperuerunt: iuſſi'que Romano ſacramentum publicè dixerunt. is porrò Leſco & Poloniæ principibus fidem ſuam obſtrinxit: Halicienſibus autem iuſtè & clementer ſe dominaturum eſſe ſanctè promiſit: quod tamen poſtea non præſtitit. His peractis, dimiſſoq́ꝫ exercitu, Leſcus Cracouiam redijt.

Halicieñſis principatus Romano duci conceſſus.

Leſci principis indoles.

Rußi à Leſco profligati.

Romanus dux iurat in uerba Leſci.

MIEZISLAVS SENEX ITERVM.

MIEZISLAVS uerò ſenex, quamuis poſt Moſgauienſe prælium ad malè tentata prius arma eſſet ſegnior, animo tamen haudquaquam conquieſcebat: neque cogitationem recuperandi iniuſtè prærepti ſibi, quemadmodum ipſe exiſtimabat, principatus deponebat. Sed cum aperta ui peruenire ſe ad eum poſſe diffideret, ad dolos conuerſus eſt. Ac primùm quidem Cuiauienſem oram, quæ in poteſtate Cazimiri liberorum erat, ditioni ſuæ finitimam, per fraudẽ quarto poſtquam apud Moſgauam malè pugnauerat anno intercepit. Quod facinus eius cum armis uindicatum non eſſet, propter ætatem puerorum, atque diſſenſionem palatinorum Cracouienſis & Sendomirienſis, quæ ab æmulatione & obtrectatione orta, eò uſque progreſſa eſt, ut Gouoricius ſolum uertere cogeretur, maiora deinde moliri Miezislaus cœpit. Epiſcopum Cracouienſem, & palatinum fratrẽ eius, donis & ingẽtibus pollicitationibus ad proditionẽ ſollicitat. Quod ubi non ſucceſſit, muliebrẽ ſexum credulum, atqꝫ deceptioni propter infirmitatẽ conſilij obnoxium, blandis dolis adoritur. Ad Helenam Leſci matrẽ, penes quam tũc erat ſumma rerum, allegat: negat Leſcum ritè principem creatum eſſe, neqꝫ ſe inuito certum ſtabilemq́ꝫ principatum obtinere poſſe: quem ipſe bis ſibi præreptum, omni ratione repetiturus atque uindicaturus eſſet. Non deeſſe ſibi conſilia, non uires domeſticas, non auxilia externa:

Cuiauia ſubacta à Miezislao ſene.

Dißenſio palatinorum.

Gouoricij fuga.

Miezislai conatus.

Leſcum

Lescum uerò puerum esse, curatores eius inuidia laborare, bonam nobilitatis partem clàm secum sentire, senatũ in duas factiones diuisum inter se dissidere. Hæc omnia pro se, & contra puerum facere. Nuper id adeò rem ipsam declarasse, cum Cuiauiensem terram impunè occupasset. Verùm si sibi ea principatũ concedat, redditurũ se esse filijs eius Cuiauiam, cincturumq́ ipsos militari baltheo, & in filiorum locũ adoptaturũ, certosq́ sibi successores in principatum ipsos designaturum. Et sanè senem se esse, nec diu uiuere & regnare posse: interim dum Lescus aptus fieret principatui, rectius atq conuenientius eum à se, qui tamen de regia stirpe, & patruus Lesci esset, quàm ab alienis ac seruis suis administrari. Dedignaturos esse Polonos equites atq proceres ęqualium suorum dominatum, quo illi ad stabiliendam potentiam suam abutantur: se uerò & cęteros duces minimè laturos inferioris ordinis hominum imperium: atq ita principatum Lesci unà cum ditionibus paternis in discrimen uenturum esse. Eius rei non obscurum argumentum esse Gouoricij cum Nicolao dissensionem: quem, quamuis in præsens potentiori Nicolao cesserit, credibile sit, non esse quieturum, cùm familię & factionis suę uiribus, tum Boemorum, ad quos confugerit, & à quib. comiter acceptus sit, auxilijs fretum. Hæc omnia authoritate sua si princeps factus sit, sedatũ pacatumq́ iri, tranquillumq́ & florentem principatũ maturè se esse Lesco relicturum. His inducta & persuasa credula mulier, nequicquam aduersantibus curatoribus, ac cæteris proceribus, annuit Miezislai postulatis, modò ut is iurisiurandi religione promissa stabiliat. Quod ille cum se facturum recepisset, condicta die, quę diui Bartholomęi memorię consecrata est, Cracouiam cum splendido procerum suorum comitatu ueniens, haud grauatim fecit. Iurarũt & proceres utriusq partis, se ea omnia, quemadmodum pacta conuenta essent, rata firmaq́ habituros esse. Episcopi uerò, authore Henrico archiepiscopo Gnesnensi, qui Zdislao defuncto, Miezislai contentione, non liberis suffragijs successerat, diris caput eius deuouerunt, quisquis aliquis aliquid eorũ non seruasset. Ita rursus Miezislaus principatu potitus est. Helena uerò cum filijs Sendomiriam commigrauit. Nec multo pòst Gouoricius amicorum literis reuocatus, quòd iam nihil commune cum Nicolao habiturus esset, è Boemia redijt. Hoc anno, qui fuit à Christo nato 1200, ad quintum Nonarũ Maij, terrę motus uehemẽs meridiano tẽpore excitatus, aliquot dieb. cõsequentibus permulta ædificia in Polonia, & in uicinia eius cõquassauit. Quę res inaudita propemodũ in his regiõibus, prodigij loco habita est. Eodẽ anno, Cõstãtinopoli à Gallis & Venetis capta, imperator Cõstantinopolitanus Alexius pulsus, Haliciã ad Romanũ cõfugit: cui cũ Alexius puer à uictorib. suffectus, & paulo pòst interfectus à suis esset, Balduinus Gallus successit, Orientẽq́ sublato schismate Rom. ecclesię recõciliauit & subdidit. In Asia uerò Christianorũ res per id tẽpus in deterius lapsę, nec multo pòst euersę sunt. Quin Betica etiã siue Granata à Saracenis subacta est. Anglia et Hibernia insulę Rom. pontif. uectigales factę sunt. In Germania uerò Henricus imp. Friderici filius & successor, cũ regnum Siciliæ

Miezislai iusiurandum.

Henricus archiepiscopus Gnesnensis.

Miezislaus principatũ recuperauit.

1200 ann.

Terræ motus.

Constantinopolis à Gallis & Venetis capta.

Orientales cõiuncti cum Romana ecclesia.

Granata à Saracenis subacta.

Anglia & Hibernia Romano pont. uectigales.

Siciliæ uxoris Constantiæ nomine recepisset, ac Fridericum filium trimulum Cæsarem siue regem Romanorum renũciasset, moriens longam litem & controuersiam de imperio reliquit. Philippus enim dux Sueuorum, patruus ac tutor pueri Cæsaris, nõ pro tutore, sed pro Cęsare se gessit, inunctusq́ & coronatus est ritu solenni Maguntiæ. Id uerò molestè ferentes nonnulli principes, æmulum ei excitarunt Ottonem Saxonum ducem: quem Innocentius tertius pontifex max. Philippo diris deuoto confirmauit. Inde studijs partium crescentibus, Germania intestino bello aliquandiu collisa est: donec Philippo interfecto, & Ottone defuncto, Fridericus iam adultus imperio suscepto, pacem restituit. Ab hoc autem Philippo Pręmislus, siue Ottocarus Boemorum princeps regium diadema, à proximis principibus bello ciuili distentis neglectum, suscepit, & successoribus suis reliquit. In Vngaria uerò per idem tempus Emericus post Belæ patris mortem cum paruo tempore, nec sine impedimẽto Andreæ fratris regnasset, Ladislaum filium, & eo statim extincto, Andream successorem reliquit. Sed ad nostra redeamus. Annũ totum nequicquã Helena Miezislaum senem literis atq́ legationibus crebris de promissis admonuerat, nunc occupationes publicas, nunc aduersam ualetudinem causantem: ad extremũ ipsa eum Cracouiæ adit, eadem illa quę in pactis conuenerant, coràm orat & flagitat. Blandis ille eam uerbis & pollicitationibus ducebat. Instare illa importunius, fidemq́ datam requirere, & iurisiurandi religionem uiolatam queri. Ibi ille nihil iam dissimulans: iniquis pactis & iureiurando, contra ius gentium atq́ ipsius naturę exacto, se non teneri: habere se iure gentium & naturæ certos & suos hæredes, filios ex iusta uxore susceptos, & quidem iam adultos, atq́ maturos principatui: eos pactis ullis aut priuilegio à successione sibi debita excludi nefas esse: & adultis filijs præteritis, alienis pueris tantum principatum tradi non oportere. Ita dimissa atq́ reiecta Helena, ingenti animi sui dolore damnare ipsa credulitatem suam & præceps consilium: serò procerum dicta & consulta, quibus in tempore non obtemperasset, probare. Neq́ tamen sollicitudinem pro filijs remisit. Reuersa Sendomiriam, dimissis circum proceres Cracouienses, quorum prius consilia contempserat, & apud quos gratam Cazimiri mariti sui memoriam residere iudicabat, literis atq́ nuncijs, de iniuria & perfidia Miezislai queritur: eorum fidem implorat: Cazimiri merita publicè priuatimq́ extantia commemorat: liberorum eius pupillorum solicitudinem, & indignam deiectionem Miezislai fraude & sua stulticia factam deplorat: quæ à se malè cõsulta essent, ab eis corrigi petit, quippe qui iureiurando suo se inauspicatis illis pactis cum Miezislao staturos esse promisissent. Promissa etiam non leuia addit: adhæc odium Miezislai exaggerat. Et offenderat is iam sanè non leuiter animos procerum atque equitum, propterea quòd nonnullos possessionibus certis & antiquis deturbarat, easq́ possessiones suis quibusdam è maiore Polonia asseclis & ministris donarat: & quòd eisdem magistratus mandabat, indigenas præteriens.

Henricus Imperator Rom.

Germanici motus.

Fridericus secundus Cæsar.

Præmislus. Ottocarus rex Boemorum.

Emericus rex Vngarorum.

Ladislaus & Andreas reges Vng.

Miezislaus promissa non seruat.

Helena pro filijs solicita.

Miezislai odium.

LESCVS ALBVS CVM HELENA matre iterum.

Lescus Cracouia potitur.

ITAQVE quasi sublato signo plerique omnes proceres Cracouiẽses in Miezislaũ conspirarunt: quorũ princeps Nicolaus palatinus Cracouiẽsis idoneam, absente tunc forte Miezislao, occasionẽ nactus, Cracouiã occupauit, Helenamq́ cum Lesco filio celeriter accersitos intromisit. Reliquas deinde arces atq munitiones Cracouiensis ditionis nullo negocio recepit, cedentib. ultrò, qui eas pro Miezislao tenebãt, cum totius Cracouiensis conuentus consensum & conspirationem uiderent. Bythomia modò, ut ait Dlugossus, in potestate Miezislai mansit: quam arcem ille duodecimo à Cracouia milliario, in confinio Silesiorũ, iam inde ab initio in eiusmodi casus mœnib. & præsidio munierat. Sed quomodo ea in potestatem eius uenerit, cum in Oppoliensis ducis ditione prius fuisset, non reperio. Inde postea excursiones crebræ in subiectos agros pagosq́ factæ sunt. Hoc anno Boleslaus procerus, siue altus, Vuladislai filius, dux Vuratislauiensium, amissis intra breue spacium temporis quatuor filijs mortuus, solum Henricum Barbatum hẹredem reliquit. Hic pro Benedictinis monachis Cistercienses in Lubensi monasterio collocauit, de Portensi monasterio euocatos: qui delicatorũ malorum genus, quæ etiamnum Deporta siue daporta uocantur, in Polonia propagarũt. Filius uerò eius de quatuor natu maximus, Iaroslaus, episcopus Vuratislauiensis, Nyssam urbem cum territorio à patre sibi datam, Vuratislauiensi episcopæ sempiterno iure adiunxit. Tertiũ deiectus principatu Miezislaus, non destitit tamen rursus ad eum adspirare: nec eum conatus fefellit, & quidem ijsdem quibus prius artibus grassantem. Bello enim repetere amissum principatũ, perdificile sibi esse ducebat. sed Helenam iterũ blanditijs atq dolis aggreditur: affirmat, nõ per se stetisse, quo minus pactis satisfaceret: uerũ per proceres Cracouienses, & in primis per Nicolaum Palatinum. Eos non siuisse se promissa implere: eamq́ eiectionis suæ causam esse, quòd obnixius contra eorum sententiam filios Cazimiri fratris adoptare pertenderet. Se paratum esse fidem suam liberare, & absq ulla procrastinatione Cuiauiensem tractum ipsi & filijs eius redditurum. De cæteris quoq quæ in pactis essent, quibus illa uellet modis & monimentis cauturum esse. Quibus cum eam emolliuisset, monet ut clam proceribus omnia faciat: Nicolaum autem ante omnia à se amoueat & releget, si sibi liberisq́ suis bene consultum uelit: illum seditiosum esse hominem, & pro libidine sua principes instituere ac destituere, ut ipse alieno nomine dominetur. Probè enim intelligebat Miezislaus, unum illum, cuius authoritatem reliquus cõuentus Cracouiensis sequebatur, sibi ad recuperandum principatum obstare. Nec difficulter persuasit mulieri omnia timenti, & omnia credenti. Nec deerant inuidi quidã & maleuoli, qui muliebrem animum in Nicolaũ magis ac magis irritarẽt. Fit enim ferè, ut
» rectè geri summi magistratus absque offensione multorum non possint.
» Tametsi ipsis quoq secundis rebus, atq etiã rectè factis necessarius pro-

Bythomia retenta à Miezislao.

Boleslaus Vuratislauiensium dux mortuus.

Henricus Barbatus.

Lubense monasterium.

Daporta mala.

Nyssa episcopæ Vuratislauiensi donata.

Helena à Miezislao decepta.

Nicolaus Palatinus Cracouiensis obex conatuum Miezislai.

pemodum comes est inuidia. Neq; Gouoriciũ tantam ulciscendi inimici occasionem neglexisse credibile est. Factus aũt certior de mulieris consilio Nicolaus, adit ad Helenam & filios eius, merita sua & studium in illos cõmemorat: orat, ne se, famam, caputq́; suum æmulis & inimicis suis prodant: quos quidẽ inimicos cępisset, dũ ipsis fidelis esse studet, dumq́; caput suum pro eorum salute & imperio multis periculis obijcit. Non priuato cuiusquã odio se oppugnari, sed uelut obstantem uafris Miezislai conatibus, & Cazimiri optimi ac de se bene meriti principis filiorum partes enixius defendentẽ, summa cum contumelia remoueri: propterea quòd se incolumi circumscribi illi, & à principatu excludi nõ possent. Sic canes à lupis peti, quo liberius in gregẽ, aut in pecudes desæuiant: ni resipiscerent, in ipsorum capita citò hoc malum esse redundaturum. Vbi uidet non commoueri precibus suis implacabilem mulierem, Rosnaniam ad Miezislaum, quamuis infensum sibi hostẽ, contendit, saluti & incolumitati suæ prospecturus: simul & inimicos, ingratamq́; mulierẽ ulturus. Non ferunt contumeliam magni & illustres uiri: sæpeq́; iritati, impotentia animi ad multa se indigna impelluntur, atque adeò in perniciem patriæ nonnunquam feruntur præcipites. Existimabat autem, non ingratam Miezislao transitionem suam fore Nicolaus: quippe qui sciret, quantum in se uno momenti esset ad assequendum & obtinendum principatum. Nec eum spes fefellit. Ab eo igitur ueniam præteritarum offensarum petit, & in posterum ei studium suum defert: qua fide erga Cazimirum & liberos eius eousq; fuisset, eadem se erga ipsum fore: quantumq́; dudum obfuisset, tantum breui profuturum. Accepit eum comiter & honorificè Miezislaus, benigneq́; & liberaliter habitum, & magnis promissis oneratum, dimisit. Ac per eũm nullo negocio Cracouiensem omnem regionem in ditionem suam redegit. Tanta erat authoritate & gratia apud omnes ordines Nicolaus.

Nicolaus palatinus ad Miezislaũ transijt.

Cracouiensem principatũ Nicolaus palatinus reddit Miezislao.

MIEZISLAVS SENEX TERTIVM.

TQVE inde iam apertè profiteri Helenæ Miezislaus, se pactis & iureiurando non teneri, quòd nõ ipsius concessione aut ex pacto, sed Nicolai opera principatum adeptus esset. Nec satis habuit, non reddere fratris filijs Cuiauiensem tractum: quin & Vislicíense territorium, & tria præterea castella de Sendomiriensi ditione ipsis ademit: sua illa esse, & ad principatum pertinere asseuerans. Hæc angentem, ac de redintegratione uniuersi principatus atque regni Poloni cogitantem, mors inopinata oppresit, septuagesimum tertium uitæ annum agentem, anno Christi 1202. Sepultus est Calissiæ in templo Pauli apostoli memoriæ dicato, quod ipse condiderat, & collegio sacerdotum canonicorum instituto ornauerat. Verùm oppido temploq́; in alium locum postea translato, sepulchrum eius sub diuo relictum est. Contulit autem is & alibi non parum ad amplificandum cultum diuinum. Nam Landense & Vangrouecense monasteria iam inde à pulso fratre

Miezislaus pactorum immemor.

Miezislai mors. 1202 ann.

Calißiense collegiũ conditũ.

Landense & Vangrouecẽse monasteria Teuthonibus attributa.

Vuladislao condidit,& locupletauit:& in ambobus Teuthonas Cistercienſis ſodalitatis ex monaſterio ueteris montis tertio à Colonia milliario deductos,collocauit:edictoq́ꝫ perpetuo ſanxit,ut non niſi Colonienſes ad ea monaſteria cooptarentur & reciperentur, propterea quòd honorificè à Colonienſibus habitus eſſet,cum eò adoleſcens religionis cauſa ueniſſet. Extruit etiam Ptochodochium,ſiue hoſpitale, ut uocant,recipiendis & ſuſtentandis egenis Poſnaniæ apud diui Michaelis, & compluribus pagis dotauit,eiusq́ꝫ curam hoſpitalarijs fratribus Hieroſolymitanis mandauit. Coſciolenſe quoqꝫ monaſteriũ Benedictinorũ in ſuburbano Caliſsienſi,eius opus eſſe Dlugoſſus ſcribit:itẽq́ꝫ Lubenſe,ad Odram amnẽ in diœceſi Vuratiſlauiẽſi. Tametſi quod ad Coſciolẽſe attinet,nõ conuenit ratio tẽporis. nam octauo demũ anno poſt Mieziſlai mortem cõditum id eſſe memorat. Niſi fortè uiuente eo inchoatũ, tunc demum à liberis eius perfectum,uel ex teſtamento ædificatũ eſt. De Lubenſi aũt uariat idem ſcriptor: quod ex ijs quæ ſuperius commemorata ſunt,deprehẽdi poteſt. Sed Lubinenſe opinor dicere uoluit, ſupra Vartam flumen in diœceſi Poſnanienſi ſitũ. Reliquit aũt Mieziſlaus ſenex hæredes,Ottonẽ & Vuladiſlaum filios, nã cæteri iam obierant. Quin & Otto nõ ita multo pòſt patrem ſecutus eſt,relicto Vuladiſlao item filio impubere: cui ſputatori poſtea,propter crebræ ſputationis uiciũ, cognomen fuit. Cuius tutelam Vuladiſlaus patruus,qui Magnus,& Laſconogus etiam à gracilitate crurum dictus eſt,aliquandiu geſsit.

Hoſpitale Poſnanienſe. *Coſciolẽſe monaſterium.* *Lubinẽſe monaſterium.* *Mieziſlai ſenis filij.* *Vuladiſlaus Sputator.*

VVLADISLAVS LASCONOGVS.

IEZISLAVS ſene defuncto, in Leſcum album rurſus uniuerſi ferè cõuentus Cracouienſis ſtudia prona erãt: negabantq́ꝫ locum eſſe creando principi, uiuẽte Leſco, qui iuſtus princeps eſſet omniũ ſuffragijs creatus, ſed fraude doloq́ꝫ Mieziſlai bis principatu ſummotus eſſet. Eius aũt principatum diuino quoqꝫ iudicio comprobatum eſſe, inuaſore Mieziſlao iuſta numinis uindicta tam citò de medio ſublato. Aduerſabatur huic ſententiæ Nicolaus palatinus,cum Fulcone fratre epiſcopo,quorum magna tũc erat authoritas & potentia, propter ſplendorem familiæ,magnasq́ꝫ neceſsitudines & clientelas, ita ut perdifficile eſſet in conuentu quippiam ijs inuitis ſtatuere. Erat autẽ Nicolaus infenſus Helenę Leſci matri,ob ſuperiorem iniuriam. Adhæc ſciebat Gouoricium, cum quo capitales gerebat inimicitias, principem in conſilio atqꝫ in amicitia Leſci & Helenæ locũ obtinere. Ceſſere tamen & ipſi conſentienti multitudini:illud uerò peruicere, ut ea demũ lege Leſcus principatum reciperet,ſi Gouoricium relegaret. Miſsi ad Leſcum legati,mandata conuentus exponunt. Dubius animi Leſcus, ob adiectam de Gouoricio conditionem,quid faceret,deliberabat. Stultũ,aut certè damnoſum
» eſſe uidebatur,principatum ultrò oblatum refutare: & ſubeſſe alteri mal
» le,omnibus præeſſe cum poſſet. Sed eijcere per ſummam iniuriam charum ſibi fidum'que conſiliarium, ac de ſe bene merentem nolebat: indignumq́ꝫ iudicabat,tam duras & iniuſtas leges ſibi dici. Cunctantem Gouoricius

Comitia de creando principe. *Nicolai palatini Cracouienſis implacabilis iracundia.*

uoricius ultro hortatur, ne sua causa tanta commoda negligat. Malè uerò sibi suisq́ posteris Lescum consulturum esse, si propter se unum seniculum, & pauculos, atq; eos incertos, dies uitę suæ, in aliam familiã transferri principatum sinat. Libenter se pro eius commodis atq; honore in exilium abiturum, pro quo uitam quoq; ponere deberet, atq; cuperet. Felix ac sempiterna posteritatis memoria gloriosum exilium illud suum fore, susceptum pro dignitate & amplitudine optimi principis. Commouit Lescum ea Gouoricij oratio, & insignis beneuolẽtia cum animi magnitudine cõiuncta: in eam quidẽ partem, ut is illico negaret, tãti se facere principatum, ut eius adipiscẽdi gratia tam fidum consiliariũ proderet, immerentemq́ magistratu simul & patria eijceret. Principatũ quidem duplici nomine ad se pertinere, quòd & hæres Cazimiri esset, & à cõuentu pridẽ electus & expetitus, nunquã se eo abdicasset. Verùm tyrannicã illam uocem, Si ius uiolandum sit, regnandi causa uiolandum esse, nõ placere sibi, qui iusto & legitimo imperio suos regere, à patre & à maioribus suis didicisset. Proinde alium sibi Cracouienses proceres istis legibus quærerent: se in paterna ditione sua acquieturum esse potius, quàm per scelus principatu potiturum. Et cum his mandatis legatos dimisit mœstos, & palatini sui fastũ, arrogantiam, & impotentẽ iracundiam detestantes. Cognita Lesci sententia, denuò cõsulitatur in cõuentu Cracouiensi de principatu. Displicebat multis iniquitas & acerbitas decreti superioris de relegãdo Gouoricio: admirabantur Lesci uirtutem, & excelsum uereq́ regiũ spiritum, qui carere principatu mallet, quàm insontem consiliarium iniuria afficere. Nicolao succensebant: neq; tamẽ mutare decretũ illud poterant, refragante eo, & responsum Lesci quasi superbum & plenum contemptus cauillante. Nam quo clarius dederat Lescus propensæ in Gouoricium uoluntatis documentum, eo magis potentiam eius Nicolaus reformidabat: cõtendebatq; summo studio, ut cuiuis potius quàm Lesco principatus mandaretur: perfecitq; tandẽ, ut Vuladislaus Lasconogus Mieczislai senis filius, quasi iustus hæres absens princeps renunciaretur. Missi ad eum legati, uix, ut oblatum principatum susciperet, ei persuaserũt: nec aliter tamẽ, quàm si Lescus eum omnino refutasset. Verebatur enim eius potentiam, memineratq; patrem suum semel atq; iterum in gratiam eius à Cracouiensibus uel deiectũ, uel eiectum. Itaque ad Lescum mittit: postulata Cracouiensis conuentus, & quid ipse responderit, exponit: negat se prorsus quippiam aduersus sententiam Lesci facturum, ad quem longè ante delatum esse principatum sciret, quemq́ inimicum capere nollet: nec se tam cupidum esse, ut principatus causa ius sanguinis uiolaret. Respondet Lescus: ea lege, quæ sibi à Cracouiensibus proceribus diceretur, principatum se accipere noluisse, nolleq́: nec aduersus animi sui sententiam facturum esse Vuladislaum, si eum delatum accipiat. Hoc ubi responsum à Lesco Vuladislaus accepit, tum demum postulatis Cracouiensium legatorum annuit, & Cracouiam profectus principatum inijt: magnaq́ facilitate, humanitate & iusticia, atq; liberalitate etiam, studia & uolũtates hominum adiungere sibi cœpit. At Romanus

Gouoricij palatini Sendomiriensis pietas in principem.

Lesci albi iusticia, & animi magnitudo.

Vuladislaus Lasconogus princeps creatur.

Vuladislai æquitas & modestia.

Romani Vuladimiriensiũ ducis tyrannis & superbia.
Prouerbium.

Vuladimiriensium & Haliciensium dux immemor iurisiurandi sui, inaudita crudelitate nobilitatem ferè omnem Haliciensem, nullo non supplicij genere usus, extirpauerat: dictum illud subinde usurpans, Melle neminem, nisi interfectis apibus, securè uesci posse. Interfectorum autem & proscriptorum, ac metu tyrannidis diffugientium bona confiscarat, magnas'que diuitias conflarat. unde potens effectus, finitimis quoque ducibus erat formidabilis, ita ut nonnullos faceret sibi tributarios, & alios eijceret, alios institueret. His rebus elatus, ubi Lescum principatu excidisse accepit, contemnere animi eius angustiam, ut ipse interpretabatur, & ætatem: maioraq́ꝫ moliri cœpit. Ac primùm clandestinis excursionibus in Lesci ditionem suæ finitimam, deinde negociatorum Polonorum, in Russia rationes habentium, direptione, patientiam Lesci tentauit. Deinde legatis eius amicè res repetentibus, durius ac superbius respondit, ac Lublinensem tractum ultro à Lesco & Conrado poposcit mercedis nomine, ob stipendia facta aduersus Miezislaum, & ob detrimenta in prælio Mosgauiensi accepta. Sed cum postulata eius Lescus & Conradus refutassent, quòd dicerent, desertori, & ei qui ex acie profugisset, nihil se debere: accensus ira, apertè iam Lublinensem oram latrocinio & populatione agrorum infestabat. Cohibebant uerò Sendomirienses liberiores eius excursiones, & ex eius ditionibus uicissim prædas agebant. Maiore deinde ui Romanus bellum gerere instituit: coactoq́ꝫ ualido exercitu, non modò Poloniam omnem animo & spe complexus, uerùm etiam Latinorum literis atque religioni (sic enim Russi nos, qui rectè in religione Christiana sentimus, & principatum Romani pontificis agnoscimus, appellant) exitiũ superbè minitans, Poloniæ fines ingreditur, ac Lublinensem arcẽ toto mense obsedit. Sed certior factus, Lescum & Conradũ copias contra se comparare, soluta obsidione ad eos magna fiducia uirium suarũ ad interiora Poloniæ contendit, immaniter & contumeliosè in omnem sexum, ætatem, statumq́ꝫ, & maximè in sacerdotes, atqꝫ etiam in innoxia tecta sæuiens: legatos Polonorũ æqua omnia pollicentes, cuius legationis princeps erat Vitus Plocensis episcopus, (nam de Fulcone Dlugosso non assentior, quippe qui alienus tunc esset à Lesco) cũ incerto responso dimittit. Transmissoq́ꝫ partim nauibus, partim uado flumine Vistula, apud Zauichostum oppidum in ripa Vistulę castra locat, altero à Sendomiria milliario. Ibi cognoscit nostros appropinquare: neqꝫ tamẽ credebat pugnãdi copiã facturos esse. Vbi se opinione sua falsum esse, & Polonos instructis acieb. adesse uidet, cõsternari ac trepidare cœpit, quòd imparato sibi pręter opinionem dimicandũ esset. Neqꝫ rectè explicare ordines poterat, nostris perpetuo cursu & magna cũ uociferatione irruẽtibus, cũ ira & indignitas belli à socio ac tribuario duce, ac de quo Lescus optimè esset meritus, illati, animos ipsis suppeditaret. Pręerat aũt nostris Cristinus comes, gente Gosdouius, cuius lilium insigne est, palatinus Plocẽsis, uir acer, & rei militaris peritus. nã Lescus & Conradus adolescentes aberant de consilij sententia, cum aliquanta manu præsidij causa, à longè euentum pręlij expectantes, ut si qui durior casus

Minæ Romani.
Lublini obsidio.
Prælium apud Zauichostum.
Cristinus comes palatinus Plocensis.
Gosdouia familia.
Rußicum bellum.

casus exercitum afflixisset, recipere se commode ad tutiora loca possent. Romanus uero in acie inter primos uersabatur, boni ac strenui ducis fungens officio, ne manus quidẽ à nostris abstinens. Feruente aliquandiu pugna, & multis utrinq; cadẽtibus, cum nostris ira uirtusq; suffragarentur, hostes uero abundarẽt multitudine, & dux ipse cohortatione eos animaret, debilitatos confirmaret, & pedem referre incipientes sisteret, conspicati id nostri, globo facto impetũ in eum faciunt. Nec segnius ille resistit, donec strage suorũ, confossoq; multis uulneribus equo, fugæ præsidium mandare coactus est, equã effœtam nactus: qua uectus cum Vistulã iam tranasset, immixtus multitudini suorum fugientiũ, à Polonis instantibus in turba interfectus est. Exercitus autem hostilis partim pugnãs, partim fugiens, ad internecionem ferè deletus est. Nam Poloni longius, & propè Vuladimiriam usq;, ut uult Dlugossus, fugientes persecuti sunt. Multi in agris & in syluis latitantes, à rusticis hominibus cõquisiti ac trucidati: multo maxima pars flumine demersa periit, fugam præcipitans, & in angusto uado se impediens, & ruinam faciente ripa ulteriori pressa pondere multitudinis, quæ prima fugiens tranato flumine conuersa & conglobata constiterat. Reuertentes nostri, castra copiosa & opulenta diripuere. Cadauer Romani repertũ, Sendomiriæ iusto honore tumularũt. Verùm postea id effossum Lescus, Rusis flagitantibus, & captiuos omnes dimittentibus, ac mille pondo argenti appendentibus, reddidit, ut Vuladimiriæ in sepulchro maiorum suorum sepeliretur. Fertur autem Romanus expeditionẽ illam in Poloniam facturus, misis muneribus petiuisse à Vuladimiriensi episcopo, quẽ Rusi Vuladicã uocant, ut se exercitumq; suum solenni precatione & omine, siue benedictione, ut uulgo dicimus, dignaretur. Quod cum ille recusasset, affirmans nefas esse, Christianos Christianis iniustum bellum inferentes eo honore dignari: indignatum Romanum, mortem ei minatum esse, cum ex eo bello uictor domum reuertisset. illum uero constanter respõdisse, se mortem pro ueritate neutiquam reformidare: nescire aũt Romanum, an ex eo bello reuersurus sit. Vnde postea episcopus ille sanctitatis opinionem apud uulgus nactus est, quasi diuinitùs futurum belli euentũ præsciuisset. Fertur item idem Romanus nocte ea, quam prælium consecutum est, somniasse: magnam multitudinem passerum à longe minori numero achantidũ ab ea parte, quæ ad Sendomiriam uergit, aduolantium, dilaniatã esse. Idq; somnium, cum amicis manè narraret, seniorib. atq; prudentioribus triste & mali ominis uisum esse. Fuit aũt hic dies, quo apud Zauichostũ pugnatũ est, ad tertium decimum Calendas Iulij: annus uero post Christum natum 1205. Et quoniam dies ille Geruasio & Prothasio Christi martyribus dicatus est, aram eis postea Lescus in basilica Cracouiensi dicauit. Sed eius aræ prouentus uberes, uehementer accisos esse successu temporum, Dlugossus memorat. Per hoc tempus Lituani, gens fera, syluestris & obscura, Russorum agros prędis agendis infestare cœpere. A quibus cruẽto prælio uicti, subera, restes & fasces frondeos, quib. ea gẽs in balneis sudorẽ prouocare solet, tributi nomine deinceps pendere iussi sunt. Apud

Romani fuga, & interitus.

Rußi profligati.

Episcopi integritas.

Vuladica episcopus apud Russos.

Somnium.

1205. ann

Lituani à Rußis uicti, & uectigales facti.

Liuones ad religionem Christianã adducti. Apud Liuones uerò, cum Meinardus episcopus, & post eum Albertus, Christianam religionem paulo antè propagare cœpissent: Albertus alter, quo facilius barbariem inde extirparet, ordinem siue societatem, quę *Ordo militiæ Christi in Liuonia.* militiæ Christi dicta est, instituit, ac tertiam partem redituum Rigensis episcopæ ipsi attribuit.

LESCVS ALBVS TERTIVM.

MAGNAM è Rusſica uictoria uirtutis & felicitatis opinionem Lescus apud suos pariter atq; exteros consecutus est, eoq; maius sui desiderium in animis Cracouiensis conuentus accendit. Summis eum laudibus pasſim omnes efferebant, Vuladislaumq; suum præ eo contemnebant. Patrum etiam utriusq; merita inter se comparabant. Et reiectum à se temerè & iniustè optimi principis Cazimiri optimum filium dolebant. Fortè autem per id tempus, nondum circumacto anno à Zauichostensi prælio, Nicolaus Palatinus Cracouiensis uita de*Lescus ad principatum reuocatur.* functus est. Itaq; summoto iam eo obice, qui solus Lesco ad principatũ obstiterat, summo consensu conspirant, ut excluso Vuladislao, Lescum ueluti iustum principẽ accersant. Acto conuentu, cui & Fulco episcopus interfuit, legatos cum decreto ad Lescum mittunt. Nec ille, cum uniuersi conuentus consensum uideret, cunctatus est, quin postulatis eorum annueret: ueniensq;, Cracouiam, & omnes quæ ad principatum pertinebant munitiones, nemine repugnante, in potestatem suam redigeret. *Vuladislai Lasconogi modestia.* Nam Vuladislaus, uir modestus & quietis amans, cognito consensu conuentus, cesſit, & Posnaniam se recepit, nec ulla re postea Lesco molestus fuit. Annus autem quo hæc acta sunt, fuit post Christum natum *1206 ann.* 1206. Insequenti anno Fulco quoque, siue Pelca, Cracouiensis episco*Cracouiensis episcopi prærogatiua.* pus, Palatini frater uita excesſit: qui sibi & successoribus suis prærogatiuam loci & suffragij secundum Archiepiscopum in Gnesnensi prouincia, ab Innocentio tertio Pontifice max. impetrauit. Succesſit autem *Vincẽtius Cadlubcus episcopus Cracouiẽ.* ei magister Vincentius, cognomento Cadlubcus, præpositus Sendomiriensis, gente Roseus, uir doctus, ut tunc ferebant tempora, & pius: qui primus Polonorum, historiam gentis suæ conscripsit: liberis *Episcopi libera electio.* collegij sacri suffragijs creatus & expetitus, quamuis ipse in eo collegio non esset. Perfecerat enim id collegium per Ioannem archidiaconum, ut libera sibi deinceps esset electio episcopi, in quam se principes peruerso more etiam tunc ingerebant. In Rusſia deinde Lescus princeps per legatos res quasdam uario marte gesſit, siue excursionibus eius gentis in Poloniam prouocatus, siue ad ferendam Colomanno Vngarorum regis filio opem inuitatus, siue utrunque. Neque enim constat hic sibi Dlugosſus: & Vngarorũ annales totum id bellũ præterierunt. ne Vincentius quidem attigit. Sic autem, secundũ Duglosſum, res habuit. Post *Russorum duces multi ac dissidẽtes interse.* Romani mortẽ, Rusſorũ ducibus, qui in magnũ iam numerum excreuerant, disſidentib. inter se, & alijs alios pellẽtibus, debilioribusq; cõtra potentiorem aliquẽ, patronũ atq; defensorẽ sibi accersentibus, cum à Polonico nomine propter proximã superioris tẽporis cladem abhorrerent,

Colomanus,

Colomannus, Andreæ regis Vngarorum filius, Haliciensem principatū adeptus est, à Rusis expetitus. Veniens autem Haliciam cum magnis copijs, ab episcopis, quos in comitatu suo habebat, solenni pompa inunctus, coronatus, & rex Galatię siue Haliciæ appellatus est: quod iam inde ab initio de sententia Andreæ patris constitutum erat. Inscientibus autem Rusis hæc acta sunt. Itaq; confestim eorum animos à Colomanno alienarunt, sic ut nō diuturna illi esset principatus illius & regni possesio. Non multo enim pòst, cum ille pacata omnia sibi esse crederet, partemq; exercitus in Vngariam remisisset, conspirant cōtra eum Rusi, authore Mescislao, Mescislai illius opinor, qui à Cazimiro principe reductus, Haliciensiū Dux fuit, filio uiro forti & magnanimo, ita ut & ipse Chrobri cognomentum adeptus sit: qui ante aduentum Colomanni Haliciensem dominatum sibi uendicabat. Is igitur ex Rusis & Polouucis ualida manu facta, Colomānum eijcit cum suis omnibus. inter quos Vincentius, Cracouiensis episcopus, & Iuo Sauli Comitis filius, gente Odrouāsius, Cācellarius Polonię, qui postea fuit Cracouiensis episcopus, fuisse memorantur. Nos, quid ibi duo isti tunc egerint, aut cur potisimum à Cracouiensi episcopo Colomannus unctus, ac regio diademate cinctus sit, non intelligimus. Neq; credimus tam patientes, ne dicam ignauos, tunc fuisse Polonos, ut nō modò præripi sibi Haliciensem dominatum, quem armis suum fecerant, ab Vngaro paterentur, uerumetiam consilio ad id ipsi auxilioq; suo accommodarent. Itaq; existimamus, Colomānum nō à Rusis expetitum esse: sed uxore ducta Salomea, Lesci Albi sorore, Haliciensem dominatum controuersum in dotem, concedentibus Polonis: accepisse: eoq; nouam nuptam ab episcopo Cracouiensi, & à Cancellario ad constitutum locum deductam, & possesionem Haliciæ Colomanno traditam esse. Quod cum displiceret Rusis, externi dominatus insolētibus, & ueritis ne cum principe religionem pariter, cuius tenacisimi sunt, mutare cogerentur, libenter eos cum Mescislao, qui Haliciam iure hæreditario repetebat, aduersus Vngaros & Polonos conspirasse. Nec nobis fit uerisimile, Colomannum Galatiæ, siue Haliciæ potius, quàm Rusiæ principem atq; regem se dici passurum fuisse, si Russorum consensu atq; decreto cōmuni accitus fuisset. Longè enim clarius atq; splendidius Rusiæ totius, quàm unius ciuitatis Halicię, nomen erat. Nec planè dissentit ab hac nostra sententia Dlugossus. Mox enim post eiectionem Colomāni, subdit, eodem anno Salomeā ipsi nupsisse. Quàm aptè uerò cum strage ac turpi fuga cohęreant nuptiæ, Dlugossus uiderit. Sed ut ut est, sequenti quidem anno Lescus Colomanno cum exercitu Haliciam repetenti, non contemnenda misit auxilia. Colligebat & Mescislaus ingentes copias. coniungebant enim se cum eo Volodimirus Rurici, Roscislaus Dauidis, et alter Roscislaus Mescislai, Ducum filij. Educebat & ualida Poluuciorū auxilia: qui proprium etiā dolorem interfecti superiori anno Ducis sui ulcisci in Vngaris cupiebāt. Primo aduentu recepere Vngari et Poloni Haliciam: cōmunitaq; diligentius arce, & Colomāno cum uxore & imbelli multitudine in ea relicto, hostibus aduentantibus obuiam progresi, prælium commiserunt. Nec difficulter Poloni

Colomannus Haliciæ rex factus.

Mescislaus Dux.

Colomannus Halicia pellitur.

Colomannus coronatus ab episcopo Cracouiensi.

Colomanni uxor Salomea, Lesci soror.

Polonorum auxilia Colomanno cōtra Russos missa.

Russorum uictoria de Polonis & Vngaris.

loni, qui dextrum tenebant cornu, Russos loco mouerunt, fugientesque longius persecuti sunt. Quin in altero cornu iam ad Vngaros inclinabat uictoria: ibi Mescislaus cum Polouucijs eos à tergo adortus, facilè securos dissipauit, & magna strage profligauit. Maiorem etiam in Polonis sine ordine reuertentibus stragem edidit, cum uexillum eorum captum erexisset. Accurrentes enim ad id, à Polouucijs pariter & Rusis conuersis excipiebantur & trucidabantur. Ita totus ferè ille exercitus ad internecionem deletus est. Colomãnus autem à uictoribus in arce diu obsessus, tandem fame & siti adactus, deditionem fecit, et annum ferè totum unà cum uxore Salomea in custodia asseruatus est à Mescislao. Deinde Andrea patre satagẽte per legatos, dimissus est: cõuenitque inter regem & Mescislaum, ut Maria Mescislai filia, Belæ filio eius natu maiori nuberet: post triennium autem Mescislaus Haliciam Colomanno redderet. Quod cum ille fecisset, non multo pòst Colomannus à Daniele Romani filio rursus exactus, & à patre longè pòst, ab Asiatica, ut uidetur, expeditione reuerso, restitutus, cum uix triennium pacatum regnũ obtinuisset, incertũ uenenóne an morbo extinctus, uacuam Haliciæ possessionem, & belli materiam Rusis reliquit. Ex eo tempore Vngari reges Rusia prorsus exciderunt: nihilo tamen minus Galatiæ & Lodomeriȩ (Vuladimiriã fortassis corruptè sic uocantes) reges deinceps appellari uoluerunt. Elati uictoria illa tam insigni Rusi, adiunctis etiam Lituanis, crebris excursionibus Poloniam uexarunt & afflixerunt. Quare motus Lescus, Sulislaum Castellanum Sendomiriensem cum expeditis copijs ad uastandam uicissim Rusiam misit. Cui cum occurrissent Rusi, magna clade profligati sunt: cæsi multi, capti non pauciores: inter quos quinque fuere duces, Suẽtoslaus Mescislai, eius opinor qui cum Vuseuolodo Romani patre & uiro sororis suȩ de Vuladimiriensi principatu bellum gessit, filius: Georgius, Iaroslaus, Volodimirus, & Constantinus: qui ad Lescum adducti, & ab eo aliquandiu in uinculis habiti, postea dimissi sunt. Poloni uerò magnam prȩdam tunc è Rusia retulerunt. Fuit autem hic annus à Christo nato 1211. Quo cometes decem & octo diebus mensis Maij coma in orientem obuersa apparuit, futurorũ malorum, quæ statim Sarmatiam utranque afflixerũt, prodigiũ. Aliquãdiu postea tacito quasi consensu pax fuit inter Polonos atque Russos. Cuius et illa nõ minima causa fuit, quòd Rusi anno sequẽti nouũ dirũque hostem nacti sunt, qui uires eorũ deinceps penitus attriuit, & multas alias Christiani orbis gentes magnis & acerbis calamitatibus atque cladib. inuoluit, ac penè funditus euertit. Tattari enim, siue, ut usus obtinuit, Tartari, Scythica gens, siue à fluuio, siue à multitudine nomen habens cum antè ultra Caspium mare, & intra Imaum montem ad orientem solem obscuri ignotique græcis iuxtà ac latinis habitassent, circa annũ Christi 1202. uel ut alij uolunt, 1188. finibus suis egressi, deuicto & interfecto Indorum rege, cui seruierant, Asiam penè omnem uictores longè lateque peruagati, & Rha siue Volga flumine transmisso, ad occidentẽ progressi, uicinis Russorũ Polouucijs, quos nõnulli recẽtiores Gotos, nõnulli Chunos siue Cumanos esse uolunt, cãpestria ad Tanaim & Mȩotim paludẽ loca habitantib. indeque

Colomãnus captus cum uxore.

Colomannus Haliciã recuperauit.

Vngari Halicia exciderunt.

Galatiæ & Lodomeriæ regnũ cur Vngari sibi uendicant.

Rusi à Polonis profligati.

Russorum duces capti.

1211 ann. Cometes.

Pax inter Polonos & Russos.

Tattari seu Tartari.

Polouucij

ut nostra fert opinio, finitimorum Russorum lingua non ualde diuersum
à Polonis nomen sortitis, bellum intulerunt. Quamuis autem perpetui Rus
sorum hostes essent Polouucij, necessitate tamen adacti opem eorũ implo-
rarunt. Nec defuere Rußi rogantibus in communi periculo. Quin legatos
Tartarorum monentes, ne sese eo bello implicarent, contra ius gentium inte
remere. Cõmisso prælio uictores Tartari magna strage Polouucios & Rus
sos fudere & fugauere. Fugientes autem Russos, ipsi etiam Polouucij exce-
pere, & spoliatos trucidauere. Munitiones dein Polouuciorum expugnatę:
ipsi deleti, & omnis illa circa Tanaim & Mæotim ora cum Taurica Cher-
soneso à Tartaris habitari cœpta. Deinde Rußi debellati & subacti sunt, ita
ut nõ modò tributa ipsis penderent, & iussa facerẽt, sed etiã seruis antè suis
Lituanis prædæ essent. Quod suo fortassis loco attingemus. Nunc nostra
persequamur. Nullum deinde Lescus quoad uixit bellũ gessit, pace & ocio
impensius delectatus. In pace uerò iustè, clementer, & moderatè principatũ
administrauit: ædificia partim collapsa instaurauit, partim noua excitauit.
Obibat autem cunctas regiones ditioni suę subiectas, causasq; & cõtrouer
sias hominũ omnib. in locis ipse per se cognoscebat & iudicabat: insontes,
& maximè in sycophãtas siue calũniatores animaduertebat oppressos poten
tiorũ iniurijs uindicabat. In Pomeraniã uerò cũ uenisset, atq; eadẽ illa quę a-
libi ageret, rogatus à Pomeranis ꝙ lõgius ĩ se ius à principe nõ sine magno
incõmodo atq; impẽdio petere quererẽt, queadmodũ Suẽtopelcũ superius
attigimus, uniuersæ Pomeranię pręfecit, & amplissimã potestatẽ atq; iuris-
dictionẽ etiã in Palatinos, qui tunc duo erãt, nẽpe Gdanensis et Suecẽsis, &
in cęteros magistratus ipsi cõcessit. De reditib. aũt totius Pomeranię mille
pondo siue marcas argenti quotannis fisco principis Polonorum ut pende
ret constituit, & iureiurando in sua posterorumq; suorũ principũ Polonię
uerba eum adegit. Quam tamen ille fidẽ nõ diu seruauit, quemadmodũ po
sterius exponemus. Masouiã uerò & Cuiauiã Lescus de cõsilij cõuentusq;
sentẽtia Cõrado fratri minori in sortẽ patrimonij cõcessit, comitijs eã potis
simũ ob rem Sendomiriæ habitis. Deinde duodetrigesimũ agẽs annũ, roga
tu procerum uxorem duxit Grimislauam Iaroslai unius de Russorum duci
bus, quem captiuũ habuerat, filiam, anno Christi 1220. Ex qua anno sequenti
Boleslaũ filiũ, qui postea Pudicus appellatus est, suscepit, in arce Corcinensi
æditũ: deinde filiam Salomeam. Neq; memorabile quicquam præterea est
in principatu Lesci huius quamuis diuturno, pręter mortẽ eius: quam prius
quam persequamur, nõnulla quę regnante eo acciderunt in Polonia, nõ in-
digna memoratu, breuiter exponemus. Henricus Barbatus dux Vuratisla
uiensiũ ex Heduigi uxore, filia Bertholdi ducis Morauię te Carinthię, fœmi
na lectissima, Henricũ et Conradũ, cui Crispo cognomẽ fuit, filios habebat.
Et maiorẽ quidẽ mater, minorẽ pater plus diligebat. Sed tamẽ partitus in-
ter eos dominatũ pater, uxoris suasu minori quidẽ Lusaciã et Lubussensem
tractum, Henrico uerò maiori reliqua omnia cum Vuratislauia assignaue
rat. In qua partitione cum Conradus non acquiesceret, bellum fratri fecit, ne
quicq; disuadentibus ac deprecantibus parentibus. Nec Henricus iunior

Polouucij et Rußi à Tartaris uicti.

Tartarorũ sedes.

Rußi Tartaris uectigales.

Lescus studia pacis amplexus.

Iudicia principis.

Calumniatores coerciti.

Pomeraniæ præfectus Suentopelcus.

Pomeraniæ uectigal.

Lescus fratri Masouia & Cuiauia cessit.

Grimislaua Lesci uxor.

1220 ann.

Boleslaus Pudicus.

Henricus Barbatus diuidit principatũ inter filios.

Lusacia & Lubussensis in ditione Polonorum.

Bellum inter fratres.

sibi defuit. Sed coacto et ipse tumultuarie exercitu, obuiã fratri pdijt. Pugna cõmissa in loco cui nomẽ Studnicia, inter Legniciã & Goltibergã, Hẽricus uictor extitit. Cõradus cũ se ex fuga Glogouiã ad patrẽ recepisset, salutẽ cõ secutus est. Verũ non ita multo pòst, in Tarnauiensi saltu uenationi uacans, & ferã agitãs, lapso equo ceruices fregit. Fertur aũt Heduigis diuinitus filij interitũ præsciuisse. Tam enim religiosa & pia fuit ea mulier, & sanctimonia uitæ prestans, ut pphetico spiritu à Deo dignaret. Huius rogatu Henricus Barbatus Trebniciense monasteriũ tertio à Vuratislauia milliario maximis sumptib. exedificauit, & puellis Cisterciensis secte attribuit. Addixit aũt Heduigis, indulgente uiro, illi monasterio oppidũ ipsum Trebniciã, & cõplures pagos suos dotales, ita ut in mille hominũ alimenta reditus eius suffecturi esse uiderent. Quod exemplũ secutus Nicolaus Henrichouius, uir nobilis et locuples, qui Hẽrico Barbato à secretis fuit, et ipse patrimoniũ suũ omne Cisterciensib. monachis, assentiente Henrico Barbato, donauit: ex tructoq; eis monasterio in pago suo Hẽrichouo, ipse q̃q; ibi religionẽ professus, uitã peregit. Tantũ uerò tunc pacatis rebus uigebat in Polonis religionis amplificande studiũ, ut eo potissimũ inter se certarent. Nã & Miezislaus Vuladislai filius dux Oppoliensis & Ratiboriensis Ribnicense monasteriũ Premõstratẽsis secte puellis cõdidit ac dotauit: q̃d postea filius eius Caximirus, quẽ unicũ reliquit, Zarnouãsum trãstulit: et Vincẽtius Cracouiẽsis episcopus, cũ basilice Cracouiẽsi, cuius supellex uniuersa, tacto de cœlo erario cõflagarat, multa cõtulisset, decimasq; nõnullas collegio eiusdem basilicæ in distributiones quotidianas, et in lucernã, que perpetua in tẽplo arderet, addixisset, episcopatu se abdicauit, nequicq̃ aduersante principe, ac dissuadẽte collegio sacerdotũ: et in Androuiẽsi monasterio reliquos quinq; uite annos religiosè exegit, cũ 10 annis episcopus fuisset. Huic uerò Vincentio qui successit, Iuo Sauli filius, cuius etiã superius mẽtionẽ fecimus, Romã pfectus, ac Dominici Calaguritnia, q tũc noue secte et sodalitatis, quã à studio cõcionãdi Predicatorũ uocãt, autor florebat, doctrinã uitamq; admiratus, Iaciũ siue Iacinctũ gẽtilẽ suũ de territorio Oppoliẽsi, canonicũ Cracouiensem (qui post mortẽ multis annis pter sanctimoniã uitæ actæ et miracula, in numerũ diuorũ relatus est) atq; tres alios de comitib. suis, à Dominico institutũ uite illius edoctos atq; pfessos, Cracouiã secũ reduxit, nouęq; sodalitati primariũ in urbe Cracouiẽsi tẽplũ, q̃d Trinitatis nomine appellat, attibuit, et copiosam supellectilẽ templo dicauit, uictũ uestitũq; sodalib. suppeditauit: Parœciã uerò inde in tẽplũ uirgini matri Dei Marie dicatũ, ob id tũc à se cõstructũ, trãstulit. Cõplura deinde eidem sodalitati cœnobia in Polonia cõdita sunt. Quin Kiouiã q̃q; & Haliciã ea paulo pòst colonias suas deduxit. Sed nõ potuit eã diu ferre Kiouiæ dux Volodimirus, ueritus ne ab ea Russi sui à schismate et ritib. Græcorũ abstraherent. Idem Iuo Cacicense etiã monasterium Cisterciensib. monachis condidit: nec multo pòst Mogilã supra Vistulã uno à Cracouia miliario, locũ à Vende regine tumulo dictũ id trãstulit, & magnificè locupletauit. Preterea egenis, et morbo ac senio debilitatis ptochodochium, siue hospitale, ut uulgò uocãt, suburbano suo

Cõradi interitus. *Heduigis sanctimonia.* *Trebniciense monasterium conditum.* *Trebniciẽsis prouentus.* *Henrichouiense monasterium.* *Ribnicense monasterium.* *Cracouiensi basilicæ supellex & decimæ à Vincentio episcopo donatæ.* *Vincentius abdicauit se episcopatu.* *Iuo episcopus Cracouiensis.* *Dominicanorum sodaliũ secta Cracouiam inducta.* *Iacinctus in diuos relatus.* *S. Trinitatis monasterium.* *S. Mariæ templũ Cracouiæ.* *Mogilense monasterium.*

suo Cracouiensi, Prādinico dicto exædificauit, pagosq́ ac decimas quasdā in alimēta attribuit, eiusq́ hospitalis curā et administrationē hospitalarijs fratrib. q̄ se de Saxia uocāt, mādauit. Posterius aūt incōmoditatē loci, ab urbe et frequētia hominū remoti, cū animo suo perpendēs, Cracouiā id trāstulit, extructis nouis ędib. atq́ tēplo, q̄d Spiritui sācto dedicauit. Quo tēpore etiā parœciā uicinā, sanctę Crucis dictā, in urbe, & alterā in pago suo Biscupicēsi, altero ab urbe miliario, illis ipsis hospitalarijs iure sempiterno addixit. Sendomiriæ quoq́ idem episcopus Dominicanis fratribus siue prædicatoribus monasterium erexit. tametsi uariat Dlugossus. Nam et ab Adleida Lesci sorore monasteriū illud conditū esse, alibi memorat. Quę tamē aliquāto ante inuectā eā sectā in Poloniā, ut ipse uult, obijt. Nisi fortè pecuniā eius testamento relictā, Iuonē in ędificationē monasterij impendisse existimandū est, ita ut ambo, hic opera, illa sumptu cōditores illius monasterij fuisse uideātur. Idē Iuo etiā Mestouiense atq́ Dlubnense monasterium, & Dersansnēsem, Vuauurinzicensem, Dalessicēsem, & S. Pauli apud Sēdomiriam parœcias condidit. Iā Henricus Archiepiscopus Gnesnēsis, Theodorici ducis Bernēsis ex Eudoxia Polona, filius, bonā & ipse in hoc pietatis studio nauauit operā. Perfecit eīn diligentia & autoritate sua, ut principis atq́ omniū ducum procerūq́ Polonorū consensu, & uniuersi cōuentus cōstitutione, sacer & ecclesiasticus ordo omnis cū adscripticijs etiā & subditis suis ab omniū profanorū iudicū etiā ducum, atq́ ipsius summi principis iurisdictione prorsus liber esset, ita ut ne per exceptionē ullā quidē, aut recōuentionē pertrahi ad ullū profanū, siue laicū, ut uocāt, forū possent. Eamq́ constitutionē pont. max. & sedis apostolicæ autoritate cōfirmauit. Sacerdotes uerò omnes ex decreto synodi à se cōuocatę, uxores & cōcubinas, quas retinebāt adhuc pleriq́ post edictū legati pōtificij, abdicare coegit, iureiurādo ab eis exacto. Hic etiā obtinuit à sede apostolica Archiepiscopis Gnesnēsibus perpetuę legationis munus. Mortuus deinde est anno Christi 1219. cū decem & nouē annis ecclesię illi pręfuisset. Cui Vincentius successit. Biennio pòst densi atq́ cōtinentes per totam ęstatē imbres, ingenti aquarū inundatione uehementer Poloniā afflixere, plurimos pagos atq́ uicos euertère atq́ abripuère. Segetes hybernas uastauère, uernā sementem fieri passi non sunt. Cōsecuta mox est hyems acris et horrida. Inde fames & pestis, postea totū trienniū sęuientes, maximā uim pecudū, iumentorū, atq́ hominū absumpsere. In his tātis malis, Iuonis episcopi beneficētia egentib. passim exposita, permultis saluti fuit. Et sanè mirū est tūc lōgè minores, q̄ nunc sunt, reditus episcopę suffecisse tn̄ pio & benefico episcopo in tot tantosq́ sumptus, in cultū diuinū & subleuationē egentiū, ut par fuit, collatos. Verū diuinę benignitatis fuit, ut liberaliter semināti uber messis, pueniret: moderati uerò ac temperātis episcopi, ut paruo contentus, dispensatorē, nō dominū se esse meminisset. Sed institutū nostrū urgeamus. Masouię, Cuiauiæ, ac Dobrini dominatū Lescus Cōrado fratri, quemadmodū iam antè diximus, cōcesserat. Sed quoniā is iuuenis admodum erat, & ocio, desidiæ, uoluptatibus'que deditus, Cristini palatini Plocensis, grauissimi & clarissimi uiri,

Hospitalarij.

S. Spiritus ptochodochium Cracouiæ.

S. Crucis parœcia.

Sendomiriēse monasteriū Domin.

Mestouiense & Dlubnense monasteria.

Parœciæ quędā.

Henrici Archiepiscopi opera.

Ecclesiastici ordinis exemptio à iurisdictione iudicum profanorū.

Sacerdotibus uxores ademptæ.

Legatio nata.

Vincentius archiepiscopus.

Inundatio, fames, & pestis in Polonia.

Iuonis episcopi beneficentia.

Cōradi nequitia.

cuius etiã superius meminimus, nutu & arbitrio pleraq; omnia administrabat. Et rectè is sanè se gerere, domi scelera seuerè coercere, foris Prussis, et Lithuanis finitimis formidabilis esse, ita ut uulgo iã ab exteris magnus Masouię palatinus uocitaret. Inuidère ipsi eam gloriam atq; authoritatem multi, atq; in his Ioannes Zapha, Scholasticus Plocẽsis, & Cancellarius ducis, cęteris impensius. Itaq; is sedulò Cristino apud Conradum obtrectabat, & inuidiam odium'que omni ratione conflabat. Admonebat crebrò Conradum Cristinus officij sui: & cum remissiorem & nequiorem indies fieri animaduerteret, in frequenti quoq; senatu fortè acrius obiurgarat. Eam igitur occasionem exoptatam ęmuli eius cupidè arripuere, iratumq; sua spõte Cristino Conradum, magis etiam iritarunt, multis falsis criminibus in eum confictis, & in primis quòd is ad dominatum Masouiæ aspiraret, & Conradi uitæ insidiaretur. His incitatus Conradus, Cristinum in uincula coniecit, deinde excæcauit, postremò necauit, & liberos eius proscripsit: „ optimè merentem pessimè remuneratus. Verùm non nouum neque inusita„ tum hoc est apud Principes, apud quos plus ferè loci est perditis palponib. & assentatoribus, atq; calumniatoribus, quàm recta monentibus. Verùm non impunè id scelus Conradus abstulit. Nam ubi sublatum de medio Cristinum, quem Deum uocabant, Prussi accepere, resumptis animis in ditionem Cõradi incursarunt: & Chelmensis quidem siue Culmensis tractus magnam partem, palatini eius loci, cum is puellæ cuiusdam Prussæ amore captus esset, proditione in potestatem suam redegerunt. In Masouiam uerò progressi, maximis eam affecere incommodis, ferro et igni longè lateq; grassantes, ita ut Ploscum etiam oppidum, Masouiæ caput, exurerent. Nam basilica Plocensis in arce sita iam antè fortuito conflagrarat incendio, quo supellex basilicæ sanè quàm splendida absumpta est. Ad quę incommoda illud etiam accessit Masouiæ, quòd cathedra Plocensis post mortem Goslai, biennium episcopo caruit, cum plures pariter à collegio electi essent. Quibus malis adactus Conradus, cum Prussorum excursionibus cohibendis per se ipse par non esset, Cruce signatos in auxilium contra barbaros Christiani monachi sectæ Cisterciensis opera undequaq; euocauit. Inter quos facilè principes erant Henricus dux Silesiæ, Vuratislauiensisq;, & Lubussensis episcopi, & multi è nobilitate Polonica. Quorum ope cum Chelmensem siue Culmensem & Lubauiensem tractum in potestatem suam redegisset, Christianum ibi primum episcopum constituit, quo per eum barbari ad religionem Christianam adducerentur, eiq; & successoribus eius episcopis Prussiæ siue Culmensibus, partem tractus Chelmensis, in quo fuerunt arces, Grudentum, Vapscum, Coprinum, Villisazum, Colnum, Ruch, Rissinum, profundum Turnum, Pinum, & Plochum, cum omnibus uillis & prædijs, ac centum præterea pagis iure sempiterno donauit. De cæteris uerò agris, quos ipse retinebat, decimam omnium frugum ipsi addixit. Adiecit etiam Gedeon episcopus Plocensis assentiente toto collegio sacerdotum Tarnouiã, quæ fortassis Torunia est, & Papouiã, cum omnib. item pagis ac prædijs adiũctis, iteq; ius omne ecclesiasticũ, q̃d habebat in ditione Chelmensi.

Inuidia et calũnia in aulis principũ regnant.

Cristini palatini cædes.

Prussi Chelmẽsem tractum in potestatem suam redegere, & Masouiam uastauere.

Ploscum incẽsum à Prussis.

Plocensis episcopatus biẽnium uacauit.

Cruce signati in Prussos immissi.

Christianus episcopus Culmensis.

Culmensis episcopæ bona & reditus.

Tarnouia in Culmensi.

Papouia.

Chelmensi. Id adeò anno Christi 1222. actum est, uti uidere est ex diplomate à Conrado & Gedeone suprà memoratis, pariterq; à Lesco Poloniæ, & Henrico Silesiæ ducibus, Vincentio Archiepiscopo Gnesnensi, Cracouiensi, Posnaniensi, Vuratislauiensi, Lubusensi, et Cuiauiensi episcopis consignato. Cuius exemplum extat in archiuio regio. Vnde licet colligere, Archiepiscopum quoq; ac cæteros episcopos Conrado contra barbaros adfuisse. Nec tamen ab illo Cruce signato exercitu perdomari Prussi potuerũt. Itaq; inito cõsilio, et missa ad Albertũ Archiepiscopũ Rigensem legatione, sodales siue fratres militiam Christi professos, qui rubrum ensem cum cruce in pallio insutum gestant, è Liuonia euocauit: eisq; Dobrinensem tractum inter Camenizam & Culmenizam riuos attribuit, ut sibi contra Prussos prestò essent. Verùm ij quoq; uno prelio, quod biduo durasse memoratur, obtriti a Prussis ac deleti sunt, ita ut quinq; soli euaderent: qui & ipsi, Dobrino repudiato, in Liuoniam sese receperunt. Dum hæc ita geruntur, Lesco principi nouus hostis exortus est, ex huiusmodi causa. Suppetias is Cõrado fratri cõtra Prussos siue miserat, siue ipse iuerat. In eo exercitu et bello Ioannes Clementis filius, gente Gryphius, equestri, nec sanè obscuro loco natus, & nõnulli alij, quorum nomina non memorant, cum aliter, q̃ ipsis & genere eorum dignum erat, se gessissent, cæteriq; fuga eorum proditi occubuissent, reuersi, ignominia notati, & magistratibus amoti sunt à Lesco, Iuonis episcopi & Hostasij Comitis, Odrouansiorum, aduersæ factionis, suasu & consilio. Permolestè tulit eam notam familiæ suæ inustam Marcus Palatinus Cracouiensis, (Nam Gryphius & ipse erat.) item'que Andreas magister & canonicus Cracouiensis, suprà memorati Ioannis frater. Itaq; cum clàm contrà principem cum cæteris suæ factionis conspirassent, Marcus Palatinus ad Henricum Barbatum profectus, persuasit homini, ut ad principatũ, iure optimo ad se pertinentem, quippe qui natu maximus tunc esset in familia Criuousti Boleslai monarche, sibi uendicandum adspiraret: operam ad id studium'que suum, & maximè partis procerum equitum'que Cracouiensis conuentus, quibus exosus sit Lesci dominatus, prolixè ipsi deferens, ita ut eum nullo negocio uoti compotem fore affirmaret. Henricus, ut est ingenium hominum, quod opes, honores, & eminentiam attinet, insatiabile, & facile sperat credit'que quod optat, passus est sibi persuaderi ab homine, quem illustri familia ortum, ac summo honore fungentem, gratia & authoritate plurimum ualere in conuentu Cracouiensi nouerat. Itaque facta de suis manu satis ualida, spei plenus, frustra reclamante uxore Heduigi, Cracouiam contendit. Neque Lescum molimina Marci, & apparatus Henrici ducis fefellere. Itaque exercitum quantum potest maximum contrà comparat, & à Conrado fratre auxilia accersit. Iam ad Dlubnam amnem uno à Cracouia milliario Henricus cum suis copijs peruenerat, cum de apparatu & exercitu Lesci, maiore quàm suo, cognoscit: & maiorem longè quàm Marcus pollicitabatur, difficultatem adipiscendi principatus reperit. Nec ausus rem prelij periculo committere, propter nõ obscurum pauorem suorum ad Lescum misit, tempus locumq;, & modum collo-

1222 ann.

Liuonienses milites Christi contra Prussos euocati.

Dobrinensis tractus.

Liuonienses milites deleti à Prussis.

Ioãnes Gryphius ignominia notatus.

Henricus Barbatus ad interuertẽdum principatũ concitatur.

Henrici Barbati expeditio in Cracouiensem principatum.

Dlubnast.

Pax & fœdus inter cognatos principes.

colloquij petens. Non abnuit Lescus, pacis et ipse amans. Conuenit utrinque pari numero procerũ & stipatorum, erecto inter castra tentorio. Aderat autem et Conradus. Ibi multis ultrò citróque sermonibus habitis, tandem Iuonis episcopi opera maximè pax componit inter Duces. Henricus iure suo, si quod haberet ad principatum, sese abdicat. Vtrique uerò, nunquam se alterorum bonis & possessionibus inhiaturos, sed commoda honorémque alterorum inuicem curaturos defensurósque esse paciscuntur. Deinde inuitatus Cracouiam à Lesco Henricus, octo dies splendidè & honorificè acceptus atque habitus, qui hostis uenerat, amicissimus discessit. De Marco Palatino nihil memoriç proditum est, quid factũ sit. Sed uerisimile est, ei Lescũ Henrici opera reconciliatum esse. Nam post Lesci mortem, in eo conuentu, qui de eligendo principe nouo habitus est, interfuit, & uxori filióque Lesci non defuit. Eodem tẽpore maior quoque Polonia non immunis fuit ab intestinis dissidijs & ciuilibus bellis. Nam Vuladislaus, Ottonis filius, cui Sputatori cognomen fuit, nondum egressus ex ephebis, æqualium suorum suasu & consilio, dimitti ex tutela à patruo Vuladislao magno, siue Lasconogo, & partiri cum eo dominatum flagitabat. Cum non impetraret, coacta clàm aliquanta manu, Calissiam arcem intercepit. Qua de re certior factus Lasconogus, celeriter cum tumultuarijs copijs nobiliũ iuxta ac rusticanorum accurrit: arcem obsidet, non instructam ad longam obsidionem perferendam. Quintumdecimum diem iam durabat obsidio, cum cõmeatus obsessos deficere cœpit. Quocirca qui in prçsidio erant, uitam & incolumitatem pacti, arcem Lasconogo dedidere. Porrò Vuladislaus Sputator, per noctẽ cum septem tantũ comitibus effugit, & ad Lescum Principem Cracouiam, deinde in Vngariam se recepit: & ab Andrea rege humanè & benignè acceptus, nouem fermè annos apud eum metu patrui exulauit. Sed hçc aliquãto antè acciderant. Post hæc Vuladislaus, idem Sputator, societate & affinitate clàm per internuncios cum Suentopelco Pomeraniæ præfecto inita, quod filiam eius Helingam siue Helenam uxorem ducebat, monachi habitu clàm in Poloniam redijt: et Suentopelci ope Vsce arcem cum duorum fluminum Notesi & Guidæ allapsu & ambitu, tum manu quoque munitissimam intercepit, indéque subiectas ac uicinas oras uexare cœpit: prædia patrui, & Mogilnense monasterium diripuit: complures nobiles, qui cum Lasconogo sentiebant, interfecit: Alberto & Laurentio, Ioannis filijs, non obscuris iuuenibus, inprimis adiutoribus utens. Hæc ubi accepit Lasconogus, ualidum ex omni dominatu suo conscribit exercitum. arcem Vsce, cum difficilis esset expugnatu, obsidione cingit, castella pluribus in locis extruit: unde dispositi in stationibus milites, obseruarent ne quid ad obsessos importaretur, néue iterum Vuladislaus Sputator manus suas effugeret. Vineas, turres, & alia opera ad mœnia agit, et machinis murum nequicquam quatit. Vbi hac nõ proficit, diuturna obsidione et fame ad deditionem obsessos adigere statuit. Cúmque ad medium mensis Iulij à primo uere duraret obsidio, nec obsessi è munitione prodirent, negligentius omnia cœpere agi in exercitu. Rari, atque ij inermes ferè, atque ebrij quoque, in stationibus apparere.

Vuladislaus Sputator Calissiam intercepit.

Vsce arx à Vuladislao Sputatore intercepta.

Notesus fl.

Guida fl.

Vsce arcis obsidio

In ca-

In castris etiam pauci ac dissoluti obuersari. Hoc animaduerso, hi qui obsidebantur, alere etiam ipsi data opera simulato metu obsidentium negligentiam. Die quadam cum infrequentes admodum stationes & infrequentia castra supernè conspexisset Vuladislaus Sputator, celeriter instructis in arce ordinibus, cohortatusq; paucis milites, apertis portis erumpit: deiectaq; nullo negocio statione hostium, ad castra curriculo contendit. Ibi permagnam in inermibus, & inopinata re perturbatis stragem ædidit, donec Lasconogus retractis & animatis suis, globo'que facto, in cæde exultantes repressit, & in arcem compulit. Multos ibi nobiles & fortes milites, & Palatinum Posnaniensem Dobrogostium Lasconogus amisit. Quo incommodo consternatus, postero die obsidionem soluit. Discedentem Sputator magna iam fiducia suarum uirium secutus est, et multi ad eum à Lasconogo, accepta fama prælij, quæ deteriorem etiam quàm erat rem Lasconogi fecerat, deficiebant. Posnania quoq; & Calissia primaria oppida non grauatè sese ei uenienti dedidère. His tam secundis generi sui rebus Suentopelcus Pomeranorum præfectus, cum alioqui magnis opibus & facultatibus terra mariq; partis, & gratia populari tumeret, insolentior factus, à Lesco Principe magnopere contendit, ut se Ducis siue Principis Pomeraniæ nomine & honore dignaretur, & sempiternum id sibi posterisque suis esse iuberet, ut ij tamen summo Polonorum Principi obtemperarent. Concessisse id auum eius Criuoustum Boleslaum in inferiore Pomerania et Cassubia Boguslao gentili suo. Refutauit postulata Suentopelci Lescus. Qua repulsa ille accensus, ad defectionem spectare cœpit: neque pensionem annuam de more Lesco misit. Lescus igitur cum consilium eius non modò hominum sermonibus, uerumetiam re ipsa deprehendisset, communicato cum Henrico Barbato consilio, Gansauam, quæ uilla est Tremesnensis monasterij prope Znenam in maiore Polonia sita, uniuersę Poloniæ comitia ad tertium Idus Nouembris, quæ dies diui Martini sancti episcopi memoriæ dicata est, indicit, quasi de republica, ac de componendis intestinis Ducum maioris Polonię dissidijs. Re uera autem, ut Suentopelcum prætextu comitiorum euocatum, sine armis & bello opprimeret. Subolfecit id Suentopelcus, & ultrò in Principem insidias intendit unà cum Vuladislao genero, quòd eius quoq; iuxtà ac suã rem agi, nec minus illius quàm suo periculo comitia illa institui diceret, & ad spem summi principatus adipiscendi eum incitaret. Conuenere ad præstitutum locum atque diem Lescus princeps, Henricus Barbatus, Conradus, Vuladislai duo, Lasconogus et Sputator Duces, Archiepiscopus Gnesnẽsis, Cracouiẽsis, Vuratislauiensis, Vuladislauiensis, Posnaniensis, & Lubussensis episcopi, & electus nuper Plocensis, magnusq; procerum numerus. Porrò Suentopelcus nectebat moras: missis'que subinde per speciem excusandæ suæ moræ hominibus, statum omnem comitiorum cognoscebat, et occasionem peragendi cogitati facinoris captabat. Cum triduo de pace inter Vuladislaos actũ atq; tractatũ esset, ac Suentopelci aduentus requireretur, propterea quòd totius conuẽtus sentẽtię eò inclinabãt, ut ipse & Pomerani maiorib.

Dobrogostius Pal. Posn. occisus.

Vuladislaus Lasconogus uictus.

Vuladislaus Sputator maiorem Poloniam occupat.

Suentopelci præfecti Pomeraniæ ambitio.

Suentopelci defectio.

Comitia apud Gãsauam.

Polonis de damnis ac detrimentis cum Sputatore illatis satisfacerẽt, quartacq; dies curandis corporibus data esset, ad balneum se Lescus & Henricus contulère. Ibi Suentopelcus cum expedita suorum manu adest: propè enim delituerat, & opportunitatem rei peragendæ didicerat: & in diuersoria ac tentoria proxima irrumpens, obuios quosq;, rei nouitate attonitos, facile aut remouet, aut obtruncat: Lescũ quærit: ad balneũ, ubi eum esse acceperat, cõtendit. Interim exaudito tumultu certior factus Lescus de hostili aduentu Suentopelci, exilit: & equum nactus, cum paucis fugere cœpit. Fugientem Suentopelcus cum plerisque suis persequitur: illum unum se potissimum petere, in uno illo capite omnia sibi posita esse dictitans. Vbi effugere Lescus insequentium & prementium se manus non potuit, conuerso equo, & reuocatis fugæ comitibus, cum aliquandiu multis & bene armatis nudus penè cum paucis restitisset, fortiter dimicans apud Marcincouum pagum occubuit. At qui ad perscrutandum in balneo Principem descenderant, in Henricum, qui ætate grauis fugam desperauerat, impetum faciunt. Sed cum aliquot uulneribus debilitatum prostratumcq;, Peregrinus Veisemburgius unus de aulico ipsius comitatu, corporis sui obiectu protexit: confossus'que & concisus deficiente uita super iacentis domini sui corpus se proiecit. Percussores rati utrumque exanimem, discessere, & recolligendi sui spacium Henrico concessere: qui raptim furtim'que Vratislauiam lectica delatus à suis, haud ita multo pòst sanitati pristinæ restitutus, & posteros Peregrini liberatoris sui magnis muneribus & honoribus prosecutus est. Annus quo hæc acta sunt, fuit à Christo nato 1226. secundum Vincentium, uel ut uult Dlugossus 1227. Ex eo tempore Suentopelcus pro duce ac domino Pomeraniæ gerere se cœpit. Lesci uerò corpus Cracouiam elatum, in basilica magna omnium comploratione sepultum est. Regnauit autem Lescus à morte patris annos trigintatres propemodum, cum puer admodum ad principatũ euectus esset. Sed in his triginta tribus annis Miezislaus quidem duos ferè, Vuladislaus uerò filius eius tres annos, quibus summoto Lesco principatum obtinuere, sibi uendicant. Per hoc tempus Prussis Masouiam uehementer uexantibus & uastantibus, inops consilij Conradus dux, habito conuentu suorum, tandem Christiano episcopo suggerente & suadente, fratres siue sodales Teuthonicos, et ipsos piam contra barbaros militiam sub titulo S. Mariæ professos, qui paulo antè à Saracenis è Syria eiecti fuerant, per eum ipsum Christianum Roma acciuit: Chelmensemq; tractũ, et quicquid terrę est inter Vistulam, Mocrã, atq; Deruanciã flumina, eis tradidit: his legibus, ut contra Prussos sedulò & summis uiribus bellum gererent. Vbi uerò eos domuissent, Chelmensem quidem ditionem redderent: cætera uerò quæcunq; de barbaris cæpissent, arbitrio bonorum uirorum ex ęquo secum, seu cum posteris suis partirentur: Polonis ne quam uim aut iniuriam facerent, néue hostes eorum receptarent, aut ullo fauore prosequerentur: contra barbaros autem, & à religione Christiana alienos, ut ipsis, cum opus fuerit, præstò essent. Si quid horum trãsgrederentur, pœnę, quę contra ingratos est ex iure gentium, sub iacerent.

Lescus interfectus à Suentopelco.

Henricus Barbatus à Peregrino Veisemburgio protectus & seruatus.

1227. ann.

Suentopelcus dux Pomeraniæ citerioris.

Teuthonicorũ S. Mariæ ordo.

Chelmensis tractus Teuthonibus concessus iure hospitij.

Pacta Conradi cũ Teuthonibus fratribus.

iacerent, hoc est, beneficia accepta amitterent. Hęc ita inter Conradum & supra memoratos fratres Cruciferos, quorum tunc Hermannus de Salza summus magister erat (sic illi ducem suum appellant) conuenere, & à Gregorio nono pontifice max. approbata est, confirmata sunt. Quæ nos è libro uetusto Germanica lingua scripto, qui in arce Lubauiēsi asseruatur, uiri pietate iuxtà ac doctrina & integritate summa præditi Stanislai Hosij dudum Culmensis, nunc iam Varmiensis episcopi beneficio eruta & subministrata bona fide hic inseruimus. Nam pacta ipsa publicis literarum monumentis consignata, partim iniuria temporum & negligentia nostrorum amissa, partim fortassis etiam studio Cruciferorū suppressa periere. Friderici quidem secundi Imperatoris diploma sub bulla aurea diligentius ijdem Cruciferi asseruarunt: quo ille cōfirmauit ipsis possessionem terrę Culmensis, & quicquid ij de Prussis postea cæperint, item'que ditionem quam eis Conradus dux Masouiæ deinceps adhuc donaturus esset, inter Prussiam & nouam Marchiam: quasi uerò imperium aliquod atq; iurisdictionem Imperator in illis oris haberet, aut habuisset unquam. Ac ditionem quidem illam, quæ est inter Prussiam & nouam Marchiam, siue ea Cuiauia, siue Pomerania est, Conradus eis non donauit. Cæterùm Dobrinum, quod Culmensem tractum & Masouiā attingit, iure hęreditario eis, filijs & uxore assentientibus, concessit. Vxor autem eius fuit Agaphia Russa, siue ea est Agapia, siue Agatia potius. Etenim Russi θ gręcū, hoc est th, quasi ph siue f pronunciant, ut est uidere in Theodoro, quem illi Phedorū dicunt, & alijs similib. Offcam nostri uocarūt: quæ filia fuit Suentoslai ducis, cuius mentionē superius fecimus. Adiecit etiā militib. ilis Cruciferis, Guntherus episcopus Plocensis Gedeoni paulo antè mortuo suffectus, uillā cū insula magna in eo ipso territorio, itemq; decimas ad episcopā suam pertinentes: uerū ex ijs modò agris quos Germani agricolæ colerent. Quin & collegium Vuladislauiense ius suum omne in u illa Vissin eis concessit, accepta à duce Conrado compensatione. Atq; hæc ferè suprà memorato anno Christi 1228 acta sunt. Libet autem hic adscribere nomina & ordinem testium, quibus præsentibus supra ripam Vistulæ ex aduerso Plosci hæc confecta, ac diploma consignatum est. Michael episcopus Cuiauiensis: Mikul Archidiaconus, magister Ioannes Dobroslaus, magister Petrus Canonici Plocensis ecclesiæ, Gotardus Cancellarius: Gregorius succancellarius: Ioannes Abbas beati Alberti Plocensis: Venceslaus abbas, Gerardus prępositus, Petrus prior Zeruenensis ecclesiæ: Bogussa palatinus Masouiæ: Comes Arnoldus, Cethegus iudex, Abraam pincerna, Martinus dapifer, Vitus Castellanus de Plonsk, Matthęus Castellanus de Raciasś, Seguta dapifer, Barta succamerarius, Adalbertus Castellanus antiquæ Vuladislauiæ. Biennio porrò interiecto Nessouiam arcem cum tribus pagis in ditione Cuiauiensi Conradus ipsis addidit: Christianus uerò episcopus omnia, quæ ab eodem Conrado in tractu Chelmensi acceperat, præter ducentos aratores, & quinque prædia eis concessit, modium tritici, & alterum siliginis de singulis aratris in omni agro Chelmensi sibi & posteris suis episcopis quotannis dari pactus. Pau-

Hermānus de Salza primus Magister Teuthon. in Prußia.

Stanislaus Hosius episcopus Varmiensis.

Friderici secundi Imperatoris diploma.

Dobrinum donatum Cruciferis.

θ quomodo Rußi pronuncient.

Cruciferis donata.

1228 ann.

Nessouia Crucīferis donata.

Culmensis episcopus sua donauit Teuthonibus Cruciferis.

lo aliter hæc à Dlugoſſo memoriæ prodita ſunt: ſed nos uetuſta ſcripta ac diplomata, quæ poſt Dlugoſſum noſtra memoria in archiuium regium è Pruſſia relata ſunt, ſecuti ſumus. Ita Cruciferi Teuthones fixis primùm Dobrini domicilijs, Conrado Landisbergio duce, quem Hermannus de Salza ipſis præfecit, magiſtrumcp appellauit, Maſouiorum & Polonorum defendendorum, & Pruſſiæ barbaris eripiendæ prouinciam ſuſcepere, & mox primam in terra Culmenſi munitionem in ripa Viſtulæ excitarunt, eamcp Fogelſangum dixere. Inde uero Maſouijs adiuuantibus, & uoluntarijs multis undicp pietatis ergò accurrentibus, barbarorum excurſiones reprimere, & ipſorum agros pagoscp uiciſſim infeſtare cœperunt. Toruniam deinde & Quizinum, quod ipſi Marieuerderum uocauere, & Elbingam arces & urbes non ignobiles paucis annis in ripa Viſtulæ munierunt. Rogouiam uerò quòd Rogoſnum eſt, niſi fallimur, & Culmam, & alias quaſdam à barbaris munitas ſiue interceptas in poteſtatem ſuam redegerunt, & paruo tempore magna in illis oris incrementa fecerunt. Per hoc ipſum uerò tempus Fridericus Imperator ſublatis æmulis, poſt uexatam Italiam, uix adactus à Gregorio nono pontifice maximo expeditionem in Syriam ſuſcepit. Sed nihil memorabile ibi geſſit, niſi quòd Hieroſolyma à Sultano ex pacto recepit, regemcp eius urbis ritu ſolẽni appellari ſe curauit. Mox reuerſum Italici motus excepere: quos ille quidem placidè compoſuit. Sed Hieroſolyma non multo pòſt amiſit. Titulum tamen eius regni etiam poſteri & ſucceſſores eius retinuere. Sed nos ad noſtra.

Fogelſang caſtellum. *Torunia.* *Quizinus ſeu Marieuerder.* *Elbing.* *Rogoſno.* *Cuma ſiue Chelm.* *Friderici 2. Imp. expeditio in Syriam.* *Frider. Imp. rex Hieroſolymorũ.*

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER OCTAVVS.

BOLESLAVS PVDICVS.

Nullam quidem propemodum uim et authoritatem Leſci Albi principatus inter cæteros duces Polonorum habuit, nec ferè is in quenquam, niſi in ſuæ ditionis homines, perinde atcp cæteri illi poteſtatem ſuam exercebat, ſuáne id ignauia et anguſtia animi, an illorum contumacia, an uerò utrocp, non diſputamus. Cæterùm poſt mortem eius, maior etiam confuſio et perturbatio conſecuta eſt, ita ut uix aliquod ſummi principatus, & communis reipublicæ ueſtigium in Polonia extaret. Nam cum Boleslaus Leſci filius puer admodum eſſet, necdum aptus adminiſtrando per ſe principatui, excludi eum quidem à principatu non placuit, ſed de eius tutela ac de ſumma rerum nihil conſtitui publico conſilio potuit, cum proceres inter ſe diſſentirent, & nonnulli Conrado, Leſci fratri, fauerent, & iure patruum pupilli tutorem eſſe debere

Monarchia elanguit. *De tutela Boleslai et adminiſtratione principatus controuerſia.*

debere asseuerarent: alij uerò, quorum multo maxima pars erat, unà cũ Grimislaua Boleslai matre, & Marco Cracouiensi, atq; Pacoslao Sendomiriensi palatinis, profligatos Conradi mores perosi, atq; sæuitiam reformidantes, ad Henricum Barbatum ducem Vuratislauiensiũ tutelam pueri, & administrationem principatus deferrent. Neque uerò illi liberis comitiorum suffragijs rem permisere, sed armis ac per uim, quasi oblatã fortuitu prędam, dominatum pro se uterq; usurpare aggressi sunt. Itaq; comparatis uterque magnis uiribus, in Cracouiensem ditionem inuasere. Et arcem quidem Cracouiensem Grimislaua cum liberis obtinebat: Henricus uerò maiore quàm Conradus celeritate usus, & procerum fauore fretus, duas ex tempore munitiones nouas excitauit, alteram prope Scalam oppidũ in colle, quem Prandinicus amnis alluit, alteram ad Meziboslum: easq; ualidis militum præsidijs munierat, ut inde aduersariorum conatus retunderet, tractumq; illum omnem in potestate sua teneret, nec facilè intercludi à sua ditione posset. Porrò Conradus re cum Teuthonicis Cruciferis, uti modò exposuimus, constituta, omnia sibi in eo posita esse existimabat, si nouas munitiones & prǽsidia Henrici deijceret, quòd eorum fiducia Cracouienses sibi resisterent: itaq; ad Scalensem munitionem oppugnandã contendit. Occurrit ei Henricus: durum prœliũ cõmittitur. In quo multis utrinq; cadentibus, Pręmislus quoq; Conradi filius inter primos pugnans interficitur. Quo aduerso casu fractus Conradus, receptui canere iussit, & pro uicto abijt. Nec multo pòst ad alteram munitionem duxit, quasi mutaturus cum loco fortunam, & acceptam ignominiam deleturus. Verùm ibi quoque, cum eum Henricus consecutus esset, apud Vurocirisum pagum, eodem quo prius ac deteriore etiam euentu pugnauit. Profligatus autem in syluas & montes proximos, inde uerò in Masouiam ad redintegrandum exercitum se recepit. Henricus uerò debellatum iam credens, & quòd hyems instabat, ut tempori agricolæ sementem facere possent, dimisit exercitum. Ipse uerò sine ullo metu cum paucis comitibus in Cracouiensi tractu uersabatur. De quo certior factus Conradus à sui studiosis, improuisus cum expedita manu aduolat: Henricũmque in Spitcouicensi uilla diuinę rei uacantem capit, & in Masouiam asportat. Hoc posteaquam accepit Henrici filius Henricus, raptim quantum potest maximum conscribit exercitum ad liberandum patrem. At Heduigis pia, quæ ab initio futuri, ut credibile est, præscia, uiri consilium illud de principatu adipiscendo non probarat, tunc quoque dubios euentus belli secum reputans, & sanguinis Christiani atq; cognati profusionem, quęq; bellum consequi solent calamitates, & nefanda scelera perhorrescens, iuncto curru in Masouiam ad Cõradum, expeditionem filij anteuertens, excurrit, & oriens detestandi atque parricidialis belli incendiũ sapientia sua restinxit. Eius enim precibus atq; suasu motus & placatus Conradus, Henricum & cæteros captiuos omnes dimisit: duasq; neptes Henrici ex Henrico filio, filijs suis Cazimiro & Boleslao uxores despondit. Henricus autem tutela Boleslai & administratione principatus, iureiurando interposito se abdicauit. Exinde Conradus nec quicquam renitente Grimislaua

Bellum ciuile inter Henricum & Conradũ duces.

Præmislus Conradi filius occisus. Conradus bis uictus ab Henrico.

Henricus Barbatus captus à Conrado.

Heduigis Henricum uirũ liberat, & pacem inter cognatos duces componit.

Affinitas inter Masouios & Silesios duces.

Boleslai nomine principatum apud minores Polonos administrare cœpit. Per quod tempus Præmislus siue Ottocarus rex Boëmorũ uita defunctus, Venceslaum filium, quem uiuens designauerat, ac diademate cinxerat, successorem reliquit. Nec in maiore Polonia quietæ res per id tempus fuere. Nam Vuladislaus Lasconogus post solutam illam Vscensis arcis obsidionem, de qua superius meminimus, similemq́ fugæ receptum, coadunatis nouis copijs, & uicinorum auxilijs, recuperare amissa, & ulcisci fratris filium statuit. Nec ille quamuis inferior tunc uiribus, quippe qui soceri auxilia dimisisset, ad resistendum patruo segnior occurrit: & superioris temporis successu confisus, temerè magis quàm animose pugnandi copiam fecit: commissoq́ prælio fusus, uiuus in patrui potestatem uenit. Verùm aliquanto pòst, custodum fauore elapsus, ad Suentopelcum socerum profugit. Quem non modò armis atq́ copijs instruxit Suentopelcus, uerùm etiam ipse prosecutus est. Ad primum autem aduentum eorum Lasconogus suis diffisus, quos propensiores in Sputatorẽ esse animaduertebat, nõ tẽtata belli fortuna (tametsi superatum prælio nõnulli uolunt) cessit, & Ratiboriã ad Cazimirum ducem se recepit. Vbi cum in quartum annum exulasset, multiq́ è maiore Polonia, quos uel Sputatoris tædium cæperat, uel ęs alienum, scelerisue conscientia, & iudiciorum metus premebat, ad eum conuenissent, aut per internuncios sua ei studia significassent, magna spe rursus ad recuperandum dominatum adspirare cœpit. Sed eum fortuna in ipso cursu destituit. Facta enim aliquanta manu, Gnesnam, cum ea uenienti portas clausisset, oppugnare adortus est, sperans non illos modò oppidanos, sed & plerosq́ alios, atque etiam nobilitatem ad se defecturam. Verùm ubi frustra duos menses in obsidione Gnesnæ contriuit, neq́ quisquã omnino per id tempus ad eum desciuit, & Vuladislaum Sputatorem cum Suentopelco & magnis copijs aduentare nunciatum est, soluta obsidione mœstus abijt: nec multo pòst mœrore confectus, Srodæ uitam cum morte commutauit, & in Lubinensi monasterio, uel, ut alij uolunt, Ratiboriæ sepultus est, uir propter libidines & fœdos mores suis exosus. Hic autem Vuladislaus Slupensem ditionem in Pomerania incuria sua, uel sanè domestico bello implicatus amisit, ab Eduardo Danorum rege, qui maternum genus ad principes Poloniæ referebat, ui subiugatam. Ita quidem Dlugossus inconuenienter, ut uidetur, ijs quæ alibi scripsit. Nos uerò quid ex alijs scriptoribus ea de re acceperimus, superius in Cazimiro attigimus. Cæterùm per hoc tempus illa ipsa Pomeranię pars superbã & iniustam externi regis dominationem indignè ferens, ad Suentopelcum Pomeranorum dominum siue ducem defecit. Nullos autẽ Vuladislaus hic reliquit liberos. Itaq́ eius morte uniuersa maior Polonia in ditionẽ Vuladislai Sputatoris recidit. Reperio tamen Boleslaũ Lesci filium à Vuladislao (sed Lasconogóne an Sputatore, incertum est) anno Christi 1228 adoptatum esse. Cuius adoptionis diploma sub ipsius Vuladislai signo ac titulo extat in basilica Cracouiensi. Sputator uerò Dei benignitati successus suos acceptos referens, ut aliquod grati animi documentum in propagando cultu diuino ederet,

Olobe-

Venceslaus rex Boem.

Vuladislaus Sputator pellitur.

Vulad. Lasconogus eijcitur.

Gnessna obsessa.

Vulad. Lasconogi mors.

Pomerania Slupensis siue Stolpensis amissa, & à Suentopelco recepta.

Boleslaus Pudicus à Vuladislao adoptatus.

Olobocense monasteriū Cistercienſibus uirginibus condidit,& locupletauit. Quanquam Virbenta quoq; eques Clementis filius nonnihil contulit. Donauit item hic ipſe Vuladislaus,quemadmodum Dlugoſſus memorat, eccleſias Gneſnenſem & Poſnanienſem, & oppida pagoſq; earum: etiam quos in poſterum eccleſiæ illæ acquiſituræ eſſent,uacatione omnium laborum atq; munerū, & immunitate penſionum,quæ principibus ducibus'ue præſtantur: ad hæc ab omni quorumuis profanorum iudicum, præfectorum, palatinorum,atq; adeò ipſorum principum iuriſdictione omnes, quicunq; in ditione illarum eccleſiarū eſſent, liberauit. Quanquam hoc prius iam in uniuerſa Polonia Henrici Archiepiſcopi opera in cōuentu effectum eſſe diximus. Fecit etiā idem Vuladislaus poteſtatem Archiepiſcopo Gneſnenſi,& epiſcopo Poſnanienſi,monetam cudendi,& uenandi in ſyluis atq; bonis ſuarum eccleſiarū,quod antea nemini præter principem licebat. Crobiam quoq; amplum & locupletem pagum,Sulcouam prius dictum, nunc oppidum Poſnanienſi epiſcopo donauit. Quæ quidem largitiones,inuidiam ipſi, iniuſtus uerò & ſuperbus dominatus, odium etiam apud pleroſq; omnes proceres conflarunt, ita ut in eius expulſionem coniurarent: & Henrico Barbato, quem propter Ganſauienſem proditionem et uulnera hoſtem Vuladislao eſſe ſenſerāt, accito,ſe dominatumq; omnem dederent. Nec auſus eſt Vuladislaus Henrico cū ualido exercitu uenienti ſeſe opponere, diffiſus uiribus ſuis,& uoluntantibus militum. Sed Bnino atq; Sremo arcibus, quòd non ſatis munitæ eſſent,crematis, Gneſna uerò firmo præſidio munita, ad Suentopelcum ſocerum confugit. Henricus uerò munitionibus pleriſq; omnibus atq; oppidis facilè potitus, Bninum quoq; & Sremum refecit,& præſidia opportunis locis impoſuit,eiſq; Boriuoium nepotem ſuum ex filia Adleda Dipoldi Marchionis Morauię filium pręfecit. Ipſe reliquas copias domum reduxit,domeſtico ne aliquo bello reuocatus,an uindicādæ tutelæ Boleslai pueri,& adminiſtrationis principatus gratia, non conſtat. Vindicauit quidem certè utrumq; priuſquam ad ſubiuganda reliqua, quæ in fide Vuladislai perſtiterant,reuerteretur. Nam ut Conradus dux Maſouię,cōcedente & abdicante ſe Henrico,quemadmodū ſuperius narrauimus, ꝓ tutore & principe gerere ſe cœpit, Iuo epiſcopus Cracouienſis,ſiue Henrici uoluntate,ſiue ſua ſponte,& metu odioq; Cōradi,cui aduerſatus erat ſedulò,profectus ad pontificē max. Gregoriū eius nominis nonū,cū quo adoleſcens in Academia Pariſienſi cōiunctè & familiariter uixerat, acceptusq; ab eo Peruſij honorificè,relaxationē per uim exacti iuriſiurādi Henrico impetrarat. Et ꝓximus iā erat pubertati Boleslaus,et à Cōrado patruo alienus, in Henricū prono ſtudio pariter cū matre ferebaꝫ, ſiue adeò ſui iā iuris eſſe cupiebat. Hæc ubi nō obſcuris indicijs atq; ſignis intellexit, Cōradus, Boleslaū unà cū matre per ſpeciē colloquij euocatum capit: Cirſcūq;, quę arx eſt in Maſouia, aſportat, ac de necādo puero cogitabat. Deinde mutata ſentētia, ſuaſu Vuladislai Sputatoris,& Marci Palatini Cracouienſis opera, in Secchouiēſe monaſteriū q̄d,in tractu Sendomirienſi ſupra Viſtulā ſitū eſt, eos trāſtulit,et aſſeruari iuſsit. Ipſe uerò cū nōnullis ducib. finitimis et cū nouis hoſpi-

Olobocēſe monaſterium.

Gneſnenſis & Poſnanīēſis eccleſiarum immunitas & prærogatiuæ

Monetæ cudēdæ & uenandi ius.

Crobia epiſcopo Poſnan. donata.

Polonia maior ad Henricum Barbatum deficit.

Bninum & Sremū arces incenſæ & refectæ.

Boriuoius nepos Henrici ducis.

Poloniæ minoris motus.

Iuo epiſcopus ad pontificem profectus.

Abſolutio à iureiurando.

Boleslaus Pudicus captus à Conrado, & elapſus. Cirſcum arx.

hospitibus ac defensoribus Cruciferis expeditionem in Prusiam fecit, hostilemq; regionem longè & latè igni ferroq; uastauit. Dum autem Conradus eo bello distinetur, interim Boleslaus cũ Grimislaua matre, opera Abbatis Nicolai Franci, partim corruptis, partim inebriatis & sopitis custodibus, intẽpestę noctis silentio dispositis clàm equis effugit: Zauichostoq; & Sẽdomiria potitus, nõ ausus est tamen usquã in sua ditione consistere, propterea quòd pręcipuis arcibus Conradus Masouios suos pręfecerat: sed in Silesiam ad Henricum profectus est. Venientem humanissimè, ut par erat, Henricus accepit, et consolatus est: comparabatq; exercitum, quo eum reduceret, Cõradumq; eijceret. At Cracouiensis conuentus pleriq; omnes ordines, cognita Boleslai fuga, & apparatu Henrici, non obscurè illis fauere, & in Cõradum conspirare. Erat in Sendomiriensi ditione Boleslaus Conradi filius, siue à patre, ad Prusicum bellum proficiscente, cum imperio, ne quid fortè se absente nouaretur, relictus, siue tunc primùm, accepto de fuga Boleslai Pudici (iam enim sic eũ appellemus, quo dilucidior fiat historia) ac demotu Sendomiriensium atq; Cracouiensiũ nuncio, aduolarat: nihil enim de eo certi habemus. Is igitur facta manu suorũ, crudeliter in eos, quos aduersę factionis esse didicerat, imò uerò promiscuè, nulloq; amici & inimici discrimine, cędibus & incendijs debacchabatur: & Vislicię belli sede constituta, in Cracouiensem oram populabundus excurrebat. Porrò aduersarij Visliciense territorium uicissim infestabant. Venit tandem cum ualido exercitu Henricus, Boleslaum Pudicum secum ducens: ac decedentibus metu Masouijs, magno omnium ordinum consensu atq; alacritate susceptus est: & Cracouiensem, Sendomiriẽsem, atq; Lublinensem oram omnem facilè in suam redegit potestatem. Et quoniam permagnos sumptus fecerat, paternus autem Boleslai thesaurus à Conrado direptus erat, Cracouiensem quidẽ ditionẽ unà cũ principatu summo, permittẽte Boleslao, Hẽricus sibi retinuit, Sendomiriensẽ uerò atq; Lublinẽsem ei cõcessit. Cũ aũt is nõ satis tutò se in uicinia Cõradi esse existimaret, Scalã Præginensem arcẽ cum suo territorio, in Cracouiensi tractu, ab Henrico, ubi cum matre uitam degeret, impetrauit, & quinquennium fermè ibi usq; ad Henrici obitum exegit. Atq; eo quidem anno, qui fuit post Christum natum 1234. Conradus à Prusica expeditione reuertens, satis habuit exortum domi inopinatũ bellum propulsare. Siquidem Misnensis Marchio, cum ipse quoq; pię aduersus barbaros Russos militiæ nomen dedisset, Ploscum arcem Conradi interceperat, incertum cupiditatẽ ne ductus, an iniuria prouocatus. Sed eum Conradus cum filijs mox eiecit, multis de exercitu eius cæsis, multisq; cum basilica in quam confugerant, crematis. Insequenti uerò ęstate, anno Christi 1235 Conradus in Henricum arma mouit: & proceres Cracouienses atq; Sendomirienses nequicquam ad defectionem sollicitauit. Cum autem omnes à se alienos esse animaduerteret, admouens exercitũ propius Cracouiã, Scarbimiriense et Prandocinense templa, & monasterium Andreouiense communiuit, præsidijsq; firmauit. Deinde Cracouiam oppugnare adortus, in radice montis cui arx imposita est, & ad mœnia urbis castra metatus est: tẽplumq; diui Andreæ, quod

Prußia uastata à Masouijs & Cruciferis.

Cracouiensis nobilitas aliena à Conrado.

Boleslai Masouij crudelitas.

Henrici Barbati expeditio in minorem Pol.

Henricus principatum obtinet.

Scala Præginensis arx.

1234. ann.

Ploscum à Marchione Misnẽsi interceptum & recuperatum.

Cõradi expeditio in Cracouiensem oram.

Cracouia obsidetur.

quod tunc suburbanum erat, castelli loco communiuit, primus Polonorum ausus Deo consecrata templa impijs armis profanare. Habebat quidem Henricus magnas copias, sed tamen uniuersæ dimicationis discrimini rem non committebat. facilius & minori incommodo bellum ducendo debellari posse Conradum existimans, propterea quod sibi domi bellum gerenti rerum omnium copia suppetebat. Hostibus cum longius frumentari & pabulari, aut domo supportare commeatum non sine periculo necesse esset, dispositæ ab Henrico turmæ ex insidijs in pabulatores & frumētatores impetum faciebant. Qui uerò in præsidio Cracouiæ erant, omnes oppugnantium conatus frustrabantur. Itaqꝫ Conradus his difficultatibus implicatus, uastatis agris, incensis pagis & uillis, non modico etiam uicissim detrimento accepto, in Masouiam redit. Neqꝫ tamen præsidia de quatuor, quibus diximus, locis deduxit. Verùm ea pòst Henricus, extructis & munitis è regione castellis, in angustū redegit. Illud uerò quod in templo diui Andreæ erat, longa obsidione ad deditionem cōpulit, & aduersarios incolumes decedere permisit. Agi deinde à proceribus de pace cœptum, conuētumqꝫ ut Henricus iuxtà atqꝫ Conradus tutela & principatus gubernatione se abdicarent, ac Boleslai Pudici, qui iam pubescebat, arbitrio permitterent, utrum ipse sibi curatorem sumeret, cuius consilijs in administrando principatu niteretur. Facta potestate euestigio is patruo præterito, Henricum sibi delegit. Molestè id tulit Conradus, uerùm tamen præsidia ex pacto deduxit. Et desponsas pridem filijs suis Henrici neptes, Constatiam quidem natu maiori Boleslao, Gertrudim uerò Cazimiro uxores accepit, partitus inter eos, ac tertium Zemouitum, dominatū suum, quibus quisqꝫ finibus post se dominaretur, ne quid dissidij se defuncto inter eos orireť. Ipse uerò quoad uixit, nihilominus omnia administrauit. Hoc tempore Cazimirus dux Oppoliensiū & Raboriensiū, Miezislai filius, uita excessit, et Miezislaū atqꝫ Vuladislaum filios ex Venceslaua uxore susceptos reliquit. Quorū Miezislaus cum Iuditham Cōradi Masouij filiam uxorē duxisset, sine liberis decedens, fratrem habuit successorē. In Vngaria uerò Bela eius nominis quartus, Andreæ patri in regno successit. Facta pace cum Conrado Henricus, quamuis principis ac ducis Cracouiensis & Sendomiriensis titulo abstineret, tamen suo nutu eas regiones gubernabat, & magnam redituum partem non inuito Boleslao accipiebat, ut sumptus in bellum factos compensaret. Et rectè utiliterqꝫ multa de consilij sententia constituit: leges quasdam improbas & pestilentes, quæ auxiliares, uirginales, & uiduales dicebantur, sustulit: meliores nonnullas sanxit: ecclesiarum immunitates confirmauit. Magistratus bonis & industrijs uiris mandauit: in maleficos & calumniatores seuerè animaduertit. Opatouiam uerò oppidum cum sexdecim pagis, amotis inde templarijs, in quorū ditione fuerat, Lubussensi episcopo iure sempiterno adiunxit & addixit, assentiente Boleslao. Quin et in Silesia Borcum oppidum et territoriū, et in maiore Polonia postea Cazimiriā cum quatuordecim pagis atqꝫ decimis eidē episcopo donauit. Quod quidē ille miseratione episcopi fecisse uideri potest, propterea ꝙ ei Landigrauius nescio quis aliquāto

Conradus rebus infectis discessit

Pax inter duces.

Cazimiri Oppoliensis mors & filij.

Bela quartus rex Vngariæ.

Henrici Barbati acta.

Leges malæ abrogatæ ab Henrico.

Opatouia Lubussensi episcopo donata.

Borcum & Cazimiria eidem donata.

prius arcē Lubussensem cum oppido intercepisset, quemadmodū Dlugossus memorat. Idem autē non multo pòst prodit, à Villebrando Magdeburgensi Archiepiscopo eam ipsam munitionem expugnatam esse, propterea quòd is ab Henrico quarto Imperatore Romano, olim cum Criuousto Boleslao bellum gerente eam captam, & ecclesiæ suę donatam esse diceret. Verùm ab Henrico Pio postea, cum is patri Barbato successisset, recuperatam esse. Quæ quidem nō satis inter se congruūt, nisi hanc Archiepiscopi Magdeburgēsis inuasionem in Lubussum ad superius tempus retrahamus, eandemq́ꝫ esse putemus cum illa Landigrauiana, qui Archiepiscopo eam munitionem quæsiuisse, uel sibi quæsitam illi ex pacto tradere potuit: aut uerò post priorem illam interuersionem, ab Henrico Barbato recuperatam fuisse existimemus, & pro ea Henricum illa, quæ dudum cōmemorauimus, episcopo Lubussensi in compensationem dedisse, statimq́ꝫ eam rursus amisisse. Nunc quidem oppidum id est in ditione Marchionis Brandeburgensis. Fieri autem potuit uel librariorum, uel ipsius Dlugossi errore, ut Landigrauium scriberet pro Marchione, quem Germani Margrauiū uocant. Cæterùm illud longè etiam inconuenientius, quod idem Dlugossus uigintisex annis ante illa Landigrauij tempora Boleslaum huius Henrici filium prodigum & luxu perditum Marchioni Brandeburgensi illud ipsum territorium uendidisse, & ex eo tempore à Polonia alienatū fuisse scribit. Quo quitempore necdum Henricus patri successerat, nec scio an iam tum uxorem habuerit. Quin unicum is filium reliquit moriens, Henricum, non Boleslaum: Sed non unum hoc est Dlugossi peccatum, in huius temporis historia. Sic enim ferè, homo alioqui diligens, hic omnia confudit & implicauit, ut in ueritate & ordine rerum explicando Delio, quod in prouerbio dicitur, natatore opus sit. Nisi fortè librariorum ea culpa est. Verùm de Lubussi alienatione nos inferius, ex eodem Dlugosso, suo loco referemus. Nunc ad curriculum reuertamur: si pauca prius de Iuone episcopo prætermissa resumpserimus. Is igitur cum in contentionem de loco cum Laurentio Vuratislauiensi episcopo (qui postea ex rosarum odore decessit) in synodo prouinciali uenisset, nec ei quamuis probanti prærogatiuam suam sedis apostolicæ diplomate Vuratislauiensis cederet, profectus iterū ad pōtificem max. quo tempore Conradus dux Masouię principatū administrare cœpit, quēadmodum superius attigimus, metropoliticam dignitatem Cracouiensi ecclesię, quam Lampertus Zula episcopus ante centum quinquaginta annos negligētia sua amiserat, recuperauit. Verùm cū Romā religionis ergò Perusio profectus esset, reuertens ęstate media, ęstu & itineris labore cōfectus, in morbū incidit: ex quo non multo post prope Mutinā decessit, cū duodecim annis episcopus fuisset. Cuius corpus postea Cracouiā à Dominicanis fratrib. relatū, & in ipsorū templo conditū est. Nec postea curę fuit successoribus eius episcopis, ut metropoliticū honorē resumerēt. Vacauit autem eo mortuo cathedra Cracouiēsis biennio, ꝑpterea ꝙ Vislaus Coscelecius canonicus, gēte Zabauius, et magister Andreas Gryphius Scholasticus, Marci palatini Cracouiensis filius, ꝗ cū Iuone in Italiā ꝓfectus erat, de ea litigarēt, hic qui

Laurentius episcopus rosarū odore extinctus.

Cracouiensi episcopo metropolitica dignitas reddita, nec tamē retenta.

Iuonis episcopi Cracouiensis mors.

De Cracouiensi episcopa lis.

hic quidem prouisione pontificis max. ille uerò legitima electione nixus. Ad extremum peruicit Henricus Barbatus, ut Vislao eam pontifex adiudicaret, Andreas uerò postea post Petrum Plocensis episcopus factus est. In interregno autem illo, ut ita dicamus, basilica Cracouiensis fortuito incendio in turri, quę ex testamento Iuonis plumbo tegebatur, excitato cōflagrauit. Quam Vislaus postea instaurauit, & alteram turrim excitauit. Nunc iam ad maiorem Poloniam reuertamur. Dum Henricus de tutela Boleslai & principatu cum Conrado belligeratur, Boriuoius qui cum præsidijs in maiore Polonia relictus erat, cœpit abuti potestate sua. Etenim cum fines bonorum episcopi & ecclesiæ Posnaniensis inuaderet, nec alijs iniurijs abstineret, ac Paulus episcopus Posnaniensis ex condicto Sremum ad eum uenisset, ut certorum hominum arbitrio ijs de rebus cum eo trāsigeret, captus ab eo, & in uinculis habitus est. Verùm non impunè ei cessit uiolasse sacrosanctam episcopi maiestatē. Nam & episcopus cum fortè euasisset, è cœtu Christianorum eum eiecit, & Vuladislaus cum prędatoria manu, qua agros aduersariorum & oppida uexabat, noctu à custodibus in arcem Sremensem intromissus, ipsum cum Sendiuoio nobili & potenti equite, multisq; alijs militibus, qui ad primum tumultum non diffugerant, obtruncauit: arcemq;, ne receptaculum deinceps hostibus suis esset, exussit. Tametsi Dlugossus uelle uidetur, alium ab illo, cuius superius mentionem fecimus, hunc fuisse Boriuoium, Polonum, equestri familia ortum. Henricus cognitis ijs quę in maiore Polonia gerebantur, à Cracouiensibus rebus eò conuersus, ut Vuladislaum reprimeret, neq; ullam ei munitionē, ex qua bellum renouare posset, reliquam faceret, exercitum conscribit: & ad Gnesnam, quę adhuc Vuladislai præsidio tenebatur, ducit. Materia ferè & roboribus arx Gnesnensis munita erat antiquitùs, sed egregiè tamen à militibus Vuladislai defendebatur: multiq; oppugnantium, cum sub mœnia successissent, saxis atq; alijs telis, aut contis etiam supernè icti cadebant. Erumpendo item sępius obsessi obsidentes magnis incommodis afficiebant, ita ut iam segnius munia sua obirent, & machinæ quædam ad expugnationem excitatæ (quas tamen bombardas fuisse, quæ posterius inuentæ sunt, credere non libet) suòne uitio collapsæ, an hostium ui disiectæ, ruinam fecere. Quibus incommodis permotus Henricus, & ad Silesicę suę ditionis res componendas reuocatus, soluit obsidionem: & ad extremas ditionis suæ Silesicę oras contendens, in itinere apud Crosnam grauiter ægrotare cœpit: nec multò post, ritè sacris mysterijs procuratus, diem clausit extremum anno Christi 1238. Cuius corpus ad Trebniciense monasterium ab Henrico filio, cui Pio cognomen datū est, relatum, honorificè sepultum est. Nam Heduigis uxor in illo ipso monasterio degens, neq; ægrotum uisere, neq; mortui funus deducere, aut obuiā ei prodire uoluit, ne quo rerum humanarum commercio animus eius à diuinis auocaretur. Quin etiam cęteris, uiris iuxtà ac mulieribus plangentibus & lamentantibus, sola moderatè coniunctissimi mariti mortem tulit: impium esse, uoluntati diuinæ aduersari, dictitans. Ac ne uiuentem quidem illum sæpe adijt, nisi fortè ut egenis & iniuria affectis opitularetur. Cōmuni

Vislaus episcopus Cracouiensis.

Cracouiensis basilica arsit.

Poloniæ maioris motus.

Boriuoij impotentia & cædes.

Paulus episcopus Posnaniensis captus.

Vulad. Stutator Sremēsem arcem recepit.

Henrici Barb. expeditio in maiorē Poloniam.

Gnesna oppugnata, nec tamen expugnata.

Henrici Barbati mors.

1238 ann.

Heduigis res humanas despexit.

Henrici Barbati cum Heduigi uxore continentia.

enim consensu totos ferè triginta annos disiuncti & continentes uixere. Ex quo tempore Henricus barbã ꝑmisit, atq; inde Barbatus uocitatus est. Sub illud tẽpus stupẽda, nec tamẽ inaudita prius, res in Cuiauia accidisse memoratur. Miezislaus enim siue Miesco, Cõradi ducis filius, cui ꝓpter capitis intemperiẽ Cossisco cognomen fuit, cui pater Cuiauiã cõcesserat, cum inopũ, pupillorũ & uiduarũ bona iniustè diriperet, indeq; quodã tempore conuiuium multis inuitatis prȩberet, ab ingẽti multitudine muriũ inuasus: et frustra naui fugiens, murib. fugientem etiã per aquas persequentib. miserabiliter perijsse dicitur: exemplo futurus posteris, ne se rapinis, iniurijs, & sanguine miserorũ hominũ saginent. Defuncto Hẽrico Barbato, adspirare rursus Vuladislaus ad amissum dominatũ cœpit. Sed abhorrentib. ab eo uoluntatibus omniũ prȩter paucos, & Henrico Henrici Barbati filio fauentib. fidemq; suam obligãtibus, mœrore ac dolore animi in grauẽ morbũ incidit, cũ apud socerum esset in Pomerania, & paucis dieb. moritᷣ, relictis Præmislo & Boleslao, q postea Pius dictus est filijs. Corpus eius Posnaniã relatũ permittẽte Hẽrico Pio, in basilica (nã ita mãdarat moriens) sepultũ est. Post eius mortẽ Naclẽsis & Vscẽsis arx cũ territorijs suis in fide filiorũ eius permãsere. Gnesna uerò deditione facta in potestatẽ Henrici uenit. Cȩterũ Cõradus Masouiȩ dux Henrici morte rursus in spẽ Boleslai Pudici fratris filij opprimẽdi erectus, uexare ditiones eius clãdestinis latrocinijs, ac mox etiã apertis excursionib. cœpit. Ad cuius conatus reprimẽdos, Boleslaus, ut externa quoq; auxilia sibi adiũgeret, ad Belã quartũ Vngarorũ regẽ legatos misit: cuius legationis principes fuere Clemens Clementouius Castellanus, & Ianussius palatinus Cracouiensis: noua cũ eo fœdera icit, siue adeò antiqua firmauit: filiã eius Kingã, quȩ & Cunegũdis dicta est, anno Christi 1239. uxorem duxit, puellam morib. & sanctimonia uitȩ nobilẽ. Dos ei quadraginta milliũ marcarũ fuit. Tali aũt coniuge beatus Boleslaus, tñ primis nuptiarũ diebus eam nõ attigit. Inde cõfirmata postea cõsensu mutuo religione, ambo perpetuo uouère continentiã. Hinc Boleslao Pudico cognomen inditũ. Post hæc aũt fœdera & nuptias, Conradus Boleslaum bello lacessere ausus non est. Verùm Bydgostiã arcem in Cuiauia, quæ ciuili illo inter ipsum & Henricũ bello uigente, à Suentopelco Pomeranorũ domino intercepta erat, in potestatem suam redegit. Nec tamen quieuit Suentopelcus, quin postea tumultuaria excursione Inouualadislauiam oppidum, compluresq; pagos circumcirca ferro & igni depopulatus est. Porrò à Prussis quietior iam erat Cõradus. Nam ij Cruciferorũ & uoluntariorũ quorundã Teuthonum ducum atq; etiam Pomeranorũ armis fracti, & in angustũ redacti erant. Cȩterùm domi non ita tranquillas res habuit. Atq; id quicquid erat mali, sua sibi temeritate & furore prȩcipiti, falsa suspicione inflãmato, accersiuit. Profectus erat Cazimirus filius eius Vuratislauiã, ut spõsam & affines suos uiseret: captusq; cõsuetudine eius, diutius ibi, nequicquã reuocante patre, commoratus est. Suspecta res ea Conrado, ut est ferè suspicax & sollicita tyrannis, esse cœpit, uerito ne quod filius cum Henrico socero (uiuebat enim adhuc) contra se & cæteros fratres consilium iniret. Neque enim adhuc

Henrico

Henricus quare Barbatus dictus est.
Miesco Cuiauiæ dux iniustus à muribus absumptus.
Vuladislaus Sputator mortuus.
Vuladislai filij.
Henricus Gnesna potitus.
Conradus uexat terram Sendomiriensem.
Boleslai fœdus et affinitas cum Bela Vngarorum rege.
1239 ann.
Cunegundis uxor Boleslai Pudici.
Cõiuges continentes.
Boleslaus unde uocatus sit Pudicus.
Bydgostia intercepta et recepta.
Suẽtopelcus Cuiauiam populatur.
Prussorũ uires fractæ à Teuthonicis.

Henrico, quãuis reconciliato, ac duplici affinitate secũ cõiuncto, fidebat. Erat cũ Cazimiro Ioannes Zapla, iuris peritus, Vuladislauiẽsis et Plocensis Scholasticus, atq; ducalis Cãcellarius, custos & moderator adolescenti à patre datus. Eum igit̃ Cõradus, quasi consciũ siue adeò authorẽ cõsiliorũ filij, literis reuocauit, captũq; causa nõ cognita in carcerẽ cõiecit, ac mox quęstionib. subiectũ, eodẽ furore in patibulũ egit. Cuius cadauer cũ Dominicani fratres (q̃s Ploscũ Cõradus antè aliq̃t annos, cõdito eis monasterio induxerat) deposuissent, et Christiano ritu funus deducerẽt, Agathia Cõradi uxor, mariti furori suffragata, ereptũ & in plaustro duob. bubus cõtumeliæ causa uectũ, noua furca ad id ex tẽpore ad ędẽ atq; monasteriũ Dominicanorũ ex aduerso basilicæ erecta, iterũ appendi iussit. Nec tñ deterriti sunt fratres Dominicani, quin iterũ id deponerẽt, atq; honorificè sepelirẽt. In q̃ quidem euidenter diuina iusticia apparuit, scelesta & sacrilega tyrãni manu ad ultionẽ patrati prius à Ioãne illo sceleris usa, ꝓpterea q̃ is iniustę & nefarię Cristini palatini necis autor, aut sanè incẽtor fuerat. Et sanè huiusmodi ferè sunt susurronũ ac delatorũ quib. aulæ & aures principũ patẽt, exitus. Hoc uerò Cõradi facinus, & patratũ in sacerdotẽ Dei parricidiũ, Andreas Plocensis episcopus, Marci palatini Cracouiẽsis filius, uindicare ausus nõ est, ne quid & ipse à tyranno paterẽt. Cęterùm Petrus Archiepiscopus Gnesnẽsis, cuius genus & familia non memorat̃ re cognita, maiore animo uniuersę Plocensi diœcesi sacris interdixit. Quãobrẽ excanduit quidẽ primũ Cõradus, uerũ pòst ad se reuersus, agnouit culpã, et Lenciciã ad Archiepiscopũ, ut ille iusserat, uenit: de admisso scelere Archiepiscopi arbitratu satisfecit: Louiciã uillã, cũ circũiacentib. syluis sanè q̃ uastis, Archiepiscopo Gnesnẽsi sempiterno iure donauit, ea quidem lege, ut is Plocẽsis Canonicus semper esset, & librã siue marcã auri duci Masouię eorũ bonorũ nomine q̃tãnis penderet. Vuladislauiensi item & Plocẽsi ecclesijs idẽ Cõradus multa largitus est, atq; ita archiepiscopus interdictũ suũ relaxauit, et Cõradus dux ab delegatis pont. max. Gregorij IX, episcopo Vuratislauiẽsi, & Scholastico Cracouiẽsi, à crimine absolutus est, cũ ea quæ Archiepiscopo, & Vuladislauiẽsi atq; Plocensi episcopis receperat ac donarat, unà cũ filijs suis cõfirmasset. Id adeo 1240 Christi anno actũ est. Circa hęc tempora Boleslaus Pudicus, matris precibus adductus, cœnobiũ Cracouię fratrib. diui Frãcisci Asisinatis nouo tũc instituto uiuentib. Praga accitis, cõdidit: itẽq; Põpo secũdus magister Cruciferorũ in arce noua Torunensi: nec ita multo antè Theodorus palatinus Cracouiensis, gente Gryphius, q Cedro uulgò appellatus est, in pago Sciricio, monasteriũ Cisterciẽsib. monachis excitauit & locupletauit: q̃d in Ludimiro hæreditario pago suo sub Carpatho mõte prius ędificauerat: uerùm transferre coactus est, q̃ locus ille in cõfinio Vngarorum situs, infestus esset latrocinijs. cuius monasterij reditus Vislaus & Prondota episcopi Cracouiẽses attributis decimis quibusdam auxerũt. Bronisius etiã comes gente Venauius, cuius insigne est caput bisontis, in pago suo hereditario Goscicouo in Posnaniẽsi diœcesi ijsdẽ Cisterciensib. monasteriũ cõdidit, q̃d Paradisi nomine tũc dici cœptũ, etiã nũc eã appellationẽ retinet. Nec ita multo

Ioannes Zapla Scholasticus Plocensis à Conrado suspensus.

Calumniæ pœna.

Interdictũ Archiepiscopi in Plocẽsi diœcesi.

Conradi pœnitentia.

Louicia Archiepiscopo donata.

Archiepiscopus Gnesnensis Canonicus Plocensis.

1240 ann.

Franciscani sodales.

Pompo secundus magister Teuthonicorum in Prussia.

Sciriciense monasterium.

Paradisi monasterium.

Brescense monasterium.

antè Brescense etiam monasterium supra Vistulam, quinto à Cracouia miliario Præmonstratensibus monachis ab Iuone episcopo Cracouiensi conditũ possessionibus ac decimis dotatum est. Cõsecutum est deinde tempus, quo Polonia cuncta, dudum intestinis motibus atq; ciuilibus bellis exagitata, ferarum etiam barbararum'que gentium quasi inundatione quadam noua miserabiliter diuexata & afflicta est. Tartari nanq; Russia, quemadmodum suo loco narrauimus, peruastata, & maxima ex parte subiugata, anno Christi 1 2 4 0 Lublinensem oram in Polonia Russiæ finitimam magno impetu inuaserũt: exustaq; arce Lublinensi, omnem illam regionem usq; ad Vistulam longè lateq; depopulati, Zauichostum etiam arcem in ripa Vistulę sitam incenderunt: indeq; in Russiam reuersi, deposita tuto loco prędа, quam ingentem abegerant & asportarant, curriculo in Poloniam hyberno tempore reuersi sunt: trãsmissoq; Vistula flumine glacie concreto, Sẽdomiriam expugnauere: Copriuuniciense monasterium diripuere: utrobiq; præter ciues magnam agrestium & nobilium multitudinem, quę illuc confugerat, unà cum monachis interfecere: progressiq; longius, nemine prohibente, per Visliciam Scarbimiriam usq;, quod oppidũ septem miliarijs abest à Cracouia, peruenere. Inde uerò in capite quadragesimæ anni sequentis omnis generis præda onusti, ingentem etiam hominum utriusque sexus forma & ętate florentium, multitudinem, loris adstrictam in morem pecudum prę se agentes reuertebantur. Continebat se Boleslaus princeps Cracouiæ simul cum matre, nusquam ausus tantæ hostium multitudini sese opponere. Cæterùm Vulodimirus palatinus Cracouiensis coacta aliquanta manu, insecutus abeuntes, apud Turscum pagum, uno à Polanecio oppido miliario, statiua habentes, ex improuiso adortus est, & magnam in perturbatis & inopinata re perterritis, initio stragem edidit. Verùm postea Tartari animaduersa nostrorum paucitate, facilè multi paucos & multa cæde fatigatos, superarunt: & cæsis nonnullis, reliquos in fugam uerterunt. Necq; tamen longius insequi fugientes ausi sunt, ueriti ne in insidias præcipitarentur. Interim aũt dum pugnabant Tartari, captiui discissis uinculis in ꝓximas syluas effugerunt. Porrò Tartari sua strage perculsi, metuentes'que ne maioribus nostrorum copijs opprimerentur, raptim atq; tumultuariè sese recipientes, & saucios & ægrotos abijcientes, prope Secechouum in magna sylua, quæ Stremech dicitur, aliquot diebus delituere, ut insequentes fallerent. Inde postea in Russiam rediere. Nec multo pòst auctis maiorem in modum copijs, irarum pleni in Poloniam reuertere. Et cum apud Sendomiriam biduo statiua habuissent, quo plura populationibus complecterentur, bifariam diuisi sunt. Ac pars quidem Loncicіensem & Cuiauiensem oram duce Kaidano uastarunt: cum reliquo uerò exercitu Battus summus eorum dux & imperator Sendomiriensem tractum, uersus Camionam fluuium et Ilsilzam arcẽ & oppidũ episcopi Cracouiensis infestauit. Vnde & Batti uiã haud lõgè ab eo oppido nũcupari Dlugossus memorat. Tametsi Bõfinius de reb. Vngaricis, Battũ per id tẽpus cũ longè maximis copijs in Vngariã expeditionẽ fecisse scribit, Petã uerò ab eo cũ parte exercitus missũ ex Russia, in Poloniam

Tartari Poloniã uastant.

Zauichostum incensum.

Sendomiria expugnata.

Copriuunicіense monasterium direptum.

Tartari ad Scarbimiriam usq; prædas agendo progressi.

Poloni apud Turscum à Tartaris funduntur.

Captiui Tartarorum elapsi.

Tartari iterum bipartito agmine totam Poloniam peruastant.

Battus dux Tartarorum.

Batti uia.

Peta Tart. dux.

niam excurrisse, ac deinde per Silesiam & Morauiam in Vngariam ad Battum uenisse. Satis quidem constat, Tartaros Batto & Caidano ducibus per idem tempus Vngariam omnem cum finitimis Rascia, Bosna, Croatia, & Bulgaria, toto triennio cædibus & incendijs deuastasse, Bela rege profligato, & in Dalmatiam fugato. At proceres & equites Cracouienses & Sendomirienses, non ferentes charissimam patriam, se inspectantibus, tam crudeliter uastari: parentes, uxores, & liberos suos dulcissimos, omni genere contumeliæ affectos, uel miserabiliter trucidari, uel in fœdam seruitutem abduci, uillas atq; penateis incendi, religiones sanctissimas atq; templa Dei opt. max. cædibus & libidinibus & sanguine sacerdotum pollui: Christi Iesu Dei et hominis corpus cœlitibus uenerandum, impuris barbarorum pedibus conculcari. Hæc inquam non ferentes, simul autem conflictu Turscensi animati, facta manu Tartaris apud Chmelicum pagum non longè à Sidlouo oppido occurrunt, eo quidem proposito, ut uel corporibus suis uiam ipsis ad ulteriora obstruerent. Tartari ubi de aduentu Polonorum cognouerunt, duas acies instruunt: quarum altera magno cum clamore in nostris aduenientes procurrens, ut mos est genti, prælium commisit. Altera in subsidijs erat, ut laborantib. suis ferret opem. Nostri, quòd pauci erant, simplicem aciem instruxerant, & omnes pariter pugnā capessebāt. Et læuum quidem cornu Cracouienses cum Vulodimiro palatino & Clemente Castellano Cracouiensi tenebant. In dextro autem Pacoslaus palatinus, & Iacobus Ratiborij filius Castellanus, Sendomiriensib. suis pręerant. Pugnatum est horis aliquot acriter: ad extremum tartari multis fortib. uiris amissis, cedentes ad subsidiariam aciem sese recepere, nostris alacriter instātibus, & debellatum esse credentib. Ibi uerò denuò instauratur prœliū. Tartari integri & recentes fessis & saucijs succedūt. nostri primo successu freti, extremū conatū faciūt, ut aut plena uictoria potiant, aut uerò honestè, p patria mortē oppetāt. Tandē amissis ducib. et fortissimis qbusq; militib. ad paucos redacti, terga dedere: et itinerū notitia syluisq; tecti, euasere. Ceciderūt eo prœlio inter cęteros maximè nobiles et pręstātes, Cristinus Sulcouicius, Albertus Stēpocius, Nicolaus Vitouius, Zementa, Grābina, et Sulislaus. Factū est aūt hoc prœliū decimaoctaua die Martij. Cōtinebat se per id tēpus Boleslaus Pudicus cū Grimislaua matre et Kinga uxore in arce Grauouiēsi. Sed accepto nūcio de clade suorū, in Vngariā cū familia & supellectili, raptim collectis sarcinis, ad socerū, pfugit, nihil tuti Cracouię et in tota Polonia à barbarorū furore sibi ducēs. Sed cū Vngariā q̄q; maior etiā uis eorūdē barbarorū infestaret, ad fines Poloniæ se recepit, et in Pienina arce supra Donaieciū fluuiū, haud lōgè ab oppido Sādecia sub Carpatho mōte sita, aliquādiu cōmoratus est. Principis exemplo plurimi mortales, ditiores præsertim, partim in Vngariam, partim in Germaniam diffugerunt. Tenuiores uerò in syluas, montes, et paludes sese abdiderunt. Porrò Tartari post Chmelicensem uictoriam ad Cracouiam contenderunt, quòd eam urbem caput Poloniæ ac domicilium principis esse didicerant: & cum uacuam defensoribus reperissent, flammis in tecta sæuierunt. Templum tamen diui Andreę

Vngaria cum finitimis prouincijs triennio uastata à Tartaris.

Polonorū clades apud Chmelicū à Tartaris accepta.

Boleslai Pudici fuga.

Pienina arx.

Cracouia incensa à Tartaris.

S. Andreæ tẽplũ defensum.

Andreæ duabus turribus munitum, quod etiam tum extra oppidum erat, egeni ac debiles, qui in id se receperant, interfectis supernè complurib. barbaris, qui propius accesserant, defenderunt. Neq; enim immorari Tartari in expugnatione templi uoluerunt, ne quid spacij darent alijs ad colligẽdũ sese, aut fugiendum. Sed in Silesiam ingressi, cum disiectos Odræ pontes reperissent, compactis ex tempore ratibus, apud Ratiboriam flumen traiecerunt. Seruabat ripam ulteriorem Miezislaus, dux Ratboriensiũ, Cazimiri filius, cum parua manu. Is igitur in eos qui primi amnem trasmiserant, facto impetu, magnam in eis stragem edidit: sed reliquo exercitu celeriter nauigando pariter & natando (ualent enim ea re ipsi iuxtà ac equi ipsorum) superueniente cessit, et Legniciam ad Henricum Pium, Barbati filium, qui ibi cogebat exercitum, se recepit, & cum eo se cõiunxit. Tartari uerò continuato cursu ad Vuratislauiam, quòd oppidum oræ illius primarium esse acceperant, festinarunt. Verùm id incensum repererunt. Oppidani namq; cognito aduentu barbarorum, munitioni oppidi diffisi, supellecti sua, frumento, & commeatu cætero in arcem comportato, id reliquerant: milites uerò qui in præsidio arcis erant, uacuũ, ne hostibus prædæ uel receptaculo esset, incenderant. Quam ob rem indignati Tartari, arcem obsederunt. Sed frustrà consumptis diebus aliquot, cum obsessi ad longiorem etiam obsidionẽ perferendam non imparati esse uiderentur, irrito cœpto inde similes fugiẽtibus abierũt, diuino, ut postea compertum est, ostento perterriti: quod fuit huiusmodi. Ceslaus unus de comitib. Iuonis episcopi Cracouiensis Romæ diui Dominici uitę institutũ professus, præerat conuentui Vuratislauiensi apud diui Adalberti. Et ad primũ tumultũ cum cęteris sodalibus in arcem confugerat. Eo igitur iugibus precibus & lachrymis Dei misericordiã, & præsentis periculi depulsionem implorante, ecce columna ignea cęlitùs apparuit, & statiua Tartarorũ, omneq; territoriũ ingenti atq; terribili fulgore collustrauit. Hoc miraculo barbari perterrefacti, nihil cunctati, obsidionẽ soluerunt: & Legniciã, ubi Henricũ ducem cum magnis copijs & auxilijs esse cognouerant, contenderunt, auctis uiribus suorũ aduentu, quos in Lencicensem et Cuiauiensem tractũ excursionẽ fecisse superius memorauimus.

Silesia à Tartaris uastata.

Vuratislauia incensa.

Tartari ab arce Vuratislauiensi refugerunt.

Miraculum.

Vitouiense monasterium direptũ.

Buscense monasterium.

A quibus etiam Vitouiense monasteriũ in tractu Siradiensi direptũ, & monachę omnes, pręter tres quę in syluam profugerant, interfectæ sunt. Vnde postea quę superfuere Busco eũ locũ cõmutarunt, & monachi eiusdẽ sectæ locũ illũ incolere cœperunt. At Henricus aduentu hostiũ cognito, obuiam eis progredit̃, ꝓcurato sacris mysterijs exercitu, eo quidẽ animo, ut aut uinceret, aut fortiter ꝓ aris atq; focis, aut pro populo suo dimicans occũberet, nõ modò non deterrente, sed etiam atq; etiam hortante matre Heduigi, quę futuri pręscia, tñ diuinę uolũtati repugnare nefas esse ducebat. Quinq; aũt agminib. exercitus eius cõstabat. In primo erãt cruce signati ex uarijs gẽtib. summi põtificis autoritate et cohortatione post cladẽ superioris anni collecti: cũ quib. ordinati erãt fossores ex metallis Goltibergensib. Cui agmini prĕerat Boleslaus Dipoldi Marchionis Morauiæ filius. In secũdo erãt maiores Poloni et Cracouienses nõnulli, quos ꝗdẽ ducebat Sulislaus Vulodimiri

Hẽrici exercitus.

miri palatini Cracouiensis frater. In tertio erat Miezislaus dux Ratiboriensis & Oppoliensis cum suis copijs. Quartũ tenebat Pompo Magister Prussiæ, cum suis Cruciferis. In extremo erat ipse Henricus, cum flore militię Silesicæ & Polonicæ & mercenarijs externis. Totidem Tartari fecerunt. Est sub Legnicia planicies spaciosa ad Nyslam amnem, quæ bonus campus dicitur. In ea igit̃ concurrunt acies, primiq; cruce signati (nam id ab Henrico impetrarant) pugnã ineunt, et primos barbarorũ pręcursores facile fundũt. Verũ illis siue pulsis, siue de industria cedentib. (etenim fugiendo pugnare genti maximè usitatũ est) primum illud agmẽ cruce signatorum, ꝓductũ longius à suis, & à multitudine barbarorũ circundatũ, denso imbre sagittarũ obruit̃, ita ut pauci inde euaderent: magna siquidem ex parte nudi erãt. Tametsi ne loricę quidem, aut thoraces, aut galeę satis uim Tartaricarũ sagittarũ sustinent. Ibi & Boleslaus dux inter primos pugnans cecidit. Succedit alterũ agmẽ ex duobus iunctũ, cui dux Oppolięsis et Sulislaus pręerãt. Atq; id facto impetu in hostes in cęde primorum exultantes, magnã stragẽ edidit, cum balistarij contra sagittarios eorũ constitissent. Quod animaduertentes Tartari, duo item agmina suis laborantib. succursura submittũt. Neq; tamen segnius nostri pugnam cient, donec quispiam de exercitu Tartarorũ eques ab latere nostris ex improuiso apparens, Polonica lingua, ut fugerent identidem uociferatus, eos cõturbauit, & in fugã cõuertit, orto fugę initio à Miezislao Oppoliensi, qui uocem illam amici esse, saluti suorum cõsulentis, quasi iam reliqua agmina à barbaris deleta essent, credidit. Ibi Henricus nihil suorũ strage fugaq; deterritus, extremo agmine cũ Cruciferis cõiuncto fugiẽtes insequentiũ Tartarorũ impetũ excipit: instauratoq; pręlio, Tartaros uicissim premit. Succurrit & Battus, siue Petasius, uehementer debilitatis. Certat̃ utrinque totis uirib. ꝓ uictoria: exæquataq; rursus aliquandiu pugna, tandem Henrici res uirtute militum, meliore loco esse cœperãt. Ibi Tartari fugam neutiquam simulatam capessunt. Instãt nostri fugientib. Erat in extremo illo agmine inter alia signa uexillum insigne, cuius pictura X gręci elementi figurã præ se ferebat: in cuspide uerò imago erat tetra nigraq; capitis humani barbati. Id igitur uexillum cum signifer uehementius quateret, fumum atq; nebulam densissimam & fœtidissimam exhalabat. Ea nebula nõ modò aspectũ barbarorũ nostris adimebat, uerùm etiam odore teterrimo eos enecabat: totũq; adeò exercitũ nostrorũ nouitate & miraculo rei stupefactũ perturbauit. Incantationib. id quibusdã Tartari effecerãt. Quib. iuxtà ac ariolationib. atq; diuinationib. cæteris cũ alias, tum in bello plurimũ utunt̃: Ex humanis etiam extis de futuris euentib. coniectare soliti. Tunc uerò barbari ubi nostros trepidare senserũt, cohortati sese inuicẽ, impressionẽ in eos faciũt: perturbatisq; ordinib. magnã cędẽ faciũt: in qua Pompo Magister Cruciferorũ cum fortissimis quibusq; suorum occubuit. Diffugiunt cæteri ex acie, præter eos qui circum ducem erant. Nam is turpe ratus fugere, nõ inultus mori uolebat. Ad extremum tamen, cum aliquã diu fortiter pugnans hostiũ uim sustinuisset, persuaderi sibi passus est, ut se meliorib. rebus seruaret: perruptisq; hostilib. cuneis, quatuor tm̃ comitib.

Prælium cũ Tartaris apud Legniciam.

Tartari fugiendo pugnant.

Sagittæ Tartarorum penetrant loricas & thoraces atq; galeas.

Stratagema Tartarorum.

Silesiorum et Polonorum fuga.

Tartari uincunt Polonos magicæ artis præsidio.

Tartari magica arte multum utũtur.

Pompo magister Cruciferorũ Prussiensium occisus.

Henrici fuga & cædes.

nempe Sulislao, de quo superius, Clemente palatino Glogouiensi, Cōrado Cōradi, & Ioanne Iuani filijs, nobilib. & fortissimis uiris, iam periculū euasurus esse uidebatur, cum subitò fortuna conatū eius destituit. Equus enim cui insidebat, multis uulneribus in prælio acceptis, debilitatus concidit. Et quanquam Ioannes alium ipsi, à cubiculario eius petitum, subministrarat, tamen dum insequentes & obuios barbaros ferro summouet, & in prementem se maximè Tartarum sublato brachio gladium uibrat, ab alio quodam hasta sub ascella ictus, moribundus de equo defluxit. Ibi barbari inconditū clamorem attollunt, deductumq́ꝫ per manus Henricum ad alterum balistę iactum, capite plectunt, & cadauer nudum detractis armis & uestimentis relinquunt. Tres quoqꝫ illi, qui eum fugientem comitati sunt, pugnantes cecidere. Nam Ioannes imposito in alium equum duce, ferro per medios hostes uiam sibi atqꝫ duci patefaciēs, saucius cum duobus ministris uix euasit.

Poloni Ioannis fortitudo.

Quem cum nouem Tartari pertinacius ad unum miliarium persequerentur, nactus Lusmannium quendam, & ipsum cum duobus fugientem, conuersus, & eius ope fretus, octo de persequentibus se Tartaris peremit, nonum captiuum abduxit.

Stragis magnitudo.

Tantus autem eo prælio interfectorum Christianorum numerus fuit, ut singulis singulæ auriculæ à Tartaris præcisę, nouē ingentes saccos explerent. Inter quos inprimis clari Poloni fuere, Stephanus Virbenius cum Andrea filio, Clemens Pelcinicius Andreę filius, Thomas Piotricouicius, & Petrus Kuza. Henrici caput hastæ infixum Tartari ad

Legnicia arx defensa.

arcem Legniciensem (nam oppidum nostri iam antè cremarant) accedētes prętulerunt, deditionemq́ꝫ eos qui in pręsidio cum liberis Henrici erant, poscebant. Quam cum negarent illi, uastatis per circumitum uillis atqꝫ pagis, recesserūt ad Othmuchouum: ubi cum quindecim diebus statiua habuissēt,

Tartari Morauiā infestarunt.

Ratiboriensem oram repetita excursione uastarunt: ibiq́ꝫ octo dies commorati, in Morauiam inuadūt. Quam cum nemine prohibente & Venceslao rege in Boemia delitescente, amplius uno mense usqꝫ ad Austrię & Boemię fines crudeliter diu exauissent, in Vngariam superatis montibus atqꝫ syluis peruenerunt.

Henrici cadauer inuentum.

At Henrici corpus post discessionem Tartarorum, inter cadauera, sex digitorum in læuo pede argumento, Anna uxore indicante inuentum: cum alijs nonnullis nobilioribus Vuratislauiam deductum, & in sancti Iacobi, quod monasteriū Franciscanis ipse inchoauerat, Anna uerò uxor postea cōsummauit, honorificè sepultum est. Cęterùm Heduigis mater, quę

Heduigis constantia.

monasterij Trebniciensis munitioni diffisa, Crosnam unà cum grege monacharum & Anna nuru, sub aduentum barbarorū se receperat, nihil nuncio cladis & interfecti filij commota est. Quin monachas & nurum lamentantes & pectora plangentes comiter consolata, minimè deiecto uultu gratias egit Deo, quòd eius munere talem filium peperisset, cuius ipsa uiuentis pietatem summam in se experta semper esset, quiq́ꝫ ad extremum pro religione & populo suo uitā alacer proiecisset.

Omen infaustum.

Fertē autē cum Henricus exercitū Legnicia cōtra Tartaros educeret, saxū grāde è culmine templi uirgini Christi matri dicati ante pedes eius decidisse, ita ut parū abfuerit quin eū extinguerēt. Quæ res infausti ominis uulgo iudicata est. Henrico Pio cęso, Boleslao

Pudico

Pudico nusquã cõparēte, oppidis, uicis, atq; pagis ad uastitatem redactis, nobilitas Cracouiensis & Sendomiriensis deteriora etiã timens, quòd sine principe et magistratib. esset, inito consilio, Boleslao Caluo Henrici Pij filio natu maximo principatum detulit. Atque is princeps factus, statim magistratus creauit: plerìq; enim tempestate illa Tartarica desiderati erãt, Clementemq; de Ruscia Sulislai filiũ, gente Gryphiũ, Cracouiensem palatinũ fecit. Quod cum accepisset Conradus dux Masouię, permolestè tulit, alienũ sibi Cazimiri principis filio, Lesci albi fratri in principatu pręlatũ esse. Itaque colloquiũ à Suentopelco Pomeranorũ duce petijt, fœdus cũ eo percussit, auxiliaq; ab eo cõtra Boleslaũ Caluum impetrauit. Nam ipse Suẽtopelcus negauit ad id bellum se posse proficisci, alijs curis & occupationib. distentum, de quibus paulo inferius memorabimus. Interim autem dũ Conradus in apparatu belli occupatus est, Tartari ex Vngaria per Scepusiensem tractũ excursione facta in Poloniã, Cracouiam inexpectati aduolarunt: direptaq; urbe, & maiore quàm prius cęde hominũ facta, cum ingenti pręda in Vngariã per Osuencimense territoriũ citi reuersi, atq; ibi tres annos commorati sunt. Conradus uerò dux omnibus ad bellũ ritè comparatis, ac citisq; Pomeranorum auxilijs, in Sendomiriensem, ac deinde in Cracouiensem tractum duxit exercitum: & facilè munitiones omnes, opera Zegotę gẽte Toporij, eiusq; familiæ & clientiũ, dedentibus sese ultrò omnibus, in suã redegit potestatem. Cęterùm Clemens palatinus Cracouiensis, & alij qui cũ Boleslao Caluo sentiebant, cum impares essent conatibus Cõradi reprimendis, Scalensem arcem ualido præsidio tenuerunt. Nec eos Cõradus oppugnare tunc adortus est: sed Cracouiã ueniens, arcem muniuit: constitutisq; rebus, in Masouiã redijt. Aduenit mox Boleslaus Caluus cum exercitu suo, & Germanis mercede conductis, recuperaturus ereptum principatũ. Cum autem Cracouiensem arcem expugnare niteretũ, re cognita, superuenit iterũ Conradus cum maioribus copijs: cum quib. Boleslaus Caluus congredi nõ ausus, in Silesiam se recepit. At Conradus Scalam admouit exercitum. Nec mora, Clemẽs palatinus destitutũ se ope Boleslai cernẽs, petita impetrataq; à Conrado uenia, arcem ei dedidit. Potitus iam omni principatu Cõradus, cum belli sumptib. exhaustus esset, grauia mox uectigalia & exactiones nõ modò oppidanis & agrestibus, uerùm etiam equestri & sacerdotali ordini imposuit: ac ne ocio ad res nouandas inuitarentur, in reficiendis ueteribus, & extruendis nouis munitionib. acerbè uulgus exercere cœpit. Quæ post tantas clades atq; calamitates à Tartaris illatas, famemq; grauem, cum pergrauia & intolerabilia omnibus uiderentur, magnum odium Conrado cõflarunt. Redierat is fortè in Masouiã. Ibi proceres Cracouienses clàm de eijciendo ipso consilia ineunt: nonnullos cõscios, qui Boleslaum Pudicũ perquirerent, dimittunt. Atq; is de uoluntate & studio suorum certior factus, reditum parabat, ac de Vngaris auxiliarem manum cogebat. Porrò Conradus cum alienatos esse à se Cracouiensis & Sendomiriensis conuẽtus animos accepisset, ac de consilio reuocãdi Boleslai Pudici et eijciẽdi sui persensisset, properè accurrit cũ nõ contemnẽdo comitatu suorũ: dissimulatoq; cõsilio,

Boleslaus Caluus ad principatum uocatur.

Clemens de Ruscia palatinus Cracouiensis.

Tartari Poloniã populãtur, et Cracouiam diripiũt.

Conradus Masouiorum dux principatum inuadit.

Scala arx Conrado dedita.

Cõradus asperiori dominatu Cracouienses à se alienat.

Fames in Polonia.

Boleslaus Pudicus reuocatur.

Comitia Scarbimiriæ.

Cracouienses proceres & equites capti à Cõrado, et elapsi.

silio, comitia apud Scarbimiriam indixit. Ad quę cum frequentes proceres & equites conuenissent, capiuntur quidam ex eis nobiliores, qui contra Cõradum sentire uidebant, & in Masouiam uincti abducũtur. Cęterùm Clemens palatinus cautior, & aduentum Cõradi celerem, comitiaq; illa ęstate media præter morem indicta, suspecta habens, cum Sulcone & Theodoro fratrib. & alijs nonnullis ad Boleslaum Pudicũ, qui in Pienina arce in Vngariæ finib. ad eum diem latuerat, profugit. Nec sanè multo pòst prima die mensis Augusti, illi qui in Masouiam abducti erãt, fractis compedibus, intempesta nocte cum euasissent, omnem suorum multitudinem palàm cõtra Conradum concitabant. Eorum reditu cognito, Clemens palatinus confestim aduolat: & facta manu coniunctisq; uiribus, Cracouiam in potestatem suam redigunt, eiecto Cõradi pręsidio. Subsequitur Boleslaus Pudicus cũ uxore. Cui uenienti ingens multitudo hominum omnis ordinis, ętatis, atq; sexus exultans atq; gratulabunda obuiam sese effudit. Et mox proceres auctore ac principe Prendota episcopo Cracouiensi, gente Odrouãso, cognomento Bialassouio, qui nuper Vislao Coscelecio defuncto successerat, nouũ iusiurandũ principi dicunt. Quo cõsensu permoti, qui arces & munitiones pro Conrado tenebant, Boleslao eas reddiderunt. Factus autem certior Cõradus de defectione minorum Polonorũ, ac de reditu Boleslai Pudici, magnis itinerib. Cracouiam accurrit: cumq; uideret Boleslaum Cracouiensis arcis munitione (neq; enim spacium cogẽdi exercitus habuit) sese cum pręsidio cõtinere, obsidere eum cępit: et q longius ductã iri obsidionẽ, neq; satis uiriũ se ad bellũ in hostico gerendũ habere sentiebat, templis D. Andreę & D. Georgij, q̃d ex aduerso arcis in eodem colle sitũ est, sed tunc extra munitionẽ arcis erat, castellorũ loco uallis atq; fossis cõmunitis, cõmendataq; cura exercitus et obsidionis Boguthę equiti Cracouiẽsi, qui cũ ipso sentiebat, in Masouiã, ut mox maiores copias adduceret, recessit. Nec mora Bogutha mutata fide, de templis præsidia deduxit, obsidionemq; soluit. At Cõradus conscripto maiore exercitu, accitis etiã in auxiliũ Præmislo Posnaniensi, & Miezislao Oppoliensi ducib. Lituanisq; itẽ & Iazygib. siue Iasuingis barbaris, tractũ Sendomiriensem populabundus ingredit. Ac de Lituanis quidem, qui nam sint, superius memorauimus. Iazyges uerò siue Iasuingi eiusdem cum Lituanis linguę, ut uolunt nõnulli, eorũdemq; morũ & religionũ fuere, & ad Austrũ finitimas Poloniæ syluas incoluere. Quę regio à nostris Polesse siue Podlesse, quasi subsyluana uocatur: alij Podlasse, quasi Lachis, hoc est, Polonis finitimã dici uolũt, cuius caput est Drohicinũ oppidũ. Gẽs bellicosa admodũ cõtẽptrixq; mortis. uerũ pugnãdi cupiditate et pertinacia ad paucos redacta, ac deinde deleta est à nostris. quẽadmodũ inferius exponemus. Fuerũt etiã Dacis et Pãnonib. finitimi Iazyges Metanastę. Nescio an ijdẽ cũ his: et an illinc huc, an uerò hinc illud aliquãdo cõmigrarint. Hos igit populos Cõradus dux tunc cõtra Boleslaũ exciuit. Nec Boleslaus cõmittẽdũ sibi esse existimauit, quin sua defẽderet. Itaq; magna celeritate quãtũ potest exercitũ cõparauit, in q̃ erãt et Vngari: et ad Suchodolũ pagũ Cõrado occurrẽs, quãuis esset uirib. longè inferior, tñ pugnãdi copiã fecit. Et

Boleslai Pudici reditus.

Prendota episcopus Cracouiensis.

Boleslaus Pudicus principatum recuperat.

Cracouiẽsis arcis obsidio.

Boguthæ defectio.

Conradus bellum infert Boleslao.

Iazyges siue Iasuingi quinam fuerint.

Polesse seu Podlesse, siue Podlasse.

Drohicinum.

Iazyges Metanastæ.

Prælium apud Suchodolum.

fauit

fauit sanè iustiori causæ Deus, hominumq́ preces pro Boleslao passim supplicantium exaudiuit. Commisso enim prælio, numerosus ille Conradi exercitus cum ducibus suis à Boleslao fusus, & in fugam actus est. Victorq́ uictoria moderatè usus, neq́ fugientes longius persecutus est, & saucios benignè recreauit, & captiuos dimisit. Cuius quidem moderationis fructum mox consecutus est. Etenim statim reliqui de nobilitate Sendomiriensi, qui Conradi partes ad eam diem pertinacius tutati erãt, unà cum munitionibus quas obtinebant, in potestatem Boleslai uenère. Conradus uerò, qui Prendotæ episcopo Cracouiensi extrema quęq́ dudum comminatus erat, quòd ipso authore eiectum se esse non ignorabat, turpiter uictus, in Masouiam se cum Cazimiro filio, cæteris domos suas dilapsis, recepit. Boleslaus recuperatis omnibusquę absens amiserat, Cracouiam reuertens, ingenti omnium gratulatione exceptus est. Nec in maiore Polonia post Tartaricum bellum quietæ res fuere. Nam post interfectum Henricum Pium à Tartaris, cum Boleslaus Caluus filius eius natu maximus dominatũ suscepisset, grauis nobilitati & cæteræ multitudini esse cœpit, atque externos indigenis, Teuthonas Polonis, & quidem infimos optimatibus pręferebat: in hos perparcus & restrictus, in illos munificus & liberalis, ita ut honores quoque & magistratus eis mandaret: & quòd sine modo familiaritate eorum delectaretur, in consilium quoq́ eos adhibebat. Malè hæc res Polonorum proceres habebat. Itaque questi inter se de fastu ducis, & contemptione sui, celeriter contra eum, authoribus Bogumilo palatino Posnaniensi, Cecundo Gnesnẽsi, Thoma Posnaniẽsi Castellanis, & Domaratho iudice, cõspirarũt: & cõuentu apud Posnaniã facto, Pręmislũ & Boleslaũ Vuladislai Sputatoris filios bonæ indolis iuuenes, accient: abdicatoq́ Boleslao Caluo, duces eos sibi cõstituunt. Cõmorabant autem ij in arce Vscensi, quam de patrimonio solam habebant reliquam. Naclum enim Suentopelcus auus maternus eis per fraudem ademerat. Venientibus ijs traduntur arces & munitiones, una excepta, cui Præmentæ nomen. Cuius præfectus in fide Boleslai Calui perstabat. Quam tamen haud ita multo pòst nobilitas expugnauit. Tulit eam iniuriam & contumeliam non iniquissimo animo Boleslaus Caluus, suadente auia Heduigi, quæ & antea maritum, & posterius filium ab eo dominatu frustra auocauerat, & tunc nepoti, ne iniustè iustis hæredibus olim ereptum retineret, aut repeteret, persuasit. Quin is posteriori tempore affinitatem etiam cum Præmislo contraxit, collocata ei in matrimonio sorore sua Elizabetha una de quinq́. Verùm id post mortẽ Heduigis actum est. Vix enim uno anno ea postea uixit. Nam altero post maritum obijt, qui fuit à Christo nato 1243 septimo Idus Octobris. Corpus eius, quod croceum dum uixit, propter rationem uictus duram atque tenuem, assiduaque ieiunia, fuerat, post mortem insolito splendore, coruscasse fertur, Deo perhibente testimonium sanctimoniæ & pietati eius. Quanquam tertio demum & uicesimo anno pòst, à Clemente pontifice maximo in numerum sanctorum, examinato bene ac diligenter negocio, relata est. Sepulta est autem Trebniciæ. Cruciferi quoque Teuthones eodem

Boleslai uictoria & moderatio.

Conradi fuga.

Boleslaus Caluus propter propẽsiõnem in externos exosus suis.

Maiorũ Polonorum defectio à Boleslao Caluo.

Bogumilus pal. Posnan.

Vuladislai Sputatoris filij.

Naclum à Suentopelco interuersum.

Præmẽta arx expugnata.

Boleslaus Caluus æquo animo tulit se eiectũ è maiore Polonia.

Heduigis sanctæ mors.

1243 ann.

Heduigis in diuos relata.

Suentopelci bellũ cõtra Cruciferos Prußienses.

tempore, hoc est post Tartaricã illam inundationem, cum Pomponi apud Legniciam interfecto Henricum de Vida magistrum suffecissent, nõ modò Prussiam bello quæsitam, sed etiam ea quæ initiò à Conrado duce acceperant, penè amiserunt Suentopelci fraude, & mox aperto bello. Nam cum ij inuitati à Cõrado contra Prussos cum barbaris bellum uaria fortuna gessissent, nunc uictores, nunc uicti, & arces atq; oppida quædam ipsi condidissent, quædã de hostibus cepissent, atq; ex his nõnulla rursus amisissent, & quodã tẽpore ui barbarorũ magna strage uicti cæsiq;, in arctũ redacti essent, ad extremũ tamẽ multis Germanię principibus opẽ ferentib. magna ex parte Prussos debellatos domuerũt, & ad recipiendã religionem Christianam adegerunt. His eorum successibus inuidens Suentopelcus, simul autem sibi ac dominatui suo metuens, Prussos clàm partim ad bellum, partim ad defectionem atq; rebellionem sollicitauit: & quo magis eos sibi obnoxios, & Cruciferis infestos & irreconciliabiles hostes redderet, persuasit ijs qui Christiani iam facti erãt, ut religionem Christianam, quam inuiti susceperant, rursus abijcerent: Germanosq; & Polonos omnes, qui uel negociabãtur apud ipsos, uel etiam domicilia in Prussia fixerant, constituta certa die trucidarent. Quæ cum illi impigrè peregissent, munitionesq; omnes, præter Balgam & Elbingam, interfectis ubiq; præfectis & pręsidijs, in potestatem suam redigissent, Suentopelcum belli ducem creant, eiq; parituros se esse recipiunt. Accepit lubens delatum imperiũ Suentopelcus, cõfestimq; obsessis terrestribus iuxta ac fluuialibus, quicunq; Crucifericarum essent partiũ, siue in Prussiam proficiscerent, siue inde fugerent, excipiebat & necabat: coactisq; celeriter Prussorum atq; Pomeranorũ suorum copijs, Culmẽsem tractũ omnẽ ferro & igni uastauit, ubi ad quatuor millia hominum partim occidit, partim captiua abduxit. Nec integrum quicquam in eo tractu, præter Toruniam, Culmam, siue Chelmam, & Razinum arces, quibus potiri non potuit, reliquit. Neq; eum authoritas Guilelmi episcopi Mutinensis, legati apostolici, ab incœpto deterruit. Qui quidem legatus Prussiã tũc in diœceses & episcopas, nẽpe Varmiẽsem, Zãbiensem et Pomezaniensem distinxit, quẽadmodũ uult Dlugossus. tametsi nondũ eę regiones penitus à Cruciferis subactæ erãt. Fungebat̃ tunc apud Cruciferos magistratu, quem illi Marsalcũ uocãt, Ditrichus siue Theodoricus. Is igitur conuocato consilio, cõsultat quid facto opus sit. Inconsultum ac temerarium uidebatur, in prelij dimicationem cum Suentopelco uenire, cuius uires Prussis & Pomeranis coniunctis maiores erant, quàm ut à se tunc sustineri possent. Itaq; placuit omnibus, ut munitiones suas defenderent, & per omnem occasionem Suentopelci ditiones uicissim infestarent. Zartauicia arx erat in Pomerania, Cruciferorũ ditioni finitima arte & præsidio bene munita, ubi thesaurus erat Suentopelci. Eam igitur Ditrichus nocte quadam, quæ est ante pridie nonas Decembris, cum uigintiquatuor armatis, admotis scalis, custodibus partim interfectis, partim captis, intercepit thesaurum, in quo diuæ Barbaræ illius ne Antiochenæ, cuius celebre est nomen apud Christianos, an alterius cuiuspiã, incertum est, corpus erat, asportauit, arcemq; accito

Cruciferorũ res gestæ in Prußia. — *Prussorum defectio à religione et Cruciferis.* — *Balga & Elbinga munitiones retentæ à Cruciferis.* — *Suentopelcus à Prußis bello præficitur.* — *Razinum arx.* — *Prußiæ episcopæ.* — *Zartauicia arx à Cruciferis intercepta.*

& impo-

& imposito præsidio suo muniuit. Aduolat cum expedito agmine Suentopelcus, tentataq; nequicquam expugnatione, & parte copiarum ad obsidionem relicta, cũ reliquis in Cruciferorũ ditionem excursionẽ fecit. Occurrit ei Ditrichus cũ Cazimiro duce Cuiauię & Lencicię, Conradi filio, quẽ Ditrichus haud falso conijciens euenturũ, id quod euenit, in auxiliũ acciuerat. Conseruntur manus, uincitur & fugatur Suentopelcus. Neq; contenti uictores pręsenti uictoria, in Pomeraniam etiam inuadunt. Coniunxit se cum eis Præmislus dux maioris Poloniæ precibus Cruciferorum euocatus. Quam quidem expeditionem eo lubentius suscepit, ut suam quoque iniuriam in Suentopelco auo materno ulcisceretur. Nec satis habuerunt agros, uicos, atq; pagos populari, Vissegradum etiam urbem expugnarunt. Deinde motis ad Naclum castris, arcem per deditionem recipiunt, & Pręmislo reddunt. Quibus incommodis motus Suentopelcus, extremaq; metuens, pacem cum Cruciferis Guilelmi legati apostolici opera facit, datis obsidib. Mesciugo siue Mestuino filio, Veiado comite, & Vimaro Burgrabio, primarijs uiris. Captiui utrinq; dimissi ex pacto. Zartauiciam uero ut Suentopelco redderent Cruciferi, adduci nequiuere. Itaque minus diuturna pax ea fuit. Etenim Suentopelcus non multo pòst uiolato fœdere, uocatisq; in auxilium Prussis, Culmensem regionem ingressus, crudeliter eam uastauit. Non tulere Cruciferi eam uastationem, & cum prohibere non possent, reuertentem tamen hostem adoriri, & prædam excutere studebant. Sed erat inter eos dissensio. Ditrichus enim antiquus Marsalcus, cum suas uires impares hostilibus esse iudicaret, loci opportunitatem, quo hostem inuaderet, quærebat: uolebatq;, ut apud Reusinam paludem, quæ Prussis & Pomeranis transeũda erat, in extremos impetum facerent, cum primi in transeunda palude impediti essent: cui prudentiores facile assentiebanẽ. Improbabat hoc consilium nouus Marsalcus Berlinus, utpote ferocior & minus usu rerum peritus, quòd diceret, prædam sibi abactum ereptum'que iri, si extremum agmen inuaderent. Vicit huius sententia. Quare aperto campo ultra Ossam, reuertentes hostes consecuti, pugnam ineunt, non detrectante Suentopelco, qui paucitatem eorum contemnebat. Nec magno negocio superantur, & ad internecionem cæduntur, ita ut uix uiginti ex eo numero euaderent. Quin & alterum agmen in auxilium suis superueniens, facilè profligatur. Suentopelcus geminata uictoria lætus, cum ingenti præda domum reuersus est. Subornat deinde Remcam aduocatum & nonnullos alios oppidanos Culmenses magnis pollicitationibus illectos, ut obsides suos, qui in arce Culmensi asseruabantur, solutos sibi remittant. Sed prodito consilio, proditores in arcem intromissi non sunt. Obsides uerò noctu clàm Zartauiciam deportati sunt, quæ arx firmo tenebatur præsidio Cruciferorum. Animaduertens autem Suentopelcus dolos suos non procedere, subornat qui Culmense & Zartauicense oppida incenderent. Ipse uerò cum Prussis in Cuiauiam excursionem facit, eámque longè late'que ferro & incendijs depopulatur, iratus Cazimiro duci, quòd is cum Cruciferis contra se uenisset. Neque authoritate legati apostolici, ac ne

Cruciferorum uictoria.

Præmislus dux maioris Poloniæ.

Vissegradum captũ à Cruciferis.

Naclum ereptũ, & Præmislo redditum.

Pax inter Suentopelcum et Cruciferos.

Suẽtopelcus Culmensem oram iterum uastat.

Consilium senile & iuuenile.

Cruciferi uicti à Suentopelco.

Cuiauia uastatur.

interdicto

interdicto quidem ab instituto dimotus est. Quin iritatus magis, cũctę Poloniæ minari cœpit. Excitataq́ arce, quam Zantir appellauit, supra Vistulam in tractu Culmensi, seu uerius Pomesaniensi, quo loco post quadraginta ferè annos Marieburgũ à cruciferis cõditum est, nauigationes et commercia Polonorũ cum cruciferis ꝓhibebat, nauesq́ diripiebat. Quibus malis fracti Cruciferi, de pace cũ Suẽtopelco per Samboriũ fratrem eius agũt. Zartauiciã reddere promittũt. Verùm ille filium q̃q obsidem remtiti sibi poscebat. Facilè intelligebãt Cruciferi, quàm infirma & incerta ea pax futura erat, si filium Suentopelco remisissent. Itaq́ in Pannoniã superiorẽ, quæ iam Austria dicitur, eum relegarũt, & Friderico duci adseruandũ cõmendarunt. At Suentopelcus priore nõ cõtentus, alterã quoq́ arcem, cui Suece nomen est, in ripa Vistulæ citeriore ubi uorticosissimus amnis est, ędificat, frustra prohibentib. Cruciferis, & aliã arcem Puterborgũ ex aduerso ędificare orsis. Nam à cœpto postea destitère. Cęterùm auxilijs Friderici ducis Austrię, & aliorum quorundã Teuthonũ, et aduentu Cazimiri ducis Cuiauię, auctis copijs, in Pomeraniã excursionẽ faciunt: in qua nouẽ dies morati, reuertentes ingentẽ prædã abigebant, cum meos Suentopelcus accitis propere Prussis (nam ipse cum suis adoriri eos ausus nõ est) impetũ facit. Et auxiliares quidem qui cum præda antecedebant, hostiũ uim non sustinentes, fundunẽ, fuganturq́. Extremũ quoq́ agmen Cazimiri & Cruciferorũ perturbari iam à Suẽtopelco cœperat. Sed Martinus Crusuiciensis signifer cohortatione sua pugnã restituit. Cumq́ neutra pars referret pedem, pars Austriorũ è primo agmine retrò ad suos se recipiens, fortè fortuna in Pomeranos cum suis dimicãtes incidit, hostesq́ auersos adorta, cum anceps illis esset dimicatio, in fugam uertit. Adueniẽs aũt Opisso Abbas Messanensis ab Innocẽtio quarto põtifice max. Gregorij noni successore legatus, pacem inter Suentopelcũ, & Cazimirũ, et Cruciferos redintegrauit, exacto à Suentopelco iureiurando, quòd nihil deinceps cõmune cum Prussis habiturus esset. Quibus factis, ab interdicto Guilelmi prioris legati eum absoluit. Sed iam missis Cruciferis & Pomeranis ad Boleslaũ nostrum reuertamur. Cõradus dux Masouię pòst Suchodolensem cladem, de ulciscẽdo Boleslao Pudico sedulò cogitabat. Et cum imparem se eius uiribus uideret, Lituanos et Iazygas finitimos in eum cõcitauit. Qui rapidi torrentis in morem in Sendomiriensem oram sibi proximã tunc usq́ ad Vistulã inundarunt, & magnam pecudum, iumentorum atque hominum prędam è Lucouiensi & Sechouiensi territorio abigebant. Nec aberat Conradus cum suis, cæde & incendijs in obuia quæq́ sæuiens. Cogit & Boleslaus exercitum, quantũ angustia temporis patiebatur, querelis & lachrymis suorum fatigatus, & aduersus Conradum duxit, sua defensurus, & illatum bellum propulsaturus. Commissaq́ apud Iarossinũ pagum pugna, uincitur: et multis cæsis captisq́ fugit ex acie. Ingens inde trepidatio Sendomiriensem nobilitatem inuasit. Quocirca metu constricta & præsenti periculo, desperato Boleslai principis auxilio, Conrado sese dedidit. Et parci quidem tunc iussit Conradus cæteris omnibus. Solas episcopi Cracouiensis possessiones, quòd is

in Bole-

Zantir arx condita.

Suece arx condita.

Puterborgũ arx.

Pomerani uicti à Cruciferis.

Legatus pontificis Opisso Abbas.

Lituanorũ & Iazygum excursio in Poloniam.

Boleslaus Pudicus uictus fugatusq; à Conrado & barbaris.

Sendomiriẽsis nobilitas Conrado sese dedit.

Episcopi Cracouiensis possessiones uastatæ à Conrado.

in Boleslai fide permanebat, crudeliter diripuit, & incendit. Atq; ea calamitate Kelcense, Cunouiense, atq; Tarzecense, quod nunc Bozentinense dicitur, territoria in tractu Sendomiriensi tunc adflicta sunt. Nam Secechouiense barbari iã deuastarant. Hac iniuria cõmotus Prendota episcopus, Conradũ uelut inuasorem ecclesiasticorũ bonorum, incendiariũ, & sacrilegũ autoritate sua pontificia publicè anathemate atq; diris deuouit. Quam rem Fulco siue Pelca, Archiepiscopus Gnesnensis, cum uniuersa synodo ea de causa conuocata, comprobauit. Muniuit autem Conradus arces quasdam in Sendomiriensi tractu. Verùm eas non ita multo pòst Boleslaus, deiectis eius præsidijs, recepit, cum Conradus cursim in Masouiam, excursione Prussorum excitus discessisset. Barbari enim siue à Suentopelco incitati, siue sua sponte ob negatam mercedem nauatæ dudum in Polonia contra Boleslaum, ut uult Dlugossus, operæ indignati, siue adeò iusto Dei opt. max. iudicio mala in authorem conuertente, in Masouiam ipso absente excursionem fecerãt, ad Cechanouiam usq; oppidum progresi. Quanquam non impune illud eis cesit facinus. Nam à Cechonouia reuerti cum ingenti præda incipientibus ad tertium Idus Iulij Masouij Lencicienses q; equites iuxtà atque agrestes manu facta occurrerunt: & prælio inito, nongentis cæsis, captis ducentis, reliquos excussa prẹda in fugam præcipites egerunt. Exustum est autem Ploscum oppidum, habitatoribus uacuum, quòd ij sub aduentum hostium in arcem confugerant. Sed eáne, an anteriore quadã barbarorum excursione, non liquet. Nec diu moratus Conradus, repulsis barbaris, expeditionem aduersus Boleslaum renouauit unà cum Cazimiro filio, & Miezislao genero, duce Oppoliensi: & in Cracouiensem oram duxit exercitum. Continebat se Boleslaus in arce Cracouiensi, non ausus iterum prælio rem committere. Itaque eregione arcis Conradus castra metatus est, quo loco Rudaua amnis Vistulæ miscetur: eum'que locum fosis, aggeribus, castellisq; muniuit. Et quòd obsidio longior fore uidebatur, uno à Cracouia miliario supra Vistulã nouam arcem munit in eo colle, in quo monasterium Tinecense situm est. Aliam item apud Lelouiam oppidum, decimo à Cracouia miliario. Et hanc quidem Miezislao commendauit, illam uerò suo firmauit præsidio. His actis in Masouiam reuertit. Post cuius discessum Boleslaus Tinecensem arcem in suam redegit potestatem. Quo cognito, ij quoque qui in castris ad Cracouiam relicti erant, decessere, ueriti ne & ipsi expugnarentur. Et paucis diebus illis Miezislao mortuo, Lelouiensis quoque arx Boleslao dedita est. Ita paruo negocio omnes Conradi conatus, labores, atque sumptus in irritum tunc reciderunt. Nec ita multo pòst Conradus extremum uitæ clausit diem, relictis tribus filijs superstitibus, Boleslao, Cazimiro, & Zemouito, anno Christi nati 1247. Cum autem Boleslaus paucis diebus patrem secutus esset, Cazimirus non acquiescens in Lenciciensi & Cuiauiensi dominatu, quem ipsi uiuens pater attribuerat, Siradiam, Spicimirum, & Rospram arces inuasit, & fratrem cum uxore Gertrudi captum in uincula coniecit. Boleslaus uerò Pudicus à morte Conradi pacem nactus, collapsa et uastata

Conradus anathemate ictus.

Prussi Masouiam uexarunt.

Prussi profligati à Masouijs.

Ploscum incensum.

Conradi expeditio contra Boleslaum Pudicum.

Cracouia obsidetur.

Rudaua fl.

Tinecensis arx. Lelouia.

Tinecensis & Lelouiensis arces recuperatæ.

Miezislaus Oppoliensis obijt.

Conradus Masouiorũ dux obijt. 1247. ann.

Boleslaus Conradi filius mortuus.

Boleslai Pudici studium.

bello instaurare, deprauataq; corrigere instituit, magnam'que mansuetudinis & probitatis laudem etiam apud exteros adeptus est. Qui status rerum huius oræ hoc fuit admirabilior, quòd non modò cætera Polonia, uerùm tota penè Europa bellis tunc ardebat. Ac in Vngaria quidem Bela rex posteaquam Tartari excesserunt, nihil antiquius habuit, quàm recollectis afflicti regni uiribus, Fridericum Austriorum ducem ulcisci, propterea quòd is sibi sub tempestate illa Tartarica tria territoria, & argenti auri'que permultum, uiolento pacto extorsisset, Vngariam'que nihilo mitior Tartaris populatus esset. Commissoq; prælio Fridericus occisus est. In Boemia uerò Præmislus Venceslaum patrem regno spoliauit. Sed mox captus ab eo, ac dimissus, in Morauiam illo iubente concessit. Porrò Fridericus Imperator Italiam infestabat, factiones'que Guelforum & Gibellinorum, sumpto à Pisis initio, in singulis ferè urbibus tunc excitatę, diu postea ipsam exercuerunt & afflixerunt. Cum'que Innocentius pontifex Fridericum à cœpto reuocare non posset, coacto Lugduni concilio, imperium ei diris deuoto abrogauit: Germanos'que principes concitauit, ut Henricum Lantgrauium Turingiæ, diuæ Elizabethæ filium, successorem ei absenti crearent, quamuis ipse Fridericus, post Henricum filium captum & mortuum, Conradum alterum filium successorem sibi destinasset, regem'que Romanorum appellasset. Cum autem Henricus apud Vlmam interfectus esset, Guilelmum Holandiæ comitem ijdem principes regem appellarunt. Nec multo pòst Fridericus quoq; profligato à pontificijs exercitu, & Entio filio capto, in Apulia perijt, anno Christi 1250. Sed mittamus externa. Nec in maiore Polonia & Silesia quietæ res tunc fuere. Belli uerò principium illud fuit in Silesia. Henricus Pius dux Silesiæ à Tartaris interfectus, ex Anna uxore Ottocari primi regis Boemorum filia, quatuor reliquit filios, Boleslaũ cognomento Caluum, Henricum, Conradum, & Vuladislaum. Ex his duo postremi & natu minimi ab Heduigi auia sacerdotio destinati, & in Italiam missi, literis nauabant operam: & Conrado quidem Bambergensis episcopa, Vuladislao uerò Salisburgensis Archiepiscopa promissa erat. Itaque reliqui duo fratres de Annæ matris & consilij sententia dominatum paternum in Silesia inter se partiti sunt, ita ut Boleslao, cui Caluo cognomen fuit, Vuratislauiensis, Henrico uerò Legniciensis tractus sorte obtingeret: & ne duo illi minores omnino exhæredes essent, Conradus quidem Henrico in Legniciensi, Vuladislaus uerò in Vuratislauiensi Boleslao cõsors accederet. Verùm paulo pòst Boleslaus cupiditate ductus, quòd Legniciensem portionem meliorem esse iudicaret, Conradumq; fratrem, qui in ea cõsors Henrico factus erat, iam hypodiaconum, portionem suam petiturum non esse existimaret, repudiato Vuratislauiensi dominatu, Legniciensem usurpauit, Henrico uerò Vuratislauiensem concessit. Atq; hic fomes postea ciuiliũ & paricidialium bellorũ inter ipsos fuit, quemadmodũ suo loco exponemus. Tũc aũt Boleslaus Caluus pœnitentia ductus, quòd maioris Polonię dominatũ à Præmislo & Boleslao Vuladislai Sputatoris filijs præripi sibi, suadente auia, passus esset, ad recuperãdum eum adspirare cœpit, arcemq;

Vngaria uexata ab Austrijs.

Fridericus Austriæ dux occisus.

Italiæ status. Guelfi & Gibellini.

Friderico abrogatum imperium in concilio.

Germaniæ motus.

Henricus Cæsar.

Conradus Cæsar.

Friderici Imperatoris mors.

Guilelmus Cæs.

Entius Friderici F. captus.

1250 ann.

Henrici Pij filij.

Silesiæ principatuum diuisio.

Dißidium inter fratres.

cemq́ nouam Copaniciam supra Odram in finibus ditionis Præmisli muniebat. Iam enim Premislus quoq; cum fratre dominatum partitus erat: & Casilisiensem quidem tractum à Prosnia amne ad Præmentũ arcem, & inde ad Vartam fluuium, & Mosinam arcem, & Sepnum paludem fratri concesserat, Posnaniensem uerò & Gnesnensem ipse obtinebat. Ad eam igitur munitionem prohibendam Præmislus & Boleslaus fratres copias cõparabant. Sed proceribus utriusq; partis interuenientibus, pax inter affines duces constituta est, his quidem legibus, ut Præmislus Boleslao Caluo Santocum, Medirezum, & Sbansinum, quam arcem non ita pridem condiderat, daret. Ille uerò nouam munitionem demoliret. Nec multo pòst Barnimus Cassubiorum & Slauorum dux, siue is Samborio, siue Boguslao, siue aliunde ortus fuit, Santocum sibi uendicare, & cum exercitu oppugnare adortus est. Et facilè quidem paucis arcem defendentibus expugnasset, ni properè ei Premislus succurrisset. Nec mora Boleslaus quoq; Caluus ad ferendã suis opem accurrit. Quorum amborum uires metuens Barnimus, ab obsidione recessit. Boleslaus autem ut Præmislo gratiam referret, Santocum ei reddidit. Sub idem tempus Cazimirus dux Lencicienfis atque Cuiauiensis, ut cum alterius iniuria, dominatum suum amplificaret, Landense territorium in tractu Calissiensi inuasit, monasterium'que eiusdem nominis, supra Vartam fluuium situm præsidio firmauit. Verùm id Boleslaus dux Calissiensis deiecto Cazimiri præsidio mox recepit: disiectisq; propugnaculis, monachis restituit. Porrò Cazimirus, qui aliena appetiuerat, non modicum suorum detrimentum tunc accepit. Suentopelcus enim quietis impatiens, uiolatis fœderibus, quę cum Cazimiro et Cruciferis icerat, cum subitò cum Prussis in Cruciferorum ditionem irrupisset, multosq; mortales apud Golubum incautos oppressisset, in Cuiauiam quoq; impetum fecit, quo luculentiore præda barbaros sibi deuinciret, suorumq́; inopiam releuaret. Angustiore enim annona Pomerani iuxtà atq; Cruciferi tunc utebantur. Itaq; magna clade Cuiauiam affecit: plurimisq; interfectis hominibus, absq; ullo sexus ac ętatis discrimine, incensis uillis atq; pagis, permagnã prędã asportauit. Quanquam ea pręda à Cruciferis excussa est, eam Suentopelcus reuertens ex itinere, munitionem, quam tunc illi eregione Christi borgi arcis muniebant, expugnare adortus, cõmissoq; pręlio superatus esset. Nihilo tamen magis conquieuit Suentopelcus, sed reparato exercitu mox ad Christiborgum redijt: cum'que præmissi ab eo pręcursores à decurrentibus ex arce Cruciferis reiecti, tumultuosius ad reliquum agmen se reciperent, exercitum omnem in fugam conuerterunt. In qua dum se mutuo præcipites in Vistulam impellunt, multi de exercitu Suentopelci periere. Freti autem hoc successu Cruciferi, uicissim Pomeraniam excursione facta, maiorem in modum uastauerunt. In Prussiam quoque ij, qui Balgæ & Elbingæ in præsidijs erant, populabundi excurrère. Sed cum præda onusti reuerterentur, in insidias à barbaris præparatas incidere. ubi cùm propter iniquitatem loci, & circumfusorum barbarorum multitudinem neque recipiendi se facultas, neque ex æquo pugnandi copia esset, hostibus sese, frustra dissuadentibus

Copanicia arx.

Poloniæ maioris diuisio.

Pax inter maiores Polonos & Silesios.

Sbansinum arx condita.

Barnimus Cassubiorum dux.

Santocum oppugnatum.

Santocum maiori Poloniæ adiunctum.

Landense monasterium captum, & receptum.

Suentopelcus Culmensem & Cuiauiam infestat.

Golubum.

Suentopelcus bis uictus à Cruciferis Prußiensibus.

Pomerania uastata à Cruciferis.

Cruciferi ad internecionem profligati à Prußis.

Magistro & Marsalco dedidere, & ad unum omnes trucidati sunt. Quã clade uehementer eorum uires attritę sunt: sed recreatæ non multo post Germanorum principum auxilijs, atque ita recreatæ, ut non modò reprimerẽt feroces & exultantes barbaros, uerùm etiam perdomarent magna ex parte, usque adeò, ut quinque conuentus, nimirum Pomezanus, Erminius siue Varmiensis, Pogezanus, Barthinus, & Nactaginus subacti, religionem Christianam reciperent. Suentopelcus quoq; cum iam senio confectus esset, his Cruciferorum successibus, & authoritate Iacobi Leodiensis Archidiaconi legati apostolici adductus, pacem cum eis fecit. Venerat autem tunc is legatus ab Innocentio pontifice maximo, cùm ad res Polonicas componendas, tum ut pontifici à Friderico Imperatore uehementer exagitato et afflicto aliquid subsidij corrogaret & corraderet. Itaque conuocata Vratislauiam episcoporum synodo, impetrauit, ut quinta pars redituum ecclesiasticorum ex tota Polonia in triennium ei decerneretur. Relaxauit autem tunc Polonis partem ieiunij eius, quod est solenne cunctis Christianis ante pascha. Nam cum id totis nouem hebdomadis ueteri summorum pontificum instituto uulgò seruarent, indulsit, ut esset deinceps hebdomadarum sex & dimidiæ. Per eadem tempora Silesia, Boleslao Caluo authore & incentore, ciuilibus bellis ardebat. Nam cum Conradus refutato sacerdotio à Boleslao fratre, præter spem eius, portionem Legnicíensis dominatus sibi destinatam, repeteret, Vuladislaus uerò Archiepiscopus factus, partem suam in Vuratislauiensi non peteret, Boleslaus ad Vuratislauiensem, quem prius contempserat, redire uelle cœpit. Negante Henrico, exercitum coegit, è Germania mercenarium militem acciuit. Vuratislauiensem Henrici fratris ditionem armis atque flammis infestauit. Neimarco oppido cum templo & hominib. incenso, Vuratislauiã contendit. Nouis tunc mœnibus Vuratislauia muniebat, & iure Teuthonico ciuitas instituebat. Et tamen trimestrem Boleslai obsidionẽ sustinuit, obsidentesq; crebris eruptionibus exagitatos, re infecta discedere coegit, cum Henricus impar fraternis uiribus ad prælij dimicationem prodire non esset ausus. Redijt mox Boleslaus cum maioribus copijs, & frustra tentata iterum Vuratislauiæ expugnatione, uastatis longè lateque agris atque pagis, cum munitiones Henrici præsidijs tenerentur ac defenderentur, reduxit exercitum tristior, quòd duabus expeditionibus sumptuosis, nullum tantis sumptibus dignum operæ precium fecisset. Sed tamen tertiam deinde adiecit. Et cum ne ea quidem ex ipsius animi sententia cessisset, nec haberet unde stipendia debita mercenarijs militibus dissolueret, infestare ĩj latrocinijs ditionem eius cœpere: inde odisse eum iam sui ac deserere. Qua re adactus, supellectilem omnem suam in stipendia militum distraxit: & cum ne ita quidẽ eis satisfaceret, arces eis quasdam & possessiones hypothecę nomine habẽdas dedit. Denique Lubussẽse territoriũ, Brandẽburgensib. Marchionib. Ioanni & Ottoni oppignerauit. Atq; ex eo tempore, id in Saxonum potestatẽ uenit. Cum aũt Boleslaus inops egensq; & suis exosus, nec satis compos mẽtis oberraret, ab Hẽrici militib. exceptus, et Vuratislauiã

Prussorum cõuentus siue regiones à Cruciferis subactæ & Christianæ factæ.

Pax inter Pomeranos & Cruciferos.

Legatus pontificius Iacobus Leodiensis Archidiaconus.

Synodus Vuradislauiæ.

Subsidium pontifici ab episcopis Poloniæ decretum.

Ieiunij quadragesimalis moderatio.

Silesici motus et bellum inter fratres.

Neimarcum.

Vuratislauia munita, & iure Teuthonico dotata.

Boleslaus exosus suis ob iniurias, & mente captus.

Lubussense territoriũ Marchionibus oppigneratũ.

Boleslaus captus fratre & dimissus.

adductus fratris benignitate & misericordia statim dimissus est. Nec illa tamen lenitate & mansuetudine fraterna, cupiditas & feritas Boleslai uicta est. Quin is Legniciam reuersus, noua aduersus fratres consilia cum animo suo & cum externis militib. (cum suos à se alieniores esse animaduerteret) agitabat. Neq; Conrado portionem ipsius, quemadmodum receperat nuper Vuratislauiæ, reddebat: & cum pecunia indigeret, Zithauiam & Gerliciam oppida suis quibusdam hominibus oppigneraüit. Hinconem Mirsonis Castellani Crosnensis filium, quòd magnas pater eius facultates habebat, ut pecunia multaret, cepit. Quibus rebus magis etiam alienatis ab ipso animis omnium, Crosnense territorium & arx cum alijs finitimis ad Cõradum ab eo defecit. Sed cum is comparari sibi à Boleslao fratre insidias comperisset, neq; satis uirium ad resistendum ei se habere, ac in Henrico quoq; parum spei sibi reliquum esse cerneret, ad Præmislum Posnaniensem et Calissiensem supplex confugit. Quem benignè accepit Pręmislus, & bene sperare iusso, sororem suam Salomeam ipsi despondit: & nuptijs Posnaniæ celebratis, Thomam Castellanum Posnaniensem, & Thomislaum pincernam cum filio, gente Nalencios, quos in uincula quasi contra se conspirassent, coniecerat, Archiepiscopo Gnesnensi, episcopo Posnaniensi, & alijs proceribus, qui ad nuptias conuenerant, rogantibus, dimisit. Re uera autem illi ea re animum Præmisli offendisse existimabantur, quòd factum eius improbabant, cum is absq; consilij sententia Gnesnensem tractum Boleslao fratri pro Calissiensi adempto dedisset. Post nuptias autem illas, Præmislus mox ad Henricum & Boleslaum legationem misit, postulans ut ij Conrado fratri iustam partem patrimonij concederent. At Henricus quidem negauit à se repetendam esse Conradi portionem, sed à Boleslao, et cum eo acturum se ea de re pollicitus est. Boleslaus uerò durius respondit: Conradum sacris initiatum, iure omni patrimonij repetendi excidisse. Quocirca Pręmislus cum exercitu suo fratrisq; Boleslai, Legniciensem tractum ingreditur, Conradum secum ducens, & magna celeritate arcem Bythomiã siue in ueteribus ruinis, siue alio quodam opportuno loco supra Odram nõ procul à Glogouia excitauit: & turribus, aggeribus, fossisq; muniuit, turmasq; aliquot & cohortes Conrado attribuit, cum quib. ille finitimas oras Boleslao Caluo subiectas tamdiu uexaret, quoad ius suum ab ipso consequeretur. Et paucis quidem diebus debellatũ erat, si ad extremũ fortuna Conradi cœptis respõdisset. Nã Boleslaus Caluus dum incautius fortè aduersariorũ copias & nouam munitionem speculatur, comprehensus ab aduersarijs in statione excubias agentib. et in custodia à Conrado habitus, ad quãuis iniquas cõditiones adduci potuit, nisi corruptis custodib. euasisset. Dumaũt Pręmislus cũ fratre Boleslao Silesico bello occupatus abest, Barnimus Cassubiorũ et inferioris Pomeranię dux arcẽ Drenũ quã Germani Dresnã uocãt, noctu sopitis custodib. intercepit. Sed eã Pręmislus post unũ mẽsẽ expugnatã recepit, hostesq; in pręsidio repertos captiuos abduxit. Sbãsinũ quoq; tũc à latrũculis è Lubusẽsi arce excurrẽtib. interceptũ, idẽ Pręmislus paruo negocio recuperauit. Nã cũ ij fortè in gregẽ quẽdã incidissẽt, eũq; abigere uellent,

Zithauia.
Gerlicia.
Crosnenses ad Cõradum defecere.
Salomea Conradi uxor.
Nalencij in uincula coniecti.
Conradus portionẽ patrimonij bello repetit.
Bythomia condita uel instaurata.
Boleslaus Caluus iterum captus et elapsus.
Drenũ siue Dresna arx intercepta à Cassubijs, & recuperata.
Sbãsinum interceptum & receptum.

uellent, pastor gregis direptionem deprecatus, præmij loco indicauit eis proximam arcem, Sbansinum ea erat, quæ à tribus tantum habitaretur, & à succedentibus sibi quotidie per uices uicinis rusticis custodiretur, facilè eos capere posse, si rusticano cultu quasi ad custodiam uenientes, ianitores fallerent. Itaque introgressi, ianitores constrinxerunt, & arce potiti sunt. Qua de re cum Præmislus nocte sequenti certior factus esset, postero die aulico tantum comitatu suo stipatus, cæteris sequi iussis, festinus ad Sbansinum accurrit: & ostentata specie obsidionis, ad deditionem adegit prædones illos, uitam tantum pactos. Redegit autem hic ipse Pręmislus tunc in suam potestatem Rudense, seu Velunense territorium. quod cum ad maiorem Poloniã pertineret, Miezislaus dux Oppoliensis & Ratiboriensis interceperat, quo tempore Henricus Barbatus maioris Polonię dominatum, pulso Vuladislao, Præmisli & Boleslai patre, inuasit. Ad quod recuperandum Præmislus huiusmodi occasione usus est. Miezislao sine liberis defuncto, Vuladislaus frater germanus legitimus hæres fuit. Is cum uxori Miezislai Iudithæ Conradi ducis Masouiorum filiæ dotem quingentarum marcarum argenti, & alterum tantum quod contra dotem uulgo, elegantiores uerò donationem propter nuptias uocant, de more atque iure exoluere deberet, nec haberet pecuniam, pactus est cum fratre & curatore eius Cazimiro, ut loco illius pecuniæ Rudense territorium ipsi daret, cuius possessionẽ non satis certam firmamq; sibi esse intelligebat. Traditioni certa dicta est dies. Quod cum rescisset Præmislus, anteuertens Cazimirum, arcem Rudensem (unde iam Vuladislaus præsidium deduxerat, relicto cum aliquot comitibus præfecto, qui eam Cazimiro traderet) occupauit. Quo cognito, nobilitas omnis ultrò in fidem & potestatem eius uenit. Nec multo pòst aduenere, qui à Cazimiro ad accipiendam possessionem missi erant: sed cum didicissent à Præmislo Rudam teneri, re infecta recessere. Neque Vuladislaus postea ea de re aduersus Præmislum quicquam tentauit. Pecuniam uerò Henrico duci Vuratislauiensium, qui Iudhtham posterius uxorem duxit, numerauit. Alio quoque incommodo idem Vuladislaus paulo antè affectus est à Brunone Olomucẽsi episcopo. Nam is inimicitias gerens cum Vuladislao, oppidum Ratiboriense armata manu aggressus, cum templis & monasterijs exussit. Ab arce, siue repulsus, siue tribus millibus marcarum à Vuladislao acceptis (nam & hoc fertur) placatus recessit.

Rudense seu Velunense territorium receptum à Præmislo.

Vuladislaus dux Oppoliensium.

Ratiboria incensa ab episcopo Olomucensi.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER NONVS.

AETERVM in minore Polonia cum pacatum iam principatũ Boleslaus Pudicus obtineret, anno Christi 1252 salis metalla apud Bochnã pagum, q̃d iam oppidum est, quinto à Gracouia milliario inuenta sũt. Vnde uberes principi reditus accessere. Kingę uerò siue Cunegũdis uxoris Boleslai pietati & sanctimoniæ beneficium id, non modò Polonis, uerũ etiam finitimis populis perutile acceptũ refert. Excinditur autem id etiam nunc altissimis & latè sub terra patentibus puteis, supernè egesta humo solidum, duritie lapidea, molesq́ ingentes trochleis, uel equorum, uel hominum opera circumactis extrahuntur, pleræq́ crystalli penè in modum pellucidę. Quin ex eo quoq́ columnæ miræ magnitudinis excisę specus cauos, & contignationes eorum, atq́ oppidum ipsum superædificatum uillasq́ sustentant. Aqua item è puteis illis hausta, in sal candidum excoquitur. Cum hoc metallo, simul alius quoque thesaurus ingens & incomparabilis extitit Cracouiæ. Nam diuus Stanislaus martyr Christi, & episcopus quondam Cracouiensis, satagente Boleslao principe, & episcopo Cracouiensi Prendota, ab Innocentio quarto põtifice maximo de amplissimi collegij sententia, re diligentissimè iterum atq́ iterũ examinata, in numerum sanctorum relatus est, centesimo demum & quinto ac septuagesimo anno post mortem, qui fuit post Christi natalem 1253. In qua re perficienda cum non minima difficultas esset, propter tantam temporũ intercapedinem & uetustatem, uno atq́ altero miraculo diuinitus edito, sublata est omnis dubitatio. Primùm enim Reginaldus Hostiensis episcopus, uir grauissimus & summa in collegio Cardinalium authoritate præditus, qui maximè huic negocio aduersabatur, subito grauissimoq́ morbo correptus, & aliquot dies noctesq́ afflictus, nocte quadam in lecto uigilans, uirum quendam augusta specie, cultu pontificali perquàm splendido sibi adstantem, nomenq́ suum & morbi illius causam edentem, cum uidisset audissetq́, impetrata uenia è uestigio sanitati restitutus est: eodem'que puncto temporis ad pontificem cunctis rei miraculo stupẽtibus profectus, uisum ei suum, ac tam subitam ualetudinis mutationem ordine enarrauit. Nempe Stanislaum episcopum sibi paulo antè apparuisse, & ab eo clementer obiurgatum se esse, quòd unus maximè ipsi aduersaretur, morbum'que suum subitò depulsum esse, cum de sententia decessurum se esse polliceret. Itaque orare atq́ hortari pontificem, ut sublata omni comperendinatione, sanctum episcopum in album martyrum adscribat. Quo euidenti miraculo permotus põtifex Innocentius, rem tãdiu cõperendinatã tandem ad sextũ Idus Septembris, Asisij in basilica diui Francisci memoriæ dicata solenni ceremonia peragere statuit. Qua die illucescente cũ ipsemet sacris operaretur,

1252 ann.

Salinæ Bochnenses.

D. Stanislaus martyr in diuorũ numerũ relatus.

1253 ann.

Miraculum.

Miraculum.

ecce in basilicam infertur adolescens nuper mortuus, caterua propinquorũ et amicorum magno eiulatu funus prosequente. Ibi põtifex humi postratus Deum orat, ut iuueni illo ad uitam reuocando sanctitatem sui martyris Stanislai luculentius declararet. Vix pauca elocutus erat, cum uiuus atq; sanus exurrexit qui erat mortuus, quasi de somno expergefactus. Sacris atq; ceremonijs omnibus rite peractis, ipse pontifex è superiore loco pro concione grauem & luculentum sermonem habuit de uita ac meritis Stanislai: eiusq; memoriæ diem anniuersarium ad octauum Idus Maij, quo die cęsus est, dicauit. Deinde anno sequenti Prendota episcopus Cracouiensis, sacri corporis eius reliquias solenni pompa de sepulchro leuauit, & hominum uenerationi exposuit. Interfuere uerò ei celebritati Archiepiscopus & episcopi Poloniæ quicunq; per ualetudinem potuere, itemq; Gerardus Russorum, & Vitus Lituanorum episcopi. Nam & hi ad religionem Christianam iam accedebant, & illi ad societatem ecclesiæ catholicæ sese adiunxerant, quod utrumq; mox plenius exponemus. Adsuere & cum Boleslao Pudico Præmislus Posnaniensium, Cazimirus Lenciciensium atq; Cuiauiensium, Zemouitus Mazouiorum, & Vuladislaus Oppoliensium duces, & Opisso iterum legatus apostolicus: præterea sacerdotum, abbatum, monachorum, nobilium, & promiscui uulgi non modò ex Polonia, sed etiam è Silesia, Morauia, Boemia, & Vngaria tanta multitudo, ut urbs non exigua eam non caperet, sed in campis ea sub diuo gregatim diuersari cogeretur. Præcessit autem anno uno celebritatem illam, ingens aquarum inundatio, in tota ferè Polonia, ex perpetuis imbribus, ab Aprili mense usq; ad uicesimam quintam Iulij delapsis, ita ut campi, agri, syluæq;, nauigabiles essent. In Masouia uerò præterea Lituani Visnensem oram uastarunt. Tertio deinde anno Lublinensem quoq; tractum depopulati sunt, & arcem ligneam etiam tunc incenderunt. Erat autem tunc Lituanorum dux Mendocus siue Mindacus, qui Cruciferorum armis debilitatus, & in angustum redactus, anno Christi 1252, religioni Christianæ initiari cum suis assensus est, & Samagittensem, Veisensem, Curouiensem: & Iazygum siue Polessensem tractum donaturum se esse Cruciferis promiserat, ut imminenti ab ipsis exitio sese eriperet. Quorum opera regium etiam nomen adeptus est à summo pontifice, & à Rigensi Archiepiscopo, atque Culmensi episcopo, solẽni ritu diademate cinctus. Verùm non multo pòst stabilitis rebus suis, neque Cruciferis promissa præstitit, & religionem abiecit, & ex finitimis Christianorum regionibus prædas agebat, ut tunc è Lublinensi, pòst ex alijs, quemadmodum suis locis exponemus. Fortè autem tunc aberat Boleslaus Pudicus, expeditione Morauica occupatus. cuius expeditionis hæc fuit causa. Post interfectum Austriæ ducem Fridericum, Præmislus, siue Ottocarus, Venceslai Lusci regis Boemorum frater, uel, ut quibusdam placet, filius, Austria potitus erat, ducta in matrimonium sorore Friderici Margarita iam anu, quæ prius cum Henrico Friderici Imperatoris filio, nupta erat, ac Styriam quoque idem Ottocarus sibi adiunxerat. quod eo facilius fuit factu, quod imperiũ in Germania tũc uacabat post mortẽ Friderici,

Conrado

Russorum episcopus catholicus. Lituanorum episcopus primus.

Legatus Apostolicus in Polonia Opisso iterum.

Inundatio.

Lituanorũ excursio in Masouiam & Poloniam. Lublinensis arx incensa.

Lituani religionem Christianam accipiunt, & abijciunt.

Mindacus Lituaniæ rex creatus.

Morauicũ bellũ.

Venceslaus Luscus rex Boem.

Austria & Styria in ditione Boemorum.

Conrado filio eius, & Guilelmo comite Holandiæ, qui de imperio certabant, intra breue spacium temporis extinctis. Huic igitur Ottocaro cum Bela rex Vngarorum bellum facere uellet, & uirium ad id nō satis haberet, Boleslaum generum Cracouiensium principem in auxilium euocauit. Nec ita multo antè, Venceslaus rex, post Miezislai Ratiboriensium & Oppoliensium ducis mortem, cum is nullos reliquisset liberos, Opauiam occuparat, & Nicolao filio suo notho tradiderat. Quocirca Boleslaus, ut in gratiam soceri manum Boemorum distineret, Opauiamq; Polonis rursus adiungeret, in Opauiensem oram, & in Morauiam cum exercitu ingressus, ferro & incendijs eam longè lateq; uastauit, magnamq; prædam abegit, nec tamen Opauia potitus est. Ne Bela quidem operæpreciĳ quicquam fecit. Quin à Morauis fusus fugatusq; esse fertur. Venceslaus Hagecus & superiora aliquanto aliter narrat, & huius belli & excursionis Polonicæ in Morauiam nullam prorsus facit mentionem. Nugatur autem de auxilijs à Venceslai rege missis Cracouiā cōtra Tartaros, ac de morte Boleslai principis, & q; principatus Poloniæ ad Vuladislaū, & mox eo defūcto ad Præmislū Vēceslai regis filios delatus, uerū à Præmislo repudiatus sit. Sed nos Hagecum animo suo indulgere sinamus. Hac igitur expeditione Morauica occupato Boleslao, liberior fuit excursio Lituanis in Poloniam. Venceslaus quidem rex per illud tempus mortuus apud Boemos, Præmislum filium siue fratrem, qui & ipse Ottocarus dictus est, successorem accepit, cum quo Bela pacem fecit. In Silesia uerò Conradus Henrici Pij filius ditiones fratrum ex arce Bythomiensi armis infestabat. quem quo expeditius adiuuaret Præmislus socer, dux maioris Poloniæ, cum Boleslao fratre, quem iniuria, quēadmodum superius commemorauimus, affectum, in carcerem etiam quasi insidiatorem coniecerat, in gratiam à Fulcone Archiepiscopo reductus est, ac denuò dominatum cum eo, conuentu apud Gezum acto, partitus, Gnesnam, Calissiā, Rudā seu Velunū, Pysdros, Srodā, Pninū, Biechouiā, Gezū, & Pobiediscos ei concessit, Posnaniam cum cæteris munitionibus ac territorijs ipse retinuit. His ita transactis, in Vuratislauiensem regionem duxit exercit, & omnem eam oram, quæ circa est Olesniciam, Syzouum Trebniciam & Cerequiciam oppida usq; ad Vidauam amnem, uno à Vuratislauia miliario, deinde & ultra Odram uadato flumine depopulatus est, propterea quòd Henricus dux Vuratislauiensis neq; ipse partem patrimonij Conrado reddebat, neq; ad repetendam eam à Boleslao fratre opem ei ferebat. Ad hæc, non soluebat Præmislo quinquaginta pondo siue marcas argenti, de quibus pro redemptione cuiusdam Germani captiui fide iusserat. Templis tamen & monasterijs, & possessionibus eorum atq; hominibus ecclesiasticis omnino manus abstinuere milites, edicto Præmisli. Erat tunc Vuratislauiæ Opisso legatus summi pontificis, existimabatq; contumeliā fieri sedi apostolicæ, quòd se præsente & penè inspectante Vuratislauiēsem oram Præmislus infestaret. Itaq; sacris ipsi & omnib. qui sub ditione eius erāt, interdixit. Sed mox postulante Præmislo intrerdictū illud abrogauit, ueritus ne ad summū pontificem deferret, q; intemperanter fines legationis

Bela rex Vngariæ Austrijs bellū infert.
Opauia à Boemis occupata.
Opauiēsis tractus uexatus à Polono.
Hageci nugæ.
Venceslaus rex Boem. mortuus.
Ottocarus regnat apud Boemos.
Præmislus cū fratre redit in gratiā.
Fulco archiepiscopus.
Poloniæ maioris noua diuisio.
Præmislus dux Silesiam infestat.
Præmisli religio.

transgressus esset. Pax deinde & concordia inter Silesios fratres, episcopi Vuratislauiensis & aliorum procerum interuentu componitur: & Glogouiensis dominatus Conrado à Boleslao Caluo, quãquam inuito, cõceditur: Cõradus obsides & captiuos dimittit. Alijs itẽ, qui prius ex pacto dimissi erant, æstimationes capitum remittit. Mendocus dux Lituanorum abiecta religione Christiana, quam simulatè ad tempus susceperat, infestior indies Christianis uicinis erat. Coactoq; è suis Lituanis, pariter atq; Prussis idem sentientibus, ualido exercitu, in quo triginta millia armatorum cẽsebantur, Masouiam omnem crudelissimè uastauit, pagos & oppida quàmplurima, et caput gentis Plocensem arcem defensoribus uacuam, incendit: & ingenti hominum, pecudum, & iumentorum præda domum remissa, in Cruciferorum ditionem eodem furore inuasit: & ea peragrata exustaq;, homines quidem captos immanitate barbarica trucidauit, cæteram uerò prædam permagnam abegit. Cruciferi non ausi obuiam prodire tantæ multitudini, munitionibus tunc sese continuere. Postea uerò anno Christi 1255. aduenientibus Ottocaro duce Boemorum, nec dum enim diadema regium susceperat, Marchionibus Brandeburgensi, & Morauiæ, duce Austriæ, Pragensi, Olomucensi, & Ermeliensi, (qui fortè Varmiensis fuit, quem etiamnũ Teuthones à ditione siue diœcesi Ermelandensem uocant) episcopis cum magnis copijs, magnaq; item multitudine crucis militiam professa, aucti uiribus & animis, uicissim Prussis bellum inferunt, & illis ad prælij dimicationem nusquam prodeuntibus, ferro & igni in obuia quæq; desæuiunt. Quibus malis adacti hi qui Samensem siue Sambiensem regionem incolebant, barbari, in potestatem Cruciferorum uenère, & religionem Christianam suscepère. Et ne facilè ij rursus deficerent, duas ibi arces Cruciferi cum socijs condidère, præsidijsq; firmauère. Quarum altera ad Preglam fluuium & sinũ maris Balthei sita, Kynixberga lingua Germanica, quasi Regius mõs, altera Brunsberga, quæ aliquandiu p ostea fuit sedes episcopi Varmiensis, appellata est. Hæc quidem ob honorem & memoriam Brunonis episcopi Pragensis, siue Olomucensis, ut uult Hagecus, illa uerò Ottocari regis Boemorum: quę postea tribus oppidis peramplis ac splendidis adiũctis, et portu maris amplificata, Magistrorum quodam tempore fuit, nũc ducis est domicilium. Cum autem Ottocari huius & Kynixbergę mentio facta sit, operæ precium est Aeneæ Sylųij errorem, quem nonnulli alij scriptores secuti sunt, redarguere: qui Ottocarum hunc omnes eas regiones, quæ inter Boemiam & mare Baltheum sunt, imperio suo subiecisse, deuictisq; Tartaris Kynixbergam arcem & oppidum in Prussia condidisse scribit. Quæ ipsi ne de se Boemi, gens gloriosa, finxerint, an Aeneas gratiam à rege eorum, apud quem legatione functus est, inire uoluerit, non constat. Rem quidem ipsam ab Aeneæ narratione diuersam, quemadmodum se habuerit, series historiæ nostræ & consequentium cum præcedentibus consensus, euidenter ostendit, ita ut pluribus hic uerbis triplicem Aeneæ errorem, nempe de superatis ab Ottocaro in Prussia Tartaris, qui eò tunc non peruenere, ac de subactis intermedijs populis, nempe Silesijs & Polonis, uel Saxonib. & Pomeranis,

Lituanorũ excursio in Masouiam & Prussiam.

Plocensis arx incensa.

1255 ann.

Boemorum ducis & aliorum Christianorum expeditio in Prussiam.

Ermelã Varmia.

Sambiensis terra subacta à Cruciferis, et ad religionem Christianam adacta.

Pregla fluuius.

Kynixberga arx condita.

Brunsberga.

Regius mons.

Aeneæ Syluij error de Ottocaro.

meranis, & quòd suum ille omnino aliquod in Prussia bellum gesserit, suis que uiribus confecerit, eo arguere necesse nō sit. Aut dicat Aeneas, quomodo & quando Boemi rursus Prussiam, et interiacentes illas prouincias amiserint. Conditum est etiam eodem ferè tempore Brandeburgum in eadem Prussia, in memoriam Marchionis Brandeburgensis. Et tamē Marchiones sibi Prussiam eam ob rem non uendicarunt. Sed nos ad institutum reuertamur. Pacem fecerat cum Cruciferis Suentopelcus Pomeranorum dux, ut superius narratum est. Sed quietis impatiens, nouum excitauit bellum. Etenim misso clàm cum expedita manu filio, quem obsidem pace facta à Prussis receperat. Naclum arcem Præmisli nepotis sui, conscio & adiuuante uno de custodibus, pecunia corrupto, noctu iterum intercepit. Quod ubi Præmislo nunciatum est, quantum potest cogit exercitum. Mittunt ei auxilia duces alij Polonorum tanquam ad restingendum commune incendiū. Boleslaus quidem Pudicus mille armatorum, Zemouitus autem dux Masouię octingentorum. Porrò Boleslaus Præmisli frater, & Cazimirus dux Siradiæ, Lenciciæ, & Cuiauiæ ipsi suas copias ad eam expeditionem adduxère. Cum his igitur ad Naclum contendit Præmislus. Et cum arx situ arteq́ munitissima egregiè à Pomeranis defenderetur, ac difficilis esset eius expugnatio, aliam è regione eius ad occidentem solem summa celeritate excitauit, ei que importato copioso comeatu præsidium imposuit, quantum sufficiebat ad uexandos & quasi in obsidione continendos hostes, qui in præsidio antiquæ arcis erant. Quo facto, dimisit reliquum exercitum. Fiebant autem crebræ utrinq́ ex arcibus eruptiones & conflictus marte uario. Alteram deinde Præmislus cum Boleslao fratre & Cazimiro fecit expeditionē in Pomeranos: & omissa Nacli expugnatione, noctu silenti agmine ad Racianzum arcem Pomeraniæ, aliam à Cuiauiensi, ut uidetur, & Masouiensi, in quam se magna multitudo Pomeranorum cum facultatibus suis propter bellum contulerat, contendit: eamq́ antelucano tempore adueniens, quamuis expergefactis ad primum tumultum custodibus, uerùm inopinata re perculsis, & quasi capta iam arce discursantibus, ac de propugnaculis sese præcipitantibus, incendio consumpsit. Post cuius discessum Suentopelcus cum exercitu non contemnendo, hostibus ex noua arce obsistere non ausis, in Naclum perrupit, & commeatu importato, suos laborantes uictus inopia, confirmauit. Deinde omnem conatum ad nouam arcem uel capiendam uel euertendam conuertit. Primumq́, quo minore suorum periculo quod uolebat, efficeret, sarmenta & pinguia ligna in fossas, quibus arx munita erat, comportari iubet, ut ea strue incensa arcem cremaret. Magna ui lignorum multo labore à militibus coaceruata, cum ij plura etiam è remotioribus syluis petitum iuissent, erumpunt præsidiarij: subiectoq́ igni, id quod iam comportatum erat materiæ, sine ullo arcis periculo comburunt. Hoc primo conatu frustratus Suentopelcus, ui arcē expugnare nitit: factaq́ è clipeis testudine, milites eius siccas fossas transgrediuntur, & sub ipsa propugnacula subeunt: atq́ alij ignem subijciunt, alij ascijs & securib. ligneos arcis parietes perrumpere conantur. Sed saxis & magnis molibus superne

Brandeburgū in Prußia conditū.

Suentopelcus Naclum intercepit.

Nacli obsidio.

Noua arx è regione Nacli.

Racianzum incēsum.

Racianzum triplex.

Noua arx frustra oppugnata.

deiectis, iaculisq́ue uehementius afflicti, amissis uiginti, compluribus uulneratis, irrito cœpto recesserũt. Nec tamen destitit Suentopelcus ab incœpto. Sed cum aperta ui noua arce potiri non posset, ad dolos se conuertit. Reducto enim domum exercitu, auctoq́ue statim reuertitur, nec longè ab arce in conualle quadam in insidijs considit: suis in antiqua arce noctu per fidum internuncium, quid fieri uelit, præcipit. Orta luce Pomerani ex antiqua arce, quemadmodum iussi erant, decurrunt, & aduersarios ad pugnam prouocant. Non detrectant illi. Pomerani inito prælio fugam simulant. Instant Poloni fugientibus, ita in insidias præcipitantur. Nec tamen inulti cadunt. Quibus ad unum partim cæsis, partim captis, Suentopelcus uictoriæ signa præ se ferens, ad nouam arcem accedit, deditionem postulat. Respondent ij qui erant in præsidio: Plures in arce superesse, qui de fraudulentis uictoribus pœnas expetituri essent. Videns autem Suentopelcus omnes suos conatus in irritum recidere, difficulterq́ue se Naclum retinere posse, ad pacem cum Præmislo faciendam inclinari animo cœpit. Nec difficulter ea, Popone uno de Cruciferis, qui Suentopelcum & Præmislum materno sanguine attingebat, interueniente coiuit. Conuentu enim apud Xynam acto, Suentopelcus, per sententiam Poponis ex compromisso latam, Præmislo Naclũ reddidit: Præmislus uerò Suentopelco pro impendijs & Racianzi demolitione quingentas marcas argenti, certis pensionibus exoluturum se esse, nouem obsidibus nobilibus datis, cauit: & exoluit postea. Captiui utrinq́ue dimissi. Pax perpetua mutuo iureiurando firmata est, ita ut neuter alterius ditionem unq́uam inuaderet. Nec toto ab ea pace facta anno circumacto, Præmislus triginta sex annos natus, pridie nonas Iunij immatura morte extinctus, & Posnaniæ sepultus est. Mitissimus sui temporis princeps, & supra ætatem prudens: iusticia autem & animi moderatione in iudicando tanta, ut eius iudicium uictus atq́ue uictor ex æquo probarent. Ebrium aut iratum eum nemo uidit. Vsq́ue adeò uerò addictus fuit religioni & cultui diuino, ut per tempus quadragenarij ieiunij cilicina ueste super nudum corpus, & uino diluto admodum, aut insipidiore ceruisia uteretur. Nocturnis temporibus, cum dormire putabatur, prolixæ precationi uacabat. Porrò qua die cœnã Christi ultimam anniuersario ritu recolimus & repræsentamus, duodecim pauperum pedes reuerenter abluere, exterlosq́ue deosculari, & pauperes ipsos uestire quotannis solitus est. Ouanscense monasterium Cisterciensis sectæ puellis ad Vartham fluuium condidit. Srodicense uerò Dominicanorum Posnaniam transtulit. Gnesnense etiam Xenodochium, siue hospitale sepulchri Christi militibus contulit & commendauit, & præposito Miechouensi subiecit. Præter multas autem alias pias largitiones, Gnesnensi quidem ecclesiæ Cirnelinum pagum, Posnaniensi uero Bucum donauit, non sine inuidia & offensione procerum. Plurimis uerò alijs laudibus eum cumulari à Bascone annalium scriptore, Custode Posnaniensi, Dlugossus memorat. Sed eius Basconis scripta nos non uidimus. Reliquit autem Præmislus quatuor filias, Constantiam, Veronicam, Oscam siue Agathiam, & Euphemiam, ex Elizabetha uxore susceptas, & filium

Poloni funduntur à Suentopelco.

Pax inter Suentopelcum & Præmislum.

Xyna oppidum.

Præmisli mors et laudes.

Sobrietas & animi moderatio.

Pietas & religio principis.

Ouanscense monasterium conditũ.

Basco annalium scriptor.

Præmisli liberi.

& filiũ posthumũ post quartũ mensem natum. Cui paternũ nomen inditũ est. Eodem anno qui fuit post Christũ natum 1257. Iacicus siue Iacinctus diui Dominici institutum uitæ professus, post exhaustos multos labores in Polonia & Rusia pro religione Christiana, de exilio huius uitæ in cœlestem domum commigrauit, ad decimumoctauum Calendas Septembris. Non omnino tunc Silesia ab intestinis motibus immunis erat. Etenim Boleslaus Caluus cùm dolore amissæ Glogouiæ percitus, tum bello superiore exhaustus, ut iram simul & cupiditatem suam expleret, facinus aggressus est impium & sacrilegum. In episcopum enim Vuratislauiensem Thomam templum Gorcense dedicantem, & Bogusalum præpositum, & Heccardum canonicum cum Teuthonibus satellitibus suis manus iniecit, captosque ad subuculam usque exspoliauit, & in arcem Vulai, atque inde Legniciam deportauit. Poscebat autem eos decem millia marcarum. Quæ cum non darent, coniecit eos in tetrum carcerem, constrictos compedibus. Qua re cognita Fulco Archiepiscopus Gnesnensis, Lenciciã synodum conuocauit, ac de synodi sententia Boleslaum Caluum diris diuouit. Vuratislauiensi uerò omni diœcesi sacris inter dixit. Deinde (cum nihilo magis dimitteret captos Boleslaus) pontificem max. Alexandrũ quartũ certiorẽ ea de re fecit: & quid porrò fieri oporteret, rogauit. Rescripsit ille Archiepiscopo, ut Poloniam omnem ad arma contra Boleslaum sumenda Crucis prædicatione unà cum cęteris episcopis concitaret. In eandem sententiam Magdeburgensi quoque Archiepiscopo de concitandis Germanis scripsit. Sed interim Thomas pertæsus diri carceris, duobus millibus marcarum, & commutatione decimarum manipularium in pecuniarias per totam diœcesim suam, unà cum præposito & canonico se redemit. Conscijs fratribus Henrico & Conrado Boleslaum hæc patrasse creditũ est, propterea quòd illis quoque commodo pactum illud de commutandis decimis fuit. Retinuerunt'que mordicus tam ipsi, quàm posteri eorum id, quod tunc ab episcopo per uim expressum est. Neque uerò uno illo scelere Boleslaus contentus fuit. Nam Præmislo, cuius ope Conradus gener nitebatur, mortuo, Conradum quoque fratrem per fraudem capere, & bonis dudum datis, exuere adortus est. Sed hoc nõ itidem successit. Certior enim factus Conradus de insidijs fratris, cum Legniciam ab eo dolose ad conuiuium uocaretur, cum expedita manu profectus est: & reliquis in sylua propinqua Legniciæ latère iussis, cum paucis expeditioribus ueniens, à Boleslao simulati officij causa obuiam prodeunte in arcem deducitur. Vbi conspicit loca superiora ab armatis teneri, anteuertit meditatum fratris facinus, captumque eum, metu perculsis omnibus, asportauit, & in custodia habitum liquandiu, atque ea, quam ab episcopo Vuratislauiensi emunxerat, pecunia multatũ, postea dimisit. Sic Boleslaus laqueo, quem alteri tetenderat, ipse se implicauit. Anno sequenti qui fuit 1258. à Christo nato, terræ motus uehemens Poloniam concussit, & animos hominum propter raritatem rei, non metu tantum, uerùm etiam religione impleuit uelut magnorum malorum, quæ mox consecuta sunt, prodigium. Nam & ciuilibus

Præmislus posthumus natus.
1257 ann.
Iacicus monachus sanctus.
Boleslai Calui facinus impium.
Vuratislauiensis episcopus in uincula coniectus.
Vulai arx.
Boleslaus Caluus excõmunicatus.
Decimæ manipulares in pecuniarias cõmutatæ in Vuratislauiensi dioecesi.
Boleslaus Caluus à fratre captus.
1258 ann.
Terræ motus.

bellis mox agitata, & barbarorũ excursionibus afflicta est. Ciuiliũ bellorũ Cazimirus dux Siradiensis, Lenciciẽsis & Cuiauiensis causa fuit. Cuius inexplebilis cupiditas eousq; progressa est, ut Zemouito fratre in uincula cõiecto, quemadmodum superius memorauimus, Siradiẽsem tractum, cuius hæreditas secundum Boleslaum fratrem iure ad utrumque peruenire debebat, solus occuparet: Landense territorium, unde prius à Boleslao Pio duce Calissiensi depulsus erat, iterum inuaderet: itemque Racianzum episcopo Vuladislauiensi auferret, quod tamen pòst reddidit, cum ei litem intendisset episcopus. Lelouiense uerò territorium Boleslao Pudico adimeret, munita arce in in colle supra oppidum. His igitur de causis primus omniũ Boleslaus Pius Calissiensiũ dux in eum arma sumpsit, inita societate cum Varcislao Boguslai filio, Cassubiorum & Stolpensium Pomeranorum duce, quòd is Suentopelco, cuius tunc gener Cazimirus factus erat, propter iniurias quasdam infensus esset. Obtinebat Boleslaus etiam Posnaniensem dominatum, utpote tutor liberorum fratris defuncti. Itaq; conscripto ex omni maiore Polonia magno exercitu, coniunctisq; cum Varcislao uiribus, Cuiauiam uastabundus ingreditur. Inouuladislauiam arcem cum primo impetu capere nequiuisset, obsidione cinxit. Non habebat Cazimirus exercitum, & Inouuladislauiæ cęterisq; munitionibus suis metuebat. Itaque consilium ex re capit. Legatione ad Boleslaum missa bellum deprecatur. Landense territorium redditurum se ipsi esse promittit, arcemque quam in eo præsidij causa communierat, demoliturum. Secutus fidem eius Boleslaus, obsidionem soluit, exercitumque dimisit. Sed Cazimirus non modò non præstitit Boleslao quæ receperat, uerùm etiam Calissiensem tractum uicissim insequenti anno populatus est, cum de clade Varcislai cui Boleslaus ex fœdere auxilia miserat, in Pomerania, cognouisset. Proficiscebatur tunc Boleslaus Calissia Posnaniam, cum de excursione Cazimiri nuncium accepit. Nec mora, cum solo comitatu suo aulico reuertens, triginta tantum equitibus in itinere collectis, & agrestibus, quos hostes damno affecerant, sequentibus, in sylua, cui Soleciæ nomen est, non procul ab Opatouico Archiepiscopi pago, hostilem exercitum cõsequitur, & magno animo impetum in eum facit: extremisq; perturbatis, & primos impellentibus, & omnibus maiores multo quàm erant insequentium se copias (propterea quòd sylua longiorem prospectum adimebat, clamantium uerò sonitum ampliorem reddebat) esse credentibus, uniuersum agman in fugam agit, prædam excutit, & cùm alios quosdam ex hostibus, tum Martinum Cuiauiensem palatinum saucium, captiuos abducit. Nec tamen clade hac affectus Cazimirus acquieuit. Sed non ita multo pòst, Hercaboldum Gnesnensem, nisi fortè mendose Gnesnensis pro Posnaniensi apud Dlugossum scriptus est, Nicolaum Calissiensem palatinos, Simonem sacerdotem Hercaboldi fratrem, & alios nonnullos ex nobilitate, per speciem colloquij euocatos, cepit, ut captiuorum commutatione palatinum suum recuperaret. Deinde Pacossum oppidum, quod in Boleslai ditione erat, capit, & arcem in eo munit. Indéque Calissiensem oram liberius infesta-

Cazimiris ducis cupiditas & scelera.
Zemouitus frater captus.
Siradia prærepta.
Landense territorium inuasum.
Racianzum captum.
Lelouia intercepta.
Lelouia arx munita.
Varcislaus Cassubiorum dux.
Cuiauia infestata à maioribus Polonis.
Inouuladislauia obsessa.
Calißiensis regio uexatur.
Boleslai audacia & uictoria.
Mart. palatinus Cuiauiensis captus.
Palatini Posnan. & Caliss. capti.
Pacossum oppidum captum.

infestabat. Ibi tunc Boleslaus Pudicus, & Zemouitus Cazimiri frater, ut & Boleslao Pio subuenirent, & suo quoque nomine Cazimirum ulciscerentur, coniunctis cum Boleslao Pio uiribus, Lenciciensem tractum crudeliter uastant, arcem ædificant, & commeatu copioso implent, ac Zemouito commendāt. Fractus hisce incommodis, metuque maiorum Cazimirus, inducias duorum mensium petit, æqua omnia se esse facturum promittit iureiurando dato. Sed elusis ducibus, amotoque præsenti periculo, nō seruauit fidem. Itaque insequenti anno Boleslaus Pius in Cuiauiam duxit exercitum. Deprecante uerò Cazimiro, nō prius deduxit, q̄ ille arce Landensi & Pacosso prę sidia deduceret. Quod quidem Cazimirus extrema penè adactus necessitate fecit, cum alio quodam infortunio maximo multatus esset. Nam duo filij eius, Lescus, cui Nigro cognomen fuit, & Zemomyslus, è priore matrimonio suscepti, ueneno, ut aiebant, à nouerca appetiti, ut uerò credere par est, iusta Dei uindicta incitati, Siradiensem atque Lenciciensem ditionē absente patre, procerib. cum omni nobilitate fauentibus, occuparunt: & Lescus quidem Siradiensem, Zemomyslus uerò Lenciciensem obtinuit. Ita qui aliena iniuste appetebat, sua turpiter amisit. Atque hi tunc sanè ciuiles motus in Polonia, inter propinquos, agnatos, fratres, parentes, atque liberos extiterūt.

Lenciciensis arx munita & Zemouito tradita.

Landa & Pacossum Boleslao Pio reddita.

Cazimirus à filijs Siradia & Lencicia pulsus.

Dum autem hi sic inter se bellum gerunt, ecce Tartarorum ingens uis Nogaio & Celebuga ducibus in Poloniam sese per Russiam mense Decembri effudit, Russis ipsis adiutorib. atque ductorib. nec scimus an authoribus etiam, ut Cazimiro gratificarentur. Flumina tunc iam glacie concreta erāt. Itaque summa celeritate usi, & Lublinensem oram, quam à Lituanis uastatam superiori tempore, Daniel Russorum rex arce Lublinensi intercepta, ac turri rotunda præsidioque firmata usurparat, prætergressi, in Sendomiriensem impetum faciunt, & plurimos mortales incautos opprimunt, monasterium Zauichostense, quod Boleslaus Pudicus nuper condiderat, & uiginti quinque pagis dotatum puellis diui Francisci, siue diuæ Claræ, quod perinde est, uitæ institutum professis attribuerat, diripiunt, itemque id quod in Lyssecio siue Caluo monte situm est. Sendomiriense oppidum incendunt, arcem nullo respirandi spacio defensoribus dato die nocteque oppugnant: uerùm nullo operæ precio. Nam à multis ea gnauiter defendebatur. Pleraque enim omnis uicina nobilitas, & oppidani atque agrestes multi cum uxoribus, liberis & fortunis suis ad primum aduentum hostium eò confugerant. Ibi Russorum duces Leo & Romanus Danielis filij, & Basiliscus frater, qui in castris Tartarorum erant, primùm per internuncios, deinde per se ipsi cum Petro de Crempa præfecto arcis agunt, ut si se, arcem'que seruatum ire uelit, ad Tartarorum duces in castra ueniat: & imperata se facturum professus, paruo se arcem'que, & omnem multitudinem redimat: fidem dant, nihil in ea re fore periculi. Se hæc ita confecturos esse. Credidit præfectus, Russos Christiani sanguinis misericordia commotos, quemadmodum præ se ferebant, illa suadere & recipere. Confirmabant auttem promissa sua, impetratis aliquot dierum inducijs. Itaque præfectus cum Sbigne fratre & primoribus ex nobilitate ad

Tartari uastant Poloniam.

Lublinum à Russis interceptū & turri munitum.

Zauichostēse monasterium conditum, & mox direptum.

Sendomiria incensa.

Russorum dolus.

castra

Adoratio principis apud Tartaros. Sendomiriensis præfectus à Tartaris occisus. Sendomiriensis arx capta & incensa. Strages insignis. Tartari libidinosi.

castra hostium, quemadmodum conuenerat, proficiscitur. Duces barbarorum, ut erat edoctus à Russis, adorat: de salute sua & arcis supplex agit. Barbari, ut sunt fallacissimi, fideiqꝫ expertes, in supplices impetum faciunt, spoliatos & uerberatos immaniter obtruncant. Et confestim sublato clamore effuso cursu in arcem, nihil tunc eiusmodi expectantibus defensoribus, inuehuntur, & in cæde hominum, omnibus perterritis, & latebras quærentibus promiscuè grassantur. Matronas tantum & puellas formosiores ad contumeliam & explendam libidinem (ut est gens libidinosissima) adseruarunt. Defessi autem cædendo, reliquum uulgus hominum gregatim in Vistulam impulerunt. Tanta uerò cædes in arce tunc facta esse dicitur, ut sanguis cæsorum ad Vistulam usqꝫ deflueret. Incensa arce barbari nulla mora interiecta uersus Cracouiam Russis ducibus itineris contendunt, & urbem defensoribus uacuam incendunt, ualetudinarios & mendicos trucidant. Nam Boleslaus princeps accepto nuncio de capta Sendomiria, in Vngariam cum uxore (mater enim anno superiore mortua erat) profugerat. Cætera hominum multitudo partim in syluas sese abdiderat, partim munitionibus arcium sese defendebat: & Cracouiensem quidem arcem Clemens palatinus tutatus est. Tartari uerò cædibus & incendijs usque ad Bythomiam in Oppoliensi tractu impunè prouecti, post alterum siue adeò tertium mensem præda onusti in Russiam reuerterunt. Annus autem quo hæc gesta sunt fuit post Christum natum 1260. Tametsi Dlugossus etiam præcedenti anno de eadem Tartarorum excursione, & strage Sendomiriensi memorat. Nisi fortè bis tunc Tartari in Poloniam excurrerunt. Quod quidem inde mihi fit credibile, quòd priorem illam sub brumam, initio mensis Decembris factam esse scribit idem. Nam ea qua Sendomiria capta est, æstatis initio accidisse constat ex eo, quòd in hodiernum usqꝫ diem strages illa quasi martyrum Christi, anniuersaria celebritate postridie Calend. Iunij. Sendomiriȩ magno populi concursu recolitur, magna Alexandri quarti pontificis max. indulgentia cumulata ac dedicata. Per hȩc tempora Michael Palæologus imperium Constantinopolitanum pulsis Gallis cum Balduino imperatore post annos quinquaginta octo, uel ut alij uolunt, tres & sexaginta, Græcis restituit: nec multo post in Lugdunensi concilio concordiam inter Græcos & Latinos tredecies scissam & refectam, redintegrauit. Siculum uerò & Neapolitanum regna, quæ post Friderici Imperatoris mortem Manfredus filius eius nothus inuaserat, Clemens quartus pontifex maximus Carolo Ludouici regis Francorum fratri addixit. à quo Manfredus, & mox alio prælio Corradinus Friderici è Conrado filio nepos interfectus est. Tartarorum autem duces quidam in Asia religionem Christianam susceperunt, & magnas res in Syria & Persia socijs Armenorum regibus contra Saracenos & Aegyptios aliquandiu gesserunt. E quibus unus Cassanus successoribus suis Persarum regibus nomen dedit. Quod autem Russorum regis mentionem dudum fecimus, ita se res habuit. Post mortem Colomanni Vngari Haliciensium regis, Daniel Romani ducis filius aduersȩ factionis ducibus uel domitis, uel in suã sententiã

Cracouia iterum incensa à Tartaris. Boleslai fuga in Vngariam. Arx defensa. 1260 ann. Martyrum dies Sendomiriæ. Constantinopolitanum imperium Græcis restitutũ. Græci cum Latinis coniuncti. Siculum & Neapolitanum regna ad Gallos trãslata. Manfredus & Corradinus occisi. Tartari Christiani. Persarum reges à Cassano Tartaro originem & nomen habent. Daniel rex Russorum.

ad-

adductis, magnam sibi potentiam & monarchiam ferè in Rusis Australibus usurpabat. Et quo maiorem sibi authoritatem compararet, legatione ad Opissonem legatum apostolicum in Poloniam missa, cum promitteret se cum uniuersa gente sua ad Romanæ & catholicæ ecclesiæ societatem siue unitatem accessurum, & Christianas regiones aduersus Tartaros, qui iam ingentem formidinem omnibus principibus Christianis incusserant, defensurum, nomen ac diadema regium sibi & posteris suis, necquicquam dissuadente Opissoni Prendota episcopo Cracouiensi, & nonnullis alijs, impetrauit. Verùm consecutus id quod concupierat, fidem & iurisiurandi religionem uiolauit: et in pristinũ errorem relapsus, non modò non defendit à barbaris Christianos, uerùm etiam cum Tartaris, ut iam diximus, pariter infestauit, mox etiã cum Lituanis. Nam cum eis Suarnonem sororis filium cum magna manu ad populandam uastandamcp Masouiã misit. Qui celeritate usi, Zemouitum ducem cum Conrado filio & aulico comitatu in Iassousco prædio securè rusticantem cæpere, & supellectilem eorum omnem diripuere. Et Zemouitum quidem Suarno barbarica crudelitate interfecit, Conradum uerò Mindacus, cui cesserat, seruauit, & pecunia redemptum postea dimisit. Tunc autem his patratis, Masouiam penè omnem duce orbam Rusi cum Lituania populabundi peragrarunt. Non tulere Masouij, duces suos circumuentos esse, & patriam uastari. Itacp facto agmine equites pariter & agrestes, hostibus obuiam prodeunt: & quamuis longè impares uiribus, tamen indignatione animos ministrante, apud Dlugoseldum pagum impetum in eos faciunt. Et magnam quidem in eis stragem edunt. Sed ad extremum abundante hostium multitudine superantur, & fugam capessunt. Hac elati uictoria barbari, Cuiauiæ quocp magnam partem depopulati, incensis multis pagis & oppidis, ingentem prædam abegère. Miseratus autem acerbam illam cladem Masouiæ Boleslaus dux Calisiensis, & precibus Gertrudis Zemouiti uxoris exoratus, uenit cum exercitu in Masouiam, copiosum commeatum et fabros secum ducens: releuatacp populi calamitate & inopia, & arce Plocensi, quæ ab hostibus exusta fuerat, refecta, & bene munita, & uiduæ liberiscp eius Boleslao & Conrado tradita, discesit. Reuertunt deinde ęstate sequenti Lituani in Masouiã: et non respõdente eorũ cupiditati atcp spei pręda, longius progresi, Louiciense territorium, quod Archiepiscopo Gnesnensi à Conrado primo Masouiorũ duce donatum esse memorauimus, ferro & incendijs uastarunt. Graues autem iam admodum non modò Masouiæ, sed & Boleslai Pudici ditionibus Lituani esse cœperant, ni diuinitus auxilium affulsisset. Intestini enim eorum motus respirandi spacium nostris dederunt. Etenim Mindacus Lituanorum dux à Stroinato fratris filio per insidias dormiens cum filijs interfectus est, & Stroinatus dominatu potitus. Nec pacatior is futurus erat, aut mitior in Christianos. Mox enim initio principatus sui Masouiam circa Ciruinũ depopulatus est: captacp Orsimouia arce, mares quidem puberes trucidauit, impuberes uerò cremauit, porrò fœminas cum cętera pręda captiuas abduxit. Sed citò scelerũ suorũ pœnas dedit. Nam à Voisalco

Russorũ perfidia.

Suarno dux Russ.

Zemouitus Masouiorum dux interfectus.

Conradus redemptus.

Masouia uastata à Rusis.

Masouij uicti.

Cuiauia uexata à barbaris.

Plocensis arx instaurata.

Louiciense territorium uastatum à Lituanis.

Mindacus Lituanorum rex interfectus.

Orsimouia arx.

Stroinatus trucidatus.

Mindaci interfecti filio superstite, qui monasticæ uitæ institutum apud Russos professus erat, & à Theophilo eiusdem Mindaci consobrino ue-nationi uacans captus, excruciatus, atque necatus est. Nec ita multo pòst Voisalcus Lituanorum dominatu potitus, à Leone Danielis Russorum re-gis filio per dolum interfectus est. Dum hæc ita turbantur in Lituania, non putauit Boleslaus Pudicus prætermittendam sibi esse illam occasio-nem, quin Iazygas finitimos & infestos ditionibus suis ulcisceretur. Itaque duxit in eos exercitum, & quidem composito agmine, instructaq; acie in-cedebat. Neque enim dubitabat eos, ut erat gentis ad moriendum iux tà ac uincendum pertinacia, ad pugnā quamuis iniquā sibi occursuros esse, neque passuros, ut se inspectantibus regio sua uastaretur. Nec sanè opinio-ne sua falsus est. Nam ut Boleslaus fines eorum ingressus est ad uicesimam secundam diem mensis Iunij, adest mox omnis multitudo barbarorum Co-natho duce ad depellendum bellum parata: & uix præuisa à speculatori-bus nostris, illucescente sole ad statiua nostrorum magna alacritate conten-dit. Educit suos Boleslaus in aciem, concurritur infestis animis: cumq; ali-quot horis marte dubio pugnatum esset, tandem superante nostrorum mul titudine, ad paucos rediguntur barbari, ducemq; inter primos pugnam ci-entem amittunt: nihilo tamen magis pedem referunt. Ita fortiter dimican-tes ad internecionem usque cæsi sunt, adeò, ut ex eo tempore nomen quoq; Iazygum penè deletum sit. Regione eorum deinde potitus Boleslaus, exi-guas gentis reliquias Christianam religionem suscipere capitali pœna in contumaces sancita, coegit: & ne regio uasta & inculta maneret, colonias eò deduxit. Ab Vrbano autem quarto pontifice maximo impetrauit man-datum ad Archiepiscopum Gnesnensem, ut nouum genti præficeret epi-scopum, cuius exemplū extat apud Dlugossum Atque is est, ni fallor, Lu-censis, siue Luceoriensis episcopus, cuius ea est etiamnunc dœcesis, tunc uel aliquanto pòst à pōtifice creatus. Annus hic fuit post Christū natum 1264. quo post cometæ trimestrem apparitionem pestis acerba in pecora & pecudes in Polonia grassata est. In Prussia uerò Cruciferi aduersa fortuna usi, penè deleti sunt à barbaris. Magistrum quidem Helmericum, qui Con-rado Landigrauio Turingiæ successerat, cū Theodorico Marsalco in præ lio quodam amiserunt. Insequenti anno Russi duce Suarnone magna ui, in Sendomiriensem oram populabundi inuasere. Sed à proceribus Sendomi-riensibus cum nobilitate & agrestibus prēter opinionem occurrentibus, et impetum in palantes facientibus, insigni clade profligati: & cæsis captisq; multis, & præda omni excussa, in turpem fugam acti sunt. Iritatus autem uehementius quàm solebat Boleslaus excursionibus Russorum, eas pariter & Zemouiti cædem ultum ire cupiens, anno sequenti expeditionē in Rus-siam suis indicit: ad Ropciciam oppidum conuenire omnes iussi. Summa rerum & administratio belli Petro palatino Cracouiensi commissa. Nam Boleslaus ipse ad eam expeditionem profectus non est. Verùm precationi bus & supplicationib. cū Kinga uxore uacans, exercitus sui curam et pro-tectionem Deo cōmendabat. Petrus uerò suscepto exercitu, hostilem regio nem in-

Voisalcus Lit. dux interfectus.

Iazyges à Boleslao Pudico uicti ac penè deleti.

Conath dux Iazygum interfectus.

Iazygū reliquiæ ad religionē Christianam adactæ.

Lucensis episcopa.

1264 ann.

Pestis in Polonia.

Cruciferi afflicti à Prussis.

Russorū excursio in Poloniam.

Russi pulsi.

Russicum bellum.

Ropcicia oppidū.

Exercitus ducendi ratio.

nem ingressus, prudenter & accuratè omnia agere, instructis ordinibus cautè progredi, speculatores quoquouersus dimittere, castris loca opportuna capere, excubias in omnes partes seruare, neque pabulatores, frumentatores, & lignatores absq; firmo armatorum presidio castris emittere, non ignorans cum uafro hoste sibi rem esse. Nihil autem nisi de castrensis consilij, & maximè Ioannis Sendomiriensis palatini sententia faciebat. Non multum in hosticum progressis Polonis apud Pietam, hoc loco nomen est, occurrit Suarno dux (nam Daniel rex haud multo antè erat mortuus) ingentes Russorum & Tartarorum in auxilium euocatorum copias ducens: nec longè à nostris castra metatus est. Et eo quidem die quieuere nostri. Sequenti uerò, qui erat decimus nonus Iunij, quòd eo die prospere contra eosdem Russos apud Zauichostum ante cōplures annos dimicatum erat, educit suos in aciem Petrus, diei illius uictoriæq; admonitos. Nec detrectat pugnam Suarno. Eminus primum Poloni balistis, hostes arcubus pugnabant. Sed quoniam eo pugnandi genere meliore loco erat res hostium, expeditiori genere armorum, plures de Polonis uulnerantium, magno mox impetu Poloni in hôstiles acies inuehuntur, & cominus hastis atque gladijs rem gerunt. Nec mora, superiore loco nostrorum res esse cœpit. Referunt pedem hostes, instant nostri. Nitebatur restituere pugnam Suarno. Sed cum nihil ageret, in fugam se conijcit. Hic uerò uniuersa acies hostium conuertitur, & mutuo sese impellit & impedit. Cædunt nostri terga fugientium, & plurimos abiectis armis uiuos capiunt, & plena potiuntur uictoria. Direptis'que opulentis castris, & agris maiorem in modum uastatis, uictores in Poloniam reuertuntur. Itaque uerò uires & animi Russorum ea clade fracti sunt, ut permultis deinceps annis nihil hostile contra Polonos molirentur. Porrò Boleslaus abundè contentus repressisse ea uictoria feroces Russos, ipse quoque quieuit, benignus & mitis princeps. Cuius cum uxore precibus à Deo impetrata illa uictoria existimata est, magis quàm humanis uiribus parta, de tanta scilicet hostium multitudine, ut quadruplo ea nostros excederet. Quin & illud memoratur, oranti Kingæ adstitisse duos canditatos, & futurum belli euentum prædixisse. Atque ij Geruasius & Protasius, quorum memoriæ dicata erat dies illa, qua pugnatum est, fuisse crediti sunt. Vastata est hoc anno rursus à Lituanis & Prussis Masouia, Boleslao & Conrado ducibus munitiones tantum defendentibus. Sub idem tempus Boleslaus dux Calissiensis cum Conrado Marchione Brandeburgensi de Santoco bellum, quanquam incruentum, gessit. Cuius originem perplexè Dlugossus attigit. Nam cum Boleslaum Conrado Marchioni Constantiam Præmisli fratris filiam despondisse, & Santocum in dotem dedisse, memorasset, quinto pòst anno scribit idem, Santocum à Polonis negligentius custoditum, à Saxonibus interceptum esse, & Conrado traditum. Atque id molestè ferentem Boleslaum, exercitum duxisse ad recuperandam arcem. Sed, intercedentibus utrinque proceribus, conuenisse inter duces, ut Boleslaus Santocum, Conradus uerò Drenum, ne prædonibus, & publicæ

Danielis regis mors.

Russi & Tartari profligati à Polonis.

Suarnonis fuga.

Precum piarum efficacia.

Masouia à Lituanis & Prussis uastata.

Brandeburgense bellum.

Conradus Marchio Brandenburgensium.

Santocū & Drenum arces dirutæ.

pacis turbatoribus essent receptui, demoliretur. Duplex hic peccatum est. Nam si Santocum in dotem datum fuit Conrado prius, quomodo postea uel ab eodem interceptum, uel à Boleslao qui dederat, armis repetitum est? Deinde quid in Drenum Conradus iuris habuit, quod ante aliquot annos in potestate Premisli Boleslai fratris, fuisse, et ab eo recuperatum esse, cum à Cassubiorum duce interceptum fuisset, idem Dlugossus scribit? Nos in ea re quid sequamur, non habemus. Non stetit autem pactis Boleslaus. Sed cum exercitu fabris'que reuertens, magna celeritate castellum intra ambitum ruinarum arcis Santocensis muniuit, commeatum importauit, & præsidium imposuit. Quo cognito Marchio, post perfectam munitionem atque discessum Boleslai, cum exercitu aduenit, arcem acriter oppugnat. Et facilè uoti compos factus esset, quòd propugnacula recens excitata infirmiora erant, quàm ut sustinere uim oppugnãtium diutius possent, ni citò Boleslaus saluti suorum, qui in præsidio erant, consulens, missa ad Conradum legatione, seruaturum se esse pacta recepisset. Nec mora, deducto præsidio demolitus est arcem. Ita tunc bellum illud inter initia restinctum est. Fatale hoc tempus ducibus Polonicæ nationis fuit. Primùm enim Henricus tertius Vuratislauiensis dux ueneno, ut creditum est, extinctus est, relictis Henrico filio, & Heduigi filia impuberibus. Quorum tutelam Vuladislaus patruus Archiepiscopus Salisburgensis paucis annis, quibus superstes fuit, gessit. Deinde Salomea Haliciensis regina, Boleslai Pudici soror, cum post mortem Colomanni uiri integra in Zauichostensi monasterio, deinde in Scalensi (nam eò id Boleslaus transtulerat) sanctè pieque uitam exegisset, natu iam grandior defuncta est, & funus Crauouiam ad diui Francisci illatum. Fertur autem corpus eius multis diebus post mortem seruatum, suauem odorem spirasse, & oleum sudasse, quo inuncti ægroti conualuerint. Iisdem diebus Cazimirus quoque Cuiauiensis & Lenciciensis dux obijt, qui moriens Lescum filium, cui Nigro cognomen fuit, Siradiensem ditionem retinere passus est, ut ab eo fuerat occupata. Reliquas uerò Zemomyslo Lesci germano, cui Suentopelci filiam Salomeam desponderat cum tribus alijs, nempe Cazimiro, Vuladislao cui Loctico, quasi cubitali propter breuem staturã cognomen fuit, & Zemouito ex altero matrimonio susceptis, partiendos reliquit. Et Cazimiro quidem Lenciciensis obtigit. Cuiauiensem uerò Zemomyslus & Vuladislaus inter se diuisere, ita ut Zemomyslo Vuladislauiensis, Vuladislao Brestensis tractus cederet. Dobrinensem uerò Zemouitus obtinuit. Quam uel promisso tenus acceperant, ac non re ipsa obtinuerant Cruciferi, uel certè reddiderant Cazimiro post longas controuersias: quas extitisse inter eos argumẽto sunt arbitria & cõpromissa, quę extant in archiuo regio. Diploma quidem Cazimiri huius anno Christi 1233 editum, Culmensis tantummodo terrę concesionem à Conrado patre factã Cruciferis approbat. Condidit autem Cazimirus hic, pater inquam, monasterium Dominicanis in Breste oppido. Suentopelcus etiam Pomeranorum citeriorum dux eodem anno mortuus est ętate decrepita. Reliquit autem quatuor filios Mestuinum siue Me-

Drzen.

Henricus Vuratislauiensium dux obijt.

Vuladislaus Archiepiscopus Salisburgensis.

Salomea Haliciẽsis regina mortua uirgo sancta.

Scalense monasterium Zauichosto translatum.

Cazimirus Cuiauiensiũ dux mortuus.

Cazimiri filij.

Lescus Niger Siradiensiũ dux.

Vuladislaus cur Locticus uocatus.

Cazimirus Lenciciensiũ, Zemomyslus Vuladislauiensium.

Vuladislaus Brestensium.

Zemouitus Dobrinensium.

Suentopelci ducis Pomeranorũ obitus.

Suentopelci filij.

siue Mesciugum, Varcislaum, Samborium, & Ratiborium. Quibus moriens præcepit, ut à bello Cruciferis inferendo, quoad possent, abstinerent: Polonos uerò duces omni ratione & beneuolentia sibi deuincirent. Quorum illi præceptorum immemores, magnis se postea calamitatibus implicarunt.

Suentopelci præceptum.

Per idem tempus Clemente eius nominis quarto, pontifice sancto & religioso uita defuncto, tribus ferè annis sedes Romana uacauit, propter ambitionem ac dissidium Cardinalium.

Apostolica sedes uacauit tribus annis.

Porrò Zemomyslus Cazimiri filius, Vuladislauiensem dominatum adeptus, despicatui suos habere cœpit: cum Cruciferis, apud quos ab ineunte ætate educatus erat, familiarius uiuere, eorum arbitratu omnia agere, & consilijs niti. Quibus rebus offensa nobilitas, mussitare primùm, deinde apertius fremere: ad extremum, eo non mutante mores, ad Boleslaum Calissiensium ducem defecit.

Zemomyslus exosus suis.

Qui iam Bydgostia supra Berdam fluuium sita, Theodorici Prussi proditione, qui post susceptam religionem Christianam à Cazimiro Zemomysli patre ei arci præfectus fuit, potitus erat. Cum autem spe præmij frustratus esset proditor, à famulo, sicut ipse iusserat, interfectus, proditionis pœnam exoluit.

Bydgostia Boleslao Calißiensi tradita.

Berda fl.

Exorauit postea Boleslaum Zemomyslus, ut sua sibi redderet, donato ei territorio Crusuiciensi, placataque nobilitate, quòd reciperet, nihil sibi commune deinceps fore cum Cruciferis.

Boleslai cum Zemomyslo transactio.

Dissidium autem illud Zemomysli cum suis, ansam dedit Lituanis, ut Cuiauiam popularentur. Quod sanè fieri non potuit, nisi percursa prius Masouia. Hoc anno, qui fuit à Christo 1 2 6 9. longa inter Plocensem & Culmensem episcopos controuersia, arbitrio episcopi Vuladislauiensis & Magistri Cruciferorum, sublata est, ita ut Culmensis pagum Orechouum, ac trecenta iugera inculti adhuc agri in territorio Lubauiensi daret Plocensi episcopo, pro decimis & possessionibus, quas ille sibi in Culmensi diœcesi, præter eas, quas ipsi donarat, uendicabat.

1269 ann.

Culmensis episcopi cum Plocensi transactio.

Eodem autem anno bellum inter Boleslaum ducem Calissiensem, & Saxonas, siue Marchiones Brandeburgenses, recruduit, ex huiusmodi causa.

Brandeburgense bellum.

Otto Marchio, Conradi frater, cupiens Santocense territorium in potestatem suam redigere, arcem Sulentiam inter Lubussum & Medireciam, comportata celeriter domo materia, extruxit: & argilla altrinsecus, ne incendio esset obnoxia, contexit.

Otto Marchio Brãdeburgensis.

Sulentia arx condita.

Id ubi Boleslaus accepit, ratus id quod erat, non de nihilo arcem illam in confinibus Poloniæ munitam esse, tamen quia in suo solo eam Otto munierat, oppugnatione quidem eius abstinuit, ne prior fœdus rupisse argueretur. Cæterùm Medireciam ipse uicissim fossis & ligneis propugnaculis munire cœpit.

Medirecia arx munita.

Necdum perfecta erat munitio, cum Otto cum expedita manu aduolans, oppidum diripit, & incendit: arce tentata potiri non potuit. Certior earum rerum factus Boleslaus, hostem discedentem cum expeditis, quos ad manum subitò habere potuit, persequitur: & cum consequi eum intra fines suæ ditionis non posset, Lubussense territorium per circuitum uastauit: deinde ad Sulentiam

Sulentia expugnata et incēsa. arcem expugnandam reuertitur. Nec mora, milites, facta è scutis & clipeis testudine, munitionem subeunt: dimota'que securibus argilla, ignem subijciunt. Qui subministratis alimentis mox arcem omnem, necquicquam restinguere conantibus Saxonibus, corripuit, & cum præsidiarijs pariter absumpsit. Pauci cum Sabello præfecto arcis flammis sese eripientes, uiui in potestatem nostrorum uenère. Ad extremum nostri restincto igne prædam ambustam diripuere. Ita tunc Boleslaus Ottonem ultus, reduxit exercitum. Sequentis autem anni initio, cum Boleslaus Calissiensis Cracouiam, ut uiseret Boleslaū Pudicum, profectus esset, nō pretermisit eam occasionem Otto: sed magna celeritate usus, quamuis hyberno tempore, Santocensem arcem ligneis propugnaculis, uallis, fossis, commeatu, & præsidio muniuit. *Santocum restauratum.* Reuertens autem Boleslaus, ubi pacta cum Conrado inita ex professo temerata esse comperit, ipse quoque Drenum instaurauit, & intra octauum diem munitionem perfecit, impositoq; præsidio discessit. *Drenum refectū & à Saxonibus interceptum.* Sed aliquanto pòst, cum nostri negligentius, ut solent, arcem custodirent, à Santocensi præsidio noctu ea intercepta, & Ottoni tradita est. Multa eo anno portenta & prodigia in Polonia extiterunt. *Portenta & prodigia.* In Cracouiensi quidem regione honesta quædam matrona Margarita Virboslai comitis uxor triginta sex pueros uiuos uno partu edidit, uicesima die mensis Ianuarij. *Pueri 36 uno partu editi.* Sexta uerò die Decembris crepusculo nouus & insignis splendor, in figuram crucis efformatus, cœlitùs non modò urbem, sed omnem circumcirca regionem illustrauit. Calissiæ intra octauam diem natalis Christi natus est uitulus cum duobus caninis capitibus, atque dentibus, & septem pedibus uitulinis: capitum autem maius quidem in loco suo, minus uerò ad caudam situm erat. *Monstrum.* Ab eius cadauere canes atque uolucres abhorruere. In Silesia uerò apud Michalouum pagum, & inter Odram & Nyssam fluuios, triduo sanguine pluisse dicitur. Præcedenti quoque anno ferebantur uisæ esse in aere armatorum acies inter se concurrere. Aestas eius anni tota ferè continentibus pluuijs, & insolita aquarum inundatione non modò segetibus, uerùm etiam pecudibus & iumentis, pagis'que & oppidis, plurimum incommodi attulit. *Inūdatio insolita.* Hæc cum ingentem terrorem animis hominum incussissent, supplicationibus & sacrificijs publicè procurata sunt. Consecuta sunt autem cùm externa quædam aduersa nostris bella, tum domestici motus. Quæ ordine exponemus. Insequenti anno, qui erat post Christum 1271. Boleslaus Calissiensis Santoci occupatione atque Dreni ereptione irritatus, coactis magnis copijs, & auxilijs Cuiauiensium & Zemomysli adiutus, bellum fecit Marchionibus Brandeburgensibus: *1271 ann. Brandeburgense bellum.* & cum illi ad prælij dimicationem non descenderent, munitionibus sese defendentes, uastato Santocensi agro, ad Soldinum duxit: & scalis admotis oppidum cæpit, diripuit, & incendit, magnam'que prædam abegit. *Soldinum captum & incensum.* Reuersus Crusuiciense territorium Zemomyslo pro nauata opera reddidit, arcem demolitus. *Crusuiciense territorium Zemomyslo redditū diruta arce.* At in Silesia Boleslaus Caluus Conradum fratrem parū absuit quin caperet, in Boleslauice oppido securum. Sed tamē effugit is, de hostili aduentu fratris in ipso articulo factus certior. *Boleslauice oppidum à Conrado duce captum.* Oppido autem

autem Boleslaus potitus est. Duxit autem Conradus uxorem alteram, priore defuncta, Brigittam Theodorici Misnensis Marchionis filiam: quę cum Conradino Friderici imperatoris nepote prius nupta fuerat. cum qua non multo pòst, Crosnam, Greifensteinum, & Prinum oppida, quæ ei dotalia constituerat, amisit. Nam cum post mortem eius dotem non redderet, pater Brigittæ possessionem eorum bonorum adijt, & Magdeburgensi Archiepiscopo ea decem millibus marcarum uendidit. Sequenti deinde anno, bellum quod à Boleslao Calissiensi cum Brandeburgensibus Marchionibus gerebatur, in Pomeraniam translatum est ex huiusmodi causa. Post Suentopelci mortem, bellum ciuile inter filios eius Mesciugum & Varcislaum exortum erat. In eo cum firmiores essent partes Mesciugi, Varcislaus è carcere fratris elapsus, Cōradi Marchionis Brandeburgensis opem implorauit, iustam remunerationem pollicitus. Accepit conditionem Conradus. Cum autem pignoris loco Gdanum ei tradidisset Varcislaus, paucis diebus illis in ipso apparatu belli mortem obijt. Repetit à Conrado Gdanum Mesciugus: negat ille se redditurum, ni sibi sumptus in bellum facti, quos permagno æstimabat, exoluantur. Magna tunc sanè erat potentia Marchionum, ut est etiamnum, ita ut longè imparem uiribus se illis esse Mesciugus non ignoraret. Venit autem ipsi in mentem belli, quòd Boleslaus Calissiensis cum ijsdem Marchionibus gerebat. Itaque missa legatione non difficulter impetrat à Boleslao, ut secum aduersus communes hostes arma coniungat. Duxit ergo in Pomeraniam exercitum Boleslaus: & iunctis cum Mesciugo copijs, ad Gdanensem arcem admouit. Nam ea capta, nihil negocij futurum erat in potiundo oppido. Tentata deditione, & pulsata machinis arce nullo operæprecio, nona deinde die factis testudinibus ex asseribus, Poloni audacius succedunt sub ipsa mœnia & propugnacula, presertim cum defensores à sagittarijs eminus uulnerarentur: & alij quidem conuellunt & rescindunt munitionem, utpote ligneam: ignem alij subijciunt, alij scalis admotis mœnia scandunt: & quamuis supernè cum pice & aqua feruenti perfunderentur, tum saxis et alijs telis obruerentur, sed tamen pertinacius urgentes oppugnationem, ad extremum, cum hostibus tela deficerent, ui irrumpunt: & ira odio'que inflammati, magnam cædem exercent in Saxonibus, & arce potiuntur. Nonnulli hostium in editiorem turrim euaserant: uerùm ij quoque cum arcem à nostris tenere conspicarentur, uitam tantum pacti, proiectis armis sese dedidere: qui compedibus uincti in seruitutem abducti sunt. Arce capta, mox oppidani deditionem fecere. E quibus paucos quosdam, qui impensius fauerant Saxonibus, uita & bonis mulctauit Misciugus: in quibus erant præcipui, Arnoldus & Iacobus. De quorum bonis duos pagos Scrobotouum & Vitominum Vuladislauiensi episcopo donauit. Boleslaum uerò honorificè habitum & remuneratum cum exercitu dimisit. Qui domum reuersus, quatuor mensium spacio militibus ad quietem dato, rursus contra Marchiones expeditionem fecit, eiq; expeditioni Præmislum iuuenem fratris filium, sextūdecimū annum agentem, prefecit, adiunctis quorum consilio faceret

Crosna, Greifensteinum, & Prinum à Polonis alienata. Przin.

Dißidium inter Suētopelci filios.

Gdanū in pignus datum Marchioni Brādeburgēsi.

Bellum contra Marchionem in Pomerania.

Gdanensis arx expugnatur.

Oppidū deditū.

In Marchiam Pōlonorum expeditio.

Præmisli ducis Posnaniensium tyrocinium.

ret omnia, Predipelco palatino Posnaniensi, & Ioanne Castellano Calissiensi, grauibus & prudentibus uiris, & peritis rei militaris. Dreno præterito, uastatur longè lateq; hostilis regio, quæ cis Odram est, Strelce arx haud ita pridem à Conrado condita, expugnatur, diripitur, & exuritur. Sæuitur in homines, agros atq; tecta: nonnullis tamen deprecante Præmislo uita conceditur. Abigitur ingens prçda. Cum qua reuertens Præmislus, cum apud Velenum exercitum dimitteret, cognoscit, Drenum arcem paruo hostium præsidio teneri: Cassubiosq;, qui in castris eius militarant, domum abeuntes nauigio, primam portam arcis incendisse. Reuocatis igitur ex itinere militibus, ad Drenum contendit: & Saxonibus deditionem facientibus arcem recepit, præsidioq; communiuit. Deditítios uerò liberos dimisit, datis qui eos deducerent, ne quam uim à nostris paterentur. Hæc tunc rudimenta militiæ Prçmisli fuere. Sex deinde totis annis utrinq; ab armis cessatum est, pace'ne facta, an inducijs, an pertæsis belli ducibus conquiescentibus, nihil compertum habemus. Interea uerò minor Polonia quasi uicissitudine quadam bellis ardere cœpit, authore & incentore Paulo episcopo Cracouiensi, gente Polucosio, Iasci siue Ioannis comitis Premencouij filio, qui cum canonicus Cracouiensis & Boleslai Pudici Secretarius siue Cancellarius esset, Prendotæ mortuo, à collegio sacerdotum electus, successit. Is enim suę dignitatis immemor, cum totus uoluptatibus, uenationi, et libidini deditus, & subditis suis grauis, aduersus principem uerò Boleslaum contumax esset, nec precibus & monitis neq; collegij sui, neq; principis flecteretur, & præterea monacha quadam de Scalensi monasterio educta pro concubina abuteretur, in Cunouiensi prædio degens, ab Otta & Zegota iuuenibus, equestri Topororum familia ortis, captus, & Siradiam deportatus, à Lesco Nigro in honesta custodia mẽsem unum seruatus erat, Boleslai Pudici, quemadmodum exitus rei comprobauit, uel iussu, uel permissu. Sed cum Ioannes Archiepiscopus Gnesnensis omni prouinciæ suæ sacris eam ob rem interdixisset, conuicijs & maledictis populi exagitatus Boleslaus, dimitti eum iusserat: & in gratiam cum eo redierat, cum ducenta pondo argenti ipsi appendisset. Nec tamen conquiescebat Paulus: uerùm in hoc erat totus, ut Boleslaum ulcisceretur, & cum Lituanis barbaris affinitates & amicitias iungebat. Domi quoq; factiosorum hominum animos in principem concitabat, inprimis uerò eorum qui cum sua turpiter prodegissent, & ad inopiam redacti, aut etiam ære alieno oppressi essent, alienis inhiabant, aut qui ob latrocinia & alia scelera pœnas metuebant, siue adeò multati iam erant, aut etiam qui in pace cupiditatibus suis minus commodè satisfaciebant. „Ferè enim eiuscemodi homines res nouas cupiunt, ducemq; „fortuitu oblatum cupidè sequuntur. Incensis autem complurium animis, nec occasio cogitata perficiendi defuit. Erant inter Præmislum siue Ottocarum regem Boemorum & Boleslaum Pudicum inimicitię, propter surreptam Polonis à Boemo Opauiam, & propter adiutum à Boleslao Belam regem Vngarorum contra Boemos. Ac fecerat quidem cum Ottocaro pacem Bela paulo ante mortem suam, cum in Morauia malè rem gessisset.

Strelce arx cõdita et mox capta & incensa.

Drenũ receptũ.

Pauli episcopi Cracouiensis contaminata uita & improbitas.

Paulus episcopus captus, et Siradiã asportatus.

Interdictũ Archiepiscopi.

Paulus episcopus dimissus.

Pauli episcopi conatus improbi.

Conspiratio mirorum Polonorum contra principẽ.

Nouarum rerum cupidi quinam esse soleant.

ſet. Sed Stephanus filius eius ſuſcepto paterno regno, bellum redintegra- uit. Quod ut maiore ui gereret, ad Boleslaum affinem Cracouiam uenerat, & cum eo fœdus paternum renouarat. Mox cùm per Vngaros, tum per Chumos ſiue Cumanos magnis incommodis Boemos affecit. Quibus ad- ductus Boemus, ut Polonorum auxilia Vngaro detraheret, cum Boleslao Pudico de Opauia tranſigere ſtatuit. Nec abhorrebat à pace Boleslaus. Igi tur anno Chriſti, 1273. ad conſtitutum tempus Opauiam is profectus e- rat, & cum Boemo conuentum agebat. Hoc tempus nacti coniurati, quo plerique proceres Boleslao fauentes cum ipſo ſimul aberant, maturant de- fectionem illam aduerſus Boleslaum, offenſionis cauſam prætexentes, quòd is ſe inſcijs, nec de conuentus ſententia Leſcum Nigrum (hoc enim co gnomen habuit) ducem Siradienſem propinquum ſuum, hæredem nun- cupaſſet. Erant & aliæ quædam cauſæ, quæ bonos etiam uiros non pau- cos infenſiores Boleslao reddiderant: nimirum quòd is indulgentia aut ne- gligentia quadam, calumnias in iudicijs regnare patiebatur, quibus impli- cati ſimpliciores, multi graues mulctas expendere cogebantur, multi pa- trimonijs exuebantur. Neque uerò uſquequaque incorruptus iudex fere- batur eſſe Boleslaus. Ad hæc autem oneroſus erat nobilitati, propter cre bras uenationes, eo quòd & canes principis alere, & equos atque ſubuectio- nes ipſi præbere omnibus paſſim, quacunque iter faciebat, neceſſe erat. His igitur de cauſis plures infenſi erant Boleslao, ſperabantque mutatione prin- cipis defunctum ſe iri malis illis. Itaque conuenticulo habito, Paulo au- thore ad Vuladislaum ducem Oppolienſium mittunt, principatum'que ei deferunt. Animaduertebat quidem Vuladislaus difficulter ſe tunc uiuen te Boleslao Pudico principatu potiri poſſe. Sed quoniam ſenex iam erat Boleslaus, nec ullos habebat liberos, & alienas eſſe ſciebat à Leſco multo- rum uoluntates, uel in poſterum utile id ſibi fore iudicabat, ſi tunc oblatum principatum non refutaret. Itaque conuentum illum omnem ad ſe Oppo liam uenire iubet, ut ibi ea res iureiurando & literarum monumentis con- firmaretur. Faciunt illi iuſſa, & frequentes Oppoliam proficiſcuntur. Nihil horum latebat Boleslaum. Soluto igitur conuentu Opauienſi rebus infectis, & inducijs tantum in uiginti annos cum Præmislo factis, feſtinus ad ſedanda domeſtica mala reuertitur, & proficiſcentes Oppoliam aduer- ſarios incompoſitos & inopinantes, cum aulico ſuo procerum'que comita- tu apud Bogucinum pagum altera die Iunij menſis adoritur. Nec illis animus ad defendendum ſeſe defuit. Committitur atrox pugna, nemine referente pedem. Ad extremum Boleslao ceſſit uictoria, ſed non incruenta tamen. Plurimi ibi mortales, exceptis ferè aduerſo pectore uulneribus, utrin que cecidere, ſed multo plures tamen ex aduerſarijs Boleslai. Pauci fuga ad Oppolienſem ducem euaſere. Bona cæſorum & profugorum partim con- fiſcata, partim inter uictores diſtributa ſunt. Oppreſſa coniuratione ſiue adeò bello ciuili, paucis diebus Lituani in Lublinenſem oram excurſio nem fecere, magnamque prædam auexere, nemine prohibente. Nam uires

Stephanus 4 poſt Belã patrẽ apud Vngaros regnat, & Boemis belliũ facit.

1273 ann.

Boleslai Pudici conuentus cum re ge Boem.

Leſcus Niger hæ res nuncupatus à Boleslao Pudico

Iudiciorum prauitas et corrupte la.

Boleslai Pudici prauitas in iudi- cijs.

Nobilitatis one- ra.

Poloni minores ad Vuladislaum ducem Oppolien ſium deficiunt.

Polonorum cum Boemis induciæ.

Boleslai Pudici ui ctoria contra de- fectores.

Lituani Lublinen ſem oram popu- lantur.

minoris Poloniæ Bogucinensi illo prælio uehementer attritæ erant. Creditum est autem, à Paulo episcopo barbaros etiam tunc excitos esse, ut cæsorum apud Bogucinum sanguini parentaret. Tantam autem eius audaciam, tam'que sceleratum animum diuina clementia paululum tunc repressit nouo & inusitato modo. Nam cum Cracouiæ apud Dominicanos fratres commoraretur, quadam die cœlitus increpitus esse fertur, huiusmodi uerbis: Ve tibi Paule episcope: Melius tecum actum esset, si natus non fuisses. Atque hanc uocem à septuaginta hominibus tunc eum circumstantibus auditam esse. Monachus etiam quispiam per quietem uidisse dicitur, lupum erectis prioribus pedibus contra eum humana uoce exclamantem: Ve tibi Paule episcope, quoniam cępisti, & occidisti. Hoc quoque cum ille renunciante monacho accepisset, expauefactus, fertur scelera sua maiorem in modum deplorasse. Dum'que solus in cubiculo fletibus indulget, rursus talibus dictis compellatum esse memorant: Ne timeas Paule episcope: Age quod lubet, septimo deinde anno morieris. Atq; eum respondisse: Optimè secum acturam esse Diuinam misericordiam, si sibi septem annorum spacium ad expianda præterita peccata concederet. Has quoq; uoces ab ijs qui ad fores cubiculi obseruabant, exauditas esse. Credibile est autem, Satanę eas fuisse, primùm desperationem, deinde securitatem illi et maiorem licentiam ingerentis. Refrenauit tamen ille aliquatenus audaciam suã quandiu uixit Boleslaus. Nec tamen inulta Lituanis excursio illa fuit. Nam dum illi Lublinensem oram populantur, Polessiensis eorum ditio & Prussia uicissim à Masouijs & Cuiauijs uastata est. Resumpserant enim uires tunc Prussi cum Lituanis coniuncti, magna strage profligatis aliquoties Cruciferis, & munitionibus eorum quibusdam expugnatis, & solo æquatis. Boleslaus uerò Pudicus iratus Vuladislao duci Oppoliensium, quòd suis nouas res molientibus fauisset, exercitu conscripto, accersitisq; à Boleslao Calissiensi & Lesco Siradiensi ducibus auxilijs, Oppoliensem & Ratiboriensem oram omnem infesto agmine depopulatus est, ita ut suburbana quoque primorum oppidorum exureret. Nec tamen elicere ad pugnam Vuladislaum potuit. Sed carpsit is tamen ex insidijs hostes palantes & prædas agentes, nec paruis affecit incommodis. Maius utrinq; in sequentem annum bellum parabatur: contrahebantur auxilia: mercenarijs stipendia pronunciabãtur. Sed gliscens bellum Boleslai Calissiensis opera consopitum est. Nihil autem illo & proximo deinde anno memorabile usquam in Polonia gestum est, præter contracta & conciliata quædam ducũ matrimonia. Nam Pręmislus iunior dux Posnaniensis sextumdecimum annum iam egressus, uxorem duxit Lucardem Henrici, siue, ut alij uolunt, Nicolai Slauorum ducis filiam, neptem Barnimi Scecinensiũ ducis ex filia, suadente Boleslao patruo, qui nullos adhuc susceperat liberos ex Iolẽta siue Helena Belæ regis Vngarorum filia, sorore Kingę. Boleslaus uerò Caluus priore coniuge mortua, alteram duxit Adleidam Samborij ducis Pomeranorum filiam. Sed ea deinde uiri cõtumelia propter pellicem offensa, pe des ad pa-

Paulus episcopus diuinitus admonitus.

Polessiensis terra & Prussia uastata à Masouijs & Cuiauijs.

Silesicum bellum.

Præmisli Posnaniensium ducis nuptiæ.

Boleslai Calui nuptiæ.

ternam domum rediit. Porrò Lescum Siradiensem cum Griffina sua Ro scislai Bulgarorum siue Russorum, ut uult alicubi Dlugossus, ducis filia, Boleslaus Pudicus Siradiam profectus, in gratiam reduxit: cum illa accusata publicè uiri frigiditate, detracta'que uitta matronali, totos quatuor annos sese ab eo seiunxisset. Duo uerò portenta illo biennio in Cracouiensi territorio extitisse memorantur. Puer quispiam dentatus eodem quo natus est die, distinctè & articulatè locutus est, donec religioni Christianæ initiatus, & dentes, & sermonis usum amisit. Alius uerò semestris in urbe Cracouiensi prolocutus Tartaros aduenturos, & Polonorum capita præcisuros esse prædixit: rogatus'que, diuinitùs id se scire, & sibi quoque illud malum impendère, respondit. Quod post duodecimum annum euenit, quemadmodum suo loco exponemus. Non libet autem & miraculum silentio præterire, quod illo tempore multis testibus accidit. Homo quidam splendidus equestris ordinis, sed uiolentus & rapax, & suis iuxtà ac alienis grauis, cum grauiter ægrotaret, admonitus crebrò à religiosis quibusdam uiris, ut ad Dei clementiam confugiens, animæ suæ saluti consuleret: negauit sibi ueniæ locum relictum esse. Iam enim diuino iudicio traditum se esse dæmonum potestati. Nec mora, audiuntur à circumstantibus uehementium uerberum & percussionum strepitus. Apparent in corpore ægroti fœdi liuores atque uibices, ita ut omnes obstupescerent. Inter hæc ille infelix nullam uocem, nullum'que gemitum edens, ter infelicem animam exhalauit. Hic orsus supplicia, quæ deinde apud inferos æternum expenderet: ut esset exemplo iis qui ex aliorum incommodis student sua commoda parare. Annus tunc agebatur 1276. quo Ladislaus cognomento Chunus, apud Vngaros post Stephani patris mortem regnare cœpit: & cùm Boemis infensior etiam patre esset, cum Rudolfo Cæsare, qui post diuturnam dissensionem principum electorum ante tres annos ad imperium euectus erat, contra Ottocarum regem societatem belli iniit. Repetebat enim Rudolfus ab Ottocaro Austriam, Styriam, Carinthiam, Carniolam, forum Iulii, & portum Naonis, quòd eas terras secundum Fridericum & Vlricum duces iure feudi, ut uocant, ad Imperium deuolutas esse diceret. Post id tempus Silesia rursus intestinis dissidiis exagitari cœpit, materiam subministrante inuidia. Grauiter ferebant & duces, & proceres, Crosnam, Prinum, & Greifensteinum, Conradi culpa in externorum iurisditionem recidisse. Sed neque Conradus ipse, neque frater eius Boleslaus, obærati ambo, redimere oppignerata poterant. Nam decem millia numûm aureorum Archiepiscopo Magdeburgensi exoluenda erant. Abundabat autem pecunia Henricus Vuratislauiensis Henrici tertii fratris eorum filius, quæ eo puero à curatoribus ex ampliori dominatu collecta erat. Itaque suasu procerum suorum redemit is territoria illa. Quæ res inuidiam ipsi conflauit apud patruos. Acerbior tamen erat Boleslaus. Et cum Henricum circumuenire decreuisset, misit ad eum

Griffina Lesci Nigri uxor.

Portenta.

Vaticiniũ infantis.

Rapacis & iniusti hominis supplicium.

1276 ann.

Ludislaus rex Vngarorum.

Rudolfus Cæsar bellũ infert Boemis.

Silesici motus.

Inuidia.

Crosna etiam redempta ab Henrico Vuratislauiensi.

legationem sub specie repetendę portionis hæreditarię, secundum mortem Vuladislai fratris, qui Archiepiscopus Magdeburgensis fuerat, reuera autem solicitandorum quorundam Vuratislauiensium procerum causa, quos patrem Henrici, atque patruum Vuladislaum ueneno sustulisse erat suspicio. Dissimulato autem dolo, cum ad omnem occasionem attentus esset, rusticantem fortè Henricum in uilla sua Ielce, & nihil tale metuentem, missis satellitibus cæpit, & in arcem Lehen deportatum, asseruari diligenter iussit, donec aliquid ab eo uiolentis pactis extorqueret. Charus erat suis Henricus, propter probitatem, à qua etiam cognomen adeptus est, itá que eum deinceps nos iam appellabimus. Quocirca de liberando eo consilia ineunt, exercitum comparant: à cæteris etiam ducibus, Boleslao Pudico, Cracouiensi & Sendomiriensi, Boleslao Calissiensi, Præmislo Posnaniensi, & Vuladislao Oppoliensi, indignitate rei motis, magna auxilia impetrant. Displicebat & Conrado Glogouiensi Boleslai fratris facinus in alterius fratris filium perpetratum. Itaque misit & ipse Vuratislauiensibus auxilia contra fratrem. Verùm Boleslaus explorata Vuratislauiensium apparatu, magna celeritate Saxonas, Misnios, Bauaros, atque Sueuos mercede conduxit, & prior in Vuratislauiensem oram impetum fecit. Educunt & Vuratislauienses suas copias, & obuiam Boleslao prodeunt. Inter Scorolcium et Procianum in planicie congressi exercitus, magno ardore committunt prælium. Et neutris referentibus pedem aliquandiu, tandem Boleslaus Caluus conspecta suorum & cæsorum strage, et pugnantium paucitate, uno tantum comitatus milite, clàm se ex acie subduxit. At filius eius Henricus, de tribus natu maximus, maiore animo, boni imperatoris fungens officio, nutantes suos confirmabat, laborantibus succurrebat. Et non modò instaurauit prælium, sed etiam uictor magnam in hostibus stragem edidit. Quæ eo maior fuit, quo pertinacius utrinque pugnatum est. Captus est in eo prælio Prēmislus dux Posnaniensium. Clade hac perculsi Vuratislauienses, Ottocari siue Prēmisli Boemorum regis opem implorant. Et cum antehac Crosnense territorium Ioanni Brandeburgensi Marchioni, hypothecæ nomine pro quatuor millibus marcarum tradidissent, ne Boleslaum Caluum aduersum se adiuuaret, tunc porrò Closcum dant Ottocaro, ut afflictis Henrici rebus subueniret, quòd & armis ille tunc multum ualebat, & authoritate apud sororis filium Boleslaum Caluum meritò ualere debebat. Dant autem ea lege, ut id post obitum Ottocari in Henrici ducis sui potestatem recideret. Itaque Ottocarus cum ademptas sibi à Rudolfo Cæsare ditiones, quarum superius mentionem fecimus, bello repetere necesse haberet, fecit pacem inter Boleslaum & Henricū. Sed iniquis Henrico conditionibus, nempe, ut is Boleslao patruo, Stregomum, Nouum forum, Strozam, Greifenbergam, Prinum, & Gesuindidorsum, oppida ea sunt, iure sempiterno daret. Accepit tamen eas conditiones Henricus ut se & Præmislum uinculis liberaret. Cum autem euasisset, recuperauit à

Henricus quartus dux Vuratislauiensis captus à Boleslao patruo.
Lehen arx.
Henricus Probus.
Silesiorum intestinum bellum.
Boleslai Calui fuga.
Henrici filij fortitudo.
Præmislus dux Posnaniensiū captus.
Crosna Marchioni Brandeburgensi oppignerata.
Closcum Boemorū regi traditū.
Pax iniqua in Silesia.
Crosna redēpta.

uit à Marchione Crosnam, numeratis ei sex millibus marcarum. Nam duo millia is Henrici causa falso expensa referebat. Cæpit uero Henricus et in carcerem cōpegit suos nonnullos ex equestri ordine, quod cum Boleslao sensisse dicerentur. Eodem anno Lituani cum Prussis peruastata Masouia, Culmensiq; & Cuiauiensi tractu, Lenciciensem quoque crudeliter depopulati, ingentem prædam abegerunt, in qua ad quadraginta millia hominum fuisse memorantur. Tunc quoq; prodigium circum Cracouiam apparuit. Etenim nocte media, in qua initium noui anni est, cœlum clara & non iniucunda luce ad breue tempus resplenduit, principis mortem, quod re postea comprobatum est, portendens. Memoratur autem & spectrum quoddam tunc in eodem Cracouiensi tractu apparuisse. Lacum enim quendam peramplum infestatione dæmonum piscationibus & usibus hominū exemptum fuisse. Ad eum hyberna glacie concretū uicinos cum sacerdotibus uexilla, cruces, & reliquias sacras, quibus uis dæmonum propulsaretur, ferentibus, piscandi gratia, conuenisse. Immisso autem reti, primo quidem tractu, contendentibus piscatoribus tres pisciculos, altero nihil nisi rete conuolutum, tertio deniq; monstrum horrendū caprino capite, et in speciem ignis ardentibus oculis extractū esse. Territis autem ac diffugientibus cunctis, spectrum illud sub glaciem sese immersisse, ac toto lacu discursans, terribilem strepitum ac sonitum edidisse: afflatosq; ab eo nonnullos homines, fœda ulcera retulisse. Resumpsit æstate sequenti Boleslaus Calissiensis cum Præmislo fratris filio expeditionem aduersus Marchiones Brandeburgenses ob Santocum, auctus Pomeranorum auxilijs. Vastanti autem ei hostilem regionem cis Odram, occurrit Otto Longus Marchio, Ottonis tertij filius, cum non contemnendis Saxonum copijs, & alijs quibusdam auxiliaribus apud Soldinum. Commissoq; prælio, facilè funditur, fugaturq;, utpote uiribus inferior, ac deinde intra munitiones arcium se continuit. Boleslaus uerò omnem oram cis Odram uictor peruagatus ac depopulatus, dimisit exercitum. Et intra anni decursum febri extinctus est, tribus filiabus relictis, quarum tutelam Præmislo mandauit. Condidit hic uiuens tres arces, Dupinum, Neslussum, & Boleslaueciam in territorio Velunensi. Condidit & monasterium Gnesnæ puellis diui Francisci, seu diuæ Claræ institutum uitæ professis. Consecutus est autem sub finem eiusdem anni, qui fuit 1279 ad quartum Idus Decembris, Boleslaus Pudicus dux Cracouiensis & Sendomiriensis: & Cracouiæ apud diui Francisci, quod monasterium ipse condiderat, sepultus est: benignus & religiosus princeps, & in egentes, cultum'que Dei, ac ministros eius munificus. Cuius illa extant in Cracouiensem episcopum, & ecclesiam, memorabilia beneficia, diplomatibus eius consignata, quibus cunctos sacri ordinis homines, eorum'que adscriptitios omni prorsus onere seruitutis atque pensionis duci debitæ, etiam telonij, liberauit: & ab omni suorum iudicum & magistratuum, suaq; ipsius iurisdictione exemit. Episcopum autem omnino du-

Prussi & Lituani Masouiā Culmensem, Cuiauiēsem, Lenciciensem tractum uastant.

Prodigium.

Spectrum.

Brandeburgense bellum.

Marchio Brandeburgensis uictus à Polonis.

Boleslaus Pius dux Calissiensis obijt.

Dupinū, Neslussum & Boleslauecia arces conditæ.

1279 ann.

Boleslai Pudici mors.

D. Francisci cœnobium.

Cracouiensis ecclesiæ ac diœceseos immunitas & prærogatiuæ.

no ducali iure in bonis suis esse iussit, modò ut semel quotannis princi pem hospitio acciperet, subuectionesq́ ipsi ut præberet, quando ipsi u- suueniret per episcopalia prædia iter facere. Ad hęc fecit potestatem sin- gulis prælatis, ut uocant, & canonicis basilicæ Cracouiensis, senos ex nobilitate, aut duodenos è plebe, quos uellent ab expeditione bellica e- ximendi, ministerij sui causa: inferiorum uerò ecclesiarum collegijs di- midium eius numeri. Condidit etiam ac dotauit Crizanouicense mo- nasterium supra Nidam amnem Præmonstratensibus uirginibus. Cra couiæ item apud sancti Marci, ei sectæ mendicantium quæ uocatur de Pœnitentia beatorum martyrum. Ciuitatem uerò Cracouiensem iure Saxonico, siue Magdeburgensi, quod etiam Sredense & Teuthonicum uocant, quo pleraque oppida & uici & pagi utuntur in Polonia, stabi- liuit. Regnauit autem Boleslaus hic, seu uixit potius post mortem pa- tris, quinquaginta duos annos. Mortem eius Kinga uxor, uirgo etiam tum, moderatè tulit. Quin gratias egit Deo, quòd se coniugij uinculo tandem liberasset. Ac mox unà cum sorore Iolenta, quæ post mortem mariti Boleslai Calissiensis ad eam se contulerat, distractis & in usus e- genorum distributis cunctis facultatibus suis, diui Francisci religioni & instituto uitæ sese addixit: & ueterem Sandeciam, necquicquam re- fragrantibus & renitentibus proceribus, commigrauit, ibíque reliquũ tempus uitæ in monasterio à se & uiro suo condito, peregit. Non multo autem ante hos duos Boleslaos, tertius quoque Boleslaus Legniciensi- um dux, cognomento Caluus & Rogatca, è uiuis excessit, Henrico, Bo- leslao, & Bernardo filijs, & quatuor filiabus relictis. Quo tempore e- tiam Ottocarus Boemorum rex in Austria commissa cum Rudolfo Cę sare & Ladislao rege Vngarorum pugna, proditione suorum occubuit. Successit autem ipsi in regno Venceslaus filius, quinque, aut certè non plus octo annos natus. Tutelam pueri Otto Marchio Brandeburgen- sis, Boemis grauis, administrauit. Tunc igitur Henricus Vuratislaui- ensium in Silesia dux, Closcum iure suo recepit. Rudolfus Albertum fi- lium Augustæ Vindelicorum, in conuentu principum Austriæ, Sty- riæ, Carinthiæ & Carniolæ ducem appellauit. A'quo originem duxe runt ij qui deinceps illis regionibus præfuere usque ad nostra tempo- ra, & Carolum Quintum Imperatorem, Hispanorum, Siculorum, Nea- politanorumq́ regem, ac Ferdinandum Cæsarem, seu regem Romanorum, Vngarorum, & Boemorum, fra- tres germanos, & liberos eorum inclytos,

Crizanouicense monasterium. Cœnobium D. Marci. Cracouiensis urbs iure Teuthonico uti cœpit. Boleslai Pudici ætas. Kinga princeps cum sorore Iolenta monasticam uitam amplexa. Sandecense monasterium. Boleslaus Caluus seu Rogatca Legnicien. dux obijt. Rudolfus Cæsar. Ottocarus secundus Boemorũ rex occisus in prælio. Venceslaus rex Boemorum. Closcũ Silesijs redditum. Austriæ ducũ & archiducũ origo. Carolus V. Imperator. Ferdinandus Cæsar & Rex.

MARTINI

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER DECIMVS.

LESCVS NIGER.

SVccesit Boleslao Pudico in principatu, Cracouiensium & Sendomiriẽsium Lescus Niger ex fratre ipsius patruele ortus, quem ipse sibi Boleslaus successorem designarat, quí'que siue uiuente adhuc illo, siue iam mortuo Cracouiamcum uxore aduolarat, & funeri patris adoptiui iusta persoluerat. Nec tunc sanè quispiam ipsi aduersatus est, bello à Russis ingruente, cuius metus locum atque spacium nouandis rebus non dabat. Nam Leo princeps in Russorum ducibus, Danielis filius, post Boleslai mortem media hyeme, in Lublinensem oram cum ingenti Russorum, Tartarorum, & Lituanorum exercitu inuaserat: ea'que peruastata, Sendomiriensem quoque tractum ferro & igni infestabat. Sed eum Varsius Cracouiensis Castellanus, & palatini duo, nempe Petrus Cracouiensis, & Ioannes Sendomiriensis, represserunt, cum ei se apud Goslice pagum altero à Sendomiria miliario cum parua manu temerè quidem, sed tamen euentu prospero opposuissent. Commisso enim prælio tertia die Februarij, cumnostri magno animo impetum in Russos fecissent, cęsis primis, magna trepidatio cęteros inuasit, sic ut abiectis armis terga uerterent, & auxiliares barbaros secum inuoluerent. Qui tamen, quod fugiendo pugnare consueuerunt, represso gradu restiterunt nostris paululum. Sed mox & ipsi, deserti à Rusis, instantibus nostris in ueram fugam acti sunt. Fugientes longius persecuti nostri, magnam stragem edidere. Cæsa feruntur eo prælio hostium ad octo millia, capta duo, militaribus signis septem nostri uictores potiti sunt. Cętera multitudo amissa prȩda euasit. Non contentus autem ea uictoria Lescus, intra paucos dies maiores coegit copias, ita ut ad triginta equitum, peditum uerò duo millia peruenirent, & in Rusiam duxit, ut Leonem ulcisceretur: qui nõdum resumpto è superiori clade animo, in penitiora Rusiæ sese recepit. Quocirca impunè Lescus hostilem regionem ad Leopolim usque, quæ arx cum oppido ab isto ipso Leone condita esse & nomen sumpsisse uidetur, peruagatus, direptis exustisq́ multis pagis & oppidis, & arcibus nonnullis quæ negligentius seruatæ ac defensæ erant captis & euersis, ingentem prædam abegit, in qua ad quatuor millia hominum fuisse, cæsa uerò ad quinque millia feruntur. Sequenti deinde anno, qui fuit 1281. Lescus contra Vratislauiensem ducem Henricum quartum, qui Probus dictus, re postea longè à probitate abfuit, expeditionem instituit ex huiusmodi causa. Henricus is, quem dico, Boleslai

Leo Russorũ dux

Russorũ cum Tartaris & Lituanis excursio in Poloniam.

Rußi cum barbaris superati à Polonis.

Rußia uastata à Polonis.

Leopolis à Leone condita. Lwow.

1281 ann.

Henricus Probus nomine, non re.

Boleslai Calui patrui fraude per iniuriam bonis quibusdam, quemadmodum superius dictum est, mulctatus, induxerat & ipse in animum suum facinus Probi cognomento neutiquam conueniens. Nam Præmislum maioris Poloniæ, Henricum Legniciensem Boleslai Calui, & Henricum Glogouiensem Conradi filium, duces, ad conuentum & colloquium, quasi de re communi Bariciam, qui pagus in ditione eius erat, euocatos cæperat, & Vuratislauiam deportatos asseruabat, ut aliquid uicissim ab eis iniustis pactis emungeret. Indigne id ferre Lescus, qui uocatus & ipse unà cum cæteris ducibus Polonorum, tamen incertum qua excusatione usus, non uenerat. Ac Præmisli maximè uicem dolens, cum crebris literis atque legationibus nihil æqui ab Henrico impetraret, armis illum uindicare decreuit, orantibus maioribus Polonis, & auxilia pariter cum Mesciugo Pomerano pollicentibus. Itaque coadunato exercitu, & auxiliaribus illis maioribus Polonis & Pomeranis ad condictum locum conuenientibus, tripli ci agmine Vuratislauiensem Henrici ditionem aggressus, acerbè eam diuexauit, usque ad Vuratislauiensia suburbana, maioribus Polonis maximè ob captum ducem suum in agrestes & oppidanos culpæ expertes, & in innoxia tecta sæuientibus. Nec tamen aut his malis, aut lachrymis & conuicijs suorum Henricus commotus est, ut uel propulsaret illatum bellum, & miserabilem suæ ditionis uastationem prohiberet: uel captos duces dimitteret, ac se suos'que præsentibus calamitatibus liberaret. Sed in arce Vuratislauiensi se continebat. Peruastata omni ora Vuratislauiensi, et abacta ingenti præda Lescus auxiliares dimisit, & suas copias domum reduxit. Capti uerò duces pertæsi uinculorum eius, in cuius potestate erant, arbitratu se redemere. Ac Præmislus quidem Rudense seu Velunense territorium ipsi concessit. Legniciensis uerò & Glogouiensis quinquennio se ipsi cum triginta hastatis, militaturos esse dato iureiurando receperunt, obsidibus'que cauerunt. Per idem tempus, Siculi trucidatis una hora per omnes urbes ex composito Gallis omnibus, à Carolo ad Petrum Arragonensem defecerunt, & Gallum regem Hispano commutarunt. Quod multorum deinceps bellorum inter duas has gentes & Italos seminarium fuit. Prussi uerò Cruciferorum ditionem uehementer afflixerunt: & longè lateq; ferro & igni grassati, Ghristiburgum, Clementiam, Zantirum, Marieuerderum siue Guizinum, & Grudentum arces de ipsis cæperunt, ac diruerunt. Insequenti anno Lituani cum Iazygum reliquijs subita excursione Lublinensem regionẽ tripartito agmine crudeliter depopulati sunt. Iura tunc de more Lescus reddebat Cracouiæ, cum de barbarorum excursione certior factus est. Nec mora, omissis rebus omnibus, arma corripere his qui circum se, quiq; in itinere erant equitibus, & se sequi iussis, magnis itinerib. in Lublinensem oram peruenit. Sed hostes iam pręda onusti recesserant. Itaque angebat animi, quòd sibi hostẽ ulcisci, suosq;, qui captiui abducebant, uindicare procliue non esset. Neq; enim cum parua manu longè maiorem hostium multitudinem per ignotos sibi, illis uerò notissimos syluarum & paludum tramites abeuntes persequi audebat. In hoc æstu animi

Duces tres dolo capti ab Henrico Probo.

Lescus bellum infert Henrico Vuratislauiensium duci.

Velunensis terra Henrico Vuratislauiensium duci concessa.

Sicilia à Gallo ad Hispanum defecit.

Siculæ uesperæ.

Prußi multa de Cruciferis cæperunt.

Lituanorum excursio in Lublinẽsem oram.

Somnium.

animi cum eũ ex labore itineris & insomnia fatigatũ sopor inuasisset, exper gefactus deinde postero die lætus, ab Archãgelo Dei Michaele in somnis confirmatum se, & sponsione certę uictoriæ persequi barbaros iussum esse, pro cõcione exposuit. Quo sermone animatis militib. et impedimẽtis cum cõmeatu ponè se sequi iussis, ipse cum expeditis arma tantũ & aliquot dierum cibaria ferentib. recentibus abeuntium hostiũ uestigiis insistit, & inter Naruam & Nemenum flumina tertiadecima die Octobris eos consequit. Neq; enim belli præda impediti celerius iter facere potuere. Perculsi sunt inopinato Polonorũ aduentu barbari, quòd neq; paucos, neq; imbelles atque timidos tam longè persecuturos se fuisse suspicabant. Sed tamen arma cito expediũt, authorib. maximè Iazygibus, qui summa erant audacia. Inuehuntur in eos nostri una & simplici acie, quòd & locus syluis cinctus, angustus, & exiguæ copiæ, quippe quæ sex millia equitum uix continerent, diducere manum in plures acies non sinebant. Non segniter & illi primos nostrorum impetus excepere. Sed in pugnam intentos captiui suorum signa conspicati, fortuitu oblatis telis à tergo adoriunt. Inermes quoq; & fœminæ clamore sublato suos animabant, & hostibus terrorem incutiebant. Quin & canes, quos secum ducebant barbari, & qui dudum lætiore ululatu aduenientibus nostris gratulari uisi erant, sæuis morsibus barbaros ipsos impetebant. Itaque ancipiti malo perturbati, effusa fuga proximas syluas petunt. Instat fugientibus Lescus: instant & captiui mutuo sese cohortantes, dolore & ira extimulante. Nox tandem persequendi finem fecit. In eo prælio reliquiæ Iazygum, qui pertinacius nostris restiterant, & à suscepta religione defecerant, penitus extinctæ sunt. De Lituanis quoque, qui quatuordecim millia bellatorum expleuisse dicebantur, non multi sanè euaserunt. Complures enim qui effugerant, partim pudore, partim timore suorum mortem sibi consciuere. De nostris, quod mirum cuique ac diuini numinis opus uideri debet, ne unus quidem desideratus est. Lescus recuperata omni præda, & cumulata etiam hostium cæsorum spoliis, uictor in Poloniam reuersus, Lublini templum, monimentum uictoriæ suæ condidit: ac diui Michaelis, quem in somnis uictoriam sibi pollicentem uiderat, memoriæ dedicauit. Pace per circuitum ab externis hostibus parta, ciuiles motus Lescum exceperunt. Sendomiriensis enim conuentus Ioanne palatino & Cristino Castellano eius oræ authoribus, cum quibus & Paulus episcopus Cracouiensis sentire dicebatur, ab eo defecit: & Conrado Masouiæ duci accito, sese munitionesq; suas subdidit: nec uinci beneficiis & secundis rebus Lesci potuit, ut concœptum in eum iam inde ab initio odium deponeret. Verùm Lescus hoc sic abire passus non est. Nam coacto tumultuariè exercitu de Cracouiẽsi ditione & aulico suo comitatu, in Sẽdomiriensem oram contra Conradum profectus est. At ille de aduentu Lesci certior factus, cum se non satis crederet Sendomiriensibus, & paruam ipse manum secum adduxisset, in Masouiam celeriter se recepit, promittens con-

Narua fl.

Lesci Nigri insignis de Lituanis & Iazygibus uictoria.

Iazygũ reliquiæ deletæ.

Sendomiriensium defectio à Lesco. Cõradi ducis Masouii fuga.

Lesci benignitas & moderatio. festim se cum maioribus copiis reuersurum. At Lescus magna animi moderatione & mansuetudine usus, proceres authores defectionis destitutos à Conrado, facilè sibi reconciliauit: per quos conuentum omnem unà cum munitionibus in potestatem suam redegit, gliscensq́ue ciuile bellum sapienter oppresit. *Fames in Polonia.* Laboratum est fame eo & sequenti anno in Polonia, usque adeò, ut multi de plebe cum uxoribus & liberis presens malum euitaturi, in Vngariam atque Rusiam commigrarent. Sed utrobique pro salute acerbiori calamitate gentium illarum immanitate & perfidia operti sunt. À Rusis quidem tributi nomine Tartaris in seruitutem traditi, ab Vngaris uerò, Cumanis barbaris uenundati. *Legatus pontificius in Poloniam & Prußiam.* Per hoc tempus Philippus episcopus Firmanus legatus pontificius ex Vngaria uenit Cracouiam. Humanius acceptus à Polonis, quàm ab Vngaris, à quorum rege Ladislao in uincula coniectus erat, propterea quòd eum ob adulteria & Cumanas pellices *Ladislai Vngarorum regis nequitia, improbitas, & interitus.* post leniores admonitiones diris deuouerat. Sed ipse quoque rex pòst ab Vngaris suis in honesta custodia asseruatus aliquandiu, ad extremum à Cumanis, quorum consuetudinem & mores amplexus erat, interfectus occidit. È Polonia uerò legatus in Prusiam contendit, & controuersiam inter Mesciugum Pomeranorum ducem & Cruciferos diremit. Etenim *Pomerani duces Cruciferis sua donarunt.* Varcislaus Mesciugi frater, cum se ad Cruciferos contulisset, eorum institutum amplexus, patrimonium suum ipsis donarat. Eius exemplum secuti alij duo fratres, & ipsi bona sua eisdem Cruciferis addixerunt, honestum uictum quoad uiuerent, ab eis cum familia sua pacti. Ac donationes quidem *Gneuense territorium donatũ Cruciferis.* illas legatus rescidit. Cæterùm Mesciugum induxit, ut Gneuense siue Meuense territorium ipse donaret Cruciferis. In quo mox illi arcem condi- *Gneua arx condita.* derunt, præsidio'que firmarunt, Puterburgum demoliti. Sequenti anno *1283 ann.* mense Octobri rursus Lituani per Lucouiense territorium in Sendomiri- *Lituani Sendomiriensem agrũ uastant.* ensem tractum improuisi excurrerunt, & magnis incommodis atque calamitatibus multos pagos & oppida affecerunt, nemine resistente. Namque nobilitas in arces proximas diffugerat. Exercebat tunc Lescus Cracouiæ iudicia, quæ colloquia nostri uocant. Quamprimum uerò de barbarorum excursione cognouit, correptis celeriter armis cum ijs qui aderant, ex equestri ordine, cæterisq́ue sine mora sequi iusis, nocturnis pariter ac diurnis itineribus hostem persequitur. Sendomiriensis autem conuentus nobilitatem simul & rusticanos homines, præmisis ueredarijs de aduentu suo certiores facit, & occurrere sibi curriculo iubet. Concurrentibus *Lesci oratio ad milites.* omnibus, ubi haud longè se ab hostibus abesse sensit, aduocatis in concionem militibus, graui oratione eos in hostem animat, ut uiri esse pergerent, & coniugibus ac liberis dulcisimis, propinquis, necessarijs, atque etiam agricolis suis, qui in fœdam seruitutem à barbaris abducebantur, subuenirent. Cæsos senes atque paruos pueros, uastatos agros, incensas uillas, pagos & oppida, direpta fana, uiolata sacra grauiter ulciscerentur, & insignem suam patriæq́ue communis ignominiam, uel cum uitæ suæ discrimine uindicarent.

dicarent.

dicarent. Honestissimum esse pro patria, & pro aris & focis dimicantem oc- «
cumbere. Gloriæ quàm uitæ bonos fortesq́ue uiros cupidiores esse debere. «
Non prouenire autem magnam atque solidam gloriam sine magnis peri- «
culis. Neque tamen eo se hæc dicere, quòd de uirtute & alacritate eorum dubitaret, aut quòd periculosum admodum illud cum barbaris certamen fore crederet. Eosdem enim esse, quos anno superiori intra ipsorum iam fines penè ad internecionem nullo de suis amisso profligassent, qui'que furtis modò & clandestinis latrocinijs uicinos infestare soliti, uirtute & arte bellica nihil ualerent. Irent ergo alacres, cæsis'que suis eorum sanguine parentarent, & captiuos opem suam lacrymis & eiulatibus implorantes, liberarent. Et quo meliore spe & fiducia diuini auxilij, Dei contemptorem hostem adorirentur, confessione eos peccata expiare, & sacrosancta eucharistia communire se iubet. Atque ipse princeps sanè quàm religiosè hoc fecit. Præsensere aduentum Polonorum barbari, & anni superioris fortunam reformidantes, in proximas syluas in Lucouiensi territorio sese subducunt, atque ibi de salute sua consultant. Syluis sese diu tegere non poterant. Prædam & impedimenta relinquere nolebāt, nec adeò tutum sibi receptum esse animaduertebant, eo quòd experti iam nostrorum audaciam, etiam in intimam Lituaniam persecuturos se eos esse certò sibi persuaderent. Nec in armis magnam spem habebant. Sed tamen hoc sibi tentandum extrema penè adducti necessitate constituunt. Itaque relictis in sylua cum paruo imbecillium & ægrotorum præsidio sarcinis, captiuis'que arctius colligatis, ne sibi rursus à tergo negocium facerent, magno impetu & cum clamore incondito in nostros feruntur. Perturbauit nonnihil nostros primus eorum aspectus, propterea quòd præter omnem expectationem ad se contendere eos uidebant, quos fugere crediderant, & quòd multitudine ij superabant. Sed tamen cohortante duce, & instruente acies, citò animos resumpsere. Duas autem is incursantibus hostibus acies obiecit. quarum alteri Zegota Cracouiensis, alteri Ioannes Sendomiriensis palatinus præerat. Ipse in omnes partes oculos & totum corpus circumferre, ac sollicitè circumspicere, quid quaque in parte gereretur, & sicubi laborantes suos conspiceret, ut mox subsidia summitteret. Nec diu primus ille barbarorum impetus uiguit. Sed uirtute nostrorum, quasi firmo muro obiecto, statim refractus est. Primi qui cum Cracouiensi palatino concurrerant, quod in eius acie aulicus Lesci comitatus ordinatus erat, repressi, ad fugam spectare cœperunt. Quo animaduerso, cæteri quoque conuersi syluas petiuerunt. Inde porrò continuato cursu quoquouersum diffugerunt. Poloni deposita in syluis præda potiti sunt, & captiuos relaxarunt. Quibus adiuuantibus per aliquot dies deinceps barbaros quicunque in sylua delituerant conquisitos trucidarunt. Reuertentesq́ue magna omnis generis hominum occurrentium lætitia excepti sunt. In Paulum episcopum Lescus Lituanicarum illarum excursionum, atque item defectionis Sendomiriensis conuentus culpam conferebat. Habebat enim Paulus magnas necessitudines

Lituanorum consultatio.

Lituani iterum uicti à Lesco.

Paulus episcopus turbator iterum captus.

dines & clientelas in tractu Sendomiriensi, & cum barbaris amicitias & affinitates coniunxerat. Lesco uerò iam inde ab initio propter captiuitatem suam infensus erat, ita ut non incredibile esset cùm nobilitatem Sendomiriensem ab eo concitatam fuisse, tum barbaros in Poloniam euocatos, quo magis Lescum inuisum apud omnes, suis quenque damnis & publica indignitate acuente redderet. Itaque captus is est iterum à satellitibus Lesci, & Siradiam deportatus. Dimissus'que deinde maiorem immunitatem bonorum suorum ecclesiasticorum, & in Derzanzina pago quicquid ad ducem pertinebat, Castellano & Palatino, Decano'que & Scholastico Cracouiensi arbitris à Lesco accepit. Nam tria millia pondo argenti, quæ & ipsa soluere Lescus debuerat, ei remisit. Extat ea de re diploma Lesci in basilica Cracouiensi. Insignis est hic ipse annus & alio nefario facinore. Etenim Lucardis Præmisli ducis maioris Poloniæ uxor à pedisequis suis iugulata est. Nec expers huius culpæ Præmislus, quòd ne quæstionem quidem de scelere habuisset, nec pœnas exegisset, habitus, & uulgari carmine notatus est: quod carmen sua ætate Dlugossus uulgo cantari solitum esse memorat. In quo oratio fœminæ illius repræsentetur orantis maritum pro amore coniugali & honore, quem illi semper habuisset, ne uitam sibi adimat, sed ut uel una subucula tectam in domum paternam se remittat. Causa uerò huius paricidij Præmislo ea fuisse fertur, „ quòd nullos ex ea susciperet liberos. Quasi uerò id in arbitrio sit cuius„ quam, ac non diuinitus concedantur liberi. Sed non inultum id scelus tulit Præmislus. Quamuis enim alteram uxorem duxisset non multo posterius, Rixam Suetiæ regis filiam, tamen ne ex ea quidem mares liberos reliquit. Quin etiam alijs aduersitatibus fuit abnoxius. Insequenti enim anno Henricus dux Vuratislauiensium Calissiensem arcem proditione Sandiuoij præfecti traditam ipsi eripuit. Oppidum enim paulò antè fortuito incendio conflagrarat. Erat hic Sandiuoius Ioannis palatini Posnaniensis filius iratus Præmislo, quòd ab eo in mandandis magistratibus & honoribus preteriretur. Nisus est quidem Premislus arcem ui & armis in potestatem suam redigere, sed repulsus à præsidio Henrici, proceribus intercedentibus cum Henrico pacificatus est, ea conditione, ut pro Calissiensi arce Olobocense territorium Henrico daret, & arcem ei suis sumptibus in eo exędificaret. Quam arcem tertio post anno maiores Poloni ui ex pugnatam in Præmisli potestatem redegerunt. Neque eam tunc Henricus armis uindicauit, sed dolos uersabat in pectore. Ad quos ita factus erat, ut ne à sacris quidē rebus et sacerdotibus manus abstineret, dum nimia opum cupiditate flagrat. Quas tamen iusta diuini numinis uindictapostea alienis cū suo hęrede careret, reliquit. Atq; ut pretermittamus, q̄d Calissiensis arcis proditorē Ioannem cū Beniamino nescio quo equite in carcere aliquamdiu tenuit, qui minus etiā dignū facto suo præmiū tulere. Illud quidē certè detestabile eius facinus silentio prętereundū non est, quod in ecclesiam Vuratislauiensem,

Derzanzina episcopo Cracouiensium donata.

Lucardis Præmisli uxor iugulata.

Calissia Henrico Vuratislauiensiū duci prodita.

Olobocum à Polonis recuperatū.

Henricus Probus ad dolos factus.

Vuratislauiensis episcopi & ecclesiæ bona ac decimæ usurpatæ ab Henrico duce

slauiensem,& in episcopum eius Thomam secundum, Thomę illius,quem Boleslaus Caluus in uinculis habuerat, sororis filium, patrauit. Etenim permagnam uim pecuniæ ipsi, & uniuerso ordini ecclesiastico eius dioeceseos præter ius & morem in bellum, nescio an illud, quod cum Præmislo de Calissiensi dominatu gerere uolebat, imperauit. Quæ cum non daretur, arcem episcopi Othmuchouiam, & Nyssam oppidum, ac deinde cætera omnia episcopo & sacri ordinis bona inuasit, mox & decimas omnes usurpauit. Nec ea reddere episcopo per honestos & graues oratores, ac postea per se ipsum flagitanti uoluit, superbe'que insuper & minaciter respondit. Erat tunc Archiepiscopus Gnesnensis Iacobus gente & cognomento Suinca, Ioanni defuncto post undecim annorum uacationem & plurium competitorum partim obitum, partim reiectionem, crebramq́ pontificum maximorum mutationem, fauore Martini quarti pontificis, electione collegíj Gnesnensis posthabita, successor datus. Is igitur synodo Lenciciæ coacta, de eius sententia Henricum ducem communione Christiani populi una cum socíjs & fautoribus sceleris & sacrilegíj sui exclusit: Vuratislauiensi uerò ciuitati & omnibus locis, quæ in ditione Henrici erant, sacris interdixit. Cui decreto paritum est ab omnibus, præter Franciscanos fratres pluris facientes emolumenta sua & fauorem ducis, quàm disciplinam ecclesiasticam. Quæ res maioris pertinaciæ & crudelitatis Henrico causa fuit. Iritatus enim, episcopum & sacerdotes omnes ditionibus suis eiecit. Qui quocumque in Poloniam commigrarant, humanè & benignè recipiebantur. Episcopus autem cum in concilio Lugdunensi de ui & iniuria Henrici necquicquam questus esset, propterea quòd Henricus iam prius aures concilíj falsis criminationibus per legatos occuparat, reuersus mœrens, Ratiboriam se contulit. Vbi à Cazimiro duce Vuladislai filio perbenignè & honorificè acceptus atque habitus est. Quo factum est, ut æquiore animo exilium illud suum in quintum usque annum ferret. Verùm ne ita quidem tyranni crudelitatem exatiauit. Nam is & nobiles quosdam bonos'que uiros de suis, à quibus reprehensus erat de scelere, trucidauit, & cum Cazimiro literis & legationibus expostulauit, quod inimico suo receptum præberet, minas'que adiecit, ni eum pelleret. Quæ cum à Cazimiro contemnerentur, coegit exercitum, & Ratiboriam obsidione cinxit. Nam Cazimirus uiribus eius impar, arcis munitione se continebat. Cum aliquot dies duraret obsidio, murmurare contra episcopum & cæteros sacerdotes exules plebs à uictu imparata, & præsertim íj, quorum bona in agris atque uillis diripiebantur, & qui ea formidabant, quæ uictis captis'que urbibus, ab irato hoste euenire solent. Qua re cognita, episcopus collocutus cum suis, Indignum esse, ait, ut sua paucorum exulum causa, bene merita de se ciuitas periculũ subeat, aut ullo prorsus afficiat incõmodo ac detrimento. Pręstare, ut ipsi soli uel capitib. suis irã tyrãni exatient, q̃ ut tot insontes et bene merentes hospites suos eodẽ secũ exitio inuoluãt. Induit deinde sacras & põtificales uestes nõnullosq́; de sacerdotib.

Othmuchouia arx.

Iacobus Suincæ Archiepiscopus Gnesnensis nõ per electionem.

Interdictum ac diræ Archiepiscopi cũ synodo in Henricum.

Franciscani sodales interdictũ cõtempsere.

Episcopus cum sacerdotib. eiectus è Vuratislauiensi dioecesi.

Lugdunense concilium.

Cazimirus dux Ratiboriensium.

Ratiboria & Cazimirus dux bello petitus ob receptum episcopi et sacerdotum exulum.

Thomas episcopus Vuratisl. ad hostẽ sacrato uestitu egressus, irã eius fregit.

quemadmodum ad sacra peragenda solent, indui iubet, ita spectabilis cum uenerando illo cœtu urbe egressus, ad hostilia castra profectus est. Venientes à longè conspicatus Henricus, attonitus & quasi numine afflatus de papilione exilijt: & obuiam procurrens, ad pedes episcopi sese abiecit, & culpam supplex deprecatus est: augustius quiddam humana specie in uultu episcopi contemplatus. Benigne eum humo episcopus attollit, amplexatur, & exosculatur non sine lacrymis, certam'que ueniam, si eum factorum pœniteat, pollicetur. Deinde in proximam ædiculam diuo Nicolao dedicatam pariter ingrediuntur. Ibi semotis arbitris inter se in gratiam redeunt, cum Henricus redderet quæcunque episcopo, ecclesijs & uniuerso ordini sacro ademerat, & pro perceptis emolumentis satisfacturum se esse, ad hæc ampla munera & immunitates ecclesiæ largiturum, reciperet. Quibus peractis soluit obsidionem, & ab Archiepiscopo uinculo excommunicationis liberatus, interdictum'que sublatum est. Vt autem referret gratiam pro hospitalitate Cazimiro Thomas episcopus, collegium sacerdotum in arce Ratiboriensi instituit, ei'que decimas quasdam de suo attribuit. Porrò Henricus posteriori tempore templum sanctæ Crucis in insula Vuratislauiensi è regione basilicæ condidit, & collegium sacerdotum, datis de suo luculentis reditibus, instituit. Quin etiam cum ex uxore Ottonis Longi, Marchionis Brandeburgensium filia, nullos liberos susciperet, Vuratislauiam ipsam cum omni territorio ecclesiæ & episcopo Vuratislauiensi sempiterno iure donabat, nisi episcopus eam donationem abnuisset. Dum hæc ita geruntur in Silesia, nec in minore Polonia quietæ res fuere, turbante maximè Paulo episcopo Cracouiensi, & omnium odia in Lescum ducem, quo captiuitatem suam ulcisceretur, inflammante. Quod malum eousque progressum est, ut iam non priuata paucorum conspiratione, sed publico procerũ atq; nobilitatis consilio Conradus Cirnensium Masouiorũ dux ad suscipiendum principatũ accerseret. Cui cum exercitu uenienti Varsius Castellanus, & Zegota palatinus Cracouiensis, Ioannes Sẽdomiriensis palatinus, et Cristinus Castellanus cum Paulo episcopo & maxima nobilitatis multitudine ad Sendomiriam obuiam progressi sunt, & in uerba eius iurarunt. Itaque ille nullo negocio Cracouiensi & Sendomiriensi dominatu omni tunc potitus est. Sola restabat Cracouia, in qua se Lescus cum uxore continebat. Nec tamen explicabat rationem, quomodo eam in tanta contra se omnium conspiratione retineret. Nam & ij qui ei fauebant, qui'que in comitatu eius aulico fuerant, ab eo se subducebant, ueriti ne sibi fraudi esset, à publico uniuersi conuentus consilio dissentire. Desertus ab omnibus, ad Cracouiensis ciuitatis, cuius studia non aliena esse à se animaduertebat, misericordiam confugit. Eius fidei atque tutelæ Cracouiensem arcem commendauit. Ipse cum uxore, uel ut alij uolunt, uxore Cracouiæ relicta, in Vngariam ad Ladislaum regem profugit. Suscipiunt arcis defensionem Cracouienses ciues. Et quoniam difficulter se arcem & urbem pariter tutari posse existimabant, cùm quòd humiles

Henrici ducis cũ Thoma episcopo transactio.

Ratiboriæ collegium sacerdotum institutum.

S. Crucis templũ & collegium sacerdotum Vuratislauiæ.

Vuratislauiæ donatio refutata ab episcopo.

Polonia minor ad Conradũ Masouium à Lesco defecit.

Cracouia in fide Lesci permansit.

humiles erant urbis muri, nec bene instructi propugnaculis, tum quod distracta multitudo imbecillior futura erat ad sustinēdam uim aduersariorum, qui iam appropinquare cum Conrado dicebantur, relicta urbe commigrant in arcem cum uxoribus, liberis, et facultatibus suis. Cognita Cracouiensium ciuium uoluntate proceres, mittunt ad eos quorum gratia & authoritate deduci eos de sententia posse credebant, & non modò impunitatem illius cœpti, sed etiam maiora à Conrado, quàm à Lesco præmia ipsis pollicentur, si consensum uniuersi conuentus secuti, Conrado sese & arcem dedant: sin recusent, minas adijciunt. Nihil neque blanditijs deliniti, neque minis territi Cracouienses ciues, respondent legationi procerum: Non licere sibi fidem & iusiurandum Lesco semel datum uiolare. Re integra in consilium illud se non esse adhibitos: ne nunc quidem ad id accessuros, cum eius rationem probabilem reddere non possent. Scirent proceres quid agerent, se omnia charissima & uitam ipsam prius amittere, quàm fidem frangere decreuisse. Quæ cum Conrado & proceribus renunciata essent, iritati & multum frementes, ad Cracouiam castra admouent. Cum'que perdifficilem sibi esse intelligerent arcis & armis & commeatu bene munitæ expugnationem, urbem uacuam incendunt, ut uel sic ciuium siue pertinaciam, siue constantiam præsenti priuatorum cuiusque malorum aspectu frangerent. Sed nihilo tamen segnius illi arcem defendebant. Quan quā autem uastarant paula antè Tartari Transyluaniam & Vngariam usq; ad Pestum totos tres menses, tamen impetrauit Lescus à Ladislao rege non contemnenda Vngarorum & Cumanorum auxilia, & cum ijs iam aduentabat, eo quidem celerius, ut arci Cracouiensi subueniret. Id ubi didicit Conradus, occurrit ei cum exercitu, & collatis signis apud Bogucice pagum ad Rabam flumen uincitur: dissipato'que longè maiori quàm Lescus habebat exercitu, in Masouiam usque profugit, ueritus ne alienatis à se aduerso prælio uoluntatibus eorum à quibus accitus erat, in potestatem Lesci uenirent. Sic euentus tunc ostendit, uter iustius arma sumpsisset. Lescus moderatè utens uictoria, captiuos omnes dimisit, proceribus culpam deprecantibus ueniam dedit: deinde Cracouiam ueniens, Vngaros & Cumanos liberaliter remuneratos remisit: Cracouiensibus ciuibus gratias egit, urbem fortius muniuit, eius'que regimen Teuthonibus solis, qui fidem ipsi præclarè seruassent, proprium deinceps attribuit. Quod ad nostra usque tempora durauit. Habitu quoque & cultu corporis cum eis conformato, quanti eos faceret, ostendit. Hæc anno post Christum natum 1285. gesta sunt. Quo etiam Boleslaus Masouiorum Plocensium dux, Conradi frater, Russiam, siue adeò quæ Russi in tractu Lublinensi & Polessiensi de Polonis capta tenebant, repentina excursione populatus, cum præda onustus domum reuertisset, mox idem incommodum à Russis accepta damna ulciscentibus, in ditione sua uicissim pertulit. Insequenti uerò anno, Conradus frater eius Gostinino, quod in ditione Vuladislai Locticì erat, per fraudem potitus est. Cum enim nonnul-

Cracouiensium ciuium fides et constantia.

Tartari Vngariā uastarunt.

Conradus uincitur à Lesco et fugatur.

Raba fl.

Cracouiæ urbis regimen Teuthonibus mandatum.

Lescus cultu Teuthonico usus.

1285 ann.

Masouij Russiam Russi Masouiam populantur.

Gostininum à Cazimiro surreptū.

nõnullos de suis eò prodendę arcis causa submisisset, Lituanos deinde euocauit. Quibus ex improuiso aduenientibus, ij qui subornati erant, arcem prodiderunt. Captam illi ac direptam Conrado concesserunt, plus sexcentis hominibus ibi partim necatis, partim captis. Quos cum reliqua præda abegerunt. Non tulit eam iniuriam Vuladislaus. Verùm tumultuaria manu facta, silenti agmine ad Ploscum contendit, noctuq; aggressus arcem uigilibus cæsis, facilè fit uoti compos. Deinde procerum utriusque partis opera pax fit inter duces, redditis mutuo, quas interceperant, arcibus damnisq; Vuladislao persolutis. Nec tamen impunè abijt, Masouijs alienę rei manus admouisse. Eodẽ enim anno ab ijsdem Lituanis quos in Gostininense territorium immiserant, graui excursione uexati sunt, & Sochassouia Ploscumq; arces negligentius custoditæ, captæ & exustæ. Prussiam tunc nouo uermium genere per æstatem infestatam fuisse ferunt, qui caudis cancrorum præditi, quoscunque aculeo pupugissent, intra tertium diem extinguebant. Hoc etiam anno Bernardus dux Legniciensium, Boleslai Calui filius obijt. Sequenti uerò Lescus dissimulato proposito per speciem Lituanici belli Conrado bellum intulit. Vastarant Lituani cum Prussis Dobrinensem tractum, qui in ditione Zemouiti erat: Dobrinum'que oppidum, magna hominum strage edita, cum inexpectati die Dominico, uacante diuino cultui multitudine, irrupissent, diripuerant & incenderant. Fratris igitur iniuriam ulcisci se uelle cum simulasset Lescus, comparato cùm de suis, tum de uoluntarijs cruce signatis non paruo exercitu, in Masouiam deflexo itinere, obuia quæque ferro & igni nemine resistente uastauit, & cum ingenti præda domum reuersus est. Atque ex eo tempore prior illa fortuna ab eo recessit, & secundæ res aduersis commutata sunt, sunt, ne impunè ferret Deum & homines fefellisse, & prætextu pietatis iræ suæ impensius indulsisse. Itaque & tunc licet nemine persequente complures tamen de suis in traiectu fluminum amisit, & mox ad finem eiusdem anni cunctæ eius ditiones longè lateq; à Tartaris peruastatæ sunt, & ipse fuga in Vngariam consulere sibi coactus est. Nam Tartari fame domestica stimulati per Russos, & cum Russis, primùm in Lublinensem oram & in Masouiam delati, locustarum in modum eas regiones cędibus & incendijs nusquam abstinentes depopulati sunt. Inde porrò diuertentes, Sendomiriensem tractum, & nonnullam partem Siradiensis eadem crudelitate peruagati, frustra tentata Sendomiriæ expugnatione, Lysecensis monasterij, quod S. Crucis dicitur, direptione suasu Russorum penitus abstinuerunt, & ad Cracouiam pridie natalis Christi populabundi peruenerunt. In cuius oppugnatione cum nonnullos fortes uiros amisissent, & Lescum ducem cum uxore & primoribus in Vngariam profugisse didicissent, maiore licentia & furore in pagos & oppida usque ad Carpathum montem debacchati, Sandecense tamen monasterium, pauore, ut creditum est, diuinitus immisso, non attigerunt. Quanquam aberat inde tum Kinga. Nam cum duabus sororibus, Iolenta, & Constantia, quæ Danielis

Ploscum à Vuladislao interceptum.
Pax inter Lenciciensеs & Plocẽses.
Lituani Masouiã uexant.
Sochassouia & Ploscum arces incensæ.
In Prussia uermes uenenosi.
Bernardus Legnici dux obijt.
Dobrinum à Prussis incensum.
Masouia Cirnensis à Lesco uastata.
Tartari Poloniã uastant cum Russis.
Lysecense monasterium intactũ.
Cracouia tentata à Tartaris.
Sandecense monasteriũ intactũ.

nielis Russorum regis uxor fuerat, & cum uniuerso cœtu monacharum, quæ ad septuaginta fuere, ad hæc cum magna sacerdotum & equestrium hominum caterua in Pieninam arcem, natura loci munitissimam, ac unum tantum, & eum quidem perangustum aditum habentem, sese receperat. Tandem satiati cędibus atq; præda barbari, in Russiam reuerterunt. Tantam autem hominum prædam tunc abegisse dicũtur è Polonia, ut cum eam apud Vuladimiriam recognoscerent, & partirentur inter se, unum & uiginti millia innuptarum puellarum censa esse dicantur. Eas enim libidinis causa seruant maximè. Prouectiores tum uiros, tum mulieres, itemque paruos pueros immaniter trucidant. Ne Russi quidem quamuis socij ac tributarij prorsus expertes malorum à barbaris tunc fuere. Nam barbari excessuri è Russia, ut est maliciosum genus hominum, & incantationum atque ueneficiorum gnarum, aquas omnes infecerunt, exectis captiuorum cæsorum cordibus, & præsentissimo ueneno imbutis, & uerubus subter aquas defixis. Vnde plurimi mortales postea ex aquæ uenenatæ usu immedicabilibus morbis correpti, miserabiliter extincti sunt, cum serius mali causa animaduersa esset. Nihil acerbius ille cuncti dominatus sui status atque uastitas animum Lesci emollijt. Quin is reuersus ex Vngaria in sequentem æstatem expeditionem contra Conradum ducem Masouiæ rursus parare cœpit. Sed cum segniores ad eam esse cerneret Cracouienses & Sendomirienses, Matthæo Siradiensi palatino mandat, ut ipse cum Siradiensibus, qui minus calamitatis à Tartaris pertulerant, in Masouiam populabundus excurrat. Fecit iussa palatinus. Et iam permultis uicis pagisque uastatis pręda onustus reuertebatur, cum eum Conradus, qui ditionem suam siue ob imbecillitatem uirium, siue ex industria uastari passus erat, cum ualida equitum & rusticanorum manu occultis itineribus secutus, uicesimaquinta die Iunij in finibus Masouiæ adipiscitur: & securum incautumque exercitum ex improuiso adortus, non leui strage fudit ac dissipauit. Palatinus cum paucis fortiter dimicans, occumbere quàm fugere maluit. Præda omni Conradus potitus est. At Lescus his aduersis rebus & sugillationibus hominum afflictus, ex mœrore & angore animi in morbum incidit, quo sensim tabescens ultima demum die Septembris anni sequentis, qui fuit post Christum natum 1289. uitam cum morte commutauit, & in templo S. Trinitatis apud sodales Dominicanos honorificè sepultus est, bonus & moderatus princeps, & felix, si extrema cum primis contexuisset. Quod tamen improbitati & perfidiæ procerum magis, quàm ipsi imputandum est. Donauit hic episcopo Cracouiensi iure sempiterno decimam de omnibus metallis in cuiuscunque solo essent intra ipsius diœcesim. Præcessit autem Lescum Zemomyslus frater dux Vuladislauiensium non toto biennio, relictis tribus filijs, Lesco, Præmislo, & Cazimiro, de Salomea filia Suentopelci susceptis. Tametsi Dlugossus nullos eum liberos reliquisse memorat. Hoc anno Cazimirus Oppoliensium dux Henrici fortè Vuratislauiensium ducis uim & arma timens, Ven-

Pienina arx.

Tartarorũ præda.

Puellarum captiuarum numerus.

Russis socijs etiam nocuere Tartari.

Tartari maliciosi.

Masouia Cirnensis uastatur à Siradiensibus.

Siradienses fusi et præda exutiá Masouijs.

Matthæus palatinus Siradiensis occubuit.

Lesci Nigri mors.

1289 ann.

Decima ex metallis episcopo Cracouiensi donata.

Zemomysli ducis Vuladislauiensis mors & filij.

Oppoliensis principatus addictus principi Boemorum.

Vuratislauiensis item.

ceslao Boemorum principi & successoribus eius sese cum dominatu & liberis suis subdidit. Quod Henricus quoque Vuratislauiensis aliquanto prius uiuente adhuc Ottocaro rege fecisse memoratur. Quãquam hic, cum nullos liberos reliquisset, non Boemorum principem, sed cognatum hæredem habuit.

INTERREGNVM.

Empus quod Lesci Nigri mortem consecutum est, usque ad resumptum atque renouatum à Præmislo duce maioris Poloniæ regnum, interregnum nobis appellare uisum est, propterea quòd Cracouiensem dominatum, penes quem summus Poloniæ principatus post exactum regem Boleslaum secundum, & intermissum regnum per multos annos manserat, nemo tunc unus obtinuit. Tametsi enim ad extremum Boleslaus Pudicus & Lescus Niger, imo & albus ferè Boleslai pater, duces Cracouienses nihil omnino sibi authoritatis & iurisdictionis in cæterorum ducum ditionibus uendicauerunt. Nos tamen quo minus perturbata esset series historiæ, eos quoque in principũ siue monarcharum ordinem redegimus. Deinceps uerò pluribus de Cracouiensi dominatu contendentibus, cum penes neminem unum summa rerum esset, interregnum id tempus uocare collibuit, quod iam prosequimur. Lesco Nigro sine liberis uita defuncto, Cracouiensis, Sendomiriensis atque Siradiensis dominatus in medio erant, quos alius iure agnationis sibi uendicabat, alius gratia populari ambiebat, alius ui & potentia usurpabat. Primum omnium Vuladislaus Locticus Lesci mortui frater, eodem patre, sed alia matre prognatus, Siradiensem dominatum, seiungentem sese à reliquis, & ultrò se ipsi subdentem occupauit. Ad cæteros quoque adspirabat. Verùm Cracouiensis, & Sendomiriensis conuentus proceres ac equites, comitijs apud Sendomiriam habitis, Paulo episcopo authore & suasore, Boleslaum ducem Plocensem Conradi fratrem principem creauere, posthabito Conrado, cui se bis antea uiuente Lesco subiecerant, proptereà quòd is remissius & ignauius tunc agere uisus, oblatum sibi principatum non retinuisset, & quòd ipsi posteà cum Lesco ditionem eius uastassent, ueriti ne memor esset acceptæ iniuriæ. Accitus igitur Boleslaus, possessionem principatus adit, Cracouiam'que solenni pompa deducitur. Nec multo pòst Henricus dux Vuratislauiensium ommissa Boemia, ad cuius principatum procerum quorundam conspiratione contra Venceslaum inita inuitabatur, à Cracouiensibus ciuibus clàm accersitus, cum iusto exercitu aduenit. Venienti ciues, in quibus lanij maximè ualebant, portas urbis, quemadmodum conuenerat, aperuere. Ibi Boleslaus noua & inopinata re perculsus, quippe qui spe quieti principatus potiundi cum non maximo, & ad celebritatem & splendorem, quàm ad bellum instructiore comitatu uenerat, ex arce Cracouiensi se proripuit: & necquicquam retinentibus proceribus, qui copias ad eijciendum Henricum cogebant, iratus in Masouiam redijt, dictitans, se non ad bellum

Vuladislaus Locticus Siradiẽsem dominatum occupauit.

Boleslaus Plocensis accietur ad principatum.

Henricus Vuratislauiensis Cracouia potitus.

Boleslaus deseruit principatũ.

bellum, sed ad pacatum principatum suscipiendum, accersitum uenisse. Post discessum Boleslai, arx quoque Cracouiensis Henrico à Sulcone Medirecio, cui Boleslaus eam commendarat, dedita est. Ibi tum proceres capto ex tempore & re præsenti consilio, legationem ad Henricum mittunt, leges quasdam ipsi, si apud se dominari uellet, præscribūt. Quas cum ille accepisset, princeps renūciatus est. Nec tamen diuturna ei possessio principatus fuit. Vuladislaus enim Locticus iam Siradiensis dux, indignum ducens, alienum fratri suo Lesco successorem in principatu quęsitum esse, exercitum cogit: à maioribus Polonis & Pomeranis auxilia impetrat. Cazimirus quoque frater dux Lenciciensis & Conradus ac Boleslaus Masouij cum suis per se ipsi eum adiuuabant. Quibus omnibus copijs coadunatis, Cracouiam primo uere contendit, ad deijciendum Henrici præsidium. Redierat Henricus in Silesiam, relicto Cracouiæ præsidio. Factus autem certior de consilio & apparatu bellico Vuladislai, cum ipse ægrotaret, Henricum Legniciensem Boleslai, & Præmislū Sprotauiensem Cōradi filios patrueles suos, et Boleslaū Oppoliensium ducem cum expeditis copijs Cracouiam mittit. Quorum aduentu cognito Vuladislaus, ad Seuerum oppidū, quod nunc est in ditione Cracouiēsis episcopi, ad quartum Cal. Martias eis occurrit: & prælio commisso, multis utrinq; cadentibus, ad extremum Vuladislao cessit uictoria. Præmislus Conradi Glogouiensis ducis filius, adolescens admodum interfectus, Boleslaus Oppoliensis saucius captus est. Duobus item alijs certaminibus apud Scalā & Suetnicium Vuladislaus Silesios fudisse fertur. Victor Cracouiam profectus, cum proceres & equites plerique omnes in fidem eius uenirent, apertis portis receptus, omnium consensu & acclamatione princeps renūciatus est. Sed hic item non diu possessionē principatus retinuit. Henricus enim Vuratislauiensis, non deiectus Seueriensi clade, præsertim q̄ ciues nonnulli Cracouienses clanculum spem eius alerēt, nouū rursus exercitū Cracouiā cum Henrico Legniciensi (ipse enim adhuc decumbebat ægrotus) transmittit. Qui latenter profectus, & nihil ad celeritatem sibi reliqui faciens, cum nocte intempesta ad Cracouiā accessisset, in urbem à conscijs recipitur. Clamore sublato à Silesijs, ut fieri solet capta urbe, tumultuatur tota ciuitas. Nox atq; tenebræ incerta omnia & longè q̄ erant formidabiliora reddebant. Erat in urbe cum præsidio Vuladislaus, uerùm inopinato tumultu perterritus, cum neq; numerū, neq; genus hostiū exploratū haberet, proditionémque metuens, ad Franciscanos sodales se recepisset, ubi suos passim per uicos & plateas cædi & se quæri didicit, sumpto monachi habitu, de muro à Franciscanis demissus euasit. Qui uerò partium eius fuerant in urbe, reperti ab aduersarijs partim necati, partim capti sunt, & bona eorum direpta. Cuius calamitatis ne Paulus quidem episcopus expers fuit, quòd impensius Vuladislao fauisset. Deinde in agros & uillas procerum & equitum, qui defectionis ad Vuladislaum capita fuisse existimabantur, ferro & igni sæuitum est. Quibus malis adacti cæteri cer-

Henricus principatum adeptus.

Vuladislaus Locticus principatū bello petit.

Silesiorum expeditio cōtra Vuladislaum.

Seuerū oppidū.

Vuladislaus uicit Silesios.

Vuladislaus princeps renunciatus.

Cracouia proditione recepta ab Henrico.

Vuladislaus Cracouia pulsus.

Paulus episcopus captus.

Henrico principatus recuperatus. Henrici mors. Henricus Legniciensis Vuratislauia potitus. Henrici Vuratisl. testamentum. Præmislus successionibus fortunatus. Pomerania Præmislo donata. Cracouia Præmislo seruata. Gryphina donat principatũ Venceslao Boemo. Opauia Boemo quæsita. 1291 ann. Boemorum expeditio in Poloniã. Cracouia in potestatem Boemorũ uenit. Vislicia potiti Boemi. Oblecomum arx. Boemi repulsi à Sendomiria.

tatim in potestatem Henrici redierunt. Henricus constitutis utcunque rebus Cracouiæ, & ualido præsidio imposito, episcopo ac cæteris captiuis dimissis, properè in Silesiam reuersus est, quòd Henricum Vuratislauiensem ueneno, à suis, ut creditum est, propinato, animam agere, siue adeò mortuum iam esse accepisset. Veniens autem Vuratislauiam post mortem Henrici, multorum ciuium & procerum ac militum fauore, urbe & arce ac dominatu denique omni Vuratislauiensi potitus est, elapso per fugam Conrado patruo Glogouiensium duce, quem defunctus dux testamento hæredẽ in eo dominatu instituerat. Nam Cracouiensẽ et Sendomiriensẽ ditionẽ, cum ipse nullos liberos relinqueret, Præmislo duci maioris Poloniæ legauit. Quem per idem tempus Mesciugus etiã Pomeranorum dux, cum uxorem quidẽ habuisset, sed monacha quadam pro cõcubina abusus fuisset, fratribus siue iam extinctis, siue iusta uindicta præteritis, successorem sibi designauit, & mox Pomeranos in uerba eius adegit, & intra quartum annum mortuus, uacuam ipse Pomeraniæ possessionem reliquit. Morte atque testamento Henrici cognito, urbs & arx Cracouiensis Præmislo seruatur. Sendomiriensem uerò dominatum Vuladislaus retinebat, ac de recuperando etiam Cracouiensi cogitabat, cum noua et inopinata res obiecta, rationes eius omnes conturbauit. Etenim Gryphina Lesci Nigri uxor, siue pertæsa belli ciuilis, siue ne dotalibus bonis à uictore eijceretur uerita, missis clàm legatis ad Venceslaũ Ottocari & Kunegundis sororis suæ filium, Boemorum ducem, donauit ei Cracouiẽsem & Sendomiriensem dominatum: quem sibi à Lesco marito donatum esse, confictis diplomatis affirmabat. Non refutauit quamuis cassam & inanem donationem Venceslaus, cupidus proferendi imperij: quippe qui etiam superiori anno, Nicolaum fratrem suum nothum, per iniuriam Opauiensi dominatu eiecisset. Itaque anno sequenti, qui fuit post Christum natum millesimo ducentesimo nonagesimoprimo, cum ipse motibus quibusdam domesticis, & morte soceri Rudolphi Cæsaris impediretur, Tobiam Pragensem episcopum cum exercitu in Poloniam adeundæ possessionis gratia misit. Poterat Præmislus Cracouiam defendere ac retinere, sed quia cum Vuladislao quoque rem sibi fore uidebat, ne duplici bello pariter sese implicaret, & ut exorientem Vuladislai potentiam, quam suspectam habere cœperat, ualidiori hoste ipsi obiecto, reprimeret, deducto præsidio suo, Cracouiam Boemis tradit. Hinc omnis tractus Cracouiensis in potestatem eorum uenit. Ad Sendomiriensem deinde animos adijciunt: ac Vislicia primùm per deditionem potiuntur, deinde Oblecomum arcem prope Vistulam situm ui capiunt. Sendomiriam uerò oppugnare adorti, à Vuladislao cæsis captisq; compluribus, & plurimis uulneratis, ignominiosè repulsi sunt. Itaque inde reuertentes, relicto ad tutandas munitiones & maximè Cracouiam forti præsidio, & abducta secum Gryphina, ne sententiam suam de donatione mutaret, in Boemiam se receperunt. Ibi Vuladislaus, re apud Sendomiriam feliciter

gesta

gesta erectus, munitiones aduersariorum armis aggreditur, et expugnat. Visliciam deiecto hostium præsidio recipit. Inde ad Cracouiam progressus, omnem circumcirca regionem, utcp adeo suburbana etiam ipsa uastat ac diripit. Nec tantum animorum & uirium habebant Boemi & nostri qui cum eis sentiebant, ut liberiores Vuladislai excursiones reprimerent. Itacp in Boemiam ad Venceslaum mittunt, ut sibi subueniat. Mittit ille eis rursus Tobiam episcopum cum mediocri manu, ut eos utcuncp cōfirmaret, & uel inducijs cum Vuladislao bellum suspenderet, si cohibere eum nequiret. Sed is cum neque uiribus Vuladislao parem se esse cerneret, neque ferocem & indomitum animum eius flecteret, mox in Boemiā rebus infectis redijt. Cum autem uexare Cracouiensē oram Vuladislaus non intermitteret, crebris suorum nuncijs et querelis excitus Venceslaus, ipse per se in sequenti anno expeditionem in Poloniam fecit, & Ottonem Longū Brandeburgensem marchionem, tutorem aliquando suum, in auxilium cum Saxonibus euocauit. Hi ergo præpotētes duces iunctis copijs per Oppoliensem tractum, post mediū mensem Augustū Cracouiā aduenerunt: et accepti honorificentissimè, aliquot septimanis ibi de ratione belli cum Vuladislao gerendi consultarūt, cum ille quiesceret interim, & hostium consilia captaret. Tandem in Siradiensem eius ditionem impetū faciunt, eamcp liberiore excursione depopulantur. Habebat quidē exercitum Vuladislaus, sed nusquam tamen ad uniuersę rei dimicationē ueniebat: uerū ex insidijs uexabat hostes, & sępe quiescentes & corpora curantes, quàm tumultuosissimè ad castra obequitās exagitabat: pabulatores et frumētatores et lignatores è latebris subitò prosiliens excipiebat, ita ut ij postea nusquā è castris absque forti equitū peditumcp præsidio, prodire auderēt, & in castris excubias nocturnas duplicarent. Ita eis terrorē Vuladislaus incusserat. Quare nō diu morati, oppido Siradiēsi exusto, arce uerò in palustri loco sita, ne tentata quidē, Cracouiā, atque inde mox domos suas reuerterunt gloriabundi, quasi magnum operæpreciū fecissent, quòd pagos aliquot & oppidum, neque manu, neque situ munitum incēdissent. Nec ita multò antè Lituani, duce Vithene per syluas Masouiæ conniuente Boleslao duce profecti, in Cuiauiam impetum fecerant: ac Brestense territorium depopulati, magnam prædam abegerāt. Annus hic 1292 post Christū natū insignis est etiā morte Kingę siue Kunegūdis uxoris Boleslai Pudici, sanctæ & religiosæ fœminæ. Quæ nullius unquam uiri experta concubitum, post mariti mortem, distributis in usus egenorū & in cultū diuinū omnib. facultatibus suis, in Sandecensi monasterio plus duodecim annis, durā exegit uitā. Sanctimonia uerò eius multis et stupendis miraculis cùm ab ea uiuente, tū post mortē ad sepulchrū eius editis diuinitus cōprobata fuisse à Dlugosso memoratur. Sanctā fœminam improbus episcopus Cracouiensis Paulus, cōsecutus est: qui cùm alijs studijs minimè dignis episcopo, tū uenationi sic fuit deditus, ut uenatorē qp feram imprudēs à cassibus repulerat, uenabulo trāsigeret. Accepit

Vislicia recepta à Vuladislao.

Vuladislaus Cracouiensem oram infestat.

Pragensis episcopus cum exercitu iterum in Poloniam uenit.

Venceslai Boemorum principis expeditio in Poloniam cū Marchione Brandeburgensi.

Siradiēsis tractus diuexatur.

Siradia oppidum exustum.

Lituani Cuiauiā populati.

1292 ann.

Kunegundis principis mors.

Castitas.

Religio.

Pauli episcopi mors & homicidium.

Procopius episcopus Cracouiẽsis.

Silesici motus.

autem successorem Procopiũ præpositum Sendomiriensem, et canonicũ Cracouiensem, quem Dlugossus Russum de gente Cuslorum, & Gryphinæ propinquum, ac Lesci Nigri cancellarium fuisse memorat. At in Silesia per eadem tempora, Conradus dux Glogouiensis, bellum aduersus Henricum Lenciciensem animo uersabat, ob interuersum Vuratislauiensem dominatum. Et cum imparem se illi esse uiribus intelligeret, incautũ dolis circumuenire studebat, & clandestinis nocturnisq; incursationibus & latrocinijs ditiones eius uexabat. Deinde fratrem germanum Henrici Boleslaum Suidniciensium ducem, felicitati fratis inuidentem, in societatem belli asciuit. Videns autem Henricus bellum à Conrado patruo contra se magno studio comparari, cum non paruam Vuratislauiensis conuentus partem illi fauere non esset nescius, ad eundem fratrem Boleslaum mittit oratum, ut arma secum aduersus Conradum coniungat: ignarus pactorum, quæ ille prius cum Conrado pepegisset. Causificatur Boleslaus tenuitatem facultatum suarum. Tandem acceptis ab Henrico duobus territorijs, Iauoriensi & Stregomensi, iusiurandum dat, se ipsi non defuturũ.

Iauoria, Stregomum, Reichembachum, Frankensteinum, & Strelinum duci Suidniciensi donata.

Vbi tempus expeditionis faciendæ aduenit, admonitus pacti ab Henrico Boleslaus, moras nectere, et nunc hoc, nunc illud causari. Dat ei rursus Henricus tria oppida, Reichembachum, Frankensteinum, & Strelinũ. Nihilo tamen ille magis fidem promissis præstitit. Porrò Cõradus cum animaduertisset, non optima fide secũ agere Boleslaũ, à quo sperarat dolo captum iri Henricum, quemadmodum conuenerat, Luticum unum de familiaribus & consiliarijs Henrici, gente Habdancum, donis & promissis ad proditionem heri induxit. Erat hic Luticus in intimis Henrici, & magnis ab eo beneficijs affectus: sed patrem eius Pacoslaum, gratia & fauore principis insolescentem, Henricus capite plecti iusserat, q̃ is homicidij reus, crimen, frustra dissuadente ipso iudice, gloriabundus fateretur.

Pacoslaus cædem fassus plectitur, quamuis gratiosus apud ducem.

Lenierat tamen eum Lutici dolorem Henricus postea, collatis in eum plurimis & magnis beneficijs. Et ille iure cęsum patrem professus, iureiurando dato, persuaserat Henrico, ne quid ob eam rem de fide sua dubitaret. Hęc nõ ignota Conrado erant. Itaq; cum faces Lutici animo subderet, ac male curatum uulnus refricaret, effecit, ut plus apud eum ualeret uetus dolor, q̃ tot recentia beneficia. Fortè in balneo ad Odram haud longè ab arce Vuratislauiensi corpus curabat Henricus, aduolat eò Luticus cum armatis, Henricúmque præmonitum quidem de aduentu suo, sed nihil tale suspicantem, nudum è balneo extrahit, & uili palliolo tectum atque equo impositum, continuato nocte diéque cursu Sanduoithum, quod in ditione Conradi erat, asportat. Inde uinctus Glogouiam perductus, in angustum uas ferreum concluditur, in quo duo erant parua foramina, alterum quo cibum sumeret, alterum quo aluum purgaret. In quo sex totos menses asseruatus, neque sedere, neque iacere poterat. Ad extremũ eò redactus est, ut iam tabescente corpore, sanies & uermes de scapulis & femoribus eius scaturirent.

Luticus Pacoslai filius, Henricum dominum suum, dolo capit. Crudelitatis exemplum.

Transactio.

His malis uictus tandem, numeratis Conrado trigintamillib.

marca-

marcarum pecuniæ, datisque Namislouiensi, Berothouiensi, Cruciborgensi, Bicinensi, Cuncestatensi, Rosembergensi, Hainouiensi, & Boleslauiensi territorijs dimittitur. Nec tamen postea conualuit Henricus. Verùm tertio deinde anno lento morbo consumptus est, quintus eius nominis Vuratislauiensium dux, relictis tribus filijs, Boleslao, Henrico & Vuladislao. Quorum tutelam non prius Boleslaus patruus suscipere uoluit orante patre, quàm cum Sobota arx sibi data esset. In minore autem Polonia posteaquam Venceslaus Boemus uastata, quemadmodũ exposuimus, Siradiensi ora recessit, ut cum Adolpho Cæsare, qui Rodolpho successerat, affinitatem contraheret, Vuladislaus Locticus rursum subiectã illi ditionem Cracouiensem infestabat, & magnis incommodis præsidiarios Boemos uastationem agrorum prohibere uolentes afficiebat. Verùm Tartarica rabies Sendomiriensem oram crudeliter depopulata, uires eius debilitauit. Hoc adeò 1293 anno accidit. Insequenti uerò, Vithenen Lituanorum dux, quamuis magna strage paulo antè in Prussia fusus à Cruciferis, & uix fuga elapsus, cum mille octingentis equitibus clàm per Masouiam traductis, ex inopinato Lencicìensem tractum inuasit. Oppidum Lencicìense atque templum propter celebritatẽ quampiam plenum hominib. diripuit, & incendit, agrosque uastauit. Reuertentem cum præda Cazimirus dux Loctici frater cum tumultuaria manu prope Sochassouiam oppidum, uadato Bsura amne, consecutus est, collatisque signis magnam in barbaris stragem edidit. Sed ad extremum in confertissimos hostes audacius prouectus & interfectus, uictoriam hosti concessit. Nam ducis casu conspecto, cæteri terga uertêre. Tantam uerò prædam hominum abduxere tunc barbari, ut uiginti capita singulis cederent. Successit autem Cazimiro sine liberis defuncto in Lencìciensi dominatu Vuladislaus frater. Eodem anno Conradus dux Masouiæ Cirnensis morte absumptus, cum nullos haberet liberos, Boleslaum fratrem hæredem reliquit. Nec multo post Cruciferi Viznam arcem in Masouia expugnarunt & exusserunt, quòd ea receptaculum esset Lituanis, excursiones in ipsorum ditiones & in Poloniam facientibus, cum Boleslaus crebrò à Cruciferis, ne id fieri pateretur, frustra esset admonitus. Magnus enim ei fuit cum Lituanis usus, ita ut uxorem quoque inde haberet Troideni ducis filiam. Sed hic iam decimo libro finis esto. Vndecimi uerò initium à resumpto regno nobis petatur.

Glogouiensi duci addita.

Henrici Vuratislauiensiũ & Lencicìensium ducis mors, & liberi.

Boleslai immanitas.

Sobota arx.

Adolphus Cæsar.

Vuladislaus Locticus infestat Cracouiensem oram.

Tartari Sendomiriensem tractum depopulati.

1293 ann.

Vithenen dux Lituanorum uastat Lencicìensem tractum.

Lencicia incensa.

Bsura fl.

Cazimirus dux Lencicìensium in prælio cæsus.

Lencicìensis dominatus Vuladislao accreuit.

Conradus Masouiorum dux obijt.

Vizna à Cruciferis exusta.

Boleslai Masouiæ uxor Lituana.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VNDECIMVS.

PRAEMISLVS REX.

Ertęsi malorum Poloni proceres, quæ Poloniam di scerpto in multos principatus regno miserãdum in modum afflixerant, respicere ad regnum et unius do minatum cœpere. Cui rei tempus etiam ipsum opta- tam occasionem afferebat. Etenim Præmislus Præ- misli primi filius posthumus, uir acer & ad res ma gnas gerendas factus, maiorem Poloniam omnem solus obtinebat. In Marchia Brandeburgensi & in Pomerania præclarum uirtutis specimen superiori tempore dederat. Pome raniæ accessione auctus, Henricię Vuratislauiẽsis testamento Cracouien sibus & Sendomiriensibus princeps nuncupatus erat. His opibus fretus, facilè sperabatur Præmislus & externa bella à Poloniæ ceruicibus depul- surus esse, & cæteros duces ad officium reducturus, & cum dignitate re- gium nomen laturus. Et iam Cracouiensis conuentus animi à Boemo alie- niores facti erant. Erat autem magno & excelso animo Præmislus, re- gnumq; ducentis quindecim annis apud Polonos intermissum non modò nõ aspernabat, sed appetebat etiã & ambiebat. Igitur anno Christi 1295. in- dictis Gnesnã, uestutã totius Polonię metropolim, comitijs, Præmislus rex creatur tricesimũ octauum annum agens, & mox uicesimasexta die Iunij so lenni ritu inunctus, diadema regium ab Iacobo Suinca Archiepiscopo Gne snensi accepit, adstantibus Ioanne Cerbesso Posnaniensi, Ioanne Romca Vratislauiensi, Goslao Plocensi, & Conrado Lubussensi episcopis. Nam Prcopius Cracouiensis, uel iam erat mortuus, uel certè ęgrotabat. Visaus autem Vuladislauiensis incertum qua de causa abfuit. Porrò Culmensis à Cruciferis prius in ordinem redactus erat, tunc autem, ut nihil prorsus commune cum Polonis haberent, à Gnesnensi Archiepscopo abstractus, Rigensi subiectus est. Conuentus autem uniuersus, qui erat frequentissi- mus atque celeberimus, cum Palatinis & Castellanis, gratulans fausta o- mnia nouo regi acclamauit, & festis epulis ludisq; indulsit. Suscepto re- gno Præmislus mox cogitationes suas omnes eò cœpit intendere, ut Polo- niam uniuersam pacaret, & in concordiam pristinam unumq; corpus redi- geret. Ac primùm omnium, offensos ob præsumptum à se regnum cætero- rum ducum animos blandis & modestis legationibus demulcere, et ad re- stinguenda mutua odia, ac dissidia intestina componenda cohortari insti- tuit. Deinde externis bellis sedandis tollendisq; manum admouit, quo faci- lius laxatæ exhaustæq; suorum uires reficerentur & coalescerent. Et quo- niam Cruciferorum Prussiensium uicinitatem suspectam habebat, & mo- liri eos

Præmisli opes.

Polonorum re- gnũ quàm diu ua- cauerit.

1295 ann.

Præmislus rex creatus Gnesnæ.

Culmensis episco pus Rigensi Ar- chiepiscopo subie ctus.

Præmisli regis studia.

Cruciferorum ui- cinitas Polonis su specta.

liri eos iam nonnihil de adipiscendo Gdano, quod ipsi propter portus commoditatem & ultramarina commercia fructuosius multo quàm tunc erat, fieri à se posse intelligebant, quinpotius ad Pomeraniæ totius dominatum adspirare senserat, munire Gdanum orsus est. Tam præclaros autem conatus eius mors immatura præcidit septimo uel octauo regni suscepti mense. Mortis eius authores Marchiones Brandeburgenses fuisse existimantur. Qui ueteribus odijs incitati, & potentiam uicini & inimici principis, noui regni & Pomeraniæ accessione auctam ueriti, ac de Santocensi territorio, quod Polonis pridem surripuerant, metuentes, cum eum per dolum de medio tollere statuissent, locum atque tempus ad peragendum facinus idoneum nacti sunt, cum ille fessum reipubl. curis atque negocijs animũ apud Rogosnum Polonicum in uicinia Marchiæ Brandeburgensis relaxaret, quòd continentes ei loco syluæ iucundas uenationes præbebant, tempore etiã ad id inuitante, quo uulgo, more ex prisca, uti arbitror, Liberalium seu Bacchanalium superstitione deducto, maiore licentia genio indulgetur. Vt igitur eum ibi securum & incautum opprimerẽt, Otto Longus elector Marchio, cum Ottone altero, & Ioanne Conradi fratris filijs, ex Constantia Præmisli sorore susceptis, & ualida suorum manu nocturno itinere per syluas & auia profecti, diluculo eius diei, quo Christiani anniuersario ritu cinere capitibus aspergendo præteritorum flagitiorum abdicationem, & uitæ mutationem profitentur, armatis locum circumdant, rati omnibus qui circum regem erant longa uigilia & crapula pridiana sopitis, nihil sibi negocij fore in peragendo scelere. Expergefactus tamen primo tumultu Præmislus, nec subita & inopinata re consternatus, cum paucis qui euigilarant, in hostes ad se uenientes, nesciens quinam, quámque multi essent, insiluit: & multis strenui fortisque uiri operibus in eos editis, cum unus omnium telis cominus eminusque peteretur, obrutus cecidit. Ibi diffugiunt nostri. Attollunt semianimem regem Saxones, & equo imponũt, ut eum secum abducerent. Sed cum agitationem nullam ferre posse uideretur, pugionibus immaniter confossum reliquère. Volunt nonnulli Zarembas quosdam & Nalencios, equestres eæ sunt apud Polonos familiæ, cædis Præmisli si non adiutores, conscios quidem certè fuisse, quòd seueriorem eum uindicem scelerum, & inhonestas parandę ei rei familiaris rationes refrenantem ferre non possent. Mãsisseque patrati sceleris notam in his familijs, ut neque rubris uestibus uti, neque inter equestres homines in acie consistere eis liceret, usque ad id prælium quo Cazimirus secundus rex cum Russis conflixit. Corpus Præmisli Posnaniam relatum, in basilica cum maioribus eius conditum est. creditur autem uxori peremptæ nece sua pœnas dedisse. Posteritatem quidem, ut concupierat, non reliquit, pręter unicam filiam Rixam, nomine materno dictam, decem annos natam. Per idem ferè tempus Procopius episcopus Cracouiensis mortuus Ioannem Muscatam artium liberalium magistrum successorem accepit. Condidit autem Pręmislus xenodochium siue hospitale in suburbano Calissiensi, Posnaniæ uerò cœnobium puellis sodalitij Dominicani. Porrò Cracouiensi episcopo decimam de dimidijs linis Cracouien-

Gdanũ munitur.

Præmislus insidijs Marchionum Brandeburgensiũ appetitus.

Rogosnum in Polonia. Est alterum in Culmensi. Bacchanalia.

Cineris dies.

Præmisli mors.

Zarembæ & Nalencij Præmisli interfectores.

Præmisli filia.

Ioannes Muscata episcopus Cracouiensis.

Cracouiensi episcopo decima in salinis donata.

sibus iure sempiterno donauit. Cui donationi postea Venceslaus Boemus reliquum adiecit. Auulserunt postea Marchiones Brãdeburgenses ab ecclesia Posnaniensi præposituram, ut ita loquar, Santocensem, peramplum sacerdotium. Cuius erat iurisdictio ordinaria intra Odram, Inam, Drauam, Vartam, & Notessum amnes. Conferendæ autem eius potestas penes episcopum Posnaniensem fuit. Sed ereptam Marchiones Soldinensi ecclesiæ adiunxère. Controuersia diu Romæ agitata, à duobus episcopis, tandem à tertio Ioanne cognomento Lozia neglecta est. Albertus Crantius etiam complura oppida tunc Polonis à Marchionibus Brandeburgensibus & Misnensibus adempta, inde'que nouam Marchiam uult esse constitutam. Nec abhorret à uero. Nam de Prussis ipsi non assentimur. Nisi forti Pomeranos Prussorum nomine appellauit.

Præpositus Santocensis.

Noua Marchia.

VVLADISLAVS LOCTICVS REX DESIGNATVS.

SVBLATO per dolum Præmislo rege, ad nonum Calendas Maij, qui dies diui Adalberti memoriæ apud Polonos dicatus est, proceres cum nobilitate & Pomeranis de nouo rege creando frequentes Posnaniam conuenerũt. Iniecta est à nonnullis Rixæ filiæ Præmisli mentio. Sed metus belli, quod à Marchionibus, atque etiam à Cruciferis impendere uidebatur, uiro forti & potenti potius, quàm imbelli puellæ regnum mandare suadebat. Vuladislaus Locticus inter duces Polonos potissimum idoneus uisus est, quippe qui & bellis compluribus gestis acer atque peritus rei militaris esset, & non parum roboris domesticis suis opibus ad teneras adhuc noui regni uires esset adiecturus, cum Siradiensem, Lenciciensem, & Sendomiriensem tractum omnem, & Cuiauiensis magnam partem ditione teneret, & Cuiauiensium ducum fratrum germanorum fauor & auxilia non defutura ipsi esse crederentur. Huc accedebat, quòd Heduigim Boleslai ducis Calissiensis filiam habebat in matrimonio: Quare cum per eum maximè Polonia tot imperijs discerpta, rursus in unum corpus coalescere, dignitatem'que suam & amplitudinem pristinam recuperare, & aduersus finitimos defendere posse uideretur, magno consensu eum regem creant. Et in uerba noui regis omnes iurant. Venienti'que arcium & munitionum omnium possessio traditur. Distulit tamen is, incertum qua de causa, solennem regibus inunctionis & coronationis ritum: nec regis nomen, sed hæredis regni Polonici usurpauit. Profectus autem in Pomeraniam è maiore Polonia, susceptus est summo cum honore ab omnibus, etiam à Lesco Zemomysli fratris filio, qui mox à Præmisli morte Pomeraniam occupare nixus est, Gdanum'que iam tunc obtinebat. Hoc amoto, ne quid absente se turbaret, secum'que abducto, Voislaum quendam Pomeranum nobilem Pomeraniæ præfecit. Sequenti deinde anno in minorem Poloniam se contulit, & Boemorum præsidia fautores'que crebris excursionibus uexauit. Tametsi prẹter munitiones, quas prẹsidijs Boemi tenebant, haud ferè quisquam

Vuladislai Loctici potentia & rei militaris peritia.

Vuladislaus Locticus rex creatur.

Hæres regni Poloniæ.

Lescus Gdanum occupauit.

Voislaus Pomeraniæ præfectus.

quisquam in fide ipsorum permanebat. Fauebant Silesij fermè Boemis, & in cæteras oras Poloniæ iter eis præbebant. Vuladislaum uerò regem aspernabantur. Itaque in eos tunc expeditionem fecit Vuladislaus: Silesiam'que longè & latè depopulatus, luculentam prædam, nemine prohibente, auexit. Siquidem dissidebant ipsi inter se Silesij. Boleslaus enim Suidnicensium dux suscepta tutela liberorum Henrici fratris ducis Vuratislauiensium & Legnicensium, moliebatur bellum aduersus Conradum patruum Glogouiensium ducem, quòd is Henricum fratrem suum fœdo tetro'que carcere ad mortem adegisset, magnaq; parte bonorum mulctasset. Verùm gliscens bellum inter ipsa initia sopitum est inter agnatos, ueritos ne inter se belligerantes, tertio prædæ essent, cum Conradus duo territoria, Boleslauiense et Hainouiense ex pacto Boleslao reddidisset. Quorum Hainouiense quidem, Cozonouia arce munitum, postea filijs Henrici Boleslaus reddidit. Boleslauiense uerò retinuit, & in eo Clicedorfiam arcem condidit. Idem'que cum diuitijs abundaret, Bregam, Nemcium, & Grotcouiam oppida muniuit. Et Vuratislauienses imperium suum detrectantes quodam tempore ostentata obsidione eò adegit, ut mœnium urbis altitudinem ad quatuor cubitos demolirentur: Boemum quoq;, bellum sibi minantem, ad Landishutam, intrepidè cum exercitu obuiam progressus, ab instituto deterruit. Nec diu pòst pacificationem illam cum Boleslao Conradus Glogouiensis superstes fuit: à quo collegium sacerdotum ope Thomæ episcopi Vuratislauiensis accedente Glogouiæ institutũ est. Secutus est eum Boleslaus. Qui primus subditis & suis Hẽrici fratris filiorũ, exactiones inauditas ante eum diem in Polonia imposuit, nobilitatem'q; ex censu pro magnitudine possessionũ & redituum descripto militare iussit, cum uiritim antea militaret. Reliquit autem filios Bernardum Suidnicensium, Henricum Iauoriensium, & Boleslaum Sambicensium siue Monsterbergensium duces. Conradus uerò Glogouiensis Henricum & Conradum filios reliquit. Quorum Henricus quidem patri successit, Conradus uerò gibbosus Stinauiensis dux, præpositus Vuratislauiensis fuit. Vocatus autem ad Archiepiscopatum Salisburgensem, cum in itinere apud Viennam accepisset, ceruisiæ usum ibi non esse, repudiato Archiepiscopatu reuersus est. Homo stolidus, si nihil aliud eum mouit. Quasi uerò ne frumentum quidem ibi nasceretur, nec posset illuc tantopere concupitæ ceruisiæ coquendæ artifices deducere. Reuertens autem, à fratre compedibus uinctus est. Vnde suorum ui & ope liberatus, paruo tamen tempore uixit. Post mortem autem eius Henricus frater omni dominatu Glogouiensi potitus est. Per hoc demum tempus Venceslaus cum Juditha uxore, quæ paulo pòst obijt, Pragæ ritu solenni regium diadema suscepit. At Vuladislaus Locticus post Silesitanam illam expeditionem in maiorem Poloniam cum copijs profectus, quieti se & ocio uoluptatibusq; dedit. Quæ res ei perniciosa fuit. Etenim milites in bellis rapto uiuere assueti, nec in pace quidẽ ab iniurijs

Silesijs bellum facit Vuladislaus rex.

Silesiorum ducum dissidia.

Cozonouia arx.

Clicedorfia arx.

Brega, Nemeciũ et Grotcouia oppida munita.

Vuratislauiẽsium contumacia coercita.

Conradus Glogouiensis mortuus.

Glogouiense collegium.

Boleslaus Suidnicensis obijt.

Militandi ratio iusta.

Boleslai Suidnicensis filij.

Conradi Gogloviensis filij.

Conradus Archiepiscopam Salisburgensem repudiauit propter ceruisiam.

Conradus captus à fratre, & mortuus.

Venceslai coronatio apud Boemos.

Vuladislai incuria & ignauia.

Militum licentia.

atque uexationibus tenuiorū,& ecclesiasticorū bonorū direptionibus, ingenuarumque matronarū et uirginum stupris sibi temperabant. Eam licentiam ille nō modò non coercebat, sed indulgentia magis etiā alebat. Cetera quoque boni & uigilantis principis munera negligentius obibat, muliercularū amoribus irretitus, ita ut externi quoque & finitimi Saxones pleraque Poloniæ & Pomeraniæ oras impunè latrocinijs infestarent. Quibus de rebus cum frustra admonitus & reprehensus esset aliquoties ab Andrea Posnaniensi episcopo, cúmque nihilo minus ecclesiastica bona uexarentur, episcopus toti diœcesi suæ sacris interdixit. Et quamuis satis fecerit episcopo Vuladislaus, tamen odium eius ita altè radices egit in animis hominum, ut conuentu apud Posnaniam habito, regnum ipsi, absenti tunc fortè, & in maiorem Poloniam profecto, post tertium annum abrogarent: Henricoque Glogouiensi, qui id ambiebat, & alijs suæ stirpis ducibus præteritis, Venceslaum Boemum regem crearent, quòd retineret is etiam tunc munitiones quasdam in tractu Cracouiensi, & nemo potentior hostis obijci Vuladislao posset. Id autem anno Christi nati 1300. factum est. Quo anno Romæ Iubileus imitatione Hebræorum à Bonifacio octauo pontifice max. primùm institutus est. Per hæc tempora Lituani cum reliquijs Prussorum assiduis excursionibus Cruciferos in Prussia & Liuonia affligebant. Nihilo tamen magis ij insectandi suos episcopos, & in bona munitionesque eorum inuadendi studium remiserunt. Itaque & Fridericum Darbatensem episcopum eiecerunt, & Rigensem Archiepiscopum Ioannem patronum suum, quo facilius Rigam ipsi auferrent, in uincula coniecerunt. Per eadem tempora Ottomanus quispiam obscuro loco natus, apud Turcas dominatum arripuit, & res magnas gessit, ac posteris suis regnum & nomen reliquit.

Vuladislaus Locticus amoribus deditus. *Interdictum episcopi Posnaniēsis.* *Venceslaus rex Polonis expetitus* *1300 ann. Iubileus institutus.* *Lituani cū Prussis Cruciferis graues.* *Cruciferi in Liuonia episcopis graues.* *Ottomarus Turcarū rex primus.*

VENCESLAVS BOEMORVM REX.

ACCITVS igitur splendida legatione Venceslaus, adfuit sine mora, Gnesnæque de more à Iacobo Archiepiscopo inunctus, ac regio diademate cinctus est: & mox Posnaniam profectus, procerum suasu duxit Rixam, quæ & Elizabetha dicta est, Præmisli regis defuncti filiam, quo magis eius coniugio regnum suum apud Polonos stabiliret. Deinde dimissis quoquouersum copijs cum Henrico siue Hincone Berca Dubio, omnia quæ dudum in ditione Vuladislai fuerant, in potestatem suam redigebat. Dum hæc ita geruntur, Russi tempus aduenisse rati, quo tanquā in uacuam finitimæ sibi Poloniæ possessionem impunè possent inuadere, dum Vuladislaus desertus ferè à suis de retinendo siue adeò recuperando regno laborat, Venceslaus uerò nouus rex stabiliendo eo, & redigendis domi in potestatem suam ijs, qui imperium eius adhuc detrectabant, occupatus est, magnis copijs Sendomiriensem tractum infestarunt: & longè lateque peruagati, capta & incensa arce Corcinensi, quæ lignea etiam tunc erat, raptim cum ingenti præda domū se receperunt, prius ferè quàm ad

Venceslaus Boemus coronatur Gnesnæ, & Rixā Præmisli regis filiam uxorem ducit. *Vuladislaus bonis omnibus spoliatus.* *Russi Sendomiriēsem agrum uastarunt.* *Corcinēsis arx incensa à Russis.*

quàm ad Venceslaum regem de excursione eorum nuncius perferretur. Per idem ferè tempus Lituani Dobrinum depopulati sunt. Malebat autem Venceslaus tunc Vuladislaum persequi, quàm Russos ulcisci. Verùm Vuladislaus cautus atque callidus, nusquam pedem figere, nemini se credere, omnes habere suspectos, in syluis & solis locis latitare, locum'que subinde mutare, famem cœliq; inclementiam patienter ferre, & clàm procerum animos pertentare. Quos ubi partim alienos à se esse, partim arma Boemorum, & Poloniæ totius consensum metuere, decretum'que comitiorum præuaricari nolle animaduertit, & patrimonio quoq; omni à Boemo spoliatus est, abiecta spe recuperandi regni: & insidias aduersariorum declinans, in Vngariam profugit. Inde porrò Romam priuato habitu profectus, facinora sua duriore pœnitentia expiauit. Deinde reuersus in Vngariam, Amedei palatini Vngariæ hospitio usus est annis aliquot, occasionem expectans, qua regnum ereptum repeteret. At Venceslaus rex subactis omnibus, quæ in Loctici ditione fuerant, Gostininum quoque & Ploscum adortus est: sed re infecta, agris tantùm uastatis, è Masouia sese recepit. Nec tamen memoriæ proditum est, quæ ipsi causa uel inuadendæ Masouiæ, uel re infecta inde discedendi fuerit. Nisi fortè cum initio Masouij regem eum agnoscere noluissent, armis bello'que territi, & in potestate eius fore se professi, eum placarunt. Constitutis autem rebus suis in Polonia, relictis'que præfectis Boemis, penes quos rerum summa esset, in minore quidem Polonia Nicolao duce Opauiensi, in maiore uerò Fricio Silesio, in Cuiauia uerò Tassa Vissemburgio, in Boemiam redijt: siue quia prouiso sibi opus esse putabat, ne quid se absente Albertus dux Austriæ & nouus Cæsar uicto & interfecto Adolpho, turbaret in Boemia uel Morauia, seu quia pestis Poloniam infestare cœperat, seu quia Vngari quoque post Andreæ cognomento Veneti, qui Ladislao successerat, mortem, regem eum sibi expetebant. Quanquam enim miserat eis Bonifacius pontifex Carolum Martellum adolescentulum, Caroli Galli Siculorum regis filium ex Vngara matre natum, uiuente adhuc Andrea. Sed non omnes cum eo sentiebant. Multis displicebat exemplum, regem à pontifice accipiendi. Nec tamen ipse Venceslaus delatum ab Vngaris regnum suscepit: sed filium suum Venceslaum duodecim annos natum eis regem dedit. Nec multo pòst repudiantem controuersum regnum, domum reduxit. Otto deinde dux Bauariæ ab ijsdem accitus, & coronatus, à Ladislao palatino Transyluaniæ captus est: nec dimissus, donec & ipse regno se abdicauit. Post id tempus Venceslaus Poloniam nunquam aspexit. Fuerunt autem eo regnante quietæ res in tota Polonia, præter quòd minores Poloni, cùm uetusta Lublini ereptione, tum noua in Sendomiriensem oram excursione, de qua dudum diximus, iritati ultrò expeditionem aduersus Russos susceperunt. Cuius non ignari Russi, magnum et ipsi coegerunt exercitũ, Lituanorumq; ac Tartarorum auxilia sibi adiunxerunt, et apud Lublinũ nostris aduenientibus occurrentes, pugnãdi copiam fecere, freti multitu-

Dobrinum uastatum.

Vuladislai Loctici fuga & peregrinatio.

Amedei palatinus Vngariæ.

Gostininũ & Ploscum à Boemis oppugnatur.

Boemi Polonis præfecti.

Albertus Cæsar. Pestis in Polonia.

Vngarorũ reges.

Minorum Polonorum expeditio cõtra Russos.

Rußi cum Tartaris & Lituanis uicti à Polonis. multitudine sua. Nec nostri quamuis longè pauciores pugnam detrectarunt, & summa ope adnixi, uictos hostes in fugam egerunt præcipites. Magna tunc ea strages Russorum & barbarorum fuit. Fuisset'que maior, ni propinqua arx Lublinensis receptum eis præbuisset. Tametsi ne munitio quidem satis eos tutata est. Obsessi enim à nostris, cum eruptionem tentare ausi non essent, fame inualescente, ut fit in magna hominum multitudine, deditionem fecere. *Lublinensis arx per deditionē recepta à Polonis.* Ita Lublinensis arx post septimum & quinquagesimum, nisi fallor, annum, posteaquam à Russis capta erat, à nostris recuperata est. *Sandecia cōdita. Sandecz. Bialafl. Crempak mons. Biecz arx & oppidum.* Condidit autem Venceslaus rex Sandeciam nouam, oppidum ad confluentem Donaiecij & Bialæ fluminum sub Carpatho monte, quem Crempacum opinor nostri uocant. Et erat quidem ager ille in ditione episcopi Cracouiensis. Verùm Venceslaus eum Biecensi arce & oppido, quod & ipsum in confinio Vngarorum situm, nomen Vngarico quàm Polonico similius habet, commutauit: parœciæ tamen conferendæ potestatem penes episcopum reliquit. Cuius monumentum extare Venceslai regis diploma, Dlugossus memorat. Nobis quidem id uidere non contigit. Sed Ladislai regis Vngarorum eiusdem temporis uidimus, quo is arcem & territorium Ploche prope Sandeciam episcopo Cracouiensi donauit. *Ploche arx episcopo Cracouiensi donata.* Cæpit deinde noua spes recuperandi regni affulgere Vuladislao, cum Polonis exosa iam esse inciperet Boemorum superbia & auaritia, & Venceslaus Vngarico bello sese implicasse uideretur pro Venceslao filio. *Vuladislaus regnum repetit.* Harum rerum cum non ignarus esset Vuladislaus, arripuit oblatam occasionem: et Amedei hospitis ope adiutus, in Poloniam cum aliquanta manu Vngarorum contendit. Adueniens ex improuiso Pelciscam arcem, quæ in ditione ecclesiæ Cracouiensis tunc erat, Visliciæ imminentem, occupat. *Pelcisca arx ecclesiæ Cracouiensis.* Mox Boemorum præsidium Vislicia, fauentibus ciuibus, deturbat. *Vislicia.* Deinde Lelouiam arcem & oppidum in suã redegit potestatem. *Lelouia.* Hinc iam omnis uicinia ui & metu adacta ad eum deficiebat, & copias eius augebat. Adiuuit autem & fortuna conatum eius. *Venceslai regis mors.* Nam non ita multo pòst Venceslaus, ut fortè Vngarorum perfidiam perosus, ex Vngaria filium repudiato regno reduxerat, Pragæ morbo correptus, uel ueneno, ut existimatum est, appetitus, lenta tabe absumptus est, nono Cal. Iulij, anno Christi Iesu 1305. *1305 ann.* Eius morte cognita, res Vuladislai aliquanto meliore loco esse cœperunt. Nec magno is negocio agrestium ferè opera Sendomiriensem tractum omnem, deiectis undiq; Boemorum præsidijs recepit. Tunc uerò primores cùm pleraq; omni nobilitate Cracouiensis & Sendomiriensis conuentus fortunam secuti, cum Vuladislao se coniungunt, & ad subigendas Cracouiensis oræ munitiones, ducem eum sequuntur. Iam uerò & Ioannem Muscatam Cracouiensem episcopum Vuladislaus sibi recōciliauerat, cum ei Biecense territorium cum arce ab Vngaris auxiliaribus suis capta, redditurum se esse promisisset. *Biecz arx ab Vngaris capta.* Venienti cum exercitu, Cracouienses ciues Alberto aduocato authore portas urbis aperuere. *Cracouiam recepit Vuladislaus.* Nec mora, arcem quoque Boemi dedidêre, cum tardius ipsis subueniret iunior Venceslaus,

qui

qui patri hæres in Boemia successerat, & uictus atque commeatus inopia longiorem obsidionem sustinere non possent. Fecit tandem anno sequenti Venceslaus iunior expeditionem in Poloniam regni paterni repetendi causa, cuius iam titulum usurparat. Sed antequam Poloniæ fines attingeret, Olomucij, quod primarium oppidum est Morauiæ, meridiano tempore in cubiculo quiescens interfectus est, à suis ne, an subornatis ab Alberto Cæsare percussoribus, ne tum quidem in recenti scelere certò sciri potuit. Ex eo tempore Boemi externos reges & principes habere cœperunt. Ac primum quidem ad Henricum ducem Carinthiæ, cum quo Venceslai iunioris soror nupta erat, regnum detulerunt. Sed eum statim Albertus Cæsar expulit, & Rudolphum filium suum cum Rixa siue Elizabetha regina uidua matrimonio coniunxit, & principem eis dedit. Qui cum paulo pòst Pragæ obijsset, Boemi Henricum reuocarunt. Alterum filium Fridericum Albertus Cæsar eis inuitis præficere uolebat: sed in ipso apparatu belli à Ioanne Rudolphi, fratris sui filio, interfectus est. Nec tamen Henrico diuturnus fuit principatus. Perosi enim hominis mores Boemi, ab Alberti successore Henrico Cæsare eius nominis septimo, Ioannem filium Lucemburgensem comitem, Elizabethæ Venceslai regis iuniori sorori maritum, & sibi regem dari postularunt, & impetrarunt, & ritu solenni regnare iusserunt. Hæc omnia intra sextum annum peracta sunt post mortem Venceslai.

Venceslai iunioris expeditio in Poloniam.

Olomucium oppidum.

Venceslaus interfectus.

Boemorum regum stirps defecit.

Boemorum principes post Venceslaum tertium.

Albertus Cæsar interfectus.

Hēricus septimus Cæsar.

Ioannes rex Boemorum.

VVLADISLAVS LOCTICVS ITERVM.

MORTE autem eius uulgata apud Polonos, tunc uerò Boemi, qui iam antè alienatas esse à se Polonorum uoluntates persenserant, sibi prospicere, ac de præsidijs undique decedere. Nostri uerò, quos ad eum diem metus Boemorum continuerat, in potestatem Vuladislai ueniunt: & actis Cracouiæ comitijs, magno omnium conuentuum consensu Vuladislaus iterum rex creatur. Posnanienses modò et Calissienses aberant, quòd abhorrerent ab imperio Vuladislai, pristinorum flagitiorum & iniuriarum eius memores, & ueriti, ne is grauius in se animaduerteret, quòd eum prius eiecissent. Itaq; à cætera Polonia sese tunc ij segregarunt, atque Henrico duci Glogouiensi Conradi filio, quòd ex sorore Præmisli natus erat, subdiderunt. Quod quidem dissidium in causa fuit, quo minus tunc Vuladislaus coronaretur, cum diadema ac reliqua regni insignia Gnesnæ de more asseruarentur, & Archiepiscopus, sine quo non fit coronatio, in ditione Henrici esset. Tametsi uacua tunc fuit rursus annis aliquot sedes metropolitica post obitum Iacobi Suincæ Archiepiscopi, propter diuturnam Cardinalium dissensionem in creando pontifice max. post Benedictum undecimum, qui Bonifacio octauo successerat, & quòd ad extremum Borislaus electus Archiepiscopus confirmatus tandem à Clemente quinto, qui Bonifacio successit, antequam Auinione disce-

Boemi Polonia excessere.

Maiores Poloni Henrico Glogouiensi sese subijciunt.

Metropoliticæ sedis uacatio.

Ianislaus Archiepiscopus Gnesnẽsis.
Vuladislaus Henrico duci bellum fecit.
Pomerani iurant in uerba Vuladislai.
Gdano præfectus Boguslaus.
Lituani maiorem Poloniã uastant.
Calißia et Stauißinũ oppida incẽsa.
1306 ann.
Cracouiensis arx & basilica arsit.
Nankerus episcopus Cracouiẽsis.
Collecta seu contributio ad instaurationem templi Cracouiensis.
Pomerania Marchionibus prodita.
Palatinus Gdanẽsis.
Petrus Cancellarius Pomeraniæ pditor captus, & dimissus.

discederet, extremum uitæ clausit diem. Cui pontifex Ianislaum Sulimçũ dedit successorem. Fecit autem bellum Henrico Vuladislaus: uerùm illo nusquam in dimicationem prodeunte, ac munitiones modò defendente, uastatis per æstatem aduersariorum agris, uillis, & oppidis, in Pomeraniam cum nonnullis Polonorum proceribus, in quibus fuit & Kelcius Posnaniensis palatinus, descendit: & Gdani ab uniuerso Pomeranorum cõuentu iusiurandum accepit, quòd in potestate eius futuri semper essent. Præfecit autem toti Pomeranię Præmislum & Cazimirum duces, Zemomysli fratris filios, Gdano excepto, quod pariter cum arce Bogussi iudicis Pomeraniæ fidei commendauit. Dum autem Vuladislaus Gdani commoratur, Lituani silenti agmine per syluas progressi, in maiorem Poloniam excursionem fecere, Calissiam & Stauissinum oppida incendêre, & omnem circumcirca regionem uastauere, & ingentem prædam dissimulantibus Masouijs & qui Vuladislao parebant, abegerunt. Eodem anno, qui fuit 1306. octaua die Maij, basilica Cracouiensis, & arx tota, quę lignea tũc erat, penitus cõflagrauit, cũ ex ea parte urbis, quę circũ ędem omniũ sanctorũ est, fortuito incendio ardente carbo ardẽs uento delatus in tigno basilicę plũbo tectæ inhęsisset. Sed basilica dirutis ueteribus muris, in eam quam nunc obtinet formam & amplitudinem post quatuordecimum annum reædificata est à Nankero episcopo Silesio nobili gente Oxio, qui Ioanni successit, conferente in eam rem pecuniam nõ modò collegio & episcopo, uerùm etiam uniuerso ordine ecclesiastico, qui est in diœcesi Cracouiensi. Ad hæc semestribus fructibus omnium sacerdotiorum, quæcunque per illud tempus uacare contigit, in eum usum conuersis. Non diu uerò pacatam tenuit Pomeraniam Vuladislaus. Author nouorum motuum fuit Petrus Cancellarius Pomeraniæ, Suianciæ palatini Gdanensis filius, qui quanto plus possidebat, tanto maiore cupiditate & ambitione flagrabat: & cum repulsam à Vuladislao de quibusdam postulatis passus esset, consilium cępit nefarium prodendæ Marchionibus Brandeburgensibus patriæ, patre si non impulsore, certè non inscio. Nec difficile hoc ipsi erat peragere, cum & dignitas inter Pomeranos maxima esset eius familiæ, & nouem arces Petrus in sua potestate haberet. Sed proditis re nondum matura eius consilijs aduolat Vuladislaus, captum'que Petrum Cracouiam secum abduxit. In quem si minus lenis fuisset, minus fortassis postea negocij cùm ipse, tum posteri eius habuissent. Sed erat in fatis, ut Polonia Cruciferorum armis exagitaretur. Dimisit enim eum non multo pòst Vuladislaus, à fratribus eius exoratus, cum ij se obsides fore pro fratre obtulissent. Atque ij quoque, cum negligentius adseruarentur, breui euaserunt, & ad Petrum carceris ignominia & meditati sceleris infamia iritatum, sed de ipsorum tamen salute sollicitum peruenientes, omnem ei dubitationem sustulêre. Acciti Ioannes & Voldemarus tutor eius, Marchiones cum exercitu Pomeraniam ingressi sunt. Nec mora, plerasque omnes eius regionis munitiones partim per deditionem accepere, partim expugnauere, adiuuante Petro cum fratribus necessarijs, & clientibus. Ad Gdanum deinde

castra

castra admota sunt. Et oppidani quidem, cum magna iam ex parte Teuthones essent, & cum Teuthonibus plurima haberent commercia, Saxonibus portas urbis aperuerãt. Arcem tenebat Bogussus iudex cum nobilitate Pomeranica, quæ se perfidia Petri non contaminarat. Is igiť ueritus ne obsessi extrema pati cogerent, néue aut molestia diuturnę obsidionis fracti, aut largitione corrupti, hosti arcem dederẽt, cum Nemira honestissimo equite maximis itinerib. ad Vuladislaũ, commendata aliјs arce, excurrit: repertumq́ Sendomiriæ, de statu rerum Pomeraniæ, ac de periculo Gdanensis arcis edocet, opémque eius implorat. Pollicetur Vuladislaus, breui se eis affuturum esse auxilio. Sed quia tardius id fore iudicabat Bogussus, quàm præsens necessitas postulabat, si tunc primùm indici uniuersæ Poloniæ expeditio in Pomeraniam deberet, præsertim æstate iam declinante, suggerit Vuladislao, ut Cruciferorum Prussiensium opera ad defendendum arcem uteretur, tantisper dum ipse commodè bellum aduersus Saxonas comparare posset. Erant uicini Gdano Cruciferi, semper'que ferè in armis erant, & facultatibus abundabant. Ad hæc Polonorum se amicissimos, ita ut iure optimo esse debuerant, præ se ferebant. Itaque approbat Bogussi consilium Vuladislaus: extemplo'que Bogussus ipse, cum regiјs mandatis ad Magistrum Cruciferorum proficiscitur. Dato concilio commemorat Polonorum & maximè Vuladislai maiorum in Cruciferos beneficia: pro iјs unam illam gratiã postulat, ut arcem Gdanensem aduersus Saxonas defendendam suscipiant. Non immemorem, nec ingratũ fore erga ipsos Vuladislaum. Prolixè illi omnia polliciti, constituerunt cum Bogusso, ut dimidiam arcem ipsi tenerent, & annum unum suis sumptibus defenderent, deinceps uerò post exactum annum quæcunque impendia facerent, ut ea Vuladislao expensa referrent: nec prius arce decederent, quàm exoluta illa sibi essent. Damnorum uerò, si qua acciperent, nulla ratio duceretur. Erant pacta in speciem amica, dignam'que religione & professione hominum erga patronos gratitudinem ac pietatem præ se ferebant. His igitur conditionibus in arcem recepti, magnam uim commeatus secum importarunt. Ac munera domicilia'que cum Pomeranis, quemadmodum conuenerat, partiti, non habebant satis defendere munitionem, sed crebris eruptionibus hostem lacessebant, ita ut is in oppidum se recipere cogeretur, & ad extremum instante hyeme obsidionem solueret, relicto'que in oppido aliquanto præsidio discederet. Verùm id quoque non ita multo pòst expugnatum, & præsidium interfectum est, ac de authoribus defectionis sumptum supplicium. Et iam non magnopere opus erat adiutoribus ac defensoribus Cruciferis: uerùm tamen alebant iј metum Pomeranorum, & subinde plures armati in arcem submittebantur. Cum autem superiores iam se esse Pomeranis animaduerterent, ferocius sese gerere, ac sæpe cum illis iurgari atque rixari. Ad extremum apertius totam sibi arcem uendicarunt, & primores nobilitatis Pomeranicæ, ipsum'que præfectum arcis Bogussum in carcerem compegerunt. Qua necessitate adductus Bogussus

Gdanẽses dedũt se Marchionibus.

Bogußi fides.

Perniciosum consilium.

Gdanensis arcis defensio commendata Cruciferis Prußiensibus.

Pacta Cruciferorũ cũ Bogußo de defendenda arce Gdanensi.

Gdanũ receptũ.

Gdanensem arcẽ Cruciferi in suam redegerunt potestatem.

Bogussus cũ præsidiariјs Pomeranis captus à Cruciferis.

noua pacta cum ipsis iniuit, nimirum ut totam arcem ipsis concederet, ibi uero eam Vuladislao ad primam eius postulationem deinde redderent, cum is impensas belli eis exoluisset. Suspicabantur quidem Pomerani subesse dolum his pactis. Sed quid facerent? Vis eis & iniuria, atque adeò præsens exitium ante oculos obuersabatur. Itaque cuncti arce excesserunt. Qua re ad Vuladislaum Cracouiam perlata, cœpit eum pœnitere consilij, de acciendis in auxilium contra Saxonas Cruciferis: Videbat enim se lupis, quod dicitur, oues commendasse: & non sublatum, sed duplicatum sibi esse bellum, duosque se pro uno hostes cæpisse. Ac tunc demum recordabatur, adhuc Præmislo regnante Cruciferos ad interuertendum Gdanum adspirasse. Nec multo dissimili cupiditate, quamuis dissimili arte, Michalouiensem ditionem, Culmensi ac Dobrinensi finitimam usurpasse. Acceperant eam hypothecæ nomine à Lesco duce Cuiauiæ ac domino Vissegradensi (hoc enim titulo is in diplomate suo usus est) datis ei mutuo trecentis marcis Toruniensibus, quibus ille se in bello Vngarico à Venceslao Boemorum rege captum redimebat. Conuenerat autem Cruciferis cum Lesco, ut si is intra triennium pecuniam illam non redderet, propria iure sempiterno Cruciferorum fieret ea ditio. Et offerebat quidem eis Lescus cum fratribus pecuniam intra constitutum tempus, non acceptarunt tamen eam illi, degustata semel possessionis & utilitatis dulcedine, iam hoc, iam illud causificantes, donec aliquanto pòst Lescus necessitate adductus, acceptis insuper ab eis ducentis sexaginta duabus marcis, dominatu illo, & iure suo omni sese abdicauit. Hæc tunc secum de Cruciferis Vuladislaus reputabat. Nec tamen spem penitus omnem de fide eorum abijciebat. Existimabat enim, quamuis literis & legationibus nihil apud eos proficeret, tamen si ipse in colloquium cum eis ueniret, facilè authoritate sua ad æquas conditiones rem perduci posse. Alebant illi hanc spem eius blandis responsis, quo maiore ui ac diuturnitate temporis Gdani possessionem sibi stabilirent. Tandem constituto loco atque tempore conueniunt rex, & Magister Cruciferorum, Henricus apud pagum Craiouice in tractu Cuiauiensi cum primoribus uterque suis. Ibi Vuladislaus exorsus, longa oratione cum Magistro de iniuria occupatæ arcis, & eiectorum suorum expostulat: beneficia maiorum suorum in ordinem Cruciferorum commemorat, pro quibus aliter ij gratiam sibi referant, quàm gratis bonisque uiris, & eximiam pietatem atque religionem habitu profitentibus, dignum sit. Atque ut ingrati, iniusti, atque impij esse uellent, fidem quidem certè uel unicum, uel maximum societatis humanæ uinculum, & pacta conuenta, quæ ne barbari quidem temerè uiolarent, seruare eos debuisse. Ad hæc Magister nihil beneficiorum, & ingratitudinis, perfidiæque exprobatione commotus, placidè & modestè respondet: Se, quicquid fecerit, bono Vuladislai fecisse. Metuentem enim, ne Pomeranorum insolentia, suorumque impatientia res in maius malum erumperet, excedere Pomeranos arce iussisse, quam retinere ipsi per se non possent

Michalouiensem ditionē quomodo adepti sint Cruciferi.

Cruciferorū pacta cum duce Cuiauiæ.

Vuladislai cū Cruciferis expostulatio.

Magistri Cruciferorū responsum.

possent. Paratum autem se esse eam reddere, si impendia sibi persoluerentur. Æquum eum Vuladislaus postulare affirmat, & edere impendiorum summam iubet. Ibi ille conceptum animo dolum detegit, ac centientes mille marcas latorum grossorum (genus est Boemici numismatis quarta parte nostratem grossum excedens) poscit. Negare Vuladislaus iustam esse eam æstimationem, bonorum'que uirorum arbitrio in ea stare uelle. Recusare id magister, & quantum edidisset poscere. Ingens tunc ea summa fuit in magna annonæ uilitate. Itaque re infecta, & iritatis magis animis, disceditur. Cruciferi omnem iam Pomeraniam animo complexi, maiore ui bellum comparabant. Augebat autem eis spem potiundæ eius, quòd sciebant Vuladislaum ciuili aduersus Henricum bello de maioris Poloniæ possessione distineri. Lituanos quoque non modò aduersariorum, sed etiam ipsius Vuladislai ditiones infestos. Nam excurrerant ij superiori tempore populabundi non modò in Calissiensem oram iterum, sed etiam in Siradiensem, quæ in Vuladislai ditione erat. Ipsi uerò Cruciferi prosperiore fortuna contra Lituanos bellum gerebant. Temporis igitur opportunitate sibi utendum rati, anno Christi 1310. magnas è Germanis suis copias conducunt, cum Marchionibus Brandeburgensibus fœdus iciunt, ea lege ut ij retinerent, quicquid superiori bello in Pomerania occupassent: Gdanum uerò, Dersauiam, & Suece, munitiones in ripa Vistulæ sitas sibi bello quærendas concederent. Et sanè facile est de alieno esse munificum. Deinde Cruciferi ad Gdanense oppidum, quod in potestate Vuladislai erat, & à Pomeranica nobilitate defendebatur, castra admouent, eo potissimum tempore, quo plurima eò multitudo hominum undique ad mercatum & anniuersarias nundinas confluxerat, hoc est primis Augusti mensis diebus. Id'que eo maximè consilio fecêre, ut ex direptone opulenti oppidi, & mercatorum atque nobilitatis, quæ facultates suas eò importarat, pecuniam in stipendia militum & in cæteros usus belli conquirerent. Defendebatur quidem oppidum strenuè, plurimum'que negocij in expugnando eo habituri esse uidebantur Cruciferi, ni proditio interuenisset. Etenim nocte quadam hostes à ciuibus quibusdam Teuthonici generis aperta porta intromissi, oppidum cæperunt, ingentem'que cædem hominum omnis ordinis, ætatis, atque sexus ediderunt, ut eo crudelitatis exemplo reliquos à defensione cæterarum munitionum deterrerent. Nec in ulla cuiuspiam munitionis expugnatione plus Polonici sanguinis effusum esse proditur ab ullis barbaris, quàm tunc à religiosis illis, & Polonorum beneficiarijs effusum sit. Gdano potiti, ad Dersauiam, quæ Tyscio uum appellatur à Polonis, ducunt exercitum: neque tamen interim populationibus & incendijs pagorum & uillarum, hominum'que cædibus abstinent. Præerat arci Cazimirus dux, cui cum Præmislo

Lati grossi siue Pragenses.

Lituani Calissiẽsem & Siradiensem tractum uastant.

1310 ann.

Cruciferorum fœdus cum Marchionibus.

Pomerania bello petita à Cruciferis.

Gdanenses nundinæ.

Gdanensis urbs prodita Cruciferis.

Cruciferorũ crudelitas.

Tsczouo.

fratre Pomeraniam à Vuladislao commendatam fuisse, superius memorauimus. Is igitur de aduentu hostium factus certior, ad castra eorum cum Vincentio decano Gnesnensi proficiscitur, quòd non parua ei erat cum Cruciferis & Magistro consuetudo. Sperabat enim eos sua causa susceptum bellum depositurus esse, propterea quòd meminerat, prolixè eos sibi fratri'que suo de studio & beneuolentia sua polliceri. Admissus in conspectum Magistri & Commendatorum (nam sic ipsi uocant eos, qui rectius legati uel præfecti dicerentur) supplicis habitu, Magistri erga se fratrem'que Præmislum beneuolentiam atque pollicitationes commemorat. Eius hortatu se administrationem Pomeraniæ suscepisse. Nihil unquam hostile, sed bonam uicinitatem, & auxilium ab eo sperare iussos. Orat deinde, ut pollicitationum suarum & officij memor esse uelit, exercitum'que deducat. Si quid ipse, frater'ue suus, aut Pomeranorum quisquam, aut patruus denique suus Vuladislaus, in eum, uel in ordinem Cruciferorum deliquisset, cumulatè satisfacturos esse. Superbè & improbè ei Magister respondit, fassus ea quæ ille commemorarat: uerùm eò id se fecisse, quòd ipsos, quàm potentiorem quempiam uicinum habere mallet. Nunc se, quàm illos Pomeraniam obtinere malle. Sibi se esse amiciorem quàm ipsis. Verùm eam tamen se eis gratiam facere, ut eis præsidium deducere, & res suas saluas auferre liceat. Aut si id nollent, sese sua'que defenderent. His dictis, mensam apponi iubet, inuitat hominem comites'que eius comiter. Dum illi prandent, interim exercitus Crucifericus arcem obsidione cinxit. Peracto prandio, cum Cazimirus nihil æqui à Magistro impetraret, & in arcem cum suis reuerti uellet, uidet aditum obsessum ab hostibus. Mittit ad Magistrum qui eum admoneant, præter officium & ius gentium id sibi factum uideri, quòd interim dum ipse de pace agit, arx obsessa sit, & ipse ab ea excludatur. Respondet Magister, Errasse Cazimirum, qui existimarit, se cum tanto exercitu ad quietem somnum'que capiendum eò uenisse, ullum'que tempus uacuum à rebus gerendis intermissurum esse, donec Pomeraniam in suam redigat potestatem. Si sibi ille auscultare uellet, arcem sibi, deducto præsidio, reb'usque exportatis, traderet. Ibi Cazimirus cum sciret arcem non satis munitam esse aduersus tantam uim hostium, neque commeatu instructam, consilium cæpit necessarium dedendæ arcis: saluis'que rebus & hominibus ad Præmislum fratrem in Suecensem arcem se contulit. At Cruciferi Dersauia incensa, ulterius progressi, Choiniciam, Nouum, & alia quædam ignobilia oppida partim per deditionem acceperunt, partim expugnata exusserunt. Deinde ad Suece castra mouerunt, quæ una erat arx reliqua in Pomerania, natura arte'que bene munita, & ad ferendam longiorem obsidionem instructa, quòd in eam se Præmislus & Cazimirus duces, & Pomeranica nobilitas omnis, quæ supererat, cum copijs & facul-

Commendatores Cruciferorum.
Cazimirus dux supplex Cruciferis.
Magistri superbũ ei improbum responsum.
Dersauia dedita Cruciferis.
Choinicia & Nouũ oppida capta.
Suece arx obsessa & oppugnata.

cultatibus suis contulisset. Quod cum intelligerent Cruciferi, maiore cura ad expugnationem eius animos intendere cœperunt: excitatis'que machinis aliquot, mœnia arcis, quæ lignea erant, quatere instituerunt. Ac duobus patibulis è regione arcis positis, exitium obsessis, ni arcem dederent, minabantur. Quo uerò maiorem terrorem eis incuterent, quotidie aliquot homines rusticanos captos appendebant. Facilè autem omnes alios Ziffridus quispiam Commendator, optimus scilicet pietatis & humanitatis præceptor (nam & hoc sibi nomen uendicant) crudelitate anteibat: qui quotidie compluribus funibus atque restibus in equum impositis, deuouebat non prius se sumpturum esse cibum, quàm omnes illos funes atque restes in suspendendis Polonis siue Pomeranis expendisset. Verùm hanc eius plus quàm barbaricam immanitatem iusta numinis uindicta diutius impunè grassari passa non est. Etenim quadam die cum ad focum adstaret, furijs derepentè exagitatus in ignem se proiecit, & sic infelix, qui permultos iniustè perdiderat, iustè perijt. Nihil tamen Cruciferorum illa crudelitas minæ'que, eorum qui in præsidio erant animos à defendenda arce & obsidione perferenda retardabat. Itaque Cruciferi cum animaduerterent sedendo se tempus terere, & aperta ui nihil proficere, ad dolos sese conuertunt. Andream Cedrouicium, quempiam de Pomeranis, gente Gryphium, auro corrumpunt, ut arcem sibi proderet. Is igitur nocte quadam chordis catapultarum, & balistarum, quibus nostri maximè hostium uim eminus reprimebant, succisis, ad Cruciferos transfugit: & quid egerit, exponit. Igitur postero die Cruciferi magna fiducia turres, quas excitarant, ad mœnia arcis propius prouoluunt ab ea parte, quæ interrupto fluminis ambitu liberiorem præbebat aditum. Nostri cum summouere hostem, solito ferocius urgentem oppugnationem, uellent, reperiunt balistas & catapultas redditas esse inutiles. Re noua perculsi, tamen oblatis fortuitu telis extremum conatum faciunt: & partim contis mœnia scandentes hostes detrudunt: partim saxis et molibus deiectis audacius succedentes obruunt, ita ut receptui canere Magister cogeretur. At nostri periculo illius diei admoniti, ac ueriti ne grauius in se à Cruciferis capta arce consuleretur, misso caduceatore menstruas inducias à Cruciferis impetrarunt, deditionem pacti, ni sibi intra id tempus subueniretur. Vladislaum de omnibus rebus certiorem faciunt. Nisi celeriter opem sibi ferat, actum esse de se, ac de arce, docent. At ille cum domi quietas res non haberet, Andream Rospirensem Castellanũ cum aliquanta manu in auxilium Pomeranis proficisci iubet, ut bellum modo duceret. Verùm is negligentius agens, neq; ausus per hostilem exercitũ in arcem perrumpere priusquam conspexisset hostem, retrò abijt. Finitis inducijs, cum nulla spes auxilij obsessis ostentaretur, post septuagesimum obsidionis diem excedunt arce Præmislus & Cazimirus duces cum Bogumilo præfecto arcis, &

Ziffridi Commendatoris mira immanitas.

Ziffridi interitus.

Andreas Cedrouicius proditor.

Andreas Castellanus Rospirẽsis timidus.

Suece deditur.

& Ottone Lexico Castellano, atque omni præsidio, armis'que & facultatibus suis, & ad Vuladislaum profecti, humanè ab eo recreati sunt. Ita tunc Suecensem arcem simul & omnem Pomeraniam Vuladislaus amisit, dum de maiore Polonia sibi adiungenda sollicitus est. Etenim cæperat iam maiores Polonos Henrici, tædium, quòd contemni se ab eo, & iura instituta'que maiorum suorum uiolari uiderent. Itaque conuentu Gnesnæ habito, deserto Henrico, in Vuladislai fidem & potestatem reuenerant. Quod cum accepisset Henricus, Ioannem Bibersteinum comitem cum exercitu ad reuocandos ad officium Polonos misit. Cui uenienti Posnaniam, ciues, authore Premeco quodam, portas, urbis aperuere, præsidium'que munita basilica accepere. A qua in prælatos & canonicos, domos'que eorum in insula ad basilicam sitas, sæuitum est, quòd cum Vuladislao sentirent: & Nicolaus cognomento Samotula Archidiaconus Posnaniensis interfectus est. Ad cætera uerò subigenda pergenti Bibersteino, Dobrogostius Samotulius, cognomento Paruus, Thomislai palatini Posnaniensis iam defuncti filius, gente Nalencius, cum Polonis occurrit: inito'que prælio multis utrinque cæsis, ad extremum uictoria potitus est. Inde præsidium Silesiorum Posnania eiectum: in ciues quòd Henrico fauerant, & occasionem malorum, quibus sacerdotes affecti sunt, præbuisse uidebantur, ea pœna sancita, ne liberi eorum in collegia basilicarum seu cathedrarum episcopalium cooptarentur, reciperentur'ue. Nec ita multo pòst Henricus domi à Boleslao duce Vuratislauiensium, Henrici quinti filio, bello lacessitus & profligatus, ex mœrore cum ægrotasset, quinto Idus Decembris mortuus est, relictis quatuor filijs. Qui sic inter se partiti sunt patrimonium, ut Henrico Zeganensis, Conrado Olesnicensis, Ioanni Stinauiensis, Præmislo uerò nato minimo Glogouiensis dominatus cederet. Ad maiorem uerò Poloniam ij ne aspirauere quidem. Atque ex eo tempore pacatam eam tenuit Vuladislaus. Suscepit'que eodem anno Cazimirum filium ex Heduigi uxore, natum pridie Calend. Maij. Inopia quoque & fame, ex imbribus & inundatione aquarum orta, laboratum est, eo anno in Polonia, & nonnullis alijs regionibus. Subacta omni Pomerania, non deposuere tamen sollicitudinem Cruciferi, ueriti ne bello à Polonis ea, constitutis domi rebus, repeteretur. Quocirca ut sibi possesionem eius stabilirent, colloquium à Vuladislao Magister Carolus, qui Henrico successerat, petiuit. Nec renuit Vuladislaus, sperans pactis aliquibus (quod malebat quàm armis) recuperare se à Cruciferis amissam Pomeraniam posse. Itaque anno sequenti præstituto die apud Breste Cuiauiense oppidum conueniunt. Ibi Magister grauiter à Vuladislao accusatus, paucis ad excusationem facti sui dictis, magnis precibus ab eo proceribusq; Polonis contendit, ut Pomeraniam sibi & ordini suo iure sempiterno concederent, certam auri, & argenti

Pomerania subacta à Cruciferis.

Maiores Poloni in fidem Vuladislai ueniunt.

Posnanienses Henrici præsidium recipiunt.

Silesiorum militū acerbitas.

Silesij eiecti à Polonis.

Posnaniensiū pœna.

Henricus à Boleslao uictus et mortuus.

Henrici filij.

Glogouiēsis dominatus diuisio.

Cazimirus filius Vuladislao natus.

Fames in Polonia.

Poloni regis couētus cum Cruciferis apud Breste.

& argenti summam, & Nessouiam arcem cum Orlouo Murinouo pagis uicissim à se acciperent. Ad hæc quadraginta hastatorum auxilium ad quęuis bella Polonis contra quemuis hostem Cruciferorum stipendijs militatura, promittit. Addit etiam, peramplum monasterium, quibuscunque monachis uellet Vuladislaus, pro salute eius maiorum'que eius conditurum se esse. Quasi uerò fraude quæsitis, aut per uim raptis muneribus placetur Deus. Offensus hac oratione Magistri Vuladislaus, quòd irrideri etiam se ultrò ab eo existimabat, indignabundus & minitabundus discessit. Magister uerò repulsam passus, ut aliquem tamen duntaxat in speciem iustum titulum sceleri suo prætexeret, à Marchionibus Brandeburgensibus Ioanne & patruo, tutore'que eius Voldemaro, decies millie marcis latorum grossorum eandem Pomeraniam, de cuius inuasione eos dudum depulerat, emit, eam'que emptionem ab Henrico Cæsare sibi & ordini suo confirmari curauit. Nec dissimuli parricidio Liuonienses quoque Cruciferi eodem ferè tempore Rigam urbem atque territorium Rigensi Archiepiscopo, à quo ante centum & quatuor aut quinque annos simili de causa in Liuoniam inducti erant, per summam iniuriam eripuere. Qua de re cum Romæ lis plus octoginta annis ducta esset, tandem Bonifacius nonus Rigam ordini Cruciferorum quindecim milibus aureorum acceptis addixit. Multa præterea nefaria utrique Cruciferi in Prussia & Liuonia, ac Lituania quoque designabant, unde appareret eos delendæ potius, quàm propagandę apud barbaros religionis Christianæ curam habere. Quæ literis, Clementis quinti pontificis max. quibus cognitionem earum rerum Ioanni Archiepiscopo Bremensi, & magistro Alberto canonico Rauennati delegauit, prolixè ac disertè descripta sunt. Quarum literarum exemplum extat apud Dlugossum. Per idem ferè tempus Templariorum ordo potens & ipse ac locuples, per uniuersum orbem Christianum quasi dato à pontifice signo è Viennensi concilio deletus est, ob nefanda quædam scelera, & prauas de religione opiniones, bona'que eorum Rhodiensibus D. Ioannis militibus attributa. Sed nos nostra persequamur. Quo minus autem statim Prussienses Cruciferos Vuladislaus ulcisceretur, sua'que ab his erepta recuperaret, ciuilibus quibusdam motibus, & Cracouiensis ciuitatis defectione impeditus est. Nam dum is cæteras Poloniæ regiones, à Cuiauiensi illo colloquio digressus, uisit, ciues Cracouienses, Alberto aduocato authore, Boleslao Oppoliensium duci sese subiecerunt, accitum'que in urbem receperunt: & ad capiendam arcem, quæ in fide Vuladislai permanebat, adiuuerunt. Sed cum ea neque dederetur, neque expugnari ab eo, qui ad rem certam uenerat, posset, aduocati domum in ipsis mœnibus urbis prope portam, quæ à diuo Nicolao nomen habet, eminentem, pro arce Boleslaus cum suis occupauit. Qua de re certior factus Vuladislaus, nihil sibi reliqui ad celeritatem fecit, quin manu facta ad eijciendum inuasorem contenderet. Legatos tamen ad Boleslaum præmisit, qui de tam insigni iniuria cum eo expostularent, monerent'que eum, ut sua sponte excedere, quàm arma sua experiri mallet. Paruit monitis Vuladislai Boleslaus, cum non igno-

Pomeraniam emunt Cruciferi à Marchionib. Brādeburgensibus.

Riga erepta Archiepiscopo, & Cruciferis addicta.

Cruciferorum facinora

Templarij deleti.

Cracouiēses ciues ad Boleslaū Opoliensem defecerunt.

Aduocati domus Cracouiæ.

Cracouia recuperata à Vuladislao rege.

non ignoraret, eum cum magnis copijs subsequi, deducto'que de domo aduocati præsidio, urbe excessit. Quem aduocatus & nonnulli alij ciues, qui defectionis capita fuerant, secuti, in Silesia deinceps & in Boemia exulauerunt. Profugorũ bona Vuladislaus aduenicns in fiscum suum redegit. Aduocatiç reditus peramplos è molis, macellis, atq; tabernis ademit: primarios quosdã ciues, ut exemplo suo terrori deinceps alijs essent, diris supplicijs affecit, partim equis discerptos, partim rotis implicatos, partim in patibulum actos. Deinde turrim in porta D. Nicolai excitauit, præsidio'que muniuit. Ciuitati uerò ius omne creandi senatus, & ex eo octonos in singulos annos eligendi, penes quos administratio urbanarũ rerum esse solet, abstulit, et in palatinũ transtulit, ut uel ita superbiam & rebellionem ciuium in posterum reprimeret. Insimulatus est etiam Ioannes Muscata episcopus Cracouiensis conscius fuisse illius defectionis: quod eo facilius creditum est, quòd esset Silesius. Itaque multis pòst incommodis affectus est à Vuladislao: captum quoque & in custodia seruatum referunt. Biecense quidem territorium ei non reddidit Vuladislaus, quemadmodum promiserat. Atque ex eo tempore id in regum potestate mansit. Quin ad Miechouiensem quoq; præpositum omnis culpæ expertem, serpsit pœnæ contagio. Nam Lentcouice pagum luculentum & uberem ei Vuladislaus ademit, propterea quòd eius usumfructum Albertus aduocatus præpositi frater habebat. Nec ita multo pòst Boleslaus Oppoliensis è uita excessit. Masouiæ quoque dux Boleslaus eodem anno, nempe 1313 mortuus, Zemouitum & Troidenum filios è Lituana uxore susceptos, & Venceslaum seu Vanconem è Boema hæredes reliquit. Per idem tempus Henrico Imperatore ui ueneni in eucharistia dati extincto, principes electores per contentionem duos crearunt Cæsares, Fridericum Austrium, & Ludouicum Bauarum: qui Germaniam & Italiam aliquandiu ciuilibus bellis distinuerunt. Quieuit tunc annis aliquot, incertum qua de causa Vuladislaus, nec ad uindicandam Pomeraniam animum adiecit, nisi fortè fames in causa fuit, quæ anno Christi 1315. ac deinde anno uno interiecto, iterum duobus annis tam acerbè Poloniam omnem afflixit, ut nullo quamuis fœdo edulij genere, ac ne cadaueribus quidem humanis uulgo abstineretur: ac si Dlugosso credendum est, ut parentes in liberos, & hi uicissim in illos sæuirent. Quam famem, ut par erat, dira pestis consecuta est. At Cruciferi augescente in dies cupiditate, ut solet in ijs qui intercute morbo laborant, sitis, ne sacris quidem ac Deo dicatis bonis iniustas manus abstinuere. Sed ut antea Culmensem ecclesiam occuparant, & à Gnesnensis Archiepiscopi iurisdictione abstractam, Rigensi subiecerant, ita tunc in Pomerania possessiones ac prædia ecclesiarum inuasere, decimas è suis arationibus sacerdotibus omnino denegarunt: ex agricolarum uerò in pecuniarias pensiones commutarunt, & ita diminuerunt, ut ex manso siue laneo (modus hic est agri, quod latinè opinor iugerũ dicimus) quaterni tantum grossi penderentur. Quibus rebus factum est, ut derelictui haberentur, ac deinde malignè à Cruciferis supprimerentur, multa

Aduocatia Cracouiensis.

Cracouienses ob defectionẽ puniti.

Senatus electio translata in palatinum.

Ioannes episcopus Cracouiensis captus.

Biecense oppidũ non redditum episcopo.

Lẽtcouice pagus præposito Miechouensi ademptus.

Boleslai Oppoliẽsis mors.

Boleslai Masouij mors & liberi. 1313 ann.

Henricus Imperator ueneno sublatus.

Fridericus & Ludouicus Cæsares.

Fames & pestis horrenda in Polonia.

Cruciferorum iniquitas in ecclesiasticos.

Decimæ usurpatæ & sacerdotia suppressa à Cruciferis.

Mãsus siue laneus quid.

multa sacerdotia. Iniquius hæc tulere Archiepiscopus Gnesnensis, & Vuladislauiensis atque Posnaniensis, episcopi, qui decimas è Pomerania capiebant: itemque Ioannes Plocensis, cui etiam ex territorio Michalouiensi decima negabatur. Et cum hoc quidem Carolus Magister transegit ea lege, ut septē annis immune esset id territorium à pensione decimæ, post eos uerò nonaginta marcas Torunēses episcopus decimę nomine quotannis acciperet. Cæteri uerò cum tenaciores essent iuris sui, Magistrum, Commendatores, & cæteros Cruciferos publicè in templis execrabantur, & locis quibusdam sacris interdixere. Verùm contemnebant eam disciplinam, religiose semper à bonis pijsq; hominibus obseruatam, Cruciferi, prætextu prouocationis ad pontificem max. Qua re adducti episcopi, communicato cum Vuladislao rege consilio, Gerardum Vuladislauiensem episcopum in cuius diœcesi est pleraque omnis Pomerania, & Ioannem eius nominis uicesimum secundum pontificem max. qui tunc demum post duorum annorum triumq; mensium uacationem Clementi quinto successerat, miserunt, ut non modò de ecclesiasticis bonis ac decimis, uerùm etiam de erepta per summam iniuriam Pomerania, regis & uniuersę Poloniæ nomine contra Cruciferos actionem institueret: simul autem, ut Vuladislao diadema & nomen regium impetraret. Existimabant enim inauspicato id sibi Præmislum iniussu pontificis assumpsisse, quòd non ignorarent interdictum esse ea re nomini Polono post cædem diui Stanislai. Non latuit consilium Polonorum Cruciferos, & ne id procederet, omni ope enitendum sibi esse existimarunt. Itaque miserunt & ipsi ad pontificem, qui nostrorum conatibus obsisterent, litemque quantum possent ducerent. Regnabat tunc apud Bôemos Ioannes Henrici Imperatoris Romanorum filius, nec solum Boemorum, sed & Polonorum regis nomen quasi hæreditarium sibi uendicabat. Quæ enim præterea nugatur Hagecus, de expeditione eius in Poloniam, & pace uendita Vuladislao, ne libet quidem adscribere. Eum igitur etiam promissis & muneribus induxere Cruciferi, ut Vuladislao negocium facesseret: & ne regnum ei decerneretur, summa ope apud pontificem intercederet. Ad quas res perficiendas cum opus haberent grandi pecunia Cruciferi, tributum Pomeraniæ toti imperarunt, binos grossos in marcas, unde triginta millia marcarum redacta esse dicuntur. Ad hæc eiectas naufragio merces in mari, lege Rhodia usurpare cœperunt. Quibus rebus factum est, ut toto ferme quadriennio, nihil aliud impetraret Gerardus à pontifice, quàm ut cognitio causæ inter Polonos & Cruciferos, Archiepiscopo Gnesnensi, Posnaniensi episcopo, & Abbati Mogilnensi delegaretur. Quod uerò ad regnum attinet, ut non impediret pontifex, quo minus Poloni iure suo uterentur. (nam apertè Vuladislao regnum decernere noluit, ne Ioannem, & socerum eius Philippum regem Francorum offenderet.) secreto tamen uoluntatis suæ significationem Gerardo dedit. Eamque Gerardus literis suis regi descripsit: ipse uerò Auinione, ubi tunc degebat pontifex, mansit, suam cum Cruciferis litem persequens. Cum igitur sententiam pontificis, non tam

De Michalouiensibus decimis trāsactio.

Cruciferi excommunicati.

Polonorum legatio ad pontificem max.

Cathedra Petri plus duobus annis uacauit.

Corona iterum petita Polonis à pōtifice.

Ioannes rex Boemorum.

Pomeranis tributum impositum.

Lex Rhodia de mercibus naufragio eiectis.

Iudices delegati à pontifice inter Polonos & Cruciferos.

rescripto ipsius, quàm literis Gerardi perspectam haberet Vuladislaus, atque proceres Poloni, comitijs Cracouiam indictis ad uicesimam diem Ianuarij mensis, Vuladislaus cum uxore Heduigi in basilica Cracouiensi tunc primùm instaurata & consummata, ab Archiepiscopo & cæteris episcopis ritu solenni coronatur, anno Christi 1320. Atque ex eo tempore ius coronandi reges atque ipsa regni insignia Gnesna Cracouiam propter amplitudinem splendorem'que urbis & plurimas maximas'que commoditates translata sunt. Nec multo pòst Vuladislaus rex Elizabetham filiam Carolo Vngarorum regi bis uiduo in matrimonium collocauit, & Budam ad sponsum cum splendido comitatu misit. Intendit deinde animum ad purgandam Poloniam furtis & latrocinijs, & ad persequendam litem contra Cruciferos. Verùm detrectarunt ij iudicium delegatorum, apud Bresce Cuiauiense ius dicentium. Sed tamen refutata appellatione, cum causam suam Vuladislaus plurimorum fide dignorum sacri pariter & prophani ordinis hominum testimonijs luculentè probasset, damnati sunt: & Pomeraniam regi reddere, ac centum quinquaginta millia marcarum pecuniæ pro perceptis fructibus, alia'que triginta millia in litem expensa numerare iussi. Cum autem non parerent rei iudicatæ, anathemate perculsi sunt, ita ut nusquam ijs præsentibus sacra fieri liceret. Per id autem tempus Lituani impunè Dobrinum rursus & Masouiam depopulati sunt. Dum hæc ita geruntur in Polonia, & Pomerania, Silesia ciuilibus atque adeò parricidialibus ducum suorum bellis exagitata & labefactata est: & ad extremum libertate partim uendita, partim per uim aut fraudem amissa, Boemorum iugum accepit, magno reipublicæ Poloniæ detrimento, nec minori suo malo ac dedecore. Author eorum malorum Boleslaus natu maximus filiorum Henrici quinti ducis Vuratislauiensium & Legniciensium fuit. Cuius auaritia maximum dedit Ioanni Boemorum regi uel dolo interuertendæ, uel per uim subigendæ Silesiæ occasionem. Cum enim adoleuisset hic ipse, quem dico, Boleslaus, & amoto à tutela Boleslao patruo Suidniciensium duce, per se ipse paternum dominatum administraret, dilapidare paterna bona cœpit. Qua re offensi cæteri fratres, cum & ipsi iam adolescerent, maturius patrimonij partitionem efflagitarunt. Tres partes pro numero fratrum factæ, Vuratislauiensis, Legniciensis, & Bregensis. Quæ cum inæquales essent, placuit ut cui Bregensis, quæ minima erat, sors obtigisset, ei cæteri certam pecuniam annumerarent. Legniciensis quidem triginta duo millia marcarum, Vuratislauiensis uerò octo & quadraginta. Non tentata sortitione, hanc ultrò Boleslaus accepit, illectus pecunia, qua in sumptus quotidianos indigebat. Reliquis uerò duobus sortitis, Henrico quidem Vratislauiensis, Vuladislao uerò, qui iam hypodiaconus erat, Legniciensis obuenit. Qui quum præsenti pecunia, quam fratri Boleslao ex pacto debebant, carerent, Henricus quidem à suis hominibus mutuam accepit, & exoluit. Vuladislaus uerò Boleslao Legniciense territorium cum oppido hypothecæ nomine tradidit. Quam ob rem cum tenui admodum fortuna esset, malo usus consilio, uexare &

Vuladislaus cum uxore Cracouiæ coronatur. 1320 ann.

Regni insignia Cracouiam translata.

Elizabetha Vuladislai regis filia Carolo regi Vngarorum nupsit.

Cruciferi à delegatis apostolicis damnãtur, et excommunicantur.

Dobrinum uexatum à Lituanis.

Silesiorum ducum intestina bella.

Silesiæ à Boemis interuersæ causæ.

Boleslaus Vuratislauiensium dux prodigus et auarus.

Diuisio dominatus inter fratres.

Bregensium dux Boleslaus.

Henricus Vratislauiensis.

re & suam, & Boleslai ditionem latrociniis & populationibus instituit, ut Boleslaum ad remittendam sibi pecuniam, reddendam'que Legniciam adigeret. At ille abundans uiribus, cum fratris conatus improbos aliquoties repressisset, ad extremum eum cepit, & in uincula coniecit. Deinde proceribus interuenientibus cum eo pacificatus est ea conditione, ut quingentas ei marcas quotannis ex omni ditione Legniciensi penderet. Quibus pactis, quamuis iureiurando firmatis, non diu stetit Vuladislaus: uerùm infestare rursus latrociniis cœpit Boleslai ditionem ex Hornisperga arce cuiusdam equitis. Dum'que incautius prædas agit in Bregensi ditione, à rusticis captus cum uiginti sociis, & ad Boleslaum ductus, iterum ab eo in carcerem coniectus est. Vbi cum unum annum asseruaretur, in furorem actus est: dimissus'que postea misericordia fratris, egens uagus'que, nec satis compos mentis uixit: & in Masouiam profectus, Boleslai eius oræ ducis filiam uxorem duxit. Conrado deinde Olesnicensium duci bellum fecit Boleslaus Bregensis, quòd in eius ditione fermè erant oppida ea, quæ auus ipsius Conradus dux Glogouiensium ab Henrico patre suo iniquis pactis, quemadmodum suprà memorauiumus, extorserat. Cum'que regionem omnem Olesnicensem peruastasset, eò adegit Conradum, ut is icto fœdere Namislouiam, Berolthouiam, Cruceburgum, Picem, & Cuncestadiam oppida sibi traderet: uicissim autē ipse ei Boleslaus, misertus egestatis eius, Volauiam & Lubensum donauit. Neque tamen hę tantæ accessiones inopiam Boleslai releuarunt. Sed cum omnia tanquam in barathrum aliquod, aut in pertusum dolium caderent, homo sumptuosus ac prodigus tantum alienum æs contraxit, ut Nemcense territorium Bernardo Suidnicensium duci, Hainouiam uerò & Goltibergam Vuratislauiensibus ciuibus oppigneraret. Aliud deinde cæpit parandarum opum consilium. Nam ab Henrico fratre, quòd is nullos masculos haberet liberos, contendit, ut sibi Vuratislauiensem dominatum concederet, Legniciensem uerò à se acciperet. Quod cum negatum esset, facile æger sua sponte animus eius à Ioanne Boemorum rege in deteriorem partem impulsus est. Parebant iam Oppoliensium, Ratiboriensium, Cessinensium & Bythomiensium duces Boemis, à Venceslao rege blanditiis & munerib. allecti. Emerat & Closcum Ioannes rex à Boleslao Zambicensium siue Monsterbergensium duce: unde cum proximas Silesiæ oras latrociniis per suos infestaret, eò rem perduxit, ut Frankesteinum quoque à Nicolao filio Boleslai paruo emeret. Ad Glogouiam deinde cum animum adiecisset, fauentibus ciuibus, magna iam ex parte Teuthonibus, neque Præmislum ducem eorum uel blanditiis, uel precio ad se pellici, ac ne ui quidem perpelli posse animaduerteret, ueneno eum sustulerat. Cum'que ipsi Henricus & Ioannes fratres pariter successissent, & Conrado tertio fratri Stinauiam concessissent, paruo negocio rex à Ioanne, qui conscius fortassis necis fraternæ fuit, dimidium Glogouiæ pecunia numerata acceperat: & mox corrupto Henrici præfecto, reliquum etiam in suam redegerat potestatem. Tametsi recepit aliquanto pòst paternam portionem Henricus, Henrici huius filius, à Carolo Ioannis regis filio.

Vuladislai latrocinia.

Hornisberg arx. Vuladislaus Legniciensis in carcerem coniectus à fratre.

Bregensium cum Olesnicensibus bellum.

Boleslai prodigalitas.

Oppoliensis, Ratiboriensis, Cessinensis & Bythomiensis duces Boemo subditi.

Closcum à rege Boemo emptum.

Frankesteinū emptum à rege Boemorum.

Præmislus Glogouiensis ueneno sublatus.

Glogouiā rex Boemorum in suā redegit potestatem.

Henricus Zeganensis mortuus.

Nam ipse Henricus senior non diu calamitati illi superstes fuit. Hæc ergo cum haberet iam in Silesia Ioannes rex, totiusque regionis sibi adiungendæ magna cupiditate flagraret, Boleslai'que Bregensis & Legniciensis auaritiam atque egestatem suis fraudibus maximè opportunam esse iudicaret, magnis donis atque pollicitationibus eum ad inferendum Henrico Vuratislauiensium duci bellum perpulit. Quare clandestinis primùm incursionibus Boleslaus Vuratislauiensem oram, latrocinantium in morem, uexauit, deinde apertis uiribus infestare adortus est. Agebat hoc quidem rex, ut fratrum dissidijs res suas in Silesia stabiliret, commissosque inter se ut facilius opprimeret: aut uerò alteri ferendo opem, & illum sibi obnoxium faceret, & alterum subiugaret. sed eum prima hæc spes fefellit. Henricus enim cum fratris iniurias & populationes partim ferendo, partim arcendo cohibere tamen satis non posset, ad Vuladislai regis Polonorum auxilium confugit, eiusque fidei se ac dominatum suum omnem tradidit. Ac facile quidem Vuladislaus Boleslai conatus fregit, metu'que proprij periculi eum compescuit. Quo facto, uir bonus Henricum sua sibi habere iussit, ut sorores nubiles elocaret. Id ubi cognouit Ioannes rex, qui iam de Vuratislauia propemodum desperarat, noua spe erectus, dolis sibi agendum esse duxit, Henricum per speciem arduorum & arcanorum negociorum ad se accitum, & perquàm honorificè acceptum, blanditijs, liberalitate, precio, ingentibus promissis, & odio denique inimici fratris tandem induxit, ut sibi Vuratislauiensi dominatu cederet: Closcum'que, quoad uiueret, utendum fruendum à se acciperet, adiutoribus ad eam rem Henrico persuadendam usus proceribus & ciuibus Vuratislauiensibus, quorum consilijs Henricus utebatur, pecunia corruptis. Ita Vuratislauia potitus Ioannes, non multo pòst Hainouiense & Goltibergense territoria, quæ Vuratislauienses hypothecæ nomine à Boleslao duce possidebant, per iniuriam eis ademit, condignam'que nauatæ sibi ab ipsis in adipiscendo dominatu operæ gratiam retulit. Expostulauit cum eo de prærepta Vuratislauia Boleslaus: fœdusque & iusiurandum, quod sibi mutuò dederant, ne quid alter contra alterum moliretur unquam, in memoriam reuocauit. Commemorauit etiam sua merita & beneficia, quòd eum difficilimo eius tempore eiectum à Boemis omni ope adiuuisset. Sed ea expostulatione tantum profecit, ut Ioannes propinquiorem se sibi quàm illi esse responderet, atque ad eius quoque ditiones per fas atque nefas in potestatem suam redigendas animum adijceret. Ad quam rem non defuit ei, quasi diuina quadam uirgula oblata, occasio. Vuladislaus enim tertius Boleslai frater, quem exclusum Legniciensi dominatu, in Masouia uxorem duxisse, superius diximus, dissipata dote, reuertens in Silesiam, Legniciam Ioanni uendere se uelle ostendit: literasque Legniciensium exhibuit, qua se illi ad Vuladislaum iure pertinere, & in potestate regis Boemi libenter fore significabant. Deliberandi spacium Ioannes cæpit. interim Boleslaum ad se accersit, & quæ secum Vuladislaus egerit, ipsi

Bellum inter fratres.

Ioannis regis Boemorum uafrum ingenium.

Vuratislauiensis dominatus regi Polonorum deditus, & ab eo redditus.

Vuratislauia potitus est rex Boemorum.

Perfidiæ pœna. Hainouia & Goltiberga Vuratislauiensib. adempta.

Legniciensis dominatus in clientelam Boemorum regis uenit.

ipſi exponit, & literas Legnicienſium commonſtrat. Addit deinde: Si Legniciam ipſe retinere uelit, in ſua & Boemorũ fide atque clientela ſemper ſe fore profiteatur. Ni faciat, & Legniciam, & cætera omnia amiſſurum. Quo metu perculſus ille, imperata fecit, eò redactus inopiæ, ut filios quoque ad extremum Vuratislauienſibus mercatoribus oppigneraret. Sed cum uxorem, quæ regis Boemi ſoror fuit, amiſiſſet, & alteram bene dotatam Cracouia duxiſſet, releuatus aliquantulum, ipſe quidem Bregam ſeceſſit: filijs uerò Venceslao & Ludouico Legnicienſem dominatum, ingenti ære alieno grauatum conceſſit. Verùm pòſt Legnicienſis conuentus collata in cõmune pecunia omne id exoluit. Poſt hæc reliqui quoque duces Sileſiorum, nempe Glogouienſium, Zeganenſium, Olesnicenſium, Stinauienſium, & Falkembergenſium, ultrò in ditionem Boemorum conceſſere: & partim timore potentiæ Ioannis, partim inuidia Vuladislai regis, libertatem ſuam Boemis prodidere. Miliziã uerò arcem epiſcopi Vuratislauienſis idem rex Ioannes per uim & fraudem interuertit. Quam ob rem diris aliquamdiu pòſt Nankerus epiſcopus & anathemate regem præſentem ſenatum'que Vuratislauienſem regis adiutorem deuouit, & ipſe cum omnibus presbyteris & monachis Vuratislauia exceſſit: nec tamen arcem recuperauit. Solus Bernardus Suidnicienſium dux, gener Vuladislai regis, & poſt eum filius eius unicus Boleslaus in fide & ſocietate Polonorum permanſere. Retinet etiamnum pleraque omnis Sileſia ueſtigium uetuſtæ originis ſuæ à Polonis deductæ, penſionem, quam S. Petri numum uocant, cuius in ſuperioribus abundè meminimus. Quę quidem per illa ipſa Sileſię defectionis tempora eò redacta eſt, ut numus tantum æreus, quem obolum uocamus, in capita quotannis penderetur, cùm antea tres oboli & cribrum auenæ in ſingulas familias pendi ſoleret. Sed nos Sileſios deinceps deſeramus, niſi ſicubi neceſſe erit propter lucem hiſtoriæ inſtitutæ: iam'que ad Vuladiſlaum reuertamur: quem tot tantæ'que difficultates ſimul implicarant, ut ſingulis explicandis uix par eſſe poſſet. Nam ſollicitum eum faciebat erepta à Cruciferis Pomerania, & auulſa à Boemis Sileſia: poſtremò crebræ Lituanorum in Poloniam excurſiones, intendere eum animum ad externa illa bella non ſinebant. Itaque incertus conſilij deliberabat, quid faceret, & quò ſe primùm uerteret. Videbat Cruciferos non modò non acquieſcere in Pomerania, ſed Dobrinenſi quoque tractui inhiare, quem redactum penè in ſolitudinem à Lituanis, ipſe nuper à Vuladiſlao duce Zemouiti fratris filio acceperat, conceſſa ei, quoad uiueret, Lencicia. Animaduertebat ita coniunctos eſſe cum Cruciferis Boemos, ut ab eorum ſocietate auelli non poſſent, præſertim cum Sileſia in ditionem ſuam redacta nuper ineſcati, in ſpem totius Poloniæ occupandæ per eos uenirent. Vterque per ſe ſatis ualidus & potens hoſtis erat, nec tamen alter laceſſi poterat quin cum utroque dimicatio futura eſſet. Iam Saxones quoque Brandeburgenſes lingua & fœdere cum Cruciferis coniuncti, non defuturi ipſis eſſe uidebantur, & alioqui imminebant ipſi quoque Poloniæ per omnem occaſionem, & qua ui, qua fraude fines eius inuadebant. Intento

Boleslaus dux filios oppignerauit.

Legnicienſes æs alienum ſui ducis diſſoluerunt.

Silesij duces reliqui Boemo ſeſe ſubdidere.

Milizia arx epiſcopi intercepta à Boemis.

Ioannes rex diris deuotus.

Nankerus epiſcopus Vuratislauia exceßit.

Suidnicienſes ſoli in fide Polonorũ permanſere.

S. Petri numus per Sileſiam.

S. Petri numi ratio mutata

Vuladislai regis Polon. difficultates & cõſultatio.

Dobrino rex Vuladislaus potitus.

Boemorũ cũ Cruciferis ſocietas.

autem in hæc bella regi, uel prodenda erat Polonia Lituanorum populationibus, uel certè relinquendo ad excursiones eorũ arcendas præsidio militum distinendæ minuendæq; uires, quæ ne integræ quidem aduersus illos hostes admodum sufficiebant. Assiduis enim excursionib. iam has, iam illas oras Poloniæ, Lituani uexabant. Ac per illud ipsum tempus etiam Poltouiam episcopi Plocensis oppidum, ac centum triginta pagos, in Masouia diripuerant, & incenderant. Neq; uerò facilè ij domari poterãt, cum neq; foris dimicandi copiam facerent, sed rapta præda fugerent: & domi fluminum obiectu, syluarumq; & paludum latebris, ac deniq; incultarum solitudinum uastitate tuti essent: ita ut si quis eis bellum inferret, ei non magis cum hoste fugaci & insidioso, quàm cum uiarum difficultatibus, cum intemperie cœli, & cum fame confligendum esset. Itaque quod erat reliquum, placuit tentare, si fortè eos mitigare ulla ratione & in societatem pertrahere posset. Ad quam rem perficiendam nonnullam ei spem faciebat, quòd communes sibi cum illis hostes Cruciferos esse nouerat. Assidua nanque bella Cruciferi cum Lituanis uaria fortuna gerebant. Quam sententiam cum frequens senatus comprobasset, mittuntur ad Gedeminum principem gentis, siue magnum ducem, quod nomen à Russis acceptum, à Lituanis quoq; usurpari cœpit, legati, qui fœdus cum eo feriant, & filiam eius Cazimiro regis filio uxorem petant, nec dotem aliam ab egeno principe quàm captiuorum omnium Polonici generis missionem postulent. Non grauatè Gedeminus legatorum postulatis annuit: inita'que cum Polonis societate, sine longa procrastinatione sponsam cum eis misit. Quæ ingentibus omnis conditionis sexus atq; ætatis captiuorum cateruis comitata, aduecta Cracouiam, religionemq; Christianam à Nankero episcopo edocta, & sacro lauacro initiata, Annæ nomen accepit, & ritu solenni Cazimiro sextumdecimum annum agenti nupsit anno Christi 1325. Atque ex eo tempore pleraq; omnis Polonia, magna ex parte uastata & inculta superioribus bellis & populationibus barbarorum, populosior & cultior esse cœpit, dimissis ac deductis quoquouersus agricolis, qui ex captiuitate redierant. Pace & societate cum Lituanis constituta, maiore iam fiducia studio'que in Crucifericum bellum Vuladislaus rex cœpit incumbere, primum'que Masouios & Saxonas Brandeburgenses, qui utrique fœderati erant Cruciferis, ab eorum societate auellere, ac proprij periculi intuitu, ne illis auxilia mitterent, deterrere instituit. Quocirca misso in Masouiã exercitu è Cracouiensi & Sendomiriensi equitatu comparato, ferro & igni eam longè lateq; uastauit, et oppidum Plocense incendit. Sequenti deinde anno maioribus copijs coactis, per se ipse in Marchiam Brandeburgensem expeditionem fecit, magna Lituanorum & Russorum auxilia secum habens. Et ad Francofordiam usq; cum infesto exercitu progressus, cum nemo contrà prodiret, munitionũ quidem oppugnationib. abstinuit, populationes uerò in omnes partes exerceri iussit. Incensisq; plurimis pagis atq; uicis, magnũ captiuorũ numerum & cęteram prędam ingentem abegit. Crudelius in eo bello se gessere barbari, et magnã hostiũ cędem fecerunt, matronas atq; uirgines

Poltouia direpta & incensa. Poltowsco.

Lituanorum domandorum difficultas.

Gedeminus magnus dux Lituanorum.

Polonorum cũ Lituanis fœdus.

Cazimirus Vuladislai regis filius Lituanam uxorẽ duxit.

Dos Lituanæ spõsæ.

1325 ann.

Poloni Masouiam populãtur, & Plocum incendunt.

In Marchiã Brandeburgensem expeditio Vuladislai regis cũ Lituanis.

Francofordia ad Odram.

Lituanorum crudelitas.

gines contumeliose constuprarũt, delubra ac templa passim prophanarũt, diripuerunt,& incenderunt. Memoratur autem forte & pręclarum monachæ cuiusdam facinus: quæ capta à Lituano quopiam, cum ad stuprum traheret, rogauit eũ ne sibi uim faceret: mercedis autem loco promisit, se eum edocturam esse, quî corpus eius uulnerari nullo unquã ferro posset. Quod cum discere ille percuperet, iugulũ ei fortis puella præbuit, ut in se eius rei periculũ faceret. Credulus ille stricto gladio caput eius amputauit. Sic illa barbari libidinem elusit, stuprũq; turpe honesta morte euasit. Dimissi Lituani, per Masouiam prædabundi domũ reuertere. Non tulit aũt uastationem illã Lituanorũ Andreas quidam eques Masouius. Verùm maiore ira inflãmatus, facinus audax & memorabile aggressus est. Nam cum se inter barbaros insinuasset, Dauidem præfectum Gartinensem, insignem inter Lituanos uirum, in medijs castris ferro adortus obtruncauit, & inter tumultuantes fuga euasit. Sequenti item anno Lituani in Marchiam excursionem fecere: & cum cædibus & incendijs in obuia quęq; deseuissent, prędam raptim abegere. Cruciferi uerò cum Venceslao Masouiorum duce facto impetu in Cuiauiam, Couale arcem cęperũt & incenderunt. Non putauit sibi diutius differendum esse bellum in Cruciferos Vuladislaus, qui ne pontificis quidem maximi authoritate, ut Pomeraniam sibi redderent, commouebantur: quin etiam ueteres iniurias nouis cumulabãt. Itaq; in sequentem annũ, qui fuit 1328. expeditionẽ toti Polonię in Cruciferos indicit. A Carolo rege Vngarorũ genero suo non contemnenda auxilia impetrat, à Lituanis item atq; Russis finitimis. Cum quibus omnibus copijs hostium fines ingressus, Culmensem tractum omnem usq; ad Ossam amnem flammis, cędibus, & populationibus peruastauit: nec tamen elicere hostes in aciem è munitionibus, in quas se abdiderant, potuit. Munitionum uerò oppugnatione prorsus abstinuit, quòd & bene munitæ erant, & rudes tunc adhuc & imperiti oppugnationum Poloni erant: ut sunt ferè hæ gentes, quæ ad Septentrionem habitant. Dimisit deinde auxiliarios: suis uerò præcepit, ut Masouiam infestarent. Quod cum factum esset, non multo pòst excurrerunt uicissim Cruciferi cum Masouijs in Cuiauiam. Quò cum properè nostri accurrissent, collatis signis funduntur hostes: & Masouij quidem cum duce suo Venceslao diffugerunt: Cruciferi uerò fortiter dimicãtes, ad internecionem unà cum Commendatore Torunensi cæsi sunt. Hoc anno Nankerus episcopus Cracouiensis ad episcopum Vuratislauiensem lite duorum competitorum per septem annos uacantem translatus, Cracouiæ successorem accepit Ioannem Grotum Slupecium, Ioannis papæ authoritate ultrò datum, cum quo adolescens Bononiæ familiaritatem contraxerat. Insequenti anno Ioannes rex Boemorũ à Cruciferis in auxilium uocatus, cũ grandi exercitu uere ineunte in Prussiã aduenit, & cum Cruciferis se coniũxit. Arx inde Dobrinẽsis diu & acriter oppugnata et labefactata, deditionẽ tandẽ fecit, dedẽte pręfecto Paulo Spicimirio, cognomẽto Ogono Palatino Lenciciensi: eiectisq; Polonis, Cruciferorũ pręsidio cõcedẽte Boemo, munita est. Vexabant tamen nostri carpebantq; hostilẽ exercitũ, & ex insidijs in pabula-

Monachæ facinus memorabile.

Lituani Masouiã uastant.

Andreæ audax facinus.

Lituanorũ in Marchiam excursio.

Couale arx capta & incensa à Cruciferis.

1328 ann. Prussicum bellũ.

Culmẽsis regio uastata.

Septentrionales populi expugnandarum munitionum imperiti.

Cruciferi & Masouij uicti à Polonis.

Nankerus è Cracouiensi episcopa ad Vuratislauiensem transijt.

Ioãnes Grotus episcopus Cracouiensis.

Ioannes Boemorũ rex in Prussiã cũ exercitu uenit.

Dobrinũ deditũ, & Cruciferis traditum.

in pabulatores et prędatores crebrò impetum faciebāt: commeatum quoq; qui Vistula supportabatur, expugnatis nauibus intercipiebant. Sed in uniuersæ rei dimicationem, cum essent longè impares, non ueniebant. Itaque hostes motis ex Dobrino castris, transmissoq; Vistula flumine, Vuladislauiam oppidum adorti, primo impetu cęperunt, & exusserunt. Et ab episcopi sacerdotumq; cæde abstinuere. Cæterùm edixerunt eis, ne quod omnino ædificium ibi denuò excitarent. Cechocinense quoq; territorium, quod in ditione episcopi erat, abstulere. Erat autem tunc episcopus Vuladislauiensis Mathias Golanzeuius, cognomento Paluca, Slauunici Castellani Naclensis filius, gente Toporus, qui Gerardo Auinione mortuo à pontifice max. suffectus fuit. De cuius prodigioso ortu illud memorāt, Matrem eius duodecim filios uno partu edidisse: uerùm ex ijs unum illum uixisse, reliquis, mox ut nati erant, mortuis. Deinde in Masouiam pariter ingressi Boemi et Cruciferi, eāq; crudeliter depopulantes, eò adegere ducem gētis, ut se Ioanni quasi iusto Polonorū regi subijceret. Qui nam uerò is dux fuerit, Dlugossus non memorat: sed Venceslaum fuisse indicant Ioannis regis literæ, quæ extant in archiuio regio: quibus ille testatur, Venceslaū à se Masouiā, & presertim Plocensem, Vissegradēsem, & Gostininēsem iure feudi, ut uocant, obtinere. Dum aūt iusti uideri, quàm esse malunt Cruciferi, ne iniustè ac per uim Pomeraniam usurpasse dicerent, perfecerunt precibus atq; precio apud Ioannem regem, ut sibi Pomeraniam iure sempiterno donaret. Cuius donationis exemplum est apud Dlugossum. Dobrinū quoq; idem ipse Ioannes, quatuor millibus et octingentis sexagenis (sic enim appellat) Pragensibus eisdem Cruciferis se uendidisse consignatis literis testatur, ea quidem lege, ut eos priuilegio pontificio à pensione decimarum ex eo territorio liberet: nec aliter pacē faciat cum Vuladislao, qui se asserit regē Crattouiæ (ut eius uerbis utamur) quàm si is, itēq; Zemouiti fratris eius filius omni iure terrę Dobrinensis sese abdicarit. His peractis ingruente hyeme, reduxit Ioannes exercitum, & stulta uanitate, de subactis & ad religionem adactis barbaris triumphauit. Æstate uerò sequēti, maturescentib. segetib. conuenit rursus magnus Germanorū & Boemorum militū mercenariorū numerus ad Cruciferos: & cōiunxerant se cū eis Liuonienses quoq; iam inde ab initio. Cum quibus copijs illi facto impetu in finitimas oras Polonię, Vissegradum Cuiauiense & Naclū arces ui, sed non sine magna strage suorū cępere, & exussere. Nā Radeouiā nostri cremarant, ne capta receptaculū esset hostib. ad excursiones. Apud Raciāzū episcopi arcem diutius morati sunt, & multos fortes uiros in oppugnatione eius arcis amiserunt, q; à multis ea nauiter defendebatur. Ad extremū tamen ea q̄q; potiti sunt, adempto puteo, qui solus ijs qui in arce erāt, aquam suppeditauerat. Itaq; ibi maiorē exercuere crudelitatē in omne genus hominū, ut uulnera sua cędemq; suorū ulciscerent. Paucos de nobilitate cum ira iā deferbuisset, uiuos seruarūt: in quib. erāt insignes, Suētoslaus frater episcopi, & Vincētius Castellanus Starogrodēsis. Quos omnes episcopus quadringētis marcis pecunię redemit. Adhęc ut bona sua recuperaret, pepigit idē cū Cruciferis, ut senos modo grossos

Vuladislauia capta & incensa.

Cechocinum episcopo Vuladislauiensi ablatum.

Prodigiosus partus duodecim filiorum.

Masouia Plocēsis in ditionem Boemorum uenit.

Pomerania Crucifris donata à rege Boemorum.

Dobrinum uenditum.

Ioannis regis uanitas.

Crucifrorum cū Boemis altera in Poloniam expeditio.

Vissegradum & Naclum capta et incensa.

Radeouia incēsa.

Racianzum captum.

De decimis Pomeranicis trāsactio.

dò grossos annuos in iugera decimę nomine, tam ipse quàm sacerdotes eius omnes de Pomeraniensib. agris acciperent. Qua re uehementer accisi sunt reditus Vuladislauiensis episcopę. Tandem ubi aduentare Vuladislaum regem cum magnis copijs, & Vngarorũ, Austriorum atq; Lituanorũ auxilijs Cruciferi accepere, omissa oppugnatione alienorum, ad sua defendenda redierunt. Posteaquã autem hostium fines Vuladislaus attigit, exerceri longè lateq; populationes in tractu Culmensi iussit, nec ullum crudelitatis genus ab iratis omissum est. In trãsmittendo Deruancia aliquantũ difficultatis fuit. Nam uada eius fluminis ripasq; Cruciferi caudicib. ac sudib. per lõgum spaciũ impedierãt: ipsiq; in ulteriore ripa castra metati, transire nostros prohibebant. Rex facta ibi aliquot dierum mora, inuentoq; uado liberiore ad moletrinã Lubiciã, cum animaduerteret, quò se cunq; ipse uerteret, hostem sibi occurrere, delectas aliquot turmas occulte prope id uadũ reliquit: ipse cũ cętero omni exercitu auerso ab eo loco itinere, uersus Brodniciam ire pergit: consequunt̃ hostes, nihil de fraude suspicati. Ibi nostri ut iussi erant, è latebris prorumpentes, uadum præsidio uacuum superant, fumoq; signum dant suis. Quo uiso, rex citato agmine retro unde ꝓfectus erat reuertitur, & fluuium traijcit. Grauiorib. utebant̃ equis hostes, itaq; nõ potuere tempori ad uadũ nostris occurrere, aduentantiumq; uim ij, qui primi de nostris transmiserant, fortiter sustinuere, donec omnis exercitus traiecit, & ad ordines redijt. Cruciferi inopinata re perculsi cessere nostris pugnãdi copiam facientib. dilapsiq; in munitiones sese recepere. Ibi uerò nostri effusè agros pagosq; hostiles uastarunt, uillas, uicos, et suburbana munitiorum oppidorum, qualia ferè sunt in eorum ditione, exusserunt. Deinde præmissa in Poloniã præda omni, Dobrinensem orã ingressi sunt: & arce Dobrinensi tentata, cum eã, egregiè tutantib. Cruciferis, capere nõ possent, re infecta redeuntes, quicquid erat reliquũ in Culmensi tractu usq; ad Ossam amnem ferro & igni absumpsere. Prussia ultra Ossam, quæ iam Cruciferis parebat, erat reliqua. Quam cum nostri intactam dimissuri nõ esse uiderentur, tunc demũ Magister cum primoribus Cruciferorum, qui Grudenti siue Gruzanzi erant, de pace uel inducijs cum Vuladislao rege agere cœperunt. Induciæ in annum factæ, ea conditione, ut Dobrinensem arcem atq; tractum & Bydgostiam Cruciferi Vuladislao mox redderent. De Pomerania uerò Carolus Vngarorum & Ioannes Boemorũ reges arbitri capti. Quanquam Carolum tunc aduersus casus unà cum uxore & liberis penè perculit. Felicianus enim quispiã de Zaachorũ familia stricto gladio in cœnaculo ipsum adortus, sed frustratus ictũ, dextram modò eius leui ictu perstrinxit. Reginæ quatuor digitos dextrę manus amputauit. Filios uerò pædagogi accurrentes obiectu corporum suorũ ꝓtexere. Mox paricida à Ioanne Patocio nobili iuuene prostratus, concursu satellitũ regiorũ membratim dissectus est. De causa sceleris uariant aut hores. Nonnulli affectasse eum tyrannidem uolunt: alij stuprum Claræ sorori suæ à Cazimiro reginæ fratre, ipsa conscia & conciliatrice illatum, ulcisci eum uoluisse memorant. Nec ita multo pòst idem Carolus cum Bazarado Transalpinensium

Vuladislai regis cum exercitu ingressus in Prussiã.

Deruanza.

Deruanciæ fluuij traiectus.

Grudziandz.

Induciæ inter Polonos & Cruciferos.

Caroli Vngarorũ regis periculum.

Bazaradus Transalpinensium Voieuoda uicit Carolum regem Vngarorum.

Valachorum palatino temerè bellū intulisset, ab eo per dolum profligatus, uix cum paucis effugit. Rebus ita cum Cruciferis constitutis, reduxit Vuladislaus exercitum, auxiliaq; dimisit. Liberati præsenti metu Cruciferi, minus iam pacē capere: nec Boemū ad arbitrandū de Pomerania, sicut cōuenerat, adducere, cū Carolus rogatu Vuladislai pręstò esset. Paruo deinde momento, ut fit, ad renouandū in sequentem annum, qui fuit 1331. bellū impulsi sunt. Comitia Vuladislaus rex ęstatis initio apud Chencinos habuit. In his cùm alia nonnulla de republ. salubriter de amplissimi consilij sententia cōstituit, tū quòd graue sibi & periculosum bellū cum Cruciferis impendere non ignorabat, ætatemq; suam ingrauescentem, & uires magnis laborib. & aduersis rebus attritas & afflictas considerabat, Cazimirum filiū unū & uiginti annos natum maiori Polonię toti præfecit, ut fama nominis eius nō tam facilè se Boemi & Saxones commouerent: ad hæc ut in tuto is esset, si quid sibi aduersi in Prussico bello accideret. Grauiter tulit Vincentius Samotulius siue Pomeranius (utroq; enim modo cognominatus est) palatinus Posnaniensis, gente Nalencius, præfecturam illam sibi ademptam esse, ignominiæ loco id ducens. Simul autem uerebatur, ne priuatus inuidia & odio populari conflagraret, cum non usquequaq; rectè iusteq; magistratū gessisset: itaq; ira & metu pessimis consultoribus usus, clàm ad Magistrum Cruciferorum Marieburgū profectus est. Et causis aduentus sui expositis, molienti sua sponte bellū aduersus Polonos facilè persuasit, ut in maiorem Poloniā expeditas copias mitteret, quòd ibi non modò magna pręda potiri, sed & munitiones plerasq; & Cazimirum regis filium sua suorumq; opera facilè in potestatē possent redigere. Præfecti copijs Theodoricus Aldēburgius Marsalcus, & Otto Luterbergius, de sententia Vincētij omnia facere iussi sunt. Qui traiecta apud Toruniā Vistula profecti, parū absuit quin Breste & Inouuladislauiam ex improuiso caperent, ni citato cursu armorumq; & uexillorū forma proditi ab ipsis usq; portis cōcursu nostrorū cum ignominia ducentis amissis repulsi essent. Nec eis tunc uacabat oppugnationi oppidorū insistere, ad aliud longè maius facinus profectis. Cuius peragendi spem omnem in celeritate, nostrorūq; securitate ponebant. Itaq; magnis & occultis itinerib. in maiorem Poloniā perueniunt: & capta primo impetu exustaq; Slupcia Posnaniensis episcopi oppido, continuato itinere Pysdros contendūt, in quo oppido Cazimirū esse didicerāt: magnoque impetu adorti oppidū non munitū, facilè eo potiunt. Sed euentus eorū spei non respondit. Paulo enim antè Cazimirus de aduentu hostiū factus certior, cum paucis comitibus oppido se eiecerat, & in proximā syluā receperat. Quamobrē irati Cruciferi, ac dolore amissæ prædæ, cuius causa maximè uenerāt, incensi, omni crudelitate in oppidanos desæuierūt: direptūq; oppidū cum templis, et sacris iuxtà ac prophanis rebus omnib. exusserunt. Deinde uiciniam omnem cis & trans Vartā ferro & igni depopulati sunt. Atq; inde cum ingenti præda retrò unde uenerant abiere. Probauit ea expeditione Vincentius fidem suā Cruciferis. Itaq; & tunc honorificè pro nauata opera muneratus est, & maiorib. promissis oneratus, in maiore precio deinceps

1331 ann.

Chencinensia comitia.

Chenciny.

Cazimirus regis Vuladislai filius maiori Poloniæ præfectus.

Vincentius Samotulius transfugit ad Cruciferos.

Cruciferorum expeditio in maiorē Poloniam.

Slupcia incensa.

Pysdri capti et incensi.

Cazimiri fuga.

deinceps apud eos esse cœpit, sic ut eius arbitrio multa in eo bello gererentur. Cum autem maior militum numerus ex inferiore etiam Germania & è Liuonia ad eos confluxisset, rursus eadem æstate uexare Poloniã, qua parte intacta adhuc eorũ populationibus erat, statuunt: eò scilicet adacturi Polonos cladib. domesticis, ut sibi ius omne in Pomerania, atq; aliquid etiam preterea lubentes concederent, paceq; redimerent. Profecti igit' composito & pacato agmine per Cuiauiam, q eam reuertentes suę ditionis facere destinabant, in Lencicienſem tractũ insultũ faciunt, arcẽ ui capiũt & incendũt, pagos & oppida crudeliter uastant. Deinde in Calissiensem oram iter flectunt: qua omni peruastata, oppido tamen potiti nõ sunt, nõ sine cęde inde reiecti. Vbi cum quinq; dies cõmorati, Ioannẽ Boemorũ regem frustra expectassent, progressi longius populando, Gnesnam, Znenã, Naclũ, Srodã, Pobediscos, Clecicum, Costrinũ oppida, ac circumiacentes pagos diripuerunt, & exusserunt, ne templis quidem & monasterijs sacrisq; rebus sacrilegas manus abstinentes. Reliquias tamen diui Adalberti cupidè quęsitas, sed occultatas à ministris templi, non inuenere. Hagecus memorat, regem Boemorũ hoc anno primùm in Langobardiam, mox aditis Gallijs contra Austrios magnis Vngarorũ & Polonorũ auxilijs adiutos, prospero ubiq; successu expeditionem fecisse: inde Lucemburgũ et in Gallias iterum profectũ esse. Et quasi hoc parum sit, addit Ioannes Dubrauius episcopus Olomucensis, cuius historiam Boemicam latinè conscriptam nunc primũ cum hæc recognosceremus, editam uidimus, tertiam quoq; contra Fridericum Mysnensem expeditionem inter duas superiores interiectam. Sed horum fides penes authores esto. Nos ad Cruciferos reuertamur. Qui deinde in Siradiensem tractum impetum fecerunt, & pari celeritate uniuersam percurrentes, ferro & igni cuncta uastarunt. Quo incendio Siradia, Vneouia, Vartha, Stauus, Schadecũ oppida pleraq; cum arcibus conflagrarunt. Nec matronarum & uirginũ etiam Deo dicatarum pudori usquam parsum est. In direptione aũt Siradiensis monasterij cum pręses sodalitatis, quem Priorem uulgò uocant, Hermannum Elbingensem commendatorem Elbingę cognitũ agnouisset, cædemq; innocentium hominũ, qui eò cum facultatib. suis confugerant, atq; direptionem monasterij sui supplex deprecaret', Prussico uerbo, Neprest, quod est, non intelligo, ab eo reiectus est. Quasi non satis esset re ipsa barbaro, nisi & lingua id profiteretur. Ad Calissiam deinde expugnandã reuertere: sed amissis nõnullis militibus, post paucos dies re infecta discessere. Est enim permunitũ id oppidum, non tam arte quidem, quàm situ & natura loci: nempe à Prosna flumine latius, ut in magna planicie, restagnante ambitum. Hinc Coninense oppidũ & territoriũ uastarunt. Porrò qui apud Nezamyslum lacum et Glussinum oppidum habitabant, equestres pariter & agrestes, munito loco se cum uxoribus, liberis, & familijs, cum gregib. & armentis, & cæteris facultatibus suis continebant: ductaq; fossa ad septem milliaria, et lacu in eam immisso, aditum ad se hostib. præcluserant. Qua re cognita Cruciferi, magnitudine prædæ allecti, tria millia equitũ ad expugnandũ locum mittunt. Quibus uenientibus nostri

Cruciferi in Poloniam rursus.

Lencicienſis arx capta et incensa.

Calissiensis tractus uastatus.

Gnesna, Znena, Naclũ, Sroda, Pobedisci, Clecicũ, Costrinum oppida direpta, & incensa.

Ioannis Dubrauij episcopi Olomucẽsis historia Boemica.

Siradiensis tractus uastatus.

Siradia, Vneouia, Vartha, Stauus, et Schadecum arces et oppida incẽsa.

Neprest.

Calissia defensa.

Calissiæ situs.

Coninũ uastatũ.

Cruciferorũ strages apud Nezamyslum lacum.

cum paucis turmis à rege ad huiusmodi casum submissis ad aggerẽ intrepi dè occurrũt: cõsertoq; prælio, fusos & impeditos ingẽti strage interficiũt, ita ut pauci admodũ manus nostrorũ, longè agiliorib. equis utentiũ, effugerẽt. quin et alijs locis opportunis eos palãtes et liberius prædas agẽtes nostri ex cipiebant atq; trucidabãt. Neq; ẽm longe Vuladislaus rex cũ nõ contẽnen dis suorũ copijs aberat, sed nusq̃ certo loco figebat pedẽ, nec audebat prælio rem cõmittere: nõ ignarus, quantũ esset robur Germanicarũ phalangũ, & ca taphractorũ equitũ. Discruciabat aũt summopere, uidens patriã charissimã tam immaniter uastari, flagrãtes & fumantes circũquaq; pagos & oppida, & innumerabilẽ penè hominũ omnis generis atq; ordinis multitudinẽ, par tim cæsam, partim captã. Augebat dolorẽ eius, q̃ neq; opem ullam reb. suis tam calamitosis afferre, neq; hostẽ ulcisci procliue sibi esse arbitrabaẽ. Cum igitur inops consilij, animũ in omnes partes uersasset, una tandẽ uia utriusq; rei expediendæ ipsi se ostendit, nimirũ, ut Vincentiũ sibi recõciliaret: eiusq; proditione, uel circũueniret hostes, uel cõsilia eorũ perturbaret. Intelligebat enim quantũ in eo momẽti Cruciferi ponerẽt. Itaq; secretò per internucios eũ hortaẽ, ut afflictæ ac penè perditæ patriæ misereaẽ, impunitatẽ admissi pol licens. Addit alia, quæ ad flectendũ placandũq; eius animũ ualitura esse iu dicabat. nec malè ipsi consiliũ hoc cecidit. Subijt enim animũ Vincentij pa trati sceleris pœnitẽtia. Reputabat secum diligẽtius, quantã infamiæ sempi ternæ notã nomini suo familiæq; inustã ad posteros esset trãsmissurus. Itaq; proditione proditionis memoriã obliterare, & recenti beneficio priorem iniuriam obscurare statuit: cõstitutoq; tẽpore, nocte quadã, per speciem ex ploratoris è castris Cruciferorum egressus, ad regem uenit, ueniam supplex petijt, et impetrauit. Deinde regẽ ad conserendas cum hoste manus animat. Docet in tanta multitudine plurimã esse fæcem hominũ inermium & im bellium. Si nostri uiri esse pergerent, & in inopinãtes impetũ facerent, fore ut uel perturbatos opprimerent, uel certè fracta prima hostium acie, cæteri neq; uim nostrorũ sustinerent, & in fuga se inuicem impedirent. Sibi uerò eas partes sumit, ut hostem ab omni suspicione prælij auersum fallat: ac de inde intentum in pugnam, à tergo cum suis adortus, noua re perturbet. His ita constitutis, in castra Cruciferorum reuertiẽ, nihil à Polonis periculi ipsis esse renunciat: regem pauidum et consciũ uirium suarum non diutius exer citum tenere, aut lacessere eos statuisse. Quod ubi accepere Cruciferi, subla ta spe prælij, cum satis iam debacchati in Polonia essent, & ingentem prædã uix traherent, ad hæc imbrib. & frigorib. autumnalib. urgerenẽ, reuerti in Prussiã incipiunt. Et quoniã præda grauib. & impeditis, lentius p̄gredi ne cesse erat, Ottonẽ Brundorfiũ cõmendatorẽ magnũ, et Russum Plauiũ cum expeditiori parte copiarũ ad expugnandũ Breste ex itinere præmittũt. Iam extremũ agmẽ ad Bleuũ siue Plosce pagũ, p̄pe Radeouiã peruenerat, ubi la tè patẽs est planicies, ita ut opportunior is locus ad præliũ esset nostris, eq̃ta tu maximè ualentib. q̃ hosti, cũ subitò illucescẽte die ij, q̃ extremas seruabãt excubias, renũciãt in castra, Polonorũ exercitũ adesse. Nõ creditũ est narrã tib. Vincentio maximè omnia sibi exploratiora esse affirmãte, donec strepi tus

Phalanx & cata phracti Germano rum.

Vincentius Samo tulius redit in gra tiam cum rege.

Plosce pagus cla de Cruciferorum nobilis.

tus aduentantiũ,& hinnitus equorũ exaudiri cœptus est:nã cõspectũ densa nebula adimebat.&tamẽ nõ credebãt nostros,q̃s penitus cõtempserãt,rem uniuersę dimicationi cõmissuros: sed abeũtiũ modo iter solitis adequitatio nibus,& particularib.certaminib.impedituros. Vbi uerò aciem ad dimi-candũ instructã cum signis adesse sensere,tũc demũ tumultuari, & ad arma cõclamare primores.perturbari re noua cętera multitudo, cum uix armãdi se spaciũ haberẽt qui pridiana crapula & ebrietate grauati & sopiti,classico expergefacti erãt,&semisomnes,quidnã rei esset,alius aliũ percõtarent.In-structis tandẽ utcũq; primis ordinib.in aciem prodeũt:cathenisq; per bal theos primorũ militũ immissis,ordines & phalangẽ colligãt,ne perrũpi & perturbari ab equitib.nostris posset.Rex quia nebula caliginosa incerta o-mnia reddiderat,parũper impetũ suorũ inhibuit,dum ea resideret:atq; inte rim milites graui oratiõe ad pugnã incitauit: quę huiusmodi fuisse fert. Nõ uos latet,milites,cũ quib.nobis hostib.res sit,nẽpe q̃ beneficiarij sunt maio rum nostrorũ,acciti in hęc loca,& liberaliter inuitati,ut eis auxilio essent cõ tra uicinos barbaros.nũc ij ingrati et impij,ꝓ maximis beneficijs parricidia lia arma in nos cõuertère.Pomeraniã nobis surripuere uerius q̃ eripuere,i-temq; Cuiauiã penè omnẽ: reliquę etiã inhiãt.neq; hoc satis illis est.Cernitis iã omnẽ ferè Poloniã crudeliter ab eis uastatã,populatos agros,incensos pa gos,euersa oppida,aratores uestros ignominiose necatos: parẽtes,cõiuges, liberosq; uestros dulcissimos uel cæsos,uel in fœdã & cõtumeliosam serui tutẽ abstractos: quorũ quidẽ ploratus & eiulatus miserabiles exaudire po-testis.adsunt em̃ propè,& proditi fidẽ uestrã incusant: implorarẽt,si uos a-desse intelligerẽt.Quid ego cõmemorẽ,ꝓfanata ac direpta templa Dei opt. max. et monasteria? abreptas ab ipsis aris & adytis ad incesta stupra mona chas? respersa sanguine innocentiũ hominũ & sacerdotũ,qui ꝓ uestra salute & incolumitate huius regni sacra faciebãt, uenerãda Christi Iesu mysteria? Hęc uos pati potestis,milites? tam ferrei estis,ut uos uestrarũ cõiugũ,soro-rum,& filiarũ ad stupra truciũ Teuthonũ asseruatarũ nõ misereat? tã duri, ut nõ paruorũ liberorũ & fratrũ uestrorũ misera cõditione cõmoueamini: q̃s Germani milites cauponib.lanijs,coquis, & meretricib.in intima Ger-mania in perpetuã seruitutẽ addicẽt? At sacra quidẽ tã indignè & cõtumeli ose attrectata ferre nõ debetis. acrius ac ꝓmptius ꝓ his semper maiores ue-stri q̃ ꝓ liberis & cõiugib.nedũ ꝓ facultatib. suis dimicarũt. Quid uerò? creditis cõsceleratos hostes malis nostris iam satiatos,aut modũ ullũ cupi-ditati & crudelitati suę posituros esse? nõ faciẽt,ꝑfectò,nisi uos sedib.uestris omnino ꝓpulerint,aut sanguinẽ uestrũ ꝓrsus exsorbuerint,nomenq; extir-parint : nisi uos fugit gentis immanitas, humanis hostijs olim deos placare solitę.Sed ne ego uirtuti uestrę diffidere uideor,qui uos tam diligẽter in ho stem tam trucẽ incitare instituerim : quasi uerò nõ per me steterit hactenus, ne cum eo manus cõsereretis.Fateor equidẽ, ad hanc usq; diẽ obstitisse me sedulò uobis pręliũ flagitantibus, & uel hostium, uel si ita sors tulisset, ue-stro ipsorum sanguine patriæ flagrantis incendia restinguere cupientibus. Sed meliorib.rebus & minori discrimini uos seruaui,milites. Neq; em̃ sem

Vuladislai regis ad milites concio.

Crucifrerorum crudelitas & impietas.

Germani olim humanis hostijs deos placarunt.

» per aperto marte bella gerenda esse existimo. Arte doloq́ utendum, ubi im
» par sis uiribus. Plurimum etiã momenti habet temporũ & locorum oppor
» tunitas. Ita sępe maximos hostiũ exercitus à paucioribus nostris fusos, ꝓfliga
tosq́ reperiet, qui ueterũ reminisci uolet. Nunc ita nobis instructa expedi
taq́ sunt omnia, ut diuina iustitia, quę ꝓculdubio fauebit iustiori causæ, &
uestra uirtute fretus, confidã in manib. nos habere uictoriã, daturosq́ no-
bis illico perfidos et impios hostes cõdignas scelerũ & audacię suę pœnas.
Primùm enĩ certũ exploratũq́ habeo, multitudine eos nobis pręstare, non
uiribus. Quanquã ne multitudine quidẽ iam superãt. Nuper enim florem
ipsum & robur exercitus sui ad subigendã reliquã Cuiauiam præmiserũt.
Fex ferè imbellis cum captiuis, sarcinis, & impedimentis mansit. Neq́ par
illis nobiscum dimicatio est. Illi enĩ mercede conducti ferè, & alienum bel-
lum belligerantes, & multorũ scelerũ sibi conscij, minus studij minusq́ a-
nimorũ ad pręliũ afferẽt. Vos ꝓ ijs rebus quęcũq́ sunt charissimę, & pro
patria ipsa iusta & pia arma sumpsistis. Tum aũt securi hi dudũ, & soluta o-
mni disciplina militari, re noua et inexpectata conturbant. Auditis enĩ cla
morem illum dissonũ & inęqualẽ, timoris argumentũ. Aspicitis cursitatio
nẽ trepidationẽq́ ad signa concurrentiũ, imò uerius fugã circũspectantiũ.
Postremò ita nobis constitutũ est, ut eos in pugnã intentos, si modò primũ
uestrũ impetũ sustinebũt, alius & inopinatus hostis à tergo inuadat. Vincẽ
tius is est palatinus quondã Posnaniensis, cuius ope & cõsilio in primis ni-
tuntur. Is nanq́ iustas iras uestras hostiũ capitib. placare, & nouis meritis
priorem infamiã delere decreuit. Agite ergo milites, impigri & alacres pu
gnam capessite, totq́ millia captiuorũ fratrũ, liberùm, coniugũ, & aratorũ
etiã uestrorũ uindicate: cęsos ulciscimini, fumantesq́ adhuc pagos et uicos
uestros inuiso cruore respergite, imperiũ & libertatẽ uestrã defendite: quæ
utraq́ in discrimen ueniunt, si quid fortè, quod omen Deus auertat, tituba-
ueritis. Deniq́ Deum piorũ adiutorẽ, & scelerũ atq́ flagitiorum contami-
natorumq́ sacrorũ suorũ, & religionis sacrosanctę ultorẽ inuocate. Hæc e-
locutus, ubi alacres & incitatis animis pugnã poscentes aspexit, et iã nebula
Prælium. residere cœperat, canere signa iussit. Prima de quinq́ aulicorũ acies, quę e-
Aulicorum acies. rat firmissima, magno impetu & infestis animis in hostes inuehiť. Excipiũt
illi qui cõtrà cõstiterant nõ impigrè. Deinde cęterę acies cõcurrunt, pręter
subsidiarias. Pugnať utrinq́ summa cõtentione, neq́ quisq́ pedem refere
bat, & magis quisq́ ferire hostẽ q̃ ictũ declinare studebat. Adest omnib. lo
cis Vuladislaus suos animãs, & fessis integros summittẽs, ipse indefessus,
Vincentij Samo- q̃uis effœto & senili corpore. Feruescente aũt prælio, cũ Vincẽtius adhuc
tulij proditio. nusq́ appareret, subuereri iã rex cœperat, ne quẽ is dolũ necteret. Circum-
spiciebãt et milites memores ꝓmissorũ regis: cũ ille à tergo hostiũ sublato
clamore cum suis impetũ in extremos auersos, quemadmodũ cõuenerat, fe-
cit. Ibi uerò turbari illi noua re perculsi, primi quoq́ exaudito post se cla-
more ac tumultu respicere, et sciscitari inter se, quidnã id esset. Instant nostri
Cruciferi uincun- acrius respectantibus & remissius pugnantibus. Nec mora, cæsis ducibus,
tur. totas acies ancipiti prælio perterrefactas conuertunt. Fit longè maior fu-
gien-

gientiũ strages, q̃ quę dudũ pugnantiũ fuerat. Adeò nanq; dolori iracundięq; Poloni indulgebãt, ut neminẽ uiuũ seruarẽt. Et iã plena uictoria potiti esse uidebant, cũ ecce lõgo interuallo, utpote discussis iam prorsus nebulis, nouas copias hostium effuso cursu aduenire adspiciũt. Erãt aũt ij q̃s ad Breste capiendũ præmissos esse diximus: qui certiores facti de nostrorũ aduentu, suppetias suis ueniebãt. Ibi Vuladislaus captiuis aliq̃t nobiliorib. cum pręsidio retrò amãdatis, & paucis cohortatus milites, ne labori succũberẽt, neu sibi partã uictoriã eripi sinererent, mox in uenientes impetũ facit, ne q̃d eis clade suorũ cõterritis, et fugiẽtiũ multitudine inter ordines sese immiscẽte perturbatis, colligendi sese spacium daret. Nec par superiori prælium illud fuit. Nõ enim uim nostrorũ recẽti uictoria ferociũ hostes sustinuere. Itaque paruo negocio uertuntur in fugam. Nec tamẽ multi euadere potuere, graui armatura & longo cursu defatigatis equis pariter & militib. alioqui etiã laboris impatientibus. Cęsa ferunt his duob. pręlijs hostiũ supra uiginti millia. Tametsi Dlugossus quadraginta millia refert: de nostris quingenti uel, ut apud alios reperio, triginta tantum de promiscua multitudine: ac duodecim de nobiliorib. cecidere. Inter quos insignes fuere, Zegota Moravicius Cracouiensis, Cristinus Ostrouius Prędotę Castellani Cracouiensis filius Sendomiriensis, signiferi, & Iacobus Suinscius Castellanus Zarnouiensis. Tam paruo tam insignis uictoria nostris cõstitit. Castra hostiũ opulenta capta ac direpta. Nostri captiui soluti, ubi ingens fuit inter fratres, coniuges, necessarios, parẽtes & liberos mutuo sibi quasi postliminio redditos gratulatio. Dies quo hæc gesta sunt, fuit uicesimusseptimus Septẽbris: qui dies translatis diui Stanislai ossibus festus est apud Polonos. Et quoniã ad uesperũ ferè pugnatũ erat, reliquũ diei illius, et mox sequens curãdis et reficiendis corporib. data est. Postero die cęsorũ quẽ dixi numerus recognitus & spolia lecta sunt. Ibi rex obequitans, fortè conspicatus est unũ de suis, hominem equestris ordinis multis uulneribus debilitatũ, resupinato corpore iacentem, et ilia per uulnus effluentia manibus cohibentem: conuersusq; ad comites, Quàm magnus hic est, inquit, huius uiri cruciatus. Respondit ille: Maiorem esse eius qui in eodem pago malũ uicinum habeat, qualem ipse expertus sit. Rex, contrà, Bono, inquit, animo es. Istoc ego te malo liberabo, si uixeris. Et sublatus, curatusq;, totũ pagũ amoto malo uicino regia munificẽtia adeptus est, insuper pręclarũ uirtutis testimoniũ cõsecutus, ad posteros trãsmisit, ut stẽma eius familię, quæ tres hastæ transuersæ sunt, Ielitorũ, hoc est ilium nomine appellet, cum prius Kozlerogi ab hirci cornib. diceretur. Fuit aũt is Florianus cognomento Sari. Vincentius palatinus ob nauatã bene operã nõ modò impunitate donatus, uerùm etiã abrogata infamia, pristino honori restitutus est. Sed non impunè tamen ei cessit hostes in patriã induxisse. Insequenti enim anno conspiratione nonnullorum equitum, quos ira & dolor amissarum rerum charissimarum in eum stimulabat, interfectus est. Statuerat quidem Vuladislaus cursum illius uictoriæ mox prosequi, sed eum Boemi cum Silesijs ab ea cognitatione auerterunt. Qui cum primum cladis sociorum nuncium acceperunt, rati Vuladislaum post uictoriam

Cruciferi uincuntur.

Pugna instaurata.

Victoria geminata.

Strages Teuthonum.

Vicinus malus.

Jelita

Ielitorũ familia. Kozlerogi.

Vincentius Samotulius pristino honori restitutus.

Vincentij Samotulij cædes.

Boemorum expeditio in Poloniã.

uictoriam illam in Pomeraniam, & in Cruciferorum ditionem ducturum esse exercitum, cum subitarijs copijs in maiorem Poloniam fecerunt insultum, Posnaniamq́ obsidere cœperunt, ut auerso rege Vuladislao Cruciferi respirare possent. Quod cum accepisset Vuladislaus, mutato consilio, ad propulsandū nouum bellum cum uniuerso exercitu contendit. Nec tamen hostem adeptus est. Nam is cognito Vuladislai aduentu, in Silesiam præproperè se recepit. Nec eū tunc Vuladislaus persecutus est, quòd & hyems iam instabat, & quies danda erat militibus, ut uires in sequentem æstatem refocillarent. Ferunt quidem de Boemis & Silesijs apud Posnaniam cecidisse supra septingentos, pręter fossores: qui in cuniculis opus faciebant. Aliquanto aliter narrat hęc Ioannes Dubrauius: & quidem nullo, quod sciā, authore. Nempe Ioannem regem à Prussis euocatum in Pomeraniam primum duxisse exercitum, ut ea quæ Polonus ibi interceperat, Magistro restitueret. Quo facto, ad populandā Poloniam cum Prussis eum contendisse, ut ulcisceretur incōmoda à Polonis circum Opauiā uastatis agris nuper data. Peruastatis autē impunè circum Posnaniā agris, cum nemo ipsi occurreret, Cracouiā obsedisse: quasi nō longius ea abesset à Posnania, quàm Olomucia à Cremesirio, uel Vyscouia. Et quamuis fame premeretur exercitus eius, nō prius tamen discessisse ab obsidione, quàm rex Polonus quadraginta millibus num̄um aureorū inducias ab eo redemit. Sic Dubrauius. Quæ quàm sint uerisimilia, cuiuis facile est iudicare. Tentata est deinde pax inter Vuladislaū & Cruciferos, Carolo & Ioanne arbitris. Quę tamen nō conuenit, Cruciferis Pomeraniā nō reddentib. Et paucis pòst diebus ij, cū è Germania nouis copijs aucti essent, Cuiauiā quatuordecim diebus ad finē Nouembris populabundi infestarūt. Nec multo pòst initio noui anni, nihil morati asperitatē hyemis, iterū, sed maiore apparatu, in eādē Cuiauiā ingressi, Breste oppidū obsederunt, rati fame se oppidanos ad deditionē cōpulsuros. Sed cum frustra tres ferè menses in obsidione insumpsissent, ea die, qua uniuersus Christianus orbis salutarē Christi Iesu mortem anniuersario ritu recolit, quę Parasceue dicitur, summa ui oppidū oppugnant. Nec segnius nostri defendūt. Verùm quatriduano labore defatigati, tandē quinto die oppidū dedūt. Alij septimo obsidionis die deditū esse id oppidū memorāt, cum die cœnę Dñi hostes id obsidere cœpissent. Cruciferi imposito ibi pręsidio, ad Inouuladislauiā castra mouerūt, eamq́ mox dedentib. oppidanis acceptā, pręsidio itē munierūt. Progressi ulterius Gnescouiā arcē oppugnāt. Erat in ea Cazimirus dux Vuladislai fratris filius. Is igit̄ pactus cum hoste, ut sibi suisq́ res suas asportare liceret, ipse inspectantib. & permittētib. Cruciferis, arcē incēdit. & cū miserabile illo suo Cuiauiēsis nobilitatis comitatu ad Vuladislaū regē, pfectus est. Ignobiliora deinde oppida Cruciferi facilè in potestatē suā redegere. Pacossū arcem Albertus Coscelecius, quę clara familia est, palatinus Brestensis egregiè tutatus est, & non paruis incōmodis hostes affecit. Vt aūt Cuiauię ac Dobrinēsis orę possessionē sibi stabilirent Cruciferi, demoliti Breste uetus, munitiore id loco cōdiderunt: & arces quasdam in eo tractu cocto latere munierunt. Nam Vuladislaus maturas segetes

Boemi repulsi. *Ioannes Dubrauius.* *Cruciferi Cuiauiam populati.* *Breste obsessum & deditum.* *Inouuladislauia dedita.* *Gnescouia incensa.* *Pacossum arx defensa.* *Albertus Coscelecius palatinus Brestensis.* *Breste nouum conditum.*

& Vngarorum auxilia expectauit. Quę cum conuenissent, per Masouiam in Culmensem tractum infestum duxit exercitum. Et hostibus prælij superioris euentu, pauidis & pugnam detrectantibus, uastare eorum regionem longè lateq; cœpit. Excitus aũt quoquouersus collucentib. pagorum & uicorum suorum incendijs cædibus'que agrestium Lutherus Magister decernere prælio cum rege cupiebat: uerùm commendatores temeritatem eius reprehenderunt. Itaque meliore consilio usus, caduceatorem ad regem misit: & cum æquas pacis conditiones accepturum se esse reciperet, facilè à credulo rege annuas inducias impetrauit. Quibus constitutis rex, ne nihil tantis copijs sumptibus'que dignum egisse uideretur, ut'que Silesios qui superiore anno Poloniæ arma intentarant, ulcisceretur, in Silesiam copias duxit. Ac nemine pugnandi copiam faciente, quinquaginta & amplius munitiones hostium cæpit, & incendit. Costenum, quod oppidum cum arce inter stagna & paludes situm, ualido hostium pręsidio tenebatur, obsidione cinxit. Irridebant obsidionem nostrorum ij qui erant in præsidio, fisi uiribus suis, & situ arcis. Itaque motus hac indignitate Cazimirus regis filius (aderat enim in exercitu) audacius cum ea manu, quam circum se habebat, ad mœnia progressus, ui expugnare munitionem adortus est. Quod conspicatus reliquus exercitus, ducem secutus, non prius oppugnare arcem destitit, quàm ea per uim potitus est. Quo facto, mox oppidani sese dedidère. Sæuitum est autem in præsidiarios atrocius, quòd non pauci de nostris in expugnatione ceciderant. Atque ex eo tempore Costenum rursus in potestate est Polonorum. Extremum id operum Vuladislai regis fuit. Reuersus enim ab eo bello Cracouiam, donatis'que ac dimissis auxiliarijs, languere cœpit. Ac sensim inualescente morbo, ubi imminere mortẽ sibi sensit, ritu Christiano sacris mysterijs procurari se iussit. deinde admonitus à proximis, Cazimirum filium proceribus assidentibus languida uoce commendauit, & ut eum post se regem crearent, rogauit. Ipsum uerò ad colendam iusticiam & clementiam in suos, & ad persequendos bello ingratos Cruciferos, recuperanda'que ea quę illi à regno suo abstraxerant, adhortatus est. Post hæc ad sextum Idus Martias anno Christi 1333. inter suorum lamentantium manus animam exhalauit, & in basilica Cracouiensi ad lęuam aræ maximæ sepultus est. Cuius extat adhuc monumentum. Fertur corpus eius pluribus post mortem diebus insepultum, dum solennes exequiæ parantur, nihil putredinis aut tetri odoris contraxisse. Regnauit autem ab eo tempore, quo diademate cinctus est, annis tredecim & paulo amplius: princeps singulari patientia & mansuetudine animi præstans, & adeuntibus perfacilis: statura perbreui: cæterùm manu promptus. uirtute uerò tanta, & animi magnitudine usque ad decrepitam ætatem uaria fortuna exercita, ut cum maximis regibus rectè comparari possit. Ac eo quidem magis, quo turbulentius & mutilatius regnum accepit.

Poloni Culmensem infestant.

Induciæ annuæ inter Polonos & Cruciferos.

Polonorum expeditio in Silesiam. Costenum captũ.

Vuladislai Loctici mors.

1333 ann.

Vuladislai uirtutes.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER DVODECIMVS.

CAZIMIRVS SECVNDVS COGNOMENTO MAGNVS, REX.

Comitia Cracoviæ.

Vngari oratores.

IVSTIS funebribus Vuladislao ritè peractis, habita sunt comitia Cracouię de creando nouo rege. Introducti legati Caroli regis Vngarorũ, petierũt ut Cazimiro regnũ post patrem mandaret, auxilia ipsi cõtra quemuis hostem pollicentes. Et facilè ĩj quod põstulabãt impetrarũt, cũ alioqui etiã omniũ procerũ pariter & equitũ uolũtates eòdem inclinarẽt. De uxore noui regis scrupulus iniectus est. negabat enim Heduigis Cazimiri mater, se regina superstite eam coronari debere. tamen exorata à filio cessit: atq; ut iniectũ scrupulũ prorsus demeret, Sandeciam antiquã secedens, diui Francisci institutũ uitę professa est. Itaq; Cazimirus una cum Anna uxore uicesimaquinta die Aprilis, in basilica Cracouiensi ab Ianislao archiepiscopo solenni ritu inunctus, diadema accepit. Datus est aũt ei iuueniliũ consiliorũ moderator Iascus siue Ioannes Melstinius Castellanus Cracouiẽsis, uir grauis & prudens, & amans reip. Et q̃n̄iam uidebat Cazimirus omnẽ penè Poloniã Cruciferorũ armis, atq; domesticis latrocinĳs, quę patre regnãte impunitate increbuerãt, attritã, domesticis malis prius q̃ externis manus admouit. Et cũ Cruciferis quidẽ inducias fecit, per quas perpetua pax, suprà memoratis Vngarorũ & Boemorũ regibus arbitris, cõponeret. Adiectũ in pactis, ut Magister Cruciferorũ Breste oppidũ Zemouito duci Masouiorũ Cirnensiũ, aut Mathię Vuladislauiensi episcopo tenendũ cõcederet, qui id pace firmata Cazimiro traderent: sin minus coisset pax, Magistro redderent. uerùm in eo magister fidem nõ seruauit. nihilo tamen minus mansere inducię, quibus durantib. diligenter ubiq; prędones & infestatores publicarũ uiarũ perquisiti, exquisitisq; supplicĳs affecti sunt. Neq; quicq̃ pręterea memorabile eo & sequenti anno in Polonia gestum est, nisi q̃ uicesimatertia die Aprilis intra annũ à coronatione regis ingens nix decidit: quę cum quinq; dies durasset, pręter omniũ expectationẽ, singularem fertilitatẽ agris attulit. Insequenti uerò anno, qui fuit 1335. tanta uis locustarũ peruagata est, ut uolãtes solis aspectũ hominib. adimerent: humi uerò stratę equorũ ungulas crassitudine superarent: quę depastę maturescẽtes segetes, angustiorem annonã fecere. Nouembri uerò mense eiusdem anni, pax inter Cazimirũ & Cruciferos arbitrio Caroli & Ioannis regum Vissegradi in Vngaria facta est, iniquior Cazimiro, q̃ Ioannes homo callidus atq; disertus satagens pro Cruciferis, Carolũ in suam sententiã adduxisset, aduocati magis q̃ arbitri functus officio. id q̃d deprehendere est ex eius ipsius literis ad Theodoricũ Magistrũ scriptis. Accepit tamen eam pacem Cazimirus, plus q̃ dignũ erat quietis & ocĳ cupidus. Fuit autem in conditio-

Heduigis regina in monasterium secessit.

Cazimirus cũ uxore coronatur.

Ioannes Melstinius moderator regis.

Induciæ cum Cruciferis.

Nix sub finem Aprilis.

1335 ann. Locustæ.

Cazimirus rex in Vngariam profectus.

Pax inter Polonos & Cruciferos.

conditionibus, ut Cruciferi Pomeraniã cõcedente rege retinerent,atq; etiã Neſſouienſem arcẽ in Cuiauia ſupra Viſtulã,nempe ut utrãq; ripã & naulum in poteſtate ſua haberent, eodem iure quo Culmenſem atq; Torunenſem tractũ olim à maiorib. Cazimiri accepiſſent.Regi uerò Dobrinenſem & Cuiauiã relinquerent, ne ea quidem portione excluſa quæ ad Cazimirũ ducem Zemouiti filiũ pertinebat,regi redderent,ac decem millia florenorũ pro damnis datis annumerarent: etſi in decreto nulla fit mentio eius pecuniæ,ſed ex diplomate pontificio,quo cognitio cõtrouerſiarũ inter regem & Magiſtrũ certis iudicib.poſtea cũ non ſtarent pactis Cruciferi,delegata eſt, apparet,id quoq; conueniſſe.Profugis aũt utriuſq; partis ut liceret ad poſſeſſiones derelictas reuerti,uel uendere eas arbitratu ſuo. Impendia dãnaq; utrinq; cõpenſata.Dubrauius cum Hageco memorãt,inter ipſos quoq; reges Polonũ & Boemum Vngari arbitrio tunc pacta cõueniſſe:ut Polonus Boemo ius omne in Sileſia cõcederet:Boemus uerò ne regis Polonorũ appellationem deinceps uſurparet, ac ius tributi à Polono rege exigendi ut remitteret,acceptis à Carolo quingentis libris auri puri puti. Ac de his quidem cõditionib.cõſentiũt:de illa uerò diſſentiũt,q Dubrauius illud quoq; cõueniſſe ſcribit,ut Polonus Boemo pecuniã debitã exolueret:Hagecus cõtrà,uiginti millia marcarũ Polono à Boemo numerata uult eſſe,ne quid iuris in Vuratislauienſi ditione,& in omni Sileſia & Oppolienſi ſibi uendicaret.Addit idem,ſocietatem tũc ab omnib.trib.regib.cõtra Ludouicũ Cęſarem initã eſſe:quod Dubrauius prętermiſit: uultq; idem, & quidẽ ſolus, hęc omnia uiuente & pręſente Loctico cõfecta eſſe. Aliquid fortaſſis horũ tunc actũ eſt. Cæterùm Sileſiã omnem tunc nondũ Boemus in ditionẽ ſuã redegerat. Tributũ aũt illud unde aut quãdo ipſi natum ſit in Polonia,non poſſunt oſtendere iſti, ſi ultima cũ primis aptè & cõuenienter uolũt cõtexere.Sed integrũ ſit ſuũ cuiq; iudiciũ.Soluto cõuentu,nõ tamen reddebãt ex decreto & pacto Cuiauiã ac Dobrinenſem Cruciferi Cazimiro, q̃uis approbaſſet is ſententiã regũ ex cõpmiſſo latã, niſi etiã diſertè unà cũ ſenatu, nobilitate,& ciuitatibus, diplomatis & iureiurando dato Pomeraniã,Culmenſem,et Michalouienſem tractum à ſe & à poſteris ſuis,prſus abdicaret. Quod cum ille ad ſenatũ & comitia retuliſſet,omnib.indigna res uiſa,poſt tam iniquũ arbitriũ,nouas etiã durioreſq; pacis leges ab hoſte perinde atque à uictore ſibi ferri.Itaq; bellũ malle, q̃ tam iniquam & ignominioſam pacem. Cũ aũt de ratione belli gerendi cõſultarẽt, placuit nõ inferre bellũ: ſed ſi inferat, propulſare:atq; ad pont.max. primo quoq; tempore de ui & iniurijs Cruciferorũ,propter religionẽ ad eius iuriſdictionẽ pertinentiũ,referre.Legatus ad eam rem curandã miſſus Ioãnes Grotus Slupecius epiſcopus Cracouiẽſis.qui nequicq; inficientib. negotiũ aduerſarijs, magna cura ac diligẽtia tandẽ perfecit apud Benedictũ eius nominis duodecimũ pont. max.ut is Galardũ Titulenſem præpoſitũ, & Petrũ Geruaſiũ Anicienſem canonicũ legatos & iudices ea de re in Poloniã & Pruſſiã mitteret: qui Polono regi Cuiauiã ac Dobrinũ reddi,et decem millia florenorũ adiudicata numerari à Cruciferis curarent:de cæteris uerò cõtrouerſijs cognoſcerent.

Pacta inter Boemum & Polonũ reges conuenta.

Boemicorum ſcriptorum diſſenſio & temeritas.

Cruciferi pactis conuenitis cũ Polono nõ ſteterũt.

Legatus Cazimiri regis ad pontificem.

Delegati Papæ de controuerſijs Polonorum cum Cruciferis.

Ludouici Cæsaris interdictum.

Cruciferi uerò ut prętextũ aliquẽ iniuriæ, & neq; arbitrorũ decreto, neq; põtificis mãdatis parẽdi haberẽt, perfecerũt apud Ludouicũ Cęsarẽ, cui tũc neq; cũ regib. neq; cũ põtifice cõueniebat, ut is Magistro Theodorico Aldemburgio et uniuerso ordini grauissima pœna adiecta interdiceret, ne cu iusquã pręcepto quicq; de ijs terris quas ab imperio haberẽt, cuiq̃ cõcedãt, néue apud ullos iudices de ijs disceptẽt, pręter assensum suũ. Cũ aũt iudices à põtifice delegati Varsauię cognoscẽdę causę aliqãdiu operã dedissent, refutata friuola detrectatiõe & ꝓuocatiõe Cruciferorũ, anno Christi nati 1339 adiudicarũt Cazimiro & Polonis Pomeraniã, Cuiauiã, Dobrinẽsem, Culmensem, & Michalouiẽsem ditionẽ. Cruciferos aũt ad centũ nonagintaquatuor millia & quingẽtas marcas Polonicas pro dãnis datis, itemq; ad mille sexcẽtas marcas impensarũ nomine cõdemnarũt: ad hęc ut ij templa & monasteria in Polonia, superiore bello direpta & exusta instaurarẽt. cũq; iudicata nõ facerẽt, anathemate deuoti sunt, & sacris interdictũ omnib. locis quę in ditione eorũ essent, & ad quę quispiã eorũ peruenisset. Interim annis aliquot quietę res fuerũt in Polonia, nisi q; Lituani crebris excursionib. Masouiã cꝗuis affinitate ducũ sibi cõiũctã depopulati sunt. tametsi nõ oẽs illę excursiones prosperè eis ceciderũt. nam anno 1337 cũ direptis Cechanouia & Poltouia oppidis, cũ copiosa pręda incõposito agmine, ut solent, reuerterent, ingruẽtib. ex inopinato Masouijs, cũ trepidi mutuò se in traiectu Narue fluuij impellerẽt et impedirẽt, plurimos de suis partim cęsos, partim impetu & altitudine fluminis absorptos, & prędã omnẽ amisere. Ne cõtra Cruciferos quidẽ satis ꝓspera fortuna tũc usi sunt. Libet aũt insigne quoddã facinus eorũ cõmemorare. Cũ Cruciferi Germanorũ q̃rundã principũ auxilijs adiuti, agros eorũ infestarẽt, & arcẽ Pullen obsedissẽt, barbari q erãt in pręsidio, desperatiõe retinẽdę arcis inducti, pyrã in medio accẽderũt, & facultates, liberos, & uxores suas, ac seipsos ad extremũ in eã coniecerũt, ne uiui in potestatẽ hostiũ uenirẽt. Quid interim Cazimirus rex egerit, nõ cõstat. credibile tñ est eũ studia pacis, ad quę factus erat, coluisse: arces et oppida muniuisse: leges partim nouas cõdidisse, partim ueteres emẽdasse, iudiciorũ rationẽ correxisse. huius eñ regis ea sunt maximè opera in Polonia: quæ certè uno & altero anno perfecta nõ sunt. sed hęc plurib. persequemur inferius. Vnũ quidẽ nũc est cõmemorãdũ, q̃d ꝓpriè huius tẽporis est: q; cũ nullos ex Anna uxore mares liberos susciperet, pręter unã filiã, successorẽ sibi in regno designauit, indictis ad eã rẽ comitijs Cracouiã ad VIII diẽ Maij ãno Christi 1339. ubi re in cõsultationẽ senatus posita, cꝗuis alij Zemouitũ, alij Ianussiũ duces Masouiorũ, alij uerò Vuladislaũ Oppoliẽsem mallẽt, q; omnes hi è uetusta regũ Polonię ꝓsapia oriũdi essẽt: peruicit tamẽ Cazimirus, ut omniũ sentẽtię in Carolũ regẽ Vngarorũ sororis suę uirũ, & filios eius inclinarẽt, refutatis aliorũ q dissẽserãt sentẽtijs, q; diceret, Silesios quidẽ defectiõe ad Boemos, indignos sese eo honore reddidisse: è Masouijs aũt nihil dignitatis & amplitudinis regno accessurũ esse, cũ ij stipẽdiarij socij, et uasalli, ut uulgari uerbo utamur, Polonorũ sint. In neutris uerò satis fore uiriũ & pręsidij cõtra hostes. Porrò Caroli filios Ludouicũ & Stephanũ pręclarę

indolis

1339 ann.

Decretum cõtra Cruciferos.

Cruciferi anathemate deuoti.

Lituani Masouiã uastarunt.

1337 ann.

Lituani Cechanouiam & Poltouiã diripuere.

Narua fl.

Lituani fusi.

Lituanorum facinus forte.

Cazimiri regis studia.

Cazimirus successorem sibi designauit regem Vngariæ.

1339 ann.

indolis iuuenes, matre Polona ortos, ac tanti regis filios amplificaturos esse regni maiestatẽ: nec ei defuturas esse Vngarorũ opes, siue ad defendẽdos, siue ad ꝑferendos fines Poloniæ. Re cõfecta ex animi sentẽtia, cõuentuq́ꝫ dimisso, mox Vissegradũ in Vngariã ad Carolũ se cõtulit Cazimirus, cũ splẽdido ꝑcerũ et equitũ comitatu. Ibi fœdera inter uicinos duos populos renouata & cõfirmata sunt, & pacta quædã cũ rege & regijs filijs de sententia totius cõuentus Polonici inita. Eodẽ aũt anno Cazimirus uxorẽ Annã amisit mulierẽ lusib. & choreis supra modũ deditã, et musicos, q̃ uoce, flatu, & pulsu canẽdo eã oblectarẽt, q̃cũqꝫ iter faceret, circũducere secũ solita. Sequentẽ annũ Russia meridionalis subacta et in ꝓuinciæ formã redacta insignẽ facit. Fuerat ea quidẽ olim in ditione regũ & principũ Polonorũ, quemadmodũ superiorib. libris exposuimus, Boleslaorũ maximè armis subiugata: sed cũ suos tamen duces indulgẽtia nostrorũ haberet, pedetentim deinde iugũ excussit eo potissimũ tẽpore q̃ Polonica resp. multis imperijs discerpta, mox etiã ciuilib. atqꝫ adeò parricidialib. bellis cõcussa ac euersa, ꝓpemodũ, neqꝫ spaciũ, neqꝫ uires ad coercendos rebelles Russos habuit. Ad extremũ paulo ante hæc tẽpora, in quib. nũc uersamur, cũ mascula ꝓgenies Danielis regis liberorũ, q̃rũ summa erat in Russis authoritas & potentia, defecisset, Lubartus Gedemini, Lituanorũ ducis filius, cũ Vuladimiriẽsiũ ducis filiã uxorẽ duxisset, omni eo tractu Russiæ, q Lituanis finitimus est, Russis ducib. q̃rũ ꝓpter multitudinẽ atqꝫ discordias extenuatæ erãt uires, uel deuictis, uel in deditionẽ acceptis, potitus est. Nã cætera Russia, quæ ab Halicia & Leopoli in Poloniã uergit, in Boleslai, q Troideni Cirnensiũ Masouiorũ ducis filius fuit, deditionẽ cõcessit, qꝫ ei Maria Russa matre de genere ducũ Russorũ edito, legitima secundũ auũculos successio deberi uideret. Nec tamẽ hic dominatus diuturnus ei mansit. Offensi enĩ Russi intẽperãtia eius, & sororũ, uxorũ, filiarũqꝫ suarũ stupris, siue grauiorib. exactionib. siue ob magistratus externis mãdatos, seu deniqꝫ ꝓpter diuersitatẽ religionis siue rituũ, ueneno eũ de medio sustulêre. Quod ubi accepisset Cazimirus rex, ratus uenisse tẽpus, q̃ Russiã maiorũ suorũ negligentia amissã, facilè in potestatẽ suam posset redigere, subitario exercitu de aulico suo, ꝓcerumq́ꝫ suorũ comitatu coadunato stipatus, mẽse Aprili magnis itinerib. in Russiã cõtendit: Leopolim caput gẽtis circũsidit. Nec longũ tẽpus intercessit, cũ sese arceqꝫ superiorẽ & inferiorẽ, atqꝫ oppidũ Russi dedidêre: illud unũ pacti, ut retinere sibi ueteres religionis ritus liceret. Ingens uis auri, et argẽti, gẽmarũ, prǽciosarũ uestiũ, et reliquæ supellectilis, uetusta Russorũ ducũ gaza, in ijs arcib. reperta est: in qua insignes erãt, duæ cruces aureæ plurimis et preciosis gẽmis distinctæ, quarũ altera portionẽ ligni, in q̃ Christus Iesus pepẽdit, inclusã habuit: quæ extat etiãnũ in basilica Cracouiẽsi: itẽqꝫ duo diademata cũ sella, et ueste auro gẽmisqꝫ rigẽte. Quã gazã Cazimirus reuertẽs in Poloniã secũ asportauit, et arces ipsas, utpote ligneas cõcremauit, ne earũ fiducia Russi rebellarẽt, cũ ipse distrahere in præsidia earũ copias suas exiguas, nõ satis tutũ sibi esse existimaret. Tãtisper aũt cõmoratus Cracouiæ, dũ ex omni Polonia indicta expeditione uniuersali, copiæ ad certũ locũ cõueniũt, rursus cũ ijs copijs ad

Cazimirus in Vngariã profectus.

Fœdera inter Vngaros et Polonos.

Anna regina musicis & lusib. dedita.

Rußia Australis quando à Polonis defecit.

Rußia à Lituanis occupata.

Boleslaus Masouius dux Russorum.

Czirsk.

Boleslaus ueneno extinctus.

Cazimiri in Russiam expeditio.

Leopolis Cazimiro dedita & incẽsa.

Thesaurus Leopoli inuentus.

Rußia à Polonis subacta.

subigendam reliquã Russiã reuertitur, instãte iam messe, nulloq; negotio Premislia, Sanoco, Halicia, Trebouulia, Lubassouia, Tustano, cæterisq; omnibus eius oræ munitionib. potit, ita ut ad Cremeneciã usq; arma circũ

Polonorum fœdera cum Lituanis.

ferret. Quã tamen penes Narimũthouiciũ in sequestro ad tẽpus esse passus est, ex pacto cũ Iauunuta, Keistuto, Lubarto, ducib. Lituanis affinib. suis Gedemini filijs, & nepotib. eiusdem duob. Georgijs, Narimunthouicio & Coriathouicio, Olgerdi quoq; & Coriathi absentiũ nomine id ratũ fore, pmittentibus, inito:

Rußia quæ in Lituanorum ditione fuit.

Vuladimiriensem uerò, Lucensem, Belsensem, Chelmensem, & Brestẽsem ditiones ad bienniũ intactas eis reliquit. Cauebat aũt Cazimirus ne sibi ad cetera impedimẽto esset. Hoc aũt pactũ paulopòst, Iauunuta summo principe et maximo natu inter filios Gedemini ab Olgerdo et Keistuto fratrib. capto ac deiecto, Olgerdus, q illi in principatu successit, renouauit. Vbi recensent arces quas Lubartus in Volynia, quasue Keistutus in Polesensi, siue Podlassensi tractu retinebant: addit etiã, q mutuã sibi opem rex & Lubartus ferre debebant. Si quid aũt controuersiæ inter ipsos exoriret, ut ea regis Vngari arbitrio decideret. His ita gestis rex conuentu Russorũ

Rußi exæquati cum Polonis iure & prærogatiuis.

habito, in formã puinciç Russiã à se subactã redegit, Palatinos, Castellanos, prefectos, iudices, & alios magistratus Polonorũ more instituit, Russosq; eodẽ cum Polonis iure esse iussit. Neq; deinceps consilio publico ea pars

Lituani Masouiã uastarunt.

Russiæ à Polonis desciuit. Per hoc tẽpus Lituani rursus Masouiã depopulati sunt. Ianislaus uerò Archiepiscopus Gnesnensis extrema senectute de-

Iaroslaus Archiepiscopus Gnesnẽsis.

functus, successorẽ accepit Iaroslaũ Scotniciũ, gẽte Bogoriũ. Nãkerus quoq;

Nankerus episcopus obijt.

Vuratislauiensis episcopus religiosissimus & continentissimæ uitæ, ueneno, ut creditũ est, extinctus, Prædislaũ Pogoreleciũ gente Grimaliũ Bononiç tũc studijs doctrinç uacantẽ successorẽ accepit. Qui cũ Ioanne Boemorũ

Vuratislauienses supplices episcopo.

rege de iniurijs ecclesiç Vuratislauiẽsis põtifice max. arbitro transegit. Vuratislauiensem quoq; senatũ nudis pedib. & capitib. discinctũq; & pallijs depositis ad se uenientẽ, & satisfacientẽ deprecante Carolo Marchione Mora-

Vuratislauiæ incendium.

uiæ in gratiã recepit: arsitq; non multo pòst tota Vuratislauia. Reuersus à Russico bello Cazimirus, cũ luctũ annuũ post mortẽ Heduigis matris expleuisset, uxorẽ alterã duxit Adleidã, siue Heduigim, Hẽrici Hessorũ Landgrauij filiam cũ dote duũ milliũ sexagenarũ Pragensiũ (sic em in pactis scri-

Cazimiri libidines.

ptũ est) pmissa. Quæ cũ esset deformior, mox eã despicatui habere cœpit, & concubinarũ, quas plurib. in locis alebat, amorib. & illecebris captus atq;

Zarnouecia urx.

fascinatus segregatã à se in Zarnouecẽsem arcẽ relegauit, q maiore licẽtia libidinib. indulgeret. Anno sequẽti ad funus Caroli regis cohonestãdũ, cõso-

Carolus rex Vngarorũ mortuus.

lãdamq; sororẽ in Vngariã profectus, mox ad uoluptates et libidines suas redijt. Quç quidẽ sic animũ eius emollierũt atq; demẽtarũt, ut paternorũ preceptorũ dignitatisq; suç oblitus, iniquas pacis cõditiones à Cruciferis acciperet potius, quàm erepta ab his bello repeteret. Ad quod quidem gerendum satis uiriũ præsertim accessione Russiç habere uidebat. Lite enim

Cazimiri regis transactio cũ Cruciferis.

cũ eis ad extremum perducta, quemadmodũ superius commemorauimus, cum ij diris deuoti, nihil tamen authoritate Pontificia mouerent, ut iudicata facerent, facile Cazimirus concessit petentibus, ut iure omni quodcunq;

ipsi

ipsi à maioribus suis haberent in Pomerania, Culmensi, & Michalouiensi ditione, sese posterosq́ suos iureiurando interposito, & literarum monumẽtis consignatis abdicaret: ac de sigillo etiam, quo diplomata regia signãtur, Pomeraniæ nomen eraderet, quo Cuiauiam ac Dobrinensem ditionem ab eis reciperet. Itaq́ constituto cum Magistro Cruciferorum congressu Inouuladislauiæ ad uicesimãsecundã diem mẽsis Iulij, comitia quoq́ suis indixit. Vbi abdicatio illa scriptis facta, Calissiæ uerò nõ modò regis, uerũetiã Zemouiti Visnensium, Zemouiti Cirnesiũ, & Boleslai Plocensiũ Masouiorum ducũ, procerũ quorundã Polonorũ, & primariarũ ciuitatum, nempe Cracouiẽsis, Posnaniensis, Sendomiriẽsis, Sandecensis, Calissiensis, Vuladislauiensis, et Brestensis diplomatis consignata est. Episcopi uerò neq́ ut signarẽt, neq́ ut apꝓbarent, adduci ulla ratione potuere. Quo robore animi utinã rex ac cæteri ꝓceres fuissent. Annus aũt q̃ hęc acta sunt, fuit 1343. Tam dãnosa pace facta, recuperataq́ Cuiauię ac Dobrini possessione, Cazimirus reliq̃ eiusdẽ æstatis & autũni tẽpore, Henrico Zeganensiũ duci magnis uirib. bellũ intulit, ueritus ne Ioannes Boemorũ rex suppetias ei ueniret. Causa belli fuit, ut recuperaret Vuschouense territoriũ, q̃d Teuthones Freistatense uocãt, ab Henrico duce Glogouiensi huius Henrici auo interceptũ, & à maiore Polonia auulsum. Vbi ad oppidũ uentũ est, quassatis aliq̃t diebus deiectisq́ muris, captũ id est, nequicq̃ defendentib. Silesijs. Quos capi rex iussit, & bona eorũ militib. diripienda concessit: cęterũ oppidanis parsum ẽst. Inde ꝓgressus, Stinauiã cæpit, ac diruit, agrũq́ circũiacẽtem depopulatus est. Inde porrò ad Zeganũ cum duceret exercitũ, Hẽricus dux supplici legatione ad eum missa, ac deinde in castra ipse cum fratrib. suis, Conrado, Ioanne, & Præmislo uenire iussus, pacẽ æquissimis legibus impetrauit, Vuschouensis tantũ territorij iure omni & uẽdicatione à se abdicata. Neq́ uerò ademit rex oppidanis Vuschouensibus ius cudendæ monetæ, q̃d à duce acceperãt. Ita bellũ illud paucis diebus solutũ est. Collocauit aũt eodẽ anno Cazimirus rex filiã suã Elizabethã à priore uxore susceptã, in matrimoniũ Boguslao duci ulterioris Pomeranię siue Scecinẽsiũ, quos Germani Stetinẽses uocãt. Societatemq́ cũ eo et fratrib. eius Barnimo & Varcislao inijt his legib. ut mutuã sibi opem ferrent contra quosuis hostes, nominatim aũt cõtra Cruciferos, q̃ties opus esset, cum quadringentis galeatis, eosq́ intra mẽsem ex q̃ essent admoniti mitterẽt, uel ipsi adducerẽt: ac in sua quidẽ ditionẽ utriq́ auxiliarib. cõmeatũ & pabulũ suppeditarẽt, in hostico aũt sibi quisq́ ꝓspiceret: munitiones ab hostib. recuperatę ut redderent ei, cui adeptę fuissent. Quę uerò ad neutros prius pertinuissẽt, captę inter socios diuiderent: aut dato alteri dimidio precio, ab altero retinerent. Hoc tunc primũ fœdus Pomeranorũ ducũ cũ Polonis fuit, nõ minus metu Cruciferorũ, q̃ affinitate conciliatũ. Dos aũt puellę fuit uiginti millia sexagenarũ Pragensiũ, præter cæterã supellectilẽ & paraphernã, perãplã sanè, & splendidã. Vicissim aũt Boguslaus duûm millium sexagenarum prouentus annuos nouæ nuptæ promisit. Nuptiæ Posnanię sub finem Februarij sequentis anni magna pompa celebratæ sunt. Quo quidem anno magna uis locustarum ex Vngaria

coorta,

1343 ann.

Cazimiri expeditio in Silesiam.

Vuschoua capta.

Stinauia diruta.

Pax cum Zeganensi duce.

Vuschouenses habuerunt ius cudendæ monetæ.

Pomeranorũ ducum fœdus cũ Polono rege.

Dos regiæ filiæ.

Locustæ in Polonia.

Tartarorum excursio in Russiam & Poloniam.

coorta,& mox ingentes Tartarorum copiæ in Russiam & Poloniam inundauere à Dascone, quem rex Pręmisliç præfecerat,& Daniele Ostrogio,& nonnullis alijs Russis res nouas molientibus euocatę. Nam ij nacti tempus, quo rex Cazimirus longissimè aberat Cruciferorũ colloquijs, Silesico bello & filię nuptijs occupatus,missis clam legatis,admonuere Tartarorꝫ principem siue Cæsarem,ne tributariam sibi Russiam à Polonis occupari paterẽt:non defuturã ipsi fidem suã operamq́ꝫ polliciti. Habebant aũt ij inuisum ,, Polonorũ imperiũ, cũ ꝙ non libenter ferè externis parent homines,tum ꝙ sectę ritibusq́ꝫ suis,ne callidè sensim abolerent,metuebant. Videbant enim multos de suis ad nostros ritus, & ad Romanã,siue adeò catholicam ecclesiam se transferre,pluresq́ꝫ in dies honorib.& alijs pręmijs à rege ostentatis inuitari. Ab his igit̃ exciti Tartari & adiuti,obiter trãscursa Russia,in Poloniã magna ui cõtendũt. De quorũ aduentu cum tempori Cazimirus à suis è Russia certior factus esset,coacto celeriter exercitu,in Sendomiriensem tractũ obuiam eis,pfectus,positis in ripa Vistulæ statiuis,transitu fluminis arcere eos satis habuit, nõ ausus cum longè maiorib. copijs manus conferere. Eminus modò hinc balistis,illinc arcubus uelitatum est. in qua uelitatione,

Albertus palatinus Sendomiriensis à Tartaris occisus.

Albertus palatinus Sendomiriensis, gente Habdanus, sagitta ictus cecidit. Tartari frustrà tentato multis in locis trãsitu Vistulæ,magno cum tumultu populabundi, & ferro atq́ꝫ igni obuia queq́ꝫ uastãtes,per Lublinensem tractum retrò abiere. Nec arcem Lublinensem aliquot diebus oppugnatam,

Masouiorum cũ Silesijs bellum.

expugnare potuere. Memorat Dlugossus hoc ipso anno, Masouios malè pugnasse apud Olesniciam,siue Elsam,contra Silesios. Sed quódnã id bellum fuerit,aut inter quos,aut quam ob rem excitatum, nõ reperio. Nec sanè

Lituania uexata ab Vngaris, & Boemis, & Cruciferis.

Masouij confines usquam sunt Silesijs. Contra Lituanos quidem expeditionem Ioannes Boemorũ rex cum Carolo filio Marchione Morauiæ, & Ludouicus Vngarorũ hyberno huius anni tẽpore magnis uirib. sed successu

Ioãnes Cæcus rex Boem. bellum infert Polonis.

non satis pari apparatui,cum Cruciferis fecisse memorantur. Insequenti aũt intulit Ioannes bellũ Polonię,Zeganẽsi,ut uidet̃ bello,cuius paulo antè me minimus,ꝓuocatus. Ac tanto quidem ardore animi id fecit,ut cum senio laboribusq́ꝫ confectus esset,ac alterũ quoq́ꝫ oculũ iam amisisset, tum deinde libenter se moriturum affirmaret,cum Cracouiæ muros manu uictrice palpasset. Sed eum spes sua fefellit. Et uenit is quidem per Opauiensem,Cessinensem,& Osuencimensem tractum in conspectu Cracouiæ cum maximis

Cracouiæ obsidio.

Boemorũ,Silesiorũ,atq́ꝫ Teuthonum copijs,biduoq́ꝫ apud Cirinũ pagum Abbatis Mogilensis castra habuit. Sed nostris neq́ꝫ frumentari,neq́ꝫ pabulari liberè eum sinentibus,neq́ꝫ tamen pugnãdi copiam facientib. ueritus ne in angustũ redigeret̃,siue cõmeatu,ut scribit Æneas Syluius, deficiente,siue metu Vngaricorũ auxiliorũ Poloni à Ludouico nouo rege, Caroli filio & successore missorũ,ut uult Antonius Bõfinius,soluit obsidionẽ:bipartitoq́ꝫ agmine,quo plura populationib. cõplecteret̃, exercitũ reuerti iussit:ipse cũ paruo comitatu pręcessit. Et unũ quidẽ agmẽ uersus Ilcussum, alterũ autem uersus Lelouiã abijt. Quod ubi didicere nostri ab exploratorib. bipartito & ipsi hostes abeũtes cõcito cursu insequũt̃. Et hos quidẽ apud Bialã pagũ, illos

illos uero apud Pogoniã adepti, utroſq; magno impetu à tergo adoriunt, *Boemi profligati à Polonis.*
& re inopinata pauidos citò perturbant, & in fugam uertunt. Pauci famæ
& honoris amãtes reſumptis animis inſultũ noſtrorũ pauliſper ſuſtinuere.
Verùm ij quoq; paruo negocio, utpote pauci & perturbatis ordinibus, fuſi
fugatiq; ſunt. Cecidere in utroq; prælio & fuga de primorib. Boemis, Za-
giz Ptaſſek, & Alſo de Stramberk: captus Hinco Dubius: multi præterea
de inferiorib. ordinibus cęſi, captiq;. Captiui Cazimiri iuſſu benignè curati
ſunt: diu tamen captiuitatem pertulere. Ioannes rex accepto à fugientib. ſuis
cladis nuncio, mœſtus in Boemiã redijt. Noſtri cum uictoria non contem-
nendã prædã reportarunt. Palma rei bene geſtæ Prendotæ Galcæ gente *Prendota Galca.*
Odrouanſio data. Itaq; magnis pręmijs & militari baltheo à Cazimiro is
affectus eſt. Topori uerò Hinconis nomen, ab Hincone Boemo capto dein
ceps uſurpare cœperunt. Annus quo hęc acta ſunt, fuit poſt Chriſtum natũ
1345. Paulo aliter hæc narrat Hagecus. Vult enim ipſe non regias copias à *1345 ann.*
Polonis profligatas eſſe: uerùm alias quaſdam, quas tunc proceres qui-
dam Boemi regi ſuo in auxilium adducebant. Exceſſiſſe tamen ſtatim Io-
annem è Polonia magno incommodo accepto. Cauſam autem belli huius
uult idem præbuiſſe Polonos, propterea quòd Opauienſem tractum prio-
res infeſtaſſent, dum Boemo, qui Suidnicienſium ducem bello premebat,
par pari referre ſtudent. Conatus eſt enim Ioannes rex Suidnicienſem ducẽ
Boleslaum, Bernardi filium, qui unus inter duces Sileſiorum cum Polonis *Suidnicienſiũ duci bellum illatum à Boemis.*
adhuc ſentiebat, ſubigere, oppugnauitq; Suidniciam: ſed repulſus, inde Lan
dishutam cæpit: nec multo pòſt rurſus amiſit, cum Boleslaus armatos cur- *Landishuta amiſſa, et recuperata.*
ribus, prætextu mercium deuectos, eò clàm immiſiſſet, præſidiũq; Boemo-
rnm partim interfeciſſet, partim expuliſſet. Dlugoſſus, niſi forte librarij hic
error eſt, Suidnicienſium duci poſterius, quàm Polonis tunc bellum à Boe-
mis illatum eſſe uelle uidetur. Neutrum autem bellum perſecutus eſt Ioan-
nes, cùm ſtabiliẽdi Carolo filio imperij ſtudio, tum morte præpeditus. Prin *Carolus Cæſar et rex Boemorum.*
cipes electores Clemente ſexto pontifice max. & Philippo Francorum re-
ge adnitentibus, filium ipſius Carolum Morauiæ Marchionem, Ludoui-
co Cæſari uiuenti adhuc, ſed podagrico, ac diris deuoto, per id tempus ſuf
fecerunt. Nec diu poſtea uixit Ioannes. Nam cum Philippo Francorum *Ioannis Boemorũ regis mors.*
regi affini ſuo ſuppetias contra Anglos iuiſſet, inclinante ad Anglos uicto-
ria, in aciem ſe produci iuſſit, ibi'que interfectus occubuit. Perfecit is apud
pontificem maximum, ut Pragæ deinceps eſſet Archiepiſcopus, qui ius ha- *Pragenſis Archiepiſcopus.*
beret coronandi regis. Succeſſit autem Ioanni in regno Carolus filius Cæ-
ſar. Nec multo pòſt Ludouicus quoque Cæſar perijt. Quo imperante, in *Carolus rex Boemorum.*
pleriſq; Italię urbibus noui tyranni extitere. Qui poſtea Ducũ & Marchio *Ludouici Cæſaris mors.*
num titulis, indulgentibus pontificibus, ſeſe cohoneſtarunt. Per idem tem *Italiæ tyranni.*
pus Ludouicus rex Vngarorum exercitum, in quo multi Poloni milita- *Ludouici regis*
runt, duxit in Italiam, ut Andreę fratris, Neapolitanorum regis mortem ul- *Vngarorum ex-*
ciſceretur. Nam eum Ioanna uxor, eadem'que cognata ſtrangulauerat: & *peditio in Italiã.*
Philippum Tarentinum principem, & ipſum cognatum, thori regni'que *Ioãna regina Neapolitana ſceleſta & libidinoſiſſima.*
conſortem fecerat. Quibus exactis, Ludouicus regnum in ſuam poteſta-

tem redegit. Nec multo pòst, admittente pontifice max. Ioannę id certo pa-
cto restituit: illa uerò Auinionem urbem Narbonensis prouincię pontifici
in loco mercedis iure sempiterno donauit: perfrictaq́ semel fronte totā sese
libidinibus dedidit. Interim in Polonia nihil memorabile gestum esse pro-
dit, præter leges in comitijs Vislicienſibus scriptas: quibus palatinorũ &
iudicum infinata potestas certis cancellis coercita est, ut ne ex moribus aut è
libidine sua, sed è scripto iure deinceps iudicarent. Certę etiam mercedes eis
& alijs ministris iudiciorũ constitutæ sunt, ut ne quid pręterea à litigantib.
exigeret, mulctęq́ quas iudices arbitratu suo dicebant & exigebant, defini
tæ. Ad hæc sublatus mos barbarus, iurisiurandi conceptis uerbis dandi, in
q̊ si quis uerbo lapsus esset, atq́ adeò titubasset, causa quauis iusta, cadebat.
Nec illud sanè silentio prætereundũ est, q̄d eodem anno apud Cracouiā ac-
cidit. Nā cum conscelerati quidā homines sacrilega cupiditate adducti, san-
ctissimum corpus Christi cum ferculo suo è templo omniũ sanctorũ memo
riæ dicato suffurati essent, atq́ id ferculũ non aureũ, ut crediderũt, sed ęreũ
inauratũ esse cōperissent, apud Bubalũ siue Bauolũ pagũ suburbanũ, q erat
in ditione collegij basilicæ Cracouiensis, in cœnosam paludē id impiè & ir
reuerenter abiecerunt. Mox locus crebris ignib. atq́ faculis dies noctesq́
aliq̄t perpetes collustratus est. Id miraculũ cum ad episcopũ perlatũ esset,
neq́ causa tamē eius pateret, post indictũ triduanum ieiuniũ, episcopus eò
cum solēni pōpa sacerdotũ, & supplicationib. ꝑfectus est, repertũq́ sanctis-
simũ corpus ingenti cũ ueneratione eò unde sublatũ erat, retulit. In eo uerò
loco, ubi id repertũ est Cazimirus insequenti anno augustũ tēplũ titulo cor
poris Christi de coctis laterib. ędificauit: successuq́ tēporis perāplũ spaciũ
muro cōplexus nouũ oppidũ cōdidit, & Cazimiriā de suo nomine appella
uit. In q̊ oppido monasteriũ etiā aliud excitauit sodalitati monachorũ siue
eremitarũ Augustinensiũ. Mortuus est eodē anno q̄ fuit post Christũ natũ
1347. Ioannes Grothus episcopus Cracouiensis. Qui præter uoluntatē Vu
ladislai regis Nankero ad Vuratislauiensem episcopā, ꝓpter irā & contu-
meliā eiusdē regis trāseunti, successor datus erat. Ei uerò Petrus Falcouius
gēte Doliuius à collegio surrogatus est. Qui cum regio nomine legationē
obiret apud pontificē max. intra uertentē annũ Auinione mortuus succes-
sorē accepit à pontifice Bozentā Iancouiũ, gente Roseũ, decanũ Cracouien-
sem, qui comes ipsi fuit itineris. Fuit aũt Grothus uir excelsi & cōstantis a-
nimi, ita ut Cazimirũ regē nouũ oppidũ Socolnicos ꝓpe Scarbimiriā con
dentē authoritate ecclesiastica, quēadmodũ Dlugossus memorat, desistere
à cœpto cogeret, ꝓpterea q̄ futurũ erat, ut eo oppido condito Scarbimiria
quę est in ditione præpositi Scarbimiriensis desereret. Quin & patrociniũ
eiusdē pręposituræ, ut ita dicā, cōcedēte rege, sibi & successorib. suis episco-
pis uēdicauit. Sed paulò ante nostrā memoriā uir clarissimus Erasmus Ciol
cus episcopus Plocensis, id simul & cęterorũ ferè omniũ primorũ in una-
quaq́ ecclesia sacerdotiorũ patrociniũ indulgentia Leonis decimi pontifi-
cis max. in regiā potestatē redegit. Anno deinde 1349. fecit Cazimirus rex
expeditionē in Russiā, ut eā q̄q́ partē eius, quā Lubartus & Keistutus usur
pabant

Marginal notes: Regnũ Neapol. Ioannæ concessit Ludouicus. — Auinio donatus Rom. pontifici. — Leges Cazimiri regis. — Iurisiurandi barbarus mos sublatus. — Miraculum. — Bauolus pagus. — Cazimiria cũ tē plis cōdita. — 1347. ann. — Petrus episcopus Cracouiensis. — Bozenta episcopus Cracouiensis. — Socolnici oppid. — Scarbimiriensis præpositura. — Erasmus Ciolcus episcopus Plocensis. — 1349 ann. — Rußicum bellum.

pabant, regno suo adijceret. Magnaq; felicitate usus una æstate expugnatis, arcib. Lusco, Vuladimiria, Breste & Chelmo, ac cæteris in deditionẽ acceptis Valyniã omnẽ, Belzensemq;, & Brestensem tractũ in potestatẽ suã redegit: Russos duces deditionẽ facientes retinere sua iussit, primarijs modo munitionib. Polonos præfecit. Et q̃ certior quietiorq; ipsi esset Russiæ possessio, quoniã Vngarorũ reges ad se eã pertinere antiq̃ iure, sicuti suprà memorauimus, contendebant, cum Ludouico rege eius gentis, assentiente etiã Stephano fratre Ludouici duce Slauoniæ ac Dalmatiæ transegit, & contra Cruciferos societatẽ inijt. Atq; eundẽ Ludouicũ certũ sibi successorẽ in regno Polonorum designauit, si ipse sine masculis liberis decederet. Quòd si Ludouicus q̃q; nullos masculos liberos relinqueret, Ioannes Stephani fratris eius filius rex Polonorũ esset. Misit aũt tũc Ludouicus matrẽ suã in Poloniã, ut suo nomine iusiurandũ à Polonis exigeret. Reuersus aũt à Russica expeditione Cazimirus, & secundis rebus, laudibusq; hominũ insolescens, neq; de libidinib. quicq; remisit, sed palã concubinas Oposni & Cressouię alebat: & cũ à Bozenta episcopo Cracouiẽsi officij sui admoneretũ, nõ modò nõ resipuit, sed etiã subiectos ipsi homines in territorio Sendomiriensi per Ottonem Pileciũ gente Toporũ palatinũ & pręfectũ eius loci, indebitis tributis et laborib. uexauit. Porrò cũ his de reb. episcopi Poloni põtifici max. indicassent, isq; moneri eũ suo nomine uellet, Martinus cognomento Barisca, unus de uicarijs basilicæ Cracouiensis, q̃ solus id facere ausus est, in ꝓfluentẽ Vistulę demergi ab eo iussus est. uerùm nõ diu scelus id diuina maiestas inultũ esse siuit. nã & rex diris deuotus est à Bozenta episcopo, & pestis acerba quã epidemiã gręci uocant, quasi nos dicamus popularẽ, duob. illis annis Poloniã omnẽ peruasit: tanta ui grassata, ut pagos atq; oppida hominib. uacua redderet. Ac initio quidẽ triduana febris ardens cum sputo sanguineo miseros mortales passim absumebat: deinde uerò in quintum ꝓplata diẽ, carbũculis et apostematib. enecabat. Quanq̃ aũt arcano id fiat Dei opt. max. iudicio, & ab hominũ intelligentia abstruso, tamen nõ nouũ, neq; inusitatũ est, ꝓ principum peccatis, subiectã eis multitudinẽ pœnas expẽdere. Nec Poloniã solũ ea tũc uexauit, sed uniuersum ferè orbẽ terrarũ peruagata est. Creditũ aũt est uulgo, eã à Iudęis infectis ueneno fõtib. effectã esse. Itaq; exquisitis supplicijs ij nullo neq; sexus, neq; ætatis discrimine, per Italiam, Germaniã, & Gallias affecti, & facultatib. spoliati sunt. Increbuere tunc per uniuersum ferè Christianũ orbẽ greges uirorũ pariter ac mulierum nudis umbilico tenus corporib. obãbulantiũ et flagellantiũ sese, diuinãq; clementiã miserabilib. uocib. implorantiũ, uexillis pręeuntib. Itaq; in Poloniã q̃q; ij tũc uenere ex Vngaria. Sed cũ ea siue religio, siue superstitio à flagitijs & prauis dogmatib. nõ penitus immunis esse deprehenderet, pœnis coercita & extincta est. Neq; tamen hic tũc malorũ finis Poloniæ fuit. Quin ubi pestis cõquieuit, Lituani ob ereptã siue pręreptam Russiã iritati, quãuis graui bello à Cruciferis, q̃ magna tũc habebãt Germanorũ et Gallorũ auxilia, premerẽt, tamẽ crebris excursionib. Sẽdomiriensẽ tractũ penè omnẽ uastarũt, fusis fugatisq; nostris, si q̃ fortè obijcere sese ipsis ausi sunt. Russiæ q̃q; eam

Volynia, Belzensis, Chelmensis et Brestensis prouinciæ à Cazimiro rege subactæ.

Cazimiri transactio de Russia cũ Vngaris.

Ludouicus rex Polonorum designatus.

Poloni iurarũt in uerba Ludouici regis.

Cazimiri flagitia & scelus in presbyterum.

Oposnam. Cressouiæ.

Mart. Barisca demersus iussu Cazimiri.

Cazimirus iterũ excommunicatus ab episcopo.

Pestis in Polonia.

Iudæi trucidati.

Flagellantes sese.

Lituani Sendomiriensem tractum uastarum.

Rußiā Polonis ad Lituanos deficere. partē, quā dudū Lubarto Cazimirus eripuerat, Rußis fidē mutantibus & pręsidia Polonorū eijciētib. in potestatē suā redegerūt. Vuladimiria, Chelma, Belzo, & Breste, quā arcē Cazimirus cocto latere munierat, per deditionē potiti. Vnde liberius finitimā orā Polonię populabāt. Habet enī Breste situ uersus Poloniā Bugo flumine nauigabili, & paludib. permunitū. Inde ad Leopolim excurrentes, cū utrāq; arcē nouis muris et pręsidio Polonorū munitā esse cognouissent, nō tentata oppugnatione, circūiacentē orā omnē ferro & igni fœdè uastarūt. His tot tantisq; detrimentis excitus tandē Cazimirus anno Christi 1351. cōparatis magnis copijs unà cū Ludouico Vngarorū rege in Rußiā rursus expeditionem fecit, uictisq; leui pręlio Lituanis, ac duce eorū Lubarto (quāq; uariat Dlugossus, et Keistutū hoc loco, nō Lubartū nominat) capto, arcē tractūq; omnē Vuladimiriensē recepit, exercitūq; dimisit hyeme appetente siue adeò remittēte, ut uult Bonfinius. Nā is hyeme cōgelatis paludib. lacub. & fluminib. et nō in Rußia, sed in Lituania bellū hoc gestū esse memorat. Lubartus aūt, cū religionē Christianā suscepturū se esse unà cū cęteris fratrib. deieraret, non ita multo pòst è captiuitate euasit. Verùm dimissus'ne à rege, an cū negligētius asseruaret, custodias frustratus, nō satis liquet. Fidē certè fefellit, fœdusq; ictū statim rupit. Vnde fit uerisimile, dimisū esse icto fœdere, ut alibi Dlugosso placet. Ingressus aūt cū tumultuaria manu in Rußiā & Vuladimiriā ex improuiso adortus, in suā potestatem redegit, direptāq; incendit. Atq; ita omnem illum tractū Rußię dudum à Cazimiro sibi ereptū, recuperauit. Haliciā quidem hic Dlugossus memorare uidetur, p Vuladimiria. Sed librarij fortassis id mēdum est. Longissimè enim abest Lituanis Halicia, confinis Vngariæ & Valachiæ. Et repetitā quidem esse bello posthac à Polonis Vuladimiriā, inferius idem Dlugossus refert. Quādo uerò eā amiserint, posteaquā semel ea tunc potiti sunt, alibi non prodit. Infestarunt deinde ijdem Lituani Sendomiriensem tractū usq; ad Zauichostū. Nec deerāt de nostris, qui se barbaris duces ad uastādam patriā præberent. Inter quos insignes erāt, Petrus Psonca gente Ianinus, & Otto Sceearouicius de Topororū familia: qui locorum & rerū periti, clàm excursiones Lituanorū dirigebant, & nostrorum consilia ipsis prodebant, ac sicubi cauendę essent insidię, aut uis nostrorū, pręmonebant. Fortè autem accidit, ut Petrus à barbaris, in interiorem Poloniā excurrere destinantib. ad explorāda uada Vistulę præmitteret: inuentum autem uadum infixis in alueo fluuij pręlōgis stipitibus notauit, & renunciatum Lituanis redijt. Paulo pòst cum piscatores ad eū locū nauiculis aduecti, animaduertissent, id q̄d erat suspicati, euulsos stipites non longè in profundiori & uorticoso flumine infixerūt. Nocte intempesta Lituani, quo facilius nostros fallerent, & incautos transflumen opprimerent, ad Vistulā uenientes, secundum signa, monstrante Petro, traijcere incipiūt, & nō pauci qui primi agmine in flumē sepręcipitauerāt, eius altitudine & uorticib. absorpti unà cum equis perierūt. Id ubi duces animaduertēre, dolū subesse rati, Petrū uti p̄ditorē in ripa capite plexerūt: maioresq; insidias ueriti, interdiu latitātes, nocturnis itinerib. recesserunt. Ferē aūt postea Iagello, cū esset rex factus, tā Petri,

Belzo.

Bugus fl.

Leopolis munita à Cazimiro.

1351. ann.

Rußicum bellū.

Lubartus dux captus & elapsus.

Rußia à Lituanis recepta.

Lituani Sendomiriensem agrū populati sunt.

Psonca & Sceecarouicius proditores.

Piscatorū fraus.

Petrus Psonca p̄ditor iugulatus.

Petri, quàm Ottonis bona propter proditionem illam confiscasse. Ac Sceca rouice quidem uix extremo tandem uitæ tempore magnis procerum precibus exoratus, Zaclicę Tarloni Ottonis nepoti reddidisse. Crissonouum uerò quod Petri fuisset, Lublinensi prefecturæ adiunxisse. Tartari quoq; per idem tempus ab Olgerdo euocati, Russiam inferiorem, quę Podolia dicitur quæ & ipsa in Cazimiri regis ditione iam erat, depopulati sunt. His tot tantisq; calamitatibus admonitus Cazimirus, tandem admissum in sacerdote necando scelus lacrymis & austeriore uita expiare instituit, misso'que Albrico cancellario Dobrinensi absolutus, & societati ecclesiasticæ à Clemente sexto pontifice Maximo reconciliatus est. Simul autem impetrauit, ut sibi decima decimarum ab uniuerso ordine ecclesiastico totius Poloniæ quadriennio in subsidium aduersus barbaros Lituanos atque Tartaros conferretur: Item'que ne Vuratislauiensis ecclesia à Gnesnensis Archiepiscopi iurisdictione abstracta, Pragensi, quemadmodum contendebat Carolus Imperator & rex Boemorum, addiceretur. Restituit autem tunc Cazimirus ecclesiæ Cracouiensi immunitatem ademptam, cum quæ ad adscriptitios eorum et agrestes pertinebat, tum quę ad cōuectionem & uenditionē decimarum, rapinasq; coercendas: Adhec possessiones & prædia Radlouiensia, Vsuensia, cæteraq; in regione submontana, quæ per uim occuparat episcopo reddidit. Quarum rerum extāt adhuc eius diplomata in basilica Cracouiensi. Cōdidit etiā complura templa, partim cocto latere, partim secto quadroq; lapide, in quibus sunt, Sendomiriense, Vislicìense, Sidlouiense, Stobnicense, Sagoscense, & Gargouiense. Multaq; præterea ad placandā diuini numinis iram pia & præclara opera tunc ędidit. Extat in archiuio regio cōspiratio siue confœderatio nobilitatis maioris Poloniæ contra quemlibet hominem, excepto rege, anno Christi 1352 facta & conscripta, atq; uno & uiginti signis cōsignata, à qua excluduntur furti & latrocinij publici rei. Promittunt autem se non prohibituros, quominus pecudes & iumenta sua pignerentur. Quòd si regem uel præfectū nō exorauerint, soliturus quicquid id fuerit, propter quod pigneratio facta erit. Vnde autem nata sit, & quid sibi uoluerit, quòue pertinuerit ea cōspiratio nō liquet, nisi quod iniurijs forte et asperitate pręfecti regij expressa esse uideri potest. Inde quietę res domi forisq; cōplures annos fuere. Cæterū Prusiā Lituani crebris excursionib. infestarunt. Per q̄d tēpus Polonia pacis artib. magna cura studioq; regis ef floruit, & nō exigua ciuilitatis & elegātię incremēta accepit. Quę priusquā exponimus, libet rē miraculi loco habitā, quę tūc in Polonia accidit, nō prætetire. Anno Christi. 13 3. cū Martius, Aprilis, et Maius ultra mediū uerno ac penè ęstiuo calore ad calamos et aristas segetes perduxissent, coorto derepētē acri frigore et gelu, nix duos cubitos alta terrā operuit, et in sextū usq; diē durauit. Qua soluta postea cū corruptas esse segetes omnes existimarēt tāta pręter spē ubertas frugū, quāta uix unquā aliàs, fuit. Anno deinde 1355. missi ad Ludouicū regē Vngarorū legati nomine totius Polonię retulerūt diploma eius, q̄ is recipit, nūquā se neq; posteros suos ullū tributū aut exactionē ulli ordini Polonorū neq; sacro, neq; p̄fano imperaturos, neq; iter facientes

Proditorū bona confiscata.

Tartari Podoliā populati.

Cazimirus absolutus.

Decima decimarum regi donata à pontifice.

Ecclesiastica immunitas Cracouiēsis diœceseos.

Decimarum conuectio et uēditio.

Radlouiensia & Vsuētia bona reddita episcopo.

Templa à Cazimiro condita.

Maiorū Polonorum conspiratio.

1353. ann.

Nix & gelu post medium Maium.

1355. ann.

Ludouici priuilegiū Polonis datū de nouis exactionibus dānisq; in bello acceptis.

facientes oneri cuiq; omnino futuros. Pręterea damna ac detrimẽta in expeditionib. quę fiunt ultra fines, accepta, omnib. exoluturos. Accessit eodẽ anno Masouia ad societatẽ cęterę Polonię, & regię autoritati sese subdidit. Quod ut planius fiat, paulo altius quædã de Masouiorum ducib. repetenda, ac de profundis tenebris, quantũ licebit, eruenda sunt. Cõradus & Boleslaus, de quib. in Boleslao Pudico multa cõmemorauimus, Zemouiti ducis Masouiorũ filij fuere. Ex his Cõradus cũ sine liberis decessisset, Boleslaũ fratrẽ hęredẽ reliquit. Is porrò è Preislaua Russa, siue Lituana priore uxore duos filios Zemouitũ et Troidenũ, è Boema uerò Vanconẽ siue Vẽceslaũ suscepit. Hi post mortẽ patris Masouiã ita inter se partiti sunt, ut Zemouito Cirscũ, Raua, Liuũ, Gostininũ: Troideno Varsauia, Sochassouia, Viskitki, Cechanouia, Nouigrodũ, & Nouiduorũ: Vanconi uerò Plocẽsis tractus cederet. Ex his Zemouitus unicũ sui nominis filiũ successorẽ reliquit, de q̃ mox plura dicemus. De Troideno Boleslaus & Cazimirus nati sunt: quorum Boleslaus Russię principatũ adeptus, quemadmodũ superius exposuimus, ueueno extinctus est: Cazimirus uerò patri successit. Porrò Vanconi unicus itidem filius Boleslaus hęres fuit. Atq; hi omnes socij, & ut ita dicã, feudatarij regis Cazimiri fuere: quanq; nõ cõperio, suáne sponte regis autoritatem secuti, an ui subacti sint. Illud quidẽ in pactis fuisse cõstat, ut si quis eorũ nullos mares liberos reliquisset, ei rex hęres esset. Itaq; cũ primus omnium Boleslaus Plocensis orbus uita decessisset, Cazimirus rex hęreditatẽ adijt, arcemq; Plocesem cocto latere muniuit. nec multo pòst duob. millib. marcarũ pecunię à Cazimiro duce mutuò acceptis, eam ipsam arcem hypothecę nomine ipsi addixit. Neq; tamen diu superstes is ipse dux Cazimirus fuit. Anno eñ 1354 extremũ uitę clausit diem, nullis & ipse relictis liberis. Quocirca Cazimirus rex & Ploscũ, & ditionẽ eius omnẽ in suam redegit potestatẽ. Supererat Zemouitus, qui sibi legitimã successionem secundũ fratres patrueles uendicabat. Veritus aũt rex, ne is ad Boemos uel ad Cruciferos deficeret, fraternãq; hęreditatẽ bello repeteret, ita cũ eo cõstituit, ut ei totius Masouię dominatũ traderet, dũmodo ille nõ hęreditario iure, sed regia munificentia, & in feudũ, ut uocãt, se eũ habere, regisq; maiestatẽ se cũ posteris suis comiter cõseruaturũ, & cõtra q̃suis hostes barbaros iuxtà atq; Christianos auxilio semper Polonis affuturũ, neq; cũ quoq̃ fœdus ulllũ inconsulto rege sanciturũ, solenni ritu & iureiurãdo ꝓfiteret. Cui rei dies dicta est Calissię ad sextũ Cal. Ian. ãno Christi 1355. Itaq; uenit eò ad regẽ ex cõdicto Zemouitus cũ Nicolao Plocensi episcopo, & magna caterua procerũ & equitũ Masouiorũ, & publicè uexillũ ad pedes regis proiecit, & in uerba eius posterorũq; regum Polonię iurauit. Ad hęc diplomate subiectionẽ suã testatus est. cuius diplomatis exemplũ extat apud Dlugossum, ex archiuio regio descriptũ. Quo illud etiã cautũ est, ut illa duo millia à Cazimiro duce in mutuũ accepta, rex nemini solueret: Plocensem aũt tractum omnem, q̃ad uiueret, retineret, secundũ mortẽ regis in ditionẽ Zemouiti is unà cũ Vissegrado & Plonsco eodem iure q̃ cætera recideret. Quoniã aũt Elizabetha Vãconis q̃ndã uxor, tũc uerò uidua, pleraq; mariti sui bona dotis nomine retine-

Masouia Poloniæ redintegrata.
Masouiorũ ducũ genealogia.
Masouiæ diuisio.
Masouij in fide & clientela regis Polonorum.
Plocensis ditio in potestatem regis uenit.
Ploscum munitũ.
Pacta Cazimiri regis cum Zemouito Masouiorum duce.
Masouij iurant in uerba regis Poloni.
Pactum cum Venceslai uxore.

retinebat, ita de ijs cũ Zemouito rex transegit, ut post mortem uiduę ea quidem quę cis Vistulã erãt Zemouito, ea uerò quę ultra flumen, sibi primũ, ac post suam demũ mortem Zemouito cederent. Hęc tunc sic acta atq; trãsacta sunt. Intercessere tamẽ pòst inter hos principes nõnullę bonorũ cõmutationes. Facit quidẽ Dlugossus & alterius Zemouiti Viznensiũ ducis, qui anno 1345 mortuus sit, mentionẽ: itemq; Ianussij ducis Masouię. sed undénam ij orti sint, aut quẽ hęredẽ Zemouitus hic reliquerit, quámue partẽ Masouię Ianussius obtinuerit, quãdo mortuus sit, quẽ deniq; successorẽ habuerit, neq; ille ꝓdidit, neq; ego inuenio: nisi fortè Zemouiti senioris filij hi fuere, anticipatis temporib. à Dlugosso, q̃d in plerisq; alijs etiã fecisse eum deprehendimus, in hunc locũ cõiecti. Verùm de his suis locis uidebimus: nũc ad Cazimirũ regẽ reuertamur. Qui cum Poloniã atq; Russiã partim bellis superiorib. & excursionib. barbarorũ, partim pestilentia exinanitã, minus cultã, minusq; populosam esse cerneret, Teuthonici generis hominib. siue accitis, siue ultrò uenië̃tib. agros attribuit. quorũ nõ exiguę reliquię in submontana & Vngaris finitima regione & Russia in hodiernũ usq; diẽ manent, utentes lingua crassiore ac nõ dissimili ei qua in Silesia & Prussia uulgò utunt̃. eorũ cura & opera Polonia frequẽtari & cultior esse pagis & oppidis cœpit. Sunt eñ frugaliores ac diligentiores in re parãda ac tuenda q̃ Poloni, & lautius habitãt: ita ut facile etiamnũ appareat per pagos & oppida iter faciẽtibus, ubi illi, ubíue Poloni habitẽt. uidemusq; ruere muros oppidorum quorundã ab illis, quod uel nomina testificant̃, conditorũ, postea q̃ à Polonis habitant̃, & administrant̃. Fuit aũt in eos, Theutonas inquam, & in cæteros oppidanos & agrestes propensior & indulgentior Cazimirus: nec eos grauiorib. laborib. uel exactionib. aut ullis iniurijs pręfectorũ suorum, siue adeò procerũ atq; nobilitatis premi passus est, animaduertendo in eos qui aliquid eiuscemodi ausi essent, ita ut uulgò rusticorũ siue plebeiorum rex uocaret̃. Nec ipsos modò Teuthonas iure suo Saxonico siue Magdeburgẽsi uti permisit: sed suis quoq; Polonis id indulsit. Quoniã uerò ab ijs iudicijs ad Magdeburgẽse tribunal prouocabat̃, non sine infamia Polonorũ, & magno sumptu ac dispendio litigantiũ, sustulit eam prouocationem Cazimirus, & in arce Cracouiensi supremũ & prouinciale iudiciũ Theutonicũ constituit, ad q̃d ꝓuocationes omnes ab inferiorib. iudicib. ex tota Polonia minore fieret. Cui quidẽ iudicio pręsidet peritus eius iuris aduocatus cum septẽ scabinis (sic eñ appellari eũ quęsitorẽ cũ iudicib. usitatũ est) quos magnus procurator arcis legit de certis oppidis atq; pagis. Ab eo quoq; iudicio ad regem est prouocatio: à quo extrema causæ cognitio binis sex oppidorũ siue ciuitatũ decurionib. seu consulibus, neutri litigantiũ suspectis, delegat̃: à quibus nõ est prouocatio. Sunt aũt eæ ciuitates, Cracouia, Sandecia, Bochna, Velicia, Cazimiria, & Ilcussum. Tametsi receptum est posterius, ut rex ipse etiã cũ cõsilio de ijs ꝓuocationib. quę à supremo illo iudicio Cracouiẽsi fiunt, si uelit, cognoscat. Habẽt aũt suprà memorati septem iudices cum quęsitore suo ab eodem Cazimiro immunitatem omniũ onerum atq; exactionum regiarum, neq; iudicari à quoq; nisi rege, aut peculiariter

Germani incolæ Poloniæ.

Germani diligentiores patresfamilias quàm Poloni.

Plebeiorum rex.

Iudicij Teuthonici supremi institutio Cracouiæ.

Sex ciuitatum iudicium.

delegatis ab eo iudicib. possunt. Ita tunc Cazimirus populosiorem cultiorem'que externis colonis Poloniã reddidit: & ne ij cum indignitate sua ac totius reip. ius aliunde petere necesse haberent, prouidit. Coercuit etiam succrescentia rursus latrocinia, unius maximè splendidi & potentis uiri supplicio. Fuit is Mathias Borcouicius, ortus equestri Napiuonum familia: cuius insigne est, ceruus inter cornua lupum gestans, palatinus Posnaniensis, uir impiger: qui cum prædones clàm receptaret, quos punire debuit, consuetudine turpis lucri captus, ducem se ipsis deinde præbuit. Quę res cum ad regem crebris querimonijs hominũ perferret, nec ille tamen quamuis admonitus & obiurgatus ab incœpto desisteret, captus est Calissiæ, cum eò fortè ad regem uenisset: & in Ostinensem arcem deportatus, in tetro & obscuro carcere inedia uitam finiuit. Cuius mortem cum Ioannes frater ulcisci uelle diceret, iussu regis interfectus est. Bona eorũ, in quibus erant Cosminum & Zazia munitiones, cõfiscata sunt. Filius uerò Mathię profugus, cũ ex Marchia Brandeburgensi in Polonos mercatores atq; equites postea grassaret, quodã tempore in oppido Rosrassouo ab agrestibus trucidatus, pœnas dedit. Fuere, ut habet Dlugossus, qui existimarẽt causam tam dirę mortis Mathię palatino fuisse, q de stupro reginę insimulatus esset. Sed quę'nã ea regina fuerit, Dlugossus nõ meminit. Secunda quidẽ Heduigis, cum quindecim annis in Zarnouecio castello quasi relegata, honestè tamen & lautè habita uixisset, ad extremũ biennio ante hanc palatini necem, à patre, nemine prohibente, domũ reducta est, & paulopòst è uiuis excessit. Nec diu cunctatus Cazimirus, tertiã duxit, Heduigim Henrici Glogouiensiũ ducis filiam. Post cuius nuptias anno sequenti, qui fuit 1358. illud quod diximus supplicium de palatino Posnaniensi sumptũ esse Dlugossus memorat. Insequenti anno cõtrouersię quædã de iure decimarũ, de iurisdictione ecclesiasticorũ iudicũ, de uisitationib. & exactionib. archidiaconorũ, prępositorũ, & parœcorum, de nouis parœcijs instituendis, de moderatione immunitatis clericorum, ac de semestrib. uacantiũ parœciarũ reditibus, qui iam inde à Nanclero episcopo in instauratione basilicę Cracouiensis usurpabant, inter Bozentam episcopũ Cracouiensem, & nobilitatem Cracouiensis & Sendomiriensis cõuentus exortæ, interueniente rege & Iaroslao cognomento Bogoria Gnesnensi archiepiscopo, extinctę sunt: & Lublinensis, Lucouiensis, ac Secechouiensis territorij homines, ꝓpter uastitatem ex Tartarorũ & Lituanorũ crebris incursionibus, immunitate decimarũ spacio triginta annorũ donatæ. Statimq; illis ipsis diebus Cazimirus ignominiosam fecit expeditionẽ in Valachiã. Quã priusq; persequimur, explicanda est origo gentis, si quid modò certi è tantis tenebris eruere possumus. Dacia secundũ ueterem geographorũ descriptionẽ, Tyra fluuio, quem nos Nestrũ uocamus, ab ea Sarmatię parte quę nobis Russia & Podolia est, diuidit: ab occidente sole Iazygas Metanastas finitimos habet: ab oriente Hierasso, quem Pruthũ nunc dici opinor, & Istro siue Danubio fluuijs ab inferiore Mœsia, quæ nunc Bulgaria est: à meridie uerò eodem Danubio à superiore Mœsia, quę nunc Bosna & Seruia est, disiungit. Ea post multa bella cum Romanis gesta, ad extremum

Borcouicius palatinus latro.
Napiuonum familia.
Cosminum et Zazia confiscata.
Heduigis reginæ mors.
1358 ann.
Ecclesiastici ordinis cum equestri controuersiæ in Cracouiensi diœcesi compositæ.
Daciæ descriptio

tremum à Traiano Imperatore, quemadmodũ ſcribit Eutropius, ſubacta, et in formã prouincię redacta eſt. Cum aũt bellis ſuperioribus exhauſta eſſet, infinitas hominũ copias ex toto orbe Romano idem princeps ad agros urbesq́ colendas eò tranſtulit. Sed tamen haud ita multo poſt, ſub Galieno ac deinde ſub Aureliano imperatorib. barbari eam uindicarunt. Deinde Gothi eam ſub Gratiano principe poſſederũt. Ita ex illa colluuie Romanorum & barbarorũ cõmercijs & cõnubijs cõmixtorum, Valachi orti, Daciam ueterem patriam etamnum retinent, lingua noua ex ueteri ſua barbara & Romana confuſa ac corrupta utentes: tametſi Ruſſicã quoq; & Slauicã linguã in uſu habent, ſiue propter uicinitatem & cõmercia, ſiue q; à Slauis ea quoque gens, quemadmodũ cæterę in eodem tractu à Mæoti palude & Ponto uſq; ad Adriaticum mare pertinentes, ſubacta fuit. Gens dura, bellicoſa, & fraudulenta. Vnde uerò & quando Valachi dici cœperint, non comperio. Vulgaris quidem eſt opinio, ſed nullo ueteri authore nixa, à Flacco quopiam ſiue prȩfecto, ſiue domino eos nomen hoc accepiſſe, ut primum Flacci, mox corrupto à finitimis barbaris uocabulo Vulaſſi et Valachi appellarentur. Polonorum quidem atq; adeò Slauorum omnium lingua, non modò hi populi, uerumetiam omnes Italici generis Vulaſſi & Voloſſi dicunt: Quod ipſum etiam argumento eſt Italicam hanc gentem eſſe. Agros nõ magnopere colunt Valachi, ſed armentis atq; gregibus alendis ferè uictitant, eo quòd optimis paſcuis abundet eorũ regio. Inde fit fortaſſe, ut noſtris aliquanto maiores oues & boues ibi naſcantur: quorum maximam ac penè infinitam uim non modò finitimis Ruſſis atq; Vngaris, uerumetiam Polonis, Pruſſis, Sileſijs, Boemis, Germanis, Slauis, Italis, Turcisq́ quotãnis ſuppeditant. Religionem Chriſtianam colunt, ſed Græcorum ritu. Obſcura et ignota penè uſq; ad hæc tempora, quæ nunc perſequimur, ea gens fuit. Primumq́ hoc nomem in Vngarorũ hiſtoria reperio tempore Caroli regis: qui anno Chriſti 1330. contra Bazaradum Valachorum regulum, quem illi Slauico nomine Voieuodam uocãt, latinè palatinum dici uſus obtinuit, bellum geſſit, eodem ferè quo Cazimirus noſter euentu. Vocatur etiam Moldauia hæc ipſa regio, ſed utrum à flumine, an aliunde, nõdum ſatis compertum habemus. Poſteriori quidem tempore gens una in duos dominatus ſecta, nominib. quoq; diſtingui cœpit, ſic ut ij qui ad orientem & ſeptentrionem uergunt, & Podoliæ finitimi ſunt, Valachorum nomen retineant: qui uerò meridionale Tranſyluaniæ latus attingunt, Multani à noſtris, à cæteris uerò Trãſalpinenſes Moldaui et Valachi uocentur. Huic ergo genti huiuſmodi de cauſa bellũ fecit Cazimirus. Mortuo Stephano Voieuoda Valachorum, duo filij eius Stephanus & Petrus de principatu contendebant. Petro quamuis natu minori, tamẽ propter liberalem indolem & morũ ſuauitatem plures fauebant. Et acceperat is etiã ab Vngaris auxilia. Itaq; nullo negocio dominatum occupauit. Excluſus dominatu Stephanus, ſimul & inſidias fratris metuens, in Poloniam cum nonnullis ſuæ factionis nobilibus Valachis ad Cazimirum regem profugit: & cum ſe in poteſtate & clientela eius fore polliceret, facilè ab eo impetrauit, ut ſe ad paternũ dominatũ ui &

Dacia à Traiano imper. ſubacta.
Eutropius.
Valachorum origo.
Valachorum lingua.
Slauica lingua unde apud Valachos.
Valachorum mores.
Valachi unde dicti.
Valachorum ſtudia.
Religio Valachorum.
Voieuoda Valach.
Moldauia.
Tranſalpini ſiue Multani.
Valachicũ bellũ, eiusq; cauſa.

armis reduceret. Igitur Cazimirus conscriptum è minore Polonia & Russia exercitum non contemnendum, initio mensis Iulij in Valachiam cum legatis & Stephano misit. Nec malè Polonis ea succedebat expeditio principiò. In uelitationibus enim & particularibus certaminibus ferè superiores euadebant. Petrus ubi se imparem esse animaduertit Polonorũ uiribus, ad dolum se conuertit. Et quo facilius incautos falleret, clàm per internũcios cum exulibus redit in gratiam. Superanda erat Polonis interiorem Valachiam ingressuris sylua densa & impedita, quæ Ploniny à soli sterilitate uocatur.

Ploniny.

Eam igitur Petrus cum suis insedit: & quà nostri iter facturi erant, arbores succidit, ita ut truncis tamen utcunq; hęrerent. Vbi nostri indaginem illam ingressi sunt, ibi coorti ex insidijs Valachi, arbores succisas ui impellunt, ab extremis orsi, ita ut cæteræ mutuò sese impellerent. Qua ruina nostri sic obruti sunt, ut qui obtriti & extincti nõ sunt, uiui tamen ferè, debilitatis & collisis mẽbris, in hostiũ potestatẽ uenirẽt. Pauci de extremo agmine salui euasere.

Poloni à Valachis cõtrucidati.

Capta sunt in eo conflictu tria uexilla magna Cracouiensiũ, Sendomiriensium, & Leopoliensium. Signa minora militaria seu gentilitia nouem, Topororum, Leliuiorũ, Lissorum, Rauiorum, Gryphiorum, Strenauiorũ, Habdancorũ, Polucosarũ, & Stremeniorũ. Cazimirus clade hac ad se perlata, mœstus, ac de proditione exulũ questus, de redimẽdis captiuis ad hostẽ misit, & facilè impetrauit. Fuerunt aũt inter eos maximè insignes Nauoius Tẽcinius, Andreę palatini Cracouiensis filius, et Sbigneus Olesnicius, Sbignei eius, q̃ postea fuit episcopus Cracouiẽsis et Cardinalis presbyter, auus.

Nauoius Tencinius.

Sbigneus Olesnicius.

Cladẽ Valachicã alia nõ minor domestica post unũ annũ cõsecuta est è pestilentia: quę cum per populos latè serperet, Poloniam quoq; sex mensibus autumnalib. & hibernis afflixit, ita ut in oppidis atq; pagis dimidiã fermè partem hominum absumeret. Cracouię quidem uiginti millia mortuorum censa sunt. Magis autem ea in nobiles & locupletes, quàm in uulgus grassata est.

Pestis.

Cruciferi uerò ope Ludouici Marchionis Brandeburgẽsis, qui fuit filius Ludouici Cæsaris, Lituaniam tribus excursionib. uehementer tunc afflixerunt, Keistutumq; ducem Gedemini filium cæperunt. Sed is commutatione captiuorum liberatus est: nec multo pòst iterum ac tertium captus, custodias frustratus euasit. Anno sequenti qui fuit 1361. Cazimirus rex missis Auinionem ad Vrbanum quintum põtificem max. Innocentij successorem, oratoribus impetrauit, ut in Russia cathedra metropolitica, Cracouiæ uerò siue adeò Cazimiriæ noua Academia institueretur: id quod Carolus Imperator & rex Boemorũ Pragę iam fecerat.

Lituania uastata à Cruciferis.

Keistutus Lituanus ter captus à Cruciferis.

1361. ann.

Pragensis academia.

Atq; illud quidem perfectũ est eodẽ anno, primusq; Archiepiscopus Leopoliẽsis fuit Cristinus, homo equestris ordinis, quanquã nõ memorat̃ cuius gentis fuerit, à Gnesnensi Archiepiscopo præsente rege consecratus. Academiæ uerò cœptum opus, magna parte ædificiorũ consequentib. annis magno sumptu excitata, ad finẽ tamen tunc perductum non est, Cazimiri morte intermissum. Inuidere ipsi fortassis fata hanc gloriã, ut integra solidaq; Vuladislao Iagelloni maneret. Præterea repullulans rursus inter episcopũ Cracouiensem & regẽ, sacrumq; & profanum ordinem controuersia de iure decimarum et interdictorũ, eodem

Archiepiscopa in Russia instituta.

Academia Cazimiriæ inchoata.

anno

anno arbitrio Iaroslai archiepiscopi Gnesnẽsis, qui tunc fortè Cracouiẽsem diœcesim uisitabat, ex cõpromisso sedata est. Cuius decreti exemplũ extat in constitutionib. regni & synodalib. uulgò editis. Hoc eodẽ anno Vuratislauia fortuito incẽdio cõflagrauit. Insequẽs annus annonę penuria et fame apud Polonos & uicinos populos insignis est. Ac ueris quidẽ tempore læte arriserũt segetes. Iunio uerò mense tẽpestates & aquilones cũ pluuijs coorti florem segetũ decussere, & iam coalescẽtia grana corrupere. itaq; fame uulgò laboratũ est. q̃d malũ tamen regis beneficentia & solertia nõ sine magno reip. fructu mitigauit. Erat in regijs prædijs atq; horreis ingens uis frumenti è superiorũ annorum ubertate reliqua. Id frumentũ rex externis quidem ac ditiorib. suis iusto precio uendi iussit: plebs uerò egena partim commutatione rerum frumentũ accipiebat, partim opus faciendo merebat. Quo quidem tempore cõplures arces & oppida muris, uallis atq; fossis munita sunt: piscinę, aggeres, & aquęductus multis in locis facti. Atq; inter cætera alueus à Cracouia Bochnã usq; per quinq; miliaria duci institutus, quo deriuata ac immissa aqua ex Vistula, sal, ligna, ac cæteræ merces ultrò citroq; nauib. uel ratib. portarent. uerùm is alueus perfectus non est. Redegit aũt et pecuniã nõ modicã Cazimirus è frumẽto uendito. Quæ splendori eius anno sequenti nõ minimũ suffragata est in nuptijs neptis, filiæ Boguslai ducis Scecinensiũ: de quib. breuiter cõmemorabimus. Inimicitię erãt inter Carolũ Imperatorẽ & Boemorũ regẽ, & Ludouicũ Vngarorũ regem, qui gener Caroli fuerat, leuib. quibusdã iniurijs, ut fit inter uicinos populos, excitatæ, sed cõuicio Caroli sic auctę, ut bellũ utrinq; magnis uirib. appararẽt. Ludouicus Cazimirũ cũ Russorũ ac Tartarorũ auxilijs, & per eum Sigismundũ Danorũ regem Boguslai propinquũ in societatẽ belli pertraxerat. Carolus Boemiã, Morauiã & Germaniã omnẽ ad arma cõcitabat. Hoc ubi accepit Vrbanus pont. max. de pace cũ utrisq; diligẽter egit per legatũ suũ, Ioannẽ quẽpiã sodalẽ Frãciscanũ, uirũ prudentẽ & eloquentẽ. qui cũ impigrè iam ad Carolũ, iam ad Ludouicũ & Cazimirũ recurreret, Carolũq; eò adduxisset, ut is satisfacturum se esse aduersarijs de conuicio reciperet, mitigatis ea re Ludouici & Cazimiri animis, nõ modò pacem inter inimicos reges, uerumetiã affinitatẽ cõfecit, nempe ut Carolus imperator neptem Cazimiri regis, Elizabethã Boguslai filiã, quartã uxorem duceret. Tertiam eñ, Annam Bernardi Suidniciensiũ ducis filiã, per quam Suidniciensem dominatũ sibi & successorib. suis Boemorũ regib. quęsiuit, paulo antè morte sublatã amiserat, cum Venceslaũ filiũ ex ea suscepisset. Nuptijs dictus locus Cracouiæ ad Liberalia, q̃d Carnispriuiũ uulgò uocant. Cõueniũt eò inuitati à Cazimiro reges, Ludouicus Vngarorũ, Sigismundus Gothorũ siue Danorũ, et Petrus Cypriorũ, Ponto & aduerso Istro in Valachiã, & inde terrestri itinere per Russiã Cracouiã aduectus: pręterea duces Otto Bauarorũ, Zemouitus Masouiorũ, Boleslaus Suidniciensiũ, Bernardi defuncti frater, Vuladislaus Oppoliensiũ, & Boguslaus cũ sponsa filia. Ad extremũ uenit Carolus cum splendido comitatu. Cui uenienti omnes principes atq; reges cũ Cazimiro Cracouia ad unũ miliariũ obuiã profecti sunt, & nõ modicũ spaciũ pedib.

Vuratislauia arsit.

Fames in Polonia.

Munitio arcium & oppidorum.

1363 ann.

Inimicitiæ inter Carolum imper. & Ludouicũ regem Vng.

Legatus pontificius.

Pax & affinitas inter reges.

Regum & principũ conuentus Cracouiæ.

Caroli Imperatoris aduentus Cracouiam.

progressi, quod idem facere imperatorẽ cognouerant, amicè inter se consalutarunt. Cum autem urbi appropinquaret Carolus, sponsam cum patre & magna puellarum ac matronarũ caterua obuiam habuit. Deductusq; cum ingenti pompa in arce, Cazimiro petente, diuertit. cæteris in urbe hospitia distributa. Omnes aũt hi principes aduenientes in extremis Poloniæ finibus Cazimiri iussu comiter & perhumanè accepti ac deducti, liberaliter & magnificentissimè habiti sunt, durantib. usq; in uicesimum diem nuptijs & conuiuijs. Et cum abundè omnia ad nutum suppeditarentur hospitibus regiorum procuratorũ atq; dispensatorũ prouidẽtia, tamẽ ne quid magnificentiæ desideraret, magna dolia in foro seu circo urbis collocata sunt, alia uini, alia auenę plena, unde sumerẽt quantum quisq; uellet. Pręerat aũt procuratorib. ac dispensatorib. omnib. regijs Verincus Germanus, consul Cracouiensis, quem Cazimirus propter singularẽ industriã atq; dexteritatẽ in rebus agendis thesauro suo pręfecerat, & omniũ cõsiliorum suorũ nõ modò participẽ, sed moderatorẽ propemodũ habebat. Is igitur cũ esset ditissimus, non habuit satis nuptias illas regio nomine q̃ splendidissimè administrare, sed ut sua quoq; magnificẽtia Polonię splendorem adderet, Imperatori, regibus, ducib. & procerib. eorũ domi suę cõuiuiũ magnifico apparatu dedit, & ampla munera omnib. largitus est: inprimis autem regi suo Cazimiro, ita ut quę ei donauit, plus quã centum millib. florenorum æstimata esse dicanẽ. Nuptijs ritè peractis, & fœdere sempiterno inter reges icto, et iureiurãdo firmato, & missis inter se ultrò citroq; amplissimis muneribus, domos quisq; suas diuersi discesserũt, ad fines usq; regni à Polonis proceribus deducti. Dedit aũt Cazimirus sororis filię in dotem centũ millia florenorum. Quoniã aũt habebat Cazimirus uxorẽ, & ex ea iam filiã unam atq; alteram susceperat, remisit ei Ludouicus rex Vngarorum ius succedendi ea conditione, si quem is filiũ post se relinqueret. Infestata est etiã deinde hoc ipso anno Polonia peste populari. Sequẽtis uerò anni hyems tã fuit aspera et niuosa, ut feras q̃q; bestias in syluis & uolucres extingueret. Adiecit deinde Cazimirus animũ ad recuperandã eam partẽ Russię, quã ante tredecim aut quatuordecim annos defectione Russorum magis q̃ ui Lituanorum amiserat: indictaq; toti Polonię expeditione, cũ magnis copijs aduersus Russos et Lituanos profectus est. Cum aũt Belzensiũ fines primùm attigisset, uenit ad eum Georgius dux eius orę, & placato rege imperata facere pollicitus, impetrauit ut ditionem illã suam retineret. Itaq; ibi nihil hostile nostri fecere. Quin & Chelmensem ditionẽ cum Chelma arce de Lituanis captã Cazimirus ei adiecit. nam Lubarto petenti ueniã dare noluit. In Volyniã deinde siue Vuladimiriensem tractũ exercitũ promouit: & cũ nemo pugnãdi copiã faceret, Luscũ, Vuladimiriã & Olescũ arces ui in deditionẽ suam redegit: cęteras per deditionẽ accepit. Atq; ita Lubarto eiecto, oram illam omnem subactam ac tributariã factam Alexandro duci Michaelis Coriathi filio, Gedemini nepoti, addixit. Et quo facilius eum in fide & officio contineret, Luscum & Vuladimiriam ipse retinuit, præsidiaq; ijs arcibus imposuit. Deinde successu tẽporis Vuladimiriã, cum lignea fuisset, lateritio muro muniuit.

Nuptiarũ apparatus.

Verinci Germani dignitas ac magnificentia.

Dos nepti à Cazimiro rege data.

Pestis.

Hyems aspera.

Rußicum bellũ.

Georgius dux Belzensium.

Chelma Rußica capta.

Volynia subacta & Alexãdro tradita.

Luscum & Vuladimiria arces Polonorũ præsidijs munitæ.

Vuladimiria muro constructa.

Et Ale-

Et Alexander quidem in Cazimiri fide perstitit: Georgius uerò ambigua fide aliquoties postea rebellionẽ tentauit. Porrò Lituani nunq̃ deinde, q̃ ad uixit Cazimirus, neq; Russiã, neq; Poloniã infestarunt, eo q̃ satis habebãt negocij cũ Cruciferis, & q̃ presidia cõtra eos opportunis locis rex collocarat: Masouiã semel duce Keistuto impune depopulati sunt, ad Poltouiãusq; ꝓuecti. Quo oppido direpto incensoq;, quippe q̃ munitũ nõ esset, arx q̃q; cum plurimis mortalibus, q in eam se cum facultatib. suis receperant, cõflagrauit, barbaris materiã incendio subijcientib. Neq; memorabile ullũ Cazimiri regis factũ post subactã Russiam quatuor illis annis, quib. postea uixit, memorat, nisi q̃d cum Petro q̃q; Lubussensi episcopo, quem bonis quibusdã spoliarat, transegit, ea lege, ut episcopus Lubussensis bona, quæ antiquitùs intra fines regni Polonici iã inde à tẽpore Henrici Barbati ducis habebat, retineret, regẽ aũt dominũ & patronũ suũ agnosceret: & q̃ comites Dreni ipsi quoq; cum ea ipsa arce et Santoco se in ditione Cazimiri & regũ Polonorũ antiquitùs esse, ac deinceps fore iurati professi sunt: itemq; q̃ idem rex magna parte Polonię peragrata. in Prussiã se cõtulit, cum pacato comitatu, uidendi Marieburgi aliarũq; arciũ & oppidorũ, quę Cruciferi frequẽtia & permunita & bene cõstituta habuere, gratia, ut ad eorũ exemplũ Poloniã etiã magis cultã redderet. Vbi perhumanè & honorificè à Cruciferis quocũq; adijt, acceptus est. Quin & inimicitias cũ Carolo imperatore suscepit, idq; siue sua sponte et aliqua iniuria prouocatus, siue Ludouici regis Vngarorum gratia: qui hoc ipso tempore bellũ Carolo indixisse, & Morauiam infestasse memorat. Extat quidem in Archiuio Cracouiensi fœdus & societas Cazimiri cum Ludouico anno Christi 1369. disertè contra Carolũ Imperatorẽ & regem Boemorum inita. Nec illud silẽtio pretereundũ est, q̃ per hoc tempus metalla Bythomiensia, plumbi cum argento intermixto feracia, euanuerunt, post interfectos crudeliter ab oppidanis publico consilio duos sacerdotes, Petrum parœcum oppidi, & Nicolaum, qui ipsi erat à sacris concionib. Neq; hac modò pœna Bythomienses facinus illud luerunt, sed etiã ab episcopo Cracouiensi interdicto perculsi & honore omni priuati sunt, damnatiq;, ne qui ex posteritate eorũ deinceps sacris initiarent, aut ulla sacerdotia obtinerent. Sed ab interdicto & cęteris pœnis post biennium demum apud pontificem max. permagno se redemerunt. Erat aũt tunc episcopus Cracouiensis Florianus Morscius, gente Ielitius, Castellani Sendomiriẽsis filius, post Bozentam, qui Bozentino arci & oppido nomen dedit, amissoq; uisu obijt. Sub hoc ipsum tempus Boleslaus dux Suidniciensium & Iauoriensiũ mortuus, Carolũ Imperatorẽ & regẽ Boemorũ affinẽ suũ ex pacto heredẽ reliqt. Ita tũc Silesiæ q̃d reliquũ fuerat, Boemorũ regno adiectũ est. Sed iã Cazimiri mors stylũ nostrũ ad se reuocat. Anno igit̃ Christi 1370. cũ hyemẽ Cracouię Cazimirus exegisset, uere appinquãte in maiorẽ Poloniã, ꝓfectus, per ęstatẽ ibi cõmoratus est. Deinde autũno inde discedẽs in Sẽdomiriensi tractu & in Russia uenationib. hybernũ tẽpus dare decreuerat: iamq; Prædboriã, q̃d oppidũ in Siradiensi tractu est, peruenerat, cum eum grauis casus afflixit. Fortè eñ ad sextũ Idus Septemb. qui dies Mariæ

Masouia uexata à Lituanis.
Poltouia incensa.
Cũ Lubussensi episcopo transactio.
Comites Dreni et Santoci dedunt se regi Pol.
Cazimirus rex in Prussiam ꝓfectus.
Cazimiri cũ Ludouico fœdus cõtra imperatorẽ.
1369 ann.
Bythomiensiũ metallorũ interitus.
Bythomiẽsiũ pœna ob interfectos sacerdotes.
Florianus episcopus Cracouiensis.
Bozentinum arx & oppidum.
1370 ann.
Prædboria.

Cazimiri casus. Dei matris natalis anniuersario & solenni ritu à Christianis celebrat, uenatũ in ꝓximas syluas, frustra dissuadẽtib. nõnullis pijs hominib. ꝓfectus erat: ubi dum cupidius ceruum fugientem impedito loco & inter uepres persequit, labente magno cum impetu equo q̃ uehebat, uehementer homo senex & carnosus cõquassatus est, ita ut febre exagitaret. Relatus aũt Prædboriã, & citò medicorũ ope releuatus, Sendomiriã cõtendit. Vbi cum spretis medicorũ pręscriptis, intẽperantius uiueret, et pyris, malisq́; ac cęteris fructib. quos locus ille ꝓducit eximios, sese ingurgitaret, balneisq́; nimiũ uteret, in febrim recidit. Necq; tamen tã acris ea fuit quin rheda uehi posset, medicis Cracouiã ꝓficisci suadentib. q̄ ibi faciliorẽ esse medicationẽ dicerent. Itaq; Sendomiria Chrobranos ꝓfectus, cum ex agitatione itineris grauiore æstu urgeret, frigidã aquã præter sententiã medicorũ bibit. Atq; inde maiores flãmas cõcepit. Quibus medicorũ arte mitigatis, lectica in Copriuunicense monasteriũ delatus succolantib. aulicis, octo dies ibi quieuit. Releuatusq́; aliquãtulũ, iter institutũ ꝓsecutus est. Ossecì aũt cũ alterius de medicis Mathæi permissu mulsam bibisset, rursũ deterius habere cœpit: sed tamẽ Corcinũ, atq; inde post aliq̃t dies pridie Calendas Nouẽbr. Cracouiã delatus, languebat magis. Quærit deinde ex medicis, nũ iã Cracouiã peruenissent, tacitè eos admonens ꝓmissorũ, quib. ei Cracouię certã q̃dãmodo sanitatem erãt polliciti. Deinde eos rogat, ut uerè ac liberè sibi dicerent, an de uita sua desperarent. Sed ijs, ut fit, bonã spẽ ostentantibus, nihilominus cũ destitui se uirib. animaduerteret, accito episcopo Cracouiensi Floriano, ac Vuladislao duce Oppoliensi sororis suæ nepote, quẽ Ludouicus rex Vngarorũ illis ipsis diebus ad uisendũ eũ miserat, itẽq; insigniorib. nõnullis de cœtu sacro basilicę Cracouiensis, ad hęc et aulicis ministris suis, in Christina religione, uti Christianũ decet mori se ꝓfessus est, testamentũq; cõdidit, q̃ multa multis cũ satellitib. tũ nothis filijs suis, plurima Cazimiro Sceecinẽsiũ Pomeranorũ duci, largitus est: quędã etiã Gnesnẽsi & Posnaniẽsi basilicis: Cracouiẽsi uero crucẽ illã insignẽ, quã Leopoli deportarat, cũ inclusa portione ligni crucis Christi. Duab. uerò filiab. è tertia uxore susceptis, stragulã uestẽ omnẽ, ac dimidiũ aureæ, argenteę, & gẽmeę supellectilis: reliquum aũt eiusdẽ supellectilis matri earũ uxori suę legauit. administrationẽq́; siue executionem testamenti Ioanni Strelcio cognomẽto Suchyuilco, decano Cracouiensi & Cãcellario regni cõmisit. His ritè peractis, sacris mysterijs de more ꝓcuratus Nonis Nouẽb. uitã cũ morte cõmutauit, ac tertia die pòst, in basilica Cracouiẽsi ad dextrã arę maximę honorificè sepultus est, ubi extat adhuc eius monumẽtũ cũ imagine sculpta in marmore. Regnauit aũt Cazimirus annos triginta septẽ, uixit sexaginta: pacis q̃ belli artib. et operib. clarior: unde etiã magni cognomẽtũ solus hic inter Polonorũ principes non tã uirtute bellica et uictorijs meruisse uidet, q̃ operib. magnificis. et plurimarũ arciũ et oppidorũ munitione, et q̄ omniũ sũmorũ pariter et infimorũ hominũ erga se beneuolẽtiã ijsdẽ q̃b. collegerat uirtutib. hoc est, iusticia, facilitate, humanitate, elegãtia, „ et clemẽtia, ad extremũ retinuit. etenĩ ad gloriã q̃dẽ plus ualẽt bellicæ uirtu„ tes. Pręsẽs uerò hominũ beneuolẽtia leniorib. his uirtutib. facilius cõparat.

Margin notes: *Sendomiria fructuum optimorũ ferax.* *Chrobrzany.* *Vuladislaus dux Oppoliensis.* *Testamentum Cazimiri regis.* *Cazimiri mors.* *Aetas.* *Magni cognomẽtum unde.*

Magis illas ferè homines admirantur, sed has gratiore memoria prosequuntur. Tametsi bellicæ quoque gloriæ non expers fuit cùm alibi, tum in Russia maximè: quam à maioribus suis amissam, maiore felicitate quàm sudore recuperauit. Hic princeps inextricabiles iudiciorũ laqueos resecuit: leges barbaras & iniquas, quoad tunc potuit, uel sustulit, uel correxit: adeuntibus facilis & comis: querimonias etiam infimorum benignè & patienter audiuit: tenuiores à potentiorum ui & iniuria uindicauit, sic ut æquior plebi, quàm nobilitati esse uideretur: captos ab hostibus suos promiscuè redemit: ne cuiquam oneri esset, cauit: seueritate, ut medici solent ustionibus & sectionibus, non nisi necessariò usus est: Poloniam superiorum temporum bellis & aliis calamitatibus uastam & infrequentem, populosiorem reddidit, & ad meliorem cultum redegit, maximè indulgentia in agrestes, ac Teuthonum coloniis deducendis. Arcium uerò & oppidorum in Polonia plerorumque omnium munitiones, ac templa lateritia, eius sunt opera. Hic enim Cracouiensem arcem exornauit, cuius tamen exornationis uix iam ulla extant uestigia: Cazimiriam Vistula disiunctam à Cracouia, Veliciam Scauinam, Ilcussum, Bendinum, Lelouiam, Sẽdomiriam, Visliciam, Sydlouiam, Radomiam, Oposnum, Vauelniciam, Lublinum, Calissiam, Pysdros, Stauissinum, Velunum, Coninum, Petricouiam, Lenciciam, Ploscum, Inouulodum, Leopolim, Sanocum, Crosnam, Cichouum oppida & castella mœnibus cinxit. Arces Posnaniensem, Calissiensem, Sendomiriensem, Lublinensem, Leopoliensem utramque, Pysdrensem, Siradiensem, Velunensem, Lenciciensem, Colensem, Plocensem, Nepolomicensem, Sidlouiensem, Prædboriensem, Bresnicensem, Boleslauecensem, Ostressouiensem, Premisliensem, Landiscoronensem, Bendinensem, Lelouiensem, Zorstinensem, Ocecensem, Crepiciensem, Secechouiensem, Solecensem, Zauichostensem, Corcinensem, Coninensem, Naclensem, Velenensem, Medirecensem, Crusuiciensem, Zlotoriensem, Bydgostiensem, Lubassouiensem, Trebouuliensem, Haliciensem, Tustanensem, Oposnensem, Prissouiensem, Rauensem, & Vissegradensem uel denuò muniuit, uel uetustas refecit. Templa uerò præter ea quæ suprà enumerauimus, Nepolomicense, Corcinense, Solecense, Oposnense, Lapsicense, & in arce Cracouiensi duo, quorum alterum sancti Michaelis, alterum S. Georgii nomine dedicatum est, è conspectu uerò eiusdem arcis Rupense diui Stanislai cæde nobile, item'que ptochodochium siue hospitale Stradomiense condidit. Preterea Corcini, Petricouiæ, Calissiæ, & Lenciciæ monasteria: quibus omnibus amplam & luculentam supellectilem, ad cultum diuinum accommodam attribuit. Mogilense quoque monasterium imperfectum consummauit. Basilicam etiam Cracouiensem exornauit. Eius etiam opus sunt tabernæ mercatorum & propolarum in circo Cracouiensi. Fuit & uiuarium sub arce Cracouiensi ad Vistulam: cuius uestigia se uidisse Mathias Mechouiensis paulo ante nostra tempora memorat. Zemouitum Masouiorum ducem episcopo Posnaniensi, ut decimas de noualibus agris reddi in sua ditione iuberet, condemnauit. In summa, publica regis huius acta, & opera pleraque omnia

Cazimiri uirtutes et præclara facta.

Arces & oppida munita à Cazimiro magno.

Templa à Cazimiro condita.

omnia laude digna sunt: ac eo quidem magis, quòd dissimilem habuit successorem. Cæterùm domestica uita fuit impurior, in cibo potuque intemperans: in libidines uerò ita proiectus, ut præter greges concubinarum, cum quibus magis quàm cum iustis uxoribus consueuerat, Boemam quandam Rochicianam, captus eius pulchritudine, in loco iustæ uxoris haberet, promissa ei conceptis uerbis (cum aliter potiri ea non posset) fide matrimonij, interueniente Abbate Tinecensi thyara ornato: quem mulier episcopum Cracouiensem esse credidit. Sed eam deinde cum caluam & scabiosam esse comperisset, eiecit, & Iudææ cuiusdam Hester consuetudine usus est, de qua Nemiram & Pelcam filios suscepit. Nam filias natas, ut Iudaica religione permanerent, matri indulsit. Huius Hester opera gens Iudaica magnas prærogatiuas in Polonia à rege adepta est, cùm nouas, tum quas ipsis olim Boleslaus dux Calissiensis in sua ditione concesserat. Quin & periculi illius, quod Carolus rex Vngarorum cum uxore & duobus filijs à Feliciano intentatum adijt, Cazimiri huius libidinem in causa fuisse existimant. Itaque iusta pœna diuinitus affectus esse uidetur Cazimirus, quòd nullos post se mares liberos reliquit. Quamuis autem tam libidinosus ipse esset, tamen continentes sacerdotes singulari fauore prosecutus est. Quòd si industria dexteritateque etiam præditi essent, multum eis utebatur: & quamuis plebeij & obscuro loco nati essent, nobilibus eos non modò exæquabat, uerumetiam anteponebat. Curabat autem ut omnes sacerdotes, quoad fieri poterat, sacerdotia sua per se ipsi præsentes administrarent. Statura procera fuit & corpulentus, capillo denso & crispo, promissa barba, uoce sonora, sed balbus aliquantulum. Cazimiro etiam regnante, ut ne pios homines suis laudibus defraudemus, Mathias Golanzeuius, gente Toporus, episcopus Vuladislauiensis, qui duos & quadraginta annos episcopi munere functus est, basilicam Vuledislauiensem nouam cõdidit in oppido, cum prius sub arce fuisset. Aliud item templum Vitalis martyris memoriæ dicatum in eodem oppido construxit: arces Vuladislauiensem & Racianzum cocto latere muniuit. Deinde senio confectus, & uisu orbatus, Sbilutho propinquo suo præposito Vuladislauiensem episcopam concessit. Quanquam postea pœnituit eum facti, cum non pro meritis ab illo tractaretur. Iaroslaus uerò Scotnicius, gente Bogorius Archiepiscopus Gnesnensis permulta præclara monumenta reliquit, quæ aptius infrà recensebuntur. Per hoc tempus Cruciferi Prussienses atque Liuonienses, & Lituani mutuis populationibus, & munitionum euersionibus, inter se certabant, nonnunquam etiam ad manus ueniebant, & quidem Marte uario. In Germania uerò Heluetiorum siue Suitensium societas, ante septuaginta ferè annos instituta, per iniurias principum, quibus ij ciuitates affligebant, magna cœpit incrementa.

Vitia Cazimiri.

Iudæorum prærogatiuæ in Polonia unde sint.

Effigies Cazimiri.

Vuladislauiensis basilica noua.

Vuladislauia & Racianzum arces munitæ ab episcopo.

Heluetiorum incrementa.

Sed iam librum hunc unà cum Cazimiri regno finiamus: sequentesque externi generis regibus dedicemus.

MARTINI

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORM.

LIBER TREDECIMVS.

PROOEMIVM.

ER nongentos aliquãto plures annos, quibus histo ria ab initio usque ad mortem Cazimiri secundi regis decucurrit, semper Polonia sui generis reges atque principes habuit, Venceslao Boemo, de quo in superiore libro pertractauimus, excepto. Qui quod unus inter nostrates interiectus est, nec diu apud Polonos regnauit, in numerum quodammodo à nobis redactus est, ne seriem narrationis interrũperemus. Deinceps uerò quod reliquum est temporis usque ad hoc tempus, quo hæc scribimus, cum Cazimirus rex moriens, quemadmodum superius cõmemorauimus, nullos mares liberos reliquisset, exteri apud Polonos regnarũt, nẽpe Ludouicus Vngarus, et gener eius Vuladislaus Iagello Lituanus cum sua posteritate, quæ in hunc usque diem durat atque regnat. Quæ tempora dum persequimur, nemo à nobis exactam eorum omnium, quæ ij reges usquam gesserunt, rationem expectabit. Quanquam enim per reges atque principes historiam ducimus, tamen instituti nostri est, nõ tam uitas regum ipsorum atque principum, quàm res gestas Polonorum persequi. Quocirca, quæ Ludouicus, de quo mox scribere aggrediar, siue in Vngaria, siue in Italia, siue usquam aliàs gessit, quæque ij qui post eum in Polonia regnarunt, quæ quidem ad Polonicã historiã nõ pertinebũt, uix et obiter attingemus. Lituanicas uerò res à tẽpore Iagellonis regis, quod coniunctæ erũt cum Polonicis, nõ ferè omittemus, nisi si quę erũt quę minus ad nos pertinere uidebunt. Hæc semel prefati, iã susceptũ opus à morte Cazimiri secundi regis persequamur. *Externi reges.*

LVDOVICVS VNGARORVM ET POLONORVM REX.

ERTIOR factus de graui morbo, ac mox etiam de morte Cazimiri regis Zemouitus dux Masouiorũ à Ioãne filio, quẽ hac de causa ministerio regis addixerat, illico Ploscũ, Rauã, Vissegradũ, Gostininũ, & Sochassouiã arces in suã redegit potestatẽ, dedentib. eas ultrò præfectis, cũ quod sciebant ex pactis cõuentis eas Zemouito deberi, tũ quod munerib. & pollicitationib. ab eo corrupti erãt. In utraque etiã Polonia & in Russia, post uulgatã mortẽ regis, noui quidã motus exciti sunt à finitimis. Nam Hasso siue Hessus quispiã, Ottonis Marchionis Brandeburgensis, qui fuit filius Ludouici Bauari Cæsaris, præfectus cum didicisset proditione triũ Saxonũ, qui in præsidio Santoci erant, arcẽ eã à paucis custodiri, & à cõmeatu imparatã esse, præfectumque eius Sandiuoiũ Viriũ Castellanũ Bninẽsem abesse, cum tumultuaria agrestiũ ferè manu eò accurrit, arcẽque oppugnatã acrius, tandẽ Sendiuoio Slessinio impigro iuuene, qui cessantib. Saxonib. proditorib. cum paucis suis arcẽ defendebat, uigilijs & labore cõfecto, per deditionem

Zemouitus Masouiorũ dux munitiones quasdã occupat.

Santocum Polonis ereptum.

Sendiuoius Slessinius.

ditionē accepit. Ex alia uerò parte Lubartus Lituanus cum Keistuto fratre & expeditis copijs Vuladimiriensem arcē in Volynia posteaquam primo impetu capere nō potuit, circūsedit. Prǽerat arci Petrassius Turscius de tractu Lencicienſi. Is quāuis diutius obſidionē ſustinere potuiſſet, tamen Alexandro duce, cui Volynios parēre Cazimirus iusserat, Cracouiā ꝓfecto, cū necūde quicq; opis expectaret, ferocitate & minis Lituanorū territus, arcē ligneā ueterē quā tuebat̃ dedidit. Acceptā Lubartus ualido pręſidio firmauit. Nouā uerò, quā Cazimirus duobus annis magna cura ſumptuq; cocto latere muniuerat, neq; tamen cōſummauerat, diruit, & ſolo ęquauit. Inde in Lublinēſem atq; Sendomiriēſem tractū excurſionē fecere ijdē barbari, magnasq; pręd as egere. Ac inter alia Lyſſecēſe ſiue Caluimōtanū monaſteriū diripuere. Vnde cum inter aliā pręd ā portionē crucis Christi auro incluſā aſportarēt, & ad fines Polonię perueniſſent, memorabilis res accidit. Plauſtrū eñ q̊ crux cū cętera pręda uehebat̃, nulla ui, neq; iumētorū, neq; hominū loco moueri potuit: quin ſubitò cōcidebāt exanimati homines, eq. & boues, quicūq; id plauſtrū attigerant. Obſtupefacti re noua Lituanorū duces, cum ex Ruſſo quopiā miraculi & cladis ſuę cauſā cognouiſſent, mox crucē cum Caorabala quodā nobili captiuo, libertate donato, ad locū ſuū remiſerunt: ipſi cum reliqua pręda domos ſuas ſalui peruenēre. Neq; eñ erat qui noſtros in arma cogeret, ut fit ſoluta diſciplina omni morte principis. Nā Ludouicus rex Vngarorū, quem Cazimirus multo antè ſucceſſorē ſibi deſignarat, licet mox de morte auūculi certior factus eſſet, tamen cōtinuit ſeſe domi: & quorſum cōſilia Polonorū uergerent, expectabat. Verebat̃ eñ, ne ij mutata ſententia alij regnū mandarent. Erant eñ ſuperſtites duę filię Cazimiri. Erat & Cazimirus Scecinenſiū dux nepos ex filia. Erant etiā Cuiauienſiū & Maſouiorū duces, ꝓpinqui & neceſſarij. Matrē tamen ſuā Ludouicus Cazimiri regis ſororē celeriter pręmiſit. Nec ita multo pòſt uenerūt ad eū Viſſegradū è comitijs Polonorū oratores, Florianus epiſcopus Cracouienſis, & Ioannes Strelcius Cancellarius Poloniæ, rogantes ut primo q̊q; tēpore in Poloniam ueniret, regnūq; deſtinatū ſuſciperet, ac pręſentia ſimul & impēdentia pericula depelleret. Audita ille legatione aliquādiu, quid faceret, deliberauit. Cunctanti cū & noſtri orādo, & Vngari ꝓceres ſuadēdo inſtarent, tandē reſpondit: Nō ſatis intelligere neq; hos qd ſuadeant, neq; illos quid petant. E` neutrorū eñ id re fore, ſicuti ne duobus quidē gregib. expediat, unū habere paſtorē. Satis et abundè eſſe negocij uni populo præeſſe. Duas reſpub. uix ulla ratione ſine alterutrius, ſiue adeò utriuſq; malo et incōmodo ab uno adminiſtrari poſſe. Ita tūc Ludouicus. Sed tādē uictus precib. oratorū, annuit. Bōfinius, audita morte Cazimiri auūculi, ſtatim eū, ingenti delectu habito, in Poloniā ꝓfectū eſſe, regnūq; teſtamento legatū à ꝓceribus & legatis populorū petiuiſſe, et facilè impetraſſe ſcribit. Venientē ꝓceres Poloni cū frequenti nobilitate, ad Sandeciā obuiā ꝓgreſſi, excepere, et Cracouiā deduxere. Ibi rurſus armatę ciuitatis occurſu honorificè cōſalutatus eſt. Poſtero die rogatus publicè à Ioanne Cācellario, an teſtamētū Cazimiri regis ratū eſſe iuberet, pręcipitāter aſſēſus eſt. Sed admonitus ab his qui

Vuladimiria à Lituanis per deditionem recepta.
Petraſſius Turſcius.
Lituanorum excurſio in Poloniam.
Lyſſecenſe monaſterium direptū.
Miraculum.
Ludouici regis cūctatio.
Elizabetha regina Vng. uenit in Poloniam.
Polonorum oratores ad Ludouicum.
Sapiens dictum.
Regna plura non bene ab uno adminiſtrari.
Ludouici regis aduentus in Poloniam.

qui ꝓximi de senatu aderãt, multũ detrimenti eam rem Poloniç allaturã esse ꝓpter ꝓfusas donationes & legata Cazimiri, & ꝙ de fide q̃q; scripturç testamenti dubitaret, ad senatũ ea de re per Vuladislaũ Oppoliensiũ ducem retulit. Senatus porrò, ne quem offenderet, cçteras quidẽ omnes donationes ualere: de ea uerò qua Scecinẽsi duci Siradiensis, Lenciciẽsis, quã post mortẽ Zemouiti auunculi sui Cazimirus recuperauerat, ac Dobrinensis ditio, itẽq; arces Crusuicia, Bydgostia, Vulotouũ, & Valcia cum suis territorijs donabant, itẽq; de ea quæ fiebat nothis filijs Cazimiri, apud terrestres iudices, quos uocãt, disceptandũ esse censuit. Itaq; Pelca Zãbrus iudex Sendomiriensis, & Vilcius Naborouius subiudex Cracouiensis, lecti iudices, re bene perpensa, decreuerũt eas donationes irritas esse debere, ꝙ nõ de sententia senatus factæ, ualde damnosç essent reipub. Cui decreto senatus rogatus à rege, subscribere noluit. Et sanè in utrãq; partẽ res erat perdifficilis de Scecinensiũ duce. Nã si is omnib. ijs quæ sibi donata erãt, potitus esset, permultũ regi detractũ esset: cauendũq; erat, ne fretus ea potentia regnũ inuaderet: sin repulsam pateret, bellũ ab ipso & à Carolo Imperatore, cũ q̃ soror eius nupta erat, expectandũ. Quocirca ita cũ eo trãsegit Ludouicus, ut is in Dobrinẽsi tantũ ditione, et Bydgostia, Vulotouo, et Valcia acquiesceret, cçtera regi relinqueret. Quib. rebus tũc peractis, de coronatione rursus noui regis archiepiscopo et maiorib. Polonis scrupulus iniectus est, ꝙ ij cõtendebant ut ea Gnesnç more ueteri fieret. Sed Ludouicus ꝓximorũ regũ Vuladislai aui et Cazimiri auũculi exemplũ in ea re secuturũ se esse dixit. Quo respõso sedatis maiorib. Polonis, decimoseptimo die Nouembris ab Iaroslao archiepiscopo Gnesnensi, adstantib. Floriano Cracouiensi, & Petro Lubussensi episcopis in basilica Cracouiensi diadema solenni ritu accepit. Nec tñ desideriũ Cazimiri defũcti regis ex animis hominũ rex nouus euulsit: imò plus etiã accendit, cũ nõ modo dissimilis esset Cazimiri, sed ne adiri quidẽ à nostris sine interprete posset: quin res q̃q; Polonicas negligere ac parui facere uideret, ac nõ modò nõ intẽderet animũ ad recuperãda ea quç superiori tẽpore à Polonia auulsa erãt, uerũetiã enormẽ donationẽ adijceret, qua Vuladislao duci Oppoliẽsiũ, Vngariç palatino, Ostressouiẽsẽ et Velunẽsẽ tractũ omnẽ, q Rudensis olim dictus est, itẽq; Olstinẽse, Crepicienſe, et Bobolicẽse territoria in tractu Cracouiensi, adhæc Breznicienſe in Siradiensi ditione, donauit. Sed tamen tũ ab hoc ipso Vuladislao, tum à Cazimiro Scecinensi (quanq; de Vuladislao uariat Dlugossus) solenne iusiurandũ acccepit, ꝙ perpetuò in potestate ipsius et regũ Poloniç deinceps futuri essent, & ꝙ illç omnes eorũ ditiones regno accresceret, si ij nullos mares liberos relinquerẽt. Exequias deinde magnificentissimas et sumptuosissimas auũculo mortuo apparauit. Vbi permultũ argẽti facti basilicæ Cracouiensi oblatũ atq; donatũ est, & infinita penè hominũ multitudo lachrymis, plãctu, & eiulatu ingens defuncti regis desideriũ testata est, præsertim ꝙ cũ eo successionẽ regũ suorũ uetustissimã à Piasto usq; ꝓpagatã, extinctã esse cerneret, regnũq; ad externũ regẽ peruenisse, q lõgè absuturus esset. Quod cũ Ludouicus animaduertisset, ueritus ne quã filiç Cazimiri nouãdarũ rerũ occasionẽ Polonis daret, ablegauit eas in Vngariã: & cõstituto ibi iudicio, perfecit ut nõ

De legatis Cazimiri iudicium.

Iudices delegati.

Transactio Ludouici cum duce Pomeranorum.

De coronatione controuersia.

Ludouicus rex Cracouiæ coronatur.

Ludouicus ingratus Polonis.

Ludouici profusa donatio, Oppoliẽsium duci facta.

Pomeranici et Oppoliensis ducis iusiurandũ regi Pol. datum.

Cazimiri filiæ relegatæ & exhæredatæ.

ex iusta uxore natæ, atq; exhæredes pronunciarent. Quod adeò ingrati hominis facinus, nõ sine iusta diuini numinis uindicta factũ esse uideri potest, ut filię Cazimiri, paternarũ libidinũ et stupri, ingenuæ puellę Feliciani filię oblati in eodẽ penè loco q̃ ille deliquerat, pœnas luerent. Post hęc tñ Anna Vilelmo comiti Ciliæ, Heduigis Romero cuidam duci nuptui tradita est.

Vt uerò postulatis maiorũ Polonorũ satisfaceret Ludouicus, in maiorẽ Poloniã post paucos dies, ꝓfectus est, & biduũ Gnesnę cõmoratus, paratũ sibi in basilica Gnesnensi soliũ ascendere noluit, affirmãs id neq; sibi, neq; Polonis decorũ fore, ut coronationẽ Cracouię peractã quasi in dubiũ reuocaret. Deinde Cracouiã reuersus, cũ animos Polonorũ uexatione, uiolentia, & rapinis Vngarorũ offendisset, neq; de recuperãdo Santoco & Vuladimiria cõsilij quicq; iniuisset, mox in Vngariã redijt, Transalpinensiũ Voieuodæ defectione excitus, omni gubernatione Polonię matri cõmissa. Nec mora cũ duob. exercitib. Transalpinẽsem Moldauiã ingressus, alterũ q̃dem in syluis circũuentũ ab hostib. amisit, cũ altero uictor defectores in suã redegit potestatẽ: & ne tã facilè ij deinceps rebellarent, Seuerinũ oppidũ instaurauit, pręsidioq; firmauit. Interim Elizabetha mater eius in Polonia muliebri usa cõsilio, iuuenes et imperitos homines in senatũ allegit, cõpluresq; bonos et graues uiros magistratib. mouit, & nihili homines atq; assentatores eis suffecit. Ac inter alios inprimis Prædislaus Goluchouius palatinus Calissiẽsis uir magnanimus & moderatus, pręfectura maioris Polonię motus, eiq; Otto Pilecius successor datus esse memorat. Quã rẽ ęgrè tulere maiores Poloni, & parẽre Ottoni, quãuis & genere & uirtute pręstãti, detrectabãt, ꝓpterea q; nullas is habebat possessiones in maiore Polonia, atq; ita cõtra leges pręfecturã obtinebat. Sed tñ homo splendidus & liberalis, ut quęq; de nobilitate factiosissimũ & sibi maximè aduersariũ esse nouerat, ita os eius comitate & munificẽtia sua primũ obstruxit: sic aliquãto patiẽtius deinde imperiũ eius ferri cœptũ. Sed cũ ora illa Polonię finitimorũ latrocinijs infestaret, neq; Otto domesticis opib. quas ibi nullas habebat, cõpescere ea posset, & nobilitas uulgo eius odio militiã detrectaret, cessit inuidię, et pręfectura se abdicauit. Cui Sẽdiuoius Subinius indigena successor datus est. Neq; is tñ satis prędonũ uim & furta coercuit. Pestilẽs hic itẽq; sequẽs annus Polonis fuit. Prodigiũ etiã insigne Posnanię accidit. Basilica eñ cum adhęrẽte sibi turre dextra de cœlo tacta est, ita ut perrupto culmine & angulo turris, parua fissura facta in fornice, in sacellũ regiũ fulmen penetraret: ac cęteris rebus intactis, solas Pręmisli regis & Rixæ uxoris eius imagines confringeret. Insequẽs annus nihil ferè memorabile habet, præter quedã de Iaroslao Archiepiscopo, nẽpe q; is Zemouitũ Masouiorũ ducẽ ecclesiastico interdicto perculit, eoq; adegit, ut duorũ pagorũ donatione ipsi satisfaceret, ꝑ eo q; Petrassius Cristini palatini Plocẽsis filius, bona eius ecclesiastica in Masouia, iubẽte uel certè cõniuẽte Zemouito latrocinio infestasset, uexassetq;. Nec multo pòst senio cõfectus et oculis captus Iaroslaus, cũ supra triginta annos archiepiscopus fuisset, Nicolao Cossutouio pręposito Gnesnẽsi, ꝓpinq̃ suo archiepiscopã cõcedere statuerat. Sed cũ is impudẽ sine regia cõmẽdatione et collegij Gnesnẽsis cõsensu Auinionẽ ad Gregoriũ undecimũ põtificẽ max. eadere se

Vngarorum uiolentia.

Elizabethæ reginæ administratio regni commissa.

Ludouicus Transalpinam recuperat.

Seuerinum.

Goluchouius motus præfectura maioris Poloniæ.

Otto Pilecius præfectus maiori Poloniæ contra leges.

Sendiuoius Subinius præfectus maiori Poloniæ.

Pestis.

Prodigium.

Zemouitus Masouiorum dux diris deuotus, quòd nõ coerceret bonorũ ecclesiasticorũ inuasores.

Iaroslaus cæcus abdicauit se archiepiscopa.

de re se cōtulisset, infecto negocio inanis rediјt. Neq; tñ Iaroslaus dimittēde archiepiscopę cogitationē deposuit, sed Ioānē Suchyuilcū iuriscanonici Doctorē, cuius antea mētionē fecimus, sororis filiū successorē sibi legit. uerùm isq; plusculū negocij in cōficiēda re habuit, palā cōmendāte, et clàm impediente eius causam Ludouico apud pontificē max. Ad extremū tamē noua regis cōmendatione & collegij approbatione adiutus, uoti compos factus est. Iaroslaus uerò Pomeranicis & Opatouicensib. possessionib. ac decimis in ora Calissiensi indulgentia pontificis max. ad usum suum retentis, in Landense monasteriū secessit, & bienniū ferè ibi exegit. Deinde pertęsus monasterij, Calissiā cōmigrauit, ubi intra uertentem annum uita excessit. Permultum hic archiepiscopā amplificauit, & ornauit. Nam Louiciā, Opatouicū, Vneouiā, & Camenū arces cōdidit. aulas archiepiscopales Gnesnę, Lenciciæ, Veluni, Calissię construxit. Louicienses reditus primus ita auxit, ut cū antea census duas marcas nō excederet, tunc ad octingentas perueniret. Ædificauit etiam templa Gnesnę, Calissię, Curelouię, Opatoueci, & Vneouię, ubi & collegiū sacerdotū instituit, & monasteriū Benedictinis condidit, ac Tinecēsis abbatis iurisdictioni id subdidit. Dotauit idem nouā parœciam in oppido nouo Crepiciensi rogatu Cazimiri regis. Atq; ob eam rem iurisdictionem sibi posterisq; suis archiepiscopis in ea parœcia, in Cracouiensi diœcesi sita, usurpauit, cōniuente Bozenta episcopo Cracouiensi, qui dotare eā noluit. Istiuarta eñ amnis eo loci Gnesnensem et Cracouiensem diœceses dirimit. Memorat etiā de eo illud excelsi animi facinus, q cū iuuenis adhuc Bononiensis academię rector esset, trāstulit inde academiā sua autoritate, propter Britannū siue Anglū quendā scholasticū à magistratu urbis capite plexum: nec prius eā restituit, donec pro cęde Angli satisfactū est. Fert aūt Iaroslaus mādasse moriēs, ut cadauer suū nō ostio, sed pertuso pariete in basilicam sepeliendū inferret, q nō ritè neq; ordine archiepiscopū se factū esse diceret. Hęc de Iaroslao suffecerint: quæ omitti certè hic à nobis non oportuit. Per hoc tempus Ludouicus rex cū Carolo Imperatore in gratiā rediјt, ac filiam suā natu maiorē Mariā, filio eius Sigismūdo, è quarta uxore susce-pto, paruulo etiamtum despondit, & in aula sua ipsum educauit. Pater uerò Marchiā Brandeburgensem ab Ottone Ludouici filio ipsi emit. Cum aūt duas filias ex Elizabetha Stephani Bosnensiū reguli filia susceptas, duoq; regna haberet Ludouicus, utriq; filię uiuens cupiebat prospicere, ita ut altera apud Vngaros regnaret, apud Polonos altera. Ac apud Vngaros quidem iam uni prospexisse uidebatur: de altera aūt solicito, fortuna siue consilium talem occasionem obtulit. Poscebat is Polonos uectigal, quod regium & poradline, quasi rastrale dicitur, duodenos grossos latos, & singulos modios siliginis & auenæ in iugera siue laneos, quemadmodum antiquitùs pendi solitum erat. Negabant proceres sacri pariter & prosani ordinis: quòd ab eo Poloniam immunem factam esse liberalitate Cazimiri dicerent: Cumq; ille admonitus à nōnullis, promissam modò, non etiam datam esse à Cazimiro immunitatem illam argueret, solutum enim esse id uectigal, quo ad uixerit Cazimirus, tandemeò rem deduxit per internuncios, ut si alter-

Ioannes archiepiscopus Gnesnensis.

Iaroslai mors.

Louicia, Opatouicum, Vneouia, & Camenum arces conditæ.

Louicienses reditus.

Vneouiense collegium.

Fines diœcesceon.

Iaroslai archiepiscopi magnus animus.

Iaroslaus non ritè factus archiepiscopus.

Sigismundo Caroli filio Ludouicus rex filiā suam despondit.

Marchia Brandeburgensis à Carolo Imperatore empta.

Poradline uectigal imminutum.

Poloni alterā de filiabus Ludouici reginam sibi desti narunt.
Polonorum equitum immunitas & libertas.
Episcoporū subditi immunes à poradlinæ uectigali.
Cracouiensis ecclesiæ immunitas
Honores & magistratus ne supprimantur.
Externi & illustres ad honores & magistratus non admittendi.
1374 ann.
Ducum Cuiauiensium propago.
Ludouici secunda uxor.
Vuladislai ducis Cuiauiæ acta.
Bydgostia in potestatem regis redacta.
Gnewcouia.
Gnewcouia empta.
Vuladislaus monachus accersitur ad regnum.

utrā de filiabus suis regnare deinceps apud se Poloni iussuros se esse recipe- rent, binos tantū grossos quotānis deinceps in iugera penderēt, quib. regē agnoscerēt: ab reliquis pensiōib. & onerib. quę regib. ac ducib. antiquitus debebant, cuncta nobilitas atq; subiecti homines perpetuā uacationē & im munitatē haberent, pręterq; si rex nouā arcem cōderet, aut ueterē tempore belli reficeret, tunc ut nobilitatis subditi cū regijs opus facerēt. Accepere cō ditionem Poloni. atq; inde in hodiernū usq; tempus manet uectigal hoc i- ta imminutū regi. tametsi episcopi tunc id suos agricolas pendere passi non sunt, defendētes mordicus Boleslai Pudici & Cazimiri remissionē. Cuius quidē remissionis, Cracouiēsi dūtaxat ecclesię factę, extāt diplomata utriuś- que principis in basilica Cracouiensi. Monasteriorū uerò adscriptitij, pręse ctis regijs exigentib. & cōniuētib. episcopis aliquādiu totā ueteri more pēn dere coacti sunt. Illa q̄q; in pactis fuere, ne rex magistratū siue honorē ullū perpetuū supprimeret, néue externo cuiq; cōferret, ac ne præfecturā quidē arcis cuiusq; aut oppidi, quę iurisdictionē adiunctā habeat, imò ne indige- nę quidem illustri ducū genere orto. Hæc ita tunc cōuenere Cassouiæ anno post Christū natum 1374. Nunc iam nouos motus, quibus Polonia dein- ceps exagitata est, persequamur, paulo altius repetito principio. Zemomy- slus Vuladislai Loctici frater tres filios moriēs reliquit. qui sic patrimoniū inter se partiti sunt, ut Pręmislo Bydgostia cederet, Lesco Inouuladislauia, Cazimiro Gnescouia. Ex his solus Cazimirus liberos reliquit, Elizabethā & Vuladislaū cognomēto Albū. Atq; Elizabethā quidem cum Caroli re- gis Vngarorū uxor, Loctici filia educandā suscepisset, Bosnensiū regi Ste- phano in matrimoniū collocauit, de qua Elizabetha itē filia nata est, quę se- cunda Ludouici regis uxor fuit. Vuladislaus uerò cū patri & Pręmislo pa truo, cōcedente rege Cazimiro successisset, causamq; de ui & alieno agro u- surpato quodā tempore apud eundē regem dicere iussus esset, furore perci tus temerè Bydgostiā repudiauit: nec eam pòst ullis precib. recuperare à Ca zimiro potuit. Postea Gneuucouiā quoq;, acceptis mille florenis, regi cōces- sit: & peregrè profectus, cum per multa loca peruagatus esset, tandē Cister- cium ueniens, monachus factus est. nec multo pòst mutato cōsilio Diuione in Burgūdia Benedictinorū sectę sese addixit: et cōplures annos ibi cōmora tus, & sororis Cazimiriq; regis liberalitate sustētatus est. Cū igit. pceres q̄s- dam de maiorib. Polonis nouarū rerū cupidos, pęnitere externi regis et ab- sentis, muliebrisq; dominatiōis cœpisset, cōmunicato clā inter se cōsilio, le- gationē ad acciendū Diuiōe Vuladislaū misere, q nemo eo ppinquior Ca zimiro et Vuladislao regib. agnatus uiueret. ac facilè is, ut erat leuis, in spem & cupiditatē adipiscēdi regni adductus est. Quoniā aūt diaconus iam erat, Auinionē ad pōtificē max. obtinēdę indulgētię siue dispēsationis causa cō- tendit, legatis Basileę se expectare iussis. Et q̄uis nihil à pontifice impetras- set, tamē Basileā, atq; inde legatorū suasu, dimissis eis in Vngariā dissimula- to, pposito ad affinē regē, pfectus est. apud quē reginę, ppinquę suę magnis precib. perfecit, ut ad pōtificē max, p se legationē mitteretq̄ sibi mutato ordi ne, et abiecta, pfessiōe, possessiōes et principatū obtinere liceret. sed repulsam

etiamtum

etiamtũ passus, clàm se cũ quatuor tantũ comitib. ex Vngaria subduxit, et ue niẽs Inouuladislauiã arcẽ ex impulso occupauit. Et mox oppidanos accitos in uerba sua iurare iussit. Inde Gneuucouiã, eadem celeritate usus, in potesta tẽ suã redegit, Romliconẽ Zlotoriæ arcis præfectũ in agro forte repertũ cæ pit, & Zlotoriã quoq; eodẽ die per deditionẽ accepit, cum necẽ præfecto sub arcem abducto minaret, ni ea sibi dederet. Ita tribus arcib. uno die potitus, cũ uolũtarij multi ad eum concurrerent, sumpta maiore fiducia postero die Sarleiũ arcem oppugnare adortus, tertio die in deditionem accepit. Hæc ad Sendiuoiũ Subinium præfectũ maioris Poloniæ cum perlata essent, celeri- ter Ludouicũ regem de statu rerũ Cuiauiensium certiorem facit: simulq; fa cta nõ contemnanda manu de nobilitate, ad reprimẽdos conatus Vuladis- lai contendit. Obsessa primũ Inouuladislauia, cum nihil esset spei in Vula- dislao, deditionẽ fecit. Qua re permotus Vuladislaus, simul & ab ijs qui cũ eo se coniunxerant, desertus, reliquas quoq; arces reddidit, promittente ei Sẽdiuoio clementiã et munificentiã regis. Qua diutius expectata cũ frustra ret, & inopia premeret, rursus eadẽ quæ prius moliri, suadentib. & incitan- tib. quibusdã improbis, instituit. Sed cũ Sẽdiuoius præfectus consilia eius sensisset, ratus, ita ut erat, Scripinium sororis suæ uirum, quẽ Zlotoriæ præ fecerat, senem inertem & ebriosum, insidijs eius maximè opportunum esse, amouere eum à præfectura uolebat: uerùm ab eo & sorore sua, ne id face- ret, exoratus est. Ad hũc ergo fallendum subornat Vuladislaus piscatores, qui eum allato Torunia uino inebriarent. Quod cum factum esset, sopito eo pariter et custodibus, ut ferè ad exemplum heri familia sese componit, nocte intempesta missa à Vuladislao manus, scalis admotis arcem, custodes, præ fectumq; cæpit: sed Cristinum propinqui postea mille florenis redemère. Hinc rursus magnus egentium, ære alieno oppressorũ, & facinorosorũ ho- minũ concursus ad Vuladislaum factus est. Inter alios etiam Vlricus Bod- cæ Drenij, qui superiori tempore inopem Vuladislaum facultatibus suis sustentauerat, filius, impiger iuuenis cum aliquanta peditum equitumq; ma nu in auxilium eis ueniens, Racianzum arcem episcopi ex itinere capere ni- xus est: sed repulsus ab ijs qui in arce erant, Gneuucouiam oppugnauit: & fauentibus atq; adiuuantibus oppidanis, arcem incendit, præfectumq; arcis Gerardũ Sloneuiũ uiuũ in potestatẽ suã redegit: quem Sendiuoius postea magno redemit. Infestabat aũt Vuladislaus ex arce Zlotoriensi maiorẽ Po loniã latrocinijs usq; adeò ut Sendiuoius solus cũ maiorib. Polonis repri- mere eũ nõ posset. Itaq; & Iascus Cmitha, gente Srenauius, præfectus Sira- diẽsis, cũ nobilitate Siradiẽsi, ad restinguendũ gliscẽs incendiũ ꝓfectus est. Verũ eius currus, & impedimẽta cũ alia uia subsequerent, à Vuladislao in tercepta sunt. Iascus tñ nihilo segnius cũ Bartholomæo Veisemburgio præ fecto Brestẽsi cõiunctis copijs, Vuladislao ad uexãdos Inouuladislauienses numerosã magisq̃ bellicosã multitudinẽ ducẽti, apud Gneuucouiã occurrit, cõsertoq; prælio facilè eũ fudit fugauitq;. Nactus aũt nauiculã Vuladislaus fugiens, Vistulam traiecit, & in Zlotoriensem arcẽ se recepit. Et quamuis Sẽdiuoius præsidiũ militũ in munitione Iaroslai Sluzeuij ad arcẽdas excur-

Vuladislaus dux res nouas molitur in Polonia.

Sarleium arx.

Subinius præfectus obstat conatibus Vuladislai ducis.

Vuladislai noui conatus.

Scripinius per ebrietatem Zlotoriam amisit.

Gnewcouia incensa.

Iascus Cmitha.

Vuladislaus dux uictus.

siones

siones eius collocasset, agebat ille tamen nihilo minus prædas ex uicinia. Quare maiore ui Sendiuoius contra eum bellum gerere instituit, maiorib. Polonis cunctis, & Cuiauijs sumere arma iussis, accitoq; etiam in auxilium Cazimiro Scecinensiũ duce. Ab his copijs Vuladislaus in arce Zlotoriensi oppugnatus ac circũsessus aliquandiu, non modò sustinuit obsidionẽ, uerumetiã non leuibus incõmodis ac detrimẽtis obsidentes se afficiebat. Nocturno enim tẽpore, expeditos milites ex arce nauigijs emittebat, q̃ præteruecti silẽtio castra obsidentiũ, non modò eos qui lõgius è castris egressi erãt excipiebãt, uerumetiã extrema statiua infestabãt: quin machinis etiam quibusdã artificiosis oppugnationi intentos ex arce cõuulnerabãt, & summouebant. earũ uerò machinarũ opifices & administri erãt duo molitores, quorum alter Zlotoriã Vuladislao ꝓdiderat, alter, cui nomen Hanco, Brestensis moletrinę hęres, captus superiori tempore à Vuladislao. Cum aũt hic ipse Hanco exitũ illius belli & obsidionis, quam diu sustineri nõ posse propter cõmeatus penuriã uidebat, secũ reputaret, metuens ne fraudi sibi esset hostes patrię iuuisse, cõsiliũ cępit prodẽdę arcis. sed re cõiecturis quibusdã deprehẽsa, subiectus quęstionib. rationẽ et ordinẽ omnẽ meditatę proditionis aperuit. Quib. rebus exploratis, emisit Vuladislaus Hanconis generũ ad hostes cũ mandatis Hanconis de proditione. Lętus ea re Sendiuoius, cũ gloriã captę arcis et cõfecti belli solus obtinere cuperet, Cazimirũ quidẽ ducem cęterosq; proceres cõsiliũ suũ celauit: ipse uerò intempesta nocte, quemadmodũ cõstitutũ erat, cũ expedita suorũ manu, sine ullo strepitu, ad arcem accessit: patefactaq; porta cũ iam uigintisex milites immisisset, anteq; ipse cũ cęteris ingressus est, milites Vuladislai, qui hæc supernè clàm obseruabant, celeriter cratẽ portę impendentẽ deiecere: cuius pondere & clauis ꝓminentib. insignes duo milites Poloni, Fridericus Vedelius, te Vscensis dominus oppressi sunt. Nec mora, illustrata ignib. arce, uigintisex illi q̃ primi ingressi erant, saxis & iaculis undiq; cõiectis obruti sunt. Ita in insidias pręcipitatus Sendiuoius, tot fortib. uiris amissis, tristis atq; cõfusus in castra redijt. Illucescente uerò die fremens ob acceptã ignominiã, totis uirib. arcem oppugnauit usq; ad uesperã, nec tamẽ capere eam potuit. In ea oppugnatione Cazimirus Scecinensiũ dux saxo per cassidem ictus in capite, nõ diu postea uixit. Postero die cũ Vuladislaus de retinẽda arce desperasset, crematis palàm ante arcem molitore ac genero eius, itemq; ijs quorũ opera arcem interceperat, deditionẽ fecit: & ad regem in Vngariã missus, decẽ millia florenorũ ab eo pro Gnecouiensi territorio accepit. Ad hęc abbatia quadam luculenta in Vngaria donatus est. In qua aliquantisper cõmoratus, Diuionẽ redijt, ibiq; resumpto monachi habitu uitam finiuit. At illi qui eum ad res nouandas in Polonia adiuuerant, partim uoluntariũ sibi ipsi exiliũ indixere, partim carcere & bonorũ cõfiscatione dãnati, pœnas dedère. Aliquanto aliter Albertus Crantius hęc de Vuladislao duce, quẽ ipse Albũ uocat, ac toti Poloniæ uult pręfuisse, cõmemorat. Sed quorsũ attinet omnes omniũ opiniones perseq;? Pertęsa Polonicorũ motuũ Elizabetha Ludouici regis mater, excesserat Polonia, & perãplos reditus in Dalmatia de Venetis dudũ recepta, à filio

Hanco proditionem molitus.

Cazimirus Sceccinensium Pomeranorum dux interfectus.

Vuladislai exitus.

Alb. Crantius.

Elizabetha in Poloniam redijt.

lio acceperat, sed nō ita multo pòst, pœnitētia ducta, indulgente eodē, in Poloniā rediit. Venienti cū magno & splendido comitatu proceres Poloni Cracouienses & Sendomirieses apud Sandeciā gratulabūdi obuiā prodierunt. simulq; renunciarūt, compertū se habere ab exploratorib. suis, Lituanos de inuadenda uastandaq; Polonia consilium iniuisse. At illa muliebri leuitate, quietos & securos eos esse iussit: filiū em̄ suum tam longis grauibusq; manibus prēditū esse, ut ad solū nomē eius nō modò Lituani, sed & cunctę in circuitu nationes cōtremiscāt. Nec mora, Lituani cū ualida manu è Lituania & Russia coacta, ducib. Keistuto, Iagellone, Vitoudo, Lubarto, & Georgio, per cursо magnis & clandestinis itineribus, propter uastitatē, Lublinēsi tractu, quicquid loci in Sendomiriēsi tractu est inter Sanū & Vistulā flumina, populabūdi & uastabundi magna celeritate peruagati sunt, ita ut permulti mortales de nobiliorib. quoq; & locupletiorib. uel in fuga, uel in domib. suis incauti à barbaris opprimerent. Itaq; permagna ea barbarorū prēda fuit: quā integrā, nihil usq; hostile passi, abegere. Per idem tamē tempus ipsi quoq; à Cruciferis Prussiensib. domi suæ magno incōmodo affecti sunt, sex territorijs Samagitię una atq; altera excursione peruastatis. neq; tamē Elizabetha quicq; de lusib. & choreis atq; symphonia, quib. mulier octogenaria nimiū indulgebat, clade illa mota, remisit, donec eam prēsentius aliud malū perculit. Vngari qui cū regina uenerāt, domestica cōsuetudine fœnū atq; auenā, cum Cracouiā siue ad mercatū, siue ad priuatū cuiusq; usum importarēt, passim diripiebant. Id Prędborius Brezius nobilis adolescens, ne ipse quoq; pateretur, familiā suam armatā ante domum suam, quę ad portam urbis Cazimiriensem siue Bochnensem sita erat, obseruare iussit. ibi cum Vngari in fœnum quod aduehebat, impetū facerēt, Prędborij uerò ministri prohiberent, iurgiū atq; prēlium inter Vngaros & Polonos ortum est. Quod cum cōcursu utrinq; suis opem ferentiū atrocius fieret, missus à regina Iascus Cmitha prēfectus Cracouiensis ad sedandū tumultum, sagitta Vngarica in turba in collum percussus, ex equo defluxit, & expirauit. Ibi necessarij & familiares eius furentes, facto undiq; cōcursu in Vngaros coorti, magnam cædem fecere: nō eorū tantū qui se in tumultu illo obtulerāt, sed eorum quoq; qui in hospitijs ac diuersorijs inuenti sunt. Centum sexaginta Vngari eo die trucidati ferunt. Atq; ij modò salui fuerūt qui in arcem effugere potuere. Triduo deinde arx clausa, & ab armatis obsessa fuit. Annus quo hæc acta sunt, fuit post Christum natum 1376. Paruo aūt interiecto tempore, Elizabetha mœsta in Vngariā reuersa est, Petro Cmitha Iasci filio in solatiū necis paternę prēfecto Lenciciensib. dato. Per hoc tempus Gregorius pontifex eius nominis undecimus cum cathedrā & curiam pontificiā post septuagesimū annum Auinione Romā retulisset, accepissetq; Turcas Amurathe primo duce, traiecto nauibus Genuensiū Hellesponto, plurimas Grēcorū & Constantinopolitani Imperatoris, à quo cōtra rebelles principes in auxiliū ex Asia prius euocati erant, urbes cēpisse, magnaq; strage Bulgaros, Serbos & Albanos profligasse, Italię metuens, undiq; subsidia corrogabat. Itaq; & in Poloniā ea de re legatum misit Nicolaū Maioricensem episcopū, qui coacta Vneouię synodo

Muliebris stultitia.
Lituanorum excursio in Poloniā.
Samagitia uastata à Cruciferis.
Elizabetha musicis & choreis dedita.
Vngarorū uiolentia & rapinæ.
Prædborius Brezius.
Iascus Cmitha interfectus ab Vngaris.
Vngarorū cædes Cracouiæ.
1376 ann.
Petrus Cmitha præfectus Lenciciæ.
Pontifex Auinione Romā migrauit.
Turcæ Græciam inuaserunt.
Legatus pontificius in Poloniam.
Synodus Vneouiæ.

Contributio.

episcoporũ, uix illud impetrauit, ut bini grossi de unius marcę ꝓuẽtu cõferentur.

Vuratislauiensis episcopæ uacatio.

Quoniã aũt episcopus Vuratislauiẽsis Prędislaus Pogorelius paulo antè uita excesserat, relicta magna pecunia, pręter cõtributionẽ redegit legatus ex illa hęreditate triginta millia aureorũ: et insuper octo millia annua pactus est põtifici, donec aliquis Prędislao successor daret. cuius apꝓbationẽ ob id pontifex in septimũ annũ distulit. Sequenti anno Ludouicus nouos pręfectos in Polonia de sentẽtia matris instituit.

Præfecti Poloniæ.

In maiore quidẽ Polonia Domaratũ Pirschniciũ, trãslato Cracouiã Sendiuoio Subino. In Cuiauia uerò amotis Bartholomęo Veisemburgio, & Bartholomęo Socolouio, Petrassiũ Malocha: propterea ꝙ hic qdẽ pluris q̃ illi pręfecturę illius fructus redimeret, Domaratus uerò multis Vngaris in cęde suprà memorata saluti fuisset. Quoniam aũt Ludouicus excursionib. Lituanorũ in Poloniã, & Belzensiũ ducis defectione motus, bellũ contra eos parabat, datis Domarato ex Vngaria reuertenti mandatis ad episcopos & uniuersum ordinẽ ecclesiasticũ totius Polonię,

Subsidium ab ecclesiastico ordine regi negatum.

subsidiũ ab eis et ab eorũ agricolis ad piũ bellũ cõtra barbaros hostes petiuit. Negatũ est, ueritis episcopis ne munificẽtia illa sua in morẽ, & mox inde in legem abiret.

Rußicum bellũ.

Nihilo tamen minus prosequi institutũ bellũ perrexit Ludouicus: indictaq; toti Polonię expeditione, et omnib. ad Sẽdomiriã cõuenire iussis, ipse cũ nõ contemnẽda Vngarorũ manu transmissis Sarmaticis montibus,

Sanocum.

per Sanocũ rectà Sendomiriã profectus est. Ibi conuentu habito, recensitisq; copijs, cũ abũdaret uirib. & multitudine, partẽ exercitus in qua erant Cracouiẽses & Sendomiriẽses cũ Sendiuoio ad recipiendã Chelmam misit: ipse cum reliquo ad Belzũ castra mouit.

Chelma recepta.
Grabouecia.
Grodlum.
Seuolossum.
Belzum.

Ac Sendiuoius quidem intra octauũ diem Chelma potitus, Grabouecciã quoq; & Grodliũ & Seuolossum munitiones cępit: deinde ad regem, Belzũ adhuc obsidentẽ, reuertit. erat ẽm arx ea natura loci permunita. Itaq; fame rex pręsidiarios ad deditionẽ compellere decreuerat. Venit interim in castra regis Keistutus dux Lituanorum, ex hoste pacificator factus, & his legibus pacẽ impetrauit,

Georgius dux Russorum regi se se & Belzũ dedidit.

ut Georgius dux sese Belzumq; regi redderet, ac Lituani captiuos omnes Polonos redderẽt. Quę cũ impleta essent, Ludouicus Georgij blanditijs & pollicitationib. delinitus,

Ludouici facilitas.

nõ modò Belzũ ei reddidit, sed etiã Lubassouiã, & cẽtũ marcas ãnuas in stipendiũ è salinis Bochnensib. adiecit, acctpto ab eo iureiurãdo, ꝙ in fide atq; clientela Polonorũ semper futurus esset. Fortassis aũt & illud adiumento fuit Georgio atq; Lituanis,

Iurgium inter Polonos & Vngaros.

ꝙ orto inter Vngaros & Polonos iurgio, ac Petro Safranecio nobili Polono in faciem ab Vngaro quopiã uulnerato, ad seditionẽ & cędem mutuã res spectare cœperat.

Pescoua scala Petro Safranecio donata.

Itaq; Petri quidẽ dolorem rex donato ei territorio cũ arce Pescoua scala, mitigauit: exercitũ uerò, ne qđ maius malum iritatis utrinq; animis excitaret, statim dimisit.

Topororũ uires.

Septem uexilla tunc habuisse sola Topororũ familia fertur. Bis postea rursus Russiã à Lituano duce uexatã esse, bisq; eiectis barbaris à rege pacatã, Bonfinius memorat.

Episcopæ in Russia conditæ, Premisliensis, Vuladimiriensis, quæ nunc fortè Chelmensis est.

Cũ aũt ipsi uber & fertile solũ Russię placuisset, & frequẽtari eam à catholicæ fidei cultorib. animaduerteret, missa Auinionem ad Gregoriũ eius nominis undecimũ pontificẽ max. legatione, effecit ut duæ ibi cathedrę episcopales, nimirũ Pręmislię & Vuladimiriæ, Haliciæ uerò archiepiscopalis instituere

tuere

tueret. Ita qui quidẽ Dlugoſſus ſcribit. Sed ſi prius metropolis Leopoli cõſtituta fuit, quemadmodũ nos ſuperius ex eiuſdẽ Dlugoſſi ſententia ꝓdidimus, epiſcopalẽ Haliciȩ cõſtitutã eſſe oportet. Vna em̃ archiepiſcopalis eſt in Ruſſia, & ea quidẽ Leopoli. Ego initio Leopoli epiſcopalem cathedrã regnante Cazimiro inſtitutam fuiſſe dixerim. Neq; enim Archiepiſcopus uſquam inſtituit̃ qui nullum in ditione ſeu prouincia ſua epiſcopũ habeat, ſicut tunc in Ruſſia nullus fuit: ſed cũ Ludouici opera plures epiſcopi fierent, metropolim Haliciȩ conſtitutã eſſe, quæ poſtea Leopolim translata ſit, epiſcopatu Cameneciã translato. Cæterũ quoniã propenſiore erat animo Ludouicus in Vngaros, q̃ in Polonos, Vngaris adiungere Ruſſiã inſtituit, Polonis à quibus ſubacta fuerat, ademptã. Obtinebat in ea nonnullas prȩfecturas & ampla territoria Vuladiſlaus dux Oppolienſiũ Ludouici beneficentia iure hȩreditario donata, ita ut iam dux Ruſſorũ uulgò appellaret̃, & ipſe hunc titulũ uſurparet. Quo facilius igit̃ Ludouicus id quod cogitabat perficeret, dedit Vuladiſlao Dobrinenſem ditionẽ atq; Bydgoſtienſem, quȩ antiquitùs Viſſegradenſis uocata fuit, excepta Valcia & Slochouia territorijs, quȩ nuper Cazimiri Scecinenſiũ ducis morte ex pacto receperat: itemq; Inouuladiſlauiã, Gneuucouiã, Zlotoriã et Sarleium, quȩ à Vuladiſlao albo duce, quemadmodũ dudum memorauimus, redemerat. Et ea quidem lege hæc ei dedit, ut ſacramento adactus, in clientela, quod feudũ uulgo uocat, regum Polonorũ ſemper eſſet, & ad ſolos maſculos hȩredes ea tranſmitteret. Ruſſicas aũt præfecturas ab eo recepit, & Vngaris eas attribuit. Recenſet aũt Bonfinius Emericũ Agrienſem epiſcopũ, Georgiũ Zudarem cum fratribus, deinde Emericũ Bebecum, & Ioannem Zapolȩum, qui Ruſſiam Ludouici nomine cum imperio obtinuerint. Suſpecta & moleſta ea res de Ruſſia Polonis fuit: ſed muſſant̃ ferè principũ et potentiũ iniuriæ. Nec ſanè tunc in promptu erat, quid ea re facerent abſente rege, aut quomodo uoluntati eius refragarent̃. Quin alia magis prȩſentia mala eos à ſenſu illius, quod in diem differebat̃, auertebant. Increbuerant latrocinia: creuerat audacia perditorũ et improborũ hominum. Debilior prædȩ erat potentiori: uis, nõ ius ualebat: iudicia uel ſilebãt penitus, uel potentiorũ iniuriȩ cõtra tenuiores ſuffragabant̃, ꝓpterea ꝙ nemo unus uindex legũ, ſcelerũq; ultor erat, quẽ cȩteri omnes reuererent̃. Hȩc publica quidẽ mala, ſed cũ plurimorũ priuato dolore coniuncta, tolerabilius illud uideri faciebant, quod ad neminem priuatim pertinebat. Itaq; de præfecturis Ruſſiȩ patienter tunc latum: de domeſticis uerò incõmodis crebris literis atq; nuncijs, et querimonijs multorũ cum rege actũ. Quib. ille cõmotus, cũ ipſe nõ ueniret in Poloniã, ꝙ negaret aurã Polonicã ſe ferre poſſe, Vuladiſlaũ Oppolienſem pro ſe gubernatorẽ et uicariũ miſit, Et erat quidẽ id nõ ingratũ plebi ac tenuiorib. Cȩterũ nobilitas cũ ꝓceribus duobus conuentib. altero Viſliciȩ, altero uerò Gneſnȩ actis, negarunt ſe homini externo, quẽ ipſi ſibi principẽ nõ cõſtituiſsẽt, parituros eſſe, ꝓpterea ꝙ id cõtra leges & inſtituta maiorũ ſuorũ eſſet. Atq; cũ his mãdatis legati de primorib. è comitijs ad regẽ miſſi, facilè effecerunt ut is Vuladiſlaũ reuocaret. Verebat̃ em̃, ne Poloni ea offenſa ad res nouas incitarent̃. Interim aũt dũ

Halicienſis archiepiſcopa Leopolim translata.

Camenecenſis epiſcopa.

Rußiam Ludouicus Vngaris attribuit.

Vuladislaus dux Rußiæ.

Dobrinenſis & Bydgoſtienſis tractus Vuladislao ꝓ Rußia datus.

Bydgoſtienſis Viſſegradenſis olim.

Gnewcouia.

Poloniæ mala ob abſentiam regis.

Vuladislaus dux gubernator Poloniæ.

Conuentus Visliciæ & Gneſnæ.

Poloni non parẽt externo.

Legatio Polonorum ad regem.

hęc ita fiunt, uectigal, quod rastrale superius appellauimus, & quod ad duos grossos à Ludouico redactũ esse diximus, dimidiũ eius q̃d antiquitus pendebatur, iussu regis ab ecclesiasticorũ agrorũ cultorib. exigi cœptum est, hoc est seni grossi, & singuli modíj siliginis & auenę in iugera, negantib. exactorib. regíjs, gratiã illã q̃ nobilitati facta sit, etiã ecclesíjs & sacro ordini factã esse. Debere aũt ecclesiasticos homines ęq boníq; facere, q dimidiũ ferè eius uectigalis sibi suisq; agriculis remittat. Quod si recuset, integrũ se ueteri more exacturos: ita em̃ se à rege in mandatis habere. Quocirca Ioannes archiepiscopus Gnesnensis synodum Calissiã cõuocauit, unde legati in Vngariam missi Florianus episcopus Cracouiensis, ac Dobrogostius decanus impetrarunt, ut eodem iure, quod ad illud uectigal attinet, cum nobilitatis bonis ecclesiarum bona censerent. Hæc usq; ad annum Christi 1378. octo annis regnante Ludouico in Polonia acta sunt, eo ferè ordine quo hic à nobis conscripta sunt. Per quod tempus Lituani & Cruciferi mutuis se excursionibus & cladib. uehementer afflixerũt: & Carolus Imperator extremo anni tẽpore uitam cum morte cõmutauit, cum aliquãto ante Venceslaum filium natu maiorem adolescentulũ, regem Boemis designasset, ac deinde, redemptis magno principib. electoribus, Cęsarem fecisset. Hoc eodem aũt anno & sequentibus aliquot nõ usquequaq; tranquillę res fuerũt in maiore Polonia. Quanquam publico consilio nullũ bellum gestũ est: sed priuatis consilíjs & latrocinijs propemodũ cùm à Polonis finitimi populi, tum ab illis Poloni infestati, & uis ui ultrò citroq; ꝓpulsata est. Primùm em̃ Borcouíj Pomerani hominis equestris ordinis, Valcienses oppidanos ita uexarũt, ut cũ oppidũ id fortuito incendio conflagrasset, aliò ciues cõmigrare populariter uoluerint, ni Domaratus pręfectus maioris Polonię cum expedita suorũ manu ingressus in Pomeraniã Borcouios, peruastatis eorũ prędíjs, uicis atq; pagis, coercuisset. Deinde Sendiuoius Virius, Castellanus Bninẽsis, gente Nalẽcius ditionẽ Suatobori Scecinensiũ ducis, qui Cazimiro fratri germano (ex alia tamẽ matre) defuncto successerat, igni ferroq; depopulatus est, adiutus ope Ioãnis Zarnicouíj, iudicis Posnaniẽsis fratris filíj. Causa uerò hostilitatis denũciatę hęc fuit, q Sẽdiuoius Cazimiro duci cum Ottone Brãdeburgensi Marchione bellũ gerẽti aliquãdiu cũ numerosa cohorte militauerat, nec ei Suatoborus Cazimiri hęres merita stipẽdia persoluebat. Suatoborus uerò uastatione agrorũ suorũ cõmotus, coacto de suis iusto exercitu, accitisq; Stargardensiũ & aliarũ maritimarũ ciuitatũ auxilíjs equestrib. & pedestrib. Polonię fines ingressus ad arcẽ Zlopẽsem, quæ erat Ioãnis Zarnicouíj, castra metatus est. Postero die nõ ita multo post ortũ solis, arcẽ ui capere adortus, usq; ad uesperũ casso labore suos defatigauit, nisi q nõ paucos fortes uiros aridas fossas sub testudine trãsgressos, & ascíjs ac securib. munitionẽ perfringere conatos, saxis telisq; supernè obrutos, amisit. Inducię deinde in posterũ diẽ factæ interueniẽte Sulissio Vedelio, sepeliendorũ interfectorũ causa. Quib. sepultis Suatoborus pridiana clade deiectior ab obsidione discessit, bipartitoq; agmine circũiacentes pagos exussit. nec multo pòst pacẽ cũ Sendiuoio fecit, cum ei debitorũ stipendiorũ pariter ac damnorũ nomine satisfecisset. Nec tamẽ diu frui optata pace Suatoborus potuit. Etem̃ anno sequẽti, q fuit 1380

Ioannes

Synodus Calißiæ. Rastralis uectigalis moderatio ex agris ecclesiasticis.

1378 ann.

Cruciferorũ cum Lituanis bellum.

Carolus imperator obijt.

Venceslaus Cæsar & rex Boemorum.

Borcouiorum latrocinium.

Sẽdiuoius Virius Pomeraniam infestat.

Zlopũ oppugnatum.

1380 ann.

Ioannes Vedelius, cum à Ioanne Zarnicouio arcem ac territoriū Zlopense hypothecæ nomine utendumfruendum accepisset, facta de asseclis suis ac de Zlopensibus Tusnensibusq; aliquanta pedestri equestriq; manu, in Scecinẽ siũ fines excursionem fecit, ratus impunè id facinus sibi fore, propterea q̃ sciebat Suatoborũ alio bello cum Brandeburgensibus & alijs Pomeranis gerẽdo distineri. Sed eum spes fefellit. Reuertentẽ eñ cum luculenta præda è Piricensi ora abacta Suatoborus cum expeditis copijs in finib. Poloniæ cõsecutus est. Et poterat quidẽ Vedelius cum suis in arcẽ Zlopensem propinquã euadere, sed cũ prædã partã nollet amittere, nihil motus paucitate suorũ, qui rusticani ferè & oppidani erãt, manus cũ longe ualidiori hoste cõseruit, pœnasq; temeritatis dedit. Cecidere in eo prælio de Polonis quadringenti quinquaginta, centũ in propinq̃ lacu submersi periere. Nec tamen Pomeranis incruenta cessit uictoria. Per hoc tempus, q̃d certè silentio prætereundũ nõ est, machinã æneã, quã à sono terribili bõbardã uocant, certissimo uitæ & uirtutis humanæ exitio, Germanus homo apud Venetos excogitauit. Insequẽs annus Elizabethæ senioris reginæ, matris Ludouici regis, & Zemouiti Masouiorũ ducis morte insignis est. Ac Zemouitus quidem moriens, duos filios, Ioannem & Zemouitũ è priore uxore Nicolai Opauiensiũ ducis filia susceptos hæredes reliquit, ita ut Ioanni Varsauiensis, Zemouito Plocensis ditio cederet. Ex altero aũt matrimonio Zambicensiũ ducis filiæ Henricum filiũ & duas filias susceperat. Atq; ex his alterã Vuladislao Oppoliensi, alterã uerò Cazimiro Scecinensi, ac deinde uiduã Henrico Bregẽsi Ludouici filio in matrimoniũ collocarat. Henricũ uerò sacris initiatũ, Plocẽsem & Lẽcicięsẽ præpositũ fecerat. Et Lencicięnsem quidẽ nõ sine ui & iniuria Pelcæ Garbouij, cui id sacerdotiũ Archiepiscopus Gnesnensis cõtulerat. Nam & possessiones eius sacerdotij manu armata inuasit, & Louiciã cũ exercitu obsedit, nec prius soluit obsidionẽ, donec Pelca Henrico ius suũ concessit. Porrò matrẽ huius Hẽrici Zemouitus, cũ in eã deperiret, per satellites iugulauit, q̃ adulterij insimularet. Sed cũ postea facti uehementer pœnituit, cũ nihil certi de crimine eius cõperisset, liberosq; ex ea susceptos persimiles sibi esse cognouisset. Fuit aũt Zemouitus hic liberalis, ne dicam, p̃digus, eoq; grauior suis, dum crebris exactionib. exhaustũ, p̃fuso sumptu ærarium replere cogit. Multa ab ineunte ætate ecclesijs largitus, prouectior factus, eas uexauit & afflixit. Atq; ob id diris nõ semel deuotus & anathemate perculsus. Cæterùm Ludouicus rex matre defuncta, cũ assiduis & grauib. Polonorum querelis fatigaret, ut reipub. Polonæ constituendæ, iudiciorũq; aliquã rationẽ iniret, Budã eis comitia indixit ad mediũ quadragesimæ. Erat res noua, multaq; secũ ferebat incõmoda, ac etiã periculo procerib. atq; nobilitati, & uniuersæ reipub. ad exteras oras per tanta locorũ interualla euocari, frequentes tamen p̃ceres eò, p̃fecti sunt, freq̃uẽtiores multo ex alijs ordinib. q̃s priuatæ iniuriæ factaq; spes iudicij regij excitarat. Multa ibi uariaq; de administratione reipub. absẽte rege, ac de sũma iudiciorũ iactata. Ad extremũ de sentẽtia regis paucis app̃bantib. summa rerũ Polonicarũ iudiciorũq; trib. nẽpe Zauissæ Curosuãcio, gẽte Roseo, episcopo Cracouięsi, qui nõ ita pridẽ Floriano mor

Vedelius infestat Pomeraniam.

Poloni à Pomeranis uicti.

Bombarda inuenta.

Elizabethæ senioris reginæ mors.

Zemouiti Masouij ducis mors & liberi.

Henricus præpositus Plocensis & Lencicięnsis.

Zemouitus uxorẽ occidit.

Zemouiti mores.

Polonorum comitia Budæ.

Triumuiri in Polonia.

Zauissa episcopus Cracouięsis.

tuo successerat, et Dobeslao Castellano Cracouiensi Zauissæ fratri germano & Sendiuoio Subinio palatino Calissiensi & præfecto Cracouiensi mādata. Iudicia uerò nulla ibi exercuit Ludouicus, uerùm omnia ad uicarios illos suos, siue triumuiros (nihil eñ uetat eos et hoc nomine appellare) reiecit. Ad hęc aūt fecit potestatem Zauissæ episcopo, omniū magistratuū & honorum quicunq; uacaturi essent, exceptis Castellania & palatinatu Cracouiensi, in Polonia conferendorū. Ita cōuentus ille solutus est, & calamitosi homines spe iuris sui obtinendi frustrati, mœsti domos reuertēre. Porrò triumuiri illi propositis de iure dicendo edictis, cum obire Poloniā à Cuiauia & maiore Polonia orsi cœpissent, noua, sed tamen falsa spe rursus animos hominum erexerunt. Et audierunt ij quidem in compluribus oppidis magno hominū concursu querimonias multorum: sed nusquam ius dixerunt, omnibus Calissiā se sequi iussis, quòd eò Zauissam episcopum, sine quo iudicare nolebant, uenturum esse sperabant. Nam is profectus nō erat cum cæteris, sed magistrum Ioannem Nassichouicium Archidiaconum Cracouiensem, & cancellarium suum pro se miserat. Hoc aūt responso accepto, omnis illa querentium multitudo maledictis incessens regem atq; triumuiros, dilapsa est. Vexata sunt eo anno in Polonia nonnullis in locis bona ecclesiastica. Nam Vuladislaus quidem dux Oppoliensium uetuit in Dobrinensi tractu decimas dari Plocensi episcopo. Insuper de agricolis eiusdē episcopi, quaternos & uicenos grossos in iugera seu laneos exegit. Sed anathemate perculsus à Dobeslao episcopo, interueniente Ioanne Archiepiscopo Gnesnēsi, & Sbiluto episcopo Vuladislauiensi, in arce Zlotoriensi cum eo in gratiam redijt, ac de omnib. iniurijs satisfecit. In maiore uerò Polonia, cum Domaratus pręfectus eius oræ, iussu regio expeditionem contra Bartholomæum Choteliū siue Cosminium, uiciniam omnem latrocinijs ex Odalanouia arce sua infestantem, fecisset, crudeliter admodum uulgus equitū in bona Gnesnensis & Lubussensis ecclesiarū debacchatum est: Bartholomæo uerò petenti pax data his conditionibus, ut regi arcem territoriumq; omne traderet: æstimationem uerò eius, hoc est, decem et octo millia florenorum acciperet: deducta tamen inde ea pecunia, quę Gallis mercatorib. quorū merces Bartholomæus diripuerat, numerari debuit. Nec multo pòst, Vneouia arx Archiepiscopi Gnesnensis, à Bernardo Garbouio intercepta est. Pręerat ei arci Pelca Bernardi frater prępositus Curelouiensis, qui inuitatus ad conuiuiū à Petrassio Malocha pręfecto Lenciciēsi & Cuiauiensi, rixa de uenationib. quibusdā cū Nicolao Castellano Lenciciensi excitata, ab eo interfectus est. Sed ne Castellanus qdem fugiens, manus ministrorū Pelcę euasit. Cognita ergo cæde fratris Bernardus, arcē occupauit: et q̃ paratior esset ad sustinēdā uim et obsidionē, si qua alicūde afferret, pecudes permultas mactatas in arcē importauit, hominū quātū potuit in societatē adsciuit, et cū his thesaurū Archiepiscopi diripuit. Nec prius arcē Archiepiscopo reddidit, q̃ impunitatē facti simul ac direpti thesauri, Domarato pręfecto maioris Polonię, Petrassio Malocha et qbusdā alijs pcerib. interueniētib. pactus est. Receptā arcē archiepiscopus Petro et Nicolao fratrib. tenēdā et administrādā cōmisit. Insequētē annū 1382. aliqt primorū episcopoꝝ, et regis mors,

Potestas conferēdi honores & magistratus episcopo data.

Plocensis episcopæ iniuria.

Bartholomæi Chotelij latrocinium.

Odalanouia regi quæsita.

Vneouia intercepta & reddita. Pelca præpositus Curelouiensis occisus.

1382 ann.

mors, subsecutique motus nobilem faciunt. Primùm enim pridie Idus Ianuarij Zauissa episcopus Cracouiensis in prędio suo Dobrouoda, seu repentino & uehemẽti morbo, seu de scala lapsus, cum aceruũ fortè ad cõstuprandã rusticanã puellã ascenderet (uariat em̃ fama) extinctus est. Cuius funus cum põpa militari à Dobeslao patre, & Creslao fratre Castellano Sendomiriensi elatũ esset, ferunt noctu in basilica Cracouiẽsi, ubi sepultus est, exauditos esse strepitus & hinnitus eqrũ discursantiũ, dęmonũq; uoces uociferantiũ: Proficiscamur meretricatũ. Et mirũ est, sed multorũ sermonib. celebratũ, hoc ita ferè usu uenire in hac basilica, nõ modò post funera nõnullorũ clarorũ hominũ, ut aliqua terriculamenta existant, uerùm etiã ut principũ, episcoporũ, atq; etiã prelatorũ, ut ita dicã, & canonicorũ propinquę mortes signis quibusdã prænuncient. Instituit aũt hic episcopus in basilica Cracouiẽsi collegiũ q̃ddã sacerdotũ, quos mansionarios uulgò uocant: alioq profanis negocijs, & uoluptatibus magis, quàm diuinis rebus addictus. Præfuit Cracouiensi ecclesiæ annis duobus & dimidio. Successit aũt ei Ioannes Radlicius, regius medicus & cãcellarius Poloniæ, Ludouici regis fauore adiutus. Zauissam post alterũ mensem Nicolaus Curnicius Posnaniensis episcopus secutus est. carcinomate morbo in genitalibus membris biennio, ac deinde febre quartana et gutturis atq; linguę exulceratione tanta, ut usum sermonis amitteret, afflictus et extinctus: homo garrulus, cõtentiosus, & amãs litiũ. Et intra paucos dies Ioannes q̃q; archiepiscopus Gnesnensis decessit: uir dexteritate ingenij prudẽtiaq; cõmendatior uulgò dũ priuatus uixit, q̃ in magistratu præcipiti iracũdia, in ecclesiasticos homines dictis ac factis cõtumeliosus, nec satis acer defensor & uindex suorũ. In agnatos plus æquo propensus. Diripuerunt aũt ij supellectilẽ omnẽ & facultates defuncti. Quin & bona Archiepiscopalia uexauerunt, & Vneouiã uix tandẽ successori eius Bozentę, gente Seligio reddidere. Porrò Zemouitus Plocensiũ dux cum Archiepiscopũ defunctũ esse uita accepisset, facta manu pagos archiepiscopales populatus est, Louiciamq; obsedit. Legato autem Gnesnensis collegij Andreæ Ceretensi episcopo, qui uicarius siue à suffragijs erat Archiepiscopo, causas belli sciscitanti, respõdit, ad se pertinere, ut bona Archiepiscopi, quæ à maioribus suis profecta essent, obtineret dum cathedra illa uacat. Neq; tamen id se postulaturũ fuisse, si Louiciam canonicus quispiam, ac non inimicus suus Derslaus Iuenius Castellanus Gnesnensis teneret. Quo responso accepto, maturauit collegium noui Archiepiscopi electionẽ. Electus est autem Dobrogostius Nouiduorius iurecõsultus, Cantor Gnesnẽsis, ac decanus Cracouiensis, gẽte Nalencius. quo postulante soluit Zemouitus obsidionem. Sed tñ Archiepiscopatũ Dobrogostius tũc adeptus nõ est, aduersãte ipsi Ludouico rege, q eũ Zemouito, ut sibi in regno Poloniæ succederet, fauere Domarati prefecti delatione accepisset. Cum aũt Dobrogostius pręter sententiã regis Romã ad põtificẽ max. unà cũ Nicolao Posnaniẽsi episcopo designato, pfectus esset, Taruisij uterq; à Venetis, à Ludouico subornatis, captus est ac detẽtus aliquãdiu. Bozẽta uerò Seligius, q regius pcurator Cracouię fuerat, ab Vrbano sexto põtifice max. q Gregorio successit, Archiepiscopus renunciatus est. Posnaniensis uerò episcopus

Ioannes

Zauissæ episcopi mors pudenda.

Cracouiensis basilicæ prærogatiua.

Ioannes Radlicius medicus episcopus Cracouiensis.

Garruli & contẽtiosi episcopi supplicium.

Ioannis archiepiscopi mors & mores.

Archiepiscopi bona direpta.

Bozenta archiepiscopus.

Dobrogostio electo Archiepiscopo, rex obstitit.

Bozenta archiepiscopus.

Ioannes cognomento Cropidlo, Boleslai Oppolienſiū ducis Vuladiſlai fratris filius, adoleſcens admodum factus eſt. In utroq; perperā Vrbanus Ludouico regi petenti gratificatus eſt, ut in ſchiſmate, quo tūc eccleſia Romana differebat, fauorē eius ſibi adiūgeret, ſiue adeò retineret, & bene merenti gratiam referret. Miſerat eñ Ludouicus eo poſtulante Carolū fratris filiū cum exercitu in Italiā, ut Ioannam reginam Neapolitanam, cuius ſtudio æmulus Vrbano à Gallis Cardinalibus excitatus erat, Clemens ſeptimus, ulciſcerer.

Schiſma in eccleſia.

Ludouicus rex Carolum fratris filium cum exercitu miſit in Italiā.

Per idem tempus Ludouicus rex cum languere ſe ac ſenſim uiribus deſtitui ſentiret, ut uiuens adhuc res filiarum ſtabiliret, indixit Polonis comitia ſub finem Iulij Zuolenum ſiue Zolium, quod oppidū eſt in Scepuſio. Quò cum frequens ſenatus cōueniſſet, ſucceſſores ſibi deſignat in regno Polonorū Mariam filiam natu maiorem cum Sigiſmundo ſponſo eius, Marchione Brādeburgenſi, Caroli Imperatoris & regis Boemorum, ex Elizabetha nepte Cazimiri regis filio, quartūdecimū annū tunc agente. In quorum uerba proceres Poloni iuſſu Ludouici ſtatim iurarunt. Eundem'ne aūt Sigiſmundum Vngaris & Polonis, an hunc quidem Polonis propter uicinitatē Marchię Brādeburgenſis, Guilelmum uerò Auſtriorum ducem Leopoldi filium, cui minorem natu filiam Heduigim uxorem deſtinarat, Vngaris propter ſimilem cauſam atq; commoditatem regē dare uoluerit, nō conſtat.

Polonorum comitia in Scepuſio.

Sigiſmundus rex Polonorum deſignatus.

Soluto conuentu Zolienſi, profectus eſt Sigiſmundus in Poloniam cum primoribus & non contemnenda Vngarorum manu, ad ſedandos inteſtinos motus, et adeundā uiuente adhuc ſocero poſſeſſionem. Veniens aūt in maiorem Poloniam, Coſminū arcem & oppidū, itemq; Nabyſſice & Coſmineciū caſtella Bartholomæi Chotelij, q̄ is latrocinari non intermitteret, in poteſtatem ſuā redegit. Odalanouiā uerò circumſedit. Nam eā Bartholomæus poſt priorem obſidionem ex pacto non tradiderat. Deinde cum aliò feſtinaret Sigiſmundus, nouis pactis cum Bartholomęo initis, in Maſouiam contendit, ut Zemouitū ducem detrectantem, per uim ſacramento adigeret. Nam Ioannes frater eius ultrò iam id fecerat. Itaq; uaſtare ditionem Zemouiti Sigiſmundus cœpit.

Sigiſmundi aduētus in Poloniam.

Maſouia uaſtatur à Sigiſmundo.

Interim Ludouicus rex tertiadecima die Septembr. Tarnauiæ ſeu Tirnauię quo conuentū Vngaris edixerat, uitā finiuit. Mortem eius cometes prænunciauit. Quo nuncio accepto Sigiſmundus omiſſo in præſens Zemouito, Poſnaniam ſe recepit, Ludouici uerò funus Albā regiā, ubi regum Vngarorum ferè ſepultura eſt, ſolenni pompa elatum eſt. Regnauit aūt Ludouicus apud Polonos quidē duodecim annis, apud Vngaros uerò uno & quadraginta: uixit ſex & quinquaginta.

Ludouicus rex mortuus.

Cometa. mortem Ludouici Regis [illegible] [handwritten margin note]

Statura fuit mediocri, prominentibus oculis atq; labris, capillo barbaq; criſpa, ſereno uultu, humeris parū incuruis. Moribus uerò ita temperatis fuit, ut foris bella acriter & excelſo animo gereret, domi placabilitate & iuſticia pacem coleret: utrobiq; prudentia & animi moderatione ſingulari eſſet: in cōtumaces ſeuerus, in ſupplices clemens: maleficio iuxtà ac beneficio ſuperari ſe non patiebat̄: in doctos uiros fuit propenſior. Nā & ipſe ſtudia bonarū literarū atq; artium libenter coluit. Nec ferè quicquā inconſulta aſtrologia ſolitus erat auſpicari. Pietatis atq; religionis ita fuit obſeruans, ut nō in poſtremis duceret, Iudæos & Cumanos falſorū deorū cul-

Ludouici effigies & mores.

tores

tores ad Christianã religionẽ adducere. Quod in Cumanis quidẽ assecutus est. Iudęis aũt cum neq; minis, neq; pręmijs propositis persuadere posset, omnes ꝓscripsit. Plebis nõ minorem q̃ nobilitatis curã gessit. Itaq; nõnunq; dissimulato habitu uicos & oppida perlustrauit, ut cognosceret quid de publicanis & exactoribus, iudicib. & magistratib. suis, ac de se deniq; uulgus hominũ assentandi nescium sentiret, multaq; ex huiusmodi sermonibus in se suisq; castigauit. Hic rex rebelles Vngaris Bulgaros, Bosnenses, Serbos, Croatas, Transalpinosq; ad officiũ reduxit: Valachiã cũ Bogdano palatino in clientelã accepit: Dalmatiã Venetis eripuit. In Italia nonnulla bella gessit, quibus negocijs distentus, non potuit tantam, quantã res postulabat, curam rebus Polonicis intendere.

Ludouicus sermones hominum de se captauit.

Ludouici res gestæ.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER QVARTVSDECIMVS.

INTERREGNVM.

IVVLGATA morte Ludouici regis, Vngari, qui Russię plerasq; pręfecturas, quemadmodũ suprà memorauimus, ab eo obtinebãt, Cremeneciã, Olescum, Grodlũ, Lopatinũ, & Sniatynum arces cũ territorijs suis Lubarto Lucensiũ duci, magna ui auri & argẽti ab eo accepta, ꝓdidere. Atq; ex eo ferè tẽpore Lituani Volynensem orã sibi usurpare cœperunt. Nec tñ eã ꝓditionẽ impunè tulere Vngari. Etẽm à regina Vngarorũ Elizabetha sempiterna infamia notati, bonisq; multati, & partim capitali pœna, partim tetro carcere dãnati sunt. At in Polonia, cũ Sigismundus Marchio rex iã esset designatus, nõ magna re magna facta est uoluntatũ cõmutatio. Postularũt ab eo ꝓceres cũ frequenti nobilitate, ut Domaratũ à pręfectura maioris Polonię amoueret. Quod cũ negasset Sigismundus, omnis illa multitudo quę ad eũ cõfluxerat, domos dilapsa est. Profectus aũt Posnania Gnesnã uenit: acceptusq; à Bozenta nouo archiepiscopo honorificè, solẽnes ibi exeqas Ludouico regi peregit. Inde in Cuiauiã diuertit. Ibi denuò maiorũ Polonorũ legatione de amouendo Domarato solicitatus, cũ durius & minaciter respõdisset, sic animos eorũ à se alienauit, ut mox cõuentu apud Miloslauiã habito, legationẽ mitterent ad minores Polonos, ut ĳ conuentum secũ pariter de statu reipub. ac de nouo rege apud Radomscos agere uellent. Obsecundatũ est. Lecti de ꝓcerib. atq; nobilitate minoris Polonię cõstituto loco cũ maiorib. Polonis ad uicesimã quintã diẽ Nouemb. conuenere, eoq; inclinabãt plurimorũ sententię, ut Heduigim Ludouici natu minorẽ filiã Zemouito Masouiorũ Varsauiensiũ duci uxorẽ cum regno darent. Tuebantur Sigismundi partes Bozenta archiepiscopus, ac Domaratus præfectus maioris Poloniæ. Itaq; res ad contentionem & altercationem uenerat. Tandem ita decretũ est, ut memores pactorum cũ Ludouico initorum, & iurisiurandi sui essent, neq; progeniem Ludouici à regno excluderent. Cæterùm eum de

Rußia ab Vngaris præfectis Lituanis prodita.

Lucensium.

Volynia in potestatem Lituanorũ redacta.

Proditores pœnis affecti.

Sigismundus cur contemptus sit à Polonis.

Miloslauia.

Comitia Radomscis de nouo rege creando.

V generis

generis Ludouici regem crearent, qui in Polonia præsens per se ipse regnũ administraturus esset. Quo quidem uerbo tacitè Sigismũdus excludebatur. Altera deinde comitia minorũ Polonorũ Visliciæ ad sextam diem Decembris habita: q̃ uicissim legati maiorum Polonorũ uenerunt. Venit & Sigismundus Marchio cũ Bozenta Archiepiscopo ac Domarato prefecto, ne deesset causæ suę. Aduenerunt aũt & à regina Elizabetha oratores, Stephanus Agriensis, & Ioannes Canadiensis episcopi. Atq; hi facta dicendi potestate, gratias egerunt Polonis, q fidem datã Ludouico de filiabus eius seruarent: idemq; deinceps etiam ut facere pergerent, hortati sunt. Deinde postularũt, ne sententiam præcipitarent, neu quem penitus regem sibi sumerent, donec à regina matre de filiabus constitutũ esset, utram in Vngaria, utrã in Polonia regnare uellet. Cupidè hæc oratio à cõuentu audita est, q cum decreto Radomscensis cõuentus, & cũ uoluntatib. omniũ ferè congruebat. Itaq; in eam sententiã itum est, placuitq; alia comitia Siradiã ad uicesimãsextam diem Februarij sequentis anni indici, & ibi certum à regina responsum expectari, nec quicq; deprecãte Sigismundo: qui utrumq; fortasse regnum obtinere cupiebat. Offenderat aũt is Polonorũ animos, tum ꝓpter Domaratũ, tum q eijci Polonos cum cibũ sumpturus esset, patiebat̃: & q sacerdotium quoddam in Polonia, repudiatis procerũ precibus, Boemo cõtulerat. Quocirca repulsam passus, Vslicia discedens, Cracouiã diuertere uoluit. Sed eum Dobeslaus Curosuancius Castellanus Cracouiensis nõ intromisit, ueritus ne eã uel dolo, uel ui accitis mox ex Vngaria militibus in potestatem suam redigeret, inde q; promissis & largitionibus proceres & nobilitatem corrũperet, & sibi adiungeret. Ita acceptus à Polonis, in Vngariã redijt. Sumptus tamen ei de publico suppeditati sunt, q̃ad per Poloniã iter fecit. Vbi in Vngariã uenit, reperit Mariã sponsam suã ab Vngaris iam, nõ reginã, sed regem renũciatã & coronatã. Sed ibi quoq; maiores etiam motus eum excepere, alienata ab eo socrus uoluntate, siue ut ipsa cum filia arbitratu suo regnaret, seu qua alia iustiore de causa. Quæ res ipsum quidem & sponsam eius in extremũ periculum adduxit, socrui uerò exitio fuit. Etenim cum mulieres arbitratu Nicolai Garæ Palatini regnarent, eũq; & necessarios eius, cæteris neglectis, ornarẽt, ac de alio rege è Gallijs accersendo clàm consilia caperent, moti indignitate rei pleriq; proceres, Carolũ Neapolitanũ regẽ, Ludouici defuncti regis fratris filiũ ex Italia euocarunt. Cuius aduentu cognito Mariam ferunt cum Sigismundo nuptias accelerasse: excessisse tamen Sigismundum ex Vngaria in Boemiam, metuentem Vngarorum insidias, quemadmodũ scribit Bõfinius. Carolus uerò partim dolis, partim aperta ui regnũ adeptus, haud multo pòst reginæ senioris opera interfectus est. Quo facinore perpetrato, mulieres securæ omnium ad inferiores partes regni, & uersus Croatiam iter fecere. Ibi Ioannes Horuatus præfectus Croatiæ, quem illi Banum uocant, Caroli, cui ipse studuerat, mortem ulturus, impetũ in reginas fecit: trucidatisq; palatino & Blasio Farcasso Caroli interfectore, ac cæteris dissipatis, Elizabethã quidem in profluentem demergi iussit, Mariam uerò aliquandiu asseruauit. Ad extremum Sigismundo Budam uenienti, & bellũ contra se comparanti, eam

rem ijsit.

Comitia Visliciæ.
Sigismundus uenit ad comitia.
Oratores Elizabethæ reginæ.
Sigismundi offensæ apud Polonos.
Sigismundus exclusus Cracouia.
Maria regio diademate coronata ab Vngaris.
Sigismundus ingratus etiam socrui.
Nicolaus Gara Palatinus Vngar.
Carolus ab Vngaris ad regnum uocatur.
Sigismundus excessit Vngaria.
Carolus rex Neapol. & Vngar. interfectus.
Horuatus Banus Croatiæ.
Elizabethæ reginæ mors.
Maria in custodia asseruata.

remisit. Ita demum eodem anno, quo Iagello apud Polonos, Sigismundus apud Vngaros regnare cœpit. Hæc de Vngaricarum rerum eius temporis statu paulo prolixius hic persequi libuit, q̄ planior historia nobis decurrat. Ad quam iam reuertimur. Iniecta erat nonnulla spes regni Polonici Zemouito Masouiorũ duci: quam Bartholomeus Chotelius siue Odalanouius homo audax & factiosus auxit, cum ad eũ uenisset, operãq; suã & fidem ei pollicitus esset. Visum est aũt, facilius eum uoti cõpotem fore, si quas munitiones Poloniæ in potestatem suam redegisset: itaq; ad eam rem profectus Bartholomæus acceptis ab eo copijs, Calissiam arcem noctu intercipere conatus est. Et iam quispiã de militibus eius portã arcis terebra perforauerat, immissaq; serra, capax hominis foramen faciebat: & alij murũ ascendere nitebãtur, cum exauditus est à uicino pistore strepitus, excitiq; uigiles, saxis alijsq; telis fortuitu oblatis hostem ad irruptionẽ intentũ supernè simul & ex æquo cominus repulerunt. Inde reiectus Bartholomæus munitionẽ suã Cosmineciũ nõ ita pridẽ à Sigismundo Marchione captã, recepit. Choteciã item presidio cõmuniuit. Et Prosna amne transmisso Cosminũ contendit. Verùm illinc à præsidio Domarati prefecti repulsus, Parscũ Michaelis Thomassij munitionem octo diebus obsedit: eoq; dominũ lociadegit, ut is deserto Domarato in partes suas transiret. Maiora aũt in dies incrementa factio Bartholomæi capiebat, odio Domarati, q̄ ille (ueris'ne criminib. an inuidia hominũ, nescio) tantũ sibi uulgo cõflarat, ut publico decreto nobilitas pleraq; omnis parẽre ei detrectaret. Quin cum is satisfacere in Vislicienſib. comitijs, minorib. Polonis arbitris, uellet, responsum est: Non aliter satisfacturũ esse, nisi si magistratu abierit. Auxit uerò maiorẽ in modũ odiũ eius fama (uerá ne an falsa, incertũ est) q̄ in Saxonibus, Boemis, & Cassubijs copias comparare diceret, quibus aduersariorũ contumaciã reprimeret, & uinculis, contumelijs, bonorũ direptionib. & alijs malis eos coerceret. Quæ cõsilia eius ut præuerteret nobilitas, authore ac duce Vincentio de Cẽpa palatino Posnaniẽsi arma sumpsit, Bartholomæumq; cum Masouijs adiutorib. sibi adiunxit. Primũq; medio Ianuario ad Pysdros itum, & oppidũ post tertiũ diem in deditionem acceptũ est. Arx deinde post triduum dedita, saluis dimissis qui in præsidio eius fuerant, cũ equis, armis, & facultatib. Inde ad Calissiã castra mota sunt. Sendiuoius uerò Suiduua Castellanus Naclẽsis cũ parte copiarũ Posnaniã missus, ut esset præsidio illi oppido, ne quid hostile à Domarati præsidio, q̄d in arce cum Predipelco Stasseuio Medirecensi Castellano erat, pateret. Miserant em̃ ij simul & alij quidã oppidani publicè legationẽ ad Vincentiũ palatinũ, q̄ in potestate eius futuri essent, si cõtra uim Domarati defenderent. Ad uenienti aũt Calissiã Vincentio, oppidani portas oppidi aperuere. Arx à Domarati præsidio, cui Ioannes Lencossinius Lenciciensis Castellanus preerat, tenebat. Nam ipse Domaratus in Saxonas, Cassubios, & Pomeranos, exercitus cõparandi causa, p̄fectus erat. Obsessa est igit̃ arx Calissiensis, cum esset expugnatu difficilis, excursionesq; factæ in agros & pagos aduersariorum. Dum aũt obsidet̃, aduenit Conradus Olesnicensium dux cum expedita manu, à Derslao Iuenio Castellano Gnesnensi Domarati fratre in auxiliũ euocatus.

Sigismũdus quãdo adeptus regnũ apud Vngaros.

Zemouitus Masouius ad regnũ adspirat.

Bartholomæi Chotelij conatus.

Calissia tentata.

Domarati odiũ.

Bellum ciuile Polonorum.

Vincentius Cempius palatinus Posnaniensis.

Conradus Olesnicensium dux.

tus. Verùm ubi uidit aditũ arcis à Vincentio interseptũ esse, retulit pedem, & grauiter obiurgatus à Vincentio, domũ rediјt. Cæterùm apud Posnaniã remissius cuncta fiebant. Nam Suiduua domum modò quandã in oppido è regione arcis castelli loco munierat, ad prohibendas hostium in oppidum eruptiones. Exteriore uerò porta, quæ in agrũ uergit, iј qui in arce erant liberioribus excursionib. aduersariorũ & ecclesiastica bona depopulabant. Porrò Suiduuę minus liberę erant magisq́ꝫ damnosæ excursiones. Nec alibi res quietiores fuere à factione Domarati: quę Naclũ, Labissinũ, Pacosšũ, Medireciã, Sbansinũ, Medichodiam, Velenum, & Keplouiam arces atqꝫ castella obtinebat, & ex his uiciniã omnem armis infestabat. Erant aũt in partibus Domarati insigniores Grimala Olesnicius Costrinensis, Andreas Suiradouius Camenẽsis, Castellani, Virbenta Smoguletius, Theodoricus Margoninius, propinqui & necessariј eius, prętер eos quos paulò antè cõmemorauimus. Fuitq́ꝫ miserabilis tunc facies maioris Poloniæ, cum nullus penè locus, nulla cuiusqꝫ possessio, nemo neqꝫ uir, neqꝫ fœmina extra munitiones & præsidia utriusqꝫ partis uexationũ, direptionũ, & aliorum malorũ, quæ bellũ secum trahit, exors esset. Nam quicunqꝫ ab alteris stetisset, alterorũ iniuriæ erat obnoxius. Ac ne mercatores quidem & insontes agricolę expertes illarũ calamitatũ erant. Ad hæc pestis popularis eo ipso anno Poloniam, sicut multas alias regiones infestauit. Aduenit deinde Domaratus cum externo milite, bellũ illatũ depulsurus: metatusq́ꝫ castra in Piotricouice Suiduuę prędio, Vuoroncos & Samotulios oppida diripuit. Quę cum Suiduua ab exploratorib. didicisset, Bartholomæũ, & Sremensem Castellanũ cũ suis copiјs clàm acciuit, noctuq́ꝫ cum his ad Domarati castra cõtendit. Pręmonitus quidẽ erat de aduẽtu Suiduuę Domaratus. Verùm de Bartholomęo & Sremensi Castellano nihil suspicatus, cõtẽpto Suiduua, quem paruam manũ habere nouerat, quiescere suos iusserat. Illucescẽte uerò die quintadecima Februariј hostes, ab his q in statione fuerãt, magna celeritate adesse nunciant. Trepidat̃ totis castris, nec satis spaciј ad expedienda arma frenãdosq́ꝫ equos fuit. Neqꝫ uerò castra munita erant. Itaqꝫ Domaratus cum iјs quos primùm ad manũ habere poterat, obuiã hosti, ꝑgressus, nõ instructis ordinib. manus cum eo cõserit. Et paruo negocio dissipatis suis, in fugã actus est. Fugientes Suiduua lõgo est spacio persecutus. Fortè Virbẽta Smoguletius trãs Vartã amnẽ cum centũ hastatis equitib. & quingentis peditib. erat. Is igit̃ de aduẽtu hostiũ ad oppugnanda castra Domarati noctu certior factus, in auxilium Domarati ueniebat. Cũ aũt cõperisset Domaratũ, ꝓfligatũ esse, nihil ea clade suorũ deterritus, cõcito gradu aduersus hostes tetẽdit, palãtesq́ꝫ per agros, dũ fugientib. instãt, nactus, magnã in eis stragẽ edidit. Interim Suiduua cum paucis expeditiorib. lõgius Domaratũ persecutus, uictor captiuis spoliјsq́ꝫ onustus reuertebat̃. Cognitoq́ꝫ statu suorũ perturbato, nihilominus contra nouum hostem ire pergit. Sed cõspecta cominus multitudine consternatus, prospicere sibi quemqꝫ iubet. Ipse in Ostrorogum castellum Derslai Grocholę, Castellani Santocensis concitato equo profugit, & uix persequentium se Virbentę ac Domarati, qui iã sese ex fuga recollegerat, manus euasit. Magna

Pestis.

Vuronki, & Samotuli oppida.

Chotelium.

Domaratus profligatus à Suidwa.

Suidwa uictus et fugatus à Smogulетio.

Ostrorogum castellum.

gna utrinque strages hominũ,uariante fortuna fuit. Ostrorogũ deinde Domaratus acriter usque ad uesperum oppugnauit: sed cum nouas hostiũ copias in auxiliũ Suiduuę aduentare falsò accepisset,soluit postero die obsidionem,& in Obornicos oppidũ copias suas deduxit, indeque quicquid loci inter Posnaniam,Bucũ, Vuroncos oppida, & Vartam fluuiũ interiacet,infestauit. Instabat iam tempus pręstitutũ comitijs.Quapropter Elizabetha regina,ut in Vsliciẽsib. comitijs anni superioris cõuenerat,flagitantib.Polonis proceribus,ac pericula ciuilis belli denunciantibus,Vesprimiensem episcopũ cum alijs duobus proceribus Vngaris misit Siradiam, qui Polonos de uolũtate sua certiores facerẽt.Hi reginę mandato proceres atque nobilitatẽ iurisiurandi religione,quo se Marię natu maiori Ludouici filię,et Sigismundo sponso eius obstrinxerant, primũ soluerunt: deinde postularũt,ut regnũ ad Heduigim natu minorem decreto comitiorũ deferrẽt, sed ut ea tamen, ubi ad proximum pascha in Poloniam deducta atque coronata esset, triennio deinceps propter teneram &immaturam regno uirorque ætatem,in Vngaria apud matrem educaretur.Re in consultationem posita,uariæ dictæ sunt sententiæ:& aberat non cõtemnenda pars senatus atque nobilitatis ex maiore Polonia,ciuili bello distenta.Itaque placuit comitia ad uicesimã octauam diem Martij prorogari,et interim per legatos totius cõuentus nomine de pace inter dissidentes agi.Lecti ad eam rem Spitco Melstinius Cracouiensis,Sendiuoius Subinius Calissiensis palatini,Nicolaus Bogoria Zauichostensis Castellanus & Creslaus Sciucouius,uiri graues et prudẽtes cum literis Elizabethę reginæ ad eam rem cõscriptis.Qui cũ ad Calissiam accessissent,imperarũt præfecto arcis Ioanni Lencossinio,ut sibi arcem traderet: nec ille renuit.Quanque non constat hic sibi Dlugossus.Nam aliquanto inferius post cõstitutas inducias, obsessam tamen esse nihilo minus Calissiam à factione Bartholomæi, quæ eadem Vincentij palatini Posnaniensis fuit, memorat. nisi fortè paruit legationi Vincentius, nõ paruit aũt Bartholomęus. Peruicit aũt Vincentius, ut ea Ioannis Calissiensis Castellani fidei cõmitterẽt.Inde reuersi Cracouiensis & Calissiensis palatini, in Vngariam ad reginam profecti sunt: sed qua de causa,non proditur. Reliqui uerò duo legati Posnaniam profecti, aduocatis dissidij capitibus,et Radimi tantũ amnis interlapsu diremptis,inducias usque ad octauum Cal.Iulij,qui dies diui Ioannis Baptistæ natalis est,inter eos confecerũt,ea lege,ut arces Domaratus in potestate sua retineret.Frequentes deinde proceres atque equites Siradiam ad cõstitutam diem cõuenere, et omnium penè sententię in Zemouitũ Masouiorũ ducem inclinatę erant,ut ei cum Heduigis Ludouici regis filię cõiugio regnũ mandarent. Aduenerat etiam Vuladislaus dux Oppoliensium, cũ quo Zemouiti soror nupta erat,nõ sine spe aliqua adipiscendi regni,ppterea quòd propinquitate Cazimirũ regem attingeret. Is igiť Zemouiti fautorib. obnixè refragabatur: sed parũ abfuit, quin ab eis caperẽt,ni primorũ senatorũ authoritas interuenisset.Fauebat & Bozenta Archiepiscopus Zemouito. Atque ei roganti,placerẽt ne regnũ Zemouito mãdari, magna acclamatione uniuersus conuentus assentiebať. Sed unus homo oratione sua mox omnium uolũtates cõuertit. Iascus is fuit,siue

Obornikí oppidum.
Bucum.
Comitia Siradiæ.
Oratores Vngari ad comitia.
Poloni soluti religione iurisiurandi Mariæ & Sigismundo dati.
Comitia prorogantur.
Minorum Polonorum legatio ad maiores.
Poloni oratores ad reginam.
Siradiensia comitia.
Vuladislaus dux Oppoliensium ad regnum adspirat.

Ioannis Tencinij oratio.

Ioannes Tencinius Voinicienſis Caſtellanus, Andreę, qui fuit palatinus Cracouienſis, filius: qui impetrato ſilentio, in hanc ſententiã uerba feciſſe dicitur: Non equidẽ cõſenſum iſtũ & iudicia ueſtra reprehendo, proceres, nec à Zemouito alieno ſum animo: ſed uidete ne quã infamiæ labem nomini noſtro Polono aſpergamus. Ego ſi integra ea nobis res eſſet, liberaq́ꝫ prorſus ſuffragia tamen de re tanta conſultantibus, amplius deliberandum eſſe cenſeren. „ Periculoſa eſt em̃ in re qualibet inconſulta feſtinatio: & pręceps conſiliũ ferè „ pœnitẽtia ſequit̃. Nũc uerò cũ mortui regis Ludouici filiæ fidẽ noſtrã obſtrinxerimus, perpẽdite cũ animis ueſtris diligẽtius, an ea pręterita rectè nobis regẽ creare poſſimus. Eqdẽ fallendi iuriſiurãdi nunq́ꝫ uobis author ero. „ Quòd ſi quiſquã eſt in hoc cœtu, qui religionẽ illam iuriſiurãdi, ſanctiſſimũ „ ſocietatis humanę uinculũ, paruipendat, ab hoc mihi libere diſſentire liceat. Neq́ꝫ em̃ ego ita ſum inſtitutus, ut aut homines fidem meam ſecutos mentiendo, aut Deum mentium inſpectorem, quem uolens ſciensq́ꝫ iuriſiurandi teſtem adhibui, peierando fallã. A' uobis quoq́ꝫ patres, & à genere noſtro talem mentem, ſeu uerius amentiã, Deus ut auertat, precor. Quid igitur faciemus? dicet aliquis. Ergòne rege orbi, mutuis cędibus & inteſtinis bellis peribimus? Procul hoc omen Deus auferat. Quid ergo? Dicã q̃d ſentio. Differri ego hanc de creãdo nouo rege cõſultationẽ adhuc cẽſeo. Adſunt hic oratores ſenioris reginę: q̃ mandata ſiue adeò poſtulata ad nos attulerint, nõ ignoratis. His igitur ita reſpondendũ eſſe iudico. Non mutare uos id quod ſemel cum Ludouico rege ueſtro iureiurãdo dato cõſtituiſtis. Liberatos aũt à Sigiſmundi Marchionis fide, libenter in Heduigi minore natu filia Ludouici fidem ſeruaturos eſſe. Sed quòd Polonia tamdiu rege orba in maximo uerſet̃ diſcrimine, petere uos etiam atq́ꝫ etiam à regina ſeniore, ut Heduigim filiam primo quoq́ꝫ tempore ad uos mittat, diadema ritu ſolenni ſuſcepturã, & nupturam uiro ſibi nobiſq́ꝫ grato, & cum eo regnum adminiſtraturã. Quod niſi illa ad proximè uenturã Pentecoſtẽ deſiderio ueſtro ſatisfecerit, tum demũ teſtati, non per nos ſtare, quo minus pacta conuenta cum Ludouico ſeruentur, ſiue Zemouitũ, ſiue quem alium uidebitur regem creabimus. Neque enim eouſq́ꝫ cunctantem, ne dicam ludificantem nos reginam expectare debemus, dum funditus interimus. Cunctis ſententia Ioannis placuit. Igitur in eam itum, ac decretum factum eſt. In quo illud adiectum eſt, ut Heduigis aduenieńs, ſi regina eſſe uellet, reciperet ſe de conſilio Polonorum nupturam, & in Polonia cum uiro manſuram, & ſummo ſtudio annixuram eſſe, ut Velunenſem Dobrinenſemq́ꝫ tractum, & in Ruſſia quicquid Poloniæ detractum eſſet, recuperaret. Et cum hoc reſponſo oratores Vngari dimiſſi ſunt, ſolutuſq́ꝫ conuentus. Inſtante autem Pentecoſte, frequentes proceres atq́ꝫ equites Sandeciam, qua Heduigim reginam deſignatam uenturam eſſe ſperabant, honoris illius cauſa profecti ſunt: ſed illa ad conſtitutum tempus non uenit. Cæterùm palatinus Caliſſienſis cum mandatis Elizabethæ ueniens, moram eius excuſauit, quòd diceret, eam cupientem ipſorum uotis ſatisfacere, Caſſouiam uſque perueniſſe, inde porrò commodè progredi non potuiſſe, imbrium ui & inundatione aquarum prohibitam.

Comitiorũ decretum.

In hoc

In hoc tamẽ eam esse, ut periculo se cõmissura sit potius, ꝙ Polonorũ uoluntates offendat. Orare aũt, q̃d sine incõmodo ipsorũ fiat, ut ipsi Cassouiã ad se ueniãt, & melius atq; certius pręsentes cũ pręsente omnib. de rebus cõstituant. Efficax fuit oratio palatini: quocirca cętera multitudine domos reuersa, primores de senatu, nempe Boleslaus Curosuancius Castellanus, Spitco Melstinius palatinus Cracouiẽsis, Iascus Tarnouius Sendomiriensis, Vincentius Campius Posnaniensis, Sendiuoius Subinius Calissiensis palatini, ac Domaratus Castellanus Posnaniẽsis, & pręfectus maioris Poloniæ, Cassouiam profecti sunt. Ibi antiquato quadantenus decreto comitiorũ Siradiensium, noua pacta cum regina inita sunt: nimirũ ut ad tertium Idus Nouemb. quę dies diui Martini episcopi memorię sacra est, Heduigis iu Poloniã ueniret, ac de sententia amplissimi consilij matrimoniũ iniret. Quod si ea deinde nullis liberis relictis decederet, ut Maria soror cum sua posteritate ipsi in regno Polonorũ hęres esset, uicissimq; idem ius esset Heduigi secundũ Marię mortem in Vngaria. Ita sempiternũ fœdus inter Vngaros & Polonos sancitum. Interim Zemouitus dux ex actis Siradiensiũ comitiorũ, & nõ obscuris plurimorũ procerum studijs in magnã spem adipiscendi regni & coniugij Heduigis erectus, cum quingentis suis equitib. Archiepiscopo ac Bartholomęo Cosminio comitantibus Cracouiã contendit, eo consilio, ut Heduigim ex Vngaria uenientem, si potiri coniugio eius aliter nõ posset, ui raperet. Nec eius aduentus in tam insigni comitatu latere Cracouienses potuit. Quapropter in urbem intromissus nõ est, ueritis ciuibus ne per uim eam occuparet: sed in ędibus prępositi diui Floriani, quas Bozenta archiepiscopus, cum adhuc esset prępositus eius templi, ędificarat, diuertit. nec ibi diu perstitit. Nam cum suspectũ se esse Cracouiensib. intelligeret, ueritus ne qua in se eruptio ex urbe fieret, postridie Corcinũ, quę etiam Noua ciuitas appellat, se recepit. Atq; ibi quindecim dies Heduigis aduentũ, ac deinde Cassouiensis conuentus exitũ pręstolatus, in maiorem Poloniã pręproperè abijt, ut maiorum Polonorũ studia propensiora in se ꝙ minorũ retineret, augeretq;. Spitconi uerò Melstinio maximè infensus, ꝙ aduersari eum sibi accepisset, oppidum eius Xianzũ incẽdit. Creditũ est aũt aduentũ Heduigis ꝓpter insidias Zemouiti euitandas tamdiu ꝓrogatũ fuisse. Ille uerò posteaq; animaduertit nihil se dolis ꝓficere, ad apertã uim cõuersus est: missoq; Abraamo palatino Plocensi, & Creslao Dobeslai Crusuiciẽsis Castellani filio, cũ expeditis copijs, plerasq; omnes Cuiauiæ munitiones in suã redegit potestatẽ, Petrassio Malocha pręfecto, & Castellano Brestensi, qui Crusuicię pręerat, cuius nomen nõ memorat, fauentibus. Et quanq; ijs, ꝓpter nõ obscura studia in Zemouitũ Stiborius Moscicius successor datus erat ab Elizabetha, serò tamen is ex Vngaria uenit, occupatis iam à Zemouiti exercitu arcibus: à Brestensibus modò oppidanis crudelitatẽ Zemouiti formidantib. receptus est: sed nõ multo pòst excedere oppido coactus, cũ à Masouijs circũsessus esset. Accepto per deditionẽ oppido, multi oppidani in carcerẽ cõiecti, & bonis mulctati. Lencicia q̃q; per eundẽ Petrassiũ pręfectũ in Zemouiti potestatẽ uenit. Igit accessiõe Cuiauię et Lẽcicię auctus animo uiribusq; Zemouitus, apertè iam

Poloni primores Cassouiam profecti.

Fœdus Vngarorum cum Polonis.

Zemouitus dux Cracouiam non intromissus.

Corcinum Noua ciuitas.

Spitco Melstinius.

Xianzum oppidum incensum à Zemouito

Cuiauiam Zemouitus redegit in suam potestatem.

Lencicia Zemouito dedita.

Siradiæ comitia. iam regnũ sibi uendicare: indictisq; uniuersę Polonię comitijs, Siradiam ad quintamdecimã diem Iunij cędes & incendia cõminari his qui dicto audien tes nõ essent. Aduenere Nicolaus Vuladislauiensis, & Stiborius Plocensis episcopi, & Bozenta archiepiscopus cum aliquãta maiorũ Polonorũ caterua. Ibi Zemouitus ab Archiepiscopo rex renunciat̃, acclamantib. qui aderãt ex equestri ordine. coronabat̃ etiam, ni quidam graues uiri dissuasissent. Cõuentu soluto, Zemouitus Calissiam cum exercitu cõtendit, arcemq; cum oppido obsedit. Ibi se cum eo cõiunxit Conradus dux Olesnicensiũ cum trecentis hastatis adueniens, Odalanouiã mercedis loco, cõcedente Bartholomæo sibi pactus. Quin ipsi quoq; maiores Poloni per idem tempus rursus nouis motibus agitabant̃. Nam Costrinensis & Camenẽsis Castellani, & Virbenta Smoguletius facta manu Znenã Archiepiscopi oppidũ natura loci munitum capere conati sunt: sed oppidanis petentib. dierum aliquot inducias, dũ Archiepiscopũ dñm suũ ea de re cõsulerẽt, cõcessere. Atq; interim Gẽbice oppidũ, q̃d in Zemouiti partib. erat, diripuere. Bẽdimirus uerò Radicius eiusdem factionis homo Camenũ oppidũ & arcem Archiepiscopi per deditionem accepit, cum Archiepiscopũ à regina proscriptũ, solum uertisse affirmaret. Porrò Archiepiscopus numeratis quadragintaquinq; marcis latorũ grossorũ, donatisq; insuper decimis Palucensibus, Znenã liberauit. Quo facto eius iritati Abraã palatinus Plocensis, & Slauecius uexillifer Masouiæ, qui Cuiauiã cũ præsidio tenebãt, Quecissouũ oppidũ eiusdẽ Archiepiscopi cũ circũiacentib. pagis depopulati sunt. Et iustè fortassis hęc mala tũc in Archiepiscopũ ingruerũt, q̃ & cathedrã illã, excluso alio qui rite electus erat, interuerterat, & pactorũ decretorũq; comitialiũ immemor, priuato consilio ad Zemouitũ defecerat. Neq; hic tamẽ malorũ finis ei fuit. nam Domaratus Castellanus Posnaniẽsis, qui iam pręfectus maioris Polonię esse desierat, successore accepto Peregrino Venglessinio, Floriani episcopi Cracouiensis fratris filio, ex Vngaria reuersus, cum socero suo Alberto palatino Cuiauiensi, Grimala & Virbenta gentilibus Znenam ad eum uenit: callidoq; cõmento persuasit, ut Grimalæ & Virbentę Znenã ad tempus obtinendã cõcederet, quod eum ab Elizabetha regina & Sigismundo genero eius hostem publicum iudicatũ esse diceret, missosq; ab his ad summũ pontificem, qui amoueri eum ab archiepiscopa peterent, q̃ cum Zemouito sentiens perduellis & iurisiurandi sui fœderũq; publicorũ pręuaricator esset. Pactus est tamẽ ab eis Bozenta archiepiscopus, ut nihil hostile cuiq̃ facerent, neq; ullam postea impendiorũ rationem ducerent. Per idem tempus Glogouiensiũ duces Henricus et frater eius rati cõmodã se nactos esse occasionẽ recuperãndę Vuschouæ in interregno, dum maior Polonia ciuilibus bellis ardet, sumptis armis oppidũ id ui capere adorti sunt: sed reiecti turpiter ab oppidanis, territoriũ omne populabũdi peruagati sunt. Hos igitur ut reprimeret Peregrinus pręfectus maioris Poloniæ, simulq; ut Calissię obsessæ opem ferret, delectũ habere instituit. sed paucis cõuenientib. & nomina dantibus, nullum operæpreciũ fecit, bona tantũ ecclesię Posnaniẽsis, et Lubinẽsis monasterij depopulatus est. ad hęc Thomislaũ Vissotã cũ fratre, q̃ Poneciam Conrado Olesnicensium

Zemouitus rex Polonorum renunciatus.

Calißia obsessa à Zemouito.

Cõradus dux Olesnicensium.

Poloniæ maioris motus.

Znena oppidum.

Gembice direptum.

Camenum interceptum.

Quecissouum direptum.

Archiepiscopi iusta pœna.

Znena interuersa.

Vuschouense territorium uastatũ.

censium duci dedidissent, cępit et in uincula cõiecit. Deinde ad Poneciã profectus, arcem incensam à Silesijs præsidiarijs, aduentũ eius non ferentibus, instaurauit, nõ sine pressura & calamitate agrestiũ adscriptitiorũ Posnaniensi ecclesiæ, qui circum Crobiam atq; Dolscum sunt. Alterũ deinde delectũ apud Vinecium episcopi Posnaniensis pagũ agere instituit. Ad quem frequentiores equites conueniebant. Sed eũ Bartholomęus Cosminius disturbauit, cum ex inopinato impetum in eos fecisset, oppressosq; armis & equis exuisset, ac nõ nullos captiuos abduxisset. Hęc cũ ad minores Polonos, apud quos quieta erãt omnia, et in Vngariam perferent, minores quidẽ Poloni fratrum uicem doluère, & indictis Cracouiam ad octauum Cal. Augusti, qui dies diui Iacobi apostoli memoriæ dicatus est, comitijs, exoratisq; Zemouito duce, & Bozenta Archiepiscopo, ut ad ea comitia uenirent, de pace totius Polonię & cõcordia ordinũ cum eis diligenter egère. Vix tandẽ inducias bimestres cofecere. Tametsi perstitit nihilominus in obsidione Calissię Bartholomæus, magnisq; incõmodis circumiacentes pagos et oppida, cõtemptis inducijs, affecit, donec à Zemouito ueniente abscedere et quiescere iussus est. In Cuiauia quoq; pręfecti & legati Zemouiti aduersariorũ bona nihilo secius uexabant. Porrò Elizabetha regina Zemouito indignata, Sigismundũ Marchionem generũ suum atq; Demetriũ Strigoniensem Archiepiscopũ cum duodecim millibus armatorũ in Poloniã misit, ad coercendũ Zemouitum & factionẽ eius, pacandamq; maiorẽ Poloniam. Transmisso aũt Sigismundus Carpatho monte, apud Sandeciã statiua habuit. Quò cũ proceres Cracouienses & Sendomirienses siue ultrò, siue euocati ad eum cõuenissent, disceptatũ est, an Zemouito bellũ inferri fas esset, quòd alij negarent uiolandas esse inducias, alij cõtrà iam ab ipso priore uiolatas esse cõtenderent. Vicitq; hęc posterior sententia. Quapropter sumpsere & ipsi cũ Vngaris cõtra turbatorem publicę pacis arma. Per Radomiensem igitur oram pacato agmine in Masouiã pariter Poloni et Vngari duce Sigismundo ingressi sunt, et Zemouito nusq; faciente pugnandi copiã, ditionem eius omnẽ acerbè igni ferroq; uastarunt. Cęterũ Ioannis fratris eius ditione abstinuere, ꝑpterea quòd is quiescebat, nec temerabat pacta cũ Ludiuico publicè de regno inita. Per idem tempus Peregrinus Venglessinius præfectus maioris Poloniæ, fiducia propinqui exercitus suarum partiũ erectus, facta aliquanta manu cũ Vincentio palatino Posnaniensi Derslao Ostrorogo Santocensi, Sendiuoio Suiduua Naclensi Castellanis, Arnoldo Valdouio, & nõnullis alijs, ad Gnenam castra posuit, quòd Archiepiscopus cũ Zemouito sentire uideret. Sed repulsi ab oppido, in agrestes et suburbana sæuierũt, raptaq; præda Gnesnã ꝑfecti domos Archiepiscopi et sacerdotũ diripuere: Naclense territoirũ quod à Domarati factione tenebat, uastauere. Domaratiani aũt uicissim, cũ pręter Lecnũ oppidũ prędas agerent, oppidanos ad excutiendã prędam effusos persecuti, oppidũ id cępere et incẽdere. Porrò Drogosius Chrobrius pręfectus Siradiensis Volboriã arcem episcopi Vuladissauiensis, conniuente Henrico canonico Vuladissauiensi, q tunc ei post mortẽ Sbiluti episcopi pręerat, intercepit, oppidanosq; et agrestes finitimos uexauit, ratus his malis

Ponecia arx incensa à Silesijs, à Polonis instaurata.

Comitia Cracouiæ.

Induciæ.

Cosminius turbator.

Vngarorũ expeditio in Poloniam.

Masouia uastatur

Polonia turbatissima.

Gnesne domus sacerdotũ direptæ.

Lecnũ oppidum incensum.

Volboria arx intercepta.

eò se adacturũ esse collegiũ Vuladislauiense, ut fratri suo Nicolao episcopã mandaret. Sed eũ spes fefellit. Nã Troiano pręposito Posnaniensi et canonico Vuladislauiensi is mandatus est. Tametsi Vrbanus sextus pontifex max. reiecta ea electione, Ioannẽ Cropidlonẽ Oppoliensis ducis filiũ, de Posnaniensi episcopa tranlatũ Vuladislauiensẽ fecit. Cęterũ Sigismundus peruastata Masouia, in Cuiauiã duxit exercitũ, et Breste undecim dieb. obsedit. Induciç deinde semestres cũ Zemouito usq; ad pascha factę interuẽtu Vuladislai Oppoliẽsiũ ducis. A' q̃ Domaratus, cũ studiũ suũ operamq; Sigismũdo ꝓbare uellet, cũ Saxonib. et Pomeranis mercenarijs è Cuiauia prędas agens, apud Inouuladislauiã nõ leue detrimentũ acceperat, q; per ditionẽ eius ipso inuito Cuiauiã infestasset. Interfuit aũt illis pactis etiã archiepiscopus: et cũ è Sigismundo cognouisset, se falsis terrorib. à Domarato circumuentũ esse, ut Znenã necessariorũ & gentilium eius fidei cõmitteret, discedẽte Sigismundo, popoſcit eos ut eã sibi redderẽt. Negantibus aũt illis, et impendiorũ solutionẽ contra pacta cõuenta reposcentibus, cõstituta re clàm cũ maistro ciuiũ et primoribus oppidanis aduenieus, receptus est in oppidũ: & eiectis ui Saxonibus Pomeranisq; pręsidiarijs, Iarandũ decanũ Gnesnensem oppido pręfecit. Dũ hęc ita gerunt̃ turbanturq; in Polonia, Lituani occasionẽ bene gerendæ rei nacti, Iagellone Olgerdi filio duce Masouiã inuasere, Drohicinum arcem quã Ioannes dux Masouiorũ Keistuto duci socero suo, ciuili bello occupato, nõ ita multo antè unà cũ Melnico, Camenecia, & Surasso interuerterat, obsidione uallauere. Fortè tũc aberat pręfectus arcis Sassinus magister curię, siue, ut uulgo dicũt, Marsalcus ducis. Hic igitur ubi de periculo arcis, in qua nihil ipse pręsidij reliquerat, accepit, cũ subitaria triginta hastatorũ et sexaginta balistariorũ manu accurrẽs, et facto cuneo per medios hostes in arcẽ perrumpens, receptus est à suis. Qua eius audacia barbari de spe potiundę arcis deiecti, abire parabãt. Interim Russi quidã, à quib. ora illa ferè habitat̃, proditionẽ cũ eis pacti, arcẽ incenderunt, et per funes in stationes hostiũ sese demiserũt. Lituani arcẽ flagrantẽ summa ui oppugnarũt, ne quod spaciũ nostris restinguendi incendij darẽt. Ita plurimi mortales partim hausti incendio, partim hostilib. telis necati sunt. Pręfectus uerò cũ paucis reliq̃s omni ope desperata, uiuus in potestatẽ hostiũ uenit. Turbauerat Polonorũ mentes Elizabetha regina, q; Heduigim filiã ad constitutũ tempus ipsis nõ mittebat. Itaq; frustra expectato Nouembri atq; Decembri mense, post initiũ noui anni 1384. Sendiuoius Subinius palatinus Calissiensis et pręfectus Cracouiensis, de sentẽtia episcopi et aliorũ procerũ Cracouiensis cõuentus, cũ nobilissimorũ quorumq; adolescentũ comitatu ad Elizabethã, Iaderam usq; Dalmatię profectus est. Statũ rerum Polonicarũ, & postulata procerũ diligẽter exposuit, minasq; precib. adiecit. Petebat aũt ab ea, ut quamprimũ Heduigim ad breue tempus in Poloniã mitteret, coronatã mox ipsi remissum iri pollicebat̃, ut cũ ipsa esset donec adolesceret. Obsidesq; ad eã rem nobiliũ filios, q̃s secũ adduxerat, dabat. Nectere moras Elizabetha, & aliã ex alia excusationẽ quęrere, ambiguisq; responsis Sendiuoiũ ducere. Quibus rebus exacerbatus ille, irã nõ obscurè prę se ferre, uelleq; discedere. Quod ubi regina

Ioannes Cropidlo Vuladislauiensis episcopus.
Sigismundus Cuiauiam uexat.
Breste obsessum.
Induciæ.
Znena recuperata ab Archiepiscopo.
Lituani Masouiã populantur.
Drohicinũ obsessum.
Drohicinum incensum.
1364. ann.
Sendiuoius Subinius in Dalmatiã excurrit.
Reginæ consilia.

regina animaduertit, uerita ne is, in cuius potestate erat Cracouia, reuersus turbas cieret, Iascũ siue Ioannẽ Tarnouiũ Castellanũ Sendomiriensem ad occupandã arcem Cracouiensem misit: Sendiuoiũ aũt discedere uetuit. Nõ latebat Sendiuoiũ reginæ consiliũ. Itaq; unũ de comitib. fidelẽ curriculo mittit Cracouiã, q Tarnouij aduentũ anteuerteret, curaretq; ne arx ipsi dederet, etiã si ipse extrema pateret. Ipse uerò clàm sese Iadera euoluens, ferè intra uigintiquatuor horas sexaginta milliaria bene longa, ut sunt Vngarica, crebrò mutando equos, emensus, Cracouiã lassus peruenit, et proceres de omnibus rebus certiores facit. Indixerãt Lelouiã comitia minores Poloni ad secundã diem Martij: sed adueniente Sendiuoio, Radomscos ea transtulere, ut maiores quoq; Poloni ad ea, ꝓpinquitate loci inuitati uenirẽt, et in cõmune de repub. consulerẽt. Et frequentes ij cõuenẽre, cũ de legatione et reditu Sendiuoij cognouissent. Vbi cũ multa de superbia et frustratione Elizabethę, de sedandis intestinis dissidijs, ac de nouo rege creando, tractata essent, neq; tñ creatio noui regis malorũ finẽ allatura esse uiderẽt, propterea φ neq; foris pacẽ ob uiolata pacta cũ Ludouico inita, neq; domi quietẽ in tantis animorum atq; studiorũ dissensionib. habituros se esse iudicabant, ad extremũ placuit ut reginę animũ adhuc leuiore legatione pertentarent, si fortè legati humilitas, quæ magnã offensionem & alienationẽ animorũ significaret, pertinaciã reginę frangeret: deinceps uerò ne quis omnino ad eam neq; publicè, neq; priuatim proficisceret. Statuta reginæ dies, octaua Maij, ut Heduigim Cracouię tandẽ sisteret, si regnare eam in Polonia uellet: ni faceret, aliter sibi ꝓuisuros esse. Hęc ut ita rata manerẽt, iureiurando mutuo se adstringũt. Missus cũ his mandatis Prędislaus Vauelius equestri familia nõ illustri, cõmouit reginã, ita ut Sigismundũ generum suũ uiris, equis, armisq; instructũ ad gubernandam Poloniã, tantisper dum adolescit Heduigis, mitteret. Quod ubi apud Polonos proceres percrebuit, indignati, ludibrio se esse fœminę, eiusq; et Vngarorũ arbitratu sibi pręfectos atq; adeò dominos imponi, et Sigismundũ peculiariter perosi, exercitũ cõtrahunt, et Sandeciã contendunt. Inde Lubouuliã siue Libliũ, quę tunc Vngaricæ ditionis erat, legationẽ ad Sigismundũ mittunt. monent, ne se inuitis in Poloniã ueniat. Si aliter faciat, ꝓ hoste se eum habituros esse. Itaq; repressit gradũ Sigismundus: sed illud uicissim impetrauit à Polonis, ut nõnulli de primoribus ad se uenirent, ac de rebus quibusdã secũ constituerẽt. Missi Spitcus Melstinius, Sendiuoius Subinius, & Ioannes Tarnouius: à qbus illud modò impetrauit Sigismundus, ut aduentus Heduigis ad Pentecosten usq; expectarẽt. Author exspectandi maximè Sendiuoius fuit, quòd ei Sigismundus receperat, liberaturũ se esse nobiles illos adoloscentes, q post fugam ipsius Iaderę detenti & in custodia asseruati erant: q ferè propinqui erant Sendiuoij. Neq; tñ præstitit promissa Sigismundus, ꝓpter motus fortassis illos Vngaricos, quorũ superius mentionem fecimus. Interim rursus nõ quiescebat maior Polonia: certatumq; est mutuis cędibus atq; captiuitatib. inter proceres et equites. Quin & castella quędã magna ui oppugnata: inter quę Bythinũ fuit Nicolai Lodij castellũ, qui quòd in Domarati partibus erat, obsessus in eo & oppugnatus est à Vincentio

Subinij celeritas.

Comitia Radomscis.

Senatusconsultũ.

Sigismundus Marchio uetitus uenire in Poloniam.

Poloniæ maioris motus.

Bythin castellum oppugnatum.

centio palatino, Peregrino prefecto Posnaniensi, et Suiduua Castellano Naclensi. Verum ij nō paruis incōmodis in oppugnatione acceptis, re infecta discesserūt, pagos tamē adiacentes diripuerūt, et incenderunt. Inducię deinde inter dissidentes factiones factę. Quas cum Suiduua et Vissota Curnicius cōtemptu Domarati seruaturos se esse negarēt, magnis incōmodis à Domarato affecti sunt, direptis eorū oppidis Cazimiro et Samotulis cū adiunctis pagis. At uerò Cracouiēses et Sendomiriēses proceres ad octauā diē Maij, quemadmodū cōnstituerāt, conuentū rursus egere apud Sandeciam, Heduigisq; aduentū prestolabant, sed cum ea nō ueniret, placebat rursus oratores mitti in Vngariā, ni Predislaus Vauleius dissuasisset, q; diceret, aut se mendacij, aut conuentū omnē leuitatis argutū iri, si cū costituissent et reginę denūciasset, neminē se deinceps neq; publicè neq; priuatim ad eā pficisci passuros esse, nouā legationē mitterēt, cōtemptūq; iri eā legationē. Itaq; placuit in cōmune, ut mittēda legatione pariter et creādo rege ad tēpus adhuc super sederent. Sendiuoius uerò Subinius, cuius animū in primis angebat nobiliū puerorum detentio, priuatim in Vngariā profectus, perfecit tandem, ut Heduigis in Poloniā ueniret. Comitati sunt eam Demetrius tituli sanctorū quatuor Coronator. presbyter Cardinalis & Archiepiscopus Strigoniensis, et Ioannes Canadiensis episcopus, & plures alij proceres Vngari. Ad cuius aduentus famā exciti Polonorum proceres cum frequenti nobilitate Cracouiam accurrère: & qui tempori aduenerant, uenienti usq; ad fines Vngariæ obuiam profecti sunt. Deducta Cracouiam honorificè cum perampla ac splendida aurea, & argentea, et stragulę uestis supellectili, qualis decebat tanti regis filiam, Idibus Octobris, qui dies memoria diuę Heduigis Legniciensis apud Polonos festus est, regina Polonię renūciata, & à Bozenta archiepiscopo solenni ritu inuncta & coronata est, magna omnium lętitia et fausta acclamatione: regniq; amplissimi administratio teneræ puellæ cōmissa. Lenitum erat in animis Polonorum regis desiderium, propter suaues & liberales mores Heduigis reginæ, cum uerecundia, modestia, prudentia, decentiq; suauitate coniunctos: quarum uirtutum non uulgare condimentum erat forma corporis eximia: Neq; grauatim uiri muliebri imperio parituri esse uidebantur, nisi ad domesticas procerum inter ipsos dissensiones sedandas, & externorum bellorum impendentium metus parum authoritatis & præsidij fore in puella iudicassent. Nec satis in tuto reginæ pudor illa ætate, illaq; forma, & necessaria cum uiris consuetudine sine coniugio futurus erat. Ad hæc posteritati quoque prospiciendum erat. Itaque noua cura procerum animos incessit, de adiungendo nouæ reginæ marito, qui regiam dignitatem, & molem rerum maximarum rectè sustinere posset. Destinarat quidem Ludouicus rex adhuc uiuens generum sibi & successorem siue in Vngaria, siue in Polonia, Vilelmum Austriorum ducem, & puerum admodum in aula sua educarat, promisso ei Heduigis filiæ matrimonio: sed nō magnopere placebat Polonis eum habere regem, qui ppter paternū principatū, longo spacio & interiectu terrarū distantem à Polonia, longius aliquando à regno abfuturus esset: nec multum opis princeps tenui fortuna

& potentia

Marginal notes: Induciæ. — Cazimirū & Samotuli oppida direpta. — Sandeciæ conuentus. — Heduigis reginæ aduentus in Poloniam. — Heduigis coronatur. — Heduigis mores & forma. — De rege consultatio. — Vilelmus dux Austriæ.

& potentia domestica, Poloniæ in rebus dubijs afferre posset. Dum aũt diutius de re tanta consultat, cõmodũ aduenerũt oratores ab Iagello magno duce Lituanorũ. Cuius genus explicandũ nobis est prius, q̃ cętera ꝓsequimur. Erat apud Vitenen magnũ Lituanorũ ducem magister stabuli Gediminus, uir ambitiosus & excelsi animi, qui interfecto domino suo dominatum inter suos arripuit, & latè ꝓpagauit, subacta magna parte Russię. Huic septẽ fuere filij, Montiuidus siue Moniuidus, Narimũdus, Olgerdus, Iasnuta, Keistutus, Koriatus, et Lubartus: filię itẽ aliquot, de quib. unã Cazimirus secundus rex Polonorũ uxorẽ duxit, quemadmodũ superius exposuimus. Inter filios uiuẽs adhuc Gediminus dominatũ partitus est in hunc modũ, ut Montiuido Kernouia & Sloninũ, Narimundo Pinscũ, Olgerdo Creua, Keistuto Trocchi, Coriatho Nouogrodecũ, Iasnutæ uerò Vilna caput gentis obueniret. Nam Lubartus cum Russã uxorẽ Vuladimiriensiũ ducis filiã, quemadmodũ superius memorauimus, duxisset, ac socero heres factus esset, nullã inter fratres sortem accepit. Ex his Olgerdus & Keistutus cõiunctissimè inter se uixere, & uegetiora nacti ingenia, molestè tulerũt, penes Iasnutã nihili hominẽ principatũ esse. Itaq; hi duo post mortẽ patris Iasnutę Vilna ac de principatu deturbãdi consiliũ cępere, dieq; patrãdi sceleris inter se cõstituère. Obuenerat etiã Olgerdo in Russia Vitepscensis dominatus, cũ unicã ducis eius oræ filiã uxorẽ accepisset. Itaq; cum eò ꝓfectus esset, nõ uenit ad constitutã cũ Keistuto diẽ. Keistutus, ũt constitutũ erat, cum nõ contẽnenda manu improuiso Vilnã adueniens, arcẽ utrãq; occupauit: Iasnuta inter primum tumultũ elapsus, in sylua à Keistutanis perquisitus, captus, & Vilnã reductus, in uincula à fratre cõiectus est. Aduenit paulo pòst Olgerdus. Ibi pręclarũ inter cõiunctissimos fratres certamen fuit, de principatu nõ ambiendo aut usurpando, sed recusando. Keistutus Olgerdo uelut natu maiori cõcedebat: Keistutũ uicissim Olgerdus sibi eum habere iubebat, quẽ ei fortuna uirtusq; sua obtulisset. Tandẽ sic inter eos cõuenit, ut Iasnutę portionẽ inter se partirent, principatus tñ cum Vilna penes Olgerdũ maneret: neuter alterius ditionẽ inuaderet: sed uterq; alterius cõmoda perinde ac sua curaret. Si quid seu bello, seu quauis alia ratione deinceps uteruis quæsiuisset, ex æq̃ ut inter se partirent. His conditionibus fœdus inter eos ictũ, & iureiurãdo mutuo sancitũ. Iasnutę uerò Zaslauiẽsis tractus in Russia fraterna misericordia datus. Potitus magno principatu Olgerdus, multa cũ finitimis Cruciferis Prussiẽsib. atq; Liuoniensib. bella uario marte gessit, q̃ perseq hic nobis necesse nõ est. Suscepit autem è Maria Russa uxore Thruuerẽsiũ ducis filia duodecim filios, Iagellonẽ, Skirgellonẽ, Suitrigellonem, Borissum, Coributhum, Viguntũ, Corigellonem, Narimundum, Languinum, Lubartum, Andream, & Buthauum. Ex his omnibus Iagellon m natu maximum dilexit pater, quòd esset præclara indole, successorem'que sibi in principatu, annuente Keistuto, designauit. Habebat & Keistutus sex filios, Vitoudum, Patricium, Totiuilum, Sigismundum, Voidatum atque Dougotum. Sed Vitoudum & ipse successorem sibi præ cæteris designauit, quòd is & effigie, & uirtutibus, & uigore animi expressius patrem referebat. Inter hos duos Iagellonem inquam &

Lituanorum ducũ stirps & propago.
Gediminus.
Gedimini filij.
Lituaniæ diuisio inter filios Gedimini.
Olgerdi & Keistuti amicitia.
Olgerdus Vitepscum dotale accepit.
Keistutus Vilna potitus.
Iasnuta captus à fratre.
Præclarum certamen.
Fœdus inter Olgerdum & Keistutum.
Zaslauiẽsis dominatus.
Olgerdus princeps seu magnus dux Lituaniæ.
Olgerdi uxor & filij.
Iagello princeps signatus.
Vitoudus.

Vitoudū patrueles, summa erat animorū & uoluntatū cōniunctio. Mortuo deinde Olgerdo, anno Christi 1381. Iagello paterno principatu, fauente Keistuto, potitus est. Erat apud eū gratiosus in primis Voidilo quispiā rusticanę & obscuræ sortis homo, callidus & impiger, qui cū primū pistrinā apud Olgerdū exercuisset, & industriā suā ꝓbasset principi, cubicularius, ac deinde pocillator ei factus est, fuitq́ in intimis Olgerdi, quoad is uixit. Neq; Iagello quicquā de paterna beneuolentia in eum diminuit: quin sororē ei suam in matrimoniū collocauit. Quę res nō leuiter Keistutū offendit. Id ubi animaduertit Voidilo, ueritus ne eius authoritate honoris et gratię periculū adiret apud principē affinē, criminari Keistutū apud Iagellonē instituit eoq́: cō filijs suis iuuenē perpulit, ut is clàm fœdus cū Cruciferis Prussiensib. aduersus patruū iniret. De eo fœdere Keistutus, Osterrodēsis cōmendatoris, qui filiam eius Ioanni Masouiorū duci nuptā de sacro fonte susceperat, proditione certior factus, tamen Vitoudo filio chari patruelis crimina diluente, quieuit, donec Iagello bellū contra Polocenses imperium suū detrectantes suscepit: quo cum ei Magister Liuoniensiū Cruciferorū suppetias uenisset, tunc uerò sublata omni dubitatione Keistutus, contractis raptim copijs Vilnā inuasit, & in potestatem suam redegit. Accitoq́ Vitoudo filio (neq; eñ is arma contra amicū cęperat) deprehensa fœderū monumenta ostendit. Sed ab eo tamē exoratus, Vilnam modò cum summo priucipatu Iagelloni ademit. Cęterùm Creuam & Vitepscū retinere eum passus est. Voidilonē uerò in crucē egit. Sed nō multo pòst, dum Keistutus Coributum rebellē armis ad officium reducere nitit̃, siue ut Lituanorū annales habent, Nouogrodecū Seueriense oppugnat, Iagello nō modò Vilnā proditione recepit, uerumetiā Trocchos oppugnatos per deditionem accepit. Deinde nouos uterq; cōpararunt exercitus: Keistutus è Samagitis ferè, Iagello è Prussis & Liuonib. ille ut recuperaret Trocchos, hic ut defenderet. Sed cum in conspectū uenissent, antequā infestis signis cōcurrerent, Iagello Keistutū & Vitoudū per speciē colloquij seuocatos cępit: & Keistutū quidem cathenis uinctū, & Creuā missum in carcere necauit. Vitoudus uerò Vilnæ in custodia diutius asseruatus, neq; Lituanorū, neq; Magistri Prussiensiū Cruciferorū, neq; fratrum & patruorū deprecationib. liberari potuit. Postea Creuā missus, & morti destinatus, uxoris misericordia doloq́ liberatus est. Nā ea cum liberā haberet cōmeandi ad uirū potestatē, nocte quadā cōmutato cum una de duabus pedisequis habitu, ueste muliebri indutum eduxit. Emissus ille, in Masouiā ad Ioannē ducē affinē suū, atq; inde in Prussiā ad Cruciferos cōfugit. A quibus obiurgatus primū ꝙ aduerso demū tēpore suo societatē ipsorū expeteret, deinde benignè recreatus, & bene sperare iussus est: Iagello uerò dominatu pacato potitus. Quāquā eñ fecerūt Cruciferi cū Samagitis, ꝗ Vitoudo nō obscurè fauebāt, impetū in Lituaniā, Trocchosq́ munitionē expugnarūt Sed mox inde eiecti à Iagellone è Russia reuerso, ad sua sese receperunt. Hæc altius repetere libuit cū, ꝓpter Iagellonis genus, tū ut lucē afferremus historię quā deinceps de Lituanicis & Prussicis bellis, quatenus ad institutū nostrū pertinere uidebunt̃, persequemur. Nūc ad intermissā seriē narrationis reuertamur. Ab hoc igit̃ Iagellone

Voidilo ex humili fortuna euectus.

Iagellonis fœdus clandestinum contra Keistutum.

Iagello bellum infert Polocensibus rebellibus.

Vilna à Keistuto intercepta.

Voidilonis exitus.

Iagello Vilnā recuperauit.

Keistutus captus & in carcere necatus.

Vitoudus in custodia seruatus.

Vitoudi uxoris amor cōiugalis et uirtus.

Vitoudi fuga in Prussiam.

Iagellone missi oratores, Skirgello & Borissus fratres principis, & Hanulo præfectus Vilnensis, perãpla munera Heduigi reginæ attulerunt: cõiugiũ eius regnũq; dotale principi suo petiuerunt, multa magnaq; pollicentes, quę ad amplitudinem reipub. Polonæ, & ad incrementũ religionis Christianæ pertinere uidebant. Nõ surdis auribus oratio illa à procerib Polonis audita est. Cęterùm Heduigis abhorrebat à barbari matrimonio. Propositę oratorib. causæ, quã ob rem nõ impetrarent, quib. de rebus uenissent, nimirũ quod Christianæ cũ barbaro nuptę esse nõ liceret, & quod pacta iam quędã cũ Vilelmo Austriorũ duce de matrimonio prius intercessissent, adiecta ducentorũ milliũ florenorũ pactione, ni pactis cõuentis statũ esset. Ad hęc oratores respõderunt: Quod ad religionẽ Christianã attineret, Iagellonẽ cum cęteris fratrib. Christiana matre natũ, iam inde ab ineunte ętate Christiana religione imbutũ, nõ alienũ ab ea gerere animũ, quãuis eius mysterijs de more initiatus nõ sit. Sed quod multis principib. uiris petentib. hactenus negauit, id eum Heduigi & matrimonio eius daturũ esse, ut se pariter & fratres, & gentẽ suã omnẽ Christianis mysterijs initiari sit curaturus. Illa uerò ducẽta millia ipsũ etiã prętaturũ, & si necesse sit, exoluturũ esse, thesaurosq; suos omnes & maiorũ suorũ in Poloniã cõportaturũ, & Lituaniã Poloniæ adiuncturũ, ut eodẽ deinceps cũ ea imperio censeat. Permouebãt hæc magnopere Polonorũ animos. Magna uidebat fore ad amplitudinẽ regni Lituanię accessio. Peruti le nõ modò pacẽ, uerũetiã auxiliũ sibi eius gentis adiũgere, cuius hostiles excursiones, quib. magna pars Poloniæ superiori tẽpore ad uastitatẽ redacta esset, perdifficulter cohiberent: pręclarũ & gloriosũ nomini Polono, si eius opera Lituania religionẽ Christianã susciperet. Verùm tñ nihil pręter senioris reginę sententiã his de rebus statuendũ esse uisum est. Ad quã Heduigis etiã ꝓuocabat, cũ aliter ꝓcerũ postulationẽ rectè refutare nõ posset. Itaq; ad Elizabethã oratores in Vngariã ire iussi: missiq; cũ eis de cõuentu Polonorũ Nicolaus Bogoria Zauichostensis Castellanus, Vulodicus Ogrodenecius pincerna, siue suppicerna, ut uulgo uocãt, Cracouiẽsis, et Cristinus Ostrouius pręfectus Cazimiriẽsis, optatũ respõsũ retulere. Respõdit em̃ eis Elizabetha, si id Poloni ex re sua publica fore existimarẽt, nõ remoraturã se esse eorũ cõmoda, neq; religionis Christianę incremẽta pręcisurã. Nec multo pòst in Croatiã cũ altera filia tẽdẽs, ab Horuato Bano de medio sublata est: quemadmodũ superius memorauimus. Hoc respõsum Elizabethę cũ in Poloniã relatũ esset, de uniuersi cõuentus sententia (in quo tñ pauci aderãt de maiore Polonia, siue quod Zemouito ferè fauebãt, siue quod intestino bello distinebant) Lituani oratores dimissi, & Vulodicus atq; Cristinus suprà memorati, itemq; Petrus Safranecius, et Hincia Roscouicius legati ad Iagellonẽ cũ eis missi sunt, ut eũ ad cõiugiũ Heduigis & regnũ Polonorũ uocarẽt, & secũ adducerẽt, si is supramemoratas cõditiones accepisset, et iureiurãdo suo stabilisset: una insuper adiecta, de recuperãdis ijs quæ in eũ diẽ à iurisdictione Polonorũ regum quomodocũq; exciderãt. Cũ Zemouito aũt trãsegit regina, his cõditionib. ut is munitiones in Polonia sub interregno captas redderet: ac ꝓ ijs decẽ millia sexagenarũ Pragensiũ ab ipsa acciperet: Cuiauiã aũt hypothecę nomine retineret,

Iagellonis legatio ad reginam et Polonos proceres.

Conditiones futuri matrimonij.

Lituani oratores in Vngariam profecti.

Elizabetha regina interfecta.

Polonorum legati ad Iagellonem.

Conditio adiecta.

Reginæ pacta cũ Zemouito Masouio.

retineret, donec ea pecunia sibi numeraret. Captiui utrinq; dimitterẽt liberi. De iniurijs intra inducias ultrò citroq; illatis & acceptis, delecti utrinq; arbitri arbitrarent. Pactũ quod de Lencicia cum procerib. Polonis Zemouitus iniuerat, esset irritum. Deniq; Moglinense monasteriũ idem Zemouitus recuperaret, ac redderet. Dum hæc ita fiunt, interim Vilelmus Austrius certior factus de statu rerum Polonicarũ, ac de propensa Heduigis reginæ erga se uoluntate, siue eius ipsius nutu, ut creditum est, à Gneuossio Daleuicio gente Stregomio, Succamerario Cracouiensi (cui sese illa cõcredebat) ne ipse sibi deesset, admonitus, & adductus, cum splendido comitatu & apparatu magnisq; diuitijs Cracouiã inopinatus aduenit. Sed arcis ingressu Dobeslai Curosuancij Castellani Cracouiensis, & aliorũ procerum authoritate prohibitus, in urbe diuertit. Conuenitq; cum eo identidẽ Heduigis regina in cœnobio diui Francisci luce clara, aulico suo uirorũ & puellarũ comitatu stipata & choreis indulsit. Quin fama etiã seu uera seu falsa uulgatum est, eã cõsumandi cum illo matrimonij, priusquã Iagello ueniret, tanta cupiditate flagrasse, ut cum ille thalamo eius arceq; arceret, ipsa portã arcis clausam effringere, & in urbe optatis nuptijs cum eo defungi tentarit, nisi Demetrius Goraius thesaurarius regni ei dissuasisset. Intelligẽs aũt Vilelmus apertè sibi Polonos, pceres aduersari, simul de aduentu Iagellonis certior factus, post aliquantã morã clàm sese euoluit Cracouia, depositis apud Gneuossiũ thesauris quos secum apportarat. Vnde Gneuossius postea multas amplasq; possessiones sibi cõparasse existimatus est: sed quę tamen à liberis eius deinde turpiter distractæ ac dilapidatæ sint. Aduentabat iam cum fratrib. Iagello & cũ magno comitatu Lituanorũ. Sed ei Heduigis nupturã se nõ esse præ se ferebat, Vilelmi amore capta: cui se à patre desponsam esse, eodẽq; lecto paruulã cum paruulo cubuisse asseuerabat. Ab Iagellone uerò eò magis abhorrebat, quod eum breui statura, deformem, & barbarũ barbaris moribus esse accepisset. Negabant proceres, ualere id matrimomiũ quod inter impuberes contractũ esset. De Iagellone aũt orabant reginã, ut maiorem reipub. & sanctissimæ religionis propagandę, quàm suarũ uoluptatũ rationem duceret. Vbi emollitus est muliebris animus, cùm multiplici persuasione et precibus tum relatione Zauissæ Olesnicij, qui ad contẽplandã speciem moresq; Iagellonis per speciẽ salutandi missus utraq; cõmodiora opinione in illo esse renunciaret, tum demũ pauci proceres ei obuiã profecti sunt: in quibus principem locum Spitco Melstinius palatinus Cracouiensis obtinebat: qua re magnã is apud Iagellonẽ gratiã inijt: plures eum Cracouiæ cum regina expectarũt. Aduenit aũt Cracouiã Iagello duodecima die Februarij anno Christi 1386. qui fuit quartus post Ludouici mortem, habens in comitatu suo cũ alios cõplures duces atq; proceres Lituanos atq; Russos, tum Borissum & Suitrigellonem fratres germanos & Vitoudũ patruelem. Iam enim eũ sibi recõciliauerat, et è Prussia reuocarat, cõcesso ipsi Grodnẽsi dominatu, Breste, Drohicino, Melnico, Bielsco, Surasso, Camenecia, te Volcouisco oppidis atq; territorijs, pactus sibi fidem & obsequiũ eius, ita ut is ne legatos quidem quoquã se inscio mitteret. Lituanorũ annales etiã Volyniã et Podoliã Vitoudo tunc

Vilelmi Austrij aduentus Cracouiam.

Vilelmus arcis ingressu exclusus.

Heduigis reginæ amor erga Vilelmum.

Gneuossij Daueticij opes.

Heduigis alienus animus à nuptijs Iagellonis.

Iagello uenit Cracouiam.

1386 ann.

Iagellonis cum Vitoudo reconciliatio & pacta.

tunc datā esse à Iagellone memorant. Sed certiora sunt quæ nos ab ipso Vitoudo literis mandata & cōsignata, in Archiuio regio uidimus. His igit̄ comitatus Iagello uenit. Aduenićs, in thalamo Heduigim reginā, magna cū admiratione eximię formę eius, salutauit: postridie uero perāpla ei dona cū Vitoudo, Borisso, & Suitrigellone misit. Sed iā Iagellonis aduentus interregni & quartidecimi libri finem nobis faciat.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER QVINTVSDECIMVS.

VVLADISLAVS IAGELLO REX.

E origine & moribus Lituanorū scripsimus in superiorib. libris, quantū quærendo inuestigare, & ex uetustatis situ eruere potuimus. Nunc de religione pauca, quæ ad rē pertinent, nobis repetenda sunt, antequā Iagellonis regnū stylo persequamur. Ad hæc usq; tēpora, quæ nunc persequimur, fuit gens Lituanica prisce multorū deorū, seu uerius dæmonū superstitioni dedita. Quin & ignē pro deo colebat, & eum in celebrioribus locis atq; oppidis perpetuū asseruabat. Fulmini quoq; quod Percunū uocabat, diuinū honorē tribuebat. Lucos & eximias quasdā arbores in syluis sacrosanctas habebat, ita ut uiolare eas ferro nefas esset, nec impunè erat tale quicquā ausis. Nam uiolentia dæmonū uel interibant subitò, uel mēbro aliquo capiebant. Viperas item atq; serpentes diuinitatis non exortes esse credebat, & alebant̄ ij quasi lares quidā familiares in singulis domibus atq; familijs, & lac eis libabat̄, & galli gallinacei immolabant̄. Eratq; inauspicatū & exitiabile toti familię, quenquam ex his occidisse, aut uiolasse. Erat aūt apud eos quotannis solenne sacrificiū sub initiū mensis Octobris, post collectas fruges, ad quod frequentes cum uxorib. & liberis & seruitijs conueniebant, ac toto triduo epulabant̄ de his q̄ dijs mactarāt & obtulerant. E bellis etiā reuertentes manubias, & unū aliquē de captiuis eximiū uictimę loco igni cremabant. Corpora mortuorū cum preciosissima supellectili, qua uiui maximè usi erāt, & cū equis & armis cremabāt, et ad busta ꝓpinquorū lacte, melle, et mulso parentabāt. Hos igit̄ errores cæterasq; omnes superstitiones Iagello, priusquā cū Heduigi matrimoniū iniret, unà cum fratrib. & procerib. atq; uniuerso comitatu suo, exceptis ijs q iam apud Russos initiati erant, abdicare iussus, quartadecima die mensis Februarij à Bozēta archiepiscopo & Ioanne episcopo Cracouiensi sacro fonte ablutus, & Christiana religione initiatus, Vuladislai nomen accepit, & mox matrimoniū cū regina solenni ritu cōtraxit: Lituaniāq; omnē cū Samagitia, & ea parte Russiæ quę in ditione eius erat, Polonię iure sempiterno adiūxit, & in unū corpus redegit, iureiurando interposito. Ad hæc Vitoudus cum Michaele duce Zaslauiensi, & Lubarto, pro ipso his ipsis de rebus reginę & proceribus Polonis fidē suam obstrinxere, & obsidum loco fuere. Quarto aūt die pòst unctus ab Archiepiscopo

Lituanorū superstitiones.

Dij Lituanorum.

Serpētes pro dijs habiti.

Sacrificium solenne.

Humanæ uictimæ

Funerum ritus.

Iagello baptisatus Vuladislai nomē accepit.

Lituania Samagitia & pars Russiæ adiuncta Poloniæ.

Fide iussores & obsides.

Vuladislaus Iagello coronatur. Corona Polonica in Vngariā asportata. Lituani & Rußi duces iurāt in uerba regis & reginæ.

episcopo diadema regiū nouū suscepit. Nam uetus in Vngariā à Ludouico asportatū,nondū ad eam diē reportatū erat.Sequenti die in urbē solenni pōpa deductus,& in foro posito solio collocatus,iusiurandū à Cracouiensibus & alijs oppidanis de more accepit. Lituani quoq; & Russi duces atq; pceres, qui tunc aderāt,in uerba regis & reginę iurarūt:cōsignatisq; diplomatis in fide & clientela ipsorū & regni Polonici se cum ditionib. suis deinceps semper fore promiserūt. Idem postea cęteri quoq; fecerunt.Extantq; in archiuio regio eiusmodi diplomata sub titulis & signis Demetrij Coributhi Nouogrodensiū Seuerianorū ducis,et octo ducū procerūq; eiusdē ditionis,p Coributho fide iubentiū:Skirgellonis,Alexandri,Vigunti Kernouiensis,Theodori Lubarti Lucēsis & Vuladimiriēsis,Basilij Pinscensis,Volodimiri Kiouiensis,Simonis Languini filij,quē rex Nouogrodo prefecit:Georgij Dougoti, Georgij & Andreæ Michaelis filiorū, ducum. Indultūq; est cōuiuijs,

Cruciferi Lituaniam populātur.

choreis,& lusibus cōplures dies.Per quos dies Magister Cruciferorū Prussiēsiū Cōradus Celner spreta inuitatione regis et reginę,qua ad nuptias per Demetriū Goraiū inuitatus erat, hostiliter in Lituaniā,uacuā tunc ducib.& militib.duplici agmine inuasit:& longè lateq; eā depopulatus,Lucōliā arcē

Lucomlia capta. Andreas regis frater. Polocēsiū deditio.

ui cępit:& Andreā Iagellonis fratrē apud Russos religionē Christianā professū,q̃ authore & cōcitatore expeditionē illā in Lituaniā susceperat,cū præsidio in ea reliquit.Cui se Polocenses quoq; dediderūt. Russorū historia non à Prussiensibus, uerùm à Liuoniensib.Cruciferis Andreā hunc adiutū esse memorant.Quod sanè probabilius est. Quandoquidē uiciniores ij sunt Polosco & Lucōliæ:extātq; in archiuio literæ induciarū, anno sequenti inter Lituanos et Liuones cōstitutarū.nisi forte et hi et illi operā Andreę nauarūt.Id q̃d inde nō malè colligit, q̃ noster Dlugossus memorat,Cruciferos duplici

Smolensciorū dux Suetoslaus Lituaniam infestat.

agmine Lituaniā tunc infestasse.Eodē aūt tēpore ex cōposito Russorū Smolensciorū dux Suetoslaus Lituaniā & ipse circum Vitepscū & Orsam uexauit, & Mescislauiā oppugnauit.Hæc ubi accepit Iagello,mox Skirgellonem & Vitoudū cū Lituanis & cum Polonis uoluntarijs in Lituaniā misit,qui fe-

Lucōlia recepta.

stinantes,cum Cruciferorū exercitū Lituania excessisse didicissent,Lucōliam partim trucidato,partim eiecto Andreæ præsidio,receperūt. Inde ad Mescislauiā,pfecti,nihilo maiori negocio omnem eā orā in potestatem suā redege-

Smolensci à Lituanis & Polonis subacti. Poloscū receptū. Andreas dux in carcerem compactus. Vuladislaus rex in maiorem Poloniam profectus. Grimalij & Nasencij reconciliati. Ecclesijs bona sua reddita. Barth. Cosminius proscriptus.

runt,Suetoslaoq; interēpto filiū eius Georgiū,iurare in uerba Vuladislai et Skirgellonis iussū,Smolēscijs prefecerūt.Poloscū quoq; recuperarūt, ac de authorib. defectionis pœnas sumpserūt.Dedit et Andreas dux postea temeritatis suę pœnas,toto triēnio in arce Chēcinēsi squalore carceris cōfectus.Cęterùm rex ipse Iagello,perfectis ritè solēnib.regni mādati cerimonijs, ad pacādam maiorem Poloniā animum intendit: profectusq; eò cum Heduigi regina & magno comitatu armatorū minorum Polonorū,Posnanię pascha sacrū peregit:& Grimaliorum atq; Nalenciorum familias capitalibus odijs dissidentes,cum ducibus suis Domarato & Vincentio palatino,de quibus superius multa commemorauimus, in concordiam redegit. Bona ecclesiastica à quibuscunq; per uim siue dolum occupata erant,iustis dominis restituit.Bartholomæum Cosminium prædonicam exercentem, & uenire ad se recusan-

tem

tem proscripsit:Odalanouiã uerò arcem in suam potestatem redegit:Ioannẽ Venetium,gente Plomeniũ,iudicem terrestrem,ut uocant, Posnaniensis conuentus,qui propter iniusta iudicia,& scelera perpetrata,cruenti dęmonis cognomentum meruit,confiscatione bonorũ & carcere puniuit.Cum aũt Gnesnam uenisset Vuladislaus,& commeatum,seu stationem,ut uocant uulgò,à collegio eius basilicæ petisset, nec impetrasset,ferẽ more barbarico pigneral se facultates adscriptitiorũ ecclesiæ:sed cum eam ob rem sacris ciuitati interdictum esset à Nicolao Strosbergo præposito & uicario Archiepiscopi,Posnania orto,reprehensus à regina Vuladislaus,pignora capta reddi iussit.Ibi illa suspirans:Pignora quidẽ reddemus,inquit,agrestibus,cæterùm lachrymas quis eis reddet?Pium reginę dictum,& sempiterna memoria dignum. Sic tunc res maioris Poloniæ perturbatas admodum, placide Vuladislaus composuit.Autumnus totus cum ęstate his rebus constituendis datus:Hyeme & subsequentis anni initium Vuladislaus nouus rex ingenti procerum & equitum Polonorum caterua stipatus,unà cum regina in Lituaniam se cõtulit: Archiepiscopum Gnesnensem & multos sacerdotes ac pios homines secum duxit.Zemouitus etiam & Ioannes Masouiorum,& Conradus Olesnicensium duces eum comitati sunt. Conuentu Vilnam indicto ad initium quadragenarij ieiunij,conuenerunt eò Skirgello Trocensiũ, Vitoudus Grodnensium,Volodimirus Kiouiensium, & Coributus Nouogrodensiũ,duces fratres principis, & infinita equitũ plebisq; multitudo. Ibi de religione Christiana populariter suscipienda,ac de exterminãdo cultu falsorum deorũ & omni superstitione, diligenter actum,ipso rege maximã ei rei nauante operã,nõ solum hortando & orando,& prẹmijs inuitando,sed etiã docendo, cum nostri sacerdotes linguæ imperiti essent,ipse aũt Russicam callens,Polonos loquentes intelligeret. Ægrè gens barbara maiorũ suorũ religiones relinquebat. Sed cum iussu regis sacer ignis extinctus,templũ araq; eius diruta,& adytũ, unde oracula à sacerdote edebanẽ, euersum Vilnę esset, necatiq; serpentes,& succisi luci nulla cuiusquã lęsione, quod prẹter opinionem barbarorũ acciderat, tũ uerò barbari uanitate sua agnita,alacriores ad principũ suorum religionem facti,et aliquot diebus capita religionis,quod Symbolũ uocaẽ,& orationẽm Dominicã, pio rege nullũ laborem subterfugiente, edocti,Christianis mysterijs de more initiati sunt.Sed cum immẽsi laboris esset, singulos sacro fonte tingere, nobilioribus tantũ hic honor habitus : reliquũ uerò uulgus turmatim distributum, aqua lustrali siue sacra à sacerdotib. cõspersum est, unumq; nomen cuiq; turmæ tam uirorum q̃ mulierũ inditum. Plurimam ex his multitudinem rex aduectis è Polonia pannis laneis & calceis uestiuit, cum ad eum diem gens illa conficiendarum earũ rerum ignara esset,sed aduectitijs tantum nobiliores uterenẽ:nam uulgus agreste peronib. magna ex parte etiam nunc utiẽ,& lineis uestibus pelliceisq; tunc utebatur. Basilica deinde Vilnæ condita, & reditibus amplis atq; sacerdotijs locupletata, ac diui Stanislai memoriæ à Bozenta archiepiscopo cõsecrata est. institutusq; in ea episcopus, Andreas Vassilo Polonus, gente Iastrembicius, de Franciscanorum sodalitate: qui Elizabethæ reginæ à confessionibus fuerat.

Odalanouia regi quæsita.
Iudex iniustus punitus.
Cõmeatus seu stationes ab ecclesia slicis regine gatæ.
Heduigis reginæ pietas.
Vuladislai regis cum regina profectio in Lituaniam.
Lituanorum conuentus.
Vuladislai Iagellonis studiũ propagandæ religionis Christianæ.
Ignis sacer extinctus, & luci succisi.
Vuladislaus rex euãgelistæ & catechistæ functus officio.
Baptisatio Lituanorum.
Lituanorum uestitus.
Vilnensis episcopa & basilica cõdita.

Parœciæ primæ Lituanicæ.

Heduigis reginæ pia munificētia.

Septē pręterea parœcię à rege cōstitutę dotatęcꝫ, Volcomiriensis, Missogolensis, Nemencinensis, Mednicensis, Creuensis, Obolcēsis, et Hainensis. His omnib. tēplis regina plurimā supellectilē ad cultū diuinū accōmodam largita est. Remissa deinde regina in Poloniā, Vuladislaus rex totū annū propagandæ in Lituania religioni Christianæ uacauit, plurimá que loca per se ipse obiuit. Dobrogostiū uerò Posnaniensiū episcopū ad Vrbanū pontificē allegauit, eicꝫ se dicto audientē fore solenni regū Christianorū more promisit.

Vitepscum et Polosco pacata.

Skirgello Lituaniæ præfectus à rege.

Lex de matrimonio disparium in religione.

Ecclesiastica immunitas.

Alexandra regis soror cum Zemouito Masouio nupta.

Lusci præfectus Polonus.

Valachia in fidē regis Poloni uenit.

Lituanorum ducum dissensio.

Vitoudi fuga in Masouiā, & mox in Prussiam.

Deinde Vitepscū & Poloscū profectus, nouos motus sedauit, sumpto de seditiosis supplicio. Inde Vilnā reuersus, Skirgellonē fratrē pro se summę rerum apud Lituanos præfecit: legē cōdidit, ne Russis & catholicis matrimoniū inter se cōtrahere liceret, nisi Russus uel Russa à suis ad nostros deficeret. Aliā item, qua bona ecclesiastica omni onere, labore, pensione, & iurisdictione principis & profanorū quorūuis liberauit. Sorori Alexandræ, Zemouito iuniori Masouio in matrimoniū collocatę, magno apparatu nuptias fecit. Radomiēsem ditionē nouo affini in dotē ꝓmisit. Reuertens aūt in Poloniā, per Russiā inter fecit, Creslaūcꝫ Curosuanciū Castellanū Sēdomiriēsem Lusco præfecit. Leopoli Petrū palatinū Moldauiæ siue Valachię cū procerib. ipsius solēni iureiurādo adactos, in fidē & clientelā accepit, cū ij ab Vngaris sub interregno defecissent. Nec diu post discesū regis quietę res fuerūt in Lituania. Cū eṁ esset ęmulatio inter Skirgellonē & Vitoudū, & indignū duceret Vitoudus, excelsi animi uir, deteriori parēre, nec respōdere ꝓmissis suis & spei meritiscꝫ eius Vuladislaū, nec ignoraret Skirgelloni homini feroci, & lingua manucꝫ prōpto, & ꝗ per ebrietatē cōpotores suos plerūcꝫ ferro peteret, uicissim se suspectū esse, metuens eius insidias, Grodno & Breste arcib. suis ualido pręsidio firmatis, in Masouiā ad Ioannē ducē sororis suæ maritū cū Anna uxore profugit: inde ad Zemouitū eius fratrē se cōtulit. Sed cū ab utrocꝫ malignius tractaret̃, in Prussiā ad Cruciferos cōtendit. A quib. cōmiter acceptus & habitus est, ꝙ ij per eū facilè se Samagitia & Lituania potituros esse speraret̃. Cōmoratus aūt ibi aliquādiu, administrationē rei familiaris & linguā Germanicā aliqua ex parte didicit.

Lituania uexata à Prussis & Liuonijs.

Interim Lituania et Cruciferorū Prussiensiū pariter & Liuoniēsiū armis uexata est: et in duas factiones, quarū altera Vitoudo, altera Skirgelloni fauebat, diuisa, intestinis dissidijs laborare cœpit. Veritus aūt Vuladislaus rex, ne Vitoudus Vilna, q̊d caput gentis esse diximus, Russorū impensius ipsi fauentiū ꝓditione per inscitiā & ignauiā Skirgellonis potiret̃, misit eò Nicolaū Moscorouiū procancellariū Poloniæ cū mediocri militū Polonorū præsidio, & apparatu bellico, ut arcē utrācꝫ tueret̃.

Nicolaus Moscorouius cum exercitu in Lituaniā missus.

Vitoudus regi reconciliatus, redit in Lituaniam.

Icerat quidē Vitoudus fœdus cū Cruciferis, & spe potiundę Lituaniæ ab eis onerabatur: sed cum suspectam eorum fidem, siue uana suspicione, siue coniecturis quibusdam habere cœpisset, clàm sibi per internunciū, Vuladislaū regē, proditionem Russorū & Lituanorū metuentem, recōciliauit: et accepta ab eo spe adipiscēdi sūmi principatus, siue magni ducatus, ut uulgò dicūt, in Lituaniā inscientib. Cruciferis reuertit, & in itinere tres

Cruciferorum arces à Vitoudo exustæ.

arces Cruciferorū Samagitis cōfines, Iurgēburgū, Mergēburgū, et Nauāzū, cū uelut socius et amicus intromitteret̃, cępit et exussit, pręfectis et pręsidiarijs

militibus

militib. Cruciferorũ partim cęsis, partim in seruitutẽ abductis, ut aliq̃ tñ cũ munere ab hostib. ad suos rediret. Cum aũt spem sibi datã à rege diutius du ci uideret, cõsiliũ cępit Vilnę per ꝓditionẽ capiendę. Verũ fraude intempe stiuè detecta, spe frustratus in Prussiã, recõciliatis sibi per literas et internun cios Cruciferis, sese recepit, indeq; biennio Lituaniã cũ auxilijs Cruciferorũ infestauit. At in Polonia lites & simultates inter regẽ et reginã suspicionib. quibusdã ac susurronũ delationib. excitatæ eousq; increuerant, ut nõ longè essent à dissidio, ni se primores interposuissẽt. Cõuenit tandẽ, ut delatores utrinq; ederent. Editus Gneuossius Daleuitius succamerarius Cracouiẽsis, q̃ sanctissimã fœminã Heduigim reginã clàm apud maritũ regẽ, pbri insimula rat, q͡p diceret, absente illo Guilelmũ Austriũ secretò Cracouiã uenisse, et aliq̃t dieb. cũ regina cõsueuisse. Qua de re satisfecit regina regi iureiurãdo. Cęterũ Gneuossiũ iudiciũ de infamia Vislicię in cõuentu procerũ institutũ est. Ibi in accusatus, damnatusq; Gneuossius, cũ nõ ꝓbasset q̃ dixerat, nec dixisse se negare posset, ex decreto iudicij, mẽtitũ se esse clara uoce et latratu subter sca mnũ edito ꝓfessus est. Est aũt ea grauissima apud Polonos et infamię plena mendacij retractatio, q̃ fit publicè latratu canino adiuncto. Ita sublata omni suspicione, amor cõiugalis est inter regẽ et reginã redintegratus. Per illud tẽ pus cũ Bozenta Archiepiscopus Gnesnensis esset mortuus, Ioannes Cropi dlo, quemadmodũ prius Posnaniẽsem, ac deinde Vuladislauiẽsem sedẽ inua serat, Gnesnensem etiã, neq; suffragijs collegij, neq; regis cõmendatione ad iutus, unius de duobus, q̃ de pontificatu maximo tunc cõtendebant, authori tate inuadere conatus est. Sed rege aduersante neq; Gnesnensem adeptus est, et Vuladislauiensi excidit, Henrico Legniciensi duce successore accepto. Cũ aũt pertinacius de Archiepiscopa litigaret Cropidlo, captus à Sbigneo Bre zio Marsalco regni, et omnib. facultatib. exutus, regisq; iussu dimissus, ino pem uitã aliquot annis egit, donec Camenensis episcopus in Pomerania, ac deinde Henrico mortuo, et Nicolao Curouio successore eius ad Archiepi scopã translato, Vuladislauiensis iterũ rege indulgẽte factus est. Bozẽtę aũt Dobrogostius Nouoduorius episcopus Posnaniensis, q̃ Cropidloni Vula dislauiã translato successerat, uolũtate regis successor datus est. Fecit deinde Vuladislaus rex anno Christi 1390 expeditionẽ in Lituaniã, ut gliscẽs in ter Lituanos et Russos studio partiũ dissidiũ reprimeret, Vitoudiq; potẽtiã frangeret, atq; excursiones arceret: cuius iuuandi gratia Cruciferi Prussien ses exercitũ in Germania et alijs exteris oris cõparabãt. Tenebanẽ Vitoudi pręsidijs arces Breste, Camenecia Polessensis, et Grodnũ, è q̃bus crebrę fiebãt in finitimas oras excursiones. Eas igitẽ arces primũ rex in potestatẽ suã redi gere adortus, Breste intra decimũ diẽ cępit, et Hinciã Roscouiciũ equitẽ Po lonũ cũ pręsidio ibi collocauit. Inde cũ Poloni milites impatiẽtia frigoris (nã initio Februarij hęc agebanẽ) et pabuli cõmeatusq; penuria missionẽ effla gitassent, cũ aulico suo comitatu, et paucis uolũtarijs, q̃ nongentorũ numerũ nõ explebãt, ad Cameneciã castra mouit, captamq; nullo negocio arcẽ Zin drami Mascouicij eq̃tis Poloni fidei cõmẽdauit. Inde porrò nihil paucitate suorũ ac dubia Lituãorũ et Russorũ fide deterritus, trãsmisso Nemẽo fluuio,

Vitoudus iterum transit ad Cruciferos.

Lituania à Vitoudo uexata.

Simultas inter regem et reginã.

Gneuossius Daleuitius infamia notatus.

Mendacis obtrectatoris pœna apud Polonos.

Ioannes Cropidlo Archiepiscopa exclusus à rege, & Vuladislauiensem episcopam amisit.

Cropidlo episcopus captus.

Dobrogostius Archiepiscopus Gnesnensis.

1390 ann.

Vuladislaus rex ducit in exercitum.

Breste captum.

Camenecia capta.

Grodnũ obseßũ. ad Grodnum castra metatus est. Ibi cõuenere ad eũ Skirgellonis, Volodimiri, & aliorum Lituanorũ ac Russorum ducũ atq; procerũ non contemnendę copię. Coributhus uerò Nouogrodensiũ Seuerianorũ dux, cũ Russis de religione sentiens, per seipse cum insigni equitatu in castra regis fratris uenit. His copijs Grodnũ, cũ non facile ui caperet, obsessũ est. Non latebãt hęc Vitoudũ: nec ignorabat is, Grodnẽsis diuturnã obsidionẽ ferre nõ posse. Prope igiť cũ nõ parua Prussorũ & Cruciferorũ manu in auxiliũ suis aduenit, ac cis Nemenũ è regione arcis castris positis, nouã arcẽ in aggesto de terra tumulo munire instituit. Verũ nihil ea re obsessi releuabanť. Et iam inferior arx inspectante ipso expugnata erat. Igitur intermisso cœpto opere, Vitoudus ferreã cathenã nauibus deuectã per flumen ad arcẽ deligauit, eaq; cõtinuatis nauibus in flumine pontẽ iunxit, q̃ facilius laborantib. suis subueniret, cõmeatũ supportaret, ęgros atq; saucios ad se transferret, et pro his recentes submitteret. Contra id opus regij milites ingentes piceas siue pinastros in ripa succisas, et in amnẽ deiectas secundo flumine implerũt, quę impetu rapidi amnis celeriter delatę cathenam perruperũt, nauesq; nõnullas cũ hominib. obluctantib. attriuerũt ac demerserũt. E quib. unus qspiã Germanus, in ulteriorem ripam ad regia castra frustra inclamantibus suis, ut in undis periret potius, quàm in hostiũ potestatẽ ueniret, enatauit. De quo rerum hostilium status omnis cognitus est. Insequenti aũt nocte Vitoudus cũ suis desperata defensione arcis, fugienti similis discessit, et arx post quinquagesimũ obsidionis diẽ in deditionẽ regis uenit. Nec sanè multo leuior ea obsidio obsidentibus q; obsessis fuit. Tanta em̃ rerũ penuria presi sunt, ut uix ater ac de siligine pariter cũ spicis molita factus panis (quali etiamnũ uulgus Lituanorũ ferè utitur) militib. ad uescendũ suppeteret: equis uerò frondes arborũ ac uetus palea de rusticanis tugurijs detracta, ac per quatuordecim miliaria petita pabuli loco esset. Ab ea Grodni deditione qd egerit Vuladislaus, nõ reperio. Nisi fortè tũc profectus in maiorem Poloniã, Varcislaũ ducem Pomeranorũ Scecinensiũ ritu solenni iuratũ, in fidem et clientelã suam atq; regni, et in societatẽ contra Cruciferos Prussienses accepit. Extat em̃ in archiuio regio diploma Varcislai hoc anno cõscriptũ, q̃ is profiteť se iusiurandũ eo nomine regi et regno dedisse, idemq; Boguslaũ fratrẽ facturũ esse Pysdris, et pro tertio fratre Barnimo itidem promissurũ esse promittit. Recipit etiam se Naclum regi esse redditurum, recepta ab eo Bydgostia. Extat & alterum diploma omnium horum trium fratrum biennio antè conscriptum & consignatum, quo ij redditam sibi esse à rege Bydgostiam testatum faciunt, certumq; modum auxiliorum & muniorum uti clientes patrono, regi pollicentur. Quomodo autem Naclo potiti fuerint quod reddebant, & Bydostia quam repetebant rursus amissam, nihil compertum habemus. nisi fortè ininterregno ac ciuili bello maiorum Polonorũ munitiones illas interceperãt: aut Naclũ quidem interceperãt, Bydgostiã uerò post mortẽ Cazimiri itidẽ ducis Pomeranorũ Scecinensiũ, siue fratris siue propinq sui iure successionis sibi uendicabãt. Superius em̃ memorauimus, eã inter alia ipsi à Cazimiro magno testamẽto legatã, & à Ludouico cõcessã, rursusq; post mortẽ eius recuperatã esse. Interea uerò dum

Vitoudus cũ Cruciferis.

Grodnensis arx capta.

Obsidentium patientia.

Panis Lituanicus.

Pomeranorũ duces in fidem et clientelã regis Poloni ueniunt.

Bydgostia cõcessa Pomperanis ducibus.

dum rex expeditione Lituanica occupatus fuit, fert Heduigis regina alterũ de Polonis exercitũ comparasse, et Iaroslauiam, Premisliã, Grodecum, Haliciã, Trebouuliam, superiorẽ Leopolim, & alias quasdã arces in Russia meridionali in potestatẽ suam redigisse, eiectis Silesijs et Vngaris, quorũ fidei arces ille à Ludouico rege olim cõmendatę erant. Maturescentib. aũt segetib. cum Lancastro Henrici regis Anglorũ filius, cũ permagna Anglorum, Francorum, Teuthonumq́ uoluntariorũ manu in Prussiam piæ cõtra barbaros militię opinione uenisset, triplici agmine in Lituaniã itũ est, Vitoudi uindicandi restituendiq́ pretextu, reuera aũt ut Lituaniã sibi Cruciferi subiugarent. Ducebat aũt unum agmen Vitoudus, alterũ Maister Liuoniensiũ Cruciferorũ, tertium ipse dux belli Conradus Valerodus Magister Prussiensiũ. Apud Cauunũ, q̃d oppidum in cõfluente Nemeni et Vilię fluuiorũ situ est, eæ copię cõuenere. Inde ad Trocchos peruentũ, & oppidum id crematũ est. Hinc ad Vilnã castra mota. Ibi regię hosti aduentanti occurrere, cõmissoq́ prælio terga dedere, multis fortib. uiris amissis: inter q̃s clari maximè fuere, duces Simon Iasnutæ, Hilebus Suetoslai filius, & Ioannes Leo. Deinde arx Vilnensis inferior, quam Curuã uocãt, uixdũ obsessa, à proditorib. Russis & Lituanis succensa est. Ex q̃ incendio cum sese Corigello frater regis subduceret, ab hostib. exceptus et capite plexus est. Cętera multitudo omnis in ea arce partim absumpta incendio, partim ferro hostili crudeliter cæsa. Ad quatuordecim millia hominũ ibi perijsse existimant. Superiorem arcem Poloni cũ Nicolao Moscorouio præfecto tenebant, nec aut clade suorum & cõflagratione arcis, aut minis hostiũ & ostentatione capitis Corigellonis, ac ne acerrima q̃dem oppugnatione, qua pars muri nõ exigua deiecta erat, ad ditionẽ compelli poterãt. Veriti aũt proditionẽ, ipsi inter se custodias ac cętera defendendę arcis munia, submotis Russis atq́ Lituanis, partiti sunt. Loca deiecti muri uel humo fimoq́ opplebãt, uel corijs pecudũ et iumẽtorũ laxe pretendebãt, et sic bombardarũ ictus eludebãt: deniq́ corporib. suis hosti irrumpere conãti aditũ obstruebant. Skirgello quoq́ regius frater, noctu ferè cũ suis Lituanis et Russis erumpẽs, nõ paruis detrimẽtis atq́ cladib. hostes afficiebat. Cũ aũt plus minus tres menses arx irrito labore obsessa et oppugnata esset, primis demum Octobris dieb. hostes magna nõ modò, p̃fanarũ, sed et sacrarũ ędiũ uastitate, et inermiũ hominũ atq́ infantiũ cæde perpetrata, ac obsidiõe discessere. Nõ paucos tñ & ipsi fortes uiros in ea obsidiõe desiderauere. In his fuit Algardus comes Hoensteinẽsis. De ducib. aũt hinc Narimũdus Iagellonis, illinc Totiuilus Vitoudi frater periere: hic q̃dẽ bõbarda ex arce ictus, ille uerò in singulari certamine uictus, captus et pedib. ex Vlmo iussu Vitoudi suspensus, et sagittariorum spiculis cõfectus. Depopulatus est deinde finitimã Prussię Samagitiã Vitoudus cũ cõmendatore Ragnetensi, et prefecto Insterburgensi, q̃bus hoc negocij datũ erat à Cruciferis. Porrò Vuladislaus rex opẽ laturus afflictę patriæ, mense Nouembri cũ magno apparatu armorũ, cõmeatuq́ copioso uenit in Lituaniã, et nutãtes dubiosq́ Russorũ et Lituanorũ animos liberalitate et largitione maximè lanearũ uestiũ, quarũ permagnã uim secũ apportarat, confirmauit. Et q̃niam Nicolaus Mosco-

Russiæ munitiones receptæ ab Heduigis regina.

Cruciferi Lituanis bellũ inferũt.

Cauunũ oppidũ.

Trocchi incensi.

Lituani fusi à Cruciferis.

Arx Vilnensis inferior incensa à proditoribus Russis.

Corigello dux captus et occisus.

Strages Lituanorum.

Vilnensis arx superior à Polonis defensa.

Narimundus & Totiuilus duces interfecti.

Vitoudi excursio altera in Lituaniam.

Vuladislai expeditio in Lituaniã.

Moſcorouius pręfectura ſe abdicabat, ꝓpter Skirgellonis ſuperbiã et crude
litatẽ, hoſtiumq; potentiã, et Ruſſorum atq; Lituanorũ fluxam fidem, Ioan-
Ioannes Oleſſnicius. nem Oleſſniciũ Polonũ gente Dembniũ, ſucceſſorem rex ei dedit. Skirgel
lonẽ uerò ut Vilna amoueret, Kiouienſi orę præfecit. Drohicinenſẽ tractũ
Drohicinenſis tractus Ioanni Maſouiorũ duci donatus. cũ Drohicino Melnico, et Bielſco arcibus Ioanni ſeniori duci Maſouię hęre
ditario iure donauit, pactus ut is tractus, ſicut ad Poloniam pertinebat, ita
deinceps quoq; pertineret. Idem autem eius nomine dux regi præſtaret q̊d
Cum Sileſijs induciæ. alij duces in Lituania præſtent. Deinde hyeme rex in Poloniã reuertit. Cum
Sileſijs ducib. Henrico Glogouienſi atq; Stinauienſi, et Conrado ſecũdo O-
leſſnicenſi et Coſiensi inducias pepigit: ea cõditione, ut ij Caliſsiã ad ſe ueni
rẽt, ac de cõtrouerſijs atq; damnis datis ſecũ tranſigerẽt. Vnde apparet ipſis
aliquid diſsidij cũ Polonis interceſsiſſe. De quo tamẽ nihil præterea com-
pertum habemus. In Lituaniã deinde milites in ſupplementũ, commeatum,
Vitoudus Vilnam rurſus oppugnat. atq; arma Oleſſnicio tranſmiſit. Æſtate ſequenti rurſus Vitoudus cũ Cruci
feris ad Vilnã duxit exercitũ, ſpe proditionis ab ijs, quibus exoſus erat Skir
gello, faciendæ, inductus. Cognito uerò aduentu hoſtiũ Oleſſnicius præfe-
ctus, oppidũ, ne receptaculo eſſet hoſtib. cremauit: ſeptiſq; de uiridi robore
pluribus in locis extructis, aditũ ad arces impediuit, et in uenientes hoſtes
ad ędẽ Virginis matris, quã Franciſcani ſodales obtinent, impetũ fecit: nul
loq; de ſuis amiſſo in arcẽ ſe recepit. Animaduerſa noſtrorũ audacia, deſpe-
rataq; ob amotũ Skirgellonẽ proditione, Vitoudus et Cruciferi paucis die
Vilcomiria et Nouogrodecum oppida incenſa. bus ſoluerunt obſidionẽ: & ne nihil egiſſe uiderẽt, reuertentes, Vilcomi-
riam & Nouogrodecũ caſtella ſupra Viliã fluuiũ à Skirgellone condita, ui
cępère & incendère, interfectis noſtrorũ pręſidijs. Duabus deinde alijs ex-
Medniki et Velzani uici exuſti. curſionibus eadem æſtate, Lituaniam populati, Mednicos & Velzanos in
Samagitia exuſſere. Hyeme uerò ad Cauunũ, q̊d regio pręſidio tenebatur
Cauunũ obſeſſum prouecti, tres munitiones in circuitu excitarũt, Naugardũ, Metemburgum,
et Ritteruerderũ. Et hæc q̃dem extrema Vitoudo cũ ſuis cõceſſa. Reliquas
uerò duas Cruciferi ſuis pręſidijs firmarũt, et ex his ſubiectã orã infeſtarũt.
Porrò Ioannes Oleſſnicius, ut hoſtiũ conatus reprimeret, Alexandrum Vi-
guntũ regis fratrem cũ expeditis copijs ad expugnandas eas munitiones mi
ſit. Et tentauit is q̃dem Ritteruerderũ, ſed mox infecta re diſceſsit, cũ propè
abfuiſſet, quemadmodũ poſtea cognitũ eſt, ut id caperet. Cęperat iam Vula-
diſlaũ eius belli ſatietas, ꝓpter Polonicas occupationes, quibus diſtinebat̃,
Commeatus Lituanis è Polonia ſuppeditatust. & magnitudinẽ ſumptuũ. Cogebat̃ enim per omne id bellũ frumento, lari-
do, leguminib. et pecudibus ſubmittendis, nõ modò pręſidiariorũ, ſed et Li
tuanorũ ipſorum nobiliũ atq; populariũ inopiã releuare, ne regionẽ hoſtili
bus excurſionib. peruaſtatã, et alioq; incultã ferè atq; ſterilem deſererent, &
Henricus dux deſignatus epiſcopus Plocenſis. hoſtib. occupandã permitterent, né ue ipſi ad eos deficerẽt. Itaq; Henricum
Zemouiti Maſouij filiũ, q̃ Plocenſis epiſcopus poſt Stiborij mortẽ deſigna
tus erat, ſubornat, ut ad Vitoudũ ꝓfectus clàm de pace ageret. Sublatus erat
Vigundus dux ueneno extinctus. ueneno per eos dies Alexander Vigũtus regis frater, qui ꝓpter induſtriam
atq; dexteritatem in reb. agendis & mores minimè barbaros, regi charus fu
rat, et Bydgoſtiã Inouuladiſlauiamq; ab eo acceperat, et Vuladiſlai Oppoli
enſium

ensiū ducis filiā uxorē duxerat,sed nullos ex ea reliquerat liberos. De cuius morte Vitoudus uulgò insimulatus est. Hoc igit̄ extincto, facilius de pace inter regē & Vitoudū conuenit, cū rex ei principatū siue magnū ducatum posthabitis fratrib. germanis superstitibus,pollicitus esset,cū ꝙ illos ignauos et uenationib. modò atq; ebrietati deditos esse cerneret,tū ut se molestia belli Lituanici,et metu insidiarū Vitoudi liberaret. Hac igit̄ cōditione Henricus Vitoudū Vuladislao reconciliauit:et ipse iam Hypodiaconus repudiato sacerdotio,filiā Vitoudi Ringalā uxorē duxit. Sed paucis dieb. ueneno extinctus,temerati uoti pœnas dedit. Qua re cognita,Bonifacius pontifex,cū Plocense collegiū sacerdotū aliū sibi episcopū eligere cūctaret̄, Mamphiolum,ꝓpinquū suum episcopū dedit Plocensibus. Sed cū is possessionē episcopę adipisci nō posset, aduersantib. ducibus,sacroq; et equestri ordine,Iacobum Corskeuiū siue Curduanouiū equitē Polonū, iureconsultū et auditorē palatij apostolici, in locū eius suffecit. Atq; hic quoq; ęgrè receptus est. Vitoudus aūt rebus suis cū Vuladislao ex animi sui sentētia compositis, Cruciferos atq; Teuthonas mercatores in Ritteruerdero castello secū cōmorantes cōprehendit,et incenso castello uinctos in Lituaniā secū abduxit. Abeuntem Cruciferi è reliquis duob. castellis persecuti,et adorti, paruo negocio fusi fugatiq; sunt, et castella à Vitoudo ui capta,et exusta. Veniens aūt Vilnā Vitoudus cū captiuis, et nō contemnēda prēda parta de Cruciferis,honorificè ab Olessnicio,quemadmodū rex iusserat,acceptus est. Quibus de rebus certior factus Vuladislaus, ad finē mensis Iulij,ꝓperè in Lituaniā profectus, apud Ostrouū Vitoudū cū suo comitatu supplicē obuiū habuit, et clementer eū cōsolatus, cū Skirgellone in gratiā reduxit, cū ei rex,ꝓmitteret, ac diplomate etiā caueret,se Vilnā, Vitepscū, Mereciam, & Gartenū arces ipso inscio nemini traditurū esse. Vbi Vilnā uentū est,ibi rex Vitoudū amoto de prēfectura Olessnicio,summę rerū apud Lituanos atq; Russos prēfecit,accepto ab eo iureiurādo,ꝙ in fide & clientela Polonorū semper futurus esset. Hoc idē Anna uxor eius,ꝓ se et,ꝓ marito spopōdit,et literis consignatis cauit. Id adeò anno Christi 1392 actū est. Nec tn̄ datus Vitoudo principatus,pacē Lituanis attulit. Nā Suitrigello & Skirgello indignè tulerunt,ꝙ germani fratres Vitoudo patrueli posthabiti essent. Ac Suitrigello quidē cū minus animi et uiriū haberet,ad Cruciferos profugit: & Lituaniā cū eis ultrò in Vitoudū incitatis,crebris populationib. diuexauit. Per q̄d quidē tēpus Surassū, Barthenā, & Stramelā arces Cruciferi de Lituanis cępere. Skirgello uerò maiore animo et opib. prēditus, ex æmulatione & iurgijs ad testatas cū Vitoudo inimicitias uenit. Quorū malorum sedandorū causa rex rursus cū regina anno sequenti in Lituaniā cōtendit, Skirgellonē adiecto ei Cremenecensi, Starodubensi, et Starotrocensi tractu,placauit. In posterū si q̄d noui dissidij inter eos ortū esset, cōuenit ut reginæ arbitrio staret. Ita quidē Dlugossus,& post eū Miechouiensis. Verùm extāt Vitoudi literæ,q̄bus is testatū facit,se cum Skirgellone in gratiā redijsse,et societatē cōtra quemlibet,excepto rege Polonorū, iniuisse. Ac se quidē Kiouiensem dominatū armis quærere,ipsiq; & heredib. eius iure sempiterno tradere debere: Vuladislaū uerò regē,se assentiente, Cremeneciā et Stoscum eidem donasse,ꝓpterea ꝙ is patrimonio in

Vitoudus regi reconciliatus.
Henricus Masouius Hypodiaconus uxore ducta ueneno sublatus est.
Plocensibus episcopus à pontifice datus.
Iacobus Corskeuius auditor palacij Apostolici.
Vitoudos Cruciferos damno & clade afficit.
Vitoudi reditus in Lituaniam.
Vitoudus princeps,seu magnus dux Lituanorum creatur.
Vitoudus iurat in uerba regis Polonorum.
1392 ann.
Suitrigello ad Prussos transijt.
Lituania uastatur à Cruciferis.

Coributhus cũ uxore & liberis captus à Vitoudo.

Andreas dux dimissus.

Theodorus dux Seueriensis iurat in uerba regis.

Orsa capta. Vitepscum receptum.

Odruscenses & Smolenscenses duces subditi Vitoudo.

Skirgello dux Kiouiæ. Cercaßi & Suinigrodum. Skirgellonis mors. Piezari.

Ioannes dux Kiouiensium. Rezania uastatur.

Basilius Moschorum dux gener Vitoudi. Tartari profligati à Lituanis. Podolia subacta à Vitoudo, & pars eius regi Polono uendita.

De Podolia uerior historia. Podoliam non à Vitoudo, sed à Cazimiro rege subactam esse.

gratiã suam cessisset. Lituanica historia hic Skirgellonis mentionẽ nõ facit. Sed Coributhũ fratrẽ eius, detrectantẽ imperiũ Vitoudi, cõparato exercitu cũ Vitoudo cõflixisse: uictumq; Nouogrodecũ, ubi uxorẽ & liberos habebat, fugisse, et cũ his expugnata arce à Vitoudo captũ esse. Atq; hinc nata esse uidet̃ sponsio Alexandri Rezanensiũ ducis pro Coributho regi facta, & literarũ monumentis, q̃ extant in archiuio regio, signata, cũ eum rex è uinculis liberasset. Nec multo pòst Andreas quoq; frater eius, q Chencinis asseruabat̃, dimissus est, Vitoudo et alĳs quibusdã ducib. interuenie͂tibus, regiq; fideiubentib. pro ipso. Theodorus uerò dux Vuladimiriensis (Lubartus is fuit, ni fallor) dominatũ Seueriensem tũc à rege accepit, ꝑmittens cõsignatis etiã literis, in fide & potestate regis semper se futurũ esse. Ita cõstitutis rebus Lituanicis, rex et regina in Poloniã reuertère. Orsam deinde iussu regis à Vitoudo expugnatã esse, Lituanica ꝓdit historia, Vitepscũ uerò per deditionẽ receptũ, eiecto Suitrigellone, q Theodorũ quendã aucupẽ orẹ illi nuper à rege post mortẽ matris prẹfectũ excluserat, & per dolũ interfecerat. Atq; hẹc fortasse Suitrigelloni causa ad Prussos fugiendi fuit. Occurrisse aũt Vitoudo eam expeditionẽ facie͂ti duces Odruscenses, Smolenscẽsem uerò Vitepscum uenisse, & omnes ꝓfessos esse, se in potestate ipsius Vitoudi esse. Vere aũt proximo eundem Vitoudũ Zitomiriã & Kiouiam in potestatem suam redegisse: amotoq; Vuladimiro duce, Skirgelloni eam, sicuti promiserat, tradidisse: à Skirgellone uerò Cercassos & Suinigrodũ munitiones captas esse. Nec multo pòst ipsum ad uenationẽ ꝓfectũ, à monacho quodã Russo Metropolitæ uicario ad uillam inuitatũ, uenenatoq; poculo de medio sublatũ, in Piezaris honorificè sepultũ esse. Sunt aũt Piezari specus uastissimus apud Kiouiam, illustrium Russorum sepultura nobilis. Dlugossus in arce Vissegradensi occisum propter intolerabilẽ crudelitatẽ refert. Prosequit̃ deinde Lituanica historia, Vitoudum Kiouiensibus misisse ducẽ Ioannem Olgemundi filiũ, Rezanensem autẽ tractum per Simonem ducem magna ex parte uastasse. Ipsum uerò Smolenscum contendisse, ac ducem eius orẹ Glebum rebellantẽ amouisse, et aliũ Smolenscĳs præfecisse: eoq; ad Vitoudũ uenisse Basiliũ ducẽ Moschorum, generũ, et honorificè ac liberaliter acceptum esse, ac dimissum. Tartaros deinde à legato Vitoudi, Olgerdo duce ꝓfligatos, cẹsis trib. eorũ ducib. qbus Podolię tributũ pendebat: Theodorũ aũt Coriathi filiũ Podoliæ ducẽ imperiũ Vitoudi detrectantẽ uictũ, captumq;, et Bratislauiã, Cameneciã, Smotriciam, Scalã, Ceruonygrodũ, & omnem Podoliã in potestatem redactã esse. Postea uerò Vitoudũ Vuladislao regi pete͂ti partem Podoliæ cũ suprà memoratis arcibus concessisse, quadraginta millibus florenorũ ab eo acceptis. Hæc ita bona fide è Lituanica historia hìc retulimus. Tametsi ꝙ ad Podoliã et Cameneciã attinet, uel errasse, uel data opera seriem rei deprauasse uidet̃ scriptor, qsquis ille fuit. Primũ eñ ut demus Lituanis, eam oram Podoliæ Tartarorũ incursionib. desolatã, à Coriathi filĳs occupatã, ab eisdemq; arces suprà memoratas, excepta Bratislauia, munitas esse: uicissim illi nobis cõcedant oportet, id q̃d superius exposuimus, Russiam meridionalẽ et Podoliã usq; ad Cremeneciã à Cazimiro magno Polonorũ regẽ subactã esse: idq; nos nõ leui cõiectura collegimus, sed pactis ipsorum ducum

ducum Lituanorũ,inter q̃s fuit Georgius unus de Coriathi filijs, Theodori huius frater,quẽ à Valachis ei orę finitimis interfectũ Lituanica historia me morat,cõprobauimus.Deinde cũ ut quęq; ora ad regnũ adiũcta est, ita eius orę palatinus in amplissimo senatu regio locũ tenet, Podolię palatinus Belsensem pręcedit.Iam aũt hoc tempore cuius res gestas nũc perquimur, Belsensis tractus,in ditione Polonorũ erat:imò sequẽti aut certe tertio anno pòst Zemouito Masouiorũ duci,à rege donatus est.Ad hęc,sicut cęterę Russię q̃ in ditione Polonorũ regũ tunc erat,ita Podolię quoq; Vngaros rex Ludouicus pręfecit,sicuti nos suprà memorauimus.Et extãt in archiuio regio binę literę Theodori ducis Podoliæ ac domini de Muncatio,q̃ arx est in Vngaria, paulo post hæc tẽpora scriptę, q̃bus testatũ facit,se cũ Vuladislao rege Polonorũ transegisse,et cũ Podolia ipsi se in fidẽ et clientelã tradidisse.Postremò extat exemplũ diplomatis ipsius Vuladislai regis subtitulo et signo Alberti Archiepiscopi Gnesnensis,ex ipso exemplari descriptũ, q̃ rex indicat,Camenecẽsem arcẽ ac territoriũ Vitoudo et hęredib. eius in feudũ,ut uocãt, à se dari, idq; anno Christi 1394 factũ esse. Quod quidẽ tempus congruit cũ eo,q̃ scriptor ille eandẽ Cameneciã cũ cęteris eius orę arcib. Vitoudum per uim cępisse memorat.Quo fit,ut sit uerisimilius,Vitoudũ, cũ partẽ Podolię eam,in qua est Zitomiria, & Cercasi, in potestatẽ suam redigisset, Cameneciã quoq; de Vngaro duce partã,precario tñ à rege,ut q̃ ad regnum pertineret, obtinuisse. Reliquũ uerò eius orę Vngarũ indulgẽtia regis deinceps quoq; retinuisse.Per hoc aũt tempus Cruciferi Prussienses incitãte Suitrigellone,Lituaniã crebris excursionib. longe lateq; uexarũt: munitiones etiam nõnullas cęperũt, & caput gentis Vilnã tentarunt,spe subornatæ per Russos monachos ꝓditionis et incendendarũ arciũ: sed cum ab uno ex ipsis detecta esset ꝓditio,sumptumq; de cõscijs supliciũ,Cruciferi re infecta recesserunt. Erant quidẽ ad manũ Lituanis nõ cõtemnenda Polonorũ partim à rege missorũ, partim uoluntariorũ auxilia: sed nusq; tñ ad uniuersam prælij dimicationẽ cũ hoste uentũ est.Satis habuere nostri ex insidijs hostiles uires carpere,nõnunq; etiã ipsi in hostilẽ agrũ populabundi excurrere.Quo factũ est,ut nõ minus incõmodi acceperint Cruciferi,q̃ intulerint.Dum hæc ita geruntur in Lituania, interea rex et regina studijs pacis occupati, muros arcis Cracouiensis, q̃ humiles ad eam diem fuerãt,altius excitarũt,pręfectis uigilũ,q̃s Burgrabios uocãt,stipendia auxerunt,et ut singulos eqtes sagittarios in ꝓmptu semper haberẽt, iniunxerunt. In suburbano etiã Cracouiensi septentrionali,& in ora Clepari oppidi,monasteriũ titulo S.Crucis inchoarunt, et in eo Slauos Benedictinę sectę Praga accitos,q̃ Slauica lingua sacris operarent,collocarũt. Quanq; aũt templũ id atq; monasterium consũmatũ nõ est, morte Heduigis reginę intermissum, cantatũ tñ ibi et sacra facta Slauica lingua usq; ad suã ætatẽ Dlugossus memorat. Aliud item monasteriũ in eodẽ suburbano occiduo,titulo S.Marię in arena Carmelitis sodalib.mẽdicantib. cõdidère.Psaltarum quoq; siue psalteristarũ collegium in basilica Cracouiensi ijdẽ instituère, attributo eis de salinis salario.Sub idem tempus Ioanne cognomento Paruo episcopo Cracouiensi mortuo,successor à collegio designatus est Setegius siue Secechus Chmielicius canonicus.Sed rege et re-

1394 ann.

Cruciferi uexant Lituaniam.

Vilna oppugnata.

Cracouiensis arx firmata.

Burgrabij.

Templa circum Cracouiam.

Sacra Slauico sermone.

Electio episcopi abrogata.

gina postulantib. Bonifacius nonus pōtifex max. Ioanne abrogato, Petrum Vissum iurecōsultū præpositū Vuladislauiēsem et cancellariū reginę, equestri Brogorū siue Aceruorū familia ortū nō optimo consilio episcopū fecit. Sed luit is pòst ambitionis suę pœnā. Venit per eadē tempora in Poloniā Sigismundus rex Vngarorū, uisendæ Heduigis reginæ causa. A qua dies aliq̄t Sandeciæ perhumanè habitus, & post longos tractatus de rebus publicis et priuatis dimissus, in Vngariā reuertit. Id adeò post Marię reginę, Sigismundi uxor, Heduigis uerò soror fuerat, mortē factū esse, ratio temporū argumēto est. Scribit em̄ Antonius Bonfinius, Multū negocij Sigismundo Croatas, Bosnenses, Bulgaros, Valachos, atq; Transalpinos, mulieris & externi regis imperiū aspernatos exhibuisse. armisq; ad officium reuocatos, cęteros quidē quiuisse, Stephanū uerò utriusq; Valachię palatinū denuò rebellasse. Interim aūt dū eū bello persequit̄ Sigismundus, Mariā reginā obijsse: eoq; cognito, Vuladislaū regē Polonorū cū ualido exercitu in Vngariā inuadere conatū esse, ut Heduigis uxoris nomine hęreditariū regnū in potestatē suā redigeret: sed occurrēte sibi ad fines Poloniæ Ioanne Canysa Strigoniensi archiepiscopo cū armata manu, cœpto destitisse. Extāt etiā in Archiuio regio diplomata fœderis cū Mircio Bessarabię siue Trāsalpinę Moldauię palatino fœderato regis Vngarorū à Vuladislao paulo ante hoc tēpus icti: q̄ cautū est, ne Vuladislaus inscio Mircio Vngarorū regi bellū inferat: inducias uerò aut fœdus, si q̄d reges inter se icerint, approbet. Inde fortassis ortū est illud colloquiū Sigismundi cū Heduigi nō officij gratia, quēadmodū Dlugosso placet, sed de stabiliēdo regno suo apud Vngaros. Quos ille sibi iam inde ab initio infensos, in Heduigim uerò uti iustā hęredē Ludouici regis ꝓpensos esse nō ignorabat, ut ea delinita et assentiēte trāquillius regnaret. Per idē tēpus Henricus episcopus Vuladislauiēsis in fidē Vuladislai regis cōcessit. Vltrò ne aūt, an ui adactus, nō cōperimus: ac ne illud quidē, cur aut quando à rege defecerit: nisi q; uerisimile est, cū Cuiauiā rex & regina Zemouito Masouiorū duci hypothecę nomine tradidissēt, eū quoq; cū Cuiauijs Zemouiti fidē secutū fuisse. Tametsi extāt literę Zemouiti quarto demū anno pòst scriptę, q̄bus is testatū facit: Decē millia sexagenarū, quarum nomine Cuiauiam tenuerit, à rege et regina sibi soluta esse: nec tn̄ adijcit, reddat'ne, an iam prius reddiderit Cuiauiā. Extant etiā Vuladislai Opoliensium ducis literę per hęc tempora scriptę: quibus ille Cuiauię quoq; ducem se nominat, ita ut eam dotis nomine in pignus accepisse à Zemouito uideri possit. habebat enim eius filiā Agathiam in matrimonio. nisi fortè q; Inouuladislauiense territoriū habebat in Cuiauia, Cuiauię ducē (ut faciunt uulgò principes) sese uocitabat. Fecit quidē per illud ipsum tempus rex bellum huic Vuladislao: nec tamē reperio Cuiauiam obnoxiā fuisse eius belli incōmodis, prę sertim cū in Dobrino id gereretur. Quin regi tunc aduersus Vuladislaū Cuiauij militarūt. Causæ autē belli regi hæ fuisse memorantur, ut se religiōe iurisiurādi, q̄d initio regni sui dederat de recuperādis ijs ditionib. q̄ superiori tēpore à Polonia auersę erant, exolueret, et illū detrectantē imperiū suū coerceret: nā neq; reddebat ille q̄ ꝓdiga Ludouici regis donatione, quēadmodū suo loco exposuimus, acceperat: neq; iusiurandū dabet, se cū illis ditionib. in fide et potestete Polonorū iure feudi, ut uocāt, semper fore: in quo

Petrus Vissus episcopus Cracouiensis.

Sigismundi regis Vngarorū aduentus in Poloniam.

Rerū Vng. dec. 3. lib. 2.

Vuladislaus rex conatus Vngariā inuadere.

Mircius Transalpinensis palatinus fœderatus Polonis.

Vuladislauiensis episcopus iurauit in uerba regis.

Vuladislaus dux Cuiauiæ.

Vuladislai regis bellum cum Vuladislao duce Opoliensi.

in q̃ rex acceßeturus erat. quinetiã cõtẽptim atq; superbè legatis regijs respõde rat, ac tumulis etiã cõplurib. excitatis ditiones illas suas ad Zitnũ oppidũ ab reliqua Polonia disiũxerat. Ad hęc Inouuladislauiẽse, Vuladislauiẽse, Tusſnẽse, atq; Tucholiẽse territoria rege incõsulto Heduigi filię, q̃ cũ Alexãdro duce nupta fuit, donarat. Magistro aũt Cõrado Valrodio atq; ordini Cruciferorũ Prussiẽsiũ, primũ Zlotoriã sex millib. sexcẽtis triginta duob. aureis Vngaricis, mox totã Dobrinẽsẽ terrã q̃nquaginta millib. oppignerauerat. Quo facilius aũt eũ incautũ rex opprimeret, cũ q̃nq; modò cõsiliarijs (q̃nã uerò hi fuerint, nõ ꝓdit) rẽ cõmunicauit. Cũ Zemouito iuniore Masouiorũ duce genero suo, & affine Vuladislai de q̃busdã cõtrouersijs, siue eæ fuerũt de Cuiauia, siue de dote sororis suę, q̃d uerisimilius est, bona eius cõditione assẽtiẽte regina trãsegit, et Belsẽsẽ, Lubassouiẽsẽ, Buscẽsẽ, Grabouicẽsẽ, Hrodlẽsẽ, Scuolossẽsẽ, et Lopatinẽsẽ pręfecturas iure sẽpiterno et in hęreditatẽ ei dedit, his legib. ut eas nõ nisi regno Polonico subiectis hominib. uendere posset: expeditiones bellicas cũ rege et Polonis obiret: nec bellũ cuiq; rege incõsulto inferret. His ita ꝑuisis, et indicta toti Polonię expeditiõe, Cristinũ Ostrouiũ Castellanũ Sẽdomiriẽsẽ cũ parte copiarũ aduersus Dobrinũ pręmisit: siue ut Vuladislaũ à suspicione ꝓpinq̃oris belli auerteret, siue ut duplici bello uires eius distineret: ipse cũ reliq̃ exercitu, cũ se Cristinũ subseq̃ simulasset, deflexo itinere ad Olstinũ castrametatus, tertio die eã arcẽ expugnauit. Ad cęteras deĩde arces, partitus cũ Spitcone Melstinio palatino Cracouiẽsi copias, aduẽtu Zemouiti et Ioãnis ducũ Masouiorũ auctas, ꝓpere discurrit, ne q̃d perterritis respirãdi spaciũ daret, intra 7 diẽ Crepicia, Velunũ, Ostresouia, Breznicia, Bobolice, et Grabouia in deditionẽ accepta. Zẽstochouiense & Velunẽse suburbanũ monasteriũ haud multo antè à Vuladislao duce cõdita, unà cũ possessionib. suis edicto pij regis intacta ab huius belli clade mãsere. Reliqua erat una arx Boleslauecia loco arteq; munita supra Prosnã flumẽ sita. Quę quia armis, pręsidio, et cõmeatu, secũdo flumine importatis abũdabat, septẽ ãnis obsidionẽ pertulit. At Cristinus Castellanus Sẽdomiriẽsis, ut primũ Dobunensẽ orã attigit, adiũctis sibi Cuiauijs, Dobrouunicos arcẽ circũsedit. Sed cũ accepisset Magistrũ Cruciferoꝝ Prussiẽsiũ Cõradũ cõtra se cũ ualidis copijs aduẽtare, soluit obsidionẽ. Ipse uerò Vuladislaus dux è Silesia regias ditiones latatrocinãtis in modũ infestauit, mercatorũ Polonorũ ad Vuratislauiẽses nũdinas ꝓficiscẽtiũ merces et facultates cũ currib. diripuit. Cõfluebãt eñ ad eũ etiã è Polonia multi, partĩ q̃ suis bonis ꝓfusis, aliẽis inhiabãt, partim q̃ rei capitalis dãnati aut ꝓscripti erãt, aut cõsciẽtia scelerũ suorũ ꝓfugerãt. His igit̃ iritatus rex, in ditionẽ eius paternã cũ exercitu impetũ fecit, castella q̃dã et oppida cępit, agros pagosq; depopulatus est, et Opoliã primariũ eius oppidũ cũ duab. arcib. obsedit. Et implorauit q̃dẽ Vuladislaus dux Venceslai Cęsaris et regis Boemorũ opẽ, sed nõ impetrauit, ꝓpterea q icerat is paulo antè fœdus cũ rege Polonorũ, q̃ sexcẽtorũ hastatorũ, ac totidẽ balistariorũ auxilia cõtra quẽuis hostẽ, cõtra rebelles aũt subditos societatẽ principes hi sibi inuicẽ ꝓmittebãt. Quã q; exceperat Vẽceslaus electiores imperij, Vuratislauiensẽ episcopũ atq; ciuitatẽ, ducesq; Polonos & Silesios Boemorũ cliẽtes, uerũ eatenus modò, ut ne necesse haberet cõtra eos Polono auxilia mittere. Sed reuera ignauia Cęsaris in causa fuit, q cliẽti

Zitno oppidum.

Dobrinum oppignerat um Cruciferis.

Consiliũ regis cũ quinq; consiliarijs.

Transactio regis cum Zemouito.

Rußiæ pars magna Zemouito Masouiorum duci data.

Cristinus Ostrouius.

Olstinum expugnatum.

Arces in deditionem acceptæ.

Zenstochouense monasterium conditum.

Boleslauecia septem annis obsessa.

Poloni Dobrinum infestant.

Vuladislaus dux latrocinium exercet.

Oppoliensis tractus uastatus à rege Polonorum.

Vuladislai regis fœdus cum Venceslao Cæsare & rege Boemorum.

 opitulatus

Vuladislaus dux cum rege reconciliatus. opitulatus nõ est. Cũ igit̃ in illo nihil esset spei, Vuladislaus dux Cõrado Olesnicẽsiũ, & Bernardo Nemodliensiũ siue Falkẽbergẽsiũ ducib. fratre suo deprecatorib. ad Vuladislaũ regẽ, missis ut uult Dlugossus, pacẽ impetrauit his cõditionibus, ut ablata mercatoribus bona restitueret, rex uerò Lublineciã et Strelce arces, et prẹterea nescio quẹ castella et oppida de ipso capta, iure belli retineret: quæ mox Spitconi Melstinio utẽda fruẽda dedit. Cẹterũ extat in archiuio regio transactio Boleslai & Bernardi ducũ Oppoliẽsiũ, et fratris ipsorũ Ioãnis (Cropidlonis nimirũ) episcopi Camenẽsis cũ Vuladislao rege sub Oppolia, defuncto interim, ut uidetur, Vuladislao, facta, & nouẽ signis signata, qua disertè cauetur, ut illi ipsi duces Oppoliã, Glogouiã, minorẽ uidelicet, Strelce ac Domarazũ arces, oppida ac territoria deinceps retinerẽt, sicut Vuladislaus patruus ipsorũ tenuisset: prouiderẽt aũt ne quid nocumẽti inde regi Poloniẹq; inferretur: captiui utrinq; ut redderẽtur: Boleslauecię, quę à prẹsidio Vuladislai defuncti Agathię uxoris eius nomine tenebatur, ne quid cõmeatus uel auxilij cõtra regẽ submitterẽt: curarẽt autẽ ut arx ea nemini alij q̃ regi Pol. dedat̃: De Olesno uerò & Lublinecia ne quid negocij facesserent Spitconi Melstinio. Omnia tñ hæc ut ita fierent, ne q̃d iuri regis Boemorũ derogarent. Fide iusserũt aũt ducib. p̃ supramemoratis, cuncta hęc rata firmaq; fore, Venceslaus episcopus Vuratislauiẽsiũ, Ludouicus Bregensiũ, Cõradus Olesnicensiũ & Gozlensiũ, & Prẹmislaus Opauiensiũ duces, p̃mittentes cum rege se futuros esse contra illos, si quid fefellerint. Magistratus uerò urbani Oppoliæ, Glogouiæ, Strelce, & Crepiciæ promiserũt se sine ulla tergiuersatione oppida illa suo regi certisq; procerib. Polonis ab eo designatis dedituros esse, si suprà memorati duces sui pactis nõ steterint.

Lublinecia & Olesnum duci Cessinensium oppignerata. Hæc nos, q̃ Dlugossum seq malumus. Oppignerauit aũt postea Melstinius Lublineciã, Olesnũ, & Gorzouũ Præmislo duci Cessinensiũ, et filijs eius Boleslao et Prẹmislo mille marcis Pragensib. Eiusq; rei monimentũ extant literæ ab ijsdẽ ducib. cõsignatæ. Dlugossus aũt memoriæ p̃didit, Vuladislaũ regẽ ea bona reddidisse Bernardo supramemorato Oppoliensiũ duci, cũ is Heduigim filiã Melstinij uxorẽ duxisset, ac Boleslaueciã regi Vuladislai ducis defuncti uxor reddidisset. Hoc ipso aũt anno nempe 1396. Sigismundus

1396 ann. Sigismundus rex Vngarorũ à Turcis profligatus apud Nicopolim. rex Vngarorũ cũ Turcẹ, duce Baiazete Amurathis filio, Thracib. Grẹcis, et Macedonib. deuictis, Mysos, hoc est, Bulgaros & Rascios uexarent et Vngaris abstraherent, coadunato è uarijs gentib. Christiani nominis ingenti exercitu, infeliciter pugnauit apud Nicopolim: elapsus tñ, traiecto naui Danubio Constantinopolim fuga delatus est, & inde aliquanto pòst Rhodũ, ac deinde in Dalmatiã & Vngariã reuersus. Interim aũt Turcẹ anno sequenti Vngariæ p̃uincias fœdè populati sunt, cũq; Sigismundus rex perijsse putaret̃,

Vuladus Bessarabiæ palatinus in fidem & clientelam regis Polonorum uenit. Vuladus Bessarabię palatinus & comes Seueriensis cũ ditione sua in fidẽ et clientelã Vuladislai regis Heduigisq; reginæ Polonorũ, uti hẹredis Vngariæ ultrò concessit. Alij præcedenti anno funestũ illud Christianis prælium cõmissum esse prodidere. Militauerunt autem in eo bello cõtra barbaros etiã Poloni uoluntarij, & nõnulli ex ijs fortiter dimicãtes occubuere. In quib.

Sciborius Polonus armatus Danubium tranauit. nobiles in primis fuere Basilius Castellanus Vissegradensis cum Rolando filio, et Thomas Calscius. Sciborius uerò Sciboricius gẽte Ostoius fugiẽs cũ rege

rege & Vngaris cũ nauim ingredi nõ posset, insequentib. Turcis, ita ut erat armatus, in Danubiũ se ꝓiecit & enatauit, charusq́ postea Sigismundo regi fuit. Insequenti anno Vuladislaus rex iratus Cruciferis Prussiensib. ꝙ ij uiolato fœdere arma cõtra se mouissent, Dobrinũq́ improbè interuertissent, simulq́ (& magis quidẽ fortasse) ꝙ Lituaniã infestare nõ intermitterẽt, & magnã Samagitiæ partẽ occupassent, bello eos persequi cogitabat. Sed abhorrebãt ab eo bello procerũ Polonorũ animi, ꝙ nõ ignorabãt se uniuersam Germaniã in se cõcitaturos esse. Itaq́ re in consultationẽ posita, cũ maxima pars senatus quieta cõsilia magis probaret, placuit ut cõuentus cum Cruciferis ijs de rebus Inouuladislauiæ ageret, ad euq́ cõuentũ ut regina modò cũ proceri b. proficisceretur: uerebant enim, ne rex dolore acceptarũ in Lituania iniuriarũ exacerbatus, asperiore aliq́ dicto intẽpestiuũ bellũ exuscitaret. Neq́ tñ sic eq aliquid à Cruciferis impetrari potuit. Sed nectere ij moras & excusationes, nostrorũq́ patientiã eludere, ut sibi diuturnitate tẽporis possessionẽ Dobrini firmarent. Ibi Heduigis reprehensa eorũ cũm præsenti auaritia & fœderis atq́ iurisiurandi uiolatione, tũ superiorũ tẽporũ ingratitudine & impietate qua in patronos suos Polonos usi erant, disertè quasi fatidico ore adiecit: Se quidẽ uiuente nihil eos aduersi pro illis ausis passuros esse: post mortẽ uerò suã maximis incõmodis atq́ cladib. suis illa omnia expiaturos. Ita tũc rebus infectis, neq́ certa pace, neq́ aperto bello Inuuladislauia discessum est. Hoc aũt anno Vitoudus expeditionẽ illã in Tartaros, cuius paulo antè è Lituanica historia mentionẽ fecimus, fecisse memorant, ac tribũ unã Tartarorũ, quam illi Ordã uocant, cũ pueris & mulierib. abegisse, partẽq́ captiuorũ regi et ꝓcerib. Polonis dono misisse. Reliquos in media Lituania supra Vacã amnẽ prope Vilnã agris attributis collocauisse. Qui manent ibi usq́ in hodiernũ diẽ, boni ac diligentes patresfamiliâs & uirtutis priscę armorũq́ nõ immemores. Ritus aũt patrios Machometicę superstitionis adhuc seruãt. Tametsi negãt ij se à Vitoudo subactos, uerùm ciuili bello domo pulsos, siue adeò in auxiliũ cõtra Cruciferos à Vitoudo euocatos, in Lituaniã ultrò uenisse, & in eo quẽ incolũt loco à Vitoudo sibi cõcesso domiciliũ fixisse. Cui rei argumẽto est illud, ꝙ ij in hanc usq́ diẽ liberi legib. suis uiuũt, ex æq̃ cum Lituanis magni ducis imperiũ agnoscentes. Verùm utut est de ijs, uictorẽ quidẽ certè exercitũ è Scythia tunc Vitoudus reduxit, aut recepit, si quidẽ per legatũ id bellũ gessisse ferũt. Inescatus aũt hac uictoria & re bene gesta, annũ quidẽ unũ qeti et cõparãdis maiorib. copijs dedit. Quo qdẽ ãno Sigismũdus rex Vngarorũ Cracouiã, siue uisẽdi regis et reginę, ut uult Dlugossus, siue res suas stabiliẽdi causa magis etiã alieñatis ab eo post cladẽ illã Nicopolẽsẽ Vngarorũ animis, et nõ obscurè nouas res moliẽtib. iterũ uenisse ferũt. Insequẽti uerò ãno 1399. Vitoudus, necq́cq́ dissuadẽtib. rege et regina, alterã expeditionẽ fecit in Tartaros: ad quã permulti de Polonica et Germanica nobilitate glorię cupidi nomina dedêre. Multi Heduigis reginę, aduersos eius expeditionis successus predicẽtis, authoritate de ꝓcinctu retracti sũt. Fuerũt aũt in ea expeditione de Polonis maximè insignes Raphael Tarnouius Iasconis siue Ioãnis Castellani Sẽdomiriẽsis filius, Sẽdiuoius, Ostrorogus Dobrogostius, Samotulius, Ioãnes Glouacius palatinus Masouiẽsis, Ioãnes Dãbrouius, Varsius Michouius,

Cõsultatio de bello Cruciferis inferendo.

Conuentus reginæ cum Cruciferis.

Heduigis reginæ uaticinium.

Vitoudi expeditio prior contra Tartaros.

Orda.

Tartari in Lituania collocati.

Sigismundus rex Vngar. uenit Cracouiam.

1399 ann.

Contra Tartaros altera Vitoudi expeditio.

Nobiliores Poloni qui ad bellũ Tartaricum nomina dedere.

Podolia Spitconi Melstinio donata siue oppignerata.

uius, Socha Plocēsis palatinus, Thomas Verincus, & illustris in primis Spitcō Melstinius palatinus Cracouiensis, ac dominus inferioris Russiæ siue Podoliæ, quā ei Vuladislaus rex ante duos annos frustrà reclamante regina cū ꝓcerib. donarat, siue adeò certo pacto obligarat, ea lege, ut accitus à rege ad q̃duis bellū cum auxilijs præstò esset. Recensitis apud Kiouiā copijs Vitoudus bonę spei plenus, Scythiā cū infesto exercitu ingredit̃. Imperabat tunc apud Tartaros Tamerlanes, humili quidē loco natus, uerùm scientia rei militaris & felicitate eò potentię ꝓuectus, ut duodecies cētena millia hominū haberet in exercitu: ac Turcis ꝓfligatis, imperatoreq́ꝫ eorū Baiazete capto, & in ferrea cauea feræ in modū secū circūuectato, & Iberia, Albania, Armenia, Persia, Mesopotamia, Asia et Ægypto incredibili celeritate uastatis, orbē terrarū terrore sui nominis impleret. Iáq́ꝫ transmissis Sula et Psola fluminib. ad cāpestria Tartariæ, & ad Vorsclā amnē Vitoudus nemine repugnante peruenerat, cū Edigā unū inter duces Tartarorū potentissimū Tamerlanis legatū cū innumerabilib. copijs obuiū habuit. Ibi cōsternatis nostrorū animis, reginæ monita in mentē ueniebāt. Itaq́ꝫ suadente maximè Spitcone, de pace cū barbaris agi placuit: neq́ꝫ illi pacē aspernabant̃. Verùm id maiorū consiliū quasi timidū ferociores pleriq́ꝫ cū reprehenderēt, re uniuersę dimicationis discrimini cōmissa, uicerūt barbari, nō incruenta quidē uictoria. Quod ni multitudine abūdasset, uirtute nostrorū superati fuissent. Cecidere de nostris plurimi, nec inulti tñ. In his fratres regis, Andreas et Demetrius Coributhus, & alij nouē duces Lituani & Russi: pauci uiui capti. Vitoudus cū Suitrigellone patruele, Ostrorogo, & Samotulio, cū inclinari aciē suorū cerneret, pernici fuga euasit. Melstinius cū seu fuga, seu ducis hostiū indulgentia, cui uirtutē & prudentiā suā inter colloquendū de pace ꝓbarat, saluus esse posset, inter cōfertissimos hostes honestissimè occūbere maluit, quemadmodū ipse optarat et prędixerat Paulo Zucouio siue Sciucouio timorē illi exꝓbrāti: Sciucouius uerò ille dictis q̃ factis fortior, Thersitæ in morē, primus propemodū fugā inijt. Nec diu Tamerlanes ei uictoriæ superstes fuit, eo ipso anno extinctus. Porrò Tartari cōtinuantes cursū uictoriæ, in Lituaniā populabūdi usq́ꝫ ad Luscū excurrerūt. Kiouiēses tñ trib. millib. rublorū oppidū agrūq́ꝫ suū redemerūt. Cōtinet aūt in se rublus apud Lituanos centū grossos. Sub idē ferè tēpus Heduigis regina filiā Elizabethā Bonifaciā primo partu enixa est, eiq́ꝫ post tertiū diē extinctæ nec ipsa diu superstes fuit, & in lęua parte basilicæ Cracouiensis ante arā maximā sepulta est, elata magnificentissimo funere, multorū regū & summi pōtificis Bonifacij noni splendidis legationib. celebrato. Tametsi nō ad exeqas, uerū ad leuādā de sacro fōte, plē regiā, rege ipso inuitāte eę missę erāt. Fuit aūt Heduigis singulari pietate et sanctimonia uitę prædita, ab omni fastu, leuitate, et iracūdia aliena. Ocij iuxtà ac alienorū à suo sexu atq́ꝫ dignitate negociorū fugiēs, tēpus omne suū uel diuino cultui, uel lectioni eorū q̃ ad pietatē moresq́ꝫ formādos pertinerēt, uel deniq́ꝫ audiēdis & leuādis uiduarū, pupillorū, et aliorū miserabiliū hominū querimonijs impertiebat. Facultates uerò suas, quas amplissimas è paterna domo secū aduexerat, liberaliter in usus egētiū, in cultū diuinū, et in publicas utilitates expēdebat. Ac præter ea q̃ superius cōmemorauimus, uiuēs aras duas in basilica

Tamerlanes princeps Tartarorum maximus.

Baiazetes Turcarum princeps à Tamerlane captus, & in cauea circumuectus.

Sula fl.

Psola fl.

Vorscla.

Tartarorū uictoria de Lituanis et Polonis.

Duces cæsi à Tartaris.

Vitoudi fuga.

Melstinij mors præclara.

Tamerlanis mors.

Tartari Rußiam uastarunt.

Rublus.

Heduigis reginæ mors & laudes.

Cracouienſi dotauit: Pragæ uerò domum peramplam Lituanis, qui honeſtis diſciplinis operam darent, ſiue emit, ſiue condidit, poſſeſsionesq́ peramplas, unde eis ſumptus ſuppeditarentur, adiecit: quæ domus Reginæ uulgo dicta, Dlugoſsi tēporibus hæreticorū furori intacta unà cum poſſeſsionibus ſuis fuit, ſed ad noſtram memoriam non permanſit. Moriens uerò quicquid habuit reliquum in ſupellectili, partim egenis dilargiendum, partim ad excitandā Cracouiæ & conſummandā Academiam, quam Cazimirus magnus Cazimiriæ inchoauerat, legauit: nuncupatis executoribus ultimæ uolūtatis ſuæ, Petro epiſcopo, & Ioanne Tencinio Caſtellano Cracouienſi. Donauit etiam baſilicæ Cracouienſi ueſtē ad ſacra peragenda factam, margaritis & lapidibus precioſis diſtinctam: duo anni tēpora, Quadrageſimam & aduentū Domini religioſa abſtinentia & ieiunio ſemper coluit. Delicias, pompas, & oſtentationem diuitiarum contempſit, ita ut cum propinqua partui, regali cultu atq́ magnificentia exornare cubiculum regis abſentis literis iuberetur, reſpondiſſe ei feratur, ſe pompam omnem & inanem ſplendorem pridem abdicaſſe: nec inſciam eſſe, ſæpe mortem partui comitem eſſe. Tum autem rectius ſe uilitate & neglectu mundani faſtus diuinæ benignitati, quę ſterilitatis probrum à ſe amouerit, reſponſuram eſſe. Feruntur autem ob ſanctitatem eius, miracula quædam ad tumulum eius poſtea fuiſſe edita. *Lituanorum collegium Pragæ.*

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SEDECIMVS.

IVSTIS reginę peractis, Vuladislaus rex mœſtiſſimus, ac de retinēdo regno addubitās, quòd non ignorabat ſe externum uxoris nomine apud liberrimam gentem eò uſq́ regnaſſe, in Ruſsiā ſeceſsit: cogitabatq́ ultrò regno ſe abdicare, & ad paternum principatum reuerti potius, quàm ut ui & armis ſumma cū ignominia pelleretur. Sed hæc eum cogitantem, primores Poloni placidè cōſolati confirmarunt, cum ei ſtudia ſua in poſterū quoq́ detuliſſent. Quod ſi quam id ei dubitationem faceret, quòd alienus amiſſa uxore nihil iam hæreditarij iuris in regno haberet, oſtendebant ei malo remediū, quod ipſa etiam Heduigis regina moriens indicaſſe ferebatur, nimirū ut Annam Vilelmi Ciliæ comitis filiam, cuius ſororem iam Sigiſmundus rex Vngarorum poſt Mariam in matrimonio habebat, ſecundā uxorem duceret. Eam enim iuſtam regni hæredem eſſe, propterea quòd Cazimiri regis neptis eſſet. Placuit conſilium Vuladiſlao. Quocirca miſsi oratores ad Hermannum patruum puellæ (nam pater iam obierat) Ioannes Obychouius Caſtellanus Sremenſis, Hincia Rogouius, & Ioannes Oſtrouicius, optata omnia retulere, ſimulq́ ſponſam ad ſedecimam diem Iulij menſis anni ſequentis Cracouiam adduxere: & cum ea nullius linguæ præter Germanicam gnara eſſet, octo menſes condiſcendæ linguæ Polonicæ operam

Vuladislaus cogitat regnum relinquere.

Secundæ nuptiæ Vuldaiſlai.

Rex in Lituania profectus. dedit, priusquam nuptiæ celebrarentur. Interea rex in Lituaniam profectus, pacta & fœdera cum Vitoudo & Lituanis, suo Polonorumq́ꝫ nomine renouauit: ubi promissum est, & literarum monumentis cautum, ut si Vitoudus sine liberis decederet, in regis & regni Poloni potestatem reciderent omnia quæcunqꝫ is possedisset, unà cum magno ducatu: excepta dimidia parte Nouogrodeci, cum quatuor prædijs, quæ Sigismundo Vitoudi fratri cedere debeat: ea quidē lege, ut is tamen regi & regno sit subiectus: exceptis etiam bonis dotalibus Annæ uxoris Vitoudi, quæ post eius demum obitum ad regē atqꝫ regnum redire deberēt. Hęc adeò anno Christi 1401 acta esse, è literis ea de re tunc conscriptis & consignatis constat. Reuertens autem rex è Lituania, quoniā à nuptijs propter deformitatem sponsæ abhorrebat, procerib. Polonis interuenientib. mense Februario apud Biezum oppidum cum Ciliēsibus proceribus conuentum habuit: nouisq́ꝫ pactis initis, seu priorib. cōfirmatis, liberalibus diebus nuptias peregit: cui celebritati Anna reginæ mater, Cazimiri regis filia, & Vitoudus cum Anna uxore interfuere. Coronationem uerò nouæ reginæ in sequentem annum dilatam esse Miechouiensis refert. Per hæc fermè tempora Academia Cracouiensis ex testamento Heduigis reginæ, & cumulatiore liberalitate regis condita est: duæ domus siue collegia excitata. alterum philosophis & theologis in platea, quæ Iudæorum tunc fuit, nunc diuæ Annæ nomine nuncupatur: alterum iureconsultis & medicis, quà ex urbe ad arcem itur. Acciti que magistri & doctores omnis generis è Pragensi Academia, census que his in perpetuum attributi à rege è salinis & telonio: & adiuncta omnia sacerdotia apud diui Floriani, præter præposituram, ut uocant. Auctior deinceps ea ipsa Academia, & locupletior multorum & maximè doctorum ipsorum beneficentia reddita, magnopere quodam tempore studijs dialecticis, mathematicis, philosophicis atque theologicis effloruit. Quietæ tunc res erant in Polonia, eoq́ꝫ florebant pacis studia. Non item alibi. Apud Boemos quidem & Germanos Carolus Cæsar, qui se totum compotationibus, lusibus & nequitiæ dediderat, ita ut cum de arcis cuiusdam suæ conflagratione nuncium accepisset, rogasse dicatur, An cella uinaria incendio superfuerit: ita contemptibilis fuit, ut primùm à Pragensibus ciuibus caperetur, & aliquot mensibus asseruaretur: inde uerò cum euasisset, iterum à proceribus quibusdam, Sigismundo fratre conscio, captus, Viennam custodiendus deduceretur. Inde quoqꝫ cum elapsus esset, à principibus electoribus imperio amoueretur: & Robertum Palatinum Rheni, Bonifacio nono pontifice max. approbante, successorem non inuitus acciperet. Infestata est etiam tunc ab Vngaris quidem Morauia: Boemia uerò à Mysnensibus & Morauijs Marchionibus, incitante Sigismundo: ne Vngaria quidem pacata fuit. Nam Sigismundus rex, dum fraterno regno inhiat, suū penè amisit: captus quidem & ipse est à suis Vngaris ob seueriorem in aduersarios suos animaduersionem, post Nicopolensem cladem: & filijs Nicolai Garæ in custodiam traditus, in arce Soclossensi adseruatus est. Ladislaus uerò rex Neapolitanus,

Pacta cum Vitoudo et Lituanis renouata.

1401 ann.

Vuladislai regis secundæ nuptiæ.

Academia Cracouiensis condita.

Quibus disciplinis potißimum floruerit Cracouiensis Academia.

Carolus imperator bis captus, & ab imperio amotus.

Robertus Cæsar.

Boemia et Morauia uexatæ.

Sigismundus rex captus ab Vngaris.

litanus, Caroli interfecti filius, ad regnum euocatus: qui tamen è Dalmatia Neapolim reuerti necesse habuit, siue pulsus à Sigismundo, cum is è custodia dimissus esset, siue ad comprimendos nouos motus eius gentis reuocatus. Iam & Galeatius Vicecomes, dux Mediolanensium, totam fermè Italiam ad arma concitarat, & Florentini contra eum Robertum Cæsarem magna mercede & promissis in auxilium euocarant. Verùm is re infecta ex Italia in Germaniam se recepit. Porrò tota respublica Christiana duos tunc habebat pontifices iam inde ab Vrbano & Clemente. nam Clementi Galli, & qui cum eis sentiebant, Benedictum eius nominis tertiumdecimum natione Arragonensem, Vrbano uerò Itali Bonifacium nonum: eoq; per hoc tempus defuncto, Innocentium septimum, & huic mox Gregorium duodecimum suffecerunt. Hos alij principes & populi, illum alij sequebantur. Ipsi pontifices se inuicem execrabantur, & pro schismaticis habebant, & studia principum, multa indulgendo & conniuendo, sibi comparabant: & tamen pro se uterque concordiæ in ecclesia redintegrandæ, uel cum iactura pontificatus dignitatis'que suæ se studere, iureiurando etiam interposito & chirographis, præ se ferebant. Ita tunc perturbatus erat omnino status Christiani orbis. At in Polonia tranquilla ferè erant omnia: itaque per aliquot illos annos nihil in ea memorabile gestum esse memoratur, præter quòd perduellium quorundam uias publicas infestantium latrocinia tunc Vuladislaus rex coercuit, expugnata per aulicum suum comitatum Sorsteno arce in Morauia, quæ illis receptaculo fuerat. Fuere autem latronum illorum principes, Grotus Slupecius de Rauiorum familia, & Ioannes Rogala, quod etiam equestris familiæ nomen est, castellanus Vuladislauiensis. Quorum hic quidem captus, multis annis carcerem pertulit, donec in Zauissij Nigri gratiam dimissus est: ille uerò euasit, sed arx eius Conari in tractu Sendomiriensi diruta est. Latrocinandi uerò occasionem ei dederat prior proscriptio, ob cædem Ioannis Ossolinij castellani Vislicìensis, dum disceptant inter se de limitibus agri præbendæ Sendomiriensis, quam filius Ossolinij obtinebat, patratam. Vlricus uerò Dreni hæres, Vuladislai regis & regni potestati sese subdidit, ea lege, ut si decederet sine liberis, arx ea regi cederet, præfecti'que arcis deinceps etiam ipso uiuente in uerba regis iurarent. Per idem tempus apud Posnaniam, cum diuinum Christi corpus in specie panis (quemadmodum antiquissimo totius ecclesiæ Christianæ ritu & ipsius Christi & apostolorum eius instituto in templis publicè uulgò distribuitur) ab infelici quadam muliercula ore sublatum, ut Iudæis ad ludibrium uenderetur, mutata'que sententia in pratis suburbanis eius oppidi abiectum esset, miraculis quibusdam insignibus proditum est, & repertum. Itaque templum in eo loco Vuladislaus rex condidit, & sanctissimi corporis Christi titulo dedicauit. Tarnouiæ uerò collegium sacerdotum Petrus episcopus Cracouiensis, Ioanne domino loci palatino Sendomiriensi petente, & redituum partem de suo conferente, instituit. Per hoc ipsum tempus Dobrogostius, siue Bonauen-

Ladislaus rex Neapolitanus ab Vngaris expetitus.

Galeatius dux Mediolanensium.

Schisma in ecclesia Christi.

Sorstenū arx expugnata ab aulico Vuladislai comitatu.

Grotus Slupecius et Ioannes Rogala latrocinantur.

Conari arx diruta.

Drenū arx regi dedita.

Christi corpus in pratis Posnanien. repertum.

Templum corporis Christi in suburbano Posnaniensi.

Tarnouiæ collegiū sacerdotū institutum.

tura archiepiscopus Gnesnensis mortuus, successorē accepit Nicolaum Curouium, gente Srenauium: qui Vuladislauiensem quoque episcopam, unde transferebatur, fauente rege toto biennio simul retinuit. Anno sequenti, qui fuit à Christo nato 1403, Valachiæ palatinus Alexander, & mox Romanus Petri filius, cum è potestate & uinculis Suitrigellonis à rege liberatus esset, iurati unà cum consiliarijs in uerba regis, in potestate eius atque regni se esse, fore'que professi sunt: Romanus uerò etiam societatem belli contra quosuis hostes, Prusis atque Lituanis propter locorum intercapedinem exceptis, promisit. Boguslaum uerò Pomeranorum ducem rex in aulam suam suscepit, octingentarum marcarum stipendium ipsi pollicitus, ut quoties opus esset, cum centum hastatis sibi militaret. Porrò Vilelmus marchio Misnensis, fœdus & societatem cum eodem rege pepigit: item'que Vngari proceres cum Polonis: quo cautum est, ne alteri contra alteros regibus suis opitulentur. Ad regem quoque Vuladislaum ijdem pòst de pace ac fœdere oratores cum certis mandatis misêre: sed an inter eos conuenerit, non liquet. Ac ne illud quidem constat, quid his fœderibus causam præbuerit: nisi fortè odium Vngarorum, & perpetratum facinus in regem suum Sigismundum. sed magno studio Vuladislaus de liberando eo laborasse fertur, ita ut regnum quoque à proceribus Vngaris sibi oblatum contemneret: quin Sandeciam profectus est, ut propinquitate loci terrorem Vngaris obijceret. Euasit'que tunc Sigismundus misericordia nobilis matronæ, cuius filijs in custodiam traditus erat. Non parum autem & Sciborius Sciboricius eques Polonus ipsi commodauit, propterea quòd armis Polonorum & Boemorum superiores Vngariæ partes, Poloniæ & Morauiæ finitimas, in fide eius continuit, complures'que aduersariorum munitiones in suam potestatem redegit, & proceres quosdam captos in uinculis habuit: & cum neruo belli, pecunia inquam, deficeretur, à Vuladislao rege decem millia marcarum Polonicarum accepit mutua: pro hisq; nouam Marchiam, quæ simul cum ueteri hæreditario iure ad Sigismundum pertinebat, ipsi oppigneraui:. Cuius rei monumentum extat in archiuio. Quanquam tunc non nisi quatuor millia ei numerata sunt: nec de reliqua pecunia postea numerata, neque de possessione Marchiæ regi tradita, quicquam inuenio. At Vitoudus magnus dux Lituanorū, cum Smolenscijs rursus rebellibus bellum gerebat: fretusq; Polonorum auxilijs, arcem Smolenscum, in quam ciues & nobiliores quiq; uxores, liberos & fortunas suas cōtulerant, aliquandiu obsessā & oppugnatā cepit, magnasq; opes in ea repertas partim Vuladislao regi trāsmisit, partim militibus, ut quisq; meritus erat, di largitus est. Cæteras uerò arces in deditionem accepit, & principatū omnem in formam prouinciæ redegit: dux in Vngariam profugit, & in ministerio Sigismundi regis uitam finiuit. Cum Cruciferis quoque Prussiensibus & Liuoniensibus bellum paruo tempore intermissum, Suitrigellonis opera ipsi recruduerat. Nunquam is tamen hostibus ditionem suam infestantibus occurrere ausus est: uerùm Liuonienses cum præda

reuertentes

Nicolaus Curouius archiepiscopus.
1403 ann.
Valachiæ palatini iurant in uerba regis.
Misnense fœdus.
Vngarorū procerum cum Polonis fœdus.
Vuladislai regis studium erga Sigismundum.
Sciborij Sciboricij fides erga Sigismundum regem.
Noua Marchia Vuladislao regi oppignerata.
Smolēscij subacti à Vitoudo.
Smolēsciorum dux profugus.
Cruciferi Lituaniā infestāt.

reuertentes, uestigijs clam secutus, cum ij diuersi domos abijssent, agros eorum uicissim longè latéque uastauit, pagos uicosq́ incendit: ac Zuinam munitum oppidum ui cępit atque diripuit: arcem uerò oppido imminentem in deditionem accepit, incensisq́ arce pariter & oppido, cum ingenti præda in Lituaniam se recepit. Nec multo pòst rursus Lituania hinc à Prussiensibus, illinc à Liuoniensibus Cruciferis uehementer peruastata est, multiq́ mortales in seruitutem abacti. quos Vitoudus permutatione captiuorum liberauit. Tandem Vuladislaus rex afflictæ patriæ uicem miseratus, Suitrigellonem fratrem exulem è Prussia reuocauit, magno ære alieno, quod ibi contraxerat, exoluto. Ac ne quod ei cum Vitoudo noui dissidij seminarium relinqueret, Podoliam ei quinque millibus marcarum Pragensium à filijs Spitconis Melstinij redemptam, concessit: itémque Strium, Zidassouiam in Russia, Sidlouiam, Stobniciam, atque Drugniam in Polonia: ad hæc mille quadringentas marcas annuas è salinis adiecit. Nec tamen ea liberalitas regis, animum Suitrigellonis sanauit. Conuentum deinde rex cum Prussicis Cruciferis apud Racianzum episcopi Vuladislauiensis oppidum, ad Pentecosten anni sequentis habuit: ubi sic de pace conuenit, ut rex quinquaginta millia (licet quadraginta sint apud Dlugossum) florenorum Cruciferis exolueret, Dobrinumq́ & Zlotoriam reciperet: uerùm ut ratas tamen Magistri donationes atq́ largitiones haberet, & pacta à Cazimiro magno cum eis cōuenta rata esse iuberet. Deinde ut Nouogrodi magni dominatus regi, Samagitia uerò Cruciferis cederet: ipsi uerò, ut omni iure quod habebant in Lituania, sese abdicarent: nec paterentur hostilem aliquem exercitum per ditiones suas in Lituaniã transire, neq́ ipsi per eã sine permissu regis copias suas ducerent: neq́ receptarẽt proscriptos è Lituania, ac ne profugos quidem propinquos regis: deniq́ ut liberã mercaturam atq́ societatem haberẽt inter se Lituani atq́ Prussi. His autem conditionibus implendis annuũ tempus constitutum. Sic necessaria magis, quàm speciosa pace facta, Vuladislaus rex inuitatus à Magistro, Toruniã cum magna parte procerũ diuertit, triduóq́ ibi mansit, splẽdidè & magnificè acceptus: per quos dies simulachro equestris pugnę inter Teuthonas & nostros edito, cũ superiores illi ferè essent in eo genere, in quo sunt exercitatissimi, ad extremum tamen Dobeslaus Olessnicius unus de nostris palmam & brabium obtinuit. Dum autem Vuladislaus obequitans, situm, munitionem, atque ædificia urbis contemplatur, sordibus culinæ à muliercula quapiã seu casu, seu data opera perfusus, mulierculæ morti ob id destinatæ impunitatẽ impetrauit. Inde discedens in maiorẽ Poloniam diuertit, æstateq́ ibi exacta, & particularibus conuentibus habitis, qui tunc primùm haberi propter nouam rem cœperunt: Corcinum, quo comitia toti Poloniæ ad undecimã diem Nouembris indixerat, uenit: perfecitq́ precario, ut sibi redimendi Dobrini causa, agraria contributio noua omnium ordinum consensu extra ordinẽ decerneretur, nẽpe deni grossi in iugera, ab agrestibus tantùm & oppidanis culta. Ex qua contributione cum ordinaria illa binorum grossorum, quam Rastralem appellauimus, con-

Zuina oppidũ & arx Liuoniæ à Vitoudo capta & incensa.

Lituania rursus uexatur à Cruciferis.

Suitrigello reuocatus è Prussia.

Podolia et præfecturæ quædã in Polonia Suitrigelloni attributæ.

Pax & pacta cum Cruciferis Prußiensibus.

Vuladislaus rex Toruniã profectus.

Dobeslaus Olessnicius.

Rex perfusus à muliercula.

Vuladislai clementia.

Comitia Corcini.

Agraria siue iugeralis cõtributio noua decreta.

Sũma exactæ pecuniæ.

mus, coniuncta, ad centum millia marcarum tunc redacta esse memorantur. At nunc quando longè cultior atque populosior est Polonia, ne ad quadraginta quidem millia peruenit. Vuratislauiam deinde rex splendido plus quàm quinque millium equitum comitatu profectus est, cum Venceslao rege Boemorum, illo postulante, congressurus. Animaduertebat enim Venceslaus, quamuis stupidus, cœno'que uoluptatum penitus immersus, se de summa rerum periclitari. Bis captus, & ab imperio amotus erat: palàm ab eo Sigismundus frater, ut sibi regno Boemorum cederet, contendebat, & non obscurè fauebant ei Boemi proceres. In gratiam eius etiam dux Austriæ Morauiam infestare uidebatur. Quo igitur obuiam iret conatibus aduersariorum Venceslaus, & regnum suum stabiliret, regis Poloni amicitiam & societatem certo fœdere sibi adiungere satagebat. Itaque aduenientem perhumanè lauteque accepit, non sine admiratione opum eius: ita ut etiam Sbigneo Brezio cum sexcentis equitibus antecedenti, regem in eo comitatu adesse ratus, extra urbem obuiam prodijsse dicatur. Octo diebus de fœdere inter consiliarios regum tractatum est: & eò res propemodum perducta erat, ut Boemus Polono Silesiam omnem redderet, Polonus illi uicissim cum quadringentis hastatis equitibus, quoties opus esset, præsto esset. Sed uel indigna res uisa est Polonis proceribus, Boemis esse obnoxios, uel certè Ioannes Smiritius consilio & authoritate præstans inter Boemos superueniens rem infecit. Dum hæc ita fiunt, nihilo tamen magis fida pax Polonis fuit à Cruciferis. Etenim cum expedita manu clàm in Masouiam ingreßi, Ioannem ducem Cirnensium nihil hostile suspicantem, in prædio quodam, siue apud Zlotoriam arcem, quam tunc ligneam ædificabat, cæpere: & equo impositum, ac subter aluum equi pedes indignè colligatum, arce incensa secum abduxere: non multo pòst tamen, à rege de uiolato fœdere admoniti, dimiserunt. Dimissus, paulo pòst in eam curam diligenter incubuit, ut nouum prælatorum & canonicorum, & item uicariorum collegium in templo & parœcia Varsauiensi institueretur. Et institutum id est ab Alberto Iastrembecio Posnaniensi episcopo, cum Ioannes dux luculentos reditus de bonis suis, ac de decimis à Plocensi episcopo permutatione quadam acquisitis, utriq; illi collegio, atq; parœcias aliquot & quædã alia sacerdotia, suppreßis ueteribus titulis, addixisset. Anno à Racianzensi conuentu circumacto, alter conuentus Gneuucouiæ à rege & Cruciferis de perficienda pace inchoata habitus est. Ibi noua res à Cruciferis oblata, negocium omne infecit. Postulabant ij, ut rex Pomeraniæ nomen in inscriptionibus & sigillis suis non usurparet, quemadmodum cum Cazimiro rege multo antè cõuenerat. Negabat ille: cõsiliarijs dissuadentibus. Itaq; Cruciferis Dobrinum non reddentibus, infecta pace discessum est. Tametsi extant in archiuio regio literæ Conradi magistri, hoc ipso tempore scriptæ: quibus testatum facit, quinquaginta millia Vngaricorum florenorum pro Dobrino & Zlotoria sibi numerata esse. Nec melior euentus fuit alterius conuentus cum Vitoudo in Lituania. Sed tamen is cum

Vuladislai cũ Venceslao Boemorũ rege, congressus apud Vuratislauiã.

Vẽceslai regis Boemorũ fortuna.

Marsalci Poloni comitatus.

Acta inter Polonos & Boemos.

Ioannes Masouiorum dux captus à Cruciferis.

Varsauiæ collegium sacerdotum institutũ.

Gnewcouiensis cõuentus cũ Cruciferis.

Pax cum Cruciferis infecta.

Pecunia pro Dobrino numerata à rege.

ægrè

ægrè se aduersus potentiam & uim Cruciferorum defenderet, mox deinde cessit ipsis Samagitia. Detrectabant Cruciferorum imperium Samagitæ, & nocturnis incursionibus atque insidijs præsidium eorum affligebant, Vitoudumq; obsecrabant, ne se immanibus Teuthonibus proderet. Sed uincebat utilitatem necessitas. Itaq; iussu principis obsides dedere Cruciferis. Quo facilius uerò eos Cruciferi in officio continerent, tres arces in Samagitia condidêre. Duas supra Neuazam fluuium, tertiam uerò in confluente Nemini atque Dubezæ. Profugerat iterũ in Prussiam Suitrigello, spe totius Lituaniæ per Cruciferos potiundæ: sed Podoliam nihilominus præsidijs suis tenebat. Itaque conuentu Gneuucouiensi soluto, rex eò profectus, omnem eam cum arcibus in deditionem recepit, orto à Camenecia ciuitate initio: præfecturam'que eius oræ Petro Saffranecio Polono mandauit. Ab Alexandro Valachorum Palatino, iam inde à duobus annis sibi addicto, & consiliarijs eius Cameneciam euocatis, solenne iusiurandum, quod in fide & clientela sua, reginæ, ac filiorum, & regni Polonici permansuri essent, accepit. quanquam idem anno superiori Romanus Palatinus & ipse fecerat: cuius rei extant monumenta in archiuio regio utriusque diplomata: unde credibile fit, eos inter se de principatu contendisse. At in maiore Polonia Thomas Venglessinius Castellanus Sendomiriensis, & præfectus maioris Poloniæ, Drahimum arcem ab ijs qui religiosam militiam diui Ioannis nomine profitentur, interceptam, quadriduo expugnauit: eiecto'que præsidio, in potestatem suam redegit. Vitoudus uerò pacem nactus à Cruciferis, eodem anno, qui fuit 1406 transmisso Vgra flumine, primam fecit in Moschos expeditionem, siue proferendorum finium gratia, siue iniuria prouocatus à genero, duce gentis, Basilio. Parua & obscura initiò gens Russorum fuere Moschi, quemadmodum primo libro indicauimus: sed iam tunc accessione finitimarum gentium, partim successionibus iustis adiunctarum, partim ui uel fraude subactarum, non parua incrementa cæperant. Nec tamen elici ad pugnam potuere. Peruastata igitur longè late'que eorum regione, Vitoudus præda onustus in Lituaniam redijt. Fuerunt eius expeditionis socij Vitoudo complures de nobilitate Polonica, qui præda hostili magnopere ditati sunt. Maiore ui postea Vitoudus in id bellum, anno uno intermissum incubuit, fretus maioribus Polonorum, quibus Sbigneus Brezius Marsalcus præfuit, & Cruciferorum auxilijs: & usque ad Occam fluuium permagnum populabundus peruenit. Quo minus autem fluuium transmitteret, Suitrigellonis patruelis armis prohibitus est. Nam is seu leuitate quadam ingenij, siue inuidentia stimulatus, Bransco & Starodubo arcibus, quæ in Seueria Vuladislai regis beneficentia obtinebat, incensis, ad Basilium hostem Vitoudi transfugerat, bonam'que illi nauabat operam, exercitum Vitoudi ex insidijs & iniquis locis lacessendo. Atque hinc potest colligi, Suitrigellonem aut non ad Cruciferos profugisse paulo ante id tempus, sicuti nos dudum è Dlugosi sententia narrauimus: aut certè ex formula fœderis cum Vitoudo

Samagitia concessa Cruciferis.

Samagitæ detrectarunt Cruciferorum dominatum.

Neuaza fl.

Dubeza fl.

Suitrigello iterum ad Prussos fugit.

Podolia redacta in ditionẽ Polonorum.

Valachiæ Palatini cũ proceribus iurant in uerba regis Cameneciæ.

Drahimũ arx recuperata à Polonis.

Moschicũ bellum Vitoudi.

Vgra fl.

Moschi.

Sbigneus Brezius dux copiarum Polonicarum.

Suitrigello Moschis adest contra Vitoudum.

Vitoudo icti ab eis exactum siue exclusum, cum hostibus eius Moschis sese coniunxisse. Impetrauit tandem à Vitoudo pacē Basilius æquis conditionibus. Qua constituta, Vitoudus properè equos permutãdo, in Lituaniam ad uxorē (ut erat in Venerem pronus) cõtendit. Exercitus uerò eius sine imperio & ordine ex Moschouia decedens, cum per uastata dudum à se, & ab ipsis etiam Moschis, loca iter faceret, fame afflictus: & magnis incommodis propter cœli intemperiem in limoso solo affectus, & à Tartaris etiam, quos Moschus uelut cliens patronos in auxilium acciuerat, à tergo & ab lateribus incursantib. uehementer uexatus est. Verùm ij tamen uirtute Polonorum atq; Cruciferorum, pedestri magis quàm equestri, prælio uicti pulsiq; sunt. Poloni amissis armis & equis reuertentes, liberalitate regis abundè recreati. Lituanica historia nullam belli cuiusquam à Vitoudo contra Moschos suscepti mentionē facit: & quidem trans Occam non Moschica, sed Rezanensis ditio est, quam à Vitoudo uastatam esse constat: quæ quamuis nunc Moschorum duci pareat, tunc quidem suum adhuc habebat ducem, Olgum nomine. Per hoc tempus Iacobus Cobilenius, gente Grimalius, Nicolaus Chranstouius Stregomius, & Andreas Tencinius Toporus, de adulterio Annæ reginæ à rege insimulati sunt. Et Chranstouius quidem solum uertit, Cobilenius uerò triennio in arce Leopoliensi in carcere asseruatus est: Tencinio, quod minus suspectus esset, nihil actum. Obiurgatus autem rex à senatu de nimia credulitate, & probro reginæ, iudicium in delatores instaurauit: ubi Clemens Moscorouius castellanus Vislicienses & præfectus Cracouiensis delator editus, publicè & solenni ritu dicta sua reuocauit, & mendacij se ipse damnauit. Per idem tempus Cracouiæ uulgò in Iudæos impetu concitatæ multitudinis, nequicquam prohibentibus Moscorouio præfecto, & Nicolao Lituos procuratore arcis, sæuitum est: direptæ & incensæ eorum domus: serpsitq; per plateas aliquot, etiam in Christianorum tecta, incendium. Quin & ædes diuæ Annæ, circum quam tunc erant Iudęorum domicilia, conflagrauit: Academia, quam collegium maius uocant, ægrè à studiosis iuuenibus defensa. Magnam autem Christiani in Iudæorum pueris, quibus parsum erat, educandis, & Christiana religione imbuendis, curam impendere. Adulti quoque, qui cædi superfuere, plerìq; ultrò Christiani facti. Inuidia opum fraude & usuris quæsitarum, & opibus aucta licentia, ac scelera flagitiáq; impunita, ipsis cladis illius causæ fuere. Porrò in Lituania post Moschicam illam expeditionem, qua uires Lituanorum uehementer attritę erant, Cruciferi nullum cupiditati suæ modum statuentes, nouas inimicitiarum atque belli causas quærere, neq; iniurijs abstinere. Quib. rebus adductus rex Vuladislaus, cum ad pacem quamuis iniquam pronior, quàm ad iustum bellum esset, conuentum cum Vlrico Iuningo magistro Cruciferorū Prussiensium apud Cauunum oppidum egit. Sed nihil ęqui à feroci Teuthone, & ex mansuetudine aliena maiores spiritus sumente, impetrare potuit: amicè tamen missis ultrò citróq; muneribus discessum est: Cruciferis bellum, quod meditatum nondum maturauerant, dissimulantibus.

Nec diu-

Lituanicus exercitus incõmodo affectus.

Moschi cũ Tartaris uicti.

Rezania à Vitoudo uastata.

De stupro reginæ insimulati.

Moscorouius Castellanus Vislicienses de mendacio damnatus.

Iudæi Cracouiæ direpti & contrucidati.

Cracouiæ incendium.

Conuentus regis & magistri Cruciferorum apud Cawnum.

Nec diuturna tamen ea dissimulatio fuit. Nam ut reuertit rex in Poloniam, uiginti naues frumento onustas è Cuiauiensibus horreis suis secundo flumine Vistula ad mare misit, ut inde porrò aduerso Nemeno in Lituaniam ducerentur, subuecturus genti suæ inopia ex malo prouentu frugum tunc laboranti: eas naues Cruciferi intercepere. Missi ad eos repetitum res legati, Nicolaus Curouius archiepiscopus Gnesnensis, Nicolaus Michalouius Sendomiriensis, Ianussius Tuliscouius Calissiensis, & Vincentius Granouius Naclensis Castellani, re infecta rediere, causificantibus Cruciferis, arma ijs nauibus contra se barbaris supportata esse. Mox & alteram iniuriam adiecere. Etenim Lituanos mercatores apud Ragnetam uiolarunt, & merces eorũ diripuerunt. Hac gemina iniuria irritatus Vitoudus, prior bello persequi Cruciferos adortus, Rumboldum Marsalcum clàm cum expeditis copijs in Samagitiam misit: præsidia Cruciferorum, quæ erant cum Michaele Cochmeistro præfecto siue aduocato nouæ Marchiæ, uel cæpit, uel interfecit, uel eiecit, & Samagitiam omnem iam inde ab initio à Cruciferorum imperio abhorrentem in suam ditionem redegit. Venère deinde anno sequenti, qui fuit 1409 post Christum natum Obornicos ad regem legati Cruciferorum, questum de erepta Samagitia, captisq; & cæsis ibi præsidijs suis: & cum bello sibi tantam iniuriam ulcisci necesse esset, propterea quòd res repetitæ à Vitoudo non redderentur, quærebant ex rege, esset'ne illi opem laturus? Fluctuabat animo Vuladislaus, quid faceret: si deesset Vitoudo, Cruciferis eum atq; patriam suam planè prodebat: sin opitularetur, omnem difficilimi belli molem in se & Poloniam, commodiorem prædas agentibus & bellantibus, quam Samagitia est, attrahebat: & abhorrebant ab eo bello Polonorum animi. Itaq; ad amplissimum consilium atq; comitia rem integram reiecit: neq; certi quicquam legatis tunc respondit. At illi elati superbia & impatientia, & protestati, non à se, uerùm à rege fœdera uiolari, minabundi discessere. Comitia deinde rex Lenciciæ ad decimam septimam diem Iulij habuit. Inde, cum omnia prius experiri, quàm ad arma uenire, in commune placuisset, tres legati ad Magistrum missi, ijdem qui prius, ultimo excepto. Postulabant hi à Magistro, ut conuentu constituto amicè cum rege de omnibus iniurijs transigeret. Regis enim, non Vitoudi proprium & hæreditarium esse dominatum Lituaniæ. Excandescere Magister, & moram pati nolle, confestimq; arma se Lituaniæ illaturum esse minari. Ibi archiepiscopus non ferens Magistri superbiam: Desinas, inquit, nos bello terrere. Si arma contra Lituanos cęperis, uicissim arma nostra domi tuæ senties. Quod dictum in mandatis'ne archiepiscopus à rege acceperit, an bili percitus, inconsideratiùs protulerit, incertum est: optatum quidem certè Magistro accidit. Quocirca statim is subiecit: Bene se rem habere, cum sententiã regis teneat, caput se potius petiturum, quàm pedes: & culta magis, quàm inculta: agros uberes potius, quàm syluas & solitudines. Ita tunc legati impatientia bellum appro peratum est. Nec mora, dictis facta Magister adiecit. Dimissis enim legatis, ad medium Augusti mensis cum exercitu Dobrinum magna ui oppugnatum,

Naues Polonicæ cũ frumento interceptæ à Cruciferis.

Polonorum legati ad Magistrum.

Mercatores Lituani interfecti à Cruciferis.

Samagitia recepta à Vitoudo.

1409 ann.

Cruciferorum legati ad regẽ.

Comitia Lenciciæ.

Poloni oratores ad Cruciferos.

Magistri Conradi ferocia.

Archiepiscopi responsum animosius quàm consideratius.

Dobrinum captum & incensum.

gnatum, cepit & incendit. Polonos, qui arcem defendebant, una cum praefecto arcis Iacobo Plominio capitali poena affecit. Inde Ripinum & Lipnum oppida primo impetu capta uastauit, magnaq; in oppidanos & agrestes crudelitate debacchatus, ne tenerae quidem aetati & muliebri sexui pepercit. Inde motis ad Bobrouunicos castris, arcem oppugnare orsus, in deditionem accepit: quamuis defendi ea diutius, arte, praesidio & commeatu munita, potuisset. Quare praefectus arcis Varcislaus Gotartouicius de Lissorum familia, foedum carcerem postea regis imperio pertulit. Caeteri uerò equestris ordinis, qui in praesidio fuerant, infamia notati. Tametsi ea infamia Bartholomaeus, Plomycouius, unus de his, anno sequenti, cum multa fortis uiri opera in praelio Gruneualdensi edidisset, sese liberauit. Nunquam tamen postea satis compos rationis fuit, cum semel dolore infamiae de statu mentis dimotus esset. Zlotoria deinde acriter oppugnata, post octauum diem in deditionem Cruciferorum uenit, cum magna pars defensorum ictu balistarum & bombardarum interfecta esset: reliqui captiui abducti, cum de commutatione captiuorum postea cum Vitoudo conuenisset, tamen Cruciferorum perfidia, cum ij suos recepissent, dimissi non sunt. In Bydgostia expugnanda cum plusculum laboris sentirent, propterea quòd arx ea munitissima erat, per proditionem, corrupto praefecti uicario, quem Burgrabium uocant, ea potiti sunt. Quo cognito, praefectus arcis Thomas Venglessinius, qui etiam totius maioris Poloniae praefectus erat, absens magno moerore confectus, non ita multo pòst uita excessit, & successorem Vincentium Granouium castellanũ Naclensem accepit. Rex ubi haec crebris certisq; nuncijs accepit, minimè cessandum sibi ratus, expeditionem & ipse toti Poloniae, Russiae & Lituaniae cõtra Cruciferos indixit: minores Poloni cum Russis ad Volboriam, maiores ad Lenciciam conuenire iussi. Quod ubi factum est, recensito apud Radeouiam exercitu, ad Bydgostiam sub finem Septembris castra admouit, arcemq; obsedit. Ibi Magister, cum retinere se eam posse diffideret, Conradũ Olessnicensium ducem ad regẽ cum his mandatis misit, ut rex Venceslaum regem Boemorum de Bydgostia secum pariter arbitrum caperet. Quanquam aũt hoc ille agebat, ut apparatum regium eluderet, non abnuebat tamen Vuladislaus, si non modò de Bydgostia, uerùm de cuncto Dobrinensi tractu, atq; adeò de omni cõtrouersia, Magister illum sibi arbitrum ferret. Iam enim hyems appetebat, nec Vitoudus cum Lituanis ueniebat: missóque excusandi sui causa ad regem nuncio, inducias suadebat. Dum cunctatur Magister conditionem oblatam à rege accipere, Bydgostia post octauum diem à Polonis expugnata, & mox refecta, praesidióque munita est. Magister ad Suece suos conuenire iusserat: quod ubi rex cognouit, partem copiarum statim eò misit: pulsi dissipatíque, qui primi de hostibus conuenerant, & castris exuti. Interea interuenêre oratores regis Venceslai, Conradus senior dux Olessnicensium, & Ienco Vratislauiensium ac Suidnicensium praefectus: bellumq;, inducijs utriusque partis consensu, usque ad uicesimam quartam diem sequentis anni constitutis,

Ripinũ et Lipnum oppida direpta.
Saeuitia Cruciferorum.
Bobrouunici dediti.
Varcislaus Gotartouicius proditionis dãnatus cum alijs compluribus.
Plomycouius uirtute infamiam deleuit.
Zlotoria dedita.
Bydgostia prodita.
Vincẽtius Granouius praefectus maioris Poloniae.
Polonorum expeditio contra Cruciferos.
Bydgostia recepta à Polonis.
Prussi apud Suece malè accepti.
Induciae inter Polonos & Cruciferos.

constitutis, diremère, ut interim Venceslaus de tota controuersia inter dissidentes arbitraretur. Quo nomine senatus regius uulgo malè audijt, quasi corruptus à Cruciferis, non satis decoras sibi inducias confecisset. Ita tunc ab armis discessum est. Quanquam Sigismundus Coributus frater Vitoudi, cum nihil adhuc de inducijs compertum haberet, è Litua nia excursionem fecit cum Lituanis in Prussiam: ac tribus oppidis hostili bus, plurimis'que pagis direptis & incensis, magnam prædam reportauit. Quos ut ulciscerentur Cruciferi, qui excusationem ignorantiæ non accipiebant, mense Martio anni sequentis clàm per auias solitudines atque syluas tacito agmine progressi, transmisso Netupa amne, & statione Lituanorum apud Iascrum, prodente eam fumo, oppressa, in Volcouiscos improuisò impetum fecere: multos'que mortales, qui ad rem diuinam festo die conuenerant, uico incenso, captiuos abduxere. Vitoudus uerò cum septem milliaribus ab eo loco abesset, ac de aduentu hostium certior factus esset, raptim in interiores syluas cum uxore sese abdidit, donec discessisse eos cognouit. Sub initium autem huius belli Prussici, concilium Pisis in Hetruria apertum est, extinguendi schismatis causa, quod supra quadraginta annos, binis, ac interdum ternis de summo pontificatu contendentibus, rempublicam Christianam afflixit. Ad id concilium Petrus Vissus episcopus Cracouiensis profectus est. Cæteri uerò episcopi Polonici, itémque Academia Cracouiensis, collegium Plocensis basilicæ, quæ tunc episcopum non habebat, & Abbas Tinecensis, legatos misere. Sed non modò non oppressum, sed auctum etiam ibi schisma est, cum duobus, Angelo Corrario, qui Gregorius duodecimus, & Petro Lunensi, qui Benedictus tertiusdecimus appellatus est, necquicquam reiectis, tertius Petrus Cretensis de sodalitio Franciscano pontifex creatus esset, Alexandri quinti nomen adeptus. Causa rejciendi duos illos fuit, quòd ij, cum sanctè uterque promisisset se abituros esse pontificatu, redintegrandæ ecclesiæ gratia: ubi id Cardinales postulassent, ludificabantur eos, qui fidem suam secuti essent, ac ne ueniebant quidem ad concilium. Secutus est autem Vuladislaus rex concilij authoritatem, cum superiori tempore Gregorium pro pontifice habuisset: ac decanatus Cracouiensis, & præpositura Gnesnensis conferendæ ius sempiternum ab eo accepisset. Per idem tempus Praga, ac mox tota Boemia nouis motibus agitari, Ioanne Husso, & Hieronymo Pragensi authoribus, cœpit: uicinas'que Morauiam, Silesiam, & Germaniam, ac Poloniam etiam partim pestifero nouæ hæreseos ueneno afflauit, partim cædibus & incendijs exercuit, & multis magnisq; incommodis uehementer afflixit, ab ambitione & contentione scholastica orto initio: Rege Venceslao nō modò non compescente, sed cōpendij sui causa alente etiam contentionem, cum dictitaret, anserem (hoc enim Husi cognomen apud Boemos sonat) aurea sibi oua párere. Ac suppresit quidem utcunq; incendium id oriens Sbinco archiepiscopus, quoad uixit: sed cum ipsi Albicus medicus, homo auarus successisset, nec multo pòst, emptam archiepiscopam auariori etiam

Venceslao regi Boemorum arbitrium delatum.
Lituani Prußiam uastarunt, & tria oppida incenderunt.
Lituania uicißim uexata à Cruciferis.
1410 ann.
Netupa fl.
Vitoudus in syluā sese abdidit.
Concilium Pisanum.
Boemici motus.
Hußicæ sectæ initium & incrementum.
Venceslai regis auaritia.
Hus.
Episcoporū auaritia.

Conrado Vestphalo uendidisset, atq; is muneris sui negligẽs, pecuniam modò cùm ad propinquos ditandos, tum ad res suas dubias auarè corraderet, ac miserè comparceret, diffudit id sese longè lateq;, fomentũ subministrante dissidio pontificum, & crucis militia, quę iussu Ioannis uicesimi tertij põtificis contra Ladislaum regem Neapolitanũ per totum orbem Christianum, uenia peccatorũ omniũ proposita, cõcitabatur. Grauiter enim edictũ illud pontificiũ, ac deinde uitia sacerdotum, Hussus, ut erat disertus, secũdo populo insectatus est: & hoc quasi gradu facto, mox cum sacrum ordinẽ inuisum uulgò reddidisset, Ioannis Vicleffi Angli hęretici praua dogmata unà cum Hieronymo disseminare cœpit. Quorum successu inuitati Iacobellus & Petrus Mysnẽses Germani, nõnihil & ipsi de suo ad ea dogmata adiecere. Inde uires sumente multitudine, ducesq; improbos nacta, coitiones nõ modò cõtra magistratũ Pragensem, sed etiã contra regẽ ipsum uulgò haberi, & res gladijs, nõ uerbis geri, bonisq; ecclesiasticis manus admoueri cœptę: mox omnia summa & ima permixta, iuraq; humana ac diuina euersa, ita ut neq; Vẽceslaus rex, amissis semel per incuriã & cõniuentiã habenis regni, subuenire perditis reb. potuerit. Ac ne Sigismũdus quidẽ frater eius, qui post recuperatũ de Turcis Bosnense regnũ, & aduersam cum Cyriscelebe siue Calepino Baiazetis filio, siue Mahomete eiusdẽ nepote, in Golubecijs cãpis pugnã, Roberto Cæsari mortuo successit: aliquanto aũt post etiam regnum Boemorũm post Venceslaum suscepit, multaq; cõsilio pariter & armis cõtra contumaces Boemos nequicquam tentauit. Sed nos ad nostra redeamus. Reuersus à bello Prussico Vuladislaus per maiorem Poloniã, apud Nepolomiciam comitia habuit. His peractis, legatisq; ad Venceslaũ regem, ad tractandum de pace cum Cruciferis, designatis, mox Breste Lituanicũ cõtendit, & ibi cum Vitoudo de ratione totius belli gerendi secretò, solo Nicolao Tramba præsente, cõstituit. Inde in Russiã diuertẽs, uenationib. uacauit: confectamq; bisontiũ, onagrorum atq; ceruorũ magnam uim, & sale cõditam, secũdis fluminibus Narua & Vistula, Ploscũ transmisit. Inde porrò sequentis anni, qui fuit 1410, initio, per Chelmensem, in Lublinensem & Sendomiriensem tractũ reuectus, nusquã uenationes intermisit. Inde cum eum Hermannus comes Cilię, frater patruelis Annę reginę, uisisset, ac de congressu cum Sigismundo Vngarorũ rege instituendo cõfecisset, Russia ac Podolia rursus cursim peragrata, post pascha Sandeciã pariter cum Vitoudo aduenit, quò iam cõplures proceres iussi cõuenerant. Expectabat etiã Kesmarci Sigismundus. Nec tamẽ conuenerunt reges. Sed missus à Vuladislao cum nõnullis proceribus Polonis ad Sigismundum Vitoudus, de stabiliẽdis cum eo in reliquos quatuor annos inducijs, quę in sexdecim annos olim pactæ erãt, id responsi accepit: si Vuladislaus bellum Cruciferis faceret, Sigismundũ eis deesse non posse. Etenim Roberto Cæsare per id tempus uita defuncto, adspirabat is ad Romanum imperium (quod & consecutus est) quamobrẽ gratiam Germanorũ principum, apud quos gratiosi erant Cruciferi, aucupabatur. Quin ipsi Cruciferi quadraginta millia numũm aureorũ ei promiserant, si Polonis bellum indi-

Hußi fauor apud Boemos ex edicto pontificio.
Ioannes Vicleffus hæresiarcha.
Sigismundus rex Vng. Bosnam recepit, et à Turcis iterũ uictus est.
Comitia Nepolomiciæ.
Rex in Lituaniam.
Venationes Rußicæ.
1410 ann.
Hermannus comes Ciliæ.
Vitoudus à rege ad Sigismũdum in Vngariam missus.
Sigismundus cur fauit Cruciferis.
Roberti Cæsaris mors.
Sigismũdus Cæsar creatus.
Sigismundus rex redemptus à Cruciferis.

lum indixisset. Cęterùm ad pacem cõponendam operam suam regi pollicitus est Sigismundus. Cum Vitoudo autem secretos sermones absq; arbitris habuit, quibus eum ad se allicere, & à fide ac societate Vuladislai, spe regni Lituanici iniecta, auocare conatus est. Verùm Vitoudus dolis Sigismundi intellectis, insalutato eo discessit. Sed intra unũ milliariũ consecutus eum Sigismundus, honorificè, magnis donis muneratũ, dimisit. Nec celauit is Vuladislaũ de Sigismundi cõsilijs atq; artibus: quibus etsi tunc captus non est, postea tamen irretitus fuit, quemadmodũ suo loco dicemus. Condidit autem per hosce dies Vuladislaus rex Sandeciæ monasterium Præmonstratensibus, quos uocant, monachis, abbatiq; eius curam propinqui ptochodochij mandauit. Ad bellũ deinde Prussicum summo studio cœpit incũbere, spe pacis, Cruciferorũ improbitate & iniquitate Venceslai præcisa. Nã is cum arbitriũ inter dissidentes ex cõpromisso ad se delatum recepisset, ut erat homo nihili, & uoluptatibus atq; ebrietati totus immersus: ne cognita quidẽ causa, de sentẽtia Iodoci Marchionis Morauiæ ita pronunciauit, ut nullam prorsus neq; iustitiæ neq; ęquitatis rationem duceret: ad hæc ineptissimè quę extra controuersiam erant, adiungeret, ut Poloni non nisi ex occidentalibus oris regẽ sibi deinceps peterent: Dobrinensem autem tractum, ut ipse uno anno obtineret, atque interim deliberaret, utri parti eum adiudicaret. Quæ sententia cum Germanica lingua à scriba recitari inciperet, nostri discessere, negantes se Germanicæ cõcioni propter linguæ imperitiam interesse uelle. Erat autem Iodocus infensus Vuladislao, propterea quòd is æmulũ suum Procopium contra se armis adiuuisset. Desperata igitur æqua pace Vuladislaus, dimissis in omnes partes literis restibus alligatis, quæ ex eo restium nomen obtinent apud Polonos, expeditionem cunctæ Poloniæ edixit. Ne quid aũt absente se & in Prussicũ bellũ intento Sigismundus turbaret, quemadmodũ præ se ferebat, Ioannẽ Scecociniũ castellanum Lublinensem, & præfectũ Sandecẽsem, gẽte Odrouanzũ, cum omni Sciriciensis atq; Biecensis oræ nobilitate ad tutandã illam oram ab Vngaris reliquit: Vitoudum & aulicũ suum comitatũ, ut se ad bellum cõpararent dimisit: militem mercenarium cum ductoribus ordinũ atq; centurionibus metandorum castrorum, & instruendarũ acierum peritis è Boemis atq; Morauis, de sententia Sbignei Brezij marsalci (alijs aduersantibus, & sumptuum magnitudinem, dubiamq; & infirmam externorum militum fidẽ causificantibus) acciuit: cum Sbigneus diceret, uictoribus quidem illis uictos hostes stipendia pensuros esse: si uerò uicti fortè essent, pro cæsis captisq; nõ fore qui ea peterent: fidelem aũt operam eos nauaturos esse in cõspectu eorũ, apud quos stipendia facerent, dimicantes, & infamiã ignauiæ siue perfidiæ ex disciplina militari metuẽtes. Misit tamẽ iterum Vuladislaus legationẽ ad Sigismundũ regem, eumq; & fœderũ, & promissi de tentãda pace inter se & Cruciferos admonuit. Et prolixè quidem ille promisit, ipsum se ad Cruciferos ea de causa profecturũ esse: sed mutata sententia, Nicolaum Garam Vngariæ, & Sciborium Sciboricium Polonũ Transyluaniæ palatinos, & Georgium Kersdorfum Sile-

Sigismundi regis Vngarorũ artes.

Monasterium Sandecense.

Venceslai regis Boem. arbitrium inter Polonos & Cruciferos.

Iodocus Marchio Morauiæ infensus Vuladislao regi.

Restes.

Prußicum bellum.

Ioannes Scecocinius Odrouanzus.

Sciriciensis & Biecensis nobilitas relicta in præsidio contra Vngaros.

Centuriones et rei militaris periti acciti è Boemia.

Mercenarij milites externi an utiles sint.

Legati Sigismundi ad Cruciferos.

sium legatos misit in Prussiam, non tam pacis tractandæ, quàm quadraginta millium florenorum à Cruciferis emungendorum causa. Benignéque ij legati habiti à Vuladislao, & in Prussiam usque eius iussu atque sumptibus deducti sunt. Nihilo tamen magis remittebat is institutam expeditionem. Erant in aula & ministerio Sigismundi complures Poloni equestris ordinis, & in his nobiles in primis, Zauissius cognomento Niger, & Ioannes Farureius Garbouij fratres germani, gente Sulimęi, Thomas Calscius Roseus, Albertus Malscius Nalēcius, Dobeslaus Puchala Venáuius, Ioānes Broglouius Grimalius, & Scarbicus Gorius Habdancus, qui propter pręclara merita sua non contemnendas facultates & possessiones in Vngaria, beneficentia eius regis adepti erant. Qui omnes ubi regem suum Vuladislaum ad Prussicum bellum proficisci, & Sigismundum ad uiolandum cum eo fœdus pronū esse senserunt, relictis possessionibus, & ingentibus Sigismundi pollicitationibus repudiatis, memorabili exemplo Vuladislaū secuti sunt. Nec malè eis postea respondit Vuladislai gratitudo & liberalitas. Proficiscens autem is ad bellum Prussicum, Nicolaum Curouium archiepiscopum Gnesnensem Cracouiæ cum imperio reliquit: & quacunqꝫ iter faciebat, profusa in egenos largitione utebatur. Cum autem Slupiam, quod oppidum episcopi Vuladislauiensis sub Lyssecensi monasterio situm est, peruenisset, biduo ibi commoratus, diluculo ad ædem sacram, ligno crucis Christi celebrem, in excelso monte positam, pedes ascendebat, nec nisi uesperi ad sumendum cibum in oppidum descendebat, cum totum diem precationi flexis genibus in templo uacasset. Iam induciæ cum Cruciferis expirarant: Poloniqꝫ equites, quos rex de aulico comitatu suo ad præsidium Inouuladislauiæ, Breste & Bydgostiæ præmiserat, initium belli fecerant, incensis compluribus pagis in ripa Vistulæ, Magistro Cruciferorum cum legatis Sigismundi non sine perturbatione animi inspectante. Sed furore eius mitigato, legati decem dierum inducias, per quas de pace ageretur, rursus confecerunt. Quæ quidem induciæ, tametsi nihil per eas de pace actum est, tamen ex re nostrorum fuere: quòd nondum copiæ ad constitutum locum conuenerant. Cum autem eæ apud Ciruenscense monasterium conuenissent, nauali ponte iuncto, qui multo antè ad eum usum ingeniose apud Cozinicios saltus excogitatus & paratus erat, Vistulā cum impedimētis, curribus & bombardis transmisere, & in ulteriore ripa castra posuere. Eò Vitoudus cum Lituanicis ac Tartaricis copijs aduenit. Neqꝫ uerò is suos tantum Lituanicos Tartaros adduxit, sed Zauolgenses siue Trāsuolganos etiā, quos per hyemem unà cum liberis & uxoribus eam ob rem sustentarat. Exactis decem dierum inducijs, cum ne tentata quidē pax esset, Ioannes Broglouius, quem rex præsidio Bydgostiensi pręfecerat, cum nō contemnenda suorū manu noctu in Suecense territorium ingressus, insidias opportuno loco posuit: ipse uerò postridie cum paucis circum arcē & oppidum populabundus, hostes elicuit, & simulata fuga in insidias induxit: ubi à frōte & à tergo circumuenti, omnes ad unum partim cæsi, partim capti sunt. Quo cognito,

Polonorum equitum factum laude dignum.

Archiepiscopus gubernator Poloniæ.

Slupia oppidum.

Religio Vuladislai regis.

Poloni uexant Prußiam.

Induciæ.

Vitoudi exercitus.

Polonorū prima de Cruciferis uictoria.

cognito, Cruciferi Henricum Plauenium commendatorem Suecensem cum præsidio tueri oram illam iusserunt. Venerunt deinde in castra regis legati Sigismundi, & perspecta uoluntate regis ad pacem æquis conditionibus componendam inclinata, ad Cruciferos reuerterũt. Fuerunt autem conditiones à rege editæ, ut Cruciferi Dobrinensem ditionem sibi redderent, Samagitia abstinerent: de damnis uerò, ut Sigismundus arbitraretur. Nec eas tamen Cruciferi accipiebant: indignum rati, ab hoste armato, ac ditiones suas infestante, cuiusq; modi cõditiones accipere, quasi uictoriam in manibus haberent. Cum autẽ nihil respõsi rex ab Vngaricis legatis acciperet, misit ad eos Petrum Corsbocum equitem, ut de Cruciferorum sentẽtia certior fieret. Re in consultationẽ Cruciferorum à Magistro posita, fremere omnes, & bellum quàm pacem malle: unus ab omnibus cõmendator Meuensis, comes Vendensis, annis & usu rerum prudentior, dissentiebat, pacem suadens, & communem esse Martem, dubiumq; euentum belli dictitans. In quem Vernerus Tetinger Elbingensis commendator grauius inuectus: Poteras, inquit, cum istoc animo domi manere, & ægrotorum fratrum curam gerere. At ille: Ego, inquit, quæ recta & utilia iudico, in medium consulo: sed tamen si his aliter uidebitur, ita me Deo propitio geram, ut genere meo dignum est. tu uide, ne sis dictis ferocior, quàm factis fortior. Intercepit rixam commendatorum Sciborius, pacem'que enixius suadere cœpit. Sed eum quoque Magister increpuit: Polonus, inquiens, cum sis Scibori, quæ in rem Polonorum sunt loqueris. Interim dum hæc fiunt, promouebat castra Vuladislaus, & quodam tempore ex composito hostium aduentum nunciari iussit, ut inopinato tumultu negligentiam & securitatem suis excuteret. Cum autem ad Vecram amnem castra haberet (qui locus Masouiticæ quidem ditionis erat, sed eum tunc Cruciferi datis duci mutuò quinque millibus marcarum Pragensium, hypothecæ nomine obtinebant) ibi Lituani atque Tartari non secus ac in hostes omnem crudelitatem, nulla neque sexus neque ætatis miseratione, exercuere. Qua de re grauiter reprehensus rex à primoribus Polonorum, cum se ij cum omni nobilitate Polonica tam impia castra deserturos esse minarentur, captiuos omnes solui iussit, ac dimitti. Motis autem ex eo loco castris, cum primùm hostium fines attigit, expandit acies in latè patenti planicie: acceptumq; manu sua uexillum maximum, cuius insigne est alba aquila coronata hiante rostro, & extensis alis, explicat, suspirans'que & lachrymabundus sonora uoce ita fatur: Deus optime maxime, non modò factorum atque dictorum, sed & cogitationum omnium cognitor, tu mihi testis es locupletissimus, me inuitum ad hoc bellum cum Christianis qualibus qualibus, Christianis tamen, gerendum descendere, maximis & intolerabilibus Cruciferorum iniurijs prouocatum: & officio meo adductum, ut populos abs te curæ & fidei meæ concreditos, de rapacibus & cruentis eorum manibus, & infandis contumelijs uindicem. Tu nosti, consilia pacis me nunquam defugisse, & uel iniqua pace iustum bellum redimere cupiuisse, si quem religiosi homines

Pacis conditiones à Polonis propositæ.

Cruciferi belli quàm pacis cupidiores.

Meuensis commendatoris cõsilium.

Tetingeri ferocia.

Vucra fl.

Rex à consiliarijs grauiter obiurgatus de Lituanorũ ac Tartarorum licentia.

Aquila Polonorum principũ insigne.

Vuladislai regis oratio pia.

insatiabili

insatiabili cupiditati, & irreligiosæ superbiæ suæ modū statuere uoluis-sent. Sed quando nihil apud eos mansuetudine & patientia, uix priuato homini, nedum principi consentanea, proficio, tuæ iusticiæ fiducia iusta pia'que arma sumpsi, tuisq; auspicijs uexillum hoc nunc explico. Tu quæso iustiori causæ faueto, & sanguinem Christianorum hominum, qui immaniter hactenus à Cruciferis trucidati sunt, quosq; hoc bellum utrinque absumet, ab illis qui bello causam dederunt, expetito. Hæc rex, collachrymante omni exercitu. Idem fecere deinceps Vitoudus, & Masouij duces, & proceres tam Poloni quàm Lituani. Deinde Poloni abstersis lachrymis, carmen patrium, siue pæana Virgini matri Dei dicatum, cuius authorem diuum Adalbertum archiepiscopum ferunt, cecinere. His peractis, quæsitus est, cui summa administratio totius belli secundum regem committeretur. Detrectantibus autem tantum onus, maximo cum periculo coniunctum, Boemis & Morauis, qui scientia rei militaris præstare in primis uidebantur, ad Zindramum Mascouicium ensiferum, ut uulgò uocant, Cracouiensem, ortum ex ea familia, cuius insigne sol est, munus id defertur. Erat is quidem statura parua, sed ingenti spiritu, & ingenio solertiaq; non uulgari. Huic adiuncti consiliarij, Vitoudus, Cristinus Ostrouius castellanus Cracouiensis, Ioannes Tarnouius Cracouiensis, Sendiuoius Ostrorogus Posnaniensis, Nicolaus Michalouius Sendomiriensis palatini, Nicolaus Tramba præpositus apud S. Floriani & procancellarius, Sbigneus Brezius marsalcus, & Petrus Saffranecius magister cubiculi, siue succamerarius, ut uocant, Cracouiensis. His constitutis, ad Luterbergam hostile oppidum, quod iam nostri succenderant, castra mota. Ibi res horrēda accidit, ac barbarico duorum Lituanorum supplicio disciplina militaris in exercitu sancita est. Dira ac detestanda scelera Lituani atque Tartari in excursionibus atque populationibus pagorum nihilominus patrabant, matronas atque uirgines constuprabant, infantes dissecabant, templa cum sacris diripiebāt: & quodam loco sanctissimū CHRISTI IESV corpus, quod in templis de more apud Christianos asseruatur, de argenteo ferculo profanè in terram abiecerant. Id ubi resciuere nostri, fremere cuncti: & ni plectantur sacrilegi, militiam se deserturos esse, populariter minari. Hoc clamore & fremitu commotus rex, authores sceleris perquiri iussit. Inuenti duo Lituani, Vitoudi iussu ipsi sibi furcam excitarunt, & suis uterque manibus barbaro, sed patrio tamen more, sese suspenderunt, obiurgantes sese mutuò, ne sua cunctatione iram principis in se magis accenderent: quasi is atrocius etiam aliquid in eos posset statuere. Nec ferè tale quippiam postea designatū est, territis cunctis duorum supplicio. A' Luterberga deinde ad Curetnicum, quod oppidum cum arce superposita ad Rubicouum lacum est, haud procul à Deruācia flumine, castra mota. Vnde cum pabulatum nōnulli de nostris excurrissent, quinquaginta equos hostiū, qui in flumine adaquabantur, sessoribus deiectis cepere: & cum his reuertentes, eminus conspecti, cum speciem hostium aduentantium præbuissent, tumultum in castris conciuere. Sed mox is resedit, errore cognito.

Bogarodiza pæan d. Adalberti. *Zindramus Mascouicius dux belli delectus.* *Consilium castrense.* *Luterberga oppidum.* *Lituanorū impium facinus.* *Polonorum pietas.* *Supplicij sumēdi mos apud Lituanos.* *Curetnicū oppidum.* *Rubcouo lacus.* *Drwanza fl.* *Tumultus in castris.*

Quod ne deinceps accideret, edictũ est publicè regis iussu, ne quis absq; commmeatu castris egrederetur, ne'ue in castris tuba uteretur, præter unum regium tubicinem. In mouendis autem castris hæc ratio instituta, ut ad primum regij tubicinis cantum cuncti sese armarent: ad secundum, equos sternerent & frenarent: ad tertium uerò, ut Marsalcum cum regio uexillo minore precedentem, compositi suo quisque ordine sequerentur. Omnia deniq; cautius & accuratius fieri cœpta, propterea quòd haud procul castra habebant Cruciferi, traiectu fluminis nostros prohibituri, cuius utranq; ripam & alueum densis stipitibus & sudibus præfixis impedierant. Quibus rebus cognitis rex, ne suos in extruẽdo ponte fatigaret, ac dimicationi obijceret, reflexo ad caput amnis per aspera & montosa loca itinere, prope Zaldouiam oppidum castra metatus est. Venit eò ad regem Fricius Reptius Silesius, cum mãdatis legatorum Sigismundi regis: & quando frustra de pace apud Cruciferos tentatũ erat, bellũ Vuladislao Sigismundi nomine in secreta magistri militiæ & octo consiliariorum audientia literis Sigismundi exhibitis, denunciauit. Soli aũt regi secretius in aurem insusurrauit, ne quid ea denunciatione terreretur: quadraginta enim millium aureorum à Cruciferis emungendorũ causa, eam factam esse. animauitq; eum, ut ne cõserere manus cũ Cruciferis, quorum uires longè essent inferiores, reformidaret. Dimissus cũ eo responso, quo Vuladislaus Sigismundo extremã pro compluribus maximisq; suis beneficijs ingratitudinem exprobrauit, & ultionẽ diuinam in caput eius, qui prior fœdus rumpebat, imprecatus est. Vbi in castra Cruciferorum redijt Fricius, certiores eos fecit de castris regijs. Crediderant enim ij Polonos atq; Lituanos subito pauore perculsos, fuga dissipatos esse. Nec multo pòst ab exploratoribus nunciatum est, Polonos Dambrouinum, quod Gilgemburgum Teuthones uocarunt, oppidum frequens & opulentum, & lacu in orbem ferè circumfuso, & spisso muro munitum, expugnasse, direptumq; incendisse, & uersus Marieburgum iter intendere. Quo nuncio accepto Cruciferi ira perciti, uociferari, indignissimum facinus: impunè ab his ditiones suas infestari, quibus ipsi prius Pomeraniam atq; Dobrinum eripuissent, & quorũ regionem ferro & igni quodã tempore longè lateq; peruastassent: nec ferendum amplius, quin de summa rerum cum Polonis primo quoq; tempore decernerent. Itaq; in hostem se duci flagitabant: neq; Magister abnuit. Rex cum altero quoq; die apud Dambrouinum expugnatum statiua habuisset, captiuosq; omnes, exceptis Cruciferis religionẽ professis, benignè relaxasset, prędaq; & cõmeatu copioso exercitum ditasset: tertia die, hoc est, quintadecima mensis Iulij, facto duûm milliariũ itinere, inter fruteta & nemora prope Gruneualdum & Tanebricum pagos castra metatus est. Fuerat nox præcedens tempestatibus inquieta, sed apud Cruciferorum quàm nostrorum castra longè inquietior, ita ut eorũ tentoria disijceret: manè autem ualidiores uenti flare cœperant. Quam ob rem cum rex non facta re diuina, præter morem castra mouisset, apud Gruneualdum demùm erecto tentorio rei diuinæ uacauit. Interim ei nuncia-

Edictũ regiũ ad disciplinam militarem pertinens.

Zaldouia oppidum.

Sigismundus rex bellum Polonis indicit.

Responsum Vuladislai regis.

Dambrouuno oppidum direptũ et incẽsum

Cruciferorum ferocia.

Rex rei diuinæ uacare solitus.

tur ab exploratoribus, alio super alium accurrentibus, hostes adesse. Ad extremum ueniens ipse Vitoudus, nunciat hostes in conspectu esse: ni maturetur, in imparatos impetum daturos: nec tamen auelli rex ab altaribus, donec sacra peragerentur, potuit. Et fuit sanè res in periculo, si hostes aciebus nostrorum nondum instructis, illico signa intulissent. Sed ne id facerent, diuinitùs, uti creditum est, impediti sunt: ueriti, ne quid fraudis & insidiarum nostri nemorum opportunitate occultarent. Interea commodè à Zindramo & Vitoudo acies instructæ: læuum cornu Poloni, dextrum Lituani tenuere. Quinquaginta fuere signa Polonica, Lituanica quadraginta. In prima acie robur totius exercitus & ueterani milites collocati. Iamq; pugnæ signum à rege poscebatur: & singuli, bini, terni'que inter duas acies procurrentes, cum pari numero hostium manus conserebant: & rex iam peractis sacris armatus in aciem prodierat, imbellem'que sacerdotum & scribarum turbam ad castra remittebat: cum ex hostili acie duo caduceatores progressi, quòd mandata ad regem à Magistro ferre se significabant, intacti ad regem deducti sunt. Hortabantur autem ij regem Magistri nomine, ne tam cunctanter & meticulose pugnam iniret: & quo incunctatius id faceret, duos gladios strictos & cruentos (quemadmodum carmen uulgare de prælio hoc compositum, quod in hanc usque diem extat, habet) ei & Vitoudo obtulere, ut uel ijs aduersus Cruciferos uterentur. Ne quam uerò angustiarum ad explicandos ordines excusationem necterent, ne'ue inter nemora latitarent, concessurum ipsis esse Magistrum plus campestris spacij. Hæc tam superba mandata dum caduceatores exponunt, interea Crucifericus exercitus, ut fidem dictis eorum præstaret, non modico interuallo retrocessit. Rex (nam Vitoudus aberat, Lituanicam aciem obequitans) communicato cum his, quos circa se, quemadmodum diximus, habebat, consilio, placidè & modestè caduceatoribus respondit: Quamuis armorum satis habeat in exercitu, accipere se tamen in Dei nomine gladios, contumeliæ causa ab hoste missos: atque ita accipere, ut omen uictoriæ, quam sibi armorum traditio portendat. Nunquam se quidem à pace abhorruisse: sed quando bellum mallent Cruciferi, & sanguinem Christianum tantopere sitirent, sperare, mansuetudini suæ & iustiori causæ diuinum auxilium affuturum, ac de illis condignas crudelitatis atq; superbiæ pœnas expetiturum. Omnem autem eam rem unà cum electione campi, se diuinæ sapientiæ & iustitiæ committere. Accepti gladij, in ærario regio in hanc usq; diẽ asseruantur. Caduceatores aũt alter Sigismundi regis, alter Scecinensium ducis insignia præ se ferebant. Mox Vuladislaus paucis pro tempore milites adhortatus, excedens ex acie (nam ita uisum erat proceribus atq; consiliarijs, ut is aliquo loco cum delecta manu, quæ ipsi custodiæ & præsidij causa attributa erat, extra discrimẽ prælij consisteret) canere signa iussit, simulque exercitus omnis alacer patrium pæana cecinit. Editiore loco Cruciferi constiterant. inde cum duas bombardas dato loco eiaculati essent, nec ullo tamen ferè detrimento nostros affecissent, per decliue cum infe-

stis

Signa Polonorum & Lituanorum.

Caduceatores Cruciferorũ.

Gladij missi regi à Magistro.

Regis modestũ responsum.

Rex excessit ex acie.

Prælium.

stis signis decurrit. Occurrere & nostri aduenie̅tibus: co̅missum utrinq; summa ui prelium, ita ut fragor sonitusq; armoru̅ procul exaudiretur. Iamq; ad unius fermè horæ spaciu̅ pugna durauerat, & neutrò tamen inclinabat uictoria: ibi Cruciferi animaduertentes debilius esse dextru̅ cornu nostrorum, in quo Lituani, Russi, atque Tartari, armis, equis & multitudine Polonis aliquanto inferiores, turmatim instructi era̅t, cum aliquot alarum subsidijs maiorem in id impetum dedere, eo consilio, ut eo pulso, totis uiribus læuum cornu, in quo pertinacius Poloni dimicabant, adorirentur. Nec uanus omnino conatus hic fuit. Statim enim res nostrorum in ea parte deteriore loco esse cœpit, Lituanis atque Tartaris sensim pedem referentibus: & ad extremum, cum ad unius iugeri spacium tamen utcunque hostium impetum sustinuissent, in fugam nequicquam reuocante Vitoudo effusis. Nec ij sisti ullo modo potuere: sed perpeti fuga plerìq; in Lituaniam contendentes, actum esse de uniuerso exercitu renunciarunt. Soli Smole̅nscij Russi, qui sub tribus signis in eodem cornu constiterant, fœditatem fugæ detestati, eximiæ uirtutis & fortitudinis laudem meruère: & una turma penitus deleta, duæ reliquæ cum Polonis in læuo cornu sese coniunxère. Alia ibi erat rerum facies: nostri enim acerrimè dimicantes, uexillum regium, cuius signifer fuit Martinus Vurocimouicius, uexillifer Cracouiensis, ab hostibus deiectum, summa ui connixi recuperarunt. Ibiq; primùm inclinari cœpit hostilis acies. Instabant nostri perturbatis: & co̅modùm leni pluuia delapsa, puluis, qui longiorem aspectum adimebat, resederat. Affuere quidem, sed post tempus fermè, ij qui Lituanos à dextro cornu pulsos longius persecuti erant: & ni confusi iam fuissent suorum ordines, restituissent proculdubio pugnam. Verùm ij quoq; & fatigati, & suorum perturbatione consternati, & sine ordinibus inuecti, non diu Polonoru̅ impetum sustinuere. Erat extremum agme̅ Cruciferorum sub sexdecim signis, quod nondum prælij fortunam tentauerat, in quo Magister & primores Cruciferorum erant. Id ubi suorum fortunam cognouit, circumduci cœptum, ut ab latere nostros inuaderet. Fortè in ea parte rex cum globo suo, & minori uexillo constiterat, euentum pugnæ expectans: ratusq; in se aciem illam dirigi, Sbigneum Olesnicium scribam in aciem ad suos misit, ut cohortes aliquot subsidiarias inde sibi adduceret. Sed is reiectus à Nicolao Kelbassa gente Nalencio, negante id fieri commodè posse, ne specie̅ fugientiu̅ exhiberent: & hostibus perculsis quide̅, sed no̅ deuictis terga obijcerent: retulit, nullum in acie cuiusqua̅ imperiu̅ exaudiri. Ibi rex cum experiri nihilominus fortunam prælij cuperet, retentus est ab his, quorum fidei à toto exercitu commendatus erat: & uexillum minus, ne ex eo ibi esse agnosceretur, occultatum. Interim Lusacius quidam Dipoldus Kikericius, miles strenuus, totu̅ corpus armis tectus, ex hostili acie procurrens, regem & ipsum armis insignem infesta hasta petere uidebatur. In eum & rex uicissim hastam direxerat: sed Sbigneus Olesnicius inermis, cum semifracta hasta præcurrens, ut uel suo periculo regium periculum auerteret, ab latere uibrata hasta de equo Dipol-

Lituanorum fuga.

Smole̅sciorum uirtus.

Vexillum regium recuperatum.

Rex non permissus pugnam inire.

Sbignei Olesnicij uirtus.

dum deiecit: deiectum rex hasta in frontem, reuoluta casu casside apertam, ferire satis habuit: sed regij satellites eum interfecerunt. Præclarum & memorabile nobilis adolescentis facinus: quod rex postea magnis donis & episcopa Cracouiensi remuneratus est, cum ille sacris initiari cogitans, baltheum militarem abnuisset. Iam nostri totam hostilem aciem, seu quæ initiò contra se constiterat, seu quæ actis in fugam Lituanis posterius accesserat, ingenti strage fractam profligarant, cum illũ fortè cuneum sub sexdecim signis procul aspexêre: & primùm quidem Lituanos esse è fuga reuersos credidere: deinde cum error Dobeslai Olesssnicij opera & audacia discussus esset, signa in eum cuneum à nostris illata sunt: & auctus is erat accessione non modica eorum, qui è profligata acie fuga eò delati erant. Sed eadem ibi fortuna fuit, uicti hostes non maximo negocio. Cæsis enim primoribus, qui primi pugnam inierant, facilè reliqua multitudo, cum nihil iam spei opis'que usquam cerneret, in fugam acta est. Fugientium terga nostri prementes, eodem impetu castra iunctis carris atque curribus munita cæperunt: & plurimos ibi mortales, ira nihil pensi faciente, contrucidarunt, ita ut inde torrens sanguinis lõgius profluxisse memoretur. Sed reuera uinum id fuit, sanguine cæsorum tinctum. Nam cum nostri captis castris ad prædam uersi essent, & magnam uini copiam, ut in opulentis ac delicatis castris, reperissent, auidius eo se, ut qui æstu ac labore diuturno & uulneribus confecti impensè sitirent, ingurgitare cœperant. Qua re, ne à continuanda uictoria retraherentur, neu immoderatiore potatione morbum contraherent, dissectis regio iussu uasis, uinum inter cæsorum corpora profluens, speciem sanguinis præbuit. Neque uerò longiore fuga multi hostium euasere. Nam fugientes quoquo uersus nostri persecuti ad aliquot milliaria, partim ceciderunt, partim captiuos abegerunt. Quodam autem loco palustri aliquot turmæ latitantes, armorum splendore proditæ, abiectis armis, pecudum in morem nostris præ se agentibus, in castra compulsæ sunt: paucis, qui primùm resistere ausi erant, interfectis. Cæsa feruntur hostium ea die quinquaginta millia, in quibus Magister & cõmendatores, paucis exceptis, fuere: capta ad quadraginta millia, signa militaria relata unum & quinquaginta. Nec id mirum cuiq; uideri debet. Nam ad centũ quadraginta millia hostiũ fuisse, autores habeo. Et sanè omnis ferè Germania tũc autoribus Cruciferis in exitium Polonorũ conspirauerat. Silesiorum item & Slauorum, qui ad Oceanum Germanicum accolunt, duces, in consanguineorum ac progenitorum suorum perniciem deuoti, armis Cruciferos uirisq; iuuerunt. Ex his Conradus Albus Olessnicensis, & Cazimirus Scecinensis, qui soli per se ipsi cum auxilijs affuerant, uiui capti: multi item alij insignes & illustres uiri: castra opulenta direpta. Ibi magna uis tædarum ad incendia Poloniæ, magna catenarum ad uinciendos nostros comparatarum, malo dominorum suorum reperta. Fertur autem à multis, ex utroque exercitu per omne tempus prælij conspectus esse in aere uir uenerandus, pontificali habitu, dimicantes nostros confirmans, hostibus

Cruciferi uicti à Polonis.

Castra capta.

Cæsorum & & captiuorũ numerus.

Magister occisus.

Cruciferorum copiæ.

Olessnicẽsis et Scecinensis duces capti.

D. Stanislaus Polonis dimicãtibus adfuit.

bus uerò terrorem incutiens. Atque is diuus Stanislaus episcopus Cracouiensis fuisse creditur. Quin & ea nocte, quæ prælium hoc præcessit, ostentum in cœlo circa lunam, euentum prælij portendens, multis testibus apparuisse memorant. Monachum enim eum rege aliquandiu depugnasse: & ad extremum, monachum uictum, ac cœlo deturbatum esse. Nec sanè nouum & inusitatum est, futuros maximarum rerum euentus ostentis & prodigijs quibusdam, siue cœlestium conuersionum efficientia, siue sanctissimarum mentium, quos Angelos uocamus, siue impurorum dæmonum, caliginosum hunc ac terræ uicinum aerem incolentium ministerio, non sine diuino tamen nutu, æditis significari. Et affuit sanè Polonis non obscurè diuinum numen in eo prælio. Nam præter Tartarorum, Russorum, Lituanorum stragem, quæ non parua fuit, de nobilioribus Polonis perpauci cecidere: inter quos Iacubouius gente Roseus, & Imbramus Zulicius gente Ceuinius, maximè insignes fuere. Nonnihil fortasse momenti ad uictoriam nostris & Boemi Morauíque mercenarij, sed imprudentes, attulere. Nam ij cum uno uexillo, cuius signifer fuit Ioannes Zarnouius Boemus, siue metu, siue auro Cruciferorum corrupti sub initium pugnæ secesserant. Conspicatus autem eos in sylua Nicolaus Tramba procancellarius, cum ex acie iussu regis in castra cum cætera imbelli turba reuerteretur, accurrit ad eos: & grauiter obiurgatos, in aciem redire compulit, in ductorem suum Zarnouium culpam omnem referentes. Qui quidem ita deinceps infamis fuit apud omnes ob id factum, ut ne uxor quidē cōiugali thoro eum dignaretur. Hi ergo reuertentes in aciē, speciem noui exercitus hostibus præbuere, terroremque addidere. Dum autem nostri post uictoriā pertinacius hostes fugientes persequuntur, rex cum impedimentis subsecutus, haud longè à loco prælij uersus Marieburgum fixit tentoria: & ad uesperum suos cum spolijs & magna captiuorum multitudine reuertentes, ingenti cum lætitia in castra recepit. Ibi defessa totius diei labore, æstu & inedia corpora, cibo potuque, ac deinde somno curata sunt: quo quidem factum est, ut complures saucij in loco certaminis neglecti, nocturni cœli, & pluuiæ pernoctis intemperie afflicti extinguerentur. Insequente die, sacris in primis Deo solenni pompa peragendis, hymnisque iussu regis uacatum est. Hinc cæsorum funeribus cura impensa: collectáque Magistri Vlrici & principum Cruciferorum, inter quos comes Vendensis erat, qui ita ut prædixerat, fortissimè dimicans occubuerat, corpora, & curribus imposita, Marieburgum transmissa sunt à rege, mortem hostium simul & humanarum rerum uicissitudinem pijs suspirijs & lachrymis prosequente. Relata deinde ad regem capta signa, & captiui omnes exhibiti, ac secundum nationes distincti atque descripti: ac cæteri quidē omnes sponsione militari, ut se ad diem sancti Martini Cracouiæ sisterent, à Sbigneo Marsalco, & Petro Saffranecio succamerario Cracouiensi obligati, iussu regis domos dimissi sunt, dato etiā pro cuiusque cōditione uiatico. Cazimirus uerò Scecinensiū, & Cōradus Olesſnicēsiū duces, Christophorus Kersdorfius Silesius, Veceslaus

Ostentum. *Iacubouius & Zulicius interfecti.* *Boemorum secessio.* *Nicolaus Trāba.* *Zarnouius Boemus infamis.* *Muliebris uirtus.* *Regis pietas, & humanitas.*

Dunius Boemus, & quicunque erant de Cruciferorum ordine, in Poloniam missi, per arces asseruandi distributi sunt. De duobus modo, Marquardo Salisbachio commendatore Brandeburgensi, & Sumbergio, nequicquam deprecante rege, à Vitoudo sumptum supplicium: quòd ij in colloquio quodam prope Cauunum, matri eius probrum obiecissent, & tunc captiui nihil de fastu suo diminuissent.

Vitoudi ira.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM

LIBER XVII.

DIMISSVS autem in Poloniam ueredarius, cum nuncio uictoriæ & literis, ad archiepiscopum, episcopos, ac præsides Academiæ, & ad senatum Cracouiensem à rege scriptis, celeriter cunctã Poloniam immensa lętitia repleuit. Quamobrẽ solennes supplicationes apud omnia templa habitæ, diesq; tam insigni uictoria memorabilis, quo dimissio, siue diuisio Apostolorum CHRISTI repræsentatur, inter festos relatus. Triduò uerò in ijsdẽ statiuis nostri mẽsere, nõ optimo consilio, & contra sentẽtiam eorum qui magnum in re militari usum habebãt: quibus placebat, continuari cursum uictorię, neq; ullum recolligendi sese spacium dari hostibus: si mox ad Marieburgum eatur, aut pars modò exercitus integrior præmittatur, paruo negocio arcem eam capi posse. Ea uerò capta, omnes Cruciferorum munitiones in potestatem regis & Polonorum uenturas esse. Et sanè ita euenisset: perpauci enim eam arcem asseruabant: atque ij uictis & ad internecionem cæsis suis inopes animi & consilij, partim de deserenda arce, partim de deditione cogitabant: donec tertio die Henrici Plauenij, Suecensis commendatoris, qui ad præsidium eius orę relictus, prælio non interfuerat, aduentu confirmati sunt. Adduxit autem is quinq; millia hominum, ex omni uicinia collecta. Porrò legati Sigismundi regis cum de clade Cruciferorum, & nece Magistri Marieburgi cognouissent, acceptis Gdani reliquis uiginti millibus florenorum, quæ ibi eis Magister annumerari iusserat, ad regem suum reuersi sunt. Acceperant nostri, qui ad præsidium oræ Pomeranis finitimæ cum Mathia Vansosio, gente Toporo, palatino Calisiensi, & præfecto Naclensi, relicti à rege erant, nonnihil incommodi à Michaele Cochmeistro, aduocato nouæ Marchiæ, tertio die ante Grunualdense prælium, cum in hosticum populabundi excurrissent: eius que rei culpa in præfecto hæsit, qui nostris acriter cum hoste obuio dimicantibus, primus fugam inijt: sed per commodè accidit, quod de ea clade post uictoriam demùm in castris regijs cognitum est. Debilitasset enim proculdubio nostrorum animos, si ante conflictum nunciata esset. Mouit deinde castra rex: & cũ oppida quædam cum arcibus, nempe Hoensteinum, Morangum, Preismarcũ, Zirgonum in deditionẽ accepisset, repertáq; copiosam supellectilem Cruci-

Diuisionis Apostolorum festus dies.
Poloni nesciunt re uti uictoria.
Henricus Plauenius Marieburgum præsidio firmauit.
Poloni incommodo affecti à Cruciferis.
Mathias Vansoßius pal. Calißiensis.
Hoensteinum, Morangum, Preismarcũ et Zirgonum oppida in deditionem accepta.

200

Cruciferorum in milites distribuisset, septimis demùm castris ad Mariceburgum peruenit, & postridiè oppidum expugnauit: parumq́; abfuit, quin eodem impetu arcem quoq; caperet, nostris refugientium è capto oppido terga prementibus. Quoniam autem arx amplo & spacioso ambitu est, ueriti hostes, ne si undiq; ea eodem tempore oppugnaretur, diducti & rarefacti pauci sufficere defensioni non possent: pontẽ quo Nogatus, qui Vistulæ pars est, iungebatur, exusserũt, ut ab ea duntaxat parte, qua flumen arcẽ alluit, securi essent. Arx deinde, distributo in terna castra exercitu, obsideri à nostris cœpta: quorum una Poloni in superiore parte, altera Lituani in inferiore, tertia uerò inter utrosque interiecti ad meridiem Rusi & Podolij obtinebant: bombardisq; in omnia distributis, & nonnullis etiam in templo oppidi, & alijs in ea parte ubi pons fuerat, trans flumen collocatis, undiq; quassata mœnia. Dum hæc ita apud Mrieburgum geruntur, pleraq; omnis nobilitas Prusica, Culmensis & Pomeranica, cum quatuor episcopis, Culmẽsi, Varmiensi, Pomesaniensi, & Zambiensi, ultrò in potestatem regis uenit: arces quoq; & oppida in deditionem accepta, in primis Gdanum, Elbinga, Torunia, Chelma, Kynixberga, Suece, Gneua, Tyscìouum siue Dersauia, Nouum, Brodnicia, Brandeburgum, Copriuunũ siue Engelsberga, Grabinum, Venceslauũ, Golubia, Grudentũ, Allenburgum, Osterroda, Nidborgum, Zaldouia, Scithnum, Curetnicum, Brathianum, Couale, Hamersteinum, Bythouia, Lemburgũ, Holandia, Piscaria, Rogozinũ, Stuma, & Tucholia. Sed Elbingensium maximè studium in Polonos enituit: qui Vernerum Tetingerũ commendatorẽ suum, hominem dictis quàm factis, quemadmodũ cõmemorauimus, ferociorẽ, ex arce, quò se ex prælio Grunenaldẽsi turpi fuga receperat, eiecerunt, arcemq́; regi dediderũt. Eam uerò rex Ioannis Tarnouij palatini Cracouiensis fidei cõmendauit, repertaq́; ibi centum uasa partim aurea, partim argentea, & bona fide ab eo missa accepit. Nobilitatẽ uerò omnẽ & oppidanos, cum in uerba sua iurassent, suo sibi iure utrumque ordinem uiuere permisit. Ex his uerò arcibus atque oppidis Kynixbergam & Holandiam Vitoudo duci, Osterrodam & Nidborgum Ioanni, Zaldouiam & Scithnũ Zemouito, Masouiorum ducibus: Bythouiam uerò & Hamersteinum, itemq́; Sipelbeinum, Fridelandiam, & Balgenburgum, ac dimidium Slochouiæ, Boguslao Stolpensium duci concessit. Coniunxerat quidem se Boguslaus hic anno superiori cum Cruciferis, prioris pacti cũ rege oblitus: uerùm pari leuitate ijs desertis, post pugnã Grunenaldensem ad regẽ in castra uenit, & in fide atq; clientela eius Polonorũq́; se fore deinceps, suisq́; impendijs contra Cruciferos, & quemuis aliũ hostẽ infra fines maioris Poloniæ, extra uerò regijs stipendijs perinde atq; alij clientes militaturum esse, solenni iureiurando interposito, consignatoq́; diplomate promisit. Vngaros modò excipiens, quatenus ij ab æquis conditionibus pacis non abhorrerent. Ac de his omnibus etiam subditi ipsius Pomerani, pro ipso fideiusserunt regi. His igitur legibus addixit ei rex ea, quæ modò recensuimus. Quin & Cazimirum fratris eius filium dimisit, cũ ipse Boguslaus

cum

Marieburgum oppidũ captũ.

Nogatus fl.

Marieburgensis arx à Polonis obsessa.

Prußia ferè omnis in deditionem accepta.

Vrbes Prußicæ.

Elbingensium studium erga Polonos.

Largitio regis in Prußia.

Boguslaus Pomeranorum Stolpensium dux cum suis iurat in uerba regis Polonorum.

cum suis, eiusque subditis, de sistēdo eo quò rex iuberet, fideiussisset. Cæteras uerò arces inter proceres & equites Polonos, ne Boemis quidem præteritis, pro meritis cuiusque distribuit. Ciuitati uerò Gdanensi dimidium omnium emolumentorum molæ farinariæ, agrumque unius milliarij spacio circum urbem: exceptis ecclesiasticis & priuatorum hominum proprijs bonis, & pratis ad arcem pertinentibus: alias'que item certas uillas, & liberam in mari piscaturam per duo milliaria in parte orientali portus, denique parœciæ primariæ, scholæque, & campanaturarum, ut uocant, patrocinium donauit. Reliquæ erant arces Radinensis, Gdanensis, Plochouia, Suecensis, Brandeburgensis, Balga, Ragneta, & Troipeda siue Memela, quæ hostium præsidijs tenebantur. Ex his Gdanensis, ne quid aduersi à nostris pateretur pacto, de deditione cum primùm Marieburgo rex potitus esset, facienda, sese liberauit. Dum autem continuatur Marieburgi obsidio, quadam die obsessi, cum negligentius stationes à nostris seruari animaduertissent, cum impetu erupere: sed mox concurrentibus nostris, non sine strage in arcem compulsi sunt. quos nostri temerè prouecti, usque ad murum arcis persecuti sunt. Erat is ab ea parte ictu bombardarum labefactus: itaque facilè eum hostes, in nostros incautius succedentes impulerunt, eaque ruina non paucos oppresserunt. Fuerunt in ea statione ij, qui sub Dobeslai Olessnicij, Cmithæ Visnicij, & Gryphium uexillis militabant. Petijt deinde, & impetrauit Henricus Plauenius à rege colloquium: adueniens'que in castra cum fratre & paucis Boemis atque Silesijs supplicis habitu, ita apud regem uerba fecisse perhibetur. Deuicti abs te rex maxime grauissimo prælio, & ad extremum ferè deleti, nihil est quod uel tua uictricia arma incusemus, uel fortunæ succenseamus: penes nos ipsos huius cladis atque omnium malorum, quæ cumulatè nunc in nos inundarunt, culpa est. Nos iniustè tua appetiuimus, atque diuexauimus: nos stultè mansuetudinem & patientiam tuam contempsimus: nos denique te grauiter læsum, & tamen æquissimas pacis leges ferentem, superbè aspernati sumus. Itaque iusta diuini numinis uindicta abs te, tuoque inuicto exercitu perculsi & afflicti sumus. Sed iam satis abunde pœnarum tibi Deo'que ultori dedimus, non modò exercitibus nostris ad internecionem deletis, uerùm etiam ducibus & authoribus horum malorum extinctis. Iam agnito errore & culpa nostra, exiguæ miserorum Cruciferorum reliquiæ ad tuam clementiam confugimus, ne ad extremum nos excindas. Eiusdem est uirtutis, rex inclyte, Parcere subiectis, & debellare superbos. nouimus te Christianum principem esse: & clementiæ magis atque bonitatis, quàm fortitudinis laudem expetere. Quanquam, quæ fortitudinis laus esse potest, si prostratos atque iacentes proteras? Ne leones quidem, atque ursi, id facere dicuntur. Quid tibi seu commodi, seu uoluptatis nostrum afferet excidium? Multa, fateor, in te tuos'que Lituanos atque Polonos peccauimus. Verùm quo maior est culpa nostra, hoc illustrior erit clementia tua. Neque nos tamen tibi omnem uictoriæ fructum eripimus, neque incolumitatem impu-

Gdanensi ciuitati donata à rege.

Incommodum apud Marieburgum à Polonis acceptū.

Plauenij oratio ad regem.

impudenter petimus. Pomeraniam, Culmensem & Michalouiensem tractum, & si quid aliud de Polonis siue bello, siue qua alia ratione quæ siuimus & usurpauimus, tibi ut habeas per nos licebit. Prussiam modò, quam olim nostri maiores, dum Mosauiam atque Poloniam, illo præmio inuitati defendunt, iustis armis & sanguine suo barbaris eripuêre, nobis concedas, per te salutarem CHRISTI IESV mortem, & sanctissimæ matris eius Mariæ nomen, sub cuius signis militamus, petimus & obsecramus. Maiori tibi tuisq; Polonis & Lituanis usui posthac fuerimus in extremo illo terræ angulo relicti, quàm ex hisce sedibus nostris penitus eiecti & exterminati. Variè hæc oratio Plauenij à consilio regio excepta est. Flexerat enim nonnullos ad misericordiam, humanitatis atq; religionis intuitu, & ipsa æquitate conditionum atque postulatorum, perpendentes secum fortunæ inconstantiam, & rerum humanarum uarietatem: alij uerò secundis rebus elati, præsentis'que fortunæ cursum proprium ac perpetuum sibi pollicentes, præsertim quòd innata genti Teuthonicæ siue magnitudo animi, siue superbia uerisimile faciebat, non nisi ab extrema desperatione tam demissam atq; supplicem orationem profectam esse, incumbendum esse perculsis, extirpandumque penitus ex illis oris germen improbum & insatiabile: ne, quæ tunc necessitate concederet, mox resumptis uiribus per uim atq; fraudem usitatam repeteret. Et uidebatur Marieburgum, ubi tunc summa rerum erat, diurnam obsidionem tolerare non posse. Vicit'que hæc in senatu sententia: in quam Sbigneus Brezius Marsalcus Plauenio respondere à rege iussus, accipere eum à uictore conditiones pacis, non ipsum domo afferre, debuisse, dixit: aut si afferret, non ea sanè uictoribus eum cõcedere oportere, quę ipsorum & olim fuissent, & nunc denuò iure belli atq; deditiõe facta essent: Marieburgum potius, & quæ alia in potestate sua haberet, dederet, ac tunc demum clementiam uictoris imploraret. Offensus hoc responso Plauenius, cum aliud instanti nõ redderetur: At ego, inquit, æquissimas uobis & ultrò expetendas conditiones attulisse me arbitrabar: sed quando aliter uobis & regi uestro uidetur, Marieburgum cæterasq; munitiones, quas adhuc retinemus Cruciferi prius quàm ego dedam, extrema quæque experiar: & respiciet iam nos, uti spero, deinceps magis propitius Deus, quandoquidem iram & offensionẽ eius, ruptione fœderis & superbia nostra contractam, partim supplicijs nostris, & mortibus eorũ qui in hoc bello ceciderunt, partim tam demissa & supplici hac petitione nostra satis, ut opinor, expiauimus. Et cũ his dictis, multa Deum rerũ omnium arbitrum & inspectorem testatus, in arcem se recepit. Neque irritæ fortassis eę Plauenij preces Deo acciderunt. Nam ex eo tempore minus prosperè nostris res esse, retro'que relabi cœpere. Paucis diebus, quibus hæc acta sunt, statio Velunensium pulsa, bombardæ deiectæ, & alia quædam parua incommoda accepta. Nec multo pòst Hermannus Liuoniensium Cruciferorum Magister, clàm cum quingentis militibus in Prussiam aduenit, occasionem bene gerendæ rei captans: qua quidem non difficulter per fraudem potitus est.

Cõsultatio Polonorum.

Responsum Plauenio à rege datum.

Plauenij responsum magnanimum.

Fortuna Polonorũ mutata.

Liuoniẽsis Magister Prussiensibus in auxilium uenit.

Nam ut rex de aduentu eius cognouit, Vitoudum cum suis, & cum duodecim uexillis Polonorum contra eum misit. In quem cum Vitoudus apud Passariam amnem ultra Holandiam oppidum impetum facere uellet, ille ab armis ad dolos conuersus, colloquio Vitoudi secretò impetrato, persuasit ei, ut suam potius, quàm Polonorum rem ageret: ac Samagitarum Sudorum'que oras pactis secum & cum Cruciferis initis sibi pacaret atque stabiliret. Itaque eo authore Hermannus cætera manu apud Balgam & Brandeburgum relicta, cum quinquagita equitibus ad regem in castra, atque inde permittente rege in arcem obsessam, quasi sequester deditionis, uel arbiter pacis peruenit: Plauenium & obsessos confirmauit, cum eos de uoluntate Vitoudi certiores fecisset: ac de ratione prosequendi, si opus sit, belli, & amissa recuperandi, cum eis constituisset. Quibus peractis, pace infecta discessit. Inde iam auctus animo Plauenius, nullam facere pacis mentionem: à nostris uerò factam ita accipere, ut quas ipse prius conditiones tulerat, abnueret. Vitoudus uerò, & ipse missionem à rege flagitabat, & illum ad soluendam cœptam obsidionem inducebat: uerùm hoc tamen non persuasit, illud partim precibus, partim odio, multa causificando, post natalem demùm sanctissimæ Mariæ impetrauit. Mox & Masouiorum duces indulgente rege discessere. Interim dum hæc ita fiunt, parœcus Gdanensis, senex admodum, quasi molestias obsidionis diutius tolerare non posset, ex arce Marieburgensi nostris permittentibus, & nihil fraudis subesse suspicantibus, ætati'que & sacerdotio honorem habentibus excessit, & inter supellectilem suam triginta millia aureorum nummûm duplicium, siue nobilium, ut uulgò uocantur, ab Henrico Plauenio accepta secum exportauit: & inter Gdanensem, Slochouiensem, & Suecensem commendatores, ut ij mercenarium militem inde conducerent, distribuit. Sed lentius id erat, quàm ut sustineri posset tam diu obsidio: quæ difficilis iam atque molesta esse Boemis mercenarijs, propter frumenti penuriam dysenteria uulgò afflictis, incipiebat. Itaque ij priuato consilio per Ioannem Socolum, Boemum & ipsum, in castris regijs militantem, de prodenda arce cum rege constituerunt, incolumitatem & quadraginta millia florenorum pacti. Sed re ad senatum relata, turpe uisum nostris, auro & proditione hostilium munitionum potiri uictores dudum, & ferrum in manibus habentes. Ita reiecti Boemi. Falsò deinde rumore in castris regijs percrebuit, Sigismundum Cæsarem cum ualido exercitu in Poloniam inuasisse: quo commoti nostri missionem à rege flagitabant: & suadebant id regi complures proceres, in primis autem Andreas Tencinius castellanus Voinicienisis, non ferens pulchræ & iuuenculæ uxoris, quemadmodum Dlugossus memorat, desiderium. At uerò primores nobilitatis ciuitatumq; Prussicarum & Pomeranicarum, quæ post uictoriam Gruneualdensem ad regem defecerant, sedulò dissuadebant, ac ne præcipuum illius uictoriæ fructum Marieburgi expugnationem omitteret, orabant. Ni faceret, omnia mox rursus Cruciferorum fore, quę in potestatem eius dudum uenissent:

Hermanni Magistri callidum consilium.

Vitoudus è castris discessit.

Masouij duces discessere.

Parœci Gdanensis fraus.

Aurei nobiles siue duplices.

Proditio refutata à Polonis.

Andreæ Tecinij consilium.

Prussorum fidele consilium & studium erga regem.

nissent: excusantiq́ue regi inopiam pecuniæ in stipendium, suadebant ut tributum sibi imperaret. Cum ille in nouo imperio, nouis dediticiјs oneri esse nollet, fuere qui suaderent, ut arces atque oppida earum regionum mercenariјs militibus debiti stipendiј nomine pignori daret. Ne id quidem probauit, ueritus ne milites illi ciuibus graues essent: neu qua siue ab his, siue ab illis proditio fieret. Itaque repudiatis salutaribus consiliјs, quorum author præcipuus erat Nicolaus Tramba procancellarius, non modò uerbis, sed etiam lachrymis suadens, nequaquam cœpto desistendum esse, ad tertiumdecimum Calendas Octobris incensis statiuis, & mediocri aulicorum comitum præsidio, cum Andrea Brochocio Stumi ad infestandam oram Marieburgensem relicto, ab obsidione discessum est. Iucundum id fuit spectaculum obsessis: qui eò iam inopiæ redacti fuerant, ut uix pauculos dies Henricus Plauenius ab eis impetrauerit, ne sese arcemq́ue regi dederent: quòd dicerent, exploratum se habere, soluturos esse obsidionem Polonos. Ni facerent ante quintumdecimum diem, tunc demum milites arbitratu suo arcem dederent. Quo minus autem lætus discessus ille, discedentibus nostris esset, non maxima res effecit: nempe quòd equus regius, qui dudum alacriter hinniens, terram'que scalpens ungula adstiterat, dum rex eum abiturus conscendit, subitò exanimatus concidit. Quæ res mali ominis uulgò est habita. Discedens autem rex, Radinum arcem permunitam, in qua obsidenda & oppugnanda pars exercitus à prælio Gruneualdensi frustra tempus triuerat, in deditionem accepit: cum iam eam milites facto impetu, porta'que effracta ferè cæpissent. Quindecim ibi Cruciferi insignes reperti, & in Poloniam captiui abducti sunt: reliqua multitudo nihil aduersi passa. arx Ioannis Socoli Boemi fidei commendata. Eo'que mox Toruniæ, quò regem secutus erat, ueneno à ciue quodam Torunensi extincto, Dobeslao Puchalæ & Alberto Malscio pariter rex curam eius mandauit. Socoli uerò paruos filios, propter merita patris, honestè & liberaliter educari Cracouiæ iussit. Non cessabat interim Henricus Plauenius, qui iam Magister Cruciferorum factus erat: sed undique contrahebat exercitum, acceptis mutuò in stipendium centum millibus florenorum à ciuitate Gdanẽsi, quæ iam rursus in fidem eius inclinauerat: totidemq́ue, & insuper quindecim millibus à Venceslao rege Boemorum, cum ei bona Chomentouiensia, quæ ordo Cruciferorum in Boemia habebat, hypothecæ nomine tradidisset. Et quæ prima manus è uicinioribus oris conuenerat, ea Michaele Cochmeistro aduocato nouæ Marchiæ duce, Tucholiam arcem obsedit. nam oppidani primo aduentu hostium, deditionem fecerunt. Nessouię tunc rex erat, cum hæc ad eum perlata sunt. Neque is expediebat, quomodo cùm his, tum aliјs suis, qui similem fortunam ab hostibus expectabant, succurreret, uastationemq́ue ditionis suæ prohiberet. Centum modò uel paulò plures hastatos de aulico suo comitatu, & ipsos necessariam missionem flagitantes, prece precioq́ue adduxit, ut cum suis quisque mini-

Nicolai Trambæ consilia.

Obsidio Marieburgensis soluta.

Andreas Brochocius.

Omen infaustum.

Radinum per deditionem acceptum.

Socoli liberi regis impẽdiјs educati.

Henricus Plauenius Magister Cruciferorum creatus.

Gdanenses ad partes Cruciferorum sese rursus inclinãt.

Tucholia arx obsessa à Cruciferis.

Aulici equites in præsidium missi.

Petrus Meziuecius.

Sendiuoius Ostrorogius, Dobrogostius Samotulius, & Martinus Labißinius, uoluntarij militarunt.

Coronouia oppidum.

Cuiauiensis ac Dobrinensis nobilitas in præsidia distributa.

Osterroda, Nideburgum, & Zaldouia arces à Cruciferis receptæ.

Stanislaus Charbinonius et Nicolaus Sinoues.

Brda fl.

stris, quibus merebat, Tucholiam præsidij causa proficiscerentur: quibus Petrus Mieziuecius, gente Staricouius, magister militiæ præfectus est. opportunè autem Sendiuoius Ostrorogius palatinus Posnaniensis, & Dobrogostius Samotulius castellanus, cum suis cohortibus & nonnullis maioribus Polonis, & Martinus Labissinius palatinus Brestensis, cum his sese coniunxere. Atq; hæc manus omnis, seu quòd aditu Tucholiæ interclusa esset, seu qua alia de causa Coronouiæ (quod oppidum neque arte, neque natura munitum, haud longè abest à Tucholia) substitit. Cuiauiensem uerò atq; Dobrinensem nobilitatem rex Brodniciæ, Breste, Ripini & Nacli in præsidijs esse iussit, ad tuendas eas munitiones, arcendas'que hostium excursiones. Ipse Inouuladislauiæ cum exiguo comitatu mansit: & quidem damnans consilium suum de soluta obsidione Marieburgi, dimissoq; exercitu, cum alia super alia aduersa ipsi renunciarentur. Nam & Osterroda, Nideborgum & Zaldouia arces, per eos dies ab hostibus receptæ sunt: & Stanislaus Charbinouius Sulimæus, ac Nicolaus Synoues Stariconius, cum de præsidio Coronouiensi decessissent, aduenientes perterruerant regem, quòd dicerent præsidium in magno esse periculo, siue ut honestam causam turpi facto suo prætexerent, siue ut eius consilium opem'q; implorarent. Erant enim in propinquo iam satis magnæ uires hostium, cum Michaele Cochmeistro. Atque ij quidem, ut de aduentu & paucitate nostrorum cognouerunt, paucis ad obsidionem Tucholiæ relictis, raptim tanquam ad certam prędam Coronouiam contenderunt, ut nostros nec opinantes opprimerent. Et sanè aspirare initio conatibus eorum fortuna uisa, tamen non ad extremum usq; respondit. Etenim cum exploratores Polonos incautius progressos excepissent, & ex his, callidè & constanter omnia eleuantibus, exiguam modò promiscuæ & imperitæ multitudinis manum Coronouiæ coadceruatam esse didicissent, contemptim, turbatisq; ordinibus ex equis delapsi, latrocinantium in morem, impetum fecere in oppidum. Nostri ubi adesse hostem sensêre, & fortè tunc prandebant, tumultuariè correptis armis ad monasterium in crepidine montis supra Berdam amnem situm, intrepiè sese recollegêre, celeriter'que aciê instruxere. Quod cum præter expectationem hostibus accidisset, curriculo ij sese ad equos suos recepere, atque his conscensis retrocessere: id'que siue re inopinata perculsi, siue certo consilio, ut equites nostros à peditum auxilio longius abducerent. Nec sanè impigrè Poloni equites pugnæ auidi, recedentibus institêre, audacius adequitando, iaculando, & cominus etiam feriendo, remorantes agmen, donec pedites consequerentur. Vbi ad Lancicum, qui pagus monachorum Coronouiensium est, uno ab oppido milliario, non sine multis hostium uulneribus peruētum est, substitêre Teuthones in colle quodam editiori, & ordines instruxêre. Ne Poloni quidem pugnandi moram fere. Erant enim utrinq; milites & numero, & uirtute, & scientia rei militaris ferè pares. Sed erat ascensus ad hostem ab ea parte qua Poloni

con-

constiterant, arduus atque difficilis. Itaque ne simul cum hoste & cum iniquitate loci dimicarent, circumuecti, leniori & accliuiori ascensu aciem aduersus collem erexerunt. Prius uerò quàm signa canerent, Conradus Nemcius Silesius, de cohorte regis Sigismundi ex hostili agmine eques, in medium procurrit, aliquem de Polonis ad singulare certamen prouocans. Incunctanter sese ipsi Ioannes Scicius, gente Doliuius, obtulit. Concursum infestis hastis: uictus atque captus à Polono Silesius: non leue de euentu uniuersi prælij omen atque præiudicium suis uterque attulit. Confestim'que sublato utrinque clamore signa collata. Aliquamdiu pugna dubia fuit, nemine ex eo loco, quo primùm constiterat, referente pedem. Itaque defatigatis militibus, quasi ex composito pugna utrinque intermissa, diuersi paulum retrocedunt, saucios summouent, uulnera alligant, commutant captiuos, sudorem sibi equisq; ociose abstergunt. Quin & pocula inter se misisse memorantur, ita ut colludentium, non infestis odijs concurrentium agmina uideri potuerint. Vbi aliquantisper respiratum est, signo dato redintegrant prælium, non minore quàm prius pertinacia. Vulnerantur & cadunt utrinq; multi: nec tamen in alterutram partem inclinat uictoria. Rursus ergo consensu quodam mutuo cessatur, & respiratur. Refocillatisque, sicut prius, uiribus, tertiò concurritur, obstinatis utrinque uel ad uincendũ uel ad moriendũ animis. Ibi Ioannes Ostrouicius, cognomento Nassianus, gente Toporus, adacto equo uexilliferũ hostilem obtruncat: uexillumq;, quo uno totus eorum exercitus (itidem atque noster) utebatur, abripit. Qua re tandem hostium acies perturbari, ac deteriore loco esse cœpit. Institêre nostri acrius trepidantibus. Ibi uerò illi, metu pudorem superante, auersi fugam capessunt. Premunt fugiẽtium terga nostri: nox tandem persequendi finem fecit. Cæsa feruntur eo prælio hostium ad octo millia. captorum numerus non memoratur: non exiguus tamen fuit. Insignior hæc uictoria superiore illa Gruneualdensi habita est, propterea quòd maiore contentione & labore parta est: & quòd ita ea uires atque animi Cruciferorum fracti sunt, ut per multos annos postea nunquam auderent rem uniuersæ dimicationi committere. Parta est autem, decima die Octobris. Sequenti die spolia à nostris lecta, humati'que qui ceciderant. Deinde motis castris, Bydgostiæ prædam inter se partiti, Inouuladislauiam ad regem cum longo captiuorum ordine peruenêre. Ibi omnibus à rege gratiæ actæ: compluribus, quorum illustriora merita esse constabat, perampla munera data sunt. captiuis uerò lautè instructa cœna: qua peracta, sermonem apud eos rex de Cruciferorum superbia & iniusticia, ac de sua mansuetudine & æquitate habuit: illos'que, quòd iniquiori causæ fauissent, clementer obiurgauit. Deinde benignè consolatos, & militari sponsione, ut sese certo loco ad præstitutam diem sisterent, obligatos omnes dimisit: excepto Michaele Cochmeistro duce exercitus, quem aliquamdiu postea in arce Chencinensi in uinculis habuit. Nihil tamen consternati animis ex ea clade ij, qui ad obsidionem Tucholiæ relicti

Singulare certamen.
Sczitslci.
Prælium apud Coronouiam.
Pugnæ intermissio semel atque iterum.
Cruciferi uincuntur à Polonis.
Humanitas regis erga captiuos.
Michael Cochmeister captus.

Tucholia dedita Cruciferis. erant, dolo etiam locum ex ea inuenêre. Subornatis enim transfugis Polonis, & qui inter ipsos Polonicæ linguæ gnari erant, & pro captiuis eos ostentantes, magna strage se deuicisse nostros apud Coronouiam illis testificantibus mentiti, persuaserunt Ioanni Broglouio præfecto arcis atque præsidij, ut arcem sibi dederet. Augebatur autem in dies Cruciferorum exercitus nouo milite mercenario, & à Tucholia in Poloniam excursionem facturus esse uidebatur. Id ne accideret, celeri consilio *Noua expeditio in Prußiā.* prouidendum sibi esse rex Vuladislaus existimauit. Quocirca nouam expeditionem toti Poloniæ, excepta ea quæ minoris nomine censetur, atque Rusia, indixit. Nec segniter ea manus Bydgostiam, ut à rege imperatum erat, conuenit. Inde porrò eam cum cohorte regia coadu- *Petrus Saffranecius dux exercitus.* natam Petrus Saffranecius succamerarius Cracouiensis, sub signis duodecim ad Tucholiam duxit. Præmissis'que sexcentis balistarijs, qui prædas agendo, uastandoq́ subiectam Tucholiæ oram, hostem elicerent, ipse cum reliquo exercitu opportuno loco in insidijs substitit. Simulatque conspexere equitatum Polonicum per agros palantem hostes, contempta eius paucitate, cum pertinacius eum fugam simulantem *Cruciferi rursus profligati à Polonis.* insecuti essent, in paratas insidias præcipitati sunt. Quas cum maturè animaduertissent, pedem retulere. Ibi nostri tardius quàm res postularat signo dato, pauciores aduersus plures coorti ex insidijs, usq́ ad portas oppidi fugientes persecuti sunt: & quoniam agilioribus equis utebantur, multos ex illis partim interfecere, partim uiuos cepere: & castris hostium, quæ ante oppidū posita erant, uacuis potiti sunt. Nō pauci oppido, ne nostri simul erumperēt, exclusi, inconsideratè in undas sese præcipitantes, mersi sunt. Fuere inter captiuos insignes quinq́ ductores or- *Monsterbergensis ducis fuga.* dinum, tres Boemi, unus Silesius, & unus Lusacius. Porrò Ioannes dux Monsterbergensis, & Ebrardus episcopus Virceburgensis, qui & ipsi uoluntarij in castris Cruciferorum militabant, fuga euaserunt. Quod si maturius nostri ex insidijs consurrexissent, creditum est, & oppido & arce eos potiri potuisse. Sed siue imperitia, siue insidias & ipse metuens Saffranecius, tardius signum dederat. His ad uicesimamoctauam diem Octobris gestis, captiuis'que ad regem missis, exercitus omnis, præter aulicam cohortem, mox iniussu regio domos dilapsus est, propter tempus anni cuiuis rei magis quàm bello gerendo commodum. Captiuos rex, accepta ab eis, itidem atque ab alijs prius, sponsione, dimisit. His uerò cladibus permotus Plauenius Magister Cruciferorum, non ausus denuò fortunam aduersus regem tentare, in interiorem *Stuma per deditionem recepta à Cruciferis.* Rusiam reliquias profligati exercitus deduxit: & Stumam arcem aliquamdiu obsessam, in deditionem accepit: nostris, qui in præsidio eius arcis erant, propter incendium turris, in qua tormenta & pulueres bellici fuerant, longiorem obsidionem ferre non ualentibus, & ut sibi *Morangū deditum.* saluis rebus suis abire liceret, pactis. Eam deditionem Morangi quoq́ *Radinum arx obsessa, nec expugnata.* deditio secuta est. Inde ad Radinum castra mota, circumsessa'que ea arx sex septimanis. Sed cum in spem Toruniæ Gdani'que in deditionem accipiendi Magister uenisset, soluta obsidione, saucijs'que quorum

non exiguus erat numerus, cum præsidio in oppido Radino relictis, ad recipiendas eas urbes profectus est. Quo discedente, Poloni accitis celeriter his qui erant in præsidio Brodniciæ, impetum fecere in oppidum. Expugnatumq́ue paruo negocio, diripuere & incendere. Non parum autem & ibi nostros fortuna iuuit. Erat in porta oppidi, quæ ad arcem spectat, sita bombarda, maxima: ea, cum hostes conferti aperta porta in nostros forte erupissent, à sacerdote quodam temerè incensa, non modicam in suis stragem edidit, de nostris tres modò extinxit. Quo factum est, ut illi perculsi, dolumq́ue subesse rati, abiectis armis uiui ferè in potestatem nostrorum uenirent: temperatumq́ue est à cæde supplicum. Porrò Torunenses & Gdanenses aduentante Magistro cum exercitu, miserunt ad regem, ut sibi celeriter opem ferret, quòd ipsi per se oppida sua defendere non possent. Sed cum præter opinionem eorum accidisset, ut rex tempori se illis affuturum esse promitteret, nec mora eò cōtenderet; rursus ei legationem obuiam misère Gneuucouiam, se iam necessitate adactos, deditionem cum Magistro pactos esse. Itaq́ue rex dimissis contra sententiam multorum legatis saluis, quod diceret testatum se cunctis facere uelle, non suam illis, sed sibi illorum fidem defuisse, Inouuladislauiam se recepit. Magister acceptis in deditionem Torunia & Gdano oppidis, arcem Torunensem nequicquam oppugnauit. Nam ea strenuè à præsidio regio defensa est. Rex Gnesnam ad sepulchrū diui Adalberti, & Posnaniam ad ædem sanctissimi corporis Christi, uotorum quæ ante prælium Gruneualdense nuncuparat, exoluendorum causa profectus, equestrem ordinem totius illius tractus denuò ad expeditionem in Pomeraniam exciuit: eaq́ue manus, ductu Sendiuoij Ostrorogij palatini Posnaniensis, Nouum oppidum ui cæpit & exussit: Pomeraniamq́ue omnem, omissa arcium & oppidorum oppugnatione, longè lateq́ue ferro & igni uastauit. Dum hæc ita geruntur in Prussia & Pomerania, interea Sigismūdus rex Vngarorum, ut Vuladislaum à Crucifericо bello auerteret, promissisq́ue, ob quæ quadraginta millia florenorum à Cruciferis acceperat, satisfaceret, Sciborium Transyluaniensem palatinum cum duodecim uexillis Boemorum, Morauorum, & Austriorum. (nam Vngari fœdera sibi cum Polonis constare causificati sunt) misit ad uastandam Poloniam: cum iam nostri, qui ad præsidium eius oræ relicti à rege erant, hyeme ingruente domos dilapsi essent. Sed celeriter tamen ij ad primum nuncium concurrentes, hostem præda ex agro Sandecensi capta grauem, abeuntem persecuti sunt: & non procul à Bartesa siue Bardeouia adepti, magno'que impetu adorti profligarunt. Maior pars hostilis exercitus uel cæsa, uel capta à longè paucioribus nostris. Quanquam ne nostris quidem incruenta fuit uictoria. Iam'que ad fugam spectare cœperant, nisi Bohunek, Caspar, & Dalibor, ductores ordinum, fugam inhibuissent, prælium'que restituissent. Fuerunt autem clari maximè in Polonico exercitu, Sciborius Agriensis episcopus cum fratre, exules Vngari, Spitco Iaroslauius, Ioannes Scecocinius castellanus Lublinensis, & Ioannes Valachus Chmelicius. Et

Radinū oppidum receptū, & incensum à Polonis.

Torunenses et Gdanenses ad Cruciferos defecere.

Torunensis arx defensa.

Nouum oppidum captum à Polonis, & incensum.

Pomerania uastata.

Sigismundus rex Poloniæ fines circū Sandeciam populatus est.

Vngari noluerunt arma sumere cum rege suo contra Polonos.

Bartesa siue Bardeouia.

Sigismundi copiæ profligatæ à Polonis.

Viri fortes.

Vngariæ fines uastati à Polonis.

uastauit ea manus deinceps repetitis excursionibus finitimam Polonis Vngariam. Hæc de nouo ex Vngaria illato bello, ubi ad regem Iiiouuladislauiam reuersum perlata sunt, ueritus ne quo grauiori incommodo Sigismundus Poloniam se absente afficeret: simul autem quòd permolesta & perdifficilis erat uiris equisq; hyberna militia, mittit ad Magistrum de inducijs. Constituta colloquio dies Racianzi ad octauã diem Decembris. Interea uerò nostri penultima Nouembris memorabili rursus uictoria de Liuonijs potiti sunt. Hermannus Magister Liuoniensium Cruciferorum, ualidum exercitum è Germania & Boemia in Prussiam adduxerat, eoq; apud Golubum relicto, ipse cum paucis equitibus Marieburgum, ut de ratione belli cum Prussiensibus Cruciferis consultaret, profectus erat. Id cum comperissent nostri, qui Ripini & Bobrouunicis in præsidijs erant, ausi facinus audax, ductore Dobeslao Puchala gente Venauio, ad hostem uiris armisq; longè superiorem contendẽre: insidijsq; apto loco dispositis, pauci per agros palantes, & prædas agentes, sub Golubo sese ostendere. Quos hostes correptis armis auidius persecuti, locum insidiarum incautè preteruecti sunt: ibi consurgẽs Puchala, cum toto agmine à tergo eos adortus, perterritos & incompositè fugientes usq; ad oppidum insecutus est. Oppidani, ubi id animaduertere, ueriti ne patentibus portis nostri permixti suis fugientibus pariter in oppidum irrumperent, portas clauserunt. Ita exclusi oppido hostes, cum cæderentur passim in medio, proiectis armis supplices nostris sese dediderunt: & quadruplo maior numerus captiuorum, quàm eorum qui eos cæperant, fuisse proditur: uerùm illi re inopinata perculsi, alium longè maiorem exercitum nostrorum in syluis latuisse crediderant. Ripinum tandem captiui cum appulsi essent, ingenti cum dolore ac pudore errorem suum cognouerunt. Inde porrò Breste ad regẽ transmissi, sub militari spõsione omnes dimissi sunt: Curouiensibus modò, quòd fidei tenaces non essent, et ijs qui religionẽ professi erant, retentis. Conuẽtus deinde inter regẽ & Cruciferos habitus: uerũ in eo tamẽ de inducijs nõ conuenit. Posterius eę menstruę tantũ per Petrũ Saffraneciũ confectæ sunt. Quibus durantibus, rex properè in Poloniã excurrit, & apud Radosice oppidũ cũ regina congressus, excitisq; denuò ad expeditionẽ cunctis Polonis ad integrandũ cũ Cruciferis bellũ, post noui anni initiũ reuertit. Vitoudus quoq; cũ Lituanicis auxilijs Vuladislauiã ad eũ uenit. eiusq; consiliũ de circumuallanda Torunia, ubi Magister & primores Cruciferorum erant, spe pacis iniecta mutauit: persuasitq;, ut in sylua quadam castra haberet. Interim de pace in insula Torunensi agi cœptum. Fortè accidit, ut induciæ expirarent, & consensu mutuo in longius tempus prorogarentur. Sed eius rei ignarus Ioannes Broglouius, præfectus Bydgostiensis præsidij, cum permagnum numerum equorum hostilium apud Pappouiam esse didicisset, traiecta cum quadraginta modò equitibus Vistula, & facto impetu ex improuiso in antemurale Papouiẽse, equos ibi stabulantes abegit, & antemurale incẽdit. Qua re Toruniam subitò nunciata, emissi sunt nõ pauci equites, qui cum

Cruciferorum exercitus uictus à Polonis. Dobeslaus Puchala.

Captiuorum multitudo.

Induciæ menstruæ. Radosice oppidum.

Vitoudi malũ consilium.

Pappouiæ antemurale direptum & incensum.

eum persequerentur. Hoc animaduerso Broglouius, cæteris cum equis captiuis præcedere ac tranare Vistulam iussis, ipse cum duodecim modò equitibus persequẽtes se hostes sustinuit, non ausos sensim cedentem pertinacius sequi, metu insidiarũ. Receptus deinde in naues paratas, nullo accepto incõmodo flumẽ traiecit. Pax deinde uictoribus quàm uictis iniquior, instãte maximè Vitoudo, proceribus uerò Polonis regi dissuadere non ausis, confecta est: cuius hæc potissima fuere capita, ut Samagitiam Vitoudo & regi, quoad ij uiuerent, Cruciferi concederent, ducentaq; millia florenorum Pragensis pecuniæ intra annum uertentẽ tribus pensionibus numerarẽt: Zemouito autem Mazouiorum Duci Zascreuiense territorium redderet: rex Cruciferis, quæ de ipsis bello cæperat, remitteret: Dobrinum sibi haberet: captiui omnes inuicem uti dimitterentur: de Dreno & Santoco, & alijs controuersijs, seni uiri utrinq; delecti arbitrarentur: quòd si inter eos non conueniret, Pontificis maximi arbitrio staretur. Complexi sunt autem hoc fœdere rex quidẽ duces Stolpensium & Masouiorum: Magister uerò Sigismundum regem Vngarorum, si is uellet: interim autem ne ei Polonus bellum faceret. Hęc tam iniqua nostris pax, stipulatione utrinq; interposita, cum Magister Hẽricus in castra regis uenisset, firmata est, & mox captiui omnes sponsione soluti. Munera deinde inter principes ultro citroq; missa. Vitoudo autẽ ibi rex, inconsulto senatu Polono, Podoliæ dominatum, amoto à præfectura Petro Vulodico Charbinouicio, utendum fruendum concessit, non sine magno Polonorum incommodo & iniuria. Dimissoq; deinde exercitu, in Poloniam redijt: nec diu ibi moratus, in Russiam contendit. cum Alexandro Palatino Valachorum, iam prius fœderato & cliente suo, nouam contra Sigismundum regem Vngarorum societatem inijt: Snatinumq; & Colomeiam, & omnem tractum Pocucensem, ipsi oppignerauit, acceptis ab eo mutuis mille rublis, siue ciclis argenti. Eodemq; anno, Stephanus cum Alexãdro siue extincto, siue pulso, in principatu successisset, missis ad regem quatuor oratoribus, in fide & cliẽtela ipsius itidem ut maiores sui fuissent, se fore: & ubi accitus ab eo fuerit, uenturũ, solenneq; iusiurandum daturum: neq; repetiturum unquam Pocuce, sed præsentem cum præsenti rege, arbitratu ipsius de eo transacturum esse promisit. quod quidem literarum monumentis, quæ in archiuio extant, satis constat. Vnde sanè colligitur, Pocuce uel non fuisse traditũ Alexandro, uel certè mox receptum à rege. alioqui cur negaretur Stephanus id repetiturus esse? Transactum autem esse de ea ditione, argumento est diploma regium, quo eam Alexandro obligauit: quod & ipsum extat in archiuio, redditũ procul dubio à Valachis. Per idem tempus, opera Zauissij nigri, apud Vngarorum iuxtà ac Polonorum regem gratiosi, effectũ est, ut primores Poloni & Vngari simul apud Nouam uillam cõuentum de pace inter reges redintegranda agerent: sed ea non confecta, octo mensium inducias tantùm constituerunt, ea lege, ut Polonis cum Cruciferis pax rata maneret. Quòd si eam Poloni nouo bello rupissent, illæ quoque induciæ cum Sigismundo & Vngaris irritæ forent: sin Cruciferi priores

Pax & transactio regis cum Cruciferis. Conditiones pacis.

Podolia Vitoudo concessa.

Vuladislai regis iter in Russiam.

Pocuce oppigneratum Palatino Valachiæ.

Stephani Palatini Valachiæ promissa.

Polonorũ cum Vngaris cõuentus & pacta.

Ee id face-

id facerent, Sigismundus sese deinceps ab amicitia & societate eorum seiungeret. His ita cōpositis, rex per Chelmensem oram sub initium ueris in Lituaniam secessit. Ad Ioannem uerò pontificē, qui Alexandro quinto mortuo successit, oratores misit, Andream Lascarem præpositum Vuladislauiensem, Martinum Vurocimouicium uexilliferum Cracouiensem, & Sbigneum Olesnicium secretariū suum, cum peramplis donis, nempe quatuor patinis, duobus crateribus magnis aureis, tribus uestibus sabellinis, & culcitra item ab altera parte è pantherarum, ab altera ex armelinorum pellibus consuta: obedientiam suam ipsi delaturos, postulaturosq́ꝫ, ut Pontifex declararet, ipsum iustè bellum contra Cruciferos suscepisse, & quicquid rerum sacrarum è templis Prusicis per id bellum ablatum esset, rectè in Polonica templa distributum esse: deinde, ut ipsi crucis militiam contra Tartaros concederet. Ac cætera quidem impetrata sunt: extremū hoc ne impetraretur, illud obstitit, quòd eiusdem modi militia contra Ladislaum regem Neapolitanum ab ipso Pontifice promulgabatur. & obstabāt Polonis Sigismundi regis & Cruciferorum oratores, ueriti fortassis, ne contra se rex uteretur illa militia. Sub id tempus, Iacobo Haliciensi archiepiscopo, & Alexandro Camenecensi episcopo mortuis, huic quidem Andreas nescio quis, illi uerò Nicolaus Tramba procancellarius, rege petente à Ioanne XXIII, uno de tribus, de pontificatu maximo contendentibus, successores dati sunt. Quanquam Nicolaus Tramba eodem ipso anno ad Gnesnensem archiepiscopam, præter collegij Gnesnensis uoluntatem, quod Albertum Iastrembecium episcopum Posnaniensem postularat, translatus est, secundum mortem Nicolai Curouij archiepiscopi: qui cum in Rusia regi è Lituania reuertēti, ab ipso euocatus occurreret, casu equi collisus & extinctus, iudicio regis & Vitoudi sese subtraxit. Nam regina ei crimen intenderat, quasi ipsam de stupro sollicitasset. Reliquit autē is permagnas diuitias, quas Petrus frater eius cum alijs fratribus & agnatis diripuit. Trambæ uerò Ioannes Ressouius in Haliciēsi successor datus: qui archiepiscopam illam postea Leopolim transtulit. Venit deinde rex Cracouiam, pedibus religionis causa incedēs: uexillaq́ꝫ & signa militaria unum & quinquaginta de Cruciferis capta, ad sempiternam tam insignis uictoriæ memoriam, in basilica suspendit, quæ in hanc usqꝫ diem extant. Haud multo pòst inde discedens in Lituaniam, partem hyemis in uenationibus exegit. Sequentis autem anni, qui fuit 1412, initio, properè Cracouiam reuertit, de aduentu Hernesti ducis Austriorum certior factus, cum quo affinitatem iunxit, collocata ei in matrimoniū Cimbarca Zemouiti Masouiorum ducis & sororis suæ filia. Aduenerat & Venetorum legatio, quingentorū hastatorum stipendium regi pollicens, si Sigismundo bellum facere pergeret. Iam erat creatus Cęsar Sigismundus. Facessebāt autem ei negotium Veneti in Dalmatia. Ipse uerò à Ioanne pontifice in Italiam, & ad liberādam de manu Ladislai regis Neapolitani Romam, suscipiendumq́ꝫ diadema imperiale, inuitatus, Foroiulianam Venetorum ditionē infestabat. Auerti igitur eum Veneti, ac distineri bello Polonico uolebant: sed nihil impetrarunt.

Rex in Lituaniā profectus.
Oratores Poloni ad pontificem max.
Dona pontifici missa.
Nicolaus Trāba Leopol. & Gnesnensis archiepiscopus.
Nicolai Curouij archiepiscopi mors.
Archiepiscopi facultates direptæ à fratrib.
Haliciensis archiepiscopa Leopolim translata.
Signa militaria Cruciferorum in basilica Cracouiensi appensa.
Rex in Lituaniam iterum.
1412. ann.
Venetorū legati Polonos contra Sigismundum incitant.
Sigismundus Cæs. cū Venetis bellum gerit.
Roma à Ladislao rege capta.

trarunt. Cauebant enim proceres Poloni, ne uetusta cum Vngaris fœdera uiolarentur. Et cum sensisset id agi à Venetis Sigismundus, misit & ipse legatos ad Vuladislaum regem, Brandam Cardinalē presbyterum, & Sciborium palatinum Transyluanorū, de renouando fœdere, aut certè de conuentu & colloquio. Aegrè cōuentus ad certam diem Libouuliam siue Liblium impetratus. Prior Anna regina eò profecta est, Barbaram sororem, quæ cum Sigismundo nupta erat, uisum. Rex deinde, qui Sandeciæ substiterat, secutus, Boleslao Masouio, & Sigismundo Coributho fratre, & multis proceribus Polonis deducētibus. Veniēti Sigismundus obuiā prodijt, unà cum uxore, usq; ad iugum mōtis. Atq; ibi septem diebus tentata nequicquam inter proceres regum pace, cum discedere iam Vuladislaus uellet, ad secretum colloquiū semotis prorsus arbitris à Sigismundo inuitatus, blanditijs eius & ingētibus pollicitationibus expugnatus tandem homo minimè malus, in gratiam cum eo, pactis iureiurando mutuò firmatis, redijt. Erat autem in pactis, ut Sigismundus cum Vuladislao & Vitoudo duce cōtra quosuis hostes, & in primis ad extirpandos Cruciferos, arma coniungeret: ac Prusia quidem eiectis Cruciferis, inter reges pro portione copiarū utriusq; ad id bellum adductarū diuideretur: Pomerania uerò, Culmensis & Michalouiensis, integrè Vuladislao Polonisq;, quorū fuissent olim, cederent. Porrò de Russia, Podolia & Valachia, quæ iuris Polonici & tunc erant sine cōtrouersia, & antiquitùs fuerant, ut nulla fieret mentio aut cōtrouersia, quoad ambo uiuerent, & quinq; annis proximis post obitū eius, qui prior de ipsis obijsset: Valachi duntaxat Sigismūdo cum Turcis bellum gerenti, mādato Vuladislai ut essent auxilio, si ipsi Vuladislao & Polonis tunc non militarent. Quòd si dicto audiētes non essent, ambo simul reges, eos bello persequerentur, ditionemq; eorum subiugatam, certis finibus inter se partirētur: tamen ut ea nihilominus sub conditionē suprà memoratam, quinq; annorum post mortem alterius caderet. De priuatis uerò hominū inter ipsos iniurijs, constitutum in posterum, ut Vngari Sandeciam, Poloni Liuociam siue Leiciam referrent: & quaterni utrinq; designati, omnium controuersiarum atq; iniuriarum cognitores & iudices, qui animaduertēdi in sontes potestatem haberent. Hæc ita tunc inter reges priuatim conuenere. Publicè uerò ne qua mentio Prusiæ & Cruciferorum fieret, Sigismundi calliditate & precibus perfectum est: quòd is diceret, Minimè sibi expedire, id palàm tunc fieri. Et erant fortè tunc apud eum Cruciferorum legati: quib. seorsum prolixè omnia pollicebatur, ut aliquid rursus ab eis emungeret. Quo factum est, ut caput illud de Prusia diplomatis à regibus & proceribus eorum consignatis disertè non insereretur: sed in genere modò caueretur, ut reges contra quosuis alterutrius hostes, nemine prorsus excepto, fœderati inter se essent, ac ne assensu quidem alterius, hostibus & rebellibus fauerent: quin uterq; alterius incōmoda pro uiribus, præmonendo & omni ope auerterent. Nec hoc solum perfecit Sigismundus: uerumetiam cum Vuladislaum sub specie uenationū longius in Vngariam secum, necquicquam reclamantibus consiliarijs, & in

Regum Pol. & Vng. conuentus Liblij.

Pax inter reges constituta.

Pacta secretò conuēta, & societas inter Vngarorū & Polonorū reges.

De Prußia.

De Rußia & Valachia.

De priuatorū controuersijs disceptandis.

Sigismundi Cæsaris calliditas.

Pacta publica Sigismūdi cum Vuladislao.

primis Ioanne Tarnouio palatino Cracouienſi, extraxiſſet, perſuaſit homini ſimplici & credulo, ut ſe iudicem & arbitrum propitium quidem, ut uideri uolebat, controuerſiæ cum Cruciferis per compromiſſum ſumeret: promittens, idem facturos Cruciferos, & iudicato parituros: ni facerent, uim ſuam experturos. Iam enim rurſus Vuladiſlaus non obſcurè præ ſe ferebat inimicum contra eos animum: propterea quòd ij primam penſionem ex pacto Torunenſi ad præſtitutam diem ſibi non ſoluiſſent. Cum autem iudicium id Sigiſmundus ſanè quàm libenter aſſentientibus Cruciferis inſtituiſſet, uarias nectebat moras, ut cùm Vuladiſlaum ſpe pacis duceret, tum Cruciferos obnoxios haberet. Tandem grauiores occupationes, & expeditionem contra Venetos cauſificatus, cognitionem cauſæ inter Vuladiſlaum & Cruciferos, ne deſeruiſſe uideretur, proceribus quibuſdam Vngaris delegauit. Interim aduenere legati Venetorum, quòd eis Vuladiſlaus rogatu Sigiſmundi ſpem pacis æquiſsimis conditionibus conficiendæ feciſſet. Ac tentata quidem Vuladiſlao interueniente, ſed non confecta pax eſt, propterea quòd nihil æqui Veneti attuliſſent: nec reddebant Sigiſmundo ereptam Dalmatiam. Dum autem Vuladiſlaus Budæ commoratur, uenit eò fortè ad eum ſplendida legatio Tartarorum, cum muneribus, magna auxilia, ſicubi opus eſſet, ei pollicens. Honorificentiſsima hæc erat ei legatio apud exteros. Perſuaſit autem is legatis, ut eadem Sigiſmundo nunciarent. Quo ille ferocior factus, Venetos territabat. Dimiſsis legatis, ludis ac deinde uenationibus uacatum eſt. ubi cum Vuladiſlaus bubalinis caſeis recentibus ſeſe repleſſet, ac deinde calido balneo uſus, in profluente Danubij diutius ſeſe abluiſſet, febrim contraxit. Ab ea uerò paucis diebus regiorum medicorum opera releuatus, & ampliſsimis muneribus à Sigiſmundo donatus, per Morauiam atque Ceſsinenſem oram in Poloniam reuertit, quinto demum menſe, poſteaquam Vngariam ingreſſus fuerat. Fuerunt autem præcipua dona, quæ à Sigiſmundo acceperat, corona, ſceptrum, & pomum aurea, & Boleſlai Chrobri gladius, inſignia regni, quæ Elizabetha Ludouici regis mater in Vngariam aſportauerat, uerita ne Poloni mutata ſententia alium ſibi regem crearent. Ea rex Cracouiam ingrediens, publicè ſibi præferri iuſsit. Nec diu moratus Cracouiæ, per Sendomirienſem, Lublinenſem & Chelmenſem tractum profectus, ſupra Bugum fluuium prope Rubeſſouum oppidum cum Vitoudo de omnibus quæ in Vngaria egerat, communicauit. Venerat eò ad exorandum regem Petrus Viſſus epiſcopus Cracouienſis, magna neceſſariorum caterua ſtipatus, quòd ab eo de Cracouienſi epiſcopa in Poſnanienſem, quaſi delirus & inutilis, Alberti Iaſtrembecij epiſcopi Poſnanienſis & cancellarij regni ambitione reijciebatur: ſed nihil impetrauit. Et aduerſa is quidem uſus eſt ualetudine, ex quo ex concilio Piſano, & longiore ad ſepulchrum CHRISTI peregrinatione reuerterat, ſtupore quodam & lethargo afflictus: ſed tamen de gradu mentis dimotus non erat. Facilè tamen in diſsidio pontificum rex quæ uolebat obtinuit. Non fuit tamen ſine metu poſtea Iaſtrembecius,

Arbitrium inter Polonos & Cruciferos Sigiſmundus Cæſar ſibi ſumpſit.

Dalmatiã Veneti Vngaris eripuere.

Tartarorũ legatio ad Vuladiſlaũ Budam profecta.

Vuladiſlaus ægrotauit in Vngaria.

Inſignia regni Polonici reportata ex Vngaria.

Petrus Viſſus è Cracouienſi ad Poſnanienſem epiſcopam detruſus.

Albertus Iaſtrembecius epiſcopus Cracouienſis per ambitionem factus.

cius, propinquis Petri ad omnem occasionem intentis, qua eum de medio tollerent. Dimisso deinde Vitoudo, Russiam rex obibat: quò cum legati Sigismundi regis ad eum uenissent, octoginta millia florenorum Pragensium ab eo mutua acceperunt, dato ei in pignus Scepusiensi tractu omni, arce modò excepta. Atque ex eo tempore Scepusium in ditione Polonorum est usque in hanc diem. A' Cruciferis autem ea pecunia sumpta est: quibus Sigismundus eam mulctam irrogarat, quòd pactis in insula Torunensi cum Vuladislao initis non satisfecissent. Ita quidem habet Dlugossus. Verùm nos reperimus in archiuio literas Ioannis XXIII, Pontificis maximi, quibus is postulat à Vuladislao, ut proroget Cruciferis tempus soluendarum quinquaginta millia marcarum (quæ sunt octoginta millia florenorum) quæ ij ex pacto debebant. Vnde nobis uerisimile fit, in pactis Torunensibus de ea pecunia numeranda, Cruciferis cum rege conuenisse, licet literis pactorum id insertum non sit. Quin extant testimonia Benedicti Macrini, cui Sigismundus delegarat arbitrium, & in rem præsentem in Prussiam & Lituaniam eum miserat: qui testificatur Vuladislaum quidem & Vitoudum iudicatum fecisse, Cruciferos uerò minimè. Inde autem apparet, Sigismundum iudicasse quidem tunc inter dissidentes: quid autem iudicarit, non liquet, præter quòd Vuladislaus & Vitoudus parentes rei iudicatæ, tradidere Magistro Cruciferorum diplomata super Samagitia: tametsi Heduigis regis filia testata est, se ei traditioni aduersari.

Scepusium oppigneratum regi Polono.

Cruciferi non paruerunt decreto Cæsaris.

Samagitiæ ius datum Cruciferis.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER XVIII.

RVSSIA peragrata, in Poloniam rex reuertit: paucisque diebus Nepolomiciæ exactis, in Lituaniam rursus secessit, & hyemem illam ibi exegit: quæ quidem prodigiosè calida fuisse memoratur, ita ut initio Februarij flores & olera in regione frigidissima existerent. Verno atque æstiuo tempore Poloniam rursus ferè omnem peragrauit. Posnaniam autem cum uenisset, Petrum episcopum in delubrum seuocauit: & in genua procumbens, culpam ab eo deprecatus est, quòd eum sede Cracouiensi præcipitanter eiecisset. Apud Grodlum deinde, supra Bugum amnem, Polonorum & Lituanorum conuentum habuit. Ibi fœdera inter has duas nationes renouata: concessumque ius nobilitatis Lituanis ijs duntaxat, qui ritus Ecclesiæ Romanæ & catholicæ seruarent, ijsdem ut insignibus, ijsdemque prærogatiuis, quibus Polona nobilitas, uterentur: præterquam ut iussu magni ducis, arces conderent, uias publicas reficerent, tributaque solita penderent: senatum autem & magistratus more Polonorum haberent: cæterùm honores & magistratus ne alienis ab Ecclesiæ Romanæ institutis mandarentur: Ducem, quando usus postularet, non nisi de

Hyems calida.

Rex ueniam petijt ab episcopo.

Conuentus Polonorum & Lituanorũ apud Grodlum.

Lituanis prærogatiuæ & leges datæ à rege.

sententia regis, & amplissimi consilij Polonorum, legerent: uicissimque Poloni, ut ne inscijs & inconsultis duce & senatu Lituanico regem sibi crearent: comitijs communibus quoties opus esset, ut ea Lublinum uel Parsouiam, uel aliàs quò uideretur, mutuo consensu indicerentur: ordo item ecclesiasticus ut eodem iure, ijsdemque prærogatiuis, quibus in Polonia, uteretur. Hæc omnia proceres Lituani, libertatē & prærogatiuas nobilitatis adepti, approbarunt, & literarum monumētis consignarunt. Soluto conuentu, quia pestilens autumnus erat in Polonia, in Lituaniam rex secessit. Inde porrò in Samagitiā profectus, gentem eam, quæ nondum falsorū deorum cultum penitus abdicarat, magno studio, magnaque cura, extinctis sacris ignibus, succisis lucis, necatisque serpētibus, & alijs sacris animalibus, ad religionem Christianam conuertit, partim donis alliciens, partim autoritate & minis adigens: non modò pij regis, uerùm etiam doctoris & apostoli fungens officio, suggerētibus sacerdotibus nostris, quæ diceret, quæue faceret: cum ipsi barbaros loquentes non intelligerent, nec ab eis uicissim intelligerentur. Populariter autem Samagitæ tunc religionem Christianam susceperunt, per unum natu maximum apud regem professi, se quos in eum diem deos coluissent, uelut infirmos & ignauos deserere: & in eius ius concedere, cuius numine illi à rege uicti & profligati essent. Cum autem nonnulli adhuc, si resuscitare ignē extinctū è calidis fauillis post regis discessum possent, relapsuri esse in pristinum errorem uiderētur, & hæc inter se mussitarent, substitit ibi rex diutius quàm statueret, locumque ignis largiore aqua inundari iussit. Episcopum apud Mednicos, attributis agris & reditibus, & parœcos duodecim (tot enim territorijs cōtinetur Samagitia) ut ijdem tamen canonici Mednicenses essent, instituit. Quanquam hæc quarto demum anno pòst à Ioanne archiepiscopo Leopoliēsi, & Petro Vilnensi episcopo, consummata sunt. Tunc autē rex, præfecto genti Kesgellone nobili Lituano, & religionis curam in primis in rudi populo gerere iusso, in Lituaniam, atque inde porrò post anni sequentis, qui fuit 1414, initium, in Poloniam, & in Cuiauiam, ad constitutum cum Cruciferis conuentum apud Slonscum, contendit. Iam summum apud Cruciferos magistratum Michael Cochmeister gerebat, amoto & in carcerem coniecto Henrico Plauenio, siue propter profusas largitiones, siue propter inuidiā: siue quòd à Michaele, ambitioso & feroci homine, quasi Polonis impēsius faueret, insimulatus esset. Quo comperto, Vlricus Henrici frater, commendator Gdanensis, metuens & ipse sibi, clam ad regem perfugit. Fugisset Henricus quoque è custodia, re clam per internuncios cum rege composita, nisi eum Ioannes Cropidlo Vuladislauiensis episcopus, cum quo fortè rex ea de re secretò cōmunicarat, prodidisset. Pace cum Cruciferis tētata, sed non cōfecta, causa uerò tota à Strigoniēsi archiepiscopo, ueluti delegato Sigismundi Cæsaris, iniquissimè disceptata, cum Cruciferi iniurijs nullum modū statuerēt, mercatoresque Posnaniēses Gdani, direptis eorū mercib. crudeliter interfecissent, & per subornatos homines multa oppida & pagos in Polonia incēdissent, latrocinātiumque in morē è Dobrinēsi &

Samagitia ad religionē Christianam conuersa.

Samagitæ falsos deos abdicant.

Episcopa Mednicensis siue Samagitiæ instituta.

Kesgello Samagitiæ præfectus.

1414. ann.

Conuentus regis cum Cruciferis.

H. Plauenius magistratu amotus, & in carcerem coniectus.

Vlricus Plauenius commendator Gdanensis ad regem perfugit.

Cropidlo episcopus arcanū regis prodidit.

Cruciferi Polonis iniurij.

Polonia finitima prędas agerēt: & captos homines, non modò plebeios, uerùm etiam equestres, in patibulum agerent: cumq́ ad ex extremū sub signis populabundi in Dobrinensem excurrissent, ac subito pauore turbati diffugissent, nouam in eos expeditionem rex Polonis, Rusis, atq; Lituanis cunctis indixit. Dum autem bellum id adornatur, ipse maiorem Poloniam percurrit. Fortè tunc Petrus Vissus episcopus Posnaniensis, lento morbo confectus obijt. Quod ni obijsset, restitutus fuisset autoritate Constantiensis concilij ad Cracouiensem episcopam, Alberto deiecto: sed profuit Alberto mors eius, ut facilius à concilio, rege petente, ueniam impetraret. Etenim tribus tunc de pontificatu maximo contendentibus, & Ioanne Husso turbas ciente in Boemia, Sigismundus Cæsar magno studio, labore & cursitationibus perfecit, ut concilium œcumenicum, consensu Christianorum principum, & primorum ecclesiasticorum, apud Constantiam Germanorum aperiretur: quod quidem durauit in quartum annum. In eo cùm alia multa reipub. Christianæ salutaria constituta sunt, tum Hussus hæresiarcha condemnatus & exustus, & post eum Hieronymus Pragensis. Ad extremum autem sublato dissidio, cum tres illi pontificatu partim amoti essent, partim ultro ipsi se abdicassent, Martinus eius nominis quintus, pontifex creatus est. Verùm hæc & externa sunt, & posterioris tēporis. Tunc autem, cum collegium Posnaniense petisset à rege, ut sibi episcopum arbitratu suo legere liceret, non abnuit: solusq́ in consilium sacerdotum reuerenter ingressus, impetrauit, ut de quatuor à se editis, inter quos etiam fuit Alexander ducis Masouiæ filius, è sorore sua natus, unus legeretur episcopus. Lectus est absens, magno omnium consensu, Andreas Lascaris Goslauicius, decanus Cracouiensis, & canonicus Posnaniensis, gente Goziembius: qui tunc fortè legatus à rege cum tribus alijs, ad Sigismundum Cæsarem de causa Cruciferica profectus erat. Aegrè tamen is decreto collegij cum uoluntate regia coniuncto assensus est, uir bonus, & non ignarus, quantum onus in se susciperet. Cuius similes perpaucos fortasse illa ætas habuit: nostra unum, quod sciam, habet, quo libentius tam rarum integritatis & modestiæ exemplum commemorauimus. Iam ingentes copiæ ex omni Polonia, Rusia, Lituania, & Masouia, cum suis ducibus, Volboriam conuenerant. Tartarorum etiam non contemnenda auxilia Vitoudus adduxerat. Erat & mercenariorum militum ex Boemis atque Silesijs non exiguus numerus. Ad hæc, Silesiorum duces, Bernardus Opoliensis, Ioannes Ratiboriensis, Boleslaus Cesinēsis, Conradus Olesnicensis, Venceslaus Zeganensis, Ioannes Lubinensis, Conradus Albus Cozlensis, & Venceslaus Opauiensis, auxerant exercitum regium. Quin & Lacicus Crauarius præfectus Morauiæ, unum uexillū militum in auxilium regi miserat: ita ut tantus ille esset exercitus regius, quantus non modò ad Prusiam, sed ad magnam orbis partem perdomandā posset sufficere. Itaq; rex non moratus diutius, in terram hostilē eum duxit, instructum inspectantibus legatis hostium, qui siue ad auertendum bellum, siue ad speculandum uires nostrorum, uenerant. Verùm non ita multum

Albertus Iastrembecius ægrè episcopā Cracouiensem retinuit.

Andreas Lascaris, Posnaniensis episcopus electus rege præsente, uix assensus est.

Prußicum bellum.

Duces Silesij in exercitu regio.

Lacicus Crauarius præfectus Morauiæ.

multum operæprecij cum tantis copijs factum est. Oppida modò & castella quædam ignobilia, partim ui expugnata, partim in deditionem accepta, partim uacua dilapsis habitatoribus occupata, direpta & exusta. Inter quæ fuere Nidburgum, Hoensteinum, Allesteinum, Guttestadia, Zirgonum, Prabutha, siue Risemburgum, Bissouisuerderum, & Crucíborgum. Nam ab Helsbergæ obsidione Ioannes Varmiēsis episcopus, cuius ea arx est, precibus regē auertit. Holandiæ obsidio, cum in longum extractum iri uideretur, omissa est. Et nonnihil ibi incommodi Lituani, cum incautius prædas agerent, accepere. capti ab hostibus Butrim magister curiæ, siue Marsalcus Vitoudi, Mikita, & nonnulli alij. peruastati tamen agri longè latéq;, nemine obuiam prodeunte. Cum autem Chelmæ siue Culmæ atq; Toruniæ oppidorum dedendorum regi nonnulla spes facta esset, eò moturus erat castra, ni eum Magister Cruciferorum uafro consilio elusum, aliò auertisset, subornato homine cum literis, commendatoris Brodniciensis nomine ad se confictis: quibus perscriptum erat, arcem Brodniciensem à commeatu tormētisq; bellicis imparatam, longiorem obsidionem sustinere non posse. Quæ literę, capto & excusso tabellario, cum fidē fecissent nostris, hoc perfecerūt, ut eius arcis potiundæ spe conatus meliores frustrarentur: uiresq; nostrorum non hosti magis, quàm sibijpsis propter difficultatem annonæ graues, inerti obsidione languidas & inutiles redderēt. Nam Brodnicia, prętereq; quòd natura arteq; permunita est, ualido hostium præsidio tenebatur, & commeatu armisq; abundabat. In eius igitur obsidione rex cum omni exercitu totum mensem frustra consumpsit. Inde Vitoudus, necquicquam retinente rege, non sine animi eius offensione discesit. Et iam morbus uulgò in corpora militum ex panis penuria grassari cœperat. Continuabat tamen rex obsidionem: dimisisq; quoquouersus frumentatoribus cum præsidio armatorum, frumentum in castra comportabat. In eos cum quadam die hostes, ad omnem occasionem rei bene gerēdæ intenti, impetum fecissent, lōgè plures à paucioribus fusi fugatiq; sunt, sexaginta captis, ducētis desideratis. Venit interim ad regē legatus pontificis max. Ioannis XXIII, Ioannes Lausanēsis episcopus: qui facilè impetrauit à rege, desidis & famelici belli (sic enim uulgò appellatum id est postea) iam pertæso, ut duorum annorū inducijs cum Cruciferis cōstitutis, Constantiensis concilij iudicio causam & controuersiam suam omnem cum Cruciferis permitteret. Itaque rex dimisso exercitu reuersus in Poloniam, de amplisimi consilij sententia legatos ad concilium misit, Nicolaum archiepiscopum Gnesnensem, Ioannem Vuladislauiensem, Iacobum Plocensem episcopos, Andream Lascarem electum Posnaniensem, Ioannem Tuliscouium Callisiensem castellanum, & Zauisium nigrū Garbouium, uirum clarisimū. Pollicebatur autem Sigismundus, non defuturum se ibi esse causæ regiæ contra Cruciferos: eiq; uicisim rerum Vngaricarum curam commendauit. Idemq; fecit concilium illud, scriptis ea de re ad regem literis. Ac fecit quidem Vuladislaus amici officium. nam cum Turcæ Vngariam infestarent, Bosnamq; à Sigismundo prius recuperatam,

Oppida Prußica à rege capta.

Varmiēsis episcopus supplex regi.

Lituani incommodo affecti à Prußis.

Vafrum consilium magistri.

Brodnicia arx munita, frustra obsessa à Polonis.

Vitoudus è castris discesßit.

Legatus Pontificius ad regē.

Famelicum bellum.

Induciæ duorū annorum.

Constantiensi cōcilio controuersiæ Prußicæ disceptatio permissa.

Vuladislaus curam gessit Vngariæ, Sigismūdo absente.

peratam, ipsi iterum eriperent, fusis profligatisq; Vngaris, Vuladislaus missa ad turcas graui & minaci legatione, sex annorum inducias inter eas gentes, captiuis Vngaris, proceribus liberatis, cõfecit: pacem quoq; perpetuam cõfecisset, ni Pipo Florentinus comes Themesiensis temerè omnia turbasset, capto pro exploratore Gregorio Armeno Vuladislai internuncio, qui Turcicæ legationi de pace uenięti tutum ad Vngaros accessum præstructurus antecesserat. Prosperè tamen postea rem contra Turcas gesit aliquoties Nicolaus Petri Macedonis filius, absente Sigismundo, eosq; Bosna expulit. Interea Vuladislaus rex Lituaniam, Poloniam, Rusiam continentibus ferè itineribus obiuit. Et Sniathini cum esset in Rusia ad Pentecosten anni sequentis 1415, uenit ad eum Alexander palatinus Valachorum, permagna & splendida nobilitatis suę caterua stipatus: adoratoq; publicè rege, & uexillo ad pedes eius proiecto, & dato conceptis uerbis iureiurando, in fide & clientela eius atq; Polonorum se fore semper promisit, & perampla munera ei dedit, ab eoq; uicissim accepit. Venit & ab Imperatore atq; patriarcha Constantinopolitano legatio, frumentarium subsidium petens. Vehementer enim à Turcis infestabantur & premebantur. Quorum princeps Mahometes recuperatis in Asia ijs, quæ Tamerlanes auo eius ademerat, imperij sedē Prusa Adrianopolim trāstulerat: & iam transalpinos Valachos uexabat, iam Constantinopoli ac toti Græciæ ferox imminebat. Vuladislaus rex inopia laborātibus Cōstantinopolitanis liberaliter opitulatus, in Cacybeio portu maris Pontici, qui in ditione Polonorum tunc erat, frumentum admensus est: inde in Lituaniam rursus diuertens, uiginti millia marcarum Pragensium, quadraginta uestes Sabellinas eximias, centum equos, totidemq; aureos pannos à Vitoudo dono accepit. Anno sequenti cum Annam reginam mortuam Cracouiæ sepelisset, rursus in Lituaniā profectus, apud Velunā Samagitiæ cum Cruciferis Prusiensibus pariter atque Liuoniensibus, de regundis finibus Samagitiæ, ac de pace perpetua constituenda conuentum egit: sed Cruciferis intolerabili fastu tumentibus, neq; ullam æqui & iniqui rationem ducentibus, re infecta discessum est. Augebat autem eis spiritus, ut creditum est, societas cum Tartaris inita, qua eos ad uastandos Rusiæ fines excitarant. Nec multo pòst ingens uis barbarorum duce Ediga in Kiouiensem tractū improuisò effusa, ferro igniq; omnia depopulata est. Vrbem quoq; ipsam Kiouiam diripuit ac diruit. Atque ex eo tempore ea splendorem pristinum nunquā recuperauit. arce quidem, summa ui oppugnata, potiri non potuit: & ingentem pecudum hominumq; prædā abegit. Rex pro eo quod hostes bello persequi debuit, Sanoci nuptias celebrauit, indignas illa ætate, & nomine ac dignitate sua, ducta in matrimonium Elizabetha Pilecia, Ottonis palatini quondam Sendomiriensis filia, uidua prouectæ iam ætatis & effœta: quippe quæ uirgo propter magnitudinē dotis à Morauo quodam rapta, eiq; aliquanto pòst ab alio quodam Morauo item erepta, & interfecto priori raptore, in loco iustæ uxoris habita: ad extremum Vincentio Granouio castellano Naclensi gente Toporo, despondente Spit-

1415 ann. Palatinus Valachiæ Alexander iurat in uerba regis Polonorum.

Legati Cōstantinopolitani Imperatoris ad regem Polonorum.

Cacybeius portus in ditione Polonorum.

Dona regi à Vitoudo data.

Anna regina mortua.

Conuentus Lituanorū cum Cruciferis.

Tartari Rusiam uastarunt.

Rex Elizabetham Pileciam uxorem tertiā duxit.

cone Melstinio propinquo, nupserat: perq; eam Granouius sese in familiam Leliuiorum inseruit. Siue autem intempestiuo amore & consuetudine eius mulieris captus, siue philtris etiam & magicis artibus dementatus Vuladislaus, eo se tam impari matrimonio implicauit: magnam certè nomini suo infamiam non modò apud suos, uerùm etiam apud exteros aspersit: ita, ut Conciliũ quoq; ea fama, traducẽtibus Cruciferis, impleret. Huc accessit, quòd ritu Christianorũ incestũ id erat cõiugium, cum illa regi in loco sororis esset, propterea quòd is à matre eius de sacro fonte leuatus erat. Sed instante rege, conciliũ legitimas esse iussit eas nuptias. Rex inde Cracouiam indicto conuentu, reginã quoq; eam ritu solenni fecit, nequicquam aduersantibus nõnullis proceribus, & in primis Sendiuoio Ostrorogio palatino Posnaniensi. Quoniam aũt ea ab archiepiscopo Leopoliensi Ioanne Ressouio coronata erat, ueritus Nicolaus archiepiscopus Gnesnensis, qui tũc in cõcilio Cõstantiensi propter splendorem gratiosus erat (ita ut summus põtificatus ad eum, si Dlugosso credimus, deferretur, si eũ suscipere uoluisset) ne sibi posterisq; suis archiepiscopis Gnesnensibus ea prærogatiua coronandi reges & reginas surriperetur, obtinuit apud Conciliũ, ut archiepiscopus Gnesnensis deinceps Poloniæ primas haberetur: perfecit autẽ idem cum collegis suis, ut Ioannes quispiam Falchembergius sodalis Dominicanus decreto Concilij in tetrum carcerem compingeretur, quòd subornatus à Cruciferis satyram siue famosum libellum in Vuladislaũ regem, & in omne Polonũ nomen cõscripserat. Cũ uerò mitius cum eo postea Martinus, eius nominis quintus pontifex max. cui Nicolai archiepiscopi fauor ad pontificatum nõ parum suffragatus erat, ageret, rem nouam legati regis ausi, ad Basileense concilium, quod in decimum annum indicebatur, prouocarunt. Verùm satisfecit eis deinde pontifex, authoritate patrum adductus. Cæterùm libellus ille famosus Luteciæ archiepiscopo oblatus erat, cum eius urbis doctores & studiosos omnes lauto conuiuio accepisset. Etenim Sigismundo Cæsari ad conciliandum cõcilio regem Arragonum, & ad pacificandum Francorũ & Anglorũ reges proficiscẽti, comes itineris unà cum Tuliscouio & Zauissio de concilij sententia datus erat. Prorogauit deinde Vuladislaus rex inducias cum Cruciferis in aliud biennium, Cæsare & rege Francorum Carolo petẽtibus. Et anno sequenti, qui fuit 1418, rursus apud Velunam Samagitię cum Cruciferis de pace conuentũ egit, deductis secum primoribus Polonorũ: unde cum re infecta discessisset, dimissisq; proceribus, ipse cum paucis apud Vigros, syluę id nomen est, uenationi uacaret, parum abfuit, quin in Rastemburgensis commendatoris insidias incideret. Sub idem tempus Vitoudus amissa paulo antè Anna uxore, alteram duxit Iulianam uiduam, prioris materteram. Atque id matrimonium incestum Ioannes Cropidlo episcopus Vuladislauiensis, qui etiam regem fortè in Lituaniam secutus erat, præter disciplinam ecclesiasticã iunxit, cum Petrus Vilnensis, ut id faceret, nequaquam adduci posset. Ita plurima sibi plerunq; præter ius & æquum permittunt homines excelso loco nati. Insequenti anno cum rex in Poloniam reuertisset, ue-

Elizabetha coronata.

Archiepiscopus Gnesnẽsis primas.

Ioannes Falchẽbergius carcere punitus propter famosum libellum.

Prouocatio à pontificẽ ad cõcilium futurũ.

Poloni oratores cũ Cæsare missi in Gallias.

Induciæ cum Cruciferis.

1418 ann.

Lituanorũ cõuentus cũ Cruciferis.

Insidiæ in regẽ intentæ.

Vitoudi uxor altera.

tiſſet, uenère ad eum duo legati Martini pontificis max. Iacobus Cāplus Spoletanus, & Fernandus Hiſpanus Lucenſis epiſcopi, de pace cum Cruciferis conficienda poſtulantes: qui comiter & liberaliter à rege habiti, cognita eius uoluntate ad pacem propenſa, in Pruſsiam inde ad Cruciferos contenderunt. Quorum corrupti muneribus, cum monumenta ad cauſam ipſorum pertinentia ijſdem ipſis exhibentibus inſpexiſſent ac deſcripſiſſent (ad quam fortè rem magis quàm ad pacem faciendam, Cruciferorum rogatu atque ſumptibus uenerant) regis cauſam incognitam temerè teſtimonio ſuo damnarunt. Qua de re grauiter poſtea rex cum pontifice queſtus eſt. Ac fecit is deinde regi poteſtatem producendi documenta cauſæ ſuæ. Dimiſsis autem legatis pontificijs rex Caſſouiam profectus eſt, ad colloquium à Sigiſmundo Cęſare inuitatus: ibiq́ blanditijs eius inductus, arbitrum eum tulit Cruciferis ex compromiſſo de cōtumelijs, damnis & iniurijs, quas ab illis acceperat, reclamantibus quos ſecum duxerat proceribus, & ad extremū, ut certa tamen formula, certoq́ die id cōpromiſſum adſtringeret ſuadentibus: quorū princeps fuit Albertus epiſcopus Cracouienſis, idemq́ Cācellarius Poloniæ. Recuſabant aūt id cōpromiſſum Cruciferorū legati, qui tunc ibi aderāt, ſiue adeò recuſare ſe ex cōpoſito ſimulabant: qua re Cæſar uehemēter, ut uideri uolebat, iritatus, arma ſe cum Vuladiſlao contra eos coniuncturū iureiurando interpoſito pollicitabatur. Qua de cauſa remittere ei Vuladiſlaus pecuniā quam mutuā dederat, Scepuſiumq́ mox reddere cogitabat, ni proceres, cū quib. ea de re cōmmunicarat, id ei diſſuaſiſſent. Soluto conuentu Vuladiſlaūs in Poloniā reuerſus, magna cura bellū aduerſus Cruciferos apparauit. Miſit & Cæſar epiſcopū Pathauiēſem imperialem cancellarium, & Ioannem comitē de Herdek Cracouiam, ut in ſpeciē arma & cætera ad Pruſsicum bellū neceſſaria exercitui ſuo compararent. Quibus lautè à rege ſumptus ſuppeditati ſunt. Sed ij cum ſupra quadraginta dies Cracouiæ manſiſſent, ultrò ne an reuocati, incertum eſt, in Vngariam ad Cæſarem reuerterunt. Redijt deinde ad regem ex Vngaria Sbigneus Brezius marſalcus, qui ad deducenda à Cæſare auxilia relictus erat, uanitate Cæſaris perſpecta. Lactatus inanibus Cæſaris promiſsis Vuladiſlaus, tamen inſtitutam in Pruſsiam expeditionem non remiſit, ne legatione quidem eius motus, qua ille ab eo contendebat, ut in aliud tempus id bellum differretur. Iam copiæ omnes Volboriam conuenerant, indeq́ per Maſouiam progreſſæ ad fines hoſtium peruenerant, cum uenit ad regem in caſtra Bartholomæus Capra archiepiſcopus Mediolanenſis, legatus à Cæſare dirimendi eius belli cauſa. Et perfecit is quidem rurſus adiuuante maximè Vitoudo, & accedente pōtificis max. authoritate, duorum annorū inducias, cum cōpromiſsi ſui regem admonuiſſet, & aliud ei ex aduerſo reſpondēs ipſe à Cruciferis attuliſſet. Præfinita aūt compromiſſo dies ad octauum Idus Ianuarij, quam Epiphanias Chriſtiani dicimus. Itaq́ irritus tantus ille conatus atq́ apparatus belli fuit, non ſine magno omnium fremitu, imprudentiam regis in faciendo compromiſſo incuſantium. Verùm eam culpam rex in Cancellarium

Legatio pōtificis Martini ad regem Pol.

Legatorū mala fides.

Vuladiſlai regis congreſſus cum Sigiſmundo.

Compromiſſū regis.

Vuladiſlai credulitas.

Albertus epiſcopus Cracouienſis & Cancellarius Poloniæ.

Sigiſmundi Cæſaris aſtus & uanitas.

Legati Cæſaris ad Vuladiſlaum.

Legatus Cæſaris.

Induciæ inter Polonos & Cruciferos.

Apparatus belli irritus.

Alberti episcopi Cracouiẽsis odium. *Danicum fœdus.* reiecit: quamobrem magno is omnium odio deflagrauit. Cum Erico autem Daniæ, Suetiæ & Noruegiæ rege, ac duce Pomeraniç, eiusq; cõsilia-rijs, publicè à Vuladislao & Vitoudo in castris tunc ictum est fœdus & societas, cùm cõtra alios utriusq; partis hostes, tũ nominatim cõtra Cruciferos: ea lege, ut etiãsi quis principũ ab eo fœdere uellet discedere, subditi tamen ipsius eo nihilominus tenerentur: ne tamen inscijs alteris alteri Cruciferis, uel cuiquã omnino bellum inferrent. Excepti sunt aũt à Vuladislao & Vitoudo Sigismundus Cæsar, & Venceslaus rex Boemorum, propter priora cum ipsis fœdera. Reuertẽs aũt ex eo bello Vuladislaus, per Cuiauiã in maiorem Poloniã diuertit: Posnania uerò Srodam profi-ciscentem aduersus casus perculit. Nam sub uesperum è sereno subitò *Fulminis impetus in comitatũ regium.* atris nubibus cœlum obductũ est: inde inter crebra fulgura ac tonitrua fulmen magno fragore decidens, quadrigas carpẽto, quo rex uehebatur, iunctas, duosq; stipatores regios, itemq; Posnaniẽsis & Sendomiriensis palatinorum, & nouẽ alios regiorũ comitũ equos unà cum regio, cui cu-bicularius quidam hastã regis ferens insidebat, uno ictu interfecit: aurigç & sessorib. equorũ nihil actum, nisi quòd cubicularij uestis discerpta est. *Rex exanimatus.* Rex cum aliquãdiu exanimatus iacuisset, tandẽ respirauit, cæterà sospes, præter quòd surdaster paucos dies, & modico manus dextrç dolore affectus fuit. Vulgò creditũ est, propter incestũ matrimonium diuinitùs eo terrore correptum fuisse. Et sanè liberius tũc eum Sbigneus Olesnicius *Tartari pacem petunt à Vitoudo.* secretarius eo de crimine obiurgauit. Per illud tempus Ediga princeps Tartarorum, missa legatione cum munerib. ad Vitoudũ, fœdus cum eo icit. Sub idem tẽpus, cum uires sumeret hæresis Vicleffi & Husi in Boe-*Boemici motus.* mia, motusq; magni cùm Pragæ tum alibi cum summo contemptu regis existerent, & ad quadraginta millia oppidanorum pariter & agrestium cum mulierib. ac paruulis ad montem quendã coiuissent, magistratusq; nouæ Pragæ concursu populi trucidatus esset, anxio fuit animo rex Venceslaus: & ira fortè in pocillatorem suum percitus, cum interficere eum *Venceslai Boemorum regis mors.* suis manibus uellet, paralysi affectus concidit, & paucis diebus postea ui ta excesit. Parabat fortè expeditionem in Turcas Sigismundus Cæsar, cum hæc ad eum perlata sunt. Obierat enim paulo antè Mahometes im-*Mahometes Turcarum imperator mortuus.* perator Turcarum: unde Sigismundo commoda occasio recuperãdi ea quæ Mahometes de Vngaris cçperat, & ulciscendi clades suas, oblata esse uidebatur. Cum igitur distracto esset animo, impetrato à rege Po-*Sigismundi Cæsaris cũ Vuladislao rege cõgressus Sandeciæ.* lonorum colloquio, Sandeciam uenit. Ibi de Boemicis rebus ac de Turcico bello consultatũ. Suadebat Cæsari Vuladislaus, ut Boemiam ante omnia in potestatẽ suam redigeret, hæresimq; sumentem uires opprimeret: & ad hæc peragenda, auxilia ipsi pollicebatur. Sed ille dum inconsultè & *Sigismundi bellum in Turcas.* intempestiuè Turcicũ bellũ Boemiç pacandç prçuertit, & Turcas, nullo operæprecio facto, magis iritauit, nõ ausus cum exercitu Danubiũ trans-mittere, illis ulteriorẽ ripam tenẽtibus, & Boemiæ potitus nõ est. Ac Vn-*Vngaria uastata à Turcis.* gariam quidem atq; Transyluaniam Turcæ, Baiazetis noui imperatoris, qui patri Mahometo succesit, ductu siue auspicijs, magnis affecere in-commodis. Boemi uerò Bernam ad comitia euocati à Cçsare, paruerunt,

& in po-

& in potestate eius fore se polliciti sunt: ac fecerunt etiã iussa Pragenses, qui tunc factionibus & hæreticorum consensu potentes erant, amoliti castella quædam contra arcem erecta, cathenas'que & repagula, quibus plateas urbis impediuerant: amoti sunt etiam præfecti, quos post Venceslai mortem arcibus regijs imposuerant. Sed cum Sigismundus Berna non in Boemiam, sed Vuratislauiam iter deflexisset, ibi'q; de seditiosis, qui magistratum urbis necauerant, supplicium sumpsisset, Pragenses ueriti, ne sibi idem ausis idem eueniret, cauere sibi impensius cœpere: Taboritas, promiscuam illam fecem hominum, quæ à castris nomen sumpsit, sibi adiunxere, portas urbis regi uenienti clausere, copias'que eius Germanis & Vngaris ualidas profligauere, & castris exuere: ubi plurimi de proceribus & nobilitate Boemica, qui cum rege sentiebant, cecidere: ipse uerò Sigismundus post susceptum in arce S. Venceslai regium diadema, fuga saluti suæ consuluit. Sed hæc paulo posterius acta sunt. Illa prius. Sigismundus Vuratislauiam se sequi legatos Polonorum & Cruciferorum iusserat, ut ibi inter eos de controuersijs arbitrium perageret. Sed ipse ad extremam demum compromisso præfinitam diem, post initium noui anni eò uenit. Veritus igitur, ne die lapsa irritum esset compromissum, ut Cruciferis gratificaretur, causa non cognita neq; disceptata, sententiam ex scheda, quam in pera paratam habebat, iniquissimam, insertis quibusdam quæ in controuersiam non uenerant, recitauit, reclamantibus nequicquam nostris, & fidem religionémque iuducis requirentibus. Fuere autem archiepiscopus Gnesnensis, Cracouiensis, Vuladislauiensis, Posnaniensis & Plocensis episcopi: palatini, Cracouiensis, Posnaniensis & Sendomiriensis, item'que Callissiensis castellanus, marsalcus regni, & Zauissius niger: qui omnes duob. relictis actutum discessere, Cæsare nequicquã retinente: & errorem quidem agnoscente, sed culpam in alios transferente, & moderationẽ decreti pollicente. Quã tamen legati Cruciferorũ fieri passi nõ sunt. Eò uerò spectabat potissimùm decretũ illud Cæsaris, ut abolito decreto delegatorum apostolicorum, Caroli Vngarorum, & Ioannis Boemorũ regis arbitriũ, pacta'q; apud Toruniam inter Polonum regem & Magistrũ conuenta, rata essent, quamuis ijs pactis iuxtà ac arbitrio priores Cruciferi non stetissent. Additũ nonnihil de Zlotoria Iasenecia'q; arcibus, Lubicia moletrina, & finibus ditionum Crucifericarum cum Masouia, item'q; cum Samagitiæ parte, quæ Lituanis relinquebatur: qui fines tantisper duraturi essent, quoad rex & Vitoudus uiuerent. Pœna autem apposita est decem millium librarum siue marcarum argenti. Hæc ubi celeriter ad Vuladislaum, in Lituania tũc uenationibus cum Vitoudo uacantẽ perlata sunt, dolore & ira uterq; ad lachrymas usq; & ululatum exarsit. Mox communicato cum paucis consilio, rex curriculo Sbigneũ Olenissnicium ad Cæsarem misit, qui ei beneficia sua plurima & maxima, & ipsius non modò ingratitudinem & summam iniusticiam, uerùm etiam perfidiã & periurium exprobraret, se'q; pariturum esse illi sententiæ negaret. Quod cum Sbigneus in frequenti episcoporum & principũ consessu grauissi-

Pragensiũ potentia.

Vuratislauiæ magistratus amoti.

Pragẽses repugnant Sigismundo regi.

Sigismundi fuga.

Decretum Sigismundi Cæsaris ex cõpromisso.

Oratores Poloni ad Cæsarẽ.

Sigismundi Cæsaris decretũ.

Vuladislai & Vitoudi mandata ad Cæsarem.

mis uerbis fecisset, simulq; Nicolaus Cebulca subsecutus, Vitoudi nomine cùm alia quædam acerbè in Cęsarem dixisset, tum fœdus & amicitiam olim cùm eo constitutam repudiasset, ita accenderunt Cæsarem, ut eos uiolato iure gentiū in profluentē demergere uoluerit, nisi eum qui proximi asidebant episcopi & principes, à tam præcipiti & nefario consilio auertissent: sine responso autem ij dimisi sunt. Nec ita multo pòst Cæsar misis duobus legatis ad regē, correcturū se esse pollicitus est, quòd non maliciose, uerùm imprudenter Cruciferorum fraude circumscriptus deliquisset. Verùm ne in eo quidem seruauit fidem, cum Vuladislaus rursum episcopum Cracouiensem & marsalcum ea de re ad eum misisset. Relata deinde re ad senatum, parendum'ne esset iniquisimo decreto Cęsaris, an eo spreto inferendum bellū Cruciferis, placuit ad tēpus quiescere & expectare, ecquam priores Cruciferi, non parendo decreto Cæsaris, iustam belli occasionem darēt. Nec ea diu expectata est. Cum enim Cruciferi duodecim millia & quingentos aureos numos regi decreto Cęsaris ad certam diem numerare deberent, nec satis auri parati haberent, legati regij Ioannes Coscelecius palatinus Vuladislauiensis, & Sbigneus Olesnicius secretarius, argentum quod in supplementum auri dabatur, non accipiebant: die'que lapsa, testati priores Cruciferos iudicatum non fecisse, discessere. Quæ res apprimè grata & exoptata regi Polonisq;, atque etiam Vitoudo accidit. Quietæ tamen aliquandiu postea res fuere inter Polonos & Lituanos atq; Cruciferos. Cæterùm domi in comitijs Lenciciensibus ad uicesimamquintam diem Iulij parum abfuit res à perniciosa seditione. Infensa erat Elizabetha regina Alberto episcopo Cracouiēsi, cùm quòd is matrimoniū eius cum rege in primis improbabat: tum quòd Ioanni filio eius, quem Vincētio Granouio pepererat, diploma de comitatu, quo is à rege contra leges publicas ornatus erat, non signabat. Cum autem non ignoraret mulier, infiniti cōpromisi culpam à rege in Albertum episcopum, Tuliscouiū castellanum Calisiensem, & Sbigneum Breziū marsalcum, quos etiam alienioribus credo à se animis esse sentiebat, reijci, mulier uindictę cupida, urgebat eam occasionem, regemq; in eos asiduo incitabat: & ut sunt efficaces ferè apud uiros
» mulierū suasiones atq; preces, quæ noctu & in geniali thoro adhibentur,
» propemodum eò regē perpulerat, ut Alberto indicta causa Cancellarij munus abrogaret: id quidem perfecit, ut in tres illos iudicium publicum in comitijs instauraretur. Et mortua quidem est regina ante diem comitiorum, publica omnium ordinum, præterquam regis ipsius, lætitia: quam splendidior uestitus omnium testatam faciebat. Iudicium tamen nihilominus in episcopum & cęteros duos, quos diximus, institutū est. Ibi cum propinqui & clientes Petri Visi episcopi, ueteris iniuriæ memores, frequētes Alberto insultarēt, & Bartholomæus Vulodicus gente Sulimęus, cum quo Petri fratris filia nupta erat, causam aduersus Albertum dicens, acerbius in eum inueheretur: nō tulerunt id Alberti fratres, propinqui & clientes, quorum numerosa turba stipatus aduenerat: crescebat iniurijs & cōuicijs mutuis tumultus, & ab utrisq; ad arma sumenda, acciendosq;

Sigismūdi Cæsaris præceps iracundia.

Sigismundi improbitas et perfidia.

Consultatio Polonorum.

Cruciferi non faciunt satis decreto Cæsaris.

Comitia Lēciciæ turbulēta.

Regina cur infensa Alberto episcopo Cracouiensi.

Elizabethæ reginæ mors omnibus grata.

Iudicium in episcopū Crac. & alios duos proceres.

Iurgium in comitijs.

acciendosq́ʒ socios ex arce in oppidum decurrebatur. Rex cum primoribus in penitius cubiculum se subduxit. Quòd ni mox porta arcis clausa, & pons sublatus esset, multum ibi sanguinis effusum esset. Repressa tandem est à primoribus gliscens seditio, rexq́ʒ reconciliatus reis, maximè Ioannis Tarnouij palatini Cracouiensis opera & industria. Consultatum deinde est de repub. & in primis de Boemis, an eos petentes rex in fidem suam reciperet. Nã ij uicto pulsoq́ʒ Sigismundo, ad Vuladislaũ regnum deferre nunciabantur. Nondum tamen oratores eorum aduenerant. Re diligentius agitata in senatu, placuit, ut rex regnum à Boemis delatum ne reciperet, propter hæreses, quæ uariè totam Boemiam infecerãt, & propter intestina gentis dissidia factionesq́ʒ diuersas, & quòd inimicus capiendus erat Sigismundus Cæsar, ad quem regnum illud iure pertinere uidebatur: nec apertè tamẽ id refutaret, sed ambiguos legatos dimitteret ut eo metu Sigismundus in officio contineretur. Soluto conuentu Lenciciensi, uenere deinde Boemorum legati: quibus questis de Sigismundi superbia & acerbitate, regnumq́ʒ Vuladislao deferentibus, responsum est: regem uicem eorũ dolere, ipsum quoqʒ multis insignib. iniurijs à Sigismundo affectũ, ut meritò Boemis, pro tam propẽsis eorũ in se studijs, auxilio aduersus eum esse deberet: sed quoniam res magna esset ac difficilis, quàm postularẽt, nolle regem quicquã de ea sine Vitoudi fratris cõsilio statuere. Hoc responso accepto, pars legatorum in Lituaniam ad Vitoudum profecta est: cæteris Nepolomiciæ manendi locus datus, sumptusq́ʒ suppeditati, ne in urbe propter hæreticorũ præsentiã superſederi sacris necesse esset. Indictis deinde rursus comitijs Nepolomiciã ad undecimã diem Nouẽbris legati Boemorũ (iam enim & ij qui ad Vitoudũ iuerãt, reuersi erant) præcisa apertè omni spe suscipiendi à Vuladislao regni, dimissi sunt. Reuerterunt tamen ij pòst insequẽtis anni initium, repertoq́ʒ rege unà cum Vitoudo in Lituania apud Mereciam, idem quod prius postularunt, adijcientes: sic eum facilius coniunctis Boemorum & Polonorum uiribus, & Cruciferorum & Sigismundi cõmunis hostis iniurias ulcisci posse: quod ni faceret, Boemis subactis, ne Poloniam quidem ab iniustis Sigismundi armis tutam fore. Quod ad religionem attineret, omnia se moribus & institutis Ecclesiæ catholicæ remissuros esse, quatuor capitibus exceptis. Quæ ipsa à Sigismundo quoqʒ cõcedi sibi postularãt, sed repulsam acceperant. Erant autem ea capita: ut sub specie panis & uini eucharistiam ipsis uulgò accipere liceret: ut libera esset cuiuis uerbi Dei prædicatio: ut publica esset facinorum correctio: & ut prædia cætera'que bona ecclesiastica, quæ ecclesijs & sacerdotibus eripuerant, ne redderent. Quòd si Vuladislaus regnum illud abnueret, ut Vitoudus id susciperet. Diu eos Vitoudus suspensos tenuit, ostentata nonnulla spe, uel Sigismundi ulciscendi causa, se id non recusaturum. Tandemq́ʒ ad XVIII Calendas Septembris Lublini certum eis responsum regis pariter ac ducis nomine datũ est. cuius ea fuit sentẽtia: Licet ambo grauiter à Sigismundo læsi sint, non esse tamen sibi in animo, improbitate cum eo certare: scire se, Boemiã Venceslai regnũ hæreditario iure ad Sigismun-

Rex reconciliatus episcopo, &c.

Ioannis Tarnouij authoritas.

De regno Boemico suscipiendo consultatio.

Boemorũ legatio ad Vuladislaum regem.

Responsum regis Boemis datum.

Comitia Nepolomiciæ.

Boemorum legati iterum ad regem.

Boemorum postulata ad religionem pertinentia.

Respõsum Boemorũ oratoribus datum.

Vuladislaus rex & Vitoudus repudiant oblatum regnũ Boem.

Sigismundum fratrem pertinere: meminisse fœderum quæ cum ipso sibi constent, quamuis non eadem fide utrinque seruentur: religionem etiam sibi esse, apud hæreticos regnare. Honoris autem Boemorum gratia se omni ratione curaturos esse, ut eis Sigismundum & pontificem max. & Ecclesiam catholicam, à qua desciuissent, recōciliarent. Quòd si patiatur Sigismundus, alium eos habere regem, siue adeò non patiatur, modò ut illi in uiam rectæ religionis & ad societatem uniuersæ Ecclesiæ redire uelint, reipub. Christianæ causa alterutrum de ipsis, si ita pontifici max. uideatur, non esse recusaturum, quin id regnum suscipiat. Dimissa cum his mandatis Boemorum legatione, misit rex legatos ad Sigismundum Cæsarem, Ioannem Tarnouium palatinum Cracouiensem, & Sbigneum Olesnicium secretarium suum: qui commemoratis modestè superioribus Vuladislai in eum beneficijs, illiusque uicissim in Vuladislaum iniurijs, perstare tamen Vuladislaum in amicitia, nec mutare fidem ostenderent: peterentque ab illo, ut cum Boemis in gratiam redire, Ecclesiæque reconciliare clementer eos uellet: si ille pateretur, utranque rem Vuladislao curæ fore: & uel armis, si aliter nequiret, eos ad officium reducturum, & in ditionem eius societatemque Ecclesiæ catholicæ redacturum esse: modò ut postea uicissim Sigismundus cum ipso contra Cruciferos, secundum pacta conuenta, tandem arma coniungeret. Eius autem rei præstandæ pignus interim Silesia in potestate Vuladislai ut esset tantisper, quoad Sigismundus fidem suam apud eum liberasset. Grata hęc fuit legatio Sigismundo, maioraque is ultrò Vuladislao, quàm quę postulabant legati, obtulit: nimirum coniugium unicæ filiæ suæ, cuius Vngaria & Boemia hæreditaria regna futura essent: aut uerò Agathiæ uiduæ, quæ cum Venceslao rege fratre suo nupta fuisset, si magis par cōiugium ipsi placeret. Adhuc enim impubes erat filia Sigismundi: ei uerò uiduæ dotem fore Silesiam, & centum millia florenorum. Hæc cum legati à Cæsare ad regem retulissent, missus est inde Sbigneus ad Vitoudum in Lituaniam, ut cum eo rem omnem communicaret. Res aūt ipsa reiecta est ad comitia Nepolomicensia. Inde Zauissius Niger de amplissimi consilij sentētia ad Sigismundum de Agathiæ matrimonio conficiendo missus, cum Cęsarem in expeditione Boemica occupatum sequeretur, eoque ab hæreticis profligato, in proximum oppidū Goram cum multis alijs ex acie sese recepisset, oppido per proditionem ab hæreticis capto, in potestatem ipsorum uenit: Pragamque ductus, per longum tempus in custodia habitus est. Et poterat quidem ante obsidionem oppidi euadere: sed extrema quæque pati, quàm socios suos, & milites Cæsaris deserere maluit. Eius igitur captiuitas diuturna impedimento fuit, quo minus matrimonium illud perficeretur. Dum hæc fiunt, Vuladislaus rex cum Friderico Marchione Brandeburgensi, qui cum esset Burgrabius Norembergensis, Marchiam à Sigismundo Cæsare dono acceperat, siue emerat, affinitatē iunxit, desponsa filio eius natu maximo Friderico, unica filia sua Heduigi. Atque is cum impubes etiā tum esset, in aula regia deinceps ab Helia theologo decano Sendomiriensi, & Petro Chelmio honesto equite, honestè & liberaliter educatus

Poloni oratores ad Sigismūdum Cæsarem.

Sigismundi responsum et pollicitationes.

Comitia Nepolomiciæ.

Zauissius orator regis captus à Boemis.

Marchia Brandeburgēsis quo modo ad Burgrabios Norēbergenses peruenit.

Friderico Marchioni Vuladislaus filiam despondet.

educatus est. Conuenerat enim inter affines, assentiente senatu Polono (nam Cracouiæ hæc agebantur, quo Fridericus senior ea de re aduenerat) ut si Vuladislaus nullos mares liberos susciperet, regnum Poloniæ post eius mortem dotale Fridericus gener, etiam si ante nuptias moreretur sponsa, acciperet: Marchiamq; paternam suam ditionem, quæ à Polonia quondam abscisa esset, iure sempiterno, quemadmodũ Dlugossus prodit (tametsi hoc in pactis disertè scriptum non est) eidem rursus adiungeret. Si quas uerò alias filias rex relinqueret, eas Fridericus elocaret. Sin filium hæredem rex relinqueret, centum millium aureorum Vngaricorum puellę dos esset, intra duos annos post consummatum matrimonium exoluenda. Quæ tamen Heduigi defuncta ad regem & regnum rediret, si Fridericus ex ea nullos liberos suscepisset. Quod si Fridericus dote non accepta è uiuis excederet, Heduigis tamen nihilominus, quoad uiueret, in Marchia certorum prædiorum atque bonorum ducentis millibus aureorum æstimatorum usumfructum haberet. Pollicebatur autem Fridericus pater Vuladislao magna aduersus Cruciferos auxilia, quoties opus esset. Sed ea cum ex pacto paulo pòst posceretur, negauit in eum annum se mittere posse: persuasit que regi, ut in sequentem annum bellum Crucifericum differret, quòd diceret, initurum se esse rationem, ut Cruciferi ultrò imperata regis facerẽt, & uel culinarium eius currum ducerent. Accesit etiam, ni fallor, ad prorogandas inducias Pontificis maximi authoritas, apud quem tunc causa inter regem & Cruciferos, Paulo Vuladimirio custode & canonico Cracouiensi negocia regis Romæ gerente, disceptabatur. Et uenit quidem sequentis anni, qui fuit à Christo 1422, initio legatus Pontificis Antonius Zenus iurisperitus, uir integer & incorruptus, siue ad cõponẽdas res inter dissidentes Polonos & Cruciferos, siue ad cognoscendã diligentius causam, & audienda utriusq; partis testimonia, describendaq; monimenta: secutus autẽ is est regẽ in Lituaniã. Nam ibi tunc ille incõsulto senatu Polonico quartas nuptias cum Zonca Russa, cui Sophiæ postea nomen fuit, Andreæ Kiouiensium ducis et sororis Vitoudi filia, celebrabat. Id uerò matrimonium sine dote Vitoudus, nequicquam aduersantibus Polonis, qui cum rege erant, conciliauit: usus illa occasione, quòd Zauisio capto, nihil ad eam diem cum Cæsare constitutum erat.

Pacta publicè conuenta inter regem & Marchionem Brandeburgensem.

Friderici Marchionis ingentia promissa.

Induciæ cum Cruciferis.

Paulus Vuladimirius.

1422 ann.

Legatus apostolicus Antonius Zenus.

Quartam uxorem ducit Vuladislaus.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER XIX.

REVERTENTI è Lituania regi, legatus ducis de Monte, cuius ditio ultra Rhenum Burgundiæ finitima erat, quemadmodum scribit Dlugossus, occurrit, orans ut eum ducem rex in fidem & clientelam suam susciperet. Sed ei responsum est: neq; regi, neque duci eam rem, propter tantam loci inter eos intercapedinẽ, commodo esse posse. Cum autem esset rex in Polonia, poposcit ordinem ecclesia-

Dux de Monte non susceptus à rege in clientelam.

Contributio à pontifice concesa regi, à clero negata.

clesiasticum quinq; millia florenorum, quæ ei pontif. max. exigenda concesserat. Verùm ea de synodi sententia negata sunt, ne quid eiuscemodi in consuetudinem ueniret, & quòd nullum tunc rex bellum aduersus hæreticos Boemos gerebat. nam in eum usum pontifex eam exactionẽ indulserat.

Prußicũ bellũ.

Bellum deinde regi cum Cruciferis præter omnem opinionem exarsit. Nauiter operam dabat causę disceptandæ Zenus legatus: & iam finis induciarum inter regẽ & Cruciferos appetebat. Egit ergo legatus cum utrisq; de prorogandis inducijs: eoq; rem perduxerat, neutris recusantibus, ut eæ conuenirent, ni fraus Cruciferorum deprehensa esset. Offensus enim iniquitate Cæsaris Vitoudus, Sigismundum Coributhum fratrem cum non contemnendis Polonorum & Lituanorum copijs, in Boemiam ad recipiendum ac defendendum aduersus eum gentis illius regnum, haud multo antè miserat, si non annuente, certè non aduersante rege.

Coributhus cũ exercitu in Boemiã profectus.

Id cum ægerrimè ferret Cæsar, Cruciferos ad inferendum Polonis bellum incitabat: & ut facilius incautos falleret, suadebat ut inducias nõ abnuerent: illa duntaxat conditione in pactis adiecta, ut eatenus eę firmę essent, quatenus ipsi quid aliud siue à pontifice max. siue à Cæsare in mandatis non haberent. Ea de re cum Cęsar aliquot hominibus habitu mendicorum ornatis literas ad Magistrum Cruciferorum perferẽdas dedisset, unæ ex his inter uestes mendici apud Coninum fortè mortui inuẽtę, dolum detexerunt.

Sigismundi Cæsaris conatus.

Itaq; cum Cruciferi in inducijs pontificis siue Cęsaris authoritatem disertè exciperent, re infecta, & arguta euidenter à nostris Cruciferorum fraude, irritatis'que animis discessum est, bellum'que magna celeritate & ingenti animorum ardore comparatum. Intra paucos dies cunctę copiæ è Polonia, Russia, & Lituania, quò iussæ sunt, conuenêre. Interim autem Zenus cum cognitioni causæ apud Vuratislauiã insisteret, mandato pontificis importunitati Cæsaris concesso reuocatus est. Suspecta enim eius fides et integritas Cruciferis esse cœperat.

Antonij Zeni integritas.

Ingressus autem rex hostilem terrã, composito agmine, perinde ac si hostes in conspectu essent, incedebat: & habebant ij sanè supra triginta millia equitum pariter atq; peditum. commissuriq; erant rem uniuersæ dimicationis discrimini, ne uastari sua sub oculis suis paterent: nisi Cõradus Nemcius Silesius, uir scientia rei militaris præstans, temeritatem eorum qui cũ tanto exercitu pauci dimicare uellent, redarguisset.

Conradus Nemcius.

Erant enim supra centum millia bellatorũ in castris regijs.

Regius exercitus.

Itaq; Cruciferi mutato consilio ad tutandas munitiones dilapsi sunt, relicta aliquanta manu ad prohibẽdum nostris Deruancę amnis transitum. Sed ea facile à nostris pulsa est, cæsis captisq; compluribus. circũ castella deinde & oppida nostri arma circumtulere: Risemburgum, quod Vambreznũ nostri uocãt, ubi cathedra ac domicilium erat Culmẽsis episcopi, & Golubum, oppida cępere, diripuere, & incendere.

Vambreznum olim sedes episcopi Culmensis.

Golubum oppidum, & arces duæ.

Duæ Golubo arces imminebant: ex his inferiorem præsidiarij milites Cruciferorum ipsi incenderunt, quo facilius superiorem defenderent: & equos suos, ne prædę Polonis essent, interfecere. Sed superiore quoq; Poloni, cum machinis eam quassassent, per deditionem potiti sunt. Præsidiarij omnes, qui supra quadringentos fuerunt, cũ quinde-

quindecim Cruciferis in uincula coniecti. Ibi dum rex castra habebat, uenit ad eum Corbauiensis episcopus, legatus à Cæsare, petens, ut Coributhum è Boemia reuocaret, Cruciferos ne bello uexaret. Si quid ij deliquissent, iure cum eis apud Cæsaris tribunal, cui illi subiecti essent, ageret: quod si iniquitate sententiæ Cæsaris offenderetur, Cæsarem, si quid eiusmodi esset, correcturum esse. Si qua alia iniuria læsum se esse à Cęsare arbitraretur, Polonis & Vngaris proceribus rem disceptandam secundum fœdera permitteret. Ad hæc sic ei responsum est: quod ad Cruciferos attineret, Regem satis perspectam habere fidem & æquitatem Cæsaris: pariturum tamen eum fuisse eius decreto iniquissimo, nisi Cruciferi priores id contempsissent. Deinde prorogaturum quoque nihilominus inducias cum eis fuisse, ni sublestam fraudem ex literis Cæsaris deprehendisset. Illud etiam quale esset, quod Cæsaris opera Antonij Zeni, legati pontificij, incorrupti uiri iudicium intercepisset. Itaque necesse regi armis sua repetere, quando aliter non possit. Coributhum non regis iussu in Boemia cum exercitu esse. Intulit mox Vitoudus: à se eum illuc missum esse, ut Cæsaris iniurias & uiolata fœdera ulcisceretur: futurum'que ibi esse deinceps etiam, ut intelligeret Cæsar, quos homines sub specie amicitiæ dolis falleret. Cum his responsis dimissus legatus. Non intermittebant interea nostri, populabundi hostiles agros longè lateq; dispersi infestare. Fortè quadringenti Valachi expediti (tot enim palatinus regi in auxilium miserat) sub Marieburgo prædas agebant. In eos Cruciferi magno numero ex arce effusi, impetum fecerũt. Valachi uenientium contra se hostium multitudine animaduersa, in proximam syluã se recipiunt, ex equis desiliunt, non insueto genere pugnandi pedestres inter condensas arbores sese defensuri. Descendunt & Germani hostes, ut latitantes, quemadmodum opinabantur, è latebris extraherent. Sed mox denso sagittarum imbre à Valachis obruti, cæsis captis'ue primis, fugam capessunt. In fuga quoq; à persequentibus Valachis non paruam cladem accepere. Victores Valachi cum præda & captiuis in castra reuersi sunt. Alia quoque non minori clade per idem tempus Cruciferi inter Orlouiam & Murinouiam pagos profligati sunt ab Andrea Brochocio præfecto Brestensi, gente Ossorio, non magis uiro forti, quàm pio atque religioso. Erat is cum Matthia Labisinio Brestensi, & Ioanne Coscelecio Inouuladislauiẽsi, palatinis, & cum omni nobilitate Cuiauiensi, relictus à rege ad pręsidiũ eius orę cum summo imperio, ne quid à Cruciferis ibi moueretur. Indignati uerò palatini, sibi eum prælatum esse, domos cum clientibus suis per speciem comparandi commeatus recesserant. Perstitit in castris Brochocius, nihil ea discessione deterritus, diligentius'que seruabat excubias quoquouersus dispositas. Erant in præsidio Nessouię octingenti equites Cruciferorum: ij ut incautos Polonos opprimerent, silenti agmine circumuecti, à tergo, ubi nullas rebantur seruari excubias, noctu eos adorti sunt. Sed non fefellere tamen. Et ultimas quidem excubias securas oppressere: uerùm à secundis ad tertias, & inde in castra clamor perlatus, Brochocium cum suis exciuit. Armis ra-

Legatio Cæsaris ad regem Vuladislaum.

Responsum regis.

Vitoudi responsum.

Valachorũ auxilia ad bellum Prußicum regi missa.

Valachorũ uictoria de Prussis.

Andreas Brochocius.

Nessouienses præsidiarij fusi à Brochocio. ptim correptis, hosti septa castrorum cōuellere iam incipienti intrepidè occursum est, commissoque prælio (& lucebat fortè luna) cessit nostris uictoria: dissipati fuga hostes, cum per ignota sibi loca syluasque errarent, agrestibus prædæ fuere per subsequentes dies. Magnusque fuit numerus captiuorum, in quibus commendatoris Torunensis uicarius, ac duodecim Cruciferi fuerunt. Nam commendator ipse fuga elapsus est. Rex Golubensi arce potitus, ad Coualouiam, quam Germani Schonese uocant, castra mouit: & in arcis illius oppugnatione nonnihil incommodi accepit. *Coualouia Schonese.* Nam oppidum ipsi Cruciferi succenderant. Captus cum paucis Dobrogostius Camenensis castellanus, per cuius incuriam Drahimum haud multo antè interceptum erat à Germanis militibus in Prussiam contendentibus. *Drahimum captum & receptum.* Tametsi intra paucos dies arx ea à nostris recuperata fuit, Pauli Venzici Germani opera: qui cum esset inter præsidiarios hostium, Polonos clàm noctu cassibus uenatorijs in arcem sustulit: à quibus mox præsidium hostile deiectum est: Paulus perpetuo censu donatus à rege in salinis Veliciensibus. Omissa Coualouiæ oppugnatione, ad Toruniam rex duxit. Fortè didicerat ab exploratoribus, Cruciferos non contemnendas copias coegisse: quanquam non habebant ij in animo, aperto prælio cum rege manus conserere, sed occasionem & opportunitatem bene rei gerendæ captabant. Contra hos ergo sexdecim Polonorum, totidemque Lituanorum uexilla misit. Sed priusquam in conspectum uentum est, hostes aduentu nostrorum cognito, fuga dilapsi sunt. Rex cum pestem grassari Toruniæ accepisset, contagionem metuens, mutato consilio, uastatis modò suburbanis, in Culmense territorium exercitum reduxit, ut id siue peruastaret, siue in potestatem suam redigeret. Interea Cruciferi, & ipsi inauspicati belli pertæsi, & nobilitatis oppidanorumque suorum clamoribus & querimonijs defatigati, legatos ad eum de pace miserunt. *Cruciferi pacē petūt à rege, et impetrant.* non difficulter impetratum: pacis leges supra Ossam fluuium & apud Melnum lacum in castris conscriptæ: *Pacis apud Melnum factæ conditiones.* inter quas erant præcipuę, ut rex Galardi & Petri iudicum à pontifice maximo delegatorum decretum: magister uerò Cruciferorum, Prussiēsium quidem Paulus, Liuoniensium uerò Sifridus, pacta Torunensia & Sigismundi Cæsaris decreta duo ex compromisso lata repudiarent: Samagitiam, Sudos, Nessouiam, arce tamen ab ipsis diruta & materia asportata, rex haberet, itemque dimidium Vistulæ & nauli apud Toruniam: Cruciferis uerò redderet, quicquid de ijs tunc cœpisset: præteritæ omnes iniuriæ obliterarentur. Quod si utriuis bellum renouare uellent, ut subditis eorum impunè liceret dominis suis nullam opem ferre. Pecuniam quoque certam regi Cruciferi numerare debebant: quanquam hoc monumentis literarum mandatum non est. Hæc ita conuenta, Eberhardus quoque generalis Cruciferorum Magister literis suis comprobauit. Nec tamen rata fuēre. *Pax infecta iussu Cæsaris.* Nam discedente rege, non impleuerunt Cruciferi promissa: ita iubente Cæsare. Vnde cum iritatio animorum inter principes maiores motus parturire uideretur, Vngarorum proceres conuentum cum nostris expetiuere: nec difficulter impetrarunt,

runt,ut ad Kesmarcum oppidum delecti à rege de sententia comitiorum secum conuenirent. Ibi constitutum,ut ad medium Quadragesimæ anni sequentis ipsi inter se Cæsar & rex conuenirent: & proceribus Vngaris & Polonis arbitris, quemadmodum erat in fœdere, de iniurijs mutuis disceptarent: Cruciferorum quoque legati cum luculentis mandatis ut adessent. In eo uerò conuentu cum Nicolaus Tramba archiepiscopus Gnesnensis mortuus esset,successor ei Albertus Iastrembecius,quamuis reluctans,rege authore datus est. Post eum uerò Sbigneus Olessnicius, aduersante primùm, deinde uerò fauente & adiuuante Vitoudo (nam in Lituania tunc rex erat) Cracouiensis episcopus factus est. Congressi deinde Cæsar & rex ad præstitutam diem apud Staresolum, cum de iniurijs mutuis inter se audientibus proceribus expostulassent, pacem inter se renouarunt: Cruciferi quoque pacta conuenta apud Melnum lacum seruare iussi, dicto audientes fuerunt: & controuersa quædam pactorum conuentorum capita, ad mercaturam & commercia pertinentia, conuentu cum Polonis apud Nessouiam instituto, explicarunt. Reuocatus deinde est à rege Coributhus è Boemia, ubi non contemnendas uires habuerat,& authoritatem sibi apud Boemos,præter Ziscę factionem comparauerat: Pragensem ciuitatem lenitate cum seueritate mixta in meliorem formam, quemadmodum inquit Æneas Syluius, redegerat:arcem'que munitissimam, cui Carlisteno fuit nomen, sex totos menses frustra obsederat, & cum Sigismundi copijs leuibus prælijs aliquoties prosperè fermè dimicauerat. Reuersus inde,cum Dobrinensem dominatum à Polonis non impetraret, solicitabat animos multorum ad res nouas. Qua re magnum sibi odium apud regem & proceres conflauit. Missi deinde à rege,Sbigneus designatus episcopus,Sendiuoius Ostrorogius palatinus, & Dobrogustius castellanus Posnaniensis, & Stanislaus Ciolcus procancellarius, ad regundos fines cum Cruciferis in Samagitiam, certis signis Samagitiam à Cruciferorum ditione diremerunt. Nihil præterea memorabile eo anno gestum, nisi quòd proceres cum nobilitate in comitijs Vartensibus,rege absente, leges quasdam condidere. Insequenti autem anno,qui fuit millesimus quadringentesimus uigesimusquartus, duodecima die Februarij,Sophię reginę diadema solenni ritu impositum est. Quam celebritatem præter Polonos & Lituanos proceres,Sigismundus Cæsar cum Barbara uxore, Ericus rex Danorum,qui tunc fortè Hierosolyma religionis ergò iter habebat, Branda cardinalis cognomento Placentinus, legatus pontif. max. Iulianus Cæsarinus auditor cameræ Apostolicæ, qui postea Cardinalis fuit,Ludouicus Bauarorũ,Zemouitus, Vuladislaus,Cazimirus & Alexander fratres Masouiorum,Bernardus Oppoliẽsium, Boleslaus Cessinensiũ,Ioannes Ratboriensium, Cazimirus Osuẽcimensiũ, Venceslaus Oppauiensiũ,duo Conradi albus & niger Cozlensiũ, Venceslaus Zeganensiũ,Coributhus Vitoudi frater,duces, itẽq; Elbingẽsis & Torunẽsis cõmendatores,nomine magistri Cruciferorũ Pauli Rusdorfi,cohonestarũt. Vitoudus uenire noluit,nescio qua de causa infensior reginę factus.

Vngarorum et Polonorũ procerum conuentus apud Kesmarcum.

Albertus Iastrẽbecius archiepiscopus Gnesnẽ.

Sbigneus Olessnicius episcopus Cracouien.

Sigismundi Cæsaris & Vuladislai regis congressus.

Pax renouata inter Cæsarẽ et regem.

Cum Cruciferis pacta noua-ta.

Coributhus è Boemia reuocatus.

Fines reguntur inter Prussiam & Samagitiã.

Comitia Vartæ absente rege.

1424 ann.

Sophia regina coronata.

Principum cõuentus Cracouiæ.

Legatus apostolicus.

Tentatum est in illo conuentu à principibus, de Heduigi regis filia Boguslao duci Stolpensium, Cæsaris necessario, in matrimonium collocanda: cum Vuladislaus non obscurè alienum à Friderico marchione, cuius filio ea desponsa erat, animum præ se ferret, propterea quòd is auxilia nulla ex pacto ipsi ad bellum Crucifericum miserat. Sed nihil tamen ea de re impetratum est, dissuadentibus regi proceribus, fidemq́ rebus omnibus potiorem ducentibus. Dissuasit & Vitoudus absens, apud quem tunc Fridericus iunior educabatur, cum res tota ad eum à rege reiecta esset, Cęsar'que & reges ad ipsum ea de re oratores allegassent. Accessit etiam Pontificis authoritas postea, qui Fridericum è sua familia Columensi originem ducere profitebatur. Effectum autem est in eodem conuentu, adnitente maximè Cardinali, ut rex Vuladislaus, Cæsari, præter uoluntarios, qui certatim crucis militiam à pontifice promulgatam amplectebantur, quinque millia equitum ad bellum contra Boemos hæreticos promitteret. Acta & alia nonnulla in secretis colloquijs. Post quintumdecimum tandem diem reges & principes liberalissimè & magnificentissimè habiti, suas quisque domos discessere. Vuladislaus rex Visliciam profectus: ibi eum legatio Boemorum conuenit, petens, ut quando ipse Vitoudus'que nollent, Coributhum sibi regem mitteret. Probauerat enim is priore expeditione Boemis industriam, uirtutem ac diligentiam suam. Non modò negatum, sed bellum quoque denunciatum Boemis, ni hæresim abijcerent, & Romano pontifici dicto audientes essent. Profectus est tamen iterum ad Boemos Coributhus, rege inscio, cum aliquanta facinorosorum & obæratorum hominum manu, quæ ad eum confluxerat. Quamobrem suspicionem Cæsaris, multorum'que præterea uitare Vuladislaus non potuit, quamuis promissa equitum auxilia duce Petro Meziuezio Cæsari misisset. Quin ea quoque, cum per Morauiam iter facerent, & suspecta se esse ijs, quibus suppetias ibant, haud obscurè animaduerterent, oppidis'que excluderentur, uerita necubi opprimerentur, in Poloniam ab Olomucio reuertêre. Hoc anno natus est Vuladislao filius, pridie Calendas Nouembris, ingenti patris lætitia: & post quartum demum mensem religioni Christianæ ritu solenni initiatus, Vuladislai nomen accepit. Adfuerunt autem ei cerimoniæ, Pontificis maximi, Cæsaris, Venetorum & Mediolaniensium ducum, & nonnullorum aliorum principum à rege inuitatorum legati, cum amplis donis puerperæ allatis. Vitoudus uerò argenteas cunas centum pondo puero misit. Remisit autem uicissim Vuladislaus omnibus munera. Aduenit postea legatus pontificis Latinus Vrsinus cardinalis episcopus Hostiensis, afferens regi dono unum de clauis, quibus CHRISTVS IESVS author salutis nostræ cruci affixus fuit. Acceptus est summo cum honore ueniens Cracouiam, multitudine omni cum sacerdotibus & monachis obuiam effusa: clauus'que sacer, uoluntate regis in basilicam Cracouiensem illatus, ubi in hanc usque diem asseruatur. Nihil præterea memorabile gestum duobus illis annis, nisi quòd pestis Poloniam

Rex alienatus à Friderico marchione.

Marchiones Brandenburgenses gentiles Columnensiū.

Coributhus ad regnum à Boemis uocatur.

Boemorum repulsa.

Coributhus ad Boemos profectus.

Vuladislaus misit auxilia Cæsari contra Boemos.

Vuladislaus filius Iagelloni natus.

Legatus pontificius in Poloniam.

niam & Lituaniam peruagata est, ita ut rex cum regina & Vitoudo in syluis degere cogeretur: ubi cum uacaret uenationi, casu crus fregit, in quo curando menses aliquot Crasnistauiæ absumpsit. Anno uerò 1426, ad Pentecosten Lenciciæ comitia habita. Ad ea rex per Masouiam proficiscens, Zemouitum seniorem ducem in gratiam recepit, cum is ipsi primùm per filios, deinde per se ipse satisfecisset de eo, quòd insimulatus erat, quasi in potestate regis esse nollet. Cui quidem suspicioni Stanislaus Pauulouius archidiaconus Plocensis occasionem dederat, cum is fortè anno superiori in synodo Lenciciensi, in qua de uiginti millibus florenorum regi pontificis max. iussu ab ordine ecclesiastico conferendis frustra actum est, negasset mandatum illud pontificium ad Plocensem diœcesim pertinere, quòd in ea ac in tota Masouia rex nihil prorsus iurisdictionis haberet. Atque id de sententia ducis, cuius erat Cãcellarius, & cuius authoritate non multo pòst Iacobo episcopo mortuo, Plocensis episcopus designatus erat, dixisse uidebatur. In comitijs uerò Lenciciensibus permissum Cruciferis, importunissimè efflagitante Vitoudo, ut moletrinam Lubicensem, quam ex pactis conuentis demoliti erant, instaurarent. Missi ea de re legati ad Vitoudũ, Sbigneus episcopus Cracouiensis, Domaratus castellanus Biecensis, Petrus Saffranecius succamerarius Cracouiensis, & Nicolaus Dreuicius scriba regius, ducem de temeritate promissi & importunitate grauiter obiurgarunt. Prę se ferebat enim Vitoudus, nisi id precibus suis datum esset, se Dolangense territorium in Samagitia ad mare uergẽs, Cruciferis donaturum esse. Alia res magna in ijsdem comitijs à rege tentata, sed non impetrata est: cum is promissa eam ob rem in superioris anni comitijs Brestensibus, nõ præstaret. Promiserat autem, confirmaturum & aucturum se nobilitatis libertatem & prærogatiuas, stationes ecclesijs & monasterijs remissurũ, Cuiauienses autem auenæ pensione liberaturum, si filium suum anno superiore natum, regẽ post se designarent: conuenerat'qȝ, ut ijs de rebus rex in proximis futuris comitijs, diplomatis in singulos tractus siue palatinatus datis, diligẽter caueret. Verùm is mutato, suasu Cæsaris, consilio, cũ negaret id se facturum esse, consurgens omnis senatus, diploma suũ quo regi de filio promittebat, à Sbigneo episcopo, cuius fidei concreditum fuerat, receptum, magno cum fremitu ac tumultu rege inspectante concerpsit. Sic re infecta conuẽtus ille solutus est. Alia tamẽ uia rex id quod cupiebat, postea perfecit, cum singulos senatores priuatim, quemadmodũ Cæsar monuerat, prensasset, & à singulis chirographa exegisset: itẽ'qȝ à ciuitatibus, & plerisqȝ conuentibus nobilitatis, præsertim Russię et Podolię. Perpauci de proceribus reperti, qui maiorem reip. quàm priuatorum commodorũ suorũ & gratiæ regiæ rationẽ ducerent. Natus autem est eo anno regi alter filius Cazimirus, & intra annum uertentem mortuus. Porrò Vitoudus conducto è Polonia magno numero mercenariorum militum, fecit eodem anno expeditionem in Pscouenses Russos, liberos tunc, sed postea in ditionem Moschorum redactos. Nec ea expeditio satis prospera ei fuit initiò, quippe quę nulla iusta de causa suscepta esset:

Vuladislaus rex crus fregit.

1426 ann.

Zemouito Masouio rex recõciliatus.

Synodus Lenciciæ.

Comitia Lenciciæ.

Lubicensis moletrina.

Vitoudi temeritas et importunitas.

Vuladislaus laborat, ut filius suus infans rex designetur.

Senatus regij factum insigne.

Cazimirus filius Vuladislao natus & mortuus.

Vitoudi bellum in Pscouenses.

esset: perennibus ferè pluuijs madente humo, per se etiam uliginosa, ita ut neq; progredi commodè exercitus, neq; pabulari posset. Ad extremũ tamen Pscouenses magna ui auri & argenti, infecti pariter & signati, pacem redemerunt. Vuladislaus uerò per idem tempus de nobilitate Russica suę ditionis quinq; millia equitũ, duce Ioanne Cobilenio, gente Grimalio, præfecto Sanocensi, in auxilium Sigismundo Cæsari contra Turcas misit. Qui ad Brailouum usq;(quod oppidum ad confluentem Serethi ac Danubij fluminum, in extremis Valachiæ & Moldauiæ transalpinę finibus fuit) longũ iter emensi, duos menses in eo loco cãpestri unà cũ Valachis (qui & ipsi ex fœdere iussu regis præstò fuerunt) castra habuere, dum Cæsarem ultra constitutum tempus expectant. Vbi uerò non uenturum esse, Boemicis rebus impeditum, intellexerũt: pacato agmine, quemadmodum profecti domo erant, reuertêre. Detrectarant nõnulli de Russis eam militiam, propterea quòd quinæ marcę in hastas ex Ludouici regis sanctione sibi nõ dabantur: eos rex carcere diuturno coercuit, et bonis multauit. Sed remisit pòst omnibus multam, rogatu procerum: Aduocatiam modò Crosnensem retinuit. Mortuus est eo anno Zemouitus dux Masouiorum, relictis quatuor filijs, & quinque filiabus. Ac filij quidem sic inter se paternum dominatum partiti sunt, ut Zemouito Rauensis, Vuladislao Plocẽsis, Cazimiro Belzensis ditio cederet: quartus Alexãder exors patrimonij, sacris initiatus, archiepiscopus Tridentinus, & postea Cardinalis fuit. De filiabus uerò Cimbarca Ernesto Austriorum duci nupsit, de qua Fridericus tertius Cęsar natus est: Eufemia Venceslao Cessinensiũ: Cunilia Boguslao Stolpensium duci: quarta Osca, quæ eadem Agathia est, Michaeli duci, qui Sigismundi, Vitoudi fratris, filius fuit; quinta innupta obijt. Lascaris quoque episcopus Posnaniensis eodem anno mortuus, longam & perniciosam successoribus, Miroslao Nalencio iurecõsulto ac datario Apostolico, & Stanislao Ciolco poetæ, procancellario regni, litem reliquit: cum hic sacri collegij suffragijs, & regis authoritate, ille pontificis prouisione niteretur: & Miroslaus quidem consecratus, possessionem tamen bonorum adire inuito rege non potuit. Stanislaus uerò omnia bona episcopi in potestate sua habuit, quanquam non nisi post biennium episcopus à pontifice renunciatus, Miroslao uita defuncto. Lascarem haud multo pòst Ioannes Pella, Vuladislauiensis episcopus, qui ante duos annos Ioanni Cropidloni successerat, secutus, Ioannem Saffranecium decanum Cracouiensem & Cancellarium regis habuit successorẽ. Insequens annus nulla ferè alia re, quàm probro reginę, memorabilis est. Eius uerò author Vitoudus fuit: qui siue odio reginæ, siue cupiditate regni, quam apertius postea præ se tulit, stimulatus, seu denique rumoribus hominum uulgatis permotus, augente suspicionem in decrepita regis ætate tertio, quod instabat, reginæ puerperio, cum omnibus minimè mali regis actionibus moderaretur, facile credulum hominem, ut in pudicitiam reginæ inquireret, induxit. Captæ duæ puellæ, pedissequæ reginæ, Catharina & Elizabetha sorores Sciucouiæ, quæ omnium esse consciæ uidebantur, terrore tormentorum

Russi et Valachi in auxiliũ missi Cæsari cõtra Turcas.

Serethus fl.

Russi contumaces coerciti à rege.

Zemouiti ducis Masouiorum mors & liberi.

Alexander Masouius Tridẽtinus Archiepiscopus & Cardinalis.

Cimbarca Friderici tertij Cæsaris mater.

Lis de Posnaniensi episcopa.

Rex contempsit prouisionẽ regiam.

Ioannes Saffranecius episcopus Vuladislauiensis.

Inquisitio in pudicitiã reginæ.

torum adhibito, confessæ sunt de libidinibus reginæ: sed uerène, an falsò, incertum est. Editi nominatim, cum quibus illa rem habere consueuisse diceretur, Hincia Rogouius, Petrus Curouius, Laurentius Zaremba, Petrus Crasca, Ioannes Conespolius, Petrus ac Dobeslaus Scecocinij. De quibus tres ultimi re intellecta profugerunt: reliqui indicta causa proceribus, qui cum rege Grodlum (ubi hæc agebantur) à Vitoudo euocati uenerant, partim gratia, partim metu assentientibus, in carcerem coniecti, pedissequæ in Lituaniam relegatæ, maritos ibi postea nactæ sunt. Regina non audita, plena mœroris ex tam insigni infamia, Cracouiam remissa est. Remittebatur in Lituaniam asseruanda in custodia, ni Poloni proceres, & in primis Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis, cuius magna tunc erat authoritas, dissuasisset. Is enim, cum id à rege clàm agi ex apparatu curruum, & mox ipsius confessione cognouisset, percontatus est regem, quid pueris ex ea natis facturus esset? cumq́ rex, secum eos fore, & in spem regni educatum iri, respondisset: Apage, inquit Tarnouius: tu'ne reges nobis relinquere uis, quos ipse, dum matrem ipsorum probro afficis, pro tuis liberis non agnoscis? Cæterùm senatus frequens eò rem perduxit, ut regina se suo ipsius, & septem honestarum & nobilium fœminarum iureiurãdo purgaret. Iurarunt cum ea, Catharina Nicolai Michalouij Sendomiriensis palatini uxor: Cochna, quæ cum Iacobo Conespolio Siradiensi: Heduigis, quæ cum Ioanne Glouacio Masouiæ, palatinis: Anna, quæ cum Sbigneo Brezio marsalco: Clichna, quę cum Nauoio Mocriscio nupta fuerat: Helena Pauli Bogumilouicij iudicis uxor, & Helena Cotca uirgo. Iudicium deinde in Ioannem Strassum à regina efflagitatum est, quòd is princeps hunc de ipsa rumorem apud Vitoudum & Germanos sparsisse diceretur: atque is neque confessus, neque conuictus, cum se etiam decreto Petri Vidauij iudicis Siradiensis, cui rex cognitionẽ eius causæ mandarat, iureiurando purgasset, & accusatores ad singulare certamen prouocaret, in carcerem tamen à rege coniectus est Sendomiriæ: ubi parum abfuit, quin fumo & uapore prunarum illatarum enecaretur. Sed hoc posterius, mortuo demum Vitoudo accidit. Tunc aũt non multo pòst regina filium peperit, cui Andreæ Cazimiro nomen fuit. Erat Cracouiæ Henricus quispiam Boemus, insignis astrologus: hic infantẽ recens natũ, longæuum, sed infelicem fore, Poloniam'que multis ac magnis malis atque calamitatibus eo regnante afflictum iri, ex astris prædixit: fratrem uerò eius Vuladislaum, clarissimum atque uictoriosissimum futurum, & ni fata longiorem ei uitam inuiderent, multis gentibus imperaturum. Quæ utraque euentus postea comprobauit. Post hæc reginæ infamia conquieuit. Sed tamen res ea dissidij, quod deinceps inter regem & Vitoudum accidit, seminarium fuit: id uerò dissidium gliscens, Sigismundus Cæsar tertio deinde anno maleuolentia quadam ductus, maximè inflammauit. Cum enim subolfecisset, subiratum esse regi Vitoudum, conciliandum esse eũ sibi existimauit, de cuius consilijs regem totum pendere non ignorabat, ut uel committeret eos inter se, uel facilius ipse regem simplicem circumscriberet.

De reginæ adulterio rei.

Ioannes Tarnouius palatinus Cracouien.

Reginæ purgatio.

Ioannes Strassus ob insimulatam reginam in carcerem coniectus.

Andreas Cazimirus filius Vuladislao regi natus.

Vaticiniũ astrologicum de filijs regijs.

Sigismundi Cæsaris maleuolẽtia.

Vuladislaus Vitoudi consilijs nitebatur.

scriberet. Itaq; colloquium utriusque expetiuit: uerùm id, Turcico bello implicatus, in tertium annum distulit. Duxit autem exercitum in Turcas

1428 ann. insequenti anno, qui fuit à Christo nato, millesimus quadringentesimus uigesimusoctauus: qui Golubeciam arcem, à Rascio quodam Turcis, cum ipse emere eam nollet, paruo uēditam, armis recuperaret: siue adeò, quo belli Turcici prætextu cessationem suam à bello Boemico Martino pontifici max. id urgenti, quemadmodum scribit Dlugossus, excusaret.

Turcis bellū facit Sigismūdus Cæsar, euētu nō satis prospero.

Sed priusquam ad congressum cum hostibus ueniret, retro se, transmisso raptim Danubio cum magna parte exercitus, ad tutiora loca in Transyluaniam recepit: proditis hosti reliquis, quos naues capere non potuere: in quibus fuit Zauisśius Niger præfectus Scepusiensis, de Boemorū captiuitate dimissus: qui submissum à Sigismundo lembum ascendere noluit, mauolens fortiter occumbere, quàm turpiter socijs proditis fugere. Quare adacto calcaribus equo, in confertissimos hostes irruit: & multis præclaris operibus editis, ad extremum conglobatis circa eum Turcis, uiuus captus. & cum pro magno munere ad tyrannum uir robore corporis, oris dignitate, & auratis armis insignis duceretur, controuersia inter duos barbaros orta, ab utro captus esset, ab imbecilliori desecto capite uitam finiuit: uir in omni uita belli pacis'que artibus clarissimus, & sempiterna memoria dignus.

Zauissij nigri præfecti Scepusiensis mors.

Per idem uerò tempus Vitoudus, Polonis militibus, quos multos circum se & præstantes habebat, partim uoluntarios, partim stipendio proposito euocatos, Nouogrodensibus Russis, libero populo, prætextu controuersorum finium bellum intulit: superata'que præter spem eorum difficultate itineris, cum ad Oposcam castra haberet, supplicibus & ingentia dona afferentibus pacem dedit.

Nouogrodēses pacem à Vitoudo redemerūt.

Fuerunt autem in ea expeditione de Polonis insignes in primis, Cazimirus dux Masouiorum, Vincentius Samotulius castellanus Medirecensis dux copiarum, Iacobus Cobylanius, Ioannes Cizouius, Mesciugus Scrinnius, Nicolaus Brezius, Zicus Cadlubius, Matthias Vsciius, Ioannes Sciecocinius, Ioannes Lopata Calinouius, Iacobus Precora Morauianius, Nicolaus Sepinius. Viguisse autem in primis in toto illo exercitu disciplina militaris memoratur, Vitoudi seueritate sancita: præter quòd confecto bello & tunc, & aliâs solebat is relictis copijs in hostico, domum uxoris & uoluptatum desiderio præcurrere. Vnde cum sine duce & ordine redirent Lituani, impeditis locis nonnunquam incommodo afficiebantur. Sed unde digressi sumus, reuertamur. Ex illo igitur inauspicato bello Turcico reuersus Cæsar, Vuladislaum regem incusare, quod is promissa sibi auxilia non misisset (quæ tamen ille superiori anno frustra miserat) & maiori in eum odio exardescens, urgere consilium illud suum de adiungendo sibi Vitoudo: colloquium'que efflagitare, nec difficulter id impetrauit. Dies dicta conuentui apud Luscum, ad sextam diem Ianuarij sequentis anni. Interim filij Zemouiti Masouij, superiore anno defuncti, uenientes ad regem Sendomiriam, solenni ritu in uerba eius iurarunt. Et intra paucos dies Ioannes patruus eorum, dux Varsauiensium, uita excessit. Cum autem conuenissent Luscum,

Masouij duces iurant in uerba regis Polonorum.

Ioannes Varsauiensium dux mortuus.

ſcum Cæſar cum Barbara uxore, rex, & Vitoudus, actum eſt aperta fronte de mutuis offenſis, ac de Valachis maximè. Poſtulabat Cæſar ex formula fœderis, ut Valachiam ſecum pariter ſubiugarent, & partirentur: propterea quòd nemini ſatis fidi eſſent Valachi, & quòd ſibi ad Turcicum bellum dudum præſtò non fuiſſent. Negabat Vuladislaus id ſe facturum paſſurum'ue eſſe: parêre enim ſibi Valachos antiquitus. Nam quòd ſuppetias Cæſari non ueniſſent, ipſius, non illorum eſſe culpam. Veniſſe enim unà cum Ruſsis, & expectaſſe fruſtra ſuperiori anno. Et ceſsit quidem in ea re Vuladislao Cęſar: cæterùm ſecretò longè alia cum Vitoudo egit. Societatem enim cum eo iniјt, ac diadema regium ipſi pollicitus eſt, ut eum cum Vuladislao Polonis'que committeret. Non recuſabat Vitoudus, homo ambitioſus, et ingentis ſpiritus; ſed negabat, ſibi inuito Vuladislao accipere licere. Itaque ad Vuladislaum callidè & blandè affectata à Cæſare & uxore eius uia: perfectum'que eſt, ut is cohoneſtandæ patriæ gratia non abnueret, ſi ſenatus Polonicus aſſentiretur. Ad ſenatum uerò cum res relata eſſet, & præſens ipſe Vitoudus hoc ſibi concedi peteret, dicendis'qꝫ ſententijs, quo minus liberè dicerentur non optimo exemplo intereſſet, princeps Albertus Iaſtrembecius archiepiſcopus Gneſnenſis, longis uerborum ambagibus uſus, nihil tamen certi ſtatuebat. Poſt hunc Sbigneus Oleſſnicius Cracouienſis epiſcopus præfatus, Indiguiſſe rem tantam longiore deliberatione, grauiſſimis uerbis Vitoudi præſentis conſilium reprehendit: pactorũ conuentorum quæque rex, quę'que ipſe cum Polonis ſanctiſſimo iureiurando interpoſito olim firmaſſent, & quibus Lituaniam Poloniæ adiunxiſſent, admonuit: turpem eſſe prudenti ſeni, & ſaturo glorię principi, intempeſtiuam illam ambitionem, quæ magnas ſecum clades atque calamitates Lituanis iuxtà ac Polonis importatura eſſet: cogitaret, uenenatã eſſe illam offam, & exitiale munus, quod ſibi à deuoto & communi hoſte Cæſare offerretur: non hoc illum agere, ut honorem ipſi habeat, ſed ut diſsidium inter eum & Vuladislaum faciat: & quos coniunctos nullo incommodo poſsit afficere, diſiunctis ac diſsidentibus omne malorum genus inuehat: reputet ſecum ingentia Polonorum & Vuladislai beneficia, magis quàm recentes & inſidioſas Cæſaris pollicitationes: illum nunquam fideliter neque ſecum, neque cum Vuladislao amicitiam coluiſſe, pacta conuenta toties irrita feciſſe, ſub ſpecie beneuolentiæ uel maximè ſemper nocuiſſe: à Polonis uerò Lituanos omnium rerum egenos, & aduerſus Cruciferos ægrè ſeſe tuentes, in ſocietatem receptos, & ad regnum, poſthabitis claris & potentibus alijs principibus, uocatos: Polonorum armis atque ſanguine inexplebilem Cruciferorum crudelitatem à ceruicibus eorum depulſam eſſe: ipſum à Vuladislao præ germanis fratribus principatum Lituanorum adeptum, regni etiam adminiſtrandi moderatorem ferè magis quàm participem adhiberi. uafrum illud Cæſaris conſilium multo antè ſibi notum fuiſſe: ſed non ſe credidiſſe, Vitoudum tanta prudentia præditum, unquam eo captum iri: re-

Cæſaris cum Iagellone & Vitoudo conuentus apud Luſcum.

De Valachis contentio inter principes.

Sigiſm. Cæſaris ſecreta pactio cum Vitoudo.

Vitoudus admiſſus in ſenatum Polonicũ.

Senatus conſultatio de regno Vitoudi.

Sbignei ſententia fortis.

diret ad se, neq; pateretur, tot res tantasq; in eã diem à se prȩclarè gestas, & sempiternam sui nominis memoriam aliena fraude contaminari. Hȩc elocutum Sbigneum Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis graui oratione & ipse rem illam & conatũ Vitoudi exaggerauit. Hos frequẽs senatus magno consensu secutus est. Itaq; repulsam passus Vitoudus, ira tus fremens'que foras se proripuit, minitans, quando sic ipsis uideretur, alia id se uia tamen assecuturum esse. Correptus deinde rex à senatu, quòd tam facilis atq; credulus, hostem suum in regno in perniciem suam rei'que publicæ Polonæ grassari pateretur: ni sibi caueret etiam atque etiam, futurum esse, ut mellitis dolis eius caperetur. Nec mora proceres Lusco frequentes discedunt: quos rex proxima nocte secutus est. Cæsar paucos dies cum Vitoudo commoratus, ueritus'que ne quem in se dolum Poloni offensi intenderent, properè in Vngariam redijt. Venerat aũt Luscum ad regem & ad Vitoudum Andreas Constantinopolitanus theologus, de sodalitio Dominicano, magister palatij Apostolici, legatus Pontificis max. postulans, ut uel pacatis consilijs & pactionibus, uel armis Boemos ad rectam religionem pacem'que reducerent: pergraues enim ij erant Cæsari & uniuersæ Germaniæ: sæpe magnos exercitus pro fligarant: Silesiam, Misniam, Austriam, & cæteras finitimas regiones infestabant & subigebant, ita ut Sigismundus Alberto genero suo Austriorum duci Morauiam donaret, quo eam ab hæreticis uindicaret: Ziscam cæcum hostium ducem, quem armis uincere non poterat, ingentibus promissis ad se pelliceret. Sed nihil tamen legatus propter „ dissidium regis atque ducis impetrauit. Incitabant Vitoudum assenta- „ tores, quibus plenæ semper sunt principum aulæ, ut cœptam rem perageret. Itaque misit is Gastoudum palatinum Vilnensem, & Rumboldum marsalcum oratores ad regem & ad primores Polonos, qui frequentes Corcinum ad regem de impediendis Vitoudi consilijs conuenerant. Fuit autem legatorum extrema oratio: Vitoudum siue uolentibus, siue nolentibus Polonis regẽ fore. Ad eam legationem qui responsum Vitoudo referrent, Sbigneus episcopus, & Nicolaus Michalouius palatinus Sendomiriensis de senatu missi: cum eum fœderum & iurisiurandi sui, ac temerarij perniciosi'que incœpti admonuissent: ac ni desisteret, Polonos armatos conatibus eius obuiam ituros asseuerarent, ille in Vuladislaum culpam reiecit: ab eo se detrectantem, ad id impulsum esse: non fore autem è dignitate sua, si rem semel institutam, leuiter remitteret. Nec sanè remisit per internuncios promissum à Cæsare diligentius exigere, incitantibus maximè Cruciferis, qui nullam incommodandi Polonis occasionem etiam in pace prætermittebant, fœdus'que & societatem cum Vitoudo inibant. Id ubi apud Polonos increbuit (nam & literæ & nuncij aliquot intercepti erant) conuenere proceres ad regem Sendomiriam ad natalem diuæ Mariæ (nam eum diem ibi rex, sicut obitus siue assumptionis eiusdem Visliciæ libenter peragebat) decreta iterum legatio ad Vitoudum: cuius principes fuere Sbigneus episcopus iterum

Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis.

Rex à senatu obiurgatus.

Cæsaris discessus.

Legatus pontificius ad regem & Vitoudum.

Boemi Sigismũdo Cæsari & finitimis Germanis graues.

Lituani oratores ad Polonos.

Polonorum legatio ad Vitoudum.

Cruciferi inimici Polonis.

Polonorũ legatio ad Vitoudũ.

iterum, & Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis. His datum in mandatis, ut si aliter animum Vitoudi à proposito deflectere nequeant, Polonorum regnum, concedente Vuladislao, ad eum deferrent, ut, quãdo tam appetens esset regni, ab amicis id potius quàm ab hostibus acciperet. Cæterùm sperarint'ne beneficio illo oblato emollitum iri Vitoudum, quem aduersando frangere non poterant, an reuera id agebant, impendens à tanta illa conspiratione exitium patriæ quoquo modo propulsare cupientes, certum non habeo. Vuladislaus quidem non tam altos seu potius tumidos spiritus nactus, & pristinum ingenij sui, quantulumcunque id fuit, uigorem ætate magis ac magis in dies hebescentem, ac propemodum iam extinctum, uires'que defectas sentiens, non grauatè Vitoudo longè uegetiori solertiori'q; regnum concedebat, cuius iam ipse satur & penè pertæsus erat: & filios paruos regno'que administrando inutiles adhuc habebat: ad quos tamen id, Vitoudo nullos relinquente liberos, rediturum esse, haud ita multo pòst intelligebat. Iam enim & Vitoudus octogesimum annum non paulo excesserat. Huc accedebat non aliena à Vitoudo plerorumque procerum Polonorum uoluntas, munificentia eius conciliata. Ipse quoque Vuladislaus, per multum tempus eius consilijs maximè in omni re nixus, ita eius authoritatem indulgentia sua apud Polonos auxerat, ut illum magis quàm se revererentur. Flexisset hæc talis oratio quamuis præfractum & pertinacem Vitoudi animum, nisi proceres quidam Poloni priuata compendia publicæ rei præferentes, ut largitiones eius in se assentando magis augerent, clàm eum per internuncios hortati essent, ut persisteret in proposito: de quibus etiam cognouerat, priusquam legati aduenirent, quid ij afferrent. Itaque respondit is, nolle se esse tam impudentem & impium, ut Vuladislaum regno priuaret: cæterùm cœpto, per omnium gentium atque principum ora uulgato, & cuius author sibi Vuladislaus fuerit, desistere, turpe sibi & indecorum uideri. Nihil se aduersus regem & Polonos moliri, sed si quod bellum sibi ab eis inferatur, omni conatu propulsaturum. Dum autem aliquot dies ibi commorantur legati, allatus est Vitoudo à Cæsare draco affabrè factus, in pignus societatis, expetitum'que iusiurandum de seruanda societate certis legibus. Ac draconem quidem pro hospitali munere, non pro pignore societatis accipere se respondit: iusiurandum uerò nullum dedit, reueritus legatos regios, qui grauiter & seuerè cum eo agebant: ac Sbigneus quidem longè quàm collega liberius. Itaque illum amplissimis donis Vitoudus honorauit, siue quòd beneuolentiorem sibi esse crederet, siue ut Sbigneo ægrè faceret: cum Sbigneo uerò expostulauit, quòd solus desiderio suo aduersaretur, Tarnouio collega non aduersante. At Sbigneus perspectam habens fidem & integritatem Tarnouij, respondit incunctanter, se quoque ipsi assensurum esse, si Tarnouius assentiretur. Ita Vitoudum refellit uir excelsi animi, & raræ integritatis. Nec tamen ille cœpto destitit. Dum hæc ita

Poloniæ regnũ Vitoudo oblatum.

Vitoudi ætas.

Vitoudi authoritas apud Polonos.

Proditio in senatu Polonico.

Vitoudi responsum.

Cæsaris legatio ad Vitoudum.

Olesnicij atq; Tarnouij integritas & constantia.

Conuentus Polonorum cum Vngaris.
fiunt, constituêre Poloni proceres cum Vngaris, ut certo loco, certoq;
die simul conuenirent, ac de resarcienda regum suorum amicitia toties
interrupta inter se tractarent. Sed neque ad constitutam, neque ad com-
perendinatam diem Vngari affuerunt. Omnia uerò tentabat rex, ut ne
consilium Cæsaris de coronando Vitoudo procederet. Itaq; & ad pon-
Legatio Vuladislai regis ad pontificem.
tificem max. questum ea de re misit. Et frustra is utrumque missis literis
ab instituto dehortatus est. Intelligens autem Vuladislaus, quorsum Cę
saris & Vitoudi conatus & molimina, & noua cum Cruciferis Prussien-
Vitoudi fœdus cũ Cruciferis.
sibus atque Liuoniensibus fœdera inita spectarent, anno sequenti, qui
1430 ann.
fuit post Christum natum millesimus quadringentesimus trigesimus,
Comitia Iedlinæ.
comitijs Iedlinam (pagus hic est in tractu Lublinensi, uenationibus tan-
tum nobilis) indictis, ut Polonorum uoluntates beneficijs suis sibi libe-
ris'que suis obstringeret, regni'que successionem alteri de filijs suis, u-
Vuladislaus cõfirmat Polonis priorum regũ beneficia, & noua largitur.
trum ipse post se edidisset, stabiliret, ueteres priorum regum ac princi-
pum donationes & immunitates confirmauit: permulta equestri ordi-
ni, nonnulla etiam ecclesiastico, pauca oppidanæ rusticanæ'que plebi
indulsit, ac de pensionibus & oneribus remisit, quæ quidem his ferè ca-
De honorum et magistratuum collatione.
pitibus continentur: honores & magistratus sacri iuxtà ac profani, ut
non nisi indigenis in suo cuique tractu mandentur, neque quicquam
eorum cuipiam, priusquam uacet, promittatur: arces & præfecturæ
De ecclesiarũ immunitate.
ne cuiquam ducali genere orto, ne'ue externo committantur: ecclesiæ
& monasteria cum suis præsidibus, ut pensionum, quas stationes siue
procurationes uocant, immunitatem prorsus habeant: equites ut absq;
De defensione regni & expeditione extra fines.
ullo stipendio regni fines per se ipsi defendant: si extra fines ad bellum
proficisci iubeantur, quinas marcas in hastam stipendium accipiant:
quod si fortè accepto eo, intra biennium non educantur, deinceps ut
pro eo nihil debeant: si prælium intra fines commissum sit, capti ut à
De redemptione captiuorũ.
rege redimantur: extra fines uerò etiam damna ac detrimenta exoluan-
De solutione damnorum.
tur: captiui hostes ut eorum sint serui, à quibus capti fuerint: mone-
De captiuis.
tam ne quam rex, nisi de sententia senatus, cudat: equitum aratores et ad-
De moneta.
scriptitij ut immunes sint ab omni frumenti iuxtà ac pecuniæ pensione,
Nobilitatis subditorum immunitas.
procuratione, subuectione, & alio quouis onere regi præstando, exce-
pta rastrali pensione, cuius iam antea mentionem fecimus: & ab ea ta-
Sculteti & oppidani immunes à rastrali pensione.
men sculteti siue aduocati, qui patroni sunt pagorum, & oppidani, qui
agros colunt, ut immunes sint: item'que hortulani, molitores & cau-
pones, qui exiguos agros colunt. equestrem hominem indicta causa ne
Nobiles quãdo capi poßint.
liceat prehendere, aut supplicio afficere, excepta causa furti, incendij,
homicidij uoluntarij, stupri uirginum & matronarum, latrocinij, &
his qui uadimonium promittere nollent aut non possent: bona item ne
De bonis nobilium.
rex cuiquam equiti absque iudicij authoritate auferat: ad fines regun-
De recuperatoribus siue commißarijs.
dos recuperatores, quos commissarios uulgò uocant, qui in rem præ-
sentem ueniant, ne cuiquam neget: de controuersijs, si qui penden-
te lite, amicè inter se composuerint, ut ne mulctæ iudiciariæ ab eis e-
De mulctis.
xigantur: quæ uerò mulctæ à litigantibus debebuntur, ut ipse eas rex
per se

per se uel per procuratores suos exigat, neque cuiquam exigendas donet: actuarij siue notarij terrestres, ut uocantur, ut ipsi per se adsint in omnibus iudicijs: nec uicarijs, nisi necessaria causa impediti, utantur: atque eos tamen ut integræ famæ apud præsides iudicij edant: Russi ut eodem penitus iure sint cum Polonis, auenæ modò pensione Vuladislao, quoad uixerit, salua: Cuiauij quoque, ac Dobrinenses post decem annos deinceps ut ab auenæ pensione immunes sint. Hæc tunc à rege concessa publicè, & literarum monumentis consignata: receptum'que ei uicissim de alterutro filio, uter aptior regno administrando fore uideretur, rege creando: & cum adoleuerit, & prærogatiuas atque beneficia superiorum regum cunctis ordinibus publicè data confirmauerit, coronando. Obstrinxit etiam uniuersus conuentus ille fidem & honorem suum quisq;, se pro hoste habiturum, quisquis commu ni illi placito aduersari, aut turbas aliquas tumultum'que in regno ciere uellet, aut conspiraret ulla de re, aut hæreticis denique & hæresibus faueret. Atque hæc deinceps quoque ternis comitijs Posnaniæ, Breste, ac Dobrini paulo ante mortem regis repetita sunt à proceribus & nobilitate: quo demum tempore diploma regis suprà memoratum, scriptum reperio. Missi deinde ex ijs comitijs legati ad Vitoudum, Sbigneus episcopus tertium, & Nicolaus Michalouius iterum, qui ei pro rege satisfacerent. Querebatur enim Vitoudus, traductum se esse ab eo apud pontificem maximum, & alios principes Christianos. Ad hæc, ut fœderum eum admonerent iterum atque iterum, & ad sanam mentem reducerent. Rebellionem enim moliens, nouo sacramento Lituaniam omnem adigebat, & arces finitimas Poloniæ muniebat. Sic est enim ambitio, ut modum prorsus nesciat, si semel ei habenas laxaueris. His responsum à Vitoudo datum, quo ille præ se ferebat, non nouandarum, sed stabiliendarum rerum suarum causa ea se facere, ne incautus ab hostibus opprimeretur, propterea quòd accepisset petiuisse à rege Boemos, ut se per Poloniam in Prusiam & Lituaniam exercitum ducere pateretur: ac de eo se præter morem à rege celatum esse. Rex ubi nulla ratione Vitoudum de sententia deduci posse animaduertit, simul'q; maturari coronationem præstituta ad decimumsextum Calendas Septembris die didicit: negocium dat Ioanni Zarnicouio succamerario Posnaniensi, nobili & impigro homini, ut ad confinia Poloniæ & Saxoniæ, ubi possessiones ipse luculentas habebat, obseruaret, atque internuncios Cæsaris & Vitoudi per Prusiam ultrò citro'que commeantes interciperet. Nec malè successit Zarnicouio negocium. Etenim Baptistam Cigallam iureconsultum Genuensem, & Sigismundum Rothum Silesium, à Cæsare ad Vitoudum proficiscentes cæpit, excussos'q; inconsultè dimisit: scripturas ab eis ablatas ad regem attulit. Missi aũt ij erant, ut Vitoudo dubitationẽ omnẽ eximerẽt. dubitabat enim is, an Cęsar, siue ut uulgò loquunt̃, rex Romanorũ, qui imperatoriũ diadema nõdũ adeptus est, potestatẽ habeat noui regni instituendi: simul'q; ut diplomata Cęsarea, quib. in Lituania regnũ cõstituebat̃, & Vitoudus rex creabatur,

De actuarijs siue notarijs terrestribus.
Rußi Polonis exæquati.
Cuiauiensibus ac Dobrinen. immunitas promissa.
Poloni, regis Vuladislai filiũ regem sibi designant.
Confœderatio Polonæ nobilitatis cõtra turbulentos et fautores hæreticorum.
Legatio regis & Polonorum ad Vitoudum.
Vitoudi conatus.
Ioannes Zarnicouius.
Legati Cæsaris capti et excußi à Zarnicouio.
Legatio Cæsaris ad Vitoudum.

batur, ipsi afferrent, ac diadema ad tempus allatum iri ab alijs legatis promitterent. Habebant & alia quædam mandata, de fœderibus & societate Prussiensium atque Liuoniensium Cruciferorum aduersus Polonos. His cognitis rex, Zarnicouium splendidè pro meritis remuneratũ, & amplioribus pollicitationibus oneratum, ad insidendas diligentius uias remisit. Propediem enim Germanorum, Vngarorum & Boemorum legationes splendidæ, cum diademate à Cæsare ad Vitoudum profecturæ erant. Sed cum Zarnicouius aduersa ualetudine præpeditus, uacare ei rei non posset, nobilitas omnis maioris Poloniæ, Sendiuogio Ostrorogio palatino & præfecto, Dobrogostio Samotulio castellano Posnaniensi, & Iarando Bruzeuio palatino Vuladislauiensi ducibus, nemine iubente, quasi sublato signo armata, syluas apud Turagoram insedit, dimissis quoquouersus stationibus & exploratoribus, ut quocunque opus esset, etiam ad extremum Oceanum Germanicum, cuncta accurreret, uel cum longè maioribus copijs pro patriæ tranquillitate & honore decernere parata. Iam Francofordiam, quæ supra Odram est, legati prætergressi erant, cum obsideri uias omnes à Polonis acceperunt: & non ausi periculo sese committere, cum duos menses frustra expectassent, ad Cæsarem reuertêre. Non omisere tamen Poloni longiorem custodiam: quæ cum suspecta esset Cruciferis, suorum sibi consiliorum & conatuum conscijs, misit Paulus Rusdorfius Magister perquisitũ ab ijs, hostes' ne eos an amicos ducere deberet? responsum est: nihil eius referre, si ipsi intra fines suos armati, rerum suarum curam habeant. Si bellum illaturi sint, indicturos id esse prius. Ægerrimè hæc tulit Vitoudus, ubi rescijt: sed tamen dolorem apud hospites ad celebritatem inuitatos, sedulò dissimulauit, & ad finem usque Septembris eos apud se retinuit. Fuerunt autem ij, duo Magistri Cruciferorum, Prussiensium & Liuoniensium, cum primoribus commendatoribus: Moschorum, Tuuerensium, & Odoiouiensium Russorum duces, & princeps Tartarorum. Fortè tunc anthracem morbum siue ex angore animi, seu qua alia ex causa, Vitoudus contraxit: neque tamen quicquam de ambitione sua detraxit. Cum autem inuitis Vuladislao & Polonis uoti se compotem fieri posse desperaret, arte sibi tentandum esse duxit, quod aperta ui peragere non poterat. Sciebat Vuladislaum hominem non malum, haud difficulter exorari à se posse, si eum in Lituaniam, cuius uisendæ desiderio teneri eum nouerat, extraxisset. Quòd si qui fortè proceres Poloni cum eo uenissent, eos quoque uel blanditijs deliniri, uel muneribus corrumpi, uel metu denique compesci posse. Itaque misso ad Vuladislaum legato, præterita excusat: iam se omnẽ de regno cogitationem deposuisse ostentat: in Lituaniã regem ad uenationes inuitat. Cupiebat rex ire in Lituaniam: sed suspecta erat proceribus, qui cum eo Lublini tunc erant, Vitoudi inuitatio, tamque repentina mutatio. nouerant eius ingenium, nouerant ingentes spiritus, & coniunctam his pertinaciam: aliquid eum doli nectere suspicabantur. sed sanari rursus animum eius posse regis præsentia et sermonibus, nõ desperabãt, Quare

Maiorum Polonorum studiũ.

Legati Cæsaris retrocesserunt.

Magistri Cruciferorum legatio ad Polonos.

Responsum Polonorum.

Inuitati à Vitoudo ad celebritatem coronationis.

Vitoudi morbus.

Vitoudi callidum consilium.

Quare mittuntur cum rege cùm alij quidam proceres, tum Sbigneus episcopus, cuius neq; prudentia facilè circumscribi, neq; integritas corrumpi, neq; constantia frangi à Vitoudo posset: quem'q; Vuladislaus reuereretur, ut ne quid præter sententiam eius faceret. Non ignorabat hæc Vitoudus. Itaq; cum regem & cæteros omnes, qui cum eo ueniebant ab extremis finib. Lituaniæ, comiter & liberaliter acciperet, unum Sbigneum negligebat. Vbi Vilnam peruentū est, instabat regi Vitoudus orando, ne sibi regium diadema inuideret: negabat ille, licere id sibi cōcedere, Polonis reclamantibus: eaq; de causa Sbigneum sibi in Lituaniā proficiscenti adiunctum esse comitem, ne quid præter sententiam eius faceret. Illum prehensandum, & quoquo modo expugnandum esse. Allegat Vitoudus ad Sbigneum, qui eum orent suo nomine, & ingentibus promissis onerent, ne solus honori suo aduersetur. Si dimoueri ille se de sententia non patiatur, ut existimationi tamen Vitoudi utcunq; cōsulat, & simulari momento temporis coronationem sinat. Acceptum diadema statim se depositurum esse. Si pertinacior, ne hoc quidem concedat, pro hoste se illū habiturum esse, & manibus pedibus'q; adnixurū, ut de episcopa deijciatur, quemadmodum Petrus Vissus antea deiectus esset. Immotus ad hæc omnia Sbigneus, renūciari Vitoudo iussit: dignissimū eum sibi uideri regio diademate, & summis quibusq; honoribus: uerùm saluis fœderibus & iurisiurandi religione assequi id eum non posse. Quocirca suadere se, desineret id cupere, quod ei non honorē, quemadmodū ipse putet, sed dedecus & infamiam sempiternam pariturum, Poloniç uerò & Lituaniæ prçsens exitium approperaturū esset. Ne erret, non honoris eius gratia id ei suadere Cæsarem & Cruciferos, deuotos & sempiternos non magis Polonorum quàm Lituanorum hostes: sed ut duos cōiunctissimos populos, qui coniuncti graues sibi essent, disiunctos commissos'q; inter se, intestinis atq; ciuilibus propemodum bellis debilitent atq; deleant: id'q; Cæsarem uulgò iactare, dictitantem se os in medium duorum canum coniecisse, ob quod ij ad mutuum usq; interitum concertaturi sint. Poneret ergo Vitoudus modum inconsideratæ & intempestiuæ ambitioni: non conuenire ætati & prudentiæ eius, ut seniculus capulo proximus, nullos habens liberos quibus regnum relinquat, tam cupidè per fas & nefas ad id adspiret: se quidem neq; precibus emolliri, neq; largitione corrumpi, neq; minis deterreri posse, quo minus in hoc cupiditati eius aduersetur. Pluris apud se esse fidem, uirtutem & charitatem patriæ, quàm fauorem, gratiam, & omnes thesauros Vitoudi. Mirari uerò se magnopere, quod Petri Vissi, eius'q; deiectionis mentionem faceret, quam sine sua regis'q; infamia commemorare non posset: neq; id se reformidare. Alia iam esse tempora, & minus turbulenta, minus'q; deprauata cæca plurium de pontificatu maximo contendentium ambitione. Paratum autem se esse non honoris modò, uerùm etiam uitæ discrimē adire pro patria, quæ tantam illam rem suæ fidei credidisset: neq; falsurum esse unquam eius expectationem. Atque ita quidē Sbigneus, non sine magna ipsius Vitoudi admiratione. Inualescebat interim Vitoudi morbus, ita ut ipse desperatione

Sbignei Olesnicij uirtus.

Vitoudi ad Sbigneum allegatio.

uitæ suæ cogitationem omnem de regno abijceret, & ad mortem, uti Christiano principe dignum est, obeundam sese componeret. Rex ubi animaduertit, uiuere eum diutius non posse, Sbigneum & cæteros Polonos proceres in Poloniam amandauit, quòd intelligebat ijs præsentibus Suitrigellonem fratrem se Lituanis ducem, quemadmodũ destinabat, præficere non posse. Discedens autẽ Sbigneus, cum rogaretur ab Iuliana Vitoudi uxore, ut supellectilẽ suam gazamq́ inde asportaret, ac superstiti sibi seruaret: si quid autẽ humanitùs sibi accideret, ut eam ad cultum diuinum cõuerteret, assensus non est. Vitoudus uerò, cum se uiribus destitui sentiret, ritu Christiano sacris procuratus, & uerè Christianum se mori testatus, ueniam superiorum admissorum à Vuladislao petiuit, & Lituanos ei commendauit, petens ut acta donationes´que suas ne rescinderet: nec multo pòst apud Trocos spiritum exhalauit, cum aliquanto octogesimum annũ excessisset: princeps impiger, & uegeto ingenio: abstemius in omni uita, nihil præter aquam bibere solitus: in uictu temperans: temporis perparcus, ita ut supra mensam iudicaret, & responsa legatis daret: cæterùm in Venerem procliuior, in externos liberalis: suos uerò metu magis, quàm beneficientia in officio continere solitus: statura fuit mediocri, gracili corpore, radere barbam & genas solitus, qualem apud Trocos in templo depictum uidimus. Habebat autem in more, ut procuratores bonorum suorum rapinis ditatos excuteret, atque expilaret, rursusq́ præficeret.

Rex Polonos à se amandat.

Vitoudi mors, mores & effigies.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER VICESIMVS.

OST MORTEM Vitoudi, suspensi animis Lituanorum & Russorum proceres, hęrebant, quidnam se fieret. Supererat Coributhus, Vitoudi frater: sed aberat, Boemorum furori ducem se præbens: nec ullum præclari ingenij specimen in Lituania ediderat. Porrò Suitrigello regis frater, qui Vitoudum metuens, ad Sigismundum Cæsarem aliquanto antè profugerat, & Vitoudo indulgente in Lituaniam redierat, homo erat nihili, & ebriosus, & præcipitis iracundiæ, sed tamen liberalitate multorum sibi animos conciliarat: in primis autem Russi ei fauebant, propterea quòd à sua secta non alieno eum animo esse existimabant: sed tamen sensum regis, penes quem rerum Lituanicarum summa erat, non tenebant. Posteaquam uerò persenserunt, principatum Lituaniæ clàm ab eo ad Suitrigellonem deferri, tunc uerò certatim omnes ad eum concurrere, studia´que ei sua probare uelle, ita ut ingens circa regem solitudo esset. Venit deinde Vilnam ad exequias Vitoudi Suitrigello, ingenti hominũ turba stipatus: elatusq́ fauore hominum, Vilnensem, Trocensem, & alias quasdam primarias arces

Suitrigellonis mores.

Russorum studia erga Suitrigellonem.

Suitrigello apud Lituanos principatum arripuit.

arces occupauit, & pro duce gerere se absq; authoritate regis cœpit. Deinde magis ac magis insolescens, assentatorib. frigidã, quod aiunt, suffundentibus, oblitus omnium beneficiorũ regis, fraternæq; necessitudinis, contumeliosius eum tractare: carceris & exilij ueteris memoriã refricare: uenisse tẽpus dictitans, cum ulcisci eum probè posset: Polonos, qui cum rege erãt, asperius appellare: internũcios, qui à rege in Poloniã, quiue ex Polonia ad regẽ mittebãtur, excutere, epistolasq; refringere: plus eius amentia atq; temeritate, quàm suo periculo rex cõmouebatur, & quantũ poterat, furorẽ eius & insolentiã lenitate & comitate sua mitigabat. Placatiorq; is iam futurus esse uidebat, cum res noua oblata, denuò furorem eius accendit. Podolij primores, nimirum Paulus episcopus Camenecensis, uir humili quidẽ loco natus, uerùm generosi spiritus, Risco Kerdeius, Theodoricus, Michael & Mirsilo fratres Buzacij, & Crussina Galouius, cognita celeriter Vitoudi morte, Doigertum palatinũ Vilnensem, qui Podoliã Vitoudi nomine administrabat, rerum omniũ adhuc ignarum, euocatum ad colloquiũ, cæperant: arcemq; Cameneciam, Smotriciam, Scalam, & Ceruonigrodum occuparant, & omnem Podoliam facile in potestatẽ suam redegerãt, ut regi eam & Polonis restituerent, & ne in ditione Lituanorum ea deinceps esset. Id ubi factum resciuit Suitrigello, homo uiolentus & impotens, fremere in regem, & maledictis eum Polonosq; incessere, palamq; uincula aut necem præsentibus intentare, ita ut excubare omnes die noctuq; circum regiam necesse haberent. Et non deerat nostris, quamuis paucis, animus, non modò ad defendendum sese atq; regem, sed etiam ad inuadendum ac trucidandum Suitrigellonem. Sed rex siue quòd sibi metuebat, siue quòd Suitrigellonẽ impense diligebat, seu deniq; quòd Lituaniæ quàm Poloniæ incremẽtis & amplitudini impensius fauebat, incõsultis omnibus assensus, est de Podolia Suitrigelloni, recipienti unà cum proceribus Lituanis, regi se eam bona fide redditurum esse, si de ea inter Polonos & Lituanos non conuenerit, ac deinde ius suum persecuturum atq; repetiturum: eaq; de re Zaclicam Tarlonem in Podoliam cum literis & mandatis misit, qui eam Michaeli Babæ Russo, Suitrigellonis nomine recipiendam & obtinendam, traderet. Aegerrimè id ferebat iuuentus Polona, quæ in comitatu regis erat: & in primis duo nobiles iuuenes, Andreas Tencinius, & Nicolaus Dreuicius, custos Sendomiriensis, cui rex annulum suum signatorium, cancellario & procancellario absentibus, commendarat. Igitur hi duo, ducti amore patriæ, scripsere Michaeli Buzacio, qui Cameneciam obtinebat, Regem extrema necessitate adactum, Podolia Suitrigelloni cedere: sed si ipse communi patriæ simul & honori suo consultum uellet, non modò non parêret mandatis regijs, uerùm Zaclicam pariter & Babam comprehenderet. Eas literas, quoniam palàm ferri nequibant, Suitrigellone omnes excutiente, conuolutas, cera'que contectas, ut speciem cerei præ se ferrent, Zaclicæ puero omnium inscio, paucula pecunia præ manu ei data, dedere: ut is cum primùm Cameneciam uenisset, cereum illum Buzacio præfecto redderet, atque hæc uerba adderet, ut si errare

Suitrigellonis impotentia animi.

Podoliorum præclarum facinus.

Podoliam rex concedit Suitrigelloni. Lituanorum promissa.

Andreæ Tencinij & Nicolai Dreuicij charitas in patriam.

uitæ suæ cogitationem omnem de regno abijceret, & ad mortem, uti Christiano principe dignum est, obeundam sese componeret. Rex ubi animaduertit, uiuere eum diutius non posse, Sbigneum & cæteros Polonos proceres in Poloniam amandauit, quòd intelligebat ijs præsentibus Suitrigellonem fratrem se Lituanis ducem, quemadmodũ destinabat, præficere non posse. Discedens autẽ Sbigneus, cum rogaretur ab Iuliana Vitoudi uxore, ut supellectilẽ suam gazamq́; inde asportaret, ac superstiti sibi seruaret: si quid autẽ humanitùs sibi accideret, ut eam ad cultum diuinum cõuerteret, assensus non est. Vitoudus uerò, cum se uiribus destitui sentiret, ritu Christiano sacris procuratus, & uerè Christianum se mori testatus, ueniam superiorum admissorum à Vuladislao petiuit, & Lituanos ei commendauit, petens ùt acta donationesq́ue suas ne rescinderet: nec multo pòst apud Trocos spiritum exhalauit, cum aliquanto octogesimum annũ excessisset: princeps impiger, & uegeto ingenio: abstemius in omni uita, nihil præter aquam bibere solitus: in uictu temperans: temporis perparcus, ita ut supra mensam iudicaret, & responsa legatis daret: cæterùm in Venerem procliuior, in externos liberalis: suos uerò metu magis, quàm beneficientia in officio continere solitus: statura fuit mediocri, gracili corpore, radere barbam & genas solitus, qualem apud Trocos in templo depictum uidimus. Habebat autem in more, ut procuratores bonorum suorum rapinis ditatos excuteret, atque expilaret, rursusq́; præficeret.

Rex Polonos à se amandat.

Vitoudi mors, mores & effigies.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER VICESIMVS.

POST MORTEM Vitoudi, suspensi animis Lituanorum & Russorum proceres, hęrebant, quidnam se fieret. Supererat Coributhus, Vitoudi frater: sed aberat, Boemorum furori ducem se præbens: nec ullum præclari ingenij specimen in Lituania ediderat. Porrò Suitrigello regis frater, qui Vitoudum metuens, ad Sigismundum Cæsarem aliquanto antę profugerat, & Vitoudo indulgente in Lituaniam redierat, homo erat nihili, & ebriosus, & præcipitis iracundiæ, sed tamen liberalitate multorum sibi animos conciliarat: in primis autem Rusſi ei fauebant, propterea quòd à sua secta non alieno eum animo esse existimabant: sed tamen sensum regis, penes quem rerum Lituanicarum summa erat, non tenebant. Posteaquam uerò persenserunt, principatum Lituaniæ clàm ab eo ad Suitrigellonem deferri, tunc uerò certatim omnes ad eum concurrere, studiaq́ue ei sua probare uelle, ita ut ingens circa regem solitudo esset. Venit deinde Vilnam ad exequias Vitoudi Suitrigello, ingenti hominũ turba stipatus: elatusq́; fauore hominum, Vilnensem, Trocensem, & alias quasdam primarias

Suitrigellonis mores.

Russorum studia erga Suitrigellonem.

Suitrigello apud Lituanos principatum arripuit.

arces occupauit, & pro duce gerere se absq; authoritate regis cœpit. Deinde magis ac magis insolescens, assentatorib. frigidã, quod aiunt, suffundentibus, oblitus omnium beneficiorũ regis, fraternæq; necessitudinis, contumeliosius eum tractare: carceris & exilij ueteris memoriã refricare: uenisse tẽpus dictitans, cum ulcisci eum probè posset: Polonos, qui cum rege erãt, asperius appellare: internũcios, qui à rege in Poloniã, quiue ex Polonia ad regẽ mittebãtur, excutere, epistolasq; refringere: plus eius amentia atq; temeritate, quàm suo periculo rex cõmouebatur, & quantũ poterat, furorẽ eius & insolentiã lenitate & comitate sua mitigabat. Placatiorq; is iam futurus esse uidebat, cum res noua oblata, denuò furorem eius accendit. Podolij primores, nimirum Paulus episcopus Camenecensis, uir humili quidẽ loco natus, uerùm generosi spiritus, Risco Kerdeius, Theodoricus, Michael & Mirsilo fratres Buzacij, & Crussina Galouius, cognita celeriter Vitoudi morte, Doigertum palatinũ Vilnensem, qui Podoliã Vitoudi nomine administrabat, rerum omniũ adhuc ignarum, euocatum ad colloquiũ, cæperant: arcemq; Cameneciam, Smotriciam, Scalam, & Ceruonigrodum occuparant, & omnem Podoliam facile in potestatẽ suam redegerãt, ut regi eam & Polonis restituerent, & ne in ditione Lituanorum ea deinceps esset. Id ubi factum resciuit Suitrigello, homo uiolentus & impotens, fremere in regem, & maledictis eum Polonosq; incessere, palamq; uincula aut necem præsentibus intentare, ita ut excubare omnes die noctuq; circum regiam necesse haberent. Et non deerat nostris, quamuis paucis, animus, non modò ad defendendum sese atq; regem, sed etiam ad inuadendum ac trucidandum Suitrigellonem. Sed rex siue quòd sibi metuebat, siue quòd Suitrigellonẽ impense diligebat, seu deniq; quòd Lituaniæ quàm Poloniæ incremẽtis & amplitudini impensius fauebat, incõsultis omnibus assensus, est de Podolia Suitrigelloni, recipienti unà cum proceribus Lituanis, regi se eam bona fide redditurum esse, si de ea inter Polonos & Lituanos non conuenerit, ac deinde ius suum persecuturum atq; repetiturum: eaq; de re Zaclicam Tarlonem in Podoliam cum literis & mandatis misit, qui eam Michaeli Babæ Russo, Suitrigellonis nomine recipiendam & obtinendam, traderet. Aegerrimè id ferebat iuuentus Polona, quæ in comitatu regis erat: & in primis duo nobiles iuuenes, Andreas Tencinius, & Nicolaus Dreuicius, custos Sendomiriensis, cui rex annulum suum signatorium, cancellario & procancellario absentibus, commendarat. Igitur hi duo, ducti amore patriæ, scripsere Michaeli Buzacio, qui Cameneciam obtinebat, Regem extrema necessitate adactum, Podolia Suitrigelloni cedere: sed si ipse communi patriæ simul & honori suo consultum uellet, non modò non parẽret mandatis regijs, uerùm Zaclicam pariter & Babam comprehenderet. Eas literas, quoniam palàm ferri nequibant, Suitrigellone omnes excutiente, conuolutas, cera'que contectas, ut speciem cerei præ se ferrent, Zaclicæ puero omnium inscio, paucula pecunia præ manu ei data, dedere: ut is cum primùm Cameneciam uenisset, cereum illum Buzacio præfecto redderet, atque hæc uerba adderet, ut si errare

Suitrigellonis impotentia animi.

Podoliorum præclarum facinus.

Podoliam rex concedit Suitrigelloni.

Lituanorum promissa.

Andreæ Tencinij & Nicolai Dreuicij charitas in patriam.

ille nollet, ex eo cereo unà cum magiſtratu urbano lumẽ quæreret. Cum autem puer bona fide omnia feciſſet, miratus Buzacius, quid ſibi cereus ille, & ambigua mãdata uellent: nõ de nihilo tamẽ omnia illa eſſe ſuſpicatus, refracta cera literas inuenit, Zaclicã & Babã in cuſtodia habuit. Dũ hæc ita fiunt in Lituania, cognouere tandem Poloni, referente Ioanne Oleſſnicio marſalco, qui mille ciclos argenti, & alia quædam munera poſt reconciliationem à Suitrigellone regi donata, in theſaurum Polonicum inferre iuſſus erat, quo in ſtatu regis ſui res eſſent: & iure quidem optimo ei aduerſa, quæ accidiſſent, accidiſſe cuncta cenſebant: uerùm aliud tamen ſuccenſendi & reprehendendi eius tempus fore rati, de liberando eo, ſecluſa omni mora, agendum ſibi eſſe exiſtimarunt. Graſſabatur quidem tunc dira peſtis in omnem ferè Poloniam, ſed nihilo tamen ſegnius, comitijs Vartam ad ſextam diem Decembris indictis, frequentes conuenerunt. Re diligentius in conſilio agitata, expeditio in Lituaniam decreta: edictum'que, ut ad medium Ianuarij apud Kianos, pagum ſupra Veprum amnem, armati omnes præſtò eſſent: tentari tamen prius legatione Suitrigellonis animum placuit. Ad eam obeundam deſignati Sbigneus Cracouienſis, & Ioannes Vuladislauienſis, epiſcopi: Sendiuoius Poſnanienſis, & Ioannes Lichinius Breſtenſis, palatini, cum Varſauiam uſque progreſsi eſſent, mandato regis, nunciantis liberum ſe iam eſſe, domos reuerterunt. Vt enim audiuit Suitrigello, quæ in Vartenſibus comitijs acta ac decreta eſſent, liberum ac reconciliatum ſibi regem dimiſit. Ne pontifex quidem max. Martinus quintus prætermiſerat, ad Sigiſmundum Cæſarem & ad Suitrigellonem de liberando Vuladislao ſcribere, cum detineri eum in Lituania celeri nuncio accepiſſet. Eiuſdem autem Vartenſis conuentus decreto, cura regiorum liberorum educandorum & inſtituendorum, magiſtro Vincentio Cotho Dembenio, cuſtodi Gneſnenſi, & Petro Ritercio equiti mandata eſt. Poſt inſequentis anni principium rex per Chelmenſem tractum è Lituania reuerſus, Sendomiriæ comitia habuit. Ibi cum de Suitrigellonis inſolentia ſiue amentia plenius cognitum eſſet uulgò, afferretur'que, etiam caſtella quædam in Podolia per illud tempus ab eius copijs intercepta, Smotriciam circumſeſſam (cuius tamen obſidio noſtrorum uirtute non ſine ſtrage hoſtium ſoluta rurſus erat) Trebouulienſem & Leopolienſem oram excurſionibus & populationibus diuexari, damnabant omnes præceps & peruerſum regis conſilium, & bellum aduerſus Suitrigellonem flagitabant. Sed peruicit rex, ut legatio prius ad eum de repetendis rebus mitteretur. Miſsi Stanislaus Poſnanienſis, & Ioannes Chelmenſis, epiſcopi: Sendiuoius Poſnanienſis, & Ioannes Lichinius Breſtenſis, palatini: cum his mandatis, ut Suitrigello caſtella, quæ in Podolia cæpiſſet, redderet, Luſco & Volynia decederet, ad regem ad certum diem ueniret, ab eó'que principatum Lituaniæ certis legibus acciperet, quem perperam & contra fœdera inuaſiſſet: aliter, neceſſe fore Polonis cum rege ius ſuum armis perſequi. Ferocius his reſponſum eſt à Suitrigellone. Nihil enim

Michaelis Buzacij factum.

Polonorũ procerum ſtudiũ erga regem.

Peſtis in Polonia.

Comitia Vartæ, abſente rege.

Decretum de rege liberãdo.

Veprz fl.

Põtificis max. ſtudium de liberando Vuladislao.

Educatores regiorum liberorum.

Comitia Sẽdomiriæ.

Legatio Polonorum ad Suitrigellonem.

hil enim eorum quæ postulabantur faciebat: & asseuerabat, se quicquid egisset, ageret'ue, rectè & iure optimo egisse & agere: quin etiam reliquam Podoliam à rege repetebat. Hæc eadem mandata luculentius & acrius postea per Basilium ducem Russum, cognomento Crasni, apud regem repetita. Interea dum hæc fiunt, uenit ad regem Coributhus, cum cæteris Boemorum hæreticorum, qui post mortem Ziscæ cæci orphanos sese dixere, ducibus: qui Boemia siue pulsi, siue ultrò excedentes, cum Lusatiam diuexassent, Silesiam quoque, belli sede Gliuiciæ posita, longè late'que uastabant: oppida hostiliter diripiebant, & incendebant, & in templa atque monasteria, sacerdotes'que & monachos potissimùm barbarico furore debacchabantur, Ziscæ ducis sui immanitatem secuti: qui quasi uiuens parum insanisset, moriens cutem sibi detrahi, eam'que tympano induci iussit: fore pollicens, ut ad eius tympani sonum, animis conciderent ipsorum aduersarij. Cum his autem coniunxerat sese Coributhus, captus, & mox pulsus à Pragensibus, quemadmodum Hagecus memorat: & cum primoribus eorum ad regem uenerat, accepta ab eo fide publica. Actum cum his de religione: adhibiti doctores Academiæ Cracouiensis, qui errores ipsorum disputando refellerent. Rex ipse simpliciore oratione usus, quanta rerum omnium perturbatio secuta apud eos ex mutata & perturbata religione esset, commemorauit: ut florentissimum quondam Boemorum regnum ad interitum properaret, sublatis magistratibus, sacris iuxtà ac prophanis: euersis oppidis & munitionibus: cæsis, uel fuga dilapsis optimatibus: constupratis honestis matronis atque uirginibus: coniugijs nobilissimarum fœminarum in agrestes homines, & ex infima fece plebis uulgatis: agris partim hostiliter uastatis, partim furore quodam ipsorum cultorum desertis: prophanatis, direptis, ac dirutis templis: abrogatis sanctissimis ceremonijs: sacrosancta religione contaminata, ac tam uarijs, portentosis & abominandis opinionibus discerpta, ita ut nemini propemodum cum altero conueniret: denique peruerso rerum omniũ, atq; naturæ ipsius ordine: quæ omnia, ni maturè resipiscerent, pręsens & extremũ exitiũ consequi necesse esset. quòd si his rebus cõmouerentur, pollicebatur se perfecturũ, ut ęquis conditionibus res eorum cõponeret. Sed surdis aurib. Boemi hæc accepere. Neq; enim facile est, cũ impetu ruentes semel in pręceps in uiã reuocare. Quoad aũt ij substitere Cracouię, cessatũ est à sacris, interdicto Sbignei episcopi, cõsecratum'q; ab eo chrisma in Mogilẽsi monasterio. Itaq; propter solẽnes paschę dies, Cazimiriã Boemi cũ Coributho à rege eiecti sunt, frementes in episcopũ: alia quoq; de causa ipsi infensi. Nam cum paulo antè Lechnicense monasteriũ in finibus Vngarorum diripuissent, Sbigneus facta de clientibus propinquis & amicis subitaria manu, reuertentes persecutus erat: & paucos, qui agmẽ raptim sese recipiens consequi nõ poterant, exceperat. His ergo de causis Coributhus indignans, coram rege cum Sbigneo iurgatus est: discedens'que Cracouia cum cæteris, non modò ipsi, sed ecclesijs etiam ac diuo Stanislao sublata manu cõminatus est. Verùm

Suitrigellonis ferox responsum.

Coributhus.

Ziscæ cæci immanitas.

Regis oratio ad hæreticos.

Interdictũ Cracouiæ propter hæreticos.

Rex Cazimiriam hæreticos eiecit.

Episcopus etiã armatus hæreticis restitit.

Coributhi minæ contra episcopum.

Boemi minaces profligati. cæ minæ diuinitùs mox in irritum cecidêre. Reuertentes enim, cùm Gliuiciam à Conrado albo, Olesnicensium duce, per proditionem captam, direptam & incensam, suosq; magna strage cæsos reperissent, ad paucos redacti, & rerum omnium egeni, in Boemiam recessere. Ab ijs autem & Poloni equites latrocinari cum didicissent, quodam tempore Zenstochouiense monasterium, quod propter peculiarem Virginis matris cultum, & frequentissimas non modò Polonorũ, sed etiã uicinorum Vngarorum, Morauorũ, Boemorum, Silesiorũ, Saxonum, Prussorum, atq; Lituanorum peregrinationes magnis diuitijs refertũ esse credebatur, diripuere. Atq; ut patrati sacrilegij suspicionẽ à se in Boemos hæreticos auerterẽt, imagini uirginis matris, quę uulgò magna religione colitur, uulnus inflixere. Sed minorẽ opinione prædã reperere: meritasq; sacrilegij pœnas intra illum ipsum annum expendêre. Fuerunt aũt authores sceleris Iacobus Nadobni Rogouius, gẽte Zialossius, & Ioannes Curopatua gente Srenauius. Dimissis Boemis cum Coributho, Vuladislaus rex Biezum profectus, bellum in Suitrigellonem parabat: eò uenit ad ipsum Ludouicus commendator Turonensis, legatus à magistro Cruciferorum, *Cruciferorum legatio ad regem Pol.* deferens eius operam ad componendas res inter dissidentes fratres. Ei gratiæ actæ, factaque potestas ut id ageret. Tametsi secretò aliud actum esse Dlugossus memorat, nempe postulasse regem à magistro, ut *Vuladislaus cõmendat Cruciferis Suitrigellonem.* Suitrigelloni faueret: séque expeditionem faciente in Russiam, ut ipse Poloniam armis infestaret. citatq; idem non leues authores huius rumoris, qui mortuo demùm rege diuulgatus latè manarit: quem nos unà cum ipso Dlugosso neque affirmamus, neque refellimus. Misit deinde rex Ioannem Brezium, Lutici filium scribam ad Suitrigellonem, ut eum ad saniorem mentem reuocaret. Sed eum Suitrigello excandescens, con- *Suitrigello legatum regium uiolauit.* tra ius gentium uiolauit. Quare iritatus rex, maturauit expeditionem: *Bellum contra Suitrigellonẽ.* motisq; castris, ad Grodlum oppidum, supra Bugum amnem duodecim *Grodlum opp. Bugus fl.* dies statiua habuit: & maiores Polonos tardius uenientes, & hostiliter penè in suos quacunq; iter faciebant grassantes, expectauit. Deinde Bu- *Maiorum Polonorum licentia.* gum amnem traiecit. Interim uulgus omne eius oræ cum iumentis, pecudibus & facultatibus suis, in densas palustresq; syluas sese abdidit. Aduenit & Suitrigello cum sex ferè millib. armatorũ, arcemq; Lucẽsem armis, cõmeatu, prẹsidióq; muniuit. Certatũ est deinde leuib. aliquot prẹlijs cũ hoste: in quib. omnibus nostri uel nullo uel paruo incõmodó accepto, superiores erant. Senco dux Russus occisus, captiui nõ pauci ad regẽ addu- *Senco dux occisus.* cti, incensa Vuladimiria, peruastatũ Vuladimiriẽse territoriũ, quod rex *Vuladimiria incensa.* Theodoreto, siue Feidusconi duci Russo, fratris filio donauit: qui dux nõ *Fieduſco dux.* multo pòst mortuus, regem fecit hæredem. Non intermittebat tamen rex, Suitrigellonem ad pacem inuitare. Sed nihil inde pacati referebatur. Sperabat enim ille, regẽ breui inde ad aliud bellũ à Cruciferis, cum qui- *Suitrigello fœdus icit cũ Cruciferis.* bus fœdus icerat, reuocatũ iri. Aduenere deinde maiores Poloni. Quibus grauiter de tarditate, & neglecta disciplina militari in itinere, obiurgatis, rex cum omni exercitu Styrum fluuium, qui Luscum alluit, dif- *Styrus fl.* ficili ac profundo uado transmisit, cum Suitrigello pontem disiecisset, ulterioremq;

ulteriorem'que ripam frustra seruasset. Videns autem Suitrigello se ualde imparem esse tanto exercitui, incenso Lusco oppido, arce uerò Iurzæ Rusi fidei commendata, ne tentata quidem prælij fortuna, fugam inijt. Ducem suum secutæ copiæ, diuersæ & ipsæ dilapsæ sunt: sed multi mortales ex his in fuga à Polonis cæsi capti'que. Inter captiuos insignes maximè fuere, Rumboldus marsalcus Lituaniæ, & Gastaudus. Quos Suitrigello deinde liberauit, cum spopondisset regi, eos Cracouiam, cum rex iussisset, uenturos esse. Creditus est autem & Suitrigello cecidisse, cum uestis eius cruenta inter cætera spolia reperta esset. Cecidêre tamen de Polonis quoque nonnulli nobiles & fortes uiri, dum incautius Tartaros, qui in castris Suitrigellonis militabant, persequuntur. Alia quoque per eosdem dies uictoria de eodem hoste Belzensem tractum uexante Polonis parta est. Nam eò sex millia hominum rex cum Cazimiro duce Masouiorum, & Ioanne Menzico Dambrouio præfecto Rusię, ad præsidium suis miserat. A' quibus Olescum arx, cum capi posset, tamen in potestate Bogdani Rohatinij Rusi, qui ad Suitrigellonem nulla necessitate adactus perfugerat, præfecturam'que eius arcis ab eo, confiscatis à rege bonis suis, adeptus erat, relicta est, ea conditione, ut eam regi redderet, cum is Lusco potitus esset. Obsessa est deinde à toto exercitu arx Lucensis, & oppugnata etiam: sed remisse admodum, atque segniter, indulgentia quadam regis, uti creditum est. Et cum pars muri à Polonis bombardarum ictu deiecta esset, frustra tamē impetus factus est. Trium deinde dierum induciæ, per quas de deditione deliberarent, obsesis datæ à rege, frustra dissuadentibus cōsiliarijs: per quos dies mœnia & propugnacula arcis refecta sunt: saxa, & alia misilia congesta: & aqua importata, cuius haustu à nostris arcebantur. Deinde iterum quoq; idem factum non sine murmure totius exercitus. Fuere tamen inter proceres & consiliarios regios, qui noctu clàm cum obsesis colloquia habere, & arma eis commeatum'que suppeditare soliti esse dicerentur. Et probri loco id obiectū est postea Laurentio Zarembæ castellano Siradiensi, à Stanislao Zuicla gente Labencio. At Suitrigello ridiculo magis, quàm callido, ut ipse existimabat, cōmento nostros ab instituto deterrere aggressus, cōfictis literis nomine principis Tartarorū ad regē, ut is Podoliam Suitrigelloni à se donatā, ei redderet. Cæterùm ubi id cōmentum sibi nō procedere animaduertit, legationē de pace ad regē misit: siue ex animo id agēs, siue ducendi belli, & obsesis subueniēdi causa simulās. Intelligebat enim, Polonos belli ob aduentantē hyemē, grassantem'que in equos luē pertæsos, domos reuerti cupere: & ipse Tartarorū & Valachorum auxilia, cum quibus per hyemem Rusiam & Poloniā infestaret, expectabat. Conuênit, ut proceres utrinque delecti certa die de conditionibus pacis inter se tractarent. Interim dum hæc ita fiunt, arx regia Rathnum, prodentibus eam Rusis defensoribus, ab hostibus capta & exusta est, Chelmensis'que ora diuexata. Sed eos Ciolcus præfecti Chelmensis uicarius, siue Burgrabius, ut uocant, cum centū triginta non amplius hominib. facto in securos animose impetu, ultus est: ita ut trecētos ex ijs interficeret,

Luscum oppidum incensum.
Suitrigellonis fuga.
Rumboldus et Gastaudus Lituani capti.
Lituani iterum uicti in Belzensi tractu.
Olescum arx.
Lucensis arx obsessa.
Induciæ damnosæ.
Proditores in exercitu Polonico.
Suitrigello pacem postulat.
Rathnū proditione captum & exustum.
Lituani fusi in Chelmensi territorio.

Lituanorũ clades apud Cremeneciam. interficeret, quadraginta uiuos caperet. Ad Cremeneciam quoq; eodem tempore bene res à nostris oram eam depopulantibus gesta est. Cum enim hostes in nostros, paucos consultò per agros palantes, ex arce decurrissent, excepti insidijs, perpauci in arcem refugerunt, plurimis uel cæsis uel captis. Continuabatur autem ab reliquo exercitu obsidio, & maioribus odijs quàm uiribus inter obsidentes & obsessos certabatur. Lituani & qui cũ eis sentiebãt Rusi, quoscunq; Polonici generis & catholici ritus in arce repererãt, exquisitis supplicijs in propugnaculis, ut inspectarent nostri, necabant, & omne genus contumeliæ in nostros iactabãt, fisi incantationibus, quibus gens ea ualde utitur, & magicis artibus: quarum professores Iudæi cùm alia quædam abominanda faciebant, tum captiuum quempiam Polonum eleganti forma infixo in iugulum cultro mactarunt: haustumq; sanguinem, & intestina uitaliaq; membra extracta, & in minuta frusta concisa prunis imposuerũt & adoleuerunt: eoq; suffitu impias & sacrilegas precationes adhibentes, omnes arcis angulos lustrarunt. Sæuiebant & Poloni uicissim in Russos quoscunque cæperant, ut par pari referrent. Conueniebat iam de pace inter proceres: sed eam Suitrigello approbare noluit, nisi Cruciferi quoque & Valachi fœderati & socij sui pacis eius legibus continerentur. Vtrosque enim in societatem adsciuerat, eoq; magnis muneribus illectos adduxerat, ut & Cruciferi uiolato fœdere Cuiauiam atque Dobrinum, & Valachi clientes Polonorum Podoliam & Rusiam finitimam armis infestarent. Sed Valachos quidem cum ingenti præda è Snatinensi, Haliciensi & Camenecensi agro capta reuertentes, Rusi regij Buzacijs fratribus ducibus è castris regijs curriculo profecti & consecuti, magna strage fuderunt, prædamq; excusserunt: Alexander quidem palatinus, dux & author belli, fuga elapsus est: uerùm non multo pòst, pœnitentia facti & mœrore confectus obijt. Nec dissimili, sed pro numero tamen aliquanto minore clade Cruciferi quoque Crainensem oram uastantes, affecti sunt ab agrestibus Cuiauijs ac Dobrinensibus, Ioanne Iarogneuio gente Orleio, Bartholomæo Vissemburgio Nalencio, ac Dobrogostio Colinio equestris ordinis ducibus: cum ij accepto domesticæ calamitatis nuncio, pręperi cursu è castris domum contendissent. Neq; parsum est arma abijcientibus. Theodoricus modò marsalcus Liuoniensis, & septem commendatores capti cum quatuor uexillis: Cracouiamq; ad regem missi, omnes præter Theodoricum in carcere uitam finierunt. De uniuerso autem agmine illo, in quo septingenti Liuonienses equites, præter cæteram Curouiensium, Suecensium, Tucholiensium, Slochouiensiumq; equitum pariter & peditum manum, fuere, paucissimi equestres ferè euaserunt. Nam reliquus Cruciferorum exercitus peruastata longè lateq; Cuiauiensi ac Dobrinensi ora, uiginti quatuoroppidis (in quibus præcipua fuere Inouuladislauia, Vuladislauia & Nessouia Toruniæ æmula) & plus mille pagis direptis & incensis, & arce Nessouiensi præsidio munita, incolumis & pręda onustus domum reuerterat. Illos uberioris prędę spes ab Iodoco Tocholiensi commendatore ostensa longius prouexerat. Et quidem

Russorum sæuitia.

Rußi incantationibus deditι.

Impius ritus lustrandi.

Cruciferi Cuiauiam ac Dobrinũ infestarunt, Valachi Russiam & Podoliam.

Alexander palatinus Valachorum extinctus.

Cruciferi profligati à Polonis.

Craina.

Cruciferi insignes capti.

Oppida incensa à Cruciferis.

Nessouiensis arx præsidio firmata.

quidem nõ sine magno compendio, nisi id sanguine suo exoluissent. Nec mirum cuiquam uideri debet, tantum detrimenti una illa excursione acceptum esse. proposuerant enim Cruciferi præmia incendiarijs, oppidorum quidem ternas marcas, pagorũ uerò singulas. Munitioribus autem oppidis & arce Nessouiensi, proditione Nicolai Tumigralæ Secouij, quem rex ad custodiam Cuiauiæ reliquerat, potiti erant: Breste frustra tentarunt. Cum igitur de conditionibus pacis regi cum Suitrigellone conueniret, inducijs interceptum est bellum, ita ut postridie Cal. Februarij sequentis anni in cõuentu Parsouiensi accuratius de pace tractaretur. Nec mora, soluta est Lusci obsidio, dimissusq; exercitus. Ac tum demum Cuiauienses illi, quos dudum commemorauimus, & complures alij eiusdem oræ equites, cursu omnia præuertentes, cum agrestibus coadunati, illam de Cruciferis uictoriam adepti sunt. Miserant quidem rex & Suitrigello pariter, inducijs sic inter se factis, legationem ad Cruciferos, ut ne Poloniam bello uexarent: sed tardius ea peruenit, cum iam hostes satis in homines omnis ordinis atq; ętatis, & innocua tecta debacchati, prę da graues domum reuerterentur. Illud Crucifericо illo bello animaduersum, uariè suspicandi hominibus ansam dedit, quòd Masouiorum fines intacti prorsus ab omni ui hostium fuerunt. Rex uerò à Lusco discedens, in Chelmensi ora aliquandiu substitit: per quod tẽpus Rusi Volynienses nullum genus crudelitatis omiserunt in nostros: qui ibi post pacem factam & discessum regis cum mercibus omnis generis Lucensibus uenum expositis, siue alia quauis de causa remanserãt, aut antiquitus domicilia fixerant. Templa etiam quæcunq; Russici ritus non essent, impiè & immaniter exusta & euersa sunt. E' Chelmẽsi deinde rex Leopolim profectus est: quò cum ingens Cuiauiensium ac Dobrinensiũ equitum multitudo conflueret, opem & subsidium regis afflictis & perditis Crucifericо bello rebus, suis atq; suorum implorans, magna in cunctos ac profusa benignitate usus est, nonnullos præsente pecunia subleuans, nonnullis uerò possesiones de suo largiens: cumq; non illius modò, sed & cuncti superioris temporis immensis donationibus sese & ærarium suum exhausisset, superessentq; adhuc multi, quibus ipsis cum liberis & uxoribus etiam subuento opus esset, ecclesiastica bona illis dilargiri cœpit, ut per hyemem duntaxat eorũ usufructu sustentarẽtur. Perniciosi exẽpli res ea uisa antistitibus. Itaq; Albertus archiepiscopus Gnesnẽsis, & Sbigneus episcopus, cum primoribus ecclesiarum suarũ sacerdotibus properè ad regem excurrerunt, tam iniustas donationes eius repressuri. Et archiepiscopus quidem submisius frustra orabat regem: Sbigneus uerò maioris animi & constantiæ uir, grauius in eum inuectus est, cùm præterita eius peccata cõmemorans, tum iniustas illas alienorũ bonorum donationes reprehendens: & ni cœpto desisteret, grauiore se in eum censura & animaduersione usurum esse minitans. excusantiq; necesitatem, & piam calamitosorum hominum commiserationem, adiecit: nihil ea cõmiseratione & misericordia opus futurũ fuisse, nisi ipse calamitatẽ illam tam multis inuexisset. uulgò enim iactari, ab eo ipso Cruciferos quiescẽtes excitatos

Incendiarij cõ ducti à Cruciferis.

Tumigralæ proditio.

Induciæ cum Suitrigellone.

Masouiorum ditiones expertes incõmodorum belli.

Vuladislai beneficentia in calamitosos.

Calamitosi immißi à rege in bona eccesiastica.

Rex ab episcopis obiurgatus ob largitionem ecclesiasticorũ bonorum.

Sbignei episcopi libertas dicendi.

esse. Quod si id uerum non sit, non esse tamen ipsum culpæ expertẽ, propterea quod iustum aduersus ingratum & sceleratum fratrem bellum, quod paruo negocio debellari potuerit, peruersa quadam indulgentia sua duxisset, commeatumque & arma obsessis Lucensibus subministrasse diceretur: inducias quidem certè, per quas illi se recrearent, bis eis contra omnium sententiam concessisset. Ita tunc Sbigneus: quanquam nihil cuiquam rex in Cracouiensi diœcesi, præter quædam Miechouiensis monasterij, donarat: Sbigneum reueritus. atque id ipse tum commemorabat: sed nihil tamen ea res animum Sbignei mollijt, non tam suam quàm publicam ecclesiastici ordinis causam agentis. Reuersus deinde rex est in Poloniam ad comitia, quæ Nepolomiciam ad undecimam diem Nouembris indixerat. Ibi Heduigim filiam Friderico iuniori marchioni Brandeburgensi desponsam, immatura morte defunctam amisit. Creditũ est uulgò, ueneno eam à nouerca sublatã esse, ne quo filijs suis impedimento ad regnum adipiscendum esset: propterea quòd ea Cazimiri magni regis, cuius grata etiam tum erat apud Polonos memoria, proneptis esset. Rex quoque ipse æquiori quàm par erat animo mortem eius tulisse uisus est. Post initiũ uerò insequẽtis anni Lublinũ rex, magna procerũ caterua stipatus, profectus est: proceresque omnes, excepto Alberto archiepiscopo, Parsouiam ad conuentũ cum Suitrigellone agendum transmisit. Verùm ij cum diu frustra Suitrigellonem moras nectentem expectassent, re infecta discesserunt. Erat autẽ apud Suitrigellonem Ludouicus commendator Torunensis, qui hoc agebat sedulò Cruciferorum nomine, ne pax cum Polonis coiret. Rex de statu reipub. ac de impendentibus undique periculis anxius, ad uicesimam tertiam diem Aprilis Siradiæ comitia habuit. Ibi Vuladislaus maior natu regis filius regni successor à patre designatus, totiusque cõuentus suffragijs approbatus est. Constitutum est etiam, ut si plura simul bella ingruissent, cæteris omissis ad tempus, in id quod esset grauissimum, toto conatu & cunctis uiribus incũberetur, ne diductæ multipliciter & extenuatæ uires nulli rectè sustinendo satis essent. Nicolaus uerò Tumigrala proditionis, cuius superius meminimus, ibi dãnatus est: quamuis necessitate, cum nullas ad resistendum hosti uires haberet, eò adductus esse plerisque uideretur. Vuzeleius is gente fuit, cuius insigne est latruncularia tabula. Nuptias deinde rex Enliæ Masouiorum ducis & sororis suæ filiæ, Boguslao Stolpensium duci in matrimoniũ collocatæ, splendido apparatu fecit. Reuertentem in minorem Poloniam, Pabianiciæ, quod oppidũ cum omni territorio sacri collegij Cracouiensis basilicæ est, legati Boemorũ hæreticorum conuenerunt, auxilia contra Cruciferos pollicẽtes, & Coributho regem reconciliantes: adhæc Basileensis cõcilij propensionẽ erga se nũciantes. Etenim indixerat eò Martinus põtifex anno præterito conciliũ, eique suo nomine Iulianum Cardinalem diaconum præfecerat: cumque interea uita defunctus, Eugeniũ eius nominis quartum successorẽ accepisset, nihilominus patres qui cõuenerant, Sigismundo Cæsare authore id prosecuti sunt, & cùm alia multa ad salutẽ reipub. Christianæ pertinẽtia faciebant & sancie-

Comitia Nepolomiciæ.
Heduigis Vuladislai regis filia mortua.
1432 ann.
Cõuentus Parsouiæ non successit.
Comitia Siradiæ.
Vuladislaus Vuladislaum filiũ regẽ Poloniæ designat.
Tumigrala proditionis dãnatus.
Vuzeleia familia.
Boemorum hæreticorum oratores ad regẽ.
Basileense concilium.

& sanciebant,tum ad Boemos Egræ conuentum agentes miserant oratores,qui eos blandè in uiam reuocarent, aut certè ad cōgressum & colloquium amicè inuitarent,prolixè multa pollicentes.Hęc igitur tunc Polonorum regi Boemi nunciabant. Grata fuit ea legatio regi & proceribus, bellum in Cruciferos molientibus. Quare comiter & lautè legati habiti sunt,&,assentientibus archiepiscopo & episcopis,qui tunc aderant,ad sacrorū cōmunionem admissi.Perfuncti uerò legatione,cum reuerterent, & Cracouiam contra pręceptum regis ex itinere diuertissent, cessatū est à sacris mandato episcopi licet absentis,adstipulāte uniuerso cœtu sacerdotum, & theologorū,& iureconsultorū, quos Vicarius episcopi ea de re cōuocarat.Contumeliosum id uisum Boemis:regi uerò (qui tamē futurum id diuinauerat) & cæteris episcopis permolestum fuit,quod Sbigneus unus omnium acta ac decreta irrita faceret.Accendebant etiā magis iram regis Ioannes Menzicus Dābrouius palatinus Russię,& Petrus Corcibocus,qui Boemos honoris causa iussu regis deduxerant.Itaq; excanduit is in episcopū,& uenienti ad se Visliciam,dextram,beneuolētiæ symbolum, nō porrexit:quin asperioribus etiā uerbis eum increpuit,& Petri Visi fortunā ei cōminatus est.At ille imperterritus respōdit: fauorem se,non offensam regis meritum arbitrari,quòd solus & salutis & existimationis eius, quæ ab inimicis eius & maximè Cruciferis cùm aliàs,tū in Basileensi cōcilio proscinderetur,optima fide curam haberet:prouideretq; omni ratione, ne rex meritò pro fautore hæreticorum traducatur: & cum de religione agitur,neq; regis, neq; cuiusquam omnino uultum atq; minas se reformidare,quin id faciat, quod rectum esse intelligat. Authoritate archiepiscopi & cæterorū episcoporū nihil se in hac parte moueri,habentem adstipulatores diuini humaniq; iuris professores. Petri Visi calamitatem desineret commemorare,quæ non tam innocenti episcopo,quàm iniurioso regi ignominiosa accidisset.Neq; uerò ea se terreri:paratū non modò quasuis contumelias pro religione, uerumetiam exilium atq; mortē subire. Cum aūt rex subijceret:se quoq; diuini & humani iuris peritos diuersæ sententiæ authores habere, acciti primores Academiæ Cracouiensis, & cum his cōmissi Ioannes Saffranecius Vuladislauiensis,Ioannes theologus Chelmensis,episcopi:& Vuladislaus Oporouius pontificij iuris peritus,procancellarius regis,qui postea Vuladislauiensis episcopus fuit,haud difficulter refutati sunt. Neq; tamen penitus regis ira in Sbigneū resedit: admonitusq; is est ab Ioanne Tarnouio palatino Cracouiensi, ut sibi diligenter caueret. subornatos enim esse à rege, qui eum de medio tollerent. Et egit quidem gratias palatino Sbigneus:sed nihil tamen ea nocte, in quam sibi periculum comparatū esse acceperat, de consuetudine sua remisit. In eodem cubiculo, eodem lecto cubuit,nullam sibi custodiam adhibuit:nocteq; intēpesta cum uno sacerdote & puero lumen præferente,ad matutinas precationes ad templū adijt,neq; aduersi quicquā ei accidit,quòd rex uel mutasset consiliū,uel uanus ille terror fuisset.Nec multo pòst, sacerdotē hæreticū, qui ad regem uenerat,idē Sbigneus eiecit,uir excelsi animi, & sempiterna posteritatis

Boemi admißi ad sacrorū cōmunionē à rege & episcopis.

Interdictum sacris Cracouiæ propter Boemos.

Rex iratus Sbigneo episcopo.

Sbignei oratio ad regem.

Sbignei magnus animus contemnensq; periculi.

Cypri regis legatio ad Vuladislaum regem Poloniæ.

memoria dignus. Venit aũt eodẽ ad regẽ illustris legatio Iani Cypriorũ, Hierosolymorũ & Armeniorũ regis, mediterraneo mari per Propontidẽ & Pontũ Euxinũ, atq; inde aduerso Danubio aduecta in Valachiã, & inde porrò terrestri itinere non sine magna difficultate in Russiã & Poloniam profecta. Eius legationis princeps Balduinus de Noris marsalcus Cypri, donis regi & reginæ oblatis, connubiũ Heduigis regiæ filię, regis sui filio, ac ducẽta millia aureorum numûm ipsi regi mutũa petebat, bessemq;, hoc est duas tertias partes Cypriorum regni hypothecæ nomine Vuladislao offerebat. Sed nihil impetratũ, quòd & Heduigis iam obierat, & pecuniã se rex habere, assiduis bellis exhaustum, negauit. Misit deinde Vuladislaus rex Laurentium Zarembam castellanũ Siradiensem, legatum in Lituaniam, admonendi in speciem, & sanandi Suitrigellonis causa: reuera autem, ut Lituanorum procerum animos sua sponte iam à Suitrigellone, cùm propter crudelitatem eius, tum propter propensiorem erga Russos fauorem alienatos, magis etiam clàm in eum incitaret: Sigismundumque Vitoudi fratrem germanum, Starodubensium ducem ad inuadendum principatum Lituanorum animaret. Neque irritus hic conatus fuit. Cognita enim uoluntate regis, Lituani cum Sigismundo cõspirantes, in Suitrigellonẽ, apud Ossmianos tũc agentẽ, arma sumunt. Et euasit quidẽ Suitrigello fuga in Russiã, ab Ioanne Moniuido de insidijs præmonitus: cupideq; receptus est cùm à cęteris Russis, tum à Smolenscijs: indeq; postea adiunctis sibi Liuoniensib. Lituaniã uexauit. Vxorem uerò eius Russam, Tuuerensiũ ducis filiam Sigismundus cæpit, Lituaniamq; omnẽ in potestatem suam redegit. deinde ad regẽ misit oratum, uellet iuberet, se principem esse Lituaniæ. Missi in Lituaniã septem de primoribus Polonorum, conditiones Sigismundo tulerunt, ut iureiurando interposito reciperet, se in fide & clientela regis, qui supremi ducis Lituaniæ titulum retineret, & Polonorũ, semper futurum: eosdem cum eis amicos hostesq; habiturum, suisq; stipendijs eis militaturum: cum Suitrigellone & Cruciferis nullum fœdus contra regem & Polonos seruaturum: Olescum, quod tunc ab exercitu regio obsidebatur, Grodlum, Rathnum, Vetlios, Lopatinum, & omnem Podoliam, quę in ditione Polonica fuisset, deinceps quoq; esse passurũ: diadema cõtra sententiã Polonorum ne ultrò quidẽ oblatum, à quoquã accepturũ: neminẽ nisi regem & liberos eius in principatu successorẽ relicturũ: Michaelẽ uerò filium, & reliquos hæredes suos legitimos in Trocensi tantum dominatu & patrimonio sibi successuros, fidem & subiectionem regi regnoque profitentes atq; seruantes: ijs uerò, si absq; suis hæredibus decederent, regem & regnum hæredes fore: Volyniam, quoad uiueret, sibi concessam & adiunctam, quemadmodum & Vitoudo concessa esset, se mortuo in ius ac ditionem Polonorum reuersuram esse. Hæc omnia Sigismundi ipsius, & filij Michaelis, senatusq; Lituanici, & uniuersæ nobilitatis cõsensu approbata & accepta, & unis atq; alteris literarum monumẽtis cõsignata sunt. Quib. ritè peractis, Sbigneus episcopus princeps legatiõis regię, gladiũ, principatus insigne, Sigismundo regis nomine publicè tradidit. Interfuit his om-

Rex Lituanos in Suitrigellonem concitat. *Suitrigellonis fuga.* *Suitrigello uexat Lituaniã.* *Sigismundus dux Lituanis à rege præficitur.* *Pacta Lituanorum cum Polonis.* *De feudo.* *De societate et fœderibus.* *De Podolia.* *De regno.* *De successione.* *De Volynia.* *Principatus insigne.*

his omnib. Ludouicus cõmendator Torunẽsis, cum trib. collegis à Paulo magistro Cruciferorũ ad ineundã nouam cum Sigismũdo, posteaquã Suitrigello principatu eiectus erat, societatẽ missus. Atq; is enixè studuit infecta reddere, quæcunq; à Polonis procerib. agebãtur: adiutorẽ ad id nactus Georgiũ Butrim Lituanũ, hominem ingeniosum & callidũ, quippe qui multas Christiani orbis regiones peragrasset. Sed irriti tamẽ ij conatus fuere: iussiq; Cruciferorũ legati, uelut hostes, Lituaniæ finibus statim excedere. Cõpositis rebus Lituanicis, ad Podoliam pacandã rex animum intendit. Et miserat quidẽ eò nonnihil copiarũ: sed hę in Olesci obsidione tempus terebant: & minores erant, quàm ut Podoliã, cuius nõnullæ munitiones adhuc Suitrigellonis pręsidijs tenebant̃, subigere possent. Itaque ipse Leopolim profectus est, ut ex propinquo rectius è re nata rebus consuleret. Ibi Lucensi conuentui ad priores immunitates adiecit, ut nobilitatis subditi nõ nisi aduenienti in id territorium regi cõmeatum & stationes præberẽt: templa Russorũ ne uastarentur, neq; cogeretur quisquam transire ad religionem catholicam. Fortè per eos dies Olescum expugnatum erat. Eas igitur uictrices copias, nouo supplemẽto auctas, ad recipiendas reliquas munitiones Podoliæ misit. Nec magno ex negocio in potestatem regis redactæ sunt. Braslauiam uerò arcem, ne nostri ea potirentur, Theodoretus siue Fedco Ostrogius dux Russus, partium Suitrigellonis, uir strenuus & bellicosus, unà cum oppido incẽdit. Habebat is quidem circa se non contemnendam manum. Sed nusquã aperto marte cum nostris rem gerebat, nec se certo loco tenebat. Ex insidijs uerò nostros lacessens, sępe fusus fugatusq; erat. Cum aũt hominem in latè patentibus campis cum expedito equitatu uagantẽ adipisci & perdomare difficile esset, tempusq; anni hybernũ bello gerendo minimè aptum esset, reuertebantur nostri. Reuertẽtes Fedco occultus sequebatur, opportunitatem & occasionẽ rei bene gerendę captans: & non minimũ auxerat uires suas auxilijs Valachorũ, Tartarorum & Besserabum, ita ut numero nostros longè uinceret. Moraqua amnis est, qui in Nestrũ siue Tyrã influit, limosus & latè restagnans, ac per syluestria loca means. Et iam fragili glacie cõcretus erat. Ad eius uadum, quod uirgultis nostri consternebant, alio itinere præcurrẽs Fedco, occultus & syluis tectus, cum exercitu in ulteriore ripa cõsedit. Iam pars nostrorũ angusto tramite impeditũ locum transiuerat: ponè carri & impedimenta in medium recepta sequebantur: cum subitò ille magno cũ impetu, clamore, ac dissono tubarũ, tibiarum, tympanorumq; cãtu & strepitu inuectus, nec opinãtes primos adoritur. Trepidi nostri re noua & inexpectata, cum neque ad extremum agmen receptus daretur, nec ab eo magna auxilij spes affulgeret, tamen impetum hostium utcunque sustinuêre. At qui in extremo agmine erant, ubi suorum periculum animaduertêre, nihil cunctati, contempto omni periculo, partim per constratã uiam, euersis & in cœnum deiectis carris, partim per infirmam etiam tum amnis restagnantis glaciem superata difficultate, auxilio suis iam laborantibus accurrerunt, & prælium instaurarunt. Superabãt tamẽ multitudine hostes, perturbatosq; nostros & sine

Cruciferorum conatus.

Georgius Butrim.

Olesci obsidio.

Lucensium priuilegium.

Podolia recepta à Polonis.

Braslauia incensa.

Fedco dux Ostrogius.

Moraqua fl.

Polonorũ cum Rußis prælium.

ordine pugnãtes premebãt, pars etiã quasi parta iam uictoria ad diripiendos carros discurrebat: deplorata res nostrorũ erat, cum subitò quasi diuinitùs eis auxiliũ affulsit. Kẽlicius quispiã, siue is Polonus, siue Silesius, ut ex nomine licet cõijcere, fuit, tribunus militũ cum centũ equitibus pabulatũ præcesserat. Is cum ex clangore tubarũ, & fragore armorũ pugnari eminus cognouisset, instructa tumultuariè acie, sublatóque maximo clamore in auersos & ad præliũ intentos hostes impetũ fecit. Qua re & illos uehementer perturbauit, & nostris animũ addidit. Redintegrato igitur prælio, à tergo pariter & à frõte cædũtur hostes: & qua fugæ patebat exitus, dissipantur. Fugientibus institère nostri usque ad mediã ferè noctem, quæ tunc sublustris erat: & cum neminẽ uiuum seruarẽt, magnã hominũ stragem fecerũt, duodecímque signa capta retulerunt: dux ipse fuga euasit. De nostris nõ adeò multi desiderati sunt, & ij quidẽ ferè gregarij. Abest locus ille prælij à Leopoli nõ minus quadraginta milliarib. bene longis: & tamen quo die hæc gesta sunt, hoc est ultimo Nouẽbris, cum rex in tẽplo, ubi tũc totos dies transigebat, diuinã opem sedulus imploraret, non ignarus cum quàm grauibus & insidiosis hostibus exercitui suo res esset, rumor de uictoria sparsus totam urbem impleuit. Nec author eius rumoris inueniri potuit, ita ut uana lętitia exultasse homines uiderentur. Postero deinde die certo nuncio res omnis, ut gesta erat, cognita est: gratiæque actæ Deo, ac dona à rege missa militibus. Nec multo pòst cumulata est regi ea lætitia, profligato à Sigismũdo duce apud Ossmianos insigni strage Suitrigellonis exercitu, è Rusśis, Tartaris & Liuoniensibus collecto: de quo ad decẽ millia cęsa, quatuor capta esse, relata sunt. Suitrigello quidem pernici fuga crebro mutando equos euasit. Sigismundus monimentum uictorię, templũ & collegium sacerdotũ apud Ossmianos postea instituit. Hac gemina uictoria rex lætus, Leopoli discedẽs, Cracouiã ad comitia, ad natalẽ Christi indicta, uenit: & ouans pedibus urbem ingressus, apud cõplura templa festas supplicationes obiuit, priusquã arcem ascenderet. In comitijs deinde de Prussico bello agi cœptũ, resque integra ad alia comitia, quę ad secundã dominicã Quadragesimę Sendomiriã indicebãtur, reiecta. Eò porrò aduenerũt oratores è cõcilio Basileẽsi, quod Eugenius põtifex cum ab initio approbasset, Bononiã transferebat, atque adeò dissoluebat. Conciliũ cõtrà, abrogare pontificatum Eugenio nitebatur. Quanquã obstabat Sigismundus imperator, ut gratiã referret Eugenio, à quo Romæ paulo antè diadema imperatoriũ ritu solenni acceperat. Postulabat aũt ea legatio, ut rex cũ omnib. ditionibus suis cõcilio aduersus pontificem faueret, & ut uexãdis bello Cruciferis supersederet, cõcilióque causam illam omnem cognoscendam & arbitrandã permitteret. Cui responsum est: non abhorrere à pace regem, si à Cruciferis ipsi satisfieret. porrò de his quæ præterea oratores postulabant, diligentius eum consultaturum, ac deinde missurum legatos suos ad concilium cum certo responso. Ita dimissi oratores concilij, in Prussiam ad Cruciferos, ut eos ad accipiendam conditionẽ pacis à rege oblatã adducerẽt, profecti sunt. Cæterùm in comitijs Sendomiriensib. de cogitatione & apparatu belli nihil

à nostris

Kemlicius instaurat pugnã.

Rußi uicti.

Rumor celer.

Suitrigello fusus & fugatus à rege.

Ossmianense collegium.

Comitia Cracouiæ.

Comitia Sẽdomiriæ.

Basiliensis concilij oratores ad regem.

Concilij cum pontifice dißidium.

Sigismũdus imperator factus.

Responsum regis oratoribus Concilij.

à nostris remissum est. Tametsi gerendi eius ratio nõ expediebatur, propterea quòd rex senio cõfectus, & caligantibus oculis, munia belli per se ipse obire non poterat: & Lituanorũ, Russorum atq; Valachorũ auxilia, cum eæ gentes partim proprijs ac domesticis bellis implicatæ essent, partim à fide regis desciuissent, defutura erant. Itaq; tertia comitia armatorũ ad diem sancti Ioannis baptistæ natalem Colum indici, & Boemorũ hęreticorum auxilijs utendũ esse, quãuis refragantibus episcopis, decretũ est. Nec ita multo pòst, conuentu inter nostros atq; Cruciferos opera oratorum cõcilij de pace frustra instituto, cum Cruciferi quindecim dies ultra condictum expectati non uenirẽt, euocati Boemi à rege, duce Zapcone præstò fuere: cõiunctiq; cum maiorib. Polonis, quib. Sendiuoius Ostrorogius iussu regis præerat, nouã Marchiam Cruciferorũ imperio subiectam, crudeliter uastarũt: duodecimq; oppida munita partim ui, partim per deditionem cæperũt: quæ quidẽ omnia direpta ac diruta sunt, Chossno, quam Teuthones Ernisbergam dixere, excepto: quod quoniam erat munitissimũ, præsidio firmatũ est, quo facilius omnis ea regio in fide regia cõtineretur. Per eosdẽ ferè dies Sigismũdus dux Lituanorum, coadunatis magnis copijs, duodecim dies Liuoniã depopulatus est, & ingentẽ prædã inde asportauit. In Russia uerò, Risco siue Gregorius Kerdeius Nossum ducẽ Russum, Suitrigellonis partiũ, qui Luscum nõ ita pridem interceperat, profligauit atq; cæpit. Vbi statuta armatorũ comitiorum dies aduenit, frequens cõuentus sciuit, ut rex in Polonia subsisteret. exercitui uerò uniuerso & summæ rerũ pręfectus est Nicolaus Michalouius, gente Roseus, castellanus & præfectus Cracouiensis. Huic rex dedit in mandatis, ut hostiles regiones lõgè lateq; uastaret: munitionũ oppugnationibus abstineret. Retinuit aũt secum rex nõnullos de senatu graues & grandæuos uiros, cum quib. quacunq; de re ad se referretur, cõsultaret. Colo profectus Michalouius cum exercitu in Pomeraniã, nõ diu mandatorum regiorũ memor fuit. Iã maiores Poloni cum Boemis subacta omni noua Marchia, præter Landisbergã oppidum, in Pomeraniã antecesserant, & Choiniciã obsidebant. Quoniam aũt consultissimum uidebatur coniunctis copijs rem gerere, eò duxit reliquũ exercitum Michalouius: facileq; persuaderi sibi ab Ostrorogio passus est, ut cæptã Choinicię obsidionem prosequeretur. Erat aũt oppidum bene munitũ, commeatu, præsidio, & omni apparatu belli instructissimũ. Vbi in longius tempus obsidionem eius duci animaduersum est, institutus cuniculus, quo ex improuiso in oppidum irrumperetur. Verùm is non altè ductus, priusquã perduceretur, subsidente sabuloso solo obrutus est. Tentata deinde ui & impetu oppugnatio, exiccata fossa oppidum ambiente. Sed inde quoque multis uulnerib. acceptis, re infecta discessum est: cum primi Boemi in tutum se recepissent. Iam difficiliore annona, propter multitudinẽ, & uias ab hostibus infessas, nostri utebantur, & ex pabuli inopia plurimos equos amittebant. Itaque serò regiorum mandatorũ recordati, cum totos duos menses in obsidione Choiniciæ casso labore consumpsissent, ea soluta, castra mouerũt, & in interiora Pomeraniæ populabũdi progressi sunt;

Episcopi refrãgati, ne rex hæreticorum auxilijs uteretur.
Bellum Prußicum.
Noua Marchia subacta à Polonis.
Chossno oppidum à Polonis munitum præsidio.
Liuonia à Lituanis uastata.
Nossus dux uictus & captus à Kerdeio.
Coli comitia armata.
Nicolaus Michalouius dux exercitus Pol.
Choinicia obsessa à Polonis.
Lues equorũ.
Pomerania uastatur.

Pelplinēſe monaſterium direptum.

ſunt: prætergreſsiq́; nonnulla oppida, direpto Pelplinenſi monaſterio, magnificentiſsimè ædificato & opulento, ad Tizouiam ſiue Derſauiam peruenerunt. Præceſſerant & præterierant oppidum Boemi, qui primas ſtationes ſeruabant, & loca metandis caſtris capiebant. Poloni uerò quo minus in ſuburbana prædādi cauſa diſcurrerēt, cohiberi à ducibus nequiuêre. Erat in oppido ualidum hoſtium præſidium. Nam ij quocunq; admoturos eſſe noſtros intelligebant, omnia præſidia ex propinquis munitionibus deducta, noctu eò contrahebant. Id igitur præſidium occurrit noſtris ad extrema ſuburbana: ſed tamen quo minus ea incenderentur, prohibere non potuit. Itaq; latè uagante incendio, in oppidum ſe hoſtes receperunt. Nec mora, aduerſo ac uehementi uento flante, urbana quoque ædificia flamma corripuit: nec ea reſtingui ullo cùm hoſtiū ipſorum, tum ad extremum etiam noſtrorum conatu potuit. Sic oppidum longè munitius & opulentius quàm Choinicia, quaſi fortuito incendio conflagrauit: præda omnis, præter eam quæ in ſubterraneis cellis & fornicibus abſconſa erat, igne corrupta: captiuorum ſupra decem millia fuiſſe dicuntur. Ex his quicunque Boemici generis fuerunt, Zapco reuertens, ut ſibi condonarentur, impetrauit: traditos, grauiter, quod Teuthonibus contra Polonos eiuſdem ſecum linguæ & originis militarent, corripuit, pyraq́; ingenti extructa exuſsit. Eius exemplum ſecutus Ioannes Straſſus Bialaſſouius, piratas in ergaſtulo concluſos, quorum non exiguus numerus inter præſidia Cruciferorum fuit, circumiecta palea & arida materia, ſuccendit. Et effregerunt ij quidem ergaſtulum ligneum: ſed cum effugere uellent, aduerſis haſtis à noſtris excipiebantur, donec Michalouius ſuperueniens cædem eorum repreſsit, ignemq́; reſtinxit. Matronis uerò & puellis captiuis iuſtus honor habitus: adhibitaq́; publicè cuſtodia, ne quid in eas contumelioſe à quoquam fieret: factaq́; diligenti conquiſitione, ne qua priuatim à quopiam occuleretur, omnes ad Viſtulam deductæ, traiectæq́; nauibus, liberè dimiſſæ ſunt. Perhonorificum id fuit noſtris apud ipſos etiam hoſtes, omnesq́; eis omnia bona precari: ſuis uerò, qui longè eſſent, fuiſſentq́; in populanda Polonia diſsimiles, mala imprecari. Atq; utinam in templis, monaſterijs, & rebus ſacris noſtri eadem abſtinentia uſi fuiſſent. Sed plus hic ualuit ira & dolor immaniſsimè direptorum à Cruciferis in Cuiauia templorum. Itaq; Oliuenſe quoque monaſterium paulo pòſt direptum & incenſum eſt. Inde ad Gdanum caſtra mota, quadriduoq́; in conſpectu eius urbis ſtatiua habita: per quos dies omne id territorium peruaſtatum, munitio portus lignea diſiecta. Equites cum ad mare ueniſſent, longius in ſalum atq; fluctus, ludibundi & gratulabundi ſibi inuicem, quòd mare infeſtis armis attigiſſent, procurrêre. Feruntur etiam Boemi marinam aquam hauſtam, laguncul is domum deportaſſe. Peruaſtata ſatis uſque ad mare Pomerania, reuertentes noſtri alio itinere, Tucholienſem & Iaſenecenſem oram uaſtabant. Cum autem apud Iaſeneciam ſtatiua haberent, de pace ab hoſtibus tractari cœptum eſt. Et Boemi iam præceſſerant, ut ſe in Polonia reficerent. Dum colloquūtur inter ſe primores, pauci de noſtris iuniores temerè impetū

Derſauia incēſa.

Zapconis acerbitas in Boemos.

Piratæ cōbuſti.

Fœminis captiuis honor habitus à Polonis.

Oliuēſe monaſterium incenſum.

Poloni exercitus lætitia, quòd ad mare perueniſſent.

Iaſſeneſsū arx capta & incenſa.

in arcem

in arcem fecêre: eosq́ præ gressos exercitus omnis, cum esset sine imperio, quasi dato signo secutus est. capta momento arx, & direpta, & improbitate cuiusdam militis incensa est. Captiui ad unum omnes trucidati, furore militum, ob interfectum in oppugnatione Ioannem Leuinum Vilcinium, nemini parcente. Permolestè id factum, dum de pace agitur, tulere Cruciferi: sed nostris iniussu id suo, & tamen iure belli, neq; pace, neq; inducijs adhuc constitutis, factum defendentibus, acceleratæ sunt induciæ trium mensium. Interim autem ad Cal. Decemb. ut in conuentu Brestẽsi de conditionibus pacis constitueretur. Captiui Cruciferorũ nobiliores facta sponsione sistendi sese, si de pace non conuenisset, dimissi: tenuiores & gregarij uel cõmutati, uel binis florenis redempti. nostri munitiones in noua Marchia quæsitas retinuere: pacti nihil munire interim, nec reficere. Mirum autẽ est, tum demùm Cruciferos de pace & inducijs quàm diligentissimè egisse, cum nostri peruastata omni Pomerania, ita ut soli quatuordecim pagi inter lacus & paludes siti intacti relinquerentur, domum reuerteret. His peractis, exercitus omnis accepta à Michalouio missione, suam quisq; domum dilapsus est. Sed Boemorũ primores Pysdros ad regem, ut erat ab eo præceptum, profecti, honorificè ab eo accepti & remunerati sunt. Neq; uerò labis quicquam tunc nõstri ex eorum consuetudine contraxere, quin odisse magis eorum fœditatem & impietatem cognitam cœpere. Nouum etiam tunc fœdus Cazimirus dux Pomeraniæ Scecinensis cum rege icit, ueteri, quemadmodum credere par est, uiolato: quo recepit sub fide & honore suo unà cũ primoribus suis, nullam opem se laturum esse Cruciferis aduersus Polonos: neq; passurum esse quenquam, qui contra eos arma sumpserit, per ditionem suam transire. Hoc fœdere icto, & Boemis dimissis, rex in Sendomiriensem tractum se recepit, declinans pestem, quæ maiorem Poloniam inuaserat: qua quidem Ioannes Saffranecius episcopus Vuladislauiensis absumptus, Vuladislaum Oporouium decanum Cracouiensem & procancellarium regni, rege suffragante, successorem accepit. Cum autem rex esset Prissouiæ, uenit ad eum Boemus quispiam sacerdos hæreticus, à Christanno astrologo, nuncians, ut mortem propè sibi imminentem caueret. Id cum ille semotis arbitris ageret, Sbigneus episcopus Cracouiensis ueritus, ne quid de religione hæreticus ille regi suaderet, grauiter obiurgauit regem, quòd neminem de consiliarijs ad audientiam Boemi adhibuisset. Et satisfecit quidem rex Sbigneo, nihil Boemum neq; de religione, neq; de repub. secum locutum esse: sed tamẽ coactus est eum primo quoq; tempore, instante Sbigneo, dimittere, propterea quòd spargebat is uulgò praua dogmata. Non multo autẽ pòst cometes non obscurus, plus quàm unum mensem pernox, face ad occidentem uersa apparuit: regiæ mortis, ut uulgò tunc creditum est, postea euentus comprobauit, prænuncius. Nepolomicię iam rex erat, quò comitia ad diem diui Martini episcopi memoriæ dicatum indixerat: eò uenit Helias Alexandri palatini Valachiæ defuncti filius, à minore natu fratre Stephano dominatu paterno eiectus, regis opẽ implorans,

Induciæ.

Poloni nõ corrupti consuetudine Boemorum.

Fœdus cum duce Pomeraniæ Scecinensis.

Pestis in maiore Polonia.

Prædictio mortis regiæ.

Cometes.

Comitia Nepolomiciæ.

Helias palat. Valachiæ iurat in uerba regis.

plorans, & in fide clientelaq́ue regis & filiorum eius ac Polonorum se fore semper solenni iureiurãdo recipiens. Consecuta est eum & Stephani fratris legatio cum splendidis donis, Lenciciam usque regem sequens: & postulans, ut ipsi magis quàm fratri omnibus inuiso, rex faueret: fore & ipsum perpetuò in fide & clientela Polonorum, quemadmodũ pater maioresq́ue ipsius fuissent. Offensam autem à patre paulo ante mortem contractam, damnaq́ue data Podolijs, ut sibi rex condonaret. Habebat quidẽ Helias in matrimonio sororem germanam Sophiæ reginæ: sed tamen re in consultationem senatus posita, placuit, ut Stephanus, in quem studia gentis inclinassent, dato iureiurando in uerba regis & regni Polonici, retineret Valachiam, tractum' que Sepinẽsem cum Chocimo, Zezuno, & Chmelouia munitionibus à rege iure sempiterno reciperet. Heliæ uerò, quo magis Stephanus eius metu in officio contineretur, luculentæ possessiones à rege in Polonia datæ sunt. Sed cum in his ille non acquiesceret, & ad recuperandum dominatum paternum aspiraret, ex fuga retractus, Siradię deinceps sub honesta custodia cũ uxore & liberis uixit. Stephanus uerò, sicut conuenerat, Sozauiæ solenne iusiurandum legatis regijs exigentibus dedit: promisitq́ue etiam se, cum iussus fuerit, in Russiam uenturum, & iusiurandum illud coràm repetiturum esse: & ut gratiam referret regi, non ita multo pòst, Tartaros in ditiones Polonicas excursionem parantes repressit: Braslauiam, quæ instaurata, ni fallor, erat, & Suitrigellonis præsidio tenebatur, interceptam regi restituit. Ex ijsdem comitijs missi sunt proceres quidam in Cuiauiam ad conuẽtum Brestensem agendum cum Cruciferis. Verùm ex eo conuentu infecta pace, & iritatis animis, incertum qua de causa discessum est. Lenciciæ rex euentum illius conuentus expectabat: ubi rediere ad eum legati è conuentu, de bello agi cœptum: uisumq́ue est, non expectandam esse æstatem, sed quamprimùm immittendum in terras hostiles exercitum. Expeditiora fore omnia concretis glacie fluminibus atque lacubus, quibus abundat Prussia. Vna res difficultatem faciebat, quòd pecunia regi deerat in stipendium: & propè abfuerat res à seditione superiore æstate apud Choiniciam, fremẽte uniuersa nobilitate contra proceres, quòd ij bellũ extra fines Poloniæ sine stipendio decreuissent: receperantq́ue illi, nunquam id se deinceps admissuros esse. Inuentus tandẽ modus est eius difficultatis explicandę, ut Palatini suę quisque ditionis nobilitati de stipendio soluendo caueręt. Hæc ubi didicere Cruciferi, missis mox ad regẽ legatis, quas antea repudiarant conditiones, ultrò accepere, in duodecim annos pacti inducias. Adiectũ, ut ad natalẽ Virginis matris diem sequẽte anno apud Slonscum de pace perpetua tractaretur. Ibi tũc marsalcus Cruciferorũ Liuoniensiũ ex pacto dimissus, siue adeò sponsione militari solutus: dimissus enim erat, cũ de sistendo eo, quum rex iussisset, Suitrigello quoque cauisset, ac Theodoricus Buzatius præfectus Camenecensis pro eo receptus. Captus hic à Fedicone duce, Camenecensem agrum & suburbana uastante, cũ paucitate prædatorũ contempta, temerè in eos erupisset, & in paratas insidias incidisset, Magistroq́ue Liuoniẽsi petẽti à Suitrigellõe, donatus

Pacta cum Stephano palatino conuenta.

Sepinensis terra donata Valacho.

Heliæ palatini conditio.

Tartari fusi & repreßi à Stephano Valachiæ palatino.

Braslauia regi restituta.

Conuentus Polonorum Breste cum Cruciferis.

Consultatio de ratione belli.

Fremitus nobilitatis Pol. apud Choiniciã.

De stipendio soluendo nobilitati cautio.

Induciæ 12 annorum cum Cruciferis.

Theodoricus Buzacius captus & liberatus.

donatus erat. Neq; enim quiescebat Suitrigello cũ Rusis: sed cum ipse per se auxilia Tartarorum & Liuonum habẽs, Lituaniam, tum per Fediconem & Nossum duces Rusiam regiam ęstate præterita Cruciferis incitantibus infestarat, illa occasione usus, quòd nostri Prussico bello distinebantur, & quòd is Sigismundum ducem Lituanorũ inuisum iam esse plerisq; Lituanis acceperat. Et sumpserat Sigismundus paulo antè supplicium capitis de Ioanne Moniuido palatino Trocensi, & Rumboldo summo marsalco Lituanię, authoribus conspirationis, quæ in eum comparata esse dicebatur. Itaq; liberè tunc Suitrigello Lituaniam depopulatus est, Sigismundo habente quidem & ipso exercitum, sed non satis ei fidente, propter necessarios et propinquos interfectorũ procerũ: opportunis modò locis exercitum hostilẽ is carpebat. Itaq; non multum operę precij tunc fecit Suitrigello, nisi quòd Vilnam, Trocos & Lidam, oppida immunita exussit. Breste Rusicum per Fediconem & Nossum duces obsedit: nec difficulter eo potitus esset, propter cõmeatus inopiam, dubiamq; Russorũ fidẽ, nisi Masouios arma iussu regis sumpsisse, & aduentare eò renunciatũ esset. Tartaros quoq; magnis donis ad uastandã eam orã Rusię, quæ Sigismundo parebat, concitarat. Verùm ij cum aliquousq; progresi, Sigismundum in clię̃tela regis Polonorũ esse accepissent, mutata statim sententia, in Kiouię̃sem & Cirnechouiensem tractum, qui in Suitrigellonis ditione erat, populabundi excurrerunt. Insequens annus 1434 Vuladislai regis morte insignis est. Ac initio quidem eius anni in Lituaniam is rogatu Sigismundi ducis profectus, Chrinchos peruenit. Inde uerò stabilito Sigismundi principatu, magnisq; muneribus ab eo acceptis, Corcinum, quæ & Noua ciuitas dicitur, uenit: & comitia ibi per tempus quadragenarij ieiunij habuit. In quibus legati ad cõciliũ Basileẽse designati sunt, qui & uniuersi regni personã ibi sustinerent, & Sigismundi imperatoris, Cruciferorũq; obtrectationes & falsas criminationes, quæ aduersus Vuladislaũ regẽ iactabantur, refellerẽt, ac de uniuersa causa cũ Cruciferis disceptarẽt. Fuerunt aũt principes eius legationis, Sbigneus Cracouię̃sis, Stanislaus Posnaniensis episcopi, Ioannes Conespolius cancellarius regni, & Nicolaus Lassocius decanus Cracouiensis. Non putauit aũt Sbigneus prætermittendam sibi occasionem castigandi regis, priusq; peregrè proficisceretur. Itaq; in illo ipso cõsessu amplissimo grauissimis uerbis id egit, in hanc sententiam locutus: non recusare se iniunctum legationis onus pro honore ac dignitate patrię simul & regis: sed nõ posse tamen, quin regẽ quibusdam de rebus pro officio suo, priusq; proficiscatur, admoneat. Vereri enim se, ut eum reuertens è concilio superstitem reperiat, quippe qui tam grandis natu esset, & profligatis iam uiribus. Nescire etiam, quò nam pacto plerasq; Imperatoris & Cruciferorũ criminatiões in ipsum diluat. Nã & ipsum se, & alios plerosque omnes in illo consessu, animaduertere, in eo nõnulla reprehẽsione digna. Multas quidẽ in eo, dignas bono principe uirtutes relucere: sed nõ carere eũ & uitijs, quibus uirtutũ illarũ splendor obscuretur: qualia sint, quòd ipso uel iubente uel permittẽte multis per iniuriam, aut certè sum-

Suitrigello infestus Lituaniæ & Rußiæ.

Sigismundus inuisus Lituanis.

Moniuidus & Rumoboldus proceres Lituani, læsæ maiestatis damnati.

Tartari à Suitrigellone euocati, ipsius ditionem uastant.

1434 ann. Rex in Lituaniã profectus.

Comitia Corcini.

Legati ad conciliũ Basileẽse.

Sbigneus episcopus regem obiurgat.

Notanda.

Vuladislai uitia.

mo quodam iure, & nimis exacta & acerba interpretatione iuris bona adimantur: quòd oppresi à potentioribus nõ uindicētur: quòd calamitosorum hominum causæ non audiantur atq; decidantur, ipso in profundam noctem prolixioribus cœnis indulgente, ac deinde magnã diei partem inerti somno absumente. In itineribus etiam pergrauem eum esse ecclesiasticis iuxtà ac equestrib. hominibus, oppidanisq; & agricolis, propterea quòd aulicum suum comitatum à rapinis, stupris, & iniurijs non cohibeat: subuectionesq; & procurationes prȩter ius & ȩquum acerbè, & pigneratione iumentorum exigi patiatur. Ad hæc monetæ cudendæ fœminis eum potestatem fecisse: eam uerò perleuem cudi, magno reip. detrimento. Superstitiones uerò eius quasdam ex prisco dȩmonum cultu retentas, quas ipse quoque non ignoret, reticere se, pudore præpeditum. Egisse se his de rebus plerisque omnibus cum ipso primùm quidem semotis arbitris: deinde paucos etiam arbitros adhibuisse: uerùm quando in eam usque diem nihil profecisset, in amplisimi consilij consessu id sibi facere necesse fuisse: ut quem Dei timor in officio non contineret, pudor hominum duntaxat emendaret. Quòd ni hæc quoq; profutura essent, acerbioribus deinde medicamentis ad sanandum eum usurum esse: licere quidem sibi, non minus quàm alijs disimulando, uel etiam assentando gratiam eius aucupari, sed memorem se esse officij sui, & nullo neque metu, neque gratia deserturum esse stationem, in qua se Deus & rex ipse, & senatorem & episcopum constituisset. Pluris se facere incolumitatem patriæ, quàm omnia quæ uulgò concupiscantur: & pro magnis regis in se beneficijs, antiquiorem sibi esse eius salutẽ, quàm præsentem & assentando quæsitam gratiam: quæ tamen certa & stabilis esse non soleat. Non poterat se diutius rex tenere, quin sermonem eius interrumperet, ita fremens atque lachrymans: intemperanter eum & arroganter facere, qui cunctis alijs senatoribus cum Archiepiscopo ipso primate & moderatore cõsilij tacentibus, unus tam acerbè in se inuehatur. Ibi assurgens cunctus senatus, eandem omnium esse sententiam, & illam episcopi Cracouiensis orationem, suam esse professus est. Quo audito rex accensus magis, è consilio sese proripuit, multa Sbigneo minitans. Verùm citò ad se reuersus, impensius Sbigneum postea coluit, & corrigere ea quæ ille reprehenderat, studuit. Albertus uerò Archiepiscopus, etiam gratias egit Sbigneo, quòd maiore fiducia, quemadmodum diui Stanislai successore dignum erat, regis peccata corrigere aggressus esset. His ita actis, & conuentu soluto, rex Cracouiam profectus est, ut inde porrò in Russiam proficisceretur, iusiurandum à Stephano palatino Valachorum promissum ipse coràm ritu solẽni accepturus. Dum autem itineri se accingit, nunciatum est Fridericum quempiã Russum ducem exulẽ cum non contẽnenda Boemorũ manu arcem nouam prope Sorstenum munire instituisse, unde in finitimos Polonos et Vngaros latrocinium exerceret. Id ubi rex accepit, misso cõfestim aulico comitatu suo, manum illã dissipauit: deinde iter institutum ingressus, cum Grodecum (oppidi id nomẽ est in Russia) peruenisset, inter prandendũ ualida

Senatus Polonici constantia.

Candor Archiepiscopi Alberti.

Boemi profligati in finibus Vngariæ.

Grodecum oppidum.

ualida febri correptus est: quam inde accidisse existimatum est, quòd nocte precedenti, quę præter tempus anni frigida fuit, in syluis diutius luscinię cantu sese de more oblectans, cœli intemperiē pertulisset. Vbi uitę suę finē adesse sensit, sacris mysterijs procurari se iussit: offensas omnibus remisit, sibi'que uicissim ab omnibus remitti petiuit: testamentū condidit: si quid cuiquā per iniuriā abstulisset, reddi iussit. Filios proceribus præsentibus atque nobilitati cōmendauit: ac Vuladislaū quidem diligentius, nam eum tenerius diligebat. Sbigneo uerò episcopo annulū nuptialem ab Heduigi regina, quo nihil charius ipse in omni uita sua habuerat, dono misit, ueniam superiorū omnium admissorū ab eo petens, & animam suam liberos'que superstites ei cōmendans. Deinde pridie Cal. Iunias, septimodecimo die posteaquā ægrotare cœperat, animam exhalauit, cum regnasset annos duodequinquaginta, & tres ferè menses. Nam quantum uixerit, non cōstat, Vitoudo quidē natu maior fuit. Tanta aūt fuit liberalitate et munificentia, ut non modò fiscum exhauriret, uerùm etiā magnā partem regiarum possessionum etiam immerentibus, & maximè uenationum ac cæterarū uoluptatum suarum, quanquā nō inhonestarū, asseclis & ministris dilargiret, ac tota interdum singulis hominibus donaret territoria: sic ut quodā tempore Martinus quintus pontif. max. prodigalitatem eius inhibendam sibi esse duceret, dato ad Archiepiscopū Leopoliensem mandato, ut donationes eius rescinderet. Arces & urbes neque nouas cōdidit, & uetustas neglexit. Basilicas Chelmensem atque Kiouiensem in Russia instituit, & episcopis attribuit. Ex his ad Chelmensem Ioannem theologū sodalitij Dominicani extulit: & in gratiā eius Lublinēsem tractum omnē à Cracouiensi diœcesi abstrahere, & Chelmensi adiungere conatus est: perficere tamen id, constanter aduersante Sbigneo Cracouiensi episcopo, nequiuit. Monasteriū quoque præter ea, quæ superius cōmemorauimus, Lublini diuæ Brigitæ nomine condidit: in Cazimiriēsem uerò parœciā canonicos diui Augustini institutum professos induxit: Gnesnense, Sendomiriense, & Vislicięnse templa Græca pictura decorauit. Venationū sine ullo modo auidus fuit: interfectas'que feras maiores, & pręsertim bisontes, in pręlatos & canonicos, Academię'que ac ciuitatis Cracouiensis præsides & magistratus partiri solitus: in peregrinos hospitalis & munificus. Nullū quāuis exiguum munus aspernabaē, nec eos qui donarant, irremuneratos dimittebat. Aliquid petentibus à se, ferè dimidium eius quod petissent, largiebatur. Itaque duplum petebant, qui simplum auferre cupiebant. Offensarū immemor: ad supplicia de sontibus sumenda lentus: assentatoribus ac delatoribus aurē libenter accōmodabat: cultui diuino apprimè deditus: ieiuniorum dieb. pane & aqua ferè utebatur. Superstitiones quasdam ab ineunte ętate imbibitas, ad extremum usque retinuit: in quibus illa fuit, quòd quotidie priusquā prodiret in publicum, ter sese in gyrum uertebat, & stipulam ter confractam in terrā abijciebat. Abstemius in omni uita sua, nec nisi aquæ potu usus: cęterùm cibi appetentissimus fuit, item'que balnei, sic ut alternis diebus eo uteretur; nonnulli quotidie usum esse ferunt. Cultu corporis neglecto,

Causa morbi. *Extrema acta Vuladislai regis.* *Vuladislai Iagellonis mors.* *Liberalitas siue prodigalitas Iagellonis.* *Munitionum negligentia.* *Chelmensis & Kiouiensis episcopa instituta.* *Lublinēsem tractum Sbigneus ab episcopo Cracouien. auelli passus non est.* *Lublinense monasterium.* *Cazimiriæ canonici regulares.* *Venationum studium.* *Lenitas.* *Ieiunia.* *Superstitiones.* *Victus.* *Cultus corporis.*

neglecto, necq; alijs quàm agnellinis pellibus, & laneis ferè uestibus usus. A' malis aborruit, ut ne odorem quidem eorum ferret. Statura fuit mediocri, facie oblõga, macra, & ad mentũ cõtractiore: capite caluo, paruo & fastigiato: oculis nigris, paruis, & instabilibus: ceruice longa, uoce graui citácq;. Corpus eius magna pompa Cracouiam relatum, & intra mensem in basilica Cracouiensi magno procerum atcq; nobilitatis concursu funus celebratum est. Extat eius sepulchrum in media ferè basilica ad dextrum latus, à Sigismundo rege nepote eius, paulo ante nostram memoriam magnificè instauratum. Ac de Iagellone quidem hæc nobis scripta sunto. Deinceps de Vuladislao, eius filio prosequemur.

Effigies.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER XXI.

VVLADISLAVS TERTIVS REX.

IAM Sbigneus cæterícq; legati ad concilium missi, Posnaniam peruenerãt, cum de morte Vuladislai regis nunciatum est. Hoc igitur nuncio accepto conueniunt mox Posnaniam frequẽtes proceres, & nobilitas maioris Poloniæ, rogatu Sbignei: initócq; consilio, ex eius sentẽtia Vuladislao natu maiori, defuncti regis filio regnum discernunt: eícq; solenni ritu inaugurando diem ad tertium Cal. Iulij statuunt: & ad Sigismundum magnum ducem Lituanorum, ut ad eam celebritatem uel ipse adesset, uel legationem mitteret, oratores mittunt. Molestè hoc maiorum Polonorum præiudicium minores Poloni tulere: sed tamen quia Sbigneus episcopus Cracouienses, homo suarum partium, autor eius fuerat, & ex repub. esse maximè uidebatur, ne qua dissensio, neu qua mora in re tanta fieret, in eandem & ipsi sententiã decretum fecerunt: dies modò ad octauum Cal. Augusti prorogata est, quo maiore ac splendidiore pompa omnia fierent. Erant in equestri ordine duo nobiles, factiosi, ac turbulenti iuuenes, Spitco Melstinius, ac Derslaus Rituianius, Martini Lencicienfis palatini filius, agnatus Alberti archiepiscopi Gnesnensis: quorum hic quidem ingentem thesaurum ab archiepiscopo, magno patruo suo, clàm paucis cõscijs (inter quos ipse quoque fuit) defossum, paulo antè effoderat, & Eufemiæ Boleslai ducis Masouiorum filiæ insano amore captus, paruo tempore decoxerat: sed magnas tamen sibi prodigalitate sua clientelas cõpararat. ille uerò patris, palatini quondam Cracouiensis, & maiorum suorum opibus & imaginibus tumens, nullo neque honore neque magistratu auctum se esse, indignè ferebat. Cum igitur utercq; res nouare cuperet, & utercq; magnas post se iuuentutis cateruas traheret, conuentum Opatouiæ ad tertium Idus Iulias, cõmunicato cum suis cõsilio, instituêre. Ibi omniũ una erat sententia: malè tantũ regnũ puero cõmitti, cuius ętate, & regina mater, superba mulier, et primores ad dominatũ abusuri essent: aliter de repub. cõstitui oportere.

Maiores Poloni cũ Sbigneo episcopo Vuladislao regis defuncti filio regnũ decernũt.

Minores Poloni ægrè, assentiuntur tamen maioribus.

Derslaus Rithuianius.

Spitco Melstinius.

Cõuenticulum Opatouiæ.

oportere. Confirmabat autem id in primis Gouorcus Chrobranius, homo senex, multa ex ueteri memoria ad rem facientia commemorans. Reuerterat iam Sbigneus cum Conespolio cancellario, reuocatus ex itinere, reliquis duobus legatis institutum iter Basileam prosequentibus. Ab eo igitur Sophia regina, non ignara consiliorum Spiconis atque Derslai, impetrauit, ut Opatouiam proficisceretur, turbulentaque iuuenum consilia dissiparet. Non fuit gratus aduentus eius ijs qui conuenerant. Sed tamen ille singulari patientia usus, & in consilium admissus, graui & prudenti oratione plurimis persuasit, ut abiecto nouandarum rerum studio, ne quid dissidij alienissimo tempore in Polonia exuscitarent, præsertim quòd res iam integra nõn esset, Vuladislao defuncti regis filio ante aliquot annos in Brestensibus comitijs summo omnium consensu rege iam designato. Ita conuentus ille re infecta, necquicquam frementibus seditionis authoribus, solutus est. Nec tamen ij quieuerunt, nacti plures sententiæ suæ adstipulatores. In quibus præcipui fuerunt Abraam Sbanscius iudex Posnaniensis conuentus, & Ioannes Strassus. Nam cum frequentes undique proceres ac equites Cracouiam ad præstitutam diem conuenissent, iniectus est ab ijs scrupulus, quòd dicerent, nouum & inusitatum esse, impuberi diadema imponi: in discrimen autem adduci libertatem & prærogatiuas equestris ordinis, magno labore & sanguine maiorum suorum partas, illa impuberis regis coronatione: neque enim rectè ab impubere iusiurandum dari posse. Quod si id in aliud tempus differatur, difficulter exactum iri ab eo qui iam rerum potitus sit. Verùm hic quoque scrupulus à maioribus natu exemptus est, producto à Sbigneo codice è basilica Cracouiensi, in quo effigies Cazimiri magni regis impubes depicta erat. De iureiurando autem regis, reiecta res ad pubertatem eius: interim autem placuit, ut Sophia mater, & primores sacri pariter & profani ordinis pro eo fide iuberent, nec eum prius ad gubernacula regni admitterent, quàm iusiurandum ritè præstitisset. Conquieturi iam turbatores illi uidebantur, cum in ipso coronationis articulo nouas conciuerunt turbas, uociferantes, ne sibi inuitis paucorum conspiratione rex imponeretur. Inita denuò suffragia: nec ea tamen liberè ferri poterant, factiosis illis altercando tempus extrahentibus, ut præteriret dies, & interim ipsi plures de nobilitate ad se pertraherent: ij porrò quibus magis placebant quieta consilia, ut tædio diuturnæ moræ domos dilaberentur. Quod ubi à primoribus animaduersum est, Ioannes Olessnicius, cognomento Glouacius marsalcus è senatus consulto pronunciauit ad nobilitatem, ut quibus placeret Vuladislaum coronari, in dextram discederent: qui aliter sentirent, in læuam. Id ubi factum est, una uoce omnes Vuladislaum regem esse iusserunt. Melstinius uerò cum Sbanscio & Strasso, qui in editiorem locum cõtradicturi conscenderãt, turpiter deturbati sunt. Non abstinuit tamẽ maledictis Melstinius, cùm in alios, tum in Marsalcum. Verùm ille rogatu procerum patienter ea tunc tulit, ne institutum negocium impediretrr, Nec mora, co-

Gouorcus Chrobranius.

Sbigneus episcopus dißipat consilia iuuenum.

Abraam Sbanscius.

Ioãnes Strassus.

Controuersia de coronatione & iuramento regis noui.

Factiosi turbacient.

Vuladislaus tertius rex coronatur. *Episcoporum & Masouiorum ducum de loco controuersia.* *Zemouitus dux Masouiorum.*

ra, coronatio regis in basilica ritu solenni peracta est, sole ad uesperum declinante: postridie in urbem descẽsum, ad recipiendum ab oppidanis & plebe iusiurandum. Nec tamen acendit tunc rex in præparatum sibi in foro solium, contentione orta inter episcopos ac duces Masouiorum, quòd proximum regi locum utrique sibi uendicarent. Subsequentibus deinde diebus consultatum est à proceribus, de ratione administrandæ reipub. Multorumque sententiæ in Zemouitum ducem Masouiorum inclinabant, ut is gubernator regni esset. Erat enim uir bonus, & magno consilio. Sed uicit plurium sententia, metuentium ne is dominandi dulcedine degustata, ambitione deprauatus, aliquid aduersus regẽ & rempub. moliretur: & indignum uisum est, ad eum summam rerum Polonicarum deferre, qui in clientela Polonorum esset. Itaque placuit, in singulis tractibus singulos prouisores, in Cracouiẽsi uerò propter monetariam officinam duos, ex ijs qui summis in republ. honoribus non fungerentur, constitui, qui quæstores regiorũ redituum essent, & intra suos quisque fines negocia publica regio nomine administrarent. sed ne quid tamen noui in republ. nisi ex amplissimi consilij decreto statuerent: his quinquagenæ marcæ annuę in sumptus constitutæ. Ibi etiam Russica & Podolica nobilitas, cum Polonica, omni iure exæquata est à nouo rege, non sine murmure multorum, qui remitti illa quoque Russis ægrè ferebant, quòd necesse eis fuerat antiquitùs, quandocunque & quocunque rex iusserat, sine ullo stipendio ad bellum proficisci: ad arces muniendas & reficiendas operas mittere: de quolibet iugero culto duos auenæ, totidem'que siliginis modios, & quaternos grossos quotannis regi pendere. Verùm illud maximè permouit regem, quòd à patre suo illam exęquationem promissam eis esse constabat. Incessit deinde cura consiliarijs constituendæ reipubl. atque pacis. Multæ undique difficultates impendebant. Cum Cruciferis adhuc pendebant induciæ, necdum pax certa confecta erat. Sigismundus quoque imperator, ne quid ex inueterato in Polonos odio, uiolataque sæpius cum Iagellone amicitia, contempta pueri ætate moueret, cauendum erat. Ad hæc Silesij post mortẽ regis, finitimas sibi oras Nicolao Cotificio cognomento Sestrenecio duce latrociniis infestabant. Ne domi quidẽ usquequaque quietæ res erant, nouatoribus illis nobilitatem aduersus ecclesiasticum ordinem, ob repressos conatus suos concitantibus, & ius decimandi censurę que ecclesiasticę, siue excommunicationis in controuersiam reuocantibus. His de rebus omnibus in frequenti senatu actum. Et ad Sigismundum quidem imperatorem missi legati, Conespolius cancellarius, & Olesnicius marsalcus, quo æquioribus conditionibus pacem conficerent, coniugium duarum filiarum Alberti ducis Austriorum, generi imperatorij, nouo regi, fratrique eius petere iussi sunt. Sed reiecta res ab imperatore, ut prius dissidiorum causæ conuentu instituto summouerentur, eique rei constituta dies ad Pentecosten insequentis anni. Quòd autem tunc nihil impetratum est in causa fuit illud, quòd imperator tutelam regis, & gubernationem regni sperabat & ambiebat: legatosque largitione & pollicitati-

Prouisores instituti in Polonia.

Russica & Podolica nobilitas exæquata cum Polonica. *Russorum onera.*

Pericula Poloniæ impendentia.

Nicolaus Coticius.

Nobilitas contra ecclesiasticum ordinem fremit. *Legatio Pol. ad Sigism. Imperatorem.*

Sigismundus tutelam Vuladislai regis expetiuit.

licitatione frustra tentarat, ut eum sibi honorem publicè uel simulatè deferrent repudiaturo honestius, quàm diuulgarat. In eam autem spem adduxisse eum ferebatur Ioannes Gamratus, prçcursor ante legatos missus, qui cum his mandatis uenire legatos regios, à Petro Saffranecio palatino Cracouiensi, ei nunciarat. Cum Cruciferis cōuentus actus apud Racianzum & Zlotoriã ad natalem diuæ Mariæ: sed utrinque re infecta discessum, propterea quòd in expectatione erãt Cruciferi, quónam modo succederet Liuoniensibus, qui Samagitiam & Lituaniam cum Suitrigellone tunc bello infestabant: & iam nostri discedentes Breste Cuiauiense peruenerant, cum eos commendator Osterrodensis consecutus est, de pace postulans. Fefellerat enim Cruciferos euentus Samagitici belli. Nam Liuonienses præda onusti è Samagitia reuertentes, in sylua quadam succisis arboribus impediti à Samagitis, & circumuẽti, magnáque strage profligati erant. Atque id nostri quoque eo ipso puncto temporis, quo cõmendator aduenit, cognouerant. Prorogatus est tamen conuentus, & induciæ ad tertium Nonas Maias insequentis anni. Cum Silesijs quoque Benzini cõuentus actus est, ipsis postulantibus, propterea quòd Cristinus Cozeglouius castellanus Sandecensis damna passus à prædonibus Silesijs, cum fœnore ipsis uicem reddebat, & Gliuiciã oppidum in Silesia interceperat. Renouata pax his conditionibus, ut Nicolaus Cotificius turbator pacis unà cum socijs suis utrinque pelleretur: damna data acceptáque inuicem ut compensarentur. Deinceps uerò, si quod latrocinium ab alterutris in alteros patraretur, ad id armis persequendum ut præstò essent ij quoque ipsi, à quorum parte id extitisset: nec diu tamen hæc à Silesijs obseruata sunt ad ingenium redeuntibus. Podoliam uerò cum Suitrigello infestaret, ac Theodoritum siue Fedconem Nesuissensem ducem cçpisset, repressus est à nostris, ducibus Vincentio Samotulio, & Michaele Buzacio: receptúsque & liberatus Fedco, Braslauiam & Cremeneciam regi dedidit, moxque rursus concedente rege eas, quoad uiueret retinendas recepit, cum se unà cum posteris suis, Sbarassum, Viniciam, Chmelnicum & Socoliciam retẽturis, in fide & clientela eius & Polonorum fore solenni iureiurando professus esset: promisissetque, non nisi iuratis in uerba regis atque regni, prçfecturas & custodiam illarum arcium se mandaturum esse. Porrò domi diutius rès agitatæ inter sacrum & profanum ordinem, conuentúmque sæpius, neque tamen conuenire quicquam inter partes poterat, Melstinio, Sbanscio & Strasso omnia turbantibus. Temperatum tamen est à ui, metu interdicti ecclesiastici. Ad extremum pedetentim turba omnis conquieuit, compluribus ex ijs, qui signiferi erant illarum turbarum, iusto Dei iudicio, quemadmodũ creditum est, intra breue tempus extinctis: cæteris uerò religione & metu perculsis. Illud autẽ in contentionem uenerat, quòd cupiebant profani ualere constitutionem Iaroslai archiepiscopi: qua sanciebatur, ut qui agri ex illo tempore coli cœpissent, ex ijs ne manipularis decima pẽderetur. Verùm ea cõstitutio per uim expressa esse ferebatur. Prçterea, quem agrum quisque eques, agresti & adscriptitio depulso, per se ipse coleret, ut inde parœco suo decimam penderet,

Ioannes Gamratus.

Petrus Saffranecius palatinus Cracouiensis.

Conuentus cũ Cruciferis.

Liuones profligati à Samagitis.

Induciæ prorogatæ.

Cristinus Cozeglouius ultus est Silesios, & Gliuiciam cæpit.

Pacta cum Silesijs.

Fedco dux captus.

Braslauia & Cremenecia et reliquæ munitiones Podoliæ regi deditæ.

Aduersarij ordinis ecclesiastici extincti.

Causæ dißidij inter ordines.

Nobilitati prærogatiuæ concessæ à sacerdotibus. quamuis alij prius ea pendi solita esset. Sed neutrum extortum: illud modò concessum equiti, ut quoscunque agros coleret, ex his canapale ne solueret, neque conueheret suo curru decimam: neque delectum in ea sacerdos haberet, nisi data opera uiciosum frumentũ ab equite relinqueretur. Aliud quoque equitum minoris Poloniæ intestinum inter ipsos dissidiũ mortuo Spitcone palatino Sendomiriensi, de cõferendis honoribus in conuentu Vislicienſi diuersis partium studijs excitatum, sedatum est: cum esset constitutum, ut uacantes honores ijs qui essent gradu proximi, cõferrentur. *Constitutio de honoribus distribuendis.* Itaque Ioannes Cizouius, qui castellanus Sendomiriensis erat, palatinus factus est. In eius uerò locũ castellanus Lublinensis suffectus, & sic alijs alij deinceps successerunt: Biezensem uerò castellaniam Clemens Strelcius, cognomento Vantropca, alter de prouisoribus Cracouiensis tractus, nobilitatis suffragijs adeptus est. Verùm hæc duo extrema insequenti ferè anno, qui fuit à Christo nato 1435 acta sunt. *1435 ann.* *Cõuentus cum Cruciferis irritus.* Conuentus deinde rursus cum Cruciferis apud Breste Cuiauiense & Sluzouiam eodem planè, quo superiori anno, euentu actus est, Cruciferis itidem ex euentu Samagitici belli pendentibus, & nostrorum facilitate abutentibus, & ad octauum Idus Decembris conuentum & inducias prorogantibus. Inde Siradiæ comitia rex habuit. *Heliæ Valachi fuga.* Ibi de dimittendo Helia Valacho petitum ab eius fautoribus, nec tamen impetratum. Sed tamen post paucos dies is, siue præfecti conniuentia, siue custodum negligentia euasit, & miscere Valachiam ciuili bello adortus est. *Suitrigello & Liuones uicti à Polonis & Lituanis.* Autumno uerò Suitrigellonis exercitus, cum auxiliaribus Cruciferis Liuoniensibus insigni strage in Lituania à Polonis, duce Iacobo Cobilenio in auxilium Sigismũdo duci, à rege missis, & Michaele Sigismundi magni ducis filio, ad Vilcomiriam profligatus est: multi mortales capti, multi cæsi: multi Suantæ fluuij undis, ubi commissum est prœlium, extincti: ibi robur omne Liuonienſiũ cum magistro & marsalco cõcidit. *Sigismũdi Roti fidefragi interitus.* Captus est in eo prælio Sigismundus Rotus Silesius, is qui à Cęsare ad Vitoudũ proficiscẽs, à Ioanne Zarnicouio captus, & sub militari sponsione dimissus, fidẽ fregerat: itemque Coributhus, qui paulo antè è Boemia, ubi negligi iam se animaduerterat, per Prussiã cum auxiliaribus Boemis & Silesijs reuersus, cũ Suitrigellone se coniunxerat: *Coributhi mors.* uterque in profluentẽ demersus. Tametsi de Coributho fama uariat. nã & ueneno in medicamentũ infuso, à Sigismũdo duce extinctũ esse, uulgatũ est. *Russi à Suitrigellone ad Sigismundũ magnum ducẽ Lituan. defecerunt.* Suitrigello uerò cum paucis Russis effugit: sed ex eo tẽpore Smolenscum, Orsam, Polofcũ, Vitepscum, & Russiã ferè omnem, uictoris fidem secutã, amisit. Miserat interim, dũ hæc in Lituania gerũtur, Sigismundus Imperator legationẽ ad Vuladislaũ regem, ut bellum inter cognatos duces dirimeret, non tã pacis cupidus, quàm quòd Suitrigellonis partibus, *Sigismundi Imperatoris legatio ad Vuladislaum regem.* quem ipse uanis promissis ad id bellum cõcitarat, metueret. Ei legationi, priusquã de exitu belli Lituanici cognitũ esset, responsum est: libẽter id facturum fuisse regẽ, si integrum esset: uerùm credere eum, illos collatis signis iam ferro inter se decreuisse. Vtrilibet aũt cessisset uictoria, eum difficiliorem fore ad æquas conditiones pacis. Necdum legati discesserant, cum de uictoria Sigismũdi allatũ est. Quo minus postea negocij fuit cum

Cruciferis in cõficienda pace perpetua, cum ij fracti animis, duriores etiã conditiones acciperent. Insequenti demũ anno, ad Penecosten proceres Vngarorum & Polonorũ apud Kesmarcũ conuenerunt: sublatisq; dissidiorum causis, pacem inter reges suos fecerũt. Qua confecta, misit rursus Vuladislaus rex legationem ad Imperatorem, coniugium neptium eius sibi fratriq; postulans. Nec ille abnuit, sed in aliud tẽpus, quo esset bellicis curis & negocijs Boemicis solutior, eam rem reiecit. Iam enim pertæsum erat Boemos proceres ciuesq; Pragenses malorum, quæ ex dissidio domestico, ac Taboritarum & Orphanorum licentia magis ac magis indies pullulabant. Inter quos desertores sacrificuli potissimùm prætextu religionis impotenter dominabantur, & in quos collibitum erat sæuiebant. Nam cum inter eos de religione & ritibus sacrorum non conueniret, ut fit, ubi semel à legibus & institutis maiorũ priuata paucorum temeritate discessum est, alij in alios leuem credulamq; multitudinem concitabãt: ita ut plurimum sanguinis humani effunderetur, templa euerterentur, magistratus in urbibus & oppidis è profligatissimorũ hominum libidine instituerentur ac destituerentur: quin ad supplicia quoq; raperentur, urbes deniq; & oppida diriperẽtur. Quę cum explorata haberet Sigismũdus, nihil curæ ac diligentiæ prætermittebat, quo eos qui quietis & ocij cupidiores esse uidebantur, sibi & Ecclesię catholicæ reconciliaret. Ad quam rem conficiendã concilij Basileensis ope & authoritate usus est. Ac indultus quidẽ est eis à cõcilio promiscuus usus Eucharistię, sub specieb. panis & uini, ubi is iam inoleuisset: ea tamen lege, ne diuersum usum improbarẽt, neu se ab Ecclesia catholica in cęteris ritib. dogmatibusq; seiungerẽt. Quibus reb. ita trãsactis, publicè ab ea gente Sigismũdus per hoc ipsum ferè tẽpus, quod persequimur, rex appellatus est: ingressusq; Boemiã, ad pacandas res animũ intendit. nec diu postea uixit. Neq; Vuladislaus, bis reiectus, urgere deinceps desideriũ suum eo uiuẽte perrexit. Porrò inter Valachos fratres dissidium tunc rex per legatos cõposuit, partitus inter eos dominatũ, ita ut inferior & maritima ora, quam Bessarabiam uocãt, in qua Bialogradũ arx est, & Kilia, Stephano: superior uerò, hoc est occidentalis, & Russis uicinior, cum Sozauia metropoli, Heliæ cederet. Qui quidẽ Helias incunctãter Leopolim ueniens, in uerba regis præsentis, & habitu regio præsidẽtis, unà cum procerib. suę partis iurauit: uexilloq; ritu solẽni ad pedes regis abiecto, in fide & cliẽtela eius & omniũ deinceps regũ Polonię semper se fore, & contra quosuis hostes summa ope se ipsis affore professus est. Quo facto, rex eum subleuatũ exosculatus est: proceribus uerò Valachis dextrã dedit, tributũq; centum equorũ: totidẽ, siue ut uolũt alij, quadringentarũ purpurarũ, quadringentorũ boum, ac ducentorum curruũ Visonis siue Vsionis (piscis id prægrandis nomẽ est, cuius ferax est Danubius) in singulos annos imposuit (quanquam pisces bouesq; muneris tantũ loco tunc ab eo regem accepisse, nõnulli prodiderunt) Sepinẽsem uerò tractũ, diplomaq; paternũ, quo is tractus Stephano donabat, ex pacto ab eo recepit in cõpensationem damnorũ, quæ Alexander pater eius in Colomeiensi & Snatinẽsi præfecturis dederat. Ta-

Vngarorũ procerum cum Polonis cõuentus apud Kesmarcum.

Pax redintegrata inter Vngaros & Polonos.

Boemorum incommoda ex dissidio religionis.

" *Sacrificulorũ impotẽs* " *dominatus.*

Sigismundi Imper. studiũ pacãdæ Boemiæ.

Cõmunio sub utraq; specie Boemis cõcessa à cõcilo Basileensi.

Sigismundus rex Boemorũ appellatus.

Valachiæ diuisio.

Helias palatinus Valachiæ iurat in uerba regis Leopoli.

Valachorum tributum.

Vsio piscis.

Sepinensis tractus regi & regno restitutus.

metsi eo demum anno, quo Vuladislaus rex perijt, munitiones eius tractus Ioanni Cizouio castellano & præfecto Cracouiensi, & Petro Odrouanzo palatino & præfecto Rußiæ, à Marilia siue Maria uxore Heliæ & præfecto Chocimensi traditas esse reperio. Porrò Haliciensis arcis usum Heliæ, quoad uiueret, rex cõcesit. Eius autem precibus adductus Vuladislaus, Ioannẽ Odrouanzũ, Leopoliensem archiepiscopũ esse, post Ioannẽ Ressouiũ paulo antè mortuũ iussit, amoto Syluestro Sciechouio, qui iam paulo antè à collegio electus erat. Ostẽdebat & Stephanus, missa ad regẽ legatione cum amplissimis donis, & cõmemoratione studij meritorumq; suorũ erga ipsum recentiũ, simile iusiurandũ, se uelle dare, cũ diu id prius facere distulisset. sed nescio cur siue ipse distulit, siue reiectus est: nisi fortè satis esse uisum est, quòd is Heliȩ fratri palatino fidẽ suam Bialogrodi obstrinxit. Sed post quartũ demũ annũ & ipse & Helias frater iterum cum uniuerso senatu suo in uerba eiusdẽ regis iurauit. Sub finẽ anni fœdus cum Cruciferis Prussiensib. & Liuoniensibus Breste Cuiauiensi ictum est à rege: quo cautũ est fide & iureiurãdo principũ, inter cætera, ut fœdus Cruciferorũ cum Suitrigellone esset irritũ: episcopis & Ecclesijs Polonicis bona sua ac decimȩ in ditione Cruciferorũ saluȩ essent atq; liberȩ, fructus uerò prȩteritorũ duorũ annorũ interuersi, ad Pascha proximum ut eis à Cruciferis restituerent. Episcopo uerò Vuladislauiensi mille ducẽti aurei pro domo Gdanẽsi diruta soluerent. Nouã Marchiam & Chosnũ rex Cruciferis, ipsiq; uicissim Nessouiã ac dimidiũ traiectum Vistulæ apud Toruniã regi redderẽt, & nouem millia florenorũ & quingentos aureos numerarẽt: lasenecia retinerent: nec fraudi esset cuiquã, à suis dominis ad hostes defecisse: finiũ regundorũ ratio certa præscripta: de controuersijs dirimendis cõuenit, ut quotannis bini utrinq; delecti arbitri certo loco cõuenirent, sed ita, ut Polonos magister, Prussienses rex ederet: atq; hæc pacta conuenta noui reges, magistri, atq; duces intra annum uertentem à creatione sua, consiliarij uerò atq; subditi decimo quoque anno solenni iureiurando coram legatis alterius partis approbarẽt: nobilitas atq; ciuitates cauerent sibi inuicem, non fore se dicto audientes dominis suis, si ij contra hæc pacta uenire uellent: idq; impunè fore, principes ipsi suis quisque subditis intra certum tempus cauerent: quod quidem fecerunt postea. Fatalis autem annus ille fuit archiepiscopis. Nam & Albertus Iastrembecius Gnesnensis archiepiscopus eodem autumno uitam cum morte commutauit. Cui collegiũ illius ecclesiæ Vincentium Cotum Dembenium, gente Doliuiũ, custodem Gnesnensem, & pædagogum regiũ, successorem dedit: nequicquam aduersantibus proceribus & curatoribus regijs, qui Vuladislaũ Vuladislauiensem episcopũ, cum Sbigneus Cracouiensis renueret, sufficere Alberto uoluerãt. Superiori autẽ anno Ioannes Lubenius cognomẽto Slezus Præmisliẽsis episcopus mortuus, Nicolaum Chranstouium gente Stregomium, regis & procerũ uoluntate, summoto Francisco Orecio decano Leopoliensi & canonico Prȩmisliensi, qui à collegio electus erat, successorem accepit. Sequens annus nulla re memorabilis est, nisi quòd cum Sigismundo Lituanorum principe de

Haliciẽsis arx Valacho cõcessa ad tempus.

Ioannes Odrouanzus archiepiscopus Leopoliensis.

Stephani pal. Valach. legatio ad regem.

Stephani palatini iusiurandum.

Pax Brestensis & pacta cum Cruciferis.

Vincẽtius Dẽbenius archiepiscopus Gnesnensis.

Nicolaus Chrãstouius episcopus Præmisliensis.

cipe de Suitrigellone reconciliando per principes senatus, legatos à rege missos, frustra actum est. Cōmouerat enim Suitrigello regem senatumq; Polonicum ad misericordiam, supplici habitu adueniens, & Luscū, quod adhuc retinuerat, regi tradens: quod non multo pòst rex Sigismundo repetenti ex fœdere tradidit, ea lege, ut eo mortuo in ditionem regis & Polonorum cum tota Volynia recideret. Daugerdus uerò cum creatus esset palatinus Vilnensis, iusiurandum dedit, se post Sigismundi magni ducis mortem, nō nisi Vuladislao & successoribus eius regibus Polonorum, arcem Vilnensem traditurū esse. Insequēti anno, qui fuit 1438, non usq; adeò quietæ res fuere domi forisq;. Etenim Spitco Melstinius partim inueterato in Sbigneū episcopū, quod conatib. suis ad nouandas res intentis obstitisset, odio, partim etiā nouo, quod de hęresi Boemica exagitaretur, inflāmatus, bona eius Vsseuēsia Melstino arci propinqua, armata manu inuasit atq; diripuit: castellū interceptum præsidio muniuit. Citatus à rege uelut publicę pacis turbator, in gratiā cum Sbigneo rediit, cum ei cōmunium amicorū arbitrio satisfecisset: quæ tamen gratia diuturna non fuit. Ea uerò nisi fallor causa fuit utriusq; ordinis proceribus, ut in comitiis Corcinensibus mense Aprili habitis, sanctè se obstringerent, pro perduelle habituros, quisquis iudicia contemneret, armis'que priuato consilio sumptis ius suum persequeretur: & quisquis hæresim ullam profiteretur, aut profitentes defenderet. Vbi etiam minores Poloni frequentes contra prouisores siue curatores regios conspirarunt, dominatus eorum pertęsi: siue adeò indignum esse rati, paribus parêre. Vix dum hoc malum conquieuerat, cum subitò aliud exortum est. Derslaus Rithuianius, auctus opibus & animo ex direptis facultatibus propatrui sui Alberti archiepiscopi superiori anno defuncti, ualidam peditum equitum'q; manum coegit. Accitus'q; ad regem, negauit se quicquam contra rempub. moliri. Dimissus, nocte quadā ad Zatoriam duxit, & scalis admotis oppidum id cæpit, oppidanis nihil eiusmodi suspicantibus: deinde Osuencimensem tractum omnem in ditionem suam redigere adortus est, & magnum uicinis Silesiorum ducibus terrorem incussit: & iam Sigismundus Imperator, ac Vngarorum & Boemorum rex ætate, laboribus, morbo'q; confectus obierat. Molestū tamen regi senatui'q; fuit, quemadmodū scribit Dlugossus, uicinū & amicū principem, eam'q; orā quæ promptuariū quoddā est Cracouię, à suis uexari. Nec tamen reuocari se Derslaus à cœpto passus est, donec, dum incautius statiua habet, fusus fugatus'q; à Silesiis, regi Zatoriā tradidit, acceptis ab eo mille marcis impendiorum nomine. Rex uerò non prius eam Venceslao Osuencimensium duci Cazimiri filio reddidit, donec is in fide & cliētela regis Polonorum se unà cum Premislo & Ioanne fratribus impuberibus fore deinceps solenni iureiurando spopondit, & Berualdum castellum infame latrociniis ipsi concessit. Dederant autem ei rei causam duces ipsi Silesii, qui cum latè propagati patrimonia sua in tenues portiones diduxissent: neque commodè & pro dignitate inde sustentare sese possent, rapto uiuere neutiquā turpe aut ignominiosum ducebant: & cum aliàs in

Suitrigello supplex, non potuit tamē cum Sigismundo reduci in gratiam.
Luscū regi reddiū, & ab eo traditū Sigismūdo duci Lituanorum.
De Volynia pactum.
Vilnēsis palati in iusiurandū.
1438 ann.
Spitco Melstinius Vsseuensę castellum episcopo intercepit.
Sbigneus Spitconi reconciliatus.
Comitia Corcini.
Constitutio cōtra persequentes armis ius suum et fautores hæreticorum.
Prouisores amoti à minoribus Polonis.
Derslaus Rithuianius Zatoriam intercepit.
Sigismundi Imperatoris mors.
Osuencimēses duces in fide et clientela regis Pol.
Berualdū accepit rex pro Zatoria.
Silesii Poloniā latrociniis uexarunt.

mercatores, uiatoresq́ꝫ grassabātur, tum post pacē haud multo antè cum Polonis factam, Velunense territoriū nouo latrocinio infestarant: quanquam non impunè. Nam reuertentes à Laurentio Zaremba, cætera'que Velunensi nobilitate præda omni exuti, trepidè domos dilapsi sunt. Sic ergo tunc Vuladislaus Silesios ultus est. Quo fit, ut minus molestè factum illud Rithuianij tulisse uideatur. Boemicum deinde bellum exarsit, neque spacio temporis diuturnum, neqꝫ exitu funestum. Cuius hæc fuit causa. Sigismundus Imperator moriens, cum animaduertisset Barbaram uxorem suam, de regno magis, quàm de uita sua sollicitam, cum primoribus Boemorum clandestina consilia conferre, Albertum generum suum, ducem Austriorum, Vngaris & Boemis proceribus diligenter commendauit: Barbara, quæ regna illa ad Vuladislaum regem Polonorum dotalia afferre, quàm filiam reginam uidere malebat, capta Znoimæ, & cum funere mariti in Vngariam ducta est. Neqꝫ satis constat, an ita Sigismundus ipse iusserit. Post Sigismundi mortē nihilo minus Boemi in duas factiones diuisi, partim Albertū, quem Vngari iam sibi regem creauerant & coronarant, partim Cazimirū Vuladislai regis fratrem ad regnum inuitarunt. Acceptauit delatū regnum Cazimirus, magna & saniore senatus Polonici parte nequicquam dissuadente: cæterùm iunioribus & prouisoribus siue curatorib. regni, cōpendij sui causa, quemadmodum creditum est, in primis suadentibus. Itaqꝫ missi in Boemiā ad adeundam possessionē regni, nomine Cazimiri Sēdiuoius Ostrorogius Posnaniensis, & Ioannes Tencinius Sendomiriensis, palatini, cum non contemnendis copijs, uel ut habet Bonfinius, cum duob. tantū millibus equitū, pacato agmine per Silesiam iter fecerunt. cum his sese non exiguus Boemorū numerus coniunxit, ita ut ad quatuordecim millia essent in eo exercitu: uastabatqꝫ is aduersariorum agros. Præuerterat eos Pragam Albertus, iamq́ꝫ solenni ritu diadema susceperat. Quin coegerat etiam longè ualidiorem exercitum cùm de Boemis & Vngaris, tum ex omni ferè Germania. cum eo igitur, monitu suorum obuiam hostibus prodijt. Cazimiriani ne iniquo loco cū longè potentiori hoste pugnare cogerentur, ad Thaborū oppidum fossis & carris castra communiunt. Nec Albertus castra oppugnare ausus, non longè & ipse castra sua metatus est. Crebris excursionibus & leuibus certaminibus haud leuia utrinqꝫ damna accepta. Cum autem Cazimiriani, quo tutiores essent ab ictibus bombardarum, quibus acriter petebantur, in oppidum se recepissent, dimisit Albertus exercitū. Nam difficili & ipse pabulatione atqꝫ annona iam utebatur: & perdifficilis erat oppidi operib. pręsidioq́ꝫ permuniti oppugnatio. Cazimiriani quoqꝫ, nullo operęprecio facto, numis exhausti, & amissis equis Boemia excesserūt. Verū id priusquā Vuladislaus rex factū resciret, quoniā de periculo eorū certior factus erat, nihil deterritus minaci legatione Alberti, Poloniā omnē ad bellū Boemicū exciuit: & qua proximus patebat aditus, Cracouia proficiscenti, in Silesiā cum infesto minorū Polonorū exercitu ingressus, lōgè lateq́ꝫ eam uastauit. Idem ab altera parte maiores Poloni in inferiore Silesia fecere. Causæ autē uexandę Silesiæ hæ fuerunt,

Laurētius Zaremba Silesios ultus.

Barbara imperatrix capta.

Albertus rex Vngarorum.

Cazimirus Iagellonis filius à Boemis ad regnum uocatus, senatu Polonico improbāte.

Polonorū expeditio in Boemiam.

Albertus rex Boemorum.

Poloni re infecta Boemia excesserunt.

Vuladislai regis expeditio in Silesiam.

hæ fuerunt, quòd Silesij partes Alberti sequebantur, & quòd latrocinijs Poloniam infestare non intermittebant. Ad hæc adulterina moneta cudenda & importanda, non parum incommodi Poloniæ afferebant. Itaq; ui metuq; adacti, Venceslaus Opauiensium & Ratiboriensium, Boleslaus Glogouiensium & Oppoliensium, Bernardus item & Ioannes & Nicolaus Oppoliensium Silesiorum duces, & nobilitas Bregēsis, fœdus cum Vuladislao & Cazimiro icerunt, Cazimirumq; electum regem Boemorum approbarunt, pollicentes tum demum se in uerba eius iuraturos esse, ubi is diademate à Boemis redimitus esset: de falsa quoq; moneta inhibenda receperunt. Osuencimensium uerò duces, Venceslaus, Præmislus & Ioannes, primi omnium spoponderunt, se contra Cazimirum nemini affuturos esse. Quòd si aliorum Silesiorum uoluntates in eum inclinarent, se in uerba eius iuraturos esse. Hæc tunc acta in Silesia. Inde uerò in Boemiam rex progredi, & suis opem ferre parabat. Sed cum de statu rerum Boemicarū apud Opauiam è palatino Sendomiriēsi, è Boemia reuertente, cognouisset, exercitū dimisit, domumq; redijt. Non fuerunt in ea expeditione Rusſi & Podolij, clade domestica, quam insignē eius æstatis initio à Tartaris acceperant, impediti: & ne qua maiore etiā absentes obruerentur, ueriti. Excurrerāt enim Tartari populabundi in Podoliam, ingentemq; prædā abigebant. Recedentes eos cum Podolij ualida manu facta persequerentur, in limosam quandā paludē ex metu recipere se coegerūt: ignariq; locorū, adactis equis impetū in eos fecerūt. Stabant contrà instructi Tartari æquiori loco, eminusq; imbrem sagittarum in nostros, cum cœno conflictantes, iaculabantur. Ibi ancipiti malo perculsi primi, extremis, ut retrocederent, sibiq; explicandi sese ex illa difficultate locum darent, significabant. At illi actum esse de suis rati, in fugam se prorsus coniecerunt. Nec tartari occasioni defuerunt. Obtritis enim primis, cæteros auersos obstinatè persecuti, magna strage profligarunt, neminem uiuum seruantes. Ibi pleraque omnis nobilitas & firmamentum Rusſiæ cum Michaele Buzacio præfecto Podoliæ concidit, ita ut crebris deinceps excursionibus Tartari omnem illam regionem absque metu peruastarent. Non est autem prætereundum egregium fortis uiri facinus, tolerantiæque exemplum singulare, Ioannes Vulodicus, gente Sulimæus, multis uulneribus confectus, cum inter cadauera iacens à uictoribus despoliaretur, ita compressit uitalem spiritum, ut cum barbarus caligas de pedibus eius non sine uulnere rescinderet, digitumq; cum annulo præcideret, tamen nullā doloris atq; sensus significationem edidit, & incredibili patientia uitā seruauit. Vidisse eum se postea cum illis notis, Dlugossus memorat. Per illud tēpus Albertus rex Cæsar à Germanis principib. appellatus est: quem honorē uix, ac non nisi assentientibus Vngaris, quib. promiserat se eum nō esse suscepturū, suscepit. Barbara uerò socrus cum ei cunctas possessiones, quas dotales in Vngaria Boemiaq; habebat, concessisset, ac duodenûm millium aureorum pensionem annuam ab eo accepisset, dimissa ab eo ex Vngaria in Poloniam commigrauit, & à Vuladislao rege perhumanè atq; honorificè accepta

Silesiorum pacta cum rege Polonorum & fratre eius Cazimiro.

Tartari Podoliam uastarūt, & Podolios profligarunt.

Michael Buzacius à Tartaris interfectus.

Ioannis Vulodici patientia.

Albertus Cæsar.

Barbara Sigismundi Imp. uxor in Polonia Sendomiriensi præfectura à rege donata est.

accepta est: & Sendomiriensem arcem cum præfectura & omnibus emolumentis ad utendum fruendum, & habitandum, quoad uiueret, accepit. In Boemia tamen eam nequiter, libidinose, sine ulla religione & spe futuræ uitæ reliquũ ætatis exegisse, uitaq; defunctã, in arce Pragensi in sepulchris regum solenni pompa à Georgio Podiebracio gubernatore conditam esse, Vngaricarũ & Boemicarũ rerum scriptores memoriæ prodidere. Eodem anno confirmatũ est Vuladislao regnum in comitijs Petricouiensibus, mense Decẽbri habitis: amotiq; ab administratione curatores siue prouisores, cum rex iam quintumdecimum annum (qui apud nos finiendæ tutelæ legitimus est) attigisset, ac iusiurandum solenne dedisset. Sigismundo magno duci Lituanorum, renouanti pacta conuenta cum Iagellone & Polonis, stabilitus principatus regio diplomate. Monetæ quoq; probandæ, qui præessent in singulis ciuitatibus, designati: ualde enim iactabatur numus. Verum non diu id decretum ualuit, præterquàm in minore Polonia & Russia. Non conueniebat tunc inter Eugenium papam & cõcilium Basileense. Ille enim conciliũ Ferrariam reuocabat: quò iam Ioannes Palęologus Imperator, & Iosephus patriarcha Cõstantinopolitanus cum cõpluribus Græcis episcopis ea ipsa de causa appulerant: concilium uerò pontificatũ Eugenio abrogauerat, & alium pontificem creabat. Et concilium tamen & pontifex per oratores de pace inter Cęsarem & regẽ Polonorum componenda diligenter egit: quo commodius sublato inter hos principes bello, Græcis atq; Vngaris subueniretur. Vtrisq; enim grauis erat rex Turcarum Amurathes: transalpinensem Valachiam uectigalem sibi fecerat. Ac per illud ipsum tempus Rasciam & Serbiam uectigales regum Vngarorum ditiones affligebat: Singidunũ siue Sinderouiam, uel Smiderouiam, quemadmodũ nostrates uocãt, urbem in ripa Danubij non multo infra Belogradum, quam Nandor Albã appellant, sitam, obsidebat & oppugnabat. Nec succurrere socijs Cæsar cõmodè poterat, Polonico bello distentus. Non abhorrebat igitur is à pace. Ac ne Poloni quidem: iam enim refrixerant studia Boemorum in Cazimirum: Silesij uerò Alberto marchione Brandeburgẽsi duce accepto à Cæsare, crebris populationibus, quemadmodũ scribit Aeneas Syluius & Dubrauius, Poloniam uexabant: siue adeò, ut uult Bonfinius, uexare parabant. Itaq; ex illis ipsis comitijs Petricouiensibus quatuor de primoribus Polonis legati missi ad Cæsarẽ Vuratislauiã, quò is uenerat è Boemia, multis hinc inde iactatis, eò rem perducebant, ut potestas fieret Boemis denuò, quem uellent regem creandi. Id eo lubentius faciebãt nostri, quòd Cæsar secretò pollicitus esse dicebatur archiepiscopo principi legationis Polonicę, daturum se Cazimiro Boemiam in dotem cum filia natu minore. Nec tamen de pace conuenire ibi potuit, uariante Cæsare conditiones pacis, Teuthonum quorundam cõsilio & maleuolentia. nam ipse uir bonus erat, & pacis amans. Discedentes autẽ legati infecta pace, precibus legatorum pontificis atq; concilij ægrè reuocati sunt. Namyslouię denuò tentatum de conditionibus pacis: neque ibi tamen ea conuenit: induciæ modò quadrimestres, per quas commodius pax conficeretur, constitutæ.

Barbaræ imperatricis nequitia. *Comitia Petricouiæ.* *Prouisores abrogati.* *Tutelæ finiendæ tempus legitimũ apud Polonos.* *Iusiurandum regis.* *Lituanorũ cũ Polonis pacta renouata.* *Monetæ probãdæ magistri.* *Conciliũ Ferrariam ab Eugenio reuocatum.* *Græci uenere ad concilium.* *Basileense conciliũ Eugenio pontificatũ abrogauit.* *Oratores Eugenij & Basil. concilij ad Cæsarem & Polonos.* *Rascia & Serbia à Turcis afflictæ.* *Smiderouia obsessa.* *Silesij Poloniã infestant.* *Polonorum legatio ad Albertum Cæsarem.* *Induciæ Polonorum cum Cæsare.*

constitutæ. Atque id anni millesimi quadringentesimi trigesimi noni principio actum est. Quo quidem anno pax foris fuit, domi turbæ quædam, siue nouandarum in religione rerum studio, siue ecclesiastici ordinis odio & inuidia, siue utroque excitatæ, paucorum supplicio sedatæ sunt. Corcinum ex composito, quemadmodum uult Dlugossus, indicta erant comitia post pascha. Et iam rex, peragrata maiore Polonia, & parte Rusiæ, eò uenerat: conueniebant & proceres, cum Spitco Melstinius, facta clàm non contemnenda manu equitum assectarum, agrestibus'que suis armatis, apud Piascum maiorem pagum suæ ditionis, haud longè à Corcino, in oppidum improuisus irrupit: & impetu facto in diuersoria Vuladislai Vuladislauiensis episcopi, & Nicolai Lasocij decani Cracouiensis, summo mane quiescentibus adhuc omnibus ea diripuit. Idem'que de monasterio fecit, cum ibi Ioannem Conespolium cancellarium, & Ioannem Olesnicium marsalcum, qui ibi diuerterant, non inuenisset. Commodum enim sese subduxerant, præmoniti à quibusdam Spitconis socijs, quòd eum infensum ipsis esse nouerant, quippe qui conatibus eius antea restitissent. His patratis, ex oppido suos eduxit: & e regione oppidi, ubi Nida restagnans Vistulæ miscetur, castra curribus & fossis munire cœpit. Sed priusquam ea perficeret, coadunati omnes qui circum regem erant, impetum in exercitum eius Hincia Rogouio, ac Dobeslao Scecocinio, inermes ferè in armatum fecerunt: commissoq; prælio, cum Spitconem ipsum inter primos pugnantem interfecissent, facilè cæteros in fugam egerunt. Nec multum ibi sanguinis fusum est: parci enim rex agrestibus, qui inuiti dominum secuti erant, iussit. Non pauci tamen in Nidam fluuium, quem à tergo habebant compulsi, submersi sunt: in Spitconem palpitantem adhuc iudicium institutum, damnatus'que perduellionis, triduo nudus & inhumatus in publico iacuit. Rapstinum arx eius in ditionem regiam redacta: Melstinum uerò uxori eius deprecanti concessum. Quin & iudicium decretumq; suum rex proceribus supplicantibus, ne quid factum eius posteris obesset, clementer abrogauit, quòd amentia deliquisse diceretur. In Sbigneum uerò episcopum conatus illos suos maximè intendisse Spitco existimatus est, partim propter litem quandam priuatam ex affinitate ortam: partim etiam, quòd diris deuotus, & senatu abstinere iussus erat ab episcopo propter hæresim. Sed uim eius Sbigneus præmonitus, ad comitia non ueniendo, declinauit. Vulgò etiam creditum est, quemadmodum Dlugossus memorat, suasu & instinctu Sophiæ reginæ Spitconem facinus illud aggressum esse: sed in quem, aut quam ob rem id illa intenderit, coniectura assequi non possum. Non minores in maiore Polonia per idem tempus motus erant, Abraamo Sbanscio concitante: fauebat & hic Boemorum sectæ, Boemos'que sacerdotes hæreticos domi suæ alebat, per quos uirus in populum spargeret: Orthodoxis uerò sacerdotibus, & episcopo Posnaniensi Stanislao Ciolco ita infestus fuerat, ut is Cracouiam commigrare cogeretur: eo uerò defuncto, & Andrea Bninio successore ei dato, magis etiam insaniebat Abraamus. Et

1439 ann.

Comitia Corcini.

Spitco Melstinius turbat comitia.

Spitco Melstinius interfectus, & perduellionis damnatus.

Rapstinũ arx Spitconi adempta.

Spitco cur Sbigneo fuerit infensus.

Abraam Sbanscius fautor hæreticorum.

Stanislaus episcopus Posnaniensis cessit Sbanscio.

Andreas Bninius episcopus Posnaniensis Sbansinũ adortus armis propter hæreticos.

perculit quidem eum anathemate Andreas episcopus: sed cum ea uia nihil proficeret, ui coercere nouatores adortus est. Coactos enim nongentos amplius equites de propinquis & clientibus suis, ad Sbansinum arcem duxit, dedi'que sibi quinque Boemos sacerdotes coegit, quos instaurato Posnaniæ iudicio publicè cremauit: nec multo pòst Abraamus ipse mœrore, ira & pudore confectus perijt. Sic incendium illud pestilens haud leuiter iam gliscens in maiore Polonia, uirtute episcopi restinctum est. Habuit autem hic Andreas in episcopa competitorem Nicolaum Lasocium decanum Cracouiensem: quem bona pars collegij Posnaniensis elegerat, & rex Eugenio pontifici max. commendarat: sed tamen Andream prætulit pontifex infensus Lasocio, quòd legatus regio nomine in Basileense concilio, cum ibi de abrogando ipsi pontificatu ageretur, fuisset. Hoc anno Stanislao Pauulouio episcopo Plocensi mortuo, Paulus Gizicius scholasticus Cracouiensis & canonicus Plocensis successit, confirmatus à Vincentio archiepiscopo Gnesnensi, propterea quòd de Eugenij pontificis max. à concilio deiecti authoritate dubitabatur. Eodem anno magna pars Cracouiæ gemino incendio conflagrauit. Superiori uerò Nicolaus Seraphinus præfectus salis, & nonnulli alij de senatu urbis, ob importatam adulterinam monetam, populari inuidia penè deflagrarunt: quod ni conspirationem hominum subodorati, in arcem properè fugissent, cæsi essent tumultu & concursu populi. Gliscentem seditionem Sbigneus episcopus repressit, coniectis reis senatoribus in carcerem, & post aliquot septimanas desidente ira hominum, dimissis. Ad Pentecosten eiusdem anni actum de pace inter proceres Polonos & Vngaros, neque tamen regibus ipsis absentibus quicquam confectum: reiecta res ad congressum ipsorum regum: qui antequam contingeret, Albertus Cæsar ab expeditione, quam in Turcas nullo operæprecio instituerat, reuertens, disenteria ex immoderato esu peponum contracta, uitam finiuit. Post cuius mortem Vngari recta secum ratione perpendentes in quantis essent periculis Turcico bello implicati, communicato cum defuncti Cæsaris & regis sui uxore Elizabetha consilio, ad Vuladislaum regem Polonorum regnum unà cum ipsius Elizabethæ coniugio detulerunt. Tametsi prægnans tunc erat Elizabetha: sed neque certum erat, marem'ne paritura esset, neque tutum, maturam regno ætatem pueri expectare. Missi publicè ad acciendum Vuladislaum è Polonia, Ioannes Signiensis episcopus, Matcò siue Mathias Taloncius, Dalmatiæ & Croatiæ præfectus, quem Banum illi uocant, Emericus Marcellus magister curiæ regiæ, Ioannes Perenæus maior, & Ladislaus Palocius, mense Februario insequentis anni cum splendido comitatu & legatis ciuitatum Cracouiam uenerunt, & postulata totius Vngariæ Vuladislao regi exposuerunt. Res in consultationem senatus posita: uariabant sententiæ senatorum, dissuadentibus multis, difficultatem'que duorum amplissimorum regnorum administrandorum, & Turcici belli magnitudinem exaggerantibus: alijs contrà rem splendoris & gloriæ plenam nequaquam

Nicolaus Lasocius electus Posnan. sed nõ confirmatus.

Paulus Gizicius episcopus Plocen. ab Archiepiscopo cõfirmatus.

Cracouiæ incẽdium.

Cracouiæ tumultus contra senatum.

Cõuentus Vngarorum cum Polonis.

Alberti Cæsaris mors.

Vngari Vuladislaum regem Pol. ad regnũ uocant.

Oratores Vngarorum in Poloniam.

Consultatio senatus Pol. de regno Vngarorum.

repudiandam esse censentibus, neque prodendam barbaris cum florentissimo regno salutem & amplitudinem reipublicæ Christianæ, quæ illo quasi firmissimo quodam propugnaculo niteretur: & præstabilius autem consultius'que esse, Polonos Vngarorum armis atque periculo contra Turcarum uim sese tueri, quàm illis proditis, & illo quasi intermedio pariete sublato, per se ipsos omnem maximi ac difficilimi belli molem sustinere. Pronior in eam partem erat Vuladislai animus, ut regno suo paterno contentus esse uellet, cùm propter illas, quas paulo antè exposuimus causas, tum quòd adolescens prouectæ mulieris coniugium fastidiebat. Sed tamen cessit plurium diuersum suadentium sententiæ, & Vngarorum precibus. Et aderat fortè Amurathis Turcarum domini siue imperatoris legatio, quæ uiuente adhuc Alberto Cæsare missa, fœdus & amicitiam tyranni, pecuniam'que, & centum millium armatorum auxilia Vuladislao contra Albertum deferebat. De conditionibus deinde cum Vngaris tractatum. Conueniebat iam legatis, totius conuentus Vngarici & reginæ mandata disertè proferentibus, ut si Elizabetha regina ex Alberto Cæsare masculum posthumum peperisset, eum Vuladislaus ad Boemorum regnum adipiscendum adiuuaret, Vngaricum ipse ad posteros suos transmitteret: quòd si nullos mares liberos relinqueret, tum demum ut Alberti posthumus in Vngaria ipsi succederet. Hæc dum ita constituuntur, interim aduolat ex Vngaria ueredarius cum literis ad legatos, quibus scriptũ erat, ut re infecta redirent, eo quòd regina filium peperisset. Verùm non putabant id legati ex dignitate suæ gentis fore: & habebant etiam in eum euentum diserta mandata, ut etiamsi regina marem peperisset, nihilominus Vuladislao regnum deferrent. Abiecerat eo nuncio rex omnem de suscipiendo eo regno cogitationem: sed tamen uictus est legatorum perseuerantia. Tum demum Turcarum legationi, quæ aliquot menses Cracouię expectarat, responsum à rege datum est, regnum sibi ab Vngaris delatum esse: quòd si Amurathes amicitiam suam expeteret, Vngariam ne infestaret, socijs Vngarorum Rascijs redderet quæ ademisset. Nam is post expugnatam Smiderouiam, alias etiam quasdam Rasciorum munitiones partim uiuente, partim defuncto iam Alberto cæperat. His ita confectis, legati Vngarorum, duobus ad deducendum regem relictis, cæteri in Vngariam reuerterunt: ac Perenæus quidem apud Sarissam arcem suæ ditionis regem uenientem hospitio accepturus substitit: Mathias uerò & Emericus ad reginam, dolorem & iram dissimulantem, contenderunt: eius'q; iussu comprehensi, & in uincula cum omni comitatu suo coniecti sunt. Id ubi Sendiuoius Ostrorogius palatinus Posnaniensis, & Ioannes Conespolius cancellarius Poloniæ, qui legati à Vuladislao ad reginam missi erant, accepere, omissa, Simonis Agriensis episcopi suasu, legatione, in Poloniam reuerterunt. Scinduntur in duas partes Vngari, dum alij reginę, alij Vuladislao student. Nihil tamen hæc Vuladislaum mouebant, ut mutaret sententiam. Quin aliud quoque longè maius impedimentum fortuna ei obiecit. Nam per eos dies, quibus iter adornabat in Vngariã,

Turcarũ legatio ad Vuladislaum regem.

Pacta Vuladislai regis cum Vngaris.

Vngari oratores reuocantur è Polonia.

Ladislaus posthumus Alberti Cæsaris filius.

Turcicæ legationi respõsum à rege datum.

Vngari oratores ab Elizabetha regina capti.

Poloni oratores ad reginã.

Vngarorum diuersa studia.

Sigiſmundus dux Lituanorum à ſuis interfectus.

nuncium accepit è Lituania, Sigiſmundum ducem Lituanorum auarè & crudeliter dominantem, cõſpiratione Iuani ſiue Ioannis Ruſsi ducis Zartorienſis, & aliorum quorundam Ruſſorum & Lituanorum procerum apud Trocos interfectum eſſe, permultorumq́ꝫ, maximè Samagitarum ſtudia in Michaelem filium eius inclinare: Suitrigellonem uerò Luſcum Ruſſorum proditione rurſus in poteſtatẽ ſuam redegiſſe: magnos etiam theſauros Sigiſmundus reliquerat, eosq́ꝫ Ioannes interfector unà cum Trocenſi arce occuparat. Sic autem is Sigiſmundum ex inſidijs adortus eſſe fertur. Vrſam habebat Sigiſmundus cicurem, quam ad mẽſam & ad cubiculum familiariter admittebat. Ea ſiue non uenerat illo eunte cubitum, ſiue de more emiſſa exiuerat, & à coniuratis alicubi concluſa erat. Eius igitur unguium ſtrepitu ad oſtiũ cubiculi aſsimulato, coniurati intro miſsi, ducem nihil tale ſuſpicantẽ trucidarunt. Deſiderabant nonnulli de primoribus Lituanis regis pręſentiam, & res ipſa flagitabat. Nihil tamen is de ſua in Vngariã profectione mutabat, ne leuitate quadã aut metu & anguſtia animi cœpto deſtitiſſe uideretur. Cazimiro uerò fratri recipiendæ, parandæ & gubernandę ſuo nomine Lituanię negociũ dedit. Ingreſſurum aũt iter poſt mediũ Aprilem, ingens aquarũ inundatio, ſoluta tũc primùm niue & glacie, remorata eſt. Aſperrima enim præterita hyems fuerat, magnaq́ꝫ niuium uis ante mediũ Nouembrẽ delapſa, ad illud uſqꝫ tempus durarat. Neqꝫ uerò bene ſuperiore æſtate fruges prouenerant, ita ut hominibus uulgò folijs atqꝫ tenerioribus frondibus arborũ, & radicibus herbarum ueſci neceſſe eſſet. Pecudes uerò & iumenta uetuſtis tuguriorum ſtramẽtis detractis ęgrè ſuſtentata: indeq́ꝫ magna uis morbi paſsim graſſabatur. Cuncta hęc agminatim cõcurrentia, ominoſa uulgò habita, regem tamen minimè cõmouerunt. Itaqꝫ inſtitutũ iter adornans, in minore quidẽ Polonia & Ruſsia Ioannem Cizouiũ caſtellanum Cracouienſem, in maiore uerò Albertum Malſciũ palatinum Lencicienſem uicarios pro ſe reliquit: præfectos Cracouienſem, Poſnanienſem & Podolienſem neſcio qua de cauſa mutauit, & in Cracouienſi quidẽ præfectura illum ipſum Cizouiũ Ioanni Pilecio, in Poſnanienſi Creslaum Curozuancium Stanislao Oſtrorogio, in Camenecenſi uerò Theodoricum Buzacium Petro Polaco ſuffecit: porrò Scepuſium Sbigneo epiſcopo Cracouienſi, ut inde ſibi debitũ pro argento cælato ſignatoq́ꝫ, cuius nõ modicũ pondus regi mutuò dederat, deduceret, cõmendauit: Boleslao duci Maſouiorum præcepit, ne Drohicinenſem tractũ, quem poſt interfectũ Sigiſmundum Lituanorũ ducem, ex fœdere uetuſto, ſed ab ipſo Sigiſmundo renouato, occuparat, cuiquã concederet. His peractis, & rebus omnino Polonicis pro tempore conſtitutis, cum magnificentiſsimo apparatu, & comitatu nobilitatis Polonæ ſplendidiſsimo, & iuſti exercitus ſpeciem prę ſe ferente, in Vngariam profectus eſt: præmiſſoq́ꝫ Simone Roſgonio epiſcopo Agrienſi, Vincentio Samotulio caſtellano Medirecenſi, Ioanne Sennenio, & Andrea Tencinio, Budã in poteſtatem ſuã redegit. Quod quidem percommodè accidit: paulo pôſt enim Vlricus comes Ciliæ, reginæ Elizabethæ propinquus, cum quingentis equitibus eandem ob cauſam

Luſcũ à Suitrigellone interceptum.

Trocenſis arx à duce Zartoriẽſi occupata.

Cazimirũ rex Lituaniæ pro ſe præficit.

Inundatio.

Aduerſa omnia regi in Vngariam iter parãti.

Hyems aſpera.

Fames.

Peſtis.

Gubernatores Poloniæ.

Præfecti primarij mutati.

Scepuſium Sbigneo epiſcopo commendatũ.

Drohicinenſis tractus Lituanis ademptus à Maſouijs.

Vuladislai profectio in Vngariam.

Buda redacta in poteſtatem Vuladislai.

ob causam à regina missus uenit: sed cognito quòd nostri arcē & urbē tenerēt, ad reginā se uacuus recepit. Illa uerò certior facta de omnibus, filiū suum Ladislaū nondū quadrimestrē, sublato de Alba regali diademate diui Stephani, à Dionysio Zecho cardinali & archiepiscopo Strigoniēsi, presentib. & assentientib. Benedicto Iaurinēsi episcopo, Vlrico comite Ciliēsi, Ladislao Gara ęrarij præfecto, Nicolao Fristacio, Stephano Rosgonio, & Thoma Zecho fratre archiepiscopi, coronari curauit. Posteaquā Budā uenit Vuladislaus, magnaq; nobilitatis & procerū (in quib. & archiepiscopus Strigoniēsis, & Ladislaus Gara fide publica accepta fuere) multitudo ad eum cōuenit, huiusmodi concionē per interpretē habuisse fertur. Alium ego, proceres & uiri Vngari, alium longè quàm uideo, regni huius statum me reperturum esse speraui. Credebam enim summo omnium ordinum hominum'que consensu me accitum esse, ut uobis uolentibus imperarem, Turcarumq; arma ab Vngaria depellerem. Itaq; omissis rebus Lituanicis, quæ meam præsentiam nunc maximè requirebant, desiderio uestro, & precibus legatorum uestrorū satisfeci, & meum ad uos aduentum maturaui. At nunc aduenienti alia se mihi rerum facies offert. Non idem est sensus omnium: diuersa studia: habet inter uos non paucos nec obscuros fautores Alberti filius posthumus, & iam ab his diademate redimitus est. Quid hinc aliud, quàm ciuile & penè parricidiale bellum inter uos propediem expectandum est? Eius ego uobis author causaq; esse nolo Vngari. Abundè regno paterno contentus sum. Vos, me nihil obstante, quouis modo commodis uestris, & quieti, salutiq; publicæ diligenter etiam atq; etiam prospicite: mei uerò nullam ducite rationem. Hæc elocuto rege, secedunt in consilium Vngari, admirantes regis modestiam, & excelsum animum. Deinde Laurentius Hedreuarus palatinus Vngariæ ex omnium sententia gratias regi egit, quòd patris clarissimi & optimi regis uestigijs insistens, religionem Christianam defendere in primis studeret, quemadmodum ille propagare studuisset, pluris'que publicam salutem, quàm suam amplitudinem faceret: deinde orauit eum, ut susceptum semel summa omnium cum lætitia & spe optima regnum ne repudiaret. Non falli eum, quòd crediderit, publico omnium ordinum consensu id ad se delatum esse: permanere autem illum consensum, optima atque etiam necessaria ratione nixum. Paucos siue muliebri consilio seductos, siue dominandi alieno nomine cupidos, cum regina mutasse sententiam, & alienissimum ab illo tempore de infante coronando consilium iniuisse: sed eorum conatibus improbis se cunctos usq; ad sanguinem obstaturos esse. Ne quam uerò ei dubitationem relinquerent, statim cuncti in uerba eius iurarunt, orsi ab Dionysio archiepiscopo: sublatūq; de more gentis in humeros Vuladislaum, acclamante populo, regē renunciarunt. Vissegradū deinde itum est, ubi asseruari solebat diadema, quod diui Stephani ferebatur: uerùm id regina inde clàm omnibus surripuerat. Quare parum abfuit, quin Ladislaus Gara Banus, pręfectus eius arcis & ærarij, tumultu populi cōcerperetur. Captus quidē est: sed mox regis beneficio liberatus, cū is in Poloniā statim

Ladislaus posthumus infans coronatur ab Vngaris.

Archiepiscopus Strigon. et Ladislaus Gara fide publica ad Vuladislaū uenere.

Vuladislai regis oratio ad Vngaros.

Responsum ab Vngaris Vuladislao datum.

Vuladislaus ab Vngaris rex renunciatur et attollitur.

Ladislai Garæ periculum.

rediturum se esse minaretur, ni sibi Ladislaus, qui fidem suam secutus eò uenerat, condonaretur: decretum autem est, ut Vissegradensis arcis præfecturam deinceps non nisi Polonus obtineret. Itaque Vincentio Samotulio Medirecensi castellano tunc ea mandata est. Regi uerò diadema de caluaria S. Stephani detractum ad XVI Cal. Augusti solenni ritu apud Albam regiam ab archiepiscopo Strigoniẽsi impositum. Accidit per eos dies facinus memorabile. Vngarus quispiam obscuræ sortis, indicauit magnam auri uim ab Elizabetha regina sibi obtrusam esse, ut Vuladislaũ regem uel ferro, uel ueneno de medio tolleret. Id siue uerum fuit indicium, siue ementitum spe maioris muneris, Vuladislaus irremuneratum, prætermisit atque dissimulauit, ne quam Elizabethæ infamiam suscepti sceleris inureret: Vngari uerò indicem ignitis forcipibus immaniter dilaniatum dissecuerunt. Coronatione ritè peracta, rex Polonos proceres, qui se in Vngariam deduxerant, dimisit. Ex his Sbigneus episcopus nouo Cardinalis presbyteri honore tam ab Eugenio pontifice max. quàm ab Amadeo Allobroge, quem concilium Basileense, amoto Eugenio suffecerat, & Felicem quartum appellarat, auctus, Cracouiam reuertens, magna omnium gratulatione exceptus est. Tametsi in itinere apud Keuessum oppidum in Vngaria non multum abfuit à periculo, iurgio & prælio inter oppidanos & familiam eius concitato. Nemo tamen de comitatu eius cæsus est, uulnerati complures. Oppidani uerò multorum sanguine & nece, dimidij que oppidi conflagratione, excitati temerè tumultus pœnas luerunt. Conuentum deinde minores Poloni bis apud Corcinum egerunt, & auxilia quinque milliũ equitum regi in Vngariam decreuerunt: in eorum uerò stipẽdia ut agricolæ duodenos grossos in iugera penderent: sculteti & equites, qui nullos haberent adscriptitios, octonos & quadragenos, quæ marca apud nos dicitur. Cæterùm qui equites per se ipsi eam militiam obire uellent, ut & ipsi & adscriptitij eorum ab omni pensione immunes essent. Fuit autẽ necessarium id subsidium, propterea quòd Vngari apertius iam factiones alere cœperant, & partim regi, partim reginæ studebant. Et firmiores erant reginæ partes in superiore Vngaria, Austriæ & Morauiæ finitima: cuius ciuitates pleræque omnes à Teuthonibus habitatæ, non contemnendo externi militis mercenarij præsidio, duce Ioanne Iscra Boemo, in fide reginæ continebantur: ab his aduersariorum agri uexabantur, munitiones etiam partim expugnabantur, partim per proditionem intercipiebantur. Ab altera quoq; parte Ladislaus Gara, malè referẽs regi liberatori suo gratiã, temerato unà cũ archiepiscopo Strigoniẽsi iureiurãdo, multos in reginæ partes potẽtia & authoritate sua pertraxerat, & ualidũ exercitum cõtraxerat. Cõtra eum rex, non expectatis Polonorũ auxilijs, aulicũ suũ comitatũ Vngaris & Polonis constantẽ, & quos ad manus habuit Vngaros uoluntarios, Nicolao Fristacio, siue Vilacho, ut habẽt alij, qui à regina ad regẽ defecerat, & Ioanne Huniade ducib. misit: & certã sibi uictoriã pollicentẽ, insigni strage profligauit. Ladislaus tamẽ ipse fuga euasit: sed non ita multo pòst à Friderico Cæsare, qui Alberto patrueli à Ger

Vuladislai fides. *Vissegradensis præfectura Vincentio Samotulio mandata.* *Vuladislai coronatio.* *Regis clementia, & Vngarorum ira in proditorem.* *Sbigneus Cardinalis designatus.* *Amadeus dux à concilio Basileensi pontifex max. creatus.* *Sbignei periculum apud Keuessum.* *Conuentus minorum Polonorum Corcini.* *Iugerale tributum decretum regi in subsidium à minoribus Polonis.* *Marca.* *Vngarorum fluxa fides.* *Ioannes Iscra.* *Ladislaus Gara cum archiepiscopo Strigoniensi deficiũt à Vuladislao.* *Nicolaus Fristacius.* *Ladislaus Gara fusus fugatusq́; & à Cæsare captus.* *Fridericus tertius Cæsar.*

li à Germanis principibus successor datus erat, captus, septuaginta millibus florenorum sese redemit, cum reginam secutus in Austriam uenisset. Captiuos autem omnes rex liberaliter dimisit. Qua clementia permagnam apud Vngaros gratiam iniit, Slauoniam'que & Croatiam, misso illuc Nicolao Lasocio decano Cracouiensi legato, sine armis recepit. Fristacium uerò & Huniadem amplissimis muneribus affecit. Et illum quidem Croatiæ Banum, hunc uerò Transyluaniæ Voieuodam siue palatinum fecit: deinde uerò etiam Themesiensi & Seuerinensi præfectura auxit. Inde primùm Ioannis Huniadis, quem & Coruinum à uico in quo natus est, appellauere quidam, nomen celebre esse cœpit: cum is antè clarus non fuisset, matre Græca, patre autem Valacho natus. Nonnulli eum à Sigismundo Cæsare genitum esse existimarunt. Ab eo quidem Huniadum arcem in extrema Transyluaniæ ora, & inde cognomen ipse accepit. Deinde uerò cum is nauiter rem gereret, Turcas'que Vngariam infestantes aliquoties magnis cladibus affecisset, etiam magister Vngaricæ militiæ factus est à Vuladislao.

Slauonia & Croatia in potestatem Vuladislai redacta.

Ioannis Huniadis genus, honores, & res gestæ.

Dum ita dissident inter se Vngari, ne Boemi quidem quieti fuere. Edictis enim Pragam noui regis creandi causa comitiis, cum interim Elizabetha Alberti Cæsaris uxor peperisset, ac de nato hærede regni Boemos illustri legatione admonuisset, alij bene meritorum de se regum Alberti filium Sigismundi nepotem, Ioannis pronepotem prætereundum non esse censebant: alij ineptam regno administrando ætatem pueri, intestina'que dissidia causati, ad Albertum Bauarorum ducem regnum deferebant: quorum sententia uincebat. Sed Albertus molem turbulenti regni auersatus, & à Friderico Cæsare, ne Ladislao posthumo paternum regnum præriperet, præmonitus, non accepit oblatum regnum. Ad Fridericum Cæsarem deinde itum est, ut is regnum uel ipse susciperet, uel pro tutore duntaxat cognati infantis, quoad ille adolescat, administraret. Vtrunque negauit: quòd neque eum, quem omni ratione defensum ire debeat, iniuria afficere sibi conueniret, neque tam negociosum pauper'que regnum alieno nomine gerere uellet. Ad Ladislaum potius Boemi hæreditarium regnum deferrent, & gubernatores ipsi sibi legerent, penes quos foret summa rerum, quoad rex adolescat. Fecere iussa Boemi, designato'que rege Ladislao, ad Meinardum & Ptascone primores summam administrandi regni detulerunt: quorum hic erat hæreticus, ille rectè de religione sentiebat. Nec tamen cessabant domestica latrocinia. Non multo pòst extincto Ptascone, conspiratione idem sentientium, Georgius Podiebradius prætextu administrationis dominatum arripuit, Pragam gentis metropolim & Meinardum gubernatorem in potestatem suam redegit. Nec multo pòst Meinardus extremum clausit diem non sine ueneni suspicione: uires sumpsere hæretici authore Rochezana pseudarchiepiscopo. Hæc de Boemicis rebus obiter hic modò commemorasse suffecerit. Dum ita res turbantur in Boemia & Vngaria, Cazimirus regis frater cum pleris'que primoribus minorum Polonorũ, & ducibus Masouiorũ Cazimiro & Boleslao,

Boemorũ dissidium in creando rege.

Albertus Bauarus regnũ Boemicũ repudiauit.

Fridericus Cæsar & regnum & administrationẽ Boemiæ recusauit.

Ladislaus posthumus rex Boem. designatus.

Meinardus & Ptasco gubernatores Boemiæ.

Georgius Podiebradius dominatum apud Boemos arripuit.

accepta

Cazimirus magnus dux à Lituanis creatus est.

accepta de ærario regio pecunia, splendido comitatu pro gubernatore in Lituaniam profectus, Vilnæ dux magnus à Lituanis renunciatus est, nequicquam reclamantibus Polonis, & fœdera, regis'que aduersam uoluntatem testantibus. Sed plus ualuit apud Lituanos præsens metus. Verebantur enim, ne, si uicarius modò ducis esset Cazimirus, Michael Sigismundi cæsi filius, Samagitarum & aliorum fautorum suorum ope principatum arriperet, pœnas'que mortis paternæ à se experteret. Quin apud Russos iam noui motus extiterant: & Smolenscia plebs in primis tumultuata, sumptis armis præfectos suos cum nobilitate profligarat & eiecerat, arcem in potestatem suam redegerat, & Georgium Mescislauiensium ducem, dominum sibi adsciuerat. Sed Cazimirus nouus dux cum subitario exercitu, exusto oppido, ingenti'que cæde hominum edita, arcem recuperauit. Hæc igitur causa siue prætextus fuit Lituanis, creandi sibi magni ducis præter sententiam regis, & contra pacta conuenta cum Polonis. Petiuit tamen à rege postea per legatos diligenter Cazimirus, ut factum Lituanorum approbaret: sed non modò non impetrauit, uerùm etiam uehementius eum iritauit, quòd neque exemplum regi placebat, & Michaelem Cazimirus patrimonio omni exuerat: & Bielscum, Melnicum, ac Drohicinum cum omni eo tractu Boleslao Masouiorum duci eripiebat. Nam Boleslaus eas munitiones auo suo Ioanni ab Iagellone rege olim donatas, sed à Vitoudo deinde ereptas, post Sigismundi demum obitum ex pacto occuparat. Insequens annus nihil ferè memorabile habet, nisi quòd minorum, ac deinde maiorum etiam Polonorum, & Russorum auxilia partim ex mercenarijs militibus, partim ex uoluntarijs collecta, ducibus Ioanne Tencinio palatino Cracouiensi, Ioanne Olesnicio castellano Sendomiriensi, Petro Odrouanzo palatino Rusiæ, Gregorio siue Riscane Kerdeio palatino Podoliæ, Ioanne Sennenio præfecto Sendomiriensi, Derslao Rithuianio, Laurentio Zaremba castellano Siradiensi, Nicolao Scora iudice Posnaniensis regionis, & nonnullis alijs uiris nobilibus, in Vngariam, nequicquam prohibēte Iscra, ad regem uenerunt. Quorum opera, ductu Tencinij in ea quidem parte, quæ Austriæ finitima est, superiores ferè partes regis fuerunt, Posoniensis arx obsidione liberata: aliæ munitiones, quæ reginæ præsidijs tenebantur, partim per uim, partim per deditionem extrema adhuc hyeme receptæ sunt: Vlricus comes Ciliæ captus. In ea uerò ora, quæ ad Poloniam uergit, diuersa fortuna regis fuit, ita ut ab obsidione Cassouiæ, re infecta, discedere Poloni cogerentur, Kesmarcum amitterent: Scepusiensem etiam oram, quæ in ditione Polonorum est, & à Sbigneo episcopo tunc tenebatur, Iscra infestaret, & Podolinum obsideret. Nec tamen eò rex arma conuertere ab Vngaris permissus est, siue propter grassantem pestem: siue quòd ij uererentur, ne pertæsus tam negociosi ac turbulenti regni, in Poloniam, propinquitate loci inuitatus, sese subduceret. Pestem tamen ita is contempsit, ut quamuis plurimi passim repentè conciderent, & in intimum quoque cubiculum eius contagio morbi perua-deret,

Smolenscij res nouantes à Cazimiro cohibētur.

Michael Sigismundi ducis filius, patrimonio spoliatus à Cazimiro.

Bielscum, Melnicum, ac Drohicinum Cazimirus Masouijs eripit.

Poloni auxilia mittunt regi in Vngariam.

Diuersa fortuna regis Vuladislai in Vngaria.

Pestē Vuladislaus contēpsit.

deret, nihilo tamen minus uersaretur in publico, regiá que obiret munia. Apud Parsouiam uerò Poloni proceres cum Lituanis conuentum egêre: frustrá que, Lituanis rem inficientibus, concordiam inter Cazimirum regis fratrem, & Boleslaum Masouiorum ducem, & Michaelem Sigismundi ducis filium tentarunt. Per quod tempus Moschorum dux, adiunctis sibi Tartaris Casanensibus excursionem fecit in Lituaniam, Vesmensem que tractum ferro & igni depopulatus est: quem ut ulciscerentur Lituani, ipsi quoque uicissim ditionem eius longè latéque uastarunt, & ingentem prædam abegerunt, Moschos que se insecutos commisso prælio fuderunt, Cazimiro interim Smolensci euentum belli expectante. Sequenti anno maiores Poloni facta manu Silesiam finitimam depopulati sunt: ac duo castella, Gorsouum & Cecerinum expugnarunt & incenderunt, ulti crebra Silesiorum latrocinia. Vexatum est tamen postea nihilominus territorium Velunēse à Vuratislauiensibus, duce Hasenemero, siue Zaiesso Austrio, Vierussouum que oppidum cum castello incensum, ac dominus eius Vieruss captus. Podoliam uerò atque Russiam, Leopolim usque, ingentia Tartarorum examina impunè ferro igni que uastarunt, & infinitam penè captiuorum multitudinem, cæteram que prædam abegerunt. Reuertentes, Vindica Glinianorum præfectus cum parua manu insecutus, magna strage afflixit, multosq; captiuos liberauit: sed ad extremum hostium multitudine circumfusus, honestissimam cum suis omnibus mortem oppetijt. Rex ubi de excursione Tartarorum nuncium accepit, Polonos & Russos proceres profuse magis quàm liberaliter, non modò pecunia de reditibus Polonicis proueniente, uerùm etiam censibus, possessionibus, ac totis præfecturis, præter leges Polonorum, siue donatis, siue hypothecæ nomine addictis, atque etiam alienis bonis perperàm per imprudentiam attributis, remuneratos dimisit. Ex his Petrus Odrouanzus palatinus Russiæ, & præfectus Leopoliensis, cum suis Russis properè reuertens, cum Agriæ à Simone episcopo lautè acceptus esset, à Boemis, qui Cassouiæ erant in præsidio, summo diluculo duce Telepho in oppidum improuiso irruentibus, captus est, currusq; eius direpti: sed Boemos cum præda raptim sese recipientes, consecuti nostri pariter cum comitatu episcopi, ad internecionem penè ceciderunt, sua que omnia præter ipsum Odrouanzum recuperarunt. Nam eum Telephus in arcem quandam propinquam præmiserat: sed eum tamen præfectus arcis Iacobus Zuder regi condonauit: defectionis que suæ impunitatem, placato rege eo munere, impetrauit. Pauci hostium uiui in potestatem nostrorum uenêre: inter quos fuit ipse Telephus. Hi omnes Simoni episcopo traditi, non multo pòst ab eo, icto cum Iscra fœdere, & affinitate firmato, dimissi sunt. Sub idem ferè tempus, Nicolaus Zaica Brozouiciæ, & Nicolaus Comorouius Podolini in Scepusio præfecti, cum parua manu noctu Aperiassum oppidum, quod modico Iscræ præsidio tenebatur, admotis scalis ingressi, raptim direptum incenderunt: quo properè cognito Iscra cum expeditis equitibus eos abeuntes insecutus, facilè fusis, uel cæsis,

Polonorum cō uentus cum Lituanis irritus.

Moschicū bellum.

1442 ann. Silesia uexata à Polonis.

Velunenses uexati à Vuratislauiensibus.

Tartari uastarunt Podoliam & Rußiam.

Vindica.

Clades Russorum.

Vuladislai regis profusa liberalitas.

Petrus Odrouanzus captus in Vngaria.

Iacobus Zuder.

Telephus captus.

Aperiassum direptum & incensum à Polonis.

Poloni fusi ab Iscra.

Brozouicia arx altera arsit, altera Iscræ dedita est.

uel cæsis, uel captis paucis, qui cum ducibus hostem à longè conspectum temerè expectarunt, prædam ferè omnem recepit, Zaicam & Comorouium duces cæpit: & ad Brozouiciam admotis castris, altera arce siue fortuito incendio, siue subiecto à quopiam igni exusta, altera per deditionem potitus est. Quocirca subsidiarias aliquot cohortes Sbigneus Cardinalis ad tenendum Scepusium mittere ex Polonia coactus est.

Legati Cardinales duorum pontificum ad Vuladislaum regem.

A[illegible]ander Ma[illegible]s Cardinalis.

Aestatis huius initio duo legati pontificij in Vngariam ad regem ijsdem de causis uenerunt. Ab Eugenio quidem Iulianus Cęsarinus Cardinalis, episcopus Sabinensis: à Felice uerò & concilio Basileensi Alexander Zemouiti Masouiorum ducis, & Alexandræ regiæ amitæ filius, patriarcha Aquileiensis, episcopus Tridentinus, & Cardinalis presbyter tituli S. Laurentij in Damaso non ita multo antè ab ipso Felice creatus. Atq; hic quidem ut Felicis, ille uerò ut Eugenij authoritatem rex unà cum suis omnibus sequeretur, postulauit.

Optio pontificis de duobus. Concilium Florentinum.

Iustior Eugenij causa Vngaris uisa est, quippe quæ Græcos etiam & Armenos adstipulatores haberet, qui concilio Ferrariam ab eo conuocato, & propter pestem Florentiam translato interfuere. Adfuit & Isidorus Kiouiensis ac totius Russiæ metropolites, cum ducentorum equitum comitatu. Polonis, quoniam Academia Cracouiensis authoritatem concilij defendebat, & nõ modò Sbigneum Cracouiensem episcopum, sed etiam Vincentiũ archiepiscopum Gnesnẽsem Cardinalis presbyteri honore ornarat Felix, tutius uisum neutrum, donec dissidium illud maneret, pro pontifice max. agnoscere. Egit deinde Iulianus cum rege & Vngaris de pace facienda cum regina Elizabetha. Quæ relicto in Austria, ac Friderici Cæsaris tutelæ commendato Ladislao puerulo, cum sacro diademate, Strigonium redierat, quo Vngaros partes suas secutos in fide contineret: egit & de suscipiendo bello contra Turcas.

Pax inter regē & reginam in Vngaria. Elizabetha imperatrix mortua.

Et pax quidem cum regina secretis conditionibus composita est, cum ad eam rex Iaurinum rogatu Iuliani uenisset, moresq;, & uirtutem suam, ac dignitatem oris ei probasset. Verùm ea pax, regina paucis diebus ex dysenteria ac dolore matricis mortua, rursus infecta est, defendentibus nihilo segnius partes Ladislai posthumi, seu uerius suam rem agentibus, & nullo amici & inimici discrimine omnia infestãtibus ijs, qui in superiore Vngaria cum regina senserant. Iactatum est uulgò, reginam ueneno sublatam esse. Bonfinius quidem eam Budam ad regem uenisse, & inde Iaurinum reuersam, post tertium diem torminibus uentris ingenti regis dolore extinctam esse, scriptum reliquit. Neque uerò in persuadendo bello Turcico plus difficultatis sensit Iulianus, cum non tam utilitas inferre bellum barbaris, quàm necessitas illatũ ab ijs depellere, & amissa recuperare suaderet. Etenim Amurathes non ignarus Vngaricorum dissidiorum, ciuilisq; belli, infestabat reliquum Rascię, atque Transyluaniam: Bielogradum obsederat, & summa ui oppugnarat. Et quamuis Vuladislaus rex per Dobrogostium Ostrorogium, & Lucam Gorcanum Polonos, oratores suos, postulasset ab eo, ut ab obsidione discederet, & pacem fœdus'que dudum ultro expetitum secum sanciret: ille tamen ferox, amandatis Smiderouiam oratoribus, continuauit obsidionem

sidionem

ſidionem in ſeptimum menſem. Nec niſi maxima ſuorum ſtrage adactus, ab ea receſsit. Ac ne tunc quidem demiſit ſpiritus: quin dimittens oratores regios, ijs demum legibus pacem ſe daturum eſſe reſpondit, ſi ſibi reliquum Raſciæ & Bielogradum traderetur. Pollicebatur legatus regi & Vngaris ad id bellum ingentia pōtificis max. & quorundam principum Chriſtianorum auxilia. Ad hæc autem Vngarorum ſpes per ſe ipſe iam inde ab initio in Vuladislaum erectæ, rebus ad eam diem aduerſus eundem hoſtem auſpicijs eius proſperè geſtis, augebantur. Nam præter id quod Amurathes à ſeptimeſtri illa Bielogradi oppugnatione re infecta turpiter diſcedere coactus erat, Ioannes Huniades regis huius auſpicijs eoſdem barbaros tribus inſignibus prælijs, uno apud idem Bielogradum, altero in Tranſyluania, tertio apud Vaſcapum in finibus eiuſdem Tranſyluaniæ per illud ipſum tempus uicerat, & magnis cladibus affecerat, Mezitem Baſſam ducem exercitus bellicoſiſsimum cum filio interfecerat, Sciabadinum alterum Baſſam trepidè fugere coegerat. Commouebat etiam & regem & Vngaros Stephani ſiue Georgij Deſpotę Raſciæ & Albaniæ miſericordia, qui paucis illis annis utraque ditione à Turcis exutus, & filijs duobus captis, exectis, & excæcatis orbatus, regis beneficentia in Vngaria ſeſe ſuſtentabat: & cùm publicè cunctis ſupplicabat, tum priuatim ſingulos proceres prehenſabat, ut in ſuum dominatum reſtitueretur. Ad extremum ſuperba Turcarum tyranni Amurathis legatio in illud fortè conſultationis tempus coniecta, omnium animos uehementer accendit: afferebat autem ea pacem uel inducias Vngaris, ſi tributum tyranno, quem Cæſarem & illi uocant, quotannis penderent: aut Bielogradum, quod Nandor Albam, & Albam Græcam uocant, olim Taurunum fuiſſe exiſtimatur, traderent. In quam ſpem barbaros Mathias Taloncius Dalmatiæ & Croatiæ Banus, illorum uires & felicitatem, ac perturbatum Vngariæ ſtatum ſecum reputans, & grauiora metuens, adduxiſſe exiſtimatus eſt. Itaque procerum animis ad bellum inclinatis, comitia Budam ad Pentecoſten, anni ſequētis, qui fuit à Chriſto nato 1443, à rege indicuntur. Ibi bellum uno omnium conſenſu decernitur. Mittuntur oratores ad Fridericum Cæſarem, & ad alios principes Chriſtianos, & ad Cruciferos Pruſienſes atque Liuonienſes, nominatim in hoſtes Chriſtiani nominis militiam profeſſos, petitum auxilia ad tam piam ac toti Chriſtianæ reipublicæ ſalutarem expeditionem. Sed nihil uſquam impetratum, prętèr duorum annorum inducias à Cæſare Friderico. Pontifex quidem Eugenius piam Crucis militiam aduerſus barbaros per omnes nationes Chriſtianas pronūciari iuſſit. Inde aliquantulus uoluntariorum militum, ſiue adeò promiſcuæ multitudinis numerus confectus eſt, quem Iulianus legatus, cruce pro uexillo utens, duxit. Poloni regi ſuo non contemnenda auxilia miſere. Per id tempus Nonis Iunij magnus terræ motus Vngariam, Boemiam & Poloniam afflixit, quo multa ædificia & arces etiam quædam concuſſæ ac deiectæ ſunt. Viceſimaſecunda die menſis Iulij Buda caſtra mota ſunt: tranſmiſſo'que apud Salſum lapidem Danubio, ad hoſtiles terras per-

Bielogradūm à Turcis fruſtra obſeſſum et oppugnatum.

Victoriæ tres de Turcis per Huniadem partæ.

Stephanus Deſpotes Raſciæ et Albaniæ pulſus à Turcis.

Amurathis legatio ad Vladislaū regem.

Comitia Vngarorum Budæ. 1443 ann. Bellum contra Turcas decretum.

Chriſtianorū principum auxilia fruſtra implorata.

Terræ motus.

uentum. Capta & incensa in Rascia & Bulgaria nō pauca ignobilia oppida, & cæteræ munitiones: in his insignis in primis Sophia, quàm Sardicā nonnulli antiquitùs fuisse uolunt. Vbi ad Morauam fluuium uentū est, cum didicisset rex ab exploratoribus in propinquo esse hostium copias, Ioannem Huniadem cum decem millibus expeditorū militum, in quibus Poloni erant, contra eos misit: qui cum intempestæ noctis silentio improuiso in statiua eorū impetum fecisset, magna strage ad internecionem hostes profligauit. Cęsa feruntur ad triginta millia Turcarū, capta quatuor. Bulgaria deinde pleraq; omnis, quemadmodū Bonfinius memorat, partim per uim, partim per deditionē, ob linguæ & stirpis cognationē, Polonorum opera potissimum, in potestatem regis redacta, ad fines Macedoniæ peruentum est. Altissimi & celebratissimi apud poetas & historicos, Græcos præsertim, montes Macedoniam atque Thraciam à Mysis, Dardanis, & Triballis, qui nunc Rasciani Seruij, Albani, & Bulgari sunt, separant, nec nisi duobus locis peruij, altero ad pontum Euxinum, & in Thraciam uergente, altero in Macedoniam perangusto ac difficilimo tramite, sed propiore à castris regijs: & insederat iam eum penè infinita uis Turcarum, duce Carambeio, propinquo tyranni, præfecto Asiæ, quam Natholiam corrupto seu detruncato nomine nunc uocant, ab Amurathe ad prohibendum nostris transitum post primam illam cladem transmissa. Edixerat autem Amurathes Carambeio, prorsus ne manus cum nostris consereret: cuius tamen ille edicti, animaduersa nostrorum paucitate, tenax non fuit. Sed nostris ad montes appropinquantibus, pridie natalis Christi Dei nostri impetum fecit in regis exercitum: nec rex detrectauit pugnam: uictos'que & fusos barbaros, duce ipso Carambeio capto, in montes compulit: & rupem in qua statiua habebant, usque ad uesperum summa ui frustra, & non sine suo incommodo, ita ut ipse quoque, licet armatus, aliquot sagittas aduerso pectore exciperet, oppugnauit. Ita quidem ferè Dlugossus noster, & Philippus Callimachus. Antonius uerò Bonfinius aliter paulo hoc prælium literis prodidit. Scribit enim, exercitum regis, cum prope claustra montium peruenisset, partim difficultate transitus deterritum, partim hyberni cœli inclementia & fame confectum, missionem, nequicquam reclamante Huniade, ac deprecante Georgio Despote, efflagitasse. Ac regem quidem cum omni alio exercitu conuersis signis reuertentem, uno die præcessisse. Huniadem uerò cum expeditis lentius subsecutum, quo tutiorem transitum regi præstaret: in eam manum Turcas impetum fecisse, & fusos fugatos'que esse, priusquam rex cum cæteris copijs, opem suis ferens reuerteret. Venientem autem cum omni exercitu, hostem fugientem ad montes insecutum esse. Ita Bonfinius: qui nescio an assentari Huniadi in gratiam Mathiæ regis filij eius, cui suos illos de rebus gestis Vngarorum libros dicabat, uoluerit. Vtcunque res acta est, satis constat Polonos bonam operam in eo prælio regi nauasse, non solum equites, uerùm etiam pedites, cum ij immixti equitibus, hostilium equorum inguina suffoderent, equitibus'que ipsis crura

Sophia urbs capta à Vuladislao.

Turcæ ad Morauam profligati.

Bulgaria capta ab Vngaris.

Montes Macedonici.

Turcæ iterum uicti.

Carambeius Bassa & dux Turcarum captus.

Rex ictus in oppugnatione rupis.

crura præciderent. Post hanc uictoriam orabat regem magnopere Georgius Despotes, ne reduceret exercitum, priusquam Rasciam & Albaniam omnem receptam atque pacatam sibi restitueret: ac centum millia numûm aureorum dabat. Sed uile est infame aurum, nec adduci ullo modo exercitus potuit, diutius ut illic maneret, equis & hominibus uulgò fame tabescentibus. Quoniam autem ostentabant se à tergo proficiscentibus Turcæ, ueritus rex insidias, aut uim ullam maiorem, quo expeditius agmen duceret, arma quidem superflua uel de hostibus capta, uel à suis desideratis relicta, in terram infodit: cætera uerò impedimenta, & hostium spolia, quæ oneri futura erant militibus, exussit, magnisq; itineribus Bielogradum peruenit. Ibi aliquot diebus refecto exercitu, continuato itinere Budam attigit: & nudis pedibus urbem ingressus, signa hostium in æde uirginis matris nomine dicata affixit. His in uniuersum orbem Christianum celeri fama uulgatis, frequentes à plerisque omnibus principibus & rebuspublicis, etiam à Constantinopolitano Imperatore Ioanne Palæologo, legationes, tam insignem uictoriam regi gratulabantur, & ad prosequendum incœptum bellum eum cohortabãtur, pollicentes auxilia. Nominatim autem põtifex Eugenius cum Venetis, Genuensibus, & Philippo duce Burgundionũ, classem ad prohibendũ Turcis ex Asia transitum deferebant. At uerò Poloni proceres missis publicè & priuatim legatis, uerè & ipsi gratulabantur tam felices successus regi suo: obtestabantur autem eum, ut uno illo periculo defunctus, ne rursus difficilimi & longinqui belli fortunã tentaret: sed in Poloniam ut primo quoq; tempore ueniret, ac benemerentis patriæ saluti atq; tranquillitati etiam atque etiam consuleret. Nam & Tartari crebris excursionibus Podoliam atque Russiam infestabant: & Lituani cum duce suo Cazimiro bellum aduersus Boleslaum Masouium ob occupatum Drohicinensem tractum apparabant: & uerò è Silesia magna belli moles conspiratione principum existere uidebatur, ex huiusmodi principio. Sbigneus Cardinalis & episcopus Cracouiensis, ut ecclesiam suam locupletaret, emerat à Venceslao Cessinensium duce ditionem siue ducatum, ut uocant, Seueriensem, sex millibus marcarum Pragensium: sed in adeunda possessione difficultas ei à Nicolao Ratiboriensium duce obiecta est. Eum uerò dum nostri publicè ea de re ductore Petro Saffranecio bello persequũtur, fortè cõtagio & incõmoda belli Boleslaũ Oppoliensium ducẽ, qui extra noxã erat, attigerãt. Is igitur à nostris res repetebat: ni redderentur, bellum denunciabat: & adituri eum cæteri Silesiorum duces, ut erãt ferè cognati & affines inter se, uidebãtur. Hæc igitur præsentia pariter & impendẽtia mala ut rex aduentu suo sedaret & auerteret, Poloni magnopere instabant. Quòd si is à Turcico bello tamẽ abduci nõ posset, certè ne quid se inconsultis de eo statueret. Hæc optimi regis animum in diuersa distrahebãt. Hinc dulcedo degustatæ gloriæ, & cohortationes maximorum Christiani orbis principũ: illinc Polonorũ, quib. quantum deberet intelligebat, preces, & impendentia pericula, cogitationes eius differebant. Vicit tamen causa totius Christiani orbis publica, instante

Fames in exercitu.

Legationes principũ Christianorum ad Vuladislaum.

Polonorũ consilium.

Tartari Podoliã infestarunt.

Silesiorum motus.

Seueriensis dominatus à Sbigneo Cracouiensi episcopo emptus.

Regis deliberatio.

maximè legato. Cæterũ rex ne Polonos omnino despicatui ac derelictui habere uideretur, pollicetur ad Pentecosten se in Polonia futurum, ac de amplissimi consilij sententia rempublicam constituturum esse. Vngaris uerò ad diem S. Georgij Budam indixit comitia. Quò Iscra quoque aduersæ factionis princeps euocatus, data à rege fide aduenit. Nam Vngari proceres post reginæ mortem omnes iam in fide & potestate regis erant. Ibi pactis cum Iscra & factione Ladislai pueri inducijs, bellum in Turcas summo omnium ordinum consensu decernitur: oppidanis atque agrestibus pecunia in sumptus belli, quia ærarium regium nullum erat, imperatur. Dant ultrò nomina piæ militiæ Ioannes Varadiensis, & Simon Agriensis episcopi. Peractis comitijs regem in Poloniam iter adornantem Vngari proceres summo studio atque contentione retinuere, ueriti, ut à Polonis, desiderium eius non ferentibus, rursus dimitteretur. Quæ res non paruo Polonis constitit. Nam Boleslaus Oppoliensis posteaquam cognouit, regem Turcico bello implicatum, in Poloniam uenturum non esse, maiore confidentia mercatores Cracouienses ad nundinas Vuratislauienses proficiscentes diripuit: atque id damnum ad ducenta millia aureorum numûm æstimatũ est. Quæ res cum regi in Vngaria renunciata esset, quietos esse iussit suos, quoad ipse à Turcico bello reuerteretur. Dum autem bellum id cõparatur, de pace à Turcis agi cœptum est cum Georgio Despote Rasciȩ, & Ioanne Huniade, per speciẽ redimendi Carambeij: pro quo quinquaginta millia numûm aureorum numerata sunt Despotæ. Quo uerò proniorem ad pacem redderet Huniadem Despotes, promisit ei cũcta, quȩ exul in Vngaria partim Sigismũdi & Alberti Cæsarũ, partim Vuladislai regis munificẽtia nactus erat. Cupiebat autem pacẽ Amurathes propterea, quòd nõ ignorabat quanto consensu & quãta mole Christiani principes cõtra se bellũ pararẽt, & satis iam anno superiore solius Vuladislai uires magno suo malo expertus erat: ad hæc aliud ei pergraue bellũ in Asia à Carmanorum principe imminebat: in quod totis uiribus incumbere, pace cum Vuladislao facta, cogitabat. Nec Vuladislaus, neq; Vngari ab honesta & gloriæ plena pace abhorrebant: ex multo tẽpore petere à Turcis, ac nõ dare ipsis pacem soliti: & nihildum de classibus & naualib. socijs afferebatur. Segedinũ igitur profectus rex, non intermisso tamen apparatu belli, quo facilius hostem in suas conditiones perduceret, oratores Amurathis ampla dona afferentes in augusto Vngarorum & Polonorum consessu audiuit: pacem'que petentibus, siue adeò inducias decem annorũ, dedit his legibus, ut Amurathes Golubeciam, Synderouiam siue Smiderouiã, Zarnouiam, Crussoueciam, Couinum, Seuerinum, Nouobardum, ubi argenti metalla sunt, Srebernicũ, Ostrouiciã, Surinum, Cosnicũ, Coperhanũ, Procopiã, Lascoueciã, Zelonigrodũ arces, totam'q; Rasciã, & eam partẽ Albaniæ, quæ in ditione Despotæ Rasciæ fuisset, ac duos filios Despotȩ captiuos redderet: ad eaq; implenda pauci dies cõstituti. Interim allatæ sunt literæ Francisco cardinali Veneto procancellario & præfecto classis apostolicȩ, & aliarũ sociarum classiũ præfectis, item'q; ab Imperatore Cõstantinopolitano,

Comitia Vngarorum Budæ.

Induciæ cum Ladislai parte.

Boleslaus dux Oppoliensis mercatores Polonos diripuit.

Turcæ pacem postulãt à Vuladislao.

Segedinum.

Induciæ decem annorũ grauibus conditionibus Amurathi concessæ.

Munitiones Rasciæ & Albaniæ.

politano, quibus nunciabatur, Amurathem omnes ferè copias suas in Asiam ad Carmanicum bellum traduxisse: mare socijs clasibus teneri. Maturaret rex expeditionem: neq; occasionem tam commodam, tamq; luculentam Græciæ liberandæ, & Europę uindicandę, elabi sibi è manibus sineret. Pollicebantur autem ij, se præstaturos esse, ne Turcæ in Europam rursus traijcerent: Palæologus autem terrestres etiam copias & societatem belli polliceri. His permotus Iulianus cardinalis, qui pacem frustra dudum dissuaserat, tunc uerò ad omissum bellum summa cura atque diligentia regẽ incitare: belli præmia longè ampliora quàm pacis, in immensum attollere: necessitate expressam pacem, quæ diuturna futura non esset, labefactare, ac temporis causa simulatam dicere: argumento esse, quòd lapso iam tempore, tamen promissa à barbaris non implerentur: quòd si maximè nulla per eos mora in tradendo fieret, priora tamen cum pontifice, duce Burgundionum, Venetis & Genuensibus fœdera, & societatem pij belli initam magis ualere oportere. Quòd si qua religione rex teneretur, ne iusiurandum barbaris datum uiolaret, illo se eum metu, pontificis max. authoritate prorsus liberare. Hæc identidem agendo & inculcando tandem perpulit iuuenem, ut nouo sacramento se cum proceribus ad prosequendum bellum Turcicum obstringeret, cedente de priore sententia etiam Huniade, Bulgarici regni promissione illecto. Non placebat hoc regis de uiolandis pactis consilium Polonis proceribus, qui absque eo quoque regem illo bello tunc implicari molestè ferebant, & pacis nuncio dudum exhilarati erant. Itaque cum primùm hæc acceperunt, comitia Petricouiam ad uicesimamquintam diem Iulij indicunt, legationem ad regem decernunt: sed eos ille anteuertit, misso ad conuentum Ioanne Cruscinio custode Cracouiensi, qui referret, regi omnino constitutum esse Turcicum bellum persequi, iuberetq; Polonos auxilio esse Boleslao Masouio aduersus Lituanos & Cazimirum, si bellum id æquis conditionibus dirimere non possent. Iam enim Cazimirus ad Drohicinum castra posuerat. Habebat & Boleslaus exercitum, genere militũ hostili non imparem: in quo multi de Polonica nobilitate uoluntarij militabant: nec Michael Sigismũdi ducis & Boleslai gener aberat, qui non parum momenti rebus soceri allaturus esse uidebatur, propterea quòd cõplures de Lituanico exercitu cum eo clàm sentire, commissoq; prælio transituri esse ad eum dicebantur. Nec tamen Nicolaus Pouala succamerarius Sendomiriensis, & magister militiæ Masouiticæ fortunam pręlij absente Boleslao experiri uolebat. Intererat enim Boleslaus comitijs. Atq; ibi eo petente, è sententia regis decretum est, ut Lencicienses, Cuiauij, ac Dobrinenses arma pro eo sumerent: præmissi tamen ad Cazimirum Vincentius archiepiscopus Gnesnensis, & Ioannes Olesnicius palatinus Sendomiriensis, cum pacem nequirent, inducias & cõtrouersiæ totius reiectionẽ in aduentũ regis cõfecerunt. Sed mox ipsis inter se ducib. de re tota ita cõuenit, ut Boleslaus Cazimiro omnẽ illam controuersam ditionem, excepto Vigrouiensi territorio, concederet, ac duodecim millia florenorũ Pragensium ab eo acciperet. Nec ad amussim tamen

Absolutio à iuramento.

Poloni nõ probant consilium regis de uiolandis pactis.

Comitia Petricouiæ.

Mandata regis ad Polonos.

Bellũ inter Lituanos & Masouios.

Decretũ de iuuãdis Masouijs contra Lituanos.

Transactio.

Cazimirus Vigros Misouijs eripuit. tamen Cazimirus ea pacta conuenta seruauit: mox enim & Vigrouiense territorium Boleslao eripuit. Legati uerò, qui ad regem designati erant, ubi de Gruscinio cognitum est, regem iam iter ingredi, reuocati sunt. Missæ tamen publicè ad regem illa ipsa de re literæ per ueredarium. At ille post medium Septembris Segedino castra mouit, non satis alacer, nec spe optima, propterea quòd uiolari à se fœdera & iurisiurādi religionem non cogitare non poterat. Iam enim Turcæ & filios Despoto, & munitiones promissas reddiderant: & animaduertebat, quàm longè minores copias, quàm pro magnitudine belli, & quàm superiore expeditione duxisset, duceret. *Expeditio Vuladislai cōtra Turcas. Exercitus Vuladislai exiguus.* Multi enim cùm ex Vngaris, tum ex alijs Christiani orbis nationibus non occurrebant, pacis conuentione decepti: ad hæc de Polonis, qui circum regem fuerant, multi, quòd eorum spei liberalitas regis minus respondebat, commeatu accepto discesserant. Cuius rei inuidiam Nicolaus Lasocius, qui fiscum regis administrabat, sustinuit. *Nicolai Lasocij tenacitas.* Directo autem in Bulgariam itinere, tertia die Nouembris rex cum omni exercitu apud Orsauam Danubium traiecit. Erat consilium regis, *Consiliū regis.* ut Callipolim ad oram Hellesponti sitam, ubi erat statio classis Italicę, rectà duceret, & ibi se cum maritimis copijs coniungeret. Atque eò, si compendioso maximè itinere peruenire uellet, per fines Macedoniæ & Adrianopolim proficisci eum necesse erat. Quoniam autem iter illud difficilimum, quemadmodum superius commemorauimus, per mōtes transitum habet, nec muniri paucitas exercitus proficiscentis obiectu curruum inter angustias poterat, per Bulgariam planiori & flexo in læuam itinere ad pontum Euxinum exercitus iter habuit, nec oppugnationi urbium & arcium intendit, ut milites quàm integerrimi ad dimicationem essent. *Nicopolis metropolis Bulgariæ.* Ad Nicopolim, quæ metropolis Bulgarię est, quarto de tricesimo die cum peruenisset, uenit ad regem Vuladus, qui & Dracula, palatinus Transalpinæ Moldauiæ, ueniam petens, quòd necessarium cum Turcis fœdus superiori tempore icisset: *Vuladus siue Dracula palatinus Transalpinensis.* uisaq; paucitate exercitus regij, in quo uix quindecim millia equitum, pedites uerò longè pauciores, & ij ferè cruce signati erāt, cum reditum regi persuadere nequaquam posset, quatuor millibus suorum hominum duce filio exercitum eius auxit: ipse uerò domum reuertens, duos equos pernicissimos, duos'que iuuenes uiarum peritos in aduersum belli euentū ei dedit. Vbi ad fines Thraciæ multorum clarissimorum & admirabilium signorum atq; monumentorum, *Thraciæ uetera monumēta.* à uetustis Imperatoribus positorum, quæ barbari demoliti erant, uestigijs etiam tum uisendæ peruentum est, proposuit rex edictum, ut milites à Christianorum templis manus abstinerent: *Edictum regium.* itemq; ut Turcæ liberè & securè saluis rebus suis, munitionum præsidijs decederent, eius'que edicti exempla per Turcas captiuos quoquouersus dimisit: hinc deditæ nōnullæ munitiones. Petressum uerò & Sumenum, quæ Pezechium & Sunium uocat Bonfinius, cum non dederentur, una die summa ui expugnatæ sunt. *Petressum & Sumenum arces expugnatæ.* Vbi præclarum in primis eximiæ uirtutis specimen duo Poloni equites Ioannes Tarnouius, & Lescus Bobricius (uel Vngaricorum annalium testimonio) edidere, dū alter Sumeni portas, duobus uulneribus *Ioannes Tarnouius, Lescus Bobricius.* acceptis,

acceptis, refregit, alter Petresi murum primus ascendit. Interim Amurathem cum quadraginta, uel ut Bernardus Vapouius scribit, centum, siue ut Paulus Iouius, octoginta millibus Turcarum infra Callipolim paruis nauibus ex Asia traiecisse allatū est, siue conniuentib. Venetis & Genuensibus mercede corruptis, siue cum cōmeatus comparādi causa è custodia decessissent. Nec tamen hic nuncius regem ab incœpto deterruit. Decima die Nouembris, cum nostri ad Varnam, quam Dionysiopolim dixere ueteres, oppidum mox clade sua nobile futurum, quod iam in deditionem receperant, castra haberent, post ortū solem hostes adesse ab exploratoribus nunciatū est. Laborare ex apostemate pedis rex cœperat: itaq; Huniades militibus prælīū poscentibus, ita acies instruxit. Sub ipsis radicibus montium, qui ad Varnam terminantur, lacus sinui maris cōtinens, uallem mille passuū latam in medio inter se & montes relinquit: in ea igitur ualle arcuatā Huniades aciem direxit: ac dextrū quidem cornu montibus continens, Despotæ, Transalpinis, Iuliano legato, Varadiēsi & Agriensi episcopis, & Franco Bano, adiuncto ijs Bobricio cum paucis Polonis, attribuit: sinistrum ipse sibi desumpsit: regem in media acie cum cæteris Polonis & Vngaris aulicis collocauit: currus, qui magno pugnantibus munimento ab lateribus & à tergo solent esse, non optimo consilio in extremo cum imbelli multitudine relicti sunt: propterea quòd intra eos multorū ignauia facile latêre diceretur. Ita instructa acie, ad duo millia passuum hostibus obuiam itum est: deinde signis defixis, quæ tamen subdita tempestas in tranquillo coorta concerpsit, ad tres horas hostes expectati. Apparuerunt ij pòst, ab extremis collibus in dextrum cornu nostrorum inuehentes: nec eorum impetum nostri ab ea parte, equis insuetum camelorum aspectum & odorem non ferentibus, Transalpinis'que illico dissipatis, sustinuerunt: fusi fugati'que per montosa uersus Galatam ad decem ferè millia passuum. Meliore uerò fortuna à rege & Huniade ab alia parte collata signa, & ad quatuor millia passuum submoti non sine cæde barbari, instabili ferè genere pugnæ utentes. Inde ad opem ferendam suis, qui reliqui in dextro cornu cum Iuliano & Franco Bano ægrè uim barbarorum sustinebant, rex reuertens, inde quoque hostes in fugam egit, ita ut ij dissipati Thraciam trepidatione implerent, quasi deletis iam omnibus suis copijs. At rex fuso fugato'que iam omni equitatu Turcico, in Ianizerorum phalangem, in qua Amurathes ipse erat, & in quam se Bassa Asiaticus ex fuga recipiebat, temerè cum paucis, ijs'que Polonis maximè, inuectus, cum ab Huniade, siue persequente adhuc hostem fugatum, ut Vngari & Turcæ ipsi, siue fugiente cum dimidia parte exercitus, ut nostri prodidere, nequicquam reuocaretur, pedem referre turpe, & se genere'que suo indignum esse duxit: nec enim eius esse, qui bellum inferret, fugere. Itaque cum magnam inter confertos hostes pugnans stragem faceret, atque Asiaticum Bassam, quemadmodum Bonfinius memorat, interfecisset, ad extremum sub uesperum iam, equo ab Ianizeris confosso perijt, princeps longiore uita & immortali gloria dignissimus. Aliquanto aliter Callimachus hoc prælium

Turcicus exercitus.

Varna.

Acies Christianorum.

Triste omen.

Conflictus apud Varnam.

Galata.

Vuladislai uirtus et audacia.

"

Bassa Asiaticus à rege interfectus.

Vuladislai regis interitus.

enarrat. Ac de instructa quidem acie regia non dissentit ferè ab ijs quæ nos memorauimus, nisi quòd Huniadē cum Valachis Transalpinis nullum sibi certum locum sumpsisse scribit, intentum ad subueniendum, sicubi suos laborare conspexisset. Cęterū in conflictu memorat idem, eos qui in dextro cornu erant Vngaros, dēso sagittarum imbre à Turcis eminus lacessitos, subijsse temerè non seruatis ordinib. in aduersos colles: indeq; aucta hostium multitudine depulsos in uallē, cum aliquādiu dimicassent, tandem dissipatos esse: & episcopos quidem fugientes perijsse, legatum uerò cum Despote & Francobano ad munitionē curruum sese recepisse, ibiq; ancipiti pugna aliquandiu dimicatum esse: donec Lescus Bobricius, qui audendo hortādoq;, uim hostiū potissimum sustinuerat, multis uulneribus confossus cecidit. Ibi uerò cedentibus iam Vngaris, in currus impetum factum esse à Turcis. Id animaduertentem regē cum Huniade accurrisse, hostemq; ferocē ad duo millia passuum submouisse. Reuersos deinde diuersis locis pugnam suorum restituisse, & omnem barbarorum equitatum in fugam egisse. Inde nostros ad prædam uersos, fortè in camelos onerarios incidisse: eorum aspectum & odorem insuetum equos non tulisse, nec regi aut retineri à sessoribus potuisse. Regem interim cum paucis equitibus ad Ianizerorum aciem peruenisse. Ibi cruentum fuisse prælium: & iam Turcæ penitus ad fugam spectabant, cum nostros partim camelorum occursu, partim falsa interfecti regis fama perturbatos conspexere: ibi uerò cohortati sese mutuò Ianizeri instaurant prælium. Huniades uerò uisa suorum perturbatione & fuga, regem nequicquam inter confertissimos hostes pugnam cientem reuocare conatus est. Ad extremum is excussus ab equo saucio, Ianizerorum telis obrutus est. Huniades cum regis occisi cadauer recuperare non posset, omnibus diffugientibus, ipse quoque cum paucis Valachis meliori se fortunæ seruauit. Ita ferè, quamuis pluribus uerbis, Callimachus. Nec barbari, equitatu destituti, persequi fugientes Vngaros atque Transalpinos, ac ne currus quidem & castra usque ad tertium diem oppugnare ausi sunt. Nox enim pugnantes adhuc opprimens, incertam eis fecerat uictoriam: & insidias autem timebant. Tertio demum die castra, immaniter trucidatis ægrotis & saucijs, direpta. Iulianus Cardinalis fugiens, à Transalpino nauiculatore, cum per Danubium ueheretur, propter aurum quod secum ferebat, occisus, & in profluentem nudus deiectus perijt. Callimachus in ualle quadam à latronibus spoliatum, & à Gregorio Sanocio prætercurrente conspectum, & cum exprobratione perfidiæ increpitum, perijsse scribit. De Polonis duo tantum ex eo prælio euasere, Ioannes Ressouius, qui postea Cracouiensis episcopus: & Gregorius Sanocius, cuius modò meminimus, qui Leopoliensis archiepiscopus fuit. Cecidere autem insignes maximè duo fratres Tarnouij, Maior & Gratus, & Martinus atq; Stanislaus, Zauissij Nigri filij. De omni exercitu, qui uiginti millia pugnatorum non excessisse existimatur, uix quintam partem eo prælio desideratam esse, & tamen uix tertiam euasisse, multo pluribus in cœno ac longa fuga absumptis: Turcarum autem ad octo-

Turcarum timor post uictoriam.

Iuliani Cardinalis mors.

Polonorū strages.

Exercitus utrìusque magnitudo, ac desideratorū numerus.

ad octoginta millia, ut uult Dlugossus noster: secundum Bonfinium autem supra triginta millia (cum fuissent sexaginta) periere. De captiuis Polonis Paulus Grabouius, qui Chelmēsis episcopus, Albertus Zichlinius, qui procancellarius regni, Ioannes Vantropca Strelcius, qui canonicus Cracouiensis, & præpositus apud S. Michaelis, Andreas Sennenius, Ioannes Borouinius, Martinus Choranzicius, & Petrus Lathosßinius, postea mirabiliter euaserunt. Duodecim uerò alij ingenui adolescentes Poloni Adrianopoli, cum ab Amurathe ex omni captiuorum numero propter eximiam formam secreti, ut circumcisi pro catamythis & cinœdis essent, & in cubiculum tyranni deducti fuissent, in necem eius coniurarunt: peregissent'que facinus præclarum, & omnibus seculis memorabile, nisi in ipso articulo à Bulgaro, quem unum socium consilij adhibuerant, proditi essent. Atque ij tamen, ubi rem palàm esse cognouerunt, ne tyranni siue libidini, siue crudelitati essent obnoxij, obditis ostio pessulis, armati inter se concurrerunt, & mutuis uulneribus fortiter ceciderunt. Accidit autem clades hæc anno à Christo nato millesimo quadringētesimo quadragesimoquarto. Regni uerò Vuladislai in Polonia quidē undecimo, in Vngaria uerò quinto, cū is uicesimum ætatis suæ annum uixdum egressus esset. Fuit autem Vuladislaus hic procera statura, facie fusca, sed honesta, ac dignitatis plena, capillis nigris, laboris & inediæ patientisßimus, abstemius, iusticiæ & religionis cultor eximius: probitate, comitate & clementia etiam in hostes singulari, liberalitate propemodum nimia: animi uerò magnitudine tanta, ut nihil humile cogitaret, nulla difficultate ab eo quod consultò instituerat, auelli se pateretur. Denique summa in eo fuerunt omnia, quæ maximos & optimos principes decent: Poloniæ quidem, totus in Turcicum bellum intentus, minorem quàm debuit curam gessit: eius'que regni non modò ærarium in alienam rem exhausit, uerumetiam reditus profusis largitionib. extenuauit. Sed ne ob hæc minus grata esset apud Polonos eius memoria, consequentia tempora effecerunt.

Polonorum captiuorum eximia uirtus.

1444 anno.

Vuladislai regis effigies, mores & studia.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER SECVNDVS ET VICESIMVS.

INTERREGNVM.

POSTEAQVAM in Polonia de clade regia incerto primùm rumore, deinde & sermonibus eorum qui fuga euaserant, percrebuit, ingens mœror atque luctus mentes omnium peruasit. De rege ipso, uiueret'ne, an cæsus esset, certum sciri non poterat. Non deerant tamen in Vngaria, qui euasisse eum, & uel Constantinopolim, uel Venetias, uel in Moldauiam, uel in Transalpinam peruenisse arffimarent: nonnulli etiam in Rascia siue in Albania cum exercitu inco-

Rumor incertus de rege.

citu incolumem esse dictitabant. Et quanquam uarietas suspecta esse poterat, credebatur tamen id quod maximè optabatur, donec residere sensim & languescere ea fama cœpit. Tunc uerò missi publicè in Thraciam, Græciam & Bulgariam Ioannes Ressouius, & Aegidius Suchodolius, perquisitum regem, nihil tamen explorati retulere. Dum autem hæc ita fiunt, Poloni proceres inducias annuas cum Bernardo & Boleslao ducibus Oppoliensium publicè pacti sunt Glogouiæ: quæ argumento sunt, orto à latrocinijs mutuis initio, ne ab armis quidem temperatum esse. Conuenit autem, ut captiui utrinque data cautione dimitterentur: Polonis cum aliquo alio bellum gerentibus, ut liceret ex Oppoliensi agro commeatum petere: duces uerò illi ne cui aduersus eos opem ferrent, ne'ue suos homines ferre paterentur, ac ne transitum quidem præberent per ditionem suam latrunculis & hostibus Polonorum: si quid iniuriæ damni'ue datum esset alteris ab alteris, de eo bini utrinque arbitri certis locis conuenirent, ac deciderent. De uniuersa autem controuersia, ut Vuladislai regis, si is reuersus esset, arbitrio staretur, si cum Polonis proceribus rem non composuissent: promittebant enim ob id uenturos se esse in Poloniam. Cum Vuratislauiensibus quoque & Namislouiensibus & Nouoforensibus tertio post anno decennes induciæ factæ ijsdem ferè conditionibus. Porrò Opauiensium, Ratiboriensium, Cessinensium, Osuencimensium, & Toscensium duces eo ipso anno Cracouiam cum uenissent, pacem & cōcordiam cum regibus & regno Polonorum redintegrarunt. Vnde satis euidens est, non leues offensas tunc Polonis cum uniuersa Silesia intercessisse, ex quo tempore rex Vngaricis negocijs, & Turcico bello distentus erat: quæ tamen magna ex parte sopitæ sunt, incerto adhuc rumore de morte eius.

Silesiorũ cum Polonis offensæ mutuæ compositæ.

Cæterùm ubi cognitum est, Vngaros alium sibi regem, Ladislaum posthumum Alberti Cæsaris filium, nondum quinquennem, creasse, Poloni quoque ad XXIII diem Aprilis insequentis anni post amissum regem Siradiæ comitia sanè frequentia de rege creando habuere: atque ibi in Sbignei Cardinalis sententiam, quamuis aduersantibus nonnullis, qui expectandum adhuc censebant, decretum factum est, ut Cazimiro Vuladislai fratri regnum mandaretur. Facilimè & æquo animo fratrem fratri cessurum, si is uel post aliquot annos reuerteret. Missi legati quos episcopi ediderunt, ad Cazimirum in Lituaniam, qui eum re tota suspensa, ad alia comitia, quæ Petricouiam ad XXIIII diem mensis Augusti indicebantur, euocarent ad consultandum in commune, & constituendum de Republica Polona, rege orba. Et Polonorum quidem legatos ille absque certo responso dimisit: suos uerò ad conuentum Petricouiensem cum his mandatis misit. Debilitatum se ægritudine ex aduerso casu fratris, uenire eò non potuisse, & inopem esse cōsilij, præter, quòd immatura sibi ea de surrogando rege consultatio uideretur: se quidem, dum adhuc incerta essent omnia, neque regnum, neq; administrationem ullam suscepturum esse. Videri autem sibi, ut ij deinceps quoque summę rei præessent, quos Vuladislaus in Vngariã discedens, uicarios & guber natores

Ladislaus puer ab Vngaris rex creatus.

Comitia Siradiæ de nouo rege creando.

Cazimirus à Polonis rex creatur.

Comitia Petricouiæ.

Cazimiri legatio ad Polonos.

natores reliquisset. Non acquieuit in eo responso cõuentus. Itaq; placuit, ut octo principes senatus ad Cazimirum proficiscerẽtur, ac disertè ad regnum suscipiendum eum uocarẽt: si renueret, aut cunctaretur, alium sibi quæsituros esse. Neq; enim tutum sibi esse, neq; consultũ reipublicę, diutius principe carere. Perstabat in sententia Cazimirus, siue quòd de fratris uita non desperaret, siue quòd Lituani proceres ægrè eum à se dimitterent, libertatis, & lenis, ne dicam lenti imperij, dulcedine degustata: ac ueriti, ne absente eo Michael Sigismundi filius dominatum arriperet, interfecti'que patris pœnas à se expeteret: aut si cui alij principatus à Cazimiro mandatus esset, ne is profusas ipsius donationes in se retractaret: adhæc Luscum & Podoliam in suam ditionem redigere cupiebant. Id autem, si regnum susciperet Cazimirus, commodè fieri non posse iudicabant. Nec tamen Cazimirus regnum penitus repudiabat. Vbi per Lituanos stare, quo minus Cazimirus tunc regnum delatum acciperet, animaduersum est, actum est cum eis diligenter: sed nihil impetratum. Itaq; discedebant re infecta legati, testati sese Polonum'que nomen omne functum esse officio suo, quod paternũ fraternumq; regnum Cazimiro detulissent. Deinceps aliter sibi prospecturos esse. Regina Cazimiri mater, quæ ea de re in Lituaniam legatos antecesserat, filium, ut saniore consilio uteretur, nequicquam obsecrabat: quem ubi obstinatum uidit, à legatis impetrauit, ut referre illi de re tanta ad Lituanorum & Russorum conuentum liceret. Ad octauum Idus Ianuarij sequentis anni, qui fuit post Christum natum 1446, eum certum responsum Polonis daturũ esse. Vbi tempus id aduenit, frequensq; nobilitas cum proceribus Petricouiã conuenit, uenêre sex legati à Cazimiro & Lituanis, differri adhuc rem postulantes: quod ni fieret, bellum comminantes, propterea quòd Cazimirus armis ius suũ persecuturus esset: quẽ tamen dicebãt in principatu Lituanorum acquiescentem, regnum non appetere. Iritati hoc responso Poloni, alium regem creare sibi statuunt. Sed cum ad rem uentum est, pœnitentia nonnullorum mentes subijt, metuentium ne graues inde motus existerent. Veniebat enim in mentem, Cruciferos, orto inter Polonos & Lituanos dissidio, minimè defuturos esse occasioni uexandæ & infestandæ Poloniæ. Quare placuit rursus rem in tertium mensem differre, & interim adhuc Cazimiri animum pertentare. Missi ad id Prædiborius Conespolius Sendomiriensis, & Sciborius Sarleius Sciboricius Inouuladislauiensis castellani, qui authores comperendinandi in senatu fuerant, nihilo æquius responsum retulerunt. Itaque ad uicesimamoctauam diem Martij, cum frequens senatus Petricouiam conuenisset, cunctus'que, quo religiosius reipublicæ consuleret, sacris CHRISTI IESV mysterijs procuratus esset, inita de rege creando suffragia, ea tamen conditione, ut Cazimiro etiam tum acceptandi regni locus relinqueretur: persuadebant enim sibi complures, mutaturum eum esse sententiam, ubi intelligeret, alium regem creatum esse. Et episcoporum quidem sententiæ ferè in Fridericum marchionem Brandeburgensem, qui iam antè gener & successor Iagelloni regi destinatus fuerat, inclinabant: præter

Polonorũ legatio ad Cazimirum.

Lituanorum consiliũ de retinendo Cazimiro.

Reginæ studiũ in euehẽdo ad regnum filio.

1446 ann.

Comitia Petricouiæ.

Cazimiri legatio ad Polonos.

Comitia Petricouiæ.

Suffragia de nouo rege.

Paulum Gizicium Plocensem episcopum, qui ad alterutrum de ducibus Masouiorum Vuladislao & Boleslao, regnum deferebat: hunc secuti Ioannes Cizouius castellanus, Ioannes Tencinius palatinus Cracouiensis, Lucas Gorcanus palatinus Posnaniēsis, & maior pars senatus, & plebraque omnis nobilitas, Boleslaū regem edebāt. Itaq; in hanc sententiam senatusconsultū factum, & Boleslaus à Vincentio archiepiscopo Gnesnensi rex renunciatus: designatiq; quinq; de primorib. oratores ad eum, si Cazimirus ante Pentecosten mutatæ uoluntatis significationē nullam dedisset. Ibi Cazimirum, cum de his quæ Petricouiæ acta erant, celeriter certior factus esset, pœnitere uehemēter cōsilij sui cœpit: nec modò speratum regnum se amisisse dolebat, uerùm etiam de principatu Lituanorum, ac de uita denique in periculum se uenturum esse propediem augurabatur: non ignorabat, impigrum esse Boleslaum, & sibi merito suo inimicum: Michaelem uerò hostem itidem suum, generum eius esse: in eum'que rursus Lituanorum & Samagitarum studia inclinata esse, alienatis à se animis: quòd molestè ferrent, Gastoudi arbitratu sibi imperari: & meminerat aliquoties iam insidias à coniuratis capiti suo & ferro & ueneno comparatas esse, etiam ab his quos charissimos & intimos habuerat: in quibus Suesta quispiam Russus fuit, quem tantopere dilexit Cazimirus, ut in eodem cum eo lecto cubaret. Cogitabat ergo, si secundis rebus suis, septies tamen petitus, ægrè insidias depulisset, quid futurum esset aduersis? itaque consultores suos, & ipsos per se peccatum suum agnoscētes, reprehendebat: & ad matrem secretò misit, petens, ut erratum suum, si quo modo posset, corrigeret. Nec segniter ea proceres atque nobilitatem pro filio prehensauit, multa largiendo, plura pollicendo. Nec difficulter minores Polonos induxit, ut conuentum apud Belzice agerent, inde'que Petrum Curouium castellanum Sandecensem ad Cazimirum mitterent. Is ubi cupere eum iam regnum renunciauit, regem eum nobilitas, quę frequens Cracouiam conuenerat, renunciabat, reclamante Sbigneo, & nonnullis alijs proceribus, qui leuitatem multitudinis reprehendebant, quòd nulla propria Cazimiri legatione expectata, soli sine cæteris Polonis de re tanta statuerent. Itaq; reiecta res ad maiores Polonos: ad quos Ioannes Pelecius legationem sibi desumpsit. At illi Coli conuentu acto, in Cazimirum ipsi quoq; rursus animos inclinant: & abrogata Boleslai electione, legationē nouam ad Cazimirum decernunt, ut ad penultimam diem Septembris Parsouiæ, siue usquam alibi in finib. Lituaniæ inter Breste & Parsouiā conuentū secum ageret. Deinde & minores Poloni ad XVIII Cal. Septemb. Corcini cōuentū rursus egerūt, & Colense decretū approbarunt. Erāt enim cōplures de procerib. atq; nobilitate, qui amplas patris fratrisq; Cazimiri profusa liberalitate possessiones nacti, uerebātur, ne Boleslaus, regnum adeptus, irritas eas faceret. Et fit ferè, ut priuatæ res publicis pręferātur. Conueniunt ergo frequentes proceres ad constitutam diem Parsouiam. Cazimirus uerò diu frustra expectatus, & admonitus ut ueniret, negauit ullam se significationem uoluntatis suę de suscipiendo regno, aut de conuentu

Boleslaus Masouius rex à Polonis creatus est.

Cazimirū pœnitet non suscepti regni.

Gastoudi potētia & authoritas.

Suesta Cazimiro charissimus.

Cazimirus Lituanorum & Russorum insidijs petitus.

Minorū Polonorū studia in Cazimirum.

Sbignei graue consilium.

Legatio Polonorū ad regē.

Cazimiri tergiuersatio.

uentu pariter instituendo, dedidisse Petro Curouio: sed matris & quorundam Polonorum procerum sibi amicorum precibus adductũ se Breste uenisse. Si quid secum fortè Poloni agere uellent, illuc ad se uenirent. Nimia tunc erat nostrorum hominum patiẽtia, & misera propemodum conditio, qui barbaricum fastum & ludificationem tam æquis animis ferrent. Et tamen miserunt ij sex de primoribus ad eum Breste: nam uniuersos proficisci non placuit, ne qua ui ad iniqua pacta adigerentur. Dicebatur enim Cazimirus non exiguam Lituanorum atque etiam Tartarorum manum secum habere. Eam uerò conditionem ille legatis tulit: non aliter se suscepturum regnum, nisi Podolia, Luscum & Olescum Lituanis redderentur. Quam cum nostri non acciperent, & re infecta recedere pararent, insusurrarunt nonnulli de nostris Cazimiro, in manu ei fore suscepto regno, ut per se ipse faceret ea quæ tunc aliunde postularet. Ita patrem eius Melstinio, ita Suitrigelloni, ita Vitoudo denique eas ipsas ditiones concessisse. Placuit Cazimiro consilium. Sic tandem Polonorum desiderijs assensus est, & ad octauum demum Calend. Iulij sequentis anni in Poloniam ad suscipiendum regnum uenturum se esse recepit. Perpulchrè autem regni, ut ita dicam, crepundia auspicatus est. mox enim, quemadmodum Dlugossus memorat, Lomazos & Polubice à præfectura Parsouiensi & à Polonia abstraxit: ut iam tunc credo documentum daret, meritò sibi à Polonis supplicatum esse. Ita tunc discessum est. Nec multo pòst Nicolaus & Venceslaus Ratiboriensium, & Boleslaus Cessinensium duces aduenientes Cracouiam, pacem cum Polonis, reddita Sbigneo episcopo Cracouiensi Seueria, fecerunt. Per eadem tempora Ioannes Huniades in Vngaria magnas res gessit. Non multo enim post Varnensem cladem, cum à Transalpinensi palatino Dracula, à quo ex aduerso prælio fugiens captus erat, dimissus esset, coacta ualida armatorum manu, Turcas Rasciam infestantes ad Sauum fluuium nocturno prælio profligauit: mox Vlricum Ciliæ comitem, Croatiæ & Slauoniæ finitimæ, ut in interregno imminentem, peruastata ditione eius, ad deditionem compulit. Inde cum ad comitia Vngarorum, quibus rex creatus est Ladislaus puer, uenisset, omnium consensu prorex siue gubernator factus, Transalpinensem Valachiam cum infesto exercitu ingressus est: uastatisq; agris, Draculam cum uno filio cæpit & interfecit, alterum uita & libertate donauit: regem à Friderico Cæsare, ubi educabatur, bello repetijt: & Austriam, Styriam, Carinthiam' que uexauit: nec tamen peruicit, ut Ladislaus Vngaris redderetur. Ac ne Boemis quidem efflagitantibus is missus est. Itaque ibi Georgij Podiebradij nutu & arbitrio cuncta gerebantur. Ita simili quodam fato tria hæc regna tunc, ut aliàs nonnunquam, erant. Sed nos iam Cazimiri regnum ordiamur.

Legatio ad Cazimirum.

Cazimirus cõditiones fert Polonis.

Improbum cõsilium.

Cazimirus suscipit regnum.

Pax cum Ratiboriensibus & Cessinensib. ducibus.

Transalpina Valachia ab Huniade uastata.

Georgius Podiebradius gubernator Boemiæ.

CAZIMI-

CAZIMIRVS TERTIVS REX.

1447 ann.

I GITVR anno Christi 1447, Cazimirus insigni Lituanorum & Russorum comitatu stipatus, uicesimaquinta die Iunij, quemadmodũ conuenerat, uenit Cracouiã: insequenti die ritu solenni coronatus est: tertia de more castellano Cracouiensi coronã, Palatino sceptrũ, Posnaniensi uerò palatino pomũ, & Sendomiriensi gladium præferentibus, in forum urbis ad recipiendum ab oppidanis iusiurandum descendit. Ibi priusquam præparatum sibi solium ascenderet, controuersia inter episcopos ac duces Masouiorum Vuladislaum & Boleslaum (nam Cazimirus anno superiori obierat) de loco, utri dextrum regis latus tenerent, orta, reuerti regẽ in arcem re infecta coegit. Cessere tamen postea duces episcopis. Accidit autem res ominosa inter solennes ceremonias. Nam cum de pagis aliquot Tinecensi monasterio subiectis pecudes pigneratę ob negatã regi nouo inusitatam procurationem siue stationem essent, mulieres rusticanæ pecudes suas secutæ, eiulatib. & lamentis, nõ sine molestia & fremitu omnium, templũ impleuerunt. Monasterium quoq; Mogilẽse, quo die Cazimirus Poloniæ fines attigit, totũ fortuito incendio cõflagrarat. Nec sanè fefellit omẽ: sensere enim pressuram ecclesiæ & monasteria postea hoc rege regnante. Consultatũ deinde est, utrum de duobus rex pontificẽ max. agnosceret: Felicem'ne, à quo oratores ea de re aderãt: an Nicolaum quintũ, qui Eugenio mortuo nuper successerat, & literas ad regẽ miserat. Hũc agnoscere placuit: missiq; ad eum legati, Vissota Gorcanus, præpositus Posnaniẽsis, & Petrus Samotulius castellanus Callissiensis, impetrarunt regi decem millia florenorũ in subsidiũ contra Tartaros, quę ordini ecclesiastico in Polonia imperata sunt: itemq; facultatem conferendi nonaginta sacerdotia, quæcunq; in prouincia Gnesnensi uacatura essent, & ad ius summi pontificis pertinerent. Petierant autem ij regio nomine decimã decimæ, & ius omnium sacerdotiorũ in tota Polonia conferendorũ, & pensionẽ siue denariũ S. Petri. Sed ea negata sunt. Nec multo pòst Felix in gratiã Nicolai certis pactis interuenientibus, omni iure pontificatus se abdicauit, & conciliũ Basileense solutum est, cum acta eius Nicolaus approbasset. Peractis ritè noui regni ceremonijs, dimissisq;, & extra portam honoris causa deductis Lituanis proceribus, rex Cazimirus in maiorẽ Poloniã comitãte matre profectus est: & cum esset Calissiæ uenit ad eum Michael Sigismũdi Lituanorũ ducis filius, supplex & prostratus ad pedes eius, reddi sibi paternã hęreditatem petens: nihil tamen æqui impetrauit. Posnaniam ubi rex aduenit, tota urbs fortuito incendio conflagrauit. Quam calamitatem infelicium ciuium, rapacitas regij comitatus auxit. Sed rex in sontes supplicio capitis animaduertit. Lublinum quoque, Znena, Siradia, Bochnia, & Xianzum oppida eodem anno arserunt. Comitia deinde Petricouiæ ad diem diui Bartholomæi memoriæ sacrum habita: in quibus leges quasdam rex de amplissimi consilij sententia condidit: pacẽ & pacta cõuenta Vuladislai fratris cum Cruciferis approbauit: missis'que ad eos uicissim legatis, iusiu-

Cazimirus rex coronatur.

Masouiorũ ducum cõtrouersia cum episcopis de loco.

Cazimiri Masouij obitus.

Episcopi ducibus antepositi.

Omen.

Mogilensis monasterij incendium.

Legatio Cazimiri ad Nicolaũ pont. max.

Postulata regis à pontifice.

Schisma sublatum.

Basileẽsis concilij acta approbata à pontifice.

Sigismundi Lituani repulsa.

Posnania arsit.

Oppida exusta.

Comitia Petricouiæ.

tis, iusiurandum secundum ea ipsa pacta ab eis exegit. rogatus autē à proceribus, ne quid eorum quę in Polonorum ditione essent aut fuissent, Lituanis concederet: proficiscens in Lituaniam, ut graues & prudentes uiros de Polonico senatu secum duceret: Theodorico Buzacio præfecto Podoliæ, qui arces quasdam à Lituanis interceptas recuperarat, ut ueniã daret: omnia de Lituanorum, quos secum habebat, consilio negauit, & properè in Lituaniam secessit. Quo quidem facto additi sunt animi improbis & sceleratis hominibus, ut furtis & latrocinijs non modò uias publicas, sed pagos etiam ac domos equestrium hominum, & oppida infestarent, rege interim in Lituania uenationibus assiduis uacante, & neutiquam curante res Polonicas. Itaq; impunitate creuit licentia, adeò ut nostri quoq; non pauci de nobilitate latrociniorum societatem cum Silesijs & Vngaris inirent, præfectis regijs & senatoribus nonnullis si nō fauentibus, certè conniuentibus. Multorum tunc mercatorum merces propè Grebouiam direptæ: multi item pagi in ora Velunensi direpti & incensi: Bendinum quoq; oppidum dolo captum & exustum. Sequenti anno sub finem Maij, comitia cum Lituanis apud Lublinum habita sunt. Postularunt Lituani, ut sibi æquo iure fœdera cum Polonis essent, utq; caput illud, quo Lituania Poloniæ Vuladislai Iagellonis diplomate adiungitur & inseritur, de fœdere tolleretur: item'que, ut Podolia, Olescum, Vetli, Lopatinum, & Grodlum territoria, quæ præter ius sibi adempta esse asseuerabant, redderentur. Ad hæc, ut commodè & placidè Poloni responderent, neq; Lituanorum animos à se alienarent, rex petiuit. Re in consultationem posita, responsum est: Commodiorem uiam ad retinendos Lituanorum animos non esse, quàm ut Lituani Russiq; omnes Polonorum regno atque nomine, abrogato principatu suo, censeri se deinceps uelint. Quod cum illi abnuerent, tunc demum ad postulata eis responsum est. primùm quod attineret ad fœdera, rectè ea à Vuladislao rege & Vitoudo constituta ac descripta esse: nec esse, quod querantur de iniquitate fœderum Lituani, quibus libertatem, nobilitatem, immunitates, & multa præterea præclara adepti essent: non licere autem Polonis quicquam de ijs mutare, ne penitus ea labefacerent. Podoliam à Cazimiro magno rege, submotis Tartaris quæsitam, & Camenecia, Chaceno, Cecinis, Bacota, Mezibozo arcibus, & quibusdam alijs castellis munitã, à Ludouico deinde possessam, ad Iagellonem quoq; unà cum regno peruenisse: ab eo primùm Melstinio, deinde Suitrigelloni fratri, ad extremũ Vitoudo ad tempus concessam esse: morte Vitoudi ad ius Polonorum redijsse, prouidente etiam ipso Vitoudo paulo ante obitum, & sacramēto præfectos adigente, ut non nisi regi eam traderent: id'q; ita factũ esse. Nam de Olesco, Vetlis, Lopatino, Lusco, & Grodlo, extare etiam apud se diploma Sigismundi magni ducis Lituanorum, testatum facientis, ea ad Poloniam pertinere: superesse etiam inter ipsos, qui hæc ita se habere meminissent. Ita tunc responsum Lituanis, conuentusq; solutus est. Venerat eò Baptista Camerinensis episcopus, legatus à Nicolao pontifice max. & auream rosam dono regi attulerat: sed Cracouia demum, rege eò

Postulata Polonorum à rege negata. *Theodoricus Buzacius.* *Latrocinia.* *Cazimirus Poloniã neglexit.* *Grebouia opp.* *Bendinũ opp.* *1448 ann.* *Comitia Lublini cũ Lituanis.* *Lituanorũ postulata.* *Polonorum responsum.* *Podolia iuris Polonici.* *Luscum iuris Polonici.* *Legatus pontificius ad regē.*

reuerso, dimissus est. Nullum autem honorem ei Cracouiam uenienti Academiç prçsides habuere, propterea quòd affirmarent, non Nicolaum, sed Felicem iustum esse pontificem, quippe qui Eugenio ritè amoto, e concilio Basileensi suffectus esset. Necdum enim de cessione Felicis increbuerat. Paucos dies Cracouiæ rex commoratus, cum inducias cum Silesiorum ducibus in unum annum prorogasset, in Russiam profectus est ad sedandos motus Moldauicos. Stephano & Heliæ fratribus palatinis uita defunctis, huic quidem Romanus, illi uerò Petrus, filij in dominatu successerant: ex his Petrus Ioannis Huniadis, qui Vngariam pro Ladislao rege gubernabat, ope fretus, Romanum eiecit: erat autem Romanus consobrinus Cazimiri regis: eiectus in Podoliam profugit. Hunc ergo reducere Cazimirus, & res inter dissidentes patrueles componere uolebat. In itinere autem certior fit, Romanum ueneno sublatum esse: itaque accelerauit iter, Russosq́ Præmislienses. Leopolienses, Belsenses, Chelmenses, & Podolios arma sumere, & se sequi iussit. Sublato enim æmulo detrectabat Petrus iusiurandū in uerba regis, quod prius per legatos obtulerat: detrectabat enim Petrus imperiū eius, Leopoli cum esset rex, uenit ad eū matertera, Romani extincti mater, cum ducentis equitibus Valachis: ac equites quidem, fide eorum commēdata, prçsenti pecunia subleuauit: matertera uerò Colomeiam concessit. Cameneciam deinde cum uenisset, ingenti Podoliorum lætitia & liberalitate exceptus est. Inde legatos ad Petrum palatinum misit, Petrum Odrouanzum palatinū Russiæ, & Prædiborium Conespolium castellanum Sendomiriensem, & prçfectum Prçmisliensem, cum his mandatis, ut ille ad se ueniret, atq; in uerba sua iuraret: Michaelem uerò Sigismundi ducis filium profugum ut sibi traderet. Nam is cum insidiari capiti suo regem intelligeret, è Lituania in Masouiam ad socerum, inde in Prussiam: & cum ne ibi quidem tuto esse posset, in Silesiam, ad extremum in Valachiam profugerat. Et ad prçstandum quidem iusiurandum uenturum se esse Petrus, accepta à rege fide, recepit: Michaelem uerò, qui ad se confugisset, ut proderet, neq; ex fide sua, neq; ex dignitate regis fore respondit: sed iussurū se, deinceps ut finibus suis excederet. Itaq; ad Tartaros is deinde profugit. Non expectauit autē rex Petrū: sed missis ad eū quatuor legatis, Chocimi promissum iusiurādū absens ab eo cōsiliarijsq́ & nobilitate Moldauica accepit: quo disertè illud cauebat, irrita fore esseq; fœdera, quæ Petrus & Valachi cū quibusuis hominib. atq; principibus prius icissent: quib. uerbis Vngari potissimùm designabātur: ipsum aūt palatinū uēturum esse ad regem intra tres menses posteaquam accitus fuerit, datumq́ iusiurādum in uerba eius iteraturum: missis autem Chocimum legatis rex ipse properè in Lituaniam, ut tempori ad comitia Nouogrodecensia adesset, se recepit. Venerat autem ad eum Tartarorum principis legatus Cameneciam, auxilia contra Petrum Valachum pollicens: eumq́ rex cum secretis mādatis dimiserat. Vix autem in Lituaniam ad constitutū locum uenerat, cum Tartari rapidi torrentis in modum in Podoliam populabundi sese diffuderunt, ferro & igni cuncta uastantes. Quos tamē Theodoricus Buzacius præ-

Valachici motus.

Huniades gubernator Vngariæ.

Colomeia palatinæ concessa.

Legatio Cazimiri regis ad palatinum Valachiæ.

Valachi cum palatino iurant in uerba regis Polon. absentis.

Tartari Podoliam uastarunt.

Buzacius Tartaros uexauit.

prefectus Podoliȩ cum expedita manu, angustis & impeditis in locis, palatos aliquoties adortus, non leuibus incommodis affecit, multosq́ captiuos liberauit. Reuertentes autem Tartari, à Iurza Russo siue Lituano ad Braslauiam comiter accepti sunt: unde aucta est suspicio, eos siue à rege, siue à Lituanis subornatos, Podoliam uexauisse. Per hæc tempora Vincentio Cotto archiepiscopo Gnesnensi mortuo, Vuladislaus Oporouius episcopus Vuladislauiensis à maiore parte collegij in gratiam regis suffectus est. Ei uerò in Vuladislauiensi episcopa, Nicolaus Lasocius à Nicolao pontifice maximo contra uolūtatem regis, qui Ioanni Gruscinio fauebat, successor datus est. Nec tamen possessionem bonorum, rege per præfectos prohibente, adeptus est Lasocius: anno autem sequenti, peste apud Camerinum de uiuis sublatus, liberam Gruscinio episcopam reliquit: uir ingenio, solertia, doctrina' que singulari, cuius etiam consilio Ioannes Huniades multum usus esse fertur. Hoc ipso anno Ioannes Huniades cum accepisset Amurathem Turcarum principem in Vngaros arma sumere decreuisse, ultro cum uigintiduobus millibus Vngarorum & auxiliariorum obuiam hosti in Bulgariam ad Schitnizam fluuium processit, adiunctis sibi in societatem belli palatino Transalpinēsi, & Alexandro Albanensium principe, quem Turcæ Sanderbeccum appellarunt, qui ab Amurathe defecerat. Nam Georgius Rasciȩ Despotes, cum post Varnensem cladem dominatum suum Amurathis munere recuperasset, fidem datam barbaro seruauit. Nec tamen Alexander ad condictum locum tempus' que occurrit. Triduo ibi à mane usque ad uesperum infestis animis dimicatum est. Ad extremum superante hostium multitudine, defatigati Vngari succubuere. Nec tamen Turcis incruenta cessit uictoria. Trigintaquatuor millia barbarorum in ijs prælijs cecidisse feruntur, Christianorum uerò ferè octo millia. Huniades fuga saluti suæ consuluit: sed cum in Despotæ manus incidisset, ab eo detentus, ac deinde certo pacto dimissus est, dato pro se obside Ladislao filio: quē tamen paulo pòst comminatione belli repetitum recepit: Despotæ' que contra Turcas, ditionem eius propter dimissum se infestantes, cum exercitu præstò fuit, & inopinato aduentu suo perterritos hostes in fugam egit. Nec diu postea uixit Amurathes: moriens Mahometi filio, quem uiuens successorem sibi designarat, imperium reliquit. Sed nos nostra repetamus. Insequenti anno, cum Michael dux profugus Starodubum, Nouogrodum Seueriēse, & nonnullas alias munitiones in Russia Moschis finitima auxilio Tartarorum intercepisset, tumultuariasq́ regis copias fudisset, maiore mole rex contra eum arma mouit: eiecto' que eo, munitiones interceptas recepit. Dum autem in Lituania commoratur, Sophia regina, & Sbigneus cardinalis, missis in Vngariam Ioanne Zagorenio magistro curiæ reginæ, & Ioanne Dlugosso maiore canonico Cracouiensi legatis regio nomine, perniciosum inter Ioannem Huniadem, & Ioannem Iscram bellum, Polonis quoque propter uicinitatem (nam in Scepusiensi ora gerebatur) metuendum, pace inter eos facta, interceperunt. Decembri demum mense rex in Poloniam ad comitia Petricouiensia

Tartari comiter accepti à Lituanis.

Vuladislaus Oporouius Archiepiscopus Gnesnensis.

Nicolaus Lasocius inuito rege episcopus factus, possessiōe exclusus est.

Nicol. Lasocij laus.

Vngarorum expeditio contra Turcas.

Rascia Turcis subdita.

Vngari uicti à Turcis.

Huniades captus à Despote Rasciæ.

Turcæ fugati ab Huniade.

Amurathis mors.

Mahometes Turcarū princeps.

1449 ann.

Seueriensis ditio in Russia à Michaele occupata, à rege recuperata est.

Huniades & Iscra Polonorū opera reconciliati.

Comitia Petricouiæ.

Contentio de loco inter Cardinalem & Archiepiſcopum.

uienſia reuertit: ubi magna exorta eſt inter proceres de prærogatiua loci & ſententiæ dicendæ controuerſia, propter Sbigneum epiſcopum, cui à duobus pontificibus prius cardinali presbytero deſignato, Nicolaus paulo antè inſignia eius honoris miſerat. Nam illo in ſenatum ueniente, Vuladislaus archiepiſcopus, ne principem locum amitteret, cum omnibus maiorum Polonorum proceribus, qui & ipſi prærogatiuam illam ad minorem Poloniam à ſe transferri nolebant, diſceſsit. Volunt enim cardinalem etiam presbyterum & diaconum maiore eſſe dignatione, quàm epiſcopum & Archiepiſcopum, atque etiam patriarcham. Rex nihilominus cum his qui manſerant, ſenatum habuit, Friderici Cęſaris legationem pro Vuladislao Maſouiorum duce propinquo ſuo poſtulantem, ut rex eum Rauam atque Belſum, quę rex repoſcebat, ſecundum fratres, abſq; liberis defunctos, retinere pateretur, audiuit, & cauſam illam cum Vuladislao in aliud tempus reiecit. Expoſtularunt grauiter cum rege maiores Poloni, de ſenatu ſe abſentibus habito: & ut archiepiſcopus principem in ſenatu locum retineret, contenderunt. Sed negauit rex id ſibi in manu eſſe: quando ſic uiſum ſit pontifici, authoritati eius ſtari oportere. Ad extremum, ne quo obſtaculo controuerſia illa eſſet reipubl. exoratus Sbigneus Petricouia diſceſsit, archiepiſcopo quoque diſcedente. Liberius deinde habita ſunt conſilia de repub. quibus nonnulla ſalutaria ſtatuebantur. Sed ea cuncta mox irrita fuere, cum rex, proceribus petentibus ſolenne iuſiurandum, quòd ritè & ſecundum leges regnum adminiſtraturus eſſet: dare, & regum ſuperiorum acta, conſtitutiones, & beneficia quæuis publicè & priuatim conceſſa, rata habere, ne quid Lituanis ſuis detraheret, recuſaret. Sequenti anno, nempe 1450, ueris initio conuentum rex egit Cracouiæ cum ſolis minoribus Polonis, de inquirendis & cohibendis furtis & latrocinijs, quæ impunitate admodum inualuerant etiam inter primos de nobilitate: nominatimq; Petrus Safranecius uulgò magna infamia laborabat. Et placebat primoribus inquiſitionem uulgò haberi. Verùm Ioannes Tencinius palatinus Cracouienſis, cuius magna erat apud nobilitatem gratia & authoritas, eam rem diſſuaſit, non quòd faueret is furibus & prædonibus, ſed quòd agi quicquam, & ſtatui publicè cum rege nollet aduerſus uniuerſæ Poloniæ conſenſum. Conuenerat enim inter proceres ſuperioribus comitijs, ne pro iuſto rege Cazimirum haberent, quoad is iuſiurandum, quod à ſe petebatur, præſtitiſſet. Reuera tamen nimium (ut fit) nonnulli proceres ſanguini ſuo & neceſſarijs indulgebant, quo maiorem ſibi potentiam compararent. Itaque ſoluto conuentu, creuit magis perditorum hominum licentia, & iam regi quoque ipſi Safranecius inſidias tendere dicebatur. Miſit deinde rex Petrum Odrouanzum & Prædiborium Coneſpolium cum exercitu Ruſſorum & Podoliorum in Moldauiam, quæ nouis tunc rurſus motibus agitabatur. Quid Petro palatino Valachorum factum fuerit, non reperio. Sed tamen Bogdanus, qui ſe nothum Alexandri palatini filium eſſe præ ſe ferebat, dominatum apud Valachos, quaſi hæreditario iure ſecundum fratres legitimos ad ſe pertinentem inuaſit.

Cardinalis dignitas.

Friderici Cæſaris legatio ad Cazimirum.

Cardinalis & Archiepiſcopus è comitijs diſceſſerunt.

Cazimirus recuſauit iuſiurãdum dare Polonis.

1450 ann.

Conuentus minorum Polonorum.

Petrus Safranecius de latrocinio ſuſpectus.

Ioannes Tencinius palat. Cracouien.

Poloni noluerunt prò rege habere Cazimirum, donec iuſiurãdum ipſis daret.

Procerum Polonorum indulgentia in propinquos & neceſſarios.

Valachicum bellum.

Bogdanus palatinus Valachiæ.

uasit. Supererat adhuc paruus Heliæ filius Alexander cum matre profugus: atque is reductus paulo antè fuerat iussu regis à Ioanne Sennenio Olessio, Bogdanusq; eiectus. Sed cum Sennenius copias reduxisset, Bogdanus, qui in montana se abdiderat, facta aliquanta manu latronum, & nouas res cupientium hominum, quibus eorum qui cum Alexãdro sentiebant, bona pollicebatur, Alexandrum rursus eiecerat. Ac deliberatũ quidem est in consilio regio, an rex Valachiam omnino subigeret, atque in prouinciæ formam redigeret, attributis Alexandro puero bonis in Russia: sed res magnę difficultatis uisa in feroci populo, & externi dominatus impatiente, & propter Turcarum uicinitatem, qui Bulgariam & ulteriorem Danubij ripam tenebant. Cõsultius uisum, ut alienis uiribus & alieno periculo tam potentem hostem à se arcerent. Itaque Odrouanzus cum Conespolio, Valachis ipsis petentibus & opitulantibus, reducere iterum Alexandrum iussi sunt. Atque hi tripartito agmine Valachiam ingressi sunt: Alexander enim Valachos, Theodoricus Buzacius Podolios, quibus præfectus erat, cæteros uerò Russos Odrouanzus & Conespolius ducebant. Bogdanus imparem se hosti animaduertens, in nemora sese cum suis abdidit. Ac de pace tamẽ cum nostris, dolos nectens, per internuncios egit: impetrauitque ea lege, ut Alexandri nomine, donec is ad quintumdecimum annum perueniret, Valachiæ præesset, regique septuaginta millia, quemadmodum Dlugossus scriptum reliquit (nam Bernardus Vapouius habet septem millia modò) Turcicorum aureorum, equorum certum numerum, & pecorum greges quotannis penderet. Pace facta reuertebantur nostri: ibi Bogdanus circumductis suis, syluam apud Crasne pagum, qua iter habebant nostri angusto & impedito tramite, insedit. Sed ea de re edocti nostri à transfugis & exploratoribus Burculabi, quo nomine præfectum arcis illi uocant, qui summa fide partes pueri tuebatur, curribus & impedimentis cũ pręsidio Valachorum duce Burculabo, & ala Podoliorum præmissis, ipsi expediti pręlij fortunã æquo & iniquo loco tẽtare, ac honestè potius occumbere, quàm turpi & fugæ simili receptu, perfido hosti incruentam uictoriam concedere, statuunt. Complures tamen de exercitu iniussu præfectorum clàm se cum impedimentis subduxerunt. Sexta die Septembris Bogdanus cum expedito agmine apparuit: nec nostri quamuis consternatis Valachis, qui cum Alexandro erant, pugnam detrectarũt. Equitatu nostri, peditatu hostis pro loci opportunitate abundabat: sed eum tamen peditatum equitatu texerat. Equestri pugna conserta, & acriter inuehentibus nostris, hostes cedentes, & huc atque illuc dissipati, peditum aciem ostendêre. Nec eo segnius tamen à nostris, quamuis iniquo genere pugnæ, dimicatum est. Fortissimi quique de nostris, & qui in prima acie pugnam ciebant, cadebant: & iam inclinare cœperat tota acies, cũ Burculabus certior factus de prælio, collocatis in tuto curribus, cum præsidiaria illa sua manu adueniens, nostris animum addidit, hostium uerò ferociam & exultationem repressit, territosque in fugam uertit. Ita nostri insperata & cruenta uictoria potiti sunt:

Consultatio Polonorũ de Valachia redigenda in formam prouinciæ.

Pacta cũ Bogdano palatino Valachiæ.

Valachi uectigales regi Pol.

Bogdani fraus.

Valachi fusi fugatiq;.

Petri Odrouãzi & Michaelis Buzacij mors.
Barlotum opp. Valachiæ.

multos enim fortes uiros amiſere: atque in his principes Odrouanzum palatinum, & Michaelem Buzacium. Pugnatum eſt à mane uſque ad ueſperum. Hoſtes fuga diſsipatos quadriduo Burculabus in ſylua conquiſiuit. Bogdanus ſoſpes Barlotum, oppidi id nomen eſt, ſeſe recepit. Noſtri quamuis uictores, ualde tamẽ debilitati, & maiorẽ ex amiſsis fortibus uiris dolorẽ, quàm ex profligatis hoſtibus lætitiam capientes, ſatis tunc habebant domũ reuerti. Odrouanzum palatinũ Ioannes frater archiepiſcopus Leopolienſis paucis diebus ſecutus eſt, mœrore confectus: cui Gregorius homo plebeius, è Sanoco oppido ortus, artium liberaliũ magiſter, cuius ſuperius meminimus, ſucceſſit. Nõ multo pòſt Tartari, ubi de ſtrage Ruſſicæ nobilitatis accepêre, magno impetu in Podoliam atq; Ruſſiam uſq; ad Grodecũ oppidum & fines Belſenſiũ populabundi excurrerunt: parumq́; abfuit, quin Vuladiſlaũ Maſouium, Belſenſem dominatum ſecundũ fratris mortẽ obtinentem, & uenationi tunc uacantẽ, caperent: abactáq; ingenti hominũ, pecudum & iumentorũ prĕda, incolumes ad ſua ſe recepêre. Inde ingens mœror atq; luctus, ac metus etiam geminato malo, nõ modò Podolios atq; Ruſſos, uerùm omnes Polonos afflixit: cum nemo eſſet, qui, ſi quid mali rurſus ingruiſſet, ſuccurreret, rege in Lituania cõmorante, & conuentũ cum Lituanis de Podolia & Luſco agente. Ne in Cracouienſi quidẽ ora quietæ res fuere per id tempus.

Gregorius Sanocius archiepiſcopus Leopolien.
Tartari Ruſsiã & Belſenſem populati ſunt.

Seueria infeſtata à duce Toſcenſi.
Sbigneus cardinalis ducem Toſcenſem repreßit.
1451 ann.
Comitia Petricouiæ.
De Cardinalatu & legatione conſtitutio comitialis.
Conuẽtus Cracouiæ.

Nam Premislus dux Toſcenſiũ, coacto exercitu Seueriã epiſcopi Cracouienſis arcem oppugnauit: reiectus uerò inde cum ignominia, tractũ illum omnẽ diuexauit: ſed eũ Sbigneus cardinalis coadunatis aliquãtis copijs ultus eſt uſq; adeò, ut eum ad petendam pacẽ, & ſatisfaciendum de damnis datis adigeret. Ad Pentecoſten demum ſequentis anni rex Petricouiam ad comitia uenit: ibi actum rurſus de Sbigneo cardinali, ipſo abſente: nam eum rex, ne ueniret, rogarat. ſancitumq́; ut is quidem principem in ſenatu locum obtineret: deinceps uerò, ne quis eum, atq; legationis etiam apoſtolicæ perpetuæ honorem, rege & ſenatu inconſultis, peteret aut uſurparet. Cracouiam deinde rex ueniens, conuentum minorum Polonorum egit: ad quem Lucas Gorcanus palatinus & præfectus Poſnanienſis, Nicolaus Scora caſtellanus Caliſsienſis, & Laurentius Zaremba caſtellanus Siradienſis & præfectus Velunenſis, nomine omnium maiorum Polonorum adfuere. Tentatum ibi rurſus de purganda Polonia latrocinijs: ſed inquiſitionem nobilitas pleraque abnuebat. Nec ea ſanè magnopere opus erat, ſi rex in eos modò, quorum publica erant ſcelera, animaduertere, infames'que latronum receptu munitiones Berualdum & Velcinum in poteſtatem ſuam redigere uoluiſſet. Velcinum Gels Sileſius, Berualdum Vulodicus Scrinnius unà cum Catharina uxore latrocinans tenebat. Clauſum eſt autem iter mercatoribus Polonis Vuratislauiam, propter noua telonia in Sileſia inſtituta. Interdictum'que externis mercatoribus, & præſertim Norembergenſibus, Cracouiæ & aliorum oppidorum domicilijs, propterea quòd noſtris uictus quærendi rationes præriperent: cum Boleslao uerò Oppolienſium duce, rurſus prorogatæ induciæ.

Latrocinia.
Vuratislauiam ne proficiſcantur cum mercibus mercatores Poloni.
Mercatoribus externis interdictum domicilijs in Polonia.

Cæterùm

Cæterorum cum rex iusiurandum solenne posceretur, impetrauit ut ea res differretur tantisper, donec communis cum Lituanis conuentus ageretur: atque is Parsouiam ad penultimam diem Augusti indictus est. Impetrauit etiam, habito denuò apud Corcinum minorum Polonorum conuentu, ut seni grosi in iugera, pro necessarijs usibus reipublicæ conferrentur: eius'que pecuniæ quæstores atque dispensatores, Cracouiensia et Sendomiriensis palatini constituti. Ibi Sbigneus arrepta occasione, grauiter regem increpuit, cùm de alijs quibusdam criminibus, tum de Michaelis Sigismundi ducis filij iniuria, & indigna supplicis repulsa: ob quæ minus ei prosperè caderent omnia. Cumq; eum de sententia non dimoueret, Deum testatus est, eum reum fore omnium, quęcunq; hominibus ac ditionibus ipsius aduersa euentura essent. In Russiã inde per Sendomiriam rex iter habuit. Venit ad eum Sendomiriam Dauid, Mustaphæ Amurathis Turcarum principis non ita pridem defuncti fratris filius: qui pulsus olim à patruo, in Vngaria complures annos exulauerat, & religionem Christianam susceperat: tunc autẽ cognita patrui morte, præreptum imperiũ repetere in animo habebat: & à Cazimiro petebat, ut sibi per eius ditiones transire liceret. Quod impetrauit quidem ille, & splendida insuper munera à rege accepit: sed cum ad Istri ostia peruenisset, Machometemq; post Amurathẽ patrẽ apud Turcas sine cõtrouersia imperare didicisset, per Poloniã in Vngariã redijt, & ibi consenuit. Samboriæ cum esset rex Cazimirus, legatio Sophiæ reginæ & procerũ Polonorum eum consecuta est, rogans & admonẽs, ut ne Luscum à Polonia alienari pateretur. Nam Suitrigello, qui id obtinebat, grauiter ægrotabat: idem contendebant, qui præsentes in regio comitatu erant. Rex ad comitia Parsouiensia integrã eam rem reiecit: & cupere se quidẽ Luscum Polonis adiungere, affirmauit: sed prouidẽdum esse etiam atq; etiam, ne Lituani ea re alienarẽtur. Venit etiam eò Maria Helię defuncti Valachorum palatini uxor, cum Alexãdro filio, regis opem aduersus Bogdanum implorans. Reiecta res ad comitia proxima. Interim eos, & munitiones quas retinebant in Valachia, Andreas Odrouanzus pręfectus Leopoliensis tueri iussus est. Comitia deinde Parsouiæ habita. Ad quæ Lituani non ueniebant, nisi fides publica ipsis data esset: uerùm ea negata est, ne quid fœderibus derogaretur. Tandem rex obuiã eis egressus Lomasos usq;, secum eos adduxit. Gastoudus tamen uenire renuit. Eadem autem quæ prius, Lituanorum postulata in eo cõuentu fuerunt, cùm de Podolia, Lusco, & cęteris, ad quę Rathnum etiam accessit: tum de corrigendis fœderibus, quòd ea se inscijs, non sine contumelia sua, & obnoxiæ seruitutis testificatione, conscripta essent. Itaq; in eandem quoque sententiam eis à Sbigneo cardinali cunctæ Poloniæ nomine responsum est: refutatumq; euidentissimè illud, quòd illi se inscijs fœdera conscripta esse asseuerabant. Nam et Mathias Vilnensis episcopus, & alij proceres Lituani negare non poterant, se ea posterius approbasse, & iureiurando suo confirmasse: simul'que de Podolia, & cæteris quæ sibi uindicabant, professos esse, ad Polonorum ius ea pertinere; sumerent tamen ijs de rebus, quos

Parsouiæ conuentus Polonorum & Lituanorum.

Sbigneus episcopus regem obiurgat.

Dauid Turca profugus.

Maria palatina Valachiæ.

Andreas Odrouanzus Alexãdrum Valachũ tueri iussus.

Conuentus Polonorum cũ Lituanis Parsouiæ.

Fides publica negata Lituanis.

Gastoudus.

Lituanorũ postulata refutata.

quos uellent, siue iudices, siue arbitros, uel regem denicp ipsum communem principem, ne quam querendi ansam, neu quod dissidij fomentum relictum haberent. Verùm illi ne hanc quidem tam ęquam conditionem acceperunt. Ne uerò iritatis animis discederetur, placuit in annum integram rem differri ad alia eodem in loco habenda comitia. Conuentu soluto rex in Lituaniam ad uenationes secessit, rerum Valachicarum cura Ioãni Cizouio castellano & pręfecto Cracouiensi, Petro Samotulio Posnaniensi, & Prædiborio Conespolio Sendomiriensi castellanis mãdata: Polonicis uerò quasi derelictui habitis, nihil motus recenti complurium equitum Velunensium cęde, à Ioanne Gels prædone in conflictu quodã patrata. Tametsi potuit rex habere nõnullam excusationẽ, pestis uitationem: quę grauiter eo anno maiorem Poloniam afflixit. Minor enim ferè immunis ab ea fuit, quamuis magnus esset undicp Cracouiam hominum concursus, Iubilęi à Nicolao quinto pontifice max. ad spacium unius anni post peractum Romanũ concessi gratia. Eum uerò ille Cracouię, Gnesnæ, Leopoli, & Vilnæ cõcesserat ea lege, ut quiscp dimidium eius, quod in itinere Romano impensurus esse uideretur, in capsam reponeret: ex ea uerò pecunia, ut dimidium regi in sumptus belli contra Tartaros gerendi cederet: de reliquo dimidio, dimidium Sophia regina in dotem egentium puellarum auferret, reliquum uerò pontifici pro instaurandis Romæ templis mitteretur. Sed cum grauis uulgò esset ea ęstimatio, ad quartam redacta est. At illi, qui ad componendas res Valachicas designati erant, dum moliuntur, interea Bogdanus à Petro Alexandri maioris notho filio (qui & ipse sibi ius in dominatu Valachiæ uendicabat, & fœdus atque societatem cum Alexandro iniuerat) ebrius per dolum interfectus est. Nec multo pòst, ipsum quocp Alexãdrum idem ille Petrus rupto fœdere de medio tollere conatus est: fecissetcp adeò, ni se ille subduxisset. Reuersus autem cum pręsidio Polonorum Alexander, nihil tamen propter hybernum tẽpus anni, & cp Petrus in interiora secesserat, agere potuit. Venit per id tempus ad regem Philippi Burgundionum ducis legatio, auxilia uel pecuniarium subsidium ad bellum Syriacum contra Soldanũ Ægypti et Syriæ regem petens. Sed ei responsum est, regem satis negocij habere, ut Tartarorum, qui & ipsi barbari sint, uim à suis propulset: tantum abesse, ut quietos lacessendos sibi esse putet. In Vngaria uerò per idẽ tempus Huniades gubernator Ioãnem Iscram, Cassouiam & alias quasdam in ea ora munitiones obtinentem, & sibi dicto minus audientem, cũ insidijs frustra appetisset, aperto bello adortus, monasterium, quod ille præsidio munierat, obsidione cinxit: sed Iscra coadunato raptim de Boemis & Polonis quatuor millium armatorum exercitu, laborãtibus suis, deditionemcp superbè recusanti Huniadi offerentibus succurrit: cõmisso autem prælio, & obsessis tempestiuè erumpentibus, uictus & magna clade affectus est Huniades cum sexdecim millibus Vngarorum. Anni sequentis, qui fuit 1452, mense Februario, Suitrigello dux moriens, Luscũ Lituanis ad hoc turmatim accurrentibus tradi mandauit, immemor & illorum maleficij, & Polonorum beneficij: cum illorum opera arcem illã atcp

Legati in Valachiam.

Silesij Velunensem oram uexarunt.

Pestis.

Iubilæus in Polonia.

Notãda.

Pecuniæ Iubilæi dispensandæ ratio.

Bogdanus Valachus interfectus.

Petrus dominatum inuasit.

Philippi Burgũdionis ad Cazimirum regẽ.

Huniades ab Iscra uictus.

1452 ann.

Suitrigello obijt.

Luscum Lituani occuparunt.

atque ditionem amisisset, horum uerò beneficio recuperasset, ac iureiurando sese & præfectos suos nobilitatemque omnem obstrinxisset, mortuo se, non nisi Polonis parituros. Et eodē ferè tempore Michael Sigismundi ducis filius apud Moschos exulans, ueneno opera Lituanorum procerum, ut creditum est uulgò, in poculum infuso, extinctus est. Vtriusque corpus Vilnam relatum, honorificè à rege sepultum est. Hos paucis diebus Petrus Chranstouius episcopus Præmisliensis præcessit. Magni inde motus in Polonia extiterunt, fremebantque uulgò in regē, tum ob Luscum ipso cūniuente, atque adeò assentiente, ut creditum est, interuersum: tum ob episcopam Præmisliensem, Nicolao Blascouicio, homini externo, nempe Silesio, delatam: habitaque sunt nonnulla eas ob res conuenticula à minoribus Polonis maximè, atque Russis. Inde Ioannes Olessnicius palatinus Sendomiriensis, & Albertus Michouius castellanus Zauichostensis publicè ad regem de Lusco, de Præmisliensi episcopa, ac de iureiurando exigendo allegati, ex itinere reuocati sunt, cum castellanus Cracouiensis rege uolente & iubente Luscum interceptum esse affirmasset, ne contemptui esset illa legatio: decretumque, ut minores Poloni atque Russi Vuladimiriam à Lituanis nuper exustam reficerent, præsidioque firmarent, & Luscū quocunque modo possent, in potestatem suam redigerent. Sed irritum tamen decretum id fuit, metu offensæ regiæ: & quòd negliguntur ferè, quæ à multis pariter, ac non uno aliquo curanda suscipiuntur. Præceptum est autem thesaurario & salinarum præfecto, ne qua arma Luscum, quamuis mandante rege, mitterent: quod fortasse rex, Lituanorum quàm Polonorum, amantior mandarat. Hæc ubi regi renunciata sunt, grauiter in Sbigneum cardinalem, & palatinos Cracouiensem atque Sendomiriensem exarsit: & assentatoribus nonnullis incitantibus, questum de ijs ad maiorum Polonorum conuentum misit, quasi illi regnum sibi abrogarent, & reditibus Polonicis interdicerent: à proceribus petiuit, ut Sendomiriam ad Pentecosten uindicandæ contumeliæ & ignominiæ suæ causa ad se uenirent. Venere Ioannes Vuladislauiensis episcopus, Lucas Gorcanus Posnaniensis, Nicolaus Sarleius Brestensis, & Boguslaus Inouuladislauiensis palatini: ac de minoribus Polonis aliquot nominatim euocati. Venerant & alij quidam non uocati nominatim: sed ij, quòd fauere Sbigneo, in quem maximè regis ira efferbuerat, uidebantur, à consilio excludebantur. Nec tamen rex uoti compos factus est: cum omnibus constaret, illos quos rex accusabat, immeritò ac falsò delatos esse. Vbi uenit Cracouiam, uenerunt & illi quadam die in consilium, & grauiter cum eo expostularunt, quòd assentatoribus aures accōmodaret, ut se pro hostibus traduceret, atque infamiæ notam sibi studeret inurere. Paratos se esse purgare omni ratione ea quæ sibi obijcerentur. De corrigenda quidem inutili atque praua regni administratione, se pro officio suo egisse, & consilium captasse, necessarium magis, quàm utile reip. Si quid secus fiat, quàm rex uellet, penes ipsum eius rei culpā esse, qui nec ipse peccata sua multa magnaque corrigeret, neque salutaribus monitis obsecundaret: ocio, uenationibus, epu-

Michael dux mortuus.

Polonorum fremitus aduersus regem.

Legati Polonorum ad regem.

Polonorum conatus contra regis sui sententiam.

Querela regis apud conuentū maiorum Polonorum de minorū primoribus.

Conuentus Sendomiriæ.

Primores minorum Pol. expostularunt cum rege.

Regis facta reprehensa.

17

lisq́ꝫ uacantem eum assiduò, neque causas afflictorum hominum cognoscere, neque de quiete atque tranquillitate publica cùm à barbaris hostibus, tum à latronibus præstanda consilia inire: superiorum regum acta, constitutiones & prærogatiuas, suas cuiqꝫ ordini benignè datas, nō modò non approbasse adhuc toto quinquēnio, sed labefactare etiā per summā multorum iniuriam: creberrimis & grauissimis subuectionibus miseros oppidanos & agrestes ad inopiam redigere: ab ecclesiasticis et monasticis hominibus inusitatas pensiones siue stationes, & alimenta equorū exigere: nuper adeò externo homini, suis longè dignioribus præteritis, Præmisliensem episcopam destinasse: Lituanis totum sese dedere, Polonis neglectis: illos solos in cubiculum & in familiarem uitæ consuetudinem admittere: cum illis seria iocosq́ꝫ miscere: in illorum usus atqꝫ amplitudinem Polonicum ærarium reditusq́ꝫ exhaurire: illis deniqꝫ Luscum & Podoliam à Polonorum iure abstrahenda permittere, atqꝫ adeò fauorem opemq́ꝫ suam ad id impertiri. His de rebus plerisqꝫ crebrò eum à se & priuatim & publicè admonitum, dicebat Sbigneus, qui pro omnibus uerba faciebat, nec tamen emendatū. Itaqꝫ deinceps abstinere se uelle cōsilio regio, ne eius peccata approbare uideretꝫ: sed nihilo tamen magis ecclesiarū, monasteriorū, pupillorum & uiduarum causis uel cum periculo uitę suę defuturū. Subiecerunt Cracouiensis & Sendomiriensis palatini, eandem suā esse sentētiam: & cum dicto omnes de consilij loco excesserunt, cęteris consiliarijs, qui aderant, tacitè eorum sententiam ferè approbantibus, sed rege iritato mutire non ausis. Venerant ad regem nonnulli duces uicini: aderāt & aliorum legationes: pudebat regem dare his audientiam, primoribus senatus in consilium non uenietibus. Itaqꝫ actū cum his est, utrinqꝫ ut omnia, etiam de episcopa Pręmisliensi, integra ad proxima comitia, quæ Siradiā ad uicesimamquartā diē mensis Augusti indicebant, penderent. Ita illis delinitis, auditę ac dimissæ sunt legationes.

Sbignei episcopi grauitas & libertas in dicendo.

Non multo pòst Tartari improuisa in Podoliā excursione facta, propterea quòd stationes & excubię à Theodorico Buzacio prętermissę erant, permagnā prędā abegerunt, & Rouū castellū cęperunt. Rex in maiorem Poloniā, & inde Nessouiā profectus, Ludouicū Erlichausiū Magistrum cum episcopis & primoribus Cruciferorū ad se uenientem, lautè & magnificè accepit, uicissimq́ꝫ ab ipso Toruniam inuitatus est. Interea Boleslaus dux Oppoliensiū, non tam absentia regis, quàm mutua eius cū proceribus offensione ac dissidio fretus, ualida militū manu è Boemis, Morauis & Silesijs conducta, bellum Polonię indixit: Seueriensem & Velunensem tractū hostiliter uastauit. Id ubi rex cognouit, sumere arma Polonos iussit: sed nemo obtemperauit. Itaqꝫ ipse quidem Siradiam ad comitia contendit: aulicum uerò comitatum suū, ne tamen negligere prorsus res Polonicas uideretur, ad reprimendam uim hostium in oram Velunensem misit: sed is nulla re memorabili patrata, nonnullis peste, quæ in Silesia & finitima Polonia tunc grassabatur, absumptis, ad regem redijt. Et commodùm Boleslaus de pace misit. Igitur factæ sunt cum eo rursus unius anni induciæ, interim ut de pace accuratius ageretur.

Tartarorū excursio in Podoliam.

Rouum castellum captum.

Conuentus regis cum Magistro Cruciferorum.

Polonia à Silesijs uastata.

Induciæ cū duce Oppoliensi.

In comi-

In comitijs uerò eadem cantilena à Lituanorum legatis superbè & non si ne minis repetita. Ei'q; modestè à nostris respõsum est: cum rege de iureiurando & confirmatione importunius actum: itaq; is in angustum redactus, cum octo primoribus consiliarijs secretum consiliũ habuit: & cum asseueraret, nõ posse tũc se sine capitis sui periculo atq; defectione Lituanorum, postulatis Polonorum satisfacere, annum unum impetrauit, ut interea Luscum & primarias Lituaniæ munitiones in potestatem suã redigeret, thesaurum'q; Lituanicum in Poloniã transferret. Tametsi admonebat Sendomirięsis palatinus Olessnicius, uidendũ esse, ne rex Polonos uana spe & pollicitatione lactaret: eo'q; syngrapha siue diploma, quod ea de re fidem faceret, ab eo exactum, & regis ac omniũ illorum signis obsignatum, archiepiscopo asseruandnm concreditum est: atque ita conuentus ille solutus. Sub illud uerò tempus Tartari rursus in Podoliã populabundi usq; ad Leopolim excurrerunt: & cum se recedere simulassent, reuersi quater, eos qui ex latebris ad messem prodierant circumuentos, in miseram seruitutem abegerunt. Quocirca rex Ioannẽ Cizouiũ castellanum, & Ioannẽ Tencinium palatinũ Cracouien. in Rusiam ad reprimẽdam cum Rusis atq; Valachis efferatam rabiem barbarorum proficisci iussit: ipse in Lituaniã, quamuis dira peste afflictam, ad uenationes secessit. Sed dum nostri sese parant, Tartari prędа onusti discessere. Compertum est autem, à Lituanis eos immissos fuisse. Mox enim ij Radiuilũ Hosticouitiũ cum amplis muneribus ad barbaros remunerandos miserũt. Sed is cum fortè in id tempus, quo Sadachmetes Tartarorũ dux cũ suis è Podolia reuersus, ab Ecigere duce Tauricano profligatus est, incidisset, excussus & exutus à uictoribus, nudus dimissus est. Sadachmetes uerò fugiens cum nouẽ filijs, & familiaribus siue purpuratis, quos Murzas & Vlanos illi uocant, in Lituaniã, tanquã ad amicos, sese recepit: sed eũ spes sua fefellit. Nam captus à rege & Lituanis, & cum paulò pòst Kiouiã fugisset, è fuga retractus, Cauunæ in custodia usq; ad mortẽ asseruatus est, ut ea re hostẽ eius Ecigerẽ in fide & officio cõtinerent. Neq; Cracouiensis ora à belli cladibus tunc immunis fuit. Etenim Præmislus Toscensiũ, & Ioãnes Osuencimensiũ duces, coactis nongẽtis mercenarijs militibus equestribus atq; pedestribus, finitimã sibi orã Poloniæ impunè populãdo longè lateq; peruagati sunt, nacti occasionẽ commodam, q; sine ullo pręsidio tunc ea loca essent, proceribus cũ nobilitate ob sęuientẽ Cracouię & circũquaq; pestẽ partim dilapsis, partim extinctis. Causa uerò belli fuit, bellũ aliud inter Petrũ Saffranecium & Vlodicum Scrinnium de Berualtho gestũ: cuius incõmoda ut à finibus suis duces illi propellerẽt, duo millia florenorũ Saffranecio promiserant. Itaq; Saffranecius cũ sua causa id bellũ motum esse intelligeret, è Malesso castello de illis capto, & Bendino, ditiones eorũ cum centũ equitibus totidẽ'q; peditibus uicissim infestauit, usq; adeò ut homines tributo pacem uulgò redimere cogeret. Et iam duces etiã ipsos tędiũ eius belli cęperat, propterea q; stipẽdijs exhausti erant. Quamobrẽ pacem à Saffranecio petiuerunt & impetrarũt his legibus, ut profiterentur, iniustè se Poloniæ bellũ intulisse: captiuos

Comitia Siradiæ.
Lituanorum legatio.
Secretum consilium.
Regis excusatio, quòd non præstaret promissa.
Cautio regis.
Tartari Rußiã peruastarunt.
Lituani Tartaros in Rußiam immiserunt.
Tartarorum ciuile bellum.
Murzæ & Vlani apud Tartaros.
Sadachmetes Tartarus à Lituanis in custodia habitus.
Silesij Poloniam uexarunt.
Pestis.
Saffranecius Silesiam infestauit.
Malessum castellum.
Pacta Saffranecij cum Silesijs ducibus.

dimitterēt: & ſupra duo millia prius promiſſa, octingentos florenos ipſi ſoluerent. Ille uerò Maleſſum ſibi uiciſsim redderet. Atque hæc quidem priuata ducum illorum cum Saffranecio pacta conuenta fuerunt. Cum Pręmislo uerò Toſcenſi inducię in ſex menſes publicè factę, propter hyberni cœli, quo hęc gerebant, inclemētiā. Nec tamē is fidē ſeruauit. nanq; mercatores Cracouienſes Vuratislauia cum mercibus reuertentes haud multo pòſt diripuit. Per idē tēpus, cum Fridericus Cęſar, altero diadema te pręter morē, ac tertio de more unà cū noua nupta Leonora regis Portugallię filia, Romę à Nicolao pontifice, fauētibus cunctis Italis, coronatus, in Auſtriā reuertiſſet, neque redderet Auſtrijs, Vngaris & Boemis Ladislaū regem duodecim annos natum, quemadmodū in Italiam proficiſcens promiſerat, obſeſſus ab ijs, Ciliæ comite Vlrico ductore, dimiſit eum è tutela ſua, Auſtriaq́; ceſsit. Nec multo pòſt miſsi ad Ladislaum in Boemiā à Cazimiro rege Polonorū legati, Nicolaus Sarleius Breſtenſis palatinus, ac Derslaus Rithuianius præfectus Sendomirienſis, Elizabethā ſororem eius petitum in matrimoniū, optatū reſponſum retulerunt: nec tamen pacta ſponſalia tunc confecta ſunt, ſed reiectum id Vuratislauiam, quò Ladislaus è Boemia ſeſe uenturū promittebat. Nec ſcio an legati Poloni non ad conciliandas regi ſuo nuptias, uerùm ad cohoneſtandam coronationē Ladislai miſsi, iniuſſu regio nuptiarū et affinitatis mētionē fecerint, eoq́; nihil tunc effectū. & Ladislai regis ac Vlrici comitis, cuius arbitrio rex adoleſcēs cūcta gerebat, legatio paulo pòſt ad Cazimirū uenit, animū eius de nuptijs exploratura, quemadmodū ſcribit Vapouius. Hoc anno cū Mahometes Turcarū princeps Carmanorum regem ſubegiſſet, turbatoq́; fœdere, quod cū Cōſtantinopolitano Imperatore conſtitutū habebat, in ora Propontidis ſumma celeritate arcē excitaſſet, claſſemq́; armaſſet, qua Gręcos quaſi obſeſſos teneret, ne libero mari uteretur, Nicolaus pōtifex Iſidorū metropoliten Kiouienſem, qui Cardinalis factus ab Eugenio, & à Ruſsis ſuis, quod ſe cum Latinis in cōcilio Florentino cōiunxiſſet, pulſus, Romā reuerterat, legatū miſit Conſtantinopolim. Cum aūt is metu Turcicę claſsis penetrare eò non poſſet, ad Alphonſi Arragonum, Siculorum & Neapolitanorū regis, & Venetorum opē cōfugit. Habebant ij tunc pariter claſſem inſtructā aduerſus Soldanū Ægypti. Ab ea igitur claſſe Iſidorus, Turcarum claſſe deuicta ac diſiecta, ad imperatorē Conſtantinopolim deductus eſt. Nihilo tamē minus Mahometes inſequēti anno eam urbem obſedit, & acriter oppugnauit, & poſt quinquageſimū obſidionis diem, Gerlucæ cuiuſdam Græci proditione cæpit, & imperatorem Conſtantinum Palæologum fortiſsimè dimicātem ad portam urbis interfecit: nec multo pòſt Gerlucæ, cum cognouiſſet eum ab imperatore, quem prodiderat, magnis beneficijs affectum fuiſſe, iuſtam proditionis mercedē diro ſupplicio exoluit: ſedemq́; imperij Conſtantinopoli poſuit. Sed ad curriculum reuocetur oratio. Eiuſdem anni initio pauci Tartari improuiſo in Lucenſem & Oleſcenſem oram excurſionem fecerunt, & ad nouem millia captiuorum, ingentem que aliam prædam abegerunt: ijdem que iterum ad Paſcha, aucti numero,

Mercatores Cracouiēſes direpti à duce Toſcenſi.
Fridericus imperator bis Romæ coronatus.
Frider. idē obſeſſus in noua ciuitate.
Ladislaus rex ſui iuris factus.
Legatio Cazimiri ad Ladislaum regē Vngar. & Boem.
Ladislai regis & Vlrici comitis legatio ad Cazimirum.
Turcæ Carmanam et Cōſtantinopolitanum imperium ſubegerunt.
Iſidorus Ruſsus Cardinalis legatus ad imperatorē Conſtant.
Iſidorus cardinalis pulſus à Ruſsis.
Turcica claſsis diſiecta à Chriſtianis.
Conſtantinopolis capta.
Proditionis iuſta merces.
Turcici imperij ſedes Conſtantinopolim trāſlata.
1453 ann.
Tartarorum excurſio in Ruſsiam.

numero, Treboulienſem agrum depopulati ſunt. Hos inſecuti Ioannes Laſcius Zincouienſis, Ioannes Nemez, quo nomine Poloni Germanū appellant, Latiſſouienſis, & Mathias Mezibozenſis præfecti, noctu in ſecuros ac ſopitos, perpauci in longè plures impetum fecerunt, & magna ſtrage eos profligarunt, prædam'que omnem excuſſerunt. Treceñti cum è nocturno illo tumultu euaſiſſent, & paucitate noſtrorū animaduerſa ſeſe recollegiſſent, poſtero die denuò cum noſtris manus cōſeruere. Sed ij quoq; nō reſumptis prorſus ex trepidatione nocturna ſuorūq; ſtrage animis, paruo negocio fuſi. Reliquias fuga diſsipatas Braslauienſes exceperunt, & partim trucidarunt, partim captiuas regi miſerunt, ita ut ne unus quidem euaſiſſe exiſtimetur. Per hoc tempus Alexander palatinus Moldauorum, cum paternum dominatum, adiuuantibus Polonis recuperaſſet, in fide regis atq; Polonorum ſemper ſe fore, iureiurādo coram legatis regijs dato, et literis conſignatis, unà cum cōſiliarijs ſuis profeſſus eſt: & ſocietatem belli totis uiribus contra Tartaros, & quoslibet alios hoſtes promiſit. Per idē tempus Vuladiſlaus archiepiſcopus Gneſnenſis, qui Oporouiā arcem muniuit, uita defunctus, Ioannē Sprouium gente Odrouanzum, prępoſitum Sendomirienſem, canonicū Gneſnenſem, & ſcribam regium accepit ſucceſſorem, cum plura ſuffragia, quàm Thomas Strempinius theologus, in gratiā regis tuliſſet. Tametſi Vapouius ſcribit, Strempinio magis fauiſſe regem: ſed à ſenatu perſuaſum poſtea, Sprouium, uti digniorem, ipſi prętuliſſe. Archiepiſcopum Mathias Vilnenſis, & Paulus Camenecenſis epiſcopi paucis diebus ſecuti ſunt. Menſe Iunio rex apud Parſouiam, Polonorum ſimul & Lituanorum comitia habuit. Verùm ad ea tamen Lituani proceres non adfuerūt, inſidias neſcio quas cauſificantes: legationem modò miſère, quæ uſitatam illam de corrigendis fœderibus, reddenda'que Podolia & Volynia cantilenam occineret. Proferebant noſtri diplomata Iagellonis, Vitoudi & Suitrigellonis: & ſuiſipſorum argumentis Lituanos refellebant, quòd ij dicerent oppigneratam Vitoudo à Iagellone rege Volyniam & Podoliam quadraginta millibus aureorum fuiſſe: uel inde enim liquidò conſtare, eas terras Polonici iuris eſſe, & mortuo Vitoudo unà cum pecunia in ditionem Iagellonis legitima ſucceſsione recidiſſe. Ad extremum ferebant eis arbitros, ſiue regem, ſiue pontificem maximum, ſeu quem alium principem uellent. Tartarorum principem ſiue Cæſarem illi edebant. Quod cum indecorum, atque etiam ridiculum eſſet, ita dimiſſa eſt legatio, ut intelligerent Lituani, Polonos iuri ſuo nequaquam defuturos. Tentatum eſt à rege & nonnullis conſiliarijs, ut in aliud tempus res tota adhuc reijceretur: ſed negatum eſt. Deinde auditæ legationes Vuladiſlai & Boleſlai Maſouiorum ducum, nobilitatis & ciuitatum Pruſsicarum, & Magiſtri, totius'que ordinis Cruciferorum. Maſouij Ticocinum & Gonianzum à Lituanis intercepta, repetebant: Pruſsi aduerſus iniurias & impotentem dominatum Cruciferorum, opem regis implorabant. Cruciferi contrà, ne rex aduerſus fœdera Pruſsis adeſſet, poſtulabāt. Reſpōſum eſt Pruſsis & Cruciferis,

Laſcz.

Tartari ad internecionē cæſi à Ruſsis.

Alexander palatinus Moldauiæ iurat in uerba regis Polon. abſentis.

Oporouia arx.

Ioannes Sprouius archiepiſcopus Gneſnēſis electus.

Comitia Parſouiæ.

Lituanorum legatio.

Refelluntur Lituanorum poſtulata.

Ticocinum & Gonianzum à Lituanis intercepta.

Pruſsi regis opem implorāt contra Cruciferos.

Regem ueluti Christianum principem dissidia nolle alere: si eo arbitro uti uellent, non recusaturum. Masouijs durius rex inconsulto senatu & nõ sine comminatione respondit. Quocirca grauiter à Sbigneo Cardinali obiurgatus est: non esse regium, asperioribus dictis aut factis quenquam lædere: inter apes quoque regem aculeo carere: Masouios duces, non modò non cõtumeliosè, sed honorificè acceptum oportuisse, quippe qui socij & consanguinei Polonorum, & propinqui regis ipsius essent. Ad hæc, causam illam ad uniuersam Poloniam attinere. Non passuram eam, socijs atque adeò sibi iniuriam illam fieri. Approbarunt Sbignei dicta cæteri senatores, & gratias ei egerunt. Itaque moderatior deinde rex in legatos fuit. De iureiurando deinde, & confirmandis actis superiorum regum & principum, cum eo Sbigneus idem publicè omnium nomine egit. Admonuit regem contemptus Lituanici, cùm quòd uocati ab eo ad comitia non uenirent, tum quòd alioqui etiam imperium eius nõ magni facerent, & omnia arbitratu suo agerent. Admonuit & periculorum atque insidiarum, quibus ab eis identidem appetitus esset. Contrà, Polonorum fidem, studia, obedientiam, atque etiam nimiam penè patientiam exaggerauit: petiuit'que, ut his uicissim quàm illis propensiorem ac magis propicium rex sese exhiberet: his quàm illis fidelioribus atque beneuolentioribus consultoribus uteretur: illorum contumaciam his adiutoribus retunderet. Neque defectionem eorum se uigentibus & incolumibus reformidaret, aut certè non impunitam speraret. Se uolentes lubentes'que ipsi dicto audientes esse: etiamsi fortuna paginam uerteret, se nihil de suis erga ipsum studijs mutaturos esse. Illos, qui secundis ipsius rebus tam infidi essent, quales futuros esse sperare deberet reflante fortuna? In hanc fermè sententiam cæteri quoque omnes multa dixere. Audiuit hæc rex subtristis, demisso capite, & crebra ex imo pectore trahens suspiria. Hæc ita quidem Dlugossus de Parsouiensibus comitijs memoriæ prodidit: idem'que Ioannem Osuencimensium ducem superiori anno necessitate adductum, cum arx Osuencimensis à nostris oppugnaretur, Cracouiæ cum proceribus transactione facta, arcem certis conditionibus dedidisse memorat. Sed extant in Archiuio regio pacta ipsius Ioannis cum proceribus Polonis hoc demum anno millesimo quadringentesimo quinquagesimotertio, non Cracouiæ, sed Parsouiæ, & quidem absente rege conuenta: quibus ille recepit, arcem Osuencimensem, quæ tunc obsidebatur, se intra certos dies castellano & præfecto Cracouiensi traditurum esse, & ad regem in Lituaniam profecturum ueniæ petendę dedendi'que sese ipsi gratia. Quod si repulsam ab eo passus fuerit, se ei mille & octingentos aureos partim mutuò sibi datos, partim in stipendia militum & bellum expensos, ad medium mensem Augustum exoluturum esse: ac tum demum ut sibi arx sua redderetur, deinde rex, si uellet, iniuriam suam suorum'que persequeretur. Quod ni ad eam diem exolueret, post id tempus pro damnis quoq;, deligendorum utrinque arbitrorum arbitrio regi satisfaceret, priusquam sibi arx redderetur. Quod si ipse è uiuis excederet, pacta hæc ad Venceslaum

Rex obiurgatus à Sbigneo & senatu.

Lituanorũ contumacia aduersus regem.

Polonorum obsequium.

Osuencimensis dux Parsouiam profectus.

Osuencimensis ducis pacta cũ Polonis.

ceslaum fratrem, Zatoriensium ducem, pertinerent. Quas conditiones rex approbauit, & Ioannem in gratiam recepit. Parsouia Petricouiam ad alia comitia, ad diem natalem diui Ioannis baptistæ indicta, itum est. Ibi fortasis acta sunt ea cum rege, & à rege, quæ Dlugossus Parsouiæ acta esse prodidit. Ibi quidem prolata est ab archiepiscopo regis promissio diplomate consignata, postulatum'que à rege, ut ei promissioni tandem satisfaceret. Sumpta ad deliberandum die, respondit ille: non licere sibi aduersum priori iurijurando, quod Lituanis dedisset, iusiurandum dare: daturum tamen, sed uti regem modò Polonorum, non etiam uti Lituanorum principem. Captiosum, sicuti reuera erat, id iusiurandum uisum est. Itaq; instare proceres unà cum Sophia regis matre, ut captione illa rex abstineret, & commendato cuipiam Lituanorum principatu, Polonam rempub. per se ipse diligentius administraret: Lituanos à suo contubernio amoueret: quatuor de primoribus Polonorũ senatoribus publicè designandos, semper in consilium adhiberet, ac de illorum sententia cuncta ageret ac decerneret: quę uerò pręter sententiã ipsorũ acta uel decreta forent, ut irrita essent: stationes & subuectiones uti moderatius & more antiquo exigeret. Ni hęc faceret, diutius non esse expectaturos, quin sibi reiq; suę publicę aliter prospicerent: dictisq; facta adiecerunt, ac data & accepta fide mutuò sese obstrinxerũt, neutiquã defuturos esse patrię reip. His tandem tam importunis postulatis atq; etiam minis motus Cazimirus, iusiurãdum, quale petebatur, dedit. Quo facto proceres cętera postulata remiserunt, siue adeò in aliud tempus reiecerunt, ueriti ne ægrotum regis animum exacerbarent, simul sperantes eum tempore sanatum iri: Præmislo Toscensi è senatus consulto induciæ in biennium concessæ: item'que Bernardo, Boleslao & Nicolao Oppoliensibus ducibus. In nonum usque diem tunc durauere comitia: quod quidem uelut nouum & inusitatum Dlugossus memorat. Quomodo is nũc acciperet, cum in tertium, interdum in quartum etiam mensem durant. Cazimirus rex Petricouia discedens, paucos'que dies Cracouię commoratus, in Lituaniam secessit. Ratus autem Ioannes dux Osuencimensium absente eo oblatam sibi esse occasionem recuperandi arcem Osuẽcimensem, quam tunc ab eo traditam Ioannes Curopatsa regio nomine obtinebat, facta manu subitaria, eam adortus est: sed repulsus à nostris cũ ignominia, ruinas uetustæ arcis, cui Volco nomen fuit, refecit, indeq; latrocinio uexare Poloniã cœpit. Quare exciti Poloni proceres, aulicos regis atq; suos comitatus, duce Ioanne Tencinio palatino Cracouiensi, ad obsidendam eam arcem miserunt: & facilè ea per uim potiti fuissent, nisi nobilium iuuenum, qui uoluntarij ad eam militiam conuenerãt, ne quid in oppugnatione aduersi paterent, ratio ducta esset. Interim pax data Ioanni petenti, ea conditione, ut accepto certo precio, de quo tunc cõuenit, omni prorsus ditione Osuencimensi regi Polonisq; cederet. Sic tandẽ Osuencimẽsis regio longo quasi postliminio in ditionem Polonorum redijt: nobilitas'que omnis eius oræ sequentis anni initio solenni iureiurãdo fidem suam regi & regno obstrinxit. Quanquam ne postea quidem quieuit Ioannes,

Comitia Petricouiæ.

Polonorum postulata à rege acerbiora.

Polonorũ procerum confœderatio.

Iusiurandũ regis Polonis datum.

Comitia nouem dierum.

Osuencimensis arx frustra tentata à Ioanne duce.

Volcum arx instaurata.

Osuencimensis principatus redijt in potestatem regis Pol. 1454 ann.

Osuencimensis conuentus iuratus in uerba regis Polon.

Ioannes, donec repetitis identidem pactis, auctoq; precio, post tertium annum ius omne suũ regi concessit. Per hęc tempora maiores in Prussia motus à nobilitate & oppidanis contra Cruciferos extiterunt, cum Imperator Fridericus, quem iudicem partes sibi sumpserant, illos non modò non uindicasset ab intolerabilibus iniurijs Cruciferorum, uerũ etiam sexcentorum milliũ florenorum multam eis irrogasset, ac magistro eos deniq; tanquam seruos addixisset. Itaq; illi magnitudine iniuriarum & contumeliarum permoti, conspiratione inter se facta, plerasque omnes munitiones & oppida sex & quinquaginta in potestatem suam, eiectis Cruciferis, redegerunt: missa'que ad regem splẽdida legatione ea omnia, se'que, & omnem Prusiam, Pomeraniam, Culmensem, & Michalouiensem ei dedebant. Sendomiriæ ea legatio regem è Lituania reuertentem reperit: sed Cracouiæ Februario mense adesse iussa est. Nam rex ad nuptias in illud tempus constitutas festinabat: quo etiam frequens senatus, quo inconsulto nihil de re tanta statuere poterat, conuenturus erat. Nona die Februarij noua nupta Cracouiam splendido comitatu aduenit: à rege ipso unà cum matre obuiam ei profecto deducta. Dos ei centum millia aureorum numûm fuit promissa, ea conditione, ut ea penes regem remaneret, etiamsi illa sine liberis decessisset: nec tamen ea numerata est. Rex uerò ei loco muneris nuptialis prouentus annuos quinque millium marcarum in salinis Bochnensibus & Veliciensibus constituit. Postridie contentio inter Archiepiscopum & Sbigneum cardinalem fuit de nuptiali ceremonia, uter eius administer esse deberet: quòd ille Archiepiscopus & primas, hic cardinalis & Cracouiensis episcopus, ubi hæc agebantur, esset. Re diu agitata, conuenit tandem, ut Ioanni Capistrano eum honorem deferrent. Erat autem is, Italus non ignobilis de sodalitio Franciscanorum, qui se Obseruantes & Bernardinianos appellant, doctrina, facundia & sanctimonia uitæ pollens, usqueadeò, ut multis miraculis eam comprobaret. Susceperat autem peregrinationem Boemorum maximè ad rectam religionem reducendorum gratia: & cum in ea re apud Boemos non multum profecisset, à Sbigneo cardinali accitus, anno superiori Cracouiam, effusa obuiã omni penè ciuitate cum sacerdotibus & episcopo, atq; ipso etiam rege & regina, aduenerat: & posita in foro, ac deinde hyberno tẽpore in æde Virginis matris cathedra, quotidie per interpretem ad populum conciones habebat, & multos ægrotos diuina uirtute sanabat: authorq; fuit Sbigneo, ut cœnobiũ omniũ primùm in Polonia suo sodalitio sub arce ad Australem portam urbis conderet. Huic ergo tunc datum est negocium, nouos coniuges ritu solenni cõiungendi. Sed cum is neq; Polonicam, neq; Germanicam linguam calleret, ac Sbigneo muneris eius functionem adiudicaret, Sbigneus utriusq; linguæ peritus, cedente Archiepiscopo id peregit. Archiepiscopus uerò sacris operatus, nouam reginam inunxit, ac diademate cinxit. Post hæc Prussorum legati, quorum princeps Ioannes Basenus erat, in senatum introducti, facta audiẽtia prolixè exposuerunt, qua improbitate, & quibus artibus Cruciferi Pomeraniam & Michalouiensem tractum olim Polonis in-

Friderici imperatoris arbitrium inter Prussos & Cruciferos.

Prußi se & munitiones suas regi Polo. dedũt.

Nuptiæ Cazimiri regis cum Elizabetha Alberti Cæsaris filia.

Contẽtio inter cardinalem & archiepiscopũ.

Ioannes Capistranus Franciscanus uir sanctus in Poloniã uenit.

Cœnobium D. Bernardini.

Prussorum querelæ de Cruciferis.

nis interuertissent: qua crudelitate in Dobrinum, Cuiauiam, Masouiam, cæteramque Poloniam parentem suam ferro & igni debacchati, in solitudinem ferè eas oras redigissent: quàm infidam incertamque pacem cum Polonis colerent, semperque coluissent: deinde quàm acerbo, crudeli, contumelioso, & impotenti dominatu in se usi essent, atque etiam tum uterentur: commemorabant eorum rapinas, stupra, & libidines in uxores, liberosque suos è complexibus maritorum atque parentum abstractos: quod si qui contrà mutire ausus esset, in eos uerbera, uincula, & sexcenta tormentorum genera, capitis denique supplicia deprompta esse. His tot ac tantis malis ut occurrerent, se confœderationem quandam inter se fecisse: eam uerò à duobus Magistris, Paulo & Conrado approbatam & confirmatam, à Ludouico, qui tunc Cruciferis præerat, abrogari cœpisse, & Imperatoris Friderici opem contra se, quasi rebelles subditos, imploratam esse: ad eum se legationem splendidam, purgandi sui, Cruciferorumque accusandorum causa, misisse: legatos suos per Morauiam iter facientes, à latruncunlis, quos Cruciferi subornauissent, captos, & in uinculis aliquandiu asseruatos, & ad extremum dimissos, ad imperatorem peruenisse. Ibi cum is ex compromisso iudicium instaurasset, nihil æqui se impetrare potuisse, eoque re adhuc integra iudicem illum recusasse: nihilo tamen minus instantibus aduersarijs, & legatis principum Germanorum, quos ij corrupissent, adiuuantibus, non modò abrogatum esse fœdus suum, uerùm etiam sexcentorum millium florenorum multam sibi dictam esse: atque adeò infamia se notatos, & libertate priuilegijsque spoliatos, seruorum aut pecudum in morem tam impotentibus dominis addictos esse, & ab ijs deinde trecentos morti destinatos. Eam tyrannidem se diutius ferre non potuisse: sed sumptis armis, Cruciferos eorumque magistratus & præsidia ex oppidis, urbibus, atque arcibus plerisque omnibus eiecisse, neque deinceps in potestate eorum fore. Scire autem se probè, à Polonia se, orasque illas à se cultas & habitatas, olim partim dolo, partim per uim ac per summam iniuriam auulsas fuisse: non ignorare, Cruciferos initiò Polonorum beneficio in illis oris consedisse. Ad illorum igitur, qui & Cruciferorum patroni, & iusti domini sui essent, opem, se supplices confugere, eisque se suaque omnia dedere: orare, ne se in extrema sua necessitate despicerent, neue opprimi, & ad extremum excindi paterentur. Nihil autem esse, quod Poloni uererent, ne ea re fœdera cũ Cruciferis uiolarẽt. Iam ab illis prioribus uiolata, cũ ciues Chosnenses, propterea quod ij se urbemque suã bello adacti Polonis dedidissent, contrà quàm conuenerat, capitis supplicio affecissent, et noua fœdera cũ Lituanis aduersus Poloniã dudũ icissent. Non uoluntate Cruciferos, neque pacis colendæ studio, sed ui à se adactos, pacem cum Polonis fecisse, & in eam diem seruasse. Se enim cunctã superiorum bellorum molem, dum illi Marieburgensis arcis mœnibus sese ferè continent, sustentasse: defessos autem & exhaustos, ad pacem illos impulisse. Non aliena Polonos occupaturos, uerùm sua recepturos esse,

Confœderatio Prussorum.

Prussorum legati capti.

Prußi iudicem Fridericum imperatorem recusarunt.

Prußi Polonos pro iustis dominis agnoscunt.

Cruciferi fœdera cum Polonis uiolarunt.

quæ ipsis sedes Apostolica aliquoties adiudicasset: spondere autem sibi fortunam regis, & Polonicæ gentis uirtutem, illa omnia è sententia sua ipsorum'que processura esse. Nec se sibi defensoribus'que suis esse defuturos. Huiusmodi ferè fuit Prussorum oratio. Relata re ad senatum, uera esse quæ dicebantur à Prusis, omnes recognoscebant: meminerant multi, Cruciferos quater ictũ cum Iagellone rege fœdus rupisse: & ad extremum, ut pontificis maximi & Basileensis concilij authoritate id sibi facere liceret, elaborasse: ciues Chosnenses, propterea quòd se regi in bello dediderant, contra pacta & iusiurandum suum immaniter interfecisse: commercia cum Polonis capitali supplicio Prusis interdixisse. Memorabant seniores, eos cum hostibus Polonorum consilia & arma socia non semel coniunxisse, Polonis'que pium aduersus barbaros bellum diuersa parte gerentibus, Poloniæ fines impiè & perfidè infestasse: nulla cum eis fœdera, nullam certam pacem esse. Hæc tunc in senatu commemorabantur: sed tamen de acceptanda deditione uariabant sententiæ: censebant multi: nonnulli, quorum princeps Sbigneus fuit, dissuadebant: alij uerò ad comitia rem integram reijciebant: cuius sententiæ Tencinius palatinus Cracouiensis author erat. Nec deerat suis ex altera parte Cruciferorum legatus, thesaurarius eius ordinis, qui ad cohonestandas regias nuptias missus, quinquaginta millia florenorum ad corrumpendos proceres Polonos secum attulerat. Atque is cum uniuersos publicè fœderum admonebat, tum priuatim singulos orando & pollicendo prensabat. Ad extremum clientes ac uectigales regi Polonis'que Magistrum atque Cruciferos in futurum omne tempus fore promittebat. Quocirca quindecim plus minus dies consultando absumpti sunt. Legati Prussorum ubi comperendinari rem animaduertêre, contenderunt à rege, ne differret: alioqui se alios dominos & patronos sibi quæsituros esse, qui obuijs, quod aiunt, ulnis tam luculentam conditionem accepturi essent. Apparebat'que eos in Boemiam ad Ladislaum regem profecturos esse: nam is cupere id se significabat. Interim afferebatur è Prusia, nobilitatis & ciuitatum partes indies meliores fieri: Magistrum & Cruciferos in angustum redactos, Marieburgi & Stumæ ferè munitionibus sese tueri: Brodniciam arcem, ne in aduersariorum potestatem ueniret, Ioanni Coscelecio Inouuladislauiensi palatino à commendatore siue præfecto traditam esse: nam oppidum in fide Cruciferorum mansit. His igitur impulsi rex atque proceres Poloni, ne tam luculentam & insperatam occasionem recuperandi ea quæ maiores sui olim amiserant, uix unquam postea redituram, sibi elabi paterentur, deditionem Prussorum accepere: tametsi præuidebant nonnulli motus bellorum, qui inde consecuturi, & Poloniam atque Germaniam inter ipsas collisuri essent: uerebantur'que quorsum tanta illa & inopinata prosperitas ad extremum euaderet. Thesaurarius ubi acceptam esse deditionem didicit, absque mora Cracouia discedens, in Silesiam, inde'que in Misniam & Saxoniam, mercenarios milites condu-

ctum

Cruciferi quomodo se gesserint contra Polonos.

Senatus Polonici uariæ sententiæ de recipiendis Prußis.

Cruciferi non desunt sibi.

Cruciferorum res minus prosperæ.

Prußi à Cazimiro rege Polon. in fidẽ accepti.

ctum contendit. Prius tamen aculeum, & ueluti seminarium quoddam intestini mali atque dissidij, quo distinerentur nostri, immisit, cum Petrum Saffranecium, hominem callidum, audacem, & factiosum, & latronum, furum, atque sicariorum, ut inquit Dlugossus, sociũ & fautorẽ, donis promissisq; clàm corrupisset, ut bello & latrocinio Poloniã, exagitaret. Et facilè id erat persuadere homini turbulẽto, & huiusmodi rebus assueto, & qui se ob id regi bonisq; omnibus inuisum esse intelligeret. Non latuit hoc regem atque proceres: uerùm nonnullis res uisa incredibilis: alij porrò dissimulando sanatum iri insaniã eius iudicabãt. Missi extemplò in Prussiam Andreas episcopus Posnaniensis, & Ioannes Conespolius cancellarius Polonię, iusiurandum ab uniuersa nobilitate ac ciuitatibus concepta formula in uerba regis datum acceperunt: episcopi in aduentum regium dilati sunt: arces, quibus rex iusserat, traditæ. Quanquam Torunenses, Elbingenses, Gdanenses, & Kynixbergenses, siue Regiomontani ciues, eas quæ urbibus suis imminebant, diruerãt: quæ res neq; nostris neq; Prussicę ipsi nobilitati placuit: sed neq; aduersandi, neq; factũ reprehendendi tempus tunc erat. Per idem tempus Fridericus marchio Brandenburgensis nouam Marchiam, quæ Cassubia fuit antiquitùs, detrectantem & ipsam Cruciferorum imperium, in deditionem accepit: missa'que ad regem legatione, ut cum bona eius uenia id esset, petiuit, auxilia contra Cruciferos pollicens. Sed nihil certi responsum est, propterea quòd Stolpensium quoque Pomeranorum dux eam petebat, & suo quodam iure sibi uendicabat, & in clientela & fide regis fore se unà cum ditionibus suis, duo'que millia equitum ad quoduis bellum regi Polono adducturum, pollicebatur. Ne huic quidem certum responsum datum. Tametsi Vapouius, Marchionem occupatione Cassubiæ, quæ iuris fuisset Polonici antiquitùs, abstinere iussum esse scribit: ni faceret, ui & armis depulsum inde iri. Vngarorum quoque & Boemorum rex Ladislaus eam ditionem iure quodam suo repetebat. Misit deinde rex legatos, ad Ladislaum quidem Nicolaum Chranstouium tribunum Cracouiensem: ad imperatorem uerò apud Ratisponam Germanorum comitia tunc habentem, & ad pontificem maximum, Ioannem Brezium Luteci filium iureconsultum, qui factum suum defenderent, & Cruciferorum querelas refellerent: ipse Breste Lituanicum ad conuentum Lituanorum excurrit, & cum his constituit, ut Liuoniensium auxilia transitu in Prussiam prohiberent: inde mox Lenciciam ad comitia ad Calendas Maias indicta contendit. Ad quæ pauci de minoribus Polonis & Russis aduenere. Decretum autem ibi est, ut rex Toruniam se conferret, pacandæ Prussiæ causa: Cuiauios atque Dobrinios, si opus esset, ad aulicum comitatum suum in auxilium Prussorum, qui tunc Cruciferos Marieburgi & Stumæ, & in Brodnicesi oppido, suo pariter & mercenario milite è Polonis & Boemis collecto, obsidebant, adiungeret. Masouij uerò duces frustra iterum à rege & Lituanis sua ibidem repetiuerunt, quamuis omnes copias suas regi ad Prussicum bellum pollicerentur. In Prussiam deinde itum est, ma-

Petrus Saffranecius redemptus à Cruciferis, latrocinio turbat Poloniam.

Prußi iurant in uerba regis.

Arces à primarijs ciuitatibus Pruss. dirutæ.

Noua Marchia à Friderico Brandeburgensi occupata.

Frid. Marchionis, et ducis Pomeranorum legationes ad regem Cazimirũ

Legationes à Cazimiro rege ad regẽ Vng. et Boem. ad imperatorem, & ad pontificem.

Comitia Lenciciæ.

Cruciferi obseßi à Prußis.

Masouiorum preces irritæ.

gna & splendida procerum caterua regem comitante. Ibi Toruniæ, Elbingæ & Gdani iteratum publicè à proceribus, nobilitate, & ciuitatibus ritu solenni iusiurandum in uerba Cazimiri & successorum eius regum Polonorum, tribus palatinis, in sua quoque satrapia, præeuntibus. Episcopi quoque tres, nempe Arnoldus Culmensis, Gaspar Pomesaniensis, & Nicolaus Sambiensis, cum suo quisque sacerdotum collegio, in uerba regis iurarunt: abiectoq́ue, regis permissu, cultu Crucifero, ueterem habitum diui Augustini regulam profitentiũ resumpserunt. quartus Franciscus Varmiensis apud Cruciferos Marieburgi erat: sed collegium tamen eius unà cum cæteris iusiurandum dedit. Ladislai deinde regis legati Boemi Ioannes Perstenius siue Rosembergius, & Sdencus Costca (nam Chranstouius nihil certi retulerat) auditi, expostularunt cum rege, quòd suo rege inconsulto, Prussorum deditionẽ secus quàm Cracouiæ in nuptijs pollicitus erat, accepisset: postularũtq́ue ut Pragam legatos mitteret cum luculentis mandatis ad constituendum de rebus Prusicis: quarum cura magnoperè ad regẽ Boemorũ pertineret, quòd & patronus Cruciferorũ esset, & Prusiam omnem nuper interueniente Alberto Friderici marchionis Brandeburgensis fratre germano à Cruciferis in deditionẽ accepisset. Interim aũt, ut Cazimirus obsidiões institutas solueret, belloq́ue Cruciferis inferendo supersederet. Ridiculè superba & arrogans nostris uisa est ea legatio, neq́ue à miti ac ciuili Ladislai ingenio profecta: id quod paulo pòst secreto ipsorum legatorum indicio cõpertum est. Nam ij Georgium Podiebradium, penes quem tũc summa rerũ apud Boemos erat, eius legationis authorem prodiderũt. Itaq́ue ad eam nihil aliud responsum est, quàm Cazimirum nunquam recepisse Ladislao, quòd ipso inscio Prussos in deditionẽ accepturus non esset. Ad cætera eum per suos legatos responsurum esse. Ita dimissi Boemi, nec permissi Marieburgum ad Cruciferos ire. Ladislaus uerò cum è legatis suis reuertentibus legationis suæ summam, responsumq́ue Cazimiri cognouisset, Ioannem Rabstenium ad eum properè misit, priorem legationem corrigens, & pollicens, non obstaturum se esse, quo minus ille omni Prusia potiretũ. Grata hæc fuit legatio regi, cunctisq́ue: itaq́ue missi in Boemiam Ioãnes Tencinius palatinus Cracouiensis, & Petrus Samotulius castellanus Posnaniensis, ut uoluntatem illam Ladislai confirmarẽt. At Cazimirus comitia Prussorum apud Grudentum habuit: ibi tributum siue exactio certa in capita constituta est, unde emerita stipendia Boemis mercenarijs, quos primo motu Prusi acciuerãt, & qui Marieburgum etiam tum ignaui obsidebant, soluta sunt: dimissi que ij sunt, siue quòd ambiguæ fidei esse uiderentur, siue quòd nimio conducti essent. Nam sex & uiginti floreni in tres menses equiti numerabantur. Id adeò necessitas Prusis expresserat, ne militari præsidio nudi, à Cruciferis opprimerentur, & ut ij secum potius contra Cruciferos, quàm cum illis contra se essent. Pro Boemis uerò aulicum suum comitatum rex ad continuandam obsidionem Marieburgi misit, præfecto ei Ioanne Scecocinio præfecto Lublinensi. Decretum est etiam, ut sedecim

Episcopi Prussici iurant in uerba regis Polonorum, et cultum Cruciferorum abijciunt. Varmiẽse collegium iurat in uerba regis.

Ladislai Boem. regis legatio ad Cazimirum.

Cruciferi dedidere Prußiam Ladislao regi.

Georgius Podiebradius.

Alia Ladislai legatio.

Legatio Cazimiri ad Ladislaum.

Comitia Prussorum Grudenti.

Tributum decretum.

Stipendium equestre ingens.

Ioannes Scecocinius præfectus Lublinensis.

cim ex nobilitate & ciuitatibus allecti, à consilijs regi essent, qui cum eo de rebubl. Prussica consultarent, summoq; iudicio præsiderent: itemq; ut arces & munitiones episcoporum atque ecclesiarum, quoad bellum duraret, in potestate nobilitatis essent. Hæc adiuncta ad illas prerogatiuas, quæ initiò deditionis Cracouiæ ipsis à rege datæ erant: quibus Prussi cum Polonis quasi in unum corpus redacti sunt, nimirum ut eorum consiliarij cum Polonis pariter in comitijs de repub. consultarent, ad honores & magistratus regni admitterentur, ius creandi regis pariter haberent: cæterùm suo quisque iure, seu Culmensi mallent, seu Saxonico, seu Prussico, seu denique Polonico, uiuerent: quæ bona quisque antiquitùs siue priuatim, siue publicè obtinuisset, deinceps quoque retineret: telonia cuncta & portoria, nominatim'que id quod librale seu funtzol Teuthonicè dicebatur, quo bini oboli à marca exigebantur, & pensio ea quæ à Polonis principibus in Pomerania olim instituta, Narzas siue porcus uulgò uocabatur, remissa & sublata: merces naufragio eiectæ, ijs quorum fuissent, aut legitimis eorum hæredibus remissæ: nam eas antea Cruciferorum præsides iniustè sibi uendicabant: honores & magistratus publici, & præfecturæ arcium ne cuiquam externo secundum usum & consuetudinem cæterarum regionum Poloniæ mādarentur: ius monetæ Toruniæ, Elbingæ, Kynixbergæ & Gdani cudendæ cum imagine & inscriptione regia, quoad bellum duraret, in commune eis concessum. Finito uerò bello, ut Toruniæ modò & Gdani regio nomine sumptu'que ea cuderetur: mercatoribus uerò potestas facta est, quoquo uersus in Poloniam cum mercibus proficiscendi, eas'que deponendi, & uænum exponendi ubicunque uellent. Ad extremum Ioannes Basenus, uicarius regis & gubernator, cum rex abfuturus esset, constitutus: Gdanensi uerò ciuitati, cum ea splendidè & honorificè in primis regem cum omni comitatu ipsius accepisset, peculiariter census septingentarum marcarum remissus: moletrinæ omnes urbanę, & insula minor adiacens, quàm Vistula mare, & montes in medio concludunt & efficiunt, addicta & attributa: tredecim modò pagos, ac duo prædia rex sibi excepit, & pro his omnibus annuam pensionem duûm millium aureorum ciuitati, unde Cruciferis sexaginta aureorū millia quotannis prouenisse scribit Vapouius, imposuit: itemq; ut ea quotannis quatuor dierum sumptus sibi unà cum omni comitatu suo aulico præberet: pro arce uerò diruta, ut magnificum palatium regi in urbe, horreumq; siue granarium, & stabulum cocto latere exædificaret.

Consiliarij Prußici.
Munitiones ecclesiasticæ nobilitati cōmissæ.
Prussorū unio cum Polonis.
Prærogatiuæ & priuilegia Prussorum.
Funtzol sublatum.
Narzas.
Naufragæ merces.
Externi ab honoribus exclusi.
Moneta.
Mercatura.
Ioannes Basenus gubernator Pruss.
Gdanensi ciuitati concessa à rege.
Insula minor.
Gdanenses quid regi debeant.
Gdanensium reditus publici.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM

LIBER VICESIMVS TERTIVS.

Legationes pōtificis & imperatoris ad Cazimirum.

ONVENTV Grudentino soluto, Toruniam rex rediјt, cum quinque legatos è comitiјs Ratisponensibus pontificis max. imperatoris, principum electorum, Philippi Burgundionum, Ludouici Bauorum ducum, ac totius Germaniæ nomine ad se uenire cognouisset: atque ij cum ad regem in senatum introducti essent, petebant à rege, ut Cruciferis data uenia, si quid deliquissent, Prusiam omnem redderet: atque ad bellum Turcis inferendum, recuperandam'que Constantinopolim arma secum & cum cæteris Christianis principibus cōiungeret. Imperatori & Germanis curę esse res Prussicas, & earum causa maximè eos alia comitia Francofordiam ad Rhenum ad tertium Calendas Octobris indixisse. Rex, quo diutius Germanos bellum contra se molientes suspensos teneret, nihil aliud responsi legatis dedit, quàm suos se legatos ad illa ipsa Francofordiensia comitia de rebus ijs missurum esse. Petebant deinde legati, ut sibi ad Magistrum Cruciferorum adire liceret, atque ut rex Marieburgi, Stumæ & Brodniciæ obsidionem solueret. Sed neutrum impetrarunt: Sabellinis tamen uestibus honorificè munerati, dimissi sunt. Non multo pòst ij qui Stumæ in præsidio erant, fame inualescente, ita ut quinquaginta de eis perirent, arcem regi cum apparatu bellico dediderunt, uitam modò & res suas saluas pacti: & quinquaginta quidem ex ijs Marieburgum ad suos se receperunt, macie tabe'que luridi. centum reliqui, in quibus erant quatuor Cruciferi, in castris regijs manserunt. Apud Marieburgum uerò cum obsessi in nostros erupissent, cruenta pugna coorta, hostes magna strage in arcem compulsi sunt: ac longè maior ea fuisset, ni hostes fugientes puluis texisset. Gdanenses uerò nauem pice, resina, sulfure, & eiusmodi ignis alimentis plenam, in pontem Marieburgensem secundo Nogato impulerunt: sed magno tamen conatu hostium, pons incendio correptus, seruatus est. Iam & ipsi inter se præsidiarij milites, iurgio propter scortum concitato, intra arcem conflixerunt, ducem'q; suū interfecerūt. Non cessabat interim thesaurarius Cruciferorum in Germania: ne Magister quidem Germanicus: atq; is bona & reditus suos distraxit, ut socijs in Prusia laborātibus celeriter opem ferret. Itaque ab his duobus octo millia mercenariorum militum, peditum pariter & equitum è Germanis, Boemis & Silesijs conscripta, ac Baltassare & Rodolfo Zeganensium ducibus, & Bernardo Sumbergio Boemo ductoribus, per nouam Marchiam in Prusiam missa sunt: & iam Plauenius Boemus, Cruciferorum & ipse stipendia merens, cum

Responsum regis. *Stuma regi dedita.* *Res gestæ apud Marieburgum.* *Res gestæ apud Chotniciā.* *Plauenius.*

cum mille equitibus à Choinicienſibus in urbem receptus erat: magna'que Polonis damna agros uaſtãdo intuliſſet, niſi Nicolaus Sarleius palatinus Vuladislauienſis, præfectus Slochouienſis ac Tucholienſis, cum mille ducentis equitibus, & ſeptingentis peditibus, ferociam eius repreſsiſſet. Id ubi cùm amicorum admonitu, tum exploratorum relatione à noſtris cognitum eſt, rex maiores Polonos ſolos arma ſumere, & ad Choiniciam præſtò eſſe iuſsit. Adfuere ferociores quàm armatiores, ac diſciplinæ militaris expertes, per ſuorum agros non ſecus quàm per hoſtiles, rapinis, incendijs, ſtupris & ſacrilegijs debacchantes. Veniẽtibus ad Cerequiciam altero à Choinicia milliario rex occurrit: tumultuantes'que, ac de prærogatiuis & iuribus ſuis intempeſtiuè flagitantes, uix ſedauit, & in ſeptem turmas diſtribuit: inſtructos'que ad Choiniciam, quò hoſtes contendere nunciabantur, duxit. Suadebant nonnulli proceres regi, ne cum imperita illa & minimè obſequenti multitudine hoſti pugnandi copiam faceret: ſed pateretur eum Choiniciam ingredi: ibi eum facilè quaſi retibus & caſsibus concludi, & commeatus inopia famecꝫ ſine ſanguine citò expugnari poſſe: breui enim omnem eius arcis commeatum à tanta multitudine exhauſtum iri: aut ſi tandem committere prælio rem uellet, id quod maiores Poloni poſcebant, aulicum comitatum à Marieburgi obſidione, aut uerò Ioannem Zarnicouium caſtellanum Gneſnenſem, & Ioannem Vedelium cum quinque millibus, quæ ad præſidium, niſi fallor, maioris Poloniæ reliquerat, acciret. Diſſuadebat Ioãnes Coneſpolius cancellarius de aulico comitatu, ne obſidione remiſſa hoſtes releuarent. Aſſeuerabant maiores Poloni (quod fit plerunque, ut quo quiſque eſt imperitior, eo ſit arrogantior) in ſe ſatis uirium eſſe, uſque adeò, ut uel aurigarum ſuorum flagellis hoſtes in fugam actum iri iactarent. Quocirca non grauatè eis rex ceſsit, præſertim cum de paucitate hoſtium intellexiſſet: neque enim procul ij aberãt. Fortè autem ſpeculatores utriuſque partis in ſe mutuò inciderunt: commiſſo'que prelio, noſtri non incruenta uictoria potiti ſunt. Ad quartum decimum Calendas Octobris, cum hoſtes aduentare dicerentur, rex acies inſtruxit, eas'que regendas atque ducendas Lucæ Gorcano Poſnanienſi, Stanislao Oſtrorogio Caliſsienſi, Nicolao Sarleio Inouuladislauienſi palatinis, atque Derslao Rithuianio caſtellano Roſperienſi, nobilibus quidem illis hominibus & potentibus, uerùm in arte militari non magnum uſum habentibus, commiſit, cum id ultro ipſi ſibi depopoſciſſent. Sub ueſperum tandem hoſtiles acies apparuere. Abſceſsit noſtris prior illa alacritas & ferocitas conſpecto hoſte, cœptum'que trepidare ab ijs qui nunquam armatas acies aſpexerant. Duces Poloni ad iniquum locum & limoſum, ubi equi commodè circumagi non poterãt, inſtructum exercitum deduxere, & in confertos hoſtium ordines impetum fecere. Et fauit quidẽ initiò noſtris fortuna: turbati primi hoſtium ordines: Zeganẽſiũ dux alter interfectus, Bernardus Sumbergius uiuus captus; ſed mox acrius connixi hoſtes, ſparſos & ſine ordine pugnantes noſtros

Maiores Poloni ad arcendos hoſtes educti tumultuantur, ſuaq; infeſtant.

Cerequitia.

Arrogantia cum imperitia cõiuncta.

Duces copiarum.

Prælium apud Choiniciam.

Zeganẽſis dux occiſus.

Sumbergius captus.

nostros represserunt. Ibi trepidari & concursari temerè à nostris cœptũ est. Submittebant tamen duces laborantibus subsidiarias cohortes, exequata'que erat pugna, cum subitò extremum agmen, in quo rex erat nulla euidenti causa expauefactum, in fugam se coniecit, nequicquam retinente & reuocante rege. Quo conspecto, ij quoque qui in prima acie pugnabant, fugientes suos secuti sunt. Perseuerabat rex cum paucis instaurando pugnam. Quod nisi ui ab ijs, quibus eius custodia mandata erat, abstractus esset, uiuus in hostium potestatem uenisset. Hostes uictores, castris quoque opulentis, in quibus ad quatuor millia curruum fuere, potiti sunt: nec tã grauis quàm ignominiosa ea clades nostris fuit. Vix sexaginta desiderati: in quibus insignes fuere Petrus Scecocinius procancellarius, Nicolaus Morscius uexillifer Sendomiriensis, Ioannes Zauissij Nigri filius prefectus Colensis, & Ioannes Rizinius: capti trecenti triginta: inter quos nobilissimi Lucas Gorcanus, Nicolaus Sarleius, Ioannes felix Tarnouius, Ioannes et Nicolaus Rithuianij, Ægidius Suchodolius, Ioannes Melstinius, Sendiuoius Lezenscius, Petrus Stricouius, & Bartholomæus Ogrodenius fuere: sed in his complures erant, qui fugæ turpitudine secũ reputata, cum euadere possent, siue adeò iam euasissent, reuersi hostibus sese dedidere. Atque ij Marieburgum deducti, ac durius habiti, maxima pars interiere. Mortuos ne sepultura quidem crudi & immanes hostes dignati sunt: sed equis abstractos, in profluentem abiecere. Eius uerò cladis culpam, opinione hominum, ducum imperitia, qui neque idoneum prælio locum cæpissent, neque leuiorem equitatum ad turbandos & perrumpendos hostium ordines præmisissent, neque quicquam omnino præuidissent, sustinuit. Sed fortasse fletibus & eiulatibus sacerdotum, monachorum, uiduarum, pupillorum, & agrestium, quorum facultatibus maiores Poloni ad id bellum proficiscentes, crudeles & sacrilegas manus adiecerant, id supplicium expensum est. Sunt qui regijs facinoribus eam cladem acceptam referant: atque id postea Sendiuoio cuidam theologo, canonico Gnesnensi, homini pio & religioso, diuinitùs reuelatum esse, eum'que ad regem uenisse, & assurgere stare'que iusso, dum Dei mandata audit, semotis arbitris, magna Dei beneficia, & ipsius ingratitudinem peccata'que exprobrasse: & ni mutaret mentem, grauiora comminatum esse. Inuidia quidem fortunæ regiæ, quæ suspecta erat multis, clade hac non maxima expiata est. Cruciferi obsessi, ubi de suorum successu certiores facti sunt, nimia lætitia, quasi debellatum iam esset, exultauere: solus marsalcus uir prudens, tristior, uereri se dixit, ne plus illa uictoria uictoribus quàm uictis mali afferret. At Prussorum insigniores ciuitates, missis ad regem Nessouiam, quò se receperat, legationibus, hortatæ sunt eum, ne uno illo aduerso casu frangeretur: reciperet animum, & peccatum illud corrigeret. Se fidem semel datam nũquam mutaturos, & facultatibus atq; corporibus suis ipsi ad extremum usque non defuturos. Rex collaudatis eis, respondit, irritatum se magis esse clade illa, quàm fractum: curaturum ne lætitia illa hostibus

Polonorum fuga & clades. *Cazimiri regis fortitudo.* *Cæsi & capti nobiliores.* *Cruciferorum immanitas.* *Cladis acceptæ causa.* *Cazimirus rex à Sendiuoio canonico Gnesnẽsi correptus.* *Marsalci Cruciferorum prudentia.* *Prussicarum ciuitatum studiũ erga regem.*

hoſtibus diuturna eſſet. Soluit deinde obſidionem Marieburgi, eáſq; copias accitas ad ſe in præſidia arcium ac cæterarum munitionū diſtribuit, præfectis ex aulico comitatu ſuo impoſitis, propterea quòd Pruſſi minus diligenter eas ſeruabant: & nuper adeò Stuma & Preiſmarca oppida, contempta paucitate præſidiariorum, qui Ioannis & Gabrielis Baſenorum familiares erant, ad hoſtes defecerant. Ad hæc Derſauia & Gneuum, quam Meuam Germani uocant, oppida in ripa Viſtulæ ſita, aduenienti à Choinicia exercitui Cruciferorum ultrò ſeſe dedidêre. Id igitur malum ne latius ſerperet, ut ſunt ferè mentes hominum ſecundum flatum & reflatum fortunæ mutabiles, & arces rex oppida'que præſidijs muniuit, & mercenarium militem è Sileſia, Morauia & Boemia acciuit: & uerò Poloniam reliquam, Ruſsis & Podolijs ad ſubitas Tartarorum excurſiones reprimendas relictis, ad bellum exciuit. Inſtabat quidem hyems, ueruntamen impigrè paritum eſt. Tantus erat in animis omnium ardor ignominiæ, quæ apud Choiniciam erat accepta, delendæ, ac retinendæ Pruſsiæ. At Cruciferi glorioſi uniuerſam Germaniam fama uictoriæ ſuæ in immenſum extollenda impleuerunt: Pruſſos uerò dimiſsis quoquouerſus nuncijs, uenia & impunitate propoſita, ut ad ſe rurſus à rege deficerent, ſollicitabant: ſed ſurdis hæc auribus canebant: nec præter Sambienſem epiſcopum quiſquam inuentus eſt, qui fidem illis haberet, atque is porrò perbenignè ſcilicet ab eis acceptus eſt. Marieburgum enim uenientem cunctis facultatibus priuatis pariter & eccleſiaſticis, quas ſecum apportarat, Magiſter exuit: inde uerò, & ex imaginibus, alia'que ſupellectili ſacra, aurea & argentea undique comportata & conflata, exiguam quandam partem emeriti ſtipendij militibus cum iurgio ac tumultu efflagitantibus ſoluit: de reliquo autem, quæ quadringenta millia florenorum erāt, cum eis pactus eſt, niſi ad liberales dies, quod Carniſpriuium uulgò uocant, exolueret, Marieburgum ac cæteras munitiones ſuas captiuos'que in poteſtatem eorum traditurum ſe eſſe. Tametſi non multum ij operæprecij fecêre, neſcientes uti uictoria: receptis enim oppidis illis, quę ſuperius commemorauius, Marieburgi deſides multum temporis contriuerunt. Ne noſtri quidem multo plus egerunt. nam cum omnes copiæ conueniſſent, tranſmiſſo apud Toruniam nauali ponte Viſtula, ad Laſsinum ductæ ſunt, atque ibi in ſylua uno milliario ab eo oppido totum ferè menſem inertes ſtatiua habuere: duo tantum oppida, Prabuta, quam Teuthones Biſſouiſuerderum uocarunt, & Nelciſalca, capta ſunt. Interea qui ad Boemorum regem legati miſsi erant, reuerterunt, optata omnia referentes. Hos paucis diebus Boemica Ladislai legatio ſecuta eſt, petens ut Cazimirus ad diem Nonarum Decembriū, Vuratiſlauiam ueniret, & arctius cum Ladislao fœdus iceret: deinde controuerſiam quandam permagnam de finibus inter ipſum & marchiones Miſnenſes ex compromiſſo dirimeret: poſtremò ut ipſe quoque omiſſo bello cum Cruciferis, compromiſſum faceret, omnem'que cauſam Ladislao arbitrandam permitteret. Excuſa-

Arces Pruſsicæ Polonis commiſſæ.

Stuma et Preiſmarca ad Cruciferos deficere.

Gneui Derſauiæq; deditio.

Polonorū expeditio in Pruſsiam.

Sambienſis epiſcopus ad Cruciferos deficit.

Eccleſiaſtica ſupellex conflata à Cruciferis.

Cruciferorum pactū cū mercenarijs militibus.

Laſsinum opp.

Prabuta & Neſciſalca oppida capta à Polonis.

Ladislai regis legatio ad Cazimirum.

uit Cazimirus, se ab incœpto bello abesse non posse: missurum tamen se primores de senatu. Missi archiepiscopus Gnesnensis, castellanus Lublinensis, & Ioannes Brezius archidiaconus Gnesnensis: tamen controuersiam illam cum Marchionibus non diremerunt, negantibus ijs, se in alium quempiam, quàm in ipsum regem Polonorum compromissum fecisse. Dimisit deinde rex nobilitatem, hyberni belli pertæsam, medio Ianuario sequentis anni, cum ea duodenos grossos de singulis iugeribus in stipendium mercenariorum militum promisisset, hoste non faciente pugnandi copiam. Rex quoque ipse, præfectis, Culmensi quidem Andrea Tencinio, Pomeraniæ uerò Petro Samotulio castellano Posnaniensi, inferiori uerò Prusiæ Ioanne Colda Boemo, & omni mercenario milite ijs parêre iusso, in Poloniam discessit: atque inde in Lituaniam profectus, nouos quosdam motus à Gastoudo excitatos sedauit: & ut Lituani socia cum Polonis arma aduersus Cruciferos coniungerent, quod detrectarant, perfecit: ibi'que ueris omne tempus exegit, & cùm aliorum principum legationes audiuit, tum Tartarorum ducis Ezigeris fœderati, auxilia contra Cruciferos pollicentis, & ut Podoliam atque Volyniam se uiuente rex arcibus & oppidis contra impotentiam liberorum gentis'que suæ muniret, suadentis: se enim senuisse, illos autem quietis & ocij impatientes esse. Per hoc tempus Sbigneus cardinalis & episcopus Cracouiẽsis, cum Sendomiriæ Quadragesimam ferè omnem arctiore abstinentia peregisset, ac die Palmarum nomine apud Christianos celebri publicè sacris operatus esset, sequenti uerò die Conespolij cancellarij exequias peregisset, ex lassitudine morbum contraxit: cruorem'que exputans præfocato anhelitu, postridie, quæ prima dies Aprilis erat, uitam cum morte commutauit, cum triginta duos annos episcopus fuisset, uixisset sex & sexaginta: uir magnus, pupillorum & uiduarum patronus, in egenos liberalis, ecclesiæ uindex atque defensor acerrimus, reipublicæ studiosus, & constans aduocatus, minarum periculorum'que contemptor. Hic Sandeciæ nouæ collegium sacerdotum cum prælatis instituit: facultates suas omnes egenis & studiosis adolescentibus, ecclesijs item & monasterijs, propinquis præteritis, testamento legauit. Successorem accepit Thomam Strempinium theologum, procancellarium, non tam regis fauore, quàm uniuersi sacri collegij studio designatum. Quo quidem die Cracouię plus quàm centum domus in Arcensi & Canonicorũ plateis fortuito incendio deflagrarunt. Arx non sine labore defensa est. Gnesnæ quoque aliquoties de cœlo tacta basilica, globus'que de fastigio deiectus. Quo tempore etiam Nicolao quinto pontifice maximo mortuo, Sixtus quartus in pontificatu successit. Sbigneum septem ferè mensibus præcessit Boleslaus dux Masouiorum, prudens, modestus, & religiosus princeps. Qui quatuor filios, Conradum, Cazimirum, Boleslaum, & Ioannem, duas'que filias, Annam & Sophiam, superstites reliquit. Nihil interim in Prusia memorabile gestum est, nisi quòd leuibus aliquot prælijs certatum est: in quibus omnibus ferè nostri superiores

Iugerale tributum.

Gastoudus turbat in Lituania.

Ezigeres Tartarus amicus Cazimiro.

Sbignei cardinalis & episcopi mors & laudes.

Sandeciæ nouæ collegiũ sacrũ institutum.

Thomas Strempinius episcopus Cracouien. electus.

Cracouia arsit.

Sixtus quartus papa.

Boleslai ducis Masouiorũ obitus & liberi.

riores fuere. Zialdouia oppidum, Slauici Humbouij Masouij, cuius fidei rex id commendarat, proditione in potestatem hostium uenit. Sed non multo pòst Ioannes Colda id recuperauit, direptum'que incendit, intromissus ab oppidanis, cum habitum commendatoris Elbingensis asimulasset: multos'que Cruciferorum milites ibi peremit. Duo item oppida Kynixbergæ, uetus & noua urbs, in inferiore Prusia, Cruciferis portas aperuere: tertium, cui Cnipouiæ nomen est, in fide Polonorum permansit: atq; id hostes circumsedêre. Parum autem abfuit, quin uetus quoque Torunia, quò nouæ oppidanos dubiæ fidei Tencinius compulerat (duo enim sunt oppida, muris fosisq; distincta) per proditionem duorum primariorum ciuium, & parœci, atq; sodalium Dominicanorum, in potestatem hostium ueniret. Iam'q; eò Magister Bernardum Sumbergium, & quosdã alios milites, quasi aliud acturos præmiserat, & ipse cum tribus millibus hominum armatorum ueniebat, cum ab apparitore ciuitatis conspiratio detecta est, sumptum'que supplicium de proditoribus. Ita Magister irrito cœpto reuertens, complures pagos circumcirca incendit. Hæc tunc in Prusia rege absente acta. At rex rebus Lituanicis compositis, Petricouiam ad comitia mense Maio uenit. Vbi cum Prussorum legatis instantibus, de Prusico bello consultaretur, nõ uisum est expeditionem publicam edicere, quòd pergrauis ea futura erat multis, ex hyberna superiore magna molestia et incommodo afflictis, & quòd satis uiriũ erat in mercenario milite aduersus eas copias, quas tunc habebant hostes: sed pecunia deerat, unde militi prẹterita simul & futura stipendia soluerentur. Quamobrem pigrius is belli munera obibat, ac munitionibus sese tueri satis habebat, neq; obsessẹ ab hostibus Cnipouiẹ subueniebat. De pecunia igitur parãda cum ageretur, placuit, agrestibus duodenûm grossorũ in iugera pensionem rursus imponere. Verùm id alteris demum comitijs, ad uicesimã quartam diem Iulij indictis, ẹgrè perfectum est: simulq; decretum, ut, si opus esset, ad unicos restes, hoc est, ad unicũ regis mandatũ, cum alioqui tribus intra menstrua spacia sese consequentibus ex instituto & lege opus sit, nobilitas omnis certo loco prẹstò esset ad bellũ in Prusia prosequẽdum. Nihilo tamen minus segniter bellum à rege administrabatur, maximè quòd ei mercenarij milites hostium spẽ iniecerant, si emerita apud Cruciferos stipẽdia sibi solueret, dedendarum arcium & munitionum reliquarum: quas iam cõcedentibus ex pacto Cruciferis, in potestatem suam redegerant. Atque ea de re conficienda Ioannem episcopum Vuladislauiensem, & Ioannem Rithuianium præfectum Sendomiriensem ad eos allegarat. Verùm tergiuersabantur, & extrahebãt rem ij milites, qui erant Teuthonici generis. Continuabatur autem Cnipouiæ obsidio, prouiderant'que diligenter hostes, & oppidani reliquorum duorum oppidorum, quæ ad eos defecerant, ne quid omnino ad obsessos importaretur: & alueum Prægolæ fluminis, quod oppidũ alluit, tignis & roboribus impediuerãt. Rex ubi obsessos in extremo discrimine esse accepit, missa aliquanta pecunia militibus, iussit ut illico laborantibus

Zialdouia Crucifens dedita & recuperata.

Kynixberga uetus & noua ad Cruciferos defecit.

Cnipouia diu obsessa, ac tandẽ per deditionem recepta à Cruciferis.

Torunia propè prodita.

Comitia Petricouiæ.

Comitia iterũ.

Restes ternæ.

Spes dedendarum munitionũ regi facta.

Legati mißi in Prußiam.

Pregola fl.

Cnipouiæ deditio. subuenirent, uerùm dum id fit, obsessi non ferentes longiorem moram, desperato omni auxilio, sese dedidere: uerùm Zeganensium duci super stiti, non Magistro. Quo successu elati Teuthones milites, minus iam secum de deditione munitionum agi patiebantur. Rex uerò amissione Cnipouiæ perturbatus, ueritus'que ne cæteræ ciuitates illius exemplo à se deficerent (& sanè de Gdano atque Torunia rumor sparsus erat) *Polonorum expeditio in Prussiam.* expeditionem toti Poloniæ sub autumnum edixit, & ad confirmandos Prussorum animos legationem misit. Nec illi mutabant fidem: nonnullos'que primores ciues in oppidis, quos Cruciferorum partibus fauere persenserant, capitis supplicio affecere: aliquot modò ignobilia oppida in inferiore Prussia, Cnipouiæ exemplum secuta sunt. Rati autem, hostes occasioni se deesse non oportere, ad Fridelandiam exercitum admo *Cruciferorum clades apud Fridelandiam.* uerunt. Præerat ei oppido Scubela quispiam Boemus cum præsidio: is ubi aduentare hostes accepit, simulata negligentia, ad ipsa usque mœnia oppidi pertingere eos passus est: deinde subitò bombardis, quas op portuno loco collocarat, in confertos iaculatus, magna clade, maiore uerò perturbatione eos affecit. Confestim'que in trepidantes cum suis erumpens, longè eos propulit, & quingentos ex eis cæcidit, centum uiuos cæpit. Cæterùm expeditio illa intempestiua neque cupidè suscepta est à nostris, & lentior multo fuit, quàm par erat. Adfuerunt qui- *Polonorum licentia.* dem nonnulli maturius: sed dum cæteros expectant, magnam frumenti uim ex agris Cuiauiensibus raptam, in castra, quasi ibi hybernaturi essent, conuexerunt: quam postea motis castris incenderunt. In itinere quoque quoquouersus ecclesiasticis & regijs bonis parsum non est. Rex Breste præcesserat: quò cum proceres Poloni ad eum conuenissent, flagitantibus stipendium militibus, inita ratio est parandæ pecu- *Ecclesiastica uasa conflata à Polonis.* niæ, neque honesta, neque utilis, sacra ecclesiarum uasa ac donaria conflandi, archiepiscopo, & Vuladislauiensi Posnaniensi'que episcopis, assentiētibus. Quod cum in tribus diœcesibus, quarum episcopi consenserant, factum esset, sola sex millia florenorum redacta sunt. Nam è Cra- *Strempinij episcopi factum animosum.* couiensi nihil ablatum est, non permittente episcopo. Cum autem cunctæ copiæ conuenissent, nauali ponte apud Toruniam Vistula tradu- *Fridericus Marchio fauet Cruciferis.* ctæ sunt. Interea Fridericus Marchio Brandeburgensis ad Magistrum Cruciferorum cum quingentis cataphractis equitibus profectus, & complures dies ibi commoratus, relicto apud hostes equitatu, ad regem in castra uenit, petens ut se arbitro rex cum Cruciferis pacem faceret. Id uerò non ex animo faciebat, sed ut aptum bello gerendo tempus eximeret. Vbi non abnuere regē sensit, reuersus ad Cruciferos, regi renūciari iussit, optimas, & ultro ipsi expetendas, meritisq; eius maiores *Conuentus de pace apud Coscelecium.* conditiones se allaturum esse. itaq; cōdicta ad Coscelecium pagum die, missi à rege Ioannes episcopus Vuladislauiensis & cancellarius, Ioannes Tencinius Cracouiēsis, Petrus Opporouius Lencicienses palatini, & Hincia Rogouius castellanus Siradiensis, uana fuisse Friderici promissa repererunt. Postulabāt enim Cruciferi, ut rex omni Prussia (quo nomine iam Pomeraniam quoque, & Culmensem, & Michalouiensem comple-

complectimur) sibi decederet: tum demum, quocunque uellet iudice se cum disceptaret. Increpitus à nostris Fridericus, quòd non bona fide cum rege ageret, ne tamen nihil egisse uideretur, pollicebatur, Cruciferos Culmensem & Michalouiensem regionem nostris concessuros, ac impensas belli soluturos esse. Quas conditiones cum non acciperent nostri, re infecta discessum est, ferocioribus factis Cruciferis quingentorum cataphractorum equitum accessione, quos Fridericus discedens in castris ipsorum relinquebat. Itaque intermissum spe pacis belli studium resumptũ. Eodemq; itinere quo superiori anno, ad Lassinũ non optimo consilio castra mota sunt. Prętergressus autem oppidum exercitus, non longo interuallo ad obsidendum id reuertit. Spectabant ad deditionem oppidanorum animi: sed quadringenti Cruciferorum equites præter castra nostrorum, in quibus nulla erat militaris disciplina, in oppidum ingressi, eos confirmarunt, strenueq; oppidum defenderunt. Itaq; obsidione in Nouembrem mensem extracta, cum maiore penè obsidentes, quàm obsessi inopia premerentur, neq; commoda esset frumentatio & pabulatio tanto exercitui, dilapsis metu nostrorum (qui nulla in eos iniuria se abstinebant) agrestibus, & frumento maturè ante aduentum nostrorum in munitiones conuecto, serò consilium suum rex damnauit: & niues autem pluuijs mixtę, uentique acriores, equos & homines desuetudine militię molliores affligebant. Igitur soluta obsidione, rex dimisit exercitum, quarta fermè parte equorum amissa, domuitionem flagitantem: ipsis quoque Prussis nostrarum partium, discessu eius lætantibus. Neque enim minoribus, nec scio an maioribus etiam damnis & incommodis ab eo, quàm ab hoste, agri eorum affecti erant, ita ut ne tectis quidem parceretur. Dum hæc ita geruntur in Prussia, latrunculi è Silesia Ioanne & Cauuca Sueborouijs fratribus Polonis, & Georgio Stosso Morauo ducibus, in agrum Ilcussensem & Slauucouiensem impetum fecerunt, raptaque cùm alia præda, tum equis octoginta, quorum opera in plumbi metallis aqua exhauriebatur: & Slauucouia propter iniuriã, quam Sueborouius à præfecto eius oppidi acceperat, incensa, Velunensem quoque agrum uexarunt: & Cempnum arcẽ, natura loci munitã, agrestium censum domino afferẽtium habitu ingressi, cęperunt, & Virbentam loci dominum in Morauiã abduxerunt. Sed arx postea obsessa diu à Velunensi nobilitate, et cohorte archiepiscopi, & episcopi Posnaniensis, latrũculis pacto excedẽtibus, recuperata est. Causa latrocinãdi eis fuit, emerita quidẽ in Prussia sub rege stipẽdia: quę cum non numerarent ob inopiã ærarij, illi ex professo, quouis modo ea se à Polonis repetituros esse denunciarãt, & ad eos magnus egentium & perditorum hominum numerus ex omni uicinia cõfluebat. At in Masouia Vuladislaus dux Plocensis, hectica febre, quam illi generi hæreditariam fuisse Dlugossus memorat, exinanitus, per eos dies uita excessit, Zemouito & Vuladislao filijs pueris relictis. Ne Boleslai quidem alterius fratris, cuius paulo antè meminimus, filij adulti, & gerendi rebus maturi erant. Itaque Paulo Gizicio Plocensi

Laßinum frustra obsessum à Polonis.

Disciplina militaris neglecta apud Polonos.

Ioannes & Cauuca Sueborouij & Georgius Stossius latrocinantur in Polonia.

Slauucouia incensa.

Cempnum arx capta & recepta.

Vuladislai ducis Plocensis mors & liberi.

Masouijs ducibus hectica peculiaris.

censi episcopo cunctæ Masouiæ administratio mandata publicè, quoad pueri adolescerent. Atque is bene & cum laude se gessit: mores quosdam leges'que barbaras exercendorum iudiciorum, pœnarum'que exigendarum sustulit, non sine sumptu suo. Rex dimisso exercitu, apud Grudentum cum senatu de gerendo deinceps bello consultauit. Et quoniam mercenario milite id geri placebat, nec suppetebat pecunia in stipendium, censebant plerique de iunioribus, pensionem duodenûm grossorum agricolis imponendam esse, suis quidem atque nobilitatis simplam, regijs uero et ecclesiasticis duplam: ad hæc ut ecclesiasticus ordo dimidios reditus suos conferret. Atque in eam sententiam decretum factum, Cracouiæ & in alijs oppidis promulgatum est non sine summa profanæ tyrannidis infamia, & ecclesiastici ordinis iniuria, cui inuito immunitas diuinis humanis'que legibus concessa eripiebatur. Tametsi retractatum id decretum est in comitijs Petricouiensibus insequentis anni, qui fuit 1456, principio, contendentibus episcopis: decretum'que, ut æstate sequenti publica in Prussiam expeditio maturè post Pentecosten fieret. Nec tamen ea facta est, propter angustiam rei frumentariæ & pabuli, ex magnis pluuijs & inundatione aquarum. Quin & superioris anni expeditio magna ex parte eam calamitatem inuexerat. Ad hæc autem nihil ea expeditione opus esse uisum est, propterea quod debellatum iam esse uidebatur, cum nostri, quib. id negocium mandatum erat, cum hostium militibus de dedendis munitionibus & reddendis captiuis decidissent, septuaginta septem florenos in singulos equites, dimidium in pedites pacti, urgentibus maximè Prussis, ac dimidium eius pecuniæ pollicentibus. Qua de causa rex ipse etiam in Prussiam excurrerat. Itaque alteris comitijs ad sextum Idus Septemb. Petricouiam indictis, de pecunia paranda à nostris consultatum est: nam in ærario regio prorsus nulla erat. placuit uniuerso conuentui, ut rex pariter, & ecclesiasticus, equester'que ordo uniuersus, dimidium annuorum censuum conferrent, ne honorum quidem & magistratuum fructibus exceptis: oppidani uero, soli iuxta ac mobilium bonorum æstimatione facta, ut binos grossos à marca penderent: agrestes uero unum grossum in capita marium & fœminarum: cæterùm equestres homines, qui nullos haberent agricolas & adscriptitios, neque census, uicenos quaternos grossos. Nec tamen Petricouiæ res ea confecta est: sed maiores quidem Poloni in Colensi, minores uerò in Corcinensi demum conuentu denuò instituto, decretum id approbarunt, lectis quæstoribus, qui eam pecuniam ex republ. dispensarent. Cæterùm ecclesiastici ad synodum eam rem reiecerunt, ac pontificiæ modò siue usitatæ æstimationis dimidium contribuerunt. Quanquam Cracouiensis episcopus ultro tres quartas, cæteri uerò episcopi iustas censuum pariter ac decimarum pecuniariarum dimidias contulerunt. Cum autem ne hæc quidem suffectura essent, aurum insuper & argentum sacrum è Cracouiensi templo à rege importunè flagitatum, sed constanter negatum est: placatus'que rex quinque millibus florenorum, episcopi & sacri collegij fide à mercatoribus mutuò acceptis, ut rex ea postea solueret. Missi sunt etiam legati è comitijs Petricouiensibus in Podoliam, qui arces armis,

Paulus Gizicius episcopus Plocensis, gubernator Masouiæ.

Decretum iniquum de tributo ecclesiasticis imposito retractatum.

Comitia Petricouiæ.

1456 ann.

Transactio Polonorum cum Cruciferorum militibus.

Prussorum studium erga Polonos.

Comitia iterum.

Tributum ingens.

Conuentus Coli & Corcini.

Episcoporum munificentia in bellum Prussicum.

Cracouiensis basilicæ argentum regi negatum.

Podolia munitur contra Lituanos.

mis, commeatibus, & propugnaculis munirent, & iusiurandum à præfectis earum exigerent: propterea quòd Lituani missa ad regem legatione, Podoliam repetebant, admonentes eum iurisiurandi, quod sibi profecturus ad suscipiendum regnum dedisset: ni faceret, non toleraturos se esse diutius eam iniuriam. Addebant autem eis animum Cruciferi fœderati. In Valachia uerò per id tempus, Alexandro palatino ueneno sublato à suis, Petrus, cuius mentionem superius fecimus, populi fauore successit: missis'que ad regem oratoribus aliquoties, tandem à distento tot simul curis & negocijs assensum impetrauit. Ita quidem Dlugossus de Petro hoc memorat: sed nos è monumentis literarum Russicarum, quæ extant in Archiuio regio, comperimus, anno 6963 ab orbe condito, qui est post Christum natum millesimo quadringentesimo quinquagesimoquinto, Petrũ palatinum Valachorum in uerba regis iurasse, Andrea Odrouanzo palatino Russiæ cum alijs quibusdam proceribus Polonis id iusiurandum exigente & recipiente: & auxilia regi regno'que more maiorum suorum contra quosuis hostes promisisse: matri uerò suę Marię regis amitæ possessionem territorij Seretslei Targensis confirmasse, usque ad aliam transactionem cum rege. Vnde apparet alium hunc esse Petrum, Heliæ filium, Alexandri uerò tunc extincti fratrem. Indidem autem comperimus hoc anno, hunc ipsum palatinum unà cum consiliarijs suis misisse oratorem ad principem Turcarum Mahometem, ut pacem ab eo duûm millium aureorũ tributo redimeret. Nam is post subactum Constantinopolitanum imperium uehementer uexabat Valachiam: & distinebantur tunc Poloni bello Prussico, ne socijs & clientibus opem ferre possent. Nihil enim non agebant Cruciferi Teuthones, ut eam prouinciam nuper amissam recuperarent: ac per illud ipsum tempus Brathianum arcem munitissimam in Culmensi tractu, præsidiarijs militibus, Ioanne Tresca præfecto absente, corruptis interceperant: Brodniciam uerò clàm noctu intercipere conati, non latuerunt, & non sine strage repulsi sunt: multis'que in locis leuibus certaminibus commissis, ubique inferiores fuere. Porrò Torunensis plebs intemperantia, nisi fallor, nostrorum militum irritata, in Cruciferorum partes propensior, claues portarum urbis magistratibus suis sibi aduersantibus, seditione coorta, ademit. Verùm Gdanenses accitis properè regijs militibus de proximis præsidijs, eum tumultum sedarunt, ducentis de primoribus plebis comprehensis, & septuaginta ex his, qui capita seditionis fuerant, cæsis. Per idem tempus magistratus urbis Cracouiensis Nicolaum Turscium presbyterum, & Nicolaum Gnoinium, & ipsum sacris initiatum, furti reos, captos, & quæstionibus examinatos, noctu clàm capitali supplicio affecit. Quamobrem toti ciuitati sacris interdictum est, donec episcopus à rege exoratus, trecentis florenis multæ nomine acceptis, id interdictum sustulit. Inuaserant autem illi duo, alter quidem in scholastriam, alter uerò in canonicatum Cracouiensis ecclesiæ, quorum sacerdotiorum superstites erãt possessores. Neq; rex necis eorũ imperatę suspicione

Lituanorum legatio ad regem asperior.

Cruciferi fœderati cum Lituanis.

Petrus pal. Moldauiæ iurat in uerba regis.

Valachi tributarij Turcis facti.

Valachia infestata à Turcis.

Brathianũ proditione captũ.

Torunensis plebis motus à Gdanensibus compressus.

Turscius & Gnoinius sacris initiati, necati à senatu Cracouiensi.

Interdictum Cracouiæ.

Senatus Cracouiensis multatus ab episcopo propter animaduersionem in sacerdotes.

spicione caruit. Comitijs Petricouiensibus, quemadmodum diximus, peractis, rex, auctus filio Vuladislao, nequicquam retinentibus Polonis proceribus, & ut Prußicas res prius conficeret, flagitantibus, in Lituaniam ad sedandos motus ibi concitatos profectus est. Etenim Lituani plerique absentia regis offensi, & Podoliæ cupiditate incensi, alium sibi principem creare constituerant, Simonem Kiouiensium ducem, Olelconis filium. Eorum principes erãt Gastoudus Simonis socer, Georgius dux Ostrogiensium Russus, & Alexander quispiã humili loco natus, sed singulari regis gratia in sublime euectus. Nam Moniuidus cum suis propinquis et gentilibus, & nonnullis alijs, regias partes tuebatur. Hos igitur motus rex indulgentia & largitionibus suppreßit magis in præsens, quàm sedauit. Culpa omnis in Gastoudo hæsit, qui legationẽ illam ad regem cætero conuentu inscio conflarat: & tamen impunè ei fuit. Gdani quoque per id tempus promiscua multitudo tumultuata est, authore Martino Coga, obscuro quidem, sed ingenioso & factioso homine, & Cruciferorum rebus fauente. Causa seditionis fuit, quòd regij milites suburbana eius oppidi incenderant, & quòd rex in Lituaniam secesserat: unde colligebatur, & iactabatur uulgò, ei res Prußicas curæ non esse. Antiquis ergo magistratibus, quasi aduersarijs, amotis, nouos creant. Dum autem gliscit seditio, Vlricus Ceruonca Boemus præfectus præsidij Marieburgensis, data opera adueniens, longa & prudenti oratione in gratiam partes dißidentes reduxit, & in fide regia continuit, ostendens, quanto magis expediret ei ciuitati à Polonis stare, à quibus magnis beneficijs & libertate donata esset, & sine quibus ægrè sese sustentare posset, quàm superbis & crudelibus Cruciferis seruire. Mißit deinde ad maioris Poloniæ proceres, & ad regem, ostendens in quanto discrimine essent res Prußicæ, & ut magis eas curæ haberent admonens. Atque ex eo tempore regiarum partium studiosus esse cœpit, magnáque beneuolentia, cum nostri ad redimendas à militibus Cruciferorum arces nondum satis parati essent, diem numerandæ pecuniæ protogauit. Misère deinde maiores Poloni palatinum Brestensem ad regem in Lituaniam: misère & Gdanenses, orantes ut is quamprimùm ad componendas res Prußicas adueniret. Nec tamen quiescebat Coga, donec Ioannes Zarnicouius castellanus Gnesnensis, qui cum Calißiensi castellano, Vuladislauiensi episcopo pro gubernatore in Prußiam à maioribus Polonis misso, adiunctus erat, Gdanum uenit. Cuius aduentu legitimus magistratus, authoribus Reinaldo Niderhouio & Ioãne Lindauio, sumpta fiducia, capitale supplicium de Coga sumpsit. Sic motus omnes cum eo conquieuerũt. Annus hic mẽstrua pernoctis cometæ apparitione insignis est: quam Turcica clades apud Nandor Albam, quæ Taurinũ olim dicta est, à Ioanne Huniade, & Ioanne Capistrano ducibus, quemadmodũ superius attigimus, irrogãta, & Mahometi imperatoris turpis fuga consecuta est. Vbi non ignobilis fuit sexcentorũ Polonorũ Capistranum secutorũ opera. Nec ita multo pòst Huniades & Capistranus uitã cũ morte cõmutarũt. Insequen-

Lituani res nouas moliuntur. *Moniuidus.* *Gastoudus.* *Gdanensium seditio ab Vlrico Ceruonca sedata.* *Mart. Coga turbator.* *Magistratus à plebe mutati.* *Vlrici Ceruoncæ opera regi & Polonis nauata.* *Polonorum & Gdanensium legationes ad regem.* *Vuladislauiensis episcopus gubernator Prußiæ.* *Cometes.* *Turcarum clades apud Bielogradum.* *Polonorum uirtus bello Turcico.* *Huniadis et Capistrani mors.*

Insequenti anno Huniadis filius Ladislaus perduellionis insimulatus, cum Vlricum Ciliȩ comitem insidiatorem suum interfecisset, capite pœnas luit. Mathias frater eius minor natu captus, & Viennam à rege ductus: Ioannes item Varadinensis episcopus, & complures alij de proceribus Vngaris in uincula coniecti. Mater Ladislai & Mathiȩ, magnanima mulier, non fletibus & lamentis indulsit: sed arma contra regem Ladislaum pro filijs sumpsit: maiusq́ue facinus ira suadente ausura, ac Turcas in auxilium accitura erat, ni res interuentu aliorum procerum composita fuisset: sed prius quàm Mathias ex pacto dimitteretur, Ladislaus rex in ipso nuptiarum apparatu Pragȩ obijt, siue ex repentino morbo, seu ueneno clàm à Georgij Podiebradij uxore ministrato. Dira quidem tormina sensit moriens: & medici Germani posteaquam Boemia excesserunt, uulgarunt nō obscura ueneni hausti signa in eo apparuisse. Mortis causam ei fuisse existimant, Podiebradij partim ambitionem, partim offensionem uel metum. Etenim non obscurè Ladislaus iniquior & infensior erat hæreticis, eorumq́ue coetus & sacerdotes, & in primis Rochezanam pseudarchiepiscopum amicum Podiebradij aspernabatur. Et sanè adeptus est regnum post Ladislaum Georgius, Rochezanæ & factionis eius opera, posthabitis Friderico Imperatore, Sigismūdo & Alberto Austriorum archiducibus è fœdere, Cazimiro rege Polonorum, & Vilelmo duce Saxonum, iure hȩreditario nominibus uxorum & liberorum suorum regnum id petentibus. Vilelmus enim maiorem natu sororem Ladislai defuncti in matrimonio habebat. Nā Caroli regis Gallorum legatio, qui ingentibus pollicitationibus idem ambiebat, non nisi post comitia publicè audita est: idq́ue astu Georgij factum. Vngari Mathiam Huniadem annos decemseptem natum, authore Michaele Saladino, siue Zilagio (sic eum uocat Bonfinius) auunculo eius, qui cum quinque, siue, ut uult Bonfinius, uiginti millibus armatorum ad regia comitia uenerat, regem crearunt: & numeratis Podiebradio quinquaginta millibus aureorum redemerunt. Extincto enim Ladislao, Georgius signatis annulo regio literis celerrimè eum Viēna Pragā deduci curarat, magnum inde sperans compendium: qua spe frustratus non est: quin & filiam suam ei despondit, fœdusq́ue & societatem cum eo inijt. Et Vngari autem, quemadmodum scribit Dlugossus noster, Friderici, Cazimiri & Caroli Galli postulata, non sibi, sed Vuladislao natu maiori Cazimiri filio regnum illud adstruetium repudiarunt: cui Carolus filiā suam, eam, ni fallor, quam Ladislao dudum desponderat, uxorem cum summa dote pollicebatur. Vexauit autem tunc pestis Vngariam, eiusq́ue contagio etiam in finitimam Poloniam proserpsit. Sed hæc pleraq́ue hoc quidem anno, quem nunc persequimur, inchoata, sequenti uerò peracta sunt. Sed ad nostra redeamus.

1457 ann. Ladislaus Huniadis filius ob interfectū comitem Ciliæ, capite plexus. Mathias captus.

Mulieris magnus animus.

Ladislai regis mors.

Ladislaus infensus hæreticis.

Rochezana. Georgius Podiebradius Boemorum rex.

Vilelmus dux Saxoniæ.

Mathias rex Vngar. creatus & redemptus.

Mathiæ cum Georgio fœdus & affinitas.

Pestis.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER XXIIII.

1457 ann.

ERE autem nouo prioris illius anni, nempe 1457, rex Cazimirus, flagitantibus Prussis atq; Polonis, è Lituania in Poloniam ad Petricouiensia comitia uenit: atq; inde ad Colensem maiorum Polonorum conuentum profectus, impetrauit à nobilitate eius oræ, ut, quoniam pecuniam deerat in stipendium mercenarijs militibus, ipsa Slochouiam, Suece ac Tucholiam arces Pomeraniæ tuendas susciperet: deinde in Prussiam Gdanumq; diuertit: ubi à Carolo Danorum rege exule, pedibus extra urbem progresso, salutatus, & à Gdanẽsibus comiter & splendidè acceptus est: exolutaq; militibus hostium conuenta pecunia, nempe quater centenis septuagintasex millibus florenorum, Marieburgum, Gilauiam atq; Dersauiã ab eis recepit. Migrantes inde milites cum Magistro Cruciferorum & commendatoribus, rex tutò usq; ad fines Poloniæ deduci iussit. Nam qui cæteras munitiones obtinebant, parte pecuniæ accepta, cum reliqua ad constitutum tempus sibi soluta non esset, in fide Cruciferorum authore Bernardo Sumbergio manserunt. Maximè uerò rex à Gdanensibus ad exoluendã eam pecuniam, triginta millibus denuò extra ordinem collatis, adiutus est. Nec studium Vlrici Ceruoncæ præfecti præsidij Marieburgensis erga regem obscurum fuit, cuius authoritate milites fidem non mutarunt, quamuis ad præstitutam diem reliqua pecunia sibi non numeraretur. Itaq; quinquagintasex millibus florenorũ in Suece, Golubo, Preismarco, Coualouia, & Gneuo obligatis & oppigneratis, rex eum muneratus est: & mox in duarum ex his primarum præfecturarum possessionem eum misit: Marieburgo quoq; eum præfecit; ipse Bydgostiam se recepit. Obsidebatur nihilominus Gneuum à mercenarijs militibus, & maioribus Polonis, iamq; tantum fames apud obsessos inualuerat, ut uix paucos dies obsidionem toleraturi esse uiderẽtur: sed nostri sine ulla disciplina militantes, nequicquam uetante ac deprecante magistro militiæ Prendota Lubessouio, domos dilapsi sunt, authore Ioanne Cromno Cotificio, corrupto ab hostibus. Atq; ob eam rem is postea capite damnatus est à rege. Per eosdem dies malè à Dobrinẽsibus quadringentis ferè domi pugnatum est contra octingentos hostes, qui ex Zialdouia excursionem fecerant. Atq; ij uastata ora Dobrinensi, non contemnendam prædam abegêre. Apud Sipelbeinum quoq; oppidũ in inferiore Prussia, quod à Cruciferis obsessum erat, infeliciter nostri ab obsidione hostem depellere tentarunt. His igitur successibus erecti Cruciferi, ad recuperationem Marieburgi adspirare cœperunt: & fauebant eis clàm complures oppidani, atq; etiam equites, qui in arcis præsidio cum Ceruonca erant. Itaq; constituta cum eis proditione, Bernardus Sumbergius

Comitia Petricouiæ. *Maiorum Polonorũ expeditio in Prussiã.* *Carolus Danorum rex exul.* *Marieburgum &c. regi deduntur.* *Gdanensiũ munificentia in regem.* *Vlricus Ceruõca honoratus à rege.* *Poloni dilapsi ab obsidione.* *Prendota Lubessouius dux exercitus.* *Cotificius proditionis damnatus.* *Dobrinẽses fusi à Cruciferis.* *Marieburgi proditio instructa.*

gius cum expedita manu adueniens noctu, in oppidũ receptus est: præsidiariosq́ regios sine ullis excubijs per domos dispersos, & somno oppressos concidit: nonnulli tamen in tumultu nocturno in arcem euaserunt. Ceruonca tumultu oppidano excitus, hostem ad arcem concurrentem, lapidibus & omni telorum genere supernè repulit. Cum autem dies illuxisset, crebræ fiebant ex arce in oppidum globorum è bombardis proiectiones, ita ut nemo in propatulum impunè prodire posset. Sed in domib. ferè latitabant hostes, perfractisq́ parietib. inter se commeabant. Veriti autem, ne qua ex arce eruptio in se fieret, fossa & aggere ab arce oppidum intersepserunt: quod cum perfecissent, traiecto Nogato, in Zolauam siue insulam maiorem impetũ fecerunt, ut eam depopularentur, aut in potestatem suam redigerent. Fortè eódem Lubessouius cum reliquijs dissipati exercitus, & auxilijs Gdanẽsium, Marieburgo succursurus, sub idem tempus aduenit, nauibus Gdano aduectus. Eius milites ubi nec opinantes in hostem longè ualidiorem, quippe qui octingentorum numerũ excederet, incidêre, metu perculsi, ad naues respectabant: sed Lubessouius stricto gladio pro hoste sibi futurum mini tatus, quisquis ad fugam spectaret, fugam eorum inhibuit, & castra secundum aggerem insulæ metatus est: ita ut à tergo aggere, à fronte uerò curruum obiectu tutus esset. Sumbergius despecta eorum paucitate, castra adoritur: defendunt illi acriter: cum ecce in ipso feruore pugnæ quadringenti armati Stargarta in auxilium nostris aduenere. Instauratur prælium maiore ui, bis'que pedem referre coacti hostes, tertium redintegrato prælio uicti, perpeti fuga Neitichum atque inde Marieburgum se receperunt, octoginta de suis amissis, & Sumbergio duce uulnerato. Nihil tamen is de officio remisit: quin per illos ipsos dies Culma siue Chelmno oppido potitus est, proditione Boemi cuiusdam: qui cum prius stipendia fecisset in castris regijs, uxorem opulentam in eo oppido duxerat. Gilauia quoque regio præsidio, quod pabulatum exierat, excluso, in potestatem Cruciferorum uenit. De hac tam uaria, & maiore ex parte aduersa fortuna nostrorum, cum regi renunciatum esset, perfecit apud maiores Polonos, ut in centenas marcas annui census singulos hastatos equites mitterent: hastati autem unius nomine apud Polones tres equites continentur: nempe hastatus unus grauioris armaturæ cum duobus balistarijs: ciuitatibus pedibus imperati. Sex millia peditum pariter & equitum fuere: ea'que Marieburgum ductore Sciborio Chelmio præfectò Maioris Poloniæ, missa sunt. Atque is exercitus unà cum auxilijs Gdanensium & Elbingensium satis habuit hostes importando in oppidum commeatu prohibere: nec elici ad pugnam ab hostibus potuit, ne suburbanis quidem Toruniensibus incensis. Dum hæc ita geruntur in Prusia, ne Cracouiensis quidem ora quieta fuit. Cauuca & Ioannes Sueborouij fratres, cum ea quam coegerant latronum manu, montem cui Zebrace nomen est prope Osuencimum, castello communierant: atque inde uiciniam omnem latrocinijs uexabant. Pluribus autem indies tanquam in sentinam quandam con-

Lubessouij uirtus.

Polonorum uictoria de Sumbergio.

Neitichũ opp.

Culma prodita Cruciferis, siue Sumbergio.

Gilauia dedita Cruciferis.

Maiorum Polonorum expeditio in Prussiam.

Sciborius Chelmius Præfectus Maioris Poloniæ.

Sueroboniorũ latrocinium.

Zebrace mons.

fluentibus, in quibus & Ioannes erat, qui dux Osuencimensium fuit, alium quoque montem, qui Vapenna dicitur, prope Dopsice, itemque Mislouice oppidum communierunt: parumque abfuit, quin Osuencimum quoque in suam potestatem redigerent, octo de suis, qui capti in arce asseruabantur, summa turri potitis. Qui ut decederent, non ui, sed precio ducentorum aureorum perfectum est à præfecto arcis Ioanne Synouecio. Vix autem sub initium autumni minores Poloni edictis regijs exciti sunt, ut contra latrunculos illos arma sumerent. His uerò sumptis, amicos quidem afflixerunt, in ecclesiastici ordinis bona fructusque, quà proficiscebantur, impetum facientes: hostibus uerò non nocuerunt, sed cum Mislouice aliquandiu obsedissent, facto frustra aduersus oppidum impetu, irrito cœpto turpiter & proterue discesserunt, quadraginta nobilibus præter cæteram multitudinem amissis, centum sauciatis. Sexaginta millia bellatorum in ijs castris censa esse Vapouius memorat. Rei malè gestæ culpa in proceres nonnullos, quasi cum hostibus sensissent, uulgò coniecta est. At ij uicissim contumaciam equitum, ac disciplinæ contemptum incusarunt. Nec mora, nostris ad sua dilapsis, Ioannes Osuencimensis Clobuscum oppidum diripuit & incendit. Quocirca aliam nostri defendendi sua rationem inire coacti sunt, partitis inter proceres muneribus: nempe ut Ioannes quidem Cizouius castellanus Cracouiensis Scauinæ, Ioannes Tencinius Ilcusi, Prædiborius uerò Conespolius castellanus Sendomiriensis Leiouiæ cum præsidijs essent: militibus stipendium de salinis constitutum rege inconsulto, duodeni grossi in hebdomadam. Ac ne Podolia quidem per idem tempus tumultus & incommodi exors fuit. Nam Tartari populabundi improuisò in eam oram incursionem fecere. In eos Bartholomeus Buzacius præfectus Podoliæ, cum Ioanne Lascio succamerario, & inermi comitatu iter faciens, imprudens penè incidit: sed prior tamen eos ipse animaduertit. Duo erant eorum agmina: in maiore uulgus erat promiscuum, in minore eximij bellatores: uerùm nostri in maiore robur omne eius militiæ esse opinati, facto in id noctu impetu, quo terribiliora omnia hosti facerent, facilè id fuderunt & conciderunt. Tumultu exaudito, alterum agmen loco cessit. Postridie illud quoque adoriri nostris placuit, nocturna uictoria ferocibus, ratisque minus cum illo negocij sibi fore. Et sanè non malè ausus illi eis successissent, si incũctãter, quemadmodum censebat Lascius, in perturbatos impetũ fecissent. Sed dum cunctantur, Barbari paucitate eorum cognita, animos resumpserunt, & in orbem nostros trepidantes & conglobatos abundante multitudine circumuecti, in medio concluserunt, & ad internecionem profligarunt, nõ inultos tamen. Nec mora, uictores populatione omissa, ad sua se receperunt, ueriti necubi defatigatos, & ad paucos redactos, nouus & recens hostis inuaderet. At rex Cazimirus constitutis, quemadmodũ diximus, rebus Prussicis, Petricouiam ad comitia ad uicesimãquartam diem Nouẽbris indicta profectus est. Sed cũ ibi nihil de republica ob infrequentiam senatus, ad reprimendam latronum uim intenti, constitutum esset; alij

Vapẽna gora. Dopsice et Mislouice oppida.
Osuencimum propè captũ.
Minorum Polonorũ ignominiosa expeditio contra latrones.
Ecclesiastica bona uexata.
Clobuscum direptum & incensum.
Stipendium è salinis numeratum iniussu regio.
Tartari Podoliam populati.
Russorum anceps cum Tartaris pugna.
Comitia Petricouiæ.

alij conuentus Coli & Corcini acti sunt: & in his decretum, ut iugeralis exactio duodenûm grossorum agrestibus imponeretur, unde satis fieret ijs quibus emerita in Prussia stipendia soluta non erant: præfectura Cracouiensis, amoto ob ingrauescentem ætatem Ioanne Cizouio, Nicolao Penansco Vitouicio mandata est, auctis reditibus, quo numerosiorem familiam, pacandarum & à latrocinijs purgandarum uiarum causa posset alere. Satisfactum deinde ijs qui latrocinio & bello emerita stipendia repetebant: castellaq́ꝫ ab eis dedita, diruta regis uoluntate, ne deinceps etiam latrocinantium essent receptacula. Nobilitati uerò Osuencimensi latrunculorum uexationibus afflictæ, à rege clementer subuentum est.

Tributum iugerale.

Cizouius amotus à præfectura Cracouiēsi.

Castella latronum diruta.

Conuentu soluto, rex unà cum regina, uti solebat, in Lituaniam secessit, indeq́ꝫ ad Calendas Maias insequentis anni Petricouiam ad alia comitia rediit. ubi cum de expeditione in Prussiam consultaretur, ac decerneretur, uenit Ioannes Iscra ex Vngaria, hortans regem, ut regno Vngarorū hæreditario uxoris suę iure animum adijceret, neq́ꝫ occupari id à Mathia homine nouo pateretur: operam ad id suam regi pollicens: & retinebat is adhuc munitiones quasdam in Vngaria. Cum autem intelligeret, Prussicum bellum ei rei impedimento esse, componendi aut intercipiendi eius partes sibi sumpsit, rege pacem non abnuente. Ne Cruciferi quidem abhorrere à pace uidebantur: & sperabat Iscra facilius etiam fore negocium, quòd Boemorum mercenariorum armis, quorum ductores ferè necessarij & familiares sui essent, tunc res Cruciferorum maximè nitebatur. Sed eum spes fefellit. Elati enim hybernis successibus paulo secundioribus Cruciferi, iniqua postulabant. Quocirca præcisa spe pacis, uniuersæ regni copiæ regis edicto ad Gneuucouiam cōuenere: inde Vistula nauali ponte transmisso, ad Papouiam castrametatæ sunt. Interceperant fraude eam arcē hostes, atq́ꝫ inde Torunensem agrū uehementer infestabant: sed permunita erat, nec sine multorū periculo à nostris expugnari posse uidebatur. Cæterùm lixæ & calones atq́ꝫ promiscuū uulgus temerè & nemine iubēte ad mœnia procurrens, mox omnē exercitū incredibili expugnandę arcis ardore & spe inflāmauit. Itaq́ꝫ facto impetu, portaq́ꝫ effracta, cū iam caperetur arx, hostes magnis clamoribus uictorū misericordiā implorarunt: exauditiq́ꝫ à Petro Samotulio castellano Posnaniensi, penes quē summa in exercitu secundū regem potestas erat, minore porta à castris auersa emittebantur. Sed parum abfuit, quin ipse quoq́ꝫ Samotulius ab irata multitudine uiolaretur, ob Sbigneum Iauoriū, Dobricium, atq́ꝫ Dauidem Boemum castrorū metatorem, in oppugnatione arcis interfectos. Fremitus quidē aduersus regē & proceres ingens fuit, cùm propter emissos hostes, tum quòd proceres nonnulli missis ministris cellas arcis cōmeatu & facultatib. refertas occuparāt. Quare subiecto igni à furente multitudine, arx tota cum omni copia & compluribus satellitib. procerū, qui pertinacius cellas defendebant, conflagrauit: muri deinde arcis, ne ab hoste instaurarentur, rege iubente diruti. Ac triduo ibi statiua habita sunt. Inde ad Culmā siue Chelmnum mota castra. Nec tamen tentata est eius oppidi oppugnatio, quod amplum

1458 ann. Petricouiæ comitia.

Iscra pacis sequester inter Polonos & Cruciferos.

Polonorum expeditio in Prußiam.

Papouia intercepta à Cruciferis.

Petrus Samotulius dux exercitus.

Papouia capta incensa, ac diruta.

quidem & spaciosum est, & neq; arte, neq; natura munitum: sed eò undique hostium copiæ confluxerant. Ad Marieburgum uerò itum est. Quod cum Bernardus Sumbergius Culmæ intellexisset, nocturno itinere anteuertere eò nostros cũ expedita manu instituit: perfecisset'q; id adeò, ni tota nocte errasset. Orto die, ubi se in nostros incidisse animaduertit, fuga sibi quemq; consulere iussit: dissipatos persecuti nostri, non leui strage affecerunt, cęsis captis'q; multis. Sumbergius ipse euasit, quindecim milliarium itinere eo die confecto: facultatum tamen iacturam fecit. Ad Marieburgum deinde nostri castra posuere: ac desides ibi tempus triuere, ludificantib. eos spe pacis hostibus. Ad quam conficiendã Iscra sequestrũ se interponebat. Per quos dies Nouum oppidũ Pomeraniæ, dimisso Polonorum pręsidio, quasi suis uirib. se tuiturum esset, hostile accepit. E' diuturna uerò eodem in loco apud Marieburgum mora (nam in duos menses extracta est obsidio) fœtore, & pabuli uictus'q; inopia regius exercitus afflictus est: ita ut octingenti homines, equorum autem septem millia, fame & peste interirent. Eam ob rem fremere multitudo, & facto agmine ad regis tentorium orare, ut ui se oppidũ non munitissimum capere pateretur, aut uerò obsidionem solueret: cũ utrumque suasu procerum quorundam negaretur, negligentius omnes munera belli obibãt: soluta'q; disciplina, neq; custodias & excubias seruabant. Inde crescere hostibus audacia: ita ut ij erumpentes, leuibus incommodis nostros afficerent. Inde coorta maior indignatio, quàm hostium clamor, auro se redemisse, ne oppugnarentur, è mœnibus uociferantium, auxit. Et sanè deprehensi sunt nonnulli, noctu ad oppidum cum mandatis quorundam procerum commeantes. In primis autem Ioannes Bresius procancellarius eam infamiam uulgò sustinuit: & nisi fuga se subduxisset, uiolatus esset à concitata multitudine. Tandem induciæ cum hostibus uiginti mensium confectæ sunt, ea conditione, ut intra id tempus octoni utrinque arbitri pacis apud Culmam conuenirent: inter quos si non conueniret, ut Alberti ducis Austriæ summum esset arbitrium. Interim autem Marieburgense oppidum Iscra sequester obtineret, ac utri parti id adiudicaretur traderet: aut si infecta pace discederetur, Cruciferis redderet. Dum autẽ hæc fiunt, uniuersa nobilitas moræ longioris impatiens, iniussu regio domos discessit, orto à Ioanne Ostrouicio, cognomento Nasiano, discedendi principio. Quocirca rex quoq; suffecto in præfecturam Marieburgensem pro Ceruonca Sciborio Chelmio, discedentem exercitum sequi coactus est, nequicquam retinentibus Prusis, & in primis Gdanensib. qui ei in quatuor millia militum stipendium, si apud Marieburgum manere uellet, pollicebantur, prospera fortuna usi eo anno in mercatura maritima, & magnopere ditati: sed uxoris desiderium ei fuit antiquius, ut ait Dlugossus: quæ quidem per eos dies ad quintum Nonas Octobris Cazimirum filium Cracouiæ peperit. Quamobrem eò contendit: ibi'q; legatos Georgij Podiebradij noui regis Boemorum audiuit, fœdus petentes, & ingentia auxilia contra Cruciferos, regni'q; successionem Cazimiro, quæ secundum Ladislaum

Marieburgum oppidum obsessum.

Nouenses ad Cruciferos defecerunt.

Strages hominum & equorum apud Marieburgum.

Ioannes Bresius de proditione suspectus.

Induciæ uiginti mensium.

Sciborius Chelmius præfectus Marieburgensis.

Gdanensium studium in Polonos & regẽ.

Georgij Boemorum regis legatio ad Cazimirum.

Ladislaum hæreditario iure ad uxorem liberosq́ ipsius pertineret, pollicentes: Georgium procerum precibus uictum, regnum suscepisse, ne quis alius præriperet: eo defuncto ad iustos hæredes rediturum. His responsum est, regem fœdus & amicitiam cum Boemis semper coluisse: cupere uerò, ut mutuum ab eis fieret: non commeruisse eum, ut cum liberis suis hæreditario regno excluderetur: atque eam iniuriam eum ad eam usque diem patienter tulisse. Quod si deinceps Boemi officijs & beneuolentia certare secum uellent, non ingratum eum experturos: Georgium non malè fecisse, facturumq́ esse, si aliquam Cazimiri liberorumq́ eius rationem in suscipiendo regno duxisset, sicq́ legitimis hæredibus id relinqueret. Causa uerò tam modestę & submissę legationis Georgio fuit illa, quòd animaduertebat, nonnullos de Boemis proceribus, itemq́ Silesios & Lusacios, alienis à se animis esse, propterea quod cum Rochezana ab ecclesia & religione catholica non obscurè dissentire uidebatur: & cum Morauiam obiret paulopost sumptum ab Vngaris episcopis, quos Mathias rex miserat, diadema, Iglauia ciuitas portas ipsi clauserat. Eam cum ille cum ijs, quas ad manum habebat, copijs obsedisset, Austriorum Archiduces Iglauiensibus præstò fuere, & Morauiã infestauere. Ibi Georgius maioribus copijs accitis è Boemia, cùm Iglauiæ obsidionem continuauit, tum Fridericum Imperatorem in arce Viennensi ab Alberto fratre & ciuibus Viennensibus obsessum liberauit. Quanquam hoc alij posterius factum esse autumant. His igitur difficultatibus implicatus, ne maiore belli mole prægrauaretur, Cazimirum regem, qui persequi se uelle ius uxoris & liberorum suorũ non obscurè præ se ferebat, tali legatione placandum atque ductandum sibi esse existimauit. Comitia deinde ad medium Ianuarij sequenti anno Petricouiæ habita: ubi de pace ac de bello cum Cruciferis cõsultatum est. Increbuerat enim, Cruciferos his conditionibus pacem facere uelle, ut centum millia florenorum impensæ bellicæ nomine regi numerarent, uiginti millium tributum quotannis penderent, duo uexilla auxiliaria ad quoduis bellum mitterent, & ut singuli Magistri in regis uerba iurarent: Prussiam uerò cunctam sibi haberent, ijsdem finibus, quibus ante id bellum habuissent. Probabat magna pars senatus has conditiones: sed Prussorum legatio, commodùm adueniens, orabat regem atq́ senatum, ne se in fidem susceptos, immanibus Cruciferis ad exquisitos cruciatus & in teterrimam seruitutem proderet: Elbingæ se cõuentum egisse, nouoq́ fœdere sese inuicẽ obstrinxisse: extrema omnia pati malle prius, quàm in Cruciferorum impotentium dominorum potestatem redirent. Erant & in senatu regio, qui censerent, non ex fide atque dignitate regis & Polonicæ nationis fore, socios deserere: suaq́ olim amissa, nuperq́ recuperata, rursus prodere aut uẽdere. Non diuturnam pacem eo precio redimi: sed perpetuorum hostium uires refici, & opes augeri. Efficax fuit hæc oratio: decretumq́, non esse deserendos prodendos'ue Prussos. Verùm de ratione prosequendi belli, ad particulares conuentus reiectum est. Nobilitas enim Polona, præterita expeditione uehementer

Georgius rex Boem. hæresi infectus, inuisus Morauis, Silesijs, & Lusacijs.

Iglauia obsessa à Georgio.

Fridericus Imper. obsidione liberatus à Georgio.

1459 ann. Comitia Petricouiæ. Consultatio de pace cum Cruciferis.

Prussorum legatio.

Nobilitas Polona detrectat bellum.

uehementer offensa, & pecuniarium subsidium negabat, & militiam in posterum detrectabat. Quam ne rex quidem probabat, propter nimiam atque perniciosam equitum licentiam. Interim rex in Lituaniã cum regina excurrit: indeq; reuertens, ad Colensem maiorum Polonorum conuentum post initium æstatis adfuit: & ut expeditio in Prusiam pro modo facultatum decerneretur, à maioribus Polonis impetrauit: nempe, ut de centum marcarum censu annuo unus eques hastatus mitteretur: oppidani uerò regij ut peditem suppeditarent. Difficiliores fuere minores Poloni, & emendari prius quædam in rege & magistratibus flagitabant. Itaque pro hostibus ducti sunt à rege nonnulli, quorum instinctu hæc fieri uidebantur: sed tamen eorum pertinaciæ datum est, ut ad Cal. Septembr. Petricouiam rursus comitia uniuersæ Poloniæ indicerentur. Missi uerò octo de proceribus, quemadmodum cum Cruciferis conuenerat, in Prusiam, ad agendum de pace, re infecta redierunt, cum neq; illi Nessouiam uenirent, neq; nostris Culmam ueniendi luculentam securitatem præstarent. Itaque fecerunt maiores Poloni satis promissis suis, ut exercitum in Prussiam mitterent. Verùm nihil is operæpreciј fecit: agros modò sociorum utcunq; tutatus est per æstatem: sub autumnum autem domum non expectata missione remeauit. Per quod tempus mercenarij milites in inferiore Prusia insignem de Cruciferis uictoriam retulerunt: nec multum abfuit, quin Ludouicus Magister uiuus in potestatem eorum ueniret: prȩda ingens reperta, ita ut uiceni aurei in milites diuiderentur. Igitur de pace rursus agi cœptum à Cruciferis. Per quod tempus renouatis inducijs, Lubauia Cruciferorum præsidium accepit, cum ad eam diem in partibus regis fuisset. Ad Gneuum uerò complures naues frumentum & ligna atq; asseres è Polonia Gdanum portantes, ab hostib. interceptȩ sunt. Quȩ cum à rege repeterentur, respondit Magister, iniussu suo à militibus id factũ esse, neq; eos imperium suum exaudire: atq; adeò pacis quoq; arbitrium penes eos esse. Clementer rex ageret, & ordinem Cruciferorum ne penitus iret perditum. Sub finem Augusti mensis uenit ad regẽ Lenciciam Vuratislauiensium & Namislouiensium legatio, deditionẽ oppidorum suorum offerens, quòd sub imperio Georgij regis Boemorum hæretici cum cȩtera Silesia esse nollent. Commendata est eorũ pietas & religio: sed aliter sibi prospicere iussi sunt, Cazimirum eos tueri nõ posse, Prussico bello implicatum: si pacem cum Cruciferis fecerit, tunc demum recipi eos posse. Et sustinuerunt ij quidem aliquandiu bellum à Georgio illatum non infeliciter: sed pòst à legatis pontificis max. Pij secundi, Aeneæ Syluij prius dicti, qui per id tempus Calixto successerat, in eam credulitatem adducti, q; Georgius ab ecclesia catholica alienus futurus deinceps nõ esset, trium annorũ inducias cum eo fecerunt, ut interim sui iuris, deinde uerò, si is hȩresim abdicaret, dicto audientes ipsi essent: sed ut præfectum tamen ab eo ac cæteris deinde regibus inuiti neminem acciperent. Comitia deinde Petricouiæ habita sunt. Ad quæ Cracouiensis tractus legati siue nuncij uenire detrectarunt, nisi fides publica à rege sibi

Maiores Poloni expeditionẽ in Prußiam decreuerunt. Minores negarunt.

Cruciferi uicti.

Induciæ. Lubauia deficit ad Cruciferos. Induciæ uiolatæ. Magistri excusatio.

Vuratislauiensium & Namislouiensium deditio repudiata à Cazimiro.

Aeneas Syluius papa. Vuratislauiensiũ et Namisl. pietas & fortitudo.

Comitia Petricouiæ.

bi daretur. Acceperant enim, regem aulicũ suũ, & procerũ quorũdam, quib. fidebat, comitatũ in armis esse iussisse. Nã erat is admonitus, cõsilia cõtra se ab illis inita esse. Erat res noua & inaudita: sed tamen, ne qua maior turba & seditio exuscitaretur, datũ hoc illis est. Principes eius legationis erant Ioan. Rithuianius, prefectus Sendomirieñ. Ioan. Tarnouius, & Ioannes Melstinius. Impetrata uerò dicẽdi potestate in frequẽti consessu, Ioannes Rithuianius homo magno animo, & lingua prõptus, pro cæteris collegis & omni nobilitate in hanc sententiã ad regem uerba fecisse fertur: Ingentem animis dolorẽ haurimus, rex illustrißime, quòd nos immerentes ac tibi addictißimos pro hostibus ducis, & armatũ presidium contra nos comparasti. Nemo est nostrûm, atq; adeò ex omni numero Polonę nobilitatis, quem odisse aut metuere debeas: omnes te summo studio prosequimur, semper'q; prosecuti sumus. Verùm dura necessitas, & impendens exitiũ nos impulit, comitia hæc abs te efflagitare: non quo aliquid contra te moliremur, sed ut saluti & incolumitati nostræ, liberorum nostrorum, & longe posteritati, simul'q; dignitati reipub. nostræ calamitosæ tandem aliquando prospiceremus. Quod si roges, quid id mali, aut unde est? Vnde'nam censes? nisi unde minimè sperabamus, & unde minimè decuit: abs te, inquã, tuis'q; magistratibus, quorũ etiam culpa omnis in te redundat. Tui præfecti non modò ius nõ reddunt petentibus uiduis atq; pupillis, uerùm etiam per summam iniuriam & potentiam nos fratres'q; nostros opprimunt, bonis indicta causa spoliant: uinculis, uulneribus, & omni contumelia afficiunt: quemadmodum nuper post edicta hæc iam comitia Sigismundo Laticinio & Virbenthę Semnicio, ab Ioanne Curopathuua præfectò Chelmẽsi usuuenit. Atq; hęc tamen, quòd priuata sunt, & ad singulos pertinent, leuiora ducimus: illa multo grauiora & acerbiora, quæ te conniuente, imò uerò indulgente, Lituani in nos designant: nempe quòd Luscum & omnem illam fertilem oram Rußiæ nobis interceperunt: pagos nõnullos à Parsouiẽsi territorio abstraxerunt: Podoliæ quasdã munitiones occuparunt, reliquis etiam imminent: Masouiorum ducibus, socijs nostris, & clientibus tuis, duo territoria Gonianzum & Vangrouеciam eripuere. Hæc te authore facere eos necesse est. Non facerent sanè, aut certè non impunè facerent, si alium regem haberemus. Tu eorum temeritatẽ & audaciam indulgendo alis, adeò'q; prouexisti, ut non modò contra Cruciferos socia nobiscum arma ex fœdere, & gratiam nobis de uindicata sibi Samagitia referendo, non coniungant, sed superbè tuum quoq; imperium iam detrectent. Nec tamen hæc te mouent, quo minus bonis & facultatib. huius regni tam ingratam Lituaniam ornes & augeas. Quòd si merita utriusq; populi recta ratione perpendas, reperies iniustè & indignißimè hæc abs te fieri. Illi neq; tibi, neq; patri tuo unquã satis fideles fuere: & cum iure uestro eis imperaretis, contra utrunq; non semel perniciosa consilia iniere, ferro & ueneno uitam utriusq; appetiuere. Nos uerò illum quidem obscurum & ignotum, & angustè dominantem, ad amplissimum cõiugium & florentißimum regnum ultrò acciuimus, & in uni-

Cracouienses nuncij non nisi sub fide regis ad comitia uenere.

Rithuianij oratio ad regem in comitijs.

Præfectorum regiorum iniuriæ.

Lituanorum in Polonos peccata.

Lituanorum dubia fides erga dominos suos.

Polonorũ merita in familiam Iagellonianam.

uersum terrarum orbē celebrem reddidimus: Samagitiam & magnam partem Lituaniȩ à Cruciferis ereptam, armis nostris atque sanguine restituimus: fratrem tuum Vuladislaum non tantum ad Polonicum, uerùm etiam ad Vngaricum regnum fauore & impendijs atque opibus nostris eueximus. In te uerò quales fuerimus, tu ipse testis es locupletissimus. Atque ut alia prȩteream, Prussicū quidem bellum per tot annos in hanc usque diem & armis & facultatibus nostris, nostrorumque, pro te impigrè sustinuimus. Pro his meritis ista nobis abs te refertur gratia, ut Lituanos exuuijs nostris uestitutum & ornatum eas. Iam ne illa quidem leuia sunt incommoda, quòd & ipse leuem monetam cudis, & adulterinā importari aliunde permittis: & furum latronumque examina impunè in nos & nostros grassari pateris. Quæ facilè tu, quemadmodum debes, nobis quiescentibus, reprimeres, nisi regia bona & reditus perperàm dissipasses. Ad hæc procurationibus quoque siue stationibus nimiū onerosis nos & homines nostros uehementer exhauris: afflictos à potentioribus non modò non uindicas, sed ne audis quidem quiritantes. Hȩc & alia acerba immeritò abs te accidunt, rex illustrissime, fratribus nostris, quos obsequentissimos & studiosissimos tui semper expertus es. Ea ut tādem corrigas mutesque, summopere per nos abs te petunt. Refer hanc gratiam benemerentibus: redde nobis, quȩ Lituani te indulgente ademerunt: moneta leui cudenda absiste: adulterinam summoue: immoderatas stationes circumscribe. Magistratuum impotentiam & petulantiam refrena, & uigilantiam excita, ut uias publicas, regnumque omne, pro debito suo, furtis & latrocinijs purgent: Poloniȩ commoda & ornamenta ne minoris facias, quàm Lituaniæ: fac denique patrem te, non uitricum nobis præbeas. Quod si impetramus, nullus nobis labor, nulli sumptus pro tuis commodis, & ad nutum tuum, graues erunt: ac ne sanguini quidē & uitȩ nostrȩ pepercerimus. Sin repulsam ferimus, nihil est quod extra ordinem à nobis expectes. Atque ita tibi persuadeas, neque nos in Prussia tibi sine legitimo stipendio militaturos esse, neque pecuniæ quicquam collaturos, conferrique ue passuros. Ita fermè Rithuianius. Modestè ad hæc à rege, culpam à se remouente, responsum est: sed tamen re infecta, comitia soluta sunt, maioribus quidem Polonis senum grossorum de iugero pensionem non abnuentibus, minorum uerò legatis negantibus factam sibi esse potestatem à nobilitate, alicuius oneris suscipiendi. Itaque alia rursus comitia ad sextam diem Decembris eòdem edicta. Vbi cū regis senatusque placito uiginti de primoribus, qui de repub. consultarent, statuerentque, delecti essent, & rex correcturum se esse deinceps peccata à nobilitate sibi obiecta, & omnia in quib. homines uulgò offenderent, recepisset, iugeralis duodenūm grossorum exactio agricolis, & telonium omnium mercium omnibus quicunque lucrū sectarentur, in annum imposita: ab ecclesiastico uerò & equestri ordine octaua pars censuū promissa regi in stipendia militātiū in Prussia. Ibi etiā præfectura Marieburgeñ. amoto nescio quam ob rē Sciborio Chelmio, duob. pariter Ioanni Coscelecio palatino Inouuadislauiensi, & Prendothȩ Lubessouio, à rege mandata est: fortassis

Polonicæ opes in Lituaniam exportatæ.
Moneta.
Latrocinia.
Stationes.
Viginti uiri delecti reipub. cōstituēdæ causa.
Teloniū annuū institutum.
Octaua censuū ab ecclesiasticis & equitibus.
Marieburgo præfecti Ioannes Coscelecius, & Prendotha Lubessouius.

fortaſsis ut alter territorio reditibusq́ regijs, alter pręſidio militari pręeſſet. Inde etiã Iacob. Sennenius Gneſnenſis, & Cracouiẽſis præpoſitus, orator ad nouũ pontificem Pium ſecundum à rege miſſus, ut ei de more

Iacobus Sennenius orator ad pontificem.

gratularetur, & in poteſtate eius regẽ fore profiteretur. Impetrauit autẽ is, ut remitteret pontifex Pruſsis diras atq; excõmunicationes, quib. eos ad parendũ Cruciferis adigebat. Petebat idem de transferendis ex

Prußi abſoluti à pont. max.

Pruſsia in Tenedon inſulam Cruciferis: in quo eũ omniũ ferè Chrianorũ principum oratores diligenter adiuuabant, propterea quòd Mahometes Turcarũ Imperator Corinthum, urbẽ Gręciæ nobiliſsimam, & Lemnum atq; Mitilenen inſulas paulo antè cęperat: & Peloponeſo Euboeæq́, Imperatorũ fratrum diſsidio fretus, imminebat. Verùm id impetratum non eſt, impenſius indulgente Cruciferis & Germanis pontifice iam inde ex quo in aula & miniſterio Friderici Imperatoris fuerat. Quorum fortaſsis opera & odio in Polonos perfectum eſt, ut is nunquam de Polonis bene ſentiret: quod è ſcriptis eius cuiq; deprehendere licet. Ac ne de diris quidem & interdicto contra Pruſſos promulgato impetratum tunc eſſe à Pontifice, ex ijs apparet, quæ legatus eius Hieronymus Cretenſis Archiepiſcopus poſtea geſsit in Polonia & Vuratislauię, quæ ſuo loco exponemus: uerùm in legati potius poteſtate poſitum fuiſſe, ut cum in rem præſentẽ ueniſſet, faceret quod maximè ex re fore exiſtimaret.

De Cruciferis transferendis tentatum.

Pius pontifex æquior Germanis, quàm Polonis.

Septembri uerò menſe Cruciferi nõ contemnendã cladem acceperunt apud Paſſeneimum oppidum inferioris Pruſsiæ. Nam cùm contra id quod in inducijs cõuenerat, oppidanos eius oppidi regias partes ſecutos ad defectionẽ ſollicitarent, illi re cum præfecto præſidij regij Michaele, cognomẽto Sromothni, cõmunicata, mitti ſibi pręſidiũ à Cruciferis poſtularunt. Miſsi quingenti equites cum ualido peditatu. Ac cæteri quidem foris manere iuſsi, trecenti modò equites intromiſsi, ab armatis noſtris, quos Michael ex alijs pręſidijs ad eã rẽ deduxerat, facilè cõciſi ſunt. Dolo animaduerſo, reliquũ agmẽ, cũ ſuis in oppido clauſis opitulari nõ poſſet, fuga ſibi conſuluit.

Cruciferorum clades apud Paſſeneimum.

Vernũ huius anni tẽpus uentorum uehementia, & aquarũ è ſolutis niuib. & imbribus bimeſtri inũdatione corruptis ſegetibus, non parũ incõmodi ac detrimenti Polonis attulit.

Annonæ difficultas.

Sub finem anni Elizabetha regina Ioannẽ Albertũ filium peperit.

Ioannes Albertus filius Cazimiro natus.

1460 ann.

Inſequentis uerò anni initio conuentũ Poloni cum Boemis egerunt Bythomiæ, Pręmislio Ceſsinenſium duce cõtrouerſiã de regno Boemico inter reges cõponere, & offenſiones inter Polonos & Sileſios tollere ſtudente. Sed tamẽ re infecta inde diſceſſum eſt, niſi quòd alius cõuentus ad octauũ Calendas Iulias in idẽ oppidũ condictus eſt: ad quẽ Boemi nõ adfuerunt, offenſi multis oppidorũ & uillarũ ſuarũ incendijs, à Cazimiro rege & uxore eius, quemadmodũ opinabantur, ſubornatis.

Conuentus Polonorum cum Boemis Bythomiæ.

Id ubi accepit Cazimirus, nõ putauit ſibi cõmittendũ eſſe, quin ſe uxoremq́ ſuam Georgio expurgaret: nõ tã quòd inimicitias eius metueret, quæ tamen & ipſę Pruſsico bello durante intempeſtiuæ accidebant, quàm quòd ſe uxoremq́ ſuam pro incendiarijs uulgò traduci permoleſtè ferret. Ac ea de cauſa Iacobũ Dembeniũ caſtellanũ Malogoſtenſem, & Albertũ Gor

Cazimiri legatio ad Georgiũ Boem. regem.

sciũ legatos ad eũ misit, qui se & uerbis & prouocatione ad singulare certamẽ, militari, & quidẽ barbarico more purgarẽt. Qui cũ iussa fecissent, nec inueniretur quisquã, qui asseuerare sparsum illũ de rege & regina rumorẽ auderet, Georgius quoq; nunquã id se de tantis principib. credidisse affirmauit. Sic ei satisfactũ cũ esset, peractus est intermissus conuentus: & pax, fœdus atq; amicitia inter reges cõstituta, ea cõditione, ut neuter alterius hostes ulla ope adiuuaret: solus pont. max. religionis causa à Cazimiro exceptus est. De Masouia quoq;, & pro ducibus eius oræ, ne quid negocij Georgius ipsi facesseret. Adiectũ, ut uno anno exacto, reges ipsi confirmandæ amicitiæ gratia apud Glogouiam cõgrederentur, & ibi de dote Elisabethæ reginæ non exoluta inter se transigerent. Fuere autẽ ad eã rem missi à Cazimiro Stanislaus Ostrorogius Calissiensis palatinus, Ioan. Bresius Luteci filius, procancellarius, & Ioan. Dlugossus canonicus Cracouieñ. & custos Vislicieñsis. Creditũ est autem opera Cruciferorũ & Bernardi Sumbergij submissos fuisse incẽdiarios illos Boemię: sparsum'q; uulgò rumorẽ, quasi à rege & regina Polonorum ob interuersum hæreditariũ regnũ iratis id factũ esset. Id'q; eò fecisse Cruciferos, quo facilius ipsi bellũ cũ Polonis haberent, si eos Boemico quoq; bello implicassent. Nihil enim intentatũ ij relinquebant, quod ad perniciẽ Polonorũ pertinere existimarent. Nec abhorret à uero, Albertũ Archiducẽ, ut uulgato hoc uerbo nobis uti liceat, Austriorũ, itẽq; Ludouicũ Bauarorũ ducẽ, & legatos pont. max. Hieronymũ Cretẽsem Archiepiscopũ, & Franciscũ Toletanũ Astigiensem Archidiaconũ, Vuratislauiẽsib. Georgio regi recõciliandis operã dantes, ab ijsdẽ Cruciferis subornatos, missis eiusdẽ anni initio ad Cazimirũ legationib. arbitrium omnis inter ipsum & Cruciferos cõtrouersię dirimẽdæ sibi poposcisse, quo facilius eũ spe pacis securũ & incautũ fallerẽt. Cazimirus autẽ Alberto, qui primus ea de re miserat, nõ grauatè permisit, ut amicè, si posset, inter partes cõponeret. Cęterùm de re uniuersa cõpromissum facere abnuit, ne illũ pro amico inimicũ caperet, cõmemorans qua fide se Sigismundus Cęsar quõdã in eiusdẽ modi re gessisset: Ludouico & legatis põtificijs responsum, regẽ postulata eorũ facturũ fuisse, nisi Albertus id arbitriũ occupasset. Erant autẽ suspecti regi legati pontificij de studio in partẽ aduersam, quòd hic quidẽ Cruciferorũ causam Romæ prius egisset, ille uerò à mercatorio quæstu ad sacerdotiũ nuper trãslatus esset: fœdus tamẽ ictũ cũ Bauaro, itẽq; cũ Conrado Albo Olesnicensiũ duce, cũ quo dissidij nõ nihil, propter iniurias quasdã ultrò citroq; illatas, Polonis intercesserat. His dimissis, in Russiã Cazimirus nõdũ exacta hyeme iter instituit: id autẽ apparanti nunciatur, Valciã arcẽ proditione Ioan. Vedelij præfecti, à Gasparo Nostiuicio & Cruciferis interceptã esse. Boriouiũ autem Scrinniũ gẽte Labenciũ cũ non cõtemnẽda manu è Ziuecia & Vrimõte, Turzagorã nostri uocant, Dopsice oppido impendente, subiectã orã latrocinio infestare. Et latrociniũ quidẽ Boriuoij rex per Nicolaũ Pieniãscum succamerariũ & præfectũ Cracouiensem, & Petrũ Comorouiũ cum aulico suo comitatu, & Sciriciensi nobilitate missos, expugnato utroq; eius præsidio,

Pax inter Cazimirum & Georgium.

Masouia.

Cruciferorum artes.

Legationes põtificis & principum ad Cazimirum.

Alberto archiduci Austriæ permissa pacificatio cum Cruciferis.

Legati pontificij suspecti Polonis.

Valcia intercepta à Cruciferis.

Boriuoius Scrinnius latrocinatur.

Ziuecia, Turzagora.

præsidio, celeriter sustulit. Valciã uerò maiores Poloni recuperare iussi, obsederunt quidẽ arcẽ, sed nõ multo pòst ab obsidione re infecta recesserunt. Rex in Rusiã profectus, Ecigerẽ Tartarorũ Imperatorẽ, & Stephanũ palatinũ Valachorũ per legatos auxilia contra hostes poposcit: promissa utrobiq; alacriter. Peragrata uerò Rusia, Breste supra Bugum amnẽ cũ Lituanis cõuentũ egit: animos eorũ ad occupandã armis, cũ Poloni Prusico & Boemico, ut rebantur, bello distinerentur, Podoliã, procliues sanauit. In Poloniã uerò reuertens Maio mẽse, Sendomiriæ cũ minorib. Polonis, & mox Lencicię cũ maiorib. cõuentus egit. Cõsultatũ de ratione belli gerendi cũ Cruciferis, missusq; exercitus ad recuperãdã Valciã. porrò cũ monachis Lubinensibus constitutũ, ut ne abbatẽ nisi à rege approbatum, haberent. Inde adeò hic mos inoleuit posterius in cæteris quoq; monasterijs totius Polonię, ut noui abbates assensum regis requirant. Per eosdẽ dies Marieburgenses oppidani, quatuor ferè mẽses à nostris obsessi, oppidũ, quod propè iã aberat, ut cuniculis actis caperetur, Ioan. Coscelecio præfecto arcis dediderunt. Recepto oppido, de tribus modò oppidanis, qui defectionis authores fuisse dicebãtur, capitale supplicium sumptũ: milites pręsidiarij in uincula coniecti: cęteræ multitudini parsum est. Dũ Valcia à nostris obsidetur, Bernardus Sumbergius tria millia equitũ peditũq; Germanorũ & Boemorũ per marchiã Brãdeburgensem Cruciferis in Prusiã adducere, & propè iam adesse, uelleq; Valciã primùm obsidione liberare, nũciatur. Ibi Iacobus Dembenius dux regiarũ copiarũ, ueritus ne se hostes utrinq;, aduersum pariter & auersum adorirentur, soluta obsidione, in æquiorẽ locũ hosti aduentãti obuiam processit. Sed priusquã is appropinquaret, milites Germani & Boemi, cũ Frãcofordiã ad Odram sitã peruenissent, ac de deditione oppidi Marieburgẽsis accepissent, domos dilapsi, ducẽ cũ quingẽtis modò militib. deseruêre. Cũ his autẽ ille iter institutum prosequens, & nostrorum occursum obliquo tramite declinans, confectis unius diei noctisq; itinere duodecim milliarib. & cẽtũ equis, qui laborẽ tanti itineris nõ ferebant, amissis, ad Choiniciã peruenit. Quo intellecto, ij qui in præsidio Valciæ fuerunt, nocte, arce incẽsa, eũ secuti sunt. Atq; is Gdanũ cõtẽdens, munitionẽ Gdanensiũ uno ab urbe milliario oppugnare adortus est, collocatis opportuno loco insidijs: ratus, id quod accidit, Gdanenses suis qui in pręsidio erãt, opẽ laturos. Itaq; illi incõposito agmine ruẽtes, in insidias pręcipitati, & nõ cõtemnẽda clade repulsi sunt, sexaginta amissis, ducentis captis, inter quos duo cõsulares fuere. Nõnullã reb. Cruciferorũ accessionẽ aduẽtus Sumbergij, secũdũq; illud prælium fecit. Mox enim Golubũ oppidũ proditione in hostiũ potestatẽ redactũ est: in quo nõ pauci Dobrinẽses equites unà cũ facultatib. suis capti sunt: arcẽ Ceruõca defendit. Puscũ itẽ, quod rex Suetiæ exul tunc hypothecę nomine, certã pecuniã Cazimiro mutuatus, obtinebat, ab eisdẽ interceptum: Belaui oppidum toto anno obsessum: Bartensteinenses oppidum suum dedidere: Succæ arx superior permunita in ripa Vistulę, fraude ab hostib. intercepta est, quos ad cẽtũ usq; captiuus quidã, qui ibi asseruabatur negligẽtius, cassibus in altũ sustulerat: Dobrinensis ora ne uastaretur, uectigalis

Valcia à maioribus Polonis obsessa.

Lituanorum comitia.

Abbatiæ sine assensu regio nõ accipiũtur.

Marieburgum oppidum per deditionem receptum à Polonis.

Iacobus Dembenius dux exercitus.

Cruciferorum copiæ dilapsæ.

Valcia incẽsa.

Gdanenses incommodo affecti à Sumbergio.

Golubum proditum Cruciferis.

Puscum interceptum.

Belaui oppidũ obsessum.

Bartensteinum deditum.

Succe arx intercepta.

Dobrinenses uectigales Cruciferorum exercitui.

Ericus Scecinẽsium dux Lemburgum & Bythouiam Cruciferis dedidit. hosti facta. Porrò Ericus dux Scecinensium Pomeranorũ, propinquus & fœderatus, atque socius regis, quem haud ita pridem rex, Calissiam ad se cum uenisset, non exiguis donis affecerat, nulla læsus iniuria, nulla ui adactus, uiolata fide & iureiurando, Lemburgũ oppidũ, & Bythouiam arcem, fidei suæ commissa à rege, hostib. dedidit, nequicquam deprecantib. Lemburgensib. uiris iuxtà ac mulieribus, pueris atque puellis, & pretium pro redimendis tredecim quibusdam captiuis (quam causam deditionis Ericus præ se ferebat) collata publicè pecunia pollicẽtibus. Neque nostris tamen penitus fortuna tergũ obuertit: Quizinũ & Varmia, oppida quæ Marieuerderũ & Fraumbergã Germani uocant, ab his noctu intercepta ac direpta: unde tanta præda miles ditatus est, ut ducenti floreni in capita cederent: duobus iustis prælijs uicti fusique hostes apud Paradisense monasteriũ, & cõpluribus amissis, in fugã acti. Ita uaria nostrorũ atque hostiũ fortuna eo anno bellatũ est in Prussia. Septẽbri mense excessit è uiuis Thomas Strempinius Cracouiensis episcopus, uir singulari memoria & pietate magna præditus. moriens utensilia quædam non parui precij basilicæ Cracouiensi: Louiciensi uerò tẽplo mille florenos pro instituendo collegio sacerdotum, quos Mansionarios uulgò uocant, reliquit. Porrò librariã supellectilem in Gnesnẽsem, Posnaniẽsem, Vneouieñ. & Louicieñ. ecclesias, & in Academiam Cracouiẽsem partitus est. Eo mortuo tres de episcopa magno & reipub. incõmodo, & authoritatis ecclesiasticæ atque pontificiæ detrimento, & pernicioso ambitionis exẽplo aliquandiu cõtenderunt. Nam ubi dies electioni dicta aduenit, misit rex ad collegium sacerdotũ, ad quod electio Episcopi iure & more antiquo pertinebat, ut Ioannem Cruscinium Vuladislauiensem episcopum, Cancellarium regni, sibi optarent episcopum. Sed tamen is in tanto numero tria modò præsentiũ, ac totidem absentiũ tulit suffragia: reliqua duorum & uiginti, quibus antiquior fuit regis iussione libertas & religio, in Ioannẽ Bresium procancellariũ regni cõcurrerunt. Verùm hic regijs minis deterritus, electionem suã repudiauit, Vuladislauiensis episcopæ adipiscẽdæ spe accepta. Certa iã spe erat de Cracouiẽsis episcopa Ioan. Vuladislauiensis, cũ Iacobus Sennenius Dobeslai palatini Sendomiriẽsis, & Sbignei cardinalis fratris filius, Gnesnẽsis & Cracouiensis præpositus, à pontifice maximo, apud quem ante annũ legatione regis nomine functus erat, episcopus Cracouiensis renunciatus est, cedentib. nomine Thomę Strempinij quibusdã, quos ille paucis ante mortem diebus ad peragendũ id Romæ, inscio rege procuratores nũcuparat. Id ubi rex accepit, fremere in Sẽneniũ, qui sine sua authoritate in regno suo Episcopus esse uellet: petentemque per amicos & propinquos, magnos & nobiles uiros, non modò reijcere, uerùm etiã proscribere unà cũ fautoribus & receptatorib. eius adortus est, episcopo Vuladislauiensi, & Ioan. Bresio, itemque Ioan. Pilecio Cracouiensi, Luca Gorcano Posnaniẽsi, Stanislao Ostrorogio Calissiẽsi palatinis, & Ioan. Rithuianio marsalco regni, incitantibus. Nec deerat sibi Sennenius. nam & initiatus est sacris episcopalibus à Gnesnensi, Cracouiensi, et Vuratislauiensi suffraganeis, quos uocant, episcopis in arce paterna Pinzouiẽsi: & à pontifice

Lemburgẽses redimere sese uoluerunt, ne dederẽtur Cruciferis.

Quizinum & Varmia capta à Polonis.

Cruciferi bis fusi à Polonis.

Strempinij episcopi Cracouiẽsis mors & testamentum.

De Cracouiensi episcopa contentio.

Ioannes Cruscinius.

Ioãnes Bresius

Iacobus Sennenius.

accerrimum & pœnale, ut uocant, mandatum, quo diris deuouebantur ij qui eum pro episcopo Cracouiensi nõ reciperent, impetrauit. Verùm ab eo mandato uniuersum ferè collegium Cracouiẽsis basilicę, regio iussu & minis inductum, ad pontificem ipsum, siue ad futurũ uniuersale concilium prouocauit: sacris tamen singuli canonici abstinuere. Pauci quidam ex eo collegio, & omnino ex ordine ecclesiastico pontificiam quàm regiam authoritatem antiquiorem ducentes, cum Iacobo senserunt: inter quos primarij fuere, Demetrius Sennenius, Iacobi frater, Scarbimiriensis præpositus, Dlugosi duo fratres, Derslaus Crizanouius, & Nicolaus canonici Cracouienses: quibus sacerdotiorum reditus à Nicolao Pienansco succamerario & præfecto Cracouiensi, regis mandato adempti sunt: itemq́ꝫ Pauli Glouenij decani, qui negocia Sennenij Romæ gerebat. Hi, & item Georgius de Frãciscano sodalitio suffraganeus Cracouiensis, qui Sennenium consecrarat, Cracouia abesse iussi: Crizanouius uerò domo ab apparitoribus præfecti extractus, & per mediam urbem foras eductus est eo uestitu, quo canonici in templo utuntur: nempe ueste linea latiore, & palliolo cũ cucullo ex pellibus, quas hermellinas uulgò uocant, indutus. Qua re magnam in se populi spectantis commiserationem, gemitusq́ꝫ de acerbitate regis commouit. Idem tres alijs inferioris ordinis sacerdotibus accidit, cultui diuino uacantibus. Reliquum collegium iureiurando à rege ipso adactum, ne quem iniussu suo ad possessionem bonorum episcopalium admitteret: quorũ tamẽ bona pars cùm à Pienansco præfecto Cracouiẽsi, & alijs quibusdã, tum à necessarijs Vuladislauiensis episcopi, regio uel iussu, uel permissu, occupata tenebatur. Dlugosi domus Cracouiæ à Stanislao & Dobeslao Curosuencijs, episcopi Vuladislauiensis propinquis, rege inspectante & approbante direpta. Nec modò fieri talia rex tũc permittebat, sed iubebat. Qua in parte singularis Stanislai Vantropcę, gẽte Oxij, pietas & magnitudo animi silẽtio pretereũda nõ est: qui iussus à rege in bona sacerdotũ suę cupiditati aduersantiũ inuadere, regẽ quàm Deũ offendere maluit. Sẽnenius ipse obsideri in arce Pinzouiensi à rege iussus, Melstini se cum Ioan. Dlugosso seniore totum annũ cõtinuit, à domino arcis Ioan. Melstinio receptus, nequicquã prohibẽte rege, ne perduellem suũ & hostẽ publicũ seruaret. Ad pontificẽ uerò Ioan. Rithuianius præfectus Sendomiriẽsis & marsalcus regni, & Mathias Racianzius iurisconsultus & Canonicus Vuladislauiensis, rogatu & sumptu Vuladislauiẽsis episcopi missi, uehementer Sennenium, quasi ambitus reum, & seditiosum, & regi, populo, atqꝫ ecclesiastico ordini inuisum, qui ui Thomã episcopũ cedere sibi coegisset, episcopamq́ꝫ ui inuasisset, in qua inuasione propinquus eius Andreas Tencinius magnus uir, & facilè princeps senatus Polonici, populi Cracouieñ. cõcursu interfectus, & immaniter laniatus sit, apud põtificẽ criminati sunt: literasq́ꝫ Sẽnenij Mãtua, cũ legatione fungeretur, ad regẽ scriptas, quib. incusare is põtificẽ, quasi plus ęquo faueret Cruciferis, uidebatur, producebant, oblatis pontifici regio nomine magnis muneribus, & Friderici Imperatoris, ac Georgij Boemorum regis, ad quos

Sacerdotũ bona inuaduntur iussu regio, & ipsi Cracouia pelluntur.

Cracouiensis Canonicorum cultus.

Iusiurandum iniquum exactum à collegio sacerdotum.

Episcopalia bona occupata à profanis.

Dlugoßi domus direpta.

Stanislai Vantropcæ religio.

Sennenius latuit.

Ioannes Melstinius cõtempsit regis mandata.

Legatio regis ad pontificem maximum.

Andreas Tencinius populi Cracouiẽsis cõcursu occisus.

quos Romam proficiſcentes ea de re diuerterant, commēdaticijs literis. Nihil tamē aliud à pontifice impetrarunt, quàm ut is Hieronymo archi episcopo Cretenſi legato ſuo cauſam cognoſcendam delegaret, atq; interea Sennenio epiſcopæ adminiſtratione interdiceret. Neq; æqui quicquam Hieronymus, uix tandem uno anno exacto adueniens, pro Sennenio impetrare à rege potuit: ac ne Sennenius quidem ipſe, cum data fide cū triginta comitibus uenire permiſſus, ſupplex ad genua regis accidiſſet, ad miſericordiam eum flexit: aſſeuerante rege, regnum ſe prius amiſſurum, quàm epiſcopum illum, aut quenquam omnino in ſuis ditionib. ſe inuito eſſe paſſurum. Ceſsit tandem Sennenius pertinaciæ regis: & retenta nonnulla parte bonorum epiſcopalium, receptaq; à Ioanne Gruſcinio pecunia, quam liti expenſam tulerat, hoc eſt, 4000 florenorum, epiſcopa Cracouienſi ſe abdicauit, duobus annis ac dimidio, ex quo controuerſia illa orta erat, præterlapſis. Quo facto ij quoq; qui cum eo ſenſerant, ad ſacerdotiorum ſuorum uſumfructum reſtituti ſunt. Sed ad Pruſſicum bellum reuertamur. Cum igitur Cruciferi aduentu Sumbergij, & aliquot oppidorum, quemadmodum ſuprà memorauimus, acceſsione, nō tā uiribus quàm animis aucti, crebris excurſionibus regi ſubiectum agrum popularentur, rex menſe Decembri Lenſiciam, atq; inde initio noui anni, qui fuit 1461 poſt Chriſtum natum, Breſte in Cuiauiam cum omni comitatu ſuo aulico ſe contulit, ibiq; Februario menſe comitia habuit: ueritus, ne ſi ea Petricouię, quemadmodum indixerat, haberet, maiores Poloni, qui in caſtris ad arcendos à ſuis hoſtium impetus erant, dilaberentur. Sed cum infrequens admodum ſenatus eò conueniſſet, præſertim ex minore Polonia, nulla re memorabili acta, per Radomiā in Lituaniam profectus, ad ferias paſchę Vilnę Lituanorum comitia habuit. Inde repudiatis, ſeu uerius in aliud tempus dilatis eius gentis poſtulatis, quibus flagitabatur, ut aut ipſe ſecum maneret, aut Simonem Olelcouicium Kiouienſium principem in magni ducis loco ſibi pręficeret, in Poloniam reuertens, Sendomiriam ſenatum conuocauit: paucìſsimi affuere: itaq; neq; ibi quicquam ferè actum. Cracouiam deinde cum excurriſſet, menſe Iunio Inouuladislauiam ad Pruſsicum bellū proſequēdum profectus eſt, nobilitate omni totius Poloniæ eòdem conuenire iuſſa. Verùm ea medio demum Auguſto menſe ægrè conuenit. Interim Cruciferi Sipelbeinum & Raſtemburgū & Belauos oppida, & Morangum arcem obſedere. Neq; rex obſeſsis opē tulit: ſed peiore uſus cōſilio quorundam procerum, qui à Cruciferis corrupti eſſe dicebantur, in Pomeraniam ſigna conuertit, ut Fridenlandiam & Choiniciā reciperet, & Ericum Scecinenſium ducem ulciſceretur. Iactarunt certè Cruciferi, ſe auro, non ferro effeciſſe, ne noſtri obſeſsis ſubuenirent. Cęterùm præſidiarij milites, qui Sipelbeini erant, eruptione in obſidentes hoſtes facta, magna ſtrage eos repulerunt, caſtriſq; eorum potiti ſunt. Porrò apud Raſtemburgum, ciuium Magiſter ſimulata proditione, parum abfuit quin Magiſtrū Cruciferorum in præparatas inſidias induceret: fraude à quodam de comitibus Magiſtri animaduerſa, & Magiſtro ciuium ante oppidum

Cognitio controuerſiæ delegata Archiepiſcopo Cretenſi.

Cazimiri pertinacia.

Sennenij tranſactio de epiſcopa Cracouienſi.

1461.

Comitia Breſte Cuiauiæ.

Lituanorum comitia & poſtulata.

Conuentus Sendomiriæ.

Licentia Polonica.

Oppida à Cruciferis obſeſſa.

Cruciferorum clades apud Sipelbeinum.

pidũ cõfosso, nõ modò eius oppidi, sed & Morãgi obsidio soluta est. Ne nostri quidẽ, qui in aliarũ arciũ & oppidorũ præsidijs erãt, cessarunt: sed cũ Elbingẽsib. ciuib. Io. Scalio Boemo duce coadunati, & nauib. eorũ per Habũ lacũ trãsportati in Sãbiã, regionẽ eã ferro & igni lõgè lateq; populati sunt, & ingẽtẽ prædã inde asportarũt: quippe qui inexpectati in orã ab ardore belli remotiorem irrupissent. Per quos dies Elizabetha regina Cracouię quartũ filiũ Alexãdrũ peperit. Paucis uerò dieb. antè, Andreas Tẽcinius, uir uetustate & claritate familię nobilis, Cracouię cõcursu ac tumultu urbanę multitudinis in ęde diui Frãcisci memorię dicata oppugnatus, effractisq; forib. in adito seu sacrario inuẽtus, immaniter trucidatus est: interfecti cadauer per mediã plateã, quę fratrũ dicitur, in forũ cõtumeliose tractũ, luto oblitũ, & pugionib. cõfossum, ambustaq; barba & capillis ludibrio habitũ, & biduo in curia ciuitatis, ꝙ pretoriũ uulgò uocãt, asseruatũ, tertia demũ die amicis ad sepulturã redditũ est: amici & ministri eius nocte dieq; insequenti cũ se in turri tẽplo adiuncta strenuè defendissent, ad extremũ uitã pacti in ciuiũ potestatẽ uenerunt, deductiq; in curiã tertia die, recõciliati multidini urbanę incolumes dimissi sunt: filius Andreæ cũ in furno apud uiduã quãdã delituisset, noctu ex urbe saluus euasit. Causam uerò huic malo Andreas ipse prębuit, cũ fabrũ armorũ, quod arma sibi ad bellũ proficiscẽti tẽpori non perfecerat, bis pulsasset. Potuit quidẽ euadere initio statim cooriẽtis tumultus, reginę nuncio, ut se in arcẽ subduceret, admonitus nisi turpe duxisset, cedere furori cõcitatæ multitudinis. Et sanxerat quidẽ regina Elizabetha octoginta milliũ marcarũ pœna in sequẽtẽ diẽ ut quiesceret, donec ipsa causam cognosceret: sed uicit pœnę metũ ira dolorq; nõ tã priuatę iniurię, ꝙ publicę, ut opinabãtur, cõtumelię. Hęc res in castra renũciata, cũ leuius ꝙ pro atrocitate sui ferri à rege uideret, uehemẽti indignatione animos nobilitatis accendit, minus alacriter alioqui expeditionẽ illã obeuntis. Nã & infrequens erat exercitus, & nõ nisi Derslaus Rithuianius palatinus Sẽdomiriẽsis, & Eustachius Sprouius, Io. archiepiscopi Gnesnẽsis frater, gẽtilitia uexilla erexerãt. & uerò displicebat ferè cũctis illa belli gerẽdi ratio, ꝙ ab hostib. auersum in suos cõuertebat. Excitatus ab omni exercitu Ioan. Amor Tarnouius castellanus Sãdecensis, graui oratione apud regẽ atrocitatẽ cędis Tencinianę exaggerauit, excussitq; regi & senatui regio lachrymas. Rex peracerbũ sibi esse illũ Tẽcinij casũ testatus, causatusq; expeditionẽ, quo minus tã atrox facinus tũc uindicare posset, nõ inultũ fore cũ promisisset, nõ difficulter multitudinẽ mitigauit: & pręfectis exercitui Petr. Samotulio castellano Posnaniẽsi, maiorisq; Polonię pręfecto: & Io. Zarẽba castellano Siradiẽsi, & pręfecto Velunẽsi, Naclẽse territoriũ suæ ditionis, propterea ꝙ tributũ hostib. pẽderet, acerbè uastauit. Deinde admotis ad Fridelãdiã castris, oppidũ septẽ dies obsessum, octauo cũ oppugnare adortus esset, in deditionẽ accepit, facta abeũdi cũ rebus suis potestate hostiũ præsidio. Inde uersus Choiniciam progressus, ad mille passus ab oppido quindecim dies in statiuis nullo operęprecio cõsumpsit, nisi ꝙ per eos dies pars quædã exercitus adhibitis Tartaris Lituanicis, qui circiter sexcẽti erãt, in ditionẽ Erici Scecinẽsiũ ducis populabũda excurrit, & uastatis igni

Elbingenses cũ Polonis Sambiam populati.

Alexander filius Cazimiro natus.

Andreæ Tencinij cædes.

Ioannes Amor Tarnouius.

P. Samotulius & Io. Zarẽba duces exercitus.

Naclense territorium tributarium Cruciferis, uastatum à Polonis.

Fridelandia recepta.

Tartari Lituanici.

Pomerani Scecinenses uexati & profligati à Polonis.

igni quę obuia & immunita fuere, ingentē prædā auexit. Reuertentes nō stros consecuti hostes, & maiore ui adorti, magna strage ab ijs profligati sunt. Captiui regi traditi, cætera præda militib. cessit. Quo facto Sophia Erici uxor, mulier pręstāti forma, & liberali ingenio, suauiq; eloquio prę dita, cuius hęreditarius erat principatus Scecinēsis, in castra regis suppli cis habitu ueniens, regē marito suo placatū reddidit. Feruntq; Cazimirū, formā & prudentiā eius admiratū, pœnituisse aliquatenus, quòd eā olim nō cōtemnendū principatū, & magnā uim auri ab auo Erico seniore rege Daniæ pro dote afferentē, uxorē nō duxisset. Rege apud Choiniciam tā diu statiua habente, fremere cuncta nobilitas, cùm q; autumnalis cœli intēperies, mixtæq; niuib. pluuiæ uulgo permolestæ essent: tū quòd se frustra tempus terente in Pomerania, Cruciferi in diuersa parte nauiter rē gererent, Morangumq;, Sipelbeinū, & Rastēburgū maiorib. uiribus denuò obsiderent. exaudiebātur q; uulgò uoces puerorū, malū cōsilium regi acclamantium Quare inito consilio, cū deinceps milite mercenario bellū illud geri placuisset, nobilitasq; omnis in stipendiū duū milliū militū, quæ mox in Prussiā contra hostes mitterentur, uicesimā redituū suorū annuorū partē (proceribus onus id recusantibus) contulisset, & in sequentē annū tributū duodenûm grossorū in iugera sciuisset, sub finē Septēbris dimisit rex exercitū: idq; eo incunctantius fecit, quòd ad seditionē & ciuile bellū res uergere uidebatur, Maioribus Polonis in Petrū Samotuliū præfectū, asperè & auarè gerētē magistratū, frementibus, illoq; contrà necessarios & clientelas armante. Rex reuertens, Bydgostiæ dies aliquot, dū mercenariū militem, dato ei duce Petro Dunino Prauucouio succamerario Sēdomiriensi, in Prussiā transmittit, cōmoratus, acerbum de morte Sophiæ reginæ matris suæ nunciū accepit. Febrim ea ex melopeponibus contraxerat, & mox paralysi accedēte extincta est, uno & quadraginta annis posteaquam Vladislao regi nupserat, exactis, mulier religiosa, magnanima, sed iracūda: & cùm ad amplificādū cultū diuinū munifica, tū in luxū profusa: quo factū est, ut nō modicū æs alienū relinqueret: quod moriēs, ut filius dissolueret, mādauit. Extāt ampla eius donaria, uestesq; sacrę magni precij in basilica Cracouiēsi, & in delubro, quod magnificè à fundamētis excitatū, & omni apparatu sacrorū, collegioq; octo sacerdotū instructū, ac sanctissimæ Trinitati dicatū, basilicæ frontispicio adiūxit: in quo etiā sepulta est. Duninus accepto à rege exercitu, Suece arcē superiorē in Pomerania, aliquandiu à Bidgostiensi & Cuiauiensi nobilitate, & ab altera parte à Gdanensibus nauali apparatu obsessam, adueniens, in deditionē recepit. At hostes ex discessione nostrorum aucti animis, Morangū, Sipelbeinum & Rastemburgū, itemq; Belauos toto anno obsessos in Prussia præfectis dedentib. in potestatē suā redegerunt, Dunino ob suorū paucitatē subuenire obsessis nō auso. Braunsbergēses eiecto regio pręsidio cū Io. Scalio Boemo pręfecto, Paulū episcopū Varmiēsem cū Cruciferis sentiētē receperūt: & cū id Scalius intēpesta nocte recuperare conatus esset, parū abfuit, quin in hostiū potestatē ueniret. Fridelādēses in inferiore Prussia idē conati, cū aliquoties à nostris, qui in pręsi dio

Sophia Scecinensiū dux regem exorauit.

Nobilitatis fremitus in regē.

Rex puerorū clamoribus exagitatus.

Tributum decretum.

P. Samotulius inuisus maioribus Polonis.

Petr. Duninus dux mercenariorum militū.

Sophiæ reginæ senioris mors & mores.

Sophiæ munificentia in cultum diuinum.

Suece arx à Polonis & Gdanensibus recuperata.

Cruciferorum secundæ res.

Braunsbergēses Polonos eiecerunt.

Fridelandenses præsidium regium trucidarunt.

dio relicti erant, nõ sine cędib. repreßi eßent, ad extremũ hostib. clàm ac citis primo diluculo portas urbis aperuere, eorumq́ ope pręsidiarios incautos cõtrucidarũt. Stargartha siue Starigrodũ in Pomerania à tribus è magistratu urbano proditũ. Ne Gdanũ quidẽ ac Torunia extra periculũ fuere, studijs multitudinis propter prosperiores succeßus ad Cruciferos inclitãtib. & illis multos ad proditionẽ solicitãtib. cùm per alios, tum per duos quosdã Carthusios monachos de Paradisensi monasterio. Fuisset perfecta proditio, si ad cõstitutũ cũ proditorib. tẽpus Cruciferi ad fuißent. Deprehensi proditores pœnas dedêre. Brodnicia quoq; oppidũ in Culmẽsi tractu, negligentius custoditũ à Nicolao Coscelecio palatino Inouuladislauiẽsi, interceptũ: arx uerò propugnaculis circũquaq; extructis arctius obseßa est. In quã tamẽ modicũ pręsidiũ, cũ nõ copioso itẽ cõmeatu à Dunino submissum, ui per medias hostiũ stationes aliquot militib. desideratis perrupit. Quare diutius ea sustinuit obsidionẽ. At Cazimirus Bydgostia profectus in maiorẽ Poloniã, autumni tẽpus ibi cõsumpsit: inde Corcinũ ad comitia, ad sextã diẽ Decembr. edicta, se cõtulit. Ibi auditę legationes Ecigeris Tartarorũ principis, Georgij Boemorũ regis, & Friderici Marchionis Brãdeburgẽsiũ. Tartari oblatis muneribus, pacẽ, amicitiã, societatem, & auxilia cõtra quosuis hostes regi pollicebãtur, quãuis à Lituanis se ad inuadẽdã Podoliã solicitari dicerent. Boemi congressum cũ suo rege Glogouię ad Cal. Maias, & arbitriũ cũctæ cõtrouersiæ, quę Cazimiro eßet cũ Cruciferis, regi suo postulabãt: quod Cruciferos quoq; nõ abnuere dicebant. Brãdeburgẽses principẽ suũ suspectum, q sentiret cũ Cruciferis, purgabant, operãq́ & ipsi suã ad componendas cũ illis res pollicebãtur. Tartaris actę gratię, missaq́ splẽdida dona. Boemi absq; certo respõso dimißi, Cazimiro per suos legatos respõdere pollicẽte. Nec ita multo pòst Stanislaus Ostrorogius Calisšiẽsis palatinus, & Ioan. Tarnouius castellanus Sãdecẽsis, ad Georgiũ mißi cũ his mãdatis, ut ad diẽ Iduũ Maij Glogouię maiori cũ Cazimiro cõgrederetur: de pace cũ Cruciferis faceret arbitratu suo, modò ne Pomeraniã, Culmẽsem & Michalouiẽsem ditiones Polonis abiudicaret. Brãdeburgẽsi uerò exprobratę iniurię, cõmemorataq́ in ingratũ Marchionẽ regia beneuolentia, quòd rex neq; cũ Ludouico Bauaro, neq; cũ Boemis coniungere sese aduersus eũ in animũ induxißet: de pace cum Cruciferis, si se interponeret Marchio, nõ inuito rege facturũ eße. Legatis dimißis, iudiciũ cõtra Craconienses cõsules de cæde Andreę Tencinij institutum est. Atq; ij citati, cũ nõ sisterent sese, eo quòd beneficio Cazimiri secũdi regis cautũ sibi eße dicerent, ut nõ nisi Cracouiæ corã rege causam unquã dicerent, absentes ad capitalẽ pœnã, & octoginta millia marcarũ dãnati sunt. Peractis comitijs, ad finẽ anni rex Cracouiã profectus est. Ibi insequentis anni initio, instauratũ in arce in ciues Cracouienses iudiciũ iure Polonico, illis nequicquã ad Saxonicũ, quo ciuitates Polonicæ ferè utũtur, prouocãtibus: sera enim ea prouocatio siue exceptio tunc eße dicebãt, omißa priore iudicio Corcinensi. Pronunciata sententia cõtra ciues: sed nihil tunc actũ ijs, qui fide regia sese stiterant. Cæterùm paucis diebus mißi in urbẽ Nicolaus

Stargartha proditа Cruciferis.

Carthusij monachi Cruciferorum rebus studentes.

Brodnicia arx obseßa à Cruciferis.

Comitia Corcini.

Tartarorum legatio.

Boemorum legatio.

Marchionis Brandeburgensis legatio.

Cazimiri legatio ad Georgiũ Boemum.

Iudicium regiũ de cæde Andreæ Tencinij.

1462.

Ius Polonicum de cæde.

Scora Gaiouius Calissiensis castellanus, & Nicolaus Pienanscus præfectus Cracouień. quatuor è senatu urbano, totidē de plebe, & magistrum lictorū ad pœnam depoposcerunt: dediti: & iureiurādo Ioan. Rabstinij siue Tencinij, interfecti Andreę filij, secundū leges patrias rei peracti, sex tunc in arce, ne qui nouus motus existeret, si in urbe id fieret, capitib. plexi sunt: tres reliqui uita donati à Ioan. Rabstinio, in carcere plus quàm toto anno in arce Rabstinensi asseruati sunt, donec res cū Tencinijs transacta est. Iaroslao Sarleio uni de damnatis regina Elizabetha, quamuis domū ea de re ad Ioan. Rabstiniū adiuisset, ueniam impetrare nō potuit. Sic ira Tenciniæ familiæ exatiata est sanguine, quanquam non eorum penes quos culpa cædis fuit. Nā & Clemens armorū faber, qui multitudinem concitauit, & Ioannes Doisuon, qui Tenciniū latitantē prodidit, fuga saluti suę cōsuluere. Sex itē millia florenorū senatus Cracouiensis Ioanni castellano Cracouiensi fratri, & Ioanni filio defuncti Tencinij exoluit. Et ægrè quidē Derslai Rithuianij palatini Sendomiriensis, & Iacobi Dembenij thesaurarij regni, à rege ad componendā rem delegatorū, opera, & Iacobi Sennenij precib. eò res perducta est, Tencinijs dimidiū multæ siue uadij à regina editi, hoc est quadraginta millia, poscētibus. Acriter interim obsidebatur Brodnicia à Cruciferis. Itaq; missi ad regē ab equestri Prussorū ordine, & ciuitatibus oratores, Gabriel Baseuus palatinus Culmensis, Otto Machuicius, & duo senatores Gdanenses, Philippus Bissouius & Ioan. Marpurgius, petiuerunt ab eo, ut Prussicarū rerum maiorem curā susciperet, arcem'q; munitissimā & nobilissimā Brodniciā, quæ ægrè iam aliquot mensium obsidionē toleraret, ne in potestatē hostium uenire pateretur: permultū in una illa arce situm esse ad retinendā Prussiam, & confirmandos Prussorū animos. Cōsultissimè autē eū facturum esse, si quàmprimùm in Prussiam ipse cū exercitu ueniret, ac Marieburgi degeret: si pecunia careret, Prussos cisam sine accisam (tributum sic appellant) ac redituum suorū dimidiū collaturos esse, atq; adeò thesauros ipsorum, & fortunas omnes in potestate regis fore: si esset remissior, uideret ne ditiones amplissimas atq; opulentas, magno labore & sudore, multo sanguine, & maximis impendijs de manib. cupidi & improbi hostis recuperatas, nō sine sūmo dedecore rursus amitteret: se'q; in fidē receptos, tetris & immanib. tyrannis proderet. Hac legatione motus Cazimirus, magnā partē aulici comitatus sui, & quantū mercenariorū militū statim ad manū habere potuit, in Prussiā ad liberādam obsidione Brodniciā ad Duninū prēmisit. Duninus quamuis auctus copijs, tamē obsessis nō succurrebat, hostiū uires reformidans: qui ad famā nostrorū aduenientium, omnes copias Brodniciā contraxerant, & oppidi munitione sese tuebantur. Itaq; obsessi, cum diutius inopiam & famem ferre non possent, mense Februario uitam res'q; suas ut sibi auferre liceret pacti, arcem Cruciferis dediderunt. Per id tempus Zemouitus Masouiorum Plocensium, & Vuladislaus Rauensium atq; Belsensium duces, Vuladislai filij, cōtinuatis penè funerib. elati sunt, à Gothardo Ribenio castellano Sochazouiēsi gente Raduanio siue Virbouio, cui Ribnā pagum eripere uoluerant, ueneno,

Cracouiēses ciues capitali pœna damnati, & multati.

Prussorum legatio ad regē.

Prussorum studium erga regem & liberalitas. Cisa.

Brodnicia arce potiti Cruciferi.

Zemouitus & Vuladislaus Masouiorū duces ueneno sublati.

neno, ut uulgò creditum est, de medio sublati. Et quoniã nullos ij liberos relinquebant, de succeßione inter cognatos eorũ, & regẽ certatũ est. Cognati legitimæ hęreditatis nomine pro se quisq; defunctorũ ditiones ad se trahebant. Erant autẽ fœminę proximę Catharina & Agathia siue Osca amitę defunctorũ: quarũ Catharina Michaluſconi Lituano duci matrimonio iuncta, uidua tunc erat: Agathia cũ Cesſinẽsi duce nupta, Venceslaum & Pręmislũ filios moriens reliquerat, qui maternã hęreditatem petebant: petebat & Margarita soror patruelis defunctorũ, Zemouiti filia, Conradi nigri Olesſnicensium siue Cozlensiũ ducis uxor. iam & Conradus, Cazimirus, Boleslaus, & Ioannes Boleslai Varsauiensium ducis filij, quanquam remotiores, nimirũ quarto gradu defunctos attingentes, tamen quia mares, ad se iure bona eorum pertinere asseuerabant. Rex uerò, quòd mortui duces nullos suos hęredes masculos reliquissent, iure feudi caduci ditiones illas sibi & regno suo uẽdicabat. Ac Belsenses quidem donatione Iagellonis haud ita pridem à regno auulsi, non difficulter Andrea Odrouanzo palatino Rusię & præfecto Leopoliensi, & Ioanne Curopatuua succamerario Lublinẽsi & præfecto Chelmensi authoribus, in uerba regis iurarunt. Plocensis uerò conuentus priuato propriorũ principum dominatu delectatus, authore Paulo episcopo Plocensi, regis imperium, præsertim cum Cazimirum non probaret, detrectabat. Et primùm quidem Catharinam, quam superius commemorauimus: deinde quòd ea mulier, & sterilis esset, Conradum de Varsauiensibus ducib. natu maximũ, ducẽ sibi asciuit, attributis Catharinæ nonnullis possesſionibus. Rauensis & Gostininensis conuentus, Grotho Nouomescio authore, Catharinam cũ non contemnenda manu ad se uenientem repulerunt. His auditis Rex Louiciam contendit, indeq; Ioannem Vuladislauiẽsem, & Andream Posnaniensem episcopos, Lucã Posnaniensem, & Petrum Lencicìensem palatinos, & Ioannem Tarnouium castellanum Sandecensem, uiros primarios, oratores ad Plocenses misit: à quibus cũ nihil aliud impetratũ esset, Lenciciam, ex constituto cum Plocensibus, conuentum ad sextum Nonas Maias edixit. Eò cum pauci quidam de Plocensi conuentu, nec ij primores cum Barbara Boleslai quondam Varsauiensiũ ducis uxore tunc uidua conuenissent, re infecta discessum est. Itaq; alia rex comitia Petricouiam ad tertium Idus Nouembr. edixit, ad eaq; Paulum episcopũ, ac cęteros Plocenses proceres, ni uim suam experiri uellent, nominatim adesse iussit. Interim autem, quoniam Rauã & Gostininũ Catharina ui subigere aggressa erat, ab armis ut discederetur. His actis rex Glogouiam ad constitutũ cũ Georgio Boemorũ rege congressum profectus est: quib. diebus Lencicia post discessum regiũ conflagrauit. Nec ita multo antè, Cracouia horrẽdo incẽdio in cœnobio Dominicanorũ sodalium è fornace alchymistica, quemadmodum uulgò iactatum est, orto arserat, ita ut dimidia ferè pars urbis ad meridiem & occidentem solem uergens absumeretur. Eius autem incendij culpa partim in acerbitatem regis aduersus Iacobum Sennenium, & cum eo sentientes sacerdotes, quorum decimas quoque rex diripi iusserat: partim in cædem

De succeßionẽ in Masouia & Belsensi cõtrouersia.

Belsenses in uerba regis iurarunt.

Plocenses alieni à rege Poloniæ.

Rauenses & Gostininenses regis fidem secuti.

Legatio regis ad Plocensem conuentum

Comitia Lenciciæ.

Lenciciæ & Cracouiæ incẽdium.

Andreæ Tencinij in æde sacra irreligiose patratam, uulgò relata est. Glogouiam aduenienti Cazimiro, Georgius Boemus, qui prior eò aduenerat, cũ Vuratislauiensi & Olomucensi episcopis, & quatuor ducibus Silesiorum, splẽdido & ambitioso apparatu ad unum milliarium occurrit. uicere tamẽ nostri magnificentia & multitudine, in sex turmas descripti. Salutatione mutua ex equis facta, Cazimirus in arcem deductus est: Georgius in curia urbana diuertit. Nouem deinde dies dati colloquijs: quibus fœdus, ante annum Bythomię ictum inter reges, confirmatũ est: adiectum, ut id ad mortem utriusq; esset stabile. De Osuencimo, Volco, Zatoria, Ziuecio, Seuero & Berualto munitionibus ac territorijs, Boemus Polono ne facesseret negocium: Polonus uerò à Boemo dotẽ Elizabethæ uxoris suæ nomine ut ne repeteret. De iniurijs mutuis & controuersijs delecti utrinq; proceres, alternis uicibus in Polonia & Silesia certis locis conuenientes disceptarent. Proximus conuentus regum, si quis deinceps futurus esset, ut in Polonia ageretur. Ad extremũ societas contra Turcas inita, promissaq; auxilia mutua, utri bellum à barbaris illatum esset. De rebus Prussicis nihil actum, tergiuersantibus Cruciferis, successu belli & receptæ Brodniciæ elatis. Venit eò ad Cazimirum Ludouici ducis Bauari legatio, in Fridericum marchionem eum incitans, & cõtra Cruciferos auxilia uicissim pollicens. Cui quid responsi datum sit, non liquet. Reges ita constitutis rebus, & missis ultrò citroq; hospitalibus muneribus, discesserunt, Georgio Polonorum opes & splendorẽ admirante, nec auso unquam Cazimirum ad conuiuium inuitare, eo quòd prior ipse ab eo inuitatus, acceptusq; magnificẽtissimo apparatu, prodere paupertatem suam, quæ gentis est ambitio, nolebat.

Cazimiri & Georgij regum conuentus Glogouiæ. *Pacta regum Pol. & Boem.* *Bauari ducis legatio ad Cazimirum.* *Polonorum splendor.* *Boemorum ambitio.*

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM

LIBER VICESIMVS QVINTVS.

AZIMIRVS Glogouia discedens, Posnaniam diuertit: ubi cum tribus septimanis subsisteret, Cruciferorum præsidiarij Choiniciẽses in Palucos populabundi excurrerunt. Nostri quoq; in nouam Marchiam excurrerãt: sed ab hostibus profligati, pauci fuga euaserũt. Nec mora Inouuladislauiam rex contendit: inde missis agrestibus cum præsidio aulici comitatus sui, segetes hostium in Culmensi tractu succidi iussit. Prodigia per id tempus in Polonia minore apparuisse memorantur. Quadam die sole occidente plus quàm duabus horis imaginem crucifixi cum gladio ab occidente ad meridiem in aere tendere uisam esse: caput siue caluam diui Stanislai aliquoties dum in solenni supplicatione circunfertur, sudasse. Consecuta sunt domi quidẽ latrocinia, duce Boriuoio Scrinnio gente Labentio, & Vulodico ex Letaua, cum ij cum mille hominum manu rupe quadam inter Volcum & Zaros;

Paluci regio. Polonorũ strages. *Prodigia.* *Latrocinia. Letaua arx.*

quã Sola fluuius alluit, munita, Osuencimẽsem oram omnẽ infestarent. Quos Pienanscus præfectus Cracouiensis, facta è Scriciensibus & mercenarijs paucis tumultuaria manu, cùm se cũ Petro Comorouio & Prædislao Dmoſicio, hoc è Scepusio, illo ex Vngaria aduenientibus coniunxisset, non modò à latrocinijs cohibuit, sed in munitione illa, quã Buconeciam dixere, obsessos aliquandiu, cum Boriuoius ex Ostrauia ipsis nõ succurreret, fame ad deditionem compulit, uitam modò & uestimenta pactos. In Prusia uerò cum Cruciferi nauiter rem gererent, rex ut eorũ audaciam reprimeret, Toruniam se cõtulit, indeq; aulicos suos cum Petro Dunino, & mercenario milite, Varmiensi basilicę siue Fraumbergę obsessæ ab hoste præsidio summisit. Cuius aduentu Magister Cruciferorum conterritus, & alcam pugnæ periclitari nõ ausus, desertis castris, fugiens soluit obsidionem: nostri castra hostilia diripuêre. Nonnihil fortasse momenti hostibus ad fugam attulit, quòd agrum suum Sambiensem à Gdanensibus Habum transuectis, acerbè uastari acceperant. Et ferè agrestibus eius oræ hostilis cõstabat exercitus: itaq; retineri ij nequiuerũt, quin ad sua defendẽda dilaberentur. Rex interim Toruniæ commoratus, & à Torunensibus liberaliter habitus, nonnunquam reginam in arce Nessouiensi degentem uisebat. Erat apud Culmã Bernardus Sumbergius cum aliquanta manu hostium. Is cum è uicinis agris subinde prædas ageret, quadam die suos, nauibus traiecto amne Vistula, noctu ad Nessouiã iussit excurrere. Non ita multo antè rex id oppidum in gratiam Torunensium in superiorem ripam transtulerat: domus quæ in ueteris oppidi loco relictæ erant, uici speciem præ se ferebant. Eum igitur uicum cum hostes noctu incendissent, trepidatum est à nostris, qui ibi diuerterant, nihil tale suspicantibus. Mox abiecto metu, Tartari cum perpaucis aulicis ad persequendum hostem emissi, & naues repetentem amolientemq; assecuti, magnam stragem gladijs sagittisq; ediderunt, & nauibus cunctis potiti sunt: sex modò uiui cum duab. nauibus de omni illo numero euaserunt. Porrò Duninus hostibus à Fraumberga depulsis, Gdanensemq; agrum populatione infestantibus, ipse quoq; copias suas eò traduxit. Neq; satis habuit hostem liberiorib. excursionibus arcere, sociosq; defendere: sed in hosticum progressus, Stargartensium, Bythouiensium, Lemburgensium & Puscensium, quæ territoria nõ ita pridem in hostium potestatem uenerant, fines ferro & igni uastare adortus est. Hostes ubi nostros prædæ cupiditate longius ad iniqua loca inter stagna & lacus prouectos animaduertere, ualidam & ipsi manum deducto è proximis suis munitionibus præsidiario milite, agrestibusq; arma sumere iussis, coegerunt, opportunitate locorum contra nostros usuri. Idq; eo maiore fecere fiducia, quòd cõmodum Fricius Raunechius Austrius, & Caspar Nostiuicius Silesius, nouos milites è Germania & Silesia ipsis adducentes, aduenerant. His igitur copijs coadunatis, occurrere nostris parabant: tramitesq; omnes, ne quà nostri ex angustijs effugere possent, succisis quoquouersus arboribus, intersepiebant. Qua de re Duninus per exploratores factus certior, ad regem mittit curriculo, qui eum, ut periclitantib. actutũ subueniat,

Buconecia castellum latronum.

Fraumberga ab obsidione Cruciferorum liberata.

Gdanenses Sãbiam uastarũt.

Cruciferorum clades.

Nessouia trãslata.

Pomerania uexatur utrinq;.

niat, orent. Nec mora rex Albertum Gorsciū cum reliquo comitatu suo ac Tartaris Lituanicis ad succurrēdum suis mittit. Id ubi duces hostium compererunt, minore parte in castris aduersus Duninū relicta, ipsi cum maiore ac delecta, ripam Vistulæ, qua Gorscium traiecturum esse existimabant, insederunt, ut eum, prius quàm se cum Dunino coniungeret, opprimerent. Sed Gorscius deflexo itinere, alibi liberè fluuiū traiecit. ubi id intellexerunt hostes, omisso Gorscio, propius ad Duninū castra mouerunt, ut eum priusquam Gorscius cum eo se coniungeret, ad pugnam elicerent: aut certè in angustijs conclusum, excluso Gorscio, obsessum tenerent. Non ignorabat Duninus de aduentu suorum: exploratum etiam habebat, longè maiores esse hostium uires, quàm suas. Itaq; non minus de auxiliaris illius, quàm de sui exercitus periculo sollicitus, noctu hostes in se intentos fallere, ac per deuias syluas euadere ad Gorscium decreuerat. Id ne facere posset, hostes diligēter cauerant, deiectione arborū transitu omni impedito. Mutato igitur cōsilio, ferro per medios hostes uiam sibi ad suos aperire statuit: instructaq; equestri acie, qua peditem contegebat, in hostes contendit. Alacres & illi pugnam capessunt, magna spe uictoriæ. Et ita se authore Nostiuicio inuicem adiurarant ac deuouerant, ut qui de suis pedem retulisset, sine omni tergiuersatione pro seruo regi sese dederet. Vbi ad congressum uentum est, Paulus Iasenius gente Gosdouius, aulicus regius, armatus ab latere inter duas acies magno impetu procurrens, hastas hostium in nostros intētas auertit. Eodemq; momento nostri inopinata re perturbatos summa ui adoriuntur: & mox uel confractis, uel abiectis hastis, gladijs utrinq; res geritur, pugnatur acriter: omnibus non tam declinare ictus, quàm hostem ferire studium est. Audacia nostri, hostes multitudine superabant. Cumq; totas tres horas dubio marte pugnatū esset, utrinq; quasi ex cōposito discessum est. Mox recreatis paululū uiribus, utriq; nō ad pugnā, sed ad persequēdū alteros cōtendunt, utriq; alteros uictos discessisse rati. Occursu mutuo instauratur prælium, rursusq; una hora dimicatū est, donec sauciato Fricio ductore exercitus, & peditib. nostris assiduo balistarū ictu dextra hostiū latera ferientibus, retrocedere sensim ij cœperunt. Sed mox reuocāte & sistente Fricio, redintegrabatur pugna, si quod nostri trepidantib. recolligendi sese spacium dedissent. Interim dum ciet pugnam, animatq; suos Fricius, interfectus corruit. Ibi tum effusa fit fuga hostium cum altero duce Nostiuicio, iurisiurandi paulo antè dati, & ab omnib. exacti, immemore. Pedites desperata lōgiore fuga, pars in castra sese recepere, pars castra prætergressi, stagna lacusq; propinquos petiuere. Nostri pernicitate equorum freti, fugientes persecuti, magnam cædē edebant. ubi ad castra hostilia peruentū est, ibi nonnihil difficultatis nostris obiectum erat. Etenim hostes ea, qua parte stagno non tegebantur, fossa & sudibus acutis foras obuersis » munierant. Sed cupidis uictorib. non facilè quicquam obstat. Nostri enim præuertendos sibi esse hostes perterritos, priusquam ad castrorū defensionē accurrerent, rati, admotis calcaribus cæcorum in morē in sudes obiectas ruebant; confossisq; equis nonnullis, tandē cōtextum sudium perfregerunt,

Stulta adiuratio.

Pauli Iasenij audacia.

Prælium & uictoria Polonorum de hostibus apud Puscum.

Fricius cæsus. Nostiuicij fuga.

Castra hostiū capta.

perfregerunt, & uno impetu castra cæperũt, atq; diripuerũt, quindecim bõbardis maioribus, ducentis curribus, armis, impedimentis, & cõmeatu referta. Interim equites hostiũ castra sua præteruecti, plurimi euasere. Ala una in locũ deiectu arborũ à se septum delata, nec inueniens exitũ, à nostris concisa est. Cęsa eo die hostiũ duo millia, capti sexcenti, & maior propemodum quàm pro numero nostrorũ strages edita. De nostris centũ gregarij milites ceciderunt. de nobiliorib. tantum Hector Chodorasius desideratus est: sed pauci reperti, qui saucij non essent. Duninus in femore & in manu uulnera accepit. Ad Puscum hoc pręliũ commissum est quintodecimo Cal. Octobr. Triduũ pòst in ijsdẽ statiuis humãdo cæsos, & saucios curando, consumptũ est. Per quos dies Ericus Stolpensiũ Pomeranorũ dux fortunã, ut credebat, sequutus, mutata fide, quam Cazimiro regi, impetrata per uxorẽ uenia, dudũ dederat, cũ sexcẽtis equitib. grauis armaturæ ad castra Cruciferorũ cõtendens, cũ profligatũ eorũ exercitũ accepisset, raptim sese ex itinere domũ recepit: nõ paucos tamẽ extremi agminis à nostris insequentib. partim captos, partim trucidatos amisit. Honoratus est à rege uictor exercitus Petrus Duninus, Paulus Iasenius, Venceslaus Neborius, Nicolaus Vilcanouius, Thomas Odrouãzus, Ioã. Dlugossus, canonicorũ frater, & triginta alij uirtutis ergò militarib. donis insignib. ornati. Eodẽ illo tẽpore tribus alijs in locis prosperè item dimicatũ est à nostris: apud Iasenecium pagũ, & apud Pisiam flumen in Masouia, unde propinquarũ hostiliũ munitionũ præsidiarij milites prædas agebant: & apud Suece. Apud Elbingam quoq; non multo pòst, nauali prælio hostes à nostris profligati sunt. Prorogatum autem est à rege militib. stipendiũ, cũ ecclesiasticus ordo decreto Calissiensis synodi subsidiũ regi in maiore quidẽ Polonia uicenûm grossorum, in minore uerò senûm de prouentu uniuscuiusq; libræ siue marcę argenti contulisset. Sub finem Octobris Vlricus Ceruonca Boemus, cũ à Georgio rege eius gentis carcere, in quẽ biennio in gratiã Cruciferorũ cõpactus erat, Cazimiro postulante emissus esset, Golubũ oppidũ noctu ingressus, in potestatem suã redegit, hostili præsidio satis ualido partim capto, partim interfecto: turres duas, quæ acriter defendebantur, igni subiecto in deditionẽ accepit: de authorib. defectionis capitale suppliciũ sumpsit. His succesib. magna rursus animorũ inclinatio in regias partes facta est. Rex deinde ad comitia Petricouiam ad undecimã diẽ Nouẽbris edicta profectus est. Pauci eò de minorib. Polonis, incertũ quam ob causam, conuenêre. Venêre autem Conradus Masouiorum Varsauiẽsium dux, cum matre Barbara, & Catharina amita, Michalusconis Lituani ducis quondã uxore, & Paulo Plocen. episcopo, comitatu octingẽtorũ equitũ, itemq; Conradus Niger Olesnicẽsium dux, Plocensem & Belsensem principatũ cognationis iure sibi uendicantes. Dati à rege recuperatores siue iudices: Stanislaus Ostrorogius palatinus Calissiensis pro summo iudice, Grothus uerò Cazimirius pro succedaneo, quẽ subiudicẽ nostri uocant, iudicio præsidere iussi, his adiuncti palatini & castellani aliquot pro assessoribus. Instaurato iudicio, regij procuratores Ioannes Rithuuianius Marsalcus, & duo iurisconsulti,

Cæsorum & captorum numerus.

Erici Pomerani perfidia.

Polonorum uictoriæ de Cruciferis.

Contributio.

Vlricus Ceruonca in carcerem coniectus.

Golubum receptum.

Comitia Petricouiæ.

Iudicium de Plocensi & Belsensi ditione.

iurisconsulti, negabant legitimæ cognatorum successioni locũ esse in dedititijs seu feudatarijs, ut uocant, bonis, cuiusmodi esset cũcta Masouia, Polonorum regib. antiquo iure obnoxia: sed regem optimo iure defunctis ducibus dedititijs, qui nullos mares liberos relinquerent, succedere. Refellebant id Conradi Varsauiensis causidici, quòd dicerent, à Cazimiro eius nominis secundo rege Masouiorum duces è dedititijs penitus exemptos esse. Contrà regij negabant, Cazimirum aut quenquam omnino regem sine assensu amplissimi consilij tantum de cõmodis & iure regni detrahere potuisse. Iurasse autem pòst in uerba regis Zemouitũ, Cazimirum, Ioannem, & Vuladislaum duces. Atq; ita disceptata causa iudices secundum regem pronũciarunt, Masouijs iudicium illud frustra iam detrectantibus, & ad pontificem maximum, & quemuis alium qui sciret, posset, & uellet iuri suo opitulari, prouocantibus. Cum Alberto Austriorum archiduce fœdus ictum, ea cõditione adiecta, ne Cazimirus dotem Elizabethæ uxoris suæ ab eo repeteret. Nihil præterea memoratu dignum in ijs comitijs gestum est, propter senatus infrequẽtiam: nisi quòd Hieronymus Cretensis archiepiscopus, legatus pontificius, cuius iam superius mentionem fecimus, annum ferè totum expectatus, sub finem comitiorum aduenit, ad pacem cum Cruciferis faciendam, & ad bellum Turcicum regem hortatus est publicè: priuatim autem solo archiepiscopo interprete reconciliare Iacobo Sennenio regẽ conatus est, affirmans, episcopam semel à sede Apostolica ipsi iniunctam, inuito adimi iure non posse. Sed rege asseuerante, malle se regno decidere, quàm illum pati esse episcopum: legato'que uicissim uociferante, præstare ut tria regna pereant, quàm ius & authoritas ecclesię perturbetur: re infecta, & iritatis utrinq; animis discessum est. Conuenit tãdem inter eos postero die, ut rex alia comitia eòdem in decimamseptimã diem Ianuarij ediceret: interim uterq; scriptis ad Pontificem literis contenderet, ut si aliter fieri non posset, ad Vuladislauiensem episcopam Iacobus Sennenius transferretur. Et mox legatus explorata regis uolũtate de pace, ad Cruciferos in Prussiam contendit: nec tamen ultra Breste Cuiauiense progressus, per literas & internuncios cum Magistro Cruciferorũ de pace egit. Rex uerò discedens & ipse Petricouia, Rauæ & Gostinini possessionẽ adijt: & hanc quidem præfecturam Nicolao Cutenio, illam uerò Grotho Cesnico (siue id illi gentilitium nomen, siue magistratus, quem pocillatorem dicimus, appellatio fuit) quoad uiuerent cõfirmauit: possessiones etiã quasdam utrique hæreditario iure donauit, propterea quòd horum duorũ opera potissimũ ditiones illæ ipsi adiunctæ essent. Archiepiscopo uerò Gnesneñ. libram siue marcam auri è Louicia Masouijs ducibus Sochassouiæ quotannis pendi solitam, in omne deinceps tempus remisit: quibus peractis Radomiam ad reginam uxorem se contulit. Per id demum tempus Vienneses ciues tumultu ciuili ob sex senatores in carcerem coniectos concitato, Fridericum Imperatorem in arce duobus ferè mẽsibus obsederunt: & Georgium Boemorum regem, cum exercitu liberandi eius causa uenientem, Alberto Friderici fratre duce, insidijs exceptum in, sub urbanis uillis

Fœdus cum Alberto duce Austriæ.

Legatus pontificius.

Regis cum legato altercatio

Tributum Louiciæ nomine remissum archiepiscopo.

Fridericus Imperator obsessus à Viẽnensibus.

Georgius Boemus profligatus.

uillis profligarunt. Pax deinde facta, ea conditione, ut Fridericus Maximiliano filio principatum illum concederet, eiusq́ tutelã Albertus patruus gereret. Fridericus ut gratiam referret Georgio, filios eius duces Munsterbergensium in Silesia creauit. Hoc etiam anno reperio Stephanũ palatinum Valachorum in uerba regis absentis iurasse, & promisisse, præsenti quoq́ idem iusiurãdum solenni ritu se daturum esse intra duos uel tres menses, cum euocatus fuerit. alius'ne autem sit hic Stephanus ab illo, quem superius iurasse narrauimus, aut si idem, cur iusiurandum repetiuerit, nihil compertum habemus: nisi fortè ex eo, quòd is tunc retractauit omnes alias obligationes suas huic cõtrarias, colligi rectè potest, eum intermedio tempore mutasse fidem, & ad Vngarũ desciuisse. in quo suffragari nobis uidetur Vngaricarum rerum scriptor Bonfinius, qui hæc tempora persequens, Valachorum palatinnm, siue Vaiuodam, ut ipse uocat, in fide Mathię regis fuisse memorat. Huc accedit & illud, quòd proceres & consiliarij ipsius pro ipso, quasi cui ipsi fides non haberetur, spopõderunt, quòd eum deinceps in fide regis Cazimiri & officio retẽturi essent.

Maximilianus dux Austriæ. Georgij filij duces facti. Steph. Moldauiæ pal. iurat in uerba regis Polon. Stephani dubia fides.

Post initium insequentis anni Cazimirus Petricouiam ad præstitutam comitijs diem redijt. Adfuit frequens senatus, & Hieronymus legatus pontificius, itemq́ Iacobus Sennenius. Aduenêre & Conradi cęterorũq́ fratrum Masouiorum ducum oratores, Nicolaus Bogleuius Varsauiensis palatinus, Vincentius Gizicius Marsalcus, Nicolaus Mirzenecius, & Nicolaus Malcus iurisconsulti: Lituanorum uerò procerum Totiuil & Cuzek. Ac Sẽnenius quidem omnibus nequicquam tentatis, cessit pertinaciæ regis, sicuti iam suprà exposuimus. Ioãnes Gruscinius Cracouiensis episcopus designatus in Vuladislauiensi, successorem accepit Ioãnem Lutecum Bresium procancellarium regni: quorum triũ ambitio & pontificiam authoritatem in Polonia debilitauit, & electioni liberæ uim attulit: ita ut ex eo tempore ea sublata, umbra modò eius quædam penes sacra collegia remaneat, non sine grandi non modò ecclesiasticæ authoritatis, uerùm etiam religionis & reipub. iactura. Etenim donec liberæ sacerdotum electioni in creando episcopo locus fuit, fuit tamen aliquod bonorum & malorũ, dignorum indignorumq́ discrimen, cũ sacerdotes sumptis reuerenter tremendis Christi mysterijs, iurati de futuro episcopo ferrent suffragia: uirtute, doctrina, & pietate tunc ambiebatur, plus quàm fautoribus, aut necessariorum precibus, aut mulierum blanditijs atq́ lachrymis, aut splendore comitatus, aut apparatu conuiuiorum, & compotationibus, aut commendatione generis & familiæ, aut assentatione, & sacerdoti indecoris ministerijs, aut etiam largitione. Vigebat igitur disciplina ecclesiastica: minus sibi permittebãt ij qui episcopi fieri cupiebant: seruiebant famæ & existimationi: & non modò reprehensionem collegarum, sed etiam sinistram cuiusuis suspicionẽ cauebant. Episcopi uerò facti, nihilominus pro fratribus ducebant collegas ante suos: in consilium eos de rebus maioribus adhibebant, plurimumq́ reuerebantur, & officium suum nauiter faciebant, memores quid solenni & seriò dato iureiurãdo recepissent. Ad aulas principum quoties ueniebant (ueniebant autem

Comitia Petricouiæ. 1463 ann. Iacobus Sennenius cessit episcopa. Ioãnes Gruscinius episcopus Cracouiensis. Episcoporũ electiones liberæ. Quales olim episcop. Episcoporũ dignitas & authoritas.

tem rarius, nec tàm sua suorum'ue, quàm publicæ utilitatis gratia) de uia ipsis decedebatur, assurgebatur, omnis'que honos habebatur, & quasi numinibus quibusdam tantum non ad genua procumbebatur ab ipsis etiam principibus. Porrò in consilijs de republica in iudicijs, in defendendis ac uindicandis bonis & hominibus ecclesiasticis, pupillisq; & uiduis, denique in admonendis & corrigendis non modò infimis & mediocribus, uerùm etiam primoribus, atque adeò regibus ipsis liberæ erant eorum uoces & sententiæ, singularis dignitas, summa authoritas. Non inhibebat uocem accepti beneficij memoria, non spes futuri. Nec eleuabat authoritatem dicentis aut arguentis ambitio, & conscientia audientium: nec metus aut inscitia dignitatem deprimebat. Non erat necesse episcopo & sacerdoti pro foribus cubiculi regij inter scurras & uilia uentris mancipia assidere: nec sannas & scommata leuissimorum quorunque ferre: non turpiter & indecorè adulari & adblandiri non modò elegantioribus istis cubiculi & mensæ regiæ administris, ut aliquam tamen ij uel ioco mentionem absentis apud regem faciant: uerùm etiam satellitibus, ianitoribus, ne dicam etiam horum concubinis atque scortis, matellionibus, morionibus, ac cæteræ feci aulicæ, atque ipsis denique catellis principum. Itaque florebat tunc respubl. florebat religio, florebat ordo ecclesiasticus: florebant scholæ & Academiæ, sacerdotum & episcoporum seminaria: splendescebant templa: aulæ uerò principum, horum præceptis & exemplis institutæ, urbanitatis, uirtutis, fortitudinis, prudentiæ, modestię & pudoris erant officinę, non fastus, ignauię, ebrietatis, libidinũ, temeritatis, impudentiæ, & omnis nequitiæ & impietatis ganeæ ac barathra. Nunc sublata electione, hæc & multo plura alia mala bonis illis successerunt, & in domos ac familias, atque adeò in ipsa intima cubicula episcoporum, nedum in profanorum principum aulas inuaserunt: simul'que dignitas sacerdotum, indecorè emerendo & emendo fauore etiam abiectissimorum uiluit: labefactata est authoritas: nutat, ne dicam ruit, Respublica: religio prostrata penè concidit. Quæ omnia Principes non tam episcopis debent imputare & sacerdotibus, quàm sibiipsi, qui nuncupandorum episcoporum ius sacris collegijs ereptum, sibi uendicarunt. Nam ut nihil perperam ij faciant, nihil affectioni cuiquam indulgeant, sed eadem illa omnia, quæ iurati sacerdotes in electionibus episcoporum habere solent, ob oculos habeant, certè longè facilius unus aliquis, & is quidem alienis ferè oculis & auribus sentiens & iudicans, errat & fallitur, quàm multi graues, acuti, & multarum rerum periti: & aliud is plerunque spectat, quàm quod potissimum spectandum est in deligendo episcopo: & uerò expeditius est, unum quàm multos corrumpere. Tametsi magna, ne dicam præcipua huius rei culpa est penes Pontifices maximos, mea quidẽ sententia: qui nisi electiones collegiorũ primi labefactare adorti essent, nũquã eò audacię reges prouecti essent. Sed nos inutili deploratione omissa, ad rẽ redeamus. Sic igitur de episcopa Cracouieñ. tũc actũ est.

Scholæ sacerdotum seminaria.

Principum aulæ quales olim, et quales nunc.

Principes alienis oculis & auribus sentiũt.

Electionum sublatarum culpa penes põtifices max.

Masouij

Masouij nihil & ipsi impetrarunt. Petebant autem, ne ducibus suis rex molestus esse pergeret de Plocensi ditione, aut certe externis & à suspicione alienis hominibus causam cognoscendam & iudicãdam permitteret. Ferebant'que regi iudicem Fridericum Marchionem Brandeburgensium, uel Albertum archiducem Austriorum, uel Ludouicũ ducem Bauarorum. Lituanis Podoliam, Belsensem, Olescensem, & Rathnensem tractus non sine comminatione belli repetentibus, nihil aliud responsum est à senatu, quàm missum iri ea de re legatos ad conuentum Lituanorũ. Et mox legati designati, Stanislaus Ostrorogius palatinus Calissiensis, & Ioannes Rithuianius Marsalcus regni. Porrò in Prussiam bellum siue expeditio decreta est. His peractis Cazimirus Radomiam ad uxorem, & inde cum ea in Lituaniam profectus est. Quem consecuti legati senatus Polonici, postulata Lituanorum in conuentu Vilnę disertè refutarunt. Sed cum Lituani non acquiescerent, rex causam ad conuentum communem Parsouiam indicendum reiecit. Legatus uerò pontificius Petricouia discedens, in Prusiam à præsidio militari regis iussu ad Magistrum Kynixbergam deductus. Secundæ tunc res nostris erant in Prusia. Nam præter ea quæ superius commemorata sunt, apud Vormitham, quam Ornetã Poloni uocant, Pauli episcopi Varmiensis, qui uiolata iurisiurandi religione ad Cruciferos desciuerat, milites unà cum aulicis Magistri præsidiarijs, cum per proditionem noctu capere id oppidum constituissent, proditi ab illo ipso, qui oppidi proditionem ipsis promiserat, & à Ioanne Scalio præfecto præsidij regij præparatis insidijs intromissi, ad unum omnes aut capti, aut trucidati sunt, quotquot ingressi erant. Nam qui in extremo agmine fuere, ne multitudo hostium nostros pauciores prægrauaret, exclusi & inopinato periculo perterrefacti, in propinquos lacus glacie concretos diffugerunt, ruptaq; fragili etiamtum glacie demersi periere. Apud Scampe item oppidum agri Dobrinensis trecenti equites hostiles è præsidio arcis Brodniciensis prędatum profecti, ab Vlrico Ceruonca, qui Golubi erat, profligati sunt, ita ut perpauci fuga euaderent capti ex his octoginta. Arx uerò Slochouia, ne proditione in hostium potestatem ueniret, pręsidiariorũ Pomeranorũ opera seruata est. Vuladislaus Castellanus & Præfectus Naclensis, illius etiam arcis præfectus erat, eam'que absens Georgij cuiusdam sculteti nobilis, gente Topori, fidei commendarat. Is igitur Georgius, cum prodendæ arcis consilium cępisset, præsidiarios milites, quos conatibus suis aduersaturos esse suspicabatur, per speciem commeatus ex hostico importandi emissos, arce excluserat, et (uerè ne an falsò, non liquet) præfecti iussu id se fecisse dictitabat, nec nisi duodecim, & eos quidem Pomeranos, quos minus supectos habebat, secum reliquerat. Hi ubi eum pactiones cum hostibus de prodenda arce inire animaduertêre, siue inuidia & auaritia incensi, siue officij & fidei suæ memores (nam ne hoc, quidem constat) comprehensum eum in fundum turris concluserunt, & fide accepta præfecto aduenienti portas arcis aperuerunt. Sed is uiolata fide omnes eos capitali affecit supplicio. Quod factum uariè suspicandi occasionem hominibus præbuit. His igitur successibus nostrorum

Masouiorum postulata.

Lituanorum postulata.

Cruciferorum clades apud Vermitham.

Apud Scampe.

Slochouiæ periculum.

Pacis desiderium apud Prussos.

moti Cruciferi, pacem afferentem legatum pontificium cupidè acceperunt. Promiscua uerò multitudo cùm uirorum, tum matronarum & puellarum belli & penurię cæterorumq́ incommodorum bellum consequentium pertęsa, lachrymare gaudio, ac desyderio pacis legatum magistratusq́ suos supplex obtestari, ut exoptatam eam sibi quibusuis, modò tolerabilibus conditionibus conficerent, ni se prorsus perditum ire uellent. Ibi legatus, æquissimus scilicet pacis arbiter per interpretem, quemadmodum proditum est, laudare & confirmare constantiam populi: hortari, deinceps quoq́ ut in fide Cruciferorum permaneret: regem Polonosq́ carpere, & cùm iniquitatem causæ eorum exaggerare, tum mores fidei religionis, & humanitatis expertes calumniari: studium suum erga Cruciferos omnibus modis testatum facere: deniq́ certam perpetuam'que pacem, aut duodecim duntaxat annorum inducias ipsis, quasi regem quò uellet adducturus esset, certò pollíceri. Ita confirmatis eius oratione animis omnium, mittuntur cum eo Breste tres oratores, ad tractandum de pace cum Polonis, quos eò rex eius rogatu miserat. Fuerunt autem ij, Ioannes Vuladislauiensis, Andreas Posnaniensis episcopi, Stanislaus Ostrorogius Calissiensis, Petrus Opporonius Lenciciensis, Nicolaus Coscelecius Brestensis palatini, Sendiuoius Zechel præpositus conuentus Clodauiensis, Ioannes Dambiouuca, Iacobus Schadecus, & Mathias Racianzus doctores, partim theologi, partim iurisconsulti. Ad constitutam diem, hoc est, ad Calendas Maias conuentum, indeq́ infectis rebus discessum est, orta inter Polonos & legatum acerba contentione & iurgio ex huiusmodi causa. Veniebant legati à ciuitatibus Torunensi, Elbingensi, & Gdanensi: eos legatus ingressu oppidi & conuentu prohibere oportere contendebat, quòd eas ciuitates, simul'que cæteros Prussos, qui cum Polonis sentiebant, ipse diris deuouisset. Contrà Poloni, iniquissimum id esse præiudicium affirmabant, & ab instituta re alienissimum. Admissi igitur legati, frustra reclamante legato apostolico. Mox ille toti oppido sacris interdixit. uerùm id interdictum Poloni contempserunt, orto initio à militibus, qui per speciem supplicationis ob rem bene gestam à suis apud Helgebeilam, oppidum'que id à Scalio captum ac direptum, facto concursu ad templa, nolarum siue campanarum pulsu, festoq́ cantu oppidum impleuerunt. Ibi uerò furere legatos, uociferari, non modò se, uerùm etiam pontificis & sedis apostolicæ authoritatem contemni. Nec cessere furori eius Poloni, grauiter in eum inuecti per Ostrorogium, quòd cum pacificatoris personam sustineret, nihil minus quàm paci studeret, sed classicum etiam caneret. Cuius rei clariora etiam documenta proferebantur eius literę ad Cruciferos, à nostris interceptæ. Ita tunc iritatis animis discessum est. Et legatus quidem Cracouiam, ubi controuersæ episcopæ sequester & administrator à pontifice constitutus erat, proficisci cupiens, cum prohiberetur à Polonis, Vuratislauiam se contulit: indeq́ missis ad regem in Lituaniam literis, questus est de Brestensi contumelia, in Vuladislauiensem episcopum potissimum culpam conferens. Quod si rex agi de pace nihilominus à se uellet, extra fines Poloniæ locum constitueret, quò tutius aduersarij uenire possent.

Legati iniquitas

Conuentus Polonorum cum Cruciferis de pace.

Prussi propter interdictũ submoti à legato, à Polonis admissi sunt ad conuentum.

Legati iniquitas.

Legatus non admissus Cracouiã.

possent. Et hæc quidem ostentans, Prussos & Pomeranos Vuratislauiam Iubilæi gratia uenientes, in partes Cruciferorum pertrahere omni ratione conatus est, minis etiam intentatis. Quin mulieribus maritorum consuetudine & contubernio interdixit ijs quæ maritos à fide regi data auellere nequirent. De qua iniquitate eius aliquanto antè quàm is uenisset in Poloniam, Iacobum Sennenium prædixisse Dlugossus memorat. Misit tamen postea Cazimirus ad eum legatos, Ioannem Rithuianium Marsalcum regni, & Iacobum Schadecum iureconsultum & canonicum Sendomiriensem, postulatum, ut interdictum siue diras, quibus Prussos regias partes secutos, indicta causa deuouerat, relaxaret, & æquiorem sese in componenda pace præstaret. Verùm illo non nisi ad tempus, quoad de pace tractaretur, diras relaxare uolente, acceptum id à rege non est, nec ipse in Poloniam deinceps uenit. Tametsi Bernardus Vapouius uenisse eum, omnia prolixè pollicentem, infecta'que pace recessisse, memorat. Verùm id non conuenit cum ijs quæ Dlugossus, cuius tempore hæc acta sunt, scribit. Nempe misisse eum postea ad regem, denuò deposcentem sibi pacificandi ipsius cum Magistro prouinciam: missos'que uicissim ad eum à rege Iacobum Schadecum iureconsultum, & Ioannem Sepinium, qui dicerent, regem non abnuere, modò ut is Prussos interdicto absoluat, Posnaniam'que ueniat. De damnis & impendijs penes eum fore arbitrium, ac de cæteris, modò ut Pomeraniam, Culmensem, & Michalouiensem tractum Poloni retinerent: cum'que ille non remitteret de interdicto, Romam eum reuertisse Vuratislauia. Hac æstate quingenti nostrates Russi milites, permissu regis, Cafensium stipendio conducti, cum ad defendendam eam urbem aduersus Turcas proficiscerentur, apud Bogum amnem à Lituanis & Volynijs deleti sunt, ex huiusmodi causa. Braslauiam Lituanicæ ditionis oppidum cum peruenissent milites, excitata temerè cum oppidanis rixa, unum ex ijs fortefortuna interemerunt: cum'que gliscere in se magis ac magis tumultum concitatæ multitudinis animaduerterent, oppidum incenderunt, quo minore negocio inde sese euoluerent, oppidanis incendio restinguendo occupatis. Præfectus erat arci Michael dux Zartoriensis. Is dolore simul & ira incensus, cum tumultuaria manu nostros abeuntes persecutus, quater in eos impetum fecit: quater'que non sine clade suorum repulsus, affluente ex toto territorio oppidanorum & agrestium, qui propter Tartarorum uicinitatem bellicosi & in armis probè exercitati sunt, multitudine, uada suprà memorati fluuij præoccupauit, & truncis stipitibus'que impediuit: inde'que rursus subducens sese, impeditos in trajciendo flumine à tergo & lateribus adortus, cunctos atrocissimè trucidauit, ne supplicibus quidem parcens. Quinque soli ex omni eo numero fuga elapsi sunt. Præda omnis, qua hostis potitus est, triginta millibus florenorum æstimata. Sic urbs illa nobilis, Genuensium colonia, Theodosia, quemadmodum uolunt, olim dicta, frustrata nostrorum ope & præsidio, non multo pòst à

Legatio regis ad legatum pontificis.

Russi auxiliares Cafensium deleti à Lituanis & Volynijs.

Cafa à Turcis capta.

Lesbos insula & Bosna à Turcis subacta.

Turcis subiugata est. Mouebat autem Casenses ad implorandam opem Turcarum uicinitas, qui in ipso huius anni initio Lesbon insulam, & mox Bosnam regnum florens opibus & munitionibus, in suam potestatem redegerant, regemq; Stephanũ cum primaria arce Iaice in deditionem acceptũ, contra fidem datam, ad palum alligauerant, & sagittis confixerant, exprobrante ipsi Mahomete imperatore ignauiam, quòd cum argento & auro, cuius immensa uis in thesauris eius reperta erat perire, quàm ad defendendũ sese & suos, eo uti maluerit. Ex eo uerò tempore Ianizeri, quæ phalanx est Turcica, ab hoc ipso Mahomete primũ instructa, Slauonica lingua uulgo uti cœpere, triginta millibus ex captiua iuuentute Bosnensi in eum ordinẽ allectis. Longe uerò prosperiores successus tunc habuerunt ij Poloni, qui Mathiæ regis ære cõducti Felice Paniouio gente Gozebio, & Ioanne Srescouio Doliuio, cognomento Albo ducibus, in Vngaria militabant. Fuerunt aũt ij quingenti equites, qui ad reprimendam Turcarũ excursionem è Bosna factam, missi à rege cum septingentis itidem equitibus Vngaris, miserti Christianorum, qui ad septem decem millia utriusq; sexus in fœdam seruitutem à barbaris abigebantur, obfirmatis ad uincendum aut moriendum animis, cum Vngari multitudine hostium pauefacti diffugissent, prima noctis uigilia in barbaros, ne paucitas sua conspecta illis animum adderet, impetum fecere: resistentibusq; acriter Turcis quinquies pugnam redintegrarunt. Sic tota nocte pugnatũ est. Die uerò illucescente, cum barbari paucitatem eorum conspexissent, cohortati sese inuicem, & in duas acies diuisi, à frõte pariter & à tergo adoriri eos satagebant. Verùm hoc parantibus, Poloni captiuorum clamore animati, acrius instabant. Aberat haud longè Rascianorum turma, expectans euentum prælij, ut cum uictoribus sese coniungeret. Ea igitur cum meliore loco rem Christianorum esse animaduertisset, inuecta est & ipsa in Turcas. At illi desperatis rebus, Sauum amnem propinquum effusa fuga petiuere. Et commodùm naues ad traijciendos eos adnauigarant. Itaque abiectis equis & armis, tumultuariè ad naues perfugiebant, è quibus tamen paucæ incolumes in ulteriorem ripam eiectæ sunt. ceteræ pondere insilientium depressæ ac demersæ periere. Fuere autem quatuor millia Turcarum selectorum in eo exercitu. Sic tunc Mathias Polonorum opera præclara, sed insperata prorsus uictoria de barbaris potitus est. Nam Vngari in fugam effusi ad unum eos omnes perijsse diuulgarant: quos rex insigni ignominia notauit. Polonis uerò & Socoli Petro duci Vngarici illius equitatus, qui solus cum sexdecim familiaribus suis cum Polonis perseuerarat, perampla dona largitus est. Et mercenarijs militibus externis, è Polonis, Silesijs, Morauis, Boemis, atque Germanis conscriptis, postea multum usus est. Nec multo pòst in Transyluania iterum eosdem hostes itidem per legatos profligauit. Cumq; Nicolaum Fristacium, & alios quosdam æmulos suos, qui Fridericum Imperatorem ad regnum Vnga-

Stephani Bosnensium regis auari interitus.

Ianizeri.

Polonorũ de Turcis uictoria ad Sauum fluuium.

Rascianorum dubia fides.

Vngari equites ignominia notati.

Mathias rex quibus militibus usus.

rorum inuadendum excitarant, commoditate sua et magnis promissis sibi reconciliasset, & cum Friderico post duo prælia diuerso euentu depugnata pacem fecisset, ac diadema sacrum, ab Elizabetha regina olim sublatum, & apud eundem Fridericum depositum, sexaginta millibus nummum aureorũ redemisset, comparato in sequentem annum maiore exercitu, ad depellenda arma Turcica, recuperandamque Bosnam animum adiecit. Per eos dies, siue adeò sub ipsum tempus comitiorum Petricouiensium Paulus Gisicius episcopus Plocensis, cum tres et uiginti annos illi ecclesiæ præfuisset, è uiuis excessit, & in Poltouiensi templo, quod ipse exædificarat, & lautum collegium canonicorum sacerdotum in eo instituerat, sepultus est. In locum autem eius Sciborius Gozacicius Canonicus à collegio eius basilicæ, tribus, de quibus ipse unus erat, facta per compromissum potestate nuncupandi episcopi, suffectus est, repudiatis mandatis et nuncijs regis, qui Iacobo Sennenio studebat. Cazimirus uerò rex facturus expeditionem in Prussiam, è Lituania profectus, mense Iunio uenit Lenciciam. In eum enim locum copijs omnibus, ut conuenirent, edixerat. Ibi cum de consiliarijs nonnullis, qui primi ei occurrerant, cognouisset fremere ob eam expeditionem equestrem ordinem, comitia Corcinum edixit ad quintam diem mensis Iulij: eoque ipse profectus, post octo dierum consultationem decreto, omnium consensu, senũm grossorum ex iugero, itemque è caupona & moletrina tributo, et alijs comitijs ad medium Octobrem Petricouiam indictis, expeditionem remisit: mercenariorum uerò militum aliquantam manum in Prussiam ad capiendum Gneuũ misit, motus querelis Prussorũ, qui minus libera nauigatione in Vistula utebantur, quòd à præsidiarijs eius arcis & oppidanis infestarent. Ipse uerò in maiorem Poloniam sese contulit. Cum autem Gneuum egregiè defenderetur ab hostibus, ita ut ij crebrò decurrentes non parum damni nostris obsidentibus inferrent, cępere nostri consilium longiore et secura obsidione hostes ad deditionẽ compellendi. Itaque necquicquam prohibentibus Cruciferis, circumuallarunt arcem uallo siue sepibus limo oblitis, turresque & propugnacula opportunis locis excitarunt. Nam fluuio ne quid obsessis importaretur, Gdanenses classiarij obseruabant, quibus arx illa potissimũ incõmodabat. Sed ij dum aliena oppugnãt, sua urbe penè exciderunt proditione paucorũ ciuium, quorum capita erant Mathias Schimnan iureconsultus, et Georgius Cocus: qui sub specie remigũ et baiulorũ è nauibus onera ferentium nõ paucos iam hostiles milites in urbem receperant. Nec ꝑcul ab urbe Magister Cruciferorũ cũ mille quingentis equitib. aberat, ut constituta cum proditorib. die ad tertiũ Idus Iulij ex improuiso irrumperet. Sed detecto ab uno ex cõiuratis scelere, euocati in curiã ꝑditores per speciem cõsultãdi de rep. captique & cõuicti, capitali supplicio affecti sunt. Schimnani tñ ꝓfessioni honor habitus est. Nam is in custodiam episcopalis iudicis, quẽ Officialẽ uocãt, traditus: et episcopi Vuladislauiẽsis opera postea liberatus, ad Magistrũ ꝓfugit. Milites item hostiles in urbe deprehensi

Turcæ uicti in Transyluania.
Mathias æmulos sibi reconciliauit.
In Turcas bellum comparauit.
Poltouiense collegium institutum.
Sciborius Gozacicius electus Plocensis episcopus.
Comitia Corcini.
Expeditio tributo redempta.
Gneuũ obsessum.
Gdanum propè proditum.
De Doctore non iudicarunt Gdanenses.

henſi, partim capitis pœnas luerunt, partim in profluentem demerſi ſunt, partim diuturni carceris moleſtias pertulêre. Magiſter uerò ſpe fruſtratus, ad opitulandum ſuis Gneui obſeſsis animum conuertit: nauesque uiginti militibus bene inſtructas Kynixberga emiſit, Habo lacu & aduerſo flumine Viſtulæ nauigaturas. *Cruciferi fuſi in Habo.* Sed re cognita noſtri cum Gdanenſibus claſſiarijs, duodecim tantum nauibus armatis, ut ait Vapouius, uno ab Elbinga milliario hoſtibus occurrerunt: commiſſaque nauali pugna, uictoria potiti ſunt Poloni. mille hoſtes deſiderati, capti ſexcenti, & cum captiuis nauibus, armis, & fortunis Gdanum deducti. Id ad decimum quintum. Calendas Septembris actum. Cuius cladis nuncio accepto, Henricus Plauenius commendator Elbingenſis, & Bernardus Sumbergius, qui cum terreſtribus copijs in maiore inſula aduenientem ſuorum claſſem expectabant, in diuerſum dilapſi ſunt. *Holandia Cruciferis dedita & recepta.* Nec multo pòſt Holandiam oppidum Plauenius in poteſtatem ſuam redegit, accitus & receptus ab oppidanis, cum ij præſidiarios noſtros populatum egreſſos excluſiſſent. Arcem tamen noſtri & duas turres cum porta oppidi ad arcem uergente, retinuere. Nec mora, Petrum Duninum à Gneui obſidione in auxilium accerſiuere. Qui cum noctu cum equitatu aduolaſſet, Plauenius cum ſuis, incenſo pluribus in locis oppido, raptim ſeſe euoluit. At noſtri reſtincto celeriter incendio, oppidum recuperarunt, & in nonnullos ciues capitali ſupplicio animaduerterunt. *Liuonienſiũ claſſis profligata.* Nonis uerò Octobribus Liuonienſium claſsis eodem conſilio, quo Regiomontana domo profecta, à regijs qui in præſidio Nideburgi, Paſſeneimi, & Vormithæ erant, & cum Elbingenſibus ſeſe coniunxerant, itidem prope Elbingam profligata eſt: cæſiſque compluribus hoſtibus, duæ naues maiores cum ducentis militibus, & centum equis hoſtilibus, captæ ſunt. Hæc eo anno geſta in Pruſsia. *Comitia Petricouiæ.* Porrò Cazimirus Petricouiæ comitia habuit. *Maſouiorum ducum poſtulata.* Ibi de Plocenſi ditione rurſus actum cum oratoribus Conradi, ac cæterorum ducum Maſouiorum. Qui cum bonorum uirorum arbitrio controuerſiam componi, aut externos ac minimè ſuſpectos iudices ſibi ferri, aut denique Italicæ cuipiam Academiæ cauſam decidendam permitti à rege poſtularent, nihil horum impetrarunt. Reiecta eſt tamen res ad alia comitia, quòd Maſouij duces aduerſam ualetudinem cauſificabantur. Venerat eò & Conradus Niger iterum. Sed cum ei rex iudices de more ferret, re infecta receſsit. In Pruſsiam uniuerſalis expeditio decreta. *Polonorũ pauor ob captã Caſam.* Quoniam uerò Turcarum terror capta ſuperiore anno Caſa animos cunctorum peruaſerat, *Cameneicia redempta & munita.* miſsi in Podoliam, Ioannes Tencinius Caſtellanus Cracouienſis, Derslaus Rithuianius Sendomirienſis, & Andreas Odrouanzus Ruſsiæ palatini, ut Cameneciam arcem, quæ Theodorico Buzacio oppignerata cum toto territorio, ab hæredibus eius obtinebatur, pro rege redimerent, & munirent, *Podolorũ ſtudia.* Podolijs equitibus in ſumma fiſci inopia bouem in iugerum ſiue laneum ultrò pollicitis. Comitijs peractis rex peragrata maiore

Polonia

Polonia sub finem anni per Radomiam in Lituaniam se recepit. Quieuerat ea gens per omne tempus belli Prussici, nec à Polonis in societatē eius belli pellici potuerat: sed quorsum id euasurū esset, ociose spectauerat. Tunc uerò longioris moræ impatiens, non inconsultum ducebat, Podoliam armis repetere, Polonis adhuc Prusico bello distentis. Eos igitur motus animorum rex aduentu suo repressit: cæterùm comitia quæ communia Lituanis cum Polonis Parsouiam ad diem Purificationis Sanctę Mariæ, qui est postridie Cal. Febr. edixerat, ad sextum Idus Septemb. qui dies eiusdem Virginis matris natalis est, reiecit: ueritus, ne qua in conuentu maior animorum iritatio fieret: cui excitandę inter dissidentes, quamuis leuis occasio sufficit. His ita compositis, uere nouo inde reuertens post medium Aprilis Cracouiam uenit. Senatum urbis tribus millibus florenorum multauit, propter Iudeos paulo antè iniuria affectos à militibus piam in Turcas militiam professis. Etenim Pius eius nominis secundus pontifex maximus subactarum à Turcis ea tempestate gentium Christianarum calamitatem miseratus, & à cæteris, quibus idem hostis imminebat, periculum propulsare cupiens, edicto Mantuam conuentu cunctos Christianos principes atque populos ad pium bellum, crucis uexillo proposito cohortabatur & inuitabat, ipse eius belli dux futurus. Ac de principibus quidem Mathias rex Vngarorum, Philippus Burgundionum, & Christophorus Maurus Venetorum dux eam militiam publicè professi erant: Cazimirus Polonus ne idem faceret, Prusico bello impediebatur. Permulti tamen è Polonis priuati nomina dedere, ita ut ij propè duodecim millia hominum conficerent. Eorum igitur cruce signatorū militum nonnulla pars dum coit & instruit sese Cracouiæ, ad tertium Nonas Aprilis, qui tunc erat dies tertius Paschæ, re inter se communicata in Iudæos impetum fecit: effractisq; domorum foribus, facultates eorum diripuit, ac ne cæde quidem abstinuit. Cæsi ex utroque sexu Iudæi triginta fermè: cæteri in uicinam Ioannis Tencinij Castellani Cracouiensis domum confugerunt. Eam quoque crescente tumultu postridie expugnassent, nisi Ioannes Gruscinius episcopus, & Iacobus Dembenius præfectus, idem'que Thesaurarius regni, cum cohortibus suis aulicis, & senatu ac multitudine urbana licentiam atque furorem eorum repressissent, Iudeosq; in arcem deduxissent. Multatus tamen senatus est. Mox ante finem eiusdem mensis rex Corcini minorum Polonorum conuentum habuit: quibus cum duodenûm grossorum in iugerum tributum sciuissent, unde mercenarius miles in Prusiam conduceretur, remissa est expeditio. His ita constitutis, & latrociniorum, quæ ex Vngaria & Morauia intentabantur, terrore represso, in Maiorem Poloniam contendit. Aegrè ferebant maiores Poloni, expeditionem à minoribus in tributum commutatam esse, non communicato secum consilio. Sed tamen ipsi quoq; conuentu à rege ad octauum Calendas Iulij Colum coacto, idem fecerunt: quòd neque militare sine minoribus Polonis uolebant, et secundæ nostrorū res in Prusia minimè id requirere uidebantur. Nam post clades illas hostium, quas suprà memorauimus, continuata à nostris in alterum annum

Lituanorū conatus.

1464. ann. Cracouienses ciues multati propter Iudæos.

Mantuæ concilium.

Crucis militia contra Turcas.

Iudæi direpti Cracouiæ.

Tributum à minoribus Polonis decretum maiores ægrè tulere.

annum Gneui obsidione, obsessi ad extremam rerum omnium inopiam ac desperationem salutis suæ redacti, cum inutilem bello multitudinem oppido eiecissent, & à nostris ea rursus in opidum compulsa esset, postridie Natalis Christi, quæ dies D. Stephani memoriæ sacra est, arcem simul & oppidum dedidere, uitam & quicquid suarum rerum quatuordecim curribus possent euehere, pacti. Quadringenti milites cum magno commendatore Vdalrico Eisenhoueno, & Nicolao Veisembachio Bauaro ducibus in præsidio fuerunt. Hi omnes Kynixbergam à nostris deducti sunt. Ex oppidanis magister modò ciuium, & alius quidam consul, qui Cruciferis impensius fauerant, siue eiecti, siue ultrò excessere, unius mensis spacio ad distrahenda bona sua à nostris impetrato. Per eosdem dies Ioannes Scalius Boemus Holsteinum magnum, oppidum Crucifericæ ditionis, ex improuiso intercepit. Porrò qui Fridelandiæ fuerunt in præsidio milites Cruciferorum, cum sibi stipendia non soluerentur, hostiliter direpto & incenso oppido, discesserunt. Bernardus uerò Sumbergius eadem de causa, & quòd ualde accisas esse uires Cruciferorum animaduertebat, cum rege paciscitur, ut quæ tunc præsidijs suis tenebat, deinceps quoque, quoad bellum illud maneret, quietus retineret: cum regijs libera commercia haberet. Cum ijs uerò qui Crucifericarum essent partium, nihil sibi commune esse duceret: Bello uerò finito, iusta mercede à rege accepta præsidia deduceret, munitiones, quas obtinebat, regi traderet. Obtinebat autem Culmam urbem, Starogrodum arcem, Brodniciam item arcem cum oppido. Non mediocriter & illa clades Cruciferos afflixit, quam apud Colbergam oppidum Pomeraniæ acceperunt. Erat oppidum id in ditione episcopi Camenensis: uerùm detrectabant oppidani eius imperium. Hermingus igitur episcopus facta clàm aliquanta manu, acceptisq; à Cruciferis septingentorũ equitum auxilijs, noctu oppidum aggreditur, ut nec opinantes oppidanos opprimeret. Verùm ij commodum à Gdanensibus fœderatis facti certiores de consilio episcopi, receptisq; in urbem auxiliaribus eorum copijs maritimo itinere transmissis, hostem scandere muros incipientẽ adorti fuderunt, & ad internecionem reciderunt. Sic igitur attritis Cruciferorum uiribus, placuit Polonis mercenario milite rem eo anno gerere in Prusia, præsertim quòd expeditiones publicas nullo ordine, nullaq; disciplina militari, sed summa licentia constantes, socijs & amicis magis quàm hostibus perniciosas esse animaduerterent: quòd neq; principis imperium satis exaudiebatur, et nihilo magis in sociorum, quàm in hostium agris à ui & iniuria temperabatur. Huc accedebat, quòd episcopus & ciues Lubecenses Polonis iuxta ac Cruciferis consentientibus componendę inter bellantes pacis arbitrium sibi desumpserant, & iam tunc aduentabant Gdano, quò nauibus aduecti erant, Toruniam, adiunctis sibi de Rostocensium, Vismariensium, & Luneburgensium senatu singulis: Rigensium uerò ac Darbatensium binis. Conuentu Colensi peracto, rex Breste diuertit: Toruniam uerò ad disceptandam atque transigendam causam suam Prussicam, misit Ioannem Lutecum

Vuladis-

Gneuum per deditionem receptum à Polonis.

Holsteinum magnũ interceptum à Boemo.

Fridelandia incensa à præsidiarijs.

Sumbergij pactũ cum rege.

Cruciferorum clades apud Colbergam.

Expeditionum publicarum incommoda.

Lubecenses arbitri pacis inter Polonos & Cruciferos.

Vuladislauiensem episcopum, & procancellarium regni, Lucam Gorcanum Posnaniensem, Stanislaum Ostrorogium Calisiensem, Sendiuoium Lenzenicium Siradiensem, Petrum Opporouium Lenciciensem, Nicolaum Coscelecium Inouuladislauiensem, Sciborium Basenum Culmensem palatinos: Castellanos, Hinciam Rogouium Sendomiriensem, & Nicolaum Zarnicouium Gnesnensem: Secretarios, Ioannem Dlugossum seniorem, Ioannem Dambrouucam, & Iacobum Schadecum: quorum posteriores duo iuris Canonici consulti fuere. De nobilitate Prusica quatuor, Ottonem Maquitium, Matthiam Tolcam, Nicolaum Pilauium, & Nicolaum Zialouium. De ciuitatum uerò decurionibus siue consulibus, Torunensis quidem quatuor, Elbingensis autem duos, Gdanensis uerò quatuor: & quintum parœcum eius urbis, candidatum iuris pontificij. Porrò à Magistro & ordine Cruciferorum adfuere Iodocus episcopus Osiliensis, Henricus Plauenius, qui fuerat Elbingensis Commendator, Gerardus Melingradus Marsalcus Liuoniensis, Georgius Comes Henneberg ensis, Andreas Peper decanus Darbatensis, Ioannes Vmbelerus, & Nicolaus decanus Pomesaniensis, tres hi iureconsulti, Vilelmus Eppingenius Osterodensis in Prusia, & Vilelmus Schundelus Osterodensis in Liuonia Commendatores. De nobilitate, Vlricus Gilauiensis, & Ludouicus Lubauiensis præfecti, duo consules Regiomontani, item'que duo Reualienses è Liuonia. Inter hos igitur ad quintum Nonas Iulij tractari cœptum, & uno ac dimidio mense tractatum, ad extremum infecta pace discessum est. *Pax infecta.* Conuenerat iam, ut Polonus Pomeraniam, Culmensem, Michalouiensem, & Elbingensem tractum totum haberet: reliquam inferiorem Prusiam Cruciferis relinqueret. De Marieburgo intra triginta annos proximos, ut iudicio, arbitrio, pacto'ue transigeretur: interim autem in potestate regis arx ea maneret. De illis uerò conditionibus conuenire non potuit, ut Magister ac totus ordo Cruciferorum in uerba regis Poloni iurarent, semperq; deinceps in fide & clientela eius essent: Rex uerò ut militibus Cruciferorum emerita undecim annorum stipendia exolueret ijs duntaxat, qui fuerunt in præsidio munitionum earum quæ ipsi tradebantur. *Conditiones pacis reiectæ.* Nam neq; hoc Poloni, neq; illud Cruciferi acceptabant. Creditum est autem siue inuidia, siue maleuolentia Brandeburgensium & Misnensium Marchionum, & aliorum quorundam Teuthonum Principum perfectum fuisse, difficiliores ut essent Cruciferi, metu offendendi cunctos ordines Germaniæ, & amittendi ea quæ in Germania posidebant. *Germani pacem inferunt.* Et uenerant in spem potiundi Torunia, per proditionem nonullorum ciuium, quam Henricus Plauenius, dum ibi de pace agitur, instruxerat. Soluto igitur conuentu illo Torunensi bellum, instauratur à rege Breste commorante. Tenebatur Nouum oppidum Pomeraniæ cum arce, Cruciferorum præsidio. Id quoniam in ripa Vistulæ situm est, eam habebat opportunitatem, ut fluminis traiectum liberum hostibus præstaret, nostris uerò nauigationem impediret. Ad hęc ager syluestris abundabat materia, uallis, & machinis faciendis, & alijs belli usibus aptam. Id igitur primùm adoriri, &

Aaa in potesta-

in potestatem redigere placuit. Missus eò cum peditatu Thomas siue Thomiez quispiam uir maioris animi, quàm consilij. Qui non expectato Dunino & equitatu, cum quo se iussus erat coniungere, ad Nouum castra metatus est. Hostes nostrorum paucitate animaduersa, coadunati celeriter è proximis præsidijs impetum in eos fecere. Quanquam autem non improuisum id nostris acciderat, tamen uim hostium non sustinuere. Fugientibus naues regiæ non procul in Vistula stantes saluti fuere. Centum aut paulo plures ex omni numero desiderati. Eodem autem die Adam Vlcanouius contractis tumultuariè Nideburgo, cui præerat, & Sarnouia militibus, præsidiarios Cruciferorum, qui erant Zaldouiæ, prædam agentes è Masouia, profligauit, prædamq; excussit. Zaldouiam deinde Conradus Masouiorum dux Varsauiensium obsidione cinxit, & per deditionem accepit. Rex uerò ignominia apud Nouum accepta commotus, Ioannem Synouecium, et Paulum Iasenium cum aulico suo comitatu eò misit: Duninum quoq; cum Prussis & equitatu, & item peditatu recollecto eòdem iussit contendere, ut ita munitione potirentur. Nec tamen per uim ea capi potuit, ualido præsidio & natura loci defendente. Cæterū obsidio in sequentem annū extracta est. Porrò Puscum Gdanenses cū totos sex menses terra mariq; obsedissent, per deditionem in potestatem suam redegerunt. Rursus igitur Cruciferi pacis mentionem iniecere: siue quo liberius Toruniæ proditionem conficerent, siue reuera pacis cupidi, quòd non admodum lętis succesibus tunc uterentur, & oppidani agrestesq; atq; adeò milites quoq; cum iurgio defectionisq; denunciatione pacem flagitarent. Missus eam ob rem à rege Ioannes Dlugossus in Prussiam, cum gubernatore & primoribus trium ciuitatum apud Marieburgum & Stumam colloquia habuit. Et uidebantur Cruciferi accepturi esse conditiones illas, quæ ipsis Toruniæ ferebantur, quemadmodum ipse Dlugossus scribit. Postulabant autem ut rex primores consilij sui cum summa potestate Marieburgum ad cōficiendam pacem mitteret. Verùm id propter pestem in ijs locis grassantē factum non est. Quin cum Breste quoq; id malum infecisset, rex inde Clodauiam, ac deinde Lenciciam se recepit: ubi aliquot septimanas cum regina, quæ filiam Sophiam Cracouiæ mense Maio enixa erat, commoratus, indeq; Petricouiam profectus, ad medium Octobris comitia quindecim dierum habuit. Venerant eò ex condicto Conradus Masouiorum Varsauiensium, & Conradus Olesnicensiū siue Cozlensium duces, de succesione disceptaturi. Sed cum res subinde tentata per amicam transactionem non procederet, reiecta est causa Olesnicensis quidem ducis ad pentecostē sequentis anni, Masouij uerò ad proxima regni comitia, cùm quòd pestis contagio Petricouiam quoq; & omnem ferè maiorem Poloniam iam peruaserat, tum quòd inconsultum regi uidebatur offendere duces illos aduerso iudicio, bello Prussico nondum confecto. Petricouia Parsouiam itum est ad alia comitia, quæ rex ad natalem Mariæ matris Christi prius dilata, rursus ad diem S. Martini memoriæ sacrum distulerat, communia futura Polonis & Lituanis. Et frequentes quidem utriq; proceres aduenere: sed cum Lituani Parsouiam ad Polonos, hi contrà

Polonorum clades apud Nouum.

Cruciferi fusi.

Zaldouia capta à Masouijs.

Nouum obsessum à Polonis.

Puscum à Gdanensibus obsessum & per deditionē receptum.

Pestis.

Comitia Petricouiæ.

Conuentus Lituanorum cum Polonis irritus.

Breste ad illos uenire detrectarent, Lomazis tandẽ conuentũ. Necq; ibi tamẽ quicq; actum, propter pagi incõmoditatem ac cœli inclementiã. Sed res in annum dilata est. Rex dimisso cõuentu, in Lituaniam cũ regina secesit. Et quoniam Vilnã quocq; pestilẽtia infecerat, Grodni mansit aliquamdiu. Deinde Cauunam profectus, magnam partem hyemis ibi exegit. Sub illud aũt tempus, quo Parsouiæ habita sunt comitia, Henricus Plauenius instructa, ut suprà dictũ est, Toruniæ proditione, cum mille armatis noctu ad urbem accesit secundũ flumen: qua parte, auersa ab hostibus, securiores erant oppidani atcq; uigiles. Iamcq; præteritis piscatorum suburbanis domiciliis, & antemuralibus superatis, taciti scalas mœnibus admouebant hostes, cum à uigilibus illucescente iam aurora animaduersi, et strepitu clamorecq; tumultuantiũ & concursantiũ deterriti, relictis scalis cœpto irrito raptim sese recepere, ueriti ne loci iniquitate & eruptione ciuiũ opprimerent. Tametsi ita consternata erat inopinati periculi obiectu ciuitas, ut magis ad fugam, quàm ad arma cuncti spectarent, potueritcq; urbs capi primo impetu, ni fortuna ipsius seu potius, ꝓpitium numen hostibus pauorem iniecissent. Sed nõ multo pòst iidem meliore fortuna usi sunt apud Carnisinum Masouiorum arcem. Tametsi nõ diuturna ea fuit. Mox enim Masouij interceptã arcem circumuallarunt, priusquam hostes commeatum importarent. Itacq; statim eam per deditionem recuperarũt. Per idem tempus Vngari Scepusiensem tractum, qui in ditione regis Poloni est, populabundi peruagati sunt, authore Emerico Diaco gubernatore, siue fratre eius Stephano: donec afflictæ ciuitates septem millibus florenorum contributis publicè, pacem redemerunt. Id autem fecerunt Vngari nulla iniuria prouocati: nisi fortè cruce signatorũ militum licentiã & iniurias ulcisci uoluere. Cum enim Pius Pontifex maximus in ipso procinctu belli Turcici in portu Anconitano extinctus esset, intermissa pia illa expeditione à principibus, Poloni qui ei militiæ nomina dederant, Felice duce in Vngaria uagantes, scelere & rapinis non abstinebant, & Vngaros agrestes & oppidanos uectigales sibi fecerant. Exarsisset autem proculdubio graue bellum inter Polonos & Vngaros in sequentem annum, Prædislao præfecto Scepusiensi Vngaros ulcisci satagente, nisi consiliarij quidam regij, & inprimis Iacobus Dembenius thesaurarius & præfectus Cracouiensis dissuasissent, censentes rege inconsulto nihil eiusmodi attentari oportere, præsertim cũ alioqui Vngari bello Turcico, et Bosna recuperanda distinerentur. Commodum autem & Mathias rex Vngarorum, missis in Poloniam litteris pollicebatur satisfactionem, si quid à suis peccatum esset. Recepit autem tunc is in deditionem Iaize arcem, & uiginti septem oppida Bosnæ & Rasciæ à Turcis occupata. Hoc anno Ioanni Sprouio Archiepiscopo Gnesnensi, ad medium Aprilis mortuo, Ioannes Gruscinius, huic autem in episcopa Cracouiensi Ioannes Lutecus: ei uerò in Vuladislauiensi Iacobus Sennenius à Paulo secundo pontifice maximo, qui Pio successit, rege postulante suffectus est. Nec ita multo antè idem pontifex Paulum Grabouium, rege itidem commendante, Chelmensem episcopum creauerat.

Torunia propè capta.

Carnisinum arx capta, et recepta.

Vngari Scepusium uexarunt.

Pij Pontificis max. mors.

Cruce signati uexant Vngariam.

Bosna à Mathia rege recepta.

Ioannes Gruscinius Archiepiscopus, Ioannes Lutecus episcopus Cracouiensis. Paulus secundus Pons. max.

LIBER XXVI.

1465. ann.

EQVENTI anno, qui fuit millesimus quadringentesimus sexagesimusquintus, nostri uaria fortuna usi sunt in Prussia. A quibus cum Nouum arcta obsidione premeretur, Caspar Nostiuicius laturus obsessis opem, sexcentos equites & quadringentos pedites mercenarios è finitimis Poloniæ et Pomeraniæ locis adducebat exiguo ære subarratos, Choiniciæ uerò luculentum stipendium se ipsis numeraturum esse pollicitus. Eorum non paucos hyemis asperitas partim confecit in itinere, partim debilitatos subsistere coegit. Reliqui uerò cum peruenissent Choiniciam, nec sibi numeraretur promissum stipendium, frementes dilapsi sunt, nostris qui ad arcendos eos è compluribus præsidijs conuolarant, non insectantibus, discedêtes. Qua re cognita, obsessi Calendis Februarij, Magistro necquicquam deprecante, et auxilium pollicente, oppidum dedidêre: et liberè ab re permissi qui uellêt, quinquagintatribus curribus res suas asportarunt. Non quieuit & Magister. Quam enim circa se habebat manum, in territorium Gdanense, siue insulam minorem immittens, acerbè eam ferro et igni diuexauit, prædamque ingentem Stargartham importauit, quo rectius ibi sui nostrorum obsidionem, quam expectabant, sustinerent. Non soluebantur nostris emerita stipendia. Dilapsi igitur Nouo recepto, Poloniam latrocinijs infestare cœperunt. Et pars quidem eorum nonnulla Dobrinensem montem Vistulæ imminentem duce Mikesso quodam occupauit. Inde in Masouiorũ & Cuiauiensium agros excurrens, et in præternauigantes impetum faciens, prædas agebat. Alij uerò cum Tomezo, Storcio, & Bucouio bonis ecclesiasticis, templorumque & monasteriorum Gnesnensis diœcesos supellectili è Labissino imminebant. Qui facilè mille equitum numerũ explebant, exceptis peditibus. Verùm utrique authoritate et placidis sermonibus atque muneribus, hi quidem ab Andrea Posnaniensi, illi uerò à Iacobo Vuladislauiensi episcopis deliniti, cum hi centum quinquaginta, illi mille florenos accepissent, quieuere. Mons uerò Dobrinensis, propterea quòd permagnam habebat opportunitatem incommodandi nostris, si ab hoste occuparetur, Nicolai Zalinij præsidio firmatus est, collata publicè in stipendiũ pecunia. Quæ res tardius animaduersa, tam malè habuit hostes, qui erãt in præsidio Nouæ ciuitatis siue Neimarci, ut rixarent inter se, alius in aliũ culpam neglectæ cõmoditatis reijcientes. In qua rixa duodecim ex ipsis desiderati esse dicunt. Hæc per hyemem gesta in Prussia. Vere sequenti rex festis Paschæ diebus apud Grodnũ exactis, reginã cũ maiore parte comitatus aulici Corcinũ præmisit. Ipse cũ paucis Lepolim excurrit, quod Rusi opem eius cõtra uim et iniurias Andreæ Odrouanzi palatini & præfecti Lepolitensis implorassent. Sed cũ is paulo antè obijsset, ac Ioannes frater ei hæres esset, il-

Cruciferorũ copiæ dilapsæ.

Nouum Polonis deditum.

Gdanense territorium uexatum à Cruciferis.

Latrocinia in Polonia ob nõ soluta stipendia militibus.

Nicolaus Zalinius.

Andreæ Odrouanzi impotẽtia.

lud modò actum est, ut Ioannes præfecturis omnibus amoueretur, accepta à rege pecunia, cuius nomine fratres ipsi præfecturas illas addictas tenebant. Cum aũt pecunia rex careret, placuit Russis, Leopoliẽsib. Podolijs, Halicien sibus, & Belsensibus duodenos grossos in iugerũ, & singulos boues in focum sine familiã ob eam rem conferre. Ex utraq; pẽsione uiginti millia florenorũ redacta, Ioanni Odrouanzo numerata sunt. Ita Leopoliensis & Zidazouiensis præfecturæ cum Glinianis redemptæ: Samboria relicta, cum ad eam quoque redimendam non sufficeret pecunia. Russicis rebus ita utcunque aliquot dierum spacio compositis, Corcinum rex dispositis equis contendit ad comitia ad duodecimam diem Maij edicta. Quò ex minore quidem Polonia & Russia frequentes consiliarij conuenerunt: è maiore uerò Polonia Lucas Gorcanus Posnaniensis, Stanislaus Ostrorogius Calissiensis, Petrus Opporouius Lencicienfis palatini, & Sciborius Chelmius succamerarius Posnaniensis, legati cum libera potestate missi. Quindecim diebus in consultando consumptis, placuit ut maioris Poloniæ nobilitas in Prussiam expeditionem statim faceret, Choiniciam circumuallaret, donec mercenarij milites, quibus deinceps eo anno res gereretur, conuenirent: eámque ob causam illi ipsi maiores Poloni senos tantum grossos, cæteri uerò alterum tantum in emerita iuxtà ac deinceps emerenda stipendia ante medium mensem Iulium conferrent. His constitutis, Cracouiam se rex recepit. Cuius non exigua pars cum æde diui Francisci memoriæ sacra non multo antè ad quintum Calendas Maias, Stradomia uerò tota, excepto templo ac cœnobio sodalitij Bernardiani ad septimum Idus Aprilis, conflagrarat. Aduenerunt eò Prussorum legati, Gabriel Basenus palatinus Culmensis, ac trium ciuitatum singuli consules, narrantes nobilitatem & primores ciuitatum Cruciferis subiectarum apud Neringam peninsulam, quæ Habum lacum à mari disterminat, conuentũ secum habuisse: pacem impensè cupere, et quas uis tolerabiles conditiones non abnuere. Exhaustos enim penitus, ad extremam miseriam redactos esse tam diuturno bello. Postulabant igitur, ut rex gubernatori cum consilio potestatem pacis conficiendæ faceret. Id rex cum consilio suo collocutus, negauit: Spem modò pacis illis facere, tempusq; & locum de ea tractandi constituere eos iussit. Tractationem uerò & arbitriũ pacis consiliarijs regni, quos ad eam rem in tempore missurus esset, reseruauit. Cum his mandatis dimissi Prussi, liberaliter à rege donati. Dimissi item Silesij principes uicini, Præmislus Cessinensium, Ioannes Ratiboriensium, Præmislus Toscensium, Venceslaus Zatoriensiũ, Ioannes Gliuicensium, & Ioannes Ribnicensium, qui in baptismo regiæ filiæ Heduigis tunc natæ, & intra annum uertentem mortuæ, susceptores adfuere. His peractis, rex discedens Cracouia, Calissiã profectus est ad conuentũ cum Conrado Olessnicensium duce ad septimũ Cal. Augusti constitutum. Nihil tamen etiam tunc de successione transactũ. Sed res integra ad finem Septembr. reiecta, ut ibi tunc duorum consiliariorum regis Boemi arbitrio transigeretur. Inde rex Cazimirus Breste in Cuiauiam se contulit, bello Prussico operam daturus. Ibi comperit, Vuladislaum Damoborium, Castellanum & præfectum

Rußicæ præfecturæ redẽptæ stipe ab ipsis Rußis collata.

Comitia Corcini.

Maiores Poloni militant, & tributum sciscunt.

Cracouiæ incendium.

Prussorum legatio ad regem.

Neringa peninsula.

Silesiorum duces.

Vuladislaus Damoborius perduellis cum alijs ueniam impetrauit.

Naclensem, quingentis equitibus, quibus Nicolaus Petrouius, Iacobus Cresa, & Ioannes Bucouius præerant, coadunatis, pronunciato in singulos dimidij floreni stipendio, hostilia in regem regnum'que machinari, ob non exoluta stipendia, in Prussia emerita. Angebat ea res regem, ut quæ maximè: dolebat respirationem dari, animos'que reddi Cruciferis, quos iam ferè desponderant. Itaque actum cum Damoborio, ut cœpto desisteret, acceptis ternis florenis in capita militum. Vbi hac uia nihil profectum est, bello statim persequi perduelles placuit. Collocantur Znenæ & alijs quibusdam in locis præsidia. Rex cum cæteris copijs, quas ad manum habebat, Naclum & Damoborzum, quæ loca ab illis tenebantur, obsidere parabat. Id ubi animaduerterunt illi, mutata sententia miserunt ad regem, imperata se facturos pollicentes: iussi uenire Inouuladislauiam ad regem primores, accepta fide uenerunt, culpam'que publicè deprecati, & ad pedes regis prostrati, non modò ueniam cunctis impetrarunt, sed etiam pecuniam emeritorum stipendiorum nomine acceperunt, ac denuò regi nomina dedere, & ad Stargartam oppugnandam sub signis Pauli Iasenij missi sunt. Damoborius uerò loco ac dignitati suæ restitutus. Interea res Cruciferorum in Prussia paulo meliore loco esse cœperant. Nam & in Masouiensem

Masouiorum clades apud Cechanouiam.

Naues Torunensium & Gdanensium captæ.

Cruciferorum res prosperæ in Pomerania.

agrum duce Menzico Boemo Zaldouiensi præfecto excurrentes, nobilitatem eius oræ fiducia multitudinis, incautius in se irruentem in insidias induxerant, & non contemnenda strage apud Cechanouiam profligarant: & naues Torunensium atque Gdanensium multis mercibus onustas apud Quizinum siue Mariæuerderum exceperant, & ad Dersauiam nobilitatem Prussicam, quæ in præsidio eius oppidi erat, cum ad pugnam direptione suburbanorum elicuissent, cõtectis equitatu peditibus, re inopinata perturbatam, sex hominibus cæsis, octoginta captis, in urbem repulerant: & apud Gneuum quinque & quinquaginta præsidiarios milites comportandi ex agris commeatus causa egressos, & ab aratoribus damno affectis proditos, Stargarta effusi, intercluso in oppidum & arcem reditu, uiuos exceperant: & postridie eius diei arcem, cum ex interceptis literis uacuam esse

Martinus Brzenius Gneuum defendit.

præsidio didicissent, oppugnarant: cæpissent'que adeò, ni Martinus Brzenius nobilis Prussus cum paucis strenuè eam defendisset, subeuntem'que hostem supernè coniectis lapidibus remoratus esset, donec periculo cognito, sexaginta equites Marieburgo, & septuaginta pedites Gdano missi aduenere. Ibi tunc hostes recessere suburbanis direptis. Sed nihilominus omnem eam oram usque ad Gdanensium suburbana subitarijs excursionibus

Stolpensium dux cum Polonis sentit, & Crucifericos milites profligat.

Starigradum Pomeraniæ obsessũ à Polonis.

subinde infestabant. Excurrerant & in ditionem Henrici Stolpensium Pomeranorum ducis trecenti equites, quòd is tunc unà cum episcopo Camenensi, cunctis'que suis denuò socius & fœderatus regis factus erat. Sed ibi minus prospera fortuna usi, profligati à duce ac deleti sunt, perpaucis uiuis seruatis, & in carcerem compactis. Cum igitur è Starigrado siue Stargarta, potissimum ij qui regiarum erant partium in Pomerania, infestarentur, eò duxit Iasenius exercitum iussu regio, duabus'que turribus excitatis, ad oppidum id assedit, ita ut pateret nihilominus obsessis liber exitus & reditus,

reditus. Quo factum est, ut Iasenius eorum insidijs exciperetur. Sexaginta enim equites clàm urbe egressi, cum sub uesperam nostrorum specie & habitu assimulato ad mœnia accederent, contra'que ij, qui in oppido erant, ex composito erumpentes, quasi in hostes impetum facerent, Iasenius fortè tunc obequitans rem conspicatus, mittit ad eos, qui nostrorum speciem præ se ferebant unum de suis comitibus sciscitatum, qu'inam essent: Respondent illi, se Dersauienses esse, & ex hostico reuerti. Id uerum esse credens Iasenius, gratulabundus ad eos procurrit: comprehensus'que cum duobus comitibus, in oppidum ductus, & in custodia asseruatus est. Tanta'que hostes eo capto lætitiæ signa dedère tympanorum nolarum'que crepitu ac sonitu, ut debellasse sibi uiderentur. Sed uana fuit ea exultatio. Extemplò enim Gothardus Radlinius in locum eius suffectus à nostris, obsidionem continuauit. Interea uerò conuentum rursus à nostris in Neringa cum Cruciferis pridie Calendas Septembres, ac de pace, Paulo Legendorsio Varmiensi episcopo electo, qui neutrarum erat partium, arbitro tractatum quinque dies, sed re infecta discessum est. Illud modò conuenit Magistro postulante, ut post alterum mensem denuò eodem in loco, uel inter Marieburgum & Stumam conueniretur, ea quidem lege, ne quam Marieburgi mentionem Cruciferi facerent. Tametsi recipiebant ij, si Marieburgum sibi redderetur, se cum tota Prussia & Liuonia in fide & clientela regis Poloni fore, & non contemnendam pecuniam continuatis aliquot annis ei annumeraturos esse. Verùm non accipiebant nostri hanc conditionem, siue quòd permagno sibi arx ea constitisset, empta à militibus: siue quòd inde perfacilè Cruciferi, quamuis leui occasione arrepta, bellum renouaturi esse uiderentur, quòd & permunita & peropportuno loco ea sita esset. Sic igitur è Neringa discessum tunc est. Conuentum deinde suorum Kynixbergæ Magister habuit. Vbi cum nobilitas & Kynixbergenses ciues grauis ac diuturni belli pertæsi, nō solum ei sumptus in bellum deinceps negarent, uerumetiam nisi pacem tandem cum Polonis faceret, ab eo se defecturos significarent, sex & uiginti ex eis, quos maximè aduersari uoluntati suæ cognouerat, in arcem euocatos comprehendi, & sex primarios interfici iussit: cæteros uerò per præsidia distribuit asseruandos, donec pergrandi ære sese redimerent. Nec postea quenquam ad constitutum cum nostris conuentum misit. Nec tamen interea de belli studio cura'que utrinque remissum quicquam fuerat. Cuius tota ferè moles ad Starigradum sese collegerat, nostris, ut suprà memoratum est, oppidum id obsidentibus, hostibus uerò nauiter & impigrè defendentibus, ita ut angustiore propè annona obsidentes, quàm obsessi uterentur, propterea quòd è uicinis agris neque frumentari, neque pabulari nostri poterant, omni frumento & pabulo cum re pecuaria tempestiuè in oppida è remotioribus quoque locis comportato & coacto. Et excipiebantur autem ab hostibus, qui circumiacentia oppida, nimirum Choiniciam, Fridelandiam, Hamersteinum, Bythouiam, Lemburgum, Osecum, Keissouum præsidijs tenebant. Quo factum est, ut Gothardus dux exercitus cum non exiguo expeditorum militum numero, comparandi commea-

tus

Paulus Iasenius captus à Cruciferis.

Gothardus Radlinius, dux à militibus creatus.

Paulus episcopus Varmiensis pacis arbiter.

Pacis conditiones à Polonis repudiatæ.

Prußi à magistro Cruciferorum puniti ob desideriū pacis.

Res gestæ apud Stargartam.

tus causa Dersauiam proficisci necesse haberet. Id ubi obsessi è transfuga quodam Gdanensi cognouere, eruptione facta castra semiuacua oppugnare adorti sunt. Sed ea nostri egregiè defenderunt, ita ut eos longè superantes multitudine quater uallo ac turribus ligneis magno cum impetu succedentes, uix tandem permultis amissis, longè pluribus sauciatis, in oppidum recipere sese cogerent. Nihilo tamen minus infestabant ij deinceps quoque uias, & ne quid rerum uenalium in castra Polonica importaretur, prohibebant: sępe'que inter occursantes sibi mutuo particularia certamina committebantur. Quin cum bruma quoque ac intemperie cœli hyberni Polonis confligendum fuit. Sed uicit omnem eam difficultatem ipsorum constantia, ne ab obsidione discederent. Quę quidem in sequentem æstatem usque perdurauit. Dum hæc ita geruntur in Prussia, Cazimirus rex Inouuladislauia Calissiam se recepit sub finem Septembris, ibiq; cum Conrado Olessnicensium duce & Margarita uxore eius per Iodocum Vuratislauiensem episcopum, & Vilelmum Risemburgium iuniorem arbitros à rege Boemorum rogatu disceptantium missos, transegit ea conditione, ut ille quatuor annorum spacio uiginti millia aureorum numûm à se acciperet: successione omni in Masouia & Belsensi unà cum uxore sua sese abdicaret, dotem'que post mortem Annæ Vuladislai Masouiorum ducis defuncti uxoris, ne repeteret. His ita constitutis, Posnaniam rex, Conrado & uxore eius comitantibus profectus est, dimissis'que ijs Prussorum legationem audiuit. Petebat ea, ut arx Marieburgensis gubernatoris & nobilitatis fidei committeretur. Responsum: Regem id sine comitiorum regni decreto, & consilio ciuitatum Prussicarum, quæ plurimum ad emendam eam arcem contulissent, rectè facere non posse. His dimissis, Posnania discedens ad medium Nouembris Coli quinque dierum comitia cum maioribus Polonis habuit: deinde per Lenciciam & Radomiam in Lituaniam profectus est. Conuenit eum ibi Ludouicus patriarcha Antiochenus ab Ezigere Tartarorum principe, apud quem pontificis maximi & Imperatoris Romani legationem obierat, reuertens. Summa autem legationis illius hæc fuit, ut Ezigeres Mahometem Turcarum Cæsarem à bello Christianis inferendo reuocaret: si id non posset, bellum ipsi inferret, Pontifice & Imperatore stipendia pollicentibus, ac tunc quoque perampla dona mittentibus. Quoniam autem eiusmodi responsum à barbaro acceperat, ut is in bello Turcis inferendo è consilio & uoluntate Cazimiri fœderati & amici sui pendêre se ostenderet, literas'que ad Cazimirum ea de re daret, quibus ei faciebat potestatem, quicquid ipsi uideretur de bello Turcico constituendi suo nomine cum illis Principibus, contendebat à Cazimiro Ludouicus, ut rex Christianus Christianos adiutos uellet, quando id in potestate eius esset. Debere hoc eum communi religioni atque pietati erga Deum. Rex dilata re ad regni comitia, quæ ad medium mensem Martium Petricouiam edicebat, hominem sine certo responso dimisit: ac de more uenationibus uacauit. Anno insequenti post medium Ianuarium Archiepiscopus Gnesnensis synodum apud Lenciciam habuit. Ibi Sēdiuoio Lenzenicio palatino Siradiensi,

Margin notes:
Cruciferi castra Polonorum oppugnantes repelluntur.
Transactio Cazimiri cũ duce Olessnicensium.
Prussicæ nobilitatis legatio ad regem.
Conuentus maiorum Polonorum Coli.
Ludouicus Patriarcha Antiochenus legatus ad Tartaros.
Ezigeris Tartari amicitia cum Cazimiro.
1466 ann.

Siradiensi,& Michaeli Lasocio præfecto Lencicìensi oratoribus regijs petentibus decretum est,subsidium regi ad bellum Prussicum è tributo sacerdotum, in Cracouiensi quidem diœcesi senûm grossorum, in cæteris uerò duodenûm in libram siue marcam argenti, secundum usitatam æstimationem. Varietatis autem causa fuit, indulgentior in alijs diœcesibus, quàm in hac, æstimatio redituum sacerdotalium. Mense Februario Liuones septingenti equites pariter et pedites Cruciferis suis in Prussiam suppetias euntes, cum Samagitiam attigissent, nec progredi per syluas possent, impedita à Samagitis deiectione arborum locis opportunis uia, uersus mare iter instituère. Quod Samagiti euenturum cum prouidissent, foueas præaltas iam antè in ea parte foderant, sarmentis'que contexerant. In eas igitur Liuones inedia, frigore & pauore urgentibus, imprudentes præcipitati, contrucidati sunt. Pauci cum ex insidijs ad lacum euasissent, rupta fragili glacie nihilominus periêre. Duo tantùm ex omni numero uiui seruati: è quibus cognitum est, quadraginta naues refertas militibus è Germania in Prussiam nauigantes, non ita multo antè naufragio perisse. Iisdem diebus Paulus episcopus Varmiensis cum animaduerteret res Cruciferorum inclinatas esse, & à pace tamen eos abhorrere, partium regiarum se deinceps fore professus, arcium & oppidorum suorum adeundorum potestatem fecit regijs militibus, qui Passeneimi, Nideburgi, & Vormithæ in præsidijs erant, ut non solùm ea tuerentur, sed etiam communem iam hostem inde infestarent. Quæ res Magistro peracerba accidit, magis'que seriò deinceps is de pace cogitare cœpit. Ad medium mensis Martij rex Petricouiæ comitia habuit. Ibi rursus actum est cum Conrado Varsauiensium duce, et matre eius Anna, ac matertera Catharina. Sed cum pactionibus transigi res non posset, Conrado Belsensem modò tractum remittente, rege uerò nihil præter Visnensem concedente, iudicium uerò Prussico bello durante intempestiuum fore uideretur, reiecta res est ad alia comitia. Actum est & de Ioanne Penansco Archidiacono Gnesnensi, Nicolai Penansci succamerarij & præfecti Cracouiensis filio. Qui cum Dorothea Ioannis Rogalæ, qui palatinus Varsauiensis fuerat, filia, Iacobi Bogleuij uxore, stupri consuetudinem habuisse, ea'que conscia & adiutrice maritum eius dormientem crudeliter necasse arguebatur: literæ'que eius ad mulierem, quibus patrandi sceleris ratio descripta erat, à Ioanne Bogleuio palatino Varsauiensi fratre interfecti proferebantur. Causa uerò cur ad comitia referretur ea de re, fuit facinoris atrocitas, & impunitas. Nam mulierem quidem apprehensam occisi frater palatinus dimiserat, Franciscanorum obseruantium precibus uictus: de Penansco uerò cum Archiepiscopus Gnesnensis ex synodi, ubi etiam hæc res acta fuit, sentētia supplicium sumere causa cognita debuisset, uel remissior fuerat, uel prehendere eum non potuerat. Placuit igitur toti conuentui, ut negocium daretur præfectis regijs prehendendi & Archiepiscopo sistendi Penanscum. In mulierem uerò ut moribus & legibus animaduerteretur. Sed ei mulier in Prussiam ad Menzicum Boemum profugit, & Penanscus apud necessarios delituit. Sacerdotijs quidem à pontifice maximo priuatus est.

Sacerdotaliũ redituum inæqualis æstimatio.

Liuonum clades in Samagitia.

Paulus Varmiensis episcopus in partes regias concessit.

Comitia Petricouiæ.

Ioãnes Penanscus Archidiac. Gnesnensis adulterij et homicidij reus.

Penanscus sacerdotijs priuatus.

Penanscus latrocinatus captus à patre, & episcopo in carcerē traditus.

Nec multo post, facta aliquanta manu nobilium quidem genere, sed moribus & luxu perditorum iuuenum, cum latrocinari cœpisset, ab ipso patre, maius aliquod dedecus labem'que generis metuente, captus: & quoniam presbyter erat, episcopo Cracouiensi in custodiam traditus, in arce Ilsensi aliquandiu in carcere asseruatus est. Ita tunc infamia & calamitate filij pater expendit supplicium sacerdotibus, in quos immerentes manus iniecerat. Quin ipse quoque præfectura Cracouiensi amotus est. quod non sine ignominia fieri potuit. Ad extremum duodenûm grossorum in iugera tributum in comitijs scitum est. Affuere autem legati Prussorum, petentes ut rex Marieburgum cum aliquantis copijs quamprimum ueniret, hac ratione facilimè bellum confecturus, quòd pleræque ciuitates subiectæ Cruciferis ad eum defecturæ esse dicerentur. Et eius rei causa duûm grossorum pensionem & accisam, ut uocant, in unum annum ei deferentes. Itaque peracto quindecim diebus conuentu, Breste rex Archiepiscopo Vuladislauiensi, episcopo Posnaniensi, & Siradiensi palatinis, & Petro Gaio Calissiensi Castellano occurrentibus ac deducentibus, contendit. Per id tempus Ioannes Scalius facta aliquanta manu præsidiariorum equitum & peditum, Melsacum oppidum Crucifericarum partium intercepit: milites'que sexaginta, qui erant in præsidio, uiuos in potestatem suam redegit. Perturbauit ea res Magistrum, ut quæ maximè, ita ut de Kynixberga is iam periclitari uideretur. Certior enim factus erat, Gdanenses transportatis classe copijs, Sambiam adoriri & infestare statuisse: eo'que copias & ipse suas Kynixbergam contraxerat, quas hostibus opponeret. Ex his itaque tria millia peditum pariter & equitum Henrico Plauenio duce celeriter ad recuperandum Melsacum misit, ratus Polonos paruo præsidio relicto inde discessisse: & uerò non ignorans eos, rebus præsertim secundis, securos esse solere, ita ut quà id arte, quáque facilitate cœpissent, eadem rursus amittere posse uiderentur. Plauenius igitur silenti agmine profectus, nocte intempesta oppidum diuersis quatuor locis aggreditur: iámque una porta refracta, signa inferebat. Sed cum Poloni partim aduersi nauiter obsisterent irrumpentibus, partim supernè in subeuntes saxa deijcerent, ducentis amissis, in tutum se recepit. Postero die ut acceptam ignominiam corrigeret, fremens frendens'que ad Holandiam duxit. Verùm ibi quoque nihilo meliore fortuna usus, plures etiam milites amisit. Nec magis prosperæ tunc erant res Cruciferorum in Pomerania. Osecum castellum obsidebant Poloni, ligneo castello eregione excitato: hostes succurrere suis laborantibus uolentes, non contemnendam manum Choinicia & Starigrado emisere: cui aduenienti obuiam progressi Poloni, pugnę copiam fecere. Nec mora, in fugam acti hostes, perpauci tamen euasere, pluribus in fuga quàm in prælio trucidatis. Cæsorum spolijs nostri potiti sunt. Id ubi uiderunt obsessi, incenso castello natando profugerunt. Nostri uerò accurrentes incendium restinxerunt, castellumq́ in potestatem suam redegerunt. Fortè etiam ij qui Vartemburgi in præsidio fuerunt hostes, cum nostris, qui Reslam tenebant, congressi, non leui strage profligati sunt. At Ludouicus Magister quoniam magnam earũ cladium

Penanscus pater supplicium expēdit sacerdotibus.

Prussorum legatio ad regem.

Melzacum captũ à Polonis.

Poloni rebus secundis securi.

Plauenius à Melsaco & Holandia repulsus.

Polonorum uictoria apud Osecũ.

Osecum incēsum

Cruciferorũ strages apud Reslã.

dium partem Pauli Varmiensis episcopi transitioni ad regias partes acceptam ferebat, ut eum ulcisceretur, cum sexcentis equitibus, ac totidem peditibus, agros oppidorū eius, Brunsbergę, Vormithæ, Elsbergę, Reslæ, Gutestadię, & Melsaci percursat, et segetes conculcat, nō sine acerbo dolore oppidanorum, & fremitu in episcopum, quòd cum pacati in medio belli strepitu ad eam diem fuissent, transitione eius ad regem irritatis Cruciferis hostilia pati cogerentur. Erat quidem in præsidijs eorum oppidorum & aliarum uicinarum munitionum, non exiguus regiorum militum numerus cum Adamo Vilcanouio, Ioanne Scalio, & Ioanne Zaco: sed exacerbatis præsenti & insueta calamitate oppidanorum animis, mœnibus ij sese continebant, ueriti ne prodeuntes excluderentur. Increpiti uerò regijs literis atque nuncijs, prodiere tandem constituto ad conueniendum loco. Quo cognito, Magister Bartensteinū se cum copijs suis recepit. Ibi nostri quoque liberius hostiles agros peruagati, segetes & ipsi conculcarunt, & in uillas igne desæuierunt. His diebus Cazimirus rex cum accepisset literas à Rudolpho episcopo Lauantinensi, qui scribebat, se uenire legatum à pontifice maximo ad componendam pacem inter ipsum & Cruciferos, misit ad eum Vuratislauiam, ubi substiterat, Ioannem Dlugossum Secretarium suum, indicans pacem se non abnuere, modò ille bona fide pacificatorem sese interponeret: neque imitaretur Hieronymum Cretensem Archiepiscopum qui regi, ac si filius eius esset, operam suam pollicitus, cum ad Cruciferos profectus esset, redemptus ab ijs calice aureo, Cretensis, ut est in prouerbio, Cretissauisset, bellumque non modò non restinxisset, uerùm etiam ultrò iam ferè conquiescens resuscitasset, cùm alijs factis, & improbis ac uersutis consilijs suis, tum quòd Prussis regiarum partium interdictum non relaxasset. Si nihil eorum hic haberet in animo, ueniret bono omine, fauere se ei, ut præclaram compositæ pacis gloriam referret. Prolixè ille omnia pollicitus est, se dissimilem Cretensis illius fore. Inter Fridericum quoque Imperatorem & Mathiam regem Vngarorum non ita pridem pacem se fecisse, in eaque conficienda incorruptum se præstitisse, ita ut incusaretur ab Imperatore, quasi homo Germanus in Vngaros quàm in suos propensior fuisset. Venerunt ijsdem diebus ad Regem Sciborius gubernator Prussię, & Gabriel palatinus Culmensis, Baseni fratres, cum legatis nobilitatis Prussicæ & trium ciuitatem, orantes, ut Rex Marieburgum tandem accederet, ac tam diuturno bello, quo ipsi penitus iam exhausti essent, finem imponeret. Fore enim, cum eò accesserit, ipsique hostium metropoli Kynixbergæ propius bellum ostentarit, ut ad eum ciuitates quędam deficiant, & Cruciferi ad quasuis pacis conditiones perducantur. Repetebant & priora postulata de Marieburgo & alijs arcibus fidei suæ committendis. Non debere minus certam & probatam esse regi fidem suam, quàm externorum: & minore autem impendio eas arces seruari à se posse, quàm ab externis, quorum insatiabili auaritiæ explendæ, neque ærarium, neque facultates suæ sufficiant, & uerò negligi propter eos culturam agrorum. Hæc uoce & gestu asperiori exaggerantes, addebant minas: Nisi ratio precum suarum duceretur, fore ut ali-

Cruciferi uastant Varmiam.

Rudolphus episcopus Lauātinensis legatus apostolicus.

Hieronymi Cretensis archiepiscopi ingeniū & fides.

Fridericus Imperator cū Mathia rege Vngar. recōciliatus.

Prussorū legatio ad regem.

ter sibi prospicere cogerentur. Offendit ea legatio Regem, et quotquot ipsi aderant in consilio, quòd quorum uindicandorum causa tantum cùm pecuniæ, tum sanguinis profunderetur, ij liberatoribus suis etiam leges ferrent. Sed dissimulata tamen temporis causa offensione, comiter eis responsum est: Regem maturè affuturum esse Marieburgi, ibique de illis & omnibus rebus cum Prussis constituturum. Ante messem autem cum exercitu eò proficisci commodè non potuisse, propter annonæ & pabuli penuriam. Ita dimissis Prussis, rex Inouuladislauiam profectus est, quo magis accelerent iter milites, cum Regem in itinere esse audirent. Ibi eum conueniunt legati Stolpensium ducis Henrici. Gratulabantur ij Regi saluum aduentum in eas oras: auxilia permagna ad bellum pollicebantur: ipsumque adeò ducem præsentem affuturum, si Rex ipse foret in exercitu. Deinde percontabantur, Choiniciámne & alias Pomeranicas munitiones Rex oppugnaturus esset, an Marieburgum profecturus. Postremò postulabant apertè quidem, ut redimere duci Lemburgum & Bythouiam munitiones à Cruciferis sibi ademptas liceret: cupere hoc eius subditos, & pecuniam in eam rem contulisse. Ipsum uerò cum hostibus decidisse iam octo millibus florenorum, & captiuis eorum reddendis. Tectius uerò & obiter agebant. Si fortè dux de Choinicia, Stargartha, siue alia quapiam munitione Pomeranica decidere cum hostibus regijs aliqua conditione posset, ut ipsi cum bona Regis gratia habere eas munitiones liceret, in fide & clientela Polonorum futuro. Ad tam uafram legationem, quippe quæ non obscurè indicaret Henricum toti Pomeraniæ inhiare, nihil aliud responsi datum est, quàm ut dux ipse post quintamdecimam diem Bydgostiam ad Regem ueniret, de illis quæ postulabat coràm acturus. Ne quam tamen pecuniam interim hostibus numeraret, ne'ue captiuos redderet. Ferret potius aliquantisper adhuc detrimentum amissarum munitionum. Id autem prouidebatur, ne uires hostium receptis captiuis, conductísque illa pecunia nouis militibus, reficerentur. Bydgostiam deinde Rex peruenit. Vbi de Slochouiæ arcis interceptione nuncium accepit. Præfectus eius arcis Georgius Dambrouius Martinum Sissouicium nobilem & copiosum Pomeranum, è ditione Henrici ducis, domi ipsius captum, in arce asseruabat, quoad se magno ære redimeret. Insinuarat is se in familiaritatem præfecti ita, ut liberius in arce diuersaretur. Erant ibi in præsidio Pomerani Polonis intermixti. Cum his igitur Sissouicius clàm de proditione pactus, cum cognitam haberet angustiam rei frumentariæ in arce, ultrò pollicitus est domo aliquantam uim farinæ. Dimissus eam ob rem à credulo præfecto, quatuor currus farina onustos adduxit. His uerò quaternos expeditos pedites quasi custodiæ & præsidij causa adiunxerat. Cum quibus in arcem intromissus, præfectum arcis, & quos de militibus fidos ipsi esse arbitrabatur, adiuuantibus ex condicto Pomeranis præsidiarijs, comprehendit, & in imam turrim detrusit, arcemque in potestatem suam redegit. Vehemens erat suspicio, si non iubente, certè non insciente

Stolpensium ducis legatio ad Regem.

Slochouia fraude intercepta.

inſciente Henrico duce facinus illud ab ipſius hominibus patratum eſſe: eo'que ſpectaſſe uidebatur pars illa legationis eius, qua petebat, ut ſibi habere liceret per Regem munitiones, ſi quas pacto aliquo in poteſtatem ſuam redegiſſet. Itaque increpiti legati eius, qui nondum dimiſsi erant. Miſſus'que ad ipſum legatus à Rege, qui de fraude et perfidia cum eo expoſtularet: minas'que adijceret, ni Slochouia Regi redderet. Ad ipſum quoque Martinum Siſſouicium miſſus alius de reſtituenda arce, nil niſi bona uerba retulit. Quo tempore Choinicia quoque duces hoſtiũ aderant, pecuniã Martino grandem pollicentes, ſi ſibi arcem traderet. Atque ij reuerti alio tempore iuſsi ſunt. Venerat & Dinis, primarius Friderici Marchionis Brandeburgenſis conſiliarius, cum quadraginta equitibus, quaſi ſocium ſe Martino ad defendendam arcẽ offerens, ut intromiſſus arce potiretur: uerùm intromiſſus non eſt. At Rex cum conuocaſſet conſilium, omiſſo Marieburgo & Kynixberga, Choiniciam adoriri, necquicquam reclamantibus Pruſſis, ſtatuit, quo militibus hoſtium, qui è Germania & Boemia deducebantur, tranſitum intercluderet, Poloniam'que maiorem ne hoſtilibus excurſionibus exponeret. Ad hæc autem Slochouiam quoque facilius ſe recuperaturum eſſe ſperabat, ſi propius exercitum admoueret. Hoſtes qui Starigradi in præſidio erant, ubi cognouerunt Regem in ea ora tunc bellum gerere decreuiſſe, diuturna obſidione defatigati, & fame iam laborantes, relictis rebus omnibus, quà patebat exitus, noctu ſilenti agmine exceſsère: & equites quidem ſparſim Choiniciam contendère: parùmque abfuit, quin in mercenarios Regis milites, qui cum Felice Panieuio ſeu Pniouio, quemadmodum habet Vapouius, ad Choiniciam præmiſsi erant, inciderent. Pedites uerò in Zantiram uicum ſe recepere, templúmque Viſtulæ imminens, unde nauigantes infeſtarent, muniuère. Poſtero die oppidani, dilapſis defectionis authoribus, compotes ſui facti, Gothardo Radlinio ſeſe dedidère: quo nuncio exhilaratus Rex, alacrior ad obſidendam Choiniciam comitatum ſuum aulicum, Dunino & Synouecio ducibus, miſit: quibus & proceres, qui aderant Bydgoſtiæ, ſuos comitatus adiunxerunt: ipſi Bydgoſtiæ cum Rege manſerunt. Ludibrio primùm fuit hoſtibus ea obſidio, abundante oppido defenſorum multitudine, & quòd noſtri uno in loco, cæteris partibus oppidi liberis, caſtra metabantur. Vbi uerò foſsis atque ſepibus cingi oppidum cœptum eſt, erumpere frequentes, & inuadere operi intentum militem, globos'que bombardis & omne telorum genus è mœnibus eiaculari. Ad extremum imbutis ueneno ſagitis uti, ac temerè uagantes, ut ſolent, Polonos, inſidijs excipere. Nec paruis incommodis noſtros afficiebant, donec ſubmiſsis à Rege Lituanis ac Tartaris equitibus, liberiores eorum excurſiones inhiberentur. Interea Slochouiam Rex fortuna adiuuante, ſexto, poſtea quàm amiſerat, die recuperauit. Excurrerant eò quadraginta pedites Ioannis Coſcelecij palatini Inouuladiſlauienſis, ſiue ut fortunam tentarent, ſiue ut aliquid è ſubiectis agris raperent. Eos Martinus Siſſouicius ex arce conſpicatus, omnibus

Zantira.
Starigradum deditum.
Choinicia à Polonis obſeſſa.
Slochouia recuperata à Polonis.

Sacerdotum & scholasticorum gratitudo erga Polonos.

militibus, quos in præsidio habebat, deductis persequi instituit. Sacerdotes tantum duo cum ludimagistro & aliquot scholasticis adolescentibus in arce remanserāt: qui quamuis Pomerani, tamen benignioribus usi Polonis, permoleste ferebant eos per dolum arce excidisse. Hi ergo solitudinem nacti, occasionem referendi gratiam bene meritis, non negligendam sibi esse rati, portas arcis superioris occlusere: ostioq; turris refracto, Georgiū Dambrouium cum sexdecim socijs cassibus uenatorijs submissis extraxere, & cum his pariter clamorem sustulere: quo consternati Pomerani, cum in arcem se recipere uellent, subeuntesq; saxis supernè deiectis arcerentur, foris uerò à quadraginta illis peditibus, significatione eorum qui in arce erant, animatis peterentur, correptis & conscensis celerrimè equis Dambrouij, qui in inferiori arce stabulabantur, in Stolpensem ditionem profugerunt. Remunerati à rege sacerdotes & scholastici. His cognitis Fridelandenses & Hamersteinenses, eiectis hostium præsidijs, regi sese & oppida sua dedidere: qui propter sæuitiam & asperitatem præfecti sui Vladislai Damoborij Castellani Naclensis defecerant. Deiecerunt hæc magnopere Magistri & Cruciferorum animos, qui in spem potiundæ Slochouiæ, quæ amplitudine & munitione Marieburgo non multum cedit, uenerant: & Germanis principibus, à quibus ad eam diem uanis auxiliorum promissis lactati erant, inter se dissidentibus, nihil spei sibi reliquum esse in posterum uidebant, metuebantq;, ne id quicquid haberent reliqui in Prussia, per uim aut per uoluntariam deditionem Prussorum amitterent. Itaque conuentu Kynixbergæ habito, cum non satis tutum esset aliorum cuiquam pacis mentionem facere, nonnullis ob id, quemadmodum superius dictum est, supplicio affectis, primus ipse Magister Ludouicus sententiam dixit: in quam ab omnibus itum est, nimirum ut pax cum Polono conficeretur, si minus æquis, at tolerabilibus duntaxat conditionibus. missus'que euestigio ad regem Bernardus Sumbergius, tempus locum'que colloquio de pace habendo petiuit. Nihilo ferociorem secundæ res regem fecerant, & iam antè ostenderat legato apostolico, non abhorrere se à pace. Sed non placebat ei tamen, inconsultis suis, cum hoste quicquam constituere. Ad quintamdecimam ergo diem iussus redire Sumbergius, responsum accepturus. Eo sic dimisso, cœpit mox regem finiendi belli cupidum pœnitere, quòd rem integram ad Prussorum arbitrium retulisset. Posse enim eam infici. Itaque mutata sententia, missi ad Sumbergium, qui assentiri regem eius petitioni indicarent, locumq; ac tempus certum colloquij cum eo constituerent. Inde'que rectà Marienburgum ad counentum Prussorum ire pergerent, causas mutati consilij regij de eo quòd is Marieburgum, ut promiserat, non ueniret, redderent: de tempore & loco constituti colloquij certiores eos facerent, & ad id colloquium inuitarent. Conuenit, ut ad diem natalem Dei matris Mariæ Rex Toruniæ, Magister cum suis Culmæ essent, ij uerò qui de conditionibus collocuturi ac tractaturi erant, Culmeseæ, medio ferè utrinque spacio, conuenirent. Accitus'que est ad eam rem Rudolfus legatus pon-

Fridelandenses & Hamersteinenses regi sese dedidere.

Damoborij sæuitia.

Cruciferi pacem petunt.

tus pontificius. Nihilo tamen segnius continuabatur obsidio Choiniciæ: & quo celerius ea operibus circumuallaretur, spesq́ue omnis auxiliorum, & facultas euagandi obsessis præcideretur, euocatæ à rege è maiore Polonia & Cuiauia operæ ac rusticani homines cum ligonibus, securibus, & alijs eiusdem generis instrumentis, non parcebant diurno ac nocturno operi. Non leuiter autem ad id extimulabat Polonos obsessorum, qui ferè Silesij erant, ferocia, eo pertinacior, quo minus eis aduersus progenitores suos Polonos, quàm Cruciferis & Germanis conueniebat. Neque uerò leue momentum addidit Henrici Stolpensium ducis perfidia. Qui cum Bydgostiam ad regem illis diebus uenisset, & cùm omnia socij & fœderati officia, tum operam suam efficacem ad conficiendam deditionem Choiniciæ regi sanctè pollicendo detulisset, honorificè habitus, donatus, dimissus, et Choiniciam profectus, longè diuersum egerat. Indeq́ue discedens, misso denuò ad Choinicienses præfectos nuncio sacerdote quodam, non regi, sed sibi Choiniciam tradi aliqua mercede postulabat. Verùm is sacerdos excussus à nostris, ad oppidum admissus non est. His igitur de causis festinabant & satagebant nostri. Et faciebat eis potiundi spem, quòd nullo flumine importari in oppidum commeatus poterat. Dum hęc geruntur in Prussia, Georgius Boemorum rex misit aliquantam manum equitum pariter atque peditum contra Vuratislauienses, qui ipsi dicto audientes non erant, duce Sciborio Touazouio Morauo: qui siue iussu regis sui, qui successibus Polonorum angebatur, suaq́ue interesse putabat, ut ij quamplurimum haberent negocij, siue propria temeritate, excursione facta in Poloniam, Zenstochouiam oppidum & monasterium, circumiacentesq́ue pagos diripuit, falso prætextu, quasi rex Polonus Boemis quibusdam, qui tunc in illo exercitu militabant, emerita in Prussia stipendia non exoluisset. Præmonitus ea de re fuerat à nonnullis Morauis & Silesijs æmulis Touazouij, Iacobus Dembenius præfectus Cracouiensis. Cui rex absente se curam minoris Poloniæ commiserat: sed malo consilio usus, ipse quidem cum parte copiarum, quas raptim coegerat, Osuencimi se continuit: Prædislaum uerò Dmosicium præfectum Scepusiensem cum expeditis ad reprimendum Touazouium misit. Qui tardius molitus, occasionem opprimendi hostem incautum, & securè apud Dornouicium pagum ex labore diurno, & nocturna compotatione indormientem amisit. Ita Touazouius incolumis sese cum suis recepit, & Namyslouiensem agrum diuexauit. Nec ausus adoriri Vuratislauiam, in Morauiam reuertit. Expostulauit ea de re cum Georgio Cazimirus per internuncium Castellanum Malogestensem. Sed ille negauit quicq́ue eius suo iussu factũ esse. Conuentus deinde inter reges per internuncios constitutus, ubi de iniurijs & controuersijs transigeretur, Bythomię ad diem S. Andreæ memoriæ sacrum. Hoc igitur tumultu motus Rudolfus legatus, rescripserat regi: Se uenire ad diem statutam non posse: uerùm discessione Boemorũ repentè præter opinionẽ solutus metu, ad uicesimã sextam diẽ Augusti Toruniã paucis post regẽ horis uenit. Cruciferi aliquãdiu expectati sunt, quòd legatũ in Silesia impeditũ, non uenire acceperãt. Interim legatus

Silesij malè animati in Polonos.

Henrici Stolpensis perfidia.

Boemorũ excursio in Poloniam.

Zenstochouia direpta.

Legatus pontificius.

legatus die natali Mariæ, rege cum proceribus suis præsente, apud sodales Franciscanos, ritu solenni sacra fecit. Postridie uerò mandata pontificis exposuit, regem'que ad pacem cohortatus est. Responsum est: Regem, quamuis iustum bellum satis prospero successu gereret, uictoriamq́ penè in manibus haberet, facilem tamen fore ad faciendam pacem, & in æquis conditionibus acquieturum esse. Vbi Magister quoque cum suis aduenit, placuit, apud Nessouiam potius, quàm apud Culmeseam conuentum agere sub papilionibus. Nam Toruniam Cruciferos intromittere nostris uisum non est, superioris temporis periculo admonitis. Per eos dies hostile præsidium, quod Zantiræ erat, à Tomezone & Petro Rabelinio Burgrabio Marieburgensi expugnatum est. Ad medium uerò Septembris apud Choiniciam, cum ex oppido erupissent hostes, commisso cum nostris prælio, in oppidum reiecti sunt. Nec multo pòst prandentibus nostris rursus erumpentes, cum aliquot horis strenuè dimicassent, multis amissis terga uerterunt. Instare nostri fugientibus. Hostes ueriti ne cum suis nostri simul irrumperent, clausis celeriter portis, permultos de suis excluserunt: qui partim cæsi, partim capti, partim cū in fossam aquæ plenam armati sese præcipitassent, submersi sunt. Nec multo pòst nostri sagittis ignem iaculati noctu oppidum incenderunt, ita ut quarta pars eius cum frumento conflagraret. Quo uicta tandem est hostium pertinacia, missisq́ in castra Vlrico Eisenoueno magno Cōmendatore et Ioanne Zalio, uitam fortunasq́ pacti, neq́ unquam contra Polonos arma se sumpturos esse sanctè iurati, redditis receptisq́ uicissim captiuis, inter quos erat Paulus Iasenius, oppidū cum bombardis & omni apparatu ac instrumento bellico ad quartum Calendas Octobris, dediderunt: & lachrymantes Lemburgum profecti, post octauum diem illud quoq́ oppidum atq́ Bythouiam Henrico Stolpensi, acceptis ab ipso octo millibus florenorū, captiuisq́ receptis, reddiderūt. Victor exercitus Toruniam ad regem ueniens, facta mutua gratulatione benignè & liberaliter habitus est. Choiniciam rex impunitate donauit, quamuis cuncti solo eam æquandam esse suaderent. Iisdem diebus mons Nesco supra Vecram amnem, quem hostes præsidio firmarant, profligatis quadraginta militibus, qui inde in Masouiam populabundi excurrerant, à comitatu aulico Conradi ducis expugnatus est. Hæc nunciata Cruciferis, incredibilia uideri primò, terrendiq́ sui causa à nostris conficta. Sed ubi uera esse compererè, pronioribus animis ad pacem inclinari cœpere, ueriti ne Prusia cuncta à se deficeret. Post multorum igitur dierum colloquia tractatusq́ cum nostris habitos, legato pontificio summa fide, cura, studioq́ adnitente, & rege nihil de sua facilitate remittente, & peste, quæ Toruniæ inualescebat, celerem discessionem suadente, tandem decimanona die mensis Octobris optata diu pax confecta: in scriptum redacta: legati ac trium tabellionum manibus subscripta: à Rege, Magistroq́ Toruniam accito, & utriusq́ consiliarijs obsignata est, & in domo publica quam Geldam uocant, Rege & Magistro cum suis congregatis, à legato quidem Germanica, à Vincentio uerò Kelbassa secretario regio Polonica lingua publicata, & utriusq́ partis assensu

Zantiræ præsidiū expugnatū.

Cruciferorū aduersæ res apud Choiniciam.

Choinicia Polonis dedita.

Lemburgum & Bythouia Stolpensium duci dedita.

Choinicienses impunitate donati.

Nesco mons expugnatus à Masouijs.

Pax inter Polonos & Cruciferos Toruniæ facta.

assensu & solenni iureiurando approbata est. His autem conditionibus ea conuenit, ut Polonos Culmensem & Michalouiensem ditionem, & Pomeraniam omnem, ad hæc Marieburgum, Stumam, & Cristiburgum arces & oppida, Elbingam ac Tolchemitam oppida cum suis territorijs, & munere syluatico, quod Valdampt Teuthonicè uocatur, & sex pagis qui ad arcem Holandiã pertinuerunt, iure sempiterno obtineret. Tres modò pagi in Neringa Cruciferis propter commodiorem in Habo lacu piscationem relicti, dimidiaq; piscatura lacus Kestel: reliquum quicquid est in Prussia, ut Magister cum suis Cruciferis sibi haberent, ea quidem lege, ut semper sint in fide & clientela regum Polonorum: idq; solenni iureiurando, quicunq; Magister ordinis deinceps unquam creatus esset, intra sextum mensem per se ipse ad Regem ueniens profiteretur: seruaturus omnia quæ tunc conuenissent, neque ulla tergiuersatione aut relaxatione cuiusquam siue absolutione à iureiurando, ne ultrò quidem oblata usurus: esset'que is princeps & consiliarius regni, et ad læuam Regis primum locum in consilijs & consessibus publicis haberet. Primos quoque Commendatores quos Magister ederet, ut & ipsi consiliarij Regis essent: atque ita Magister, ordo, ac tota Prussia, & quicquid ij postea bello, uel quouis alio modo de barbaris quærerent, cum Polonia arctissimo uinculo coniungerentur, & in unum corpus coalescerent, neque cuiusquam omnino in terris, præterquam regis Poloni maiestatem, authoritatem, ac iurisdictionem, salua pontifici maximo sua iurisdictione, agnoscerent. Ei uerò contra quemuis hostem adessent, nec eum in aduersis iuxtà ac in prosperis desererent. Ad professionem ordinis ut pateret aditus Polonis, & alijs regiæ ditionis hominibus, dummodo ij dimidiam partem ne excederent, eorumque etiam in magistratibus & curationibus mandandis ratio haberetur. Magister uerò ne Rege inscio quauis de causa amoueretur. Quòd si quæ munitiones intra fines utriusuis ab altero adhuc tenerentur, ut ante octauum Calendas Iulij bona fide redderentur. Sin à quoquam alio, tamen alterius ope recuperarentur. Donationes, uenditiones, & aliæ quæuis alienationes bonorum ab occupatore, incommodo ac damno alterius bello durante factæ, ne ratæ essent. Profugis & exulibus equestris ordinis possessiones ademptæ ut restituerentur: Plebeis uerò eæ modò, quæ ante initium conuentus illius uenditæ non essent. Cæterùm pro uenditis liceret precium renumerare. Omnibus autem ut perduellionis ac defectionis noxa remitteretur. Culmensis ecclesia amotis religiosis Cruciferis, ut ad ius matricis suæ Gnesnensis metropoleos rediret, eiusque episcopam Vincentius Kelbassa, simulque Pomesaniensem haberet. Eo uerò mortuo, Pomesaniensis ecclesia in Cruciferorum ditionem recideret. Arces, oppida, pagi, et quæuis bona ecclesiastica utrinq; suis ecclesijs redderentur. Captiui item utrinque dimitterentur: uiæ publicæ ut essent liberæ more ueteri. Telonia siue portoria noua ne qua utrinque alteris imperarentur. Hæc ita rata firmaq; esse ut omnes episcopi, duces, palatini, Castellani, commendatores, equites, ciuitates iureiurando interposito iuberent.

Valdampt.

Cruciferi in fide & clientela regis Poloni.

Magister Crucif. princeps & consiliarius Polon. cũ primoribus commendatoribus.

Prußiæ cum Polonia cõiunctio.

Poloni recipiendi inter Cruciferos.

Culmensis episcopa Gnesnensi metropoli subiecta.

Pomesaniensis relicta Cruciferis.

berent. Et quamuis authoritate legati pontificij confecta, constituta, & stabilita essent, mitterent tamen nihilominus Rex & Magister oratores ad pontificem, & ab ipso approbari & confirmari pacta illa cum omnibus conditionibus peterent, adiectis in uiolatores pœnis. Hunc igitur tunc exitum bellum Prussicum, tredecim annis uaria fortuna gestum, habuit. Omnibus ritè peractis, ad ædem Virginis matris nomine nuncupatam itum est, Deo'que actæ gratiæ: reliquum diei festis epulis & conuiuijs datum. Rudolfus legatus tam pulchræ pacis confectæ meritam apud omnes laudem tulit: qua contentus, amplissima dona à Rege missa refutauit. Consiliarij modò regij titulum honoremq; cum pensione siue salario ducentorum florenorum in singulos annos, quoad uiueret, in salinis Bochnensibus attributam accepit, & Vuratislauiam se recepit. Magistro item Ludouico, & ijs qui cum eo erant primarijs uiris, Henrico Plauenio, Gerardo Melengrado, Vilelmo Epingio, Vlrico Regiomontano siue Kynixbergensi, Bernardo Sumbergio, Georgio Sliuenio, ac duobus Cruciferis cubicularijs Magistri, perampla pro cuiusq; conditione ab eodem Rege data munera. Cumque is egere admodum Magistrum comperisset, præter priora dona, quindecim millia florenorum ei ultrò dono promisit in emerita stipendia militum, quo facilius Prussia excedentibus illis recrearetur. Remisit etiam ipsi in uiginti annos necessitatem mittendorum ex pacto auxiliorum, excepto tamen bello Turcico, si id Polonis inferretur. Vicissim autem Magister Polonis in ditione sua fundos & possessiones habentibus, tributa, operas, & quæuis alia onera in uigintiquinque annos remisit. Missi deinde oratores Romam: à Rege quidem, Vincentius Kelbassa designatus episcopus Culmensis, & Pomesaniensis, & Ioannes Ostrorogius iureconsultus & Castellanus Medirecensis: à Magistro uerò, Ioannes Vinclerus iureconsultus: quibus mandatum, ut pontifici gratias agerent, Rudolfi industriam, fidem, integritatem, studium, atque diligentiam commendarent, & apicem honoris Cardinalitij pro meritis ei peterent. Sic igitur ille uberrimum est uirtutis & laborum suorum fructum consecutus: quos eo alacrius exhausit, quòd Vuratislauia in Prussiam proficiscens uiso religiosę cuiusdam uirginis Veronicę Cracouiensis apud basilicam Vuratislauiensem per multos annos commorantis animatus erat: quem illa uidere sibi uisa est coram throno Dei gladium utraque parte acutum confringentem: quo significabatur, eum bello Prussico finem impositurum esse. Id quod euentus rei comprobauit. Non omnibus tamen ea pax grata & iucunda fuit. Nam & Prussi molestè ferebant, tantum relinqui Cruciferis in Prussia, ut facilè resumptis uiribus bellum instaurare possent: & Poloni proceres, qui ei paci conficiendæ non erant adhibiti, multa in eam cauillabantur: & milites spem stipendiorum faciendorum sibi præcisam esse molestè ferebant. Et Lituani dolebant, se occasionem recuperandæ, quemadmodum existimari uolebant, Podoliæ, dum Poloni Prussico bello distinentur, amisisse. Iam uerò Georgius rex Boemus, qui magnam retinendi,

Rudolfi integritas.

Rudolfus consiliarius regius.

Cazimiri munificentia in Magistrum & Cruciferos.

Legatio ad pont. max.

Rudolfi episcopi laus.

Visum religiosæ fœminæ.

Pax quibus ingrata accidit.

retinendi, & ad posteros suos transmittendi regni Boemici, spem in eo bello collocarat: eo finito, impensius sibi liberis'que suis metuere à Cazimiro rege incipiebat, quòd eius regni hæreditatem ad ipsum filiosq; ipsius per Elizabetham uxorem Regis Vngarorum atque Boemorum filiam & sororem pertinere intelligebat: se'que exosum esse apud suos, eos præsertim qui in recta religione permanebant, nõ obscurè animaduertebat: neq; ignarus erat, Cazimirum ad bellum sibi inferendum cùm ab alijs Christianis principibus, tum à pontifice maximo incitari. A quo etiam per id tempus ipse iudicio Romæ instaurato, hæreseos & perfidiæ damnatus, omni regio, ducali, & marchionali honore non in præsens modò, sed etiam in futurum tempus unà cum liberis suis priuabatur: & subditis eius indulgebat, ut ei parêre necesse nõ haberent. Et egerat quidẽ cum Cazimiro de suscipiendo regno Boemico Rudolfus legatus quàm diligentissimè Torunia discessurus: pollicebaturq; ipsi non solum subsidium pontificis, uerùm etiam Silesiæ & Luzaciæ deditionem, quamprimùm arma contra Boemos sumpsisset, aut aliquem de filijs suis cum exercitu misisset. uerùm Cazimirus eam consultationem ad comitia regni reiecit. Ridiculè hic de Cazimiro atque omni dissidio regum de regno Boemico fabulatur Antonius Sabellicus, scriptor alioqui diligens, solam, ut arbitror, famam popularem & rumores Riui alti secutus. Quem res ipsa satis refellit. Nobis id obiter admonuisse sufficiat. Dimisso legato & Magistro, Cazimirus ad quintum Calendas Nouembris Torunia profectus, quoniam pestis totam ferè Poloniam peruaserat, apud Cozinicios saltus aliquandiu uenationi uacauit. Interea Ioannes Srancus collectis duobus millibus mercenariorum militumne, nihil ageret, finitis stipendijs, Pelciniciam oppidum in tractu Stolpensi occupauit: nec multo pòst Drahimum, arx regia ab eo qui Pelciniciæ pręfuerat, intercepta est. Regis deinde iussu ex pacto restitutio utrinque facta.

Georgius rex à Cazimiro liberis suis metuit.

Georgius rex damnatur hæreseos, & regno priuatur.

Cazimirus ad bellum Boemicum incitatur.

Antonij Sabellici error multiplex.

Pelcinicia à Polonis occupata, Drahimum à Pomeranis.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XXVII.

1467. ann. Sigismundus filius Cazimiro natus.

NSEQVENTIS anni initio, ipsis adeò Cal. Ianuarijs natus est Regi apud Cozinice Sigismundus filius pacata Prussia, bono quodam omine conficiendarum reliquiarum belli Prussici, quod Cruciferi successu temporis renouarunt. Sub finem uerò eiusdem mensis rex in Lituaniam profectus est: duobusque penè mensibus ibi exactis, in Poloniam reuertens, ad tertiam diem Maij Petricouiæ comitia habuit. Ibi postulantibus legatis Cruciferorum, quorum Magister Ludouicus paucis illis diebus obierat, pax reliquorum procerum, qui Toruniæ non adfuerant, solenni iureiurando confirmata est. Constitutæ etiam res reliquæ Prussiæ quæ in Regia ditione erat: & mutata nonnihil magistratuũ atque honorum ratio, nobilitatis atque ciuitatũ legatis flagitantibus. Nã gubernatione extincta, & palatinatu Elbingensi in Marieburgensem cõmutato, Sciborius Basenus eo honore cohonestatus est: Castellanus uerò eiusdẽ loci, Fabianus Maulius factus: palatinus Gdanensis, siue, ut nũc usus obtinuit, Pomeraniæ: Otto Maquicius, Castellanus autem Nicolaus Pilauius: denique Castellanus Culmensis, Ludouicus Mortangius creati. Palatinus enim eiusdem loci, qui secundum episcopos primus est in senatu Prussico, Gabriel Basenus uiuebat adhuc. Audita est etiã Nurduuuladi noui Tauricanorum Tartarorũ principis, qui Ezigeri patri ante septem menses extincto successerat, legatio, fœdus & amicitiam paternam cum Cazimiro eiusque ditionis hominibus cõfirmans, & auxilia contra quosuis hostes pollicens. Consultatum deinde de exoluendis stipendijs militũ toto Prussico bello meritis, quorum permagnus numerus cum coniugibus & liberis aduenerat. Decisum cum equitibus quidem octonis florenis in singulos annos, cum peditibus uerò quaternis. Quæ summa ad bis centũ & septuaginta millia florenorũ perueniebat: eaque intra duos annos & semis exolui promissa. Tunc quidẽ bini modò aurei numerati in militem: quaterni intra mensem promissi. Neque quicque operæ precij tunc factũ est per totos septendecim dies, propterea quòd nobilitas pleraque omnis in Corcinensi & Sredensi conuentibus renuerat tributum agrarium in eam rem petitum. Itaque placuit nouos conuentus, Coli quidem ad diem sancti Iacobi, Corcini uerò ad diem sancti Laurentij, quò ex Colensi maiores Poloni aduenirent, institui. Ægrè autem milites in eo acquiescebant, Vuladislao Damoborio Castellano Naclensi, homine turbulento & seditioso, in primis animos eorum sollicitante: qui dudum Slochouiam intercipere adortus, & spe sua frustratus, ex agro arci illi subiecto prædam egerat: milites eius arcis præsidiarios, fide data euocatos, perfidè trucidarat: Naclensi territorio peccuniam imperarat: Gnesnensis ecclesiæ bona

Comitia Petricouiæ.

Gubernator Prußiæ sublatus.

Culmensis Palatini in Prußia eminentia.

Tartarorum legatio & fœdus cum rege.

Transactio cum militibus de emeritis stipendijs.

Vuladislai Damoborij improbitas, & cædes.

bona populatus erat: & adulterinum numum cudere instituerat: nec in futurum tempus quieturus esse uidebatur. Is igitur quamuis clara Topororum familia, patre Inouuladislauiensi palatino ortus, & senator regius esset, tamen sponsores dare iussus de quiescendo: cum non daret, captus, & Petro Samotulio Castellano Posnaniensi & præfecto maioris Poloniæ traditus: Calissiamq; ductus, eius iussu capitali pœna affectus est. Ita unius supplicio repressa tamen sunt utcunque latrocinia, quæ iam increbescere cœperant, ita ut Ioannes Ressouius canonicus Cracouiensis, & præfectus Corcinensis Petricouia domum reuertens, in itinere, direpta, quam secum uehebat, supellectili sua & regia, caperetur. Adfuit & Georgij Boemi legatio, cuius princeps erat Ioannes Hicinius Morauus, fœderis apud Glogouiam icti Cazimirum admonens, ne proceribus Boemis & Vuratislauiensibus perduellibus contra Georgium faueret. Conuenerant enim unum in locum proceres Boemi nobilissimi quique, & cum his Budeouicensis, Pelsnensis, & omnium ferè Morauiæ ciuitatum legati: Georgium'que, si iureiurando promissa de religione non præstaret, pro rege deinceps non habituros se esse constituerant: & in aliquem de filijs Cazimiri, utpote de stirpe regum suorum natis, animis inclinati esse uidebantur. Itaque anteuertens eos Georgius, quod fit plerunque, diligentius ut curentur ea quæ ab uno, quàm quæ à multis curantur, pactorum conuentorum Cazimirum admonebat. Huic responsum: A Cazimiro quidem fœdus seruari, & seruatum esse: à Boemo uerò id uiolatum uideri. Satisfieri ab eo de damnis datis & iniurijs oportere, si deinceps quoque fœdus integrum esse uellet. Ita spes tamen aliqua ostensa trepidanti. Nec multo pòst, solutis iam comitijs, adfuere & aduersariorum, hoc est orthodoxorum Boemorum legati, quorum Stenco Conopiscius siue Sternbergius Burgrabius Pragensis princeps erat, petentes ut Cazimirus regni Boemici, quod ipsi liberis'que ipsius certa quadam successione deberetur, curam susciperet: neque id à scelerato, perfido & hæretico inuasore occupari pateretur. His responsum: Nihil iam tunc de re tanta statui rectè posse, conuentu dimisso. Cauebat nimirum Rex, ne nouo bello implicaretur, pertæsus Prussici ut qui maximè. Nec tamen successionis iure se & liberos suos abdicare uolebat: uerùm spectabat, quò fortuna dissidentium Boemorum inclinatura esset. Erat enim in armis Georgius, & rebellium munitiones in Boemia oppugnabat: & illi Buzeouice insigne secundum Pragam oppidum, quinque consulibus, qui cum Georgio sentiebant, de medio sublatis, sibi adiunxerant. Et uerò Vuratislauienses, quo Georgium distinerent, facta è mercenario milite & urbana multitudine manu, oppida & munitiones sibi uicinas, quæ in fide illius manebant, infestabant, Franchesteinum'que cæperant. Sed uicissim in eo ipso oppido obsessi à Boemis & Saxonibus auxiliaribus, oppido per scalas inter tumultum temerè inter milites coortum capto, exciderunt. Ac equites quidem fuga euaserunt: pedites uerò ad quatuor millia,

Ioannes Ressouius præfectus Corcinensis captus.

Georgij regis legatio ad Cazimirum

Boemorum procerũ consilia contra regem Georgium.

Boemorum legatio ad Cazimirũ.

Boemici motus.

Vuratislauiensiũ clades apud Franchesteinum.

partim cæsi, partim capti. Miserant autem Georgio Vilelmus Misnensium ac Turingorum dux, & Albertus Marchio Brandeburgensium nõcontemnenda equitum auxilia. Hæc igitur tunc circumspiciebat Cazimirus. Peractis autem comitijs, Petricouia profectus, Nepolomiciam diuertit. Ibi oratores suos responsum pontificis maximi referentes audiuit. Nihil ab eo tunc impetratum, præter quòd Culmensis ecclesia amotis Cruciferis in pristinum statum restituta, & Gnesnensi Archiepiscopo denuò addicta est: Confirmatio uerò pacis Prussicæ, & relaxatio interdicti in Prussos regiarum partium promulgati, Rudolfo Lauantinensi episcopo mandata. Qui ad quintum Calendas Augusti Vuratislauia Cracouiam adueniens cum Gabriele Veronensi Franciscano, hæreseon inquisitore, & Petro Ercleo decano Aquensi cubiculario pontificio, recens Roma missis, regem ad suscipiendum, & à nefario & hæretico occupatore uindicandum regnum Boemicum exhortabatur: & Pontificis, Imperatoris, Germanorum, & aliorum Christianorum principum opem & subsidia promittebat: diplomatáque pontificia proferebat, quibus ea demum conditione interdictum relaxare, & pacem Prussicam confirmare uidebatur. Et commodùm proceres Boemi qui Georgio aduersabantur, miserant & ipsi ad Cazimirum è conuentu Iglauiensi Heliam administratorem Lutomysliensis episcopæ, orantes ut aut ipse regnum id sine longiore comperendinatione susciperet, aut aliquem de filijs uel cum mille equitibus regem sibi mitteret. Suis uiribus regnum se ipsi uindicaturos esse. Ad extremum tergiuersante Cazimiro, postulabat Rudolfus, ne tamen pro fœderato, nec pro Rege haberet Georgium, priuatum regio honore à pontifice: sed pateretur piam crucis militiam contra eum in ditionibus suis promulgari. Offendit ea legatio Regem & proceres Polonos, qui tunc ipsi aderant in consilio, propterea quòd pax cum Cruciferis in dubium reuocari, prætextúsque renouandi belli ipsis præberi uidebatur, propter adiectam in diplomatis conditionem. Itaque res integra ad consultationem conuentus Corcinensis, qui tunc instabat, reiecta: conuentúsque ipse propter incommoditatem loci, & pestem circumquaque sæuientem, Cracouiam translatus: & ad eum maioris Poloniæ proceres propter nouam illam causam euocati, uix ad medium Augusti tandem, non omnes tamen, conuenere. Quindecim ferè diebus consultatum. Ad extremum placuit gratias agi pontifici, & Boemis proceribus de oblato regno, quod Cazimiro liberisque eius iure optimo deberetur. Sed acceptare id eum tunc propter infrequentiam senatus, cuius consilijs et auxilijs usurus esset, rectè non posse: differri rem ad alia comitia oportere: curæ autem Regi fore, ut bellum ciuile inter Boemos gliscens dirimatur: Georgius in uiam redeat, & in potestate sit pontificis maximi. Quo minore uerò negocio ea confici possint, operæprecium esse, ut aliquantisper à publicando pontificio decreto, quo Georgius regno priuabatur, & militia crucis abstineatur. Cum hoc responso dimissus Rudolfus, Vuratislauiam reuertit, Petro uerò Ercleo Romam reuertenti adiunctus Ioannes Sempinius eques

Culmensis episcopa in pristinũ statum restituta.

Legatio pontificis Max. ad Cazimirum regem.

Boemorum procerum legatio.

Comitia Cracouiæ.

Cazimiri responsum.

eques Polonus, qui de confirmatione pacis Prussicæ sine conditione rursus ageret. Cui mandatum & illud est, ut peteret, quo Vincentius Culmensis episcopus Paulo Varmiensi per eos dies peste, seu ueneno, ut creditum est, extincto, successor daretur: quamuis Nicolaus Tungenus canonicus eius ecclesiæ, Vormitha ortus, qui Romæ tunc erat inter scriptores apostolicarum literarum, ritè à collegio basilicæ illius electus esset. Sed ne Sempinius quidem quicquam impetrauit. In Boemiam uerò missi legati, Stanislaus Ostrorogius palatinus Calissiensis, Iacobus Dembenius thesaurarius & præfectus Cracouiensis, & Ioannes Dlugossus canonicus Cracouiensis. In Prussiam autem ad constituendas res, Iacobus Sennenius Vuladislauiensis, Vincentius Kelbassa Culmensis episcopi, & Ioannes Coscelecius palatinus Inouuladislauiensis. Qui subortas cum Cruciferis nonnullas controuersias diremerunt: & quamuis ægrè, perfecerunt tamen, ut de promissis Magistro à Rege quindecim millibus florenorum, duodecim millia ciuitates exoluerent. Rex tribus mensibus exactis Cracouiæ, in Lituaniam secessit. Iam enim totam ferè Poloniam, Russiam, & Masouiam pestis popularis peruaserat. Ibi Nicolao Vilnensi episcopo sub finem Septembris defuncto, Ioannem Iossouicium Vilnensis ciuis filium, qui tunc erat Lucensis episcopus: huic uerò Martinum Cressouicium gente Gryphium successorem destinauit. Nicolao uerò Camenecensi, qui et ipse ad medium Octobris peste extinctus erat, Nicolaum Golambicum gente Gryphium: sed cum is paulo pòst in itinere à latronibus interfectus esset, Nicolaum Prochnicium gente Cuslium suffecit. Legati regij in Boemiam profecti, multa agendo & suadendo eò rem perduxere, ut Georgius negaret se quicquam aduersus pontificem & pacta cum antecessore eius & cum concilio Basileensi conuenta admisisse: correcturum autem, si quid fortè eiusmodi esset. Componendarum uerò Boemicarum rerum arbitrum Cazimirum non recusaret. Cæterùm alterius factionis proceres, conuentu apud Vuratislauiam habito, negarunt, se illum arbitrum accipere posse inconsulto pontifice maximo, cuius iussu bellum suscepissent. neque uerò habendam esse fidem Georgij uerbis atque promissis: quin susciperet Cazimirus oblatum & iure sibi debitum regnum, aut uerò aliquem de filijs, quos tam multos haberet in spem plurium regnorum susceptos, regem sibi mitteret. Factæ sunt tamen inter eos & Georgium quinque mensium induciæ: sequentis anni, qui fuit, millesimus quadringentesimus sexagesimus octauus, initio nihil memorabile actum in Polonia, præter quòd pestem latè grassantem annonæ caritas excepit, ex hyberni cœli intemperie, et intempestiuo calore ac siccitate, coorta ingenti multitudine murium: qui horrea depasti, cum se in agros effudissent, segetes quoque hybernas uirescentes radicitùs arroserunt. Nihilo tamen minus primo uere Cazimirus rex cum uxore Cracouiam è Lituania reuertit. Ibi conuenit eum Protasius Olomucensis episcopus: & ad uindicandam Boemiam, & socia cum Imperatore Friderico, & Mathia rege Vngarorum arma contra Georgium coniungenda exhortatus est. Secretò uerò, quinque modò consiliarijs adhibitis, suasit ut rex fœdus cum utroque principe noua

Legatio Cazimiri ad pontificem.
De Varmiensi episcopa controuersia.
Legatio Polon. ad Boemos.
Legati in Prussiã.
Pestis in Polonia.
Georgij regis responsum oratoribus Polonis.
Boemi catholici recusarunt arbitrum Cazimirũ.
Induciæ.
1468 ann.
Annonæ caritas.
Protasius Olomucensis episcopus ad Cazimirũ uenit.

noua affinitate stabiliret, collocatis in matrimonium Mathiæ & Maximiliano Friderici filio duabus filiabus natu maximis: consultius fore, ut per filias certam Vngarici & Boemici regni hæreditatem nomine uxoris suæ adiret, quàm ad filios eam peruenturam expectaret, aut uerò armis eam uindicaret. Non recusaturos esse principes illos cum consiliarijs suis, quin si ipsi liberos nullos relinquerent, ad Cazimiri liberos ex pacto secundum ipsos successio pertineret. Attingebat quidem Georgium propinquitate Protasius, et magna fiducia et libertate subinde eum officij sui admonuerat. Sed cum plus apud eum ualeret authoritate, siue adeò terrore minisq; Rochezana, Protasius cum rectè sentientibus Boemis sese coniunxit. Et cum Cazimirus oblatum ab eis regnum non acciperet, Mathias uerò Vngarorum Rex, quamuis gener & fœderatus Georgij, tamen põtificis max. hortatu & authoritate adductus, missa ad eos legatione ultrò id expetiuisset, non grauatè susceptus est ab eis. Et fortè is tunc nihil habebat negocij cũ Turcis, qui reiecti à Iaize arce, quam recuperare nixi erant, in Asiam ad subiugandũ Trapezontinũ imperium, & contra Syros & Ægyptios arma cõuerterant. Quo magis autem Mathias res suas contra Georgiũ stabiliret, fœdus cum Imperatore Friderico percussit, quo eum sibi successorem assentientib. Vngaris designauit. Cumq; prouidendum sibi esse existimaret, ne Cazimirus impedimento sibi esset, Protasium, nõ inscio, ut credibile est, Friderico submisit, per quem uel affinitate Cazimirum sibi adiungeret. Aliquanto enim antè uiduus factus erat. Id igitur tunc egit Protasius. Relata re ad consilium regium, responsum est Protasio, Cazimirũ ius suum ad regnum Boemicum tam hæreditarium, quàm delatum ab ipsis Boemis, non repudiasse: uerùm reiecisse eam cõsultationem ad comitia, quæ instarent. Quòd si quis interim id regnum usurpare uellet, curæ ipsi fore, ne id impunè ferret. Cum Mathia rege eum fœdus icere, & affinitatem statuere non posse, nisi ille iniurias & damna data Polonis exolueret. Bis ab eius hominibus infestatam esse Scepusiensem oram, quæ in ditione sua esset: Valachiam item, quæ in fide & clientela item sua esset, anno superiori ab eo uexatam esse. Cum hoc responso Protasius, quamuis splendidè donatus à Cazimiro, non admodum lætus in Vngariam, unde uenerat, redijt. Quod autem de uexatione Valachiæ memorauimus, ita se res habuit. Tres de principatu siue palatinatu Valachiæ aliquandiu certarant, Stephanus, Petrus, & Berendeius: ad extremum à Stephano reliqui duo eiecti, ad Cazimirum confugerant. Sed cum is nihil opis ipsis afferret, atq; adeò Stephanum principem esse iuberet, Berendeius in Vngariam profectus, Mathiæ regis opem implorauit. Qui subigendæ Valachiæ occasionem non amittendam sibi esse ratus, comparato exercitu quadraginta millium hominum, per montes atque syluas, Vngariam ac Transyluaniam claudentes, cum in Valachiam penetrasset, crudeliter eam ferro & igni uastarat. Stephanus uerò quamuis ipse quoque exercitum collegisset, auxilia que à Polonis accepisset, tamen aperto marte hostem adoriri non ausus, quòd se imparem esse uiribus eius cerneret, neque magnopere suis fideret, insidijs eum appetebat, donec Mathias in oppido Bania castra

metatus,

Rochezana Georgio formidabilis.

Mathias rex à Boemis orthodoxis susceptus.

Turcæ à Iaize reiecti in Asia belli geruntur.

Mathiæ fœdus cum Friderico Imperatore.

Responsum à rege Protasio.

De Valachiæ dominatu contentio.

Mathiæ regis expeditio in Valachiam.

metatus, rei bene gerendæ occasionem ei prębuit. Summissis enim hominibus prima noctis uigilia, nihil tale expectantibus Vngaris, oppidum pluribus locis incendit, ipse'que statim cum expedito peditatu affuit, & re inopinata perturbatis, nocturna caligine omnia maiora & formidabiliora faciente, colligendi sese spacium non dedit. Itaque Vngari ancipiti periculo ferri & incendij constricti, omissa defendendi sui cura, quà quisque poterat, ex oppido sese eijciebant. Nec ullus planè ab his quidem fugæ, ab illis uerò cædis modus fiebat, quoad in Transyluaniam peruentum est. Desiderata tunc esse dicuntur Vngarorum ad decem millia. Rex tribus uulneribus acceptis, cum reliquijs dissipati exercitus, relictis impedimentis, per ignotos montium tramites, Valacho quodam duce, euasit. Vias enim Stephanus succisis arboribus impedierat, & obsederat. Hic tunc belli illius exitus fuit. Miserat autem Valachus Cazimiro regi Vilnam dona de hostium spolijs, uictoriæ suæ argumenta: & in posterum consilium & auxilium ab eo petebat. Neque enim quiescebat post tam insignem illam cladem Mathias. Verùm quater centenis millibus aureorũ è mulcta Transyluaniensium coactis, nouum exercitum comparabat. Sed eum contra Boemos comparari Protasius, neque id falso, asseuerabat. Per eos autem dies, quibus is fuit Cracouiæ, regina Elizabetha sextum filium nono partu edidit. Cui Friderici nomen, Protasij rogatu inditum est. Posteaquàm autem discessit Protasius, postridie aduenit Albertus Costca Postupicius orator à Georgio Boemo, gratias agens Cazimiro de fide & constantia in seruando fœdere, ac de studio & opera nauata reconciliandis Boemorum animis: pergeret porrò inchoatum opus perficere, quoad durarent induciæ. Georgium eius arbitrio cuncta permittere. Orabat etiam de reconciliando ipsi pontifice maximo, à quo non modò Boemi, & Mathias rex Vngarorum, sed & alij Christiani principes aduersus eum concitabantur. Purgaturum eum esse ea de quibus insimularetur, & Cazimiri arbitratu satisfacturum: cuius etiam filium aliquem de sententia Boemorum procerum successorem sibi, præteritis filijs suis destinaret, non hæreditario iure, quod nullum esset regni apud liberam gentem, sed singulari quadam omnium Boemorum in Cazimirum propensione, & linguæ cum Polonis communione. Ea'que de re constituenda & conficienda mitteret Cazimirus legatos ad proxima Boemorum comitia. Atque hæc non syncerè, neque ex animo fiebant & mandabantur à Georgio: sed summa necessitate exprimebantur, quo Cazimirum à suscipiendo ab aduersarijs suis oblato regno, & à societate Mathiæ regis retardaret. Iam enim duxerat Mathias exercitum in Morauiam, & ciuitatibus eius oræ plerisque omnibus ultrò sese ipsi dedentibus, in Boemiam infesta signa inferebat. Nec minus comiter Georgij legationi responsum est postridie: Cazimirum libenter omnia Georgij causa facere, deinceps'que facturum esse, modò ille uerè & bona fide ageret. Rectè autem & ex officio suo facturos, & suis rebus consulturos esse Georgium & Boemos, si non nisi de filijs Ca-

Stephani Valachi uictoria de Mathia rege Vngarorum.

Mathias rex uulneratus fugit.

Trãsyluanienses multati à Mathia.

Friderici filius Cazimiro natus.

Georgij regis legatio ad Cazimirum.

Morauia in potestatem Mathiæ regis uenit.

Legatio Polonorum ad Boemos.

Ioannes Dlugossus regiorum librorũ præceptor.

Rudolfus Vuratislauiensis episcopus.

Legatio ad Stephanum palatinũ Valach.

Fœdus Polon. cũ Steph. Valacho.

Legati siue nuncij terrestres ad comitia mitti cœpti.

Nunciorum nimia potestas.

Sigismundus Augustus rex nunciorum potestatem repreßit.

Nunciorum infinitæ potestatis causæ & periculum.

zimiri regem sibi sumant. Cum hoc responso dimissus legatus Georgij. Nec mora, legati ijdem qui superiore anno fuerant, ad componendas res Boemicas iterum proficisci iussi sunt, Dlugosso excepto: cui quod rex liberorum suorum curam & institutionem mandarat, Nicolaus Scopus Osuencimensis Castellanus suffectus est. Verùm ij feruente maximè contra Georgium bello, quod in Austria quidem à Friderico Imperatore depellebatur, in Boemiam uerò à Mathia Vngaro maximis uiribus inferebatur, tentata, sed refutata à legatis pontificijs (Nam ad Rudolfum paulo antè Vuratislauiensem episcopum factum, Laurentius Ferrariensis episcopus accesserat) pacificatione, casso labore fatigati reuerterunt. Ad Stephanum uerò in Valachiam missi Dobeslaus Bissouius Castellanus Belsensis, & Stanislaus Tencinius Ioannis Castellani Cracouiensis filius, ut eum pollicitatione auxilij regij confirmarent, & locum tempus'que cum eo constituerent, ubi is præsens solenne fidelitatis iusiurandum regi daret. Conuenit: Renouatum est fœdus cum promissione mutuorum auxiliorum. adiectis his conditionibus: Ne Valachus insciente & inuito Rege cuiquam bellum faceret: Rex uerò ne receptaret hostes eius, qui ad palatinatum adspirarent. Ipse Rex dimissis legatis sub finem Iunij Cracouia profectus, Prussis, ut ad se accederet, orantibus, Visliciam diuertit: conuentum minorum Polonorum egit: subsidium ad exoluenda Prussica stipendia postulauit. Quod non abnuebat quidem nobilitas, uerùm sine maioribus Polonis sciscendum sibi esse non putauit. Quare placuit binos è satrapijs siue palatinatibus legatos ad comitia Petricouiensia mitti, qui decernendi in commune cum cæteris Regi moderati tributi potestatem haberent. Atq; hoc tunc primùm fieri cœptum, sic inoleuit posterioribus temporibus, ut sine ijs legatis seu nuncijs terrarum (sic enim uocantur) nulla comitia legitima haberentur, neq; tributum decerni, ac ne lex quidem ulla ferri posse uideatur: auctus'que est, & subinde etiamnum augetur eorum numerus. Potestas uerò eorum adinstar Tribunitiæ apud Romanos, uel Ephororum apud Lacedæmonios esse cœpit. Nam tantum ij nostra tempestate arrogare sibi cœperunt, ut nullam rem maiorem iniussu suo decerni à Rege & senatu, aut fieri uellent, & in senatum, atque adeò in Regem ipsum ius atque censuram grandi supercilio sibi sumerent. Ad extremum crescente indies insolentia, de religionis quoque Christianæ dogmatibus, ritibus, ac ceremonijs disceptare, & non accipere, sed ferre leges aggressi, Sigismundi Augusti regis, quo regnante hæc scribebamus, diuina & supra ætatem sese exerente sapientia & authoritate repressi tamen sunt aliquantisper. Aluerunt autem hanc eorum licentiam, eo'que magnitudinis sensim prouexerant partim reges superiores multa ipsis indulgendo, siue inopiæ fisci sui releuandæ gratia, siue quieti & ocio suo consulentes: partim potentiores & factiosi nonnulli proceres, certatim eos prehensare & epulis largitione'que corrumpere, & quòcunque libuisset incitare, & quasi tibias inflare adorti, id'que siue ut gratificarentur, siue ut ægrè facerent regibus, siue ut poten-

tiam

tiam suam stabilirent, æmulósque suos deprimerent, aut ulciscerentur: seu denique ut per eos subornatos, quo iure, qua iniuria quiduis perficerent, quod apertè per se ipsi uel aggredi non auderent, uel efficere non possent. Est quidem salutare admodum in republica, esse custodes libertatis communis. Cæterùm prouidendum est etiam atque etiam, ne quod ad salutem comparatum est, abusu uertatur in perniciem. Metuendúmque est, ne infinita illa potestas, & in licentiam erumpens libertas, non tam publicam fortassis utilitatem spectans, quàm priuatæ alicuius unius, uel paucorum libidini, cupiditatibus, uel denique auræ populari seruiens, & regere magis, quàm regi satagens, prostrata & euersa regia maiestate, & authoritate senatoria, summam reipublicæ confusionem, & barbaram quandam exitialémque ἀναρχίαν, ut Græci uocant, Polonis pariat: aut certè graui & acerba tyrannide finiatur. Quorum utrumuis, eo quidem propius impendère uidetur, quo iuniores & imperitiores rerum, eóque audaciores id ad minus obenudum legi, siue adeò ipsi sese ultrò ingerere cœperunt, cedentibus impudentiæ & importunitati eorum natu maioribus, ut quisque grauitate, usu rerum, & sapientia maximè pollet. Quod utinam non in consultando quoque usuueniret, ut non id plerunque obtineat, quod grauissimis, aut plurimis duntaxat, sed quod loquacissimis, clamosissimis, & minacissimis placuit. Sic Romana respublica amplissima quondam & florentissima, Tribunitijs furoribus exagitata, primùm in licentiam multitudinis intolerabilem effusa: deinde seditionibus, ciuilibúsque bellis quassata, cum in paucorum dominatum, ac mox sub unius tyrannidem recidisset, nobilitate excisa, senatus authoritate sublata, oppressa omnium libertate, omni calamitate foris domíque afflicta, ad extremum barbarorum inundatione à fundamentis euersa, corruit. Sed nos à diuerticulo ad institutum cursum reuertamur. Conuentu Visliciensi dimisso, Rex Colum profectus, maiorum quoque Polonorum conuentum egit. Verùm nihilo magis ibi profecit. Reiecta res ad alium conuentum, eodem loco ad uicesimam diem Septembris instituendum. Itaque Rex cœptum iter per Pomeraniam peragens, ad tertium Idus Augusti Gdanum ingressus, magno populi obuiam sese effundentis studio & lætitia exceptus est: & lautè atque honorificè habitus, quoad ibi mansit per totos ferè triginta dies. Et purgarant iam ipsi Gdanenses literis atque nuncijs crimen, cuius apud eum ab Henrico Plauenio Vilnam profecto insimulati erant, quasi ad Burgundionum ducem deficere statuissent. Instituto autem ea in urbe, ac deinde Marieburgi conuentu Prussorum, ciuitatibus egestatem causificantibus, uix eò rem perduxit, ut in octo annos tributum, quod Cisam uocant, scisceretur. Ac de eo quidem, quod in primarijs tribus ciuitatibus colligeretur, primis quatuor annis, quarta pars illis ipsis ciuitatibus, reliquæ uerò tres Regi in stipendia militum cederent. Deinceps uerò ciuitates illæ tres, quicquid apud quamque redactum esset, sibi haberent: aliunde autem

Romana respub. tribunitijs furoribus euersa.

Gdanensium studium et liberalitas erga regem.

Gdanenses insimulati cogitatæ defectionis.

Prussi tributum in octo annos sciuerunt.

quicquid prouenir et,Regi annumeraretur. Sed Gdanēses præterea quinque millia florenorũ de regio prouentu detrahere permissi, quæ tunc Regi mutua dederãt: triginta quoque millia eis remissa sunt, quę anniuersarijs pensionibus per quindecim illos annos non soluerant. Ipsi uerò contrà Gdanense, Dersauiense, & Puscense territoria,quæ oppignerata tenebant,regi condonarũt. Misit autem inde Rex legatos ad intercipiendum bellum inter Fridericũ Marchionē Brandeburgensem & Pomeranorũ ducem Henricũ paulò antè exortũ. Henricus enim cum ei Fridericus auxilijs Misnensis,Mechelburgensis,& Brunsuicēsis ducũ,& archiepiscopi Magdeburgensis adiutus grauis esset,oratores primùm,deinde uxorē ad regē miserat,opem eius implorãs,& subiectionē suam cum suis omnibus ipsi deferēs,si fœdus eum nõ moueret. Fortè dimiserat exercitũ Marchio, cum ad eum legati regis uenere. Itaq; facilè inducias inter dissidentes confecerunt,illi'que Cazimirum regem arbitrum controuersiæ suæ sumpserunt. Marieburgum deinde se rex contulit,Henricum Plauenium Magistri uices gerentem cum Marsalco & aliquot cõmendatoribus Cruciferorum ad se uenientes benignè accepit: quæ postulabant pleraque omnia concessit: Nideburgum oppidum,quod ad eam diem retinuerat,ex pacto reddidit: anniuersarios conuentus cum Cruciferis Elbingæ agendos, quibus duodeni utrinque delecti uiri controuersias ultrò citro'que suborientes disceptarent, ac deciderent, constituit: de non acceptando regno Boemorũ,si absque bello id adipisci non posset,consilium ab eis accepit: denique ad maturandum noui Magistri electionē eos hortatus, quinque millibus florenorum donatos dimisit. Deinde magistratus in comitijs regni dudum creatos stabiliuit,aliosq; insuper adiecit: tres regundorum finium pręsides,quos Succamerarios uocant,qui & ipsi locum & sententię dictionem in senatu habent. Iudicia quoq; nobilitatis cõstituit,creatis sex iudicibus totidem territoriorum, nimirum Culmensis, Marieburgensis, Dersauiensis, Suecensis, Slochouiensis, atque Gdanensis. Itaque constitutis rebus Prussicis Marieburgo discedens, per Culmensem oram ac Toruniam, Petricouiam contendit, quò ad nonam diem Octobris comitia edixerat. Per eos autem dies, quibus Gdani & Marieburgi commoratus est,cometes inter orientem solem & Septentrionem quindecim diebus apparuit. Quo extincto, statim alter illustrior etiam totidem diebus ad Occasum uisus est, insignium malorum mortalibus impendentium prodigia. Et sanè permultũ sanguinis humani hoc anno profusum est in inferiore Germania,cum Carolus dux Burgundionũ Leodiēses qui dominum suum episcopum Caroli sororis filium cæperant, & in uincula cõiecerãt,expugnasset:amissisq; in oppugnatione quadraginta millib. hominũ, urbem eam penitus excidisset, & solo æquasset. Plurimis autem in locis maximę inũdationes aquarũ permagnã annonæ caritatē effecerunt. Comitijs institutis Petricouiæ, primũ omniũ de Vuladislao Damoborio ab uxore & propinquis eius,qui complures erant in senatu regio, actum. Querebãtur eum per iniuriã indicta causa cęsum esse, eiusq; facti inuidia omnis,

Regis & Gdanēsium mutuæ donationes.

Legatio Casimiri ad Marchionē Brãdeburgensē.

Cruciferi primarij ad regē ueniunt.

Nideburgum Cruciferis redditũ.

Succamerarij in Prussia pars senatus.

Iudices nobilitatis in Prussia.

Cometæ duo.

Leodiũ euersum.

Caritas annonæ.

Comitia Petricouiæ.

omnis, rege asseuerāte iniussu suo cęsum, in Petrum Samotuliū absentem conferebatur. Data enim opera ob eam ipsam causam is nō uenerat. Itaq; citari ad futura comitia iussus est. Ita tunc turba conquieuit. Introductus deinde in senatum Baltasar canonicus Vuratislauiensis à Rudolfo episcopo & legato pontificio missus oratum, ut Rex interdictum contra Georgium Boemum, & crucis militiam promulgari in ditionibus suis pateretur. Hunc subsecutus est Georgij legatus, iustam illius contra rebelles causā defensans, & q; summisse is pontifici max. sese exhiberet, quamq; libenter desiderio consilióque Cazimiri in faciēdis inducijs obsecundasset, cōmemorans. Ex eo longe deteriore loco res illius esse cœpisse. Orare, ne Cazimirus amicum, eiusdémque cum suis Polonis linguæ regnum, diripi & euerti sineret: sed magis ferret opem, pontificémque Georgio reconciliaret. Vtrique responsum: Regem oratores ad pontificem de rebus illis missurum esse, eis'que mandaturum ut ad Rudolfum Vuratislauiam, ac deinde in Boemiam diuerterent, & utrique sententiam eius renunciarent. Instauratum est etiam ibi iudicium inter Regem & Conradum ducem Masouiorum natu maximum, & amitam eius Catharinam, quæ cum Michaluscone nupta fuerat, apud recuperatores, siue iudices à Rege editos, Prussici belli intuitu eousque dilatum, adiudicatáque sunt Regi Sochassouiense, Vyskicense, Viznense, Plonense, Plocense, & Zauucrense territoria. Tractatum item de subsidio publicè in Prussia stipendia conferendo. Sed nuncijs nobilitatis negantibus mandata ea de re se habere, nouos rursus conuentus Coli & Corcini mense Decembri institui placuit. Ibi demùm ægrè perfectum est, ut Iugerale tributum duodenùm grossorū sciscer etur: cuius dimidium agricola, tantundē dominus eius solueret. Laborabatur enim passim magna inopia & caritate annonę propter anni intemperiē. Perpauci tamē fuere de nobilitate, qui oneris illus partē cum suis hominibus sustineret. Insequēti anno Cazimirus rex sub finē Ianuarij Cracouia discedēs in Russiā cōtendit, mensemq; unū et semis Leopoli exegit, Stephanū Valachię palatinū expectās, ut ab eo fidelitatis iuramentū ex cōstituto acciperet. Verū ille cū alia multa, tū Turcicę & Vngaricę incursionis metū causificatus, re uera autē falsò nōnullorū regiorū consiliariorū indicio, ne à rege caperetur, deterritus, tūc nō uenit: iusiurandū tamē Ioanni Muziloni palatino Podoliæ, & Spitconi Iaroslauio succamerario Pręmisliēsi, legatis regijs ad se missis dedit, recepitq; postea se Cameneciā, uel Colomeiā, uel Sniatinū ad regē uenturū esse, modò ut duobus mensibus, antè de tēpore certior fieret. Adfuit autē Mēgligeris noui Tartarorū principis, qui Nurdulabo seu Nurduuulabo maiori natu fratri à suis eiecto succcesserat, legatio, fœdus & amicitiam & auxilia cōtra quosuis hostes regi deferēs. His de more cum donis & gratulatione dimissis, constitutisq; pro tēpore rebus Russicis, Rex ad finē Aprilis Cracouiā redijt: stipēdiorum Prussicorū partem ex pacto dissoluit: legationē procerum Boemorum, Morauorum, ac Silesiorum cum Ecclesia catholica, contra Georgium sentientium, cuius princeps erat Ioannes

Legatio Rudolfi legati pontificij ad regem.

Georgij regis legatio ad Cazimirum.

Masouia regi adiudicata.

Tributum iugerale partim agrestibus, partim dominis impositum.

Annonæ caritas.

Stephanus palatinus Moldauiæ iurat in uerba regis Poloni.

Tartarorum principis legatio.

Boemorū orthodoxorum legatio ad Cazimirum regem.

Zaiecius, audiuit. Erat iam grauis Georgio Mathias rex Vngarorum, in Morauia habens exercitum. Cui Bauarorum dux Otto ualida cruce signatorum militum auxilia adduxerat è Germania. Itaque postulante Georgio, de pace inter eos agi cœperat: & fortassis ea conuenisset sine arbitris apud uillam Orsiciam prope Olomuciam congressos, nec quicquam intercedentibus oratoribus Polonis, quos Romam & in Boemiam missos esse suprà memorauimus, nisi legati pontificij & proceres Vngari atque Boemi pio zelo incitati, Mathiam auertissent. Induciæ modò ad finem anni illius inter reges factæ. Nec mora, Mathias Boemorum regem se renunciari Olomuciæ passus est: profectusque in Silesiam ac Luzaciam, fidelitatis iusiurandum à ducibus & ciuitatibus partim ultrò oblatum, partim terrore expressum, accepit. Hoc igitur factum suum Boemi proceres Cazimiro tunc excusabant, cunctatione eius & necessitate adactos id se fecisse: simulque rogabant, ut Rex rectè de religione sentiens, sibi potius faueret idem sentientibus, quàm Georgio hæretico. Vtiliorem ipsi Polonisque amicum fore Mathiam, quàm illum perfidum. Ad hanc legationem nihil tunc aliud responsum est, quàm Cazimirum relata re per primam occasionem ad amplissimum consilium, cuius copiam tunc non haberet, Boemis responsurum esse. Neque enim placebat regi in utramuis partem tunc sententiam suam aperire. Non dissimulauit is tamen lætitiam, cum ei renunciatum esset, filium suum natu maximum ingenti fauore & acclamatione Boemorum, qui cum Georgio sentiebant, successorem Georgio destinatum esse, oratoribus suis Stanislao Brezio, & Gregorio Lubrantio, quos ad eum de conditionibus induciarum cum Mathia factarum sciscitatum miserat, ipsóque Georgio cum tribus filijs præsentibus, nec reclamantibus. Quod ne Zaiecio quidem principi legationis Boemicæ auditu iucundum accidit. Fauebat enim Cazimiri liberis, suadebátque ei, ut si ipsi Praga & Carlosteinum mox à Georgio traderetur, acceptaret oblatam conditionem. Fieri enim posse, ut cum Mathia æquis conditionibus transigeret. Dimissa legatione Boemica, Rex in Lituaniam cum uxore iter habuit, Radomiæ'que de ratione depellendi belli, si quod fortè sibi à rege Vngarorum inferretur, cum consiliarijs, qui frequentes eò conuenerant, cõsultauit. Ibi eum consecuta est legatio Georgij & Boemorum, qui in partibus eius erant. Recensebat autẽ ea, quicquid per illud tẽpus cum Mathia rege actum esset, & ad Cazimiri legationes responsa referebat. Deinde Vuladislao regio filio natu maximo, regnum secundum Georgium deferebat, his conditionibus: ut id Georgius quoad uiueret, retineret, Cazimirus eum in gratiam pontificis maximi reponeret, & contra quosuis hostes tueretur: uxori eius bona dotalia, filijs principatus, proceribus magistratus & honores attributi ut salui essent: Ludmilam Georgij filiam Vuladislaus uxorem duceret. Quibus de rebus cum ad consilium relatum esset, uariabant sententiæ Senatorum. Plures tamen erant, qui regnum armis & sanguine parandum, societatémque & affinitatem hominis hæretici non probarent. Cuius sententiæ princi-

Cruce signati contra Boemos.

Mathiæ & Georgij regum cõgressus.

Induciæ.

Mathias Boemiæ rex renunciatus.

Vuladislaus Cazimiri filius rex Boemorum designatus.

Ioannes Zaiecius fauet Cazimiri liberis.

Legatio Georgij et Boemorum ad Cazimirum.

Conditiones oblatæ à Boemis regni Vuladislao.

principes erant episcopi: quibus etiam sacrorum interdicto uti placuit propter legatos hereticos presentes: uerùm de hac sententia cõtentione aliorum facilè se deduci passi sunt. In quo constantius fuit collegium basilicæ Cracouiensis, cum ijdem oratores redeuntes Cracouiam diuertissent. Tota enim urbe à sacris cessatum est, quoad Boemi discesserunt. Visum est deinde senatui, cum Rege denuò legatos mittere in Boemiam de conditionibus suscipiendi regni. Ioannes Tarnouius Voinicíensis, & Stanislaus Vantropca Sandecensis Castellani ire iussi. Ad controuersias uerò cum Vngaris disceptandas & componendas designati: Ioannes episcopus Cracouiensis, Ioannes Tencinius Castellanus Cracouiensis, Derslaus Rithuianius Sendomiriensis, Stanislaus Ostrorogius Calisiensis palatini, & Ioannes Dlugossus Canonicus Cracouiensis, bis casso labore defatigati sunt, non uenientibus Vngaris. In Prusiam uerò Iacobus Sennenius Vuladislauiensis, & Vincentius Kelbassa Culmẽsis episcopi, & Petrus Duninus Succamerarius Sendomiriensis delegati ad res constituendas, & componendas controuersias, ne qua Cruciferis noui belli ansa relinqueretur. Dicebantur enim à Friderico Imperatore & Mathia Rege clàm ad res nouandas incitari. Contendit sanè Fridericus siue in gratiã Mathiæ, siue aliqua alia de causa, tum per literas atq; oratores, tum per se ipse Romã ꝓfectus, ne pontifex max. pacẽ inter Polonos & Cruciferos Torunię compositã approbaret. Mathias uerò satagebat Cazimirũ quauis ratione à Boemicis rebus auertere, cũ ipse minus secundo rerũ successu contra Georgiũ tunc uteret̃, post captum per proditionem Victorinum eius filium. Erat enim ab Henrico capti fratre insigni clade in Morauia profligatus: & plerorumq; Boemorũ animos à se abalienarat: nonnulli etiam ex ijs qui cum eo sentiebant, extincti erant. Et uerò Stephani Valachorum palatini geminata excursione in Transyluaniam non modò ignominiam & calamitatem, sed cladem quoque duplicem acceperat. Cazimirus ita constitutis rebus Polonicis Radomiæ, per Volyniam & Luscum in Lituaniam cœptum iter peregit, & apud Grodnum cum Lituanis conuentum egit. Per quos dies Tartari Zauolgenses, hoc est, qui ultra Volgam siue Rha fluuium habitant, Maniaco duce cum Borysthenem transmisissent, tribus agminibus factis in Lituaniam, Podoliam, & Valachiam sese infuderunt. Ac in Lituania quidem siue Podolia Lituanicæ ditionis, & Volynia omnem oram circum Cremeneciam, Zithomiriam, Cusminios, Zudouiam, & Vuladimiriam impunè depopulati, ad decem millia hominum abegerunt, Lituanis propter paucitatem resistere non ausis. Præmonuerat quidem Regem de aduentu eorum Mengligeres dux Tauricanus amicus & fœderatus: uerùm pauci tamen Lituani quamuis iubente Rege, accurrerant. In Podolia Polonicæ ditionis nihil ferè incommodi acceptum retrocedentibus Tartaris, cum ad Trebouuliam iustus Polonorum & Russorum exercitus, Raphaele Iaroslauio Leopoliensi, & Paulo Iasenio Belsensi & Chelmensi præfectis ducibus præstò esset. In Valachia uerò ter, opportunitate locorum utentibus Valachis cum Stephano palatino, profligati Tartari retrocesserunt, filio ducis amisso. Quem captum

Interdictũ sacris ob hereticos.

Legati in Boemiam.

Legati ad conuentum cum Vngaris.

Frid. imp. et Mathiæ regis consilia cõtra Cazim. & Polonos.

Mathiæ regis aduersæ res.

Stephani Valachi excursiones prosperæ in Transyluaniam.

Tartari Zauolgenses Lituaniã, Podoliam, & Valachiam populantur.

Tartari ter à Stephano in Valachia profligati.

ptum cum à patre minaci legatione repeteretur, Stephanus præsentibus centum legatis dissecari, & mox ipsos quoque legatos palis suffigi iussit, uno excepto, quem truncato naso & auribus nuncium rei gestæ ad Maniacum remisit. Ad comitia deinde Petricouiensia ad initium mensis Octobris edicta Rex profectus, iuri dicundo & legationib. exterorum principum audiendis ac dimittendis uacauit. Auditi primùm Iacobus Dembenius & Paulus Glouinius, commodùm à pontifice maximo reuersi, expectationi hominum, literis suis ex itinere scriptis, quasi omnia rectè cōfecissent, de se concitatæ non responderunt. Nam neque pacem Prussicam pontifex confirmauit, neque Vincentium Kelbassam Varmiensem episcopum esse iussit. Quin etiam questus est de Zazimiro, quòd hæreticis fauere uideretur, eo quòd neque interdictum, neque crucis militiam contra eos in ditionibus suis promulgari pateretur. De regno uerò Boemico, cum Mathiæ Regis legati sese opposuissent, legatum pontifex missurum se esse dixit, qui causam utriusque diligenter cognosceret. Introducti deinde Boemi oratores Georgianæ factionis, superius expositas conditiones iterum occinentes. Quibus responsum est: Regem nihil nisi de sententia pontificis maximi de regno Boemico statuere uelle, cuius legatum indies operiretur. Post hos auditi quinque legati Friderici Marchionis Brandenburgensis, quorum princeps erat Fridericus episcopus Lubussensis: & Henrici Stolpensium ducis unus, uerùm catus & uafer. Contendebant illi, Stolpensium duces Marchionibus Brandeburgensibus esse obnoxios, et ut uulgo loquunt̃, uasallos seu feudatarios, proferebantque Imperatoria diplomata, quibus id confirmabat̃: Ex aduerso negabat hîc, cuiquam esse aut fuisse obnoxios, exceptis Polonorum regibus. Poloniæ namque fuisse partem uniuersam Pomeraniam. Eius aũt controuersiæ principes illi Cazimirnm regem arbitrum sumpserant. Verùm is audita causa, in aliud tempus arbitrium distulit, difficultatem & perplexitatem causatus: Doctoribus uerò academiæ Cracouiensis mandauit, ut eam diligenter examinarent, iudiciúmque suum explicarent. Videtur autem magis offensionem utriusque uitasse, eó que Sciborium Chelmium iudicem tractus Posnaniensis ad eos allegauit, qui uel amicè dissidium illud componeret, uel inducijs bellum inter eos gliscens interciperet. Voluit etiam tunc Marchio Cazimiri filiam filio suo ex altera uxore nato per eosdem oratores uxorem accipere. Nec is abnuit, sed negocium id in aliud tempus reiecit. Sub finem uerò comitiorum, quæ in quadragesimum diem extracta erant, aduenit Henricus Plauenius Magister Cruciferorum Prussicorum recens creatus, cum duobus Commendatoribus, & iusiurandum fidelitatis Regi solenni ceremonia dedit, proximusque Regi ad læuam assedit. Honoratusque à Rege peramplis muneribus, cum in Prussiam rediisset, paucis diebus apoplexi extinctus est. Postremò designati in senatu legati ad externos principes. Ad Fridericum quidem Imperatorem, Stanislaus Vislicius: in Boemiam, Stanislaus Vantropoca Sandecensis, & Nicolaus Scopus Osuiencimensis Castellani: in Vngariam ad proceres, Ioannes Vantopca canonicus Cracouiensis: in Valachiam, Ioannes Rithuianius Marsalcus

Stephani crudelitas in legatos Tartar.

Comitia Petricouiæ.

Pontifex non satis propitius Cazimiro.

Legatio Boemorum.

Marchionis Brandeburg. cum duce Pomeran. cōtrouersia.

Pomeraniæ duces Polonis obnoxij.

Cazimirus arbiter cōtrouersiæ.

Comitia 40. dierum.

Cruciferorum Magister H. Plauenius iurat in uerba regis Polon.

Legationes Polon. ad externos principes.

ſalcus regni: ad Tartarorum uerò principem Zborouius. Peractis comitijs initio Decembris, Rex cum Regina in Lituaniam profectus est. Per id tempus, concretis glacie fluminibus & paludibus, Turcæ Vngarorum & Slauorum fines, usq; ad Ciliam atrociter depopulati sunt, neque Vngaro rege, neque Imperatore ſua defendentibus. Primis autem diebus anni ſequẽtis, nẽpe 1470, Cazimirus eadẽ illa hyemis cõmoditate uſus, Ploſcum, Vitepſcum, & Smolenſcum, quæ loca totos ſexdecim annos non uiſerat, pleriſque Lituanis proceribus comitantibus adijt: conſtitutis'que rebus Lituanicis, primo uere in Poloniam reuertit: & Corcini Alexandrum Foroliuienſem epiſcopum legatum pontificium ad ſe uenientem audiuit. Excuſabat autem is pontificem, quòd Boemiam Cazimiro attribuere non poſſet, propter Mathiam Vngarum, cuius inſignia extarent merita in ſedem apoſtolicam, & rempublcam Chriſtianã, arcendis Turcis, & oppugnandis hæreticis. Ei ius quæſitum auferri non oportere: ſed iungeret cum eo Cazimirus affinitatem filiæ matrimonio, pariterq; contra Georgium hæreticum & hoſtem eccleſiæ arma ſumeret. Addebat etiam, habere ſe in mandatis, ut ad Mathiam quoque adiret, ſi quid commodare Cazimiri rationibus poſſe uideretur. Venit eòdem legatus Imperatoris Friderici, Raphael Leſcinius, eques Polonus: uerùm complures annos in miniſterio Imperatoris uerſatus, eiq; inter paucos charus. Homo nauus & magni animi, qui parui fecerat difficultatem itineris, pericula, & inſidias à Mathia rege comparatas: quarum ergò Theutoni legationem illam defugerant. Is igitur commemorata Friderici in Mathiam ſingulari, & penè paterna beneuolentia, compluribus'que officijs & beneficijs, inter quæ & illud erat, quòd eius opera & commendatione, cum nonnulla Cazimiri ſuggillatione coniuncta, pontifex Mathię regnum Boemorum detuliſſet, de ingratitudine & ſuperbia queſtus eſt, quòd is, dum Fridericus abeſt, Italiã obiens, Baumkircherũ, & quoſdam alios Auſtrios, ad rebellionem & infeſtandam Auſtriam concitarat, eos'que in fidem ac defenſionem ſuam ſuſceperat. Proinde nihil commune deinceps Imperatorem cum eo habere uelle: monere autem Cazimirũ, ut & ipſe ab eo ſibi caueret, utpote uafro homine, fraudulento, & cupido. Porrò qua de re Cazimirus Stanislaum Viſlicium oratorem ad Fridericum miſiſſet, hoc eſt, de fœdere & amicitia, ipſum quoque Fridericum idem cupere: quin etiam ad affinitatem cum eo iungendam propendere. Mitteret igitur Cazimirus his de rebus ad ipſum oratores cum luculento mandato. Iucunda fuit ea legatio regi. Nec mora, Derslaus Rithuianius Sendomirienſis, & Stanislaus Oſtrorogius Caliſſienſis palatini ad Fridericum proficiſci iuſſi, ut accipienda Vuladislao regis filio Kunegundi filia Friderici uxore, danda'que uiciſſim ipſi, aut certe filio ipſius Maximiliano una de regijs filiabus, affinitatem ultro citroq; & fœdus cõtra Mathiam iungerent: quo fœdere diſertè cautum eſſet, ut Fridericus adiuuaret Cazimiri liberos, in conſequendis Vngarorum & Boemorum regnis. Verùm ij fœdus modò reportarunt. Quod tamen Rex cum ſena-

Turcæ Vngariam & Slauoniã populantur.

1470 ann.

Legatio põtificis ad Cazimirum regem.

Friderici Imperatoris legatio ad Cazimirum.

Raphael Leſcinius.

Friderici Imperatoris cum Mathia diſsidium.

Mathiæ regis ingenium.

Legatio Cazimiri ad Fridericum Imperatorem.

Fœdus Friderici imperatoris cum Cazimiro Polon. rege.

natu non probauit, propterea quod in eo Fridericus se Regem Vngariæ scripserat. Cautum autem erat, ne uterque ad alterius regna ac dominatus aspiraret. Quæ res regiorum liberorum iuri derogatura esse uidebatur. Reportarunt etiam promissionem Imperatoris, de exoluenda tertia parte dotis, quæ Elizabethæ Cazimiri uxori ex Austria debebatur. Ad Georgium item missi, Iacobus Dembenius Cancellarius regni, & Stanislaus Sidlouecius Castellanus Zarnouiensis, postulaturi, ut is Vuladislao Cazimiri filio uiuens regnum traderet. Iussi etiam ijdem cum proceribus Boemis, Mathiæ partes sequentibus, agere de reconciliatione, cum Georgij partes meliore loco iam essent tunc. Habebat enim is non contemnendum exercitum, & Gradisci diuturnam obsidionem soluerat, in Tirnauiensem agrum Vngariæ uicissim excurrerat, Mathiam cum equitatu Boemiam circum Kuthuos montes uexantem, raptim sese non sine ignominia & incommodo recipere compulerat: & uerò Silesiam præsidijs uacuam, quippe quæ diuturno bello iam exhausta esset, longe lateque infestabat, ita ut Silesiorum duces atque ciuitates uastationem agrorum suorum magno redimere cogerentur: & Mathiæ denunciarent, se rebus suis aliter prospicere oportere, ni ille sibi maturè opem ferret. Vndecim autem septimanis Corcini commoratus Cazimirus, relicto ibi legato pontificio, in Prussiam cum iusto propè exercitu trium millium hominum contendit, ut à Stephano Moldauo promissum iusiurandum exigeret. Verùm is bellum cum Radulone Transalpinæ Valachiæ palatino causificatus, non uenit: sed missis oratoribus atque literis suo & procerum suorum signis signatis, ad Calendas Maias anni sequentis uenturũ se esse promittebat. Interim autem ut Rex bellum suum cum Radulone interciperet, orabat. Quæ quidem res fuit curæ Cazimiro, uerenti ne Radulo implorato Turcarum auxilio, mali aliquid Moldauię conciliaret. De aduentu quoque Stephani constitutum, ut sine omni excusatione adesset intra sextum mensem ex quo à Rege acciretur. His ita actis, Corcinum Rex redijt, & minorum Polonorum conuentum egit. Inde Petricouiam ad comitia ad uicesimamoctauam diem Octobris edicta, ire perrexit. Ibi cum subsidium ad exoluenda stipendia poposcisset, quod erat caput comitiorum, obiecta est maiorum Polonorum infrequentia, & Russorum petitio, ut sibi contra Tartarorum incursionem prospiceretur: denique quòd ad eam diem Rex iura regni & prærogatiuas ordinum à maioribus suis datas, diplomate suo non confirmasset. Recusabat enim id Rex, seu uerius tergiuersabatur, in gratiam Lituanorum, ne recuperare ab ijs, quæ detracta de Polonorum regno possidebant, cogeretur. Eò namque spectabat illa diplomatis exactio, & hoc erat eius caput potissimum. Verùm ubi ille diploma quod poscebatur, consignatum exhibuit, siue adeò promisit, colonis quidem duodenũm grossorum in iugera, oppidanis autem in domos pro portione tributum impositum est. Nouus deinde Magister Prussicorum Cruciferorum Henricus Richtembergius, Henrico Plauenio repentina morte

Legatio Cazimiri ad Georgium & Boemos.

Georgij res meliores.

Gradiscum.

Tirnauia.

Valachorum Moldaui atque Transalpini bellum.

Comitia Petricouiæ.

Priuilegia Polo. à Cazimiro confirmata.

Cruciferorum magister Henricus Richtẽbergius iurat in uerba regis Poloniæ.

morte extincto apud Montem regium suffectus, Petricouiam cum uenisset, in senatum introductus, in uerba Regis iurauit. Cum Varsauiensibus etiam ducibus, tractatum de Plocensi, Rauensi, & Gostininensi dominatu. Ac Plocensis quidem eis concedebatur, si à Rege eum iure clientelæ, siue feudi, ut uocant, acciperent, & uiginti millia florenorum, quæ Conrado Olesnicensium duci Rex numerarat, renumerarent. Sed cum ij conditiones hasce non acciperent, in alia comitia res dilata est. Datum etiam est responsum legato pontificio, petitum'que, ne pontifex priorem de regno Boemico sententiam, qua id Cazimiri liberis iure successionis legitimæ detulerat, mutaret: neu quid denique præcipitanter ageret, donec Regij legati cum nouis mandatis ad eum uenirent. Iussi'que eò proficisci Michael Abbas Lyssecensis siue Caluimontanus, & Iacobus Dembenius Cancellarius regni & præfectus Cracouiensis. His mandatum, ut confirmationem pacis Prussicæ, & regnum Boemicum Vuladislao regis filio iterum atque iterum peterent. Ad Georgium ex itinere diuerterent, eum'que cum suis hortarentur, ut resipisceret ab hæresi, & in potestate pontificis esse uellet, ac de regni sui successore staret promissis. Videbatur enim is mutata sententia, Mathiæ id destinare. In Prussiam uerò missi, Iacobus Vuladislauiensis episcopus, Stanislaus Ostrorogius Calissiensis, & Ioannes Coscelecius Inouuladislauiensis palatini, exortas controuersias disceptarunt. Solutis comitijs, Rex cum regina Posnaniam, uoti à Regina nuncupati, apud ædem Corporis Christi exoluendi causa, iter fecit. Inde Colum profectus ad conuentum maiorum Polonorum, ut Tributum agrarium & ipsi sciscerent, perfecit. Inde porrò Radomiam se contulit, & ad finem anni ibi substitit. Initio uerò noui anni in Lituauiam cum Regina de more secessit. Vbi solito diutius immoratus est, rebus componendis uacans. Nam & Liuones, Magistro suo uita functo, sexdecim Lituanorum pagos diripuerant, & apud Kiouienses post mortem Simonis Olelcouitij ducis, non satis quietæ res erant. Etsi enim reliquerat Simon filium & filiam, eos'que paruulos moriens Regi per nuncios commendarat, cum ei equum & arcum, quibus contra Tartaros bella pro ipso gerens usus erat, dono misisset: Rex tamen Lituanorum suasu in formam prouinciæ Kiouiam redegit, & Martinum Gastoudum Lituanum Kiouiensibus præfectum, siue palatinum dedit. At illi indignum ducentes, parere homini neque illustri, neque consentienti secum de religione, & Lituano, quæ gens tributaria maioribus suis fuisset, Gastoudum aduenientem bis non recipiebant: à Rege autem petebant, ut Michaelem Simonis fratrem, qui Nouogrodensibus tunc Regis nomine præerat, aut aliquem duntaxat Græcæ sectæ, denique uel de filijs suis aliquē sibi præficeret. Ad extremum tamen cum Regem à proposito non dimouerent, Gastoudū acceperūt. Liuones uerò creato nouo magistro, Lituanis missa ad regem legatione satisfecerūt, pacem'que instaurarunt. His ita peractis,

Cū Masouijs tractatus.

Legatio Cazimiri ad pontificem.

Ad Georgium regem.

1471. ann.

Liuones Lituaniam infestant.

Kiouiensium motus.

Kiouiensis principatus in formam prouinciæ redactus.

Liuones pacē petunt à Cazimiro.

Cazimirus reditum in Poloniam maturauit, ut liberorum suorum rebus in Boemia consuleret. Varij namque sensus animorũ & motus in Boemis tunc erant. Nam Silesij duces, Polonis finitimi, bello ciuili inter se decertabant. Cæteri uerò, cùm ob reprobam monetam & sæuitiam, tum quòd à Georgij exercitu impunè uexabantur, Mathiam odisse cœperant. Boemi uerò alterius factionis, grandibus promissis & muneribus à Mathia inescati, diuturni'que belli pertæsi, in eum propendebant, celeriorem finem belli, faciliorem'que indulgentiam pontificis maximi per eum sperantes, quàm si regis Poloni filium regem accepissent. Quin & Georgius ipse Mathiam successorem iam non abnuere uidebatur, quòd ei quoad uiueret, Mathias regnum concedebat, Victorinum filium liberum dimittebat, & Silesiæ uel Morauiæ Marchionem facere destinabat. Ad hæc, quoniam Mathias nullos habebat liberos, spes ostentabatur eius morte ad Georgij liberos regnum Boemorum rediturum esse. Ad has autem conditiones, necessitate magis, quàm uoluntate Mathias pertrahebatur, propterea quòd & Vngarorum suorum animos Strigoniensi archiepiscopo & Quinqueecclesiensi episcopo authoribus à se alienatos esse intelligebat: & Turcæ subacta superiori anno Eubœa insula (quam Necropontum siue Nigropontum nunc uocant, ab urbe primaria, quæ Chalcis olim fuit) feroces, Transalpinam Valachiam & Vngariam, usque ad Zagrabiam & Croaciam ter excurrentes, immaniter depopulati erãt. Idem'que identidem, ni reprimerentur, facturi esse uidebant, ita ut uereri Mathias cogeretur, ne dum alienum regnum appetit, suum amitteret. Quocirca permittente Georgio, Boemi utriusque factionis Polnam conuenerant: confecissent'que rem, inclinatis ad pacem utrinque animis, nisi Iacobus Dembenius, & Michael abbas, oratores Cazimiri Romam proficiscentes, forte fortuna interuenissent: admonito'que Georgio cum suis fidei & constantiæ, ut res integra in reditum suum differretur, persuasissent. Quibus uix Boemiam egressis, Georgius, tumore pedum in reliquum corpus peruadente, uitam cum morte commutauit. Eius morte cognita, Mathias cum nouem ferè millibus armatorum Posonio Bernam accurrit: Stenconem Conopiscium cum duobus millibus in Boemiam præmisit, ut Boemos suadendo ac territando in partes suas pertraheret. Verùm inter eos, comitijs Pragæ creandi noui Regis causa institutis, neutiquam conueniebat. Nam alij Polonum, alij Vngarum, alij Cæsarem cupiebant, nonnulli Henricum Georgij defuncti filium malebant: ij potissimum, qui ab externo rege hæresi suæ metuebant. Pollicebantur autem ij sibi Alberti Marchionis Brandeburgensis auxilia: quicum soror Henrici nupta erat. Erant, qui ad regem Francorum spectarent, quòd redimi ab eo regia & ecclesiastica bona posse existimabant. Ludouici quoque Bauari mentionem nonnulli faciebant. Iam uerò Albertus Misnensis Marchio sibi non deerat. Aduenerat enim cum quinque millibus militum, quasi opem laturus Boemis, si quis uim facere eis uellet, re uera autem suum negocium gerebat. De his omnibus rebus Cazimirus

Boemicarum rerũ status uarius.

Georgij regis inconstantia.

Vngarorum procerũ animi alienatia Mathia rege.

Turcæ Eubœam subigunt, Vngariam infestant.

Poloni oratores Mathiæ res inficiunt.

Georgij regis mors.

Boemorum dissensio in creando rege.

zimirus partim adhuc in Lituania, partim in Poloniam reuertens, certior factus, Paulum Balicium, mox Martinum Vurorimouicium, deinde Dobeslaum Curozuancium equites ad Boemos allegauit, iuris sui promissiq; ipsorum eos admonens. Aderant & Mathiæ oratores, episcopus Agriensis, & palatinus Transyluaniensis. Re diu Pragæ agitata, & ad extremũ ad Cuthuos montes comitijs, quo liberiora essent, translatis, uicesima quinta die Maij Vuladislaus Cazimiri Polonorum regis filius rex à Boemis renunciatur, quamuis reclamantibus Ioanne Rosembergio, Stencone Conopiscio, & Henrico Gradecio proceribus, qui Mathiæ studebant. Mox delecti complures legati de primoribus, nobilitate, & Pragensi ciuitate utraque præstantes uiri, qui Vuladislaum primo quoque tempore accirent è Poloni a. Frustratus enim spe sua Mathias, null o crudelitatis genere à Boemis & Morauis abstinebat. Quin & Albertus Marchio Misnensis exercitus, quem habebat, fiducia grauis esse Boemis cœperat. Nec desperabat adhuc de regno, propterea quod Vuladislaus id suscepturus esse negabatur. Verùm is coorto in se Boemorum tumultu, in quo nonnullos milites amisit, incenso oppido cum metallis, raptim sese cum suis recepit. His ergo de causis Vuladislaus maturare profectionem suam in Boemiam rogatus, acceptis à patre septem millibus equitum, ac duobus peditum, ductores'que exercitus Paulo Iasenio, uicesima quinta die mensis Iulij Cracouiã egressus est, deductus à patre bidui itinere. Fuere autem in comitatu eius insignes, Nicolaus episcopus Camenecensis, Vincentius Ennensis, & Paulus Laodicensis, à quibus Pragæ diadema ritu solenni suscepit: Stanislaus Ostrorogius Calissiensis, & Nicolaus Cutenius Lencicienſis palatini, & Ioannes Dlugossus præceptor. Proficiscenti uerò sex duces Silesiorum sese adiunxere. Apud Closcum uerò obuiam uenientibus Boemis proceribus, & omnium ordinum permagna multitudine, in leges Boemorum iurauit: & omne æs alienum, quod Georgius contraxerat, (quod quidem ad trecenta millia florenorum ascendebat) imprudentius in se suscepit: pacatam'que regni possessionem adijt, Mathia domesticis incommodis, & motibus Vngarorum procerum reuocato. Nam ij, posteaquam Vuladislaum regis Poloni filium, Mathia præterito, regem creatum esse acceperunt, quod secretis consilijs aliquandiu agitauerãt in apertum proferentes, miserunt & ipsi legatos ad Cazimirum, alterum eius filium Cazimirum regem sibi dari petentes: q; ferre diutius Mathiæ tyrannidem non possent. Quod ni faciat Cazimirus, uel à Turcis auxilium sese petituros esse. Sumptus autem belli se præbituros esse pollicebantur. Nec spreuit eorum postulata Cazimirus, Cazimirumq; filium cũ non contemnendo exercitu Petro Dunino duce in Vngariam misit, Derslaum Rithuianium palatinũ & præfectũ Sendomiriensem, Ioannẽ Tarnouiũ Voinicienſem, Stanislaum Vantropcã Sandecensem, Stanislaũ Sidloueciũ Zarnouiensem castellanos, & alios quosdam præstantes uiros comites ipsi adiunxit, et Paulo Iasenio è Boemia reuertẽti mandauit, ut è Morauia rectà in Vngariã contenderet, & cũ Cazimiro

Legationes Cazimiri ad Boemos.

Vuladislaus Cazimiri filius rex Boemorũ creatus.

Boemia uexatur.

Misnensis Marchio fugatus à Boemis.

Vuladislaus in Boemiam proficiscitur.

Paulus Iasenius dux exercitus.

Vngarorum procerum defectio à Mathia rege.

Vngari Cazimirum Cazimiri filium accersunt.

Cazimiri profectio in Vngariã.

copias suas coniungeret. Ipse eum pater Sandeciam usque deduxit. Mature de his procerum suorum consilijs factus erat certior Mathias apud Bernam statiua habens. Itaque nihil sibi reliqui fecit ad festinationem, & quascunque habuit in Morauia Silesiaq́ copias, in Vngariam contraxit: primores nonnullos à se alienatos, partim terrore exercitus, partim ingentibus promissis ad se reuocauit. Eos secuti cæteri, dum tardius molitur & uenit Cazimirus, uacillare & ipsi, ut est mos gentis, fidem'que mutare. Itaque adueniens Cazimirus præterita Cassouia siue Cossicia, quæ à Palatino Transyluaniensi & Emerico Diaco Scepusiensi Comite occupata iam erat, ad Otfanum oppidum diuertit. Inde profectus, apud Nitriam, quæ in ditione Strigoniensis Archiepiscopi erat, statiua habuit. Neque quisquam Vngarorum procerũ per omne id tempus ad eum uenit, præter Quinqueeclesiensem episcopũ, qui & ipse statim Strigoniũ, unde uenerat, se recepit. Mathias uerò cum sexdecim millia hominũ in exercitu haberet apud Budã, occurrens aduentanti Cazimiro, triũ milliarium spacio ab eo castrametatus est. Nec tamen pugnæ copiã Polonis faciebat, propterea quòd Vngarorum iuxtà ac Polonorũ, quorũ non paruus erat numerus in castris eius, fidẽ suspectã haberet: in agrestibus uerò, quæ maxima pars erat exercitus, exiguã fiduciã collocaret. Dum sic utrinq́ tempus teritur, uenit ad Cazimirũ Polonorũ regem Tilemãnus Slechtus canonicus Colonieñsis, cubicularius et nũc ius Sixti, eius nominis quarti põtificis max. qui per illud tempus Paulo secundo uita defuncto successerat. Hortabatur aũt regem ad pacem cum Vngaro faciendam. Id adeò, siue quod Mathiæ põtifex consultũ ire cupiebat, ne regno excideret, siue quòd eum à Turcico bello auerti molestè ferebat, ad quod suscipiendum Paulus secundus eum incitarat, permotus amissione Eubœæ, Transyluaniæq́, & Vngariæ Transistranæ, Croaciæ siue Liburniæ, Carniolæ, Ciliæ, Illyrici, & Istriæ, usq́ ad portas Labaci & Goritiæ dira & miserabili populatione, incendijs, & innumerabiliũ hominũ in barbaricã seruitutẽ abactione: cui nullũ neq́ modũ, neq́ finem faciebat Isaacus Turca Bosnæ præfectus, quem ipsi Sendiacum Slauico, ni fallor, uerbo uocant. Non difficilẽ aũt in eo se Cazimirus pontifici præbuit, & utriusq́ partis proceribus pacis arbitrium permittebat, non ignarus, non respondere spei suæ & pollicitationibus Vngarorum procerum, filij sui res in Vngaria. Et cum hoc reponso dimisit Tilemannũ, in Vngariamq́ proficiscenti, Ioannem Vantropcam canonicũ Cracouiensem cum ijsdem mandatis ad filiũ & Vngaros proceres, comitem adiunxit. Interim autem dũ hæc fiunt, mercenarij milites, qui externi ferè erant, è castris Cazimiri apud Nitriam positis dilabi cœpere, ob non soluta stipendia. Quorũ discessione moti primores exercitus, persuaserũt Cazimiro, ut relicto ad præsidiũ Nitriæ Iasenio cũ quatuor millibus, ipse cũ reliquis copijs in tutũ se reciperet, prius q̃ ab hoste, qui auctis copijs adesse nunciabatur, obsideretur. Qui quidẽ receptus effusæ fugæ fuit similimus. Non enim cõstitere nostri, donec Gilauiã peruenere. In itinere ad sexaginta quadrigas, quæ sequebãtur fugientes amisere,

Legatio pontificis ad Cazimirũ regem Polon.
Sixtus papa.
Turcarum excursiones.
Sendiacus.
Cazimiri receptus ex Vngaria.

ſere, ab agreſtibus interceptas. Eius autẽ ignominię culpa penes Derslaũ Rithuianiũ potiſſimũ fuiſſe dicitur. Sed meritò tunc ea Polonis diuinitùs accidiſſe credita eſt, propterea quòd ij proficiſcẽtes in Vngariam, ſoluta prorſus diſciplina militari, nõ modò à ui & rapinis ſacrorũ iuxtà ac profanorũ, ſed etiam à ſtupris puellarum & matronarũ, & omnis generis iniurijs & contumelijs ſibi non temperauerãt. Atq; hęc extremis anni diebus acta ſunt. Extincti autem ſunt eo anno duo epiſcopi, Sciborius Plocenſis, & Ioannes Cracouienſis: nam Mathias Mednicenſis ſiue Samagitiæ uno anno hos præceſſerat. Ac Ioanni quidem Ioannes Reſſouius Ruſſus, à collegio baſilicæ Cracouienſis per cõpromiſſum electus, ſucceſſit: Sciborius uerò, propter collegij Plocenſis diſſenſionẽ, tardius ſucceſſorem accepit. Quatuor & uiginti erant, qui ferebant ſuffragia. Ex his duodecim Sciborium Belſcium archidiaconũ, ſex Cazimirum Boleslai Varſauienſium ducis filium canonicum, totidem Andreã Opporouiũ iureconſultũ, ipſum quoque canonicum, & Gneſnenſem Archidiaconum, quem Rex per Nicolaum Chranſtouium uexilliferum Cracouienſem cõmendabat, epiſcopum edebant. Sed Sciborius precibus & minis uictus, in gratiam Cazimiri competitoris iure ſuo, quod erat potiſſimum, ceſſit. Opporouius ut idem faceret, impetrari à Rege non potuit. Quare controuerſia inter duos diſceptanda Romam delata eſt. Ibi uerò Rege pro Opporouio, Friderico autem imperatore pro Cazimiro contendentibus, ſecundũ Cazimirũ decẽ & octo annos natũ, pronũciatur: Opporouio uerò in gratiã Regis Varmiẽſis epiſcopa, ſummoto & in Camenensẽ translato Nicolao Tungeno, attribuit. Sed poſt quatuor demũ annos Cazimirus ſacris epiſcopalibus initiatus eſt, homo nihili, & miniſtri cuiuſdã obſcurę cõditionis arbitrio cũcta gerẽs. Inſequens annus milleſimus quadringenteſimus ſeptuageſimus ſecũdus, à cometę ſiue Pogonie apparitione ſumpſit exordiũ: qui paruus quidẽ in ſe, uerũ longã & illuſtrẽ poſt ſe caudã trahẽs, uago & incerto curſu, nũc ad ſeptentrionẽ, nunc ad meridiẽ, nũc ad occidentem ſolẽ, caudã quoq; nunc huc, nunc illuc obuertens, totos duos menſes perdurauit, magnorũ malorũ, quę cunctã ferè Europam proximis tribus annis peruaſerũt, & maxime peſtilentię per populos & gentes graſſaturę prodigiũ. Cazimirus iunior dies aliquot Gilauię cõmoratus, Roſembergę item aliquot apud Petrũ Comorouiũ, nõ eã tantũ arcẽ, ſed et Licauã, & Orauã & Gradecũ, quas obtinebat in extremis Vngarię finibus, ipſi concedentẽ, nuſq; ſecurè pedẽ figens in Poloniã ſe recepit, iuſſusq; à patre Dobeſſicię tertio à Cracouia milliario ſubſiſtere, aliquãtiſper ibi quaſi in seceſſu manſit, pudore acceptę ignominię lucẽ et conſpectũ hominũ fugitãs, et ne patris dolorẽ, quẽ ille peracerbũ hauſerat, aſpectu ſuo exacerbaret. Iaſenius uerò nec ipſe multũ Nitrię cõmoratus, per tẽpus induciarum quas quindecim dierũ cũ Mathia pepigerat, trecẽtis modò militib., in arcis pręſidio relictis, inde exceſſit. Quẽ Mathias uiolata fide inſecutus, adoriri tamẽ auſus nõ eſt cautè incedentẽ, et ad prælij dimicationẽ paratũ obfirmato ad honeſte moriendũ animo prius, quàm turpiter fugeret, aut ſe

Polonorum licentia.

Ioannes Reſſouius epiſcopus Cracouienſis.

Plocenſis collegij diſſenſio in eligendo epiſcopo.

Cazimirus dux epiſcopus Plocẽſis.

Andreas Opporouius Varmienſis deſignatus.

1472. ann. Cometes.

Petri Comorouij liberalitas erga regẽ Cazimirũ.

Cazimiri uerecũdia.

Iaſenij receptus ex Vngaria.

ſe dederet. Atque is cum Vngaria exceſſiſſet, Mathias quatuor loca, quæ Polonorũ præſidijs tenebantur, per deditionem facilè recuperauit. Sropcouia ſola propter uicinitatem à Polonis retenta. Hæc omnia peracerba Cazimiro regi accidebant. Huc & illa cura accedebat, quòd non habebat unde militibus ex Vngaria reuerſis, & merita ſtipendia flagitantibus, diſſolueret: non modò ærario in Pruſſicum bellum, & ſumptuoſas illas duorum filiorum in Boemiam & Vngariam expeditiones exhauſto, uerumetiam pleriſq; prædiorum, præfecturarũ, metallorum, & uectigalium fructibus ac reditibus oppigneratis & alienatis, ita ut ne in quotidianum quidem uictũ ſumptus ei ſuppeterent. Eo factum eſt, ut milites, quibus non numerabantur ſtipendia, uias publicas latrocinijs infeſtarent, & in bona ſacerdotum inuaderent, non ſolum obuia quęq; agentes & ferentes, uerumetiam abſtruſa perſcrutantes. His incõmodis Rex ut obuiam iret, ad medium menſis Martij comitia Petricouiæ habuit. Sed de ſubſidio in ſtipendia nihil impetrauit. Reiecta res ad Colenſem & Corſinenſem conuentus. Ibi demũ duodenũm groſſorũ in iugera tributũ ei conſtitutũ. Sacerdotalis uerò ordo Gneſnenſis, Cracouienſis, Vuladislauienſis, & Poſnanienſis, diœceſiõn, haud cõtemnendo ſubſidio ipſum iuuit, omnibus dimidios reditus ſecundũ ueterem ęſtimationẽ conferentibus, pręter Cracouienſem diœceſim, in qua propter exquiſitiorem æſtimationem octonideni groſſi in marcas collati ſunt. Miſſus deinde à conſiliarijs regijs Caſtellanus Sandecenſis ad Vngaros proceres, de pace ſiue inducijs inter reges conficiendis. Quanquam autem inſoleſcebat proſperis rerum ſucceſſibus Mathias, eosq; ipſe apud exteros quoquouerſus miſſis literis in immenſum glorioſus attollebat, & archiepiſcopo Strigonienſi & Quinquecclesienſi epiſcopo, contra datam fidem mortem accelerauerat, annuas tamen inducias, per quas de pace ageretur, conceſſit, Turcici belli metu. Quod tamen impendens Huſancaſſanus Perſarũ rex, & ipſe Turcica gente ortus, illato Turcis graui bello, auertit. Nam Trapezontem & Sinapolim urbem cępit, & Aſiã minorem penè omnem, ferro & igni uaſtauit. Oblatas autem ab Vngaro inducias rex Polonus, refutatis iniquioribus quibuſdam conditionibus, breuiori ſpacio temporis terminauit, non niſi ad diem D. Ioãnis Baptiſtæ natalẽ duraturas, ut interim de pace inter reges, nõ excluſo etiam Boemo, Olomuciæ per legatos ageretur. Quod tamen, ob temporis breuitatem fortaſſis, factum non eſt. Interim aduenit in Poloniã legatus põtificius Marcus Venetus presbyter Cardinalis, adhortans regem ad pacem cum Vngaro faciendam, & ad ſuſcipiendum bellum contra Turcas: ad quod & ipſe Huſancaſſanus eum per oratores ſuos incitabat. Nec abnuebat lõgiores inducias & pacẽ Cazimirus: uerũ Mathias cognita eius inopia, nactusq; ipſe per uim atq; tyrannidẽ (captis nõnullis proceribus, nõnullis uerò ſublatis) permagnas diuitias, & ſolutus in eum annũ Turcici belli metu, difficiliorem ſeſe prębebat. Quin & pax cũ Friderico Imperatore ipſi cõſtituta ferociorẽ eum fecerat. Itaq; legatus pontificius cũ aliquandiu Cracouię, deinde Corcini, quo rex Craco

uia

Cazimiri regis Polon. egeſtas.

Milites latrocinantur.

Eccleſiaſtici ordinis benignitas erga regem.

Polono[illegible] legatio ad [illegible]ros.

Epiſcopi à Mathia contra fidem datã morte mulctati.

Induciæ inter Vngarum & Polonum.

Turcæ bello uexati à Perſarum rege.

Legatus pontificius Cardinalis ad regem Polon.

Huſancaſſani legatio ad Polon.

Pax inter Fridericum & Mathiam.

uia pestē fugiēs secesserat, ac Sandeciæ hęsisset, in Vngariaq́ꝫ inter nuncios suos misitasset, re infecta, siue adeó dilata, Vuratislauiā discesit. Rex uerò cōuentu minorum Polonorum Corcini acto, Petricouiā profectus, comitia regni totius ad Calend. Nouemb. habuit: magistratus & honores nonnullos distribuit: subsidium senum grossorum in iugera impetrauit, nouem de primoribus consiliarijs legatos ad conuentum Nyssæ cum Vngaris & Boemis de pace ad initium Februarij instituendum (sic enim inter reges denuò conuenerant) designauit: oratoribus Vuladislai Boemorum regis auditis, quingentorū militum auxilia ad Cuthnorū metallorum præsidium ei misit. Inuasurus enim ea Mathias Vngarus ferebatur, Colino oppido per deditionem Victorini Georgij filij potitus, ubi mille equites & octingentos pedites habebat, Victorinum'que cæteras munitiones quascunque is obtineret, ex pacto propter donatam libertatem reposcebat. His peractis, Posnaniam rex cum regina uoti soluendi gratia profectus est. Inde in Prusiam, ad res nouas spectantem, contendit. Etenim Nicolaus Tungenus, quem amotum Varmiensi episcopa, ad Camenensem translatum esse à pontifice maximo, superius diximus, partim sua ipsius cupiditate, atque dolore præreptæ episcopę incitante, partim alijs Prusis, qui Polonis honores in Prusia mandari permolestè ferebant, subornantibus, animum uerò ei addentibus aduersis Cazimiri rebus in Vngaria, facta quingentorum peditum mercede conductorum manu, & magno agrestium numero ad eos confluente, episcopam Varmiensem inuaserat, partim expugnatis non sine cæde hominum, partim per deditionem acceptis munitionibus. In Elsbergæ quidem oppugnatione hæsit, & propè quingētos homines de suis, quos ebrietas audaciores fecerat, amisit. Hinc factum est, ut faciliùs bellum illud à legatis regijs Iacobo Vuladislauiensi episcopo, & Nicolao palatino Lenciciensi interciperetur, ea lege, ut de controuersa episcopa staretur sententiæ pontificis maximi. Nec tamen præterea quicquam operæprecij tunc fecit rex in Prusia. Contendebant enim Prusi, ut non nisi sibi arcium præfecturæ mandarentur: nec id abnuebat rex, sed pecuniam eos poscebat, qua his qui eas obtinebant, debita stipendia dissolueret. Quod cum Prusi recusarent, ad Pentecosten futuram res dilata est. Venerunt autē Toruniam ad regem oratores Christierni Danorum regis, postulantes ut Cazimirus filiam marchionis Mantuani è sorore uxoris ipsius Christierni, & Alberti marchionis Brandeburgensis susceptam, filio suo Vuladislao regi Boemorum desponderet. Res ad ipsum Vuladislaum reiecta. Vexata est hoc autumno tribus Turcarum excursionibus omnis ea ora Illyrici, quæ est circa Sauum flumen, item'que marchia Slauonica, Histria, & Forum Iulij, usque ad castellum sancti Danielis, nemine resistente.

Mathiæ exercitus in Boemia.

Victorinus dux à Mathia dimissus.

Prußici motus.

Nicolaus Tungenus episcopam Varmiensem inuadit.

Danica legatio ad regē Polonorum.

Turcarum excursiones.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER VICESIMVSOCTAVVS.

1473 ann.

OST INITIVM uerò noui anni Cazimirus rex cum Elizabetha regina Torunia discedēs, per Gostininum & Varsauiam in Lituaniam iter fecit: ad mediū Quadragesimę Vilnę Lituanorum conuentum egit: ubi senum grossorum Pragensium tributum in aratra ipsi decretum est. Per id tempus Poloni, Boemi & Vngari proceres cum Marco cardinali apud Nyssam conuentum egerunt: tametsi Mathias rex uir inquieto ingenio, & indignè ferens, quòd Stropcouia regis Poloni præsidio teneretur, indéque uicinus circumquaque ager Vngariæ uexaretur, magis ad bellum quàm ad pacem spectare uidebatur. Apud Bernam enim Morauiæ cum quatuor millibus militum statiua agens, Boemorum animos è propinquo sollicitabat, Silesiosque duces inter se committebat: & perfecerat, ut Ribnicensi à cæteris bellum inferretur, Ribnichi oppidum expugnatum adimeretur, Zarchi uerò oppugnarentur: captique fuissent, nisi Iacobus Dembenius cancellarius regni, & præfectus Cracouiensis, regis iussu cum tumultuaria manu in ditiones obsidentium impetum fecisset: quo factum est, ut pacto res inter duces componeretur, ea lege, ut obsessum quidem oppidum in Dembenij, captum uerò in Cropacij iunioris, qui homo equestris in ditione ducis Ribnicensis erat, potestate esset, quoad inter reges dissidium componeretur. Sed tamen magna legati pontificij cura ac diligentia uix eò res perducta est post sex septimanarum disceptationem, ut ad medium Augusti mensis alius conuentus Oppauiæ inter proceres, Vngaros quidem & Polonos octonos, Boemos uerò senos ex utraque parte institueretur, Polonus rex Stropcouia præsidium deduceret, Vngarus & Boemus suarum uterque partium Boemis iusiurandum relaxaret: ipsi reges in propinquo essent, Polonus quidem apud Osuencimum, Boemus apud Closcum, Vngarus uerò Olomuciæ, quo facilius de omnibus è conuentu ad eos referri posset: quòd si qua de re inter delegatos & inter ipsos reges non conuenisset, Carolus Burgundionum dux, aut si is nollet, uel non posset, Francorum rex arbitrio suo controuersiam dirimeret. Ita tunc discessum. Quo liberius autem uacaretur ei conuentui, Marcus cardinalis inducias inter reges authoritate pontificia, pœnis in uiolatorem adiectis, prorogauit. Quæ ubi Cazimirus è Lituania reuertens cognouit, comitia Petricouiam ad primam diem Maij edixit. Verùm de minoribus Polonis nemo ferè procerum affuit: offensi enim erant distributione honorum superioribus comitijs iniquius, quemadmodum ipsis uidebatur, facta: in qua Ioannes Tarnouius castellanus Voinicìensis, Dobeslaus Cmitha Lublinensis, & Stanislaus Vantropca Sandecensis, immeritò præ-

Conuentus Polonorū, Vngarorū et Boemorum procerum Nyssæ.

Mathiæ regis conatus.

Ribnicensis dux à cæteris Silesijs bello petitus.

Pacta inter reges Nyssæ conuenta.

Induciæ prorogatæ.

Comitia Petricouiæ.

ritò præteriti esse existimabantur. Itaque Radomiæ ad Pentecosten alia comitia instituta sunt: ubi delinitis offensorum procerum animis, de actis conuentus Olomucensis disputatum est. Nec magnopere ea cuiquam probabantur. Sed cum inopia Cazimiri, & aliquanto maior etiam Vuladislai, ita ut pater ei tamen decem millibus aureorum missis subuenire necesse habuerit, perpenderetur, & uerò Boemi ea, referente Alberto Socolouio Vuladislai legato, approbasse dicerentur, ne sibi quidem repudiandas esse eas conditiones duxerunt. Itaque designati ad Opauiensem conuentum legati, Ioannes Cracouiensis, & Iacobus Vuladislauiensis episcopi, Lucas Gorcanus Posnaniensis, Stanislaus Ostrorogius Calisiensis palatini, Dobeslaus Cmitha castellanus Lublinensis, Ioannes Rithuianius regni marsalcus, Sbigneus Olesnicius procancellarius, & Ioannes Dlugossus canonicus Cracouiensis. Stropcouia deducto præsidio, Nicolao Perenæo reddita. Ad Prussos missus quispiam, qui regem excusaret, quòd ad constitutum tempus in Prusiam non ueniret. Ad Fridericum uerò Imperatorem allegatus Adam decanus Posnaniensis, ut ab eo regni Boemorum, quod iure feudi, ut uocant, imperatori Romano est obnoxium, confirmationem Vuladislao filio regis peteret, ea'que lege societatem cum Friderico contra Mathiam utriusque nomine sanciret: adderet'que, Valachum quoque ei bello pro sua parte non esse defuturum, dummodo ipse quoque Imperator Mathiam summa ui adoriretur. Quanquam enim icerat non ita multo antè Imperator fœdus cum Mathia, sed id necessitate quadam adductus, nec satis æquis conditionibus fecisse uidebatur: propterea quòd ad Mathiæ nutum acephalus exercitus, qui se fratres uocabant (erant autem ij cruce signatorum militum reliquiæ) Austriam grauiter infestabat: & rebelles Austrij, quorum princeps erat Baumlcircheri, à Friderico necati, filius, ab eodem adiuuabantur. Itaque occasionem ulciscendi Mathiæ captare Fridericus existimabatur. Et grata quidem ei fuit legatio. Sed dilata res est ad Imperialia comitia Augustam Vindelicorum ad Calend. Septembris edicta. Ad quæ missi oratores, à Polono quidem Paulus Iasenius, & Stanislaus Curozuancius canonicus Cracouiensis: à Boemo uerò Burianus supremus cubicularius, & alij duo: cum neque Imperatorem, neque principes electores Augustæ reperissent, sex propè menses Tadelsbergæ apud Albertum Marchionem Brandeburgensem, benignè ab eo habiti, expectarunt, donec Imperator ex inferiore Germania rediret. Ibi enim is cum Carolo Burgundionũ duce fœdus & affinitatem sanciebat, unica filia eius Maria filio suo Maximiliano cum successionis pacto despõsa. Tametsi in irritum tunc omnia illa pacta reciderunt, propterea quòd Carolus Mathiam Vngarum fœdere illo comprehendere contenderat. Aliquanto tamen pòst, Carolo ab Heluetijs in pugna interfecto, Maximilianus Flandrensium, ad quos Maria se contulerat, fauore & studio, nequicquam inficiente rem Gallorum rege Ludouico, optatis potitus est nuptijs: & Burgundiam accisam tamen à Gallo, Flandriam, Brabantiam, Limburgum, Geldriam, Lucemburgum,

Vuladislai regis egestas.

Legati Poloni ad Opauiẽsem conuentum.

Stropcouia Vngaris reddita.

Legatio Cazimiri ad Imperatorem Fridericum.

Boemia imperio Rom. obnoxia.

Fratres, siue acephalus exercitus.

Austria infestata Mathiæ regis opera.

Friderici Imp. conuẽtus cum Carolo duce Burgundiæ.

Carolus Burgũdiæ dux occisus.

Maria Maximiliani uxor.

Burgũdia, Flãdria, &c. quãdo ad Austriacam familiam peruenerint.

burgum, Hannoniam, Hollandiam, Selandiam, & Artesium in dotem accepit. Hac igitur de causa Friderico diutius commorante in inferiore Germania, & comitia differente, oratores Poloni uix ad Pascha insequentis anni optatum responsum referentes, reuerterunt. Cæterùm Cazimirus appropinquante die conuentui Opauiensi præstituta, Osuencimum cum sex millium ferè hominum comitatu sese contulit. Conuenerant enim ad eum complures uoluntarij de Polonis & Lituanis proceribus, & mille Tartari Lituanici. Vuladislaus quoque Boemorum rex apud Closcum non contemnendum comitatum habebat. Plurimorū enim studia & uoluntates integritate & benignitate sua iam ad se allexerat, presertim cum non grauatè eos iureiurando soluisset, ostendens pluris se publicam pacem atque tranquillitatem, quàm priuata sua cōmoda facere. Quod quidem eo plausibilius erat, quòd Mathias cum idem, quemadmodum conuenerat, suis fecisset, mox pœnitētia ductus, grauius iusiurandum ab eis exigebat: & recusantibus extrema quæque minabatur, palamque testabatur, se eorum fidei negocium suum non esse crediturum. Quare cum Poloni & Boemi partium Vuladislai maturè Opauiam conuenissent, à Mathia præter Albertum episcopum Vesprimiensem Vngarum, & Albertum Costcan Boemum, nemo affuit. Vngaros autē al a quoque res remorata est. Ad paucos redacti fratres acephali in Austria, & partim Ecingeri armis fracti, partim calce sali & farinæ immixta extincti, in Vngariam sese receperant, & siue quòd emeritis apud Mathiam stipendijs fraudabantur, siue ut egestatem suam releuarent, eam oram Vngariæ, quæ ad Poloniam uergit (Poloni enim ferè erant) armis longè latéque infestabant, munitis & præsidio firmatis Modragora & Bucouecia arcibus siue castellis. Iam uerò & Nicolaus Perenæus Stropcouiam eis concesserat. Post uicesimam demum diem Vngari proceres expectati aduenere. Aduenit & Rudolfus Vuratislauiensis episcopus, cum tribus consulibus eiusdem ciuitatis. Nec tamen quicquam operæprecij in eo quoque conuentu factum est, cum duriores conditiones ab Vngaris proponerentur. Optatum tamen Polonis & Boemis accidit, quòd res ad Caroli Burgundionis arbitrium, cui se staturos esse inconsultò promiserant, peruentura non esset, & quòd reliquorum Boemorum animi à Mathia deinceps alieniores fore uiderentur. Ita tunc Opauia pace infecta discessum est. Nec cessabant fratres, de quibus superius diximus, Vngariam uexare: ad quos reprimendos Mathias cum parua manu profectus, Modragoram non difficulter siue per uim, siue per proditionem in potestatem suam redegit, milites præsidiarios in uincula coniecit: Ioannes quidem Suchodolius, qui fuerat præsidij præfectus, euasit in Poloniam, fuga'ne elapsus, an dimissus, nō constat. Nō multo quidem pòst is Crosnæ interfectus est, & interfector eius Cazimiri regis decreto siue iussu à supplicio & reatu absolutus est. Bucoueciam deinde adortus Mathias, ea quoque per deditionem Barzorum trium fratrū, qui præerāt præsidio, potitus est: milites præsidiarios arma ad se in castra deportare, & fustibus ignominiæ causa armari iussos (ita proditores armari debere memorans)

Cazimiri regis comitatus.

Vuladislai regis Boemiæ indoles.

Mathias rex pacta cōuenta non seruat.

Conuentus Opauiensis.

Fratres Austria eiecti.

Fratres acephali Vngariā infestant.

Mathias rex fratres acephalos bello persequitur.

Modragora et Bucouecia potitur.

Barzi fratres.

Proditores quomodo habiti à Mathia.

memorans) cum singulis modò uestibus emisit, sponsione ab nobilioribus accepta, ne unquam contra se, ne pro rege quidem suo & patria militarent. Quocirca comprehensi hi sunt postea Cazimiri iussu, & in carcerem compacti ob tam indignã sponsionem. Necq; hoc solum incommodum eo anno Polonia pertulit: sed ęstu quocq; & ardore uexata est usq; adeò, ut aluei fluminum plerorumq; arescerent: Vistula etiam apud Toruniam esset uadabilis: syluæ saltusq; radicitùs arderent: segetes, uernæ præsertim, squalerent: pecudes & iumenta oblitis limo cum herba uorato intestinis interirent: incendia quoque urbium, oppidorum & uillarum crebra extitere. Stradomia quidem ad uicesimamsextam diem Iulij penitus conflagrauit: postridie uerò coorto in cœnobio uirginum apud sancti Andreæ incendio, tota ea platea, quæ Arcensis dicitur, & proxima canonicorum arsit: arx ægrè defensa. Conflagrarunt etiam Velicia, Coninum, Belsum, Chelma, Lubomlia, præterea basilica Lenciciensis, cum uicinis domibus archiepiscopi & sacerdotum, item'que Mogilense monasterium: obijt uerò Ioannes Gruscinius archiepiscopus Gnesnensis, cum Cracouiam à rege euocatus uenisset, repentina correptus amentia, ita ut ne procuraretur quidem sacris mysterijs, consentaneum exactæ uitæ exitum consecutus. Fuit enim in omne libidinum & audaciæ genus proiectus: cuius ambitione Cracouiensis diœcesis grauiter, ut suprà memoratum est, diuexata erat. Auaritiæ uerò & immoderati in euehendis & locupletandis fratribus studij, seu uerius cupiditatis fructum, qualẽ oportuit, uiuens nõ decerpsit. Nam eo demum defuncto, de Cosmino, quod grandi pecunia mercatus erat, inter Bartholomeũ castellanum Sendomiriẽsem, & Nicolaũ cognomento Cosmidrũ, fratres eius germanos, certatũ est. Exequias quidẽ non admodũ honorificas habuit, dedignantibus eum hoc honore sacerdotibus tam Cracouiensis, quàm Gnesnensis basilicæ, in qua sepultus est. Successor autem ei rege postulante à pontifice designatus est, priusquã dies electioni præstitutus aduenisset, nõ sine infamia cupiditatis, Iacobus Sennenius. Huic uerò in Vuladislauiensi episcopa suffectus Sbigneus Olessnicius procancellarius regni. Clemens quoque Kiouiensis episcopus, homo plebeius, sed probus, eo anno defunctus, Albertum Narbuthum equestri apud Lituanos familia ortum, successorem accepit. Tartari uerò Mescenecense territorium Kiouiæ uicinum depopulati, ad septingentos homines captiuos abegerunt. Per idem tempus Turcæ è Bosna excurrentes, omnem ferè Styriam & Carinthiam depopulati sunt. Cæterùm in Asia minore siue Armenia bis collatis cum Husancassano signis, insigni strage uicti, ad quinquagintasex millia militum, & centum quinquaginta tribunos militares, qui Subbasse uocantur, amisere. Nox prælium diremit: cuius caligine tectus Mahometes imperator, fuga euasit. Mox saniori usus cõsilio, munitis inter montiũ angustias castris, obiectu bombardarũ, hostiũ ferociã nõ sine magna eorũ strage repressit. ubi & Husancassani filius desideratus est. Nec insequens annus quietior Polonis fuit. Mathias enim rex, cum contra acephalos siue fratres prosperè rem gessisset, queadmodum

Spõsio turpis.

Aestus & siccitas.

Oppidorum in Polonia conflagratio.

Ioannis Gruscinij archiepiscopi mors & uitia.

Grusciniorum dißidium.

Iacobus Sennenius archiepiscopus Gnesnẽsis.

Tartari Rußiã uexarunt.

Styria & Carinthia à Turcis uastatæ.

Turcæ à Persis bis uicti.

Mahometis fuga.

1474 anni.

paulo antè memorauimus, quòd eos à Cazimiro subornatos contra se fuisse suspicabatur, siue adeò compertum habebat, nihil moratus hybernum anni tempus, exercitum sex millium hominum duce Thoma Tarcio in submontanam Poloniæ oram immisit, collocato in syluis Poloniam ab Vngaria disiungētibus præsidio, ut sese tutò inde recipere possent. Præmoniti quidem nostri fuerant tempestiuè de hostium consilio, sed nihilo magis sibi prospexerunt. Itaq; Vngari turmatim excurrentes, omnia ferro & igni uastabant, Smigrodum oppidum noctu scalis admotis cæperunt: arcem uerò ictibus bombardarum quassatam, per deditionem acceperunt, & nouis propugnaculis fossis'que munierunt. Direpti sunt ea excursione & incensi uici siue oppida, Iaslum, Brostecum, Colazice, Fristatum, Dēbouecia, Ducla, & Pilsna (quæ tunc opulenta erāt) & propè ducēti pagi: inde'que captiuorū ingens numerus in Vngariam abactus. In senes uerò & pueros ferro sęuitū est. Crosna oppidū, quamuis parum abfuerit, quin proderetur, nauiter tamen defensum, item'que arx Golessia Tinecensis abbatis. Mussina uerò episcopi Cracouiensis, propter paucitatem defensorum, ex pacto dedita. Inspectabat ferè hanc regni sui uastationem Cazimirus rex, Visliciæ conuentum agens, ac de bello Vngarico, quod sibi suis'que ingruere didicerat, depellendo cōsultans. Vbi senum grossorum tributum in iugerum impetrauit: militiā siue expeditionem bellicam, quæ libera & arbitraria nobilitati tunc erat, pro modo facultatum siue redituum cuiusq; fieri debere decreuit: homicidij pœnam, increbescentibus iam tunc cædibus mutuis inter equites, auxit, ut qui eques uolens ac data opera equitem interfecisset, tetrum carcerem in ima turre toto anno perferret, ac centū & uiginti marcas proximis agnatis interfecti lueret. Dum autem submontana quidē Polonia ab Vngaris ita uexatur, Visliciæ uerò à rege & senatu de repub. cōsultatur, aduenerunt à Stephano palatino Moldauiæ nuncij de re bene gesta contra Radulonem Transalpinæ palatinū: quē Stephanus illis dieb. profligarat, & cùm alias quasdā munitiones, tum Dambrouiciā arcem primariam de eo cæperat, thesaurum'q; & uxorē cum duabus filiabus ipsius inde asportarat. Attulerunt autem ij nūcij regi uigintiocto militaria signa de hoste capta. Hos uerò triduo consecutus est alius: qui celerem regis opem implorabat, quòd diceret Radulonem à Turcis adiutum, munitiones amissas recuperasse, Valachiam'q; ingressum, obuia quæq; ferro & igni uastare. Itaque celeriter missi oratores, Dobeslaus Bissouius castellanus Belsensis, & Aegidius Suchodolius, qui inter eos bellum pace uel inducijs dirimerent. Michaeli uerò Buzacio pręfecto Sniatinensi mandatum, ut sine mora cum Podolica nobilitate Stephano iret suppetias: Polonica uerò omnis nobilitas ad arcendum bellū Vngaricum apud Opatouecīū præstò esse iussa. Verùm segnius ea cōueniebat, mādata lenis, ne dicā lēti regis paruipendēs: soluta'q; disciplina militari, partim tardius domo sese expediebat, partim in uicinis sacerdotū possessionib. immorabatur, nō modò cōsumens reposita, uerùm etiā domo asportās, ita ut nō minus incommodi à suis, quàm ab hostibus acciperetur. Expectabat rex Opatouecij,

Vngari submōtana Poloniæ populantur.

Smigrodum captum.

Oppida submontana incensa.

Crosna.

Comitia Visliciæ.

Bellicæ expeditionis ratio.

Homicidij pœna aucta.

Stephani Moldaui uictoria de Transalpinis parta.

Auxilia Valachis à rege Polonis missa.

Polonæ nobilitatis licentia.

touecij, cunctantes'que crebris nuncijs dimissis frustra conuocabat. Interim Poloni & Vngari proceres internuncijs ultro citro'que missis, conuentum inter se de componenda pace instituerunt. Disceptatum aliquandiu de loco, eo quòd neutri sese alteris credebant: & Mathiæ fides non modò nostris, sed ipsis etiam Vngaris suspecta erat: quippe qui aliquot ductores ordinum in suo exercitu, & Osualdum Zagrabiensem episcopum, unũ de pacificatoribus, per eos dies Liuocię siue Liblij, quasi impensius fauẽtes Polonis, cæpisset. Ad extremũ, cum Vngari ex antiqua uilla, Poloni è Sramouice cõuenissent, uicesima prima die Februarij pacẽ fecere his conditionibus, ut munitiones interceptæ & captiui utrinque redderentur, damnorum datorum neutrobi mẽtio fieret: Vngaro cum Polono & Boemo, ut triennes induciæ essent: quas si quis regum uiolare uellet, subditi eius ne ei dicto audientes essent: aliorũ uerò quisquis eiusmodi quicquã tentaret, ab omnibus pro hoste & perduelli haberetur, nihilo tamen minus firmæ essent induciæ. Hoc uerò facilior fuit Mathias ad æquas cõditiones, quòd Trãyluanienses à se alienatos, Cazimiro sese dedere uelle acceperat. Et misêre ij quidẽ ad eum legationem, se suaq; dedentes, & pecuniam, equos, ac milites contra tyrannum pollicentes: sed tunc demum ea aduenit, cum regi de pace confecta renunciatum est. Quocirca infectis rebus mœrens ea discessit. Ad hæc Mahometes Turcarum imperator cum ualido exercitu Bosnam inuaserat, & Iaize arcem acerrimè oppugnabat. Sed repulsus cum ignominia, demersis in profluente bombardis, abscessit, de aduentu Mathiæ factus certior. His tunc de causis Mathias cum Polonis & Boemis pacem siue inducias accelerauit. Quæ tamen firmæ ac diuturnæ non fuerunt. Nihilominus enim hostilem aduersus utrunque regem animum retinuit. Et in Cazimirum quidem Tungenum episcopum atque Prussos ac Silesios incitauit: in Vuladislaum uerò quosdam subornasse creditus est, qui eum ueneno extinguerent. deprehensum uenenum, confessi sontes cum quęstionibus subiecti essent, & capitali pœna affecti. Et Morauos autem, quorum pars magna cum Vuladislao sentiebat, infestare & subigere non intermisit. Sed hęc paulo pòst animaduersa: tunc autem pace facta, Polona quidem nobilitas dilapsa est, de sacerdotũ & monachorum, atq; adeò regiorũ quoque & suorum colonorũ gallinis, anseribus & gregibus triumphãs: & expugnatis euersisq; magna uirtute eorum cellis & horreis, præclaras manubias & opima spolia ferens. Vngarus uerò rex nihilo magis quiescebat cum ijs copijs, quas habebat: sed Petrum Comorouium, locupletem in primis hominem, qui Cazimirum regis Poloni filium receptauerat, ulcisci instituit: nulloq; negocio septem arces eius, in Vngaria quidem sitas, uerùm Poloniæ & Silesiæ finitimas, ex inopinato adortus, in potestatem suam redegit, ultrò dedẽte eas ipso Comorouio, & in Poloniam excedente cum omni familia, acceptis à Mathia octo mil libus florenorum: erant enim eæ uacuæ defensoribus. Ita Comorouius quàm facilè bona illa in Vngaria quæsiuerat, tam facilè rursus amisit. In Silesiam uerò duo millia cum Ioanne Bielico Silesio misit in auxiliũ Ven

Mathiæ regis tyrannis, & suspecta fides.

Induciæ inter Vngaros et Polonos ac Boemos.

Transyluanienses ad Cazimirum deficiẽtes non suscepti.

Turcæ ab obsidione Iaize repulsi.

Mathiæ regis doli.

Petrus Comorouius septem arcibus à Mathia rege spoliatus.

Silesij duces commissi.

ceslao duci Ribnicensium, qui ab Henrico Georgij Podiebradij filio duce Cozlensium bello uexabatur. Ac recessit quidem Henricus ab obsidione Plesnæ, siue Pelcinæ, Vngarico exercitu aduentante: cæterùm Venceslaus quoque, cum non fideret Vngaro, portas oppidi copijs eius clausit, & Osuencimum ad Iacobum Dembenium palatinum Sendomiriensem & præfectum Cracouiensem, qui ibi erat cum presidio, perfugit. Bielicus iritatus facto Venceslai, Pelcinam oppugnare adortus, per deditionem eam accepit, ea lege, ut liceret Venceslao ad Mathiam adire, & admissi ueniam petere. Excurrerãt autem ex eo exercitu trecenti milites in territorium Osuencimẽse populabundi, qui à Polonis profligati sunt. Per id tempus uenêre ad Cazimirum duo legati Veneti, alter ad Persas, alter ad Moschos transitum petentes. Non grauatè concessus est. Ab Husancassano uerò Persarũ rege Catharinus Zenus, & ipse Venetus, triennio apud eum legatione functus, affuit, incitans regem ad bellum contra Mahometem Turcam suscipiendum. Atque id quidem publicè. secretò uerò filiam Husancassani natu maiorem, è Catharina filia Imperatoris Trapezuntij susceptam, uni alicui de Cazimiri filijs uxorem deferebat, dotalem'que Græciam cum Constantinopoli promittebat, ipsius Husancassani armis uindicandam, & cum filia uxore simul tradendam. Contra Vngarum quoq; copias & impendia belli pollicebatur. Sed uana & leuis ea legatio uisa est: neque aliud quicquam ei responsum est, quàm, regem per suos legatos Husancassano responsurum esse. Exarsit mox aliud bellum in maiore Polonia, subornante, ut creditum est, Mathia excitatum. Ioannes enim Zeganensium dux & natura amẽs, & post interfectum fratrem Henricum furijs exagitatus, Zeganensem quidem dominatum Misnensibus marchionibus uendidit. alieni uerò appetens, collectis quatuor millibus militum è promiscua opificum & agrestium colluuie, transmisso Odra fluuio, ad Vuschouam, quam Freistadiã Germani uocant, duxit, bonæ spei plenus, propterea quòd & bombardas à Vuratislauiensibus iussu Mathiæ regis commodatas habebat: & proditionem in oppido instruxerat. Ac incensum quidẽ est sub eius aduentum duodecim locis oppidum: sed oppidanorum uirtute ac diligẽtia strenuè defensum, restinctaq; incendia. Quo facto, Zeganensis dux omisso oppido, in quo capiendo euẽtus spei eius nõ responderat, totum territorium frequentibus & bene ędificatis uillis atq; pagis cultum percursans, ferro & igni uastauit. Deinde castris à Glogouia non longè positis, prædas agebat è uicinis oris Poloniæ. Neq; quisquam Polonorum inhibere hostiles illas excursiones satagebat, ne priuata quidem sua calamitate iritatus, aut periculo excitus. Ita torpor & ueternus quidam omnes occuparat. Vnus omnium Petrus Gunicius gente Prussus, maiore animo quàm cõsilio, cum triginta modò familiaribus in trecentos pabulatores impetum fecit: fusos'q; & fugatos cum improuidè ad castra usq; persecutus esset, coortis undiq; hostibus conclusus in medio, & oppressus, uti forti & generoso uiro dignum erat, non inultus tamen, cum omnibus suis socijs cecidit. Coadunauerant quidem Lucas Gorcanus Posnaniẽsis, & Stanislaus Ostrorogius

Pelcina in Mathiæ potestatẽ redacta.

Latrunculi Vngarici à Polonis profligati.

Legatio Venetorum ad Persas et Moschos.

Persica legatio ad regem Polonorum.

Husancassani promissa.

Zeganẽnsium dux Ioannes bellum infert Polonis.

Vuschoua incẽsa ac defensa.

Petrus Gunicius uir fortis.

Ostrorogius Calisiensis palatini, & Mathias Mosinius præfectus maioris Poloniæ, duodecim millia hominum de maioribus Polonis: sed inertes apud Costenum & Vuschouam desidebãt, fumantes quoquouersus pagos inspectantes, & ploratus ululatusq; captiuorum tantum non exaudientes. Nec modò non ibat obuiam hostibus tanta illa multitudo, uerùm etiã hostilia & atrociora propemodum quàm hostes ipsi in suos patrabat. Nam & direptionibus sacrorum iuxtà & prophanorum, pulsationibus agrestium, incendijs, uirginum & nuptarum stupris, deniq; nullo scelere sese abstinebat. Quo factum est, ut sexcenti pagi in Polonia tunc exurerentur. Suprамemoratorum tamen procerum possesionib. hostes pepercerunt: indeq; orta suspicio, aliquid eos commune cum illis clàm habuisse. Nullus autem fuisset hostilium illarum excursionum modus neq; finis, nisi dux Zeganensis in oppugnatione Copaniciæ, dum temerè sese incendio munitionis miscet, ambustus & semianimis sublatus esset: unde postea neq; ualetudinem, neq; uigorem animi recuperare potuit. Eo demùm casu ducis sui exercitus ille cõsternatus, dilapsus est. erat eo tempore Cazimirus rex Toruniæ, componendis rebus Prusicis intentus. Nicolaus enim Tungenus, fauentibus & incitantibus, & clàm adiuuantibus Prusis cùm alijs, tum consulibus Gnadensibus, quibus permolestum erat, Polonum sibi præfici episcopum, cum plerasque alias episcopales munitiones obtineret, reliquas quoque, nempe Elsbergam & Seburgum per dolũ in potestatem suam redegerat: nihil moratus promissa sua de expectando iudicio pontificis max. cuius etiam diras appellationibus & alijs artibus homo uafer eludebat: nec se sistebat, à rege euocatus, neq; dimittebat exercitũ. Sed priusq; operæprecij quicquam faceret rex in Prusia, in Poloniam sese recipere coactus est, cùm propter pestem Toruniæ & in omni ea ora inualescentem, tum ut Silesiorum uim reprimeret. Quamobrem ad medium mensis Iunij Petricouiæ comitia habuit. Affuerunt ibi oratores Vuladislai Boemorum regis, Polonorum opem contra Vngarum, Morauiam & Silesiam infestare non cessantem, implorantes. Itaq; missa sunt filio à rege uigintiquatuor millia aureorum in subsidium belli. Contra Silesios uerò, qui & Poloniam subinde uexabant, & pleriq; à Vuladislao alieni, Mathiæ partes sequebantur, eiq; post creatum à Boemis regem Vuladislaum, Vuratislauiensib. authoribus nouo sacramento sese obstrinxerant: placuit rem geri totius regni expeditione, iussæq; omnes copiæ ad medium Augusti mensis apud Mestouiam conuenire. Instituta etiam tunc est noua satrapia siue palatinatus in tractu Lublinensi, qui ad eam diem nullus fuerat, detracta parte de Sendomiriensi, cuius iurisdictio amplior esse uisa est, quàm ut eius moles commodè ab uno palatino sustineri posset. Rex conuentu soluto Corcinum diuertit, ad bellũ sese apparaturus. Interim ei nunciatur, Podoliam atq; Rusiam à Tartaris duce Aidoro Ecigeris filio populabundis peti. Nihil tamen rerum utilium prouidit, ac ne præmonuit quidem Podolios, ut sibi prospicerent. Itaq; factum est, ut à septem ferè millibus Tartarorum, & eorum quidem malè armatorum, omnis circum

Costenum oppidum.

Zeganensis dux ambustus. Copanicia arx.

Tungeni episcopi conatus.

Comitia Petricouiæ. Boemica legatio.

Silesij in Mathiam propensi.

Bellum Silesicum.

Mestouia opp. Lublinensis palatinatus instituitur.

Tartari Podoliam & Rusiã depopulantur.

Camenecíam, Halíciam, Glinianos, Dunaiouiam, Gologoros, & Sbarassum tractus, cētum ferè milliarium longitudine, latitudine uerò triginta, cædibus & incendijs miserabiliter, nemine resistente, uastaretur: plurimi mortales segetibus demetendis uacantes opprimerentur, & in barbaram seruitutem pecudum in morem abigerētur: Lituinouia munitio exureretur: Sbarassum arx expugnaretur: in qua dux Iuanus, siue Ioannes incendio perijt: uxor uerò eius capta, & in seruitutem abducta est, & unus de tribus filijs, natu minimus. Dunaiouiā oppidum suum, Gregorius archiepiscopus Leopoliensis strenuè tutatus est. Pomorzanos uerò Suinca uir generosi animi cum sex modò socijs defendit. Discedentes barbaros cum ingenti præda ferè centum millium hominum, insecuti quidem sunt nostri facta tumultuaria manu: sed nihil aliud perfecerunt, quàm ut Tartari trucidatis plurimis captiuis, qui per ætatem aut ualetudinem sequi festinantes non poterant, miserabilius spectaculum insequentibus exhiberent. Habebant quidem dux Zartoriscius, & Martinus Gastoudus præfectus siue palatinus Kiouiensis, non contemnendas Lituanorum copias: uerùm eæ Polonis non expectatis, dilapsæ sunt. iactatum'que uulgò est, Tartaros à Lituanis proceribus, misso ad eos cum muneribus Glincio duce, excitos fuisse, id'que etiam ipsum Tartarorum principem asseuerasse, affirmantem iniussu suo id factum esse. Et comiter autem ipsos acceptos esse à Lituanis, cum se per eorum fines præda onusti domum reciperent. Rex ad Silesicum bellum intentus, ad constitutum tempus apud Mestouiam affuit: sed copias tardius conuenientes, totas sex septimanas expectauit, ita ut commodum belli gerendi tempus præterlaberetur, & fruges oræ illius direptæ absumerentur, ac ne incendijs quidem domesticis parceretur. Ita tunc soluta atque adeò profligata erat omnis disciplina militaris. Fuit autem & illa moræ causa, quod nobilitas Cracouiensis oræ Stanislao, Nicolao, & Ioanne Tencinijs fratribus, Ioanne Rabstinio, & Spitcone Melstinio ducibus, negabat se ad externā militiam esse profecturam, nisi sibi præscriptum legibus stipendium numeraretur: quorum pertinacia ægrè uicta, sexta demùm & uicesima die Septembr. rex castra mouit, aucto etiam exercitu Tartaris & Lituanis, ita ut ad sexaginta millia armatorum in eo esse crederentur. Ingressus Oppoliensem tractum, Cruciborgum & Bycinam oppida cæpit, præsidijs'que firmauit, agros populationibus quoquouersus permissis diuexauit: transmisso'que apud Chrapouice Odra, uadabili tunc propter siccitatem, omissa Oppoliæ oppugnatione, Vuratislauiam contendit, ubi à Mathia expectari se acceperat: Bregum & Olauiam obiter in potestatem suam redegit. Occurrerunt autem ei oratores Vngari atq; Boemi, inducias postulantes: uerùm in congressum Vuladislai filij res dilata est. Hernesti quoque Marchionis Misnensium legati de pace inter reges tractantes, pertentato prius Vngari animo, affuere. Nec abhorrebat à pace Cazimirus: sed Mathias ad omnem rei bene gerendæ occasionem attentus, pacis consilia turbauit. Apud Olauiam Polonus castra habebat, quarto à Vuratis-

Lituinouia exusta. *Sbarassum captum.* *Dunaiouia.* *Pomorzani.* *Suinca.* *Tartari à Lituanis contra Polonos exciti.* *Polonorum disciplina militaris soluta.* *Nobilitatis Polonicæ contentio.* *Mathiæ regis legatio ad Cazimirum.* *Misnensium Marchionis legatio.*

ratislauia milliario: nec ignorabat Mathias eũ cùm aliàs minus cautum esse, tum spe pacis componendę securius ac remissius agere. Sub noctem igitur equitatum & peditatum omnem emittit Vuratislauia, ut Polonum pabulationi intentum adoriretur. Et arridere quidem ei prima facie fortuna uisa est. Cum enim tota nocte exercitus ille ambulasset, oriente sole apud Suanouice pagũ pabulatores Polonos nullo ordine discursantes partitis copijs excepit, & facilè in fugam uertit. accurrunt Tartari è propinquo: quibus uisis, redit & fugientibus uirtus in præcordia: instauratur prælium. Rex Polonus re cognita (haud longè enim à castris hæc gerebantur) summittit suis auxilio comitatum suum aulicum cum Paulo Iasenio thesaurario: ipse cum reliquo exercitu subsequi festinat. hostes ubi aspexêre uires Polonorum augeri, retrocedere ad suos in insidijs latitantes incipiunt: sed illi quoque fuga suorum consternati, fugæ & ipsi mandarunt presidium: nec prius constitêre, quàm Vuratislauiam peruenêre. Debellatum tunc fuisset proculdubio, nisi Ioannes Rituianius castellanus Sendomiriensis & Marsalcus regni, ductor'que uniuersi exercitus Polonici nostros in hostium tergis herentes, preproperè siue insidiarum metu, siue inscitia & imperitia rei militaris, reuocasset. Quin & ab hoste corruptum eum fuisse iactatum est, uere'ne an falso, non liquet: nisi quòd in re utrinq; tam inopinata non uidetur locus fuisse corruptioni. Ceciderunt autem in eo conflictu de hostium exercitu mille: capti præter gregarios milites sexaginta nobiliores, in quibus fuere Vilelmus Perstenius Boemus, Petrus Huguicius Silesius, & Paulus Caruatus Vngarus. Post hoc prælium ad duodecimum diem Octobr. commissum, oratores Misnenses non diu commorati in castris Polonicis, quòd intempestiuum esse putarent de pace tunc agere, rebus infectis discesserunt: illud solum à Cazimiro impetrarunt, ne is Zeganense territorium infestari à suis pateretur. Quarta demùm & uicesima die Octobris Vuladislaus rex Boemorum aduenit: uiginti millia pugnatorum habebat is in exercitu, maxima ex parte peditum. Salutatione & gratulatione mutua inter reges & consanguineos exercitus peracta, ad Vuratislauiam itum est: & inconspectu urbis ambo exercitus fixis tentorijs coniunctisq; castris assedere. Communierat autem & Mathias castra sua ad urbem apud monasterium sancti Vincentij, ut è re nata posset consilium capere. Inde tacitus speculabatur, quid reges incœptarent, cum suspirijs & uulsione capillorum dictitans, facilè se totum orbem terrarum imperio suo subiugaturum esse, si tantas talesq; haberet copias, quantas & quales contra se hostes sui adduxissent. Cæterùm ij desides & inertes tempus terere, & nihil in medium consulere. Suadebant quidem nonnulli, ut reges alueum fluminis, aqua paucorum dierum labore alio deriuata, siccarent, traductaq; parte copiarum undiq; urbem obsidione cingerent. Sed & hoc, & omnia salubria consilia in irritum cadebant unius cuiuspiam consiliarij, à Mathia, ut creditum est, corrupti studio & opera, in cuius consilijs maximè reges acquiescebant, cum ipsi consilio iudicioq;

Mathiæ regis exercitus fusus fugatusq;.

Ioannes Rituianius dux copiarum Polonicarum.

Boemorũ exercitus.

Mathiæ generosus animus.

Regũ inertia.

cio'que non multum ualerent: atque is qui'nam fuerit, Dlugossus nō memorat. Agri modò & pagi uastabantur, discursantibus quoquouersus Polonis Boemis'que sine certo duce ac ordine. Cum'que in eodem loco diutius castra essent, & uillæ ac moletrinæ circumquaq; improbè exurerentur, duplex malum exercitum inuasit, pestis, & frumenti penuria. Subuehebantur quidem è Boemia panis & cereuisia, sed permagno ueniebant. Nec tamen ueniebat in mētem Polonis, Velunia frumentum petere, cuius ibi permagnam uim paratam habebant: aut si ueniebat, nemo erat, qui eam curam susciperet, cum omnes uiæ calles'q; à Polonis, qui in Vngari exercitu stipendia contra regem & populares suos faciebant, insiderentur: à quibus permulti de Polonico & Boemico exercitu pabulatum aut frumentatum temerè procurrentes excipiebantur, ita ut plenæ essent captiuorum turres & ergastula Vuratislauiensia. Creuerat autem illa Polonorum licentia, & contemptus imperij regij atque magistratuum, ex quo se cum Boemis coniunxerunt. Antè enim aliquid tamen disciplinæ supererat, cum tres homines equestris ordinis, ob raptam è templo cum uase argenteo sacrosanctam eucharistiam, iussu regio, inspectante uniuerso exercitu, cremati sunt. Sed id quoque iam deprauantibus nostros Boemis, pro piaculo haberi desierat. Quanquam autem cessabant humana iudicia, diuinitùs tamen haud impunita mansere tam barbara & abominanda sacrilegia. Exortum enim fortuitu incendium non exiguam castrorum partem absumpsit, nequicquam satagente & opem ferente tanto exercitu. Quo quidem incendio plurimi mortales, & equi, & quingenti currus hausti sunt: reperta'que sunt in semiustulatis curribus fercula siue uascula sanctissimorum religionis Christianæ mysteriorum. Mathias ubi animaduertit tantum illum Polonorum & Boemorum cum suis regibus torporem & inscitiam, despicere eos, quos initiò plurimum reformidarat, cœpit: missis'que in Poloniam expeditioribus copijs, cum quibus Oppoliensis quoq; & Cozuchouiensis duces suas coniunxerunt, Siradiensem oram omnem, & maiorem Poloniam infestauit, & uehementer afflixit, nemine repugnante. Agrestes quidem apud Boleslaueciam opponere sese uenienti hosti ausi, paruo negocio fusi ac dissipati sunt. Apud Clobuscum tamen, qui eò excurrerant ex Oppoliensi ditione, ab agrestibus & oppidanis profligati sunt. Arx Medirecia excursione illa in hostium potestatem uenit, dedente eam Sendiuoio Zidouio burgrabio, nulla necessitate ad id adacto. Ob quod facinus is post finitum bellum patrimonio multatus est à rege. Hæc cum ita fierent, & pestis fames'que in castris Polonorum & Boemorum ingrauesceret, & ineptum bello gerendo tempus hybernum urgeret, de pace inter reges agi cœptum est. Congressi bis in patenti campo tres reges, uicesimaprima demùm die Nouembris, nihil aliud inter se constituēre, quàm ut delecti ab unoquoque consiliarij quaterni Vuratislauiæ conuenirent. Quod cum factum esset, re inter delectos agitata, pax quidem

Sacrilegi puniti.

Castrorum Polon. & Boem. incendium.

Polonia diuexata Mathiæ copijs.

Oppoliēses fusi apud Clobuscum.

Medirecia arx in Mathiæ potestatem redacta.

Sendiuoius Zidouius bonis multatus.

Conuentus regum.

quidem perpetua non conuenit. Quæ satis æquis conditionibus conuenire potuisset, nisi Elizabethæ reginæ Poloniæ fastus, & pertinax odium obstitisset. Nam ea Mathiam affinitate bellum finire cupientem, quòd neq; regio, neq; ducali genere ortus esset, generum aspernabatur: & quòd patrui sui fratrisq; inimicus fuisset, auersabatur, ita ut nullis persuasionibus de sentẽtia dimoueri posset: & indulgebat ei plusculum Cazimirus. Cæterùm induciæ triginta mensium constitutæ inter reges: captiui & munitiones interceptę, utrinq; redditæ. Nicolaũ quoq; Tungenum Mathias in eo fœdere cũ sua causa coniunxit. Finito bello Cazimirus Vuladislaũ filium dimisit: ipse per Posnaniam iter faciens Lencíciam profectus, Ludouici Bauarorũ ducis oratores, quorũ princeps erat Henricus Ratisponẽsis episcopus, Velunia acciuit. Ibi enim aliquandiu, quoad ipse ex Silesia rediret, expectare eos iusserat. Petebant ij Georgio ducis sui filio Heduigim filiam Cazimiri in matrimonium. Nec abnuit generũ Cazimirus: sed Radomiæ demùm, quò rex ad natalẽ Christi diem festinabat, res confecta est. Mathias uerò dimissis ad Christianos principes & Põtific. max. literis, solita uanitate de Polonis & Boemis triumphauit: ac delere se funditùs maximos exercitus potuisse iactauit, nisi Christianus Christianorum misertus esset. In Vuratislauienses uerò & nonnullos Silesiorum duces maiore licentia mox debacchatus est. Indulsit enim militibus, ut non modò ex agris sociorum liberè prædas agerent, uerùm etiam in Vuratislauiensium facultates grassarẽtur, uxoresq; & liberos eorum secum abducerent. Gliuicensium uerò ducem captum in custodia habuit, ac ditionis parte multauit: itemq; Venceslaum Ribnicensem. Inuasit & Olessnicensem dominatum: idem'que Cessinensi fecisset, nisi Præmislus dux consilio eius maturè explorato, Polonorum præsidio sese pręmunisset. Neq; uerò induciarũ tenax fuit. Statim enim Firstesteinũ munitionem in Silesia oppugnare adortus: uerùm inde ab aulico Vuladislai comitatu fœdè repulsus est. In Morauia uerò tres munitiones, redemptis auro defensoribus earum, in potestatem suam redegit. Sub finem eius anni Nicolaus Blazeouius Silesius episcopus Præmisliensis, cum illi ecclesiæ tribus & uiginti annis præfuisset, sacris eo die operatus, quòd se languere sentiret, in lectum se composuit, & obdormiuit in CHRISTO. Cui cum collegium sacerdotum eius ecclesiæ legitimè institutis comitijs successorem dare uellet, à rege per Spitconem Iaroslauium palatinum Leopoliensem uetitum est: fuit'que sine episcopo ciuitas illa fermè tres annos, donec Andreæ Opporouio Varmiensi episcopo, rege petente, commendata est à Pontifice, ut inde se tamen ille sustentaret, qui Varmiensi episcopa potiri per Nicolaum Tungenum non potuit. Per idem tempus Mahometes Turcarum imperator, cum Radulonem palatinum Transalpinæ Moldauiæ, quem contra Stephanum Moldauum adiuuerat, pulsum'que restituerat, in fidem suam accepisset, tributarium'que fecisset, missis in Moldauiam ingentibus copijs, Stephanum quoque subigere adortus est, nihil

Elizabetha regina filiam suã Mathiæ nuptuĩ dare noluit.

Cazimiri erga uxorem indulgentia.

Induciæ.

Bauarorum ducis Ludouici legatio ad Cazimirum.

Mathiæ regis uanitas.

Mathiæ acerbitas.

Gliuicensis & Ribnicensis duces capti & multati à Mathia.

Mathias inducias uiolauit. Firstesteinum.

Præmisliensis episcopæ uacatio.

Transalpina in potestatem Turcarum uenit.

Valachia uastata à Turcis.

1475 ann. moratus hyemis asperitatem. Verùm is exercitus anni sequẽtis initio ad sedecimum Calendas Februarij à Stephano palatino, qui uix quadraginta, uel ut alij uolunt, triginta millia habebat ex omni suorum hominum, agrestium ferè, Transyluaniensium item, atque Cæculorum, quos paulo antè ui & armis ab Vngarorum regno auerterat: multitudine coacta, insigni & omni æuo memorabili clade apud Barladum amnem & Racoueciam paludem profligatus est. Centum uiginta millia in eo exercitu fuisse dicuntur. Nec prius fugam stitere Turcæ, quàm Danubium transmiserunt, persequentibus fugientes Valachis, & usque ad lassitudinem trucidantibus, uel in paludem ac Danubium impellentibus. Itaque ex tanto numero pauci euasere. Quin & ij, qui uiui in potestatem hostium uenerant, Stephano iubente omnes, præter paucos insigniores, interfecti sunt. Bassæ quatuor in eo prælio desiderati, signa militaria capta centum & amplius. Nec tamen Valacho incruenta cessit uictoria: quippe cuius acies multitudine hostium prægrauata inclinare iam cœperat, nisi ipse inter primos animose pugnans pugnam restituisset. Permagnum autem cùm ad uictoriam, tum ad maiorem hostium stragem momentum ipsi attulit, quòd omnem circumcirca regionem longè latèque in primo Turcarum ingressu ipse exusserat. Hinc enim factum est, ut in magna commeatus & pabuli penuria, Turcæ iuxtà ac equi ipsorum debilitarentur. Moderatè autem Stephanus illa sua fortuna usus est, soli Deo uictoriam acceptam referens, ac toto quadriduo deinceps, omni præter panem & aquam cibo abstinens. Ad Cazimirum deinde in Lituaniam, quò is post initium anni sese receperat, nuncios cum quatuor primoribus captiuis, sex & triginta militaribus signis, & parte manubiarum misit: & quoniam facilè intelligebat, non esse quieturum Mahometem, petiuit ut rex cum exercitu in Russiam propius accederet, uel solo nominis sui terrore Turcam repressurus, & iusiurandum fidelitatis eousque dilatum à se accepturus. Plurimos autem agrestium Stephanus fortitudinis ergò in equestrem ordinem transtulit. Ad Mahometem quoque ipsum legationem cum donis misit questum, ditiones suas à latrunculis ex Turcia profectis infestatas esse, eamque manum à se profligatam, meritas pœnas sibi dedisse: petitumque, ut reliquos ex eo numero, qui euasissent, ad supplicium sibi Mahometes dederet: quandoquidem credibile esset, iniussu eius factum esse, quicquid factum esset. Quin & Pontifici maximo, & Vngarorum regi dona misit de manubijs, opem eorum contra tam potentem & communem Christiani nominis hostem implorans. Adnixus est tamen Mathias gloriam illius uictoriæ in se transferre, dimissis quoquouersus literis, quibus iactabat à præfecto suo Stephano palatino Turcas profligatos esse: nec multo antè tamen ipse non contemnendam cladem ab illo ipso præfecto, quemadmodum uideri uolebat, suo acceperat, cum sex millia Vngarorum Maierbalasso duce ad uastandam Valachiam misisset: ita nihil pudebat hominem uanitatis

Stephani Palatini Valachiæ uictoria de Turcis.

Cæculi à Stephano subacti.

Stephani moderatio animi.

Stephani Valachi legatio ad Mahometem Turcam.

Mathiæ uanitas & iactantia.

Vngari à Stephano profligati.

uanitatis suæ. Nec ita multo pòst, aduenit ad Cazimirum Isaacus Trapezuntius, Husancassani legatus, ad suscipiendum contra Mahometem bellum, regem cohortans: inde cum benigno respõso dimissus, ad cæteros principes Christianos eadem de re acturus profectus est. Nec intermisit Stephanus, nuncijs alijs post alios ad regem missis, auxilia petere contra Mahometem, quem Adrianopoli ingentem belli apparatum facere, ab exploratoribus didicerat. Et suadebant quidem Lituani, ut rex tam insigne Poloniæ & Lituaniæ contra Turcas propugnaculum, Valachiã, summa ope defenderet potius, quàm ea amissa, seu uerius prodita, de reliquo suo dominatu dimicaret: nihil tamen id regem mouebat: nihil ne Polonici quidem senatus preces atque monita idem suadentis, cum ad quintam diem Iunij Lublinum ad eum non infrequens conuenisset, & quindecim diebus ea de re consultasset: ubi Derslaus Rithuianius palatinus Cracouiensis, & Ioannes Rithuianius castellanus Sendomiriensis, & Marsalcus regni, approbantibus cæteris, grauiter in regem inuecti sunt, quòd per ipsius, patrisq́ꝫ, & fratris eius desidiam, negligentiam & conniuentiam, Polonorum regnum, quod ipsi florentissimum accepissent, nõ modò ab hostibus, uerùm etiam ab ingratis socijs, & male fœderatis Lituanis, quos ipsi in potestate haberent, miserabiliter afflictum & accisum esset. Nihil tamẽ aliud ijs clamoribus & hortationibus tunc effectum est, quàm ut mitteretur ad Mahometem orator Martinus Vurocimouicius, dapifer Cracouiensis, postulatum & monitum pro uetere amicitia, quæ inter Polonorũ ac Turcarum reges constaret, ne ille Valachiæ, quæ in ditione regis Poloni esset, bellum facere pergeret. Aliter, coactum iri Cazimirum bellum suis illatum summa ui propulsare, qui nunquam quorumuis principum precibus & cohortationibus adduci se passus esset, ut Turcas bello lacesseret. Si quid Stephanus in Mahometem peccasse uideretur, communium consiliariorum arbitrio causam cognosci oportere: nec defuturum esse Cazimirum, quin subditum dominus ad satisfaciendum lęso adigeret. Cum his mandatis & munere, ueste uidelicet sabellina, cuius oram margaritæ exornabant, missus Vurocimouicius, & uarijs impedimentis usus in itinere, uix intra uertentem annum ad Mahometem peruenit. Interea uerò Mahometes septuaginta nauium classe in Tauricam Chersonesum missa, Tartaris uerò cum equestribus copijs præstò esse iussis, Capham siue Caphatam urbem maritimam munitissimam, Genuensium ditionis, celeberrimo emporio nobilem, terra mari'que obsedit: & quamuis reiecti essent ab oppidanis Tartari, tamen intra sextum diem in potestatem suam redegit, proditione primorum ciuium Italorum totis quinque annis instructa. Capta urbe, nobilitas cum uxoribus & liberis, ipsisq́ꝫ proditoribus, & Mengligere Tauricanorũ Tartarorum principe, ac duobus fratribus eius, qui siue fortuito eò tunc uenerant, siue seruandi sui causa ex agro in urbem se receperant, Constantinopolim translata. plebs dimidia parte facultatum multata, in suis sedibus aliquandiu relicta est: postea tamen & ipsa in seruitutem abacta. Valachi merca-

Persica legatio ad regem Polon.

Consilium Lituanorum & Polonorum

Rithuianij in regem inuecti.

Cazimiri legatio ad Mahometem Turcarum Imp.

Capha à Turcis capta.

Tartarorum Tauricanorũ princeps captus cum fratribus.

mercatores, legati, & exploratores centum sexaginta, omnes trucidati. Vna tamen nauis, quæ centum quinquaginta ephebos Caphensium formosissimos, contumeliæ & libidini barbari tyranni destinatos, & luculentam supellectilem ex præda coactam ferebat, præfecti, qui Græcus erat, opera à cæteris segregata, ac Turcis uigintiquatuor, qui præsidij causa in ea fuere, partim per speciem aquandi emissis, partim interfectis, Kiliam appulsa, in Stephani potestatem dedentibus remigibus, uenit. Capha & arcibus castellis'que circumiacentibus potitus Turcicus exercitus, ad Moncastrum siue Bialogrodum nauigauit, eam'que urbem ad ostia Tyre siue Nestri fluuij in pontum Euxinum sese exoneran tis sitam, adiuuantibus à terra Tartaris, expugnauit, ut uult Bernardus Vapouius: quam non multo pòst Turcis ac Tartaris discedentibus, Stephanus recuperauit. Tametsi Dlugossus, cuius ætate hæc acta sunt, imminere tantum ei urbi tunc Turcas cœpisse, memoriæ prodidit. Stephanus quidem palatinus per omne id tempus, quamuis haberet exercitum, tamen imparem se esse hostium uiribus sentiens, in montium & syluarum latebris sese continuit: munitiones uerò, quo distineret hostem, præsidijs firmauit. Hæc cum celeri nuncio scribę cuiusdam regij, qui ad Mengligerem Tartarum alligatus erat, in Poloniam perlata essent, pauor ingens & trepidatio mentes hominum inuasit, non secus ac si ipsa iam Podolia & Rusia uastaretur. Consultatum'que est aliquandiu de bello Turcico in comitijs Corcini, ad initium Iulij mensis institutis. Verùm omnia prius experiri, quàm arma sumere, ac tam potentem hostem lacessere, & reditum Vurocimouicij expectare placuit. Spes tamen auxiliorum Stephano per Stanislaum Vantropcam palatinum Belsensem, & Andream Borissouium præpositum Lencicienſem & canonicum Cracouiensem legatos regios facta est, exactum'q; ab eo nouum fidelitatis atq; subiectionis iuramentum: id uerò ea de causa potissimum, quòd Vngarus ultrò auxilia pollicens, pellicere eum ad se satagebat. Per eos dies cum ingens uis imbrium decidisset, tantum inundauit Vistula, ut Cazimiriam & Stradomiam aqua operiret, & ad altaria templorum pertingeret, pontes abrumperet: hortis, agris, & pomarijs magnam calamitatem inueheret. Quod quidem eo portentosius fuit, quòd toto superiori triennio tanta fuerat siccitas, ut nō modò apud Ploscum, sed etiam apud Toruniam uadabilis esset pediti Vistula. Pridie uerò Calendas Aprilis eiusdem anni centum domus Cracouiæ inter nouam & S. Nicolai portas nocturno incendio conflagrarant. Porrò Siradiensem & Lencicienſem oram atq; Masouiam per idem tempus locustarum uis ingens ex Vngaria, Morauia & Silesia profecta, peruagata, non modò segetes atq; prata, uerùm etiam arborum frondes depasta est, continuatis ad sesquimilliarium in latitudinem, & alterum tantum in longitudinem examinibus, concurrētibus inter se nonnunquā, et solis aspectum densitate sua terræ adimentibus. Vilis tamen eo anno fuit annona in Polonia. Cazimirus sex septimanis apud Corcinum de repub. consultando exactis, quinq; cōsiliarios de primoribus utriusq; ordinis, et quatuor secreta-

Bialogrodum siue Moncastrū expugnatum uel tentatum.

Polonorum pauor ob subactā à Turcis Bessarabiam.

Comitia Corcini.

Legatio regis ad Valachum.

Stephanus Valachus iurat in uerba regis Polon.

Inundatio.

Cracouiæ incendium.

Locustæ.

ſecretarios canonicos Cracouienſes miſit in Scepuſiũ, ad regundos fines cum Vngaris, & controuerſias diſceptandas ac dirimendas, quo fœdus antiquum inter Vngaros & Polonos per tempus induciarum redintegraretur, atque adeò induciæ quoq; ipſæ ſtabilirentur. Neq; enim ſatisfaciebat conditionibus earum, & pactis cõuentis ſuperioris anni Mathias. Verùm Vngari Turcici belli excuſatione uſi, ad eum conuentum non uenêre. Et fecit quidem Mathias rex tunc expeditionem cum decem millibus mercenariorum militum contra eum hoſtem, extremam oram Vngariæ ingreſſum: ſed tamen perſequi eum longius auſus non eſt, ne à fronte pariter & à tergo impeteretur. Firmauerãt enim Turcæ munitionem, in citeriore ripa Saui excitatam, quinq; millium militum præſidio, unde liberius in Sirmienſem agrum poſſent excurrere. Eam igitur modò munitionem Vngarus non ſine magna ſtrage ſuorũ expugnauit, & mox in interiorem partẽ regni ſui cum exercitu ſe recepit. Nec multo pòſt reuerſi Turcę, uſq; ad Varadinum populabundi excurrerunt, oppidum id incenderunt: & omni illa latè patenti ora trans Tybiſcũ ferro igniq; peruaſtata, ingentem cùm aliarum rerum, tum hominum prædam aſportarunt & abegerunt. Sed ad noſtra reuertamur. Dimiſſo igitur conuentu Corcinenſi, legatiſq; ad Scepuſienſem conuentum iterum deſignatis, Cazimirus ad decimumoctauum Calend. Octob. Cracouiam egreſſus unà cum regina, Heduigim filiam natu maximã, quam Georgio Bauarorum duci Ludouici filio deſponderat, Poſnaniam deduxit: & adiunctis ei comitibus Caliſsienſi atq; Lencicienſi palatinis, & compluribus alijs claris & ſplendidis uiris atq; matronis, ad ſponſum miſit. Dos ei triginta duûm millium aureorum fuit, ſed tunc promiſſa duntaxat, non etiam exoluta. Aduenienti non modò ſponſus cum amicis, uerùm etiam Fridericus imperator cum nonnullis principibus electoribus, & mille equitum comitatu obuiam profectus eſt. Siradiæ deinde Cazimirus rex conſiliariorum conuentum egit ad diem diuo Martino ſacrum, ea potiſsimum de cauſa, ut ſibi publicè ſubſidium in dotem filiarum (nam & Sophiam Alberto Friderici Marchionis Brandeburgenſis filio deſpõderat) & apparatum nuptialem conferretur. Ac nõ eſt quidem negatum: ſed reiectum ad arbitrium minorum Polonorum, qui nõ conuenerant: ne denuò quidem ad diem diuo Nicolao ſacrum euocati, uenêre, non ignari quamobrem accerſerentur. Ita nihil tunc perfectum eſt de ſubſidio. Rex quod reliquum erat anni, partim Pyſdris, partim Coli commoratus, cum de Sochazouienſi arce & territorio cum Anna, quæ Vuladislai Maſouiorum ducis defuncti uxor fuerat, tranſegiſſet, ſub initium Februarij inſequẽtis anni, cum non contemnendo procerum & mercenariorum militum comitatu eò contendit, arcẽmq; tradente Anna in poteſtatem ſuam redegit. Anteuerterant quidẽ eum Ioannes & Boleslaus duces Varſauienſes, fauente pleraque omni nobilitate eius oræ, arcem occupaturi: ſed eos archiepiſcopi familia, quæ prior in arcem peruenerat, aditu prohibuit. Cum igitur cogitatum facinus eis non ſucceſsiſſet, orare regem inſtituerunt, ne ſe hæreditate ſua defraudaret: ſed nihil impetrarunt. Atq; ex eo

Vngarorũ expeditio in Turcas.

Turcæ Vngariã populãtur.

Heduigis Cazimiri filia Georgio Bauarorũ duci nupta.

Conuentus conſiliariorum Siradiæ.

Sochazouia in poteſtatem regis Poloni uenit.

1476 ann.

Maſouij duces Sochazouia repulſi.

tempore Sochazouia in ditione regis permanet. Vngari uerò & Poloni proceres cum apud antiquam uillam cōgreßi essent, inducias inter reges suos redintegrarunt, cum inter eos conuenisset, ut Mathias Cazimiro Smigrodum, episcopo autem Cracouiensi Mußinam redderet: episcopus uerò ne prædones ibi receptaret: Cum Valachorum palatino uterq; rex duorum annorum inducias ut seruaret. Ad utrum autem regem Valachia pertineat, ut alio cōuentu inter proceres disceptaretur. Ad res deinde Prußicas rex animum intendit, permolestè ferens, Nicolaum Tungenum inuito se in Varmiensem episcopam inuasisse, & cum Vngaro ex professo sentire. Videbaturq; res ad rebellionē totius Prußię spectare, quòd & proceres nonnulli Prußi, & Gdanenses ciues, in primis Tungeno non obscurè fauebant: & uerò magister Cruciferorum cum eo fœdus icerat, & cum legatis Vngari secreta colloquia habuisse ferebatur. Itaque Cazimirus maturè Sochazouia profectus cum duobus millibus mercenariorum militum, Breste, Nessouiæ, Torunięq; nullo operæprecio tempus triuit, minoris Poloniæ proceres diutius expectans. Interea uenit ad eum Toruniā Vlricus magistri marsalcus & legatus, suspiciōe magistrū purgans. Ipse deinde magister Hēricus Richtēbergius ad mediū mensis Maij Marieburgū, quò rex iam ad finē Aprilis uenerat, accesit: acceptus perhonorificè, prodeuntib. obuiā ac deducentibus duob. episcopis, aliquot palatinis, & omni aulico comitatu regio: factaq; audientia, denuò se regi purgare instituit, & nouum iusiurandū, si posceretur, obtulit: cōtra Tungenum consilio & auxilio se regi nōn defuturū esse promisit. Sed tamen benignè dimissus à rege, quod promisit nō pręstitit, uarias moras & excusationes nectens. Gliscebat tunc Gdani seditio inter senatum atq; populū: eam rex, mißis illuc Iacobo archiepiscopo, & Ioanne Rithuianio marsalco, sedauit. Elbingæ deinde conuentū Prussorū contra Nicolaum Tungenum instituit. Sed infecere consilia eius Gdanēses: & res Valachicæ & Podolicæ eum in Poloniam reuocabāt. Redierat enim à Mahomete Turcarum imperatore Martinus Vurocimouicius, renunciabatq;, in Bulgaria apud Varnam se eum cum ingentibus copijs in Valachiam contendentem reperisse: expositisq; mandatis regijs, responsum ab eo accepisse, illū postulata regis facturū fuisse, si ea apud Adrianopolim in procinctu, ac non iam in expeditione & itinere accepisset: Transalpinensium Tartarorumq; sibi uectigaliū querelis & precibus excitum, bellum illud suscepisse, eis deesse non posse: daturū tamē etiamtum pacē Valacho, si is tributum ipsi pēderet, captiuos remitteret, Kiliā urbem ad ostia Danubij sitam (quæ nescio an Achillea sit integro uocaculo) Besserabibus restitueret. Quas conditiones cum Stephanus palatinus Valachiæ non acciperet, Mahometē nauibus transmisso, & ob dubiam fortunā belli quinq; pontibus iuncto Danubio, Valachiæ infesta signa intulisse. Ab alia uerò parte Tartaros quoq; eam infestare: quibus dum obuiam it cum suis copijs Stephanus, spacium transmittendi per ocium Danubij Turcis dederit. Hæc ferè Vurocimouicius referebat. Consequebantur autem eum ipsius Stephani nuncij alij post alios, nunciantes regi, Tartaros quidem ingenti

Induciæ inter Vngaros & Polonos.

Prußici motus.

Henrici magistri Cruciferorum suspecta fides.

Gdani seditio.

Mahometis responsum legato Cazimiri datum.

Turcæ ac Tartari Valachiā infestarunt. Stephani legatio ad regem Polonum.

ingenti clade ab eo profligatos, fugatosq́ usque ad Boristhenem, præda omni, impedimentis, & uestibus atque armis etiam abiectis, perpaucos tranato flumine euasisse. Contra Turcas uerò non satis uirium eum habere, nec audere eis aperto Marte resistere. Ipsum ditionem suã longè lateq́ urere, ne progredi longius hostis posśit, propter pabuli & cõmeatuum inopiam: pabulatores & frumentatores necessariò lõgius à castris progredientes, ex insidijs carpere & excipere: uerùm à fronte pariter & à tergo ab hostibus circundatũ, diffugientibus suis, ipsum quoq́ melioribus rebus seruare se coactum esse. Et quamuis propè triginta millia hostium trucidata sint, tamen leuiculum uideri id detrimentum in tanto exercitu. Valachos uerò non pluribus quàm ducentis eo conflictu amissis: tamen siue diffisos uiribus suis, siue aduersa fortuna alienatos à Stephano, sibi quemque priuatim prospicere, nihil in commune consulere. Sed facilè eorum animos & sanari & recreari posse uel mediocribus Polonorum auxilijs. Quòd si fortè Valachia regi minus esset curæ, at de Podolia & Rusśia esset sollicitus. Periculum enim esse, ne Turcæ peruastata Valachia, in eas oras continuata populatione excurrerent. Quod quidem ita accidit. Percursata enim omni Valachia, Sozauia & Chozimo, alijs'que munitionibus frustra tentatis, Podoliæ quoque fines ij attigerunt, & aliquot uicos ignobiles atque pagos exusserunt. His igitur cognitis Cazimirus, Rusśiam omnem, Podoliam, & Belsensem tractum arma sumere, & cum paulo Iasenio thesaurario, & Belsensi Chelmensiq́ præfecto, ad Valachiæ fines sine mora adesse iubet: ipse omissa in præsens rerum Prusśicarum cura, sorore'que Elizabetha uidua, quæ cum Henrico Stolpensium Pomeranorum duce nupta fuerat, & illis ipsis diebus cum filio Bogusalo siue Boguslao uisendi ipsius gratia Marieburgum aduenerat, honorificè dimissa, reditum in Poloniam maturauit: & ad medium Augusti mensis Petricouiam, quò edixerat comitia, accesśit. Ibi consumptis nequicquam in consultatione de republica ac defendenda seu uindicanda Valachia tribus hebdomadibus, nihil utile constitutum est. Neque enim accommodatum esse uidebatur expeditioni bellicæ anni tempus autumnale: & Rusśi cum Iasenio, cum diutius apud Cameneciam & alijs in locis Podoliæ statiua habuissent, neque transgredi sine rege fines regni ad opem ferendam Valachis implorantibus uellent, neque domos iniussu regio discedere honestum putarent, non minoribus damnis omnem eam oram affecerant, quàm si hostilis exercitus eam peruasisset. Noui deinde conuentus minorum quidem Polonorum Corcini, maiorum uerò Coli ad medium Septembris instituti. Et Corcini quidem, rege ipso per se postulante, quaternorum grossorum tributum iugerale scitum est: maiores uerò Poloni labefactationem iuris publici causificati sunt, quòd Mathias Mosinius præfecturam maioris Poloniæ, & palatinatum Calisśiensem pariter obtineret. Cazimirus Corcino Lublinum profectus, salutata regina, quæ Radomia illuc uenerat, in Rusśiam ad Belsum usque progressus est, ut fama aduentus sui suos recrearet, Turcas'que reprimeret. Nec mora excesserunt ij Valachia, siue

Tartari profligati à Stephano palatino.

Turcarum strages in Valachia.

Turcæ orã Podoliæ uexarũt.

Rusśorum expeditio in Turcas.

Cazimiri soror.

Bogusalus Pomeraniæ dux.

Comitia Petricouiæ.

Podolia à Rusśis diuexata.

Præfectura maioris Poloniæ cũ palatinatu.

metu regis Poloni aduētantis, siue peste pariter & fame afflicti, siue quòd hyems appropinquabat. Non parum uerò momenti illud quoq; Mahometi ad maturandum reditum attulit, quòd classem quæ supplementum militum & machinas ad expugnandas munitiones ipsi subuehebat, tempestate disiectam amisit. Aliquanto autem plus per omne illud bellum Transalpini, quàm Turcæ ipsi Valachis incommodarunt: quippe qui & locorum periti essent, & lingua eadem uterentur. Iidemq; Turcarū inopiam cōmeatu de suis agris supportādo subleuarūt. At Mathias rex Vngarorum, ubi cognouit Mahometē se cum exercitu è Valachia recepisse, hinc quoq; uanam gloriam cōpendiumq; apud Italos aucupatus est, abusus hominum credulitate. A' se enim pulsum Turcam, turpiter fugam cæpisse, literis diuulgauit, excidium'que eius pollicebatur. Quam uanitatem eius alebant apud exteras gentes uiri literati, munificentia eius deliniti, res gestas eius scriptis suis in immensum attollentes. Qua quidem illud sanè perfecit, ut pontifex max. cum omnibus principibus & communitatibus Italiæ, præter ducem Mediolanensium, qui imponi sibi passus non est, bis centum millia aureorum ipsi in subsidium conferret. In quo Ferdinandi Neapolitani regis opera & studium Vngaro maximè adiumento fuit. Filiam enim eius regis notham Beatricem illis ipsis diebus Mathias alteram uxorem duxerat. Sed non multo pòst Vngari uanitas redarguta est. Ad medium enim Octobris Turcæ facta è Bosna excursione Carniolam, Carinthiam & Styriæ partem uehementer uastarunt, prædam'que ingentem & plurimos mortales captiuos abegerunt: & mox munitiones ligneas ab ipso Mathia supra Danubium paulo infra Smiderouiam extructas, & quinque millium militum præsidio firmatas, quatuor quidem expugnarunt, quintam uerò per deditionem acceperunt, ipso Mahomete cum maioribus copijs haud longè successum rei expectante. Porrò Fridericus Romanorum imperator, suspicatus Turcas à Mathia in ditiones suas immissos esse, simul'que ratus oblatam sibi occasionem perduelles suos, illius fœderatos, quorum princeps erat Grosnicher, siue ut alij habent, Grosnikel, hoc est comes Nicolaus, ulciscendi, delectu suorum habito, & quatuor millium Boemorum auxilijs à Vuladislao rege acceptis, nihil retardatus hyemis asperitate, munitiones ipsorum perduellium partim per uim, partim per deditionem recepit. In æstatem uerò maius bellum contra Vngarum apparabat: missoq; ad Cazimirum Raphaele Lescinio Polono oratore, ad societatem belli eum contra cōmunem hostem inuitabat. Huic Boemorū rex suam & ipse legationem eadem de re adiunxit: quæ Vilnam prosecutæ Cazimirum, quò se, non plus quindecim diebus apud Belsum commoratus, receperat, mandata exposuere. Habebat autem is exploratum de hostili Mathiæ contra se animo, & subdolis machinationibus: nimirū quòd ille Valacho, abalienandi eius à Polonis causa, auxilia contra Transalpinenses misisset: Nicolaum Comorouium fratrem Petri patruelem, cum Alexandro filio ad se accitos, de Berualdi, Ziueciæ, & Seflari munitionum Polonicarum deditione, promittens eas,

Classis Turcicæ naufragiū.

Mathiæ regis uanitas.

Mathias literatos coluit.

Subsidium ab Italis Mathiæ regi missum.

Beatrix altera Mathiæ regis uxor.

Turcæ Carniolā, Carinthiā & Styriā populantur. Vngaria infestata.

Fridericus Imp. bello perduelles suos persequitur.

Friderici legatio ad Cazimirum.

Mathiæ hostilis animus in Cazimirum et Polonos. Comorouius ad defectionē solicitatus à Mathia.

tens eas,

tens eas, quas ipsis in Vngaria ademerat, se redditurum esse sollicitasset: cum Cruciferis Prussiensibus fœdus clandestinum pridem inchoatum, in nuptijs suis confecisset, promissisq́ue auxilijs, ad uiolandam pacem & bellum faciendum eos concitaret, atque in eam rem mercenariū militem in Silesia conscriberet. Hæc igitur cum explorata haberet Cazimirus, ad medium Aprilis anni insequentis comitia Petricouiam Polonis edixit, ipse'que subsequentibus Imperatoris & Boemorum regis oratoribus in tempore affuit. Re ad senatum relata, placebat quidem auxilia mitti Imperatori: sed quo'nam id modo fieret, non expediebatur, propterea quòd inane erat ærarium: nobilitas uerò neque militare gratis ultra fines regni uolebat, neque tributum sciscebat. Itaque responsum est oratoribus, regem domestici aduersus Turcas ac Tartaros, Cruciferos, atque ipsos etiam Vngaros belli expectatione distentum, nulla in præsens auxilia Imperatori posse mittere. Et quo æquioribus animis id principes illi acciperent, ad Imperatorem quidem Andreas Opporouius Varmiensis episcopus, ad Boemū uerò Ioānes Dreuicius scriba regius, oratores missi. Ac Boemo quidē pater tria millia aureorū dono transmisit, in subsidiū comparandorū ac Cæsari mittendorū auxiliorum gratia. In Prussiā uerò ac Marieburgū præsidij causa misit idem Petrum Duninū castellanum Siradiensem & præfectū Lenciciensem, & Ioannem Bialū, quo uerbo album Poloni uocāt, cum sexcentis equitibus, & quadringentis peditibus mercenarijs, ut Prussos in officio cōtinerent, sustinerentq́ue Cruciferorum impetum, si quem facerent in regiam ditionem, tantisper donec rex ipse cum maioribus copijs subsequeretur. Non modò enim incertis rumoribus iactabatur, Cruciferos ad rebellionē spectare: cum Vngaro per crebros internuncios fœdus & societatem inire: Marieburgensem & Culmensem palatinos, Philippū Bissouiū consulē Gdanensem, & nonnullos alios regiæ ditionis in eorum partes inclinare: sed certis etiam indicijs & literis interceptis consilia eorū deprehensa erant. Sollicitabātur etiam ab eis ad defectionem duces Masouij: nec admodum ij abhorrere à tam nefario facinore uidebantur, nisi consiliarij quidam grauiores à concepto scelere eos reuocassent. Nec sanè nihil actum est illa præsidij missione in Prussiam. Multorum enim animi sanati sunt, multi immatura adhuc conspiratione à nouis rebus deterriti. Nobilitas quidem Prussica cum ciuitatibus conuentu Marieburgi ad exitum mensis Iunij acto, sacramento se obligarunt, à Polonis nunquam defecturos. Si quod autem bellum exoriretur, se pro illis arma sumpturos: agrestes quintum quemque expedituros: ciuitates uerò singulæ militum certum numerum promiserūt. Iam uerò & ij qui in ditione Cruciferorū erant, conuentu instituto statuerūt inter se, non sequi eorum temeritatem, si quod bellum Polonis ij facere uellent. Itaque non commouerunt sese tunc Cruciferi, præsertim quòd neq́ue Vngarus quicquā eorum quæ cōuenerant, præstabat. Coegerat is quidem in Silesia quinq́ue millia mercenariorū militum: atq́ue is exercitus, priusquā educeretur quòpiam, permagna licentia in socios circumquaq́ue non modò prædis agendis, uerùm etiā incendijs,

Mathiæ fœdus cum Cruciferis.

1477 anni. Comitia Petricouiæ.

Legationes Polonicæ.

Legati cū exercitu in Prussiam missi.

Prussi ad res nouas spectāt.

Masouij ad rebellionem solicitati.

Nobilitatis & ciuitatū Prussicarum studium erga Polonos.

Mathiæ regis exercitus fugatus è Silesia.

ſtupris,cædibus,& omni genere crudelitatis debacchabatur. Sed ei Boemus,ſiue ut ſua tueretur,ſiue ut quoſuis Mathiæ conatus impediret, non multo minores copias è Boemia trāſmiſſas opponebat. Quarū aduentū cum nō ſuſtineret ille Sileſiorū exercitus,in Vngariā ſeſe raptim euoluit, ſiue ut ſibi cōſuleret,ſiue (quod credibilius eſt) quòd à Mathia accerſeretur. Perduelles'ne aūt Imperatoris fœderatos ſuos dudum ab Imperatore eiectos,uindicare is cupiuerit,an ſibi & Vngariæ finitimæ ab illo metuerit,incertū eſt. Duxit quidē & Vuladiſlaus ipſe exercitum illū ſuum è Sileſia reuocatū,in Auſtriam,ab Imperatore accitus:uerùm non diu ibi moratus eſt,ſiue quòd ſatis habebat Cæſar Auſtriā pacaſſe,ſiue quòd deerat pecunia in ſtipendiū tanto exercitui: octo enim millia Boemorum habebat. Accepto igitur Viennæ ab Imperatore ſolēni ceremonia uexillo,quo ſe clientē & pincernam Imperatoris Romani profitebatur,in Boemiam ſe cū omnibus copijs ſuis recepit. His igitur cognitis Cruciferi quieſcebant. Nec parū & illud inquieta eorum cōſilia turbauit, quòd Magiſtrum per id tempus amiſere. Ac ſuffecerunt ij quidem defuncto Martinum Truchſeſſum,quē interdum Treslerū Dlugoſſus uocat, cōmendatorem Oſterrodenſem,pridie Nonas Auguſti habitis Regiomōte comitijs:nec abhorrebat is à bello,ſed eum Fridericus imperator minacib. literis deterruit. Sic igitur quietæ fuerūt hoc anno res in Pruſsia:non item in Polonia. Nouo enim cōuentu poſt comitia Petricouienſia Corcini inſtituto,fremere nobilitas & proceres in regem,nec uelle tributū ab eo petitum ſciſcere,aut omnino ad conſiliū de repub. accedere,propterea quòd rex Derſlao Rithuianio palatino Cracouienſi poſt obitum Ioannis Pilecij ad caſtellaniam eiuſdem urbis prouecto, Ioannem Rithuianium caſtellanum Sendomirienſem,& marſalcum regni, ſucceſſorem in palatinatu Cracouienſi dederat contra leges:quibus cauetur, ne uni plures magiſtratus honores'ue mandentur. Iam uerò de Nicolai Comorouij defectione ad Vngaros conſtans fama increbeſcebat. Et res minimè contemnenda eſſe uidebatur, propterea quòd arces & poſſeſsiones eius in faucibus Carpathi montis, qui Poloniam ab Vngaria dirimit, ſitæ, ſi ab Vngaro occuparentur, faciliorem ipſi aditum in Poloniam patefacturæ, & propter ſalſarum aquarum abundantiam, reditus regios è ſalinis imminuturæ eſſent. Inde enim ſalem Vngaris ſuppeditari poſſe, quem ad eum diem è Polonia petere neceſſe haberent. Subornati igitur, à rege qui ægrum Comorouij animum ſanarent: ad extremum Spitco Iaroslauius Leopolienſis ſiue Ruſsiæ, & Stanislaus Vantropca, Belſenſis palatini, ad eum profecti, perſuadere ei conati ſunt, ut arces illas cum poſſeſsionibus regi Polono traderet, pecunia, qua eas addictas ipſe tenebat, accepta: damnorum, quæ ſe Polonæ reipublicæ cauſa accepiſſe prætexeret, æſtimationem, bonorum uirorum arbitrio permitteret. Quib. rebus cum nihil apud eum proficeretur, miſſus Iacobus Dembenius palatinus Sendomirienſis, & præfectus Cracouienſis, cum tumultuaria manu, arces eas intra quinquageſimum diem expugnauit. Ac Berualdum quidem diruit, Ziueciam incendit, Seflaros uerò

Vuladiſlaus rex Boemiæ à Friderico Imp. inueſtitus.

Martinus Truchſeſſus Magiſter Cruciferorum.

Cruciferos imperator à bello Polonico deterruit.

Fremitus minorum Polonorum in regem.

Nicolaus Comorouius ad defectionē ſpectat.

Salinæ in faucibus Carpathi.

Berualdum & Ziuecia arces deſtructæ.

Marco

Marco Ratoldo addictos restituit. Tūc demū Comorouius Cracouiam ad regem accurrit, facinusq́ suum purgare, & priorum meritorum commemoratione diluere conatus est. Et eò quidē usq inflexerat regis clemētiam, ut ipsi alia bona in territorio Chelmensi pro ademptis illis dare uellet: uerùm ille superbè eam conditionē aspernatus, & in Vngariā profectus, Mathiæ regis opem implorauit: ea uerò destitutus, in Poloniam rediјt, & Crasnostauiense territoriū à Cazimiro ægrè impetrauit. Mathias enim tunc iritatus à Friderico, cum eum exercitum dimisisse cognouisset, nequicquam dissuadentibus ac deprecantibus Vngaris, & contra Turcas potius, qui Vngariam tunc populabantur, ire cohortantibus, in Austriam fecit expeditionem, eamq́ totam quanta quanta est, ad fines usq Bauariæ peruastauit: oppida pleraque omnia & munitiones, ipsis Austrijs ferè dedentibus, in potestatem suam redegit: Viennam obsedit & oppugnauit: sed ab ea crebris Haugi comitis, qui intus erat cum non contemnendo militum præsidio, eruptionibus non sine magna strage repulsus est, Friderico Imperatore apud Styriam urbem se continente, & Boemorum Polonorumq́ opem frustra implorante. Iam enim hyems appetebat. Misit quidem ei Cazimirus in subsidium decem millia aureorum per Andream Borissouium cognomento Rosam, præpositum Lencicіensem: sed ea Cæsar non accepit, ob spem pacis: cui componendæ non modò pontificij & Venetorum oratores, uerùm etiam Vngarorū proceres nauabāt operam: idq́ hoc enixius, quòd triginta millia Turcarū per id tempus excursione facta in forum Iulij, omnem eam oram usq ad Cuniglianum Venetiæ oppidū, miserandum in modum uastarunt, deleto Venetorum præsidio, quod ipsis ad Sontium siue Lisontium amnē duce Hieronymo Nouello opposuerant. Tardius tamen ea pax, nec nisi Vngaro tēpestatibus hybernis & niuibus reiecto ex Austria, conuenit: & quidem non satis honestis Friderico conditionibus: nempe, ut se omni iure ac titulo regni Vngarici abdicaret: Boemici uerò fasces, & quod uocant Feudum, Mathiæ conferret: eidemq́ pro munitionib. interceptis in Austria centum octoginta millia florenorum numeraret. Quarum cōditionum postremæ nō fecit satis. Quo factū est, ut Mathias diutius munitiones Austriacas, non inuitis Austrijs, qui Fridericum oderant, retineret. Sic igitur cum alio bello occupatus fuisset Mathias, quietiorem, quàm expectarant, eum annum Poloni habuerunt. Stephanus autem Valachiæ palatinus, ultrò sumptis armis, Transalpinam infestauit, Radulonem siue Draculam palatinum eius oræ à Brassouiensibus ciuibus proditum cæpit: eiectis'que Turcarum præsidijs, Cipulissam unum de suis purpuratis genti præfecit. Quin & Totrusiense territorium, quod in ditione Turcarum erat, ferro & igni uexauit, salinasq́ fructuosissimas incendit. Sub huius anni principium Gregorius archiepiscopus Leopoliēsis, uir in studijs humanitatis & bonarū literarū non mediocriter uersatus, uerùm libidinosus, cum sanus apud Rohatinū degeret, in cubiculo pronus distensis manibus mortuus repertus est: cuius uitā Philippus Callimachus Florentinus descripsisse dicitur. Post quem plus quàm duobus

Comorouius bonis exutus, Crasnostauiam à rege accepit.

Mathias rex Austriam ferè subegit.

Viēna obsessa.

Cazimirus subsidiū Friderico imperatori misit contra Mathiam.

Turcæ forū Iulij infestarunt, & Venetorum copias profligarunt.

Pax inter Fridericū & Mathiam.

Stephani res gestæ contra Transalpinenses ac Turcas.

Gregorij archiepiscopi Leopoliēsis mors.

Archiepiscopæ Leopoliensis uacatio.

duobus annis urbs illa caruit archiepiscopo. Boleslaus Masouiorũ dux Annam uxorem, Pauli Hunouij palatini quondam Belsensis filiam, exagitatus à fratribus & proceribus, quòd imparem duxisset, eadem leuitate qua duxerat, repudiauit. Quod quidem coniugium longè tamen minus indignitatis habuerat, quàm fratris eius Conradi, qui prius Cracouia abductam à uiro plebeio uxorem, nefario matrimonio sibi coniunxerat: eaq́ꝫ defuncta, ac ducali pompa sepulta, alteram non minus obscurã puellam, Alexij cuiusdam filiam, uxorem sibi adsciuit.

Masouiorũ ducum disparia coniugia.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER VICESIMVSNONVS.

CAZIMIRVS rex plus quatuor mensibus Cracouiæ præter morem commoratus, ad exitum Nouẽbris inde discedens, & lignum crucis Christi apud monasterium Calui montis de more ueneratus, Radomiæ reliquum anni tempus, & sequentis principiũ exegit. Ibi uerò regina cum duobus filijs natu maximis, ac totidẽ filiabus relicta, Petricouiam, quò ad duodecimã diem Ianuarij comitia edixerat, se contulit. Nec tamen operæprecij quicquam ibi fecit, cùm propter tardiorem aduentum & infrequentiam cõsiliariorum, tum quòd ne nouus quidem magister Cruciferorum, quamuis accitus promisisset, ueniebat, ut secundum pacta in uerba regis iuraret. Quin ad rebellionẽ planè spectare is referebatur. Cumq́ꝫ ad depellendum bellum, quod ab Vngaro iuxtà atque Cruciferis impendebat, & ad cõtinendos in officio Prussos, sumptu opus esset, & in eum usum tributum agrarium sciscendum esse plerisq́ꝫ omnibus uideretur, aliquot temerarij iuuenes de nobilitate maioris Poloniæ rem infecerunt. Priuilegium aũt ibi tunc rex edidit, ne cui Sendomiriensem præfecturam oppigneratam, aut quouis modo obligatam habere liceret, nisi pro hoste publico, & læsæ maiestatis reo haberi mallet. Id aũt Ioannes Rithuianius palatinus Cracouiensis perfecit, cum ex testamento Derslai fratris castellani Cracouiensis paulo antè mortui, præfecturam illam à Vuladislao tertio rege illi oppigneratam, liberam regi reddidisset. Conuentu dimisso, rex in Prussiam contendit: Lenciciæ Vngarorum procerum legationem secretam, defectionem à Mathia pollicentem, sola regina arbitra & interprete audiuit. Nec tamen ei quicquã certi respondit, iam antea fidem gentis dubiam & fluxã expertus. Breste deinde in Cuiauia Prussorum cõuentum egit, eoq́ꝫ magistrum rursus frustra euocauit: Prussorum suorum animos confirmauit, Sbigneũ Vuladislauiensem episcopum gubernatorem eis dedit: Marieburgensem præfecturam à Ioanne Coscelecio in Petrũ Duninum Siradiẽsem castellanum transtulit. Inde uerò profectus, Lituanicum Breste adijt: ibiq́ꝫ conuentu Lituanorum ad medium Martij mẽsis instituto, principatus illius rebus prospexit: uicarium uerò pro se de duobus filijs præsentibus utrumuis, petentibus

1478 ann. Comitia Petricouiæ.

Sendomiriẽsis præfecturæ priuilegium.

Vngari proceres defectionẽ à suo rege meditantur.

Vngarorũ fluxa fides.

Vuladislauiensis episcopus gubernator Prußiæ.

Petrus Duninus præfectus Marieburgensis.

petētibus illis relinquere noluit, quāuis Albertus tacitis lachrymis cupere id se non dissimularet. Venit ad eum illuc Mahometis Turcarum imperatoris orator cum ingentibus donis, Tartarorum quoq; principis Nurduuuladi legationem secum ducēs, amicitiam & societatem petitum amborum nomine, adijciens Tartarum Mahometis authoritate eò adductum esse. Quibus responsum est, regem libenter accipere, quæ sibi deferrentur, suosq; oratores ad utrunq; confirmandi fœderis causa missurum. Quid autem Mahometem ad ineundum cum rege Polono fœdus tunc adduxerit, non reperio: nisi fortè res aduersę, clades'que superiori bello Valachico terra mariq; acceptæ, & quòd non solum eius, quem Stephani clientis sui iniuriam ultum ire credebat, sed plerorumq; omnium Christianorum principum socia arma, coniunctas'que uires metuebat. Audiebat enim eos dudum dissidentes, in gratiam redijsse, studio belli communi consilio & iunctis uiribus sibi faciēdi. Turcarum ac Tartarorum legatis dimissis, Petricouiam rex redijt ad comitia denuò ad Pentecosten edicta. Interim episcopus Vuladislauiensis, conuentu Prussorum Grudenti post pascha instituto, nouo eos iureiurando, ultro ab eis oblato, regi & regno obligauit. Id bis'ne, hoc uidelicet atq; superiore anno (quasi semel satis non esset) factum sit, an Dlugossus lapsu memoriæ repetierit, nescio. Ad Magistrum uerò quinque legati missi, qui eum fœderis admonerent. Verùm ille nihil moratus salubria monita, non modò non uenit Petricouiam ad comitia, sed etiam bellum contra regem adornabat, non tam suis uiribus fretus, quàm Vngari & nonnullorum Germanorum principū uanis pollicitationibus, ac spe defectionis quarundam regiarum ciuitatum erectus. Et quò maiorem haberet belli faciendi opportunitatem, Brodniciam, & Culmam oppida, & Starigrodum arcem terræ Culmensis, Althausum ni fallor, Germani uocant, de Ioanne Schumbergio Bernardi defuncti fratre redemit, persolutis stipendijs, quæ Bernardus bello superiore meruerat, quæ rex iam prior soluere cœperat. Eas igitur munitiones militū præsidijs firmauit, ipse cū exercitu ex agresti ferè multitudine coacto, apud Osterrodam aliquandiu castra habuit, ab Vngaro promissa expectans auxilia. Hæc Petricouiam renunciata, fecerunt ut sine difficultate & cōtrouersia duodenûm grossorum tributū decerneretur in stipendia mercenariorū militum, per quos tunc in Prussia rem geri placuit. Nec aliud ferè quicquam memorabile actū in illis comitijs, nisi quòd importatio salis exotici in Poloniam uetita est, propterea quòd apud Pincū in maiore Polonia nouæ salinæ extitissent. Ad Mathiam uerò missus est Stanislaus Vantropca palatinus Belsensis postulatum, ne ille rebelliū contra regem suum Tungeni & Cruciferorum defensionem susciperet, fœderi, quod antiquitùs inter Vngaros & Polonos constitutum, nec ita pridem renouatum intercedat, repugnantem. Porrò ad pontificē max. Ioannes Goslubius iurecōsultus & Canonicus Posnaniensis allegatus est, questum de Balthasare de Piscia nuncio ipsius, qui apud Vuratislauiam degens, Vuladislao quidem Boemo ut hæretico, Cazimiro

Turcica & Tartarica legatio ad Cazimirum de pace.

Prußi denuò iurant in uerba Poloni.

Cruciferi bellū in Polonos renouant.

Brodnicia, Culma, & Starigrodum à Cruciferis redēpta.

Salinæ Pincenses in Polonia.

Legatio Cazimiri ad Mathiā regem.

Ad pontificem max.

Cazimiro & Vuladislao regibus interdictum sacris.

autem ut fautori hæreticorum, in gratiam Mathiæ sacris interdixerat.

Pax Bernensis inter Vng. & Boem. irrita.

Etsi enim ineunte uere pax inter Mathiam & Vuladislaũ per utriusq; consiliarios apud Bernam Morauiæ conuentu acto facta erat, Mathias tamen re apud Pelsnam, quam cum Budeouice retinebat, per præfectos

Res Boemicæ.

præsidij sui contra Burianum Vuladislai copiarum ducem prosperè gesta elatus, simulq; tumultu Pragensis ciuitatis cõtra legatos suos Varadinensem episcopum, & palatinum Transyluaniensem temerè concitato irritatus, bellum instaurabat, pacem illam irritam esse dictitans, quippe quę nec suo iussu, nec authore pontifice, aut legato eius cõfecta esset:

Legatus pontificius belli incensor.

cui & legatus ipse Gabriel monachus, episcopus Agriensis, & recẽs cardinalis creatus, frigidam suffundebat, & insanientem sua sponte, magis etiam concitabat: frustra retinentibus Vngaris & Silesijs proceribus, quibus pax exoptata affulserat. Reuertens autem ex Vngaria palatinus Belsensis, Budensi pręposito comitatus, illud responsum à Mathia retu

Mathiæ responsum legato Cazimiri.

lit, cum fœderatis suis deesse rectè nõ posse. Sed si Cazimirus bello contra Cruciferos abstineret, habere Mathiã uias, quibus Cruciferi ad officium reuocentur, & ipse fœderis iureiurando cum eis sanciti religione soluatur. Hac igitur de causa missi ad eum denuò legati Ioannes Dlu-

Legatio Cazimiri ad Mathiam.

gossus, & Stanislaus Marsalcouicius, qui exquirerẽt, quę nã illa essent, quæ Mathias tectius significasset. Ac nihil ij quidem eiusmodi compererunt: pernegbat enim Mathias, se tale quicquam Cazimiro renunciari mandasse. Cum autem animaduerterent magnas copias ab eo comparari, quibus partim Poloniam infestaret, partim Cruciferos adiuuaret, constituerunt cum eo, ut ad initium Februarij mensis regum uterq; cõsiliarios suos Olomuciam, omnium controuersiarum componendarum, pacisq́ue instaurandę causa mitteret, interea uerò utrinque ab armis discederetur: retineret tamen Polonus munitiones, quas de Tungeno in Varmiensi ditione cæpisset. Verùm displicuere uehemẽter hęc pacta Polonis, iniussu suo conuenta. Iam enim Cazimirus exercitum in

Bellũ Prußicũ.

Prussiam miserat: atque is Cruciferos quiescentes adhuc lacessere uetitus, Varmiensem oram infestabat. Pręstò tamẽ fuit Tungeno Magister cum aliquantis agrestium magis quàm militum copijs. Sed nostris nullam dimicandi moram facientibus, mox in tutum se recepit. Quo facto liberius uastata est Varmia: ac ne Sambiensi quidem agro pepercit miles: munitionesq́ue aliquot de Tungeno receptæ. ad hæc auxiliares

Mathiæ regis copiæ bis à Marchiõe Brãdeburgensi fusæ, & aditu in Prußiam prohibitæ.

Vngari copiæ septem millium militum, quæ ductu Zeloni Boemi sub specie ferendæ opis Ioanni duci Zeganensium contra Albertum Marchionem Brandeburgensem per Pomeraniam ad Cruciferos penetrare nitebantur, bis à Marchione magna strage profligatæ erant. Atque ijs rebus perculsi Tungenus ac Magister, de pace cum Sbigneo Vuladislauiensi episcopo, Paulo Iasenio thesaurario regni, & Petro Dunino præfecto Marieburgensi, regijs magistratibus, tractare cæperant. Sed statim cœpto destiterunt, ubi de ictis inter reges inducijs, quibus ipsi quoque nominatim comprehendebantur, audierunt. Non tamen destitit regius exercitus à populatione Varmiæ, munitionumq́ue oppugnatio-

gnatione. Per id tempus Tartari domestica egestate penuria'que adacti, in Podoliam incursionem facere tentarunt. Sed cum exceptorum per insidias hominum indicio comperissent, adesse Spitconem Iaroslauium Leopoliensem, & Ioannem Odrouanzum Podoliæ palatinos, cum non contemnendo equitatu, discessione simulata in syluis aliquandiu delituere, & mox securis nostris ad Braslauiam excurrerunt, oppidum incenderunt, parum'que abfuit, quin & arce potirentnr: sed reiecti tamen, cum magna præda sese receperunt. Eodem'que tempore Turcæ in Carinthiam inuecti, eam oram, quæ est inter Malburgettum, Villacum, & Salisburgum, acerbè depopulati sunt: longiusq; progressi fuissent, nisi eius oræ homines ad pontem Draui fluminis concursu facto eis obstitissent, pontem'que interrupissent, ubi mille trecenti ferè Christiani cæsi sunt. Per omne autem id tempus post solutum conuentum Petricouiensem Cazimirus cum uxore partim Radomiæ, partim Sendomiriæ, partim Corcini & Cracouiæ commoratus est. Insequentis demum anni die duodecima Petricouiam rursus ad comitia profectus est. Illuc uenit ad eum legatus Mathiæ regis Iaroslaus Zarnohorius, postulans, ut conuentum de pace redintegranda ad initium Februarij Olomuciam condictum, ad Maium differret, ad eum'que ipse ueniret. Fore id ex re ipsius pariter & Vuladislai filij, minore'que negocio res Prussicas componi posse. Quod si tempus illud locus'que ipsi non placeret, mutaret arbitratu suo. Sed bellum tamen Prussicum interim intermitteret. Quod quidem identidem repetitis legationibus Mathias urgebat. Iam enim receptis cæteris munitionibus, Elsbergam primariam episcopi arcem permunitam Poloni obsidebant: Tungenus uerò rebus suis diffisus, ad Magistrum in Sambiam profugerat. Grata hæc fuit legatio Cazimiro. itaque licet Tungenum propediem debellatum iri speraret, nec sibi expedire uideret aliquid ei laxamenti concedere, iussit tamen exercitum suum ab Elsbergæ obsidione discedere, & omni bello abstinere. Ad Mathiam uerò tres legatos, Raphaelem Iaroslauium marsalcum, Paulum Iasenium thesaurarium regni, & Andream Rosam præpositum Lenciciensem, cum summa potestate misit, ut de conuentu cum illo constituerent, & spem ipsi facerent: facilè & Magistrum ueniam, & Tungenum aliam episcopam, duas'ue pro una impetraturum esse, si pax coiret. Decesserat enim paulo antè de statione uitæ Vincentius Kelbassa Culmensis episcopus, & perpetuus administrator Pomesaniensis, nobilis Polonus gente Nalencia: quem Andreas Bninius Posnaniensis, & Paulus Grabouius Chelmensis propè continuatis funeribus secuti sunt: hic quidem plus quàm quatuordecim, ille uerò duobus & quadraginta annis & sex mensibus in episcopa exactis. Ac de Posnaniensi quidem fuere competitores Vriel Gorcanus, Lucæ palatini Posnaniensis filius, Gnesnensis & Posnaniensis præpositus, & cancellarius regni, cui collegium Posnaniense administrationem episcopæ uacantis

Tartarorum excursio in Podoliam.

Turcarum excursio in Carinthiam.

Drauus fl.

1479 ann.

Comitia Petricouiæ.

Mathiæ legatio ad Cazimirum.

Tungeni aduersæ res in Prussia.

Cazimiri legatio ad Mathiã.

Episcoporum mortes.

commiſerat, & Stanislaus Curozuancius procancellarius. Sed Iacobo archiepiſcopo interueniente, collegium Poſnanienſe regiam authoritatem in eligendo Vriele ſecutum eſt: qui etiam promiſſum regis aliquanto antè habuiſſe dicitur. Reliquæ aliquandiu ſine antiſtitibus fuêre. Obtulerat igitur ſeſe occaſio tranſigendi de Varmienſi epiſcopa. Cum his mandatis profecti oratores regij, multisque cum Mathia & conſiliarijs eius colloquijs habitis, tandem conſtituerunt, ut ad Pentecoſten Mathias duos epiſcopos, ac totidem alios proceres Siradiam ad conuentum cum Polonis inſtituendum mitteret: Magiſter uerò Cruciferorum, & Nicolaus Tungenus ipſi adeſſent, & communi Vngarorum & Polonorum placito Cazimiro reconciliarentur. Exoptabant enim & Vngari pacem, quo facilius aſsiduas Turcarum incurſiones reprimere poſſent: nec deerat ſuadendo & orando Gabriel cardinalis legatus pontificius, Italicarum rerum & pontificiarum partium iuuandarum ſtudio. Ardebat enim tunc inteſtino bello Italia, ſciſſa in duas factiones: quarum in altera erant, Sixtus pontifex maximus, Ferdinandus rex Siciliæ & Neapolis, & reſpublica Senenſium: in altera uerò Veneti, Florentini, & Mediolanenſium dux: quæ Gallorum quoque regem in ſuas partes pellexerat, & quinquaginta ferè caſtella pontifici ademerat: tantoque odio inflammata in id bellum incumbebat, ut Veneti, ne Turcico bello impedirentur, pacem à Turcis redimerent, Scutara ſiue Scodra urbe Epiri, ſiue Albaniæ, in qua defendenda permultum pecuniæ ſanguinisque profuderant, eis tradita. Quo uerò debilior erat altera factio, hoc ardentius Mathiæ opem expetebat. E Florentinæ autem urbis ſcintilla tantum illud incendium coortum eſt. Duæ fuerunt ibi familiæ facilè principes, Medicium & Paciorum. Sed penes Medices principatus reipublicæ per complures annos continuabatur. Id ægrè ferentes Franciſcus & Iacobus Pacij, re cum Gabriele cardinali tituli ſancti Georgij ad uelum aureum, Hieronymo comite Sixti pontificis fratris filio, Franciſco archiepiſcopo Piſano comitis filio, & paucis alijs communicata, Iulianum & Laurentium Medices in templo ſacris uacantes inuadunt. & Iulianum quidem obtruncant: Laurentius uerò famuli unius manu protectus, ſaucius euaſit. Piſanus archiepiſcopus interim, ut conuenerat, in curiam, ubi octo delecti de republica conſultabant, impetum fecit: ſed concurſu multitudinis oppreſſus capitur, confeſſusque conceptum facinus laqueo ſuſpenditur, & ſtrangulatur: & mox cadauer eius proiectum, immaniter conciditur. Pacij fratres, & cum eis propè trecenti contrucidantur: Cardinalis captus aliquandiu fuit in cuſtodia. Has igitur ob cauſas, nimirum ob captum Cardinalem, trucidatumque archiepiſcopum, Pontifex, conſcius alioqui (quemadmodum creditum eſt) eorum quæ à ſuis acta erant, Florentinos diris deuouit, Laurentium Medicem cum poſteris ipſius ad quartam uſque progeniem omni honore ac dignitate priuauit. Sequenti tamen anno culpam

Vriel Poſnanienſis epiſcopus.

Italici motus.

Veneti à Turcis pacem redimunt.

Florētinæ ciuitatis tumultus.

Piſanus archiepiſcopus laqueo necatus.

Sixti pontificis diræ in Florentinos.

pam deprecantibus Florentinis, & non contemnenda parte agri cum aliquot munitionibus multatis, pacem dedit. Hæc igitur belli illius semina fuere: cuius intuitu Mathias ad pacem cum Cazimiro faciendam propensior tunc esse uidebatur. Interea Cazimirus peractis comitijs, Sophiam filiam, quam Friderico Alberti marchionis Brandeburgensis filio natu minori desponderat, Francofordiam, quæ ad Odram est, ad sponsum cum splendido sexcentorum equitum comitatu & apparatu transmisit: ipse nouis conuentibus maiorum & minorum Polonorum separatim institutis, duodenûm grossorum tributum impetrauit: Radomiam'que ad reginam profectus, usque ad Pentecosten ibi mansit. Inde Petricouiam redijt, Siradiam'que nonnullos consiliarios misit: ubi Magister quoque Cruciferorum, & Nicolaus Tungenus, & regiæ Prusiæ consiliarij affuere. Sed cum ad uicesimam diem frustra Vngaros expectassent, Petricouiam ad regem uenerunt. Ac Tungenus quidem ad pedes regis prostratus, ueniam impetrauit: permissus'que habere Varmiensem episcopam, cum rege ipse pariter, & quæ præsens aderat legatio collegij, sacri illius ecclesiæ pacto sempiterno constituit, ut omnes deinceps episcopi, primores siue prælati, ut uocant, & Canonici illius basilicæ intra certum tempus posteaquam electi, aut in collegium id cooptati fuerint, conceptis uerbis fidem suam regi Poloniæ obstringant, & præstò sint regi quoties opus erit contra Cruciferos: aduocatus quoque episcopalis, ut & ipse in uerba regis iuret: nec præficiatur quisquam ei muneri, nisi regis Poloni, aut ecclesiæ eiusdem subditus. Cæteri uerò homines, qui sunt in ditione episcopi & collegij, decimo quoque anno idem faciant. Prouocationem ad regem ut habeant: collegium sacrum, ut non nisi gratum regi episcopum sibi deligat. Quod tamen ita postea mutatum est, ut rex quatuor de collegio illo indigenas, Prussos idoneos ederet, de quibus collegium, quem uellet, episcopum eligeret. Hæc ita tunc conuenêre. Nec multo pòst ipse Tungenus cum toto collegio in arce Marieburgensi, quemadmodum conuenerat, promissum impleuit. Magister uerò uanis Mathiæ promissis, clandestinis'que literis & nuncijs lactatus, difficiliorem se præbebat, affirmans, Cutem sibi detrahi se passurum prius, quàm in uerba regis Poloni iuraturum. Confirmabat autem eum Mathiæ legatio, quæ ad Cazimirum uenerat, de differendo in aliud tempus conuentu Siradiensi, & inducijs cum Magistro ac Tungeno prorogandis: propterea quòd distineretur tunc Mathias alio cōuentu cum Vuladislao Boemorum rege apud Olomuciam agendo. Quo quidē cōuentu pax, quę dudum inter absentes conuenerat, à præsentibus regibus approbata & stabilita est, maiore eorum qui in Vuladislai ditionem ueniebant, quàm alterorum lætitia. Miti enim, & benigno erat ingenio Vuladislaus: Mathias contrà ferox, fastuosus, grauis'que suis. Eius autem pacis hæ fuerunt conditiones

Sophia Cazimiri regis filia Friderico marchioni Brandeburgēsi nupta.

Nic. Tungenus in gratiam à rege recipitur.

Varmiensis ecclesiæ pacta cum rege Pol.

De episcopa Varmiensi.

Mathiæ & Vuladislai regum conuentus Olomuciæ.

Diuersa' Mathiæ & Vuladislai ingenia.

Pacta cõuenta inter reges. nes potiſsimæ, ut uterque regis Boemiæ titulum uſurparet. Boemiæ totius ius & adminiſtratio cum iure eligendi Cæſaris penes Vuladiſlaum: Sileſiæ uerò, Morauiæ & Luſaciæ dominatus penes Mathiam eſſet. Quod ſi hic prior decederet, in Vuladiſlai Boemorum'que ius & poteſtatem ea omnia reciderent, exolutis tamen regno Vngarorum quadringentis millibus aureorum: ſin prior Vuladiſlaus obiret, Mathias ei ſuccederet in Boëmia, regnum'que id redintegraret, haberent neceſſe Boëmi illa quadringenta millia ſoluere. Proceribus autem & ciuitatibus ne fraudi eſſet cum alterutro ſenſiſſe: uerùm amiſſa quoque bello bona ipſis redderentur. Hæc ita tunc conuenêre. Hac igitur excuſatione uſus Mathias, prorogationem conuentus & induciarum à Cazimiro poſtulauit. Nec ſanè difficilem hic ſeſe in eo, quod poſtulabat ille, præbuit: miſsis'que ad eum Paulo Iaſenio Sendomirienſi, & Ioanne Baſeno Marieburgenſi, quem nunc Elbingenſem uocant, caſtellanis oratoribus, ad diem diuo Bartholomæo ſacram conuentum & inducias prorogauit: ipſe interim Radomiam, ubi regina erat cum liberis, ſeceſsit, Magiſtro relicto Petricouiæ. Ibi enim conuentum Siradienſem expectare ipſi uiſum eſt, non auſo ad ſuos in Pruſſiam pace infecta reuerti. Sed cum ne ad illud quidem tempus Vngari uenirent, Magiſter cum ſuis Cazimirum Corcinum ſecutus eſt. Eò tandem ſub initium Octobris Stephanus comes Scepuſienſis, & Venceslaus Becicouius Boemus, legati à Mathia uenerunt, regem'que ſuum excuſarunt, quòd bello Turcico implicatus, Siradiam conſiliarios ſuos ad conſtitutam diem non miſiſſet. Satagebant autem ij magnoperè Magiſtrum cum rege Polono in gratiam reducere, renitentem admodum, quòd ſe in uerba regis Poloni nunquam iuraturum eſſe, Deo & homini (Mathiam ſignificans) fidem dediſſe diceret: proferebat autem non pauca, quibus à Cazimiro læſus eſſe uideretur. Quæ cum omnia clariſsimè refutata eſſent, oratores Vngari eum à pertinacia reuocabant, denunciabant'que apertè, non oportere eum deinceps ullam rerum ſuarum ſpem in Mathia collocare: Barbarico bello illum diſtineri, neque commiſſurum eſſe, ut iniuſtam cauſam tueretur. Iam uerò ſui quoque eum obteſtabantur, ne ſeſe & ipſos iret perditum: ac ne minis quidem abſtinebant. His igitur non tam flexus, quàm fractus, deceſsit tandẽ de pertinacia: & nona die Octobr. pacẽ & fœdus cũ Polonis redintegrauit, & in arce Corcinenſi fidelitatis & ſubiectionis iuſiurandum regi ſolenni ceremonia dedit, prȩeunte uerba Ioanne Cracouienſi epiſcopo. Idem fecere, qui cũ eo uenerãt, primores Cruciferorũ, & cum his ſex alij de nobilitate, ac tres conſules Regiomontani. De cæteris uerò omniũ ordinũ, qui tũc aberãt, promiſſum, quòd & ipſi idem iuraturi eſſent legatis regijs præſentibus. Iurarunt & regij cõſiliarij, qui recens in ſenatum allecti erant, ſe fœdus initum ſeruaturos eſſe. De Brodnicia uerò, & Culma, & Starigrodo à Magiſtro interuerſis cõuenit, ut

Conuentus & induciæ prorogatæ.

Mathiæ legatio ad Cazimirum.

Magiſter Cruciferorum Martinus cum ſuis iurat in uerba regis Poloni.

Tranſactio regis cum Magiſtro.

nit, ut is eas munitiones ad diem diuo Martino sacrum regi redderet, octo millibus florenorum ab eo acceptis: de damnis eo bello, quod cum Nicolao Tungeno gestum est, Magistro & ordini datis quaterni à rege Magistro'que, & nonus ab ambobus communiter, delecti arbitrarentur: soluit'que eo nomine postea rex Magistro mille quingentos aureos Vngaricos. Porrò de literis fœderis inter Vngarum & Magistrum icti placuit, ut utrinque ad diem postridie Calendas Februarij ad Rudolfum Vuratislauiensem episcopum transmitterentur, & ab eo præsente Ioanne Lasocio Scholastico Gnesnensi, scriba & nuncio regio, nemini lectæ concerperentur. Nam cum Mathia quoque & Vngaris pax conuenerat. His ita peractis magna omnium lætitia, Vngari oratores & Magister cum suis honorificè à rege accepti ac donati, diuersi discessere. Nec ita multo pòst rex in Lituaniam cum regina & liberis festinauit, Ioanni episcopo, Iacobo Dembenio castellano & præfecto Cracouiensi, & Paulo Iasenio castellano Sendomiriensi, commissa cura transigendi cum mercenarijs militibus, qui ob non exoluta Prussica stipendia, passim, & maximè in ecclesiastica bona hostiliter grassabantur, à nullo scelere & flagitio sibi temperantes. Is enim tunc erat Lituanicarum rerum status, ut regis præsentiam uehementer requireret. Nam Ioannes Moschorum dux, subacto Nouogrodo magno, & compluribus arcibus atque castellis finitimæ Russiæ, quæ Alba dicitur, & magno Lituanorum duci parebat, in potestatem suam redactis, reliquæ Russiæ & Lituaniæ uehementer imminebat. Amplum quidem is principatum à maioribus suis acceperat: uerùm Tartaris, qui trans Rha siue Volgam fluuium incolunt, obnoxium ac tributarium usqueadeò, ut legatis Tartaricis, atque etiam ueredarijs tributum petentibus, uel alia quauis de causa uenientibus, cum equis ueherentur, dux ipse pedester obuiam prodiret, & lactis equini (qui potus est Tartaris gratissimus) poculum uenerabundus porrigeret: si qua gutta inde in iubam equi destillasset, eam lamberet: interpreti legenti literas imperatoris selectam uestem sabellinam substerneret, ipse cum proceribus eas legi auditurus, genua flecteret: nec ullum tyranni imperium detrectaret, etiamsi bellum contra Christianos, fœderatos, aut necessarios suscipere iussus esset. Hanc tam duram seruitutem Ioannes uir magni animi & acer cum ferre non potuisset, uxore Græca magis etiam hominem incitante, sumptis armis excusserat: finitimos etiam Russorum principes consanguineos suos astu magis quàm armis subiugarat: & longius ad occidentem solem prouectus, Nouogrodum magnum, ciuitatem amplissimam & opulentissimam, ac totius Septentrionis emporio celeberrimam, quæ Alexandri Vitoudi armis adacta, centum millia aureorum numûm, quemadmodum uult Vapouius, siue ciclorum, ut scribit Dlugossus, quos Rublos uulgò uocant, magno Lituanorum duci quotannis ad illud tempus pendere erat solita, Lituanorum ope destitutam oppugnarat, & in deditionem acceperat: trecentos ciuium primores interfecerat, eorum'que

copias

Fœdus Magistri cum Mathia cõcerptũ.

Pax inter Vngar. & Polon.

Militum grassatio ob non exoluta debita stipendia.

Moschorũ dux Nouogrodum & magnã partem Albæ Russiæ subigit.

Moschi Tartarorum tributarij & serui.

Equini lactis usus apud Tartaros.

Ioãnis Moschorum ducis res gestæ.

Russi finitimi subacti à Moschis.

Nouogrodum magnum Lituanorum magno duci tributarium.

Nouogrodum captum à Moschis.

Nouogrodensis prædæ magnitudo. copias omnes abstulerat: reliquis uerò ciuibus tertia modò parte facultatum relicta, quicquid erat reliquum ademerat: denique archiepiscopi ærarium auro, argento, gemmis, margaritis, & omni genere opum per multos annos congestarum refertissimum ac ditissimum spoliarat: solumq; aurum, argentum, & gemmas, atq; uniones trecentis curribus asportarat. nam qui ceteram supellectilem portabant currus, fuerunt innumerabiles. Inde igitur auctus opibus & animis Moschus, totas prouincias Lituanis, dum Cazimirus Polonicis rebus diuersa parte orbis terrarum distinetur, ademerat, omnemq; adeò Russiam & Lituaniam animo complexus erat. His ergo rebus prouisurus Cazimirus, in Lituania tunc solito diutius commoratus est. Et quamuis Lituani proceres bello repetere amissa optimum factu esse censerēt, maluit ille tamen quietis consilijs cum feroci Moscho rem componere, quòd eum tanta accessione diuitiarum atq; prouinciarum, numerosis, & bellandi assiduitate exercitatis, & memoria partarum uictoriarum præfidentibus copijs abundare, suos uerò longa desuetudine armorum imbelles & effœminatos esse diceret: mercenario milite cōtra tam potentem hostem bellū geri oportere, cuius è Polonia & uicinis gentibus tam celeriter educendi sibi copia non esset. Itaq; aliquot annorum inducias cum eo pactus est. Hæc tunc in Lituania. Per id tempus autumni Turcarū centum millia cum quinque ducibus, quos ipsi Bassas uocant, deductis secum Transalpinorum auxilijs, Transyluaniā ingressa, ad Sobinouiam siue Cibinium urbem castra posuere. Præsenserant eorum aduentum Vngari, & ad defendenda sua tripartito cum totidem ducibus accurrerant: fortè in unum agmen, cui Stephanus Bathorus præerat, Turcæ incidêre. Stephanus ubi se in arcto positum pugnā detrectare, & cum reliquis duobus suorū agminibus coniungere se non posse animaduertit, facit tamen eos certiores de necessitate dimicandi sibi obiecta: & militibus suis uoluntario iureiurando sese obstringentibus, quòd morituri prius, quàm fugituri essent, arma expedit. Committitur acre prœliū tribus fermè horis. Iamq; Vngari prægrauāte Turcarum multitudine referre pedem cœperant, & ægrè eos sistebat Bathorus, obtestans pariter & obiurgans, & recentis iurisiurandi admonens: cum ecce duo reliqua agmina, in quibus erant aulici regij & Rascij, citato cursu inuecta, in latus hostium impetum fecerunt. At illi re improuisa consternati aliquandiu, tamen conuersis equis restiterunt: ad extremū uerò cōturbati & impulsi, fugam fecerunt. Ibi tunc magna fugientium strages edita. Neminem enim, præter quinquaginta insigniores captiuos, Vngari uiuum seruabant. Nec tamen incruēta cessit eis uictoria: cecidêre multi fortes uiri, in quibus nobiles in primis Paulus Knes, quo nomine Slaui ducem & sacerdotem appellāt, & Iaxitius Rascius ductores agminū: quorum opera maximè uictoriam illam tam præclaram & omni æuo memorabilem Bathorus, quanquam & ipse saucius, Mathiæ retulit. Ille enim graui pedum dolore impeditus, in Vngaria decumbebat, usqueadeò afflictus, ut passim diuulgaretur, eum extremum clausisse diem, ueneno sub-

Cazimirus à Moschico bello abhorruit.

Lituani imbelles facti.

Induciæ Lituanorum cum Moschis.

Turcæ Transyluaniā infestant.

Bassa.

Prælium Vngarorum cum Turcis.

Turcæ uicti ab Vngaris.

Knes.

Mathias podagricus.

neno sublatum. Sed probauit is anno sequenti se uiuere, Austriam per Thomam Tarciũ populatus, & Rachesburgo oppido per uim potitus: cum à Turcis ad alia bella, quemadmodum statim exponemus, auersis, ocium & quietem nactus esset, cum Polonis aũt & Boemis pacem fecisset. Causam autem eius belli fuisse uolunt quidam repetitionem coronæ Vngaricæ, quam Bernardus archiepiscopus Strigoniensis cum thesauro regio fugiens in Germaniam asportauerat. Verùm id bellum mox inducijs interceptum est. Eum uerò annum & consequentes aliquot Cazimirus rex iam grandæuus, cum uxore & liberis in Lituania uenationibus uacans consumpsit: neq; memoratu dignum quicquam tunc in Polonia, pace per circuitum parta, accidit, præter quòd Ioannes Dlugossus canonicus Cracouiensis, non multo antè designatus archiepiscopus Leòpoliensis, uiuere pariter & annales Polonicos scribere desijt, uir nobilis de gẽte Vienauia, uirtute & constantia summa, eruditione & facundia, ut illis temporibus, non uulgari, & industria ac dexteritate in rebus gerendis singulari præditus: quas ob res quamuis Cazimirum regem Sbignei, ac deinde rursus Iacobi Senneniorum ornamentis impensius studẽdo, grauiter offendisset, ita ut sacerdotiorum fructibus spoliaretur, Cracouia à præfecti apparitoribus contumeliose eijceretur, proscriptusq; de uita periclitaretur: postea tamen idem rex plurimum eius opera in obeundis legationibus maximi momenti atq; dignitatis, & in erudiẽdis liberis suis usus est: unde ditatus, insignia reliquit beneficẽtiç suç pietatisq; monumẽta. Sed quoniam extat uita eius, siue à Philippo Callimacho, siue à quoquam alio disertè ac diligenter conscripta, satis sit obiter hæc paucula de eo perstrinxisse. Anno dehinc tertio ad medium mensis Iunij pestis atrox ex Vngaria proserpens, Cracouiam cunctam'que minorem Poloniam inuasit: sequenti uerò anno maiorem quoque Poloniam, Masouiam, & Prussiam, ac Boemiam quoque peruasit, & plurimos mortales absumpsit. Inter quos insignis fuit Simon Lipniciensis, ecclesiastes disertus, Bernardiniani sodalitij ad meridianã portam Cracouiæ degentis, homo plebeius quidẽ, & obscuro loco natus, sed probitate & sanctimonia uitæ clarus, ita ut ęgroti cõplures ad sepulchrũ eius pristinæ sanitati restituti esse memorẽtur. Quod quidẽ de Cazimiro quoq;, Cazimiri regis filio, nõ modò constanti fama, sed etiam certis grauibusq; testimonijs affirmatur: qui Simonem hunc intra uertentem annum consecutus est, apud Vilnã tabe consumptus, & in basilica eius urbis à patre solenni pompa sepultus: clarus & ipse sanctitatis opinione. Fertur autem is tam castè & continenter uixisse, ut medicis concubitum suadentibus, si sanus esse uellet, mortem oppetere, quàm legem pietatis Christianæ transgredi maluerit: longè aliter sentiens, quàm plerique mortales corruptissimo hoc nostro seculo, qui neque pœnitendum, neque pudendum sibi esse ducunt in cœno libidinum uolutari. Creuerat interim in Polonia licentia hominum & audacia, cœperantq; nonnulli nobiliores etiam rapto uiuere. In quibus Christophorus Safranecius, nobili genere ortus, & non contemnendis opibus præditus, facta manu perditorum hominum è

Austria uexata à Mathia & Vngaris.

1480 ann.

Ioannes Dlugossus historicus, & archiepiscopus Leopoliensis designatus, obijt.

1482 ann. Pestis dira.

Simon Lipnicienſis.

Cazimiri sancti principis mors & castitas.

Pescouascala arce, uias publicas infestabat, mercatoresq; Cracouienses complures copiosos & honestos Lublinũ ad nundinas proficiscentes diripuerat & trucidarat. Hac igitur de causa proscriptus, & cũ proscriptionem cõtemneret circumuentus & captus, Cracouiæ iussu regio capitali pœna affectus est. Ita pacatiores tamen factæ sunt uiæ. Nec Boemia interim, & Praga præsertim, à domesticis motibus quieta fuit, schismaticis & profligatis sacerdotibus atq; cõcionatoribus in absentes episcopos, Cardinales, & pontificẽ max. mox in prȩsentes monachos, & magistratus urbanos, ac in regem deniq;, populũ concitantibus. Nec profuit indulgẽtia & patientia regis, ac ne coercio quidem seditiosorum, quo minus probra & cõtumeliæ in eum iactarentur, ac de uita is quoq; Pragȩ, & apud Cuthnos montes, quò secesserat, periclitaretur. Senatus quidem ueteris & nouæ Pragæ a furente multitudine cõtrucidatus est, & monasteria direpta. Sed eam culpam Henricus & Hinco Podiebradij duces, à Pragensibus redempti, apud regem mitissimũ, & uires suas expendentẽ, facilè deprecati sunt. Valde quidem Vuladislaum pœnituit suscepti tam turbulenti & egeni regni: cuius reditus plerosque omnes Georgius Podiebradius distraxerat, & insuper trecenta millia aureorum filijs suis debere se professus erat, quæ Vuladislaus rex factus, exoluturum se ipsis promiserat. Et soluit sanè, cum Boemi publicè ingens tributum in eam rem contulissent. Sed nos nostra prosequamur. In Russiam deinde Cazimirus rex iter fecit, ut à Stephano Valachorum palatino pridem promissum ac diu dilatum fidelitatis iusiurandum ritu solenni acciperet, ipsomet palatino, qui ad eam diem uarijs causificationibus id extraxerat, inuitante, ex huiusmodi causa. Imminebant tunc toti orbi Christiano Turcarum arma. Afflixerat Rhodum graui bello Mahometes, & metropolim eius insulæ uehementissimè oppugnarat: sed non expugnarat tamen, magna cum ignominia & strage reiectus. In Appulia uerò Bestiam, & alia quædam ignobilia oppida ui cæperat ac deleuerat: Hydruntum aũt prȩsidio firmauerat, indeq; eam oram omnẽ lõgè lateq; ferro & igni uastabat. Vtrumque hoc bellum per legatos, quos illi Bassas uocant, gesserat, ipse eodem tempore cum tertio exercitu in Syriã profectus erat. Sed in itinere prope Nicomediam extinctus, laxamentũ ijs quibus terrori fuerat, attulisse morte sua uidebatur, propterea quòd Turcæ scissi in duas factiones, partim Baiazeti natu maiori, partim Zizimo minori filio eius fauebant, belloq; ciuili impediti erant: ita ut ij qui Hydrunti erant in præsidio, cum ab Italis, ad restinguendũ illud quasi cõmune incendium duce Alfonso Ferdinandi regis Neapolitani filio, principe Calabriæ, accurrentibus premerentur, omni ope suorũ destituti, deditionem facerent. Vbi præclaram Christianis operam Vngari, quos Mathias rex affini suo in auxilium miserat, nauarunt, utpote exercitati bellis Turcicis. Videbatur itaq; respiratura esse aliquantisper respub. Christiana, ipsis inter se Turcis belligerantibus, cum Zizimus, quem alij Selimum uocant, à Baiazete prȩlio superatus, ad Sultanũ Aegypti se recepit: cumq; opibus & auxilijs eius fretus, bellum atque prælium instaurasset, iterum uictus, Rhodum profugit: à Rhodiensium

Christophorus Saffranecius ob atrocinium capite plexus.
Boemia et Praga ab improbis concionatoribus turbatur.
Vuladislai regis pericula.
Pragensis senatus trucidatus à plebe.
Vuladislai pœnitentia.
Boemici regis egestas.
Turcarũ uaria huius temporis bella.
Turcæ à Rhodo reiecti.
Appulia uastata.
Hydruntum captum.
Bassa.
Mahometis mors.
Turcarum ciuile bellum.
Hydruntum receptum.
Vngarorum uirtus.
Zizimi Turcæ fuga, captiuitas, & mors.

Rhodiensium uerò militum magistro ad Innocentium octauum pontificem max. qui Sixto successerat, Romam transmissus, & à Carolo octauo rege Gallorum Neapolim cum exercitu contendente receptus, in itinere uitam finiuit, ueneno, ut creditum est, extinctus Alexandri sexti pontificis opera, qui tunc Innocentio defuncto successerat. Ita Baiazetes pacem domi nactus, ut ignominiam & clades paternas à Stephano acceptas ulcisceretur, anno post Christum natum 1484, in Bessarabiam & Valachiam terra mariq; expeditionem fecit: Kyliam, quam Litostomon Græcis ueteribus dictam esse quidam autumant, & Moncastrum siue Bialogrodum, urbes munitissimas, illam ad Danubij, hanc uerò non ad Boristhenis, ut uult Paulus Iouius, sed ad Tyræ siue Nestri ostia sitam, non sine magna strage suorum in potestatē suam redegit, Moldauiamq; omnem eo ipso & sequenti anno peruastauit: subegisse Iouius memorat, sed falso: quod statim planum fiet. Cessit quidem tunc Stephanus potentiæ Turcicæ, cum ei longè imparem se esse animaduerteret: tutioribusq; & impeditioribus locis, ut est montosa & syluosa ea regio, sese continuit. Cazimiri autem regis opem implorauit, promittens in uerba eius iuraturum se tandem esse. Non putauit Cazimirus negligendam sibi esse illam occasionem deuinciendi & subiungendi sibi eius principis, qui Tartaros, Turcas, Vngaros uicisset, magnis'que incommodis affecisset, suum autem imperium ad illud tempus detrectasset. Quamuis autem facilè conijceret, stabile firmumq; non fore id, quod non uerè & ex animo ageretur, sed temporis modò causa simularetur, cōsultius tamen & cum minori periculo suo suorum'que coniunctum esse ducebat, cum illo & per illum deuotos uniuersi Christiani nominis hostes à finibus suis arcere, quàm proditis quodammodo Valachis, omnem grauissimi belli molem in semet deriuare. Quamuis enim nullam ipse Turcis inferendi sibi belli occasionem daret, non temperaturos tamen eos sibi esse ab inuadenda & infestanda Russia, Podolia & Lituania, si Valachiam subegissent, & illum quasi intermedium parietem diruissent: ac uel ipsos Valachos infestissimos sibi fore, quòd ope sua destituti, in barbari tyranni potestatem redigerentur: denique uel sola fama aduentus sui Valachis quidem redditum iri animos ad defendendū sese suaq;, Turcis uerò terrorem incussum iri, ne longius progrederentur, aut diutius in munitionibus Valachiæ subigendis immorarentur. Formidabile enim tunc erat Turcis nomen Polonorū. Igitur sub initium autumni anno Christi 1485, Leopolim rex contendit, eoq; Russica & Podolica nobilitas omnis euocata ipsi præstò fuit. Permulti etiam de Polonis & Lituanis uoluntarij partim officij, partim spectaculi gratia illuc ad eum cōfluxêre, equis ar misq; bene instructi, ita ut uiginti millium equitum bello aptorū numerum comitatus ille expleret. Cum eo porrò Nestro seu Tyra amne apud Haliciam transmisso, Colomeiam ad constitutam cum Stephano diem sese contulit, & in latè patenti campo castrametatus est. Nec multo pòst Stephanus quoq; cum insigni procerum equitumq; caterua affuit. Sublime solium in papilione regio præparatum erat: in eo rex ornatu regio

Innocentius octauus papa.

Alexāder sextus papa.

Baiazetes Imp. Turcarū. 1484 ann.

Kylia & Bialogrodū urbes captæ à Turcis.

Pauli Iouij error.

Moldauia peruastata à Turcis.

Valachiæ situs.

Cazimiri consilium de rebus Valachicis.

1485 ann.

sedebat, adstantibus consiliarijs. Stephanus, ubi appropinquauit, equo praestanti uectus, solus exclusis omnibus receptus est in medium ab equitatu regio cingente papilionem: desiliensq́ue, à primoribus regij consilij obuiam prodeuntibus ad regem introductus est, uexillum signo terrae Valachiae exornatum manu tenens: & adorato, ut mos est gentis, rege, uexilloq́ue ad pedes sedentis abiecto, in genua procidit. Interea solutis ex composito funiculis, qui papilionem sustinebant, quae fiebant intus cunctis longè lateq́ue patuêre. Ibi tunc Stephanus nihil ea re motus, solenni ceremonia conceptis uerbis iusiurandum dedit, se cum uniuersa Valachia in fide & clientela Cazimiri & successorum eius regum Poloniae semper fore, nec alium quenquã, praeter ipsum, dominum agniturum esse: contra quosuis hostes ipsi summis uiribus prestò futurũ: nullum cum quoquam foedus cõtra ipsum initurũ, neq́ue hostile quicquã contra eum & Polonos moliturum: praemoniturũ etiam, si quẽ moliri quicquã eiusmodi praesenserit: pacem deniq́ue bellũq́ue cum nemine iniussu regis facturũ esse: quibus quidem uerbis extremis Mathias rex Vngarorũ, qui & ipse Valachię dominatum siue patrociniũ sibi uẽdicabat, tacitè designabatur. Extat ea de re in Archiuio regis diploma Stephani, ab ipso & quatuordecim cõsiliarijs eius consignatũ. Ita tũc ferox ille & acer bellator, & superbus multorum populorũ regumq́ue uictor, nõ nisi extrema necessitate adactus, regi Polono collum subdidit. Subleuatus deinde à rege, & ad osculum admotus, mensaeq́ue adhibitus cum tredecim suae gẽtis primoribus, & perhumanè acceptus, deniq́ue hospitalibus donis ornatus, in Valachiam se recepit, tribus millibus equitum auxiliariorũ ex omni numero delectorum à rege acceptis, quibus Ioannes cognomento Polacus praefuit. Post quod tẽpus Stephanus Polonicorũ auxiliorum ope fretus, ad discrimẽ quidẽ uniuersae dimicationis cum Turcis nõ uenit, sed particularib. certaminibus eos uehemẽter exercuit, & saepe nõ sine strage fudit, fugauitq́ue, Valachis, qui & ipsi ęquè ac Turcę leuiore armatura utebãtur, animose in eos procurrentibus: & cũ premerẽtur, ad Polonorũ signa agmenq́ue extremũ sese recipiẽtibus, & cum ijs pariter hostẽ ferocius in se inuehentẽ reprimentibus. Ita retinuit tamen principatũ suũ Stephanus, quãuis mutilũ. Excessere enim Turcae Valachia, Kyliã tamen & Bialogrodũ praesidijs firmarũt: tractumq́ue illũ maritimũ, quem Bessarabiã uocant, in potestatẽ suam tunc redactum, in hãc usq́ue diem obtinent. Per hoc tẽpus Fridericus imperator Maximilianũ filiũ, assentientib. principib. electoribus, Cęsarẽ siue regem Romanorũ appellauit, & ritu solẽni Aquisgrani inaugurari curauit. Nec ita multo pòst aliquot res aduersae Maximilianũ exceperũt. Primũ enim insequẽti anno captus is est à Flandrẽsib. suis, re à Gallis instructa, & Brugis in custodia habitus aliquandiu. Liberatus tandẽ à patre, aliquãto pòst Brugenses insigniter ultus est. Deinde Carolus Gallorũ rex, qui cũ Margarita filia Maximiliani paruula etiãtum nupta erat, Annã spõsam, ducis Britannorum filiam, quã defuncta Maria uxorem ducebat Maximilianus, ei pręripuit, Margaritamq́ue repudiauit. Maximilianus autem postea Blancam Mariam Galeacij Mediolanensium ducis filiam uxorem duxit. Sed

Stephanus pal. Moldauiae cũ suis iurat in uerba regis Cazimiri.

Polonorum auxilia Stephano Valacho data. Ioannes Polacus.

Turcae à Stephano fatigati.

Bessarabia. Maximilianus Caesar coronatus.

Maximilianus Caesar captus. Brugenses puniti.

Maximiliano sponsa praerepta.

Blanca Maria Maximiliani uxor secunda.

xit. Sed hæc posterius. Tunc autem Cazimirus constitutis rebus Valachicis, in Poloniam rediјt: & Cracouiæ aliquaudiu quietus, & quasi uacatione ætatis utens, mansit: Fridericum filium natu minimum studio & opera sua ad episcopam Cracouiensem secundum Ioannem Ressouium tunc mortuum euexit. quod quidem anno Christi 1488 factum est. Tartaricum autem bellum per Ioannem Albertum filium gessit. Infestabat ea gens crebris incursionibus, magnisque incommodis afficiebat Podoliam atque Russiã, siue ultro, egestatisque suę subleuandæ gratia, siue à Turcis in Valachia iritatis, incitata. Fumabant longè lateque non modò uillarum & pagorum, sed etiam uicorum & oppidorũ incendia: abducebantur in fœdam ac barbaricam seruitutem agrestes iuxtà ac nobiles uiri, matronæ & puellæ: senes uerò ac pueri, longioris atque celerioris itineris labori ferendo impares, immaniter trucidabantur: & miserabilis erat omnino rerum facies. Excitus tandem suorum querimonijs, clamoribus, conuicijs, & commiseratione Cazimirus anno Christi 1489, cum celeri nuncio Tartaros, transmisso apud Tauane Boristhene, Podoliæ & Russiæ imminere accepisset, Ioannem Albertum cum expeditis copijs aulici comitatus sui contra eos misit: ac Russicæ & Podolicæ nobilitati, ut cum eo sese coniungeret, imperauit. Et fuit ea dicto audiens. Cum autem cognouisset Ioannes Albertus, Tartaros solita celeritate usos, rapta præda raptim recedere, curriculo secutus eorũ uestigia, per nota uiarum ac tramitum cõpendia ducentibus Podolijs, ad Copestrinũ uicum peruenit: ibi certior fit ab exploratoribus & captiuis, Tartaros bipartito agmine cum duobus ducibus, quos Cęsares siue Zaros illi uocãt, reuertentes, partim ante se haud longè abesse, partim aliquanto interuallo subsequi. Relictis igitur cum exiguo præsidio sarcinis, & ijs equitibus, qui debilitatis cursu equis sequi non poterant, in id agmen hostiũ quod antecesserat, maiori animo quàm consilio à tergo impetum fecit. Tartari à longè, ut in patenti planicie, nostros aduentantes conspicati, diduxere agmen conuersis equis, ut est mos gentis: densoque sagittarum imbre, sursum uersus eiaculati, equos pariter & equites supernè consauciabant, donec præpeti cursu inuectis nostris res cominus gladijs geri cœpit: ibi uerò impares nostris armatioribus, in fugam conuersi sunt: quam tamen obiecta cœnosa palus impediebat. Itaque multi in prælio, longè plures in fuga cecidere, capti multi: pauci ex eo agmine, quod quindecim millibus equitum constitisse memoriæ proditum est à Vapouio, cum duce abiectis equis in palude hęsitãtibus, pedestres euasere. Prȩda omnis à nostris recuperata, & captiuis exuuijsque hostiũ cumulata. Nec mora ad cęteros qui sequebantur nostri retrò contendere: forte fortuna ij improuiso aduenientes, impedimentis nostrorum apud Copestrinũ relictis potiti erant. & cum ibi aquæ mulsę, qua ferè in potu utũtur Russi & Podolij, aliquantũ reperissent, ex itinere sitientes largius sese ingurgitabant, diffugisse nostros rati. Id cum nostri cognouissent, in comessabundos & ebrios facto derepentè impetu, quasi in pecudũ cæde ad lassitudinẽ usque uersati sunt. Dux quoque hostiũ alter correptis armis, tẽtatoque nequicquã cum paucis

Fridericus episcopus Cracouiensis.
1488 ann.
Tartarorũ excursiones in Podoliam & Rußiam.
1489 ann.
Tauane.
Copestrinum.
Zari.
Polonorum de Tartaris gemi nata uictoria ductu Ioannis Alberti.
Aqua mulsa.

Sauoranus siue Safranus fl.

Tartari rursus fusi.

Ioannes Albertus Cazimiri filius clarescit.

Cazimiri fœdus cum Baiazete.

Nicolaus Ferleius.

Polon. et Boë. regum societas cōtra Mathiā.

Mathiæ regis inquietudo.

Austria infesta ta ab Vngaro.

Mathiæ res gestæ in Austria.

Vienna capta.

Mathiæ regis mors.

Vienna & Austria recuperata à Maximiliano.

Tirolensis comitatus.

inordinatis Marte cecidit. decem millia equitum in hoc agmine fuisse Vapouius prodidit, & ex eo numero paucos euasisse. Sūt qui ad Sauoranū, siue Safranū flumen, quod in Bogū influit, hæc gesta esse memorēt. Non quieuêre tamen postea Tartari: sed cum rursus in Podoliā populabundi hyberno tēpore excurrissent, niuibus, quæ plurimæ tunc deciderant, impediti, rursus insigni strage à nostris tumultuariè coadunatis profligati sunt. Verùm hæc uictoria de nouem millibus Tartarorū, posterius, neq; Ioannis Alberti ductu parta est. Tunc aūt Ioannes Albertus re bene gesta, & lectis hostiū spolijs, uictor ad patrē reuertit: ex eo clarus charusq; cunctus haberi cœptus, militibus pariter & captiuis reducib. uirtutem, dexteritatem & prudentiā eius prædicantibus. Quę res magno ipsi adiumento fuit ad regnum Vngarorū adipiscendum, nisi fortuna nouerca in medio cursu eū destituisset: quod mox persequemur, si paucis prius attigerimus, quæ hoc ipso anno acta sunt: nēpe quòd Cazimirus rex fœdus icit cum Baiazete Turcarū imperatore, per oratorē suum Nicolaū Firleium gente Leopardiū, qui postea castellanus Cracouiēsis, & dux exercitus Polonici fuit, hac lege, ne quid alter alterius ditioni incōmodaret. Cū Vuladislao quoq; filio Boemorū rege idem societatē contra Mathiā Vngarorum regē inijt. Erat enim Mathias quietis impatiēs: & cum plurima de Vuladislao partim bello, partim iniquo fœdere quæsiuisset, plura tamen indies appetebat: ducesq; Silesios Ioannē Zeganensem, & Henricū Munsterbergensem durissimis pactis ad dedēdas sibi munitiones Zeganum, Sprotauiā, Cozuchouiam, Suebodinū, Grunbergā, Polcouiciam, Vartembergam, & Franchesteinum, adegerat: contra Fridericum imperatorē, cui Vuladislaus cliēs imperij, rectè deesse nō poterat, bellū instaurabat: Austriā infestabat, & multas eius munitiones in potestatē suā redigebat: quin Boemiæ quoq; imminere uidebatur, & in Vuladislai caput Boemos quosdā sicarios cōparasse dicebatur. Vuladislaus igitur omnia domi forisq; suspecta habēs, & in paupere regno, tamē alieno quoq; nomine ualde obæratus, cum se Mathię uiribus imparē esse, Fridericū uerò non modò nihil opis afferre sibi posse, uerùm etiam ope sua indigere cerneret, ad patris arma recurrendū sibi esse putauit. Nec ille abnuit societatem, cùm filij, tum sua ipsius causa. Nouerat enim inquietū Mathiæ ingenium. Sed insequēti anno is omnes eos periculo & metu liberauit. Et intulit is quidē bellum Austrijs, exercitū Friderici imperatoris fudit, munitiones Austriæ plerasq;, & in his caput gentis Viennam, in potestatem suam redegit, Nouam urbē obsedit: uerùm dum ea obsidetur, ipse Viennæ apoplexi extinctus est. Funus eius raptim & minimè regali pompa Albam regiam, ubi regum Vngarorum sepultura fuit, ab Vngaris elatum. Quo cognito Maximilianus Cæsar, Friderici imperatoris filius, cum exercitu aduolans, Viennam & omnem Austriam in potestatem suam redegit, & patri reddidit: nigram legionem, reliquias Mathiani exercitus, fudit ac dissipauit: mox Tirolensem comitatum, qui à Venetis infestabatur, donatione Sigismūdi patrui sibi adiunxit. Mors Mathiæ regis, noui, quanquam non diuturni, nec atrocis belli inter Vngaros &

garos & Polonos causa fuit. Quod quidem ex intestino Vngarorũ procerum inter se dissidio coortũ est. Nam ij diuersis studijs partim ad Vuladislaum regem Boemorum, partim ad Ioannem Albertum alterum Cazimiri filium, de quo dudum mentionem fecimus, regnum detulerunt: nec deerant qui Maximilianum Cæsarem regnare uellent: erant etiam, qui externos reges fastidientes, Ioannem defuncti Mathiæ nothum filium, quem blandè Hanselicum uocabant, regem appellabant. Non repudiauit Ioannes Albertus oblatum regnum, inuitantibus & orantibus qui ipsi studebant Vngaris, patre uerò suadente, & sumptus præbente. Sed Vuladislaus accitus à suis fautoribus, celeriter cum tumultuarijs Boemorum copijs adfuit: & Budam caput regni, fauore Beatricis reginæ, spe noui matrimonij illectæ, quæ aspectu eius Olomucij capta erat, pulso Hanselico occupauit. Id cum didicisset Ioannes Albertus, accepto à patre exercitu, in quo duodecim millia hominũ mercede conductorũ censebantur, sub signis in Vngariam ingressus est: & Sobinouiam, Aperiassum, & alia quædam oppida, quæ ipsi Budam contendenti in itinere occurrebant, in deditionem accepit. Cassouia uerò urbs & arte munita, & ualido aduersariorũ prẹsidio munitior, & cõmeatu bene instructa, ueniẽti portas clausit. Nõ uisum est eam Ioãni Alberto prẹterire, ne hostis à tergo relinqueretur, néue cæteræ munitiones, eius exẽplo, noui regis imperium detrectarent. Itaq; obsideri ea, & bõbardis è Polonia aduectis oppugnari cœpta est, sed nullo operẹpretio: ab extrema ẹstate in mediam hyemẽ extracta obsidio. Interim tẽtata est pax inter fratres ab Ioanne Varadinẽsi, eodemq; Olomucẽsi episcopo, uiro prudente & docto, qui ea de re in Poloniam ad Cazimirũ, ex quo Ioannes Albertus dependebat, excurrit: sed nihil impetrauit. Vuladislaus uerò, cũ primores Vngaros plerosq; omnes opera & largitione Beatricis, quæ thesaurũ regium in potestate sua habebat, ad se pellexisset, exercitum ad reprimẽdos fratris conatus misit. Cum autem in propinquo essent duo exercitus, cœptum est ab Vngaris de pace agi, nolentibus regnum dubiæ Martis aleæ committere. Constitutæ ad certum tempus induciæ, per quas illi Vuladislaum, Ioãnes Albertus uerò patrem consuleret, ac de conditionibus pacis inter dissidentes conueniret. Interea Ioannes Albertus soluta obsidione, Aperiassũ se recepit, & Vngari diuersi abiere. Erat Cazimirus tunc in Lituania, ad repetenda bello sua, quæ Mosch[illegible]teruerterant, sese comparans. Etenim post Nouogrodum magnum subactum, Russorum Seueriensium principes ultro ad Moschos defecerant, non maxima re offensi: nempe quòd cum Vilnam uenissent, ad regem quodam tempore intromissi non sunt: cum'que unus quispiam ex ijs importunius urgeret, ianitor digitum eius foribus pressit & confregit. Et luit quidem capite pœnam ianitor, non fuit tamen eo satiata ira principum: quin ij profecti rectà ad Moschorum ducem, eius imperio se sua'que omnia subiecerunt. Siue autem hæc fuit causa defectionis, siue illa potius, quòd despicatui se esse Lituanis animaduerterent, ac de religione ritu'que sacrorum ab illis quidem dissentirent, cum Moschis uerò consentirent, illa tamen occasione permoti, meditatum

Vngarorũ dissidium in creãdo rege.

Bellum inter fratres.

Beatrix regina Vuladislao fauet.

Ioannis Alberti expeditio in Vngariam.

Cassouia obsessa à Ioanne Alberto.

Seueriensium Russorum defectio ad Moschos.

meditatum fortaſsis iam antè facinus maturarunt. Hęc igitur Cazimiro Moſchici belli cauſa fuit: & tamen maiore euehendi filij, quàm recuperandi amiſſa ſtudio incenſus: ira etiam in alterum filium, uelut nimio plus cupidum, & in ſe ingratum, ſtimulante, pacem Ioanni Alberto diſſuaſit, ac proſequi eum cœptum bellū iuſsit: adfuturum ſe ipſi cum ualidis ſuorum copijs, ac Tartarorum auxilijs, cum primùm res Lituanicas cōpoſuiſſet, pollicens. Valde erant diminutæ Ioannis Alberti copiæ, plurimis militibus ad mentionē pacis, & quòd per inducias anguſtiore annona & pabulo utebantur, dilapſis: & tamē ei patris authoritatem ſecuto, inchoatum

1491 ann. bellū proſequi in hoſtico placuit. Finitis igitur inducijs, cum primū per tempus anni ſequētis potuit, proxima quęq; is populabundus uexabat, uaſtabatq́;: donec Vuladiſlaus querelis ſuorum, quorum agri uaſtabantur, motus, octodecim millia peditum pariter & equitum ex Vngaris atque Boemis coadunauit. Maturandum autem is ſibi eſſe duxit, quò patris aduentum prȩuerteret, quem ſibi infeſtum, graue bellum comparare audiebat. Vix quatuor millia bellatorum Ioannes Albertus habebat, dilapſis, ut ſuprà memorauimus, cæteris: nihil tamen territus hoſtilis exercitus aduētantis magnitudine, turpe eſſe ducebat & inutile, intra munitiones ſeſe continentem, obſidionis incommoda tolerare, & patris centum quadraginta ferè milliaribus Germanicis abſentis & ægrè molientis opem expectare. Itaq; cohortatus ſuos, ut pugnantes, & non inulti, ſicuti uiros fortes decet, mortem oppeterent potius, quàm ignauè fugientes, aut latitantes pecudum in morem trucidari ſe paterentur, in aciem eos

Prælium inter fraternos exercitus.

eduxit. Dato utrinq; ſigno pugnę, ad manus uentū eſt: ſtrenuè ſe gerebāt Albertiani, primosq́; hoſtiū loco mouerant: ſed prægrauāte multitudine repreſsi, multis fortib. uiris amiſsis, ceſſere tandem. Dux ipſe cum fruſtra aliquandiu inſtaurare prælīū conatus eſſet, duobus equis in ardore pu-

Ioannis Alberti fortitudo & fuga.

Crupſcius.

gnæ amiſsis, tertio quoq; grauiter ſub uentrē ſauciato, uix tandē Aperiaſſum euaſit. Parum aūt abfuit, quin à duobus Boemis inſequentibus caperetur, cum fracto gladio, quo ſe tueretur non haberet: ni Crupſcius eques Polonus accurrens, ſuum ipſi gladium porrexiſſet, quo quidem ille

Vuladiſlai regis pietas.

utrunq; hoſtem tranfixit. Vuladiſlaus de euentu pugnæ certior factus à ſuis, non obſcurè præ ſe tulit, magis lætari ſe de ſalute fratris, quàm de uictoria ſua: miſsis'que ad eum legatis, pacem cum eo fecit his conditioni-

Pacta inter fratres.

bus: ut Vngariā is deinceps miſſam faceret: Vngaris, qui in uerba ipſius iuraſſent, iuſiurandum remitteret: acciperet autem in Sileſia Glogo-

Glogouienſis, Opauienſis, & Carnouienſis dominatus in Sileſia Ioanni Alberto cōceſsi à fratre.

uiam maiorem, Cozuchouiā, Sprotauiam, Zelonagorā, Suebodinū, Giuram, Croſnā, Scenauiā, Opauiam, Carnouiā, Toſcum, Bythomiā, Suirchleneciā, & Cozle, eaq; omnia ditione teneret, unà cū liberis ſuis maribus, ſi quos habiturus eſſet, tātiſper quoad rex factus nō eſſet: uerùm ut ferrēt tamē homines eorum locorū onera publica ex ęquo cū Vngaris, dux aūt ipſe Ioannes Albertus liber & immunis prorſus ab ijs eſſet. Interea uerò dum hæc præſtantur, Aperiaſsum is & Sobinouiam retineret. Quòd ſi Vuladiſlaus nullis relictis liberis decederet, Ioānes Albertus poſt eū regnaret apud Vngaros. Nemini aūt fraudi eſſet, cum eo cōtra Vuladiſlaū

ſenſiſſe,

sensisse. ad hæc, ut ijs qui Mathiæ regis tempore exulassent, liber ad suos pateret reditus. Denique captiui utrinque ut redderentur, itemque munitiones captæ. Hæc ita tunc inter fratres conuenta, conscripta, ac Vuladislai regis, & quindecim procerum Vngarorum signis consignata, extant in Archiuio Cracouiensi. Extant & aliæ literæ, quibus idem rex tributa siue exactiones, quæ sibi publicorum onerum nomine ex ijs ditionibus pendi debebant, eidem fratri condonauit. Quibus peractis Ioannes Albertus in Poloniam se recepit. Vuladislaus antequam dimitteret exercitum, Hanselicum quoque cũ non contemnendis Valachorum copijs Budam contendentem, & mox Maximilianum etiam Cæsarem, qui & ipse ex pacto Friderici patris, quod ille tamen Mathię armis adactus repudiauerat, regnum Vngariæ sibi uendicabat, & Albam regiam cæperat, profligauit. Sic ille tunc Vngariam pacauit. Nec tamen Beatricem uxorẽ duxit. Porrò Cazimirus Polonorum rex in Lituania certior factus de aduersa Ioannis Alberti pugna, et quòd is saluus tamen euasisset, bello Moschico inducijs in aliud tẽpus dilato, maturabat reditum in Poloniam, ut acceptam in Vngaria ignominiam instaurato bello deleret: id adeò siue quòd nihil dum de transactione filiorum inter ipsos cognouisset, siue quòd eam transactionẽ nõ probaret: tametsi absque eo nõ deerant ei causę redeundi in Poloniam, ut Annę filiæ Boguslao Scecinensium Pomeranorum duci desponsę nuptias faceret, eamque honoris gratia deduceret, & Rusis opẽ ferret. Nã rusticanus quidã homo, cognomento Mucha, collecto è Valachis & Rusis Pocutiensibus decem milliũ hominũ exercitu, Rusiam infestabat, si nõ concitante, cõniuẽte quidẽ certè Stephano palatino Moldauiæ. Tametsi Muchã tunc Nicolaus Chodecius, cognomẽto Zemelca, uir fortis, et rei militaris peritus, cum mercenario milite Polonorũ ære conducto, cui præerat, fudit & represit, multitudinemque illã promiscuã disipauit. Cœperat tamen Mucha posterius Ioanne Alberto iam regnante exercitũ reparare. Sed cũ ad mulierẽ quandam Russam, in quam deperibat, clanculũ subinde cõmearet, obseruatus & captus à Rusis nobilibus, Cracouiam ad regẽ missus est, ibique in cacere uitã finiuit. Vilna igitur profectus rex Cazimirus, cũ Troccos unius diei itinere peruenisset, lãguere cœpit: et inualescente morbo, ubi animaduertit supremũ uitę diẽ sibi instare, testamentũ condidit, quo Vuladislaũ filium exhæredauit. Deinde sacrosanctis Christianæ religionis mysterijs ritè perceptis, mense Iunio animam exhalauit, anno Christi 1492. Inde funus eius in Poloniam solenni pompa elatum, in basilica Cracouiensi sepultum est. Nec multo pòst pars urbis ad occidentem solem uergens, cum ea domo Academiæ, quam collegium maius uocant, fortuito incendio conflagrauit, dira que lues & pestis pecudum atque pecorum Poloniam peruasit. Aliquanto autem ante mortem regis, post mediũ decembrem, tres soles in meridie uisi sunt: deinde cometes duûm ferè mensium spacio post occidentem solem apparuit, prodigia, ut creditum est, mortis regiæ. Regnauit autem is annos quadragintaquinque, uixit sexagintaquatuor. Per hoc tẽpus Turcæ

Hanselicus, & Maximilianus Cæsar uicti à Vuladislao.

Induciæ Cazimiri cum Moscho.

Anna filia Cazimiri Boguslao Pomeran. duci nupsit.

Mucha Rusiã infestat.

Nicolaus Chodecius.

Mucha captus & extinctus.

Cazimiri regis mors.

1492 ann.

Cracouiæ incendium.

Pestis.

Prodigia.

Turcæ reiecti à Sabaciæ obsidione.

cum Vngariæ fines infestarent, & Sabaciam arcem, quam rex Mathias de ipsis receperat, obsiderent, Vuladislai noui regis auspicijs ab Vngaris & Boemis reiecti & fugati sunt.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER TRICESIMVS.

IOANNES ALBERTVS REX.

Polonorum procerum dissidium in creãdo rege. Ioannis Alberti indoles.

AZIMIRO sepulto, ad medium Augustum Petricouiam noui regis creandi causa itum est. Ibi uaria fuere studia procerum & equitum in regis defuncti filios absentes partita. Ioanni Alberto fauebant pleriq; propter ætatis prærogatiuam, & specimen uirtutis bello Tartarico editũ. Nonnulli, elatiore animo et supercilio eius offensi, parte de Tartaris uictoriæ Vngaricum bellũ aduerso euentu gestum opponebant: illam uirtuti militum & fortunæ, hoc imperitię ducis acceptum ferẽtes. Hi uerò partim Alexandro natu proximo, suauioribus moribus & liberalitate prędito, partim Sigismundo iuniori regnum destinabant. Pro Alexandro erat fœdus, quo Poloni et Lituani Iagellonis regis opera coniuncti, sub unius imperio semper se fore promiserant, & expedire id maximè regno uidebatur. Iam autem Lituani, patris morientis iussu, quemadmodum dictitabant, Alexandrum ducem sibi creauerant. Refellebant hoc alij: Lituanos contra pacta conuenta uenisse, qui incõsulto senatu Polonico ducem sibi creassent: indignum esse Polonos in rege creando eorum sequi sententiam, quibus ipsi præire deberent. Haberet sibi Alexander Lituaniã, Ioannes Albertus, Silesiam à Vuladislao fratre, assentientibus Vngaris & Boemis proceribus, pacto promissam cum spe regni Vngarici: Sigismundum fato quodam aut prouidentia diuina Polonis regem relictum ac destinatum esse: & uegetioris autem animi eum esse, & generosioris indolis. Huius autem sententiæ authores erant Raphael Iaroslauius Marsalcus regni, ac Tencinij, quos sequebatur cuncta Topororum familia. Idẽ sentire uidebatur Sbigneus Olesnicius archiepiscopus Gnesnensis. Tametsi creditũ est, eum hoc quidem præ se tulisse, re uera autem Ioanni Masouiorum duci studuisse: cum quo fixis in patenti campo tentorijs statiua habebat. Nõ obscurè enim Ioannes, uelut uetusto regum Polonorum sanguine oriundus, regnum ambire uidebatur: & mille equitibus comitatus, unà cũ fratre Conrado ad comitia uenerat. Res ad uim spectare uidebatur, insolentius & ferocius sese gerentibus Masouijs. Quo comperto regina Elizabetha mille sexcentos equites ære suo Cracouiæ raptim conductos, ad Fridericum filium episcopum Cracouiensem, & cæteros qui Ioannis Alberti partes tuebantur, præsidij causa misit. Ex his complures erant, qui sub Ioanne Alberto in Vngaria stipendia meruerant.

Alexander magnus dux Lituanorum factus.

Sigismundi indoles.

Ioannes dux Masouiorum ad regnum Polon. adspirat.

Elizabethæ reginæ studium erga Ioannem Albertum.

ruerant. Ibi tunc superiores esse cœperũt Ioannis Alberti partes. Cũq; frequẽs senatus in aulã regiam, ubi Fridericus diuertebat, cõuenisset, & Fridericus archiepiscopo nõ ueniẽte, comitijs præsideret, uicesimaseptima die mẽsis Augusti Ioannes Albertus rex renunciatus est, nõ magis procerũ suffragijs, quàm populi foris circũ comitiũ stantis clamore adiutus. Cracouiã deinde reditũ est: ibiq; de more nouus rex à Sbigneo archiepiscopo ritu solẽni unctus, diadema suscepit. Et quoniam nõ satis securus erat ab ijs, qui sibi in adipiscẽdo regno aduersati erant, siue adeò quòd ulcisci ipse eos cogitabat, & potẽtiam tamen eorũ reformidabat, cum Vuladislao fratre Vngarorũ & Boemorũ rege secretò fœdus icit per oratores: quo disertè cautũ est, ut mutuã sibi opẽ ferrent reges contra rebelles subditos. Verùm non ita multo pòst, nẽpe post insequentis anni principiũ, Raphael Iaroslauius marsalcus, & Sbigneus Olessnicius archiepiscopus, principes eorũ qui Ioanni Alberto aduersati erant, obiere, angore animi, quemadmodũ creditũ est, confecti. Tametsi Sbigneus grandæuus aqua intercute, qua iam inde ante comitia laborare cœperat, extinctus est. Ei successor Fridericus episcopus Cracouiensis, rege fratre postulante, ab Alexandro sexto pontifice max. datus est, ita ut idem episcopam Cracouiensem retineret, Cardinalitio quoq; honore cumulatus. Adeò uerò mites fuere soles anni illius initio usq; ad mediũ Februariũ, ut arbores turgerent gẽmis, aues nidificarẽt, nouosq; fœtus excluderent. Subsecutũ est aũt frigus intensum diebus 15, quod omnia illa corrupit. Solenni inauguratione peracta, rex paucos menses Cracouiæ cõmoratus, maiorẽ Poloniã mille sexcentorũ equitũ aulicorũ comitatu toto ferè anno obiuit. Quò uenerũt ad eũ legati Venetorũ, & Baiazetis Turcarũ principis, utriq; regnũ ei gratulãtes. Ac Veneti quidem præterea, quib. Baiazetes Albania per illud ipsum tẽpus peruastata, captoq; Dyrrhachio urbe maritima, è propinquo imminebat, ad bellũ in Turcas suscipiẽdũ regẽ cohortabant. Turca uerò peramplis donis oblatis, pacẽ & amicitiã ei deferebat, siue quòd uires Polonorũ eo bello, quod cũ Valachis gesit, exploratas reformidabat: siue quòd prouidebat, ne pluribus simul bellis distineret. Facilè enim conijciebat, Ioannẽ Albertũ, nisi fœdere & iurisiurãdi religione adstringeretur, non defuturũ esse Vuladislao fratri & Vngaris: quorũ ditiones uti proximas, ipse tunc infestandas ac subigendas sibi proposuerat. Nec multo pòst sanè eo ipso anno excurrerũt Turcę populabũdi duce Cadumo Bassa in Croatiam, & usq; ad Zagrabiã peruenerunt: & Vngaros cũ Slauis & Croatis obuiã sibi progressos, insigni strage profligarunt. Hęc igit tunc Baiazeti pacis à rege Polono petendæ causa fuisse uidet. Diu fuit anceps Ioannes Albertus quid faceret, Venetisne an Turcis gratificaret. Huc eũ pacis cõmoda inuitabãt, illuc insitũ gloriæ regniq; propagandi studiũ, & ulciscendi patrui apud Varnã à Turcis interfecti libido impellebat. Ad bellũ autẽ procliuior, cũ Turcicas uires secũ perpenderet, animaduertebat apparatu maiori, & socijs auxilijsq; sibi opus esse. Occurrebant animo eius in primis Vngari, qui tunc à Turcis uexabant, & Vuladislaus fra-

Ioannes Albertus rex Polon. creatus.

Fœdus Ioannis Alberti & Vuladislai fratrũ regum.

1493 ann.

Sbignei archiepiscopi Gnesnensis mors.

Fridericus Cardinalis archiepiscopus, & episcopus Cracouiensis.

Intemperies cœli.

Regius comitatus aulicus.

Venetorum legatio ad regem Polon.

Albania uastata à Turcis.

Turcica legatio pacẽ petit à rege Polon.

Turcæ Croatiam depopulati, Vngaros profligarunt.

Ioannis Alberti ingenium.

ter. Cum his igitur primũ redire prorsus in gratiã, ac de bello Turcico cõmunicare statuit. Nam Fridericus imperator senio morbóq́; quem Cancrũ uocãt medici, cõfectus, resecto crure, per idipsum tẽpus Viennæ obierat. His ita maturo cõsilio apud se cõstitutis, uix tandẽ intra uertentẽ annum legationẽ Turcicã rex dimisit, triũ annorũ inducias cum Baiazete pactus, iureiurando utrinq́; interposito. Deinde cũ Vladislao fratre apud Liblium siue Leuociã, Vngarorum id in Scepusio oppidum est, conuentum egit, Sigismundo & Friderico fratribus natu minorib. & Friderico marchione Brandeburgensium, sororis filio comitatus. Ibi publicè quidem redintegrata est inter reges germanos beneuolẽtia, fœdusq́; inter Vngaros & Polonos. Secreto uerò actum esse dicitur inter solos fratres semotis arbitris de ratione belli gerẽdi contra Turcas, ac de eijciendo Stephano palatino è Valachia, ac Sigismundo in locũ eius surrogando. Sed rumor deinde siue uerus, siue celandi consilij gratia confictus, uulgò sparsus est, infectis rebus discessum esse. Soluto fratrum conuẽtu, Cracouiã se Ioannes Albertus recepit: ibiq́; legationem Turcicam alteram, quę tunc fortè oblatas inducias approbatura aduenerat, audiuit. Per quos quidẽ dies, ultima die Iunij atrox incendiũ ad eam portam quæ Noua appellatur, post occasum solis grassatum, maximam urbis Cracouiæ partem, quæ ad Septentrionem & occidentem solem uergit, cum tectis turrium & mœnium atq; templis absumpsit. Post quod tempus Iudæorum domicilium, qui eousque sparsim in urbe habitarant, grassanteq́; incendio illo à militibus excussi erant, Cazimiriam translatum est in ripam Vistulæ: quem locum Cazimirus magnus gymnasio destinarat, & exædificare cœperat: ubi etiamnum frequentes admodũ degunt. Sub finem Septembris Tartari Tauricani, siue Præcopenses, in Podoliam & Volyniam populabundi excurrerunt. Qua de re maturè certior factus rex, aulicum suum comitatum ad reprimendos eos misit: qui quum se cũ mercenario milite, qui tunc paucus publico stipendio ad præsidium regni conductus erat, coniunxisset, impigrè Tartaros cum grandi hominum, iumentorum, pecudum, et omnis generis pręda reuertentes persecutus est, & ad Visnoueciam castellum Volyniæ assecutus, hostem non fefellit. Excepere enim Tartari incurrentium in se nostrorum impetum, celeriterq́; paucos pugnæ intentos circumuecti, ad manus quidem non temerè ueniebant, uerùm sagittis eminus equos pariter & homines configebant, & plena ad extremum uictoria potiti sunt, multis claris & fortibus uiris cæsis: in quibus præstantes fuere, Henricus Camenecius, ac Derslaus Glouinius. Per eos autem ipsos dies duo portenta Cracouiæ extiterũt. Mulier enim quædam in platea, quæ à sancto spiritu nomen habet, infantem exanimem peperit, cuius dorso serpens uiuus inhærebat, arrodens ac depascẽs cadauer. Altera uerò in suburbana uilla, cui Nigrę nomen est, ad decimum Cal. Nouembr. monstrum edidit: cætera quidem humana figura, sed collo & auribus leporinis, & uno grandiore intestino totum uentrem occupante, diducto rictu spirans. Sequenti anno nihil

Friderici Imperatoris mors.

Induciæ cum Turcis.

Congressus regum fratrum apud Liblium Scepusij.

Fœdus & pacta regum.

Cracouiæ incendium.

Iudæorum domicilium Cazimiriam translatum.

Tartari Podoliam & Volyniam populantur, & Polonos superant apud Visnoueciam.

Henricus Camenecius, ac Derslaus Glouinius occisi.

Monstra, seu portenta.

1495 ann.

nihil memorabile accidit in Polonia, præter quòd Ioannes siue Ianusſius, Maſouiorum Plocenſium dux cœlebs, in humanis eſſe deſijt. Secundum quem Ioannes Albertus rex tractum Plocenſem iure feudi, ut uocant, ad ſe deuolutũ, regno adiunxit. De reliqua uerò Maſouia, Cirnenſi, Varſauienſi, Viſſegradenſi, Zacrocimenſi, Cechanouienſi, Lomzenſi, & Nouidvuorenſi territorijs, cum Conrado fratre eius ſuperſtite ſequenti anno ita tranſegit, ut is Cirnenſem quidem dominatũ, ſocius & fœderatus regum Polonorum, unà cum poſteris ſuis maſculis tantum iure ſempiterno obtineret: regi contra quoſuis hoſtes præſtò eſſet: ipſo inſcio cum nemine fœdus iceret, aut pecuniam ullam ſubditis ſuis imperaret: reliquas uerò ſatrapias ſiue præfecturas ipſe modò, quoad uiueret, haberet, pòſt obitum eius ad regem regnumq́ue redituras. Idq́ue ita ratum forè, ipſe pariter cum proceribus & nobilitate, oppidorumq́ue primoribus Lublinum ueniens, ſolenne iuſiurandum regi daret. Verùm id uix tandẽ poſt alterum annũ elapſum pręſtitit. Inundauit eodẽ anno ſupra modum Viſtula fluuius æſtate media, ualidis imbribus auctus.

Ioannes Maſouiorum dux obijt.

Plocenſis ditio Poloniæ adiuncta.

De Maſouia trãſactio regis Polon.

Ne ſequens quidẽ annus habet quicq́uam magnopere memorabile, pręter nuptias Barbarę Cazimiri regis filiæ, quã Ioannes Albertus frater uirginẽ Georgio Alberti Saxonię ducis filio in matrimoniũ collocauit: & tranſactionem regis cum Conrado Maſouiorum duce in comitijs Petricouienſibus factam, quemadmodũ dudum memorauimus. Obijt etiam eo anno Philippus Callimachus: cuius mors non ingrata Polonis accidit. Fuit is natione Tuſcus, orator & poeta non inelegans, & acri ingenio præditus, uerſatus aliquandiu in miniſterio Pij ſecundi pontificis max. Deinde uerò cum ſucceſſor Pij Paulus ſecundus Pomponium Lætũ, Platinam, & quoſdam alios uiros eruditos, amicos Callimachi, ſiue quòd de religione malè ſentirent, ſiue quòd in ſe conſpiraſſe dicerentur, prehendi iuſsiſſet, Callimachus, Cazimiro adhuc regnante, in Poloniam profugit, & pro præceptore regijs filijs fuit. cum aũt in familiaritatem Ioannis Alberti ſeſe inſinuaſſet, plurimum apud eũ gratia & conſilio ualuit, uſq́ue adeò, ut cũ is rex factus eſſet, Callimachi arbitrio magiſtratus & honores mandarẽtur, & res pleręq́ue omnes publicę & priuatæ regis gererentur. Qua re ingentẽ ſibi inuidiã apud Polonos Callimachus conflauit: quæ tamen metu potentiæ eius occulta aliquandiu, quodam tempore, cum is legationem regis nomine apud Venetos & pontificem max. obiens, rediturus eſſe in Poloniam nõ putaretur, in apertum erupit: ſed rurſus eo reuerſo tam reſedit, quàm diſsimulata eſt, quoad ille uixit. Ad tyrannidem inuitare regem, & beneficia decretaq́ue eius uendere, ſiue creditus, ſiue inſimulatus eſt. Et ita ſanè hoc fit, ut „ ij qui principem, aut aliquem tamen gratiæ locũ apud reges & monar- „ chas obtinent, difficulter inuidiam & obtrectationes hominum uitare „ poſsint: quib. nonnunq́uam perculſi, è ſummo gradu in imũ decidũt. Neq́ue „ enim facere poſſunt, quin multos offendãt, dum quibuſdã prodeſſe ſtu- „ dẽt. Et illos aũt quos euexerũt, ęmulos plerũq́ue experiunt̃, præſertim ſi „ uel externi ſint, uel genere opibus'ue inferiores, uel auari deniq́ue. Perijt „

1496 anni.

Barbara Cazimiri filia Georgio duci Saxoniæ nupta.

Philippus Callimachus.

Callimachus legatione functus regio nomine.

autem Callimachus, fluxu uentris exinanitus, initio mensis Nouembris, quo tempore pestis ex Vngaria & Silesia proserpēs, Cracouiā & minorem Poloniā inuasit: quę cū hyeme, quæ fuit asperrima, conquieuisset, ęstate sequenti maiorem in modum recruduit, & ad hyemem usq; longè lateq; grassata, plurimos mortales absumpsit. Cōmodùm tamen rex nobilitatem, ac de plebe quicunq; militiæ nomina dederunt, ei subduxit: nisi q ijs qui pestē effugerant, gladius tamen hostilis nō usquequaq; pepercit. Erat Ioannes Albertus, quemadmodū etiam superius indicauimus, gloriæ & imperij propagandi percupidus. In primis aūt Turcas, Christianis omnibus formidabiles, hostes sibi destinabat, idq; siue pio reipub. Christianę iuuandæ studio, siue ut Vuladislai patrui necē uindicaret. Tametsi iactatū est uulgò, & creditū, eum Valachiā subigere meditantē, fallendi Stephani palatini gratia, Turcicū bellū prę se tulisse: & ne ultrò tam potētem hostē lacessere uideretur, curasse per subornatos homines, ut sibi renunciaretur è Podolia, Turcas infesto exercitu Valachiam & Podoliā petere: quod quidē credibile faciebat inquietū gentis ingeniū, & quod induciarū finis iam instabat. Cū igitur apparatum belli permagnū fecisset, & à Conrado Masouiorū duce Lublini, quemadmodum conuenerat, solēne fidelitatis iusiurandum accepisset, ipsum quidē expeditione bellica tunc instante liberauit: Alexandrum aūt magnū ducem Lituanorum, & Ioannē Tisenium Magistrū Cruciferorum Prusiensiū, qui Martino defuncto successerat, è formula fœderis euocauit: nobilitatem omnem regni Maio mense ad Leopolim sibi præstò esse iussit: ad Stephanum quoq; palatinum Valachorum legatos misit, qui ipsum ad societatem pij belli contra barbaros cùm ex formula fœderis euocarent, tum Kyliæ & Bialogrodi recuperandi spe inuitarent. Ipse cum Sigismundo fratre & peditatu mercede conducto maturè profectus, Præmisliæ substitit aliquandiu, dū copiæ conueniunt. Ibi eū Creslaus Curozuācius cancellarius, & illo ipso tēpore post obitū Petri Mosinij, siue Bninij, episcopus Vuladislauiensis designatus, suo & Friderici cardinalis nomine conuenit, ab instituto eū reuocans. Quē rex durius increpitū abire, & sacerdotem sacrorū, nō belli curā gerere iussit. Se uel subuculam suā concrematurum esse, si eam consilij sui consciam esse sciret. Hinc sanè nati sunt, uel confirmati dūtaxat sermōes hominū, quibus iactatū est postea seu uero, seu falso rumore, usq; ad nostra tēpora, expeditionē illā suasu Callimachi à rege susceptā fuisse, quo feroces minus morigerę sibi, diuinaq; et humana iura contēnentis nobilitatis Polonæ spiritus, incōmodis belli, aut etiā clade aliqua retunderet. Porrò ij qui in Valachiā missi erāt, renunciarūt regi, exoptatissimū id bellū Stephano cōtra barbarū, cùm totius Christiani nominis cōmunē, tū suū peculiarē hostē accidere: itaq; nō defuturū eum esse cōmeatu exercitui regio suppeditando: quin & uires eum suas cū rege coniuncturū esse, ubi is ad hostiū fines & Danubiū peruenerit. Nā ut prius id faciat, minimè expedire, ne Turcas & socios eorū Transalpinēses intēpestiuè in se prouocaret. Vere'ne autem hoc ita existimarit, an cauere sibi hoc prætextu uoluerit,

Pestis. Hyems acerrima. Valachicū bellum. Conradus Masouiorum dux iurat in uerba regis Polon. Ioannes Tisenius Magister Cruciferorū. Legatio regis ad palatinum Valachiæ. Creslaus Curozuancius episcopus Vuladislauiensis. Ioannis Alberti tyrannicum dictum & consilium. Stephani Palatini responsū.

uoluerit, ne à rege circumueniretur, incertum est. Iam quidem & ipse senserat partim fama renunciante, partim Vngaris proceribus per literas & nuncios submonentibus, contra se exercitũ illũ à Polono rege duci, ut se amoto Sigismundũ fratrẽ Moldauiæ præficeret: sic enim Liblij clàm inter fratres conuenisse. Quod quidẽ eo studiosius uulgabant Vngari, quo magis Stephanum aduersus regem Polonũ irritarent: idq́ partim quòd molestè ferrent, secretiori consilio se à regibus exclusos fuisse, partim quòd Moldauiã bello illo à sua clientela prorsus abstractam iri uidebãt. Venerat enim usu superiori tẽpore aliquoties, ut Valachi Moldaui, posteaq́ semel ab Vngaris ad Polonos defecerunt, in dissensione domestica de principatu, uel Turcici belli necessitate adducti, uel denique, ut est dubia gentis fides, Vngarici regis cliẽtelæ denuò sese addicerent. His igitur monitoribus Stephanus cautius obseruabat, quid consilij Ioannes Albertus caperet: quem ubi comperit recensitis copijs, motisq́ à Leopoli sub finem Iunij castris, non uersus Cameneciam, quà compendiosior uia est ad Kyliam & Bialogrodum, Turcarumq́ ditionem, iter instituere, sed ad Pocutiam oram deflectere, ibi magis etiam cœpit sibi prospicere: misitq́ tres legatos, uiros gentis suæ primarios, ad regem sciscitatum, amicus'ne an hostis Valachiam peteret. Si Turcis bellum facere decreuisset, posse eum longe maiori compendio & expeditiore uia ad fines Turcarum peruenire: seq́ exercitum eius & commeatu adiuturũ, & ubi hostiũ fines atigisset, copijs suis aucturũ esse: sin sibi bellum inferret, daturũ se esse operam, ut eũ illati pœniteat. Hac tam superba & minaci legatione cõmotus rex, legatos contra ius gentium comprehensos, Leopolim asseruandos misit: ipse non expectatis Lituanorum, Prussorũ & Masouiorũ auxilijs, cum infestis signis Moldauiã ingressus est: & omnibus rebus postpositis, interiora & caput gẽtis Sozauiam potissimum petiuit, sperans, Valachos non modò terrore tanti exercitus, uerùm etiam acerbum Stephani dominatum pertæsos, & alioqui dominos crebrò mutare solitos, ultrò ad se defecturos esse: eoq́ captiuos omnes quicunque à pabulatoribus excipiebantur, liberaliter dimittebat. Cæterùm cum Sozauia Stephani præsidio firmata, uenienti portas clausisset, quaternis castris in conspectu arcis positis, & curruum obtentu munitis, oppugnare eam adortus est. Nec tamen proficiebat quicquam, quamuis abundante multitudine. Nam ad octoginta millia pugnatorum in exercitu habere ferebatur, exceptis lixis & aurigis, qui dimidiũ eius numeri expleuisse existimati sunt, cum curruũ essent ferè triginta millia. Ne bombardæ quidẽ nostris defuêre: sed quantumcunq́ eę muri interdiu deiecerãt, noctu Valachi impigrè roborib. limo fimoq́ oblitis reficiebant. Itaq́ cũ in longũ duceretur obsidio, Stephanus collecto è suis non contemnendo exercitu, obuiã ire conatibus regijs instituit. Nec tamen in apertũ prodibat usq́ è nemoribus, sed ex insidijs modò carpebat regium exercitum, & in pabulatores, nec impunè tamen ferè, impetum faciebat: maiores copias, atq́ Transyluanorũ, Cęculorũ, Transsalpinẽsiũ, Bessarabũ, Turcarũ ac Tartarorũ, quos partim

Vngari Stephanum cur contra Polon. regem incitarunt.

Moldauorum defectiones ad Vngaros.

Stephani legati ad regem.

Legati uiolati

Ioannis Alberti consilium.

Sozauia nequicquam obsessa & oppugnata.

Polonicus exercitus.

Stephani Palatini conatus.

partim prædę, partim subiectionis suę spe inuitabat, partim etiam mercede conducebat, auxilia expectans. Cauerat etiã, insessis itineribus, ne cõmeatus nostris è Rusia & Podolia subueheret. Spe defectionis Moldauorũ frustrati nostri, cũ difficultatẽ belli circumspicerent, penuriãq; annonæ & pabuli, ut in tanta multitudine hominum & iumentorũ, sentire inciperent, nec Valachi ad prælij dimicationem uenirent, minus alacres esse, & fremere in regem: reputare secum signa & ostenta, quæ aduersum belli exitum portenderent: nempe quòd boues ducenti, qui à Leopoli motis castris post exercitũ agebantur, subita tempestate disiecti, recolligi omnes non potuere: equus candidus regi charus, qui ad manum ducebatur, in transitu modici fluminis collapsus, mersusq; perijt. His igitur de causis nostri missionem flagitabant. Permouebat eos & illud, quòd neq; Lituani, neq; Masouij ueniebant: Prussorum uerò Magister Tisenius Leopoli ęgrotus decumbebat, ubi etiã extremũ uitę diem clausit. Accedebat eò, quòd ipse quoq; Stephanus pacem petebat, Vuladislao rege Vngarorũ deprecatore & pacificatore utens. Nec tamẽ constat, uere'ne id fecerit, an simularit, quo nostros tantisper, dũ copiæ suæ conueniunt, duceret, & ab oppugnatione Sozauiæ auerteret, quam in extremo discrimine uersari didicerat. Misit quidem Vngarus legationem ad Polonum regem, suadens & postulans, ut is pacem daret Moldauo, ne desperatione salutis & rerum suarum, ad opem Turcarum confugere cogeretur, eorumq; uires accessione copiarum suarum augeret. Tametsi suam in eo rem Vngari proceres agere uidebantur, quo Stephanum omnia pollicentem, cum tota gente sibi potius adiungerent. Facilè tamen Ioannes Albertus, in illo præsertim statu rerum, cum febri etiam tẽtari cœpisset, persuaderi sibi ab Vngaris legatis passus est. Et cum de cõditionibus pacis non conueniret, induciæ constitutæ sunt, per quas liberius de pace ageretur. Publicatis inducijs confestim soluta est obsidio, quemadmodum conuenerat, pronunciatumq; iter in certum diem. Cum autem cognouisset Stephanus, alio itinere Polonos recedere uelle quàm uenissent, siue quòd breuior ea uia esset in Poloniam, siue quòd agri à populationibus intacti, faciliorem commeatum exercitui præbituri esse uiderentur, admonuit regem per internuncios, consultius facturum, si eadem uia qua uenerat, exercitum reduceret: non tam planam esse illam alteram, quæ ad lęuam uergeret, sed syluarum densitate, & montium asperitate, & angustioribus callibus impeditam. Vereri se, ne homines sui agrestes, feri & indomiti, quiq; difficulter in officio continerentur, in angustijs negotium facesserent discedentibus. His monitis fides habita non est, quòd homo uafer & infidus, sibi suisq; hoc consilio prospicere putabatur, ut integra ea sibi loca ab incommodis belli manerent. Itaq; itum est quà placuerat, nullo ordine: nec abstinebant nostri manus rapinis & iniurijs obuiorum. Quartis castris ad Bucouinam peruentum est. Sylua est fagina densa, duûm miliarium spacio lata: Bucouinam ab arborum genere uocant: angustam habens & pręruptam inter aspera saxa montesq; uiam. Quam cum una die

Polonicus exercitus detrectat bellum.

Ostẽta cladis.

Tisenius Magister Cruciferorum, Leopoli mortuus.

Legatio Vngarica ad regem Polon.

Ioannis Alberti aduersa ualetudo.

Induciæ cum Stephano.

Moldaui feri & indomiti.

Bucouina sylua.

die cunctæ copiæ transire non posse uiderentur, ad introitum eius rex castra metatus substitit. Ac maiores quidem Poloni cum impedimentis suis præire iussi, syluam sine ullo impedimento emensi sunt. Altera die rex præmissis bombardis & curribus suis, ipse cum aulica sua cohorte subsecutus est, carpento uectus propter aduersam ualetudinem. Ponè sequebantur minores Poloni cum Rußsis incompositi, inermes, & quasi in pacato securi. Extremũ agmen tenebant milites mercenarij. Ad medium syluæ impedimenta regia peruenerant, cum ecce agrestes Valachi pedites undiq; ex insidijs coorti, impetum in ea faciunt, percellunt currus, ac diripiunt: & facilè impulsis, quas in hoc iam ante succiderant, arboribus, uiam impediunt, ne progredi extrema agmina, ne'ue regredi prima ad ferendam suis opem possent. Nec mora, ipse Stephanus cum ualidis equitũ peditum'q; copijs improuisus adest, & ingenti cum clamore extremum nostrorum agmen à tergo & à lateribus adoritur. Tumultuantur nostri, re inopinata perturbati: & expediunt quidẽ arma, & uim hostium certatim pro se quisq; animose sustinent: sed sine signis, sine ducibus, & sine ordine res gerebatur: nec exaudire quisquam alterum poterat præ clamore, strepitu, & fragore armorum, quem syluæ latè resonantes magis etiam sonorũ atq; terribilẽ reddebant. Ad extremũ urgente hoste nostri in castra sua, à quibus non procul abscesserant, sese recepere. Ibi quoq; premente hoste, constipati & conglobati nihilò magis sese expediebant, desperata'q; salute, cœlitùs opem incondita & indice trepidationis uociferatione implorabãt. Hoc acrius instabant hostes: donec rex cognito suorũ periculo, aulicum equitatũ suum armis uiris'q; florentem suppetias ire laborantibus iussit. Qui cum nihil sibi reliquum ad celeritatẽ diligentiam'q; recurrendi fecisset, syluam egressus, tympanorum, tubarum'q; clangore, & fulgore armorum hostem in se conuertit. Instauratur prælium. Interim ij qui in castra compulsi in extremo periculo fuerant, spacium nacti, qua quisq; poterat elapsi, relictis impedimentis trepidè per syluam ad primum agmen euasere: quò rex quoq; iã peruenerat. Nec diu sustinuere Valachi impetum equitatus regij. Verùm repulsi disiecti'q; terga dedere. Nostri summotis fortiter, nec sine strage hostibus, absq; ullo impedimento cœptum iter per syluam peregerunt, uictores'q; ad regia castra peruenerunt. Postero die rex cum toto exercitu in ijsdem statiuis mansit, expectans si quis fortè de suis in sylua delituisset, uel aberrasset. Recognitis copijs complures de nobilitate Polonica & Rußsica desiderati sunt, partim cæsi, partim capti. Et Stephanus quidem plusquam barbarica crudelitate usus, quotquot in potestatem suam redegerat, omnes in conspectu suo trucidari iussit: quos autem Turcæ aut Tartari ceperant, in seruitutem abegerunt. E quibus Ioannes Tencinius, Petrus Prochnicius, & nonnulli alij postliminio aliquanto pòst reuersi sunt. De Odrouanzo palatini Rußsiæ filio dubitatum est à plerisq;, etiam dum uixit. Post decimumoctauum annum is demùm redijt, & à matre, ad nomen filij reducis temerè, ut creditum est, lætitia gestiente receptus, & ad possessionem

Polonorũ clades apud Bucouinam syluam.

Stephani crudelitas.

Ioannes Tencinius & Petrus Prochnicius capti.

Odrouanzus subditicius.

nem paternorum bonorum admissus, ignauam ac degenerem uitã deinceps in crapula & compotationibus assiduis egit, ne figura quidem & habitu corporis uero illi Odrouanzo, quemadmodum multi memoria recolebant, similis. Composito deinde agmine nostri motis à Bucouina castris progressi sunt, pridiano periculo admoniti: nec sanè quieuerunt hostes, quin opportunis locis carptim eos lacesserẽt, uexarentq́; nõ modò pabulantes & ad aquantes, uerùm etiã in castris quiescentes. Nocte quadã obseruato uenti uehementioris flatu, herbas arentes cum frutetis haud procul à castris succenderunt. coorta flamma uento impellente magis ac magis castris propinquabat: affecissetq́; nostros grandi aliquo incommodo, ni correptis celeriter falcibus proximas castris herbas desecuissent & summouissent. Semper autem plus incommodi ipsi accipiebant Valachi, quàm inferebant: præterquam quòd sexcentos equites Masouios ad internecionem penè delerunt. Tunc primùm ij ueniebant à Conrado duce, ex fœdere in auxilium regi missi. Quod ubi cognouit Stephanus, tria millia delectorum equitum ad opprimendos eos misit, priusquam cum rege sese coniungerẽt. Apud Sepnicium uicum in eos impetum fecerunt hostes: nec Masouij, quamuis impares numero, detrectarunt pugnam. Pugnatum est acerrimè: sed prçualente hostium multitudine circumuẽti Masouij, & concisi sunt. Secundo hoc prælio Stephanus ferocior factus, ripam Pruti fluminis ad Zarnouecium, cum omnibus copijs suis insedit, ut nostros transitu prohiberet. Quò cum peruenissent nostri, commissa pugna dimicatum est utrinque totis uiribus. Sed uirtute Polonorum repulsi, & non contemnenda strage affecti hostes, in auia nemora sese abdidêre. Nec deinceps tentarunt quicquam. Rex autem cum minus commodè ualeret, iactationemque itineris grauiter ferret, apud Zarnouecium triduo statiua habuit: per quos dies nostri longè lateq́; quoquouersus prædas egerunt. Interea rumor castra peruasit, ingẽtes hostiũ copias aduentare, regẽq́; clàm deserto exercitu subducer sese uelle. Quæ res temerè credita, ingenti formidine omnes impleuit. Maiores Poloni in primis tumultuabantur, & raptim sarcinas componebant, equorumq́; dorsis alligabant: turpem fugam, relictis curribus & impedimẽtis cæteris, parantes. Nox instabat, omnia formidabiliora perturbatis reddítura, tecturáq́; ignauiam ad fugam spectantium. Itaq́; necesse habuit rex, quamuis ęger & languens, & ipse hominum conspectui sese repræsentare, & Sigismundum fratrem circum primores mittere, falsum illum rumorem diluturus, & fluctuantium, & iam penè fugitantium animos confirmaturus. Quod quidem Sigismundus impigrè fecit, totam illam noctem accensis funalibus castra obequitans: & cùm obuios quosq́; benignè cõpellans, tum ad procerum tentoria adiens. Ita sedatus tamen est tumultus, repressaque fuga. Sequenti die cum castra iam rex mouere uellet, superuenerũt aliquot millia equitatus Lituanici, ab Alexandro magno duce eius gentis missa, regemq́; & exercitum omnem spe meliore & lætitia impleuerunt. Quid autem causæ fuerit, cur ipse Alexander cũ fratre, sicuti conuenerat,

Moldaui infestant Polonicũ exercitum.

Masouij cæsi à Valachis.

Prutus fl.

Rumor tumultu complet castra regia.

Sigismundi diligentia.

Lituanorum aduentus.

uenerat, ſocia arma non coniunxerit, aut equitatum illum auxiliarem duntaxat tẽpori nõ miſerit, diuinare nõ poſſumus. Ipſe quidẽ cũ exercitu ualido apud Braslauiã arcẽ ad Bogũ flumen per omne illud tempus belli Valachici hęſit, arcem inſtaurans & muniẽs. Petiuerunt aũt à rege Lituani, ut ſe in Moldauiam populabundos excurrere pateretur: ſed ille non permiſit, aduerſam ualetudinem ſuam cauſatus, propter quam maturare reditum cogeretur: cumq́ Snatinũ copias reduxiſſet, tranſmiſſo Neſtro amne dimiſit exercitum: ipſe Leopolim lento itinere uectus, tantiſper ibi acquieuit, donec morbo liberatus eſt. Inde poſtea Cracouiã reuerſus, quaſi rem bene geſsiſſet, conuiuijs & compotationibus, amoribusq́ mulierum & choreis impenſius indulſit. Ferturq́ quodam tempore, cum noctu in urbe uno aut altero fortaſsis miniſtro comitatus, abſq́ lucerna obambularet, & in ebrios iuuenes incognitus fortè incidiſſet, exorto temerè iurgio uulnus accepiſſe: ex quo laborauerit aliquandiu, ita ut immemor conditionis ac dignitatis ſuæ, plaga illa non ſine dolore & rubore, officij ſui diuinitus admoneretur. Nihilo tamen magis utilium rerum ſuis quicquam prouidit, negligens acceptæ in Moldauia ignominiæ, cladisq́ue: nec memor, quòd Stephanum animoſum & ferocem hominem iritaſſet. Quæ res grauium incommodorum et magni luctus Polonis atq́ Rusſis deinceps cauſa fuit. Etenim Stephanus acceptam ab ipſo iniuriam, bellumq́ ſibi immeritò illatum ulciſci ſatagens, primo uere inſequentis anni cum expeditis ſuorum Valachorum, Turcarumq́ue, ac Tartarorum copijs, in Podoliam & Rusſiam inuaſit: & prætergreſſus Leopolim arcem urbemq́ue munitam ad Canizugam oppidum, & Vislocum amnem longè latèq́ue populabundus excurrit, & ingentem cunctæ Poloniæ terrorẽ incuſsit, nemine ad arcendum hoſtem neq́ parato, neque animato: ſed cunctis ad fugam ſpectantibus, & non modo in munitiones, uerùm etiam in auios montes atq́ ſyluas ſeſe abdentibus. Vnde tamen plurimi mortales utriuſq́ ſexus, & omnis ætatis atq́ ordinis, à perſcrutãtibus cuncta hoſtibus & fugentiũ ueſtigia perſequentib. extracti, in miſerabilẽ ſeruitutẽ abducti ac diſtracti ſunt, ita ut Thracia, Macedonia, Scythia & Aſia Rusſis mancipijs implerentur. Supra centum millia hominum abacta eſſe tunc feruntur, cum innumerabili gregum, armentorũ, & omnis generis præda. Præmiſlia, Radimnum, Iaroslauia, Præuorſcum, & complura alia ignobiliora oppida cũ innumerabilib. pagis direpta et incẽſa. Vnũ operæ preciũ tunc à noſtris factum eſt, quòd Cracouia metu propinqui periculi à latere Septẽtrionali turribus, propugnaculis, pinnis, uallo, foſſaq́, Rudaua flumine in eam inducto, munitior & magnificentior effecta eſt, ſubmotis etiam longius pleriſq́ ſuburbanis ædificijs, quæ mœnibus urbis è propinquo imminebant. Neque uerò hic tunc Rusſiæ & Podoliæ malorum finis fuit. Nam Tartari præda apud Tauricam depoſita, mẽſe Iulio iterum immani excurſione eaſdem regiones diuexarunt. Quibus incommodis & cõuicijs hominum rex motus, nobilitati uniuerſæ Polonæ arma ſumere, & apud Sendomiriam celeriter

Braslauia inſtaurata.

Ioannes Albertus amoribus deditus.

Ioannis Alberti periculũ nocturnum.

Valachi Rußiam populati. 1498 ann.

Canizuga opp. Vislocus fl.

Captiuorum ingens numerus.

Oppida incenſa.

Cracouiæ munitio.

Rußia à Tartaris uaſtata.

Sigismundus in Vngariam profectus.

Poloni sua populati.

Portentum.

Turcæ Russiã uastantes hyberna tempestate deleti.

1499 ann.

Fœdus inter Cazimiri regis filios.

sibi præstò esse iussa, ipse Cracouia relicta eòdem sese contulit. Sigismundus enim frater in Vngariam ad Vuladislaum regem paulo antè profectus erat. Dum ægrè moliuntur & conueniunt nostri, hostes præda onusti ad sua se recepêre. Quo cognito, nostri quoq; dilapsi sunt, cũ non multo minore quàm hostes damno & incommodo Sendomiriensem tractum affecissent: præter quòd abigendis hominibus abstinuêre. Rex quoq; Cracouiam rediit: per quod tempus Cazimiriæ apud Iudæos uitulus biceps natus esse memoratũ, altero capite in loco caudæ, cauda uerò in medio dorsi existente, ac duobus tantum pedibus à dextro latere prominẽtibus. Mali portentũ id esse creditũ est. Nec ita multo pòst sub finẽ Nouemb. septuaginta millia Turcarũ per Valachiam in Russiam sese effuderunt, omnẽ eam orã, quæ ad Nestrũ & circũ Haliciam Zidazouiam, Drohobiciam & Samboriã est, ferro & igni uastantes, & prædas agentes. Neq; progrediẽdi ac debacchandi modum ullum barbari sibi statuissent, nemine sese ipsis obiiciente: nisi cœlitùs Deo, sicut creditum est, miserante populũ suũ, repressi, atq; adeò oppressi essent. Derepentè enim intensum frigus & gelu extitit, et nix tanta decidit, ut circunsepti undiq; Turcæ neq; progredi, neq; regredi possent. Et insolens id nouumq; hominib. illis pariter & iumẽtis, mitiore cœlo natis & educatis, accidebat. Ita iumentis plerisq; omnibus frigore & fame confectis, hominũ quoq; supra quadraginta millia alsisse & obriguisse memorantur. Multi reperti postea, qui interfectis equis, in uteros eorũ exenteratos, calentes etiamnum, sese illatebrauerant, sed nullo operæprecio. Statim enim calor artus, uita & sanguine destitutos, deserebat. Reliqui cũ sese utcunq; tamen explicassent, & in Moldauiam euasissent, à Stephano palatino & Valachis, Polonorum insequentium habitum mentitis, & locorũ opportunitate utentibus, diuexati & contrucidati sunt, ita ut uix decem millia Istro transmisso salua euaserint. In religionem hæc res cessit Turcis, ita ut sibi persuaderent, gentem Polonam atq; Russam diuinitùs defendi & uindicari. Itaq; non temerè deinceps eam gentem bello sibi lacessendam & infestandam esse existimauerunt. His tot tantisq; malis expiato hominum nostrorum fastu, nequitia, cultusq; diuini neglectu, magis propitiũ deinceps numen affulsit Poloniæ. Nonnihil simultatis siue adeò dissidii Ioanni Alberto cum Vuladislao rege Vngarorum, & Alexandro magno duce Lituanorum, nec scio an etiam Sigismundo fratribus intercessisse uidebatur. Nec tamen memoriæ proditum est, quæ fuerit causa dissidii. Ac ne dissidiũ quidem Bernardus Vapouius memorat. Siue autẽ hæreditas paterna in causa fuit, siue bellum Valachicum, in quo Alexander quidem præter fœderis perpetui legem promissumq; suũ Ioanni Alberto defuit, Vuladislaus uerò fauisse etiã Valachis uidebatur: fœdus quidẽ certè inter Vuladislaum, Ioannem Albertum, & Alexandrum, per legatos ultrò citroq; missos ictum est, quo cauebatur de auxiliis mutuis, & societate contra Turcas, & alios quosuis hostes, qui alicui de ipsis fœderati non essent: de periculis imminentibus, ut inter se præmonerent, neque unus quispiam cæteris in-

consultis cum Turcis pacem faceret, bellum'ue gereret: qui contra fecisset, ei ne deberentur auxilia: Moldauus ut in clientela Vngarorum esset: Transalpinensi palatino contra Turcas fœderati ne deessent: de aliis conditionibus fœderis ipsi inter se principes congressi constituerent. De controuersiis autem dirimendis consiliarios suos delegarent. Extat etiam mandatum Vuladislai, legatis de redintegranda cum Ioanne Alberto concordia datum. Vnde rectè colligitur, diruptam inter ipsos fuisse concordiam, quæ redintegrabatur. Extat & renouatio pactorum inter Polonos & Lituanos, tam per ipsos Ioannem Albertum & Alexandrum dudum, quàm per Iagellonem & Vitoudum olim conuentorum, adiecta declaratione de electione regis ac magni ducis: nempe ut neutri alteris non uocatis principem sibi eligerent & crearẽt. Quod quorsum attinebat fieri tunc, nisi cõtrouersia & offensio quædã inter principes ac populos interuenisset? Sigismundo uerò Vuladislaus Glogouiensem & Opauiensem ditiones in Silesia concessit iisdem ferè conditionibus, quibus Ioanni Alberto prius concesserat, & inferiori superioriq́ꝫ Silesiæ eum præfecit: ubi præclaram is operam uicinis populis in extirpandis eius gentis latrociniis nauauit. Aliquanto aũt pòst etiã inferioris Lusaciæ Marchionatum idem Vuladislaus ipsi adiecit, et portionẽ suam paternæ hæreditatis ipsi donauit. Ita tũc res inter fratres compositæ. Cũ Stephano quoqꝫ palatino Valachorũ, & filio eius Bogdano pax tunc facta est: fœdusq́ꝫ ictum, Ioannis Alberti regis, Alexandri & Sigismũdi, ducum nomine: quo professus est Stephanus, omnem culpam & iniurias à rege sibi clementer condonatas, ac dominatum Valachiæ relictum esse: & contra quosuis hostes totis uiribus semper præstò se ipsi futurũ esse promisit. Cautum est etiam eo fœdere, ne profugi & exules alterorum ab alteris receptarentur: Palatino autem ipsi si exulare contingeret, ut tutus pateret receptus in Polonia, & Lituania: & liber inde discessus, auxiliaq́ꝫ darent, recuperare sua cupienti: ipse aũt Vngaro iuxtà ac Polono contra Turcas bellũ gerenti præstò ut esset, aut si non posset per se ipse, filiũ cũ copiis mitteret: Turcis uerò contra ipsos ne opitularentur, nisi extrema ui adactus, ipse autem contra eos à fœderatis defenderet: de hostibus & periculis præmonerent se inuicẽ principes. De iniuriis mutuis subditorũ, et controuersiis, Camenecẽsis, Cernechouiẽsis, & Chocimensis præfecti simul cognosceret: de grauiorib. uerò controuersiis inter ipsos præfectos, iudices à principibus delegarentur: cõmercia utrobiqꝫ ut essent libera. Hæc ita, ut tunc cõuenère, literis mandata, extãt in Archiuio arcis Cracouiẽsis. Quin & Ioannes Moschorũ dux de pace, amicitia & societate tũc ad regẽ Polonũ misisse & impetrasse, à Vapouio memoratur. Quid aũt in eo spectarit, tanto spacio terrarũ disiunctis Polonia & Moschouia, non intelligo: nisi fortè cum Lituanis bellum inferre cogitaret, Polonorũ auxilia ipsis eo fœdere detrahenda esse homo uafer existimauit. Nec multo pòst ipse etiam Turcarũ imperator Baiazetes, cũ de cõfœderatione tot ac tantorũ principũ cognouisset, insignẽ legationẽ ad Ioannẽ Albertũ regem de pace uel indu-

Pactorum inter Polonos et Lituanos renouatio ac declaratio.

Sigismundus dux Glogouiæ et Opauiæ, & utriusqꝫ Silesiæ præfectus, & Marchio Lusaciæ.

Sigismundus latrocinia sustulit è Silesia.

Stephani palatini cum Polonis & Lituanis fœdus.

Moschorũ dux Ioannes amicitiam & societatem iungit cũ rege Polono.

Baiazetes Turcarũ imperator de pace ad Ioannẽ Albertum misit.

cijs prorogandis misit. Prouidebat enim prudens & cautus bellator, ne pluribus ac diuersis bellis eodē tempore implicaretur. Nam Venetos bello terra mariq; adortus erat: & classe quidem Ægeum & Ionium mare & Peloponnesum, quæ in ditione eorum erat, infestauit: Venetisq; nusquam pugnæ copiam faciētibus, Metonam, Iuncum & Coronam, urbes obsessas, et oppugnatas aliquandiu per uim ademit. Terrestri autem itinere ad octo millia equitum in ditionem eorum immisit: qui cum secundum mare per Istriam & Forum Iulij populabundi in Venetiam procurrissent, omnem eam oram quæ est circum Goriciam, S. Danielem, ac Teruisium siue Taurisium crudeliter uastarunt: & præter agrestes eius oræ, plurimos Venetos nobiles messis & uindemiæ gratia rusticātes, multos itē Germanos, Vngaros, Polonos, Boemos, Prussosq; utriusq; sexus, religionis ergò Romam ad Iubilæū à pontifice max. in sequentem annū edictum, illàc proficiscentes exceperunt, & in miserabilem seruitutem, nullo accepto incommodo, abduxerunt. Quibus malis adacti Veneti, pacem à Baiazete petiuerūt, & ad spaciū centū annorū & unius diei certis conditionib. tributoq; promisso impetrarunt. Sed id posterius actum est. Tunc aūt dubio adhuc euētu belli, cum nō ignoraret Baiazetes Venetos rerū suarum satagere, & cùm ab ijs, tum à cæteris Christianis principibus, atq; etiam à pontifice max. regē Polonū & Maximilianum Cæsarem contra se concitari, consilio & comitate, missa ad Ioannem Albertum legatione, Polonicum bellū auertendum sibi esse duxit. Totum autem annum Turcica illa legatio responsum regis Poloni expectauit. Neq; enim explicabat is, quid faceret: propterea quòd ad bellum Turcis inferendum cùm ipse ultrò prono animo ferebatur, tum ab alijs etiam incitabatur: cęterùm magnitudinem eius belli ac domesticas quasdam difficultates, & præsertim inopiam ærarij, & res Prussicas, de quibus mox dicemus, secum expendebat. Nec ignorabat, consultasse quidem Germanos cum Cæsare in comitijs Vormaciensibus de bello contra eundem hostem suscipiendo: sed eorum conatus domi cōflato cum Heluetijs bello, & Italicis motibus prępediri. Ardebat enim tunc bellis intestinis iuxta atq; externis uniuersa Italia: Pontifex, Neapolitani, Veneti, Florentini, Mediolanenses, Genuenses uariè inter se belligerabantur, & externa auxilia circumspiciebāt: Galli Hispanos regno Neapolitano, Ludouicū uerò Sphortiā, quē Cęsar ducem appellarat, Mediolani dominatu eiecerāt. Ab hoc aūt & socijs eius Maximilianus Cæsar in auxiliū euocabāt. Hęc tunc secū reputabat Ioannes Albertus: & uerò gemina Tauricanorū Tartarorū incursione distractus, cōsultandi cū proceribus spaciū non habuit. Tartari enim sub tempus messis hybernarum frugum magno impetu per Volyniam effusi in Russiam & Poloniam, circū Belsum, Crasnistauiā, Turobinū, Crasnicum & Lublinum, usque ad Vistulam immaniter omnia uastabant, prædas agentes, & in imbecillam senum puerorumque ętatem ferro, in tecta autem igni sæuientes. Quo commotus rex, aliquanta manu ex aulico comitatu suo & uoluntarijs tumultuariè coadunata, ad hostem conten-

Turcarum bellum cum Venetis.

Iubilæus annus

Pax Venetorum cum Turcis.

1500 ann.

Maximiliani bellum cū Heluetijs.

Italici motus.

Galli regno Neapolitano, & Mediolani dominatu potiti.

Tartari Rußiā & Poloniam uastant.

contendit. Sed cum eũ præda onustum raptim abeuntem assequi non posse uideretur, Cracouiã Augusto mense rediȷt. Quo tempore superuenit Caspar Calliensis episcopus, legatus Alexandri sexti eius nominis pontific. max. ad Turcicum bellũ regem cohortans, & pię militię, quam Crucis seu Cruciatam uocant, facultatem ad id bellum ipsi pariter & Vngaro regi afferens: simulq; Iubilęum, & potestatem decimę, de cunctis ecclesiasticis reditibus in suo utriusq; regno in subsidium eiusdem belli exigenda. Tardius autem is uenit, quòd prius in Vngariam cum ijsdem mandatis diuertisset. Ac decima quidem à nostratibus episcopis & collegijs sacris negata, sed usitata cõtributio pro ea decreta est, quæ tunc ad tria millia florenorum uix peruenit: Iubilæus uerò promulgatus, triginta ferè millia florenorum regi reddidit. Nec ita multo pòst Tartari pręda deposita, illecti eius dulcedine, mense Septembri reuersi sunt: effusiusq; etiam non modò easdem oras, sed Rusię quoq; Australis & Lituaniæ partem depopulati sunt, circum Landishutam, Lezeiscum, Zauichostum, Opatouiã, & Breste Lituanicum prędis actis: nulloq; accepto incõmodo, ingentem hominum, pecudũ, & iumentorum uim cum omnis generis præda abegerunt: quæ eo maior & opulentior fuit, quòd intacta aliquandiu ea loca ipsorum incursionibus fuissent. Erant in Rusia nonnullæ mercenariorũ militum copiæ cum Petro Myscouio præfecto Leopoliẽsi, publico stipendio, quòd è tributo agrario cereuisiarioq;, & censu oppidorũ collatum erat, merentes: quæ locis opportunis uel à tergo abeũtem hostẽ carpere ac differre, quoad rex cum maioribus copijs consequeretur, potuisse uidebantur. Sed nusquam eæ hosti sese ostentarunt. Rex quidem cum paucis equitibus, quos raptim ad manum habere potuit, egressus Cracouia, milites Cruce signatos à Calliensi episcopo, qui nondum discesserat, subsequi se iussit. Verùm ij post discessum regium correptis armis, bacchantium in morem, ducib. religiosis & monachis, quorum non exiguus erat in ea turba numerus, in Iudæorum domicilia Cazimiriæ impetum fecere, & fortunas eorum diripuere & uiginti plus minus Iudæos trucidauere. Inde cum sub signis per pontem Cracouiam tenderent, clausis portis urbis exclusi, regem secuti sunt. Ne tunc quidem operæprecij quicquam factum. Rex enim ubi excessisse cum præda hostes cognouit, ipse quoque è Rusia inglorius Cracouiam se recepit. Insigni calamitate & uastitate tunc illæ barbarorum excursiones Rusiam & Poloniam affecere. Portenderat autem hæc mala cometa, decem & octo diebus ante primam Tartarorum incursionem conspectus. Quin & arcis Cracouiensis ea pars, quæ à pede galli Curzanoga nomen habet, paulo antè fortuito incẽdio conflagrarat. Et fuit sanè æstas illa tam calida & arida, ut ad medium Iunij fruges in Polonia pasim demeterentur. Ne Lituania quidem eo anno meliore fortuna usa est. Etenim Ioannes magnus dux Moschorum, quamuis Helenam filiam Alexandro magno duci Lituanorum in matrimoniũ collocasset, augendi tamen imperij cupidior, quàm fœderum obseruantior, Rusiæ totius dominatum Berezina flumine tenus auito

Legatiõ Pontificia ad regem Polon.

Decima negata regi.

Contributionis ecclesiasticæ summa.

Iubilæi pecuniæ summa.

Tartarorum altera excursio.

Petrus Myscouius.

Iudæorum bona direpta à cruce signatis militibus.

Cometa.

Cracouiensis arcis incendiũ.

Meßis præmatura.

Helena Moscha Alexandri ducis Lituani uxor.

Moschus Lituano bellum infert.

& pro auito quodã, ut uideri uolebat, iure à genero repetebat, elatus ac cessione earũ ditionũ, quas Cazimiro regnãte à Lituanis partim bello, partim defectione Russorũ abalienarat. Coadunato igitur ingenti exercitu, cùm alia quædã territoria, per deditionẽ acceptis magis, quàm expugnatis eorum munitionibus, in potestatem suam redegit, tum Smolenscensem oram uastauit. Alexander cum neq; uirium, neq; animorum satis contra tam potentem hostem in suis esse animaduerteret, misso Posnaniam thesaurario cum pecunia, non contemnendas equitum & peditum copias è Polonis, Silesijs, Boemis & Morauis mercede conductis conscripsit, eisq; Ioannem cognomento Polacum præfecit. Quę cum sub finem autumni demùm, & pluuijs increbescentibus, & frigore geluq; iam inualescẽte, ad Smolensciorum fines peruenissent, nec hostem ibi reperissent, nulla re memorabili gesta dimissæ, Lituania hostilem ferè in modum diuexata excesserunt. Sigismundus Herbersteinus, Slauus genere, uir plurimarum rerum & regionum in obeundis legationibus peritissimus, ac diligentissimus indagator, cum paucis annis pòst, legatus à Maximiliano Cæsare ad Basiliũ principem, Ioannis huius, de quo nunc scribimus, filium in Moschouiam penetrasset, paulò aliter hæc in commentarijs rerum Moschouiticarum memoriæ prodidit, Moschorũ, ut uidetur, sermone cõperta. Memorat is, Moschum iniuria generi commotũ, quòd is filiæ suæ Helenę Rusici ritus delubrum in arce Vilnensi, quemadmodũ conuenerat in pactis sponsalibus, non extruxisset, tres exercitus tribus diuersis locis in ditionem eius immisisse: Lituanos uerò, cum uni ex his duce Constantino Ostrogio Russo occurrissent, commisso ad Vedrossum amnem prælio, in insidias præcipitatos dissipatosq; esse, ac ducẽ exercitus & complures de primoribus Lituanis captos, in tetro carcere aliquãdiu asseruatos: Drohobussum, Toropezum & Bielam arces à Rusis hosti deditas: Branscum quoq;, palatino eius loci fortefortuna à Tartaris Casanẽsibus, qui Moscho militabãt, excepto, in potestatẽ, redactũ: ad extremũ duos duces Seueriensiũ Basilios patrueles, qui magno Lituanorum duci ad illud usq; tẽpus paruissent, Moscho se et sua dedidisse. Alexandrũ deinde captiuis tantũ ex pacto receptis, cũ socero pacem fecisse. Hæc ille, non uno, ut uidetur, anno acta, aliud agens, non habuit necesse temporibus distinguere, ac diligẽtius omnia persequi. Nõ abhorret aũt à uero, Alexandrũ suas hostilesq; uires metientẽ, uel aduerso prælio duntaxat admonitũ, mercenarium militẽ conduxisse: et hostibus ad sua reuersis, instante hyeme ad gerendũ bellũ inepta, dimisisse. Vapouius quidẽ noster, & Mathias Mięchouiẽsis, illius tẽporis scriptores, ita de hoc mercenario milite scriptũ reliquerũt. Sic tunc Lituania diuexata est. Iã uerò Ioannes Albertus rex in Prussiã iter & expeditionẽ parabat, quo ordinẽ Teuthonicorũ Cruciferorũ cũ suo Magistro ad officiũ reuocaret. Quãuis enim eius opera, regina matre postulãte, Fridericus Saxonũ ducis filius Ioãni Tifenio Leopoli mortuo in magistratu suffectus esset, detrectabat is tamen iurare in uerba regis, quemadmodũ debebat ex pacti et fœderis formula.

Smolenscensis ager uastatus.

Lituania à mercenarijs militibus uexata.

Sigismundus Herbersteinus.

Lituani à Moschis uicti. Vedrossus fl. Constantinus Ostrogius dux captus. Munitiones à Moschis in potestatem redactæ. Seueriensiũ deditio. Pax cum Moscho.

Fridericus Magister Cruciferorum detrectat iusiurandum.

His

His igitur omnibus rebus ac difficultatibus diligēter expensis, rex, cum comitia Petricouiam ad initium sequentis anni edixisset, de sentētia amplissimi consilij inducias quinque annorum Baiazeti concessit, legationemq; eius magnificè donatam tandem dimisit. Venerunt ad eadem comitia oratores Stephani palatini Moldauorum, & Sachmati principis Tartarorum Zauolgensium. Ac illi quidem Heliam, Petri, qui ante Stephanum palatinus fuit, filium profugum, ex fœdere deposcebant: quòd is affectare dominatum diceretur. Tartari uerò nunciabant, principem suum, legatione regis & Alexādri magni ducis Lituanorum euocatum contra Mahometkereium Præcopensium siue Tauricanorum principem, adesse cum centum millibus equitum: traiectisq; Rha atq; Tanai maximis fluuijs non sine magno labore, apud Meotim paludē primùm consedisse: deinde longius progressum ad Boristhenem fixis tentorijs expectare Polonos & Lituanos, ut inter se icto fœdere, & iunctis uiribus cōmunem hostem adorirētur. His actę gratię, fœdusq; ictum multa ceremonia, & iureiurādo interposito: quod quidē Tartari more suo dederunt, aqua strictis frameis infusa & sorpta, mala imprecātes ei qui fœdus uiolasset. Missa principi à rege munera, et inita belli societas. Sed dum nostri atq; Lituani moras nectunt, Mahometkereius coactis magnis copijs, cum nō multum Sachmati uiribus cederet, exercitatiorem aūt aliquanto militem haberet, ultro hosti obuiam iuit. Cōmisso acri & cruento prælio, uictus Mahometkereius, & in Tauricam reiectus est. Nec nostri postea uictorem sociū iuuandū sibi esse duxerunt, siue quòd ipse per se id bellum confecturus esse uidebatur, siue ut barbari ipsi sese mutuò ancipiti bello conficerent, uel debilitarēt, propterea quòd ne socijs quidem ipsis barbaris fides habenda esse uideret. De Stephani aūt postulatis cum aliquandiu consultatum esset, dedere quidem insontem & supplicem, durū & immane uidebatur: seruare aūt ęmulum infidi socij, quē is metuere et cauere necesse haberet, nō inutile quidem Polonis erat, sed fœderi dudum icto repugnabat: ac bello eum Stephanus repetiturus esse putabat, atq; adeò legati id minabantur. nolebat autem rex, ad Prussiam spectans, illum à tergo hostem relinquere. His ita disputatis, deditus quidē non est Petrus, uerùm capite plexus inspectātibus legatis. Et ne iniustè id factum esse existimaretur, uulgatum est, crimē falsi in literis regijs eum commisisse. Dimissis legatis, & conuentu soluto, rex cum nonnihil temporis apparatui Cracouię dedisset, post medium Aprilem in Prussiam contendit. Toruniam cum peruenisset, ad Fridericum Magistrum legatos misit, hortatum, ut is sua sponte officium faceret potius, quàm Polonorū uim & arma experiretur. Non apertè is quidem negabat, sed uarijs excusationibus rem extrahebat, quo se interim Maximiliani Cęsaris, & aliorū Germanorum principū, omnia prolixè pollicētiū, & ad rebellionē cohortantiū, auxilijs confirmaret. Dum eunt redeuntq; legati, Ioānes Albertus rex apoplexi uitam finiuit. Corpus eius reuectum Cracouiam, in basilica arcis honorificè sepultū est, matre funus prosequente, quæ quidem marmoreum monumentum filio po-

1501 ann.
Comitia Petricouiæ.
Induciæ quinquennes cum Turcis.
Valachica legatio.
Tartarica legatio.
Fœdus regis Polon. cum Tartaris.
Tartarorū iusiurandum.
Tartarorum inter ipsos bellū.
Tauricani Tartari uicti.
Petrus profugus capite plexus.
Legatio regis ad Magistrum Crucifrorum.
Ioannis Alberti mors, mores, & ingenium.

lio ponendum curauit. Fuit Ioannes Albertus statura proceriore, colore subfusco, capillo nigro & raro, ingenio magno, literarum & præsertim historiæ studiosus, liberalitate erga militares homines, & magnitudine animi non uulgari: aulicum comitatum non infra mille sexcentos equites alere solitus: in uenerem procliuior, cœlebs tamē extinctus est, cum ferè nouem annos regnasset.

ALEXANDER REX.

Comitia Petricouiæ.

IVSTIS funeribus Ioanni Alberto peractis, itum est Petricouiā ad comitia, creandi noui regis gratia de more à Friderico archiepiscopo Gnesnensi, qui idem episcopus Cracouiensis, & presbyter Cardinalis erat, indicta. Consultatum'que aliquandiu uariantibus procerum sententijs, & studijs in reliquos Cazimiri filios diuisis. Complures enim de minoribus Polonis ad Vuladislaum Vngarorum & Boemorum regem regnum deferebant, quòd eum opibus externorum regnorum paternum & auitum regnum aucturum & ornaturum, & maiore ui coniunctis trium populorum uiribus contra barbaros, Turcas ac Tartaros, & quosuis alios hostes defensurum esse dicerent. Et præmiserant iam ij priuato consilio, Petro Cmitha marsalco regni authore, Petrū Myscouium palatinū Lencicienſem, & Nicolaum Vuroblouium canonicum Cracouiensem, ad ipsum Vuladislaum, qui studia sua ipsi deferrent, & ad suscipiendum regnū eum inuitarent. Alij uerò Sigismundo Glogouiensium & Opauiensium duci fauebant. Sed uicit eorum sententia, qui Alexandrum magnum ducem Lituanorum regē edebant. Nam & rationibus certis & exemplis ij refellebāt eos qui Vuladislao studebant: ostendebant'que, neque Vuladislai prioris, neque Ludouici tēpore expediuisse Polonis, eūdem cū Vngaris regē habere. Negociosum esse in primis regnū Vngarorū, partim propter inquieta gentis ingenia, partim propter uicinos Turcas, ita ut rex diutius ab eo regno abesse rectè non posſit: sibi item præsenti rege opus esse: magnis'que incōmodis atque cladibus maiores suos affectos esse ob regis absentiam. Contrà, Lituaniam perpetuo fœderis nexu olim à Iagellone & Vitoudo cum Polonia consociatam, & quasi in unum reip. corpus redactam, ab ea disiungi, & quasi amputari, prorsus inutile esse. Omnibus bellis priscis iuxtà ac recentioribus Lituanos multum momenti Polonorum uiribus attulisse. Et quemadmodū ij sine Polonis nihil pręclari unquam gesſiſſent, gerantúe: sic à Polonis quoque, sicubi Lituani abfuissent, non multū operæprecij factum esse, ex quo ij se cū ipsis coniunxissent, uel nuper Valachico bello id satis animaduersum esse. Cōmodùm aūt Lituani proceres, Albertus Tabor episcopus Vilnensis, Ioānes Zabrezinius princeps marsalcus, & Nicolaus Radiuilus pincerna ducalis, & alij quidā duo aduenerant cū mandatis Alexandri ducis, ac totius senatus Lituanici, ad eligendū cum Polonis secundū pręscriptū fœderis regem, & iurandum in uerba eius, confirmandum'que & renouandum antiqua fœdera. Qui & priuatim primores Polonici senatus prensarūt, rumore'que sparse-

De rege creando uariæ sententiæ.

Petrus Kmitha marsalcus regni.

Non expedire eundē esse Vngar. & Polon. regem.

Lituanorū coniunctio cū Polonis, utrisque utilis.

Lituanica legatio ad comitia Polonorū.

ſparſerunt, Alexandrum cum exercitu aduentare: & publicè renouationem fœderum, cùm à ſe, tum ab ipſo Alexandro, conſentientibus proceribus Lituanis conſcriptã & conſignatã exhibuerunt. Extat utrunq; diploma, ſimul & mãdata ipſius Alexandri, & uigintiquinq; procerũ Lituanorum, in Archiuio regio Cracouienſi. Adhibita eſt aũt in fœdere moderatio quędã nonnullorum capitum: nempe q̃ è Polonis & Lituanis unus deinceps debet eſſe populus ſub uno rege: rex autem in Polonia creetur, Lituanis etiam proceribus ſuis locis in eo conuentu ſuffragia ferentibus: conſilium unũ ſit ambobus populis, & ſocietas in ſecundis iuxtà ac aduerſis rebus: moneta par atq; ſimilis: fœdera antiquitùs ab utriſq; icta ſeruentur ab ambobus, quoad alteris non incõmodabũt: Magiſtratus, ſenatores, prefecti, nobilitas, & alij quiuis Lituani iurent in uerba regis non ſemel tantum, ſed quoties à cõſiliarijs Polonis admoniti fuerint: iura & prerogatiuę utriuſq; populi ſimul, & eodem cõtextu literarum à nouis regibus confirmentur: cęterùm iudicia more antiquo utrobiq; exerceantur: nulla uerò utrinq; occaſio dirimendæ cõiunctionis captetur. His igitur actis & conſtitutis, Alexander rex renunciatus eſt, miſſiq; ad eũ Breſte oratores principes ſenatus, Andreas Roſa archiepiſcopus Leopolienſis, Ioãnes Lubrãcius epiſcopus Poſnaniẽſis, Andreas Samotulius Poſnanienſis, & Ioannes Tarnouius, cognomẽto Sramus Lublinenſis, palatini, iuſiurandũ ab eo & proceribus Lituanis de ſeruandis pactis conuẽtis exegerũt, & regnũ ei detulerũt. Nec longa mora interpoſita, maturauit is iter Cracouiã cũ mille quadringentis equitibus, ſuſcipiẽdi diadematis gratia. Verebat̃ enim, ne quid Vuladiſlaus frater fautorũ ſuorũ conſilio moliret̃. Ac dimiſerat quidẽ Vuladiſlaus nuncios cum literis ad pleroſq; principes Chriſtianos, de oblato ſibi à Polonis regno, fretus pollicitatione illorum, quorũ ſuperius mẽtionem fecimus: ſed eos nũcios celeriter reuocauit, cum accepiſſet, Alexandrum regem à Polonis creatum eſſe, factumq; moderatè tulit: collaudauitq; etiam Polonos, quòd Lituanos, gentem magnã & bellicoſam denuò ſibi adiunxiſſent. Dum autem præſtitutum coronationi diem Cracouiæ nouus rex expectat, aduenit ad eũ legatio Sachmatis Zauolgenſium Tartarorum principis. Quæ introducta in ſenatũ, adorato de more gentis rege, incuſauit Polonos iuxtà ac Lituanos, quòd cum ij Sachmatem cum ingentibus copijs tam longo ac difficili itinere in auxilium contra Tauricanos Tartaros euocaſſent, ipſi tam diu cunctarẽtur cum eo ſeſe coniungere, & communem hoſtem non tam uiribus ſuis, quàm natura loci, & peninſulę latibulis fidentem adoriri: paterenturq; ſocios & amicos uaſtis & incultis locis hęrentes, hyberni cœli inclementia, pabuli & commeatus inopia, & fame unà cum equis confici. Verendum " eſſe, ne Tartari, gens alioqui ferox, nec ſatis morigera ſuis principibus, " mala conſultrice fame ſtimulante, in officio contineri non poſſint. Hæc " ita breuiter prolocuti, reſponſum accepere: regẽ celebritate coronationis peracta, maturaturum eſſe expeditionem, & cum Polonis & Lituanis ad Boriſthenẽ prẽſtò futurũ, operamq; daturum, ne Sachmatẽ cum

Fœdus Lituanorum cũ Polonis renouatum.

Alexãder rex creatus.

Polonorum legatio ad Alexandrum.

Iuramentũ Alexandri regis electi.

Vuladiſlai modeſtia.

Tartarorũ Zauolgenſium legatio ad Polon. regem.

suis tam longinquæ ac diuturnæ expeditionis pœniteat. Hac spe onerati legati, additis hospitalibus donis, quæ domino suo ferrent, dimissi sunt sine mora.

Tartarorum à suo principe defectio.

Interea uerò Sachmatis uxor, inediæ & frigoris impatiens, cum maiore parte copiarum eius in Tauricam transfugit. Qua uirium accessione fretus Tauricanus princeps Mengligeres, siue Mendlikereius, qui Mahometkereio fortè defuncto, uel superiore pugna cæso successerat, duxit in hostem: commissó que in patentibus campis sub Kiouia prælio, uictum ingenti strage Sachmatem in fugam uertit.

Zauolgenses Tartari à Tauricanis profligati.

Sachmatis Tartari fuga & captiuitas.

Sachmates dissipatis suis, cum trecentis modò equitibus Bialogrodum siue Moncastrum profugit. Vbi cum substitisset aliquandiu inops consilij, & à Turcis in gratiam Mengligeris insidias parari sibi persensisset, per uastas Podoliæ solitudines Kiouiam sese recepit. Sed ne ibi quidem tutus fuit. Circumuentus enim à palatino siue præfecto loci, Vilnam trãsmissus est. Ibiq́; regis aduẽtum operiri iussus, cum aliquoties fugere conatus esset, retractus è fuga, diligẽtius asseruatus est. Hunc exitum Tartaricum illud bellum habuit.

Alexãder rex coronatus.

Alexander duodecima die Decembris à Friderico fratre in basilica Cracouiensi ritu solenni inunctus & coronatus est. Nec multo pòst Sigismundus frater ipsi gratulaturus aduenit, itemq́; Ioannes Baduarius Venetorum legatus.

Venetorum legatio.

1502 ann.

Helena regis uxor non coronata.

Mense autem Februario sequentis anni Helena regis uxor è Lituania uenit. Nec tamen diadema de more reginarum ipsi impositum est, propterea quòd Græcorum schismati dedita, ab instituto ecclesiæ Romanæ & catholicæ abhorreret.

Fridericus cardinalis gubernator Poloniæ.

In Lituaniam deinde rex initio mensis Maij cum ea se recepit, Friderico cardinali fratre uicario, gubernatoreq́; regni pro se constituto. Acceperat enim, Moschos bellum contra Lituanos reparare.

Smolenscũ oppugnatum à Moschis.

Nec ita multo pòst, Demetrius Ioannis magni ducis filius, affinis Alexãdri, cum ualido exercitu adfuit, & ad Smolenscum castra metatus est: frustraq́; tentata arcis expugnatione, reduxit exercitum, cum Alexãdrum regẽ cum magnis copijs aduentare accepisset.

Induciæ.

Pax deinde, siue adeò sex annorum induciæ inter socerum & generum constitutæ ea lege, ut captiui modò redderentur.

Constantini ducis reditus.

Constantinum tamẽ ducem Sigismundus Herbersteinus memorat ante pacem factã elapsum esse, dimissum è uinculis, cum simulatè fidem suam Moscho obstrinxisset, agrosq́; & possessiones in Moschouia ab eo accepisset.

Tartarorũ excursio in Poloniam.

Per idem ferè tempus Tartari Tauricani cum Podoliam, Russiam & Sendomiriensem tractum populabundi peruagati, Ressouiam, Iaroslauiam, Radimnum, Bessum, Dauniciam, transmissoq́; Vistula flumine, Opatouiam, Lagouiam & Cunouiã oppida diripuissent & exussissent, ad Pazanouiã usq; peruenêre.

Ioannes Vapouius.

Inde cum Ioannes Vapouius, qui erat in ministerio Friderici cardinalis, aliquãta manu sagittariorũ in aditu eius uici siue oppidi ipsis sese opposuisset, & nõ contẽnendi exercitus speciẽ ostendisset, reuocarunt gradum onusti præda omnis generis: & ferro igniq́; in obuia quęq;, quę abigere uel asportare cõmodè non poterãt, crudeliter debacchati. Processit quidem ipsis obuiam Fridericus gubernator cum quingentis equitibus, & peditum aliquanta manu tumultuaria, cætera nobilitate Corcinũ se sequi

iussa:

iussa: uerùm dum ea tardius molitur, Tartari in tutum se cum præda recepêre. Triginta millia equitum fuisse perhibentur. Eo ipso anno induciæ, uiuente adhuc Ioanne Alberto cum Baiazete Turcarum imperatore dudum constitutæ, per Nicolaum Firleium Dambrouicium, qui tunc præfectus Lublini erat, confirmatæ sunt. Infestauit autem tunc ea gens Bosnam, & regiam gentis Iaice obsedit, & acriter oppugnauit. Contra quem exercitum quum Vuladislaus rex Vngarorum expeditas copias misisset, commisso prælio, cum æquo Marte aliquandiu dimicatum esset, ad extremum Turcæ fusi & fugati sunt. Nec tamen Vngaris incruenta cesit uictoria. Nec ita multo pòst idem Vuladislaus nexu matrimonij, quo se cum Beatrice regina constrinxisse dicebatur, Pontificis maximi authoritate solutus, cum Anna puella de Candale Vasconum, quæ illustris est in Gallis familia, solenni pompa nuptias celebrauit. Mox Turcas ulturus, Petro Ioza palatino Transyluaniæ, & Ioanne siue Hanselico Mathiæ regis notho filio, ducibus, exercitum in Rasciam siue Bosnam Turcicæ ditionis uicissim immisit, multis que uicis & oppidis ad Bodon usque, nobile emporium in ripa Danubij situm, uastatis, & luculenta preda abacta, incolumem eum recepit. Enimuerò Persico tunc bello distinebatur Baiazetes: quod tamen per legatos siue Bassas non satis prospero successu gerebat, ipse propter pedum dolorem Adrianopoli & Constantinopoli mansitans. Quas ob causas inuisus factus militibus, facilè posterius à Selimo filio natu minimo regno eiectus est: ueneno'que, ut creditum est, extinctus. Sed nos nostra persequamur. Insequens annus Friderici cardinalis & regij fratris, Creslai Curosuancij Vuladislauiensis episcopi, & Conradi ducis Masouiæ continuatis propè funeribus memorabilis est. Fuit Fridericus procera statura, aspectu decoro, ac dignitatis pleno: cæterùm ingenio nullo, iners, ignauo ocio, crapulæ, & asiduis compotationibus in fumo & sordibus cum gregalibus suis quibusdam marcescens: & ad extremum morbo Gallico confectus est, teste Mathia Miechouiensi medico. Vnum illud nominis sui monimentum in basilica Cracouiensi reliquit, quòd thecam caluæ diui Stanislai martyris auream, & multis preciosis gemmis, quas Academiæ præsidibus ademerat, distinctam contulit. Ei suffecti sunt uoluntate Alexandri regis, in metropolitana quidem Gnesnensi sede, Andreas Borissouius cognomento Rosa, archiepiscopus Leopoliensis, Bernardino Vilzico successore accepto: in Cracouiensi uerò, Ioannes Conarius, qui procurator Friderici fuerat, in gratiam reginæ matris, quam homo nulla doctrina, neque ingenio præditus, probus tamen, uulgaribus officijs & caponibus subinde præbitis demeruisse dicitur. Porrò Creslaus in episcopa quidem Vincentium Prerembium episcopum Premisliensem: in munere aût cancellarię Ioannem Lasciū præpositum Scarbimiriensem, & canonicum Cracouiensem: quē rex in Lituaniam proficiscens, cum neq; cancellarius, neque procancellarius sequeretur, secum duxerat, & dato ipsi annulo suo à secretis habebat, pro-

Induciæ cum Turcis firmatæ.

Turcæ uicti ab Vngaris apud Iaice.

Vuladislai regis Vngar. & Boem. uxor.

Turcarum ditio ab Vngaris uastatur.

Persarum ac Turcarum bellum.

Baiazetes à Selimo filio pulsus regno, & extinctus.

1503 ann.

Friderici cardinalis mors & mores.

Andreas Rosa archiepiscopus Gnesnen.

Bernardinus Vilzicus Leopoliensis.

Ioannes Conarius episcopus Cracouiensis.

Vincentius Prærēbius episcopus Vuladislauien.

Ioannes Lascius cancellarius Polon.

pterea quòd scriba primùm, deinde cancellarius Creslai episcopi cum fuisset, in cãcellariȩ negocijs bene exercitatus haberetur. Prȩrembio uerò in episcopa Præmisliensi Mathias Dreuicius succesit, qui & in procancellarij munere antè successerat. Conradus uerò Masouiorum dux Ioannem & Stanislaum filios impuberes hæredes reliquit. Sed hi in Cirnensi tantum ditione ius succedendi patri habebant. Cæteræ, quas Conradus à Ioanne Alberto rege precariò obtinuerat, ad regem ex pacto deuoluebantur: nec tamen reddebantur, Anna uxore defuncti cum proceribus eas retinente. Quod quidem rex facilè passus est, pactus cum Anna & proceribus, ne id sibi regnoq; fraudi esset, donec controuersia decreto comitiorum decideretur. Verùm sequenti anno transacta res est amicè in comitijs Petricouiẽsibus: indultumq; pueris, ut quibus finibus pater eorum Masouiam tenuisset, ipsi quoq; retinerent, & posteris suis masculis tantum relinquerent, orbi autem, ipsi inter se succederent: ubi masculi hæredes defecissent, tum demum rex Polonorum totam Masouiam reciperet, gentem' que suis legibus uiuere permitteret: puellis, si quæ superessent è ducum genere, pro dignitate dotem daret. Vbi ad pubertatem pueri peruenissent, tum demum ut pacta hęc diplomatis suis approbarent, & in uerba regis iurarent: interim autem mater dominatum omnem administraret. Sed hæc sequenti demum anno, quemadmodum perstrinximus, conuenêre. Illa autem æstate Tartari Tauricani Podoliam & Russiam rursus hostili incursione uexarunt, à Stephano palatino Valachorum, ut creditum est, concitati. Ipse quidem immisso in Russiam finitimam exercitu, tractum omnem inter Nestrum amnem, & Sarmaticos montes, quem Pocuce uocamus, nemine repugnante, ac ne expectante quidem quicquam eiusmodi, subegit: siue, ut ipse dictitabat, de sua ditione iniustè prius detractum, recepit. His rebus, atque adeò crebris Polonorum procerum literis & nuncijs excitus rex è Lituania, Lublinum extremis diebus mensis Octobris uenit, ibi' que comitia procerum habuit. Placuit, ut in æstatem proximam, milite mercenario res contra Valachos gereretur, & Pocuce repeteretur. Eiusdem autem exercitus metu Tartarorum excursiones repressum iri uidebantur. In stipendium uerò decreto comitiorum imperata est pecunia oppidanis & agrestibus, usitato more. Rex deinde peracto conuentu Cracouiam se contulit, & ibi hybernauit. Vere proximo exercitum è mercenario milite conscriptum in Russiam misit: ipse uerò, posteaquam pluuiæ, & insolitæ fluminum inundationes remiseruut, in Prussiam profectus, iusiurandum fidelitatis à ciuitatibus exegit. Fridericus uerò Magister Prusiæ orientalis, cognito aduentu regio, ad consanguineos suos in Saxoniam & Germaniam se recepit, ne uel iurare in uerba regis, uel improuisi belli molem imparatus sustinere necesse haberet. Sed ne Germania quidem tunc domestico & intestino bello uacabat. Etenim inter Maximilianum Cæsarem, & Rupertum Philippi palatini Rheni filium, bellum conflatum est propter ereptam Alberto duci Cæsaris

Mathias Dreuicius episcopus Præmisl. & procãcell.

Conradi Masouiorũ ducis mors et liberi.

Transactio regis cum Masouijs ducibus.

Tartari Russiam populati.

Pocuce à Valachis interceptum.

Comitia Lublini.

1504 ann.

Prussi iurãt in uerba regis Alexandri.

affini

affini Bauariam: celeriter tamen confectum, cum infestæ acies apud Ratisponam ad prælij dimicationem uenissent: Rupertusq; duobus millibus Boemorum desideratis, & septingentis captis, uictus & castris exutus, paternus uerò dominatus eius à cęteris principibus Germanię cum Cæsare sentientibus diuexatus & accisus esset. Ibi enim Philippus cum filio pacem & ueniam à miti Cęsare supplex petijt, æquisq; conditionibus impetrauit. Quin aliud quoq; bellum Maximiliano cum Ludouico rege Gallorum, & Venetis de principatu Mediolani, tunc exortum est, cum Gallus capto Ludouico Sphortia duce, dominatum illum, Venetis non tam socium regem adiuuantibus, quàm suam rem agentibus, iterum in potestatem suam redegisset, siue adeò cum Venetis partitus esset. Recuperarat enim eũ prius amissum Sphortia, Gallis eiectis. His igitur de causis Magister Cruciferorum apud Germanos suos nihil tũc opis inuenit. Per id tempus Moldauia infestata & uexata est à nostris, ita ut Stephanus è munitionibus Procutiensibus præsidia deducere coactus sit, præsertim cum ipse grauissimo pedũ dolore affligeretur: quo ad extremum confectus, haud ita multo pòst extinctus est, uir magnitudine animi, astu, peritia rei militaris, & rebus contra Turcarum, Vngarorum, & Polonorum reges, ac Tartaros feliciter gestis, omni æuo memorabilis. Cui Bogdanus filius Luscus in dominatu successit. Nostri enim satis habuerunt Pocuce recuperasse. Tartari uerò cum non ignorarent in propinquo esse regium exercitum, quieuerunt eo anno. Maturè igitur exercitus ille exautoratus est, siue quòd eo nihil opus erat, Valachis atque Tartaris quiescentibus, & ut uidebatur, deinceps etiam quieturis: siue quòd deerat pecunia, ita ut ne emerita quidem stipendia militibus exoluerentur. Quo factum est, ut ij agminatim in Cracouiensem oram reuecti, cum ne Cracouiæ quidem spes ulla pecuniæ è thesauro regio numerandæ ostenderetur, in bona & possesiones episcopi & abbatum hostilem penè in morem inuaderent, & inde rapto se se sustentarent, donec rex è Prussia redijt: quod quidem sub finem ęstatis factum est. Quo tempore Cazimiria, quæ Cracouię ponte iungitur, à meridie ad noctem usque rege ex arce inspectante arsit, & cum turribus & pinnis mœnium penitus conflagrauit. Eodem autem anno, mense Nouembri, Turcæ Croatiam regis Vngarorum prouinciam, acerbè depopulati sunt. Peractis Petricouiæ Polonorum comitijs, constitutis'que rebus Polonicis, & Masouiticis, Alexander rex insequentis anni initio Breste, quo Lituanis conuentum edixerat, contendit, ut eius quoque gentis res turbatiores componeret. Principem gratiæ locum ex ea gente apud eum obtinebat Michael Glinscius dux Russus, uir elati animi, magnas'que in Lituania opes & potentiam atque clientelas, Russorum præsertim eiusdem linguæ & religionis hominum, sibi compararat. Ægrè id ferebant Lituani proceres, alioqui etiam Rusis non satis æqui: formidabant'que, ne per occasionem is Alexandri orbitate contempta Lituaniæ dominatum inuaderet, & ad suos Russos transferret. Quin etiam iactabatur, uulgò, uere'ne

Maximiliani Cæsaris uictoria de palatino Rheni.

Mediolanensis belli initium inter Germanos, Gallos & Venetos.

Moldauia infestata à Polonis, & Pocuce receptum.

Stephani palatini mors, & res gestæ.

Bogdanus palatinus Valachiæ.

Cracouiensis ora infestatur à militibus.

Cazimiria cõflagrauit.

Croatia uexata à Turcis.

1505 ann.

Michaelis Glinscij ducis potentia & inuidia.

Lituanici motus.

uere'ne an falso, incertum est, Michaelem principatum affectantem Alexandro insidias struere. Non latebant hæc Michaelem: & homo gratia principis impotentior sui, non modò nõ dissimulabat quicquam, sed apertas cum æmulis suis inimicitias gerebat, & in odiũ principis eos adducebat. nec defuit ipsi occasio. Fortè Alexander præfecturam Lidensem, Lituano quodam amoto, Andreæ Drosdæ Michaelis consanguineo contulerat, & ad primores Lituanorum absens mandata dederat, ut eum in possessionem eius præfecturæ mitterent: id illi odio Michaelis ad regium aduentum reiecerunt. Hinc igitur arrepta occasione Michael, cùm alios Lituanos proceres, tum in primis Albertũ Taborum episcopum Vilnensem, Ioãnem Zabrezinium palatinum Trocensem, Stanislaum Zarnouecium præfectum Samagitiæ, & Stanislaũ Kiscam ducem exercitus, quasi contumaces rebelles'q;, subinde apud regem criminari, donec eò regem perpulit, ut is secretis consilijs de nece ipsorum agitaret. Cum autem in media Lituania nihil eiusmodi propter magnas eorum clientelas, & communem gentis Lituanę dolorem tutò aggredi posse uideretur, Breste, quod oppidum in confinio Poloniæ situm est, eos ad conuentum euocauit. Non ignorabant illi quidem, regem sibi iratum esse: & erat res plena suspicionis, quod Lituanica comitia in eum locum præter morem edicta essent. aduenêre tamen, sed ingressu arcis abstinuere. Tandem suasu Ioannis Lascij cancellarij Polonici rex aliquantisper mitigatus, Zabrezinium quidem palatinatu Trocensi amouit, dato ei successore Nicolao Radiuilo: Albertum uerò episcopum Vilnensem, cum cæteris qui idem sentiebant, senatus ingressu exclusit, tantisper donec se placarent. Adductus deinde Vilna Sachmates Zauolgensium Tartarorum princeps: cui rex magna & splendida equitum caterua stipatus, ad quinq; millia passuũ obuiam progressus est: & comiter ac lautè eum accepit, compositis'q; rebus Lituanicis, ad conuentum Polonorum Radomiam secum duxit. Vbi introductus in senatum, grauiter & magna libertate regem & consiliarios eius Polonos iuxtà ac Lituanos incusauit, quòd ab ijs contra Tauricanos Tartaros in auxilium penè ab Hircano usq; mari ingentibus pollicitationibus euocatus, destitutus deinde, ac planè proditus, amissis partim per defectionem, partim aduerso prælio maximis, quas adduxerat, copijs, nihilo tutiorem apud socios & fœderatos, quàm apud Turcas fugæ locum inuenerit: sed contra iurisiurandi religionem pro captiuo habitus, & ad illud usq; tempus in custodia, & quasi in carcere detentus sit. Sed Deus (inquit, sublatis in cœlum manibus) bonorum omnium & malorum remunerator, meam regis'q; causam aliquãdo iudicabit, & ęrumnas meas, ius'q; iurandum uiolatum ulciscetur. Ad extremum orabat, ut sibi liberè discedere, & ad suos reuerti liceret. Responsum est regio nomine, immeritò ipsum de rege & consilio eius queri: ipsum sibi sua culpa, quicquid illud mali esset, conciliasse: quippe qui cum ualidum & florentem exercitum haberet, hostem'que uiribus longè inferiorem secundo prælio fudisset fugasset'q;, in campis Kiouiensibus ignauus desidere, &

Ioannes Zabrezinius palatinatu Trocensi amotus.

Sachmates Tartarus in Poloniam ductus.

Comitia Radomiæ.

Sachmatis libertas in dicendo.

dere, & sociorum agros, fœdere & iurisiurandi religione neglecta, rapinis uexare: quàm urgere uictoriam, expulsoque hoste, Tauricæ imperium sibi adiungere, aut certè traiecto rursus Boristhene, è Moschi ditione prædas agere, & exercitum inopem sustentare, tantisper dum Poloni & Lituani adueniunt, maluerit. Ne fœminam quidem uxorē ipsius, nedum exercitum, domini & uiri ignauiā illam ferre potuisse. Seipsum igitur potius, quàm quenquam alium incusaret. Adhæc plurimū eum Polonis & Lituanis incōmodasse, quòd sua culpa, neglectis eorum consilijs, de infestanda Moschouia, defectione suorum, uires hostium auxerit. Sic refutatæ Sachmatis querelæ, retorta in eum culpa. Obnixius deinde is rogare, ut in Scythiam remitteretur: reparaturum se esse exercitum, & reliquias profligati recollecturum: trāsfugas quoque, ubi se incolumem esse cognouerint, ad se reuersuros. Ita fore, ut plus regi commodare dimissus, quàm retentus posset. Non satis consultum fore nostris uidebatur, dimittere ferocem hominem, detentione tam diuturna & retractione ex fuga iritatū, qui tunc etiam, cum sui iuris non esset, liberè tamen & acerbè de iniuria quereretur. Sed Tauricano tamen principi iratior esse, & infestior fore, non immeritò credebatur. Ita acquieturos tamen esse nostros, barbaris inter se commisis. Placuit igitur, ipso assentiente, fratrem quidē eius Cozacum Soltanū in Scythiam mitti, nouas copias Sachmati adducturum, & Nogaienses Tartaros consanguineos suos contra Tauricanos concitaturum: ipsum uerò Sachmatē Troccos remitti, expectaturū donec frater cum copijs reuerteretur, & rex in Tauricam expeditionē faceret. His ita constitutis, Kozacus accepto à rege uiatico in Scythiam contendit: Sachmates uerò à Lituanis proceribus Troccos reductus, liberiore uiuendi ratione uti permissus est, cum dedisset fidem, se inde fugiturum non esse. Aduenerant autem Lituani proceres ad Radomiensia comitia, ut opera Polonorum regē sibi reconciliarent. Sed nō potuere tamen ij quicquam aliud impetrare, quàm ut rex data ipsis repulsa publicè, secretò Polonis polliceretur, se illos in gratiam recepturum esse, cum ad Lituaniam accederet. Dimissis Lituanis atque Tartaris, reliquum tempus comitiorum iudicijs & consultationibus de defensione regni contra subitarias hostium incursiones datum est. De equestribus quibusdā, qui latrocinia exercuerant, sumptum supplicium. Ac Osuchouius quidem & Misouius gladio percussi: Rusinouia uerò fœmina cum ocreis, calcaribus, & cultu corporis uirili, ut erat prehensa, suspēdio necata est. Ad defensionē uerò regni minores quidem Poloni tributū agrarium duodenûm grossorum in stipendium mercenariorum militum sciuere: maiores autem id abnuere. Per quod tempus, decimanona die Maij tempestas horrēda circum Crachouiam coorta, tonitruis perpetuò terribiliter crepitantibus, & coruscantibus inter densas nubes fulguribus, grandinem instar oui gallinacei demisit, qua frondes arborum crassiores etiam decussæ, tectaque domorum perfracta sunt: turris una arcis fulmine percussa, tecti & muri parte abrupta, prodigij loco fuit. Nec multo pòst rex Alexander uigore membrorum in una parte soluto, quem morbum paralysin Græci uocant, Radomia Cra-

Nogaiēses Tartari.

Lituani suppli ces regi reiecti.

Rusinouia ob latrocinium suspēdio necata.

Tributum à minoribus Polonis scitum.

Tempestas ingens.

Alexander paralysi affectus.

mia Cracouiam post medium Iunium apportatus est. Quo subsecuta est eum legatio Bogdani Valachorum palatini, quæ tunc Radomiam aduenerat. Postulabat autem Bogdanus coniugium Elizabethæ sororis regiæ: & quo facilius id impetraret, Thysmeniciam & Cesibessos territoria regi reddebat. Ipse'ne autem ea post mortem patris Polonis ademerit, ut memorat Vapouius, an à patre adempta, quemadmodum uult Miechouiẽsis, retinuerit: an uerò quę nõ habuerit quidẽ in potestate, sed quasi sua repetere posse & uelle uidebat, donãda sibi esse duxerit, nõ satis constat. Ea quidẽ certè donabat, quę retinere ipse nõ poterat: ut benignitate illa, quæ nihilo ipsi cõstabat, regis & Polonorũ studia promereret. Abnuebant puella & mater barbaricũ fœdi ac lusci hominis connubiũ: nec tamen repulsa iritari placebat hominẽ, & ex amico hostẽ facere. Itaq; pro munere quidẽ gratiæ actæ Bogdano, de coniugio uerò ambiguũ responsum datũ. Per idem tẽpus legati Nogaiensiũ ducum, (neq; enim unũ principẽ hi habẽt) octoginta equitũ comitatu in Lituaniã aduenêre, qui Sachmatẽ domum reducerẽt, magnas copias ad ulciscendũ hostem Tauricanũ ipsi pollicentes. Nec multo pòst Mẽdligeri siue Mẽglikereij Tauricani principis legatio subsecuta est, suadẽs & postulãs, ne Lituani proceres Sachmatẽ hostem suum dimitterent, sed asseruarẽt in custodia: quemadmodũ patruum suũ, quoad uixit, asseruãssent. Percussurũ se esse fœdus cum rege, nec unquã deinceps in ditiones eius inuasurũ. Vtiliorẽ autem fore Lituanis & Polonis amicitiã suam quàm Sachmatis, à quo & propter longinquitatẽ sera, & propter debilitatas atq; adeò afflictas uires infirma auxilia essẽt expectãda. His utrinq; auditis, Lituani proceres neutram in partẽ quicquam statuerũt, sed rem integrã ad regis aduentũ reiecerunt. Patebat interim liber aditus ad Sachmatẽ legatis Nogaiensibus. Qui cum duci se pollicitationibus Lituanorũ suspicaretur, cõsilium fugæ cum legatis & equitatu, quẽ circum se habebat, clàm iniјt, effusoq; cursu dies & noctes iter cõtinuabat: sed occurrentibus per cõpendia uiarum Lituanis, retractus ex fuga, ac diligẽtius deinde asseruatus est. Nihilo tamẽ magis Tauricani per eos dies Lituaniæ uexatione abstinuerunt. Nam è Minscensi territorio prædas extremis diebus Augusti mẽsis egerunt: quo factũ est, ut Lituani anno sequẽti Vilnam muro cingerẽt. Sub excursionem aũt illam Tartaricã tertio Cal. Augusti, Elizabetha regina Cracouiæ extremũ uitæ diem clausit: fœmina lectissima, & insigni pietate ac munificentia in cultum diuinum. Cuius præclara & regalia donaria extant etiamnum cùm alibi, tum in basilica Cracouiensi, ubi sepulta est, honorificentissimo funere ab Alexandro & Sigismundo filijs elata, in delubro sanctæ Crucis, quod uiuens à fundamentis exædificarat, omni'que apparatu ad cultum diuinum accommodato magnificè ornauerat, & censibus domoq; in octo presbyteros & nonum ministrum collatis dotauerat. In diui quoque Michaelis templo in eadem arce sito totidem presbyteris, qui cantando & sacris operando assiduo cultui diuino insisterent, census attribuit. Quamuis enim dotem nullam apportauisset, indulsit ei tamen rex filius, ut non modò tantum in cultum diuinum

Bogdani Valachi legatio. *Nogaiẽses Tartari.* *Tauricanorũ Tartarorum legatio.* *Sachmates è fuga retractus.* *Tartarorũ excursio.* *Minscum.* *Vilna muro cincta.* *Elizabethæ reginæ mors & pietas.*

uinum elargiretur, sed etiam filiæ Elizabethæ natu minimæ Lencicien-sem, Radomiensem & Prædecensem præfecturas, partem bonorum, quæ nihilo minus donatione propter nuptias à marito rege utenda fruenda acceperat, quadraginta millibus Vngaricorum aureorum obligaret & cõcederet, quo illa bonis ijs matre uiuente uteretur frueretur quoad nuberet, uel cœlebs decederet: post mortem uerò matris, ad ius regni libera ea reuerterentur. Iustis funebribus matri peractis Alexander, cum ope medicorũ à morbo releuatus esset, Calendis Octobribus Lublinum profectus est, & anni sequẽtis, qui fuit à Christo nato 1506, initio comitia Polonorum habuit. Certatum ibi, ac disceptatũ est inter proceres profani ordinis, & episcopos, de ordine & ratione sedẽdi in senatu regio, ac de expeditionibus bellicis. Contendebant proceres, ut episcopi alterum latus regis sibi concederent, alterum uel dextrũ sanè ipsi tenerent: deinde ut bona ecclesijs addicta, perinde ac ea quæ nobilitatis essent, publica belli onera sustinerent. Tuebantur episcopi prærogatiuas suas, quòd utrique regio lateri assidendi ius ipsi, & militiæ uacationem ecclesiastica bona antiquitùs haberent. Post longam altercationem rex tandem controuersiam ita diremit, ut episcopis & ecclesijs prærogatiuæ suæ saluæ manerent. Constitutum deinde, ut à rege noua moneta argentea cuderetur, & usitatum tributum ab agrestibus & oppidanis in stipendia militum, qui ad fines Russiæ & Podoliæ defendendos, ac depellendum Pocuciensi territorio Bogdanum mittebantur, conferretur. Etenim Bogdanus nuptiarum Elizabethæ regiæ sororis compos non factus, quòd regina puellæ mater ipsi aduersata esse diceretur, ubi cognouit reginam esse mortuam, iterum ea de re ad regem oratores miserat: sed cum puella negaret se ipsi nupturam, ira percitus, quòd contemni se putaret, Pocuce cum infesto exercitu inuaserat: & cum nullum ibi esset regium præsidium, nec ualidæ munitiones, paruo negocio in potestatem suam redegerat. Igitur quatuor millia mercenariorum militum decreto comitiorũ in Russiã missa, Pocuce sub signis ingressa sunt: profligatisq; ac depulsis sexcentis Valachis præsidiarijs, territorium omne non multo maiore negocio, quàm erat amissum, recuperarunt. Deinde Valachiæ fines infestis incursionibus uexarunt. Vbi duo Strussi fratres, adolescentes nobiles & bellicosi, decus Russicæ nobilitatis, cum ala quinquaginta equitum longius prouecti, cum in longè plures Valachos fortè incidissent, audacius quàm par erat cum eis congressi, à multitudine hostium oppressi sunt. Ac Felix quidem in prælio fortiter dimicans cecidit: Georgius uerò dum fratri laboranti per medios hostes animose inuectus fert opem, suffosso equo ad terram defluxit, ibi que captus, & ad palatinum deductus, cum octo alijs tyranno inspectante capite plexus est. Sed non inulta mors eorum Valachis mansit. Postridie enim eius diei nostri hostem uictoria recenti exultantem consecuti & adorti, magna strage ulti sunt. Cæsus præfectus Chocimensis: Copacius uerò dux exercitus Valachici fuga elapsus est. Nec tamen memorant Miecho-

1506 ann.

Comitia Lublini.

Contẽtio procerum cum episcopis de prærogatiuis loci & immunitatis.

Ecclesiastici ordinis prærogatiuæ regio decreto confirmatæ.

Pocuce Bogdanus palatinus Val. in suã redigit potestatẽ.

Strußi fratres interfecti.

Valachi fusi à Polonis.

uienſis & Vapouius, qui'nam belli huius Valachici exitus fuerit. Sed nos icto fœdere finitum eſſe coniicimus, argumento literarum Alexandri regis, quæ extant in Archiuio. Inde enim apparet, Bogdanū tres oratores ad regem denuò miſiſſe, ipſis'que cum eo conueniſſe, ut Elizabetha Bogdano nuberet his legib. ut is ad Romanæ & catholicæ eccleſiæ ritus cum aulico ſuo comitatu accederet: in Valachia item ut templa, ſacerdotes, & unus epiſcopus Romani ritus inſtituerentur: Romanus pontifex Bogdano poſtulante matrimonium id approbaret: Bogdanus regijs ditionibus fœderatus ut eſſet, & cum cęteris Chriſtianis principibus cōtra barbaros bellum ſuſciperet. Nec tamen hæc pacta rata fuere. Adactusq́ postea bello Bogdanus, Sigiſmundo regi Alexandri literas illas reddidit. Sed hæc poſtea. Tunc autem Alexander comitijs Lublinenſibus, quemadmodum ſuprà dictum eſt, peractis, in Lituaniam contendit. Expectabant enim eum ibi Nogaienſium atque Tauricanorum Tartarorum legati: & acceperat, Ioannem magnum ducem Moſchorum è uiuis exceſsiſſe, gentem'q́ in motu eſſe, ita ut ipſi commoda occaſio recuperandi ea, quæ Ioannes Lituanis ademerat, oblata eſſe uideretur. Felicisſimus fuerat Ioannes: Tartarorum iugum excuſſerat: complures & magnos principatus paruo uel nullo negocio imperio ſuo adiunxerat, cum Stephano illo magno Valachorum palatino affinitatem & amicitiam contraxerat: Caſanenſes, Permios, Sibiros, Lapos, Iugros Vngarorum progenitores, Bulgaros Aſiaticos partim ſubiugarat, partim tributarios ſibi fecerat: cum uicinis Sueonibus ſiue Suetijs, Liuonibus atque Finnis proſpero ſucceſſu bella geſſerat: Lituanis ſupra ſeptuaginta arces & caſtella ademerat. Quanquam autem pleraque hæc omnia per legatos geſſerat, formidabilis tamen Lituanis fuerat. Inſtituto gentis maximus natu filius in principatu patri ſuccedit: ſed cum is uiuente adhuc patre obijſſet, ſuſceptum ex eo nepotem Demetrium, quemadmodum Herberſteinus prodidit, Ioannes grauis annis ſucceſſorem ſibi deſignarat. Deinde uerò ſuaſu ſecundæ uxoris Græcæ mutato conſilio, Gabrielem filium ex ea ſuſceptum, qui poſtea Baſilius appellatus eſt, ei prætulerat, ipſum uerò Demetrium in uincula coniecerat. Moriens autem rurſus Demetrio è carcere producto prærogatiuam ſuam reſtituerat, culpam admiſſam deprecatus. Maiores motus hinc inter Moſchos expectabantur: ſed eos rex in Lituaniā ueniens, celeriter compreſſos eſſe cognouit. Gabriel enim, ſiue Baſilius Ioannis defuncti ducis filius, compacto in carcerem Demetrio, dominatum occupauit. Omiſſa igitur, ſiue in aliud tempus dilata rerum Moſchicarum cura, Alexander cum Mengligeri gratificari ſtatuiſſet, quo eum ſibi amicum faceret, Sachmatem cum omni comitatu & legatis Nogaienſibus Vilnam adduci ad ſe iuſsit: inſtaurato'que iudicio, uiolati fœderis reum damnauit, & Cauunam diligentius aſſeruandum miſit, necquicquam deprecantem, & conteſtantem minimè placatum iri Lituanis & Polonis ſua captiuitate & miſeria Mengligerem; cæteri Tartari per munitiones

Pacta Alexandri regis cum Bogdano.

Ioānis Moſchorū ducis mors, & res geſtæ.

Moſchi Tartarorum iugum excuſſere.

Caſanenſes. Permij. Sibiri. Lapi. Iugri. Bulgari. Sueones. Finni.

Moſchicus principatus hæreditarius.

Baſilius Moſchorum dominatum inuaſit.

Sachmates Tartarus carcere damnatus ab Alexandro rege.

munitiones & castella Lituaniæ distributi. Nec malè diuinauit Sachmates. Paulo pòst enim, legatis Mengligeris domum reuersis, mense Maio quinque millia expeditorum Tartarorum è Taurica eruperunt, & Podoliam, Russiam atque Lituaniam longè latè que crudeliter uastarunt: & præter aliam prædam ingentem, ad centum millia hominum in barbaricam seruitutem abegerunt: plurimos uicos atque pagos exusserunt, & in imbecilliorem senum ac puerorum multitudinem immaniter ferro sæuierunt. Languebat rex, ab empirico quodam medico, seu uerius impostore, qui se, Polonus cum esset, Græcum mentiebatur, balneis & sudoribus magis etiam debilitatus. Proceres uerò mutuis odijs certantes, regia'que indignatione prouocati, suum quisque negocium agebant, nec ullam habebant curam reipublicæ. Tartari tam felici successu illecti, distracta præda quam retulerant, paruo interuallo quieti dato, mox auctis uiribus mense Augusto denuò in Lituaniam irruperunt: & cum ad Clescum oppidum haud longè à fontibus Nemeni fluuij situm, constipati peruenissent, relictis ibi duobus Soltanis (sic illi Cæsaris siue principis filios uocant) cum decem millibus equitum, ad quos ipsi receptum habituri essent, cæteri ad uiginti millia turmatim quoquo uersus populabundi excurrerunt. Vilnæ rex languens iacuerat. Inde uerò discedens cum uxore & supellectili sua uniuersa, Lidam, quæ arx duodecim milliarijs à Vilna abest, peruenerat. Ac Miechouiensis quidem eum aduentu Tartarorum excitum, cum negarentur Lituani, nisi rex ipse loco se mouisset, ad arma concursuri esse, nequicquam dissuadentibus medicis, eò se uehi iussisse memorat, ne uel in extremo halitu suis deesset: Vapouius uerò eum in Poloniam iter habuisse scribit, quò iam Sigismundum fratrem è Silesia euocauisset, ut concessis ei habenis regni, ipse rebus gerendis propter ingrauescentem & insanabilem morbum minimè idoneus, in ocio reliquum tempus uitæ transmitteret. Sed quocunque tandem consilio Vilnam reliquit, Lidæ cum esset, ecce adest unus quispiam nuncians, Tartaros populabundos uix unius diei itinere abesse: se sagitta ictum in faciem, equi pernicitate manus eorum ægrè effugisse. Parum fidei habitum est nuncio. Proinde Michael Glinscius, qui regem comitabatur, Rascios equites aliquot, quos ad manum habebat strenuos, dimisit, certius omnia exploraturos. Nec longè hi abierant, cum in turmam Tartarorum inciderunt, conserta'que intrepidè pugna, nouē ex ijs interfecerunt, cæteros in fugam uerterunt, & pręfixa pilis occisorum capita ad dominum suum attulerunt. Trepidatū est circa regē uehemēter. Placuit deinde, ut rex molestia itineris & quassatione maiorem in modū afflictus, lectica Vilnā reportaretur: Glinscius uerò cum Stanislao Kisca duce exercitus, & Lituana nobilitate, quæ aduentu Tartarorum audito ad regem confluebat, hosti obuiā iret. Missus etiam, qui Sigismundum regis fratrē celeriter acciret. Siue enim uiueret rex, siue moreretur, & siue uincerēt Lituani, siue uincerētur, pręsente eo uide-

Tartari Russiam, Podoliam & Lituaniam populati.

Alexandri aduersa ualetudo.

Lituanorū intestina odia.

Tartari iterū Lituaniam uastant.

Nemeni fl. fontes.

Soltanus.

Lida.

Sigismundus à fratre ad regnum accitus.

batur opus esse. Ac rex quidem continuato die nocteque itinere, Alberto episcopo Vilnensi, Ioanne Zabrezinio, & Ioanne Lascio cancellario Polono, cum regina deducentibus, uix trahens spiritum, Vilnam reportatus est. Michael uerò Glinscius, cum Kisca subito morbo correptus esset, non ignarus moris Scythici, quamuis non plus septem millibus equitum aggregasset, accelerandum sibi ratus est in hostem ad Clescum desidentem, priusquam cuncta agmina, quæ diuersa & palantia prædas agebant, eò sese recollegissent. Erat propè statiua hostilia, quà Lituani ueniebant, amnis non magnus, neque profundus, sed limosus, & ob id ægrè uadabilis. Eius ripam ulteriorem Tartari, cum Lituanos contra se aduentare cognouissent, insederant, ac denso sagittarum imbre Lituanos transitu prohibebant. Habebant Lituani secum bombardas aliquot: eas cum exonerassent, hostem à ripa summouerunt: & comportatis è uicino frondibus ac uirgultis, amnéque constrato in ulteriorem ripam cum euasissent, magno impetu in hostes irruerunt. Peropportunè autem in primo agminum congressu, equites Poloni trecenti ex aulico regis comitatu, duce Sendiuoio Zarnicouio palatini Posnaniensis filio, Vilna accurentes è propinquo colle Tartaris sese ostendêre: cumque armis fugientes frontem latius diduxissent, ac tympanis atque tubis uehementius insonuissent, & longè maioris quàm pro numero exercitus speciem præ se tulissent, Lituanis quidem animum addidere, hostibus uerò terrorem incussere. Itaque statim ij terga dedêre. Nec segnius instabant Lituani fugientibus, nec ullum recolligendi sese spacium ipsis dabant. Fortè palus erat cœnosa, qua barbari constipati adhuc fugiebant: in eam cum urgentibus à tergo Lituanis compulsi essent, plurimi cœni uoragine hausti sunt: nec pauciores restitantes ab insequentibus contrucidati: Soltani, duces exercitus, equis in palude relictis, ægrè euasêre. Glinscius magnam non solum egregij ducis, uerùm etiam strenui militis laudem ex ea uictoria reportauit, tribus equis sub eo confossis. Neque tamen hac ille uictoria contentus fuit: sed reductis ad hostium statiua copijs, tacitus ibi consedit, operiens donec cæteri hostes, qui prædatum longè latéque excurrerant, casus suorum ignari, ad statiua, quemadmodũ inter eos conuenerat, reuerterentur. Nec eum fefellit coniectura & successus. Post quartum enim diem, eos turmatim reuerti incipientes, ut quíque primi uenerant, excepit, & magna strage concidit: ita ut uiginti millia barbarorum tunc cæsa, totidem equi capti, memorentur. preda omnis excussa, & ingens captiuorũ numerus liberatus. Iam Alexander rex desperata salute, & testamẽto condito, sumptísque ritu Christiano sacris mysterijs, animam agebat, cum ei de uictoria suorum nunciatum est. Sublatis igitur in cœlum manibus, & oculis lachrymas stillantibus, tacitus amisso iam usu linguæ gratias agere Deo uisus est: nec mora animam exhalauit, die decimanona mensis Augusti, quadragesimumsextum annum agens, cum non totos quinque annos regnasset in Polonia. Cuius obitum

Poloni aulici. Sendiuoius Zarnicouius. Tartari à Lituanis apud Clescum profligati.

Glinscij uirtus.

Cæsorũ numerus.

Alexandri regis mors, figura, & mores.

cometes paucis antè diebus ad Septentriones conſpectus portendit. Quin & globus igneus clariſsimus quadam nocte ſuper turrim curiæ ſenatoriæ Cracouiæ decidiſſe uiſus eſt. Fuit Alexander ſtatura mediocri, facie oblonga, capillo ſubnigro, uiribus corporis atque lacertis ualidis: uerùm ingenio hebetiore, atque ob id taciturnus. Liberalitate fratres omnes ſuperauit, non ſine uoluptate ſua fortibus uiris & militaribus, atque aulicis benignè facere ſolitus: cantoribus etiam, citharœdis, atque tibicinibus impendiò delectatus eſt. Prodigum potius quàm liberalem fuiſſe multi exiſtimauere, ita ut in tempore eum deceſsiſſe dicerent, priuſquam Poloniam & Lituaniam omnem prodigeret. Bonorum quidem regiorum magnam partem oppignerauit. Eraſmum Ciolcum, hominem plebeium, quemadmodum creditum eſt, iam inde ex quo Lituaniæ dux factus erat, ualde familiarem habuit: eumq́ue ad epiſcopam Plocenſem euexit, & opera eius fideli & induſtria in obeundis apud Pontificem max. & Cæſarem legationibus ſemel atque iterum uſus eſt. Certatum eſt de funere Alexandri. Ioannes enim Laſcius cancellarius, Cracouiam id efferre ſatagebat, aſſeuerans ita ipſi quoque regi placuiſſe. Contrà Lituani proceres Vilnæ, iuxta Cazimirum fratrem ſepelire regem uolebant. Nec iniuſtam eius conſilij ſui cauſam habere uidebantur. Cum enim abeſſet Sigiſmundus regis defuncti frater, uerebantur, ne dum ipſi funus honoris gratia Cracouiam deducentes eunt & redeunt, interea Michael Glinſcius, homo factioſus, & recenti uictoria magis etiam elatus, Lituaniæ dominatum, adiuuantibus Ruſsis ſuis, inuaderet. Dum hæc fiunt, & pompa funeris apparatur, Sigiſmundus dux, cum de morte fratris in itinere nuncium accepiſſet, accelerauit iter. Venienti primus omnium procerum Glinſcius cum ſeptingentis equitibus gratulabundus occurrit. Plenus iam ante erat Sigiſmundi animus ſuſpicionum, non modò ex rumore uulgari, ſed etiam delationibus procerum Lituanorum de Glinſcio, quaſi principatum affectaret. Auxerat ipſe etiam tunc ſuſpicionem occurſu ſuo, & comitatu illo tam numeroſo. Nec plures ducentis equitibus Sigiſmundus ſecum habebat: ſed non poterat commodè & cum dignitate congreſſum eius declinare. Itaque aduenienti longius è cubiculo obuiam progreſſus, comiter & benignè eum accepit, & in cubiculũ ſuum deduxit. Ibi Glinſcius non ignarus, ſuſpectum ſe eſſe principi, luculenta oratione ſeſe purgauit, & ſtudium obſequium'que ſuum ipſi detulit. ac deleuiſſe omnem ſuſpicionem ex animo eius ſibi uiſus eſt: cum ille ei uiciſsim, ſeu uerè, ſeu temporis cauſa, omnia de ſe polliceretur. Frequentes deinde affuere cæteri proceres, magnis & ſplendidis equitum cateruis ſtipati, Vilnam'que principem deduxere. Nec multo pòſt funus regium ſuperba pompa elatum eſt, & in baſilicæ delubro iuxta Cazimiri corpus ſepultũ: per quod tempus Vuladiſlao Boemorum & Vngarorum regi Ludouicus filius ex Anna uxore, quę ſtatim poſt id puerperium obijt, natus eſt, anno uno poſt Elizabetham ſororem: quã pater poſtea, propter deſiderium uxoris amiſſæ, Annam uocari uoluit.

Cometes.

Alexãdri prodigalitas.

Eraſmus Ciolcus epiſcopus Plocenſis.

Sigiſmundi cũ Glinſcio congreſſus.

Sed nos

Sed nos emensi, id quod nobis proposueramus, curriculũ, hic cursum inhibeamus: postea fortaſsis per ociũ, id quicquid superest spacij, si Deo placuerit, ad metam decursuri, aut, quod malimus, alij lampada tradituri. Interim uisum est nobis hic apponere panegyricum, siue funebrem orationem, Sigismundo regi, qui Alexandro fratri succeſsit, à nobis post obitum eius conscriptam: qua uitam & regnum eius regis compendiose complexi sumus, ut sit ea commentarij uice ijs qui res gestas Polonorum posterioris temporis utcunque nosse, aut ipsi accuratiore stylo & ordine historico persequi uolent.

LIBRI TRIGESIMI ET VLTIMI FINIS.

SERENISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO, DEI gratia Regi Poloniæ, magno Duci Lituaniæ, Rußiæ, Prusſiæ, Maſouiæ, Samagitiæ, &c. Domino & hæredi, Domino ſuo clementißimo, MARTINVS Cromerus.

IN publico & acerbißimo omnium noſtrûm luctu, quem tecum pariter, Sigiſmunde Auguſte Rex inclyte, morte ſanctißimi Regis noſtri SIGISMVNDI, patris tui, nuper hauſimus, nulla eſt (mea quidem ſententia) maior & efficacior doloris leuatio, quàm honeſtißimè & laudabiliter inprimis ab eo actæ, & religioſe exactæ atq; poſitæ uitæ: beneq; & feliciter, ſapienter & cum approbatione omnium bonorum adminiſtrati Regni huius, recordatio. Qua in parte cum ego pro meo de multis bene merẽdi ſtudio, opis aliquid nõ tibi, neque maioribus natu (qui multos annos in Rep. hac noſtra, & in aula eius Regis uerſati, exactius omnia norunt, & memoria tenent) ſed minoribus & imperitis afferre cuperem, prius quàm abs te orator ad Pont. max. Paulum eius nominis tertium proficiſcerer, ſcripſi ei funebrem orationem, ſiue laudationẽ: qua uitam eius, penè omnem, resq; geſtas illuſtriores, nudè & ſuccinctè, quoad fieri potuit, exponendo, non uerbis amplificando (quod perlongum, & non mearum ſanè uirium opus futurum erat) cõplexus ſum, ut eſſet commentarij uice interim, dum ſiue à nobis ipſis in inſtituta hiſtoria gentis nõſtræ: ſiue, quod malim, à doctiori atq; diſertiori quopiam diligentius omnia pertractentur. Hiſtoria Polonica ab authore conſcripta. *Nec ſanè deſunt in hoc tuo regno, quod multo florentius & belli et pacis artibus pater tuus reddidit, quàm acceperat: qui, ſi tua benignitas acceſſerit, & libenter id opus ſuſcepturi ſint, & cum dignitate perſecuturi. Equidẽ, ſi nihil aliud hoc labore meo aſſequar, certè doctiorũ ceſſantiũ adhuc ſtudia excitabo, & perſequi hæc accuratè & ornatè uolẽtib. mate riã ſubminiſtrabo. Tibi uerò in primis inclyte Rex, orationẽ hãc dicare uolui, cui meipſum non ita pridem addixi, & ad quem hæreditas paternæ gloriæ maximè pertinet: ut ſi quidẽ placebit, nonnulla, ſi non cum uoluptate, certè cum leuatione deſiderij paterni, domeſtica decora recognoſcas: & noſtri ſiue ocij, ſiue negocij fructum, & quaſi primitias quaſdam delibes: ſin diſplicebit (quod magis credo) melioribus des id negocium, ut ne cum eorum qui nunc uiuũt, mortalium memoria, ſapientißimi & optimi patris tui laudes intermoriãtur.*

Quanquam uiuent eæ (niſi me uanum fallit augurium) æuo ſempiterno, easq; poſteri noſtri longè etiam quàm nos gratiore & iucundiore memoria proſequentur. Quod reliquum eſt, Deum precor, ut fauſta tibi nobisq; omnibus Regni tui initia eſſe uelit, & lætioribus indies ſucceßibus id cumulet, ac diutißimè incolume fortunatumq; præſtet.

Cracouiæ IX. Calend. Aug. M.D.XLVIII.

SIGISMVNDVS I. REX POLONIAE, MAGNVS DVX LI-
TVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE, MASOVIAE, SAMAGI-
tiæ, &c. Dominus & hæres, belli artibus pacisq; clarus, uictorijs celebris, pietate & religione
insignis, iustus, clemens, benignus: Anno ætatis LXXXI, Regni uerò sui XLI
obijt: Anno à Christo nato M.D.LIIII. Aprilis I. die.

SANCTI POLONIAE, ETC.

Regis Sigismundi Primi Epitaphium.

Sigismundus in hoc iacet sepulchro,
Quod uiuens sibi prouide parauit.
Primus Sarmatiæ potens feracis
Hoc Rex nomine, quem Iagielliana
Ex magnis Ducibus uetus propago,
Gestis, iustitia, fideq; clarum,
Produxit: quibus & diu Polonos
Rexit magnanimos, eosq; multis
Auxit diuitijs, honoribusq;,
Et tot magnificis ubiq; passim
Structuris, ut in hac patescit arce,
In templis & item Deo dicatis.
Armis atq; toga probè per omnes
Insignis procul inde nationes,
Veri cultor erat, tenax honesti,
Et prudens, sapiens, pius, modestus.
In cunctis ratione semper usus,
Non præceps, neq; concitus notatus.
Tandem transijt hinc, bis octo lustris
Ex hoc pondere corporis, peractis:
Sanctè sicut in hoc agebat, hoc sic
Est iam tempore mortuusq; sanctè,
Christus quo tumulum die reliquit,
Coniunctus superûm beatitati.

Natus anno Domini 1467. prima Ianuarij. Electus 1506. octaua Decembris. Coronatus 1507. uigesima quarta Ianuarij. Mortuus 1548. prima Aprilis.

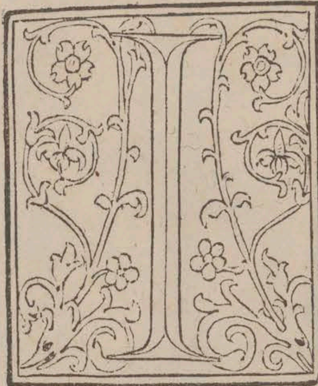
Ioannes Dantiscus Episcopus Varmiensis, Domino suo benemerenti non sine lachrymis posuit.

SIGISMVNDVS REX IPSE de se.

Ciuibus externisq; mea est clemẽtia nota,
Consilium, grauitas, relligio, atq; fides.
Pax mihi chara fuit: tamen haud me impunè lacessit
Teutho, Liuo, Moschus, Turca, Scytha atq; Getes.

Mart. Crom.

MARTINI CROMERI ORATIO IN FUNERE OPTIMI ET MAXIMI PRINCIpis, Sigismundi, eius nominis primi, Polonorum, Lituanorum, Russorum, Prussorum, & Masouiorum regis, &c. M. D. XLVIII. Calend. April. defuncti.

Ntemperantius fortasse, Sigismunde Auguste Rex inclyte, & uos Patres amplissimi, ac cæteri uiri undequaqꝫ ornatissimi, abuti facilitate & patiētia uestra uideor, qui locū hūc augustū, apud uos hoc tēpore dicturus, cōscēderim: nihil neqꝫ cōspectū cōsessumqꝫ istū uestrū amplissimū grauissimūqꝫ reueritus: neqꝫ rei, de qua dicēdū est, magnitudine deterritus. Neqꝫ ego ita sum hebes, ut nō intelligā, quid & quātū sit, quod nunc à uobis expectetur: neqꝫ ita mihi ipse placeo, ut non perspiciā, quid à me præstari posit. Quod si Alexander ille magnus, rex Macedonū, qui res maximas mira celeritate, & rara fœlicitate gesit, neqꝫ pingi se nisi ab Apelle, neqꝫ fingi nisi à Lysippo, prestātissimis sue etatis artificibus, passus est: quanto acumine, quàm uaria doctrina, quàm solido iudicio, qua memoria, quàm ubere deniqꝫ & illustri eloquētia esse oportet eū, qui de optimi, fortissimi, sapientissimi, clemētissimi & pientissimi regis SIGISMVNDI, cuius nunc exequias Polonia, Lituania, Rusia, Prusia, Samagitia, & Masouia omnis, mœsta & pullata celebrat, laudib. & uita omni, uerè & pro meritis eius dicere uelit? Et effigiē quidē cuiusquā aptè seu pingere, seu fingere, nō maximi est ingenij, neqꝫ laboris, ac ne operę precij quidē. Patent omniū obtutib. corporis lineamēta: neqꝫ magnopere cuiusqꝫ refert, quo colore, qua figura oris, quo corporis totius habitu, quâ ue statura quisqꝫ fuerit, qui inter homines esse desijt: animorū habitudines uitāqꝫ omnē, nō cuiusuis est neqꝫ exactè perspicere, neqꝫ dicēdo aptè & ad uiuum exprimere. Magnorū autē uirorū, & excellenti uirtute predito rū laudes celebrare, apprimè utile est uitæ hominū, & necessariū: ut & illis, quoad fieri potest, pro meritis suis gratia referatur: & cęteri habeant, unde uirtutis & laudis exēpla petant, & quo ad benemerendū de suis incitētur. Tantę sunt autē huius optimi regis uirtutes, ut summis pariter ac imis abundè exemplorū, ad uitā rectè & honestè instituendam suppeditent: tanta in nos & in patriā hanc nostram communē merita & beneficia, ut ea sempiterna immortalitatis laude consecrari à nobis oporteat.

Alexandri Magni delectus pictorum & sculptorum.

Propositio.

Animorum habitudines exprimere difficile.

Vtilitas ex laude bonorum.

Sigismundi regis uirtutes.

Neqꝫ tamen is ego sum, qui id me rectissimè & cum excellentibus sanctissimi illius regis uirtutibus, tum perpurgatis uestris auribus, dignè facere posse confidā. Absit hęc à me arrogātia. Nō adeò effrons demensqꝫ sum: intelligo nullā in me esse doctrinā, nullum dicendi usum & exercitationem, nullum excellens ingenium, nullam deniqꝫ memoriā. Quæ nam uerò tanta est cuiusquam eloquētia? in quo tantū flumen lectissimorum

Authoris modestia.

uerborum?

uerborũ? in quo tãta uis,& ut ita dicã,fulmen sententiarũ? in quo deniq; tanta memoria & pronũciandi dignitas,ut clarissimis optimi regis uirtutib. atq; meritis par esse possit? Sed si lautis & delicatis epulis deficimur, an ne cibariũ quidẽ panẽ hospitib. apponemus? Et,si auro,gẽmis,preciosáq; ueste caremus,ne malo quidẽ cotoneo,uel scypho aquę ex præterlabẽti amne haustę,gratitudinẽ animorũ nostrorũ sanctissimę huius regis animę ostẽdemus? Vetus est prouerbiũ,eos qui thura non habent, mola salsa litare. Certè uel cũ periculo priuatę temeritatis & impudẽtię, nõ est prodẽda causa publica:neq; cõmittendũ est,ut dũ singuli pudori nostro cõsulimus, cuncti, hoc extremo laudationis officio in funere talis ac tam bene meriti regis prętermisso,ingratitudinis (ne dicã impietatis) reprehensionem apud hos ornatissimos magnorum principum oratores,& apud omnes gentes,quæ humanitatem colunt, meritò incurramus. Audendum est igitur,& eo quidẽ maiore fiducia,quòd ijs de reb. dicendum est,quę uobis plerisq; omnib. ęquè ac mihi notę,nõnullis etiam notiores sunt:nẽpe quas uidistis ipsi ferè,& meministis,& quarũ(ut ait Poeta quidã)pars magna fuistis. Ita enim futurũ est,ut me rudi & inculto, sed plano tamẽ sermone,capita modò rerũ attingẽte,cętera uos ipsi diligentius mecũ recognoscatis,& grata iucũdáq;,ut par est, memoria recolatis. Ac de trib. bonorũ generib. quę sola sunt laudabilia,primùm externa, deinde corporis,postremò animi eius bona succinctè persequar. Quod dũ facio,uos mihi quęso,uiri pręstãtissimi,benignos uos & attẽtos prębeatis.

Excusatio in insufficientiæ.

Iusta laudandi causa.

Vergil.

Partitio.

GEnus paternũ Sigismũdi à Cazimiro est, Vuladislai Iagellonis filio. Nemo est autẽ sic hospes in Polonia,ac in toto fermè Septentrione, cui nõ sit auditũ de Iagellonũ familia, quę iã supra cẽtũ & quinquaginta annos apud nos regnat,à uetustis Lituanorũ ducib. ducens originẽ. Cuius princeps Iagello,cui Vuladislao nomẽ,bono uero'q; omine,quasi qui gloria potens esset,maiores nostri indiderũt. Huius auus,tuus autẽ Sigismũde Auguste proauus, cũ Lituanię & magnę partis Russiæ dominatu potiretur,expetitus à Polonis,& ad regnũ unà cũ cõiugio religiosissimę uirginis Heduigis,demortui Ludouici regis Vngarorũ & Polonorum filiæ, repudiatis quibusdam alijs procis, accitus: religioni Christianæ sese, & cunctam simul Lituaniam addixit, ditionesq; suas omnes Poloniæ fœdere sempiterno adiunxit:in curãda,& à prodigiosis dęmonũ superstitionib. ad ueri Dei cultũ cõuertẽda gẽte sua agresti & barbara,per multũ laboris,operæ,sumptuum'q; impẽdit. Nec indecorũ sibi duxit prępotens rex,doctoris & apostoli munere fungi apud rudẽ & uilẽ plebeculã, cũ nostri sacerdotes eius linguæ penitus essent imperiti. In Boemis quoq; ad sanitatem priscam'q; religionẽ à multiplici errore,quo se authore Ioã. Husso implicarant,reuocãdis,nõ parũ operæ sumpsit:cũq; pertinaciores eos esse animaduertisset,regnũ ab eis delatũ repudiauit. Silesios quosdã,& Russos duces domuit. Cruciferos Germanos nõ modò Lituanię inhiantes, uerùm etiã Poloniã ipsam,parẽtẽ & nutricẽ suã crudeliter & impiè laniãtes,clarissimis aliquot uictorijs repressit:uictis fractisq; pacẽ æquis cõditionib. dedit. Erat eñ singulari lenitate & mãsuetudine,ad remittẽdas offẽsas perfacilis,& supra modũ credulus:quippe q fallere neminem

Iagellonum uetus stirps.

Vuladislaus Iagello.

Vuladislai etymon.

Heduigis regina Ludouici filia.

Lituanorũ ad Christum conuersio.

Iagellonis studium in propaganda religione.

Boemi.

Vuladislai regis gesta.

Iagello credulus & cãdidus.

minem ipse consueuisset. Quo magis obnoxius & opportunus fuit dolis & iniurijs cùm Sigismundi Cæsaris, tũ Vitoudi & Suitrigellonis proximorũ suorũ, de quibus erat bene meritus: per quos factum est, ut in administrando regno plusculum haberet negocij. Huic decrepita ualde ætate, cum duodequinquaginta annos regnasset, uita defuncto, de duob. filijs impuberibus, quos è quarta uxore Sophia Russa Kiouiẽsium ducis filia susceperat, maior natu Vuladislaus in regno succeſsit: is qui Vngarorum quoq; regno suscepto, & profligatis summa cũ gloria aliquot Turcarũ exercitibus, cum prius ad Macedoniæ, deinde ad Thraciæ fines, hosti pacem petenti formidabilis, cum animosiore quàm ualidiore exercitu penetrasset, apud Varnam inter confertiſsimos hostes incautius dimicans, certam propemodum uictoriã cum uita pariter amisit: cũ undecim fermè apud nos, apud Vngaros uerò non totos quinq; annos regnasset.

Suitrigellonis. *Iagellonis filij.* *Vuladislaus rex Vngar. & Pol. apud Varnam à Turcis occisus.*

Post hunc Cazimirus natu minor frater, tuus Sigismunde Auguste auus, regnum hoc suscepit: cui peruastata à Tartaris (tametsi profligatis semel atq; iterum) Podolia & Rusſia, & amissus per defectionẽ ad Moschos dominatus Seueriensis, ac domestici motus, seu uerius offensæ uoluntates multorum, propterea quòd Lituanis plusculum indulgeret, malisq; consultoribus uteretur, nõ parum de paterna fœlicitate detraxêre. Prusſiam tamen & Pomeraniam per deditionẽ recepit. Cruciferis fœderum non tenacibus post tredecim annorum bellum supplicibus, & iureiurando in uerba sua & posterorum suorum regum Poloniæ adactis, relicta parte Prusſiæ pacem dedit. Valachorum palatinum bellicosiſsimum Stephanum, in clientelam accepit, & in consilio suo locum ei dedit, ac magno ei ad profligandos Turcas adiumento fuit: cũ Vngaris & Boemis uario Marte bella geſsit. Filios sex, & septem filias ex Elizabetha Alberti Cæsaris filia, Ladislai Vngarorum & Boemorum regis sorore, fœmina honestiſsima & religiosiſsima, suscepit. Ex his uiuens Vladislaum natu maximum Boemis, Cazimirum ac deinde Ioannem Albertum Vngaris, reges dedit. Sed utroq; hoc dissensione partium deserto, Vngariam quoq; Vladislaus obtinuit. De quo nati, Ludouicus quidem filius, bimulus uiuente patre coronatus, cum ei exacta ætate mortuo, in utroq; regno succeſsisset, iuuenis admodum, Turcico bello ante unum & uiginti annos apud Mohatium miserabiliter perijt. Anna uerò filia cum Ferdinando Cæsare, qui post Ludouicum apud Vngaros & Boemos regnat, nupta, tribus filijs præclaræ indolis, & nouem filiabus superstitibus relictis, anno abhinc altero parturiens, diẽ clausit extremum. De suprà memoratis uerò duob. filijs Cazimiri regis Cazimirus quidẽ, iuuenis castiſsimus atque religiosiſsimus, in Lituania immaturam mortem obijt, non sine celebri sanctimoniæ fama, quam complura miracula ad sepulchrum eius edita confirmarunt. Ioannes Albertus post patrem octo & amplius, deinde hunc secutus Alexander, quinque annos regnarunt: ille quidem maximi animi, sed ante susceptum regnum, quàm regnans, fœlicior: hic à Moschis apud Vedrusios uictus, eosdem apud Oposcam, Tartaros uerò Tauricos apud Clecicum paucis ante mortẽ diebus

Cazimirus rex *Prusſia per deditionem Polonis adiuncta.* *Cruciferi iurarunt in uerba regis Poloni.* *Valachus cliẽs Polon.* *Vxor & filij eius sex, & filiæ septem.* *Vuladislaus Vng. & Boem. rex.* *Ludouicus rex* *Anna soror eius, & uxor Ferdinandi regis Rom. &c. Ferd. Cæs. liberi.* *Cazimirus filius Cazimiri sanctus.* *Ioannes Albertus rex Polon.* *Alexander rex Polon.*

bus insignibus prælijs profligauit: uterq; extincti properè, credo ut digniori cederent: post hos Sigismundus hic noster natus est. Hunc secutus Fridericus, sacris initiatus, archiepiscopus Gnesneñ. simulq; episcopus Cracouiensis, & S. Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis fuit.

Fridericus cardinalis.

Porrò filiarum Cazimiri duæ immaturè mortuæ: Heduigis Georgio duci Bauarorum, Sophia Friderico Marchioni Brandeburgensi, Anna Boguslao Pomeranorum, Barbara Georgio Saxonum, Elizabetha uerò (patre mortuo) Friderico Legniciensium & Bregensium Ducibus matrimonio iunctę fuere: & omnē penè Germaniā affinitatibus & propinquitatibus illustrium uirorum & mulierum, quas enumerare perlongum esset, nobis deuinxere. Sed ad institutum nostrum reuertamur. Hoc igitur Sigismundi genus compluribus, quemadmodum uidetis, præclaris principibus ac regibus fœcundum fuit. Atque is ab ineunte primùm pueritia, unà cum alijs fratribus, ab honestissima & religiosissima matre sanctè ac temperanter educatus, & à præceptoribus, uiris eruditis, bonis, grauibus & pijs, ad uirtutem in primis & pietatem, cultumq; diuinum institutus, in literis quoque non contemnendos progressus fecit: ita, ut latinè scribentes & loquentes sine interprete intelligeret, nec incommodè ipse ea lingua uteretur. Germanicam uerò, cuius propter finitimos atque etiam incolas Germanos, non exiguus est usus apud nos, exactius didicit. Porrò in diuinis scripturis ita fuit exercitatus, ut multa inde senior meminisset: ac sæpe eas in ore haberet, non ad scurrilem iocum, aut ad curiosam disceptationem, ut nunc improbus, ne dicam impius, mos inoleuit, sed seriò, & ad moderandas actiones, uitamq; omnem: eoq; timorem Dei, iustitiam & uirtutem maximè semper præ oculis habuit. Permultum enim refert, quibus rebus quis ab ineunte ætate assuefactus fuerit.

Filiarum Cazimiri desponsatio.

Educatio Sigismundi.

Linguarum peritia.

Pius usus sacrarum literarū.

" Nec scio, an ad uitam sic uel sic degendam longe plus faciat, quo modo
" quis à puero eductus & institutus, quàm quo modo natus sit. Solent
" enim plerunq; etiam bonæ & generosæ indoles, praua, atq; adeò negli-
" gentiore quoq; educatione deprauari: uitiosam uerò naturam sępe bona
" educatio corrigit. Sic igitur educatus Sigismundus, adolescens singulari indole, modestia, comitate, grauitate & industria, quę res maximè ętatem illā cōmendant, magnam sibi non modò nostrorum hominum, sed etiam externorum, Vngarorum inquam, Boemorū, Silesiorum & Germanorum, cum quibus uixit, beneuolentiā adiunxit. Nam cū regnante Ioanne Alberto fratre post patrē, iuuenis in Vngariam ad Vuladislaum alterum fratrē se contulisset, ibi ea dignatione fuit, ut Vngari & Boemi magis eum propemodū, quàm regem suum, reuererentur: per eum, quæ cuperent, publicè & priuatim à rege peterent: eius authoritati & iudicio libenter starent.
" Vsque adeò maiorem uim habet ad tenendos in
" officio etiam feroces homines, æquitatis, grauitatis, constantię & sapien-
" tiæ opinio, quàm regium sceptrum, quàm etiam carcer, bonorum confi-
" scatio, proscriptio, uirgæ deniq; & secures. Itaque magno omnium fauore, Glogouiensem & Opauiensem dominatum, & summam utriusq; Silesiæ præfecturam à Vuladislao fratre obtinuit: adeò'que charus ac uenerandus

Educationis bonæ utilitas.

Adolescentia Sigismundi.

Fauor Sigismūdi apud Vngaros & Boemos.

Glogouiēsis & Opauiensis dominatus, & suprema præfectura Silesiæ.

uenerandus fuit Silesijs, ut hodie etiam eius imperium grata & iucunda memoria prosequantur. Quid illud, non'ne ingens est bonæ existimationis & beneuolentiæ hominum erga eum documentum? quòd cum regnaret iam in Polonia, à Suetijs post eiectum Christiernum regem, & item ab Vngaris atque Boemis, post miserabilem Ludouici fratris filij interitum, ut illa quoque regna susciperet, expetitus est? Neque deterrebat Suetios tanta terræ marisque intercapedo, quanta à nobis disiunguntur: ac ne Vngaros quidem & Boemos pacta conuenta cũ Maximiliani Cęsaris liberis, aut Caroli & Ferdinandi maximorum principum potẽtia, si Sigismundus delatum sibi regnum suscipere uoluisset. Apud suos uerò quàm gratiosus fuerit, uel illud permagno argumento est, quòd Ioanne Alberto rege mortuo, prælatus fuisset proculdubio in regno, maiori natu fratri Alexandro cunctorum suffragijs, nisi plus publica quies atque tranquillitas, & uetusta cum Lituanis, quos iam Alexander ditione tenebat, fœdera ualuissent. Iam uerò quantum ei honorem summi quique Principes habuerint, redite quæso mecum paulisper in memoriã. Primũ enim Maximilianus Cæsar, non minoris animi quàm prudẽtiæ princeps, dudum hostis acerrimus, post celebrem illũ congressum Viennensem, eo ipsum honore prosequutus, ea charitate complexus est, ut in loco fratris deinceps eum haberet: eius gratia fœdus cum Basilio magno Moschorũ duce ictum respueret, ac non modò non defenderet contra Sigismundum Cruciferos in Prussia, quos defendendos susceperat, uerùm etiam auxilia ei contra illos, si quid noui molirentur, suo, nepotumque suorum nomine promitteret. Qua de re extat apud nos diploma eius.

Huius uerò nepos Carolus, qui nunc latè & fœliciter imperat, non'ne hunc Sigismundo honorem habuit, ut inclytę huic reginæ Bonæ, uxori eius coniunctissimæ, Barensem principatum, quem post obitum matris eius in potestatem suã redegerat, redderet? ipsum societate sua, & aureo uellere ultro dignaretur? sæpe honorificetissimam eius mentionem faceret? neque unquam Cruciferis & alijs Germanis bellum contra eum flagitantibus indulgeret? Adest hic uir clarissimus Stanislaus Lascius palatinus Siradiensis, haud ita pridem apud illum potentissimum Imperatorem legatione functus. Adsunt item uiri pręstantes, Petrus Opalenius castellanus Gneseñ. Stanislaus Borgius Decanus Cracouiensis, Nicolaus Myscouius regiæ mensæ structor. Vellẽ adesset etiam uir eruditissimus Ioannes Dantiscus, episcopus Varmiẽsis: qui omnes idem munus apud eundem Imperatorem cum laude superioribus tẽporibus obierunt. Ex his cuique licet discere, quantopere ille princeps maximus & grauissimus Sigismundum regem obseruarit. Quid frater eius, Ferdinandus Cęsar & rex potentissimus? non'ne plurimùm eum & amauit, & coluit? non'ne eius arbitrio controuersiam suam cum Ioanne rege de regno Vngarorum permisit? Non dico, quibus uerbis & rebus præterea sæpenumero idem rex quanti Sigismundum faceret, declarauit. Possem autem non uano rumore accepta referre, sed quæ cùm de grauibus uiris accepi, tum ipse explorata habeo, cum nuper ad illum à te rex Sigismũde Auguste cum Nicolao

Regna ei oblata, sed non accepiata.

Gratiosus apud Polonos.

Amicitia & fœdus cum Maximiliano Imp. Viennẽsis cum Cæsare cõgressus.

Amicitia cum Carolo V. Imperatore.

Stan. Lascius.

Petrus Opalenius, Stan. Borgius. Nicolaus Myscouius. Ioannes Dantiscus episcop.

Amicitia cum Ferdinando rege & Cæsare.

Nicolao Radiuilo, uiro illustri & acuto, Lituaniꝑ summo marsalco missus essem. Ne illud quidem commemoro, quāto animi dolore idem nuper Sigismundi nostri mortem prosecutus, quantoq; studio pariter & apparatu exequias ei in maxima principū Germaniæ celebritate fecisse dicitur. Vt autem & Gallorum regem Franciscum, qui anno superiore decessit, Iulium secūdum, Leonem decimum, Clementem septimum: & hunc, qui nunc præsidet, sapientissimum Paulum tertiū, Pontifices maximos prætereams, quorum illustria habiti huic Regi honoris documenta commemorare possem: ut magnorum item & grauium quorundam Germaniæ principū perhonorifica de ipso elogia, quæ ipse his auribus audiui nuper, omittam. Barbari non'ne eum præ cæteris regibus & monarchis reueriti sunt? Quo enim rege cultior & populosior fuit Russia & Podolia? hoc est, quo rege quietiores fuere Tartari, prædis & rapto alioqui uiuere soliti? Quid ego dicam de Turcis, qui fœlicitate sua elati, omnes homines atq; gentes præ se contemnunt? An non Solimannus, bellicosissimus & fœlicissimus eorū Imperator, cū eo perpetuum fœdus percussit, & religiose coluit? negare id alijs postulantibus, aut ad tempus modò concedere, nec admodū superstitiose seruare solitus. An non Valachis ac Tartaris uectigalibus suis, ne Sigismundi Regis ditiones infestarent, edixit? An non idem, huic etiā eius filio Sigismundo Augusto, per Petrum Opalenium, & Ioannem Ocesium castellanum Biecensem, uiros ornatos, pacem & amicitiam in gratiam patris promisit? An non eiusdē intuitu, filiam eius Isabellam reginam uiduā, nepotemq;, hactenus incolumes esse barbarus tyrannus passus est? qui ne ad Valachiam quidem adspirasset, nisi eum intempestiuæ, ne quid aliud dicam, dissensiones nostræ animassent. Quid Selimus Solimanni huius pater, ferox, & in patrem etiā suum impius, an non Sigismundi amicitiam splendida legatione olim expetiuit? Nimirum admirabantur in eo cuncti uirtutem, grauitatem & constantiā singularem: reuerebantur etiam nonnihil eius fœlicitatem. Quis enim tot annorū spacio, in tanta orbis terrarum perturbatione fœlicius eo regnauit? quis regnū, superiorum regum infœlicitate diuexatum ac deformatum, aut pacatius administrauit & retinuit, aut florentius & opulentius reliquit? Quis tot ac tam difficilia bella tā secunda fortuna, tantaq; celeritate confecit? Commemorantur à ueteribus scriptoribus, Cyrus Persarum, Alexāder Macedonum, Mithridates Ponti, Carolus magnus Germanorum, maximi & fortunatissimi Reges. Celebrantur Alcibiades, Conon, Themistocles, atq; Timotheus Atheniensium: Agesilaus, Pausanias, Lysander Lacedæmoniorū: Pelopidas, & Epaminundas Thebanorū: Hānibal & Asdrubal Carthaginensium: Romanorum uerò (ut multos omittam) Fabij, Scipiones, L. Lucullus, Gn. Pompeius, & C. Cæsar, clarissimi Duces & Imperatores. Ne nostrorum quidem Boleslaorū & Vuladislaorū obscura est gloria. Verùm illi omnes partim cum imbellibus populis rem habuerunt: partim bello felices, cæteris rebus infortunati fuerunt: partim cladibus uictorias propemodū adæquarunt: partim etiam

Nicolaus Radiuilus & Mart. Crom. oratores ad Ferdinand.

Amicitia cū maximis Regibus & Pontificibus Rom.

Barbari Sigismundum reueriti.

Cū Solimanno.

Ioannes Ocesius orator ad Solimannum Turc. imper.

Isabella regina Vngar.

Regnum florēs & pacatum.

Reges & duces inclyti.

aliquousque à fortuna euecti, in medio cursu destituti, & ad extremum se uis eiusdem procellis obruti sunt. At Sigismundum nostrum ab initio ad finem usque secundo flatu fortuna prosecuta est. Cum quibus uerò bella is gessit? Nempe cum potentissimis Moschis, ferocissimis Tartaris, acerrimis Valachis, fortissimis Germanis, cum Turcis denique, uel ipsa uictoriarum perpetuitate formidabilibus. Quarum gentium ualidos exercitus uel insignibus prælijs uicit & profligauit, atque adeò deleuit etiam, uel castris exuit, uel denique regiones earum impunè uastauit. Quasdam etiam domuit. Atque ut à Tartaris, perpetuis nostris hostibus incipiam: horum quidem non contemnendos tres exercitus apud Sluscum tribus prælijs duce Constantino Ostrogio, principe omnium sæculorum memoria dignissimo, ad internecionem penè cæcidit. Deinde apud Visnoueciam uigintiquatuor millia, cum se per Russiam populabunda diffudissent, sexies fusa leuibus & particularibus prælijs, ad extremum tota acie in abeuntes facto impetu, Nicolao Camenecio palatino Cracouiensi, & eodem Constantino, ducibus profligauit, cum nostri sex milliũ equitum numerũ non excederent, de quib. uix centũ eo prælio desiderati sunt. Hostiũ uerò multo minor pars pernici fuga euasit. In Valachia quoque ante multos annos à Bogdano Palatino, huius Regis auspicijs & armis ijdem hostes graui prælio uicti sunt. Ne illæ quidem ignobiles uictoriæ sunt, quæ apud Voronouiam Ioanne Camenecio, apud Buscum Stanislao Lanscoronio, apud Zincouiam arcem Iacobo Sencignouio, atque iterum palatino Kiouiensi, in Volinia Constantino & Ostapheo ter, apud Ossacouiam hostilem arcem eodem Ostapheo & Prædislao Lanscoronio ducibus, & quæ in Podolia Trebinij, quæque apud Camenecia & Verestatincium pagum, & compluribus alijs in locis Nicolai Senauij uiri fortis & magnanimi, qui nunc palatinus Belsensis est, ductu, & fratrum eius Alexandri & Procopij, ac Bernardi Prætificij Silesij opera partæ sunt. Nam leuiora cum his apud Trebouuliam, Podhaiciam, Medibozum, & multis alijs in locis prosperè item gesta certamina, sciens uolens que prætereo, ne sim longior. Tot enim ferè sunt, quot excursiones ea gens rapacissima & famelica, & uel è flamma, quod dicitur, cibum petere solita, in ditiones eius ipso regnante fecit. Perrarò enim impunè id abstulit. Quid illa apud Caniouiam in Lituania ante unum & uiginti annos, nõne omnibus seculis est memorabilis uictoria, qua uiginti sex millia Tartarorum eodem illo Constantino duce parua manu profligata sunt?

Cum Turcis nullum hic rex apertè bellum gessit: sed tamen aduersus eos, cum uel Tartaris intermixti è Podolia prædas agerent, uel Valachis opem ferrent, uel denique nostros circum Bialogrodum, quod & Moncastrum uocant, populabundos insequerentur, cùm ab alijs, tum à Prædislao Lanscoronio regis huius auspicijs prosperè dimicatum est. Bis contra eosdem in Vngariam Ludouico regi missa auxilia: quo quidem utroque tempore, utinam prius quidem uiro illustri & incomparabili Ioãni Tarnouio, earum copiarum ductori, posterius uerò Gnoinio obtem-

Comparatio Sigismundi cum clariss. principibus.
Bella Sigismundi.
Victi ab eo Tartari diuersis prælijs.
Constantinus Ostrogius dux.
Nicolaus Camenecius.
Valachi uicti.
Ioannes Camenecius.
Stan. Lanscoronius.
Iacobus Sencignouius.
Ostaphæus.
Prædislaus Lanscoronius.
Nicolaus Senauius.
Bernard. Prætificius.
Bella cum Turcis gesta.
Præd. Lansc.
Ioannes Tarnouius Comes.
Gnoinius.

obtemperatum esset. Vterq; Turcica arma uiresq; periclitatus erat in Podolia: cũ illi inde, irritati à nostris, aliquoties prędas egissent. Sed magis comes Tarnouius, cuius pręclara uirtus enituit, quo tẽpore Turcæ ad tredecim millia, Podoliã & Russiã ad Leopolim usq; & fines Vngarię ferro igniq; uastantes, tria millia, plus minus, de suis, particularibus aliquot pręlijs fusi, amisêre. Quod si idẽ robur animi fuisset in eo, penes quẽ tunc erat militare imperiũ, potuerat exercitus ille cũctus deleri. Taceo duodecim millia Turcarũ in Austria, ante quindecim nisi fallor annos, nostratium triũ millium opera & uirtute in primis penè ad internecionẽ deleta. Nam ij tunc, quãuis Sigismundo regnãte, tamẽ nõ publicè, neq; Sigismundi auspicijs, sed Caroli Cæsaris & Germanorũ stipendijs militarunt. Iam Valachos dolis atq; artibus usitatis fretos, & clade nostrorum Ioanne Alberto regnante apud Bucouinã syluã accepta, Turcarumq; ac Tartarorũ auxilijs tumẽtes, quanta nõ modò felicitate, uerùm etiã celeritate uicit, ac domuit: cæsisq; eorũ copijs, uastatis longè lateq; agris, senatu penè omni capto, Bogdanũ regulũ gẽtis, quẽ Voieuodam & Palatinum uocant, restituentẽ prędã, quam paulo antè in Russia cæperat, in uerba sua iurare coegit: & amissam maiorũ suorũ culpa Pocutiã ab eo recepit. Nostra uerò memoria, cum Petrus palatinus rebellasset, Pocutiãq; rursus inuasisset, primùm sex millia hostium apud Guosdeciã arcẽ, ac mox uiginti duo millia apud Obertinũ pagum uix à quatuor millibus nostrorũ, duce hoc Ioanne comite Tarnouio, uiro clarissimo & primario bellatore, insigni & inopinata clade profligata sunt, erepta cum bõbardis cętera impedimẽta, Palatinus ipse saucius uix fuga euasit. Nec tamẽ ad officiũ redijt, donec postea in arce Chocimẽsi obsessus, & ad extrema redactus, solenne unà cum proceribus et cuncta nobilitate sua regi iusiurandũ dedit. Porrò cum Germanis Prusiã sibi uendicantibus, quo tẽpore tu Sigismunde Auguste natus es, bellatum quidem uariè, sed nunquam, nisi prosperè à nostris dimicatum est. Nempe apud Prusmarcum, Zeburgam, Gutestadiam, Brunsbergam, Reslam & Rastemburgum, à Iacobo Sencignouio: apud Pisiã à Stanislao Masouiorũ duce: in sinu Varmiensi, siue Habo lacu nauali pręlio à Gdanẽsibus, bis apud Bartensteinã, sępius à Prędislao Lanscoronio & Ioanne Zarẽba palatino Calissiensi multis in locis: apud Heilisbergam ab Alexandro Ilouio, Gdani & Elbingę, cum eas urbes adorti essent, à ciuibus fusi & profligati: ad extremum tot cladibus & inedia, uigilijs & iugi nostrorũ equitum uexatione fracti, & ad paucos redacti, Prusia excessere.

Quid ego de Moschis loquar? qui uel præcipuam gloriæ & uictoriarum materiam huic regi præbuere? Apud Poloscum, olim quidem septẽ millia hostiũ à Ioanne Boratinio, uiro acri & animoso, interfecta: deinde uerò tredecimo abhinc anno, cum ij Lituaniam non amplius decẽ & octo milliarijs à Vilna metropoli, hyberna excursiõe depopulati, reuerterentur, mille extremi agminis, quos solos Lituana nobilitas cũ aulico regis comitatu, tumultuariè accurrens, assequi potuit, trucidati. Superiori etiã quodã tempore in interiore Lituania prædabundi, magnũ

Tarnouij laus.

Bogdanus Valachus uictus.

Petrus Valachus ductu Tarnouij uictus.

Bella cum Cruciferis Teuthonicis gesta in Prußia.

Iacobus Sencignouius.

Lanscoron.

Ioannes Zaremba.

Alexander Ilouius.

Victoriæ de Moschis partæ.

Ioannes Boratinius.

suorum numerum, & prædã, quam abigebant, Lituanis insequentibus, amisêre. Iam apud Starodubum Radogostiam, & apud Smolenscum aliquoties ante tredecim annos, ductu Georgij Radiuili castellani Vilnẽsis, nõ sine magnis cladibus profligati. apud Orsam uerò cum primùm Sigismundus regnare cœpisset, ne expectare quidem nostros, dum Boristhenem tranarent, sustinuêre, experti uim eorum in una & altera turma, quæ primo impetu incredibili audacia traiecerant: uerùm dilapsi, cum uastari sua ultra Vesmã etiam atq; Drohobusum cernerẽt, denuò coadunati ad centum millia, ne adoriri quidem ter mille nostros mercenarios milites, cum paucis Lituanis longius à castris regijs ad Smolenscum positis progressos, ausi sunt. Magnis uerò incõmodis affecti, Mosiro, Turouio, & alijs quibusdam munitionibus, quas dudum Michael Glinscius ad eos perfugiẽs interceperat, redditis, cõmutatisq; captiuis quinquaginta nobilioribus ac senatorij ordinis, quos de Lituanis Alexandro rege uicto apud Vedrusios cęperãt, pacẽ accepêre. Nec maiore ij fuere fiducia longe pòst, cũ Radogostiã, ac deinde Ioanne Tarnouio nostros ducente, Homiã & Starodubũ arces à nostris partim ui captas, partim in deditionẽ acceptas amisêre. Et Starodubum quidẽ, cum amplius quindecim millibus armatorũ, qui fuerunt in eius arcis præsidio: qui soli nostrorum numerum longè superabant, uirtute perpaucorum militum nostrorum, & sulfurati pulueris ignisq; adiumento expugnatũ & euersum. Neq; uerò ij tanto tẽporis, hoc est, plus quàm uiginti annorũ interuallo, quantũ inter Orsensem pugnã, de qua iam dicã, & hoc extremũ Starodubẽse bellũ intercessit, abiectos semel spiritus recipere potuere. Orsensem uerò illã celeberrimã, & cum omnib. ferè omnium gentium atq; seculorum uictorijs cõparandã uictoriam, quid hic pluribus commemorare attinet? Eadem opera soli lumen adderem. Quis enim est qui nesciat, illo pręlio, Constantino Ostrogio principe & Ioanne Suirzouio ducibus, octoginta millia Moschorum bellatorũ, qui omnem nostrum exercitum nõ modò proterere posse uidebant, uerùm etiam Boristhenem tranare passi, pecudum in modum flagris abigere in Moscouiã destinarant, ingenti strage interfecta esse: ita, ut desideratorũ numerus ad quadraginta ferè millia peruenisse, uel certè duo & triginta millia superasse dicat? Ductores eius exercitus, uiros illustres, omnẽq; senatum gentis, & supra quater mille captiuos uiuos in potestatem uenisse, direpta castra opulentissima: ducem ipsum Basilium bellatorem exercitatum, & contra Tartaros & alias gentes finitimas uictoriosum, usq; ad regiam suam Mosquam profugisse: atq; ibi amplius centum & uiginti milliaribus bene longis à loco conflictus, tamen uix tutò se subsistere posse credidisse. Tantus uerò tunc pauor Moschorũ animos occuparat, ut Smolenscum, Seueriense Nouogrodum, & complures alias munitiones, quæ ferè fraude & perfidia Russorum, partim hoc ipso rege regnante, partim superioribus temporibus in potestatem hostiũ uenerant, desertas tunc ac uacuas defensoribus, nullo negocio recuperare nostri potuerint, si prosequi statim uictoriã per tẽpus anni quiuissent.

Georgius Radiuilus.

Orsensis de Moschis memorabilis uictoria.

Ioannes Suirzouius.

Basilius Moscouitarum princeps.

Atq; hæc quidem sunt bellica huius regis decora pręcipua (nam leuiora multa pretereo, ne anxiè & minutatim cuncta exquirere & persequi uidear) quæ quidem hoc sunt admirabiliora, quo magis inopinata: utpote in summa ęrarij inopia, & pleraq; omnia longè imparibus uiribus gesta: ita, ut bene cum nostris agi uideret, quoties nõ plus duplo hostiũ multitudo excederet. Has tot ac tãtas uictorias, tanta imparitate copiarum quęsitas, nihil mirum est (ut est rerũ humanarum conditio uaria & instabilis) si quę clades interpolarunt. Sed quot'nã, & quantulę sunt eę? Vna apud Socalum à Tartaris, temeritate Rusſicæ nobilitatis accepta, ubi quatuor fortasse millia nostrorũ à quadraginta millibus Tartarorũ loci opportunitate usorũ, defatigata uerius quàm superata, non incruẽtam hostibus uictoriã cõcesſêre. Nostri mille ducenti desiderati, barbarorum uerò cęsa quatuor millia. Itaq; raptim ij cum pręda, quãuis uictores, retrocessere. Altera apud Serethũ amnẽ, cum perpauci nostri in hostico palantes, à Valachis circumfusis oppresſi sunt: ubi tamen non plures, ducentis nostris periêre. Nam eum peruastata longè lateq; circũ Pescouiã, siue Plescouiã Moscouia, ab oppugnatione Oposcæ à ualido hostium pręsidio reiecti sumus, ignominia illa uerius quàm clades fuit, ductorũ inscitia & incuria (nolo dicere ignauia) accepta. Amissa uerò magna pars Albę Rusſię Michaelis Glinscij, hominis ambitiosi, & Alexãdri regis gratia inflati, proditioni, & Russorum atq; præsidiariorũ militum perfidiæ imputanda est. Porrò apud Ozacouiam, cum uir in primis strenuus, Nicolaus Senauius eò usq; cũ mille, opinor, equitibus priuato consilio populabundus excurrisset, priuata illa, nõ publica clades fuit, credulitate eius & perfidia Tartarorum contracta. Hę sunt uniuersæ clades, quas Sigismundo regnante accepimus: quæ omnes una aliqua ex his quas superius percurrimus, uictorijs abundè expiatæ & cõpensatæ sunt: nec scio, an quasi nęuuli quidam formosum corpus, uel nubeculę meridianum solem, tot illas clarisſimas uictorias illustriores reddidêre.

Clades paucæ & paruæ in tot bellis.

Michael Glinscius.

Nicolaus Senauius.

Bello'ne autem tantum clarus, an etiã pace Sigismundus fuit? Imò uerò pace, quam semper expetiuit, clarisſimus. Testantur id tantę opes & facultates hominum nostrorum, tam opulenta cùm externis commercia, tantus splendor, ne dicam luxus, tanta elegantia cum in ædificijs & uictu, cultuq; corporis, tum in sermone & moribus, quanta nunquã ante hunc regem in Polonia fuit. Loquuntur leges diligentius aliquãto cõscriptę, clamãt tot arces instauratę, tot exornata templa Dei opt. max. Tam splendidè & magnificè exædificata publicis iuxtà ac priuatis ędificijs Cracouia, Posnania, Leopolis, Varsouia, Lublinum, Gdanum, & aliæ quędã urbes atq; emporia: tã deniq; culta & habitata Rusſia, Prusſia, Lituania & Podolia, quę regiones antea syluestres & incultę, aut superiorũ temporum cõditione desertę magna ex parte iacuerãt. Quid ego priuatos Sigismundi thesauros, & ęrarium sine ulla cuiusquã iniuria, in extremos reip. usus asseruatum? quid tot ac tantas posſesſiones à maioribus eius oppigneratas, ab hoc uerò redẽptas, cõmemorẽ? Hęc eo sunt maiora, & magis honorifica, quo fœdius fuit ac deformius,

Pacis studia.

Splendor & elegantia Polonorum.

Leges.

Arces instauratæ, & templa.

Vrbes opulentæ sub Sigism.

Regiones bene cultæ.

Thesauri regis.

quosdam ante eum reges quotidianis quoque sumptibus interdum defectos esse. Iam uerò non minima est & illa felicitatis accessio, quòd eo regnante Zatoriensis ditio, & Masouia post quadringentesimum ferè annum ad corpus & compagem Poloniæ rediuerunt: Prusia recusatum diu, & aliquoties excussum iugum accepit: Pomerani Stolpenses ad intermissam aliquandiu huius regni societatem & clientelam, iureiurando adacti, reuenêre: in qua tamen nostra conniuentia non diu permansere. Porrò in cōmemorandis coniugijs & liberis, quę nō exigua felicitatis humanę pars est, diutius me immorari necesse nō est. Permulti sunt in hoc cœtu, qui priorē eius uxorem, Barbarā, Stephani comitis Scepusiensis, ac Transyluaniensiū palatini, cuius ductu nōnunquā cum Turcis Vngari fortiter dimicarunt, filiam, Ioannis postea regis Vngarorū sororem, fœminam sanctissimam & pientissimam, nouerunt: quæ quidem maximam illam Orsensem de Moschis uictoriam assiduis, diurnis ac nocturnis precibus, cū lachrymis, & profusa in egenos beneficentia, asperioreq; cultu corporis & ieiunio coniunctis, à Deo impetrasse existimata est. Quæ quàm coniunctè cum uiro uixerit, magno & longo mœrore, & uberi fletu, ac penè muliebri eiulatu post mortem eius indulgētissimus rex testatus est. Hac immaturè intra tertiū annū amissa, alterā suasu Maximiliani Cæsaris duxit, Bonam Sphortiam, Ioannis Galeatij Sphortię Mediolanensiū ducis & Isabellæ Arragoniæ filiā: cuius auus maternus, Alfonsus eius nominis secundus, Neapolitanorū rex, & stirpis Aragoniorum ac Siculorum regum, de qua Carolus quoque & Ferdinandus summi monarchæ maternum genus ducunt, antiquitate & sua uirtute fuit clarissimus. Paternus uerò proauus Franciscus Sphortia, Sphortiæ, qui primus eam familiam rebus magnis gestis fundauit, filius, cum plurima et grauissima bella cum maximis principibus, potentissimis populis, & præstantissimis bellatoribus per omnem Italiam prosperè gessisset, nominisq; sui gloria ac terrore eam impleßet, à Philippo Maria Mediolanensium duce, Blancæ Mariæ filiæ coniugio, dotaliq; Mediolanensium principatu dignatus est. Hoc igitur tali genere prognatam Bonam, alteram uxorem Sigismundus rex accepit. De qua, quoniam præsens adest, graui dolore & mœrore amissi dulcissimi mariti, quemadmodum cernitis, prostrata, nihil dicā amplius: nisi quòd triginta fermè annos cum eo nupta, tāti ea fecit maritum regē, ut his extremis aliquot annis ęgrotantē, & uiribus planè destitutū, nō coniugali charitate, sed ancillari planè ministerio sine omni fastidio curaret. Quo factum est, ut plurimum ei uicissim rex amantissimus indulgeret. Harū uerò duarum uxorum è Barbara quidem Heduigim filiam susceptam, fœminam lectissimam, Ioachimo Marchioni Brandeburgensi, Electori Rom. imperij, matrimonio iūxit, & nepotibus ex ea uiuēs adhuc auctus est. E Bona uerò maximā natu filiā Isabellam, fœminam excelso & regio animo præditam, Ioanni regi Vngarorum, affini iam prius suo, nuptui tradidit: nepotemq; ex ea, regia, quemadmodum fertur, indole puerū suscepit. quæ mulier complures iam annos post mariti mortem, in præ-

Zatoria et Masouia recuperatæ. *Prusia & Pomerani in clientelam accepti.* *Coniugia.* *Barbara uxor religiosiß.* *Altera uxor Bona Sphortia.* *Alfonsus rex Aragonum.* *Franciscus Sphortia dux Mediolani.* *Bonæ reginæ fides & obsequium.* *Sigismundus plurimū indulsit Bonæ.* *Heduigis filia.* *Quatuor filiæ Sigism. è Bona.* *Isabella regina Vng.*

in præcipua laceri & afflicti regni parte regnat. Reliquas uerò tres, Sophiã, Annã & Catharinã, uirgines spectatissimas, magnorumq́ꝫ regum connubijs dignas, quas hic dolore immaturè amissi patris miserabiliter lamentantes, & humi abiectas uidetis, elocari ipsi, ita ut optabat, datum non est. Filius uerò unicus hic Sigismundus Augustus, puer etiãdum decimum agens annum paterno regno, ipsius opera studioq́ꝫ ante decẽ & octo annos inauguratus, pòst iuuenis factus, uxorẽ accepit uolũtate patris, Elizabetham, Ferdinãdi Cæsaris & Vngarorum ac Boemorum regis filiam natu maximã. In qua muliere genus cum forma, forma cum comitate & mansuetudine, hæc cum probitate, probitas denique cum pietate (quæ ipsi patria uirtus fuit) certabat: ita ut nescires, quid in ea potissimùm admirareris. Quæ utinam uixisset diutius, & editis socero optatis ac sui similibus nepotibus, fœlicitatem eius perfecisset, tranquillitatem'que huius regni stabiliuisset. Sed non merebantur hæc, opinor, nostra scelera. Nunc ad Sigismundum redeo. Non'ne igitur hoc singularis cuiusdam felicitatis fuit, rege patre, patruo, auo'que, matre uerò Cæsaris filia, & magni regis sorore ortum esse: tres fratres, & unius ex his filium, reges uidisse: regem & ipsum supra unum & quadraginta annos tranquillè feliciter'que regnasse? Summis Principibus uenerabilem, hostibus formidabilem, cæteris admirabilem fuisse? regnum legibus, opibus, ædificijs, humanitate, elegantia & gloria longè florentius, quàm acceperat, reliquisse? Filiam reginam, alteram uerò regina non inferiorem, & ex his nepotes & neptes habuisse? Filium denique regem secum, & post se fecisse? morientem, permagnum sui desiderium bonis omnibus reliquisse? Non'ne hæc (inquam) ei præclarissima, & longæ posteritati memorabilia in hac uita contigerunt? Atque hæc tamen pleraque omnia, externa sunt bona, in quibus fortuna plurimum sibi uendicat: sed ab eo tamen ratione & consilio moderata sunt. Quid ego nunc formam & staturam eius, robur cuiusuis honesti laboris patiens, dignitatem oris, dignam'que, ut ait Poeta summus, imperio faciem, depingam? Quod si facere maximè uelim, non possim. Prius enim ferè hæc in eo ætate ingrauescente marcescere cœperunt, quàm ego in hanc lucem prodij: sed tamen permanserunt in eo etiam affecta iam ætate, non obscura earum rerum uestigia. Roboris uerò & uirium eius argumenta, fractæ inter manus non semel florentiore ætate ferreæ equorum soleæ, rupti funes canapei crassiores, intensę manu balistæ, discerpti lusoriarum chartarum fasciculi, à maioribus natu, qui hęc fieri ab eo uiderunt, prædicant. Atq; hæc leuiora fortasse cuiquam uideantur. Illa quidem non in postrema bonorũ parte numerãda sunt, sanitas, quę ipsi perpetua ferè ante extremam senectutẽ fuit: integritas, & solida compago membrorum, quæ afflictas morbo uires facile recuperabat: uigor sensuũ, qui ad extremũ usq; eũ non destituit: firma, meliori bus pręsertim annis, memoria: deniq; acumen ingenij, quo fratres maioresq́ꝫ suos longo interuallo anteiuit. Sed & hæc omnia, ut sint magis propria hominis, quàm illa superiora, tamẽ ad corpus ferè, quę deterior

pars

Filius Sigism. Aug. puer coronatus.

Elizabeth prima Sigis. Aug. uxor.

Elisabethæ laus.

Nobilitas Sig. regis & felicitas.

Bona corporis forma.

Robur et uires.

Sanitas.

Ingenium.

pars hominis est, pertinēt, nec magna laude & admiratione digna sunt, quippe cum quibus nascamur, quæq; in potestate nostra non sint, & ingenuo cum seruis, urbano cum rusticis, nobili cum plebeis, regi cū mediastinis & baiulis, deniq; bono uiro cum improbis sint communia. Tametsi ne mutæ quidem pecudes, penitus horum bonorū expertes sunt. Quin pleraq; in illis, quàm in nobis, maiora & illustriora spectātur. Viribus quidem ab ursis & leonibus, agilitate à ceruis & bisontibus, longeuitate ab ijsdem ceruis, specie fortasis ab equis & pauonibus, sanitate à piscibus, sensuum uigore à lyncibus, aquilis, canibus, uulturibus: industria & ingenio quodam modo ab elephātis, uulpibus, & apibus, sic » alijs rebus ab alijs fortasse superamur. Cæterùm in animo uera hominis » & propria laus est. Corpus enim partim instrumentum, partim domicilium, partim etiam carcerē & ergastulum animi, sapiētissimi homines esse uoluerūt. Animū ferè hominis appellatione dignati sunt. Qui uerò mollisimè senserunt, partē quidem hominis, sed longè deteriorē, corpus dixerunt: in animo omnē hominis excellentiā & principatū collocarunt. Quocirca his quę externa, quęq; corporis bona dicunt, ita obiter trāscursis, ad eas quæ sunt propriæ hominis, atq; adeò magni & excellentis Principis laudes, transeamus. Quas dum, quanta maximè breuitate poterimus, persequimur, quæso, ut benignè & attētè, quod fecistis adhuc, audiatis. Virtutem, summam animi, atq; adeò hominis perfectionem, quicunq; rectè philosophati sunt, dixerunt: eiusq; uirtutis prudentiam, fortitudinem, temperantiam, atq; iustitiā, quatuor partes, & quasi fontes quosdam, unde officium, & omnis honesta & laude digna actio manaret, esse uoluerunt. Quę nam ergo ex his in hoc pręstantissimo Rege desiderata est? Prudentia ne? quæ ex præteritis & præsentibus, ea quæ deinceps euentura sint, colligit: causas rerum uidet, rectè de rebus iudicat, sibi suisq; in longum prospicit, impendentia mala sapienter auertit. at ea summa & admirabilis in eo fuit. Argumento est, bene & cum approbatione cunctorum, quoad ei per ętatem atq; morbum licuit, administrata, & inter tot undiq; imminentes hostes per tot annos incolumis conseruata Respublica. Nam quis sapientius eo, siue ex legibus & moribus nostris, siue ex æquo & bono ius dixit? Nihil eum uarietas legum atq; morū, quibus alijs equestris ordo, alijs oppidani, alijs agrestes, deinde diuersis Poloni, Lituani, Masouij, Prusi, Silesijq; utuntur: nihil diuersa & pugnantia nonnunquam senatorū iudicia, quo minus ius suum cuiq; tribueret, perturbarunt. Accidit interdum, ut post dictas à senatu sententias, ultima ipsius, ab omnibus diuersa, & tamē omniū esset ęquissima. Porrò in cōsilijs de repub. nihil temerè & inconsultè faciebat, cuncta ad publicam, non partis, aut ordinis huius uel illius, sed omnium utilitatem referens, fortunæ quàm minimum sese suaq; permittens: ac tuta cōsilia lubētius, quàm callida & periculosa semper secutus. Bella, in quibus fortuna plurimùm dominatur, nunquam appetiuit: nec nisi necessariò, & graui iniuria prouocatus, suscepit, & ita quidem, ut ab illa comici » Poetę sentētia nō discederet: Omnia prius experiri, quàm armis, sapientem de-

Vigor sensuum in quibusdā pecudibus.

Bona animi.

Laus propria hominis est in bonis animi.

Virtus, & eius partes.

Laus Sig. à uirtutibus.

Prudentia.

Gentes & leges uariæ.

Consilia quieta.

tem decet. Itaque à quietis consilijs nunquam, ne inter media quidem arma, & rebus ad nutum fluentibus, abhorruit. Regna à Suetijs, Vngaris & Boemis (quemadmodum superius dixi) delata recusauit, ne se patriam'que suam nouis & periculosis bellis implicaret. Valachos subiugare, siue adeò exterminare, ob rupta crebrò fœdera cum posset, noluit: ne uel illi desperatione adducti, Turcis sese dederent: uel redacta in prouinciæ formam Valachia, & amoto quasi obice, ipse difficilimum cum potentissimis Turcarum tyrannis bellum de finibus gerere cogeretur. Non quòd à pia contra barbaros ac deuotos Christiani nominis hostes expeditione penitus abhorreret: sed quòd suas illorum'que uires iusta lance metiretur. Sic enim iudicabat, neque suum esse, neque unius planè cuiusquam principis, tam ualidum hostem, qui Asiæ, Aphricæ, Europæ'que magnam partem ditione teneret, florentissimum Græciæ imperium euertisset, Caramannos, Cilicas, Syros, Aegyptios, & nescio quas præterea gentes una æstate subiugasset, denique latissimè dominanti Persarum regi grauis esset, debellare. Coniungenda esse Christianis principibus arma, si hostem illum à ceruicibus suis uellent depellere.

Regna oblata repudiata.

Valachi cur nō subacti.

Bellum contra Turcas cur deuitauit.

Cum ergo animaduerteret, cæteros principes feralibus odijs inter se digladiari, ac totum penè orbem Christianum plus quàm ciuilibus bellis ardere, omni honesta ratione semper Turcicum bellum declinauit: & Ludouico, fratris filio, Vngarorum & Boemorum regi sedulò idem suasit: qui iuuenis si patrui, quàm ferociorum quorundam consiliariorum suorum, consilijs obtemperare maluisset, oblatamque à Turcis pacem accepisset, seu uerius ipsis expetitam dedisset, uiueret fortassis adhuc, neque munitissimum Christianorum regnorum propugnaculum Vngariā secum unà perdidisset. Hæc sanè fuit causa, cur apud pientissimum & Christianissimum regem Sigismundum nihil ualuerunt Iulij secundi, Leonis decimi, Adriani sexti, & Clementis septimi Pontificum maximorum preces & exhortationes, ad suscipiendum contra Turcas bellum incitantiū.

Dissuasor belli Turcici.

Consilium Sigismundi à Ludouico rege Vng. neglectū.

Pontificū exhortationes ad bellum Turcicum.

Optabat quidem sapientissimus rex tempus illud, cum Christiani principes restinctis intestinis bellis, reconciliatisque inter se animis, ad inferendum Turcis bellum conspirarent: plurimum'que in id operæ, laboris, & sumptuum impendit, siue quando cum Maximiliano Cæsare congressus est: siue cum missis non semel ad dissidentes principes, & ad Pontifices maximos, ueluti prȩsides & moderatores Reip. Christianȩ legationibus, accuratè ac diligenter ea de re egit. Et cum initiò nōnulla eius rei spes ei affulsisset, nō nisi annuas inducias Baiazeti, Solimāni huius auo, petēti dare uoluit. Ea uerò spe frustratus, sæpe diuinauit, nunquā id se uiuēte euenturum esse, ut Christiani principes aduersus cōmunem illum hostē uires coniungerent. Intelligebat enim, quousque nonnullarū nationū mutua inter ipsas odia processissent: nec defore Turcis, quos à cæterorū consensu, ad impediendos pios conatus, auellerēt. Quid illud? cum principes Christiani cōplures, quos nominare necesse nō est, sub Clemente pontifice, in suum fœdus, contra Carolum Cæsarem, partim inuidentia fœlicitatis eius, partim potentiæ metu initum, pertrahere eum non potuerunt?

Bellum Turcis cōmuni Regum cōsilio & ope inferendū.

Baiazetes pacem petiuit à Sigismundo.

Bellum contra Carolum Imp. semper dissuasum.

Smalcaldense fœdus. Aut cum nuper primarij Germaniæ principes, affines ferè ipsius, & præpotens illa tot opulentorum populorum contra eundem Imperatorem & fratrem eius conspiratio, pellicere eum in societatē suam nequiuit? ne eatenus quidem, ut uel pecuniæ nonnihil mutuò daret affinibus & cognatis, uel conatus illos tacitè approbaret, uel denique, ne suos homines stipendijs eorum militare prohiberet? Cuius tamen rei non leuem ei excusationem dabant apud Cæsares, libertas & instituta nostra. Non modò autem nihil eorum fecit, sed etiam dissuadere conatus illos, & pacificatorem sese interponere conatus est. *Clades Ligæ Smalcaldicæ.* Atque utinam ei obsecundatum esset: non tam uasta quibusdam locis, neque tam exhausta passim esset pecunijs iuxtà ac uiris Germania: & liberi adhuc principes quidam, retinerent dominatus suos amplissimos. *Germanorum cōtumacia prætextu libertatis Euangelicæ.* Sed fortasse sic Deo uisum, ut fastum & contumaciam, prætextu libertatis Euangelicæ, contra sanctissimas leges & instituta maiorum, contra antiquissimum uniuersi Christiani orbis consensum, & contra legitimos magistratus suos impiè sese efferentem, retunderet. Cum igitur hæc uel faceret, uel recusaret optimus rex Sigismundus, non'ne magna fuit illa eius prudentia, cum fide amicitiæ & constantia coniuncta? *Erga Ioannem regem Vngar. quomodo se gesserit.* Quid? cum Ioanni regi, bis affini suo, ne regnum Vngarorum Ferdinando Maximiliani nepoti iam prius destinatum, susciperet, dissuadere frustra studuit? aut cum ei profugo, exilij quidem locum apud se indulsit, ut aliquid necessitudini & calamitati eius tamen daret, auxilia uerò contra eundem Ferdinandum negauit? aut cum pacem inter eos componere magna cura instituit? *Intempestiua Ioannis ambitio ad regnum.* Cernebat nimirum sapientissimus princeps à longè, quantum mali intempestiua illa Ioannis ambitio Vngaris aduectura, quantis'que malis & calamitatibus non modò florentissimum illud regnum, uerùm etiam finitimas ei regiones inuoluturum esset bellum illud, inter duos de regno conflatum. *Gdanum pacatum.* Iam in reuocandis ad officium Gdanensibus quodam furore multitudinis ad rebellionem concitatis, & in eijciendis è Prussia *Cruciferi eiecti è Prussia.* Cruciferis Marianis tam cupidis, tamq; contumacibus, ut nunquam ab eis Polonia & Lituania quietæ esse possent, an non magno & exquisito consilio usus est? Ne illud quidem eius consilium sapientia uacauit, quo, cum hinc à Moschis graui bello distineretur, inde Cruciferi non leuius bellum ei ostentarent: Maximilianus uerò Cæsar, infensus ipsi adhuc, & hos, & omnes, quoscunque posset, in eum, & in perniciem Polonorum concitaret: *Stipendiū Tartaris sapienter datum.* Tartaris donatiuum, siue stipendium constituit, non modò ut ab assiduis eorum incursionibus ditiones suas, alijs, quemadmodū dixi, bellis impeditas, liberaret, uerùm etiam ut eorum opera in uexandis ac distinendis Moschis, & alijs hostibus suis, paruo redempta uteretur. Qua re tantū profecit, ut & Moschos ad petendā pacem adigeret: & tam culta & habitata sit, quàm nunquā sub fratribus, patre & patruo eius fuit, Podolia. *Iudicium in distribuendis honoribus & magistratibus.* Quàm solidum uerò fuit eius iudicium in mandandis honoribus & magistratibus, & in allegendis in senatum uiris idoneis, quoties id ei arbitrio suo facere per quosdam importuniores, quibus impensius indulgebat, licuit? Atque hoc id admirabilius est, quod difficile est non peccare

in hac

in hac parte maximis quibusq; regibus & principibus, propterea quòd alienis ferè & oculis cernunt, & auribus audiunt. Iam peculiaris illa eius in omnibus dictis & factis cunctatio, ne ipsa quidem sua commendatione caret. Nimirum sapientis est, nihil temerè, nihil præcipitanter, sed omnia consultò ac deliberatè agere. Sic enim cauemus, ne cuius nos dicti aut facti unquam pœniteat. Itaque celebratur etiamnum literarum monumentis, non ignobilis populi Rom. Imperator, Fabius Maximus, de quo uulgatus est ille Poetæ cuiusdam uersiculus:

Cunctator Sigismundus.

Unus homo nobis cunctando restituit rem.

Atque hactenus quidem de prudentia Sigismundi regis nobis dictum sit modò. Cuius quidem ipsi causa fuit timor Dei, cum lacte nutricis, ut ita dicam, imbibitus. Initium enim sapientiæ, quemadmodum sapientissimi reges Dauid & Salomon inquiunt, est timor Domini. Fortitudine uerò, & magnitudine animi, quanta hic rex præditus fuerit, quàm impiger ad propulsanda & suscipienda pro salute & incolumitate suorum bella, quàm contemnens earum rerum quæ maximè in hac uita expetendæ esse uideantur (qualia sunt, regna & imperia) satis iam, opinor, intellexistis ex his quæ superius diximus. Quin ex illo quoque magnitudinem animi eius intelligere licet, quòd Prusico bello, cum terrore non modico aduentantium è Germania auxiliorum, meliore rursus loco res Cruciferorum esse cœpissent, nihil de conditionibus pacis, hosti prius à se oblatis, mutare uoluit: aut quòd, cum ipsi Lituaniæ possessionem post mortem Alexandri fratris adeunti, ne nouis quorundam Lituanorum motibus renunciaretur, non est deterritus, quo minus institutum cum pauco comitatu aulico iter prosequeretur. Et cum deinde Michaelem Glinscium, ducem Russum, qui ad dominatum adspirare dicebatur, cum ualido equitatu aduentare, in balneo tunc fortè sese abluens, cognouisset, neutiquam turbatus est animo. Venientem cum tranquillo uultu & comiter accepisset, cuncta ei scelerata consilia (quod Michael ipse postea fassus esse fertur) è pectore excussit. Tantũ eius animi magnitudo, in graui & constanti aspectu relucens, apud hominem Alexandri regis nimia gratia insolescentem, ac dominandi cupiditate incensum, ualuit. Sic feroces alioqui canes ad molossorum aspectum proijcere sese, & adulari cauda solent. Quid illud? quòd Vngaris & Boemis, cum suis regibus Viennam ad Maximilianum Cæsarem proficisci, fidei'que eius, quem Posonij in constituto congressus loco diu frustra expectarant, credere sese ob non leues suspiciones dubitantibus: ipse, nõ sanè amicum ad eam diem expertus Cæsarem, permagna fiducia ire ad eum perrexit, ac cæteris idem faciendi, data fide pro Cæsare, author fuit?

Timor Dei principium sapientiæ.

Fortitudo & magnitudo animi.

Constantia.

Michael Glinscius.

Fiducia.

Porrò æquabilitate animi in utraque fortuna, tanta fuit, ut neque secundis rebus difflueret, neque aduersis frangeretur: à superbia & fastu semper alienus, aditu & affatu facilis fuit. Aestus, frigoris, inediæ, & laboris patientissimus: quippe qui ab ineunte ætate molliciei delicijs'que minimè assuefactus esset: crassioribus cibis, & pannis, & caprinis pellibus, quod iactitare ipse solitus erat, innutritus. Morbos, & alia uitæ in-

Animus in lætis & aduersis constans.

Tolerantia.

Educatio minus delicata.

commoda admodum æquo animo ferebat. Quodam tempore ad ſectionem digiti pedis, ſacro, ut medici dicunt, igne inflammati, nihil eſt planè commotus. Porrò cum arx hæc conflagraſſet, illa de re tantum angebatur animi, quod dubitaret, tantiſper ſe deinceps uicturum eſſe, donec eam inſtauraret. Publica ſuorum incommoda depellere, damna'que uindicare non libenter neglexit. Priuatas uerò ſuas iniurias, obtrectationes, conuicia, & maledicta inſolentiorum hominum ita contempſit, ut nunquam uindicaret, nec eſſet ob id deinceps ad beneficentiã in huiuſmodi homines reſtrictior. Iam uerò temperantia & moderatione non modo cum laudatiſsimis omniũ gentium regibus & principibus, uerùm etiam cum priſcis philoſophis, quorũ ſeuerior & accuratius inſtituta fuit uita, certare potuit. Nihil ab eo leuius, nihil cupidius, nihil inſolentius, nihil diſſolutius & flagitioſius unquam dictum aut factum. Fuit in eo uultus æquabilis, & ad ſeueritatem compoſitus, inceſſus lenis, ſermo perpaucus & grauis, ſale tamen & lepôre non inurbano neque petulanti nonnunquam temperatus. A' ſordibus ſemper abhorruit: ſed frugali tamen uictu & cultu corporis elegantiore, quàm ſplẽdidiore uſus eſt, niſi quando externos homines & legatos ad ſe admiſsurus erat. nam tunc auguſtiore habitu commendare Maieſtatem ſuam ſtudebat. Eademq́; de cauſa ſplendidius, quàm quiſquam maiorum ſuorũ, habitare inſtituit. Cuius exemplo & imitatione eliminata magna ex parte è uita noſtrorum hominum priſtina barbarie, ciuilitatem, mundiciã, elegantiam & ſplendorem cum dignitate conſectari paſsim cœpimus. Itaq; longè alia nunc eſt facies rerum in Polonia, quàm ante hunc regem fuit. Sobrietatem uerò rex idem magni fecit, & ab infantia quidem ad ſenectutem uſque patris aui'que inſtituto, planè abſtemius, & aquæ potor fuit: ingraueſcente uerò ætate, medicorum ſuaſu uinum bibere didicit, ſed ita tamen, ut nunquam eum quiſquam ebrium uiderit. Edacior quidem, & libidinoſior natura fuit, uerùm in utroque tamen magnopere ſibi imperabat: cum prægrauatum ſe ſentiret, ipſe ſibi cibum ſubducere ſolitus. Quod uerò ad uenerem attinet, cœlebs quidem uiridiore ætate laxius aliquanto uixit, & liberius: nec tamen alienos thoros contaminauit, nec uim cuiquam honeſtæ & pudicæ intulit: neque fœdius quicquam, quod honeſtæ aures abhorreant, admiſit: & ueros illos lubricæ ætatis lapſus multis clariſsimis uirtutibus compenſauit atque contexit. Maritus uerò, coniugij fidem ſanctè ſeruauit. Verecundia ſumma, & penè uirginali, quoad uixit, fuit. Nudum ſe, aut neceſsitati naturæ ſatisfacientem, non niſi à perpaucis interioris cubiculi miniſtris, conſpici paſſus. Obiurgare & admonere officij eos, qui aliqua dignatione eſſent, non ſine rubore ſolitus. A' probris, maledictis, & acerbioribus uerbis, quamuis iratus, omnino ſibi temperauit. Quanta uerò fuit huius optimi regis modeſtia? qui cũ acri & ſolido eſſet cùm in iudicãdo, tum in cõſultando iudicio: & neq; gratia, neq; odio facilè deduci ſe ab æquo & bono pateretũ, tamẽ nihil ferè maius unquã ſine cõſilio ſenatus fecit, aut ſtatuit: ac nonnunquã de recta ſentẽtia ſua cõſenſu ſenatus adductus deceſsit, ne pertinax eſſe uideretur: quod

Iniuriarum obliuio. *Temperãtia.* *Ciuilitas Polonorum.* *Sobrietas.* *Abſtemius Sigiſmundus.* *Edacitas.* *Libidines moderatæ.* *Pudicitia.* *Verecundia.* *Modeſtia.*

quod ingens est & perniciosum plerunque in principe uitium. Fiunt enim multa interdum iniustè & inutiliter, atque etiã temerè, & cum multorum exitio, ab ijs qui sibi plus quàm cæteri sapere uidentur, dum iudicio suo freti, aliena consilia aspernantur. Iam illud, non'ne magnæ fuit modestię simul & grauitatis, quòd aduersantẽ sæpe desiderijs suis, uel utilibus, uel certè non perniciosis Reipublicæ nobilitatem, æquo & moderato animo pertulit: neque ui quicquam inuitis extorquere aggressus est, neque intemperantiorem cuiusquam in se petulantiam acerbius ultus est: ne tum quidem, cum apud Leopolim concitatæ multitudinis conatus prodigiosa tempestate diuinitùs disturbati, ferociorem eum facere potuerunt? Ac ne eblandiri quidem pręter dignitatem aliquid, quod extorquere nollet, uoluit. Non pauca tamen aliquando extra ordinem & præter debitum huic eius modestiæ cõsensu & obsequio multitudinis atque consiliariorũ concessa sunt. Ita nimirum sæpe plus impetrat modestia, quàm exprimit imperium & uiolentia, præsertim ab hominibus ab humanitate & libertate non alienissimis. Ab eo uerò, quem sibi in omni uita proposuerat, modo, neque cupiditate ulla, aut metu, neque ira aut odio, neque aduersitate & ægritudine animi, neque lætitia denique & uoluptate (quę res transuersos ferè rapiunt homines) facile unquã auocatus est, & abstractus. Porrò si quando animum grauibus & continentibus reipub. occupationibus lassum, & quasi fatiscentẽ recreare & relaxare uoluisset, equitationibus, ac ceruorum, onagrorũ, aprorum, ursorũ & bisontiũ uenationibus (quod studium ipsi gentilicium atque hæreditarium fuit) nõ sine utili & salubri corporis & uirium, atque etiã industriæ exercitatione id facere solitus est: interdum etiam equestrium certaminum atque ludorum spectaculis. Scurrilibus quidem iocis, & leuioribus sordidis'ue lusibus, mimis item, & histrionibus, & morionibus non libenter, præsertim integrioribus adhuc uiribus, uacauit. Nec plura nunc de regis huius temperantia & modestia dicam. Reliqua est nobis una maxima & præclarissima uirtus eius, quæ eiusmodi est, ut neque uesperugo, neque aurora sit magis admirabilis, quemadmodum inquit Sapiens quidam: Iustitia, inquam, qua firmantur solia, ut ait sapientissimus rex Salomon, stabiliuntur'que regna: quæ quidem uel maximè in hoc rege resplẽduit. Itaque ergo iure optimo firmatum est solium eius, regnum'que stabilitum. Nam siue æquabilitatem & æquitatẽ eius in dicẽdo iure, tam diuerso & uario, quod est in hoc regno, spectes, siue grauitatẽ & constantiã inter diuersas plerunque senatorũ, & nonnunquam pugnantes inter se sententias, studiaque ad gratiã uel odium (ut fit) inclinantiũ, siue laborem & patientiã in exercendis iudicijs, quoad ei per ualetudinem licuit, & audiendis etiam infimorum hominũ querimonijs, est quòd admireris, nedum laudes. Admiranda est & illa eius cõtinentia, quòd nemini unquã, eo regnãte, quamuis luculentas, quãuis amœnas possessiones regijs uicinas habere obfuit: quin illum uicinũ, quàm proceres quosdã, cũcti maluistis. Quid ego fidẽ eius cũ in promissis, tum in fœderib. & amicitijs, inimicis iuxtà ac amicis spectatã, prędicẽ? Cõmemoraui nõnulla superius, quę ad hanc rem pertinẽt: nẽpe, quòd ad

Confidẽtia caruit. *Moderatio erga nobilitatẽ.* *Leopolienses turbæ.* *Studiũ nobilitatis erga eum.* *Constantia.* *Quales animi recreationes.* *Iustitia.* *Prou. 16.* *Aequitas in iure dicendo.* *Labor.* *Continentia Sigis.* *Fides eius in promißis et fœderibus.*

dissoluendam cum Cæsaribus Carolo & Ferdinando amicitiam adduci se nunquam passus est, ne à necessarijs quidem & affinibus. Promissi uerò quàm tenax fuerit, possem hic, si necesse esset, locupletissimos eius rei testes citare, nonnullos uiros amplissimos, qui partim hic adsunt, & hæc taciti audiunt, partim iam è uiuis excesserunt: quibus quo minus præstaret semel promissa, neq; gratia, neq; odio, neq; precibus, neq; conuicijs, neq; lachrymis cuiusquā flecti potuit. Nihil in eo fallax aut multiplex: aperti uerò & simplices fuere mores, pariter & oratio. Et quoniam ea quæ Respub. continet, tuetur, & florentes facit, iustitia, pœna & premio, seueritate & clementia maximè constat, de his quoq; pauca dicamus. Vtrunq; ille quidem coluit: nec dum alterū sequitur, neglexit alterum. sed cum intelligeret, liberis & minimè malitiosis populis se imperare, & satis magnam pœnam sceleri & ignauiæ, institutis maiorum nostrorum esse propositam, infamiam inquam, & odium bonorum uirorum: ad seueritatem quidem, & expetendas de sontibus pœnas fuit remissior: nec nisi necessariò, quemadmodum ad secandum urendumq́; medici, ad hoc descendebat. Vt, cum Cazimirienses aliquot decuriones ob cædem nobilium quorundam, tumultu concitatæ multitudinis patratam, supplicio capitali affecit, ne quod maius malum inde existeret, & ut illi exemplo essent in posterum magistratibus, multitudinem temerè concitantibus, concitatam'ue nō refrenantibus: uel, cum Gdani de capitibus seditionis urbanæ supplicium sumpsit. Vel deniq;, cum dux adhuc Silesiæ, regionem illam omnem latrocinijs, quibus infamis erat, iam inde ex quo tempore bella ibi à Boemis & Vngaris, Mathia & Georgio ac mox Vuladislao regnantibus, gesta sunt, penitus repurgauit. Quod factum eius cùm finitimi omnes laudant, tum Silesij quoq; etiamnum grata memoria prosequuntur. Ad clementiam uerò fuit propensior, ita ut cum aliquando eam ob rem, nescio à quo uiro senatorio reprehenderetur, urbaniori responso repressisse illā eius acerbitatē feratur: Qui scis, inquiēs, à quo'nam seueritatem istā exordirer? Illud opinor innuēs, neq; illū culpæ exortem esse, & ad multa nonnunquā conniuendum esse Rempub. administranti. Proinde multos capitis reos uita donauit, nōnullis inustā iure infamiam sustulit: nullius propemodū bona cōfiscauit: confiscata etiā ijs, quorum fuerant, reddidit. Exules & proscriptos reuocauit, sine accusatore quidē & indicta causa neminem damnauit. Gdanēsibus uilis plebeculæ impetu ab officio discedentibus, nihil ferè de pristina libertate & immunitate, nihil de commodis, quæ perampla sunt ciuitati illi publicè & priuatim, detraxit. authores modò seditionis paucos inuitus partim interfecit, partim exilio multauit. Hostibus supplicibus libentissimè ueniā dedit, ita, ut uel de medio uictoriarum cursu nō grauatè retrahi se ad ueniā reconciliationéq; pateret. De Valachis quidē iam diximus. In Cruciferos uerò debellatos iam ferè, quàm clemēter se gessit? Quòd nisi fidē eorum suspectā habuisset, nō modò siuisset eos retinere quę habebāt adhuc, sed ablata quoque, ni fallor, eis reddidisset. Magistrū quidē eorum, Albertū marchionem Brandeburgēsem, sororis suę filiū, expectatione & aduentu auxiliorum è

Marginalia: *Sinceritas.* — *Seueritas & lenitas.* — *Cazimirienses puniti.* — *Gdanenses seditiosi puniti.* — *Purgata à latrocinijs Silesia.* — *Clementia Sigis.* — *Clementia erga Gdanenses.* — *In Cruciferos clementia.* — *Albertus Marchio Brādeburgen. dux in Prußia factus.*

rum è Germania, uariè tunc, ut quàm leuissimo uerbo utar, secum agentem (dabit mihi ueniam princeps amplissimus, uulnus suum necessariò refricanti: & beneficentissimi in se auunculi memoriæ hoc non inuitus, uti spero, donabit) retinere ea quæ ante bellum illud habuerat, & partim iure belli amiserat, partim amissurus esse uidebatur, omnia iussit: & honore auxit, Magistri appellatione in Ducis nomen, quo omnem deinceps rebellandi occasionẽ tolleret, commutata: denique hæreditarium ei fratribus'que eius Cazimiro & Georgio, in mares duntaxat liberos, principatum illum constituit. Hæc an non maxima sunt documenta clementiæ, hostem, quem minimè esse decuerat, & hostem pertinacem, penè deuictum & fortunis spoliatum, meliore quàm fuisset dudum, conditione, in societatem & amicitiam recipere? Quid illud eodem bello, quòd Germanos milites contra se militantes, uelitationibus & leuibus nostrorum prælijs exagitatos, & labore, inopia, inedia, uigilijs, uulneribus'que confectos, delere, cum posset, noluit? Captiuos, quorum plenæ erant turres & ergastula in maiore Polonia & Cuiauia, sine ullo precio liberos, atque adeò ueste & uiatico donatos, dimisit? Cuius clementiæ benignitatis'que suæ maximum, nisi fallor, fructum cępit: nempe, quòd per tot annos deinceps eo regnante, in Prussiam Germani, & contra Polonos, quamuis sedulò sollicitantibus Cruciferis, arma non sumpserũt: non tam uiribus & fortuna regis, ut equidem credo, deterriti, quàm beneficentia uicti. Sæpenumero enim ij qui aliquando uicti fracti'que sunt, contra uictores sese recolligunt. At quos uictos seruaris ac iuueris, eos beneficij pariter & fortunæ suæ recordatio, pristinos spiritus recipere nõ tam facilè sinit. Neq; illud minus est, nec scio an longè maius clemẽtiæ Sigismũdi argumentũ, quòd cum permagna libertate, cui reges atq; monarchæ plerique omnes infensi & infesti sunt, respublica nostra constituta sit, nunquam eam infringere conatus est: quamuis impellentibus ad id quibusdam, & maiore nonnullorum licentia aliquando prouocante. Verùm cedere furori paucorum, quàm detrahere aliquid propter eos de communi libertate, rex optimus maluit. Quòd si qui reprehendũt, ijdem sanè reprehendant, quòd amari à suis, quàm timeri: & patrem se, quàm dominum haberi maluit. Huc & illud pertinet, quòd procerum simultates atq; dissensiones semper sedauit, quoad potuit: quas alere tyranni, & qui priuata commoda sua, quàm Rempub. pluris faciunt, solent. Nec eæ tantum (proh dolor) his extremis eius temporibus inter quosdam inualuissent, magno iustitiæ & iuris dicundi impedimẽto, scelerũ impunitate, & periculo maloq; Reipub. dum ea quasi plaustrum disparibus ac diuersis iumentis, auriga cessante, aut nec quicquã laborante, distrahitur ac discerpitur: non inualuissent, inquã, dissensiones tam pestilẽtes, si seniũ & perpetuus ferè morbus consuetudinẽ & authoritatẽ pristinam retinere eum siuisset. Quo fit, ut ipsi iure quodã suo uenia dãda sit, si nõ per omnia eum quem debuit, quemq; florentiore ipsius ætate tenuerat, cursum Respub. pristino illo sensuum, animi & memoriæ uigore in eo deficiente, tenuit. Aetatis hæc, uiri Poloni & Lituani, non illius culpa est. Ille quidem præclaris uir-

Prußia in feudum concessa Marchionibus.

Clemẽtia in uictos Germaniæ milites.

Libertas in repub.

Simultatũ sedator.

Simultates procerum.

Senium Sigismundi.

claris uirtutibus ſuis,atq; ſuperioris temporis adminiſtratione & fœlicitate hæc,ſi qua fuerũt,extremi corporis incõmoda,penitus (ſi modò uos æquiores & gratiores,quàm maligniores haberi mauultis) obſcurauit.
» Neminem unquam mortalem inuenietis,qui omnes numeros fœlicita-
» tis abſoluat.In chariſsimis quoque parentibus,ſuauiſsimis uxoribus,dulciſsimis liberis, atque adeò in ſeruis quoque ueſtris multa quotidie uos ferre neceſſe eſt,niſi humanitatem exuere prorſus uelitis. Quæ enim iſta eſſet iniuſtitia & immanitas, atque adeò impietas, ſi liberi parentem ſuum, à quo progeniti, liberaliter educati & inſtituti, ſemper indulgenter habiti, & omni ratione adiuti & ornati,ſumma deniq; omnia conſecuti eſſent, ad extremùm propter olentem animam,mucidasq; nares,addo etiam,ſi libet,propter neglectam rem familiarem,abominarentur, aut etiam grauius incuſarent, ſuperiorum omnium beneficiorum obliti? Non eſt hoc ueſtri moris, neque ingenij, uiri Poloni:qui non penitus malos reges, nedum bonos & bene meritos,grata memoria proſequi ſoletis. Verùm ad inſtitũ noſtrũ reuertamur.Fuit igitur in Sigiſmundo,quemadmodũ uidetis, ſingularis clementia & priuatim & publicè.

Senio condonãdum aliquid.

At fuit is reſtrictior in benemerentes de ſe ac repub. Fuerit ſanè ita. Sed quis hoc ei uitio uertat? ſi bene ſecum reputet,inane ante eum regem ærarium: oppigneratas à maioribus eius poſſeſsiones pleraſque & bona regia: egentes quoſdam reges, ne in quotidianos quidem ſumptus pecunia ſuppetente:non ſolutas à patre, ab ipſo uerò exactas omnium, niſi fallor,ſororum dotes:dotatas duas filias,tres etiam reliquas dotandas,& pro dignitate ſua regniq; elocandas: perſoluta militibus ſuis & externis ſupra ducenta millia florenorum, emeriti apud Ioannem Albertum & Alexandrum fratres ſtipendij nomine debita: denique complura bella non ſine magnis impendijs geſta, & alia præterea impendentia. Hæc quiſquis rectè ſecum perpendit, ſimulq; cogitat, quò indignitatis illa ærarij inopia,patrem, fratresq;, atque etiam maiores eius nonnunquam impulerit,æquior multo in hac parte Sigiſmundo erit. Et tamen nihil is prætermiſit,quod ad ſplendorem regni & patriæ, dignitatem'que ſuam & magnificentiam pertinere exiſtimauit. Vt enim illa quæ modò attigi, non repetam, ut redemptos à barbaris captiuos: reſtitutas res, ne belli cauſa eſſent, potenti hoſti à noſtris prædabundis ablatas:ſenas nuptias magnificentiſsimo apparatu factas:conſtructas aliquot locis, & pro ueteribus tugurijs regali magnificentia exornatas domos. Vt hęc,inquam, prætercam,arces quidem,Camenecenſis in Podolia, Leopolienſis, Sendomirienſis,Corcinenſis, Vilnenſis, Cracouienſis,& hæc quidem bis, & aliæ quædam inſtauratæ & munitæ: comparatæ & inſtructæ permultæ & magnæ bombardæ:frequentes legationes ad externos principes miſſæ,& ab eis uiciſsim uenientes ſplendidè ac liberaliter acceptæ atque dimiſſæ, permagno ei conſtiterunt. Sumptuoſus uerò & ille fuit,ſplendidiſsimusq; cum Cæſare Maximiliano,& Vuladiſlao ac Ludouico regibus apud Viennam congreſſus, quo Polonorum & Lituanorum nomen, obſcurius antehac, & inopiæ,inertiæ,barbarieiq; opinione cõtem

Cur minus largus fuit.

Sumptus.

Magnificentia Sigiſ.

Arces ab eo extructæ,aut inſtauratæ.

Bombardæ.

Legationes.

Regũ conuentus Viennæ.

ptibile

ptibile apud externas gentes, illustrius & admirabilius esse cœpit. Post hos tot tantosq́ sumptus, nō in luxum, delicias & uoluptates priuatas profusos, sed ad utilitatem, salutem, decus & ornamentum reip. factos, non est sanè reprehendendum, nec scio an ualde laudandum, quòd ærarium non inane reliquit, filij hæredis necessitati, & futuris reip. usibus, ut filiarum dotes taceā, utiliter seruiturum: belliq́, si quod alicunde nobis inferretur, neruum futurum. Et tamen cum hoc sibi proposuisset, ne in priuatos quidem benignitatē & munificentiā suam clausit: & fortes, doctos, ac sapiētes uiros, aut quauis alia ratione utiles reip. cùm donis, tū honoribus & alijs beneficijs prosequutus est. Vt enim literatos homines, nostrates pariter & externos, quorum uel opera honorificè in rebus magnis uti se posse existimabat, uel scriptis & præconijs suum populorumq́ suorum nomen illustratū iri sperabat, ut eos igitur omittam, ac de fortibus uiris aliquot modò insigniores cōmemorem, nō'ne Constantinū Ostrogiensem ducē peramplis beneficijs auxit? nō'ne Ostapheio plebeio, aut obscuro duntaxat homini, sed in Tartaricis bellis exercitatissimo & uigilantissimo, cùm aliàs, tum post obsessam aliquandiu, & oppugnatā à Turcis atq́ Tartaris, ab eo uerò strenuè defensam arcem Cercassiam, permagnum honorē habuit, & multa largitus est? multa sępe delinquenti indulsit? Quid Nicolaum Senauium, scientia & usu rei militaris præstantem, excellentis uirtutis ergò collocupletatum, & ad eum, in quo nunc est, honoris gradum euectum? Quid'ue uirum omni laude cumulatissimum, Ioannem comitem Tarnouium, cùm alijs nō obscuris beneficijs ornatū, tū ad summū dignitatis fastigiū euectum, euidentibusq́ grati animi indicijs, & pręclaris elogijs, cū siue à Moschico bello & Starodubo euerso, siue à deuictis apud Obertinū Valachis reuerteret, ab ipso ornatū, & honorario munere, publico totius Poloniæ consensu binis grossis collatis, cohonestatum, cōmemorem? Viuūt hi duo, & adsunt, & hęc mea dicta nutibus renidentes approbant. Tametsi longè maximum hi uirtutis præmium, sempiternam rerum à se gestarum gloriam, quæ eos nunquam destituet, arbitrantur. Taceo Bielscium & Lacium Moschos transfugas perhonorificè ab eo acceptos, & luculentis possessionibus donatos, ingenij, fidei & scientiæ rei militaris ergò. Non fuit ergo, non fuit Sigismundus, ne in hac quidem parte restrictior. Aut si quando tandem fuit, non sua uoluntate, sed necessitate, id'que ingrauescente maximè ætate fuit. Quoniam autem illa quoque uel potissima pars est iustitiæ, quæ cum cœlitibus hominum quasi societatem quandam tuetur, pietas inquam, & religio, de hac quoque iam tandem postremo loco mihi dicendum est. Consultò autem in hunc eam locum seruaui, ut quæ reliquas omnes uirtutes in se continet, & quasi germina quædam ex se emittit, hominisq́ felicitatem perficit, eadē nobis huius optimi regis perficiat laudationē. Absq́ hac « enim cęterę uirtutes, imagines uirtutū & umbrę sunt uerius, quàm uir- « tutes: neq́ omnino laudabiliter & beatè, quāuis rebus ad uota fluenti- «

Aerarium non inane.

Beneficentia.

Constantinus dux.

Ostapheius.

Senauius.

Tarnouius.

Honorariū publicè decretum Tarnouio.

Bielscius et Lacius Moschi transfugæ.

Pietas & religio Sigism.

bus, uiuitur. Qua autẽ pietate fuerit, quamq́ꝫ sanctè & religiosè Deum optimum maximum Sigismundus hic rex coluerit, si alia nulla essent, ea quæ hactenus persecuti sumus, satis magno essent argumẽto. neqꝫ enim ita se ille tum in administrando regno, tum in omni uita gessisset, neque tantus euasisset, neqꝫ tot bonis & fœlicitatibus, quot percurrere obiter uix potuimus, aut ipse, aut ditiones eius cumulatæ fuissẽt, nisi Deũ propitium habuisset. Verissimum enim illud est, quod est in Epistola diui Iacobi Apostoli: Omne munus bonum, & omne donum perfectum supernè descẽdere, à patre luminum. Eum uerò nemo propitium habere potest, nisi qui agnoscit, reueretur & colit, omnemq́ꝫ fiduciam suam in eo collocat. Sic enim canit Dauid rex & propheta: Inquirentes Dominum, non deficientur ullo bono. Et alibi: Qui confidunt in Domino, erunt sicut mons Sion, qui non commouetur in æternum. Cum igitur Sigismundo tot illa tantaq́ꝫ bona in omni uita suppetierint, quis negabit eum Deo curæ fuisse? Vt enim non fallit, ita neqꝫ fallit Spiritus sanctus, qui per Dauidem olim locutus est: Quoniã rex sperat in Domino, & in misericordia altissimi, nõ cõmouebitur. & quę pręcedũt: Desideriũ cordis eius tribuisti ei: præuenisti eũ in benedictionibus dulcedinis. Et alibi: Propè est Dominus omnib. inuocantibus se, omnibus inuocãtibus se in ueritate: uoluntatẽ timentium se faciet, & preces eorũ exaudiet, & saluos faciet eos. Custodit Dominus omnes diligentes se. Sed quoniã impijs quoqꝫ nonnunquã prosperè multa in hac uita cadũt, eluceatq́ꝫ in eis etiam aliquando nonnulla imago uirtutis atqꝫ probitatis, age uideamus, num qua alia ratione pietatem huius regis ostendere possimus. Et ecce occurrunt nobis templa Dei opt. max. partim instaurata, partim à fundamentis excitata, & multis magnisq́ꝫ donarijs, & preciosis utensilibus, ad splendorẽ simul & usum cultus diuini, regali munificentia exornata. Atqꝫ ut Vilnensem basilicam, & Rupense siue Scalcense fanum, & quædam alia, quæ nunc in mentem non ueniunt, prætercam: hoc quidem certè delubrum pulcherrimum & sumptuosissimum basilicæ huic adiunctum, seu uerius iniunctum, quod sepulchrum & monumentum suum ille esse uoluit, cum instituto iugiter & concinnè Deum colentiũ sacerdotum collegio, ferit oculos nostros, & quodam augusto splendore perstringit. Huic uerò basilicę quàm multa, & quàm ampla donaria contulit? Iam quis nescit, quàm sedulò is, dum per ætatem & morbum potuit, & quàm religiosè sacris cultuíque diuino operam dederit, nulla neqꝫ temporis, neqꝫ loci incommoditate, neqꝫ occupationibus retractus? Quid ego precum eius assiduitatem, quid festorum dierum ieiuniorumq́ue intemeratam obseruantiam commemorem? in quibus omittẽdis uix ualetudinis gratia, atqꝫ id extremis demũ aliquot annis, medicorũ suasu, & episcoporũ permissu, ne dicã hortatu, sibi indulsit. Quę enim à teneris annis cum lacte quodammodo materno imbiberat, ad extremũ usqꝫ halitũ cõstanter & mordicus ea retinebat. Externi hi sunt cultus ritusq́ue, fateor, neque in his cardo religionis nostræ uertitur: uera &

Regni felicitas ex cultu Dei. *Psal. 33.* *Psal. 124.* *Psal. 20.* *Psal. 144.* *Impiorum prosperitas.* *Templa magnificè culta, extructa & ornata.* *Sedulitas in templis.* *Obseruantia institutorum ecclesiasticorum.* *Externus cultus Dei.*

uera & in terior pietas in mentibus & uoluntatibus nostris penitus in- "
clusa est. Ita sanè. Sed cum ea soli Deo perspecta & explorata sit, tamen "
his externis sese nobis prodit & exerit: ut sic luceat, secundum authorē
salutis nostræ Christum, lux nostra hominibus, ut ij uidentes opera no-
stra bona, celebrent & glorificent patrem nostrum cœlestem. Bona est
enim, ait angelus ad Tobiam, oratio cum ieiunio, & eleemosyna. Ipse *Tob. 12.*
quoq; CHRISTVS IESVS apud Matthæum magnoperè hęc tria *Matth. 6.*
commendat, dum quomodo fieri debeant, præcipit. Quid uerò proli-
xam Sigismundi in egenos, quorū uictus uestitus'q; parādi rationes uel *Eleemosynæ Sigism.*
morbus, uel ętas, uel calamitas aliqua, uel deniq; arctioris et addictioris
Deo uitę professio impediuisset, beneficentiā & liberalitatē persequar?
Eadē opera lucē hāc diurnā accensa lucerna illustrare coner. Cernitis en
ipsorum turmas, non modò templum hoc, uerùm etiam uias & plateas
complentium, & orbitatem suam, tam benefico rege amisso, miserabili-
ter deplorantium. Illa uerò eius in receptis antiquitùs Dei placandi riti *Constantia in fide et religione Catholica.*
bus & cæremonijs, sacrosanctè retinendis ac defendendis, & in propu-
gnandis Dei ministrorum commodis, pręclara uoluntas & constantia,
in ista præsertim nostri temporis licentia, & isto nouarum rerum, quo
nunc leuissimi quiq; homines flagrant, studio, seu uerius pruritu, non-
ne maximum est singularis pietatis argumētum? Vidit enim sapientis-
simus rex, in religione nostra nihil melius, nihil exactius hoc tempore à
quoquam inueniri posse, quàm ab ipsis Christi seruatoris nostri disci-
pulis, eorum'q; successoribus proximis, sanctissimis'q; patrum Cōcilijs
constitutum, & publico Christiani orbis consensu tot seculis retentum
esset. Didicerat non hic, aut illic, & in angulis omnino Christum quę *Ecclesia & doctores antiqui.*
rendum esse: neq; uniuscuiusq; esse, arbitratu suo uerba & instituta Dei
interpretari: sed ecclesiam, ecclesiam inquam, in qua certa esset ac perpe- *Matth. 24.*
tua, ut inquiunt uetustissimi, sanctissimi & grauissimi doctores, Irenæ-
us, Cyprianus & Augustinus, tot seculis continuata, uerorū episcopo-
rum successio, columnam esse, quemadmodum ait diuus Paulus, & fir- *1. Timot. 3.*
mamentum ueritatis. In ea sola dari spiritum ueritatis, qui ut author,
ita interpres quoque sit sacræ scripturæ: non dissensionis, uerùm pacis
Deus. Quo quidem illis carere necesse esset, quibus inter ipsos nō con- *1. Corinth. 14.*
ueniret: & qui ne ipsi quidem singuli sibi constarent, sed omni uento do *Ephes. 4.*
ctrinæ, quasi nebulæ turbine exagitatę, circumferrentur. Iam uerò il-
la, quòd moribundus sacra Christi mysteria ritu Christiano expetiuit, *Ritus Christiani in moriente.*
& uenerabundus accepit, quòd se totum Deo religiosis uerbis & suspi-
rijs commendabat, quòd in eius clementia & misericordia fiduciam suā
omnem collocabat, quæ & isti euidentissima, nisi fallor, uerę pietatis in
dicia iudicant, non'ne certa sunt piè & religiosè exactæ uitę testimonia?
Cum igitur tanta pietate, quanta genere illo inclyto, & educatione opti *Virtutes Sig. in speculum Principibus positæ.*
ma digna fuit, prædítus fuerit Sigismundus, nihil mirum, si iustus quo-
que, clemens, magnificus & benignus: si temperans, moderatus, pudi-
cus, & modestus: si fortis, constans, patiens, & excelso animo: si pręteri-

torum memor, præsentium sagax indagator, futurorum acutus coniector, & utilium publicè priuatim que diligens & sapiens prouisor fuit. Non mirũ, si in hac breuitate uitę humanæ, magnisq́ laboribus uiuendo octogesimũ secundum annũ attigit, si uiribus & ualetudine plerũq firma fuit, si sensuum ingenijq́ uigorem ad extremũ penè retinuit. Non mirum, si gratia & authoritate apud suos pariter & externos, summos iuxtà ac infimos ualuit: si amplissimum regnum, elatis post patrẽ duob. fratribus, maturè adeptus, bellis felix & uictoriosus, pace multa beatus, uxoribus & liberis non infortunatus, ditionum aliquot accessionibus locupletior, tam bene, tam quietè, tam feliciter, tantoq́ bonorum omnium fauore uno & quadraginta annis id administrauit: & florentius multo, quàm acceperat, nõ degeneri, uti confidimus, filio reliquit. Non mirum deniq, si sempiternum optimi & fortunati principis, & patris patriæ nomen atq gloriam, nisi me uanum fallit auguriũ, apud longam posteritatem celebris inclytusq́ rex retinebit: quippe, qui superiores omnes principes & reges nostros nõ modico interuallo post se reliquisset. Nam quæ in singulis illis singula laudabilia fuerunt, ea hic unus omnia cõplexus est. Boleslai Chrobri, ut ab hoc potissimũ ordiar, solertiã & magnificentiã: Cazimiri monachi, pacis & instaurandæ patriæ, superiorum temporũ iniuria afflictæ, studium: Vuladislai eius filij mãsuetudinem, Boleslai Criuousti uictorias, Crispi prouidentiam, Miezislai senis grauitatem, Cazimiri horum duorum fratris iustitiã, Lesci albi excelsum animum, Boleslai pudici religionem ac temperantiam, Lesci nigri moderationem animi: Vuladislai Loctici fortitudinem, & in tolerandis aduersis patientiam: Cazimiri magni, in ornando & muniendo regno studium atq diligentiam: Iagellonis aui, si non in propagando, certè in amplificando cultu diuino, pietatem, laborem & munificentiã: Vuladislai patrui magnanimitatẽ & clementiã: Cazimiri patris facilitatem, & offensarum perbreuem memoriam: denique Ioannis Alberti fratris ad res magnas gerendas, quanquam meliore fortuna, alacritatem. Has, inquam, omnes omnium, illorum uirtutes solus Sigismundus non modò æquauit, sed superauit etiam: ita, ut nulla cuiusquam eloquentia, nedum infantia nostra, satis dignè & pro meritis eum laudare possit. Sed iam ipsum ex augusto illo mausoleo, in quo heri reconditus est, nos, quibus præfuit, alloquentem audiamus. Quam iustè, quam que moderatè, uobis uiri Poloni (liceat enim mihi uos omnes, imperio coniunctos, uno nomine appellare) imperauerim, & quanta felicitate regnum hoc auxerim, ornauerim & cumulauerim, uos ipsi probè nostis: aut si qui per ætatem intelligere & iudicare adhuc non potuistis, è maioribus natu, bonis & grauibus uiris, discere potestis. Pro his meritis meis, iure meo illud à uobis postulo, ut si quid unquam imprudens offendi, id uel humanæ imbecillitati, uel ætati meæ condonetis: quam uerò mihi debetis gratiam, eam liberis meis dulcissimis referatis, morte mea pupillis. Filium hunc meum unicum, quem ipsi uobis regem, mihi suc-

Aetas 82. annorum.

Pater patriæ Sigism.

Poloniæ regis uirtutes.

Sigis. omnibus excellentior.

Oratio Sig. ad Polonos.

Pathetica filij commendatio.

hi succesſorem, me uolente & poſtulãte, iampridem deſignaſtis, eodem quo me, aut maiore etiam, ſi poteſtis, ſtudio proſequamini, conſilijs adiuuetis, conſentientibus animis atq; uiribus protegatis, ætati eius nonnihil etiam indulgeatis. Ne audiatis eos, qui dum ſuam rem agunt, ueſtram agere uideri uolunt: & tamen aliud alibi præ ſe ferunt, utrinq; ut gratiã ineant, & opes potentiamq; ſuã augeant & ſtabiliãt. Cernitis qualia nunc ſint tẽpora, quouſq; domi progreſſa ſit multorũ audacia, quãta huic regno & cõmuni patriæ pericula à barbaris impendeant. Maturè uobis prouidendũ eſt, ne nõ modò imperiũ ueſtrũ et reſp. uerùm etiam libertas & uita ueſtra ueſtrorumq; in extremum diſcrimen ueniat. Id uerò ita demum rectè prouidebitis, ſi ſublatis omnino quorundã factionibus, diſsidijs & ſimultatibus mutuis, amore & officio erga uos inuicẽ, erga regem uerò ueſtrum ſtudio & beneuolentia certabitis. Sic enim fiet, mihi credite, ut qui nũc formidoloſi nõnullis uidemini, formidabiles uicinis ueſtris, hoſtibusq; ſitis. Ad te uerò, fili chariſsime, hæc mea eſt oratio. Illo aũt habitu, illoq; uigore, hęc tu Sigiſmunde Auguſte patrem tecũ loqui exiſtimato, quo fuit, cum tibi huius regni habenas ſceptrũq; traderet. Nihil eſt q̃ te unà cum matre, & ſororibus tuis, puellis lectiſsimis, propter mortẽ meam tantopere excrucies. Mihi quidem ego meo tempore, annorum, uitæ, gloriæq; ſatur, non dico mortuus ſum, ſed ad beatiorem uitã regnumq; melius migraui. Vt aũt ueſtro quoq; & horũ omniũ tempore id factum eſſe uideatur, ſecũdum Deum in te, fili, maximè ſitũ eſt. Tibi mi fili deinceps, & mater, & ſorores, & uerò reſp. maximè curę eſſe debebunt. In te ſpes omnes omniũ, quas fruſtrari te ęquum non eſt, ſitæ ſunt. Nonnihil quidẽ nobis debet Polonia, quemadmodũ audiſti: ſed nos illi multo plus. Quippe quę nos ſibi, maioresq; noſtros, poſthabitis quibuſdam illuſtrioribus & elegantioribus, atq; etiam potentioribus fortaſſe, reges aſſumpſit, & ſumma fide, ſtudio, obſequioq; coluit. Te, quemadmodum ipſe noſti, puerulum etiamtum, regio diademate inſigniuit. Ad eius igitur ſalutem atq; dignitatem, uiciſsim te uoluntatem tuam, ſtudia & conatus omnes adiũgere in primis æquum eſt. Id uerò ita demum rectè facies, ſi omnibus te ęquabilem, familiarem uerò non niſi grauiſsimis & ſapientiſsimis quibuſq; prębebis: ſi nullius ius & innocentiam neq; gratia, neque odio cuiuſquam opprimi ſines: & in iudicijs exercendis, non cuius cognatus, neceſſarius aut cliens quiſque ſit, ſed quàm iuſtã cauſam habeat, attendes: ſi tenuiores à ui & iniurijs potentiorũ uindicabis: ſi honeſtatẽ uoluptati, publica cõmoda tuis priuatis antepones: ſi nulla in re leuior, aut præceps eris, neque de maioribus rebus abſq; conſilio ſenatus quicquã ſtatues: cum iuuenibus uerò & iuuenili ardore præditis, cõſilia nõ temerè cõmunicabis: ſi aſſentatoribus aures nõ accõmodabis (Blandũ enim eſt malũ, ſed peſtilẽs in primis regnis atq; regibus, aſſentatio) ſi diſſenſiones ordinũ, & ſimultates procerũ, inter ipſos authoritate tua penitus extirpabis: ſi deniq; pietatẽ atq; religionẽ ſanctiſsimã ſedulò & ex animo coles: neq; ab inſtitutis maiorũ, & iam inde ab exoriẽte religione Chriſtiana apud oẽs gẽtes

Conſiliũ regis.

Verba Sigiſmi ad filium.

Aurea pij patris monita.

recepto, & ad nostra usque tempora transmisso retento'que cultu Dei opt. max. uenerandis'que cæremonijs atq; dogmatibus, te cuiusquam uel insidiosis blanditijs, assentationibus & illecebris auocari, uel impor tunitate auelli sustinebis. Harum rerum omnium exempla domestica habes, satis, nisi fallor, illustria. Non ignoras fili, quo successu, qua fœlicitate, quanta'que gloria nos tam diu regnauimus: id nos totum Deo opt. max. quem sedulò rite'que colimus, acceptum referimus. Existi-
» mare autem debes, neque regnum, neque quicquam omnino sanctum
» & inuiolabile esse posse, ubi religio labefactatur. His tibi uijs, fili suauissime, ad laudem, ad beneuolentiam hominum, ad salutem tranquillitatem'que ditionum tuarum, denique ad decus & immortalitatem grassandum est. Hac certus est, & exploratus pijs principibus ad cœlum aditus. Hęc tecum Sigismunde Auguste, pater: illa rex uester uobiscum, uiri Poloni. Reliquum est, utriq; ut sanctissimis & saluberrimis monitis eius obtemperetis, eius'que præclara erga uos merita, assidua pietate & grata memoria semper prosequamini: omnes'que pariter eum, uti debemus, uiuorum & mortuorum Deo, apud quem nemo satis iustus & insons est, assiduis precibus commendemus. Vicissim ille in cœlis, uti speramus, pro nobis orabit: & quorum saluti & incolumitati omni ratione, quoad uixit, consuluit, ijs ne nunc quidem, omni iam rerum terrenarum cura & molestia solutus, studium suum in placando Deo opt. max. deesse patietur.

FINIS.

ERRATA, OPERARVM INCVRIA COMMISSA, SIC EMENDABIS.

Pag.14.uerſ.33. in marg.adijciend.Polonorum nomen ante Chriſtum natum non extitiſſe. 35.34.*Luſaria* 46. 10. *Lambertus* 47. 11. *educaſſet* 49. 28. *inferret* 58. 35. *Stopolcum uictum* 62. *in marg.* 2. *Culmenſis* Ead.19.*precioſiß.quaq;* & *ult.à noſtris memoriæ* 70.39. *Dei cultu* 77.*in marg.Cracouienſi diœc.* 101. 1. *Bardum arcem* 136.*in marg.Criſtinæ* 152. 35. *Boleslai* 160. 20. *retinuit* 163. *in marg.Breſte Lituanicum recep.* 180.42.*fortè legend. recuſare,pro refutare* 193.*in marg.Suentopelci* 198. 12.*profugit.* 199.*in marg.Henrici ducis* 201.22. *Conſtantiam* 203. *in marg. Vuladiſ. Sputator* 210. 19.*fuere* 224.*penult.facilius* 225.*in marg.Poloniæ maioris* 229.38.*aliquandiu* 230. *in marg. Cazimiri ducis* 231. *penult. autem* 233.19.*Lituanis* 243. *in marg.Griffina ibid. Ladislaus* 268.*in marg. Ottomanus* 275.*in marg. Gdanenſes nundinæ* 302. *in marg. Zarnoueciaarx* 331. *Lib. XIII.* 336. *in marg.Carolum fratris fil.* 344.25.*fuit* 346.*in marg.Siradiæ* 383.*in marg.Vecra fl.* 384.10.*Virgini* 389.4.*cum rege* 396.*antepen. fecere* 401.28.*ſiue ſiclis* 413.23.*iudicis* 422.11. *Columnenſi* 455. *ult. impediretur* 461.*in marg.Palatini* 496.*in marg.Philippi Burg.legatio ad* 522.9. *pecunia* 530. 9. *ueſtitum*

RERUM ET VERBORUM IN HISTORIA *Polonica præcipuè memorandorum* INDEX.

Boemia

C

Con-

D

Derzan-

I.

Kio-

N

Nicolaus

Q

R

Resla

T

repudiant

X

Z

FINIS.

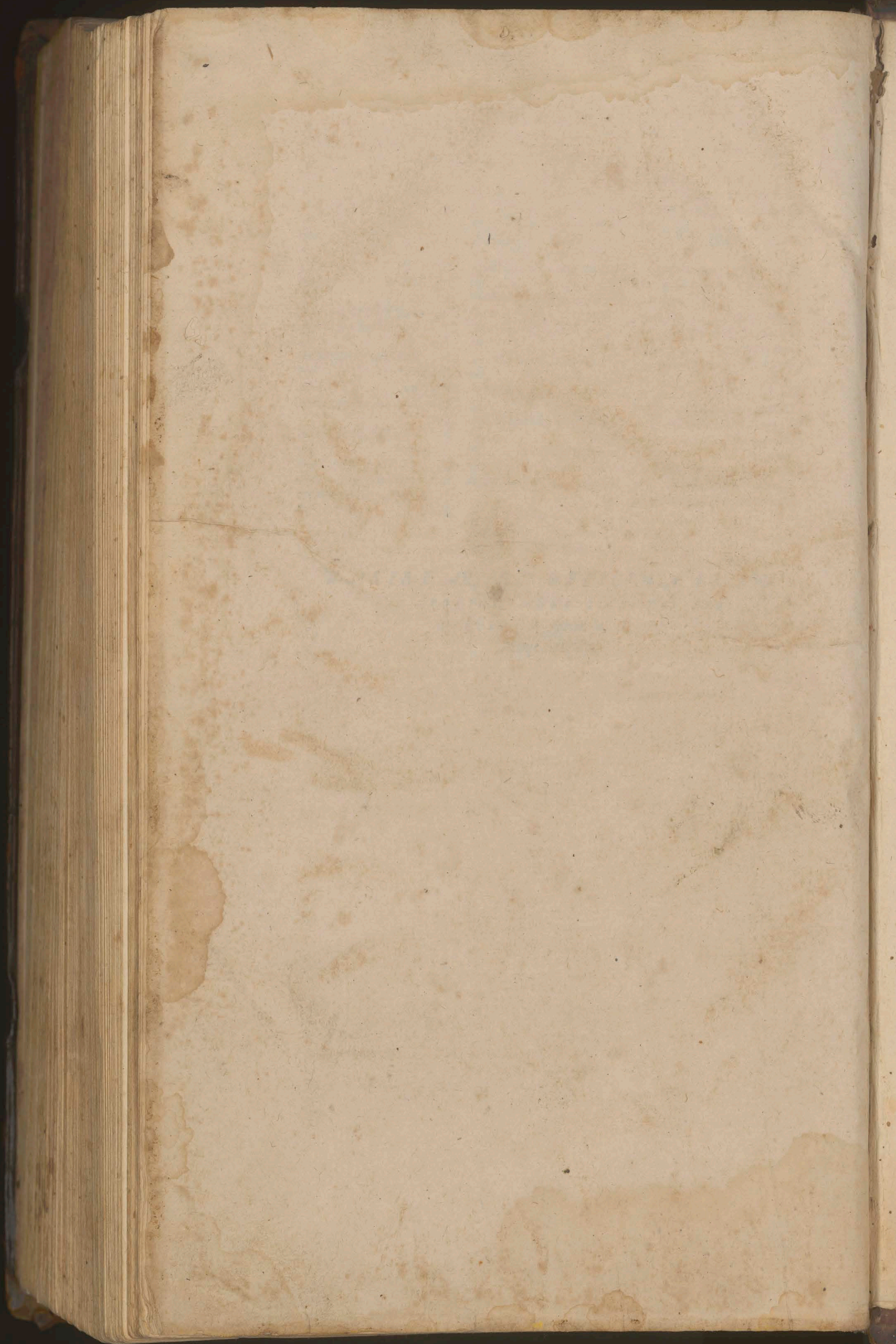
SERIES CHARTARUM.

æ a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z - A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sss Ttt Vuu Xxx Yyy Zzz.

Omnes duerniones, præter Yy ternionem: E, F, singula folia: Zz quaternionem.

BASILEAE, EX OFFICINA IOANNIS OPORINI, ANNO SALUTIS PER CHRISTUM partae M. D. LV.

Mense Augusto.

f. 532 . Epi^r quales f 537

